

~~12~~ 12 p

401
W E. DUIJS,
Amsterdam AMSTERDAM

Digitized by the Internet Archive
in 2014

HOUBRAKEN, (...) weduwe van J. STELLINGWERF. Zij was, waarschijnlijk, eene dochter van ARNOLD HOUBRAKEN, die de kunst voor uitspanning beoefende. Eene teekening, door haar vervaardigd, kwam op de verkooping van den *Atlas van Burlet*, te Amsterdam, in 1850, voor, zijnde *Een Dorpsgezicht*, waaronder stond: „*Bloemendaal 1729*, na het leven geteekend door *Juff. HOUBRAKEN Wed. J. STELLINGWERF.*” Deze is, waarschijnlijk, de bekende teekenaar van steden, dorpen, kasteelen enz. — Zie aldaar. —

HOUBRAKEN. (ARNOLD) Dezo verdienstlijke kunstenaar is bij de meeste schrijvers naar waarde vermeld, doch ik moet er nog bijvoegen, dat hij onderscheiden boekwerken geschreven, en met, door hem, geëtste platen heeft uitgegeven, als: *Stichtelyke Zinnebeelden gepast op Deugden en Ondeugden in LVII. Tafereelen vertoont door A. HOUBRAKEN, en verrykt met de Bygedichten van Juff. Gezine Brit. Amsterdam, 1723, in 8°.* — *Een-en-veertig stuks verscheyden Zinnebeelden, geïnventeerd en int koper gebragt door A. HOUBRAKEN. Leonardus Schenck creudit. in 4°.* Dit werk is algemeen bekend, doch niet, dat 't slechts 41 stuks platen zijn, die tot een vroeger en meer uitgebreid, in grooter formaat uitgegeven Plaatwerk behooren, waarvan mij slechts eenmaal een exemplaar ter hand is gekomen, en hetwelk ik voor uiterst zeldzaam houd. Ziehier de noodige beschrijving van dat fraaije etswerk. Het is in drie deelen, in één band in f^o. waarvan de geëtste titels luiden als volgt: *Toneel van Sinnebeelden. Geopent tot dienst van Schilders, Beeldhouwers etc. door A. HOUBRAKEN, I. deel. De tyd houdt eene draperie opgeheven*, waarop de bovenstaande titel staat vermeld, en waarbij kindertjes, de Schilderkunst voorstellende, en een idem, zijnde een Sater, die als dommo klad-schilder door een ander kindje wordt weggeslept enz.; het is nitmuntend bewerkt. Dit deel bevat 23 platen. *Zinnebeeldige Statuen. — II. deel. Gelijkkluidenden titel: Op een voetstuk staat eene naakte vrouw, de Schilderkunst voorstellende*, waarnevens Minerva, die een leeuw met teugels ment, en verder de domme Nijd, als voor deze godin vershrikt zijnde. Vooraan vier kindertjes, die het materieel bedrijf der kunsten aanduiden. Medo uitmuntend geëtt. Dit deel bevat 17 platen, waarvan Nr. 2 weder een titel heeft, als: *Ordonnances des Tableaux à mettre devant les cheminées. Inventé par A. HOUBRAKEN.* Deze prenten zijn meestal als schilderkundige mythologische onderwerpen geheel afgewerkt, waarbij schoon-ordonnantiën, die tevens meesterlijk zijn geëtt, in f^o; een is er beteekend met het jaarmerk 1699; en *III. deel. Nieuwe Ordonnantiën van Sinnebeelden, geschikt tot het schilderen van Deuren, Haartsté-stukken etc. Een gedrapeerd beeld, de Schilderkunst voorstellende*, staat bij eene borstwering; waartegen de gemelde titel, en daarop eene vaas en een geschilderd tafereel; achter haar de Beeldhouwerij in werking. Vooraan een aap, die bezig is, met een penseel in een olie- en terpen-tijn-dop te morsen enz. Dit deel bevat 20 platen, van gemengde onderwerpen, en waarbij er zijn in 4°. en 8°. formaat, alhoewel alles op f^o. bladen is gedrukt, en met zijn monogram A. H., ook wel aan elkander geheelt, doch meest met den vollen naam beteekend. Hij heeft eene uitvoerige beschrijving van al de prenten daarbij gevoegd, en een voorwoord, bij wijze van brief, aan zijnen vriend *Monsr. Antony de Vos*, zo doen vergezellen, waaronder staat, als adres: „d' Afdrukken van dit Plaatwerk zyn te bekomen tot Amsterdam, by *Jacobus Moelaerd*, in de Huydestraet. En te Dordrecht bij den Auteur. Te Dordrecht gedrukt bij *Nicolaes de Vries*, woonende in de Nieuwstraet, Anno 1700.” — Alle exemplaren zijn, zoo als ook dit, met zijn eigenhandige naamteekening gewaarborgd. — Van den titel van het III. deel, is alles weggenomen, behalve het beeld, den aap, en het bijwerk op den voorgrond, en in plaats daarvan is *zijn portret*, in een ovaal

gevat, en de titel daaronder op nieuw gebruikt voor het voorgaande genoemde Werk; dit is dus eene latere uitgave, en door J. FOLKEMA gegraveerd. — Minder bekend is het, dat hij ook in zwarte kunst, *Een Sater, die eene slapende Nymph omarmt*, naar G. DE LAIRESSE gegraveerd heeft; het portret van den dichter *Johan van Hoogstraten*, beteekend *del. et fecit*, in 4°., en het prentje dat in zijn Werk, deel I, bl. 192, in den druk van 1718 voorkomt, zijnde *Een mummi van een Egyptisch kindje*, kan wel van HEM zijn, dewijl er eene prent, *Eene jeugdige herderin*, die aan een kind te drinken geeft, h. 6 dm., br. 7 dm. 6 str. Par. fraai uitgevoerd, in die manier gegraveerd en met zijn naam beteekend is. — Zie *Léon de Laborde, Hist. de la Grav. en manière-noire, Paris, 1839*, in 8°. — Verder heeft hij in groot-4°. *Geschiedkundige onderwerpen* geëst, die getuigen, dat hij de behandeling der etstnaald tot eene aanzienlijke hoogte gebragt heeft. — De bij *Nagler, Le Blanc*, en enkele anderen beschreven etsen, behooren meestal tot de genoemde Werken, als ook tot het: *Toneel der Ongevallen*, en *Byspel van vorstelyke Treurgevallen*, door *L. van Bos, Dordrecht, 1683*, II. deelen in 4°. — Toen was hij 23 jaren oud. — Aangaande het alombekende Werk, *De Grootte Schouwburgh der Nederlandsche Konstschilders en Schilderessen*, ben ik het gedeeltelijk eens met wat *Immerzeel*, als slotsom, daarover opgeeft, als hij zegt: „Met dat al heeft hij aan de geschiedenis der kunst, geene geringe dienst bewezen, door de uitgave van de *Levens der Schilders*, die, in weêrwil van wat men daarin met reden te laken vindt, nogtans van veel belang en groote waarde zijn.” Maar, daar ik mij ten taak heb gesteld, de legio verschillende gebreken, die in de levensberigten bij de meest bekende auteurs geboekt, voorkomen, te vereffenen, en tijd en plaats in behoorlijk verband te brengen, met al den aanleve van dien, zoo is mij het gemelde Bockwerk zeer oppervlakkig voorgekomen, wat de kennis der middeleeuwsche en latere geschiedenis aangaat, waardoor grove fouten zijn ontstaan; alleen de geschiedkundige kennis, welke men in dit Werk in eenen scholastieken geest aantreft, doelt uitsluitend op de Mozaïsche, Grieksche en Romeinsche Historiën, die aldaar zijn ingelascht, meer om van die kennis te doen blijken en ze anderen tot leering aan te bieden, dan dat zij in den loop zijner schriften te pas kwamen, zoodat, wanneer hij te dien aanzien nuttig had willen zijn voor den jeugdigen historieschilder, hij zijne bevindingen dan tot een afzonderlijk leerboek had behooren te vormen, in dien zin, zooals zijn meester SAMUEL VAN HOOGSTRAETEN, GERARD DE LAIRESSE en anderen, zulks, tot groot nut voor den kunstbeoefenaar, hebben gedaan. De eerste uitgave is van 1718, te *Amsterdam*; de tweede van 1753, te 's *Hage*, in 3 deelen, en *Nagler* zegt, dat na zijne dood het vierde deel door zijn zoon is uitgegeven. Ik durf gerust te zeggen, dat dit vierde deel nimmer heeft bestaan, en *Nagler* zich vergist met het Werk van *J. C. Weyerman*, in drie deelen, waarvan het IV., na diens dood, verschenen is. — De *Schilders-portretten* die in deze drie deelen voorkomen, zijn door zijn zoon, toen 20 jaren oud, voortreffelijk gegraveerd, waarbij, als *titel*, dat van zijn vader voorkomt. Dat bij *Descamps* is daarnaar genomen. — In den *Catalogus van Portretten van F. Muller*, is, onder Nr. 2593, een *Idem*, wijzende op een schilder achter hem, in ovaal met randwerk, door zijne dochter, ANTONIA HOUBRAKEN, fraai geteekend.

HOUBRAKEN. (JACOBUS) Met een warm kunstgevoel heeft *Immerzeel* de hooge verdienste van dezen wereldberoemden kunstgraveur geschetst, en eenige werken, door hem vervaardigd, beschreven. — Daar ik een aantal van zijne afdrucken bezit, en met belangstelling de waarde daarin heb gadeslagen, zoo voeg ik hierbij eenige vermelding van die, welke ik bevond, als tot eene zeldzame hoogte van volkomenheid te zijn gebragt; in de eerste plaats, namelijk: een groot plano-

portret van *Cornelis Franciscus Eversdyk*, *Rentmeester van de Graafelykheid Zeeland* enz. w. EVERS DYK *Pinx.*, waarvan het vleesch zoo uitvoerig bewerkt, en tevens de penseelsbehandeling der schilderij dusdanig daarin bewaard is, dat het tot verwondering van den kundigen aanschouwer strekt, en er do verklaring van den beroemden Italiaanschen kunstgraveur RAPIHAEL MOROHEU wel af te leiden is, wanneer hij zegt: „dat er nimmer een gravenr heeft bestaan, en welligt nimmer zal verschijnen, dio het vleesch en haar, met do burin, kunstiger en natuurlijker heeft weten na to hootsen, dan de Hollandsehe JACOBUS HOUBRAKEN.” — In f^o. zijn er veel van gelijke waarde, als: do portretten van *Petrus van Musschenbroek*, *Franciscus Burman*, *Gerardus Kulenkamp* en anderen, terwijl het portret van den *Kardinaal De Fleury*, *die door Diogenes vertoond wordt*, een wonder van miniatuur-behandeling is. — Als eene bijzonderheid vind ik vermeld, dat hij, 75 jaren oud zijnde, nog werk uit *Italië* ontving: „Het geschilderde portret van *Laurentius Ricci*, generaal der Jezuiten, werd dezen beroemden kunstgraveur uit *Rome* naar *Amsterdam* toegezonden.” Is er sprekender bewijs noodig, om den Enropeschen roem onzer graveerschool door HOUBRAKEN gehandhaafd te zien? — Zijne groote portretten zijn niet bevallig, en zijn burin heeft zich niet do kloekere snede eigen gemaakt, dio, naar gelang der grootte van do voorwerpen, daartoe, voor eene goede uitwerking, vereischt werd, zoo als ze in dio van WILLEM DELFFE, VISSCHER, SCYDERHOEF, MUNNICKHUYSEN en anderen wordt gevonden; men zie slechts het portret, door hem, naar CAREL DE MOOR gesneden, van *Czaar Peter den I.*, groot 41 bij 56 dm. Nederl., om mijne meening bevestigd te zien. — Niet zonder grond, mag tot algemeene verwondering dienen het aantal werken, door dezen ijverigen kunstenaar voortgebracht, en die, tot een blijvend roem van Neerlandseh graveerschool zullen blijveu strekken. Verbaasd en opgetogen ontwaart men op zijne werken jaartallen, die tot het ongelooflijko gaan, als op een portret van *Frans Lanuing Kok*, dat tot de bijprenten in *Wagenaar's Vaderl. Hist.* behoort, J. HOUBRAKEN *sculp. out* 81 jaren, en op dat van *Roelof Bicker*, *idem*, oud 82 jaren, van *J. v. Nuy's Kliukenberg*, naar H. POTHOVEN, in 1780, zoodat hij de twee laatstgenocmdo slechts eenige maanden vóór zijnen dood, dio den 14. November, 1780, voorviel, vervaardigd heeft. Wanneer men dit werk aanschouwt, zoo is het niet dat van eene bevende oude, maar van eene vaste, vlugge, zwicrigo en jeugdige hand, en behoort tot zijne fraaije werken, vooral wannecr men schoono en eerste drukken daarvan ziet, zoo als ik dio bezit, en waarbij ik eenige teekeningen heb geplaatst, waarnaar ze zijn gesneden, waaruit blijkt, dat hij ran eene schetsaebtige, doch vaste teekening genoeg had, om zijno fraaije werken naar zijno wijze te kunnen vervaardigen. — Behalvo het reeds bij *Immerzeel* vermeldo portret van onzen graveur, door hem gesneden naar QUINCKHARD, in f^o, dat hem op middelbaren leeftijd voorstelt, gaat er nóg een van hem uit in 4°, door H. POTHOVEN *geteekend* in 1769, en in 1770 door hem gesneden, op 72 jarigen leeftijd, voor zijno werktafel zittende met enig gereedschap om zich heen; houdende in de linkerhand een koperen plaat, die op zijne knie rust, met do gegraveerde zijde naar hem gewend. Het is aangenaam, do edelo wezenstrokken op dat kalmo en genoeglijko gelaat te zien, van den mau, dien men als de heksluitcr van den roem der Hollandsehe graveerkunst, die, tot op zijnen tijd, zich uitsluitend in eere had gehandhaafd, te kunnen beschouwen. — In het buitenland heeft men van zijn burin gebruik gemaakt, om een der prachtigste werken uit to geven, onder den volgenden titel: *The Birch, The heads of the most illustrious persons of Graet-Brittain, engraved by HOUBRAKEN and VIRTUE, with their Lives and Characters. London, 1743—51, 2 tom*

in f°. Dit Werk is hoogst zeldzaam en komt in ons land bijna niet voor. Bij de nagelaten boeken van den Baron *Verstolk van Soelen*, verkocht te 's Hage, 1846, bl. 8, Nr. 88 van den *Catalogus*, was een exemplaar, waaruit blijkt, dat het bestaat uit 108 *portretten*, waarvan er 94 door HOUBRAKEN zijn gesneden. Ik heb er wel eenige los van gezien, proefdrukken, waarbij er waren, die voortreffelijk zijn bewerkt. Ook bezit ik er eenige Engelsche vorsten van in mijne verzameling. — Tot de rariteiten behoort eene *Kantoorlias-prent*, in f°, met zinnebeelden, op zijde-weverij en handel, waaronder de Y- en Amstelstroom-godin, met een gezigt op *Amsterdam*, door HEM *sculp.*, naar de teekening van N. VERKOLJE. — Bij *Nagler* vindt men 108 prenten beschreven, behalve die van het gemelde Engelsche Werk, en die van zijns vaders *Schouwburgh* enz.; doch daar zijn er wel meer bekend.

HOUDERON, (ANDREAS VAN) een Nederlandsch schilder, die, omstreeks 1664, dierenstukken geschilderd zou hebben, zegt *Nagler*. Verder is hij mij nergens meer voorgekomen.

HOUT. (... VAN) Ik vind dezen naam in den *Catalogus* van *Hoet*, I. deel, blz. 491: „*Een lezende Heremyt* door VAN HOUT, extra konstig geschildert,” en die met f 30 is betaald. — Of deze nu een-en-dezelfde persoon is, als T. VAN HOUTEN. — Zie aldaar. — durf ik niet beslissen, doch dit is wel waarschijnlijk, daar de naam bij verkorting wel op dit stuk staan kan. — De stukken, verder op den naam van VAN HOUTEN in gemelden *Catalogus* voorkomende, zijn in hetzelfde genre, als: *Eene tooveres in haar laboratorium*, op zijn TELNIERS, en meer dergelijke onderwerpen.

HOUTEN (C. VAN) was een bekwaam teekenaar, die, in het begin der XVIII. eeuw, waarschijnlijk, te *Utrecht* bloeide. Zoo ik het wel heb, heeft hij zich met de graveerkunst onledig gehouden, hetwelk ik afeid, omdat er teekeningen, tot studie voor dat vak, door hem vervaardigd, voorkomen, waarvan ik er eenige bezit naar ADRIAEN VAN OSTADE, waaronder de bekende *Lierman* goed is nagevolgd, beteekend C. VAN HOUTEN *fecit*, 1701. — Later zag ik een portret van keizer *Joseph II.*, door hem in 1700 *sculp.*, in kl. 8°, van middelmatige verdienste.

HOUTEN. (CHRISTIAAN GODFRIED SCHUTZE VAN) Hebben de Beeldende Kunsten, om steeds in groei en bloei toe te nemen, beschermers noodig, echter moet de grond alvorens zijn bereid, beplant en besproeid, om ze tot volkomen wasdom te doen komen. Onder de mannen, die aan deze ontginning al hunne krachten, onder welwillende en hulpvaardige medewerking hunner tijdgenooten, met dat edel doel, in hooge mate besteedden, mag met regt genoemd worden de Heer CHRISTIAAN GODFRIED SCHUTZE VAN HOUTEN, te *Rotterdam*. — Hij werd aldaar geboren, den 12 Julij, 1807. Bij de opleiding voor den handel, beoefende hij tevens met ijver de teekenkunst, onder het oog van den Heer G. DE MEYER, en mogt op zijn 13. jaar, onder een groot aantal teekenaars naar het pleisterbeeld, bij het schildergenootschap *Hiërdoor tot hooger*, zich met de zilvren Medalje bekroond zien. Toen reeds in de zaken van zijnen vader werkzaam, moest hij voor een groot gedeelte de verdere beoefening der kunst vaarwel zeggen, en slechts, nu en dan in tusschen uren, er zich voor uitspanning op toelagen. Het was tijdens zijn huwelijk, dat op 26jarigen leeftijd plaats had, dat hij, bij het zien van eene geëste prent, die hem bijzonder trof, als het ware, toevallig op het denkbeeld kwam, om deze kunst, die hem zoo sterk toesprak, eens te beproeven, en hij ontving daarover eenige aanwijzingen van wijlen den graveur R. ROOSING JR., doch wat men onderwijs noemt, dit heeft hij er nimmer in genoten. Door veel

geduld en volharding, mogt hij, inderdaad, in ongelooflijk korten tijd de vol-doening smaken, van boven verwachting daarin to zijn geslaagd. De door hem geëtste prenten zijn gevolgd naar teekeningen van N. BERCHEM, J. en A. VAN STRY en JAN KONELL, van welke laatste, zeer kapitale, onder anderen de volgende in mijn bezit zijn, als: *Eene koe, die een heuvelachtigen grond beklimt, waarop twee liggende schapen, bij planten enz.*; op den tweeden grond een Boeren-erf, en verder een vlak verschiet; de lucht wit; h. 230, br. 320 str. Nederl., zonder de marge; niet beteekend; naar JACOB VAN STEV. — *Een studieblad*. In het midden een groep van drie geiten bij eenige planten. In de vier hoeken, twee koeijen, twee ezelskoppen, en een gedeelte van eene koe, die drinkt; h. 135, br. 247 str. met de marge; beteekend, G. S. VAN HOUTEN fecit, naar N. BERCHEM. — *In een schuur is een man met een muts op, gezeten voor een vat*, waarop hij met den linkerarm leunt en zijn hoofd ondersteunt, houdende in de andere hand een aarden kan, die op het vat rust; h. 340, br. 280 str. zonder de marge, niet beteekend; naar ABRAHAM VAN STRY. — Het zal genoeg zijn, deze laatste prent te zien, om den waren aard dier etskunst, door geduld, in uitvoerigheid tot zulk eene aanzienlijke hoogte gevoerd, te waarden, zooals, trouwens ook die naar KOBELL enz. even uitmuntend bewerkt zijn. Twee afdrukken zijner etsen zijn dan ook met de zilveren Medalje door de *Nederlandsche Maatschappij van Nijverheid*, in 1846, bekroond, zoodat het zeer te bejammeren is, dat deze bekwame hand de voortzetting daarvan niet heeft hervat; doch, do noodlottige brand van den 13. Mei, 1849, waarvan hij het eerste slagtoffer was, gaf voor die staking eene natuurlijke reden, dewijl alles, wat hij bezat, en daar onder al de koperen platen, afdrukken, en eene niet onaanzienlijke verzameling etsen van REMBRANDT, OSTADE, BERCHEM enz., in één woord alles, vernield werd en er hem letterlijk niets van is overgebleven. — Van 1843 tot 1851 was hij lid van het Bestuur en Secretaris van het Schilderkundig Genootschap *Hierdoor tot Hooger en Arti Sacrum*, vereenigd bij de zamensmelting, in het laatstgenoemde jaar van dat Genootschap, met de hogere Industrie-school, tot daarstelling der *Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen*; hij bleef dezelfde betrekking, bij de Academie aan hem opgedragen, tot heden, 1858, geheel belangloos waarnemen. Alzoo kwam het eerste *Hierdoor tot* het thans *hooger* doel, in stand, dat voor *Rotterdam* de gewigtigste gevolgen voor de ware kunst en wetenschap, in het midden harer bevolking, tot eene gewenschte opleiding en bekwaming bij het ontluikend geslacht, kan opleveren. Ik veroorloof mij deze uitweiding, omdat het algemeen bekend is, en hier gestaafd behoort te blijven, dat men de vestiging dezer Academie, grootendeels aan den Heer VAN HOUTEN te danken heeft. Alzoo heeft het bloeiend *Rotterdam*, door deze Instelling, bij die van het *Museum Boymans*, een aanzienlijken rang op het gebied der Beeldende kunsten ingenomen. Ook is, als het ware, het genoemd Museum tevens tot een Pantheon, voor beroemde stadgenooten ontgonnen, en aan zijne denkbeelden en bemoeijingen heeft zijne geboortestad de volgende kunstwerken reeds te danken, als: *De Buste, in marmer, van Tollens*, door hem en den Heer Edw. L. Jacobson geschonken. — *Een idem van Professor Abraham des Amorievander Hoeven*, en beiden in het *Museum* geplaatst, waarbij, waarschijnlijk in 1859, een kolossaal standbeeld, in marmer, van TOLLENS zal volgen; en het uitnemend fraai *Mercuriusbeeld* in den gevel van het Beursgebouw; al deze kunstwerken zijn door den hoogst-verdienstlijken beeldhouwer J. STRACKÉ, te *Rotterdam*, vervaardigd. Ten slotte heeft hij het *Museum* door zijne bemoeijing nog verrijkt met eene voortreffelijke kapitale studie van wijle den beroemden kunst-schilder WILLEM HENDRIK SCHMIDT. — Moge dit zijn voorgaan velen tot navolging

wekken! — In 1848, werd de Heer VAN HOUTEN, tot *Honorair lid* van de *Maatschappij Arti et Amicitia*, te Amsterdam, en, in 1857, tot *Lid der Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten*, aldaar, benoemd.

HOUTEN. (G. VAN) Dezen naam vind ik als dien eens teekenaars in den *Catalogus van Gerrit van der Pals*, verkocht te Rotterdam, in 1840, onder Nr. 28, kunstboek H: *Eene Heidensche Offerande, met fraai geteekende beelden*, in O. I. inkt, door G. VAN HOUTEN, in 2 bladen. — Dit kan wel de teekening zijn voor de gravure, door HEM daarnaar gemaakt, voorstellende *Cesar, die aan het graf van Alexander een offer brengt*, naar FOUSSIN, eene groote, zeldzame prent, beteekend G. VAN HOUTEN sc. — Zie Nagler.

HOUTEN, (JOANNES VAN) een onvermeld kunstgraveur, die melding verdient. — Ik heb voor mij liggen het portret van den *E. Manhaften Zee-Ield Jan Evertsz. Ridder, Vice-Admiraal van Zeelandt etc.* waarouder een acht-regelig vers van *J. Koenerding*: „Wiens wezen in dit beelt u, lezer, straalt in d' oogen” enz. *Gedrukt te Amsterdam, by Frederick de Widt*, in pl. form. Hij is afgebeeld, dijstuk, blootshoofd, met afhangend haar, met de Michiels-orde omhangen, steunende met de linkerhand op de heup, en in de regter een handschoen en rotting houdende; achter hem een zeeslag; beteekend, van onder links, HENDRICK BERCKMANS pinxit. JOANNES VAN HOUTEN sculpsit. Hoogst zeldzaam. Alles is op eene luchtige wijze, doch met eene vaste hand, bewerkt, die den bekwamen graveur kenmerkt, zoodanig, dat het mij zeer verwondert, geene meerdere werken van hem te ontmoeten. Van dit portret bestaat een pendant, zijnde de *Vice-Admiraal M. A. de Ruyter*, mede naar BERCKMANS, zoo ik het wel heb, door hem gegraveerd; ten minste ik herinner mij die gravure, in alles aan de bovengenoemde gelijk. Zij was in de verzameling van wijlen den Heer *G. Lamberts*, aan wien ik haar, voor zijne verzameling, ten geschenke heb gegeven.

HOUTEN, (JOHAN VAN) een geestelijk persoon, die het schilder- en bouwkundig vak heeft beoefend, en, in het midden der XVI. eeuw, te Arnhem bloeide. Zoo vindt men aangeteekend, dat „by d' Uitvaarts-viering en” „tot laeffnisse der sielen van Keyserlicke Majesteits Moeder” in 't jaar 1555, namens den vorst werd betaald: „Heer JOHAN VAN HOUTEN, Capellaen der Cancellerie ende Schilder, omme uyt beveele van den Raet gemaect te hebbene ierst XXXVI cleyne Blasoenen ofte Wapenen opte XXXVI Torsten, noch vier grooten Blasoenen ende vier keerssen van de Baer en 't groote Blasoen dat in de kercke zou blyven hangen, daertoe gegaen was omtrent oft wynich min een hondert bladeren geslagen golts.” En die groote Blazoenen, zulk soort van geschilderde *Salveguarden*, bleven nog lang voor de sterfhuizen over, en wierden tot den tijd der afschaffing van Wapenborden, nog, in zoodanig geval, in zommige onzer Geldersche en andere Steeden opgehangen. Later eerst, moet ik gelooven, op koetswagens, maar dan alleen boven tegens 't agterpaneel gebragt. In onze Provincie welligt niet voor 't jaar 1642.” — Zie Mr. GERARD VAN HASSELT, *Twee Schetsen van Geldersche Klaar-banken van 't hooge gerigt, enz. Arnhem, 1805*, in f°. bl. 29, waarin men verder, op bl. 24 en 25, meer bijzonderheden over zijn vak, alsmede over de bouwkundige schetsen der gezegde regtbanken vermeld vindt, en hij tevens doet opmerken, dat de naam van VAN HOUTEN in zijn stuk der *Arnhemse Oudheden*, JAN DE MUELRE, alias VAN HOUTEN wordt genoemd, „en dit”, zegt hij „gelijk ik mijn duidelijk voorschrift, zoo als het was, naschreef. Edoch zoude daar ook voor *Muelre*, 'twelk *Mulder*, *Molder*, dat is *Molenaar* zoude zijn; *Maelder* 'twelk *schilder* is, moeten gelezen worden?” hetwelk hij verder met doorslaande bewijzen aantoonst.

HOUTEN (T. VAN) is, waarschijnlijk, een-en-dezelfde persoon als die met den naam van VAN HOUT — Zie aldaar. — voorkomt. In den *Catalogus van Tervesten*, bl. 602, vind ik T. VAN HOUTEN, „Een boere binnenhuis, waarin een oud besje, die raapen schilt, nevens eenigo andere beelden en fraai bijwerk, in de eebte manier van TENIERS; h. 16, br. 24 dm.”

HOUTMAN. (. . .) Heller, in zijn *Practisches Handbuch für Kupferstichsammler* u. s. w. noemt hem een lithograaf, die nog in den jare 1836, in *Holland*, werkzaam was.

HOUTMAN. (CORNELIS) Van dezen heb ik bloem- en vruchtstukken gezien, die, inderdaad, zeer verdienstlijk geschilderd zijn. Of hij een Utrechenaar is geweest, dat wel denklijk is, dewijl deze naam daar algemeen bekend staat, kan ik echter niet verzekeren; wèl, dat hij, te *Maarssen*, bij *Utrecht*, in 1805, is overleden.

HOUTMAN, (M.) een bloem- en vruchtenschilder, die omstreeks 1820, op de Tentoonstellingen te *Amsterdam*, alwaar hij woonde, van zijne werken geleverd heeft. — Hier moet ik doen opmerken, dat er gelijktijdig, even zulke werken, in de *Catalogussen*, op den naam voorkomen van M. HOUTMAN, JR. Is dat eene fout, of is hij een andere persoon?

HOUTTER, (T. VAN) een kunstsbilder te *Brussel*, die ten tijde van DAVID TENIERS, den *Jonge*, bloeide. In den *Catalogus* van het *Museum*, te *Brussel*, van 1846, komt voor, onder Nr. 193: *Een boerenhuis*, waar de landlieden bezig zijn, een wagen met groenten te ontladen, door DAVID TENIERS, den *Jonge*, en daarbij, in eene noot: „De tweede grond in het landschap, dat zoo goed de Brabantsche landsdouw voorstelt, is van VAN HOUTTEA (?) geschilderd.” Dit zal T. VAN HOUTEN — Zie aldaar. — moeten zijn, aangezien ik dien naam driemaal duidelijk vermeld vind in de *Catalogussen* van *Hoet* en *Tervesten*, alwaar gelijksoortige werken, in de manier van TENIERS, voorkomen.

HOUVE (ABRAHAM VAN DER) was de zoon van APERT FRANZ. VAN DER HOUE, van *Delft*. „Hy was goed historieschilder, die eenige tyd te *Romen* is geweest, tuis komende, wierd hy vaandrig van de schutterij in zyne geboortestad, alwaar hy de schilderkunst ook eenigermate oefende; dees is den 15 Februarij 1621, in den ouderdom van 45 jaaren overleden.” — Zie *R. Boitet, Beschryving der Stad Delft, Ibid.*, 1729, in *Œ.*, blz. 775. — Hij is, waarschijnlijk, in de zaak van zijn vader opgevolgd, die bierbrouwer was te *Delft*.

HOUVE (APERT FRANZ. VAN DER) wordt, door *Van Mander*, onder de leerlingen van FRANS FLORIS, kunstschilder van *Antwerpen*, gesteld, die in den jare 1570 is overleden. „Hy wist zyne stukken op zoodanige fraaye order too te stellen, dat er iedereen goed belagen in hadde, maar hy oeffende zich in de kunst niet als uit vermaak. Hy wist de Baeus van zyn meester zoo kunstig na te bootzen, dat er veele liefhebbers al zoo groot eene smaak in vonden, als in het eebte stuk van zynen meester.” — Hij heeft een zoon nagelaten, hierboven vermeld. Zie *R. Boitet, Beschryving der Stad Delft, Ibid.*, 1729, in *Œ.*, blz. 775. — Volgens de meening van *De Jongh*, uitgave van *Van Mander*, 1. dl., blz. 232 in de *Noot*, die hem APERT FRANSEN noemt, zou hij een bierbrouwer geweest zijn. — In de eerste uitgave van het genoemde Werk, 1604, in 4°, wordt hij APERT FRANZEN genoemd. Zie blz. 242. b.

HOUZE. (FLO.) Volgens het bericht van *Immerzeel*, aangaande dezen bekwamen leerling van N. DE KEYSER, is hij van *Antwerpen* naar *Parijs* vertrokken, om zijne studiën te voltooijen, waarin hij zoo wèl is geslaagd, dat, toen hij in 1811, weder in zijne geboortestad, *Turnhout*, was teruggekeerd, aan hem de vervaardiging van drie schilderijen werd opgedragen, bestemd voor de kapel van het klooster aldaar.

HOVE. (BARTHOLOMEUS JOHANNES VAN) Deze achtenswaardige kunstenaar, reeds naar waarde bij *Immerzeel* geboekt, heeft, bij het klimmen zijner jaren, niet minder zijnen roem gehandhaafd, dan hij dien tevens bij de grootste moeilijkheden op de kunstbaan, door hem betreden, verworven heeft. Het streelde niet weinig elk waar kunstenaar, het volgende berigt in de *Haagsche Courant* van 1847 te mogen lezen: „Het heeft Z. M. den Koning behaagd, den Heer B. J. VAN HOVE, vervaardiger van de prachtige decoratie der nieuwe opera *Le Siège de Leide*, te benoemen tot *Ridder der orde van den Eikenkroon*, welke decoratie die geachte stadgenoot uit handen des Konings heeft ontvangen. De kunstbroeders, te 's Hage hebben, ten blijke hunner erkenning dezer vereering, aan hem een dinée ter vereering gegeven.” Zie verder daarover een uitvoerig geschiedkundig berigt in de *Kunstkronijk*, 1847, bl. 29. — Weinige jaren daarna in Februarij, 1851, heeft Z. M. koning Willem III. hem de *Gouden medalje* van de eerste klasse verleend. — In het Tijdschrift *Astrea*, door *Dr. Wap*, te *Utrecht*, uitgegeven in 1851, vindt men, bl. 34, eene lofspraak op dezen kunstenaar, en tevens diens zoon, HUBERTUS, naar verdienste geschetst. — Het vak van Tooneel-decorateur heeft zijn roem verder gevestigd, daar wij in een ander berigt uit 's Hage, van den 2. Mei, 1853 lezen: „Z. M. heeft den Heer B. J. VAN HOVE, alhier, vergunning verleend tot het voeren van den titel van *Zr. Ms. Schilder-decorateur*, en als zoodanig tot het voeren van het Koninklijk wapen.” — In hoeverre onze kunstenaar, door zijne stadgenooten en het Bestuur is gevierd, als verdienstlijk burger en kunstenaar, blijkt uit de openbare berigten van den 8. April, 1855, waar wij met belangstelling het volgende lezen: „Bij gelegenheid van het vieren zijner vijf-en-twintigjarige betrekking als Decoratie-schilder van den 's Gravenhaagschen Schouwburg, is aan den Heer B. J. VAN HOVE, door Burgemeester en Wethouders, een sierlijk op perkament geschreven Diploma toegekend, waarin aan zijn vijf-en-twintigjarige ijverige en onafgebroken dienst wordt hulde gedaan, en tevens herinnerd aan zijn zoo doelmatig onderwijs in de pleisterklasse bij de Teeken-akademie, van de oprigting dezer stedelijke inrigting af. Dit getuigschrift is aan den verdienstelijken schilder en onderwijzer den 5. dezer, op het Raadhuis, door den Burgemeester, met eene hartelijke toespraak, overhandigd, en met erkentelijkheid door den, in het vak van decoratie-schilderen zoo beroemden en reeds vroeger daarvoor met de groote zilveren Stadsmedalje bekroonden kunstenaar ontvangen.” — Moge de brave, hooggeachte kunstenaar, op deze lauweren rustende, een gelukkigen ouderdom bereiken, voor jeugdige kunstbroeders, tot navolging en ten spiegel dat roem door arbeid wordt verkregen.

HOVE, B.Jz. (HUBERTUS VAN) Sedert *Immerzeel* dezen hoogst verdienstlijken jeugdigen kunstenaar naar waarde heeft beschreven, is de verwachting, van hem steeds hooger kunstvlugt te zullen zien nemen, ten sieraad der Nederlandsche school, en om tevens den naam van zijn talentvollen vader tot eere te verstreken, volkomen vervuld. De meeste Tentoonstellingen getuigen van zijne uitmuntende gaven, die in den geest der ware kunst zijn uitgedrukt. Zoo trok bijzonder de aandacht *De verkooping van Rembrandts boedel*, een stuk vol effect, fraai van teekening, en geheel het penseel van REMBRANDT's school waardig. — De schilderij, welke Z. M. Koning Willem II. aan hem heeft opgedragen, te vervaardigen, voorstellende *De Gothische zaal* van het koninklijk paleis te 's Hage, bij gelegenheid der *Huwelijks-plegtigheid van Z. M. geliefde dochter, Princess Sophie, met Z. D. H. den Erf-Groothertog van Saksen-Weimar-Eisenach*, is, in het begin van 1844, zeer ten genoegen van dien kunstminnenden Vorst, door hem voltooid. — Zijne kunstwerken worden in de voornaamste kabinetten, te

veel om hier te vermelden, aangetroffen.—In het Tijdschrift *Astrea*, van *Dr. Wap*, Jaarg. 1851, vindt men, op bl. 34, eene lofspraak op onzen beroemden kunstenaar, en diens achtbaren vader, uaar waarde, geboekt.—In 1852 vond ik het berigt, dat Z. M. Koning Willem III. de *gouden Medalje* aan hem had vereerd.—De Heer H. VAN NOVE heeft zich te *Antwerpen* gevestigd, waar hij zijn talent den vollen teugel viert, en zijne verdienste dermate de hooge aandacht heeft getrokken, dat hij, in 1857, tot *Ridder der Leopolds-Orde* is benoemd.—Voor zooverre mij verzekerd is, heeft hij slechts twee geteete prenten vervaardigd, als: *Een binnenhuis*, waarin eene vrouw is gezeten, in METZU'S stijl gekleed, en op zijde genomen. Voor haar staat een jongen, met een hoed op, tegen den rug te zien, leunende met den linkerarm op haren schoot. Een vischboer, met een vischben onder den linkerarm, staat voor haar, in gesprek. Verder een ketel en twee visschen op den voorgrond enz.; beteekend u. n. aaneengehecht, en eene groote V, die, als een stompe hoek, onder bij die letters aansluit. Aan den linkerkant P. S., zijnde de naam van het kunstgenootschap *Pulehri Studio*, te 's *Hage*, hebbende bij deze prent, als een geschenk, tot eene gedachtenis aan de leden, bij zijn vertrek naar *Antwerpen*, vereerd; h. 165, br. 128 str. Ned., zonder de marge.—Een fragment van *Een aanzienlijken maaltijd*, waar vijf personen, staande, een toast drinken; op den voorgrond een stoel, waarbij een rijk gekleedo pago staat, tegen den rug te zien, steunende met de linkerhand op de leuning van den stoel, in REMNAANDT'S manier bewerkt, en beteekend u. n. f. Welke oorzaak deze letters daarop gebragt heeft, is niet bekend; doch het is, zoo verzekerd wordt, toch zijn werk; h. 115, br. 80 str. idem, idem.

HOVE. (FREDRIK HENDRIK VAN) Zie bij mij op HOOVE. (F. H. VAN DEN)

HOWARD, of HOVART, (JOHANNES) schilder van *Antwerpen*, in *Italië* GIOVANNIO DI LAMBERTO genoemd, was een leerling van LUCAS DE WAEL, die zich vele jaren in *Genua* ophield. Ook CORNELIS DE WAEL stoud hem daar ter zijde, waardoor hij, en in het teekenen, en in het koloriet, groote vorderingen maakte. Hij schilderde eene menigte verschillende beelden, doch is, in den bloci zijner jaren, in 1665, te *Genua*, overleden. Zie *Nagler*.

HOWEN, (*Ridder* C.) Luitenant-Kolonel en Opperadjutant van Z. M. den Koning van Holland, was een zeer bekwaam teekenaar. Naar zijne teekeningen zijn de bekende Werken, bij den Lithograaf *Jobart*, te *Brussel*, als: *Voyage Pittoresque des Pays-Bas*, en de daarop volgende *Chateaux des Pays-Bas*, gelijk dergelijke meer, uitgegeven.—Ik heb geene levensbijzonderheden van dezen krijgsman kunnen opsporen, doch het komt mij voor, dat hij, staande de uitgave der gemelde Werken, als gepensioneerde leefde, en zich geheel aan de kunst heeft gewijd, te meer, dewijl ik van hem werk bezit, hetwelk hij reeds in 1808 vervaardigde, namelijk, het *Portret*, in profiel, van *Lodewijk Napoleon, Koning van Holland*, in een rond gevat, door L. PORTMAN gegraveerd, en hij *Maaskamp*, te *Amsterdam*, uitgegeven. Uit alles blijkt, dat het een miniatuur was, hetgeen voor een der best gelijkende afbeeldingen van dezen ex-koning wordt gehouden. Of hij het naar Z. M. zelvo heeft vervaardigd, duidt het onderschrift niet aan; doch, daar hij gereeden toegang ten hov had, als zijnde Adjutant in 's Konings werkelijke dienst, zoo geloof ik, dat hij het wel, misschien, ter sluik, naar de natuur kan vervaardigd hebben; het is ook geplaatst voor het Werk *Nieuwe Reiziger door het Koninkrijk Holland*, enz., *Amsterdam*, 1809, in 8°. Toen schreef hij zich reeds *Chevalier* HOWEN.—Later werd mij, door een schrijven van den Generaal-zelven, aan *Dr. Wap* gerigt, den 19. Maart, 1839, bekend, dat hij ook eene *Buste* van genoemden Vorst heeft goetseerd, die eenigen tijd op het Paleis, te *Amsterdam*, is bewaard gebleven, doch

zonder dat hij wist, waar zij beland was. — Nagler noemt hem Generaal-Majoor in Engelsche dienst, doch hiervan is mij niets bekend.

HOY, HOJE, HOEY, of HOEYE. (NICOLAAS VAN) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op HOEY (NICOLAAS VAN) *den Jonge*.

HOYANI, (FRANCISCUS) een graveur van bekwaamheid, wiens naam ik slechts eenmaal, door zijne werken, heb ontmoet, zonder verder hoegenaamd eenigè vermelding van hem te vinden. *Een gezigt op de stad Amsterdam, van het Y te zien*, in zeer groot formaat, zag ik in de verzameling van wijlen den Heer G. Lamberts, in zijnen *Atlas van Amsterdam*, stout en meesterlijk door hem gesneden.

HOYNCK, (ORTO) te 's Hage, geboren en leerling van ARNOLD VAN RAVESTEYN, oefende mede het vak van portretschilder uit. Hij was, in den jare 1661, lid der Confreriekamer aldaar, en vertrok vervolgens naar *Engeland*, waar hij overleden is. — Opgave van *Pieter Terwesten, Ms.*

H. R. Op het artikel J. W. — Zie aldaar. — is eene prent beschreven, *De Geleerde in syn kamer*, en hiervan is de wedergâ als volgt: *Een student in syn kamer*, gezeten aan eene tafel, waarop een bierkan, pijpen, boeken enz., en lezende in een boek. De achtergrond is gestoffeerd met boekenkassen, globes enz., alles verlicht door een ter regterzijde invallenden dag enz. In de marge van onder leest men: *Een student in syn kamer*, en *Studiosus in cubiculo*, waaronder een Hollandsch en Latijnsch vers; geheel onder aan H. R. *sculpsit. F. de Wit excudit*. Aangaande deze letters, zegt *Brulliot* het volgende: „De letters H. R. en het woord *sculpsit* hebben tot teeken van een bekwaam graveur gediend, wiens naam wij niet konden ontdekken; het komt mij voor, dat hij tot de Hollandsche school van CORNELIS VAN DALEN, of ABRAHAM BLOOTELINGH behoort. Wij kennen van hem, ook aldus beteekend: 1. *het portret van Jan Evertsz. Vice-admiraal van Zeeland*; hij is meer dan ten halve lijve voorgesteld, in trois-quart, naar de regterzijde gewend, houdende in de regterhand een stok en handseboenen, en rustende met de andere op zijne heup. Het verschieft stelt voor de zee met eene vloot. In de marge leest men: *Den e. manhaften zeehelt Jan Evertsz. Ridr. Vice Admirl. van Zeelandt*, enz. Lager een vier-regelig Hollandsch vers, en geheel onderaan H. BERCHMAN *pinxit*; in het midden H. R. *sculpsit*, en regts, *Clement de Jonge excudit*, in kl. f^o. — 2. *Het portret van den Admiraal Tromp*, naar G. VAN ECKHOUT, ten halve lijve naar voren, links gewend. Men leest boven aan: *Fortes creantur fortibus*, en onder aan in de marge *Den e. manhaften zeehelt Cornelis Tromp*, enz., en geheel onder aan den naam van G. VAN ECKHOUT, het teeken des graveurs, en het adres van *Clement de Jonghe*, in kl. f^o.” Zie 2. part. Nr. 1232. — Het gemelde portret van *Evertsz.* is eene verkleinde kopij naar A. BLOOTELINGH, zooals ook *F. Muller*, in zijnen *Catalogus van Portretten*, Nr. 1593, opgeeft, die echter aldaar de aanwijzing doet, dat de gravure van H. R. (OGMAN) zou zijn, zonder er evenwel een vraagteeken bij te voegen. Ik voor mij ben niet ongenegen, door de overeenkomst van vele deelen, zulks ook als mijne meening op te geven, mits men er alsdan HENDRIK LAMBERTUS ROGHMAN — Zie aldaar. — door zal willen verstaan; doch, om dit als beslissend te beschouwen, is te veel gewaagd, gelijk mij de ondervinding zoo menigmaal overtuigend heeft bewezen, en dat ook wel hier het geval zou kunnen zijn. Immers, waarom zouden de letters H. R. niet den graveur HENDRIK ROOKERS — Zie aldaar bij mij. — mogen aanduiden, een kunstenaar, bij *Immerzeel* ter loops slechts vermeld?

HUBALD, een beroemd bouwmeester, geboortig van *Luik*, dien men op den jare 1026, als zijn leeftijd zijnde, vermeld vindt. Hij heeft een Europeeschen naam

verworven, door het uitvoeren van onderscheiden merkwaardige gebouwen en kerken, als, onder anderen, het klooster van *Stavelot*. De toren van deze kerk wordt voor een der schoonste van geheel *Europa* gehouden. Hij bevat 30 klokken en heeft 300 voet hoogte, waaronder begrepen is een muurwerk van 123 vt. hoog. Zie *Le Comte de Beudelièvre, Biographie Liégeoise*, etc. op het gemelde jaar.

HIJBERTUS. (JACOBSZ.) Zie GRIMANI. (HUBERTUS)

HIJET of HUGHET. In de Archiven van *Lissabon*, in *Portugal*, zijn vele Vlaamsche kunstenaars geboekt, die, aldaar, in de XV. eeuw, hun talent ten toon spreidden, en onder welke ook zekere HIJET of HUGNET, op het jaar 1420 tot 1455, als architect van het klooster *Sainte Marie de la Victoire (Batalha)*, staat vermeld. — Zie *le Comte de Laborde, Les Ducs de Bourgogne, etc., Paris*, 1849, in 8°. *Introduction*, pag. CXXXII.

HUEVIC (GHEERAERT) was een kunstenaar, die, in de tweede helft der XV. eeuw, te *Audenaerde*, bloeide. In de Archiven van het O. L.-Vrouwe-Gasthuis aldaar, vindt men in de Rekeningen, op den jare 1465, vermeld, dat hij een haan uit ijzer heeft vervaardigd, bestemd tot windwijzer op den toren der kapel. Men leest er: „Item GHEERAERT HUEVIC, van den *Wederhane* te maken van blecke van zonder stoffen, staende upt zelve (Torreken) XVIIJ Seb.” — De naam van dezen meester wordt gevonden bij de uitvoering der meest-belangrijkste werken, in de Stads-rekeningen van *Audenaerde*, zegt *Edmond Vanderstraeten*, — Zie op DELAHAYE. (PIERARD) — doch het is hem niet gelukt, te kunnen bewijzen, of hij in maagsehap kan hebben gestaan met den bekwaamen kunstschilder CASPAR HUEVIC, die, omstreeks het midden der XVI. eeuw, te *Audenaerde*, geboren werd.

HUFFEL. (PIERRE VAN) Bij het berigt, ons reeds door *Immerzeel* aangaando dezen verdienstlijken Belgischen historicschilder gegeven, voeg ik nog, dat hij, ter gelegenheid der Tentoonstelling van Nijverheid, die, in 1820, te *Gent* heeft plaats gehad, een Werkje heeft geschreven, dat veel bijval vond, onder den volgende titel: *Den bespeurder der Nationale feesten; of Beschryving van het aenzicht van Gent, gedurende de maand Augustus 1820. Gent, Bogaerts de Clercq; in 16°*. — Zijn portret is door J. J. BECKHOUT gelithographieerd, in f^o.

HUGAAR. (WILLEM) In de kenrigo kunstverzameling van *Johan van der Marck*, te *Leyden*, verkocht te *Amsterdam*, in 1773, vind ik, op bl. 16 van het *Tweede deel* van den *Catalogus*: „Een gestoffeerd Tuingezigt, met Oostind. Inkt, h. 7, br. 10 dm. — Een dito landschap, zijnde een wedergâ,” door WILLEM HUGAAR. — Hij is, meer dan waarsebijnlijk, een Nederlander, dewijl van het kunstboek C, waar deze teekeningen in behooren, gezegd wordt: *Allen door voorname Nederlandsche meesters*.

HUGO, (FRATER) Prior te *Orgnies*, of *Oignies, sur Sambre*. Deze geestlijke heeft wondersehoone meesterstukken in zilver gedreven, zoo als er, in het Zusterhuis van O. L. V., te *Namen*, een aantal zijner fraaije werken aanwezig zijn, waaronder een meesterstuk van drijfwerk is, een *Missaal*, welks bekleeding aller aandacht trekt en boeit. — Hij teekende zeer nedrig FRATER HUGO, en enkele malen voegde bij zijn naam deze naïve woorden: *Alii Christum ore canunt, ego cano arte fabrilis meca*, 1228. Dat is: „Anderen verbeerlijken Christus met den mond, ik verheerlijk hem door mijn drijfwerk.” Zie *Splendeur de l'art en Belg.*, etc. bl. 399.

HUGO, (JACOBSZ.) vader van LUCAS VAN LEYDEN, die alzoo op het laatst der XV. eeuw bloeide. — Hij is, zeker, een Leydenaar geweest, alhoewel in ons land geene werken, doch wel in *België*, van hem bekend zijn, die beschreven worden door *Marcus van Vaernewyck*, op blz. 120 zijner *Historie van Belgis enz., Antwerpen*, 1619, in f^o. De klooster-kapel der Abdij van St.-Pieter beschrijvende,

zegt hij: „In dit selve clooster is oock een tafereel van schilderye achter den hooghen choir in de Capelle, seer constich gedaen ende wel besienswaardich, hier voertyts gemaect by meester HUGO VAN DER LEYDEN, in *Hollant*, hier omtrent staen oock herde fraeye geschilderde glasvensteren met historien ende figuren wten ouden Testament, accorderende op t nieuwe Testament.” — In *Van Mander*, uitgave in 8°, Deel I, wordt zijn *portret* gevonden, op Plaat I, Nr. 1, alwaar hij als een zwierig heer is afgebeeld, gevolgd naar de oude houtsnede, in mijn bezit.

HUGO VAN ANTWERPEN. Zie bij mij en bij *Immerzeel* op HUGO VAN DER GOES.

HUGO VAN LEYDEN. Zie bij mij op HUGO (JACOBSZ.)

HUGO VAN DER GOES. Tot verder narigt nopens dezen beroemden meester der XV. eeuw, dient, dat hij, bij de meeste vreemde auteurs, HUGO VAN ANTWERPEN wordt geheeten, en wel in navolging van *Vasari*, die hem UGO D'ANVERSA noemt, doch het is uitgemaakt, dat zulks alleen ontstond door de gewoonte dier tijden, om enkel den voornaam van vreemdelingen te gebruiken, en dezen, tot onderscheiding van andere gelijkluidente, bij dien van de stad hunner geboorte, of afkomst, te voegen. Ik, voor mij, heb in zulke wijze van handelen een gemaklijken weg gevonden, om de personen, die in deze mijne geschiedenis voorkomen en in dat geval verkeeren, te kunnen onderscheiden. — hugo heeft nimmer zijn land verlaten, hetgeen door *Vasari* wel met nadruk gezegd wordt, om aan hem een meer eigen talent toe te kennen, dan aan anderen, die op hunnen weg goed zijn voorgelicht. Het juiste jaar van zijn dood is niet bekend, doch dat van zijn werk loopt tot 1490, volgens *Fiorillo*. Het geschilderde glasvenster in de St. Jacobskerk, te *Gent*, voorstellende eene *Afneming van het kruis*, ook bij *Immerzeel* vermeld, en aan hem toegeschreven, is, zoo als *Van Mander* berigt: „een seer constich stuck: dan ik twyffel of de teyckening van hem, oft van zyn Meester JOANNES (VAN EYCK) was.” — Eene lijst van al zijne beschreven, en tot dusverre bekende werken, kan men vinden bij *Rathgeber*, in f^o, blz. 118, die 76 nummers bevat, waaronder vier stuks voorkomen, *St. Christophorus*, — *Johannes de Dooper*, — *Maria Magdalena*, — en *St. Stephanus*, die in de verzameling van den Prins van Oranje, te *Brussel*, waren. Waarschijnlijk, zijn deze later niet echt bevonden, zoodat de onvergeetbre vorstlijke kunstminnaar zich daarvan heeft ontdaan; ten minste geene werken van hugo zijn uit de koninklijke nalatenschap van kunstwerken te voorschijn gebragt. — Zie nog over hugo, den *Messenger des Sciences et des Arts*; *Gand*, 1833, I, p. 417. *Idem*, 1841, p. 311; *Idem*, 1842, p. 214. — Later zag ik nog in *Les Ducs de Bourgogne etc., par le Comte de Laborde, Paris*, 1849, I, 2 partie: „HUGUES VAN DER GOES, peintre, employé aux solemnités de *Gand*, en Juillet 1467; il travaille en Juillet 1468 pendant dix jours et demi, à *Bruges*, aux entremets du banquet, à raison de 14 sols par jour.” — Verder komt hij voor als expert, om de door den dood van DIRK STUERBOUT (die in 1478 voorviel) onafgewerkte schilderij, voor de erfgenameu te taxeren. — Zie dit extract (1479—1480), in zijn geheel, bij mij op HAARLEM, (DIRK VAN) en waarvan het slot — dat de plaats van zijn op 't laatst afgezonderd leven, vanwaar hij, door de erven van genoemden DIRK, geroepen werd, te kennen geeft — hier volgt: „Daer voer hem ende zynen kinderen vergouwen ende betaelt heeft, ter estumacien ende scattingen van eenen der notabelsten scildere die men binnen den lande hieromtrent wiste te vindene, die gheboren es van der stadt van *Ghendt*, ende nu wonechtig es in den *Rooden-clooster* in *Zuenien* (*Roodendale*, in het bosch van *Soignies*, bij *Brussel*) de somme van guldens vorscreve II^c VI gul. XXXVI pl.” — Verder vond ik nog het berigt, dat eene uitmuntende schilderij, *de*

Afneming van het kruis, die, door de zorg van den heer *Alex. Lenoir*, te *Parijs*, bij de verspreiding van het *Museum des Petits-Augustins*, naar *St. Denis* vervoerd, en gedurende eene reeks van jaren in het kabinet van den architect der *Cathedraal* bewaard gebleven was, in 1846, door den heer *de Cailleux*, voor de verzameling der *Louvre*, terug gevorderd werd. Het stuk is in *Parijs* geschilderd, als zijnde door het verschieft kenlijk aan de aldaar aanwezige gebouwen, die er op zijn afgebeeld, en waardoor de Franschen het voor een produkt van hunne school hebben gehouden. Doch al spoedig werd het aan *JAN VAN EYCK* toegekend. *Dr. Waagen* verklaarde het voor een der eerste werken van *HANS HEMMELING*, en later, in 1846, heeft de heer *Passavant* voor advies gegeven, dat het van *HUGO VAN DER GOES* kon zijn, met welke meening de graaf *De Laborde* zich vereenigt, als zijnde hij reeds vroeger van dat zelfde oordeel geweest. — Na zijnen dood, is er in het genoemde klooster een Epitaaf, ter memorie van den beroemden kanoonik, gesteld, — dat geen jaartal bevat, en echter, zeker, na 1480 is opgericht, op grond van het door mij hierboven gegeven bericht, — met dit opschrift: *Pictor HUGO VAN DER GOES, humatus hic quiescit — Dolet ars, cum similem sibi modo nescit. — Vixit tempore Caroli Audacis, ibidem factus — Monachus, ad majorem Dei gloriam.* — *Zio Sweetius, Monumenta Sepulchralia et Inscriptiones publicæ et private ducatus Brabantia. Antv. 1613, in 8º.* — Zijn portret komt voor in *Van Mander*, in 8º, pl. C. Nr. 3., dat naar eene schetsteekening gevolgd is, en slechts weinig van hem teruggeeft.

HUGTENBURG, of wel *HUCHTENBURG*, (*JACON VAN*) van wien korte levensberigten door *Immerzeel* en anderen zijn gegeven, doch niet dat van zijn sterftijd, die op te maken is uit het bericht over zijn broeder *JOHAN*, door hem vermeld. — Ook vindt men niets nopens zijne werken geboekt; trouwens, die zijn uiterst zeldzaam, en slechts één stuk vind ik opgetekend, onder Nr. 436 van den *Catalogus* van het *Museum*, te *Berlijn*, te weten: *Een landschap, welks achtergrond uit bergen en woud bestaat, en op den tweeden- of middengrond met kloostergebouwen en ruïnen is bezet. Op den weelderig bewassen voorgrond vertoont zich een waterval. Het is met figuren, in antike kleederdragt, gestoffeerd, h. 10½ dm., br. 1 vt. 2 dm.* — Ik-zelf heb het genoeg gehad, eene zeer vervnilde schilderij schoon te maken, die in alles zich liet aanzien, een stuk van *BERCHEM* te zijn, doch ik ontdekte den naam van *JACON VAN HUCHTENBURG pinx.* duidelijk op het tafereel. Het is verwonderlijk fraai, breed en malsch geschilderd, volkomen zonachtig, in den trant van zijn meester *BERCHEM*; verder is er de weelderige Italiaansehe stijl en warme toon dier landstreek in aangebragt, waaruit volkomen blijkt, dat hij zich dáár in de kunst gevormd heeft. Het stelt voor *Eene offerande aan Priapus, met een aantal dartele Nymfen, wellustige Saters, en aan geiten enz. zuigende kinderen*, groot circa 5 bij 7 pm. in de hoogte, een feest, dien naam waardig. Het berust bij den Raadsheer in het Provinciaal-Geregtshof te *Utrecht*, den Heer *Mr. H. C. van Loenen*.

HUICH JACOBSZ. Zie bij mij op *HUGO (JACOBSZ.)*

HUIS, of *HUYS*. (*PIETER*) Met eenige regels is deze graveur onzer school der XVI. eeuw bij *Immerzeel* vermeld. — Ik voeg er bij eene noodige inlichting ten aanzien der buitenlanders, die omtrent den persoon van *HUIS* onderling zeer verschillen. In verscheiden Werken, b. v. in de *Notices sur les Graveurs Besançon*, Nr. 1870, wordt deze kunstenaar genoemd *PIERRE HUYSENS*, en, terecht, zegt *Brulliot*, „ik weet niet op welken grond.” In dat Werk wordt gezegd, dat hij zijne platen op verschillende wijzen beteekende: nu eens zette hij zijn naam verkort *P. H.* of *P. HUY*s; dan weder met de letters *P. H.*, en zelden voluit.

Bartsch noemt hem PIETER HUYS, en zoo ook *Bryan*. Het best is, den naam te volgen, zoo als hij-zelf dien heeft gesneden op eene prent, voorstellende *Christus aan het Kruis*, waarop staat PETRUS HUIS fecit. *Hans Liefrink ex.*; h. 11, br. 7 dm. Op den tweeden druk staat de naam van den uitgever. — Nog gaat van hem uit in prent, *De boodschap aan Maria*, h. 7 dm. 6 str., br. 6 dm. 4 str. — Dezulken, die niet tot de boekprenten behooren, zijn bij de liefhebbers van prentkunst zeer gewild. — Voor het Werk *Ariæ Montani, Humane salutis Monumenta; Antv., Plantin.*, 1571, in 8°, heeft hij, met ABR. DE BRUYN, JAN en HIERONIMUS WIERIX, de platen gegraveerd, naar de teekeningen van P. VAN DER BORCH. — Zie *Catalogue etc. de Borluut de Noortdonck, Gand*, 1858, in 8°, T. I. Nr. 1381. — Deze is waarschijnlijk dezelfde als HUYS (PETER) — Zie aldaar. —

HUKENBERGER. (SEBASTIAN) *Nagler* noemt dezen een portretschilder, die, omstreeks 1650, te 's *Hage* werkzaam was. — Ik vind hem in het *Schildersgilde*, aldaar, niet vermeld.

HULFT. (M. T.) „*Een landschap met geboomte langs een riviertje, waarin hengelaars in een schuitje; verder een veldzigt*, met de pen en O. I. inkt gewaschen en met wit gehoogd, op gekleurd papier, door M. T. HULFT.” Aldus wordt deze teekenaar in den *Catalogus van J. de Bosch, Amsterdam*, 1785, onder Nr. 247, beschreven.

HULK (...) is een zeer bekwaam graveur geweest, dien ik nergens heb vermeld gevonden, doch van wien ik eenige fraaije gravuren in 8°. bezit, die tot een mythologisch Werk behooren, dat, in het Fransch, in het begin dezer eeuw, te *Parijs*, verschenen is. Ze zijn naar teekeningen van LE BARBIER *l'ainé*, J. MOREAU, *le Jne*, MONSIAU en anderen gegraveerd, en beteekend HULK *sculp. an 12 en 13*. De naam komt mij voor, zoo geheel Hollandsch te zijn, dat ik, om die reden, hem hier eene plaats inruim, tot welligt nadere besehiden dit zullen bevestigen of wijzigen. Het zou mij niet verwonderen, dat hij aan den Hollandsehen kunstschilder A. HULK PIETERSZ. EN A. HULK JACOBSZ., den graveur, verwant, en welligt de vader was van ABRAHAM HULK. Dewijl deze te *Londen* geboren is, kan zich ook onze HULK wel aldaar gevestigd hebben. — Zie, bij *Immerzeel* en bij mij, op de gemelde namen.

HULK. PIETERSZ. (A.) Bij *Immerzeel* staat vermeld A. HULK JACOBSZ. als teekenaar en graveur; er is dus een PIETERSZON, en deze is wel deugdelijk een ander dan JACOBSZON, zoo als de bijnaam aanduidt, doch die, welligt, en alzoo verkeerdelijk, voor een-en-dezelfde persoon wordt gehouden. — Ik bezit eene plaat in kl. f^o., voorstellende: *Philips IV. van Spanje doet afstand van de Nederlanden*, door A. HULK PIETERSZ. *del. naar het originele glas in de Oude-kerk te Amsterdam*; J. PUNT, *sculp.* en in 1779 uitgegeven. — Deze HULK kan dus wel een neef van A. HULK JACOBSZ. zijn, want ontwijfelbaar zijn het twee personen geweest, zooals ik beide namen, voluit, op onderscheiden werken gezien heb. — Van den graveur heb ik ook den naam, A. HULK *sculp.* gevonden onder prenten, als op die van 't *Stadhuis, het Hof en Burger-weeshuis, te Leeuwarden*, 1785, voorkomende in den *Tegenwoordige Staat van Friesland enz.*, II dl., bl. 118.

HULLE. (ANSELMUS VAN) Deze bekwame kunstenaar is reeds door velen, gelijk ook bij *Immerzeel*, vermeld, en ik voeg er bij het volgende, namelijk, dat hij, na den dood van den Prins van Oranje, Frederik Hendrik, wiens hofschilder hij was, als zoodanig is overgegaan in dienst van Keizer Ferdinand III. — Zie *Van der Vynckt, Nederl. Berocften*, deel IV., blz. 384. — Aangaande de portretten, welke hij op last van gemelden Prins, te *Munster*, heeft vervaardigd, gedurende den tijd der vredehandelingen aldaar, meld ik tevens, dat al die

afbeeldingen uitmuntend in het koper zijn gebragt, in f^o, ten getale van 131 stuks, — *Nagler* noemt, bij vergissing, 136 stuks, — door de beroemdste meesters van dien tijd, als: *Petrus de Jode*, *Paul Pontius*, *Theod. Matham*, *Philips Galle*, enz., die gedeeltelijk te *Antwerpen* verschenen, in 1649, doch eerst later, in 1697, te *Rotterdam*, bij *Pieter van der Slaart*, zijn uitgegeven onder den titel van: *Pronkbeelden der Vorsten en Vredehandelaars, dat is: Verbeeldingen van alle de Persoonadjes, die het roemruchtige Munstersche en Osnabrugsche Vredeverbond hebben gesloten en uitgevoerd. Al t' zamen ten tyde der vergadering na 't leven getekend door A. van Hulle, Schilder des Princeen van Oranje, Hoogl. gedagtenis, en door de keurlykste Meesters dezer eeuwe in hondert en een en dertig Konst-platen gesneden. Nu eerst uit de nagelaten schatten van een groot Heer hervooft gebragt en nieuwoyks met eene Beschryving opgeluisterd* enz. Met een eensluitenden Latijnschen titel. Voor dit Werk heeft de geletterde *Pieter Rabus* — stichter van de bekende *Boekzaal* — eene Voorrede en Verklaring, in het Latijn en Nederduitsch, gegeven, waarin hij meldt, dat thans voor het eerst dit Werk verschijnt, aangezien dezo koperen platen verloren waren, en men ze bij het bombardement van *Brussel*, even na 1697, in een kelder, of eenige donkere kamer van een door dat bombardement geteisterd huis vond, in een zeer verwaarloosd pak, bevattende de oorspronkelijke koperen platen, die toen, 1696, naar *Holland* vervoerd, en door den Bockhandelaar *P. van der Slaart* gekocht en uitgegeven zijn. Zie ook *Vander Vyncht*, bl. 385. — Reeds lang was dit Werk — waarvan ik een uitmuntend exemplaar bezit, vóór de nummers — door den titel een raadsel, namelijk, dat er nimmer te voren iets daarvan, hetzij geheel of gedeeltelijk, uitgegeven zou wezen, en er alzoo geen voordeel zou zijn beoogd of genoten voor zulke groote kosten, als voor dat Werk vereischt werden, hetwelk echter *Rabus*, in zijne Voorrede, daarbij verzekerd, niet te zijn geschied; totdat het mij bleek, dat eene gedeeltelijke uitgave van de voornaamste vredehandelaars, reeds in 1648, te *Antwerpen*, en ook nog een jaar later, ten getale van 76 stuks, is verschenen, hetgeen mij, in 1848, bij het tweede jubilé dezer zoo hoogstgewigtige gebeurtenis, aanleiding gaf, daarover een uitvoerig berigt, met betrekking, namelijk, tot de geschiedenis van genoemd Bockwerk, ter wederlegging van *Rabus*, in het licht te geven, en dat in het *Letterlievend Maandschrift*, Nr. 7, 1848, *Utrecht*, bij *Kemink en Zn.*, te vinden is. — Zijne werken komen weinig voor, en de portretten, welke ik van hem zag, waren ongeteekend, waardoor er vele zullen wezen, die weinig opmerking verdienen, want ze zijn zeer fabriekachtig behandeld en van middelmatige kunstwaarde. — Een der geschilderde portretten, voor het bedoelde Werk vervaardigd, namelijk, dat van den *Franschen Gezant Hendrik van Orleans, hertog van Longueville*, die een vriend was van den Stiechtschen Gezant, *Godart van Reede*, is nog aanwezig op het *kasteel Zuilen*, te *Zuilen*, welks adellijke bezitter aan den genoemden *Van Reede* vermaagschapt is. — Als een bijzonderheid, moet ik hier nog bijvoegen, dat de *Hertogin van Longueville* — *Anne de Bourbon* — onder de genoemde portretten voorkomt, als de éénige vrouw, die haar gemaal derwaarts vergezeld, hoewel zij niets met de handelingen-zelve te maken had, en alzoo onder den vermelden titel van het Bockwerk niet behoorde te zijn opgenomen; doch het was door hare schoonheid, die destijds alom beroemd was, dat *Longueville* met dit juweel in die Munstersche wereld wilde schitteren, en ook wezenlijk geschitterd heeft.

HULP, (EMIL EN SAMUEL) beeldhouwers van *Dordrecht*, die, zegt *Nagler*, omtrent het midden der XVII. eeuw, naam gemaakt hebben.

HULSEN, of HULSIUS. (FREDERIK VAN) Aangaande dezen graveur, bij *Immer-*

zeel, de broeder van JEZAIAS VAN HULSEN genoemd, wordt, ook volgens *Nagler*, *Brulliot* en *Malpe*, verzekerd, dat hij, in 1566, te *Middelburg*, in *Zeeland*, werd geboren. — Hier schijnt weder eene dwaling te bestaan, want de volgende gravure, die door hen aan hem wordt toegekend, ingevolge het F. H. fecit, dat daarop voorkomt, zal zulks logenstraffen, te weten *Apollo en de Muzen op den berg Parnassus*, naar FRANS FLORIS. Daaronder leest men FRANCISCUS FLORIS inventor F. H. fecit. Op een bordje staat *Hier. Cock excudebat* 1565. Plaat in de breedte. Hoe is het toch mogelijk, dat *Hieronimus Cock*, die in 1570 is overleden, deze prent van dien meester kon uitgeven? Al zulke gissingen naar Monogrammen, moest men, om ze voor zeker op te geven, terughouden, tot men op hechter gronden kon redeneren, dan wel werk te noemen, dat vóór de geboorte van den maker reeds zou uitgegeven zijn! *Nagler* beschrijft mede deze prent, met nog 6 andere van zijne werken, en zegt, ten slotte: „eerst tegen 1660 heeft de dood hem overvallen.” Dus zou hij 96 jaren hebben bereikt. — *Le Blanc* schijnt voorzigtiger, en houdt 1640 voor het jaar van zijn dood; doch dit jaar geeft *Nagler* voor dien van JEZAIAS. — Uit dit alles moet immers blijken, dat onze FREDERIK veel vroeger dan 1566 is geboren, indien het monogram F. H. voor dat van zijn werk geldend moet zijn. — Ik bezit eene gravure, met die letters beteekend, zijnde *Eene zee*, in f^o., waarop een zeer groot Spaansch galjoen is afgebeeld, waarvan het maaksel tot de oudste soort van dergelijke afbeeldingen behoort, en aanduidt, dat dit graveerwerk van vroegeren tijd heugt, dan aan hem wordt toegeschreven.

HULST, (HENDRIK VAN) en niet H. HULST, zooals *Immerzeel*, op gezag van *Van Gool*, geboekt heeft. — Het is door de *Gedichten van H. K. Poot*, II. dl., blz. 350 en 439, en uit de *Louren voor den Heere Hendrik van Hulst, uitmuntend schilder en poëet*, dat wij zijne kunst vrij wat hooger leeren schatten dan *Van Gool* ze vermeldt, en men zou moeten opmaken, dat, daar hij „den *Franschen Alexander*” heeft geschilderd, dit dan wel Lodewijk XIV. zal geweest zijn. — In 1734 is een bundel *Gedichten door Hendrik van Hulst* verschenen, en in 1747 herdrukt, in lagen stijl geschreven, als met *Focquenbroch's* pen.

HULST (... VAN DER) is, waarschijnlijk, een ander dan PIETER VAN DER HULST, dewijl ik eene schilderij heb gezien, zijnde een *Landschap*, in de manier van JAN VAN GOOYEN, door hem geschilderd, goed van toon en penseels-behandeling. Deze is, welligt, dezelfde, die bij *Nagler* op F. D. HULST voorkomt, in den genoemden trant werkte, en verder bij hem niet bekend is, ofschoon er, zegt hij, gemeld wordt, dat hij te *Amsterdam* geboren werd.

HULST. (PIETER VAN DER) Volgens *Bryan-Stanley*, zou hij in 1708 overleden zijn. Bij *Immerzeel* vindt men vermeld, dat hij in 1674 naar *Rome* ging, om zijne studiën voort te zetten, en zich toelagde op het schilderen van bloemen, wilde planten, insecten enz., en ook zijne krachten beproefde aan het portret, doch dat het hem niet gelukte, daar, eenigzins naar genoegen, in te slagen. — Ik heb eene gravure voor mij, zijnde de afbeelding van D^{us}. *Theodorus Kolvius, Leeraar te Dordrecht*, door ANTH. DE VOS — Zie aldaar. — *sculpsit*, in gr. f^o., zeldzaam, die, hoewel zeer stout, toch zonder genoegzame kennis en bekwaamheden gesneden is, tot de middelmatige kunst behoort, en dus de verdienste van zijne schilderij zeker niet zal verhoogen, teneinde daardoor over zijne bekwaamheden, in dat vak, te kunnen oordeelen; zij doet echter duidelijk zien, dat hij niets van het schoone van het menschbeeld, te *Rome*, geleerd heeft, want dáár toch zijn de menschen niet zoo slecht gevormd, als de gemelde figuur aanduidt. — Zijn portret is door P. VAN HOEKEN (?) *sculp.* — Zie *Catalogus van Prenten van Leyden van Warmond*, bl. 156, Nr. 98. — Ik bezit een *idem* geteckend, in ovaal, in 4°. — Hij heeft zijn eiaen portret geëitst. in 1686. in f^o.. dat niterst zeldzaam is

HULST. (W. VAN DER) Zie bij mij op VERHUL, of VERHULST. (WILLEM)

HULSTER (JAN) „is een portretschilder geweest, die, in het jaar 1656, te 's Hage woonde, blijkens de lijst der zeven-en-veertig kunstenaars, die toen aldaar eene nieuwe kamer van *Pictura* hebben opgericht. Ter gemelde kamer was van hem, als lid, een *Portret van Prins Willem van Nassau*, en bij is vandaar naar *Friesland* vertrokken. Meer is mij van hem niet bekend. Welligt zal er in zijne laatste verblijfplaats wel meer kunst van hem voorkomen.” — *Ms. van Pieter Terwesten.*

HULSTKAMP. (J.) Een portret van de beruchte *Catharina Mulder*, bijgenaamd *Kaat-Mossel*, door hem gegraveerd, naar A. BOON *ad vic. del.*, doet hem als een zeer middelmatig graveur kennen; echter is dit veel beter dan dat van WILLEM BILDERDIJK, in ovaal, mede naar gemelde A. BOON *ad vic. del.*, door hem gegraveerd, in 1785, in 8°, en te *Rotterdam*, bij N. Cornel, uitgegeven. Dit is, waarschijnlijk, een der eerste portretten, die van dezen Hollandschen fenix in het licht zijn verschenen; immers, hier is hij op dertig jarigen leeftijd voorgesteld, doch het gelijkt wel de vader te zijn van den BILDERDIJK, die op het zeldzame, groote portret van M. DE SALLIETH *sculp.* naar SCHMIDT, en in 1787 geschilderd — in mijn bezit — voorkomt. — Of BILDERDIJK voor zijn portret voor BOON zal hebben gezeten, kan ik niet gelooven. Hij had te hooge kunstkennis en gevoel voor het schoone, om zich aan de hem bekende onbekwaamheid van een BOON, die ook *Kaat-Mossel* portretteerde, over te geven: het zal steelsgewijze zijn gedaan, en daar kon hij niets aan doen. — Het vers, er onder gegraveerd en door J. W. Kumpel vervaardigd, vergoedt veel van het gemis der kunstwaarde van het afbeeldsel-zelf, en ik kan niet nalaten, opdat 't niet geheel verloren moge gaan, het, als hoogst vereerend voor den grooten, op zijn dertigste jaar reeds door het publick luide toegejuichten dichter, hier af te schrijven: „*De nette teekenkunst van BOON heeft hier, naar 't leeven, — Een schets van 't wys gelaat van BILDERDIJK gegeven. — Maar zooveel wysheid, deugd en kunde, in een man — Door kunst te treffen, in de bloote wezenstrekken, — Als BILDERDIJK bezit, is 't geen, geen kunststift kan; — Daar eeuwen zwanger gaan, zoo groot een man te wekken.*”

HULSTYN. (CORNELIS JOHANNES VAN) Deze verdienstlijke bloem- en fruitschilder is door *Immerzeel* vermeld. — Ik laat hierop volgen, dat hij, in 1848, zich naar *Triest*, in *Italië*, bij eene aldaar gevestigde, gehuwde zuster, begeven, en er zijn tijdelijk verblijf genomen heeft. In hoeverre hij door zijne studie, in den vreemde, slaagde, getuige het *Dagblad Anello, van Triest*, verslag gevende van de aldaar gehouden Tentoonstelling, in Februarij 1857. „De Heer HULSTYN, onze oude kennis, is de hier te lande zeer geziene bloemschilder. Ditmaal heeft hij een groot stuk ten toon gesteld, voorstellende een ruw kruis, waarom eene godvruchtige hand een zwaren bloemkranen hangt. Het stuk is, inderdaad, zeer fraai, de achtergrond goed van toon, en de kleuren zijn zeer goed gekozen; de bloemen echter, grooter dan in de natuur, voldoen niet ten volle, en, onzes inziens, verliezen zij daardoor veel van het schoon, dat de alwijze Schepper aan de roos, de tulp, de nagelbloem enz. heeft medegedeeld, door de afmetingen in zoo bepaalde en juiste verhouding te brengen, iets waarvan wij ons allen steeds kunnen overtuigen.”

HULSWIT. (JAN) Bij het bericht van *Immerzeel* voeg ik nog, dat er een fraai portret van hem uitgaat, door P. VELYN *sc.*, naar W. B. V. D. KOOIJ *pinx.*, alsmede een *idem*, lithographie, zonder naam, in f°. — Ook ik bezit nog een geteekend *idem*, met den hoed op, rustende met het hoofd op de linkerhand, in

8°. — Of zijn zoon J. N. HULSWIT ook de kunst beoefent, is mij niet gebleken, maar wel, dat hij er bandel in drijft, zooals ik, in 1836, hem te dien einde bij mij heb ontvangen.

HUMBERT, (JEAN) „geboren te *Amsterdam*, heeft eerst geleerd bij J. FOURNIER aldaar, vervolgens te *Parijs* zijne studie voortgezet, en zich voorts weder te *Amsterdam* en 's *Gravenhage* opgehouden met het schilderen van historiestukken, en ook portretten, zooals een vertrek van het *Justitiehof van Holland* met historïele onderwerpen door hem is versierd. Hij is hoofdman der Confreriekamer en regent der Teeken-*academie* te 's *Hage* geweest, weder met der woon naar zijne geboorteplaats vertrokken, en in den jare 1794 overleden.” Uit *Pieter Terwesten, Ms.*

HUMBERT DE SUPERVILLE (DAVID PIERRE GIOTTINO) vindt men bij *Immerzeel* — hoewel zijn tijdgenoot — of te koel, of met te weinig kennis, vermeld. — Mannen van zulken stempel, die zoo schaars in het maatschappelijk leven voorkomen, verdienen, dat hun streven en werken, — al is men niet van meening, er zoo booge waarde aan te moeten hechten — voor het nageslacht streng naar waarheid worde vermeld. — Den bijnaam GIOTTINO, of kleinen, jongen GIOTTO, dien men hem in *Italië*, om zijne overeenkomst met dien ouden Italiaansen meester gaf, nam hij later als voornaam aan: stellig, geen gewoon versebjnsel. — Hij had zich tot taak gesteld, de Bijbelsehe voorstellingen, zoo als die door de beroemdste meesters waren afgebeeld, aan het gezond verstand te toetsen, namelijk, in hoe verre hunne opvatting, in verband met de natuur en de waarheid, in den hoogsten zin begrepen, al of niet juist te noemen is. — „Hij was geheel teekenaar, want zijn schilderwerk is niet talrijk; ook schilderde hij, al teekenende,” zegt *Dr. J. A. van der Chys*, in zijn bericht over HUMBERT's *Bijbelsehe Voorstellingen*, te vinden in de *Kunstkronijk*, 1856, bl. 6; „gevoel voor lijnen was de grondslag van zijnen smaak. In woorden stortte hij dit uit in zijn hieronder gemeld Werk; in teekening bragt hij het nog onmiddelijker in de kunst. Men behoeft slechts een tiental dezer bezigtigd te hebben, om ten volle hiervan overtuigd te zijn. De sierlijkheid zijner beelden, het bevallige zelfs in enkele trekken, zijn de gelukkige gevolgen van dit verheven gevoel.” — Verder vindt men eene juiste waardering van den aard der voorstelling, die het verheven genie van onzen HUMBERT boven dat van zoo vele groote kunstenaars doet uitkomen, in: 1. *Gods heerschappij over den Chaos*. — 2. *De schepping der Dieren*. — 3. *De uitdrijving van Adam en Eva uit het Paradijs*. — 4. *De Zondvloed*. — 5. *Abraham, met God sprekende*. — *Joseph in de gevangenis*. — *Mozes op Sinaï*. 8. — *Jesus door den Satan in de woestijn verzocht*. — 9. *Jesus aan het kruis, het zegel aan zijne roeping hechtende*. — 10. *Jesus voor het menschedom verheerlijkt*. — 11. *Maria Magdalena bij het kruis*. Deze teekeningen, behalve Nr. 2, 8 en 10, die verloren schijnen te zijn gegaan, behooren thans, 1856, toe aan *Jonkheer Mr. CREMER VAN DEN BERGH*, te *Leyden*. Welwillend heeft deze zijn eigendom, ter bezigtiging, in het Kabinet van prenten en pleisterbeelden aldaar, gedeponceerd. — Ten slotte, zegt gemelde auteur, „dat hij de schier doode massa van Bijbelsehe voorstellingen een nieuw leven gaf; dat hij de wrijfpaal werd, waaraan anderen hunne gedachten kunnen wetten, in één woord, dat hij eene nieuwe rigting in de Bijbelsehe kunst opende; een tweede HUMBERT is mij nimmer voorgekomen.” — Zijn voornaamste Werk, waarin hij zijne oorspronkelijke opvattingen stelselmatig uit een zet, en waardoor hij een blijvenden roem heeft verworven, is versehene onder den titel van: *Essai sur les Signes inconditionnels dans l'Art*, par D. P. G. H. D. S. *Leyde*, C. C. van der Hoek, 1827, in f°. Met houtsnéc-figuren en gekleurde platen. Hierin vindt men een

wijsgeerigen blik op de vormen der geschapen wezens geworpen, en die een regel aangeeft, om door *drie lijnen*, in boeken van bepaalde graden gesteld, het ware karakter der gelaatsvormen van de *Roode, Blanke* en *Zwarte* volkeren, en tevens de type van hun ideaal schoon, meetkundig daar te stellen; wenken, door hem uit die grondslagen afgeleid, en die met de stelsels van LAVATER, GALL, CAMPER, — (of wel ALBRECHT DURER, — Zie bij mij op CAMPER. (PETRUS) — en anderen, in een naauw verband staan. Dit Werk, te weinig bekend, heeft, door zijne hooge waarde, de aandacht gewekt, en is, in 1857, aan de Kon. Academie van Wetenschappen, te Amsterdam, aanbevolen, om er, door bare tussebenkomst, eene nieuwe uitgavo van te doen verschijnen. — Hij heeft ook de etsnaald gehanteerd, zooals mij door den Heer Mr. H. Tollius Drabbe, te 's Gravenhage, met meer andere bijzonderheden betrekkelijk dezen bijzonderen kunstenaar, is medegedeeld geworden. In het gemelde Kabinet zijn er vier stuks van voorhanden, als: 1. *Een op een rustbed liggende krijgsheld, door fantastische figuren besprongen*, in antiken stijl en in omtrek; beteekend D. HUMBERT inv. f. Rome; h. 5 dm. 3 str., br. 7 dm. 3 str. Par. — 2. *Een op een rustbed liggende jongeling, door den dood bedreigd*, idem en idem, h. 2 dm. 10 str., br. 4 dm. 1 str. — 3. *Spotprent op den Paus, bij de komst der Franschen te Rome*, in 1796; beteekend CIOTTINO HUMBERT *Batave inv. fec. Rome, An. VI.*; h. 5 dm. 8 str., br. 9 dm. 10 str. — 4. *Zittend mansfiguur*, in breed geplooiden mantel, met een opgerold papier in de hand; h. 3 dm. 5 str., br. 2 dm. 4 str. idem. — Behalve dezo, moet er nog een vijfde ets bestaan, waarvan de plaat te Rome gebleven is, en waarvan hier to land welligt geen exemplaar bestaat, namelijk: *Een jongeling, die een hond bestijgt*, naar RAPHAEL (uit een der Stanzo's van het Vatikaan). — Ook worden in gemeld Kabinet van hem bewaard, *drie proeven* van Lithographio, dagteekende van de eerste vinding dezer kunst. — Als in wijsgeerige bespiegeling, is hij, op verlangen van zijn kunstvriend JACOB DE VOS WZ., door J. L. CORNET, in 1842, afgebeeld, ten voeten uit, zittende aan eene tafel in zijn studeervertrek, met een bril op, bij kaarslicht, waaronder zijn naam en het volgende vers: „In peinzende eenzaamheid, door 't kaarslicht zacht besebenen, — Wordt hier, DE VOS! uw Vriend aanschouwlijk door dit beeld: — De Fantasio verwekt een wereld om hem henen, — Waarin zijn Kunstgvoel met zijn Geleerdheid speelt. — Leiden, 20 November, 1842. — J. Knepelhout.” — Het is naar dezo tekening, dat genoemde CORNET, in 1851, eene zeer fraaije en uitvoorig geëtste prent heeft vervaardigd, waarvan ik den 9. staat afgewerkt voor mij heb liggen, met den gemelden naam en het vers in etsdruk daaronder, en die, door hare kunstwaarde, de drie kunstmannen tegelijk, in aandenken behouden zal; b. 246, br. 173 str. Nederl. — De tekening, die, als portret, ten halven lijve, regts gezien, met een jas aan en een bril op, onder Nr. 2648, in den *Catalogus van Portretten van P. Muller* voorkomt, mede door CORNET vervaardigd was, waarschijnlijk, voor de verzameling Portr. en Hands. der leden van het Koninklijk Nederlandsch Instituut van wijlen mijn vriend G. LAMBERTS bestemd. — Do heer Bodel Nyenhuis, te Leyden, heeft een meer uitvoorig levensbericht van onzen HUMBERT geschreven, te vinden in de *Handelingen der Maatschappij van Nederl. Letterkunde te Leyden*, over 1849. — Zijne teekeningen, die meestal in het gemelde Kabinet, aldaar, berusten, zijn met eenige aanduiding vermeld in het *Nederlandsch Atheneum*, 1853, bl. 42. — Do door den tijd steeds in waarde stijgende man is den 9. Januarij, 1849, in den ouderdom van 79 jaren, te Leyden, overleden.

HUNIN. (PIERRE PAUL ALOUIS) Ik laat hier volgen, wat dezo voortreffelijke genreschilder, sedert het sluiten der berichten bij *Immerzeel*, nog aan de kunst-

wereld heeft geleverd, en de hooge vereeringen, hem daarvoor te beurt gevallen, welk een en ander uit eene opgave, door zijn zwager, den beroemden NICAISE DE KEYSER, daarvan gegeven, hier volgt: „HUNIN heeft op de Tentoonstelling te *Parijs*, in 1843, geleverd, *De laatste raad van een vader*, toebehoorende aan den Heer baron *Van Brienen*; in 1845 heeft hij, achtereenvolgens, èn te *Parijs*, èn te *Brussel*, tentoongesteld zijne schilderij *Het lezen van het Testament*, die in beide deze hoofdsteden zoo grooten lof heeft weggedragen, dat hij er de *grootte gouden Medailje* voor heeft behaald; dit stuk behoort aan den Heer *Wagenaar*, Belgisch Consul te *Berlijn*. Daarna heeft hij voor den *Prins de Ligne* eene schilderij vervaardigd, voorstellende *Maria Theresia, eene arme familie bezoekende*, welk stuk, met dat der *Uitreiking van aalmoezen*, van grooteren omvang, is tentoongesteld geweest te *Brussel*, en waaraan zulk een graad van verdienste werd toegeschreven, dat hem de onderscheidingsteekenen der *Leopolds-Orde* er door te beurt vielen. Niet lang daarna werd de kunstminnaar van het voorregt verstoken, om nog meerdere zijner tafereelen te mogen ontvangen, daar de doodbrief van 1 Maart, 1855, zijner weduwe, geboren *De Keyser*, het berigt inhiel, dat hij op den 27. Februarij, 1855, in den ouderdom van 46 jaren, 2 maanden en 20 dagen, na een lang en smartlijk, voor haar en hare kinderen, zeer grievend lijden, in zijne geboorteplaats, *Mechelen*, is overleden. Mevrouw *Hunin* is de zuster van den beroemden NICAISE DE KEYSER.

HUNNEVELT (J.) was een zeer bekwaam teekenaar, dien ik echter nergens vermeld vind. — Ik heb eene teekening voor een Boekwerk in f., met vele zinnebeeldige figuren en ornamenten gezien, en die waarlijk verdienstlijk is te noemen. De te midden daarop geplaatste titel luidt aldus: *Afbeeldingen en beschrijving van Adelyke huizen, kasteelen, vermakelyke landhuizen, enz., door Andries Schoemaker. J. HUNNEVELT, inv. et del.* — Dit Werk is in druk niet bekend; welligt dat het Ms. nog wel ergens aanwezig is, zooals er andere van dien stempel, van dezen hoogst-verdienstlijken oudheidkundige, nog bewaard worden. — Zijne verzameling van munten en penningen, die wel de eerste en grootste was, destijds in ons land bekend, heeft *Gerard van Loon* in staat gesteld, zijne beroemde numismatische Werken, met de reeds door *Schoemaker* daarvan gemaakte beschrijving, in het licht te geven, zooals dan ook *Van Loon* het IV. deel zijner *Nederlandsche Historiepenningen*, in 1731, uit erkentlijkheid, aan hem opgedragen heeft.

HUPEN. (JOHAN VEEN) *Nagler* noemt hem een kunstgraveur, dien *Basan*, in 1633, te *Haarlem* doet geboren worden, en zegt, dat *Füssli* in zijn *Supplement* vraagt, wie toch deze HUPEN kan wezen? — Vermoedelijk, is hij zekere J. VEENHUISEN, die omstreeks 1669 leefde. — Dit artikel is onduidelijk, en wacht nog naar opheldering.

HURTER. (N. N.) „Hoewel te *Schafhausen*, in *Zwitserland*, geboren, heeft hij den meesten tijd van zijn leven in ons land, met de kunst, doorgebracht. Hij schilderde uitmuntend portretten in email, alsmede in crayon, zoo als er in menigte te *Amsterdam* en te 's *Gravenhage*, waar hij, in het jaar 1776, nog woonde, — volgens *Pieter Terwesten, Ms.* — voorkomen.” — In het Koninklijk Museum, te *Parijs*, vind ik een stuk, voorstellende *Een Ruitergevecht*, h. 32 bij 40 dm. Ned., dat in den *Catalogus* van 1834, onder Nr. 302, voorkomt, en aan N. HUNTER wordt toegekend, die onder de Nederlandse en Duitse School gerangschikt staat. Uit den aard van het werk, kon ik niet met zekerheid opmaken, of het regtstreeks tot onze School behoort; doch, dewijl ik hem onder de Duitse schilders niet vermeld vind, en het eerstgemelde uit eene goede bron is geput, zoo heb ik het laatste, vermeenende, dat het er toe behoorde, daar bijgevoegd.

HUSLY (JACOB OITEN) is reeds bij *Immerzeel* beschreven; ik voeg daarbij, dat, alhoewel deze niet heeft vermeld, dat hij de Bouwmeester was van *Teylers Museum en Hofje*, te *Haarlem*, zulks echter bij *Van Eynden en Van der Willigen*, op bl. 177 van het *Aanhangsel*, wordt opgegeven, het geval te zijn geweest. Ik heb het echter nuttig geacht, de herroeping daarvan hier op te teekenen, dewijl door dezelfde auteurs, op bl. 332, in eene Noot, tot noodige teregtwijzing, gezegd wordt, dat ze niet door onzen HUSLY, maar door zijn neef, LEENDERT HUSLY VIERVANT — Zie aldaar. — gebouwd zijn. — Verder vind ik vermeld, dat hij een antwoord heeft gegeven op de vraag, door de *Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen*, te *Haarlem*, in 1782 uitgesproken: „Nadien de voornaamste stroomen in de Texelsche zeegeaten, en wel hoofdzakelijk bij het *Marsdiep*, hoelangs hoe meer de aldaar liggende dijken en zeekeringen naderen, en dezelve door de toenemende diepten in gevaar brengen, zoo wordt gevraagd: of, en door welke middelen, de gemelde stroomen van den wal afgekeerd, en het naderen der gevaarlijke diepte voorgekomen, of de zeekeringen tegen de nadeelige uitwerking van dien beveiligd zouden kunnen worden?” Voor dit antwoord is aan hem de *zilveren Medalje, en honderd halve gouden ridders* toegewezen. — Zijne nagelaten kunst is, in den jare 1798, in het *Trippenhuis*, te *Amsterdam*, verkocht. — Ik bezit zijn *portret*, zijnde eene buste in profiel, op een pedestaal geplaatst enz., door R. VISKELES *del. et sculp.* 1765, in gr. 4°.

HUSSEM. (D.) *Immerzeel* meldt, dat van dezen kunstenaar niets anders bekend is, dan een geëst landschapje, voerende het jaartal 1810; doch, hij *Van Eynden en Van der Willigen*, deel II., bl. 369, wordt gezegd, dat hij een kunstliefhebber, te *Amsterdam*, en een leerling was van STEVEN OOBLE, en aldaar in het jaar 1817, 45 jaren oud, is overleden. — Het genoemde *Landschapje* is in mijn bezit, voorstellende eenige wilgenboomen, waarachter boerenhuizen, hooiberg enz. in 4°. oblong, als ook nog een *idem*, waarin een vervallen gebouw, en daarbij een waterput en een rad, om het water op te halen enz.; zeer luchtig geëst, in 8°. oblong, waaronder voluit D. HUSSEM *fecit.* 1809.

HUSTENEUR. (JEHAN DE) In de Archiven te *Rijssel* vindt men, in de oude graaflijke Rekenkamer der Hertogen van Bourgondië, op het jaar 1435—36, het volgende aangeteekend: „A maistre JEHAN DE HUSTENEUR, peintre, que Mds. a ordonné lui estre baillé, pour avoir paint en patron, la situation de la villo de Calais et icelle présenté à Mds. XLVIII S.” — Zie *le Comte de Laborde, les Ducs de Bourgogne etc. Tom. I, Sec. part., pag. 351, Paris, 1849, in 8°.*

HUYBERTS. (C.) Deze kunstgraveur heeft ook in *Engeland* gewerkt, waar hij, in 1696, gevestigd was. — Mededeeling van *Bryan*. — Hij heeft ook gesneden de *Triumph van Julius Caesar*, in negen prenten naar MENTEON — Bijvoegsel op *Immerzeel*. — Later zag ik, dat hij ook tekenaar was, uit eene prent in 9°, voorstellende *De gefolterde Lijken van de gebroeders Jan en Cornelis de Witt*, hangende, met de beenen omhoog, aan eene paal, op het Groene-zoodje, te 's *Gravenhage*, bij nacht, alwaar, in den hoek, regts, een (gedeelte van een) toeschouwer, met een brandende fakkel in de rechterhand, met afgrijzen het treurtooneel beschouwt; welligt heeft hij zich-zelfen daar afgebeeld, tenminste de prent is beteekend C. HUYBERTS *delin. et fecit.*, waaronder een acht-regelig vers: „*Hier hangt het overschot van Hollands vryen Staat*” enz. door C. V. O. Dit zal hij alzoo op de plaats-zelve geteekend, en later gegraveerd hebben voor het Werk *Leven en Dood der Doorlugtige Heeren Gebroeders Cornelis en Johan de Witt*, enz. door Emanuël van der Hoeven, Agent enz. van den Hertog van Saxon, enz.

Tweede druk. Amsterdam, 1710, in 4°., aldaar geplaatst op bl. 376. De eerste druk is van 1705; op den prenttitel van r. HOOGHE staat eelther het jaartal 1704 beteekend, en heeft alzoo voor de beide drukken gediend. — Ook heeft hij voor het Werk van Professor *F. Ruysch*, niet, zoo als *Immerzeel* zegt, alleen de platen gesneden, maar ze ook daarvoor geteekend, gelijk de titel in f^o., met vele op het Werk doelende zinnebeelden, *F. Ruyschii Thesaurus Animalium primus; Amstelodami, apud Joannem Wolters, 1710*, getuigt, zijnde beteekend c. HUYBERTS *inv. et F.* Hij is met zorg geordonnaueerd en bewerkt.

HUYBRECHTS (PEETER) was een Vlaamsch graveur, van zeer middelmatige kunstverdiene, die op het midden der XVII. eeuw aldaar bloeide. — In het Plaatwerk in 4°. te *Antwerpen*, bij *Peter de Jode*, in 1652, uitgegeven, onder den titel van *Theatrum Pontificum, Imperatorum etc.* zijn er mij onder dat aantal portretten twee voorgekomen, door hem gegraveerd, als dat van *Ludovicus Borbonius Princeps Condæus*, en *Don Luys de Benavides Carillo y Toledo etc.*, doch die blijkbaar, gelijk ook al de andere, naar reeds bestaande gravuren gekopieerd en op één formaat gebragt zijn, zoo als dat van den genoemden *Prins van Condé*, naar D. TENIERS, door PETER VAN LISEBETTEN gegraveerd in f^o., zulks duideljk aanwijst; in één woord, een Boekhandelaars-speculatie!

HUYE, (JAN VAN DER) geboortig van *Brussel*, was een beeldhouwer, die, te 's *Hage*, in den jare 1669, was gevestigd, doch later met der woon naar *Amsterdam* vertrokken is. — Uit *Pieter Terwesten, Ms.*

HUYER. (J. D.) Van dezen zag ik twee *Zetjes, met vaartuigen*, in kleuren geteekend, die tot de goede kunst behoorden. Naar men mij mededeelde, moet hij, in het begin dezer eeuw, te *Leyden* gewoond hebben; doch meer is mij niet van hem bekend.

HUYGENS, (CONSTANTIJN) *de Jonge*, staat reeds bij *Immerzeel* vermeld, en ik voeg er slechts bij de opgave van een aantal teekeningen, door hem vervaardigd, om de zeldzame verzameling voor de geschiedenis te bewaren, die op de verkoopning der nalatenschap van *J. Sticnstra* enz., in 1823, te *Amsterdam* gehouden, bl. 5—7, staat beschreven, en luide als volgt: Omslag C., *Teekeningen en schetsen door CONSTANTIJN HUYGENS den Jonge, grootendeels gedurende zijnen veldtocht met Prins Willem den Derde, 1679—80, vervaardigd, als: Gezigt te Dieren aan de Veluwe; meesterlijk met de pen en bruine inkt, in den trant van J. LIEVENS. — Terzelfder plaatse, aan het Pontveer. — Terzelfder plaatse, mede aan het Veer. Goffertingen, Gehugt van Boulart; fraai en krachtig. — Droughen; op dezelfde wijze. — Een watermolen te Epsdorf. — Het dorp Epsdorf. — Op den weg van Hoogsoeren naar Appeldoorn. — Gezigt te Hoogsoeren. — Aan de Smeermaas, bij Maastricht. — Gezigt te Dieren. — Eene landhoeve te Dieren. — Gezigt op eene der stadspoorten en de daarbij staande molens te Amsterdam. — De kerk en een gedeelte van het dorp Oosterwijk, in de Meijerij van den Boseh. — Twee stuks gezigten te Appeldoorn en te Broekbergen. — Twee stuks op één blad, Prieuré d'Harlemont en Limale. — Twee stuks op één blad, Genap en bij de Abdij van Ramay. — Idem, Lembeeck en de Abdij van Ramay. — Idem Stevry en Duffel. — Idem Genap en het klooster Bethlehem. — Idem, de Abdij van Everboden en dito. — Idem, Prieuré de Serainissard en Lem. — Idem, Ramont. Idem, Oudeghem en Meer bij Aelst. — Idem, Limale en Lainsan. — Idem, het klooster Bethlehem en Stall. — Idem, Braine le Conte en Lainsan. — Idem, Thicusies en het klooster Bethlehem. — Idem Bossu en Dieren. — Idem, bij Aarsehot, enz. — Idem, kerk van Senef, enz. — Idem Lembeeck, enz. — Idem*

Beverlo, enz. — Idem, Limale, enz. — Idem, Stevry, enz. — Idem, Te Mol, enz. Idem te Borchloen, enz. — Idem, Zuylichem, enz. — Idem, Moerdijk, enz. — Vier stuks schetsen en studiën van de Poort of Zegeboog voor de Zeestraat, waarvan de prent, gegraveerd door R. DE HOOGHE, te vinden is in *C. Huygens, Korenbloemen*, 1. deel; meesterlijk behandeld. — Een oud gedenkteeken, bij Andiene op de Maas, insgelijks behandeld. — Het dorp Haecht — Twee stuks, Gezigten aan den IJssel, enz. — Idem, Abdij van Everbode, enz. — Idem, St. Job in het Goor, enz. — Idem, Gezicht aan den IJssel, enz. — Idem, Stevry, enz. — Idem, Roggel, enz. — en Nr. 50. Het Huis te Zulichem; — en andere merkwaardige Gezigten, welke volgens de Nommers zullen verkocht worden, van Nr. 51 tot 90 ingesloten. Nadat al het bovengenoemde stukswijze zal geveild zijn, zal men deze hoogst belangrijke Verzameling in één koop veilen, en zich aan de hoogst gebodeno som houden." — Ik bezit zulk eene schetsteekening, zijnde *eene bergachtige landstreck, met water doorsnedcn*, beteekend C. HUYGENS, inv. 1654, in f^o. obl. doch de c is zóó getrokken, dat men ~~ze~~ zou kunnen nemen voor eene r. — Hij is, in November, 1697, overleden. — Er bestaat een geboetseerd *portret* van hem in Medaljon, waarvan afgietsels voorkomen. — Een *idem*, in jeugdigen leeftijd, komt voor onder de *zes portretten van de familie HUYGENS* op één doek, door A. VAN DYCK pinx., in het Kon. Kabinet, te 's Hage.

HUYGENS. (FREDERIK LODEWIJK) Dezo bekwame kunstenaar is reeds bij *Immerzeel* beschreven, doch, om der geschiedenis wil, laat ik hier nog volgen, dat hij van een allerbelangrijkst gedenkteeken, namelijk, de *Graftombe van Engelbrecht II. van Nassau, en zijne gemalin Limburg van Baden*, staande in het zoogenaamde koor der Heeren van Breda, in de Grootte, of Lieve-Vrouwe-kerk, aldaar, eene naauwkeurige en uitvoerige teekening op steen bragt; hij heeft zich aan de noord-oostelijke zijde van het Monument, tegen over het beeld van *Regulus* geplaatst, en dáár de voorstelling genomen. Zij is zeer fraai, ten genooge der kunstkenneren, uitgevoerd, en bij den Boekhandelaar *F. P. Sterk*, te Breda, in 1844, in het licht gegeven, tegen den geringen prijs van *f* 2,50. — Zie een uitvoerig verslag over de gezegde Tombe en over deze prent in *De Kunstspiegel*, 1845, bl. 99.

HUYS, (FRANS) een kunstgraveur, die, omstreeks 1555—60, in de *Nedcrlanden* werkzaam was, doch van wien geene levensberigten bekend zijn. — De volgende prenten vind ik van hem vermeld, als: 12 *Romeinsche keizers en keizerinnen*, Busten, naar de antiken, beteekend F. II. f^o., in de hoogte. — *Karel IX. van Frankrijk*, ten voeten uit, geheel in een versierden rand gevat. Idem F. II. in f^o. — *Hendrik II. van Frankrijk*, te voet, *Hans Licfrinck excud.* — en *Freti Siculi*, vulgo *Faro de Messina*, *optica delineatio*, BREUGEL inv. F. II. HUYS fec., II. Cock exc. gr. f^o.; do 3. staat is gemerkt 1601; de 4. staat voert het adres van *Harman Adolfsz. excudit, Haerlem.* — *Zio Nagler* en *Le Blanc*.

HUYS. (LAMBERT DE) Dezo kunstschilder heeft, volgens *Pieter Terwesten, Ms.*, te 's Hage, omstreeks 1664, de kunst uitgeoefend, en is vandaar met der woon naar *Amsterdam* vertrokken, alwaar hij meent, dat hij ook overleden is.

HUYS, of HYS, ook HUS (PETER) was een Vlaamsch kunstgraveur, die, omstreeks 1570, te *Antwerpen*, bloeide, doch van wien geene levensberigten bekend zijn. — Van hem worden de volgende prenten vermeld, als: *De Verkondiging*, in f^o. — *Christus aan het kruis*, waarbij *Johannes* en *Maria*; op den achtergrond eene graftombe, in f^o. — *Een idem*, waarbij de *II. Maagd* en *Maria Magdalena*; op den achtergrond een tempel, met eene Gothische deur, waarop F. II. en A. II. exc. — Zie *Nagler* en *Le Blanc*. — Ook zijn de prenten in het Werk: *Humanæ*

salutis Monumenta B. Aric Montani studio constructa et decantata; Antverpie, 1571, in gr. 8°., door hem vervaardigd. — Hij is, waarschijnlijk, dezelfde als PIETER HUIS. — Zie aldaar.

HUYSER (C. J. DE) Hoewel hij geen overvlieger in de graveerkunst is geweest, heb ik echter van zijn werk gezien, dat mij noopt, hem hier te gedenken, als: *Een titel*, naar de teekening van J. KUYPER, voor het Werk, *Bijdragen tot het menschelijk geluk; Utrecht en Amsterdam, 1789, in 8°.* — Een portret van *De Latude*, in de gevangenis, enz. — Nog vond ik op later graveerwerk den naam C. J. DE HUYSER, 1802, doch deze is stellig dezelfde als de bovengenoemde, en was hij alzoo toen nog in leven. — Verder zag ik een *Vignet*, in de manier van REINIER VINKELES gegraveerd, in 1789, zijnde een zwevend kindje, dat het *Wapen van Rhijnvis Feith*, met bloemen omstrengeld, vasthoudt enz. Dit werk is veel beter dan het eerstgemelde.

HUYSMAN, (CORNELIS) van *Mechelen*. Het is zeker, dat deze een ander is, dan dien *Hoet*, in zijne *Catalogussen*, vermeldt, of hij heeft, verkeerdelijk, *Van Mechelen* en niet HUYSMANS geschreven; de aard zijner kunst is echter in alles gelijk als die van den bekenden CORNELIS HUYSMANS van *Antwerpen*, en ik geloof wel, dat het een-en-dezelfde persoon moet zijn, daar hij in beide steden heeft gewoond. — Tot narigt dient, dat de artikels, die op den naam van HUYSMAN of HUYSMANS voorkomen, bij alle auteurs, zeer ongelijk zijn geboekt, en het is mij niet gelukt, eenig zeker bewijs te vinden, of het twee familiën zijn, dan wel of het een-en-hetzelfde geslacht is. Al die in het *St. Lucasgild van Antwerpen* werden ingeschreven, heeten HUYSMAN. Echter schijnt het gebruik te hebben bestaan, om ze, ter onderscheiding, door *Antwerpen*, of *Mechelen* aan te duiden.

HUYSMANS. (CONSTANTINUS CORNELIS) Het is mij eene aangename taak om, ten vervolge op *Immerzeel*, de verdere werkzaamheden van dezen zoo algemeen gunstig bekenden kunstenaar hier bij te boeken. Na het reeds door genoemden auteur vermelde Werk, onder den titel van *Het Landschap*, in 1840, door hem uitgegeven, en met zeldzame gretigheid door het algemeen als Leercursus ontvangen, voelde hij zich aangespoord, om eene groote leemte in het volksonderwijs aan te vullen, door, namelijk, een Werk in het licht te geven onder den titel van *Grondbeginselen der Teekenkunst. Eene theoretische en praktische Handleiding om het Teekenen grondig te leeren*, door C. C. HUYSMANS, *Leeraar aan de Koninklijke Militaire Akademie en Directeur van het Teeken-Instituut, te Breda. Amsterdam, P. N. van Kampen, 1850, gr.-plano.* Teregt, heeft hij in het Prospectus de noodzakelijkheid betoogd van een dusdanig Werk voor het algemeen onderwijs: „voor alle klassen, die, in het maatschappelijk verkeer, door beschaving, stand of fortuin meenen geroepen te zijn, om kunstwerken te beoordeelen, is de beoefening der Teekenkunst hoog noodzakelijk. Wat zou men wel van menschen moeten denken, die zelfs de eerste beginselen niet magtig waren, waarop de kunsten berusten, wier voortbrengselen zij beoordeelen?” — Dit Werk bestaat uit 72 platen in f^o., en 16 vellen tekst. In het eerste gedeelte worden de algemeene beginselen, en in het tweede het teekenen van het menscheeld behandeld. Tot dit gedeelte behoort eene uitvoerige, doch populaire verhandeling over de plastische anatomie: de geheele proportieeler, de beweging van het ligehaam en zijne deelen, zoowel als de verandering, welke elk der ledematen daardoor in vorm ondergaat, wordt in 10 platen grondig behandeld, en de waarheid er van volkomen bewezen door de anatomische constructie van den mensch. Zeven platen behooren bij de proportieeler, en de overige zijn voorbeelden, naar het antiek, of de groote meesters uit alle scholen, geteckend. De veranderingen, welke de ligehamen door verkor-

tingen, licht, schaduw enz. ondergaan, worden in afzonderlijke artikelen behandeld, en op gelijke wijze wordt den leerlingen een denkbeeld van het ideaal, het karakter, de uitdrukking enz. gegeven. Ten gevolge der uitgave van dit Werk werd de Heer HUYSMANS tot lid der *Koninklijke Akademie van Beekende kunsten*, te *Amsterdam*, benoemd, terwijl hij tevens de vereerende tijding ontving, dat zijn Werk door de Akademie was aangekocht, en bij haar onderwijs zou worden gevolgd. Teregt heeft *Dr. Wap*, in zijn *Astrea*, bij de verschijning van de laatste of 6. Aflevering, in 1852, van dit zoo hoogst nuttig Werk een aanbevelend verslag gegeven; alsmede in de *Astrea* van 1853 eene mededeeling over den *Kuustschilder* HUYSMANS, en zijne *Verhandeling over de Kunstbeshaving van den Nijverheids-stand, en de middelen, om haar te bevorderen*, zoo als die in de *Gids*, van Mei, 1853, geplaatst was. — Bij dit alles heeft onze kunstenaar het penseel steeds met vrucht en roem gevoerd, en de meeste Tentoonstellingen, zoo te *Amsterdam* als te 's *Hage*, tot aan den jare 1850, waren met zijne tafereelen versierd, bestaande uit landschappen en landelijke binnenhuizen in de provincie Noordbrabant, — waarvan er een, in 1845, voor het partikuliere Kabinet van Z. M. Koning Willem II. werd aangekocht, — onder anderen, *Een Atelier van een Bloemschilder* enz. — Reeds op die te *Amsterdam*, in 1832, was er een *landschap, waarin een Batavier zich in het pijlschieten oefent*, en dat toen de beste verwachting nopens een kunstenaar van slechts 22 jaren oud, voor de toekomst, wettigde, en die ook later volkomen bevestigd werd. — De Heer HUYSMANS is den 15. Julij, 1854, in den echt getreden met de op 18 Jannarij, 1855, reeds ontslapen *Ludovica Franciscia Maria Kerstens*. — Moge hij nog een reeks van jaren de vruchten van zijn zoo nuttig leven plukken, ter zijde van zijn grijzen vader, JACOBUS CAROLUS HUYSMANS, — Zie aldaar. — die de gronden voor de ontwikkeling van zijn talent gelegd heeft, en tevens daardoor zijne laatste, ofschoon door blindheid beuevelde levensdagen, nog streelend opgehelderd mag zien.

HUYSMANS (CORNELIS) staat bij *Immerzeel* vermeld. — Het is meer dan waarschijnlijk, dat òn vader òn zoon van dieu naam, in gelijk sebildervak, door elkander zijn geward, zoodat alles op rekening van één persoon voorkomt; dit kan echter niet zoo blijven, aangezien het *Gildeboek van St. Lucas, te Antwerpen, vóór* alle berigten desaangaande moet geraadpleegd en aangenomen worden. Aldaar komt tweemalen die naam alléén voor, als: „CORNELIS HUYSMANS ontfangen by PETER VAN EYNDEN, 1634.” — zoodat deze niet in 1648 kan zijn geboren, weshalve, naar den leefregel, zijne geboorte zooveel vroeger moet worden gesteld; de tweede van dien naam, die aldaar voorkomt, „CORNELIS HUYSMANS ontfangen als schilder 1707,” is, waarschijnlijk, zijn kleinzoon, die van *Mechelen* naar *Antwerpen* is vertrokken, en aldaar tot 1716 heeft gewoond, toen weder derwaarts gegaan en in 1727 overleden is. Indien hij te *Antwerpen* tot de kunst ware opgeleid, dan zou hij destijds als leerling ingeschreven, en het meesterschap verkregen hebbende, ten allen tijde vrij geweest zijn, om aldaar het vak uit te oefeneu; doch, zooals hij hier voorkomt: „ontfangen als schilder,” heeft hij alleen aan de regten van het Gild voldaan, toen hij zich aldaar kwam vestigen, en waartoe elke vreemdeling was verplicht. — Het is te bejammeren, dat het voortreffelijk werk van dezen meester, door den tijd, zoo zwart is geworden. — Het is minder bekend, dat hij ook de etskunst heeft beoefend. Als eene etsproeve vindt men in een zeer netten stijl, doch siks bewerkt, een *landschap*, waarin het voetstuk van eene pyramide (of gedenkteeken) is voorgesteld, h. 4 dm. 7 str., br. 5 dm. 10 str. Par., zegt *Brulliot*, 2. p. Nr. 123, doch zonder in de gelegenheid te zijn geweest, dat werk te zien. Ik bezit deze, in die kunst vrij goed bewerkte

prent. De c en h zijn aan elkander gehecht, en als zijne naanteekening, regts, in de marge, geplaatst. — Ook bezit ik zijn geteekend *portret* in 8°., en in *Descamps* komt een idem voor.

HUYSMANS. (JACOB) Wat ik ten aanzien van het geboortejaar van CORNELIS HUYSMANS heb aangevoerd, zal, zeker, ook eenigermate op JACOB toepaslijk wezen; immers, ik lees in het *Gildeboek van St. Lucas, te Antwerpen*, van eenen „JACOB HUYSMANS, ontfangen by . . . WOUTERS, 1649,” en nog „JACOB HUYSMANS, ontfangen by EGIDIUS HUYSMANS 1667.” alzoo zou hij de tweede moeten zijn, en dan was het ontvangen op zijn elfde jaar geschied, daar zijn geboorte, te *Antwerpen*, in 1656, ook door *Immerzeel* wordt opgegeven.

HUYSMANS (JACOBUS CAROLUS) werd, te *Breda*, den 14. December, 1776, geboren. Reeds vroeg ontwikkelde zich bij hem de knnstzin, zoodat hij tijdig bij den bloemschilder, J. H. FREDERIKS, aldaar, het eerste onderwijs genoot. De beroering der tijden, die *Breda*, in 1793, zoo zeer trof, door het beleg en de inneming der stad onder den Franschen Generaal Dumouriez, en de kort daaropvolgende herovering, had vele ingezetenen, waaronder de gemelde FREDERIKS, de stad doen verlaten, zoodat onze jeugdige leerling van een verder goed onderwijs beroofd was, daar zijne ouders niet konden besluiten, hem op dien leeftijd elders zijne studiën te laten voortzetten. — Hierbij kwam nog, dat hij door een ongeluk het gebruik van zijn linkeroog verloor. — Doch het toeval wilde, dat, bij de verandering van de Directie der Akademie, te *Antwerpen*, een der oude professoren zich tijdelijk te *Breda* vestigde, die, in 1798, met behulp der stedelijke regering, eene Teekenschool oprigtte, en in 1800 prijzen uitloofde, waarbij onze HUYSMANS de eerste medalje verwierf. — In 1802 begaf hij zich naar *Antwerpen*, en zette zijne studiën aan de Akademie met den meesten ijver voort, zoodat hij het genoeg had, in 1803, den eersten prijs, naar het antieke standbeeld, te behalen. — Hij kopiëerde aldaar naar verscheiden schilderijen van voorname oude meesters. — In 1804 keerde hij naar *Breda* terug, en bestudeerde vlijtig de natuur, zond twee stukken op de eerste Tentoonstelling, in 1805, te *Antwerpen* gehouden, die zeer gunstig beoordeeld, en ook aldaar geplaatst geworden zijn. — Zijn voornemen, om zijne studie buiten 's lands voort te zetten, werd verhinderd door een ongemak aan het regter-oog, dat hem twee jaren belette, het penseel te voeren, zoodat hij eerst in 1807 weder eene schilderij op de eerste Tentoonstelling, die te *Mechelen* plaats had, kon zenden. Op die het eerst te *Amsterdam*, in 1808, werd gehouden, zond hij vier schilderijen, en had het genoeg, dat in het verslag over eenige der meest verdienstlijke schilders, door *Meerman* aan Koning Lodewijk uitgebragt, ook hij vermeld werd, en zijne stukken aldaar zijn verkocht geworden. — Zijne kunst, die hoofdzaklijk uit landschappen met vee bestaat, — zoo als ik ze het laatst op de groote Tentoonstelling te *Haarlem*, in 1825, ontmoet heb — was zeer gewild, en heeft hij die dan ook aan vreemde handelaars, meermalen tot goede prijzen, verkocht. — In 1830 werd hij, door Z. M. Koning Willem I., benoemd als leeraar in de Teekenkunst aan de Koninklijke Militaire Akademie, te *Breda*. Deze vereerende betrekking kon hij evenwel slechts weinige jaren vervullen, daar hij in 1835 wederom een gebrek aan het oog bekwam, dat, niettegenstaande alle aangebragte hulp, tot volslagen blindheid is overgegaan, weshalve hij, in 1837, zijn ontslag verzocht heeft, dat hem eervol is verleend geworden, onder het streelend genot, dat zijn oudste zoon, CONSTANTINUS CORNELIS, — Zie aldaar. — hem in dat onderwijs opvolgde. — Zijn jongste zoon, VICTOR GODEFRIDUS JOANNES — Zie aldaar. — heeft mede de kunst beoefend.

HUYSMANS, (MICHEL) *de Oude*, vind ik als een landschapschilder door

Hoet, in zijne *Catalogussen van Schilderijen*, vermeld, — Zie de Registers. — en die, waarschijnlijk, wel tot het voorgeslacht zal behooren van de bekende CORNELIS en JACOB van dien naam; tenminste ik vind aangeteekend in het *Gildeboek van St. Lucas te Antwerpen*: „MICHEL HUYSMAN, ontfangen als leerling by JAN VAN HEEMSENS, 1535, schilder.” — doch de bij *Hoet* vermelde, die dezen naam óók heeft gevoerd, zal van later tijd, en welligt een kleinzoon van laatstgenoemde geweest zijn. — In de kunstnalenenschap van *Jacomo de Wit*, in 1741, te *Antwerpen*, verkocht, was een „uitmuntend schoon landschap met beelden, door den ouden HUYSMANS,” dat f 84 heeft opgebracht. — De volgende kan wel zijn zoon wezen.

HUYSMANS, (MICHEL) dien ik *den Jonge* moet noemen, wordt door *Virtue* vermeld als HUYSMAN van *Mecklin*, en door *Nagler* als MICHLAER HUYSMAN opgevoerd. Hij is, in 1637, te *Mechelen* geboren, en te *Antwerpen*, in 1707, overleden. Hij verkeerde langen tijd in *Engeland*, en schilderde landschappen in een grootschen stijl, die met gebouwen en groepen vee gestoffeerd zijn. — In den *Catalogus van Terwesten* vindt men vele zijner werken vermeld.

HUYSMANS, (NICOLAËS) Men vindt dezen naam als dien van een der voortreffelijkste landschapschilders van zijnen tijd opgeteekend, alsmedo door *Virtue* vermeld, dat hij, in 1656, te *Mechelen* geboren, en te *Antwerpen*, in 1707, overleden is. — Doch *Fiorillo* en *Nagler* zeggen, terecht, dat alles overeenkomt met wat door *Virtue* over MICHLAER HUYSMAN, van *Mecklin*, is gezegd geworden. — Zonder twijfel is deze een bepaalde persoon, en, zeker, zóólang daarvoor te houden, tot de eigennamen bij *Virtue* eerst goed zullen geschreven zijn.

HUYSMANS, (P. J.) waarschijnlijk, een zoon van JACOB, of CORNELIS HUYSMANS. — Ik bezit van dezen meester een schilderijtje, voorstellende een *Bergachtig landschap*, met oude gebouwen, en, op den voorgrond, eene stadspoort, waarvoor eenige landlieden zich met drinken en zingen vermaken. Het geheel is uitvoerig, doch zeer porseleinachtig geschilderd; de gebouwen zijn, met al hun metselverband, tot in het kleingestige, behandeld; echter heeft het geheel iets bevalligs voor den beminnaar van zulk werk, en zou, door een goeden kenner, onder het werk van een ijverig liefhebber gerangschikt worden, zooals zulk penseelwerk in de eerste helft der XVIII. eeuw werd verlangd.

HUYSMANS, (VICTOR GODEFRIDUS JOANNES) jongste zoon van JACOB'S CAROLUS HUYSMANS, werd den 10. Julij, 1815, te *Breda* geboren. Na van zijn geachten vader onderwijs in het teekenen ontvangen te hebben, bezocht hij de Akademie te *Antwerpen*, en vestigde zich later te *Parijs*. Als een goed teekenaar beoefende hij daar voornamelijk de Lithographio in kleuren, en werd er als een der beste kunstenaars in dat vak geacht. — Zijn voornaamste en meest bekende werk is *La Journée d'un Chrétien*, een gebedenboek, waarin, behalve de platen, ook elke bladzijde door hem in kleuren is opgeluisterd, en dat in 1852 en 53 vervaardigd werd. Dit werk is door Keizer Napoleon III. met de *gouden Medalje*, eerste klasse, beloond geworden. — Deze verdienstlijke kunstenaar is den 25. Junij, 1856, te *Parijs*, overleden.

HUYSSSEN (JACOB VAN) heeft zijn talent gewijd aan het kunstvak van JOHANNA KOERTEN BLOK, en was een tijdgenoot van den daarin uitmuntenden H. VAN IRNOVEN, die in de tweede helft der XVIII. eeuw bloeide. — Ik vond een aantal zijner werken in den *Catalogus* van den beroemden kunstlievende verzamelaar *Jan Pekstok*, *Amsterdam*, 1792, zijnde veelal voorstellingen van *Gezigten in Amsterdam*, of op het Y, met schepen, landschappen enz., die zeer worden geroemd.

HUYSSSENS (PETER) was Jesuiten-kerbroeder en bouwmeester van *Brugge*, die,

naar het plan van RUBENS, *den voorgevel der Jesuitenkerk*, te *Antwerpen*, bouwde. De teekening, met de door HUYSSENS met de pen vervaardigde afbeelding van dien meester, berust te *Antwerpen*, op de Bibliotheek. Het gezigt op deze kerk met het Profesiëhuis, heeft JOHANNES BARA, of DE LA BARRA, gegraveerd in 2 bladen, die zeldzaam zijn. — Zie *Nagler*.

HUYSUM. (... VAN) Met dezen naam beteekend, heb ik voor mij liggen het portret van *Artus Georgius Felten*, leeraar der Luthersche gemeente, te *Amsterdam*. Het is geëst in 4°, blijkbaar eene proef in dat kunstvak, en tevens van eene hand, die weinig het menschbeeld geteekend heeft. Het is zeer zeldzaam, en aan wie der bekende VAN HUYSUM's dit werk behoort, valt niet te gissen. — Bij deze prent was de teekening gevoegd, waarnaar zij vervaardigd is, en daar bij stond geschreven *Do. Felten*, doch zeker zal de naam wel goed in de ets geplaatst wezen.

HUYSUM. (A. VAN) Deze, wiens voornaam met ééne-enkele letter wordt aangeduid, is mij voorgekomen onder de beroemde schildersnamen van VAN HUYSUM, en wel in den *Catalogus van Ploos van Amstel, Amsterdam*, 1800, blz. 58, Nr. 3: *Een Arcadisch landschap*, met een waterplas, rijk van geboomte en fraaije stoffagie; uitvoerig met de pen en in kleuren, door A. VAN HUYSUM, h. 7¹/₂, br. 6¹/₂ dm., dat met f 60 betaald werd. Of dit nu werk van een der zonen van de bekende vier broeders van dien naam is, kan ik niet beslissen.

HUYSUM. (JAN VAN) Bij het Artikel over dezen wereldberoemden kunstenaar, door *Immerzeel* naar waarde behandeld, voeg ik alleen, dat er eene voortrefflijke afbeelding van hem bestaat, die onder de kunstnalatenschap van *Jan Gildemeester*, verkocht te *Amsterdam*, in 1800, in den *Catalogus*, onder Nr. 22, aldus vermeld, voorkomt: „Het afbeeldsel van JAN VAN HUYSUM, geschilderd door A. BONEN, h. 37, br. 30 dm., doek. De Phenix der bloem- en fruitschilders: dezelve is levensgroot, halver lijf afgemaald, staande voor eene tafel, omhangen met een zijden mantel, houdende het palet met peneelen in de linker- en eene teekening in de rechterhand. Dit stuk is, in vergelding van een geschenk van een Bloemstukje, hem door den beroemden J. VAN HUYSUM vereerd; en hierin heeft hij deszelfs kunstvermogen in 't werk gesteld, door een malsche en delicate penseelsbehandeling, welke die van G. SCHALKEN evenaart.” Dat portret werd met f 80 betaald. Nog was er een kleiner *idem*, in de beroemde kunstverzameling van Mr. *Johan van der Marck Aegidsz.*, te *Leyden*, 1773, ook door A. BONEN geschilderd, h. 14¹/₂, br. 10¹/₄ dm. Dit is in zwarte kunst, in f^o, gegraveerd door A. VAN HALEN, met bijwerk, benevens een vier-regelig vers, en op den kop van den schilders-ezel leest men INTER OMNES, hetgeen, waarschijnlijk, de zinspreuk van VAN HUYSUM geweest is. — Er gaan onderscheiden portretten in prent van hem uit, als: een in zwarte kunst, zijnde dezelfde voorstelling als van dat zoo keurig door J. HOUBRAKEN, is gegraveerd, en in het Werk van *Van Gool* behoort; doch een zeer fraai gelithographieerd, in f^o, door MAUSAISSE, uitgegeven te *Parijs*, in 1825, is, waarschijnlijk, genomen naar het bovengemelde door BONEN, dewijl hij daar met een zijden mantel is omhangen, en, alhoewel er onder staat, *naar zijn portret, door hem-zelven geschilderd*, geeft zulks mij ten deze nog geene zekerheid, te minder, omdat er in de reeks van portretten, waarin ook dat van onzen VAN HUYSUM voorkomt, verkeerde personen zijn opgedischt, als JACOB RUISDAAL, hetgeen niemand anders is dan de schilder en poëet HEIMAN DULLAERT, zoo als blijkt uit zijne *Gedichten, Amsterdam*, 1719, in 8°, waarin een keurig portret, door J. HOUBRAKEN *sculp.*, dat ook in A. HOUBRAKEN'S Werk overgenomen is. — De waarde zijner kunst blijft steeds vast in prijs, zoo als men

heeft gezien, dat in December, 1854, te *Parijs*, uit de kunstnaalatschap van den Baron de *Meklenbourg*, een *Bloemstuk van J. VAN HUYSUM* voor 13000 francs is verkoebt.

HUYSUM (MICHEL VAN) is de naam van den derden broeder van JAN VAN HUYSUM, en wordt bij *Immerzeel*, zonder doopnaam, slechts ter loops, vermeld, alleen als onderwijzer in de kunst, zonder meer. — Ik heb van hem gezien eene groote teekening in kleuren, voorstellende een *porceleinen schotel, met blaauwe druiven en eenige bladeren aan een tak*, met smaak daarover gelegd, die de bewondering wegdraagt van alle kunstkenneren, als strekkende tot verbazing der beschouwers, door de juiste en bedrieglijke afbeelding der stomme natuur, want vogelen zouden door dit kunstgewrocht misleid worden! Deze kapitale teekening was vroeger in het bezit van wijlen den Heer *Six van Hillegom*, en is thans in handen van den Heer C. J. FODOR, te *Amsterdam*. — Het lijdt geen twijfel, of er zullen wel meer werken van hem voorhanden zijn, die wolligt voor kunst van JAN doorgaan. — Met sierlijk, groot letterschrift, staat op de genoemde teekening M. VAN HUYSUM fecit 1759. — Ook was, onder Nr. 4, bl. 7 van den *Catalogus van Goll van Franckenstein, Amsterdam, 1833*, eene gekleurde teekening, voorstellende eene *gebeeldhouwde Vaas, gevuld met vele soorten van bloemen*, breed en meesterlijk van behandeling, door MICHEL VAN HUYSUM; verder vindt men nog in den *Catalogus der kunstnaalatschap van J. van der Marek, te Leyden, verkoebt te Amsterdam, 1773*, onder Nr. 631: „*Twee takken met persiken en een hasenoot*; uitvoerig met watervarf geteekend; en Nr. 632, *Eenige persiken en pruimen, en twee hasenoten*, niet minder als de voorgaande, door MICHEL VAN HUYSUM.”

HUYSUM, (NICOLAAS VAN) schilder en leerling van zijn broeder JAN, den beroemden bloemschilder, was mede een goed kunstenaar, doch wiens levensbijzonderheden onbekend zijn, zegt *Nagler*. — Deze NICOLAAS is niet bekend. — Van *Gool*, die de vier zonen van JUSTUS, den *Oude*, heeft gekend, noemt JAN, JUSTUS of JOOST, JACOBUS, en de vierde zonder doopnaam, en dit is MICHEL VAN HUYSUM; — Zie bij mij aldaar. — zoodat er door dezen, bij anderen niet bekend, een vierde, als NICOLAAS, zonder eenig bewijs, is ingeslopen.

II. W. *Brulliot* zegt, dat hij het merk H. W., aan-een-gehecht, f. 1768, op eene ets, naar eene teekening van HENDRIK VERSCHURING, heeft gevonden, die, naar alle waarschijnlijkheid, tot de *Hollandsche school* behoort, voorstellende *Een Ruitergevecht*, bij eene ruïne, die links op den achtergrond te zien is. — Het monogram staat beneden links, boven het woord VERSCHURING; h. 7 dm. 4 str., br. 10 dm. Par. Sommige personen houden, ten onregte, deze prent voor het werk van VERSCHURING-zelven. Mij dunkt, dat hier geen twijfel kan overblijven, namelijk, zoo het jaar 1768 er op staat, dewijl toeh laatstgenoemde in 1690 is overleden. — Ik bezit eene *Titelprent* voor eene uitgave van *J. Cuts, Trouwring*, in 8°. door H. W. *scu.*, die omstreeks 1768 zal vervaardigd zijn, en vrij goed gesneden is; doch de ordonnantie is blijkbaar gevolgd naar die van ADRIAEN VAN DE VENNE. Deze zal wel dezelfde zijn, die ook de eerstgenoemde ets gemaakt heeft.

HIJNING (H.) was een portretschilder, waarschijnlijk, in miniatuur, te oordeelen naar het portret van *Princcs Anna, gemalin van Willem IV., Prins van Oranje* enz. door J. JONGMAN *sculp.* in 8°, waarop staat H. HIJNING *pinx.* — Verder is mij niets meer van hem voorgekomen.

I.

I. (A.) een onvermeld monogram van een zeer bekwaam graveur, die, tijdens HENDRIK HONDIUS zijn kunstvak en handel uitoefende, bloeide. De eenige prent van zijn werk, welke ik gezien heb, stelt voor een *Zinnebeeld op de Vergankelijkheid van 's menschen leven*. Een kindje, op een menschen-schedel zittende, heeft in de rechterhand een tak, waaraan eene geopende roos en een rozenknopje, terwijl het met de andere hand een bolvormigen spiegel vasthoudt, die op zijne dij rust, en waarin het ziet. Op den voorgrond, een schedel, met een lok haar op de kruin, en naast het kindje een dampende urn, en verder bloemen; op den achtergrond korenaren; beteekend A. I. *fecit*. H. HONDIUS *excudit*, en 26, dus, welligt, bij een nog grooter getal platen behoorende. — Daar de gemelde uitgever een tijd lang te *Londen* heeft gewoond, en de Vlaamsche graveur ANTHONY JONGELINEX — Zie aldaar. — (dat zeker wel JONGELINX zal moeten zijn) zich insgelijks aldaar heeft opgehouden, zoo vraag ik, of de bovenvermelde initialen niet de zijne zouden kunnen wezen? echter zijn er nog bewijzen noodig, om dit te kunnen staven.

I. C. G. Ik bezit eene groote prent in plano-formaat, waarop voorgesteld is *de triumphale Intogt van Scipio te Rome*, en waaronder een vierregelig Latijnsch vers, voorts beteekend ANTONIUS TEMPESTA *inventor*. I. C. G. *f. Claes Jansz. Visscher excudit*. Nr. 8. Zij is zeer luchtig en met weinig kunstverdienste gesneden. Wie nu die graveur is, heb ik, voor alsnog, in geene der mij bekende en geraadpleegde Werken over de Monogrammen gevonden.

I. C. J. Zie op JEGHER. (CHRISTOFFEL)

IDSERTS. (PIETER) Ik geef zijn naam, zoo als hij dien zelf op eenige zijner teekeningen, in mijn bezit, heeft gesteld, en dus eene D minder dan bij *Immerzeel* staat geboekt. — De *zeetjes*, door hem in 1771 geteekend, zijn veel minder goed, dan die met het jaartal 1747 gemerkt, doch echter alle van middelmatige verdienste.

IMMERZEEL, (ANNA MARIA) zuster van CHRISTIAAN IMMERZEEL, van wie men in het Werk van haren Vader *Jan Immerzeel Jr.*, als beoefenares der schilderkunst, gewag vindt gemaakt. Zij heeft in de laatste jaren belangrijke proeven van vooruitgang en aanleg in de kunst geleverd; getuige daarvan menige Tentoonstelling, in en buiten ons vaderland gehouden, waar haar werk met genoeg bezigtigd werd. — Ook in enkele kabinetten ontmoette ik van hare stukken, die *binnenhuizen* uit het gemeene leven voorstellen, en zich vooral aanbevelen door een fraai en krachtig koloriet, dat wel eens aan de oude Hollandsche School denken doet, onder anderen, eene *Nachtwaakster bij eene zieke*, dat in de kunstverzameling van den Baron *Constant de Rebecque* berust. — In de *Kunstkronijk* vindt men, onder den titel van *Vroege zorgen*, eene fraaije lithographie door K. F. BOMBLED, naar HARE schilderij genomen, voorstellende een eigenaardig gestoffeerd binnenhuis, waarin een klein meisje groente zit schoon te maken, terwijl zij tevens moet wiegen, en alzoo, bij afwezigheid der moeder, met de zorgen van deze is belast; inderdaad, een aardig onderwerp, en goed uitgevoerd.

IMMERZEEL, (CHRISTIAAN) wiens levensberigt door wijlen zijn Vader naar waarde is beschreven, doch waarbij ik hier, als ten vervolge, moet voegen, dat hij den 14. Maart, 1844, in het huwelijk is getreden met Mevrouw de Weduwe *Johanna Catharina Elisabeth Schultz*, welke hoogst-gelukkige echtvereeniging echter slechts zeer kort van duur mogt wezen, daar de dood haar op den 29.

Junij, 1845, wegnaam, hem een dochtertje uit het treurig kraambed nalatende. Lang, ja, zeer lang, heeft deze rouw de voortzetting zijner kunst vertraagd. Hij verliet *Haarlem*, en vestigde zich te *Wageningen*, alwaar hij zijn kunstarbeid met verdubbelden ijver heeft voortgezet. — Op de meeste Tentoonstellingen mogten wij zijn uitmuntend penseelwerk beschouwen, en werden niet zelden vergast op land- en watergezigten, bij maanlicht voorgesteld, die helder en zilverachtig van toon waren. Zijne kunstvoortbrengselen mogten dan ook hooge goedkeuring wegdragen, zoo als uit een berigt van den 21. November, 1854, in de *Haarlemsche Courant* voorkomende, blijkt, en dat aldus luidt: „Het heeft H. M. de Koningin-Moeder behaagd, den kunstschilder c. IMMERZEEL, te *Wageningen*, een kostbaar geschenk te doen toekomen, voor eene H. D. aangeboden schilderij.” — Een jaar to voren, had hij de eer, wegens dezelfde reden, een gelijk geschenk van H. M. de regerende Koningin te ontvangen. — Van zijne werken, die wijd en zijd eene waardige plaats in de kabinetten bekleeden, wil ik slechts de voornaamste noemen, als: een *Boschgezicht*, gestoffeerd door zijn zwager, SIMON VAN DEN BERG, en een *Landschap met een watermolen*, bij den Heer C. Kneppehout van *Sterkenburg*, te *Leyden*. — De Heer IMMERZEEL heeft slechts ééne prent geëetst, welke men goed bewerkt mag noemen, zijnde een *boomrijk Geldersch landschap*, met eenige schuren; op den voorgrond eene waterplas, waarbij drie kinderen en een drinkende hond; op den tweeden grond een wagen, waarbij twee figuren; op den derden grond eene boerderij enz., h. 136, br. 225 str. Ned. Hiervan bezit ik 4 staten; alleen do laatsto is beteekend c. IMMERZEEL. — Ook heeft hij fraaije lithographiën van eigen vinding vervaardigd, voor de *Kunstkronijk*, in het *Album*, bij *Mieling*, te 's *Hage*, als ook voor een dergelijk Werk, bij *Brederode*, te *Haarlem* uitgegeven, in welk laatsto zijn goed-gelijkend portret voorkomt. — In 1855 heeft dezo geachte kunstenaar, op eene voorbeeldige wijze, van zijn voor den lijdeuden evenmensch hulpvaardig karakter doen blijken, en had hij het genoeg, zijne aangewende pogingen rijklijk bekroond te zien, namelijk, om de droevige ramp, door den watersnood, die de stad en het omliggende land zijner inwoning deerlijk teisterde, veroorzaakt, aanmerklijk to mogen helpen lenigen. Hiertoe rigto hij eene Loterij op van Kunstwerken enz., welke hij van heinde en ver had bijeengebragt, en waarvan wij den volgenden uitslag in de Dagbladen vermeld vonden: „*Wageninge*, 19 Mei, 1855. Heden is aan de Commissie van den Watersnood, alhier, ter hand gesteld de aanzienlijke som van f 2043,82, zijnde de zuivere opbrengst der Verloting van Kunstwerken enz., bijeengebragt door den Kunstschilder IMMERZEEL.” — Ten slotte moet ik hier nog bijvoegen, dat zijn hoogst-verdienstlijke Vader, de Heer *Jan Immerzeel Jr.*, die het algemeen bekende Werk: *De Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders* enz., van de pers had gereed gemaakt, dit, door zijn overlijden, niet in het licht heeft kunnen brengen; echter hebben zijne twee zonen, Mr. C. H. Immerzeel, te 's *Hage*, en onze kunstenaar, die taak op zich genomen, en haar allezins loflijk volbragt, terwijl zij daardoor tevens een aangenamen kinderpligt vervulden, namelijk, om, naar hunns vaders vurigen wensch, dien arbeid, in den avond zijns levens verrigt, aan het algemeen ten boste te geven.

IMMESTRAET, of IMENRAET (P. A.) In *Weigel's Kunstlager-Catalog*, Nr. 13000, vindt men dezen als etsen onder de Nederlandsche kunstschool gerangschikt, en hij noemt 2 bladen, in kl. 8°, *boeren bij woningen*, beteekend D. TENIERS inv. met P. v. *Wynjaerde's* adres, beuevens een monogram i. s., door elkander gevlochten, en P. Hij verwijst naar *Brulliot*, I, Nr. 2680, die aldaar dezelfde prenten op het genoemde monogram beschrijft, doch geen zekeren naam daarvoor

opgeeft, maar wel, dat dit monogram ook somtijds met de *F. vóór* de i. s. — even als JAN SAVARY *Fecit*, of ook *Fecit* JAN SAVARY — op zijne werken wordt aange troffen. — *Weigel* zal gemeend hebben, dit zoodoende op te helderen, zonder dat hij echter eenig bewijs voor zijne vermeende ontdekking van den naam des vervaardigers dezer prentjes bijbrengt. — Zoo lang er geene zekere gronden voor het tegendeel worden aangevoerd, zou ik, die de genoemde prentjes voor mij heb liggen, van oordeel zijn, ze alsnog voor werk van den bekenden schilder en graveur JOHAN SAVRY te houden. Twee er van zijn h. 90 str., br. 100 str. Ned., en een h. 90 str., br. 110 str. Zij zijn geestig geëtst, en er is geen zweem van de letters P. A., welke *Weigel* nog bovendien aangeeft, op te vinden.

IMMINK. (B. F.) Van dezen onvermelden kunstgraveur bestaan vrij goede prenten, door hem gesneden, voor de *Beschryving van Breda van T. S. van Goor, 's Hage, 1744*, in ^o. en waaronder de groote plaat, *Grafstede van Engelbreyt den II. Grave van Nassau enz.*, B. F. IMMINK *fecit* 1744, JOAN. ANTIQVVS *Dclin.*, bij de fraaije bockprenten mag gerangschikt worden. Die van *Engelbreyt I, Joannes van Nassau, en hunne Gemalinnen*, — mede in de groote kerk aldaar aanwezig — zijn door HEM *del. et sculp.*, in 1743; daarvan bestaat eene gelijke prent, door FRANCISCVS ERTINGER, — Zie aldaar. — zoo ik meen, eene kopij, die alleen door het sedert dien tijd méér beschadigde van het daarop aangeduid Monument verschilt.

INGEN (PIETER VAN) was een kunstenaar, die, in het begin der XVI. eeuw, te *Utrecht*, bloeide, zooals uit de navolgende Rekeningen blijkt: „Item gegeven PETER VAN INGEN, van VIII wapenen van de keyserlyeke Majesteyt te seilderen, die in de triumphe gebesicht worden, t stuck voor VI stuyvers Hollants” enz. (1528) en verder nog: „Item soe heeft SPLINTER VAN NYENRODE, bastaert, ende PETER VAN INGEN aedgeloemen te maken LXXXVJ wapenen van myn vrouwe van Savoyen, en in de wvaert te besigen, 5 guld. 10 st.” (1530) *Kameraarsrekening van Utrecht*, bij *Dcdt, Archief, III, 213, 215*.

INTES (PIETER) is mij alleen als bouwmeester bekend geworden, door het volgende vereerend geschenk, dat op de Tentoonstelling in *Arti et Anicitiæ*, te *Amsterdam*, in 1858, door den Heer G. van Reyn, was ingezonden, te weten: een gedreven zilveren schaal, waarop in een medaljon gegraveerd waren de afbeeldingen ten voeten uit der *Regenten Frans de Neve, Claes van Campen, Cornelis Jacobs Weyer, en Clacs Hasselaer*, en daar rondom: „*De Reghten voor 't Weeskyls getrouw — Schenken PIETER INTES, d'Meester van 't Gebouw — Vier zilveren schaalen welgemaect, — Voor 't lofelyck Timmeren hooch bedaeckt. A^o. 1635.*” — Waarschijnlijk, heeft deze bouwmeester, in 1622, de tekening en gravure van den *Terminus* vervaardigd, die in het Werk van *Winsemius, Chronyck van Frieslandt* enz., bl. 588, voorkomt. — Deze bijdrage strekke, om het artikel PETER INTES, bij *Nagler*, op te helderen.

IRHOVEN. (H. VAN) Van dezen teekenaar is mij weinig bekend. Ik vond eene ordonnantie *ter Gedachtenis van Hendrick Hooft Danielsz.*, door hem geteckend, die door N. VAN DER MEER *Junior* in het koper is gebragt. — Hij wordt genoemd *de beroemde* H. VAN IRHOVEN, bij de vermelding van een aantal kunstwerken, door hem vervaardigd, die in de nalatenschap van *Jan Pckstok* voorhanden waren, te *Amsterdam*, in 1792, verkocht, en welke voorwerpen in papieren snijkunst bestonden, zoo als die van JOHANNA KOERTEN BLOK. Ik laat de beschrijving van één hier volgen: Nr. 1 der *Rariteyten*, bl. 121 van den *Catalogus*, „*Een heerlyke bewerkte Vaas, pronkende met borstbeelden van J. Oldenbarnéveld, II. de Groot en J. en C. de Witt*, in *Medaljon*; dezelve is gevuld met diverse fraaye

bloemen enz.; aan den voet van gemelde vaas ligt een vogelnestje met eyeren, waarby eenige veederen; alles is schoon van ordonnantie en ongemeen kunstig en fraay van wit papier vervaardigd, door den beroemden H. VAN INNOVEN, A^o. 1787, h. 22 dm., staande onder een glaase stulp, op een verguld voetstuk."

ISAC (JASPAR) is, waarschijnlijk, een zoon of aanverwant van PIETER ISAACKZ. en broeder van ISACK ISACKSEN geweest, hoewel de naamspellingen eenigzins verschillen. Het is mij echter gebleken, dat de naam van een-en-dezelfde persoon ook verschillend was gesneden, hetgeen, helaas! in die dagen, door de lettergraveurs maar al te veel geschied is. Ook zou zijn vader, die hierboven PIETER wordt genoemd, enkel ISAC als geslachtsnaam kunnen hebben geschreven, en ISACKZOOM dus vervallen. — Deze JASPAR is een graveur geweest, die de behandeling der burin tot eene aanmerkelijke hoogte opvoerde, doch het geheel heeft iets stijfs en duidt geen verheven kunstgevoel aan. — Ik bezit een 8°.-portretje, voorstellend: *M. M. Charlotte Caterine de la Trémouille, Princesse Douairière de Condé*. JASPAR ISAC fecit. — Als eene proeve van zijn graveerwerk, waarin hij meer te huis was, zie men de platen in f^o., die nagenoeg voor een derde door hem, naar zijne eigen teekeningen, keurig zijn gesneden, en voorkomen in *Les Images, ou Tableaux de la Platte Peinture des deux Philostrates sophistes grecs etc. par Artus Thomas, sieur d'Embry*, JASPAR ISAC incidit. Paris, 1615, 921 pag., een zeldzaam Werk, in mijn bezit. — Uit een en ander blijkt, dat bij zijn vak te Parys heeft uitgeoefend, doch, naar zijn graveerwerk te oordeelen, tot de Nederlandsche school, en wel tot die der GALLE's behoort.

ISACKSEN, (ISACK) ook wel ISAC ISAXS genoemd, was, waarschijnlijk, een zoon van PIETER ISAACKSZ. en broeder van JASPAR ISAC, en een zeer bekwaam portretschilder, zoo als mij gebleken is uit een afbeeldsel van *Joh. Isacius Pontanus*, op zijn 59. jaar, in 1630, door hem geschilderd, in kl. f^o. door J. V. VELDE sculpsit, zijnde eene nitmuntende prent, zoowel wat de schilder- als wat de graveerkunst betreft. — Onder een aantal portretten, berustende op het kasteel Zuylen, te Zuylen, door mij in orde gebragt, komt er een voor, levensgroot, in buste, waarvan de maker mij niet zeker bekend is, doch het monogram op het stuk I. I. Fecit. A^o. 1660, doet bij mij het vermoeden ontstaan, dat dit wel van onzen schilder kan wezen, en eerder aan hem, dan aan JURIAEN JACOBZ. mocht worden toegekend. Het genoemde afbeeldsel is van een der Barons van Tuyl van Serooskerken van Zuylen, die toen 19 jaren oud was; het geheel is wat vreesachtig behandeld, hoewel voldoende van toon, zoodat ik daaruit moet opmaken, dat hij reeds in ver-gevordenden leeftijd zal zijn geweest, toen hij dit portret vervaardigde. — Ook zijn mij van hem historiële ordonnantiën voorgekomen, te weten, eene *Allegorie op het Huwelijk van Prins Willem II. met Princes Maria van Engeland*, in 1640, waarin de vorstelijke ouders onder troonhemels zijn gezeten, terwijl de verloofden, staande op eene estrade, door den H. Geest worden bestraald, en eenige zwevende engeltjes laauwerkroonen boven hunne hoofden houden. Het Geloof en de Liefde, met den Leeuw in den Hollandschen tuin, zijn er achter bijgevoegd enz. Deze *Allegorie* gaat in prent uit, R. VAN PERSVX sculp., naar zijne schilderij; zij is te Amsterdam, bij T. van Beusecom, uitgegeven, en in mijn bezit. — Nog heeft dezo graveur eene fraaije Titelplaat vervaardigd, in 4°., voorstellende: *Eene vorstin, voor eene regtbank in eene vorstelijke Zaal*, met veel gewoel van beelden enz., door hem Invenit. — Nagler noemt nog een veel ouder kunstenaar van dien naam, die in 1590 te Helsingeur (Elseneur) bleide, doch alles komt zóó overeen met hetgeen op PIETER ISAC doelt, dat ik

hem, voor als nog, niet als den vader van PIETER kan aannemen, te meer, daar hij hem PIETER FRANZ. ISACKSEN noemt.

ISAKS. (FRANS) Ik moet bij de onderscheiden, door mij beschreven kunstenaars van dien naam, ook dezen voegen, dien ik als teekenaar vond vermeld in den *Catalogus* van *J. de Bosch*, *Amsterdam*, 1785, Nr. 148: *Een land- en watergezicht, met hoog gebergte*, door FRANS ISAKS.

IZAAKSZ., of IZAACSZ., (PIETER) ook wel als ISACKSZ., ISAËCS, ISAC en ISAAC vermeld, is bij *Immerzeel* reeds op ISAKS beschreven, en ik voeg er bij, dat *Pillington* zijn sterftijd op 1618 stelt. Doch, mag ik vragen, waarom bij *Immerzeel Helvoet* als zijne geboorteplaats wordt opgegeven? terwijl *Van Mander*, een tijdgenoot, met alles van nabij bekend, duidelijk zegt „PIETER ISAACSZ., welke is gheboren te *Helsevor* oft *de Sondt*, in A^o 1569. Syn vader was van *Haerlem*. Hy woont nog heden (1604) te *Amsterdam*,” zoodat hij hem in zijne reeks van Nederlandsche kunstenaars opneemt, te meer, dewijl hij zijne kunstopvoeding bij KETEL, te *Amsterdam*, heeft genoten. *De Jongh*, in zijne uitgave van *Van Mander*, zegt, in eene Noot, op dat punt: „’T is twyffelachtig of *Van Mander* hier door *Helsevor*, zoo als men by hem leest, die plaats bedoele, die by handelaars en zeevarenden doorgaans onder den naam van *Elseneur* bekend is, dan of hy daar mede *Elsenburg* of *Helsenburg*, mede aan *de Zond*, int *land van Schonen* gelegen, en onder het ryk van *Zweden* behoorende, bedoelde; doch ’t eerste is waarschylyk.” Met deze uitlegging kan ik mij geheel vereenigen, mits men *Helsingeur*, of *Elseneur* leze, en niet met die van *Pillington*, als hij zegt „*Helvezor* in *Holland*,” hetwelk hij zóó heeft begrepen, omdat *Van Mander* hem beschrijft als een Nederlander, terwijl *Immerzeel*, die dezen auteur veel heeft gebruikt, eene teregtwijzing meende te doen, door er, in navolging van *Houbraken*, *Helvoet* van te maken. Het is mij voor goed gebleken, dat het *Elseneur* moet zijn, daar ik heb gevonden, dat de geschiedschrijver *Pontanus*, wiens voornaam was *Johannes Isaac*, een broeder is geweest van onzen PIETER, dewijl hij ook van Haarlemsche ouders, te *Elseneur*, omstreeks dienzelfden tijd is geboren, waar zijne ouders zich voor hunne zaken (zijnde zijn vader Agent voor *Holland*) gevestigd hadden. Hierdoor is *Pontanus*, zeker, als geschiedschrijver, bij den koning van *Denemarken* in betrekking gekomen, terwijl hij den naam, *Pontanus* — als op zee geboren — bij dien van zijn geslachtsnaam heeft gevoegd, en onder de laatste benaming het meest bij ons bekend is. — Verder zou het mij niet verwonderen, dat PIETER, even als destijds zooveel andere kunstenaars, ook de Noordsche landen heeft bezocht, en wel het naburig *Denemarken*, want in het *Museum*, te *Berlijn*, zag ik een uitmuntend portret, levensgroot, in buste, van *Christiaan IV.*, *Koning van Denemarken*, in ’t zwart gekleed, met een puntkraag om den hals enz.; hij rust met de rechterhand, waarin hij een kommando-staf heeft, op eene tafel; verder een kroon, scepter en helm, waarboven een rood gordijn enz. Dit stuk is, ongetwijfeld, door hem aldaar geschilderd, want er gaat eene prent van uit, door *J. Muller*, zijn kunstgenoot, in 1627, gegraveerd, waarop bij zijn naam *Pina.* staat. — Het historïele vak is mede door hem beoefend, waarvan een en ander in prent uitgaat, als: *Mars bij Venus*, door *J. Saenredam sculp.* Zie *Catalogus der Prenten van Ploos van Amstel*, (1800) bl. 182. — Ten slotte laat ik hier nog volgen de beschrijving van een koddig historisch onderwerp, door hem geschilderd, en door *Van Mander* meêgedeeld: „De historie der Roomsche vrouwen, in een’ oploop voor en op ’t kapitoel, verschynende, toen de jonge *Papirius* aan zyne moeder, en deeze weder aan anderen had wys gemaakt, dat in den Raad besloten was, dat elke man twee vrouwen zoude hebben; hier ziet men vrouwen

van allerlei landaart, ook Nederlandsche en Waterlandsche, waarvan sommigen met braadpan en spit gewapend zyn; ook komt er eene kreuple vrouw, door een' hond in een' wagen voortgetrokken. Het kapitoel is naar het leven, met Marcus Aurelius te paard, zeer sierlyk en wel geordineerd, geschilderd."— In het belang der geschiedenis kan ik hier nog bijvoegen, dat hij het portret heeft gemaakt van *Louise de Coligny*, hetgeen voorkwam in de rijke kunstverzameling van wijlen den *Graaf Despinoy*, verkocht te *Versailles*, in Januarij, 1850, bl. 208 van den *Catalogus*, Nr. 461: PIERRE ISAACS. Né à *Helvezor*, en 1569, h. 1,70, l. 1.08. — Volgens *Nagler*, werd hij in de betrekking van wijlen zijn vader, als Agent voor *Holland*, te *Elseneur* bevestigd. — Op de gravuren, die, naar zijne werken, in 1627, zijn vervaardigd, noemt hij zich PETERUS ISACHS, *Majestatis Regiae pictor*. — Er gaat een *portret* van hem uit, met veel bijwerk er om, door J. SAENREDAM sculp. — Men zie nog verder mijne historische mededeeling over den eerstbekenden *Jan Isaac*, den *Leviet*, uit *Duitschland*, en vermoedelyken stamvader van dat kunstenaarsgeslacht; alsmede wat ik over den beroemden geleerde *Johannes Isaac Pontanus*, in *De Navorscher*, 1854. *Bijblad*, bl. XXIII, gezegd heb.

J.

JAAPIX, (JAN) een geheel onbekend graveur, die, nergens wordt vermeld, doch van wien ik echter zeer goed werk gezien heb, to weten, het *Portret* van den alom bekenden Frieschen dichter *Gijsbert Jaapix*, naar de schilderij van M. HAARING, door hem gegraveerd, in 4°. Het is met moete en zorg, op alle mogelyke wijze, bewerkt, als geëst, en met de drooge naald en de burin opgesneden, waardoor er iets vreemds, maar toch een gewilde kunstzin in doorstraalt. Hij is voorgesteld, in vier-en-dertigjarigen leeftijd, 1637. Borstbeeld regts, met breede platte kraag, in ovaal, met randschrift, en een acht-regelig Friesch vers van JOH. MILARIDES, 1637. Dezo was een Boekverkooper, te *Dokkum*, die een gedicht, onder den titel *Uithangbord* enz., ter verdediging van het Kaartspel, tegen zijne vromo aanvallers, in 1695, heeft uitgegeven. — Zie aldaar. — Zou onze JAN niet een zoon of kleinzoon van den gevierden Frieschen poëet kunnen zijn geweest? — Zie nog bij mij op HEER. (MARGARETA DE)

JAAPS, (ADRIAEN) schildert in den *Briel*, schreef een *Spel van Sinne, van den ghepredestineerden blinde*, 1552, in 4°, in handschrift voorhanden. — Zie *Aanh. op Witsen Geysbeek's Woordenb. der Nederl. Dichters*.

JAC. (OBSZON?), (LAMBERT) een kunstenaar, die in de tweede helft der XVI. eeuw bloeide, blykens een portret, door hem geschilderd, en door J. FOLKEMA gegraveerd, in 12°. van *Jeme Jacobsz. de Ring*, Leeraar der Doopsgezinde-gemeente, geboren 1574, en overleden 1627. Deze afbeelding komt voor in het Werk, methet *Aanhangsel*, onder den titel van: *Geschiedenis der Mennonieten* enz., door *Hermanus Schyn en Gerardus Maatschoen* enz. *Amsterdam*, 1743—45, 3 deelen in 12°. Onzo LAMBERT is, waarschijnlijk, dezelfde, die bij *Van Eynden en Van der Willigen*, I, bl. 51, als LAMBERT JACOBSZ., Leeraar der hervormde Doopsgezinde christenen en Kunstschilder, te *Leeuwarden*, als eerste leermeester van GOVERT FLINK vermeld wordt. — In de *Gedichten* van *J. van Vondel* — *Huwelijksverzen* — vindt men: „Aan den bruidegom LAMBERT JACOBSZ. met zijne bruid *Aechtje Antonis*; vereenigt Anno 1620," (den 28. van Hooimaand) waaruit schijnt te blyken, dat hij, door dit huwelyk, *Italië* niet heeft bezocht. — Het wordt betwijfeld, of hij wel een leerling van RUBENS zou zijn geweest, dewijl

zijn werk meer naar dat van VAN TULDEN zweemt, zoo als een *Christusbeeld*, levensgroot, ten halven lijve, door hem geschilderd, doet blijken. Dit is het eenige stuk, zeggen gemelde Auteurs, dat wij van zijne hand gezien hebben. Het is zeer goed, doch niet in den verheven stijl geteekend, malsch geschilderd, en met zijnen naam beteekend. — Bij wijlen den kunstschilder J. STOLKER werd zijn afbeeldsel gevonden.

JACOB is een *Hollander* geweest, die beeldwerken in ivoor vervaardigde, doch dien wij verder niet kennen, zegt *Nagler*. Er wordt van zijne werken in de *Duitsche kunstgeschiedenis* melding gemaakt.

JACOB JANSZEN VAN HAARLEM. Deze schilder, die, op het laatst der XV. en in het begin der XVI. eeuw, te *Haarlem*, werkzaam was, en alzoo tot den eersten bloei der Schilderschool hier te lande behoort, mag niet in vergetelheid geraken. *Van Mander* noemt hem alleen als meester van JAN MOSTERT, die, in hoogen ouderdom, in 1556, is overleden, en betitelt hem, als „een redelyk goed schilder, van wien de *Dragers-outer*, in de groote kerk te *Haerlem* geschilderd was” (1474), zonder meer; doch de *Commentator* op zijn *Schilderboek*, *De Jongh*, voegt in eene Noot, dit belangrijk berigt, op bl. 162 van het I. deel, er bij: „Te weten *het Outer van de Koorn-dragers*. Dit stuk schynt naderhand (mogelyk ten tyde van de *Beeldstorming*) overgebracht te zyn in de *Gildekamer* van deze lieden, want daar nog heden, (1764) te zien is een outerstuk, waarin zyn portret komt, fraai naar dien vroegen tyd geschilderd; de deuren, die door RYKS AERTS met *de Stelt* geschilderd waren, zyn niet te vinden, maar daaraan zyn andere lompe onbeschilderde in de plaats gemaakt. 'T stuk verbeeld *Christus aan 't kruis, tusschen de twee Moordenaars*; op den voorgrond ter rechterzyde zyn de *Mariën*; aan de linkerzyde de *krygsknechten*, om de *kleederen* dobbelende; de *Moeder des Heeren* schynt van droefheid bezweken en in zwym te liggen, wordende ondersteund door iemand, en deze is de afbeelding van den schilder. Verder zyn op den berg verscheiden kruissen, galgen, enz., alsmede geraamtens, beenderen en doodsboofden op den grond; in 't verschiep is de stad *Jerusalem*; eindelyk veel volk te voet en te peerd. Het stuk is van boven met hoeken uitgehouwen, verbeeldende eenige zakkedragers, aartig in hun werk bezig zynde. De volle naam van den schilder is JACOB JANSZEN VAN HAARLEM; men zie zyne afbeelding in plaat P., Nr. 2.”

JACOBS (CORNELIS) wordt door *Fiorillo*, onder de verdienstlijke leerlingen van CORNELIS CORNELIJSSEN van *Haarlem* opgegeven, en kan alzoo op het laatst der XVI. eeuw hebben gebloeid. — *Nagler* zegt, dat hij van *Delft* was, en in 1638 is overleden.

JACOBS (DIERICK) komt als schilder voor, op het jaar 1518, in het *Gildeboek van St. Lucas*, te *Antwerpen*, en leefde, zegt *Nagler*, nog in 1526.

JACOBS (GEORC) vind ik afzonderlijk bij *Fiorillo* vermeld, doch ik meen, dat hij dezelfde persoon zal moeten zyn, als JURIAEN JACOBSZ. — Zie aldaar. — Hij woonde, in de tweede helft der XVII. eeuw, te *Amsterdam*, en was de leermeester van DAVID KLOECKNER, een *Zweed*, zegt *Fiorillo*, die legatie-secretaris was bij den *vredchand*el te *Munster*, 1629 (1648) voor dat Rijk, doch zich daarna geheel aan de *kuust* wijdde. — Zie *Fiorillo*, III, bl. 266, maar hij komt daar in het *Register* niet voor.

JACOBS (GERARD) was een kunstschilder te *Ter Vere*, in *Zeeland*, die in 1766 bloeide, gelijk blijkt uit eene *schilderij*, welke hij voor de *Regering* dier stad vervaardigde, zijnde de *afbeelding van het Stadhuis*, aldaar, en in den *troonhemel* geplaatst, die bij de *inhuldiging* van *Prins Willem den V.* moest dienen. — Zie *Inhuldiging van Willem V. tot Markgraaf van Veere, Middelburg*, 1767, in f^o, blz. 59.

JACOBS, (MARTIN FRANZ) schilder, te *Brussel*, een der geachtste kunstenaars, en in 1812 overleden. Hij was als een voortrefflijk teekenaar vermaard, en had zich eene hoogstbelangrijke methode voor het onderwijs eigen gemaakt, zoodat hij, in korten tijd, een aantal leerlingen vormde. Hij heeft ook schoone werken, zoowel schilderijen als teekeningen, nagelaten. — Zie *Nagler*.

JACOBS. (PIERRE FRANÇOIS) Bij het berigt van *Immerzeel* voeg ik nog, dat zijn *portret* door J. J. ECKHOUT *del.* G. P. VANDEN BURGGRAAF *lith.*, in 1822, te *Brussel*, is vesehenen.

JACOBSEN. (II.) *Bryan* voert dezen kunstenaar aan als een Vlaming, die, omstreeks het jaar 1620, blocide. — Hij heeft een stel portretten, voor eene *Geschiedenis van Nederland* gesneden, die in het gemelde jaar is vesehenen. — Tot dusverre is mij dat Boek niet bekend, tenzij hij de *Chroniecke enz. van A. Meerbeek*, vesehenen te *Antwerpen*, 1620, bedoeld heeft; doch hiervan zijn de prenten niet beteekend.

JACOBSZ. (DIRK OF DIERIK) was een zoon van JACOB CORNELISZOOM VAN OOSTZAAN, en wies naam verkeerdolijk bij *Immerzeel*, DIRK CORNELISSEN genoemd wordt. Het is eene bekende zaak, dat de naam CORNELIS, die van zijn grootvader was, en dus voor hem niet geldend kan zijn, maar alleen die van zijn vader JACOB; of zij moesten alle drie denzelfden naam hebben gevoerd, en, in dat geval, had hij, zeelang zijn grootvader leefde moeten sehrijven CORNELIS CORNELISZ. CORNELISZOOM. Ook wordt de naam bij *Wagenaar, Beschryving van Amsterdam*, in f°. en bij *Van Dyk, Beschryving der Schilderyen op het Stadthuis te Amsterdam, Ibid.* 1790, duideljk, als DIRK OF DIEDERIK JACOBSZ. vermeld. — Ik wil hier, om der geschiedenis wil, de beschryving van twee zijner stukken laten volgen, die onder Nr. 7 en 8, bij den genoemden *Van Dyk* aldus beschreven staan: „Naast het stuk van DIRK BARENTZ hangt een schildery van DIRK JACOBSZ., met *Negentien Schutters*, zynde geschilderd 1564, en alzoo van zyn laatste tyd: deeze beelden hebben alle byzondere kleeding, zoo dat de uniforme allengskens schynt afgenomen te zijn; achter een eevaaronde tafel, staat een persoon met een zeer groote vierkante rode baard, houdendo met beide de handen, zoo 't schynt, een ossen drinkhoorn met goud beslag, tot een blyk, dat de drinkhoren in deeze tyd en noeh veel later zyn in gebruik geweest waarvan wy nog één in 't jaar 1648, maar van beter allooi en maaksel zullen te zien krygen. — doelende op die in de beroemde *Schuttersmaaltijd*, door B. VAN DER HELST voorkomt. — Boven de ingangdeur van dit pertaal, — Krijgsraadskamer — hangt een stuk met een en twintig schutters van *St. Joris Doelen*, 't is gemerkt 15 B. 55, medo van DERIK JACOBSZ., waarbij merkwaardig is, dat in het vesehiet niet alleen een bergachtig landschap met oude ruïnen zich vertoont, maar in het zelve een *St. Joris* te paard, vechtende tegen een draak, waaraelther een vrouwtjen met een lammetje by zich, welke beelden als natuurlyk geschildert voorkomer, megelyk getrokken uit de legende van dien Heilig, of daar geplaatst als een zinnebeeld, om te beteekenen, dat deze schutters hun oogmerk was, de verdrukten en onnozelen te beschermen.” — Zijne afbeelding vindt men in de 8°-uitgave van *Van Mander*, door *De Jongh*, I, Plaat F., Nr. 3.

JACOBSZ. (HERMAN) Uit do volgende authentieke stukken vernam ik, dat deze beeldhouwer, in het midden der XVI. eeuw te, *Utrecht*, blocide. Het eerste, een transpertsbrief, luidt: „Dat voor ons quam HERMAN JACOBSZ., dio beeltsnyer, ende gaff voor hem ende *Agnyet*, zyn huysfrou, daer hy etc. over, Roeloff Lambertss. schoenmaecker, dat rechte vyftendeel van een huysingo ende hofstede, gelegen in do Nyestraet, opten zuythoek van do Ooster-Smeesteck, mitten vyftendeel

van de twee cameran in deselve Smeestege etc. — Dynxdach den 17 Marty 1545. *Hypotheken archief*. — De volgende hebben betrekking op zijne kunstwerken en luiden: „Item betaelt HERMEN JACOBSZ., beeltsnyder, van drie processie cruyssen te vermaecken ende te reynigen, (mits alzoe sy tsamen an stucken waren,) drie figuyren daerop te snyden, 2 guld. 12 st. *Rekening van St. Nicolaas-kerk* 1563—1564. — Item HERMAN JACOBSZ., beeltsnyder, voor 't Cruys daer men die dooden mede ther cerden brengt, ende die staff van dien te helpen, betaelt 2 guld. 3 st. *Idem*, 1564—65. — Item HERMAN JACOBSZ., beeltsnyder van die cruyssen te snyden daer men die vanen aanhanckt, met den stocken, 4 gulden.” *Rekening der Buurtkerk*, 1567—68, bij *Dodt, Archief*, VI, bl. 315, 338, 341.

JACOBSZ. (HUBERTUS) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op GRIMANI. (HUBERTUS)

JACOBSZ., (HUIGH) ook wel HUGO JACOBSZON, en door sommigen — hoewel verkeerd — LUCAS DAMMETZ genaamd, was de vader van dat edel vernuft, LUCAS VAN LEYDEN, die op het laatst der XV. eeuw bloeide, en, zoo als *Van Mander* zegt, „ten zync tyde een voortreffelyk schilder, de eerste leermeester was van onzen LUCAS” (VAN LEYDEN). — *De Jongh*, in zijne uitgave van *Van Mander*, zegt, in eene Noot, op bl. 72, I. deel: „Van dezen HUIGH JACOBSZ, wiens afbeelding men in de plaat I, N°. 1, vindt, wordt te *Gent*, in 't klooster van de Abdy van St. Pieter, achter 't hoge koor in de kapel, noch een kunstig stuk gezien, en eenige kerkglazen, fraai met historiën en figuren uit het oude Testament, en haare zinspelingen en tegenbeelden uit het Nieuwe Testament beschilderd.” — Ik bezit een hoogst zeldzaam exemplaar in houtsnede, zijnde de oudste bekende afbeelding van HUGO JACOB'SOË v. *Leid.* h. 50, br. 46 str. Ned. Zij is, waarschijnlijk, in zijne kinderjaren, door zijn zoon in hout gesneden, dewijl er eene groote L. in den grond staat. Het is naar deze prent, dat de afbeelding, die in de 8^e.-uitgave van *Van Mander*, verfraaid en vergroot, voorkomt, genomen is.

JACOBSZ., (JURIAEN, of JULIAN) reeds bij *Immerzeel* geboekt, zal, zoo ik vermeen, dezelfde persoon moeten zijn, die bij *Fiorillo* is beschreven, en aldaar nog eens onder den naam van JURIAEN (GEORG) JACOBS, van *Amsterdam*, voorkomt. Zie *Fiorillo*, III, bl. 265, doch hij staat niet in het Register vermeld. — Hij heeft vele historiën geschilderd, waaronder die van *Venus en Adonis* zeer wordt geroemd. — Nadat hij zich tot de uitvoering van een aantal groote werken had verbonden, werd hij, benevens zijn gezin, door de heerschende pest, te *Amsterdam*, in 1663, in den ouderdom van 53 jaren, weggerukt. Dus kan hij, volgens *Immerzeel*, niet in 1685 aldaar zijn overleden. Deze auteur spreekt echter het bovengemelde berigt, dat door de meeste schrijvers eenstemmig wordt opgegeven, niet tegen, hetgeen toch, alvorens het jaar 1685 te boeken, wel noodig ware geweest. — Hij was de eerste leermeester van HENDRIK CARRÉ, zoo als *Fiorillo* zegt, — doch dan nog zeer jong — en of onze JURIAEN JACOBSZ. niet dezelfde persoon als GEORG, of JURIAEN JACOBS zal moeten zijn, kan ik bij genoemden *Fiorillo* niet ontdekken.

JACOBSZ. (LUC.) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op LEYDEN. (LUCAS VAN)

JACOBSZ. (WILLEM) heeft zich te *Utrecht*, gevestigd, doch het blijkt niet, vanwaar hij gekomen is: „Nye borgher: WILLEM JACOBSZ. die beeldesnider.” *Buurt-spraakboek der stad Utrecht*, 1475, bij *Dodt, Archief*, V, deel.

JACOBZ, of JACOBI (ABRAHAMUS), een kunstenaar, dien ik nergens heb vermeld gevonden. — Ik heb eene prent in 4°. voor mij liggen, voorstellende een *chemisch laboratorium*, waarin eene vrouw of een man (door de vreemdsoortige kleeding niet wel te onderscheiden) aan eene lage tafel zit, met een groot opgeslagen

boek op den schoot, en waarin een achter haar staanden man iets wordt aange-
wezen; in de linkerhand is eene pen. Op den achtergrond staat een man, bij eene
smidse of fornuis, aan het vuur werkzaam. Op de tafel staan allerlei soort van
ketels, flesschen, potten, kroezcn, als ook op den voorgrond enz. Betceekend
PINAS *pinx.* ABRAHAMUS JACOBZ. *sculpsit.* Deze geheele voorstelling is die van een
Goudzoeker, toen de ligtgeloovigen hun gond bragten, om het honderdvoudig te
doen vermeerderen, iets dat ten tijde van PINAS zeer in zwang was. Alles is
vrijgoed bewerkt, doch te stelselmatig en zonder kunstgevoel behandeld. — Later
zag ik, dat dezelfde prent voorkomt in den *Catalogue d'Estampes et de Dessins*
etc. de Pierre Wouters, Chanoine de S. Gomer, à Lierre etc., Brux. 1797, in 8°.
pag. 164, Nr. 1810. Daar staat AB. JACOBI; het kan zijn, doch ik kan er ook
JACOBZ uit opmaken, en heb den naam dns tweeledig hier aan het hoofd gesteld.
Zij wordt daar betiteld *L'alchimiste, ou l'impossible*, dat, zeker, onder de gravure,
in de marge staat; van mijn exemplaar is dit weggesneden.

JACOBZ. (DANIEL) „was een IJagenaar van geboorte en een braaf discipel van
WILLEM DOUDYNS; vervolgens eenige jaren, zoo in *Frankryk, Italiën*, als anders
gereyst hebbende, en dit jaar — 1685 — hier geretourneerd zyndo, schilderde
medo zeer fraay Historien, echter oeffende de kunst meest maar nit liefhebbery
en voor niet; voorts een meede Lid of confrater der Confrerie geworden zynde,
is meede Regent der Teeken academie, en wyders den 24. November 1687, met
T. VAN DER SCHUUR en A. TERWESTEN, tot meede Hoofdman der Confrerie kamer
geworden, dog is znks maar eenmaal geweest, wyl in de kragt van zyn tydt,
anno 1691 alhier is overleeden.” Uit *Pieter Terwesten, Ms.*

JACOBZ. (DIRC) was 's lands stempelsnijder, in de tweede helft der XVI.
eeuw, en te *Dordrecht* gevestigd. — Uit het navolgende stuk blijkt, hoezeer men
destijds aan de schntterlijke dienst verbonden was, zoodat, om slechts eenige
dagen verlof te bekomen, en wel ter dienste van den Staat, zulks aan de regering
moest verzoekt worden. — Het luidt: „Alsoo DIRC JACOBZ., ysersnyder binnen
Dortrecht, tegenwoordigh van wegen het gemeene lant wordt geemployeert in
dienste, daeracn de gemeene saecke grotelyx is gelegen, ende deselve belast is
in allo neersticheyt ende haest, hetselve wrek te vorderen, sullen daeromme
de deekens ende schnttery binnen de stadt *Dordrecht* denselven DIRC JACOBZ.
voor den tydt van acht daghen eerstcomendo vryhouden ende exempteren van
allo wagen ende lasten van schanssen ende bolwerkeken binnen ofte buyten
deselvo stadt, ten cynde de gemeene saken daerdoor niet veragtert en werden.”
Resolutie van Hollant, 1575, Septemb. 9.

JAGEN (J. VAN) is, waarschijnlijk, verwant aan C. VAN JAGEN, door *Immerzeel*
vermeld, omdat hij, èn een tijdgenoot was, èn hetzelfde vak der graveerkunst
beoefende. — Ik vind zynen naam als graveur, onder eenige Boekprenten vermeld,
voorstellende *de stad Jerusalem* enz., naar de meening van *W. A. Baehene*,
bij *N. Goetsee*, te *Gorinchem*, 1750, nitgegeven.

JAGER. (R.) Dezo weinig bekende kunstenaar wordt door vreemde autens,
voor een Nederlander gehouden, tenminste naar den naam te oordeelen. —
Er bestaat eene gravuro door hem, voorstellende *de Spaansche en Hollandsche*
Vloot, zonder jaartal.

JAGER, (H. DE) een zeer bekwaam portretschilder, die, in de tweede helft
der XVII. eeuw, waarschijnlijk, te *Utrecht*, bloeide, en tot heden onvermeld ge-
bleven is. Ik heb, tot het doen van eenige herstellingen, op mijn schilder-ezel
voor mij gehad een levensgroot portret, kniestuk, met handen, in het harnas,
rustende met den rechterarm op den gevederden helm; een bergachtig landschap

in het verschieft enz. Op den eersten aanblik zou men het voor werk van GERARD HONTHORST aanzien, zoo goed is alles van toon en behandeling; de kop en de handen zijn verdienstlijk geschilderd. Het is met groote letters beteekend, H. DE JAGER fecit A°. 1670. de H en D zijn romeinsche letters, aan elkaar gehecht. — De afbeelding is die van *Jonkh. Jacob van Rhenen*, en waarbij, als weêrgâ, het portret van zijne huisvrouw, *Anna Catherina van Morlot*, behoort, insgelijks door hem geschilderd, gekleed in wit satijn, rijk met paarlen getooid enz., staande bij eene rots, die water opgeeft, hetwelk zij in een schelp opvangt. Het geheel heeft niet de verdienste van het eerstgenoemde portret. Beide behooren in de verzameling Familieportretten van den Baron van *Hardenbroek van Hardenbroek*, in de Provincie *Utrecht*.

JAGER, (J. DE) een andere dan de voorgaande, doch, zeker, aan hem vermaagschaft, want zij waren tijdgenooten, en ook hij heeft aan dezelfde familie *Van Hardenbroek* van zijn werk geleverd, te weten een portret, half levensgroot, staande in het barnas, met den linkerarm op een gevederden helm rustende, houdende in de regter hand een kommando-staf. Het is met eene vervaarlijk groote paruik voorzien, en het hoofd, dat in verhouding tot de figuur, reeds te groot is, wordt daardoor nog grooter. De kop is het minst goed geschilderd, de handen en al het bijwerk vrij wel, waarom het mij toeschijnt, dat het hoofd niet naar het leven, maar naar een ander portret is genomen, hetgeen veelal bij ontstentenis van den persoon, het geval was. Dit portret is met groote letters beteekend J. DE JAGER fecit. A°. 1671. Deze schilderij berust in dezelfde verzameling waarvan hierboven, onder H. DE JAGER, gesproken is.

JAGER. (M. DE) Dezen naam vond ik als kunstgraveur op eenige prenten vermeld, die naar schilderijen en teekeningen, in het historïele vak, waarschijnlijk, in ons land vervaardigd zijn; onder anderen, eene *Ceres met overvloed van vruchten bij zich*, naar CARLOUCHE (sic) *pinx. A. Blooteling excudit.* etc. Die prent is, in gr.-f^o., in den stijl van GUNST (wiens leerling hij wel kan geweest zijn) uitmuntend gesneden. — Welligt was hij een zoon van den Dordtschen GERARD DE JAGER, bij *Immerzeel* geboekt. — Hoezeer mijn wantrouwen, betreffende de lettergraveurs, (die in vroeger tijden de namen, adressen, enz. onder de prenten plaatsten, en waaronder er zeker zijn geweest, die niet lezen of schrijven konden) gegrond is, wordt hier wederom bevestigd, daar mij later is gebleken, dat de gemelde CARLOUCHE niemand anders is dan JOHAN CAREL LOTH, die zich in het Italiaansch CAR. LOTI teekende.

JAN VAN ANTWERPEN was een landschapschilder, door *Tycho Brahe*, in zijn Werk *Astronomiæ instauratæ mechanica.* (*Norimb.* 1598) f^o. B. vermeld. Deze noemt hem *Pictor regius Coronaburgensis*, en hij stond alzoo in koninklijke Deensche dienst. — Zie *Nagler*.

JANNE. (MEESTER) In eene rekening der vertimmering van het slot van *Ter Goude*, tijdens *Jan van Poelgeest* rentmeester van *Schoonhoven* en *Ter Goude* was, vindt men op het jaar 1379 aangeteekend: „Bi MEYSTER JANNE, den glaesmaker t'*Utrecht*, op 't huus *Ter Goude* in myns heñ camer boven ende beneden, ende in de waerderebbe boven ende beneden, also veel glase dattet beliep 148½ voet, de voet mit voerwaarden bestaet om 2 sch. loopt 24 pd. 17 sch. Deze glasen bleven ongherekent als men vinden mach.” — Zie *Geschiedenis der Stad van der Goude enz.*, door C. J. de Lange van *Wyngaerden*, II. deel, bl. 116, die daarbij in eene Noot aanmerkt, dat hij „waarschijnlijk een glasschilder was, die randen schilderde, want *Utrecht* was toen eene stad, alwaar de kunstenaars zich het meest vereenigden, en er waren reeds glazemakers in *Ter Goude*, ook waarschijnlijk glasschilders, die misschien meer daarvoor hadden willen hebben.”

JANSEN (JOHANNES MAURISZ.) werd, in 1812, waarschijnlijk, te *Amsterdam*, geboren, waar hij zijne opleiding in de kunst heeft genoten, en in 1840, op de Tentoonstelling, van zijne landscappen, als eerste voortbrengselen, die vrij goed waren, geleverd heeft. — Later vestigde bij zich te *Utrecht*, is aldaar gehuwd, en heeft, ijverig, (meer voor zijn gezin, dan tot verdere bekwaming in zijn vak) moeten werken; zoodat hij vrij wat meer doek, tot versiering van burgerwoningen, dan voor de kunstverzamelaars beschilderd heeft. — Eene zwakke gezondheid, bij vele zorgen, ondermijnde zijne krachten, en hij is den 25. Maart, 1857, te *Utrecht*, in den ouderdom van vijf-en-veertig jaren, overleden.

JANSENIUS, (MICHEL) van *Aelst*. Ik vind bij *Van Hulthem*, in zijnen *Catalogus*, IV, deel, bl. 164, Nr. 24576, onder de Regtsgeleerde Werken: *Keuren en Costumen, nitsgaders den Deelbouck van den lande van den Vryen. Te Brugghe, bij Willem de Neve*, 1619, in f^o. opgegeven, waarbij deze geleerde Boekliehebber, in eene Noot, het volgende gevoegd heeft: „Versierd met twee schoone titelplaten, gegraveerd door P. DE JOBE, naar de Teekeningen van MICHEL JANSENIUS, van *Aelst*,” eene bijvoeging, waardoor ik tot de kennis der kunstwaarde van deze platen gekomen ben.

JANSENS. (J.) De naam JANSENS en JANSSENS, meestal van *Janszoon* afgeleid, is zoo menigvuldig, en daarbij zoo onnaauwkeurig geschreven, dat het zeer moeilijk is, om, met zekerheid, de verschillende personen, die een dezer namen voeren, goed te kunnen onderscheiden. De hiergenoemde is mij voorgekomen in den *Catalogus* eener Verkoopng, te *Amsterdam*, 16 Junij, 1800, gehouden, onder „Nr. 65: In een binnenvertrek zit eene bedaagde vrouw te lezen; voor haar komt een dienstmaagd met een schenkbord met Chinaas-appelen; het zonlicht dat door het raam op den muur valt, doet een zeer goed effect en is schilderachtig behandeld. H. 16, br. 21 dm. door J. JANSSENS, discipel van P. DE NOON.” — In hoeverre dit met zekerheid is gesteld, kan ik niet beslissen, doch men heeft het daar als eene bekende zaak vermeld, en 't werd, welligt op goede gronden, door den steller van dien *Catalogus*, *Roeloff Meurs Pruyssenaar*, er bij gevoegd. — Of nu de schilder van dienzelfden naam, die stads-, dorps-, land- en watergezigten heeft geschilderd, en van wien er verscheiden in den *Catalogus* van *Terwesten* worden vermeld, ook de vervaardiger van de gemelde schilderij is, kan ik al mede niet beslissen. — Mogt het niet zoo zijn, dan hebben er twee kunstenaars van gelijken naam, en die tijdgenooten waren, bestaan.

JANSON. (CORNELIS) Zie bij mij op JANSSENS, (CORNELIS) *den Oude*, en *den Jonge*.

JANSON. (JACOBUS) Zie bij *Immerzeel*, en vooral bij mij, op JANSON. (JOHANNES)

JANSON, (JOHANNES) vader van JOHANNES CHRISTIANUS en PIETER JANSON. — Het is mij duidelijk gebleken, dat de bekende JACOBUS JANSON, als kunstenaar, niet heeft bestaan, en al hetgeen bij *Immerzeel*, en bij alle overige auteurs, aangaande dezen JACOBUS geboekt is, moet op JOHANNES, den vader, doelen, terwijl ik geloof, dat de geheele misslag door *Basan*, in zijn *Dictionnaire des Graveurs*, is begaan, die van de J. JACOBUS heeft gemaakt, en er, zoo ver ik weet, geene andere beteekening van hem dan J. JANSON bekend is. — Hij heeft zijn meesten leeftijd te *Leyden*, tot aan zijnen dood, in 1784 voorgevallen, doorgebracht. — Hij vond daar een ijverig beschermmer der kunst, in den vermogenden Heer *Mr. J. van Buren*, *Balluw van Noordvrijkerhout, Hillegom, Lisse en Voorhout*, die eene uitgebreide kunstverzameling heeft nagelaten, in 1808 verkocht, en welligt is er geen liefhebber bekend, die meer werk maakte, om fraaije en zeldzame afdrucken van prenten te bekomen, dan hij, zoodat vooral zijne tijdgenooten, als om strijd, er voor zorgden, hem die te doen toekomen, en, natuurlijk, onze

JANSON bij hem zeer in achting stond en van nabij met hem bekend was. — De orde, die in deze verzameling heerschte, blijkt uit den *Catalogus*, daar elk prentwerk eene afzonderlijke portefeuille had, met daarbij behoorende bescheiden, die mij in veel zaken tot inlichting hebben gediend, vooral ten aanzien der familie-betrekkingen van de kunstenaars in zijn tijd, waaruit dan ook het volgende tot opheldering en waarborg moet verstreken, aangaande de werken der drie JANSON'S, die bij sommige auteurs door elkander geward en ook bij eenige, allen tot één JACOBUS gemaakt zijn. Moeilijk is het echter ze, van elkaër te onderscheiden, dewijl weinig exemplaren beteekend zijn. — Zichier hetgeen op bl. 208 van den *Catalogus* staat: „*Portefeuille G. Het eigen geëtste werk van JOHANNES JANSON, den Vader.* Dit uitmuntend werk op zwaar geel chineesch papier, eerste drukken, met considerabele veranderingen, welke niet alleen zeer raar zijn, waaronder vele gevonden worden, die genoegzaam uniek zijn, is onder het oog en opzigt van dezen voortreflijken Meester en Landschapschilder, met veel moeite en naauwkeurigheid, bij den anderen verzameld.” Dan volgt de beschrijving van 74 prenten, met al de verschillende staten, te zamen 244 stuks. Hieronder vindt men de bekende geëtste *Twaalf maanden*, die gewoonlijk op naam van JACOBUS worden vermeld, en waarvan bij *Heller (J.)*, en *Weigel*, Nr. 5495, wordt gezegd op den titel: „*Naar de gecouleurde Teekeningen van de twaalf Maanden, door J. JANSON (dus niet JACOBUS) geteekend en geëtst, berustende in de Collectie van den WelEdelen Heer Kerkmeester van Buren, te Leyden, 1763, en deze staan in den bovengenoemden Catalogus der Teekeningen, Nr. 6, op JOHANNES vermeld, waarbij gevoegd waren de geëtste proefdrukken door DENZELFDEN, op Chineesch papier, uniek exemplaar.* — Dit zal toch wel de regte sleutel zijn, om het verdraaide slot voor goed te openen. — In 's *Rijks Museum*, te *Amsterdam*, berust eene schilderij, *het Slot te Heemstede*, door hem *pinx.* 1765. — Zijn *portret* is in klein 4°. door LOUIS BERNARD COCLERS zeer fraai geëtst, zittende voor een open raam, met eene portefeuille voor zich, bezig zijnde met het afteekenen van een landgezicht, met vee. Het hoofd is 't meest bewerkt, de kleederen en het bijwerk zijn luechtig geschetst. Deze plaat is later afgewerkt, en hem een hoed opgezet, zijnde het raam en uitzigt weggeëtst, met donkeren achtergrond. Drie verschillende exemplaren zijn in mijn bezit, als het eerstgemelde, zonder letters; het tweede met L. B. COCLERS *f.*, en het derde, *idem*, met J. JANSON (sic.) *Pictor*, en een Latijnsch onderschrift. — Er bestaat nog een *idem* van hem, in prent-teekening vervaardigd, lezende een brief, onder het rooken van een pijp.

JANSON. (JOHANNES CHRISTIANUS) Aldus vond ik zijn naam in den *Catalogus* van *Van Buren*, 1808. — Zie daarover bij mij op JANSON. (JOHANNES) — *Immerzeel* meldt niet, dat hij de etskunst heeft beoefend, en in den aangehaalden *Catalogus*, bl. 210, lees ik: „*Het eigen geëtste werk van JOHANNES CHRISTIANUS JANSON, oudste zoon van JOHANNES JANSON.* Dit uitmuntende werk, op zwaar geel chineesch papier, alle eerste drukken, met considerabele veranderingen, die *extra raar* en vele volstrekt *Uniek* zijn, is onder het oog en opzigt van dezen kundigen Meester met veel accuratesse bij elkander verzameld, en door zijn Edele in zijne presentie doen drukken.” Daarop volgt de beschrijving van 24 prenten, met een aantal verschillende staten, te zamen 81 stuks, als landschappen, beesten, binnenhuizen enz., waarbij voor de geschiedenis iets bijzonders is, te weten: „*Floris Roest, Schildknaap, sneuvelt tot Schagen A^o. 1168, naar de originele schilderij berustende onder Jonker Roest van Alkemade, extra raar, driemaal different.*” — Nog komt op bl. 185 voor: „*Geëtste prenten door J. C. JANSON, alle naar de originele Teekeningen van Juff. CHRISTINA CHALON, in de*

collectie berustende," waarop 26 nummers volgen, bevattende een aantal verschillende staten, rare en unieke exemplaren.

JANSON (PIETER) wordt bij *Immerzeel* vermeld, aan het slot van het bericht over JACOBUS JANSON, zijn vader. — Zie over zijn vader bij mij op JANSON. (JOHANNES) — Ik geef dezen PIETER, die leerling van zijn vader was, hier als kunstschilder eene plaats, omdat zijne werken dikwijls voorkomen, zooals in den *Catalogus van J. Kleinenbergh, Leyden, 1841*, waar *zeven stuks schilderijen*, door hem vervaardigd, beschreven zijn, met bijvoeging van: krachtig van kleur, klok van behandeling enz. wat men in zijne landschappen met koeijen, paarden schapen enz. aantreft. — Hij werd in 1768 geboren, en heeft zijn eersten tijd in den militairen stand doorgebracht, doch door eene bekomen zwaro wond heeft hij zich als gepensionneerd Majoor te *Arnhem* gevestigd, waar hij zich oefendo in landschappen, met vee, naar de natuur te schilderen, waarin hij, voor de liefhebbers van zijn tijd, gelukkig slaagde: die stukken zijn inderdaad ook zeer bevallig. — In den *Catalogus van Van Buren* — Zie daarover op JANSON. (JOHANNES) — zijn 12 stuks zijner etswerken beschreven, die met alle staten en veranderingen, te zamen 57 stuks vormen. Aan het hoofd staat: „*Het eigen geëtste werk van PIETER JANSON, jongste zoon van JOHANNES JANSON*. Dit fraaije werk op O. I. papier, alle eerste drukken, met considerabele veranderingen en bijprentjes, die extra raar en sommigen uniek zijn, is onder 't oog en opzigt van dezen geestigen meester, met alle accuratesse bij elkander verzameld." — Het komt mij voor, dat *Weigel* de geheele verzameling van de drie JANSON's, welke *Van Buren* bezat, later magtig is geworden, en de dubbele afzonderlijk verkocht heeft, waardoor het getal prenten bij hem kleiner wordt opgegeven.

JANSON VAN KEULEN. Zie mijn artikel over JANSSENS, (CORNELIS) als ook over dat van den zoon van dien naam.

JANSSEN (BERNARD) werd, in het begin der XVII. eeuw, voor den eersten bouwmeester van het Britsche rijk gehouden. Hij was, waarschijnlijk, zegt *Vorillo*, in zijne *Geschiede der Mahlercy in Grossbritannien* u. s. w. (en zulks op gezag van *Walpole*), uit *Vlaanderen*, en een getrouw navolger van den bekenden WENDEL DIETTERLING, uit *Straatsburg*. — Zijn hoofdwerk is het uitgestrekte gebouw *Audley-inn*, in de nabijheid van *Walden*, in het graafschap *Essex*, met die groote galerij en zalen enz., alles te zamen een buitengewonen omvang hebbende, doch in verhouding tot de lengte, te laag gebouwd. Verder heeft hij een groot gedeelte van *Northumberland-house* voltooid, en volcindigde met *NICOLAS STONE* de *graftombe voor Mr. Sutton*, den stichter van het *Charter-house*. In de maand Augustus, 1617, werd hij door *Anne Maria Berek*, uit *Londen*, naar *Bergen-op-Zoom* ontboden, om een marmeren *Monument*, met standbeelden enz. ter eere van haren eersten man, *Marcelis Bax*, in leven Gouverneur der laatstgenoemde stad, te vervaardigen, en in de kerk aldaar op te rigten. Dit geheele werk, bij overeenkomst aangegaan, moest, volgens een geleverd model, voor 2000 Carolus gulden, voltooid worden. In het begin van 1620 werd het monument in *Engeland* scheep gebracht, en te *Bergen-op-Zoom* in orde in de kerk geplaatst. Intusschen echter was zij reeds voor de derdemaal gehuwd, en welligt scheen hare beurs in de meerdere verkoeling harer eerste liefde te deelen: althans de zaak werd door JANSSEN in regten betrokken, blijkens eenige autentieke stukken, uit de Archiven van *Bergen-op-Zoom*, door den historischen navorschor, den Heer *Prosper Cuypers van Velthoven*, in den *Messenger des Sciences historiques etc. Gand, 1858*, blz. 94—97, medegedeeld. — Daarbij vindt men, in eene Noot, door den Heer *Alex.*

Pinchart aangeteekend, dat de beroemde Engelsche beeldhouwer NICOLAS STONE een leerling was van HENDRIK DE KEYSER, den vervaardiger van het Praalgraf van Willem den Zwijger, te *Delft*. Verder, dat men van oordeel is, te kunnen aannemen, dat BERNARD JANSSEN óók een discipel van DE KEYSER is geweest, want deze was destijds de eenige beeldhouwer van naam in de *Vereenigde Nederlanden*. In dit berigt zijn redeneringen, die, hoe aanneemlijk ook voorgesteld, toch niet juist zijn, want bij genoemden *Piorillo*, in het levensberigt van STONE, die van gelijken ouderdom, als DE KEYSER was, wordt uitdrukkelijk gezegd, dat hij reeds als beeldhouwer naar *Holland* ging, en *daár werkte, zelfs voor PIETER DE KEYSER*, stads-bouwmeester van *Amsterdam*, — dus de zoon van HENDRIK; — en nadat hij diens dochter had gehuwd, vertrok hij weder naar *Londen*. Dit was vóór 1616. — Het is deze PIETER, die het *Graf van Lodewijk van Nassau*, in de groote kerk te *Leeuwarden*, heeft gemaakt, doch dat reeds verwoest is, — Zie op KEYSER. (PIETER DE) — en met dat van *Delft* werd verwisseld. — Dat JANSSEN bij DE KEYSER kan hebben geleerd, is wel waarschijnlijk, te meer, dewijl hij met STONE vriendschap aanknoopte, welke zij in *Engeland* hebben voortgezet.

JANSSEN, of JANSSENS. (PIETER) Bij het artikel, door *Immerzeel* gegeven, moet ik nog voegen, dat alle ordonnantiën voor zijne glastafereelen door hemzelve met goeden smaak zijn ontworpen, en er mag ook niet verzwegen worden, dat hij een uitmuntend teekenaar was. — Volgens berigt van *Le Comte*, zou hij eenige prenten, *Voorstellingen van boetepleging*, en afbeeldingen van de *H. Maagd* gegraveerd, of geëtst hebben.

JANSSENS. (ABRAHAM) Deze in den volsten zin des woords uitstekende kunstenaar, die in het historïele vak zoo zeer heeft uitgemunt, doch, helaas! door zijn handel en wandel voor de kunst-zelve hoogst nadeelig is geweest, werd reeds door *Immerzeel*, en vele andere schrijvers, naar verdienste vermeld, doch die tevens verklaren, geene zekere berigten aangaande zijn leven, noch van zijne opleiding in de kunst, te kunnen meêdeelen. — Ik kan in die leemte eenigermate voorzien door eene aanteekening uit het *Gildeboek van St. Lucas*, te *Antwerpen*, luidende als volgt: „ABRAHAM JANSSENS ontfangen als leerling by JAN SNELLINCK, in het jaar 1585; wierd Meester A^o. 1602. Diende als Deken van 12 October 1607 tot 1608. Stierf te *Antwerpen*, A^o. 1632.” — De naam JANSSENS komt in het gemelde *Gildeboek* niet minder dan 65 malen voor, in allerlei professie van kunst enz., van af het jaar 1459—1704. — Aangaande onzen kunstenaar, laat ik hier eene aanteekening volgen uit het *Ms.* (1775) van den meergemelden Raadsheer *Mols*, die vele zijner werken gezien, en met kennis beoordeeld heeft. Hij zegt: „onze stad (*Antwerpen*) bezit noch verscheyden stukken van deze beroemde schilder — te weten — in de kerk van de Lieve-vrouwe-broeders — eene *graflegging Christi*, figuren levensgroot, en Maria met het kindt op de schoot, omringd van meest alle de Santinnen van de legende, figuren levensgroot, beide zeer fraay en claer geschilderd. — Nog in de kerk van de Annunciatie — in de kapel van St. Franciscus: — deze *H. Patriarch in opgetogenheid*, ontfangt de vyf wondekenē, ondersteund door twee Engelen; dat stuk is wonderlyk en hoog van kleur, gekœel in de manier van CARAVASIO geschilderd. Een van de besten, die ooyt JANSSENS uit zyn penseel heeft laten vloeeyen, is het overheerlykst stuk, dat staat over den schoorsteen in de *Staetenkamer op het Stadhuys*; (thans op het *Museum*, aldaar) het verbeeld eene *Liggende Schelde*, die opgewakkerd word door de Overvloedigheid, verzeld door de *Maogdt van Antwerpen* — groot leven — op paneel, geschilderd in eene verrukkende maniere, en vastigheid van teekening, dat alles overtreft. Ik heb my dikwyls bejammerd in het aanschouwen der stukken van

deze meester, dat hy zoo weinig kennisse betoondc in 't leggen van halve schaduwen en in 't verzagten van zyne omtrekken. Ook is hy niet gelukkig in zyne ligten en bruinen (dans la magie du clair obscur); het ware te wenschen geweest dat hy deze kunstgrepen, zoo behendiglyk hadde to passe gebragt als RUBENS. Ik en twyfele niet of hy hadde niet alleen met hem om prys gekampt, maer misschien in staet geweest, RUBENS uit 't oog te geven. Daer worden nog verscheyden andere schilderyen hier en daer van JANSSENS in onze kerken gevonden, doch die en zyn niet te vergelyken met de voorgaende." — In de keizerlijke Galerij, te Weenen, is van hem, *Venus op de kniën van Adonis gezeten*, hij den voet van een boom enz., levensgroot, en twee stukken, *de Dag en Nacht*, onder do gedaante van *Apollo en Lucina* voorgesteld, meer dan levensgroot. — In het koninklijk Museum, te Berlijn, zag ik twee stukken van hem en FRANS SNYDERS, *Pomona* met den hoorn van overvloed, — en, *Meleager en Atalanta*, voortreflijk geschilderd; ook de hazen en honden door SNYDERS, maken dit stuk tot een sieraad dezer Galerij. — Het bekende verhaal, dat hij RUBENS tot een wedstrijd in het schilderen zou hebben uitgedaagd, en het antwoord van RUBENS daarop, wordt door *Fiorrillo*, en anderen, zeer betwijfeld; ik ben van hetzelfde gevoelen, doch met dien verstande, dat welligt JANSSENS, in een oogenblik van wrevel, zich zulk eeno uitdrukking, hier of daar, heeft laten ontvallen, die door een gediensstigen geest aan RUBENS werd overgebragt; doch de laatstgenoemde zal zich nimmer in eenig antwoord daarover hebben uitgelaten, dewijl hij even edel met zijne meerdere als mindere kunstbroeders handelde, hetgeen door vele hlijken van edelmoedigheid, die in zijn leven voorkomen, volkomen bevestigd wordt. — Of hij eeno Heerlijkheid heeft bezeten, waar hij zich later naar noemde, of dat hij een naam van moederszijde heeft aangenomen, om zich daardoor van een legio JANSSENS te onderscheiden, is mij niet bekend; wel heb ik uit het hiervolgende ontdekt, dat hij den naam *Van Nussen* bij den zijnen govoerd heeft. Onder eeno *Graslegging van Christus*, door ABRAHAM JANSSENS pinx., EGBERT VAN PANDEREN sculp. *Petrus de Jode* exc. staat: *C. L. V. et Dño. D. Joannes du Beron omnis elegantie admiratori ABRAHAM JANSONIUS VAN NUSSEN Pictor L. M. D. D.* — In den nieuwen *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857, vindt men nog bijzonderheden, door den Heer *Th. van Lerijs* meêgedeeld, waaruit moet blijken, dat JANSSENS een zoon was van *Abraham Janssens* en *Anna N.*, geboren to *Antwerpen*, niet in 1569, zooals in den vorigen *Catalogus* staat vermeld, maar twee jaren vroeger, zijnde hij den 15. Januarij, 1567, in de O. L. V. kerk, aldaar, gedoopt. Hij is in 1602 gehuwd met *Sara Goetkint*, uit een der eerste Antwerpsche geslachten, die 27 jaren oud was, en verwekte bij haar acht kinderen, waarvan *Anne Maria*, in 1626, huwde met JEAN BREUGHEL, den *Jonge*, en ABRAHAM, den *Jonge*, geboren 1616, in het genoemde *Gild*, als Meesterszoonc in 1636—1637 is ingeschreven. — *Sara* overleed 1643—1644 van het bockjaar, mede aldaar vermeld.

JANSSENS, (CORNELIS) de *Oude*. Het artikel, door *Immerzeel* gegeven, zal de lezer zoo goed wezen, om met dat van JANSON VAN KEULEN, óók bij hem vermeld, te vereenigen, als zijnde een-en-dezelfde persoon, met weglating echter van do geopperde bedenking aangaando den laatstgenoemde, alsof hij *Engeland* had verlaten, door den grooten invloed van VAN DYCKS penseel. Neen, het was wegens den dood van Karel I. en wegens het verdrijven der Edelen, door het zwaard van Cromwell, dat niet alleen hij, maar allo talenten van belang, en vooral vreemden, dat land hebben moeten verlaten. — Ik voeg er bij, dat hij aldaar het portret van VAN DYCK heeft geschilderd, hetgeen in 't bezit is geweest van GERARD HOET, den *Jonge*, verkocht te 's *Hage*, in 1760, zijnde Nr. 137 van den *Catalogus*: „Het

portret van A. VAN DYCK, door JANSON VAN KEULEN, h. 32, br. 23½ dm." — In de verzameling van *Pieter Locquet*, verkocht te *Amsterdam*, 1783, komt, onder Nr. 169 van den *Catalogus*, voor: „Dit afbeeldsel vertoont het *Portret van den Burgemeester Nicolaas Tulp*. Hij rust met den rechterarm als op een tafel, en met dezelfde hand op een doodshoofd, waar nevens een Tulp ligt, houdende de linkerhand op de horst; dit stuk is krachtig en meesterlijk gepenseeld, h. 35, br. 30 dm. c. JANSON. *Londen*. 1640." — Of dit portret aldaar is vervaardigd, zoo als het opschrift aanwijst, is moeilijk te bepalen, dewijl *Tulp* dan te *Londen* voor JANSON moet hebben gezeten, anders kan ik er geen begrip van maken; ook zou het eene kopij kunnen zijn, want JANSSENS heeft *Engeland* den 10. October, 1648 verlaten, gelijk blijkt uit zijne reispass, door *Walpole* meêgedeeld. Zie *Fiorillo*, *Geschiede der Mahlerey in Grossbritannien*, u. s. w. s. 271, in de *Noot*. — In *Engeland* is zijn naam, JANSSENS, als JANSON geboekt, zoo als door Lord *Walpole*, die zijn leven en werken uitvoerig heeft beschreven, en ons ook den juiststen tijd opgeeft, wanneer hij *Engeland* heeft verlaten, zijnde slechts eenige maanden na den dood van den ongelukkigen koning Karel I., blijkens zijne „afscheidspas van den 10. October, 1648, om naar zijn gelukkig *Holland* terug te keeren." — Hij heeft een zoon van dien naam gehad, die hier volgt, uit welk artikel blijkt, dat de naam VAN KEULEN of liever CEULEN de geslachtsnaam was en is gebleven, en ik geloof, dat zijn volle naam door hem werd geschreven: CORNELIS JANSZON VAN CEULEN. — *Houbraken* voegt, aan het slot van zijn levensberigt, er bij, dat sommigen meenen, dat hij, na zich aan verscheiden hoven vermaard gemaakt te hebben, te *Utrecht* gewoond heeft, en daar is overleden. Dit is meer dan waarschijnlijk, dewijl zijne weduwe, aldaar, in 1664, woonachtig was, blijkens eene aantekening in de *Utrechtsche Archiven*, waarvan het afschrift hier volgt: „A^o. 1664, 15 Augustus. De weduwe van CORNELIS JANSZ. VAN CEULEN, constschilder, in de Heerenstraat enz." *Register van de Momberkamer*. „Het is waar (zegt *Houbraken* verder), in *Utrecht* zyn zeer vele fraaye werken van hem bekend, en om slechts één te noemen, dan is het een *Mansportret tot onder de kniën*, dat de bewondering der kenners wegdraagt, om het heerlyk coloriet, delicaat penseel, en vooral het effect van licht en bruin, hetwelk niet altyd het geval is in zyne werken." — Dit uitmuntend stuk behoort welligt tot het oude Stichtsche geslacht van *Jonkhr. Mr. J. C. Martens van Sevenhoven*, president van het Prov. Gerechtshof van *Utrecht*, die het, èn als beoefenaar, èn als liefhebber der kunst, bij vele anderen van dien aard, hoogschat en bewaart. — Het portret van CORNELIS JANSSENS gaat in prent uit, gesneden door c. WOUWMANS, in 4°. naar dat door HEMZELVEN geschilderd en te vinden is in het *Gulden Cabinet van De Bie*, bl. 299. Of dit nu hetzelfde is, hetgeen, volgens *Fiorillo*, in het kabinet van den Hertog van *Beaufort*, te *Badminton*, in *Engeland*, in 1798 aanwezig, en ook door HEMZELVEN geschilderd was, kan ik niet beslissen.

JANSSENS, (CORNELIS) *de Jonge*, of wel CORNELIS JANSSENS VAN CEULEN, of KEULEN. — *Walpole* meldt, als ook *Fiorillo* naar hem, dat CORNELIS JANSSENS, *de Oude*, — Zie aldaar. — in 1648, met zijn gezin, *Engeland* verliet, en naar *Holland* keerde; en in zijn levensberigt, dat „JANSSENS een zoon heeft nagelaten, die, even als zijn vader, CORNELIS heette, en onder ziju toezigt de schilderkunst leerde. Hij volgde zijn vader naar *Holland*, en overleed aldaar in armoede, dewijl zijne huisvrouw zijn vermogen had doorgebracht. Een zeer belangrijk portret is dat van den Hertog van *Monmouth*, hetwelk hij schilderde, toen deze zich voor zijne ongelukkige expeditie naar *Engeland* toerustte." — Dit berigt komt geheel overeen met wat men vindt in een handschrift, in mijn bezit, met aantekeningen van

den kunstschilder in miniatuur JACOB BIERENS, geboren te *Hamburg*, in 1679, en die te *Breda* heeft gewoond. Hij zegt: „Tot *Utrecht*, 1698, woont aan de Jacobickerk (plat aan de kerk), een schilder, die goed in eiverf en miniatuur schildert, en is genaamt CORNELIS JANSSENS VAN CEULEN.” — Het is meer dan waarschijnlijk, dat *de Jonge JANSON*, nadat hij, door gemelde oorzaak, in verval geraakt was, zich allerlei soort van werk getroost, en het eiverf- en miniaturschilderen, zoo heerschende in den waaijer-tijd, voor de keuken, mede bij de hand genomen heeft; en, wat zijne woning aangaat, zoo zijn er tot heden geen andere dan zeer kleine woningen, behalve het huis van den koster, plat aan de gemelde kerk, te *Utrecht* bekend. — Verder is het mij duidelijk gebleken, dat hij reeds in 1670 te *Utrecht* woonde, en wel uit een *Register*, getiteld: *Register van den 40. penning*, in de Archiven aldaar aanwezig, waarin te lezen staat: „A^o. 1670. CORNELIS JANSZ. VAN CEULEN, constschilder, zal transporteren een *Nicolaes van Sypen*, sekere plechte, staende op een huys in de *Nobelstræct*.” Dit kan de vader niet zijn, dewijl zijne moeder reeds in 1664 weduwe genoemd wordt. — Zie bij mij op CORNELIS JANSSENS, *den Oude*. — Bij *Nagler* vindt men dezen naam als dien van een graveur vermeld, dat echter alleen op *den Jonge*, dech zonder zekerheit, kan doelen, en van zijn werk geeft hij op een *vrouwe-portret*, ten halven lijve, en vier portretten in crayon-manier. Deze laatste graveerwijze pleit daarvoor, te meer nog, dewijl die zeer zeldzaam is, en de portretten alleen uit de verzameling van den Graaf *Renesse Breibach* bekend zijn.

JANSSENS, of JANSSEN, (H)ENDRIK een kunstgraveur, en, welligt ook teekenaar van zijn eigen graveerwerk. Van hem gaan boekjes uit, bevattende modellen voor graveerwerk in zilver, parelmoer, enz., waarvan ik er eenige bezit, die tot model voor messen-hesten dienen, zeer uitvoerig met historische en zinnebeeldige onderwerpen versierd, zijnde vier stuks op één blad, doch elk op een afzonderlijk plaatje, Nr. 14, 15, 16 en 17, gesneden, en alle beteekend H. JANSSENS fecit. — *Brulliot* zegt, dat men zijn naam verkort H. JANSSENS en H. JANSSENS. *Inventor* op kleine prentjes vindt, voorstellende de Deugden, in ovalen, met den titel van *Pietas Veritas, Prudentia et Sapientia*, die tot eene reeks van allegorische prentjes behooren, h. 2 (?), dm. 2 str. br. 1 dm. 6 str., zijnde de gheete mijner genoemde prentjes. — Denzelfden naam vindt men ook op kleine prentjes, gewijde geschiedenissen voorstellende, waarvan er eenige het adres van *J. C. Visscher* voeren, h. en br. 2 dm. 2 str. — Ofschoon er geen vaderland aan hem wordt toegekend, zoo geef ik hem hier toeh eene plaats, op grond van zijn naam, en omdat zijn werk te *Amsterdam* is uitgegeven, waaruit men tevens zijn bloeitijd kan afleiden, want *J. C. VISSCHER* — dat *C. J. VISSCHER* moet zijn — Zie aldaar. — heeft zijn kunstbedrijf, te *Amsterdam*, tot 1640, uitgeoefend. Welligt zullen latere bescheiden dit nader bevestigen of wijzigen. — *Bryan* noemt hem bepaaldelijk een Vlaamsch graveur. — Later kwam mij een uitmuntend, uitvoerig en goed van toon gegraveerd prentje ter hand, voorstellende *Alexander voor Diogenes*, die in zijne ton, onder geboomte gezeten is, waarbij een heirleger van krijgsvolk en gevolg van dien Vorst; beteekend H. JANSSENS fecit. *Claes Jansz. Visscher ex.* bij de ton eeno E; h. 78, br. 97 str. Ned., zonder de margo. Uit dit prentje blijkt duidelijk, dat hij zich JANSSENS schreef, en schijnt bij den gemelden auteur, die alleen den verkorten naam kent, niet te zijn voorgekomen, waarom hij hem als JANSSENS heeft opgevoerd. — *Brulliot* zegt evenwel, dat *Gandellini* hem HENRI JANSSEN noemt, en, naar mijn inzien, heeft de laatste gelijk. — *Le Blanc*, die slechts eene titel-prent van hem kent, voor de *Costumen van het Graefschap van Vlaenderen*, DIFENBEK *del.* zegt, dat hij, in het midden der XVII. eeuw, in *Holland* bloeide.

JANSSENS, (J. ALEXANDER) een Vlaamsch graveur, en, waarschijnlijk, vermaagschapt aan VICTOR HONORIUS JANSSENS. — Er bestaat een stel prenten, met voorstellingen uit *het leven van Achilles*, naar de schilderijen van dezen kunstenaar, die fraai geordonnanceerd, met een bevallig effect van licht en bruin, en in een aangenamen en vrijen stijl door hem geëts zijn.

JANSSENS. (J. M.) Ik heb noch van dezen Belgischen beeldhouwer, noch van zijn werk eenige vermelding gevonden, en echter lees ik in de openbare berigten het volgende: „*Brussel*, den 11. Februarij, 1856. Te *Gheel* is, in 92 jarigen ouderdom, overleden, de Beeldhouwer J. M. JANSSENS; hij oefende zich eenigen tijd te *Rome* in zijne kunst.” — Hij is dus in 1764 geboren, en kan wel een zoon geweest zijn van den Brusselschen beeldhouwer FRANÇOIS JOSEPH JANSSENS, — Zie *Immerzeel*. — die, aldaar, in 1816, in den ouderdom van 72 jaren, overleden is.

JANSZ. (ANTONIS) was een glasschilder, die, in het midden der XVI. eeuw, het hieronder volgende werk te *Utrecht*, vervaardigd heeft: „Item ANTONIS JANSZ. glasschrijver, 2 pd., van dat hy in de vasten, van deser stadts wegen, gemaect ende gestelt heeft ten huuse van den heer *Joachim van Oprode*, pastoer van de halve portie te Buerkerke, een glas met deser stadts wapen, tweelck de raet den voorn. pastoer geschoncken hadde.” *Kameraars-rekening van Utrecht*, 1561, bij *Dotd, Archief*, III. deel.

JANSZ. (CLAES) was mede een bekwaam glasschilder, die, omstreeks 1600, te *Rotterdam*, bloeide. De Regering dier stad deed door hem een glas vervaardigen, voorstellende de *Overspelige vrouw voor Christus*, dat aan de *Groote- of St. Janskerk*, te *Gouda*, in 1601, ten geschenke werd gegeven. Dit glas is een der minste in dat Museum van Nederlandsche Glasschilderkunst; op eene andere plaats zou het op hooger verdienste aanspraak kunnen maken, hoewel de teekening slecht, en het geheel zeer hard van kleur uitgevallen is.

JANSZ. (DIRCK) vond ik in den volgende Transportbrief van 22 November, 1520, dus in het begin der XVI. eeuw, als schilder te *Utrecht* vermeld: „Dat voir ons quam etc. meyster *Lambert Meertynsz. Ewick*, vice-cureyt in der ouder kereke binnen *Amsterdam*, ende gaf voor DIRCK JANSZ. die schilder, etc. den vryen eygendom van een luysinge ende hofstede, gelegen optie zuytzyde in die *Zilverstract*, etc.” — *Hypotheken-Archief van Utrecht*.

JANSZ. (FRANS) was, in het midden der XVI. eeuw, als beeldhouwer, voor rekening der stad *Utrecht* werkzaam, blijkens de volgende aantekening: „Item FRANS JANSZ. beeldsnyder, 2 sch. 6 penn., wt sake hy nabescreven namen, van de nywe wacekhuysgens, alse *Castylie*, die *Valck*, die *Raven*, ende die *Bonte Cree*, clex in een bordeken gesteken ende gesneden heeft.” *Kameraars-rek.*, 1538, bij *Dotd, Archief*, III. deel.

JANSZ., (HENRICK) een kunstenaar, die, in het begin der XVI. eeuw, met den titel van schilder der Buurtkerk, te *Utrecht*, in de volgende rekeningen genoemd wordt: „Item HENRICK JANSZ. ons kerk schilder van de Heylige Sacraments huys te stofferen, 13 gulden. Item om twee berden voor ons Heylig Sacraments huys dat tafelment op te maken, daer die heren opgaen moeten, 12 st.” — *Rekening van de Buurtkerk*, 1518—1519, bij *Dotd, Archief*, VI. deel.

JANSZ. (HENRICK) Deze beeldhouwer bloeide, volgens de onderstaande aantekening, te *Utrecht*, in de eerste helft der XVI. eeuw: „Item HENRICK JANSZ., die beeldsnyder, van snyden, of van snede, 5 guld. 6 st. 3 wit.” — *Rekening der Buurtkerk*, 1544—45, bij *Dotd, Archief*, VI. deel.

JANSZ. (HERMAN) wordt als een historieschilder vermeld, die, in het begin der XVI. eeuw, te *Utrecht*, bloeide, en voor den huize *Hazenberg*, thans nog het

stadhuis aldaar, eene schilderij vervaardigde: „Item HERMAN JANSZ. gemaceekt een tafereel op *Hasenberch*, daer 't Oordeel in staet" enz. — *Kameraars-rekening*, 1518, bij *Dodt, Archief*, III, 207.

JANSZ. (SYMON) Men vindt dezen kunstenaar reeds in het midden der XV. eeuw, in de *Thesauriers-rekeningen van Leyden*, vermeld: „A^o. 1464. SYMON JANSZ. die schilder, gegeven van een taverel te stofferen met myn Genad. Heer den Hertog van Bourgondie, ende met myn Genad. Heer van Charlois, elek met horen wapens, 16 Ryn. gl." — Zie *De Navorseher*, II, bl. 251. — Deze afbeeldingen kunnen alzoo naar het leven genomen, of naar originele stukken gekopieerd zijn, hetgeen met de portretten der vroegere graven, zoo als wij die kennen, waarschijnlijk, het geval niet is geweest. — Zie bij mij op CLEMENTSZ. (JACOB) — De bovengenoemde afbeeldingen zijn door J. KOBELL in het koper gebragt, in f^o. in de breedte, gevolgd naar het origineel op de leenkamer van Holland, waaronder staat: *Afbeelding van Hertog Philips van Bourgondië, zijne Gemalinne, den Grave van Charolois* enz. alle ten voeten uit, die eeliter niet tot de beste kunst van dien tijd schijnen te behooren. — Ik bezit nog eene idem gravure van genoemden meester, doch in de hoogte, waaronder staat: *Mr. Pieter Beoostenzween van Renesse, biedt den Hertog Philips van Bourgondië een Register aan van 's Lands Privilegiën*. Deze prenten behooren in de *Nalezingen van Van Wyn op Wagenaar*.

JANSZ. (TYBAUT) In de *Thesauriers-rekeningen der stad Haarlem*, bl. 36 verso, viudt men het volgende aangeteekend: „A^o. 1468. TYBAUT JANSZ. de beeldsnyder, maakt een tabernakel aan het Raad- of Stedehuis." — Zie *Jacobus Koning, Verhandelning over de Boekdrukkunst* enz., *Haarlem*, 1816, in 8°. bl. 360.

JANSZENS. (V.) Op de Verkoopning der kunstnalenenschap van GERARD HOEF den Jonge, gehouden te 's Hage, in 1760, vond ik, onder Nr. 219 en 220 van den *Catalogus*: „Een gezigt van het dorp Boxtel, by 's Hertogenbosch, door V. JANSZENS, h. 8 $\frac{1}{2}$, br. 13 dm. f 30. — Een dito, van St. Michiels-Gestel, door DENZELVEN, h. 7 $\frac{1}{2}$, br. 10 $\frac{1}{2}$ dm. f 19. — Of dit nu werk is van VICTOR HONORIUS JANSSENS, reeds bij *Immerzeel* vermeld, hoewel er eene letter in de naam verschilt, durf ik niet beslissen.

JANSZON, (JOOST) gezegd *Bilhamer*, en niet *Beelmsnyder*, zoo als velen dien als eigennaam opgeven, is, volgens *Wagenaar, Beschryving van Amsterdam*, „den beroemden beeldhouwer en kaartteekenaar JOOST JANSZ., die, in 't jaar 1541, hier ter stede gebooren, en met *Katharina Klaasse Graaf*, weduwe van *Lambert Korneliszoon Opzy*, die, in 't jaar 1580, Secretaris deezer stad geworden was, gehuwd geweest is. En aan dit huwelyk heeft men te danken, dat eenige werken van JOOST JANSZ. in den huize van *Witsen*, bewaard geworden zyn, alzo deeze vrouwe overgrootmoeder geweest is van Burgemeester *Nicolaas Witsen*, wiens grootmoeder, *Katharina Opzy*, eene dogter was van haar en van *Lambert Korneliszoon Opzy*. Wat ouden konstenaar betreft, men heeft nog verscheiden kaarten en plattedronden, die door hem geteekend zyn, onder anderen, eene *Kaart van Holland*, eene andere van 't *Beleg van Leyden* en de *Grondtekeningen van 't Minrebroeders-Klooster*, en van 't *St. Joris Hof* in de Kalverstraat; ook de *Spits van den tooren der oude kerke*, in houtsneede. Het vermaarde *Straatsburger Uurwerk* is ook door hem gemaakt. In 't *Minrebroeders-klooster*, plagt, oudtyds veel beeldwerk van JOOST JANSZ. te zien te zyn, en, onder anderen, een *Christus, met zyne Discipelen*, in den *Hof Gethsemane*, waarvan de konst hooglyk geroeind werdt. JOOST JANSZ. is, op den agtsten November des jaars 1590, overleeden, zonder kinderen na te laaten." — *Immerzeel* heeft in 't kort dit bovenstaande vermeld, doch waarom

niet de bron-zelve doen spreken? en waarom moet er dan toch in alles eens anderen schrijfstijl heerschen? — Wij lceren uit het door mij meêgedeelde, dat zijn geslachts- of toenaam *Bilhamer*, en niet *Beeldsnijder* was. Het was te meer noodig, dit te vermelden, dewijl hij gewoonlijk op een stuk steen een liggenden *hamer* afbeeldt, — in den vorm, zooals de Bergwerkers dien bezigen — en de voorzijde met JOOST JANSZ. beteekende, zijnde dit zijn monogram. Ik voor mij geloof, dat hij, dewijl de steel van den hamer altijd de twee woorden van elkander scheidt, daardoor werkelijk JOOST BILHAMER JANSZ. heeft geschreven, of uitgebeeld, zoo als dit op de kopijen van oorspronkelijke stukken, driemaal verschillend, voorkomt. Hij heeft die stukken wel beteekend met zijn naam, en er bijgevoegd *Beeldsnijder*, doch dit was de benaming van zijn kunstberoep, zijnde hij tevens „Landmeter van Amsterlandt, geadmíteert bij de Hooven van *Holland*,” — gelijk hij ook in andere gevallen zonder zijn monogram teekende. — Zie *Kronijk van het Hist. Genootschap enz.*, 1851. *Tweede Serie*, bl. 310, in 8°., en JACOBUS KONING, *Iets over JOOST JANSZ. Beeldsnijder*, enz. opgenomen in de *Werken der Tweede klasse van het Kon. Ned. Instituut*.

JANUS SECUNDUS, zoon van *Nicolaes Everards*, president van den hoogen raad, te *Mechelen*. Als men wil, is deze beroemde Nederlander genoegzaam voor de kunstgeschiedenis bij *Immerzeel* vermeld; doch ik kan niet van hem scheiden, dan na alvorens hier nog eenige bijzonderheden aangaande zijn persoon te hebben meêgedeelde, en wil daartoe *Collot d'Escury*, in zijn *Hollands Roem* enz., laten spreken, dewijl deze beroemde letterkundige, te regt, met hooge achting voor dezen dichter en kunstenaar was bezielde. „Geen wonder,” zegt hij „dat hij, die der beeldende kunsten zoo geheel was toegedaan, schoorl, die te gelijk kanunnik te *Utrecht* was, mede onder zijne vrienden telde, terwijl hij hem, daar en boven, in deze kunsten als zijnen meester eerde.” Door eene Noot, daarbij gevoegd, wordt verder het een en ander nader bevestigd: „Zie zijnen Brief, aan dezen, in 1533, uit *Mechelen* geschreven; hij zond hem, het door hem nitgehouden afbeeldsel van den Panormitiaanschen Aartsbisschop, opdat hij over zijne vorderingen oordeelen zou, en zegt hem, bij die gelegenheid, dat hij den lof, aan zijn Julia gegeven, aan den invloed van de schoone-zelve dank weet, waardoor schoorls oogen zoowel verblind waren, als die van SECUNDUS zelve.” — Dit laatste doelt op de gegraveerde penningplaat, door hem naar haar afbeeldsel gesneden. — Het portret van JANUS SECUNDUS pronkt op het Raadhuis te 's *Gravenhage*, zijne geboortestad, door de hand van schoorl geschilderd. De Hoogleraar *Bosscha*, te *Deventer*, die in 1821 eene uitgave van des dichters Werken, en het portret naar schoorl, door BAGELAAR in aqua-tinta gegraveerd, in het licht heeft gegeven, betwijfelt dit, en wel op gezag van den heer *Bruinings*, zonder echter grondige tegenbewijzen hiervoor bij te brengen, en *d'Escury* zegt daaromtrent: „maar welligt (en deze gissing zou te verdedigen zijn) is het stuk van FRANS (HANS) HOLBEIN, mede een zijner tijdgenooten.” Dit tijdgenootschap hier als bewijs aan te voeren, geschiedt zonder grond, hetgeen echter het geval niet zou wezen, wanneer tijdgenooten elkander ontmoetten, en dit is immers hier met schoorl het geval, die zelfs met den Dichter vriendschap aanknoopte, welke men, meer dan waarschijnlijk, tijdens de vervaardiging van het genoemde portret reeds vooronderstellen kan. — HOLBEIN is, in 1526, naar *Engeland* gegaan en nimmer weder teruggekomen, zoodat de voorstelling van SECUNDUS, die als een jengdig man is afgebeeld, nog geen 25 jaren oud, vóór den gemelden tijd, niet door hem kan zijn geschilderd, want dan zou SECUNDUS slechts 14 à 15 jaren hebben bereikt, en dit is niet de man van het portret, waarop hij reeds geheel gebaard voorkomt, met het beeld van zijne beminde Julia, door hem

gegraveerd, in de hand, en, voor zoo ver ik weet, is *SECUNDUS* nimmer in *Engeland* geweest. De strijd over de echtheid dezer portretten werd, in 1839, tusschen de Heeren Mr. *W. J. C. van Hasselt* en Prof. *P. Bosscha* vernieuwd, waarvan de *Gids*, bl. 349, en de *Algemeene Konst- en Letterbode*, Nr. 43 en 44, van dat jaar, getuigen. Mijns inziens komt de slotsom hierop neder: dat de afbeelding op het stadhuis te 's *Hage*, voor het ware portret van *JANUS SECUNDUS* te houden zij, dat hem voorstelt staande, blootshoofds, bij eene tafel, leunende met de hand op een boek, en houdende in de regter hand eene penning-plaat, waarop de afbeelding van zijne *Julia*, graveerd, zich vertoont. Op den rug van het boek, in de lengte, staat: *Carmin. Jo. Secvn. Libr. X.* Deze schilderij is h. 50, en br. 45 dm. Ned. — Nu grijpt de Heer *Bosscha* dit opschrift gretig aan, als een afdoend bewijs, dat *SCHOORL* dit niet kan hebben geschilderd, aangezien de broeder van *JANUS*, *Had. Marius*, zijne *Gedichten* eerst in 1541, te *Utrecht*, bij *Herm. Borculous* heeft uitgegeven, en dus ook de afbeelding van dien tijd is. Het portret, in 1821, in het bezit van *BAEELAAR*, en waarop de naam van *SCHOORL* te lezen stond, bevatte, bij de beschouwing daarvan, voor den heer *Bosscha* zooveel blijken van echtheid, dat hij dit voor het ware hield, en niet verder twijfelde, of hij had *JANUS SECUNDUS* voor zich. Dit argument zou bij velen juist aanleiding geven, om, alleen op den naam van den schilder, een in busto geschilderd portret, en geheel afwijkende van eene algemeen bekende afbeelding van *JANUS SECUNDUS*, zonder betere bewijzen, zoo maar niet aan te nemen, en de echtheid van een ander, niet met den naam van den schilder beteekend, te betwijfelen. Is het portret, op het stadhuis te 's *Hage*, niet door *SCHOORL* geschilderd, dan kan het welligt eene goede kopij zijn, want wie weet hoeveel er voor de familie zijn gemaakt? Zonder tegenspraak echter stelt het *JANUS SECUNDUS* voor. En wat meer is, al is het aangehaalde opschrift op het boek, als een anachronisme van het portret-zelf te beschouwen, zoo is dit hier ook nog wel aanneemlijk, want dergelijke gevallen zijn legio, dat de nagelaten betrekkingen op afbeeldingen van personen, naar het leven geschilderd, na hun vercheiden, wapens, namen, ja zelfs *obit* enz. er hebben doen bijvoegen. Hoevele malen heb ik-zelf niet decoratiën op de borst van portretten geschilderd, waarvan de maker reeds lang overleden was; het is dus een waarheids-anachronisme voor wat den afgebeelden persoon betreft. — Even zoo heeft, welligt, *Marius*, — die ook een *Latijnsch* vers voor het portret van *JANUS* vervaardigde, en te kennen geeft, dat *SCHOORL* het heeft geschilderd, — later, op het bij hem liggende boek, en wel na de in-druk-verschijning zijner *Gedichten*, ter gedaachtenis, den bovengenoemden titel er op doen plaatsen. — Ik, voor mij, houd mij aan het portret, met de zoo sprekende bewijzen daarbij afgebeeld, hetgeen reeds meer dan twee eeuwen daarvoor is aangenomen, en de tijdgenooten en overleveringen meer nabij komt, dan een portret van *SCHOORL*, op zulke zwakke gronden, voor dat van *JANUS SECUNDUS*, door *BAEELAAR*, voor het Werk van den Hoogleraar *P. Bosscha* geleverd. — Eene gravure naar een ander portret, zonder bonnet op het hoofd, vindt men voor de uitgave zijner Werken, door *Scriverius*. — Dat, door *J. MULLER* gesneden, en een *idem*, met de portretten zijner broeders *Nic. Nicolai Grudius*, en *Hadrianus Marius Nic. P.*, komen voor in de *Poëmata trium Fratrum Belgarum*, bij *Elsevier*, te *Leyden*, in 1612, door *B. Vulcanus* uitgegeven. — *B. PICART* heeft, in later tijd, van al de laatstgenoemden eene fraaije gravure daarnaar geleverd. — Ook bezit ik van diens burin een medaljon, met het randschrift: *VATIS AMATORIS JULIA SCULPTA MANU.* — Ik vond nog aangeteekend, dat de dichter *J. SPEx* ook een geschilderd portret van *SECUNDUS* bezat, dat voorheen het eigendom was

van *Constantijn Huygens*. — Nagler verhaalt zulks, bij vergissing, andersom. — Of dit dezelfde voorstelling is, als die van *Schoorl*, wordt niet gemeld; in dit geval zou het welligt eene der kopijen kunnen zijn, die van de afbeelding van dit voor zijn vaderland te vroeg ontslapen genie, en voor zijne betrekkingen, vervaardigd zijn. — In 1858, was zijn *Portret* op de *Tentoonstelling van Voorwerpen uit vroegeren tijd*, te *Amsterdam*, door *Mevr. de Wed. van Lennep van de Poll* ingezonden. Op de sehilderij-zelve staat: „*JOHANNES SECUNDUS, Haga comitanus. (sic.) Jctus. Orator ac Poëta Clarissimus, fingendi quoque ac sculpendi Artifex laudatissimus. vixit annos XXIII, menses X. dies X. Obiit ab restituta salute MDXXXVI. VII. Calend. Octobr.*” — Zijne afbeelding gaat ook in gravure uit, als eene door *M. Rodermont*, h. 8. dm. 10 str., br. 5 dm. 2 str. Par. Zeer zeldzaam. Hier is hij met een muts op, een papier in de hand, en achter hem een gordijn — geheel anders dan die van *J. Muller* — voorgesteld. — Ook in *Miræi Elogia*, Nr. 46, komt zijne afbeelding, met een medaljon in de hand, voor, met een vers van *Raphelingius*, in 4°. — Voor de uitgave zijner *Gedichten* in het Fransch, door *Loraux*, in 1812, te *Parijs* verschenen, staat zijn portret door *Portman sculp. Bourdon del.* zonder meer. — Zou dit nu weêr een ander zijn? — Uit het een en ander ontwaart men, onwederspreeklijk, dat, reeds in die oude dagen, de beoefening der beeldende kunsten de aandacht trok van de aanzienlijksten dezer landen, en hen aanspoorde, om in den roem, die gansch *Europa* vervulde, te deelen, waaraan ook onze *Janus* behoefte gevoelde, teneinde zieh in zijn stand, langs dien weg, boven zijne gelijken, in de wetenschappen, te verheffen. — Ten slotte, voeg ik hier nog bij, het, uit het Latijn vertaalde, grafschrift, dat in de kerk van *St. Amand*, te *Doornik*, voor hem gesteld is, en aldus luidt: „*Voor JOANNES SECUNDUS, een Hollander, uit den Haag, zeer vermaard Regtsgeleerde, Orateur en Poët, alsmede een hooggeprezen kunstenaar in 't teykenen en beeldsnyden: den welke eerst in Spanjen, Secretaris van Joannis Tavera, Cardinaal en Aartsbisschop van Toledo, daarna in zyn vaderland van den doorluchtigen George van Egmond, Bisschop en Primaat van Utrecht is geweest: en cyndelyk van keyser Carel de V. ontboden zynde, om dezelfde functie vervolgens by hem te bedienen, door een ontydigen doot weggerukt zynde, zoo hebben zyne Moeder, Broeders en Susters met groote droeffenis dit gedenkteecken alhier gestelt. Hy heeft XXIV. jaren X. maanden en X. dagen geleefd, en is gestorven in 't jaar onser Zaligheid MDXXXVI. den VII. van October.* Zie *G. de Cresser, Beschryving van 's Gravenhage*, enz. bl. 135. — Bij Nagler is eene zeer misleidende fout ingeslopen, dewijl hij, namelijk, zijn graf te *Utrecht*, in plaats van te *Doornik*, plaatst.

JANZOEN. (JACOP) In de *Thesauriers-rekeningen der stad Haarlem*, bl. 146, vindt men het volgende aangeteekend: „A^o. 1420. JACOP JANZOEN, die goudtsmit, vervaardigde de *zilveren schotelen*, welke door de Regering van *Haarlem* aan *Jacoba van Beyren*, gravin van *Holland*, werden vereerd, bij gelegenheid van hare komst binnen die stad, en de huldiging van *Jan van Beijeren*. Het zilver voor deze schotelen kostede, met het maakloon, 401 pd. 8 sch.” — Zie op **HEYNRICZOEN**, (PIETER) aan het slot, over de bron van dit Artikel.

JAQUENEZ, of **JAQUEMON**, een kunstig zilverdrijver, die monnik was in het klooster van *Anchin*, en te midden der XIII. eeuw, in *België*, bloeide. — Zie over een kostbaar werk, waarvoor door hem het ontwerp en de teekeningen zijn gemaakt, op **DOUAI**. (NICOLON, of COLAS VAN)

JARDIN, (JULIAN DU) of **DE GARDYN**, is een historieschilder gewecst, die, in het begin der XVII. eeuw, te *Amsterdam*, bloeide, en alzoo dezelfde kan zijn, die voorkomt op, en waarschijnlijk, verwant is aan **KAREL DU JARDIN**. — Zie aldaar. —

en van *Keulen* naar *Amsterdam* is overgekomen. — Als zeker wordt gemeld dat JOHAN HENDRIK ROOS een leerling was van den historieschilder JULIAN DU JARDIN, te *Amsterdam*, bij wien hij op zijn negende jaar werd besteld, voor zeven jaren, volgens *Pilkington*, en hetgeen dus in 1640 plaats had. — *Fiorillo* bevestigt dit bericht, hoewel *Houbraken* zegt, dat hij onder de leiding van BARENT GRAAT is gekomen, doch dit kan zeer goed zijn tweede meester geweest zijn.

JARDIN. (KAREL DU) De naam van dezen beroemden kunstenaar, die een geboren *Amsterdammer* was, heeft bij velen de vraag doen ontstaan, of hij niet van Fransehe afkomst zou geweest zijn? Dit gaf mij aanleiding, om te dien aanzien bijzonder opmerkzaam te wezen, en bij mijne gedurige behandeling der geschiedenis, alles, wat mij betrekkelijk dien naam voorkwam, naauwkeurig te boeken. Ik vond, dat DU JARDIN de naam is van een aanzienlijk Vlaamsch geslacht, uit *Gent*, zoowel in de geleerde wereld, als ten hove, zeer beroemd; de eigenlijke geslachtsnaam, *Van Utenhoven*, bij de buitenlanders onder dien van DU JARDIN bekend, bloeide in de XVI. eeuw. — Vele voorbeelden zijn er van dien aard, bijv. de Bredasche beeldhouwer BOGAARD, was te *Parijs* alleeu bekend onder den naam van DES JARDINS. Misschien kan onze DU JARDIN wel van hetzelfde geslacht zijn, omdat er zekere opvolging van KARELS in voorkomt, als een, die te *Keulen*, in 1600, in den ouderdom van 64 jaren, is overleden, en zijn grootvader wel wezen kon, wiens zoon naar *Amsterdam* is overgekomen. Zeker is het intussehen, dat zich personen van dien, of gelijkkluidenden naam, te *Amsterdam* bevonden, en tot de aanzienlijken, die het Protestantismns waren toegedaan, behoorden. Immers, bij *Wagenaar*, *Beschryving van Amsterdam*, komt voor *Guillaume du Gardin den Oude*, en een broeder *Filips du Gardin*, die, in 1566, zeer voor de invoering der Reformatie hebben geijverd, en, in 1578, met de aanzienlijksten de verandering der regering hebben bewerkt, zoodat de Keulsehe *Du Jardin*, na den dood zijns vaders, die, waarschijnlijk, zijne leer trouw bleef, zich mede bij de uitgeweken familie te *Amsterdam* voegde, en KAREL DU JARDIN dus wel van dezen kan afstammen, hetgeen met JULIAN DU JARDIN, — Zie aldaar. — die, in het begin der XVII. eeuw, te *Amsterdam*, bloeide, insgelijks het geval zal zijn. — Ik bezit een groot geschilderd wapenbord van het adelijk geslacht *De Hochepped*, met 64 kwartieren, waarvan het elfde, van vaders zijde, is dat van *Du Gardin*, en wel als volgt: *Bordure, zilver, Veld, azuur*, waarop een *Boom* met vijf takken, en vier wortels, — dat ook wel eene *Plant* kan voorstellen — van *goud*. — Onder een der historiestukken van KAREL komt een gedicht voor van *Jan Vos*, „op den *Gekruisten Christus*, in de zaal van d' *E. Heer Michiel Popta*, door KAREL ZJARDYN geschilderd.” Zie zijne *Gedichten*, I, blz. 376, *Amsterdam*, 1726, in 4°. — Hij heeft, in het begin van zijn kunstarbeid, te 's *Hage* gewoond, want in het *Ms.* van *Pieter Terwesten*, vond ik hem vermeld onder de 49 kunstenaars, die aldaar, in 1656, eene *Nieuwe Kamer van Pictura* hebben opgericht, en dat hij ook, in 1657, een schilderstuk ter Kamer heeft gebragt, — zoo als elk lid verplicht was, ter leen te geven — „zijnde een *Landschap* met koetjes en andero beestjes, waarvoor A°. 1658 f 230 geboden wierd, doch f 100 minder zynde als hy gesteld had, is hetzelfde stukje den 18. Mey, 1659, met kennisse der Regenten, door den toenmaligen oud-hoofdman LENGELE aan JARDYN, te *Amsterdam*, alwaar hy van hier met 'er woon toe vertrokken was, terug gezolden.” — Hieruit kan men den prijs afleiden, dien deze kunstenaar in zijn tijd heeft gemaakt, en ik kan er nog bijvoegen, dat, volgens *De Burtin*, de hoogste som voor eene schilderij van hem f 10,000 geweest is. — Op de Verkoopning van den kardinaal *Fesch*, werd de *Kwakzalver* van hem voor f 8,082,50 verkocht.

Dit is echter eene andere, dan de *Kwakzalver*, die zich in het *Museum*, te *Parijs*, bevindt, en voor zijn meesterstuk wordt gehouden. *D'Anguillers* heeft deze schilderij, in 1783, voor het *Museum* aangekocht, tot den prijs van 18,300 livres. Ook bevindt zich aldaar zijn beste historiestuk, *de berg Calvarie*, dat zeer schoon van kleur is, — misschien wel hetzelfde genoemde stuk bij *Popta* — met nog zes andere van zijne gewone werken, waaronder een portret, in 1657 geschilderd, dat aldaar vermoed wordt van DU JARDIN-zelfen te zijn. — In 1857, kocht de Heer *Tardieu*, op de Verkoop van *Patureau*, te *Parijs*, een schoon stuk, onder de benaming van *Le Cuirassier démonté*, voor 14000 francs. Dit stuk was, in 1816, in de Verzameling van de *Barones Thoms*, te *Leyden*. — Op die van *Clausin*, te *Parijs*, in 1845, gehouden, werd eene teekening van hem, *de Schaapskooi* genaamd, door den Heer *Buffa*, van *Amsterdam*, voor de som van f 1130 gekocht, en is, zoo ik hoop, weder naar *Nederland* terug gekeerd. — Op die van *Verstolk van Soelen*, te *Amsterdam*, in 1847, gehouden, is eene andere teekening van hem, zijnde een *Landschap met vee*, door den makelaar *Brondgeest* voor f 1371 aangekocht. — Eene bijdrage van anderen aard, die echter geoordeeld wordt, tot den roem van zijn naam, als publiek persoon, te behooren, is de anecdote, bij *Houbraken* vermeld, te weten, dat hij, te *Lyon* zijnde, zijne waardin trouwde, om de schulden, bij haar gemaakt, te vereffenen, en waarover, als historisch feit, een Tooncelstuk vervaardigd is, in één bedrijf, „dat in het *Théâtre de l'Odéon*, te *Parijs*, met veel bijval is opgevoerd. Het stuk beantwoordt echter niet geheel aan de waarheid, want niet te *Lyon*, maar te *Venetie* worden wij door den tooneelschrijver *De Belloy* verplaatst. Het is zóó geschreven, dat men er de type van een bekwaam, maar tevens loszinnig, Hollandsch kunstenaar volkomen in vindt afgeschetst. — Zie *Nederl. Kunstblad*, Nr. 7; 1844. Wie verzekert ons echter, dat de grond van dit alles op waarheid berust? — DU JARDIN heeft ook zeer geestig geëtste prenten geleverd, meesterstukken in deze kunst, die door *Bartsch* en *Nagler*, tot 52 stuks, beschreven zijn, alle tusschen de jaren 1652 en 1660 vervaardigd, en waarvan de eerste drukken zonder de namen en zonder de adressen van *G. Falk* en *P. Schenck* zijn; de tweede drukken hebben nummers en de genoemde adressen, en op de derde zijn die adressen weggeveegd; de vierde zijn de slechtste drukken. Onder de bijzonderheden daarbij, telt men het Portret van *Jan Vos*, in 4°, dat voor den eersten druk zijner *Gedichten*, *Amsterdam*, 1662, behoort, doch er zelden in wordt gevonden, en waarvan ik een schoon exemplaar, bij vele andere van zijne etsen, bezit. — In 's *Rijks Museum*, te *Amsterdam*, berust zijn portret in klein formaat, door HEM-ZELVEN geschilderd. Hiervan bezit ik eene fraaije teekening, op dezelfde grootte, door G. P. F. COUTTEAU. — Zijne meer bekende afbeelding, bij *Houbraken*, en elders te vinden, is anders, en met een hoed op, voorgesteld.

JARDINS. (MARTIN DES) Zie op BOGAARD. (MARTINUS VAN DEN)

JASPER, (*Meester*) een zeer vermaard beeldhouwer, te *Gent*, zooals *Van Vaerneuweyck*, in zijne *Historie van Belgis*, blz. 120 meldt: „Item, in *Sinte Michielskercke*, staen twee goede altaer-tafelen in de cruyskercke, waerof die van den name *Jesus*, die werckelyckste ende constichste is, ghedaen van wit ende zwart, by *Meester JASPER*.” — Dewijl genoemde auteur zijn werk te midden der XVI. eeuw heeft geschreven, kan men JASPER's bloeitijd vroeger stellen.

J. B. B. C. Een met kennis van zaken fraai geëtt landschap is in mijn bezit, voorstellende een rotsachtigen hoek grond met vershillend houtgewas; aan den voet der helling, zit een man, met een langen stok in de handen, ziende naar den Rijnstroom, aan wiens overkant een stadje, aan den voet van wijbergen

ligt enz. Op den voorgrond, in de plaat-zelve, beteekend J. B. B. C. 1815. h. 122, br. 150 str. Ned., zonder de marge. — Wie nu is deze kunstetser?

J. C. Ik heb voor mij liggen een prentje, blijkbaar eene etsproef, waarop is afgebeeld een boer in een binnenhuis, zittende op een ton, die in de regterhand een mes heeft, en met de linkerhand iets vasthoudt, waar hij aan kluipt; bij hem staat een kan, bezem enz.; aan den muur hangt een geopend kasje met huisraad, en waarop een mand staat; beteekend J. C. *Fecit*. Het is zeer schetsachtig, en zonder kennis dezer kunst, als eene proeve, vervaardigd, waarbij het welligt dan ook gebleven zal zijn, dewijl ik nimmer prenten, aldus beteekend, meer ontmoet heb.

J. D. W. Een onvermeld kunstenaar, van wiens werk ik een vrij wel geëst landschapje voor mij heb liggen, zijnde een *Gezigt op het dorp Zuilen*, 1788, beteekend J. D. W. *fecit*. h. 86, br. 100 str. Ned. met de marge. De rivier de *Vecht* loopt van af de dorpsbrug tot aan den voorgrond; regts de weg, waarop een man, dorpwaarts gaande; de kerk en toren zijn tusschen geboomte gelegen, en links staat een heerenhuis, met vee, in een weiland; op den voorgrond der rivier zeilende schepen, een boot met een roeijer enz. — Dewijl dit het werk van een liefhebber, die to *Utrecht* to huis behoort, schijnt te wezen, zoo zou ik kunnen aannemen, dat het van JUSTUS DE WAAL is, — Zie aldaar — dien ik, op het jaar 1800, in het *St. Lucas-gild*, te *Utrecht*, als overleden kunstliefhebber, vermeld vind.

JEAN. (*Meester*) Deze naam komt voor in de Archiven van *Lissabon*, in *Portugal*, als een Vlaamsch kunstenaar, op het jaar 1499, die als meester glaszehilder van het Convent van Batalha — Sainte Marie de la Victoire — werd aangesteld. — Zie *le Comte de Laborde, Les Ducs de Bourgogne etc.; Paris*, 1849, in 8°. *Introduction*, p. CXXXII, en het *Register*.

JEHIER (CHRISTOFFEL) was een voortreffelijk houtgraveur, die, omstreeks 1590, in *Duitschland*, werd geboren, doch zich reeds in 1620 te *Antwerpen* heeft g vestigd en aldaar door RUBENS werd gebezigd, teneinde diens teekeningen, met het doel om ze uit te geven, te graveren. Zij zijn op eene vrijo manier, met geestige trekken, bij wijze van kunstarseringen, met de pen geteekend en uitnuntend bewerkt. Na den dood van RUBENS, heeft hij de houten platen gekocht en uitgegeven. De beste drukken zijn met den naam van RUBENS, als uitgever, de tweede alleen met den naam van JEHIER er bijgevoegd, voorzien, en hebben minder waarde. — *Nagler* vermeldt 18 stuks, en zegt, dat er houtsneden, in *Het leven van Christus* enz. door SALLAERT, met I. C. J. beteekend zijn, hetgeen *Incùit CHR. JEHIER* aanduidt. — Zijn overlijden wordt tusschen 1660 en 1670 gesteld.

JEHAN (. . . .) In de Archiven van *Rijssel* vindt men, in de graaflijke Rekenkamer der Hertogen van Bourgondië, op het jaar 1440—41, het volgende aangeteekend: „A JEHAN, enlumineur, demourant à *Bruges*, la somme de trente quatre Salus d'or de XLVIII gros, monnoie de *Flandres*, la pièce, qui deue luy estoit pour son salaire, d'avoir enluminé, hystorié et lyé deux *Psaultiers*, que Jehan Aubert, receveur de *Gravelinghes*, a fait et escript pour MdS. XXXIIJ. Salus.” — Zie *le Comte de Laborde, Les ducs de Bourgogne etc. Tom. I. Ser. partie*, pag. 382, *Paris*, 1849, in 8°.

JEHAN LE FLAMENC. Onder de beroemde drijfwerkers, die, in de tweede helft der XIV. eeuw, in *Frankrijk* bloeiden, behoort de gemelde JAN DE VLAAMING, zooals ik aangeteekend vind in de rekeningen van sire *Jehan Bricomet*, op het jaar 1474, in het laatst van September, alwaar men leest: „A JEHAN LE FLAMENC, orfèvre, 553 livres, pour 50 mares, 2 onces, 15 esterlins d'argent en 2 flacons,

6 hanaps verez. — presentez à Fernando de Pulgar, ambassadeur du roy de Castille, venu en embassade devers le roy." — Verder komt nog voor zijn zoon, PIERRE FLAMENC, die, even als hij, zilverwerker en drijver is geweest. — Zie *le Comte De Laborde, Les ducs de Bourgogne etc. Introduction*, pag. XXIII. Paris, 1849. in 8°.

JEHANNES DE ALEMANIA. Zie ALEMANIA. (JOHANNES DE)

JÉHOTTE. (LEONARD) Deze verdienstlijke kunstgraveur, wiens levensberigt en werken bij *Immerzeel* geboekt staan, is, te *Maastricht*, in den hoogen ouderdom van 80 jaren, den 1. Augustus, 1851, overleden. — Zie *Bulletin de l'Académie Royale de Belgique, Brux.* 1851. Tom. XVIII. Nr. 8. p. 225.

JÉHOTTE. (LOUIS) Deze vermaarde Belgische beeldhouwer, bij *Immerzeel* vermeld, handhaaft, door zijne uitmuntende kunstgewrochten, bestendig zijnen roem, zoodat ook aan hem de onderscheiding mogt te beurt vallen, om, bij besluit van den Koning der Belgen, den 15. Junij, 1845, te worden benoemd, tot het vervaardigen van historische standbeelden enz., ter versiering van het Paleis der Natie (1. en 2. Kamer der Vertegenwoordiging). Tengevolge dezer beschikking, werd aan JÉHOTTE opgedragen de vervaardiging van een *Standbeeld van Graaf Dirk van den Elsas*. — In een der Brusselse Dagbladen vindt men het volgende belangrijke berigt opgenomen, namelijk: „dat de Luiksehe beeldhouwer JÉHOTTE, in een hoek van de Vatikaansche Bibliotheek, eene fresco-schilderij van het hoofd en de buste van *Karel den Groote* ontdekt heeft. Deze afbeelding zou afkomstig zijn uit het laatst der VIII. eeuw, uit den tijd toen *Karel de Groote* Leo III. bevrijdde. De Belgische gezaut te *Rome*, heeft verlof gevraagd, om eene kopij van deze merkwaardige afbeelding te mogen nemen. De beeldhouwer JÉHOTTE wil hiernaar een standbeeld beitelen, dat voor de stad *Luik* bestemd is." — Reeds spoedig daarop las ik een berigt uit *België*, in Februarij, 1856, van dezen inhoud: „Door den beeldhouwer JÉHOTTE is aan de stad *Luik* het model aangeboden van het door hem te vervaardigen *Standbeeld van Karel den Groote*, dat in brons gegoten, en op de plaats *Saint-Lambert*, te *Luik*, zal worden opgericht. De kunstenaar, die aan dit monument een bepaald lokaal karakter wilde bijzetten, heeft daartoe rondom het voetstuk, in geregelde opvolging, de voornaamste personen afgebeeld uit de linie, die *Karel den Groote* aan *Pepin van Landen* verbindt, en wier geschiedenis in naauw verband staat met de historische herinneringen van de stad *Luik* en van geheel *België*. *Pepin*, de grondvester van het *Carlovingische* huis, bevindt zich aan de voorzijde van het voetstuk; op hem volgt de heilige *Begga*, zijne dochter, en de moeder van *Pepin van Herstal*. Op deze volgt *Pepin van Herstal-zelf*, en daarna *Karel Martel*. Aan de linkerzijde van het voetstuk zijn vervolgens de zoon van *Karel Martel*, *Pepin de Korte*, en *Bertha*, de moeder van den grooten *Frankischen* keizer geplaatst. De zes beelden, welke ééne el hoog zijn, bevinden zich in even zoovele nissen in den *romaanschen* stijl; het geheele voetstuk is verder in denzelfden stijl ontworpen. *Het Ruitersstandbeeld van Karel* kroont het geheel; hij is voorgesteld in het traditionele keizersgewaad, zoo als hij in het jaar 1000 werd gevonden, gezeten op zijnen troon (?), bij gelegenheid, dat keizer *Otto III.* de gewelven van de basiliek te *Aken* deed openen, waar *Karel*, twee eeuwen vroeger, begraven was. Men verzekert, dat de kunstenaar zich met zorg en naauwgezetheid heeft toegelegd, zoowel op de studie van het kostuum en karakter der genoemde historische personen, als op die van den stijl der verschillende monumenten uit het tijdvak, waarvan hij eene der schoonste herinneringen wil vereeuwigen." — Zie *Konst- en Letterbode*, Nr. 7, 1856. — In Julij, 1858, werd berigt: „het kolossale Ruitersstandbeeld van *Karel den Groote*,

door JÉHOTTE, is voltooid, en zal, waarschijnlijk, een der pleinen van *Luik* versieren, dewijl aan dezo provincie vermoedelijk de eer toekomt, het vaderland van den grooten keizer genoemd te mogen worden."

JELGERHUIS RIENKSZ. (J. ANNES) Deze verdienstlijke kunstenaar is naar waarde bij *Immerzeel* vermeld. Alleen wil ik hier nog bijvoegen, dat hij reeds vroeg de graveerkunst heeft beproefd, en eene prent in aquatint-manier uitgaf, waarvoor hij ook zelf, zoo ik meen, de teekening vervaardigd heeft. Zij stelt voor het *Vertrek van Prins Willem V. van Seheveningen*, 1795; beteekend J. J. RZ., in f^o-oblong. Dewijl dit eene gelegenheidsprent, en zij zeker op die tijd vervaardigd is, was hij toen slechts 25 jaren oud; trouwens alles behoort tot de middelmatige kunstverdiensde. Het zou wel kunnen zijn, dat het graveerwerk van zijn vader RIENK is, die, volgens *Van Eynden en Van der Willigen*, ook etste en in mezzo-tint arbeide, en dit eene proeve was van eene voor hem vreemde manier, te meer, daar bij de beteekening noch *del.*, noch *sculp.*, noch *fecit* vermeld staat. — Beter heeft hij in denzelfden tijd het plaat-etsen beoefend, waarvan ik mede proeven bezit, als: *Afbeelding van de Aankomst der Fransche troupes binnen Delft, ingehaald door de leden der Municipaliteit, op den 22. January 1795; opgedragen aan de Burgery dezer stad en derzelver Representanten, door hunnen Medeburger J. JELGERHUIS RZ.*; beteekend J. JELGERHUIS *ad viv. del. et fecit*, in plano, waarbij als weêrga behoort *Afbeelding der vreugd-bedryven by het planten der Vryheidsboom binnen Delft*, en verder de opdracht als boven; ook evenzoo beteekend. Eene idem *Afbeelding van de Neude binnen Utrecht, zoo als dezelve zich vertoonde by de verlatung, 's nachts tussehen den XV. en XVI. September, 1787*, door HEM *ad vivum del. et fecit*, 1789.

JELGERHUIS (RIENK) staat bij *Immerzeel* vermeld, en ik voeg daarbij, dat hij, 20 jaren oud zijnde, 12 onderscheiden *Wintertooneelen* heeft geëst voor een dichtstuk, getiteld: *De Winter*, in drie Zangen, door *B. Bornius Maarsme*, *Leeuwarden*, by *A. Ferwerda*, 1749, in 4°, later bij denzelfden drukker, in het Werk *De Honigbye*, 1765, kl. 8°, deel II, nogmaals verschenen. — Zie *Van Eynden en Van der Willigen* in het *Aankangsel*. — Ook heeft hij *Portretten* in 't koper gebragt, als: *Hendrik Hooft Dan. ad vivum del. et fecit*, in mezzo tinto. — Idem *J. Buma*, goed in zwarte kunst. — *Juff. van Maarle*. — Idem van den acteur *Angemeer*. — *Foeke Sjoerds*. — Nog hezit ik *Sr. Pieter Magito, vermaard Hollandsche Koord-dansser, Geboren in 's Hage 1708. Hy die verwonderlyk zyn le huan draayde en wrong, — Oud twee-en-tachtig jaar nog op de koorde sprong — Met vaandel, klomp en schaats; die in zyn trommelslag, — Vol kunst, geen wederga in gans Europa zag; — Die matig leefde, grys van kruin dien roem geniet; — Is Magito, wiens beeld men in dees Prent beziet*. Beteekend R. JELGERHUIS *omnia fecit* 1790. in f^o, en, zijne eigen *afbeelding*, met een brieu op van zijne vinding, waarvan hij zich bij zijn werk bediende. Hierop heeft de Friesche dichter *A. Jeltema* het volgende vers gemaakt: „Op 's mans afbeelding, door hemzelve geteckend, geschilderd, in 't koper gebragt en gedrukt. — Hier ziet gy 't beeld, maar geenszins 't spits vernuft — Van JELGERHUIS, die onvermoeid, bij trappen, — Beklimt een reeks van nutte wetenschappen, — En nimmer wordt door zwarigheên verbluft; — (Die 't yvervuur, zoo vaak in anderen verdooven,) — Maar streeft die langs den weg van taaie geduld te boven.' — Een toon van luim en boert schijnt ertusschen hem en dezen dichter gekeerscht te hebben, want in dienzelfden Dichtbundel komt het volgende voor, dat op de reeks zijner wetenschappen moet doelen, en hetwelk ik, om het zonderlinge, hier mede deel: „*Verzoekschrift aan RIENK JELGERHUIS, kunstschilder, om een*

weinig smiksem. (Een door hem aldus genoemde kunstlijm.) 'k Roep u, ô JELGERHUIS! als vriend, om bijstand aan; — Want ziet, ik word bestormd door yselyke rampen, — Waarmede een sterveling gedurig heeft te kampen, — Zoo lang hy dobert op des werelds oeeaan. — Op gisten kocht myn vrouw, tot ons geryf by nacht, — Een *Pot*, waarin by dag ons kinderen zouden — Maar ach! die pot is lek! wee! die hem heeft gebakken! — Wat mensch was immer meer op zulk een ramp bedacht? — Dus zend my voor die wond wat balsem, namelijk *Smiksem*; Mijn Potgeld. (zoo men zegt) is anders naar den”

JELGERSMA. (ТАКО ХАЖО) Bij het artikel van *Immerzeel* moet ik nog voegen, dat zijn *portret*, door C. VAN NOORDE, in 1756, naar dat, door HEM-ZELVEN geschilderd, is geëst in 4°, waarbij ik ook de teekening bezit, die daarvoor gemaakt werd.

J. E. V. A. *Brulliot* zegt, dat deze letters toebehooren aan een Vlaamsch graveur, omstreeks 1648, doch wiens naam hij niet heeft kunnen ontdekken. — Zie daarover bij mij op ANVIEN. (J. B. V., of J. E. V.) — Indien hij het door mij vermelde prentwerk had gekend, zou hij den naam wel hebben gevonden.

J. F. Ecnige boekprenten, in gr. 4°. gegraveerd, zijnde voorstellingen van *Tuinbouw en Boomkweekerij*, zijn met deze letters beteekend, en met J. H. K. *del.* Naar de figuren te oordeelen, behoort dat Werk tot de tweede helft der XVIII. eeuw.

J. F. G. Een Vignet, te vinden voor het Werk van het Dichtlievend Genootschap: *Volmaakter door den tyd*, waarop door Kindertjes de Wetenschappen en Letteren zijn voorgesteld, met een schild, vertoonende den Helicon, waarnaar Saturnus wijst, is beteekend J. F. G. *invenit et fecit.* — *Heller (M.)* noemt een J. F. G. *de Chg.*, doch alleen als teekenaar, omstreeks 1757; — welligt is het dezelfde.

J. G. B. Deze letters zijn, als een monogram, met trekletters aan- en in elkander gehecht, waarbij is gevoegd F. 1687. Zij worden onder eene ets gevonden, in eene breede fiksehe manier bewerkt, voorstellende *het voorgedeelte van een paard*, in 8°. Het jaartal is onder aan, regts, geplaatst. — *Brulliot*, I. Part., Nr. 953, zegt, dat de vervaardiger hem onbekend is, doch dat het werk hem toeschijnt, oorspronkelijk Vlaamsch te zijn.

J. H. Een onvermeld graveur in mezzo tinto, doch die het echter in deze kunst niet ver heeft gebragt, en mij toeschijnt, een liefhebber te zijn geweest, die, in het begin der XIX. eeuw leefde. — Ik heb voor mij liggen vijf stuks prenten, op de gemelde wijze gegraveerd, als: *Eene Maria met het kind Jezus*, waarbij *Johannes*, met een ontrold geschrift, *Ecce Agnus Dei*, beteekend TITIAAN p. en J. H. *Fecit.* Zij stelt genoegzaam de bekende *Madona* van ANTONIE VAN DYCK voor, die in de Pinakothek, te *Munchen*, vroeger in de Galerij, te *Dusseldorp*, aanwezig was; h. 237, br. 198 str. Ned. — *Eene Maria met het kind, St. Joseph en St. Jan*, naar A. V. D. BURG, — Zie aldaar. — beteekend J. H. *fecit.* h. 225, br. 187 str. in gemeene natuur afgebeeld. — *Eene slapende Venus*, tegen den rug te zien, wordende door een Sater, die een gordijn opligt, begluurd, waarbij Amor, en nog een ongevelegd kindje, naar A. V. D. B. p. J. H. f. h. 197, br. 234 str. — *Een Monnik van La Trappe*, in meditatie enz., beteekend A. V. D. B. p. J. H. f. h. 137, br. 104 str. Dit prentje is het beste van de vijf; — en *Eene vrouw* in een nis, met wijngaardranken versierd, voor haar een vischboer, die haar sehelvisch te koop biedt enz., naar J. D. MONY p. h. 232, br. 194 str. Dit zal LOUIS DE MONI, of MONIE moeten zijn, dewijl de L. voor eene J. is aangezien. — Ook bezit ik een aantal gravuren in prent-teekening-manier, naar kleino schetsen van A. VAN OSTADE, C. DUSART en andere meesters, die door HEM vervaardigd, doch

van zeer middelmatige verdienste zijn. — Zie over laatstgenoemde prent bij mij op STAVEREN. (J. II. VAN)

J. H. T., of H. T. Deze letters staan aan een gebeeld, zoodat slechts de dwarsstok der τ . op den tweeden stok der Π . gevoegd is, terwijl de eerste to gelijk eene J . kan aanduiden. Zij komen, als monogram, voor op een goed geëst landschapje, waarin veel met de droogo naald gewerkt, en waarvan de lucht het besto is. Het stelt voor *de helling van een heuvel*, waar een man te paard, met nog twee mannen, die hem te voet vergezellen, afkomt; verder-op nog een paar figuren en geboomte; aan de linkerzijde een waterplas enz.; h. 78, br. 123 str. Ned. — Wie nu is deze $J. H. T.$?

JOBARD (...) was een Belgisch teekenaar, die eene uitgebreide Lithographie, te Brussel, had. Hij heeft veel wetenschappelijke Werken, onder anderen, de *Staatkundige Beschrijving van Groot Brittannië*, van Dupin, als ook de *Voyage Pittoresque dans les Pays-Bas*, naar de teekeningen van den Luit. Generaal HOWN, in het licht gegeven.

JOBARD (A. M.) was een teekenaar en voornaam lithograaf, broeder van den bekenden lithograaf van dien naam, die, in 1825, to Brussel woonde, en zich to dien tijde met de steendrukkerij van Houtman, te Utrecht, onledig hield. Door de scheiding van 1830, keerde hij naar zijn vaderland terug, en is, kort daarna, to Brussel, overleden.

JODE (CORNELIS) vind ik bij Nagler, als geograaf en plaatsnijder, te Antwerpen, vermeld. Onder de vele landen, welko hij bezocht, behoorde ook Spanje, alwaar hij veel geld overgewonnen heeft. Dewijl het verboden was, baar geld uit dit land te voeren, maakte hij, om zijn doel te bereiken, een pantser van gond, (misschien een maliënkolder), doch dat hem zulk eene verkoudheid veroorzaakte, dat hij er in 1600, te Mons, in 32jarigen ouderdom, door ten grave werd gebracht. — Volgens denzelfden Nagler, was hij een zoon van PETER, den Jonge, van Antwerpen, doch dit is niet te rijmen. Noeh PETER, de vader, in 1570, noeh PETER, den Jonge, in 1606, geboren, kan de vader van onzen CORNELIS geweest zijn. — Was echter PETER zijn vader, dan zou hij welligt een zoon van PETERUS DE JODE, den Oude, — Zie bij mij aldaar. — kunnen zijn, hoewel ik dien naam niet onder het getal zijner kinderen, als kunstenaars, vermeld vind. — Het schijnt Nagler ontglipt te zijn, dat hij, den bij hem voorafgaanden, meer bekenden ARNOLD DE JODE, een broeder van CORNELIS heeft genoemd, die, in 1636, te Antwerpen geboren is, zoodat deze broeders ten minste 80 jaren na elkander het levenslicht aanschouwden. Beter is het, dezo twee mannen enkel als kunstenaars aan te halen, dan jaartallen aan to wijzen, die onaanoemlijk zijn; dewijl anders het gezag, hetwelk historischo Werken zoo zeer noodig hebben, en op andere onderdeelen der wetenschap moet uitoefenen, geheel verloren gaat.

JODE (GERARD DE) zal ik, om de navolgende toelichting, den Oude noemen, en mij in de oudheid van dat geslacht, en of het van Israëlitischen oorsprong is, hier niet verdiepen; alleen wil ik de noodige teregtwijzingen aanvoeren over hen, die in de kunstgeschiedenis voorkomen. Het leven en de kunstwerken, onder den naam van GERARD DE JODE vervaardigd, omvatten bijna eene geheele eeuw. Bij alle, mij bekende auteurs, wordt dit ter goeder trouw, in dier voege, gevolgd, hoewel sommigen, als om strijd, noodig achten, het geboortejaar van GERARD, 1541, vroeger to stellen, doch zonder eenigen grond daarvoor aan to voeren. Dan ter zake. Immerzeel zegt, GERRIT DE JODE, geboren te Antwerpen, 1511, en aldaar, in 1591, overleden. Hij gaat verder aldus voort: „Na gedurende eenigeu tijd in dienst van keizer Karel V. to zijn geweest, onttrok hij zich daaraan, om zich

geheel aan de beoefening der kunsten enz. te wijden, en vestigde zich als kunsthandelaar te *Antwerpen*." — Nu mag men toch wel vragen, of, terwijl hij zich nog tijdens Karel V. aan diens dienst onttrok, deze Vorst dan mannen van 10 à 12 jaren oud liet dienen, want hij abdikeerde in 1555, en reeds in ditzelfde jaar verscheen het volgende Werk, waaruit blijkt, dat er een GERARD DE JODE, *de Oude*, en bijgevolg ook een zoon van dien naam bestond: *Collection de 4 recueils d'Estampes, gravés et publiés en 1555 et années suivantes, à Anvers, par GERARD DE JODE, le vieux, Graveur et Marchand d'Estampes*. 1.) 13 *Comportemens avec divises. Anv.*, 1555. — 2.) 13 *autres, idem, idem, idem*, 1557. — 3.) 13 *Grotesques inventés par JEAN VREDEMAN DE VRIESE*. 4.) — 16 *Estampes de toutes espèces de Caryatides, Thermes etc. inventées par LE MÊME*, in kl. f^o. — De prenten in het Werk: *De Cleyn Werelt, wtghestelt deur Jan Moerman* enz. zijn door HEM gegraveerd en uitgegeven, te *Antwerpen, op de Cateleyne Vest*, 1584, in 4°. Dezelfde prenten vindt men gebruikt in het Werk: *De Gulden Winkel* enz., waarbij het II. deel *Van Vondel, te Amsterdam by Dirck Pietersz. (Pers)*, in 1622, is uitgegeven. — Uit deze sprekende bewijzen zal genoegzaam blijken, dat GERARD DE JODE de stamvader van het Antwerpsche kunstenaars-geslacht is geweest, en niet de bij *Immerzeel* vermelde, die in 1541 geboren werd, en dus GERARD *de Jonge* moet heeten, want deze was de zoon, en de vader van PIETER en van JACOB; hij had nog twee dochters, *Geertruidis* en *Isabella*; zoodat deze geen kinderen van den ouden GERARD kunnen zijn geweest, gelijk door alle auteurs verkeerdelijk geboekt is, dewijl PIETER, *de Oude*, in 1634, en JACOB, in 1652, beide te *Antwerpen*, overleden zijnde, de vader wel in 1541, maar niet in 1521 zal geboren wezen. Zie verder *De Navorscher*, waarin veel, over en weêr, over het geslacht DE JODE is geschreven, en vooral het *Bijblad*, 1855, XXXVII, waarin de zaak goed zou zijn begrepen geworden, zoo men de groote fout, door *Immerzeel* en anderen begaan, had opgemerkt, waardoor aldaar de vraag nog blijft bestaan, die echter door mij, hierboven, nu is opgelost geworden. — Het aangevoerde van zijne dienst bij Karel V. moet doelen op PETRUS DE JODE, *den Oude*. — Zie bij mij aldaar. — De graverwerken, door *Nagler* vermeld, die maar één GERARD schijnt te kennen, zijn, naar mijne meening, ook die van zijn zoon van dien naam. — Een portret van GERARD DE JODE komt voor in de 8°-uitgave van *Van Mander*, doch of dit van den vader, of van den zoon moet zijn, durf ik niet zeggen.

JODE, (GERARD DE) dien ik *den Jonge* moet noemen, wordt verkeerdelijk bij *Immerzeel* als het hoofd van dat beroemde graveursgeslacht, opgegeven; het was zijn vader. — Zie op *den Oude*, van dien naam. — Van *den Jonge* GERARD DE JODE zijn de navolgende prenten, een gedeelte zijner voornaamste werken, als: *Een stel van negen en twintig portretten van Pausen*, 1585. — *Een Romcinsche Triumph, in twaalf bladen*, naar M. HEEMSKERCK. — *De kruisiging*, eene groote prent in drie bladen, beteekend G. DE JODE; naar MICHEL ANGELO BUONAROTTI, zonder naam van den schilder. — Zie nog op SADELER. (JAN) — De werken van vader en zoon zijn, in vele opzigten, zoo gelijkend, dat het moeilijk is, ze van elkander te onderscheiden. — *Nagler*, die maar éenen GERARD (en wel dien ik *den Oude* heb geheeten) schijnt te kennen, noemt negen nummers, waaronder de bovengenoemde voorkomen, maar die, waarschijnlijk, aan beiden toegeschreven behooren te worden. — Zie over zijne afbeelding aan het slot van het Artikel over GERARD, *den Oude*.

JODE. (JAN DE) Bij *G. Hoet*, in zijne *Catalogussen van Schildcryen*, II, bl. 344 en 345, vind ik dezen naam als van een kunst schilder vermeld: JAN DE JODE, *Een winterstuk*, f 60.; en nog: *Een zeehaven*, f 60. Deze prijzen zijn zeer aan-

zienlijk, in vergelijking met bekende goede kunst, die destijds te gelijk geveeld is. — Of hij een latere afstammeling van de PETRUSSEN of GERARDS DE JODE is geweest, weet ik niet.

JODE, (PETER DE) *de Vader*. Deze beroemde teekenaar en graveur is, te *Antwerpen*, in 1570, geboren, en aldaar, in 1634, overleden; hij wordt bij *Immerzeel* als een zoon van GERARD DE JODE, en als de stamvader van dit kunstenaarsgeslacht, opgegeven. Zulks is echter zoo niet, maar hij zou de kleinzoon van GERARD DE JODE, *den Oude* — Zie bij mij aldaar. — moeten wezen, indien het zeker ware, dat deze de kunst had gehanteerd. Ook kan hij even goed een kleinzoon van PIETER DE JODE *den Oude*, — Zie bij mij aldaar. — van *Nijmegen*, geweest zijn, die zich te *Antwerpen* vestigde, hetgeen mij, na alle overwegingen en nasporingen, tot heden toe, niet is gelukt, stellig te kunnen bepalen, want al het daarover geboekte is zoo uiteenlopend, ja, zelfs in tegenspraak met de aangevoerde meeningen, dat het niet anders dan op zeer afdoende bewijsstukken zou kunnen worden aangenomen. — Hij heeft eenige fraaije gravuren geleverd in de *Belagtyke Wereld*, door en naar de teekeningen van A. VAN DE VENNE, 's *Hage*, 1635, 4°. — In *Cats Werken*, *Middelburg*, 1620, 4°. — Voorts uitmuntende prentjes, (80 stuks, alle portretten, dijsstukken,) geheel in de manier van WIERIX hewerkt, door *J. van Mechelen exc.* voor het Werk: *Het Leven der H. H. Maeghden enz. t' Antwerpen*, 1626, in 8°. — *Nagler* vermeldt 22 nummers, waarbij reeksen van eenige pladen, meest historische onderwerpen. — Het eenige groote portret, hetwelk ik van zijne hand ken, is dat van *Marcus van Vaernewyck*, in 4°, bij den titel voor diens Werk, *Historie van Belgis enz. t' Antwerpen*, 1619, in f^o. uitgegeven, en schoon gesneden. — Al de voorkomende prenten der beide DE JODE's, Vader en Zoon, worden dikwijls verwisseld, en het is moeilijk, ze van elkander te onderscheiden. — Zijne afbeelding, door M. FERDINAND PINX., en door P. DE JODE *junior sculp.*, komt voor in *De Bie, Gulden Cabinet*, voorstellende een welgemaakt deftig man, wiens gelijkenis zeker goed zal zijn geweest, dewijl zijn zoon die voor het Werk van JOANNES MEYSENS — Zie aldaar. — heeft vervaardigd, en wel eenige overeenkomst met het portret, door L. FORSTERMAN *sculp.* in f^o, naar A. VAN DYCK *pinx.* schijnt te hebben; ook zou het dat van PETER, zoon van GERARD *den Jonge*, hierboven bedoeld, kunnen zijn, en in dat geval kon hij tevens de kunst beoefend hebben, volgens het lijfschrift *Calcographus et delineator Antverpiensis*.

JODE, of DE JODE, (PETRUS) *de Oude*. Deze zou welligt een stamvader van een anderen tak, dan van dien van GERARD DE JODE, *den Oude*, — Zie aldaar. — van *Antwerpen*, kunnen geweest zijn. Onze PETRUS „wierdt gehooren te *Nijmegen*, in den jare 1511. Hij genoot eeno beschaafde opvoeding, oeffende zich in verscheiden takken der wetenschappen, vooral ook in de wiskunde, en besteedde, met zeer veel nut, zijne snipperuuren aan het plaatsnijden. Naa verloop van tijd, nogthans, verwisselde hij de hoeken voor het harnas, en het graveerijzer voor 't papier. Eenen reeks van jaaren diende hij in de legers van Keizer Karel den V. Door den tijd dit woelig leeven moede geworden, en van zucht tot vermeerdering van kennisse op nieuws hovangen zijnde, verliet hij het veld, en keerde weder tot zijne studeerkamer.” — Dit vindt men op GERARD *den Oude*, bij *Immerzeel* vermeld, doch is hier (op PETRUS) meer aanneemlijk. — „Hier schreef hij, onder andere, *Spiegel des geheele Werelds*, versierd met platen van zijn eigen maakzel; voorts *Schat van de Geschiedenissen des Ouden en Nieuwen Testaments* en *De Kleine Wereld*, insgelijks met platen. Daarenboven vervaardigde hij eene menigte Prenten en Portretten, die bij do kunstkenneren nog heden in eere en waarde

gehouden worden." Dit laatste zal het geval wel niet zijn, dewijl de werken van de latere PETERS DE JODE hier verkeerdelijk aan hem worden toegeschreven; iets, dat onmogelijk is van een persoon, wiens voortbrengselen een tijdverloop van anderhalve eeuw aanwijzen. — „Onder al dien arbeid storf hij te *Antwerpen* in den jare 1591, het tachtigste zijns ouderdoms." Tot dusverre *Kok, Vaderl. Woordenboek, in voce*, die *Sweetii Athenææ* gevolgd heeft. — Het is alzoo deze Nijmeegsche DE JODE, die zich te *Antwerpen* gevestigd heeft, waar GERARD DE JODE, *de Oude*, insgelijks woonachtig, en dat destijds een bloemhof voor de kunsten was, waar allen zich heen begaven, om de fortuin te gemoet te gaan. Ik ben van meening dat, deze PETRUS de grootvader en vader is geweest van de reeds beschreven PETER'S, *Vader en Zoon*, en dat de stamvaders dezer beide takken uit Oud-Nederland zijn voortgekomen. Ook heb ik niet zelden den naam van DE JODE ontmoet in oude Regerings-registers van die dagen, onder anderen, ook in die van het destijds bloeiende *Dordrecht: Mr. Jacob de Jode*, onder de *Collatores Præbendarum et Possessores* der groote kerk; als raad, in 1481, *Aert die Jode, Dirzzen*; Scepén, *Adriaen die Joede Aertssoen*, in 1492; alsmede nog een *De Jode van Hardinxveldt*, en zelfs eene *Cornelia de Jode*, in 1530, als procuratrice van het klooster en convent van St. Marien-Born, enz. Ongetwijfeld voeren zij alle een-en-denzelfden naam, doch die is, helaas, door de lettergraveurs enz. zóó menigmaal verminkt, dat het bijna ongelooflijk is. Dus leest men PETRUS DIODE onder het portret van *Hyronimus Sannazarius*, afgevaardigde op den Munsterschen Vredehandel, en dit is nog wel onder het oog van *den Jongen PETER DE JODE* geschiedt; zou er dan wel vroeger, vóórdat de schrijfkunst meer algemeen bekend was, iets beters te verwachten zijn geweest van de lettergraveurs dier dagen? Als een voorbeeld dien aangaande, dat nog méér verwondering zal baren, wil ik hier alleen aanhalen, dat op ééne-en-dezelfde prent — namelijk, onder eene afbeelding van den befaamden *Heintje van der Noot* — voluit, met sierlijke letters, staat gesneden: *Geteekend naar het leven en gegraveerd door SARGANT. Dessiné d'après nature et gravé par M. SERGENT* enz. Dergelijke zaken zijn mij in legio voorgekomen, tot grooten overlast bij het vergelijken en teregtbrengen van daardoor afgedwaalde namen en personen. — Bij *Le Blanc* vindt men niet minder dan 302 nummers zijner gravuren vermeld, en tot een bewijs, hoedanig al de werken der PETER'S door elkander geward zijn, zal het genoeg wezen, aan te wijzen, dat hij *den Ouden PETER* in 1634 laat sterven, en hem nog al de schoone portretten der Munstersche Vredehandelaars in 1648 doet graven! — Bovendien zijn de 130 stuks, welke dit Werk bevat, door *Le Blanc* onder het getal 302 opgegeven, waarvan DE JODE slechts een gedeelte heeft geleverd, zelfs met het jaar 1654 beteekend. — Zie bij mij op JODE, (PETER DE) *den Jonge*.

JODE, (PETER DE) *de Jonge*, staat bij *Immerzeel* vermeld, en wel met zijn geboortjaar, 1606, doch zonder dat daarbij een andere leeftijd wordt aangewezen. Ik voeg er bij, wat niet aangeteekend is, dat hij, in 1667, nog te *Brussel* werkzaam was, hetgeen, namelijk, blijkt door de uitgave van het portret van den toen gekozen Paus *Clemens IX.*, opvolger van *Alexander VII.*, door hem gegraveerd, naar de teekening van L. P. GENTIEL. — Zie aldaar. — *Bryan-Stanley* heeft, blijkens de jaarmerken, die op zijne prentwerken voorkomen, zijn leeftijd nog op 1659 kunnen stellen, en voegt daarbij, dat *Nagler* eene prent vermeldt, de kardinaal *Julius Masarinus*, die het jaartal 1699 voert, doch hij zegt, te regt, dat dit, waarschijnlijk, eene drukfout zal wezen. Verder vindt men bij hem 113 nummers zijner graveerwerken, zoo uit de gewijde als ongewijde geschiedenis, portretten enz. vermeld, als ook dat hij zijn eigen *portret* heeft geschilderd

en gegraveerd. — In het vorstlijk Werk, *de Munstersche Vredehandelaars*, komen een aantal portretten, door hem gesneden, voor. — Zie daarover op HULLE. (ANSELMUS VAN) — Verder is zijne afbeelding in *De Die*, door THO. WILLEBORTS *pinx.* en door HEM *sculp.* te vinden. Nog eene idem, door HEM, naar A. VAN DYCK. — De kunsthandel werd, meer dan eene eeuw, door DE JODES, te Antwerpen, op eene ruime schaal gedreven, en heeft veel fabriekmatigo graveerwerken geleverd. Daaronder noem ik een werk van 180 *portretten* in 4°, door eenige goede, zoo als onzen PETER, maar ook door verscheiden middelmatige graveurs gesneden, blijkbaar reeds ten tijde van zijn vader begonnen en afzonderlijk uitgegeven; doch later met een titel, door E. QUELLINUS *inv. P. DE JODE fecit* verschenen: *Theatrum Pontificum, Imperatorum, Regum, Ducum, Principum etc. pace et bello illustrium, serenissimo Archiduci Leopoldo Guilielmo dedicatum, Antverpic, apud Petrum de Jode, Calcographum, 1651, in 4°, een belangrijk Werk, wegens de weinig bekende afbeeldingen, die daarin voorkomen, en waarvan ik een exemplaar, met schoone afdrukken, hezit.*

JOES (GILLES) was een der bekwame bouwmeesters van zijnen tijd, die mede den bouw der St. Gudule-kerk, te Brussel, bestuurd heeft. In de Registers der pachten en renten van de Brusselsche domeinen, vindt men de namen dier meesters, GILLES JOES, HENRI DE MOL, JAN VAN RUYSBROECK en JAN VAN DER EYCKEN, als „Meester Werckman van Sinte-Goedelen-kercke.” — Hij schijnt, als de eerstgenoemde, wel de oudste bij den genoonden bouw te zijn geweest, want onder de voltoojing van dat werk, is hij, den 10. Februarij, 1460, overleden. Zie *le Conte De Laborde, les Ducs de Bourgogne etc. Tom II., 2. partie, Paris, 1851, in 8°. Introduction, p. XLII.*

JOLLY. (HENRI JAN BAPTISTE) Deze verdienstlijke schilder van huislijke tafereelen, die, in den regel steeds belangwekkende onderwerpen voor zijne schilderijen verkoos, is door *Immerzeel* vermeld. Ik moet, helaas, daarbij voegen, dat hij den 9. Januarij, 1853, in den ouderdom van ruim 40 jaren, te Amsterdam, ten grave is gedaald.

JONCK HEER (J.) is als een bekwaam etser bekend, en bij *Immerzeel* ook genoemd; doch ik kan er bijvoegen, dat hij almede zeer goed het penseel gehanteerd heeft, hetwelk ik in het *Museum*, te Berlijn, heb waargenomen. Op den *Catalogus*, onder Nr. 1006, is vermeld: *Bij een heuvel staan drie honden*, waarvan er twee gekoppeld zijn; daar nevens de drijver, wiens reiszak en stok op den voorgrond liggen; op den achtergrond ziet men ruïnen enz., h. en br. 6 $\frac{1}{2}$. Dit stukje zal echter wel onder de zeldzaamheden behooren. — De bekende bloeitijd van dezen (vermoedelijk) kunstliefhebber, wordt tusschen 1650—1660 gesteld. — *Nagler* noemt hem HEER, (J. JONCK) en zegt, dat hij een Vlaamsch schilder en plaat-etser was, die, in het midden der XVII. eeuw bloeide, en dat er vier stuks bladen met honden aan hem worden toegekend, waarvan er twee met zijn naam beteekend zijn. — *Le Blanc* noemt ze alle vier door HEM. Hieruit blijkt, dat deze opgave niet juist is, want de twee andere, Nr. 1 en 3, zijn van PAVLUS VAN HILLEGAEERT; — Zie aldaar. — Nr. 2 en 4 zijn Hazewindhonden. — Dat hij een Vlaming zou zijn, is ligt gezegd, doch niet bewezen; missechien was hij een Zeeuw, want ik vind een lid bij de *Rederijderskamer: de Blaeu Acoleye, tot Vlissingen*, met name *Matthys Jonck-Heere* vermeld. Zie *Vlissings-Redens-Lusthof* enz. *Ibid.* 1642, in 4°. — Hij teekende zijn naam JONCK HEER.

JONCKMAN (WILLEM) wordt bij *Immerzeel* JONCKMAN genoemd, en in het Werk *Histoire des Ordres militaires* etc., door hem aangehaald, komt juist de naam, op de titelprent en bl. 10, voor, zóó, als die hier door mij is geschreven, volgens

Brulliot. — Deze WILLEM is, waarschijnlijk, verwant aan den bij *Immerzeel* vermelden DIRK JONGMAN, want dien naam heb ik ook als JONCMAN, JONKMAN en JONCKMAN geschreven gevonden, naar gelang de lettergraveur al of niet goed daarin slaagde. Zie de prenten in *Suikers en Verburg, Kerk. en Wereldl. Geschiedenis*, als ook het *Portret van Pierre Daniel Huët*, in 8°., w. JONGMAN sculp., en dat van *Joh. Jacob Wepferus*, in 8°., w. JONKMAN sculp. enz.

JONG (DIRK DE) is een kunstgraveur geweest, die platen voor Boekwerken heeft gesneden, naar CORNELIS PRONK, J. VERSTEEGH, van *Utrecht*, en anderen. In den *Tegenwoordige Staat van Friesland*, komen goede gravuren voor, die het jaartal 1786 voeren. — Hij is ook teekenaar geweest, blijkens eene plaat, door hem geteekend en gegraveerd in 1779, met het opschrift: *Het blyven van 't O. I. Compagnieschip Woest-Duyn voor de Zeeuwsche kust* enz. — die, voor eene gelegenhedsprent, veel goeds bevat. — Ook zag ik een etsje, beteekend DIRK DE JONG f. N. 1. voorstellende een *gezicht aan de Schiekade*, h. 100, br. 135 str. Ned., met de marge, hetgeen blijkbaar werk van zijn eersten tijd zal wezen.

JONG (J. M. DE) moet zijn J. M. DE JONGEN, of JONGS. Zie op JONGE. (J. M. DE)

JONG, of JONGH, (LUDOLF DE) of ook wel DE JONGE, zoo als dit meermalen op gravuren van zijn werk voorkomt. Zie het *Portret* in f^o. van *Petrus van Purmerent*, R. PERSYN sculp., en van *Casparus van den Ende Math.* in 4°. enz. in de *Batavia Sacra etc.* in f°. II., bl. 488. — Er gaat ook eene fraaije gravure uit, door ABRAHAM BLOOTELING, naar zijne schilderij, zijnde het *Portret van Aert van Nes, L.-Admiraal van Holland en West-friesland, Clement de Jonghe exc.* — Nog een idem van *Jan van Nes, Vice-Adm. van Holland en Westfriesland*, eene fraaije teekening in O. I. inkt, naar de schilderij van L. DE JONGH, door H. A. KLINKHAMER, gr. f^o., nooit in plaat gebragt? Zie *Cat. van Portretten van F. Muller*, Nr. 3834. — De schilderij berust op het *Museum*, te *Amsterdam*, waarbij zijn wapen, en er is tevens in dien *Catalogus*, 1857, bijgevoegd: „Gegraveerd door BLOOTELING”?

JONGE. (J. DE) Van dezen meester vind ik eenige prentjes, geteekend en gegraveerd, in een *Boekje*, in 24°., waarvan de titel vrij wel is uitgevoerd, te weten: *Dordrechtsche Arcadia*, door L. v. Bos, enz. *Amsterdam*, 1701.

JONGE. (J. M. DE) Deze naam werd gevoerd door een geacht kunstenaar, die, in de eerste helft der XVII. eeuw bloeide. — Dit artikel moet strekken, om er mijn onderzoek aangaande meerdere namen, die genoegzaam op den bovengemelden neêrkomen, en tevens aan onderscheiden personen zijn toegekend, in mede te deelen, zoo als bij *Immerzeel* de plaat-etser J. M. DE JONG en JAN MARSSSEN *de Jonge* als *bataille* schilder en etser zijn genoemd. — Van J. M. DE JONGS bezit ik eene teekening, voorstellende *Apollo op zijn met paarden bespannen Zonnewagen*, fiks en stout geteekend; nog een idem, *Cadmus saayd de tanden van den draak*, beteekend J. M. DE JONGEN, en stellig van denzelfden maker, ofschoon de naam verschilt; het is zeer kenlijk, dat de naam JONGS door eene andere hand, doch die van DE JONGEN, door den teekenaar-zelfen er op geschreven is. Deze teekeningen hebben blijkbaar gediend voor eene gravure, maar daaronder staat J. M. DE JONGEN en ook J. M. DE JONGS, zoodat, naar mijn inzien, het hier eene eigen naamteekening is, en geen fout, door den lettergraveur begaan; bijgevolg is deze een ander persoon dan DE JONGE, en kan dus met geene mogelijkheid JAN MARSSSEN *de Jonge* zijn. De letter N, of de S, die verkeerdelyk bij *Immerzeel* en anderen is weggelaten, heeft aanleiding gegeven, dat bijna alle auteurs — die reeds eene verwarring in de levensberigten en werken dezer meesters vonden — de beide eerstgenoemden, wegens de gelijkheid van naam en voorletters, als een-en-denzelfden

persoon hebben opgegeven. *Bartseh* heeft den goeden weg gevolgd, en begrepen, dat de naam JAN MARTSEN de eigenlijke familienaam zal zijn geweest, dewijl *Nicolaas Visscher*, zijn tijdgenoot, hem aldus op eenigo prenten, bij hem uitgegeven, en, waarschijnlijk, ook door hem gesneden, noemt. — Deze MARTSEN is bekend als een bataljeschilder, want ik vond in den *Catalogus* van *A. Sydervelt*, verkocht te *Amsterdam*, in 1766, die met kennis van zaken is geschreven, *Twee veldslagen, zeer krachtig, op doek*, door JAN MARSE, zoodat hier, op eene zeer bekende en toen gebruikelijke wijze, de naam van MARSE als de juiste aanduiding gebezigd is. Hoe het zij, zijne tijdgenooten, zooals S. SAVRY, PIETER NOLPE enz., hebben duidelijk J. MARTSEN de *Jonge* geschreven, en op de grooto *Cavalcade der blyde Inkomste van Maria de Medicis te Amsterdam*, staat J. M. — de J. op den hoek der M gesteld — *D. Jonge*, door NOLPE gesneden, waaruit is af te leiden, dat de zaamgevoegdo J. M. het monogram, en de *Jonge* de tegenoverstelling van *den Oude* beteekent, waardoor ik den naam MAATSEN, en niet MARSEN, zoo als bij *Immerzeel* staat geschreven, voor den geslachtsnaam houd, even als die ook op plaat 16, in het bovengenoemde Werk, door SAVRY gesneden, voorkomt. — *Heller, Handbueh u.s.w.* heeft JOHAN MARTS DE JONGHE als bataljeschilder en etscr in één persoon vereenigd, en vermeldt al de hem bekende schoone etswerken; hij heeft zich, bijgevolg, door de overeenkomst der namen laten misleiden. Al de prenten, bij mij bekend, zijn door NOLPE, SAVRY en anderen, naar zijne teekeningen, gesneden, betgeen de gegronde bedenking doet ontstaan, dat bij dan zeker geen hoogst-bekwaam graveur, of etscr, zal zijn geweest, en dns het genoemde etswerk aan J. M. DE JONGE moet worden toegekend. — Hieruit volgt, naar mijn inzien, dat het etswerk, bij *Immerzeel* aan MAASSEN toegeschreven, en wat hij uit *Bartseh* heeft geput, vervalt, en gevoegd moet worden bij zijn artikel over J. M. DE JONGE, als zijnde dáár geldig, en ook dat de aanmerking, door *Immerzeel* gemaakt, dat „de paarden slecht geteckend en lomp van pooten zijn,” dáár te huis behoort, want ik bezit zeer fraai werk van MAATSEN, in de *Blyde Inkomst van Maria de Medicis te Amsterdam*, in f^o, waarin de *Groote Cavalcade*, door hem geteckend, uitmuntend is, en do paarden vrij van de gemaakte aanmerking zijn enz., zoodat dit tot het werk der schilderkunst behoort en van geen graveur is. Nog komen er eenige kleinere platen daarin voor, door SAVRY gesneden. Dit exemplaar is van de eerste drukken, zonder nummers, of wapens in de lucht, ook met de *Kleine Cavalcade*, naar PIETER POTTER, door NOLPE gesneden, verrijkt, en, wat verder tot de grooto zeldzaamheden behoort, in een Hollandsch exemplaar, is een overschoone druk van de *Vier Burgemeesters*, door T. KEYSEN, en door SUYDERHOEF gesneden. — Nog voeg ik hier bij, dat, in 1803, te *Amsterdam*, op de verkooping van *A. C. Putman* is verkocht, *het portret van Frederik Hendrik, prins van Oranje, zittende op een schoon bruin paard; in het verschieft het beleg der stad Grol*, uitvoerig en krachtig behandeld, door HEM EN MIEREVELDT, h. 14, br. 11 dm., zoodat de laatstgenoemde hem voor het paard en landschap heeft gebezigd. — In de Hertoglijke Galerij, te *Saltzhalen*, vond ik, in den *Catalogus* (1776), op bl. 287, vermeld: M. DE JONGE, *De slag bij Lutzen*. In het hevigste van het gevecht, zit Gustaaf Adolf, koning van Zweden, op een schoon wit paard, met den degen in de hand. Twee ruiters schieten van onderscheiden kanten op hem; verder op het terrein vlugtenden en verstrooiden door elkander; de stad *Lutzen* staat in brand; br. 3 vt. 1 dm., b. 1 vt. 9 dm. Dit stuk is, waarschijnlijk, ook van MARTSEN den *Jonge*.

JONGELINX. (JACOB) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op JONGHELING. (JACQUES)

JONGELINX. (ANTHONY) *Bryan* noemt dezen, als, waarschijnlijk, een

Vlaamsch graveur te zijn geweest, die in 1662 in *Engeland* was gevestigd, in welk jaar hij eenige prenten heeft gesneden, voorstellende afbeeldingen van *visschen*, naar ARNOLD VAN ACHEN. — Of deze naam wel juist is, en niet dezelfde moet wezen, als andere gelijkkluidende namen, die ook te *Antwerpen* te huis behooren, en hier volgen, zou ik wel vermoeden, want het is voor een Engelsch lettergraveur zeer bezwaarlijk, zulke namen, zonder spelfouten, over te brengen. Ik zou wel denken, dat hij dezelfde is, dien ik op de letter J. (A.) heb opgevoerd, doch ben daaromtrent nog in het onzekere.

JONGELINX (J. B.) was een vlaamsch kunstgraveur, die, voornamelijk, door de portretten in *Foppens*, *Bibliotheca Belgica*, voorkomende, bekend is. Op dat van *Valerius Andreas Desselius* heeft hij bij zijn naam, J. B. JONGELINX, nog gevoegd de letters *Ant.*, waarschijnlijk voor *Antverpia*, om daardoor zijne geboorte- of woonplaats aan te duiden.

JONGEN. (J. M. DE) Zie op JONGE. (J. M. DE)

JONGENING. (H. F.) Wel denklijk is deze dezelfde als H. F. JONGERING, bij *Immerzeel* beschreven, doch, welke naam de ware is, kan ik niet beslissen. De hier aan het hoofd gestelde komt voor in den *Catalogus* van J. Kleinenbergh, *Leyden*, 1841, N°. 15, *Een Landschap*, geteekend door H. F. JONGENING.

JONGH, (J. DE) een onvermeld, verdienstlijk kunstgraveur, zoo als mij is gebleken uit een portret, in f^o. van *Do. Johannes de Mey*, van *Middelburg*, naar de schilderij van Z. BLYHOOFD. — Of er weder fouten in den naam zijn geslopen, kan ik nog niet beslissen. — Het komt mij eenigzins vreemd voor, dat van zulk eene bekwame hand niet meer werken voorkomen. — *Nagler* noemt hem, zeker volgens het bovenstaande portret, bij *Füssli* vermeld, (doch die verder niets van hem weet) van *Middelburg*. — Dit is echter geen bewijs, daar zulks eerder voor den schilder, dan voor den graveur zou pleiten. — Hij schreef zich JOHANN VAN JONGH. — *Nagler* heeft dus de prent niet gezien, en zegt: wij kennen dezen JONGH niet. — Hoe komt hij er dan toe, om voor de J., JOHANN, en voor DE, VAN te schrijven?

JONGHE. (JAN BAPTIST DE) Deze voorname kunstenaar, wiens levensberigt bij *Immerzeel* naar waarde staat vermeld, is, in October, 1844, in den ouderdom van 59 jaren, overleden. — Zijn afbeeldsel is door E. VERBOECKHOVEN en K. BAUGNIET, in Lithographie, uitgegeven.

JONGHELING (JAQUES) is reeds door *Immerzeel*, als beeldhouwer en stempelsnijder, tijdens de regering van Philips II., onder den naam van JACOB JONGELINX, beschreven. Ik voeg er bij, dat een zijner tijdgenooten, *Van Meteren*, zijn naam schreef, zoo als die hier aan hoofd geplaatst is. Zie *E. van Meteren*, *Nederlandsche Historie*, s' *Hage*, 1614, in f^o., bl. 67. — *Viverius*, van *Gent*, noemt hem JAQUES DE JONGE, en deze was insgelijks zijn tijdgenoot, wiens vader-zelf een kunstenaar zijnde, dus wel met hem bekend zal zijn geweest. Zie zijne *Winter-avonden of Nederlandsche Vertellingen* enz. *Amsterdam*, 1665, in 12°., bl. 261, welk Werk vroeger onder den naam van *Philologus Philiatros à Ganda* is verschenen. — In een authentiek stuk, waarvan het afschrift hier volgt, staat JONGHELINCK; het bevat de rekening voor het *Praalgraf van Karel den Stouten in de L.V.kerk, te Brugge*: „Compte de Jehan Perez de Malvende, de la tombe de bone mémoire le duc Charles de Bourgogne, en l'église de N. D. en Bruges, anno 1566. Payé a JACQUES JONGHELINCK, maistre ouvrier de la grande effigie ès stature de feu le duc Charles de Bourgogne, 10.500 livres, du pris de 40 gros la livre, selon la convention faicte avec ledit JONGHELINCK, par le Cardinal de Granvelle et le commissaire des finances Josse de Damhoudere. Audiet JACQUES JONGHELINCK, à cause qu'il

Claude de Jongh, geboren te Utrecht, is
aldaar als meester ingeschreven op 25 Januarij
1626. Hy was 2 maal gehuwd 1° met Juliana
Carpenter een engelsche dame, 2° den 18 Juli 1643
met Juliana van Tisa van Nimmegew.
Van hem zyn bekend: een paneel hoog 17 Eng-
duim en 39½ duim breed, voorstellende
een gezicht op de Theems en op de oude
Londonbridge genomen van de Noordzijde
der rivier. Rechts op den voorgrond ziet men
een landhoofd waartegen drie schepen liggen
het kleinste geheel op den voorgrond is bedig
in het tweede bespeent men een muur die goedwin
naar de zijde van den voorsteen brengt; de rivier
gers, zynde een heer, twee dames in een songst-
broden op het landhoofd aan. Het derde en
grootste vaartuig gedraepen met een blaas-
doek bevat 7 personen. Op een ander landhoofd
dat dicht bij de brug ligt staan 3 mannen te
praten met een veldman die in een schip is. Op de
rivier zelve zelt men veertien vaartuigen en aan
de overryde van de brug buitendien nog drie groo-
te reescheepen. Claude Guide overs verhoffen zigt
taerpe heeren, kerssen en in de verre aan de
zuidzijde eenige heuvelen. Fraase ochtten ka-
mel met eenige lichte wolven. Op den muur
van een huis rechts te est men de handteek-
ning C. de Jongh 1650, de zelfde voorstelling
doet groofter en niet zoo fraai geschilderd.
Voorts is er vermelding van een landschap
door hem in 1623 geschilderen aan het st-
jols gasthuis te Utrecht en van een fraai
landschap waarin zeer uitvoerig de Em-
mans gangen afgebeeld zijn. Hy overleed
in de Nibelstraat te Utrecht en werd in de
Beurwerk begraven op den 11 maart 1683
Met de Kunstbode '79. pag. 268

ait prins de reparer et racoustrer la tombe de feuc Dame Marie, affin que l'ouvrage de l'une n'y soit bastarde de l'austre, pour laquelle cause messieurs des finances luy ont accordé la somme de 2000 livres, de 40 gros la livre. Audit JACQUES, à cause des ouvriers, ayantz servy ledit JONHELINCK environ l'espace de quatre ans, et qui sont en partie impotentz, et aultres ayantz perdus leurs dentz, (sans doute par l'usage du mercure dans le travail des émaux) messieurs les commissaires leur ont accordé en gratuité entre eulx 40 livres une fois. Payé a JOSSE AERTS et JEHAN DE SMEDT tailleurs de pierres, lesquelz ont prins de faire et livrer les deux clotures de la tombo de pierre de touche, l'abastre et pierre de Reims, avecq les pilliers de cuyvre, en suivant les patrons, signez de monsieur l'audiencier d'Overloope, et ce pour la somme de 2775 livr. de 40 gros. A Jehan van der Mersch, l'hoste de la couronne, à cause d'ung escot, (repas) que fut illecq despendu quant JACQUES JONHELINCK et tous les autres ouvriers avoyent achevé leurs ouvraiges de ladite tombe, 16 livr. 10 sols." Zie *Delepierre, Précis des Annales de Bruges*, p. 87; en *Barante, Histoire des Ducs de Bourgogne; VI. éd. Bruzelles 1836, tom. VIII, p. 318.* — De Heer *Vissehers*, te *Antwerpen*, heeft in 1853 uitgegeven, volgens de nasporingen in de Archiven, *Iets over JACQUES JONGHELINCK, metaalgieter en penningnijder enz., Antwerpen, bij P. E. Janssens, 1853.*

JONGMAN (DIRK) is bij *Immerzeel* vermeld, en ik voeg er bij, dat hij meer dan aan HOET's bekende Bijbelplaten gearbeid, en veel in *Suikers en Vcrburg's Kerkelyke en Wereldlyke Geschiedenis* geleverd, als ook portretten gesneden heeft, onder anderen, bij het aantal bekende Gouverneurs-Generaal van Nederlandsch-Indiën, dat van *Joan van Hoorn*, naar M. BALEN *delineavit ad effig.*, en dat niet van de minst-verdienstlijkste is; bovendien nog de portretten, die in de *Groote Schouwburg* enz. van *A. Houbraken*, III. dl., voorkomen.

JONGS. (J. M. DE) Zie op JONGE. (J. M. DE)

JONKER. (C. DE) Van de prenten, bij *Immerzeel* beschreven, daar zijn naam op voorkomt, vond ik ook de teekeningen, die, in de beroemde verzameling van *Pieter Hasselaar*, verkocht, te *Amsterdam*, in 1797, op bl. 23 van den *Catalogus*, onder Nr. 55, aldus worden aangeduid: „*Drie stuks zinyrke ordonnantiën, op de beroemde Mannen Hugo de Groot, Rombout Hoogerbeets en Thomas Erpenius, alle met eicraden en zinnebeeldige voorwerpen; konstig en bevallig met O. I. inkt en couleuren getekent, door C. DE JONKER.*”

JONXIS. (JAN LODEWYK) Deze verdienstlijke kunstenaar is naar waarde door *Immerzeel* vermeld. Ik moet hier echter eene teregtwijzing doen, namelijk, dat hij niet in 1788, zoo als daar vermeld staat, maar den 9. April, 1789, te *Utrecht*, is geboren. Verder voeg ik er bij, dat de Heer JONXIS, in 1815, is gehuwd met eene te *Rome* geboren Dame, *Annette Rollot*, en, na haar overlijden, andermaal met Mevrouw *Suzette Julie Laurillard Fallot*, van 's *Gravenhage*, Wed. van Dr. Van Deventer. Dat hij onvermoeid werkzaam is aan zijn geliefkoosd kunstvak — *gezelschapstukken* enz., — getuigen de meeste Tentoonstellingen, zoo hier, als elders gehouden, waarop hij met zorg en uitvoerig bewerkte tafereelen heeft geleverd, die dan ook wijd en zijd in voornamen Kabinetten eene plaats bekleeden. Het moge voldoende zijn, er slechts eenige te noemen, als: bij de *III. Barslink*, te *Sint-Petersburg*; bij *Wendelstadt*, te *Darmstadt*; bij *De Kat*, te *Dordrecht*; bij *De Heus*, te *Utrecht*, enz.

JONXIS. (PIETER HENDRIK) *Immerzeel* sluit het levensberigt van dezen kunstenaar met de woorden: „Na zijne terugkomst van *Parijs*, heeft hij de kunst weinig meer beoefend, daar hem een post in de gemeene middelen opgedragen werd.” — Ik voeg er bij, dat deze achtenswaardige grijsaard die betrekking tot

aan zijn overlijden, dat op den 31. Mei, 1843, te *Utrecht*, in den ouderdom van 86 jaren, voorviel, heeft vervuld.

JONXIS, (PIETER HENDRIK LODEWYK) Zoon van JAN LODEWYK JONXIS, is, in 1816, te *Utrecht* geboren. Hij werd spoedig, onder de leiding van zijn verdienstlijken vader, een bekwaam teekenaar en schilder, en beoefende verder het landschapsvak bij zomer en winter, en ook bij maanlicht voorgesteld, waarvan ik fraaije proeven gezien heb. — De Heer JONXIS was gezocht in den kring van liefhebbers der schoone kunsten, dewijl hij tevens als een goed toonkunstenaar bekend stond. — In 1847, vestigde hij zich te *Brussel*, waar hij, tot groote droefheid zijns vaders, den 17. Junij, 1852, overleden is.

JONXIS, (PIERRE ETIENNE LAMBERT) Zoon van PIETER HENDRIK JONXIS, geboren te *Utrecht*, in 1787. Aanvankelijk voor de kunst opgevoed, heeft hij, onder leiding van zijn vader, de graveerkunst beoefend. Alleen is mij van zijn werk bekend een *portret van Lodewijk Napoleon, Koning van Holland*, in medaljon gevat, dat door de Geregteheid wordt gehouden, en verder, met allegorische figuren op de wolken enz., in een rond, is voorgesteld; daaronder het toenmalige Wapen van Holland, en aan genoemden Vorst opgedragen; beteekend: *Gegraveerd door P. (E.) L. JONXIS, onder de directie van zijn vader*, in f°. Dezelfde prent is vroeger door zijn vader vrij goed gegraveerd, met het *portret van Buonaparte*, doch deze is op de plaat weggeveegd, en gemelde *Lodewijk* (naar het goed gelijkend portret van HOWEN genomen) daarvoor in de plaats gesteld. Beide zijn in mijn bezit, en zeldzaam. — Tijdens het Fransch bewind, was JONXIS collecteur der Loterij, waarvan ik nog Loten, door hem geteekend, bezit. — Later is hij tot eene andere betrekking te 's *Gravenhage* overgegaan, en nog in leven.

JORDAENS, (HANS, of JAN) bij *Immerzeel* vermeld, moet ik *den Oude* noemen, als zijnde er een van dien naam op lateren tijd bij mij geboekt, en dien ik *den Jonge* genoemd heb. — Zie aldaar. — Hij heeft de weduwe van den, in 1580 overleden, schilder FRANS POURBUS gehuwd. — Volgens *Van Mander*, kwam hij te *Antwerpen* in het *St. Lucasgild*, in 1579, en woonde, in 1604, te *Delft*, in *Holland*; dus was hij toen nog niet dood, zoo als *Immerzeel* meent, zeggende, dat hij in 1599 zou zijn overleden. — Hij heeft, zeker, een zoon gehad van denzelfden naam, die te *Antwerpen* geboren is, en aldaar zijne opleiding in de kunst heeft genoten, immers, ik vind in het *Gildeboek van St. Lucas*: „JAN JORDAENS, meesters zoone, ontfangen in 1601 als Meester schilder.” — Onze *Oude* HANS zou dus wel de grootvader van den hier volgenden HANS, *den Jonge*, kunnen zijn, die met zijn zoon, welligt LUCAS JORDAENS, — Zie aldaar. — te *Delft* woonde.

JORDAENS (HANS, of JAN) moet ik *den Jonge* noemen, ter onderscheiding van dien, bij *Immerzeel* vermeld. Genoemde auteur is van meening, dat hij te *Delft*, in 1599, zou zijn overleden. — Zie bij mij op JORDAENS, (HANS, of JAN) *den Oude*. — Dewijl onze HANS, volgens *Fiorillo*, in 1626, te *Delft*, werd geboren, zou hij wel een kleinzoon van HANS *den Oude* geweest kunnen zijn. — Hij heeft reeds zeer jong *Napels*, *Venetië* en *Rome* bezocht, en was zoo naarstig en vlug in het schilderen, dat hij, in de Roomsche Schilderbent, den *bentnaam* van *Pollepel* verkreeg, dewijl hij, als het ware, zijne figuren met den lepel uit den pot schepte. Hij is te *Voorburg*, bij 's *Gravenhage*, overleden. — *Houbraken*, II. deel, bl. 353, vermeldt hem ook als historieschilder, van *Delft*. — In 1857, heb ik eene schilderij van hem gezien, *Den berg Kalvarië*, waar Christus met de moordenaars gekruisigd wordt, met eene menigte volk, Romeinsche krijgsoversten, te paard en te voet, en *Maria*, geknield, het kruishout omvattende enz.; ongeveer h. 5, br. 7 palm. Zij is geheel in de Vlaamsche RUBENS-manier, zoowel in ordonnantie als in koloriet

behandeld, fijn van kleur en fiks gepenseeld; beteekend H. JORDAENS, *pinx.* — Welligt is LUCAS JORDAENS, de Napelsche, zijn zoon. — Zie bij mij aldaar. —

JORDAENS. (JACOBUS) Aldus staat de naam onder zijn fraai portret, voorkomende in do *Konstkamer* enz. van A. VAN DYCK. De redenen, die er bestonden, om JORDAENS, na zijn overlijden, van *Antwerpen* naar *Putten* over te brengen en hem daar te begraven, wordt bij de meeste onzer geschiedschrijvers niet vermeld, dus deel ik mede, wat mij hieromtrent in bet *Ms.* van *Mols* is voorgekomen: „JORDAENS was van de protestanto religie; ende zelvo was hy het hoofd van eene byzondere seete, dio vergaderingen in 't geheim hielden, waartoc hy zyn huis, dat zeer groot was, heeft geleend; maar bet geregt raakte daar achter, hetgeno JORDAENS eenige moeilykheid toebragt, dat gelove, hy naderhand effende of verdonkerde, te meer, als ook hy op de Registers (van St. Lucas) onder do dooden gerekend staet, dat anders, zoo verinyne, niet zoude geschied zyn geweest.” — Er schijnt waarheid in dat berigt gelegen te zijn, want hij is werkelijk, na zijn dood, naar *Putten* op Nederlandsch grondgebied vervoerd en begraven. Op zijn graf werd eene zerk, met het volgende opschrift, geplaatst: *Hier leit begraven JAQUES JORDAENS Constschilder binnen Antwerf. sterf den 18 Oct. A^o. MVI^cLXXVIII. ende Eerbar Catharina van Noort zyn Huysvrouwe, sterf den 17 April A^o. MVI^cLIX. ende Joufr. Elisabeth Jordaens haere dochter, sterf den 18 October A^o. 1678. Christus is de Hope onser Heerlychheyt. Coloss. I. 27.* — In den jaro 1794, werd de kerk to *Putten* door de Franschen gesloopt, en de genoemde grafzerk verbrijzeld. In 1844 is van wege do Belgische Regering bij do Nederlandscho verlot gevraagd, om voor JORDAENS, te *Putten*, een graftecken to mogen oprigten; doch hierin is door wijlen den kunstlievenden Vorst, Koning Willem II., zelven voorzien, dewijl reeds, in 1845, de zerk hersteld, de grafplaats met een ijzeren hek omgeven, en alzoo aan de vergetelheid ontrukkt werd. — In *Houbraken* vindt men een verhaal over JORDAENS en RUBENS, hetwelk hij uit *Sandart* geput heeft, luidende als volgt: „*Sandart* merkt aan, dat by RUBENS, toen hy in zyn lustigsten tyd was, in den weg liep, waorin die hem ongevergt een groot werk opschommelde, en te weeg bragt dat hy te *Madrid* ontboden wierd, om, ten dienst van 't Hof, Patroonen in waterverf voor de Tapytwerkers te maken; omdat hy veelligt zyne handeling daardoor zou verzetten, ten minsten zoo lang van honk en hem uit den weg zyn. Gemelde *Sandart* geeft ook te kennen: dat hy naderhand zoo krachtig mals en uitgevoerd niet meer schilderde, door dien hem die kleurigo en harde wyzo van schilderen bleef aankleven.” — Zulke, en meer dergelyko berigten, hebben ook in do latero geschiedkundigo mededeelingen wortel geschoten, en zijn, te goeder trouw, overgenomen, zonder zo aan de mogelijkheid en de waarheid te toetsen. De meergemelde raadsheer *Mols* heeft dio taak op zieh genomen, en ik kan niet nalaten, hem hier, over *Houbraken's* berigt handelende, in zijne Vlaamsche taal — tot goed verstand der geschiedenis van JORDAENS leven en werken, en om RUBENS van dien blaam to zuiveren — to laten spreken: „*Sandart*, doch een van de vroegste meesters, dio alle do levens der schilders beschreven heeft, was tog veelen dingen hem ontvlogen, als hy begon to schryven, dat ooghschyntlyk blykt in dat relaas wegens RUBENS en JORDAENS. Vooreerst JORDAENS opgekweekt zynde voor een Patroon schilder of *water-verf-schilder*, zoo als hy to boek staat, en maar eerst in 1616 meester geworden zyndo, en konde aan RUBENS geen jalosyo verwekken, nog veel min hem in de weg lopen, als zyndo beiden van ongelijko professie. Die de schilderyen van JORDAENS aanschouwd, dio vroeg of laat van hem in olyverf zyn, doen ogenschyntlyk zien dat hy min of meer nooyt zyne manier van schilderen (en Detrempe) verlaten heeft, ja zelfs onder

die welke onder de beste van hem uitmunten, daar men den tyd juist van kent. Voor de rest, ik vertrauwe my vastelyk dat RUBENS ziende de groote maniere van schilderen die JORDAENS gebruikte in 't verveerdigen van zyne patroonen, (waarvan eenige over de vyf of zes jaren (1774) alhier verkocht zyn geworden, en waarop het jaartal 1620 stond,) RUBENS zegge ik, zich zal bejammerd hebben, dat deze meester zyne konst daaraan versleet, en zal hem op zyne school groepen hebben om hem aan het schilderen van olyverf te brengen. Het exempel dat *Sandrart* by brengt, van, dat JORDAENS naar *Madrid* gezonden wierd, om aldaar patronen voor tapyten te schilderen, zal van geen waarde weezen, als men denkt dat als dan in *Madrid*, of elders in *Spanje*, geene fabrique van Tapyten bekend was. — Wat daarvan zy of niet, het dunkt my ten onregte RUBENS zonder gegronde reedens te betigten van konstenaars te kort gedaan te hebben, hy die tot den laasten adem van zyn leven (mag men na zeggen) zoo veel liefde en hoogachting voor de konst en konstenaars gehad heeft. — Maar *Sandrart* en zyne navolgers, daar zeer veel van zyn (God betert) die de mocite niet willen doen of bekwaam zyn om een egte beschryving van 's mans leven te geven, moesten doch hun bemoeyen, met papier en inkt te verkwisten, en zulke diergelyke praatjes aan den dag te brengen. Ik heb hier voren gemeld dat er patroonen van Tapyten nog in wezen zyn, door JORDAENS geschilderd, die het jaartal van 1620 vertoonen, daaruit zoude kunnen aangemerkt worden, dathy alsdan nog niet op de schoole van RUBENS gekomen was?—Dat kan waar wezen, alzoo hy alsdan maar 4 jaren meester was. Maar het is waarschylyk dat het niet lang daar naar zal geweest zyn, want RUBENS heeft hem gebruikt om de *Gallery van Luxemburg* te schilderen, als oogschijnlyk blyekt aan verscheyden stukken van dezelve, nu men weet dat RUBENS dezelve niet naar het jaar 1624, of begin van 1625 geplaatst heeft, en dat JORDAENS hem verzeldt heeft om die stukken te helpen versetten. Bovendien het blykt uit een Brief: *Ms. van De Piresc aan Gevaertius* — dat RUBENS naar *Parys* is gekomen in January, of in het begin van February, want hy bedankt hem (in dato 26 February 1622) dat hy hem de kennisse bezorgd heeft van RUBENS, die weinigtyds aldaar vertoefd hadde, (durant le peu de sejour qu'il a fait ici) zoo spreekt hy. — Dat aanzien voor de eerste ryze die RUBENS naar *Parys* gedaen heeft, tot het aanneemen van het schilderen dezer *Gallery*, in 't jaar 1623 was hij daar ook, want den zelve *De Piresc* schryft aan *Gevaertius* in dato 8 Junij „„*J'eus le bonheur que Monsieur RUBENS se trouvait chez moi quand j'ai reçu votre dépêche de la semaine passéé ou il prent la lettre que vous me recommandiez de lui faire tenir.*”” Ik hadde het geluk (zegt hy) dat myn Heer RUBENS tot mynent was, als ik uwe depêche van de gepasseerde weecke ontfinc, en zelve den brief aannam die UwE. my recommandeerde aan hem te bestellen. — Zoodat uit alle deze stukken blykt, dat RUBENS in dien tussehen tyd bezigh moet geweest zyn van deze Gaendery te doen verveerdigen, en gevolglyk om die reden JORDAENS by hem genoomen zal hebben, ten ware men liever 't naer volgende tydstip woud onderstellen. — Op 29 Meert 1620, passeerde RUBENS en *Jacobus Terinas* prepositus van 't Proffessiehuys der Societeit, accoord, voor het schilderen van hunne 39 plaffous of zolderstukken tot hunne nieuwe kerk. — Artikel 2, is gestipuleerd dat RUBENS de schetssen van deze 39 stukken met zyn eygen hand moest maken, maar dat hy door VAN DYCK, mitsgaders zommige andere van zyne Discipelen zoo in 't groot mogt doen opwerken. Was VAN DYCK alsdan al op de school van RUBENS, het is te denken dat JORDAENS alsdan ook aldaar zal geweest hebben, zynde ouder van konst als VAN DYCK, die maar eerst 11 February 1618,

meester geworden was. — Waaruit nog een derde reflectie spruyt, te weeten, dat alle deze en andere schilders, voor RUBENS zullen geschilderd hebben, niet als discipels, maar als loonbazen, omdat dezelve al reeds hunne leerjaren gedaan hadden by andere Meesters." — Onze JORDAENS heeft ook gegraveerd. De volgende bladeren, zegt Nagler, worden aan hem toegekend, als: *De Verdryping der verkoopers uit den Tempel*, J. JORDANS inv. 1652, in f°. De eerste drukken, zonder adres van *Blooteling*, zijn zeldzaam. — *De Afnemng van het kruis*, J. JORDANS inv. 1652, h. 10 dm. 7 str., br. 8 dm. 7 str. Par. — *De Vlucht naar Egypte*, even zoo beteekend, in f°. — *Jupiter als kind* enz. Idem idem. — *Jupiter en Juno*, 1652, h. 10. dm. 3 str., br. 13 dm. 5 str. — *Mercurius doodt Argus*, 1652; de afdrukken met *Blooteling's* adres zijn opgesneden; h. 8 dm. 4 str., br. 9 dm. 4 str. — *Een boer houdt, by eenige toeschouwers, eene koe by den staart*. 1652, in f°. — *Saturnus op de wolken* verslindt een zijner kinderen; eene zeldzame prent, niet beteekend, wordt ook aan hem toegekend, in 4°. — *Caeus berooft de kudde van Herkules*, idem, idem. — Dat hij ook heeft geëtst, vindt men bevestigd bij *Basan*, 3. partie. *Oeuvres de JAQUES JORDAENS* etc. *Paris*, 1777, in 8°. waarin 32 prenten, naar zijne werken gegraveerd, en waar onder er door hem geëtst, beschreven zijn. — Zijn portret komt voor in de *Galerij te Florence*, onder het aantal van 321 stuks afbeeldingen van kunstenaars. — Welligt is dit hetzelfde, dat hij *Van der Marek Aegidz.*, te *Leyden*, was, en te *Amsterdam*, in 1773, verkocht werd, zijnde Nr. 420 van den *Catalogus*. „Dit stuk is door hem-zelve geschilderd; hy is verbeeld met een rol papier in de hand, zeer krachtig behandeld, op doek, h. 27½, br. 31½ dm. Rhijnl. maat." — Het komt ook voor in *De Bic.* — In 1734, werd te 's *Hage*, de kunstnalatenschap van JAQUES JORDAENS verkocht; de *Catalogus* bevatte 109 nummers, waar veel werken van JORDAENS bij waren, onder anderen, een *Plafonds* met randen, met de *Historie van Physche*, voor de koningin *Christina* van *Zweden* geschilderd, en met f 150 betaald. Of dit nu nog uit de nalatenschap van onzen JACOBUS was, weet ik niet. — Veel is er in de laatste 25 jaren over onzen grooten kolorist geschreven, en vooral wat betreft de geschiedenis van zijn geslacht. Zie den *Messenger des Sciences Hist. etc. Gand*, 1833, I. blz. 509, en 1852 blz. 203, door den Heer *P. Génard* uit echte bronnen meêgedeeld. Daarin vind ik aan het hoofd van zijn geslacht, HENDRIK JORDAENS, (hoewel die naam reeds in 1481, in het *Register van St. Lucas*, te *Antwerpen*, gevonden wordt) wiens echtgenoot, *Margreta van Ufele*, vóór 1541 overleden was. Doch bij hun zoon, SIMON, schijnt eene fout te zijn ingeslopen; immers, hoe kan hij, die gehuwd is vóór 1539, en in 1550 overleden, nog in eene autentieke akte, die in zijn geheel, in eene Noot, er wordt bijgevoegd, tot bewijs van zijn bedrijf als bestuurder der publieke verkooping, gedagteekend 26. Aug. 1561, voorkomen? Verder zie ik dat JACOBUS tot ouders had, *Jacobus Jordaeus*, koopman in lijnwaad, te *Antwerpen*, die op den 2. September, 1590, in de L. V.-kerk, *Barbera van Wolschaten* huwde, uit welken echt hij de oudste van elf kinderen was, en in 1593, — niet 1594, zoo als bij *Immerzeel* staat vermeld — aldaar werd geboren; dat hij, in 1607, als leerling bij ADAM VAN NOORT kwam, en den 15. Mei, 1616, diens dochter, *Catharina van Noort*, huwde, en bij zijne huisvrouw drie kinderen verwekte, als: *Elisabeth*, geb. 26. Junij, 1617; *Jacobus*, geb. 2. Julij, 1625, en *Anna Catharina*, geb. 23. October, 1629, alle gedoopt in de L. V.-kerk te *Antwerpen*. — Aan het slot heeft de Heer *Génard* eene belangrijke aanwijzing gedaan van al de bekende werken van JORDAENS, zoowel in de verschillende Museums, als in bijzondere Kabinetten bewaard, waaruit blijkt, dat die een getal van 211 stuks schilderijen bedragen.

Echter zijn hieronder begrepen 48 stuks, die op de Verkoopning der schilde-rijen van JACQUES JORDAENS, te 's Hage, in Maart, 1734, werden verkocht, en dus, natuurlijk, na dien tijd wijd en zijd verspreid, en in genoemde Museums enz. beland zijn, weshalve deze dus tweemaal in het opgegeven getal zijn begrepen. Zie nog eene belangrijke bijdrage over onzen JORDAENS, door den Heer *Alvin*, in het *Bulletin de l'Académie Royale de Belgique*, 1855, blz. 740—757.

JORDAENS, (JACOBUS) de Jonge, zoon van den beroemden Belgischen schilder van dien naam, werd den 2. Julij, 1625, te *Antwerpen*, geboren. Hij heeft zeker de kunst bij zijn vader geleerd, hoewel noch dit, noch de aard zijner kunst, vermeld wordt; alleen lees ik, dat hij de kunst beoefende, en in *Denemarken* overleden is. Zie *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857, blz. 252.

JORDAENS. (L.) *Nagler* noemt hem een landschapschilder en teekenaar, van *Antwerpen*, die, omstreeks 1650, bloeide. — De volgende prentwerken zijn naar zijne teekeningen gegraveerd: *Theatrum praecipuarum Urbium ducatus Brabantiae, Flandriae, Zelandiae, a N. J. Visscher in lucem editum*, 1660. De onvermelde graveur is P. SCHUTT. — *Speculum Zelandiae* etc., bij een vergaderd door *N. Visscher*, zonder namen van kunstenaars, doch, waarschijnlijk, ook door SCHUTT. — Ik heb geen schilder van dien naam in het *St. Lucas-gild* van *Antwerpen* gevonden.

JORDAENS. (LUCAS) Deze alomberoemde Italiaansche historieschilder, meer bekend onder den naam van *Le chevalier* LUCA GIORDANO, gezegd LUCA FA PRESTO, wordt, in de kunstwereld, om hem van den Antwerpschen JORDAENS te onderscheiden, de *Napelsche* JORDAENS genoemd. Hij werd, te *Napels*, in 1632, geboren, en overleed in 1705. — Het zij verre van mij, hem, in mijn Werk, als een Nederlander op te nemen, dewijl ik nergens bij vreemde auteurs eenige sporen heb ontdekt, die daartoe reden zouden kunnen geven, en echter kan dit evenwel in dien zin verstaan worden, omdat hij uit een *Nederlandsch* geslacht voortgesproten is. — De aanleiding daartoe vond ik in de *Beschryving der Stad Delft*, door *Reinier Boitet*, *Ibid.*, 1729, in f^o, bl. 788, dewijl deze, bij de vermelding van het levensberigt van den Delftschen HANS JORDAENS, onmiddelijk daarop laat volgen: „Zommige willen, dat den berugten LUCAS JORDAENS, die men den *Napoli-taan* noemt, dewelke om het penseel snel te voeren, geen weerga gehad heeft, een zoon van onsen HANS JORDAAN is, die hy te *Napels* gewonnen zou hebben, en het is kennelyk, dat hy zyn meeste levenstyd te *Rome*, *Venetiën* en *Napels* heeft versleeten, waarom men dien beroemden LUCAS JORDAAN ook een Delfsche telg zoude mogen noemen; en uit de verhaalen schynt wel te blyken, dat hy de kunst by zyn vader aldaar zal hebben geleert, gelyk de vaardigheyd zyns penseels niet duister te kennen geeft.” — Het is wel jammer, dat *Boitet* niet aanvoert, waardoor die meening bij hem ontstaan is. — In de meeste Kunstgalerijen van *Europa* worden van zijne voortreffelijke werken bewaard, en vooral te *Madrid*, waar 47 stuks voorhanden zijn.

JORISZ. (AUGUSTYN) is reeds bij *Immerzeel* vermeld, doch ik voeg, tot meerdere juistheid, er nog bij, dat zijn eigelyke naam was AUGUSTYN JORISZOOON VERBURCHT, en hij, volgens *Van Mieris*, de zoon van *Jan Janszoon Verburcht*, brouwer, te *Delft*, en van *Maartje Cornelis van Tetrode*, geboren in het jaar 1525, en wiens afbeeldsel twee jaren vóór zijn dood, die in 1552 voorviel, gemaakt schijnt, want men leest dit randschrift er om: AUGUSTYN VERBURCHT *Delfus*, *Aetatis* 25. *factus* — dat is: AUGUSTYN VERBURCHT, *Delfenaar*, *gedaan zijns ouderdoms* 25. — Zie *Hist. der Nederl. Vorsten*, III. bl. 309, alwaar eene afbeelding der Medalje te zien is. — Ook bij *Van Mander* in 8°, I, bl. 170, komt dat-

zelfde afbeeldsel voor. — *Nagler* zegt, dat hij eenige kleine prentjes gegraveerd heeft, als: *Een kind op een doodshoofd*, kl. 4°. enz.

JORISZ. (DAVID) Dit artikel is, bij vergissing, door *Immerzeel* tweemaal geboekt, als op JORISZ. (DAVID) en op DAVID JORISZ. en deze zegt verder, dat hij zich, onder den aangenomen naam van JAN VAN DEN BROEK, te *Basel*, had gevestigd; doch ik lees bij *Kok, Vaderl. Woordenboek*, JAN BRUCK, en in het *Journal ofte daeghlycxsche Tydtrekeninghe* enz. door *Zegerum Coninxbergen, Haerlem*, 1602, in 12°. het volgende: „A^o. 1556, den 25. Augustus. DAVID JORIS sterft te *Basel*, en wordt eerlyck begraven, in St. Laurenskerck, ende wordt aldaer genoecht JOHANNES BRVO.” — In de *Grouwelen der voornaemste Hoofketteren* enz., *Leyden*, 1623, in 12°, blz. 130, JAN VAN BROECK, en bij *Arnold, Kerck. Hist.*, II., bl. 538, JOHAN VAN BURK, dat wel de ware aangenomen naam zal zijn, dewijl *Arnold* een uitvoerig berigt, en ook zijn geboortejaar, 1501, opgeeft, hetgeen bijna nergens wordt gevonden. — Dat dit goed is, kan ik bevestigen, door zijn portret — hieronder vermeld — door JAN CORNELISZ. WOOD, naar hem vervaardigd, waarop in den achtergrond staat: DAVID JORIS *Aetat.* 54. A^o. 1554. — Dezo WOOD, of WOODANIS, is, zeker, zijne leer toegedaan geweest, want hij heeft ook de afbeelding van *Knipperdolinek* gemaakt. — Nog vond ik aangeteekend, dat, in het jaar 1522, eenige geschilderde glazen, in de Noorderkap van de St. Gommers- of Westerkerk, te *Enkhuisen*, zijn „gemaakt door DAVID JORIS, *glasschryver of schilder van Delft*.” Zie *E. van den Hoof, Hist. van Enkhuisen, Ibid.*, 1666, in 4°, bl. 19. — Hij werd in de wandeling aangeduid met den naam van *de Duivel van Delft*, en door den geschiedschrijver *Dionysius Mudzaerts*, der *Ketters Patriarch* genoemd. Zijn vader heette Jan van Amersfoort, en zou een kamerspeelder of Roderijker, of, naar de meening van anderen, een niet onbemiddeld koopman geweest zijn, onder den naam van *Jan Coman* bekend; zijne moeder was *Maritje, Jan de Gorters* dochter, en is, als wederdoopster, in 1537, te *Delft*, onthoofd. — Heeft hij in zijnen tijd godsdienstige vervolgers gehad „daarentegen heeft hy ook toen zyne vercedigers gevonden, die hem zeer hebben geroemd, en, niettegenstaande zoo veele yveraars, uitdrukkelyk schreven: „dat bij een zoodanig *Theosophus mysticus*, of geheim godgeleerde is geweest, dat zyns gelyke schriften nimmer werden gelezen, een waarachtig man Gods, die God, ten besten der menschen, zelve verwekt hadde.”” Een vermaarde dichteres van *Holstein*, geheeten *Anna Ovena Hoyerin*, in haare geestelijke Rijmen (*Poëni.*, p. 262) heeft op hem dezo verzen gemaakt: „*Dit heft juw gezegt De truw Gottes knecht, Den gy verdomen.*—*Syn lyf is verbrand, Syn ziel in Gotts hand, Ich darf hem niet nomen.*” — Zie genoemden *Arnold*, blz. 539. — Zijne kunstwerken komen weinig voor. Ik vond in de belangrijke Verzameling van *Ploos van Amstel*, onder de Teekeningeh, op bl. 210 van den *Catalogus*, Nr. 28: *Een koninglyk bedryf, met de pen en roet*, door DAVID JORIS; dat met eene bijteekening met f 15 betaald werd; en in de *idem, Catalogus van Prenten*, bl. 179, Nr. 18: *een Graftombe*, door DAVID JORIS, waaruit mij blijkt, dat hij ook de graveerkunst beoefend heeft. — Bij *Houbraken* vindt men vermeld, dat bij den konstliehebber *Jacob Moelaert*, te *Dordrecht*, (1718) vier stuks teekeningen, door DAVID-zelven geteekend, berustten; *De vinding van Mozes*, — *De verbeelding van het land van belofte*, — *Daar Petrus de scutels ontvangt* — en *De Hoofzman over houderdt*. — Deze laatste is thans bij *Weigel*, onder Nr. 3001 van den *Catalogus*, op 7 Thalr. 16 Gr. genoteerd. — Zijn werk herinnert aan dat van LUCAS VAN LEYDEN. — *Dr. Snellaert* meldt, dat JORIS, dien hij JAN VAN BRUGGE noemt, ook „het beroep van graveur op glas uitoefende.” Dit zal toch wel glasschrijver moeten zijn, zoo als de glasschillers

van dien tijd meestal genoemd werden, en veeltijds alleen in het graauw de voorwerpen afbeelden; want om met den diamant op glas te graven en te snijden, zulks wordt gezegd, eerst in het begin der XVII. eeuw uitgevonden te zijn. Zie *W(alvis), Beschryving van der Goude, Ibid., 1713, I., bl. 331.* — Onder het aantal Afbeeldingen, die van hem in onderscheiden Werken voorkomen, bezit ik er een, dóór CORNELIS VAN SICHEM *sculpsit*, in kl. f^o, staande, in zijne gewone toga met bont, voor eene tafel, waarop het *Wonderboek*, daar hij met de linkerhand op rust, en daarin een Anjelier? houdt enz. *Aetat. 54. A^o. 1554.* Zie het *Toneel der Hoofketteren, bestaende in verscheyde afbeeltsels van valsche Propheeten en Naekt-loopers, Geest-dryvers, Sectarissen en Duyvels-konstenaren. Byeenvergadert en in 't copier gesneden, door C. v. SICHEM (CHRISTOFFEL EN CORNELIS), tot Middelhurch, by Wilhelmus Goeree, Boekverkoper op den Burght, in Cicero, Anno 1666, in f^o, bevattende 21 stuks portretten, kompleet, zeer zeldzaam, en in mijn bezit.* — Ook in *Van Mander* en bij *Houbraken* komt zijn Portret voor. — Zie verder over DAVID JORISZ., *Epistolarum ab Illustr. et Cl. Viris scriptarum &c. ed. S. A. Gabbema, — Ep. LXVII.*, en de *Levensbeschrijving* door *A. M. Cramer* in het *Nederl. Archief voor Kerkelijke Geschiedenis* enz., XVI. en XVII. deel.

JOSES. (JEHANS) In de kerk te *Tongeren*, is een *Lezenaar*, in 1372 gegoten, en een kolossale *Kandelaber*, waarvan het sierlijke drijfwerk tot bewondering strekt, door JEHANS JOSES vervaardigd; jammer dat een onverstandig poetsen, gedurende drie eeuwen, veel van het schoone heeft doen verloren gaan. — Hij was van *Dinant* geboren, en bloeide in de XIV. eeuw. Zie *Splendeur de l'art en Belgique*, p. 400. — Deze JEHAN is, waarschijnlijk, dezelfde, die voorkomt in de Rekeningen der Graven van Vlaanderen, vóór die der Hertogen van Bourgondië van 1378, als: „Item à maistre JEHAN le cloeghieter, pour gieter une clocke et II appeaux pour Ms. à mestre en la maison à Saint Martin à la posterne, ainsi que par lettres Ms. et cédule des maistres d'ostel appartient IIIJ^x IIIJ pd.” Zie *le Comte de Laborde, les Ducs de Bourgogne etc., Paris, 1849. Introduction*, p. L.

JOSI (C.) is door *Inimmerzeel*, als zijn tijdgenoot, reeds beschreven. Ik voeg echter hier het noodige nog bij, dat voor de geschiedenis dient bewaard te blijven. De genoemde auteur zegt „dat hij, als wees, in de Renswoudsche Stichting werd opgenomen.” Dit is waar, maar waarom niet gezegd, in welke, dewijl er eene te *Utrecht*, eene te *Delft*, en eene te 's *Gravenhage* bestaat. Het was in de eerstgenoemde stad, waaruit volgt, dat hij ook te *Utrecht* is geboren, van ouders die, waarschijnlijk, vreemdelingen en dus geen burgers dier stad waren, anders zou hij, als Wees, in het Burgerweeshuis en niet in het Stads-ambacht-kinderhuis geplaatst wezen; het is alleen uit dit Gesticht, dat veel-belovende jongelingen in het genoemde Fundatiehuis opgenomen, en voor nuttige kunsten opgeleid worden, ingevolge de edele en loflijke wilsbeschikking van *Maria Duyst van Voorhout*, weduwe van *Van Reede van Renswoude*, stichteres der drie genoemde huizen. — Het jaar zijner geboorte is mij niet gebleken. — Ik vond hem als lid van het schilder-collegie te *Utrecht* vermeld: „1804. Josy tot *Amsterdam*, Plaatsnijder,” zoodat hij toen, behoudens zijn lidmaatschap, reeds te *Amsterdam* was gevestigd. Maar de bepaalde reden, waarom ik dezen verdienstelijken graveur nog verder gedenk, is, omdat er geen woord wordt gerept van een groot Prentwerk, hetwelk hij uitgegeven, en waarvoor hij zelfs eenige platen vervaardigd heeft, waardoor zijn naam in eere en aandenken zal blijven, getiteld: *Collection d'imitations de Dessins d'après les principaux Maitres Hollandais ou Flamands, commencée par C. PLOOS VAN AMSTEL, continuée et portée au nombre de cent morceaux* (par C. JOSI, J. COOTWYCK, J. KORNLEIN, B. SCHREUDER, J. DE BRUIN, F. DIETRICH, C. C.

LEWIS etc.) avec de Renseignemens historiques et détaillés sur ces Maitres et sur leurs ouvrages. Précédée d'un Discours sur l'état ancien et moderne des Arts dans les Pays-Bas, par C. JOSI. Londres, chez C. JOSI; 1821, papier velin, Roy. 8°. — Van dit onvergelyklyk werk zijn slechts 100 exemplaren gedrukt, waarvan er 77 in handen der inteckenaars zijn gekomen terwijl daarna de platen vernietigd werden. De prijs, bij intekening, was 40 guinées, en voor de overige (23) exemplaren was de koopprijs op 50 guinées bepaald. — In dit werk zijn 46 stuks prentteekeningen van de platen getrokken, die door PLOOS VAN AMSTEL, in zijnen tijd, door hem-zelfen zijn vervaardigd en uitgegeven. — Zie over de eerste uitgave, na diens overlijden, bij mij op WOLFF. (BENJAMIN) — Men zie verder over een exemplaar, *Weigel's Kunstlager-Catalog, Leipzig, 1841, in 8°, Dreizehnte Abtheilung, Nr. 12230*, waar al de prenten, die in dit werk, volgens de nummers voorkomen, worden vermeld. In het daar bedoelde exemplaar loopen de nummers tot 106; welligt zijn er eenige bijgevoegd, om de zeldzaamheid te vermeerderen. Dit is zeker, dat er nog een aantal dergelijke prentteekeningen bestaan, door J. J. BYLAERD, E. W. J. BAGELAAR, — Zie op beiden. — B. MARTINI en anderen vervaardigd, van welke ik er een aantal bezit. — Hij heeft zich ook verdienstlijk gemaakt door het volgende Bockwerk: *Beredeneerde Catalogus der werken van REMBRANDT VAN RHYN, en van zijne leerlingen en navolgeren, herkomstig uit het Kabinet van den Heere C. PLOOS VAN AMSTEL Jcz., welke in het openbaar zullen verkocht worden*, (op Dingsdag den 31. Julij, 1810), ten huize en onder directie van C. JOSI, Graveur en Kunsthandelaar, te Amsterdam, bij wien de *Catalogus te bekomen is à 11 st.* Op een afzonderlijken titel heeft hij een portret van REMBRANDT geëst. De *Catalogus* is met vele historische aanteekeningen, betrekkelijk dit Werk, verrijkt. — Er gaan eenige portretten uit, door hem gegraveerd, als: de *Generaal Daendels* in 8°, de *Luit. Kol. Krayenhoff*, in 8°; — ook de *IJsgang en doorbraak te Vuren, bij Gorinchem, te Bommel, bij Nijmegen* enz.

JOSSE of JORYS, beeldhouwer, werd, in het jaar 1410, gelast, om de reeks standbeelden der Graven en Gravinne van Holland, die de hofkapel te 's Gravenhage versierden, met dat van *Jacoba van Beyeren*, te vermeerderen, zooals in de Rekeningen der executeuren van het Testament der gemelde gravin, op het jaar 1441, — in 's Rijks-Archief, te 's Hage, berustende, — wordt gevonden: „Int jaer van XIIIJcXL, betaelt Jorys, beeldestnyder, voor eene vorme van enen wive te snyden, na onser genediger vrouwe zaliger gedachten, ende in der capellen in den Hage by den anderen graven ende gravynen deser landen voor Hollant staen soude: IJ scilde, ende van stofferen V $\frac{1}{2}$ scilt.” — Zie *Messenger des sciences Historiques etc.; Gand, 1858, bl. 90.*

JOSSE of JUSSUS VAN GEND. — Zie GEND. (JUSTUS, of JOSSE VAN)

JOUR (*Mevrouw...*) Du vind ik als eene bekwame schilderes vermeld, die, in 1811, te 's Hage, de kunst beoefende. Zij schilderde historische voorvallen en vervaardigde kopijen in pastel. Bijzonder schoon is de *boetvaardige Magdalena*, in de koninklijke Galerij te Dresden. — Zie *Nagler*. — Ik heb dit stuk daar, in 1851, niet gezien, ook staat het in den *Catalogus* niet vermeld.

JUDAEIS. (GERHARDUS A) is JODE. (GERARD DE)

JUNI, (JOHANNES DE) een geboren Nederlander, die als schilder, beeldhouwer en bouwmeester grooten roem heeft behaald. Hij wordt onder de leerlingen van MICHEL ANGELO geteld, waardoor hij bij eenige schrijvers als een Italiaan is opgegeven. Dewijl Spanje het land is, waar hij de meeste zijner kunstwerken heeft vervaardigd, zoo is het *Palomino Velasco*, in zijn werk *Las Vidas de los Pintores Espanoles*, die ons het zekere berigt, dat hij een Nederlander was, heeft

gegeven. Te *Valladolid* vervaardigde hij, met GREGORIO FERNANDEZ, de *Voorvallen uit het lijden van Christus*, een zeer groot kunstwerk; daarna de *Begraafenis van Christus*, met levensgrootte beelden, voor het klooster van San-Francesco, te *Segovia*; de *Afneming van het kruis*, voor dat van St. Martin en verscheiden andere meesterstukken. — Dou Pedro Alvarez de Acosta, bisschop van *Oporto*, deed hem van *Rome* derwaarts komen, om er het bisschoplijk paleis te bouwen, en meer andere kunstwerken uit te voeren. — Hij is in 1614 overleden. — Zie *Fiorillo*, *Geschiedte der Mahlerei in Spanien u. s. w.*, en *Nagler*. — Zou zijn naam niet JOANNES DE JONGE kunnen zijn, en hij zijn werk JOAN. JUNI beteekend hebben?

JUNIUS, (FRANCISCUS) zoon van *Franciscus Junius*, Professor te *Leyden*, werd te *Heidelberg*, in 1589, geboren. Men vindt nopens hem aangeteekend, dat hij, bij zijne zeldzame hooge geleerdheid, ook de schilderkunst beoefende. Hij heeft zich in die kuust een onsterflijken naam verworven, door zijn werk: *Schilderkunst der Ouden, begrepen in drie boeken; Middelburg*, 1641, in 4°. waarvan de eerste uitgave in f^o., in het Latijn, door hem, in 1637, aan den Koning van *Engeland*, — toen het land van zijn verblijf — is opgedragen, en in welke uitgave ook een brief van A. VAN DYCK aan hem, daarover, voorkomt, alsmede een van RUBENS, die echter maar alleen in de 4°. uitgave worden gevonden. — Nog vindt men in den *Catalogus van Van Hulthem*, Nr. 9186, FR. JUNII, *de Pictura Veterum, lib. III. Amst. Joh. Blæu*, 1637, in kl. 4°., en, een idem, Nr. 19873, *Latijnsche druk*, te *Rotterdam*, 1694, in f^o., en eene *Duitsche vertaling*, uitgegeven te *Breslau*, in 1770. — Hij is te *Windsor*, in *Engeland*, in 1677, overleden. Bij uitersten wil vermaakte hij zijne Handschriften aan de Universiteit van *Oxford*, waar men, te zijner eere, eene fraaije Graftombe heeft opgericht. — Zijne afbeelding vindt men in de gemelde 4°.-uitgave van *Middelburg*, zeer fraai en geestig gesneden door W. HOLLAR, naar A. VAN DYCK; ook een *idem*. P. V. GENST sculp. naar V. D. WERFF.

JUVENEL (NICOLAAS) werd geboren in de *Nederlanden*, omtrent het jaar 1540, en is, te *Neurenberg*, in 1597, overleden. — Zijne werken zijn zeldzaam. — In de Galerij te *Weenen* is van hem een stuk, zijnde eene schilderij in gothische architectuur, waarop de schilder heeft voorgesteld de *Boodschap van den Engel aan Maria*. Men ziet eene groote gewelfde zaal, met meubelen van zijn tijd, waarin twee open deuren een uitzigt geven op twee andere, even zoo gemeubelde, kamers; br. 1 vt. 5 dm., h. 1 vt. — In de *Stads-Hemmerlein'sche kunst-galerij*, op den *Michaëlsberg*, te *Bamberg*, zijn twee-en-tachtig ideale afbeeldingen der gebruiken van de meeste volken der aarde, die in rondes zijn gevat. Het geheel is een fries, bestaande uit vijf afdeelingen, h. 3 vt. 3 dm. 9 str. alles te zamen lang 40 vt. 10 dm. — Zie *Rathgeber, Annalen u. s. w.*, in f^o., S. 395. — Hij heeft een zoon, PAUL genaamd, nagelaten. — Zie aldaar. — Er wordt bepaald gemeld, dat hij eerst de glasschilderkunst heeft beoefend, en, daarna, uit de *Nederlanden* naar *Neurenberg* vertrekkende, dit vak met dat der olieverf verwisseld heeft. — Zie *Gessert, Geschiedte der Glasmalerei u. s. w. Stuttg.* S. 1839, in 8°., en *Wilhelm Wackernagel, die Deutsche Glasmalerei u. s. w. Leipzig*, 1855, in 8°., S. 169.

JUVENEL (PAUL) was de zoon van NICOLAAS JUVENEL, — Zie aldaar. — die, bij ADAM ELSHEIMER de kunst heeft geleerd. Hij schilderde het inwendige van kerken en was een goed kopiïst naar oude Vlaamsche en Duitse meesters, voornamelijk naar ALBRECHT DURER. — Hij stierf, in 1643, oud zijnde 64 jaar. — Zie *Bryan-Stanley*. — JUVENEL heeft drie zonen en ééne dochter nagelaten, die allen, in *Duitschland*, met roem de kunst beoefend hebben. — Zie *Nagler*. —

J. V. D. Op het stedelijk Museum van Oudbeden enz., te *Utrecht*, berust een klein schilderijtje, in de manier van HERMAN SAFTLEVEN'S *Rijngezigten*, doch meer als in miniatuur bewerkt; het schijnt naar een Italiaansch landschap te zwemen, en is gemerkt I. V. D. F. 1712. — Meer is mij van dezen meester, tot heden, nog niet voorgekomen, en ik vermeen, dat hij een kunstliefhebber is geweest. — Of deze initialen met JACOB VAN DALEN — Zie aldaar. — in verband zouden kunnen staan, is wegens de jaartallen niet ligt uit te maken.

J. V. II. Met deze naamletters, allen aan elkander gehecht, is, als monogram, eene prent beteekend, voorstellende een *Gezicht op een aan eene rivier gelegen dorpje*, waarin een herberg en eene kerk als hoofdzaak voorkomen. Het is in den stijl, als de bekende gezigten van ABRAHAM RADEMAKER, CORNELIS PRONK en anderen van dien stempel voorgesteld, en beteekend J. v. II. *inv. et fec.* 1761. — Het prentje-zelf is lief bewerkt. — Wie nu is deze J. v. II.?

J. W. Ik bezit eene prent, waaronder staat *J. W. sculpsit*, en waarvan de ware naam des vervaardigers nog onbekend is. *Brulliot*, die deze prent kent, schrijft er het volgende van: „Deze letters, waarvan wij de ware beteekening niet hebben kunnen vinden, behooren toe aan een Hollandsch graveur, die in den stijl van S. SAVARY werkte; hij heeft aldus eene prent beteekend, voorstellende een geleerde, bij eene tafel gezeten, lezende in een boek. De achtergrond stelt eene kamer voor, verlicht door een venster aan de linkerzijde. In de marge van onder leest men: *De geleerde in syn kamer*; lager twee Hollandsche verzen door *Jud. Hondius*, en geheel onderaan de naamletters van den graveur. H. 11 dm. 4 l. met de marge er bij gemeten, br. 7 dm. 4 l. Parijsche maat. Deze prent schijnt naar eene schilderij van REMBRANDT te zijn gegraveerd.” Zie 2. partie, Nr. 1768. — Ik bezit de pendant er bij, voorstellende *Een student in syn kamer*. H. R. *sculpsit*. — Zie op ROKERS. (HENDRIK)

K.

KAA. (JAN VAN DER) Als eene uitbreiding op *Immerzeel*, moet ik melden, dat deze steeds in talent ontwikkelende kunstenaar de eer heeft genoten, een *ring met brillanten*, van aanzienlijke waarde, van Z. M. den Keizer van *Rusland* ten geschenke te ontvangen, wegens eene, voor genoemden Vorst, vervaardigde schilderij.

KAAN (...) wordt door *Gerard Hoet, den Jonge*, opgegeven, onder de door *J. van Gool* in zijn Werk, overgeslagen schilders te behooren; doch het is dezelfde persoon als F. CAENEN. — Zie aldaar bij *Immerzeel*.

KABEL. (ADRIAN VAN DER) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op CABEL. (ADRIAEN VAN DER) Zijn Portret komt voor in *D'Argensville* en in *Kilian*.

KAEN, (W.) een onvermeld kunstenaar, wiens voortreffelijk werk bij mij de vraag deed ontstaan, of de naam op de schilderij, waarvan de beschrijving hier volgt, wel goed gelezen is, te meer, dewijl die tot den zeer ouden schrijfstijl behoort, en eene eeuw verleden met weinig oordeel en kennis, naar een-ieders beste meening, werd afgeschreven, en of zij niet veelver voor werk van WILLEM KEY, ook bekend onder den Latijnschen naam van GUILIELMO CAIE, moet gehouden worden; want, kunst van die waarde, kan, dunkt mij, den maker niet zoe geheel, en vooral in onzen tijd, onbekend doen blijven. — In de beroemde Kunstverzameling van *Van der Marck*, te *Leyden*, verkoekt te *Amsterdam*, 1773, komt, onder Nr. 498 van den *Catalogus* voor: „W. KAEN, *Een Geestelyke Ordinantie*, op pancel, h. 51, br. 39½ dm. Rhijnl. Op den voorgrond vertoont zig eene doode leggende Christus

rustende tegen de sehoot van twee knielende vrouwen, die den Heiland weenende aanzien; ter regterzyde eene knielende vrouw, met de handen voor de borst; en ter linkerzyde, een staande weenende Johannes, benevens eene biddende vrouw en een oudvader; nevens haar nog drie mannen, waarvan een derzelve, een Doornekroon in de hand hebbende, die hy aan een andere vrouw toereikt; wat verder ziet men den Berg, met de drie kruissen, waarvoor twee krygsknegten te paard, en eene stad in 't verschiet. N. B. *Dit capitale schildery is by uitnemendheid fraai van teekening, alsmede van verbeelding der hertstogten, zeer uitvoerig en helder van coloriet, en iets zeldzaams van zo een oud Meester.*" Door *De Winter* gekocht voor f 800. Deze prijs is, iu vergelijking met dien van f 515, aldaar betaald voor de schoone schilderij van A. VAN DYCK, (*de staande Maria met het kind Jezus en Johannes*, met de baanderrol in de hand, waarop staat *Ecce homo*, en vandaar in de Galerij te *Dusseldorp* overgegaan, en thans in de Pinacothek, te *Munchen*, berustende) aanzienlijk te noemen, en men mag er uit afleiden, dat de schilderij tot de uitmuntende oude schildersechool behoort. — Dit stuk van KEY is, meer dan waarschijnlijk, hetzelfde, als dat, hetwelk ik op WILLEM KEY — Zie aldaar. — heb beschreven. Het verschil van den daarvoor besteden prijs is groot, doch het verschil van tijd, om voordeelig te verkoopen, was zulks evenzeer.

KAISER (JOHAN WILHELM) is, met regt, door *Immerzeel* vermeld, als de jeugdige kunstgraveur, die, „bij welverdiende aanmoediging, de Hollandsche graveerkunst mede zal helpen opbeuren uit haar vroeger verval." — Van zijne ijverige pogingen, om aan de algemeene verwachting, die van hem werd gekoesterd, te voldoen, getuigen zijne verdere werken, en zijn meer en meer ontwikkelend talent. Die pogingen zagen wij, eindelijk, volkomen bekroonen door het Kon. Nederl. Instituut, dat, als uitgelooften cereprijs, in het vak der Graveerkunst, in 1850, aan hem de *Gouden Medalje* heeft toegewezen en uitgereikt. Zijn kunstwerk bestond in eene gravure naar de schilderij van N. PIENEMAN, voorstellende *de dood van De Ruyter*, terwijl tevens eene hoogst loflijke vermelding aan eene gravure van HEM, naar de schilderij *de Schutters-maaltijd*, door VAN DER HELST, werd toegekend. — Het een en ander strekte ten spoorslag, om hem te benoemen tot Lid der IV. klasse van het gemelde Instituut, welke onderscheiding door Z. M. Koning Willem III., den 22. April, 1850, werd bekrachtigd. Zijne Majesteit-zelve, heeft hem, in 1852, *de Gouden Medalje* van verdienste geschonken. — In 1854 zag het licht eene groote plaat, voorstellende den *Moordanslag op Prins Willem I.*, den 18. Maart, 1582, te *Antwerpen*, naar eene schilderij van N. PIENEMAN. Deze gravure heeft groote verdienste, wat opvatting en bewerking betreft, en geeft duidelijk blyken van het talent des graveurs, vooral in de krachtige uitdrukking van kleur, waarin dit werk zeer uitmunt. Die gravure is door de Vereeniging ter bevordering van Beeldende Kunsten, te *Amsterdam*, bestemd tot premie of niet-prijs, en voor de aandeelhouders der genoemde Vereeniging vervaardigd. — Met genoegen zagen wij zijne verdiensten openlijk beloonen, toen het Z. M. den Koning behaagde, hem, in Augustus, 1855, te benoemen tot *Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw*. — Op de Wereld-tentoonstelling, te *Parijs*, heeft hij door zijn talent den roem der Hollandsche Graveersechool aldaar helpen schragen, en, dien tengevolge, door de Internationale Jury, bij het uitreiken der prijzen, eene *eervolle melding* verworven. — Den 28. November, 1855, las men in de openbare Nieuwsbladen, het volgende berigt: „Wij vernemen, dat gisteren onzen verdienstelijken stadgenoot, den Heer KAISER, graveur, bij gelegenheid van zijne benoeming tot Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, door de Maatschappij

Arti et Amicitiae een feestmaal is aangeboden." — In 1856, werd er eene aankondiging door de Heeren *Frans Buffa en Zonen*, te Amsterdam, gedaan, dat bij hen was verschenen: *De Schutters-maaltijd; Schilderij van VAN DER HELST, Gravure van J. W. KAISER*, waarbij eene afbeelding in luchtigen etsdruk, en door eene Beschrijving van de dichterlijke kunstpen des Heeren *W. F. Hofdyk* vergezeld. Het is deze gravure, welke ik, om het officiële karakter, door de graveer-faam daaraan gegeven, tot toelichting der geschiedenis van dit wereldberoemd kunststuk, nog meer algemeen wenschte te doen bewonderen. Op bl. 17, zegt de Heer *Hofdyk*: „*De Schutters-maaltijd*. Van dit meesterstuk, intusschen, bestond geene voldoende afbeelding, wel integendeel eene zelfs slechte, nog daarboven veranderd van formaat. De verdienstelijke graveur COUWENBERG besloot om zijn grooten landgenoot recht te doen wederbaren en den „*Schutters-maaltijd*,” in koper te brengen. Daartoe had hij reeds eene teekening in O. I. inkt op $\frac{1}{8}$ der ware grootte vervaardigd, met al de liefde, die een waarachtig kunstenaar den arbeid des anderen toedraagt, met al de innige warmte, al de geestdrift, die er zijn boezem voor ontvlamt; en deze nvolging was zoo juist, zoo zuiver, zoo uitvoerig, zoo volmaakt schoon, als er misschien ergens ter wereld eene dergelijke gevonden wordt. Had de oude Meester haar aanschouwd, hij zou hebben gezegd: „wanneer ik niet die schilderij had vervaardigd, zou ik gewenscht hebben, de teekenaar dezer kopij te zijn.” — COUWENBERG mogt zijn geheel voornemen niet ten uitvoer brengen: de dood, weder als willende toonen, aartsvijand te zijn van de kunst, die tot onsterfelijkheid leidt — de dood nam hem weg, en wie de kunst lief had, droeg rouwe. — Daarmede was de hoop der kunstminnaars, om het uitstekende meesterwerk, door het werk eens uitstekenden meesters weder afgespiegeld, te bezitten, den bodem ingeslagen; — want wie zou dat thands durven ondernemen?... Er was een hart, dat er warm voor gloeide, maar er onrustig bij sloeg. Niet om winstbejag — dat kon langs veel minder gevaarlijke, langs veel gemakkelijker wegen worden bereikt: — niet uit eerzucht — daarvoor woonde in datzelfde hart te veel zedigheid, maar — uit een hoog besef van roeping, een heilig gevoel van plich', rustende op den Nederlandschen Graveur, om zich vóór alles te wijden aan de handhaving van de eer zijner school, om haar de plaats te doen hernemen, die al te lang was verwaarloosd, en daarbij een van de echte meesterstukken der waereld, die waereld algemeen onder de oogen te brengen. — De begeestering voor — het besef der zwaarte van die reusachtige taak... gevoelt ge, wat strijd hier gestreden moet zijn? Gevoelt ge, hoeveel krachts er noodig was, om die schokken en slingeringen door te staan? Hoeveel sterkte, om niet terug te deinzen? Hoeveel moeds, om te volharden en door te zetten? Gevoelt ge dat?... brengt dan uwo hulde aan JAN WILLEM KAISER, den kunstenaar, die, worstelende in dien boezemstrijd, deze bezwaren en zijne eigene nederigheid daarenboven heeft overwonnen, en, door de belanglooze welwillendheid des Heeren *J. Moyet* (den bezitter van COUWENBERGS voortreffelijke teekening) daartoe in staat gesteld, zeven jaren lang, zijne beschikbare uren gebezigd heeft, om, den dood ten trots, de afgesneden taak wederom op te vatten en ten einde toe af te werken. Merkwaardig genoeg, overigends, de overeenstemming: 1648 vierde het Blauwe Vendel van Hopman *Witsen* den vrede met *Spanje*, dat jaar te *Munster* geteekend, en vereeuwigde VAN DER HELST dat op zijn dock; — 1848 ving de graveur KAISER aan, die schilderij door zijn stift te vermenigvuldigen, en den Nederlanders in het geheugen te roepen, wat hunno vaders hadden gewrocht, na tachtig jaren lijden en strijden, om hen te vormen tot wat zij geworden zijn. Het is of de Genius der Kunst, één met den Genius van *Nederland*, na tweehonderd jaren,

wederom krachtvol de wicken klapte, om het nakroost te berinneren, wat zij bebooren te zijn, willen zij zich waardig toonen aan het bloed, waaruit zij ontsproten. En nu met betrekking tot het technische van KAISERS arbeid zelf, — niet ik, maar veel bevoegder beoordeelaars, waaronder de beroemde TAUREL, hebben reeds een oordeel over den aanvang, die zelfs den stoutsten graveur zoude hebben doen verbleken, uitgebracht; dat oordeel kan, na voleinding, niet dan nog krachtiger zijn: KAISERS kunstwerk is dat van VAN DER HELST waardig. De Koning, hulde brengende aan des kunstenaars waarachtige verdienste, versierde hem de borst met het Ridderkruis van den Nederlandschen Leeuw; en de onbevoegde beschouwer, de voortreffelijke gravure genietende, stemt volgaarne in met de woorden van een onzer edelste en gevoelvolste Dichters. „Beider arbeid voor oogen, voegen wij de namen der beide kunstenaars naast elkander, en houden ons innig overtuigd, dat de onbevooroordeelde tijdgenoot, ze met ons in éénen adem *noemen*, en de nakomelingschap ze met ons op eene lijn *plaatsen* zal.” — *Amsterdam*, Maart 1856, *W. J. Hofdijk*. — Ik heb mij, om de belangrijkheid dezer zaak, deze — hier vreemdsortige uitweiding — veroorloofd, en voeg daarbij, dat men het door *Hofdijk* aangevoerde, alsof er van de bedoelde schilderij geene „voldoende afbeelding, maar wel, integendeel, zelfs eene slechte bestond,” vergelijkte met mijn artikel B. VAN DER HELST, waarna men wel zal willen bekennen, dat het beter ware, voor de woorden *niet bestaan*, hier *niet voorhanden* te schrijven: want de teekening van H. POTHOVEN is stellig vrij goed geweest; ik heb haar niet gezien, maar wel die van F. TOZELLI, ten huize van wijle den bekwamen kunstliefhebber en teekenaar GERARDUS JOHANNES VERBURGH, te *Rotterdam*, die de schoonzoon was van den bezitter van dat stuk, — den kunstverzamelaar GERRIT VAN DER PALS, — menigmaal, en altijd met bewondering, beschouwd. — Ten slotte, sta ik hier nog een oogenblik stil bij de Noot, welke *Hofdijk*, op bl. 19, geeft, ter verklaring, waarom hij, zonder eenigen titel over onzen graveur, zoo maar gemeenzaam weg, spreekt. „Ik zoude — zegt hij — wel geschreven hebben *den Heer J. W. KAISER*, wanneer mij de anekdoten van *Turenne* onbekend ware geweest.” — Het komt mij voor, dat deze Noot hier wel eenige opheldering noodig heeft, en zij is deze: Een *page* aan het Fransche *hof* vroeg eens aan zijn vriend: „eet gij heden ook bij *Turenne*?” Toen deze dit hoorde, zeide hij: „mijne Heeren, men geve mij *hier* den titel van *Mijnheer*.” De slimme *page*, zijn misslag bemerkende, redde zich, en wel zeer snedig, door te antwoorden: „*on ne dit pas MONSIEUR de César*.” — Men make nu de toepassing op onzen kunstenaar zelf, en leze vooral de oordeelkundige beschouwing, bij de verschijning dezer gravure, daarover in den *Konst- en Letterbode* gegeven door den Heer *T. van Westhrenee Wz.* — Er bestaat een onuitgegeven portret naar en door HEMZELVEN, in aqua-tinta gegraveerd; borstbeeld links, van een jongman met knevels, in moderne kleeding, met openhangenden jas, in afgeknot vierkant, zonder rand of eenigen naam, in gr. f°. Zie *Catalogus van Portretten van F. Muller*, Nr. 2824.

KALDENBAGH. (J. A.) Het gezegde bij *Immerzeel*, aangaande A. KALDENBAGH, die, als Lector aan de Latijnsche school te *Zutphen* was verbonden, en voor een-denzelfden persoon als J. A. KALDENBAGH wordt gehouden, moet ik hier wederleggen, want het zijn wel deugdelijk twee personen, en de hier aan het hoofd gestelde kan wel de vader, of ook wel een broeder zijn geweest. Onderscheiden zaken heb ik aangetroffen, waarop de naam van J. A. KALDENBAGH voorkomt, als: op eene teekening, *Gezigt van eene hoogte na bij Renkum*, door J. A. KALDENBACH; aldus door hem-zelfen beteekend. — Verder op eene Boekprent in 8°, een

Waterval voorstellende enz., door N. V. D. MEER *sculp.* — Op een *Portret* van den beroemden geneeskundige *David de Gorter*, door hem naar het leven geteckend, en door J. HOUBRAKEN *sculp.*, en, eindelijk, vond ik in den *Catalogus* der Kunstverkoop van J. Stinstra, Amsterdam, 1823, bl. 21, Nr. 5, Teekeningen: *Een mansportret*, naar P. P. RUBENS, door J. A. KALDENBACH. — Men zal echter op eenige gravuren aantreffen, dat zijn naam somtijds verkeerdelijk KOLDENBACH is geschreven; dit is ontwijfelbaar eene fout, dewijl ik een zeldzaam Boek, *De Ambachten van J. Luiken*, in 4°. bezit, met den naam van A. KALDENBACH, als van den vroegeren bezitter, op den titel geschreven, en van dezen kunstenaar afkomstig is.

KALF. (WILLEM) Het portret bij *Immerzeel* is genomen naar dat bij *Houbraken* en *Descamps* voorkomt.

KALF. (GASPAR VAN) In de meeste beschrijvingen van *Italië*, en voornamelijk in die van *Napels*, vindt men den naam van den vader des beroemden Nederlandschen Bouwmeesters LOUIS VAN VITELLI, CASPAR VAN VITELLI genoemd. Dewijl nu deze geslachtsnaam VAN WITTEL is, — Zie op CASPAR en LODEWYK, bij *Immerzeel* en bij mij. — zoo was de bekende Duitseher *Volkman*, in zijn *Reisboek* door *Italië*, de oorzaak van dit misverstand; want, dewijl hij aldaar had vernomen, dat de vader van den Bouwmeester een schilder uit *Holland* was, en hij alleen een kunstenaar met den naam van KALF kende, zo heeft hij daaruit afgeleid, dat de naam VAN VITELLI oorspronkelijk KALF moet zijn. — Het is evenwel zonneklaar, dat de naam VAN WITTEL, aldaar, in dien VAN VITELLI is overgegaan, zoo als dit alles, door den kleinzoon des bouwmeesters, in een Werk in het Italiaansch naauwkeurig is beschreven, en waarvan eene Fransche vertaling, *La vie de l'Archite*'e LOUIS VAN VITELLI, door *Jonkvrouw A. C. W. J. J. Nahuys*, te *Utrecht*, bij N. van der *Monde*, 1839, in 8°. verschenen, en later in het *Hollandsch* in de *Bouwkundige Bijdragen* opgenomen is. — Zie verder mijn Antwoord over dat onderwerp, in *De Navorscher*, VI., bl. 272, waarvan dit de slotsom is: „Daar nu deze CASPAR, ontegensprekelijk, de vader van LODEWYK was, en *Volkman* den doopnaam van zijn KALF niet kende, zoo is het tastbaar, dat men dat Kalf, als in de kunstgeschiedenis onbekend, gerust kan slagten.”

KALL. (JACQUES VAN) Aldus wordt die naam gevonden in den *Catalogus* der nagelaten Teekeningen van wijle den *Baron Verstolk van Soelen*, verkocht 22. Maart, 1847, te *Amsterdam*, onder Nr. 656: *Een Panorama der stad Amsterdam, in drie bladen, teekeningen* door LUDOLF BACKHUYZEN en JACQUES VAN KALL, Aⁿ. 1702, en dat de kapitale som van f 2206 heeft opgebracht; het is door den makelaar *Brondgeest* aangekocht. — De omschrijving van dit zeldzaam kunstgewrocht is, kortelijk, deze: de beroemde burgemeester *Witsen*, die in bijzondere achting stond bij *Czaar Peter*, tijdens diens verblijf in *Holland*, deed, uit erkentlijkheid, deze teekeningen onder zijn oog vervaardigen, door, voor de wateren en schepen, BACKHUYZEN, en voor het bouwkundige, (om alles wat deze beroemde handelstad omgaf, naauwkeurig en naar waarheid af te beelden) VAN KALL te gebruiken, en voegde daarbij het *Stadsjagt*, waarop *Peter de Groote* met zijn aanzienlijk gevolg is voorgesteld. Ook wordt VAN KALL aldaar genoemd: „de beroemde Stads-Bouwmeester,” die mij echter, tot nog toe, niet als zoodanig is voorgekomen. Zie de volkomen beschrijving dezer teekeningen op L. BACKHUYZEN. — Deze teekeningen waren weleer in de beroemde Kunstverzameling van *C. Ploos van Amstel* aanwezig. Zie Nr. 23. van den *Catalogus der Teekeningen*. — *Bryan-Stanley* vermeldt de genoemde teekeningen in het leven van JAN VAN CALL, er bijvoegende, dat de schrijvers van den *Catalogus* hem JACQUES VAN KALL noemen, wat hij voor

een valschen naam houdt. — Dat door verkeerden schrijfstijl CALL in KALL is veranderd, kan wel het geval zijn, en het zou mij volstrekt niet verwonderen dat hij tot het geslacht der bekende VAN CALL's heeft behoord.

KALRAAT (ABRAHAM VAN) is bij *Immerzeel* vermeld, en ik voeg er nog bij, dat *Bryan-Stanley* zijn overlijden, in den jare 1699, opgeeft.

KALRAAT. (BAREND VAN) *Bryan* stelt zijn dood op het jaar 1721, en *Stanley* voegt er bij, dat *Balkema* zeer nadrukkelijk zegt, dat hij in het jaar 1757 is overleden, waardoor hij hem een ouderdom van 107 jaren toekent, in overeenstemming met zijn eigen opgave der geboorte van dien kunstenaar; ook bij *Immerzeel* staat daarvoor het jaar 1650 gemeld. — Als eene bijzonderheid moet ik hier aanteekenen, dat hij ook portretten, in landschappen aangebragt, heeft geschilderd, zoo als dat van *Jan* en *Maria Jacquevel*, broeder en zuster, uit een aanzienlijk Engelsch geslacht, af te leiden naar het wapenschild, dat aan een boom hangt. Het meisje, in het gras gezeten, met een Spauschen jagthond op haren schoot, schijnt den aanschouwer guirlandes van bloemen te vertoonen. De jongen is gereed, om ter jacht te gaan. Hij is staande voorgesteld, met in de eene hand een jachtgeweer, en in de andere de ketting van den hond. Op den halsband staat B. V. KALR. De achtergrond vertoont een fraai park; h. 51, br. 42 dm. Ned. Deze schilderij is gegraveerd door SCHMITS. Zie Nr. 513 van den *Catalogue du Comte Despinoy* etc., *Versailles*, 1850.

KAMP (... VAN) vond ik vermeld in den *Catalogus* van *Joannes de Bosc*, *Amsterdam*, 1785, onder Nr. 238: „*Een Dorpsgezicht aan een Rivier*, verbeeldende een woelend water met verscheiden schcepen, natuurlyk met Oost-Ind. inkt, door VAN KAMP.” — Meer is mij, tot nog toe, niet van hem voorgekomen.

KAMPEN. (CORNELIS VAN) Deze naam wordt vermeld in den *Catalogus* der nagelaten kunst van *C. Ploos van Amstel*, *Amsterdam*, 1800, op bl. 7, Schilderijen: „Nr. 28. *Een landschap met twee levensgrootte beelden, zijnde Venus, die Adonis liefskoost*; voor haar een gedekte tafel, met verscheiden fruiten enz. Alles meesterlyk en grootsch van uitvoering en krachtig geschilderd op doek, door CORNELIS VAN KAMPEN, h. 53, br. 43 dm.” — Dit stuk werd met f 35 betaald. — Zou het geen werk van CORNELIS VAN KAMPEN — Zie aldaar. — kunnen zijn?

KAMPEN. (JACOB VAN) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op CAMPEN. (JACOB VAN)

KAMPEN of CAMPEN. (DIEDERIK en JAN STAETS VAN) Zie op STAETS VAN CAMPEN. (DIERICK en JAN)

KAMPHUIZEN (GERRIT) wordt bij *Pieter Terwesten*, *Ms.*, vermeld, als op het jaar 1762 te zijn ingeschreven in de *Confrerie*, te 's *Gravenhage*. — Hij was geboortig van *Groningen*, en schilderde portretten, landschappen en gezigten in miniatuur. — Na zich eenigen tijd te 's *Hage* te hebben opgehouden, is hij weder naar zijne geboorteplaats teruggekeerd.

KAMPHUYSEN (JAN) staat bij *Immerzeel* reeds vermeld; ik voeg daarbij, dat zijn *portret* voorkomt in het bekende prentwerk van *J. E. Marcus*, door *H. W. Caspari del.*, waarvan ook afdrukken vóór alle letter bestaan, in mijn bezit.

KANNEMANS (CHRISTIAAN CORNELIS) werd geboren te *Breda*, 13. Julij, 1812, en was een zoon van *Willem Kannemans* en *Charlotta Kleiss*. Al vroeg openbaarde zich bij den jongeling de neiging tot de kunst, en hij genoot, reeds op zijn tiende jaar, onderrigt in het teekenen bij den kuustschilder *J. B. Frederiks*. Hij mogt dit echter slechts twee jaren genieten, dewijl de dood zijn meester wegnam, en toen scheen voor hem ook de kunst overleden, dewijl zijn vader niet bij magte was, hem door verder onderwijs voor het penseel te laten opleiden. Hij werd toen, door de zorg van zijnen oom, die een huisschilder was, voor dat vak

gekweekt, hetwelk hij, op 19jarigen leeftijd, bij ziju huwelijk met Meisvrouw *Delphina van Dooremaal*, voor eigen rekening begon uit te oefenen. Hij bestudeerde echter, ofschoon zonder beoorlijk onderrigt, nog altijd de kunst. In 1827 zijne huisvrouw, moeder van drie kinderen, verloren hebbende, huwde hij het volgende jaar met Meisvrouw *J. C. van Dashorst*. Bij al de bedrijvigheid zijner zaak, had hij het echter zoo ver gebragt, een paar schilderstukjes te vervaardigen, die in zijne werkplaats hingen, en de aandacht trokken van een kunstenaar, wiens tevredenheid hij daarover mogt ondervinden, en die hem *f* 25 voor het stuk bood en toetelde. — Het was in 1840, dat de verwerswinkel in een schilders-atelier herschapen werd, waartoe dan ook veel bijdroeg de wijze en welmeeneude raad van den beroemden *J. Bosboom*, hem bij een bezoek gegeven, en, het reeds in den beginne plaats van eenige zijner schilderstukken. Alles werkte mede, om zijn talent bevorderlijk te zijn: zoo mogt hij de bijzondere medewerking en ondersteuning van den onvermoeiden bevorderaar van kunsten en wetenschappen, den voorzitter van den Raad van Koophandel en Lid van de gemeenteraad te *Breda*, den heer *J. A. van der Burgh*, onafgebroken, ondervinden. Aldus aangemoedigd, zond hij zijne Zeetafereelen naar de Tentoonstellingen te *Zuid en Antwerpen*, in 1843. Op de eerste vonden zij reeds een koper, op de laatste eene lofsijke vermelding. Op die te *Breda*, in 1845, ten voordeele der armen gehouden, mogt hij eene gelijke vermelding evenzeer inoogsten. — In dit jaar heeft hij ook geschilderd *de Redding van een gedeelte der bemanning van het Ned. Koopvaardijfchip Jan Hendrik*, kapt. *Eickelenberg*, door de sloep der Engelsche brik *The Change*, kapt. *Boxby*. — Zie *De Kunstspiegel*. — Het mogt hem verder gelukken, om een beschermer te vinden in den beminnaar der kunst en edelen menschenvriend, wijle den Generaal *Baron Nahuys van Burgst*, die hem, na den afloop der Tentoonstelling te *Breda* verscheiden groote schilderstukken bestelde, en voor wiens klein kabinet hij steeds jaarlijks een stuk geschilderd heeft. Deze beschermer verschafto hem ook de gelegenheid, om eene kunstreis naar *Engeland* te doen, en wist hem den toegang tot verscheiden kabinetten en tevens de plaatsing van eenige zijner werken aan des Generaals familie en vrienden te bezorgen. Ook hier te laude, bij de vrienden van den Generaal, zoo als bij den begunstiger der kunst, den Heer *Paul van Vlissingen*, mogt hij meer dan één stuk plaatsen, en zelfs *Z. M.* wijle Koning Willem II. had hem *Eene stille en Eene woelende zee* ter vervaardiging opgedragen, doch door het onverwacht overlijden van dien Vorst, is de aflevering nimmer geschied. Evenwel, reeds vroeger had hij, door bevriende tusschenkomst, de welwillendheid van dien grootmoedigen Vorst genoten, die hem, namelijk, in staat stelde, eene kunstreis langs de *Hollandsche en Fransche kusten* te doen. — In *Belyjé*, zoowel als in *Duitschland*, vonden *KANNEMANS* zeestukken, over het algemeen, grooten bijval, en te *Duinkerken* verwierf hij, in 1853, de groote keizerlijke *Zilveren Medalje*. Deze hooge vereering was zijnen stadgenooten zóó aangenaam, dat, in den avond van den 25. October, „de verschillende harmoniën eene serenade bij fakkellicht aan hunnen zoo hooggeachten stadgenoot hebben gebragt, en waarbij eene groote volksmenigte tegenwoordig was.” — Zie *Handelsblad*, 27. October, 1853. — In 1855 werd hem eene koninklijke *Medalje* door de Jury te *Iperen* toegekend, en, in datzelfde jaar, zond hij eene kapitale schilderij aan het *Kunstverein*, te *Wenen*, welk stuk door een kunstliefhebber aldaar is aangekocht. „Met een waar genoegzaam vermelden wij het bovenstaande, als een doorslaand bewijs, hoe nog steeds de Nederlaudsebe Schilderkunst in den vreemde, naar waarde gehuldigd wordt.” — Zie *Handelsblad*, 5. October, 1855. — Naar mate onze schilder meer algemeen bekend werd, vond

hij steeds meer vrienden en begunstigers, en daaronder — waarop hij trotsch mogt zijn — ook wijle den verdienstlijken Vice-admiraal *J. C. Ryck*, die hem niet alleen met de vervaardiging van twee schilderstukken begunstigde, maar ook bovendien een gouden eigaarkoker, met zijn naam er op, als een blijk van goedkeuring vereerde. In December, 1852, werd hij uitgenoodigd, om te *Brouwershaven* het *Verongelukken van het Oostenrijksche brikship Pegno d'Amicizia, en de redding der schipbreukelingen op de steile punt van den Ooster*, op het doek te brengen, waartoe hij zich bereid verklaarde, onder aanmerking echter, dat men die taak aan meer begaafde zeeshilders zou kunnen opdragen. Doch hij slaagde daarin volkomen, en wel „met het doel, om de schilderijen, ten voordeele der nagelaten weduwen en weezen, te laten verloten, en bovendien eene lithographie dezer voorstellingen aan elken intekenaar uit te reiken.” Zie *Nederl. Atheneum*, 1853, bl. 2. Verder is mij nog medegedeeld „dat het Z. M. den Keizer van *Oostenrijk*, zoowel als onzen geëerbiedigden Koning der *Nederlanden* wel heeft gelieven te behagen, om de te *Brouwershaven* geschilderde zeestukken, als eene hulde van den schilder, aan te nemen.” — Deze hoogst-verdienstlijke kunstenaar beoefent ijverig zijn verheven vak, met het doel, om daarin steeds hooger te streven, en de vruchten er van versieren onafgebroken onze Tentoonstellingen, zoo als ik nu nog onlangs weder op die te *Amsterdam*, in 1858, *Een schipbreuk op de Fransche kust,— Een idem op de Noordsche kust*, en, *Eene woelende zee*, met genoegen, heb beschouwd. — Onder de leerlingen, welke de Heer KANNEMANS heeft gevormd, mag men noemen W. KLEIN, P. BALMAKERS, en W. J. KARREMANS, die op verschillende Tentoonstellingen reeds goede hoop van vooruitgang hebben gegeven. — In de *Kunstkronijk* van 1848, vindt men, op bl. 54, eene keurige Lithographie door C. C. A. LAST, *Een woelend water*, naar eene fraaije teekening van onzen zeeshilder genomen.

KAPELLE. (JAN VAN DER) Zie bij *Immerzeel*, en bij mij op CAPPELLE. (JAN VAN DER)

KAPPEN. (FRANCIS VAN DER) *Houbraken*, II., hl. 354, noemt hem onder de Roomsche Bentbroeders, met den bijnaam *Studie*, en zegt, dat hij Historieschilder van *Antwerpen* was, en welke Bentnaam naderhand aan HENDRIK VAN LINT — Zie bij *Immerzeel*. — aldaar, werd gegeven. — In den eersten druk van *Houbraken's* Werk, van 1719, staat VAN DER KUPPEN, en, dewijl in die uitgave dit niet onder de errata's voorkomt, zoo zou ik van meening zijn, dat dit in den tweeden druk, waarop geen errata's zijn gegeven, eene drukfout kon zijn, waardoor hij bij *Nagler* en andere auteurs, die alleen dezen druk gebruikt hebben, onder den naam van VAN DER KAPPEN voorkomt.

KAPUYNS (N.) was geboortig van *Brussel*, en een bloemschilder, wiens werk men vroeger op een der Altaren van O. L. Vrouwe-kerk, aldaar, zag, namelijk eene *Madona*, omringd door eene guirlande van bloemen. Deze kunstenaar zou, volgens een bericht van *F. Bogaerts*, op het einde der XVII. eeuw hebben geleefd.

KAROLUS. (...) Deze graveur is veelmalen in de Nederlandsche school en zelfs door *Nagler* gerangschikt; ook in den *Catalogus* der Teekeningen en Prenten van *Van Hulthem, Gent*, 1846, wordt hij als zoodanig opgevoerd. — Later is echter gebleken, dat dien naam, en ook de letters K. R. S., dooreengetrokken, op prenten voorkomen, en tot het werk behooren van CAROLUS REX UTRISQUE SICILIAE, later koning van *Spanje*, die voor uitspanning de kunst beoefend heeft. — Dit tot teregtwijzing.

KASTEELLEN. (P. VAN) In den *Catalogus* van *Pieter Loquet, Amsterdam*, 1783, komen voor, onder Nr. 174: „*Twee schilderyen, verbeeldende ieder een Tuinpot*

versiert met velerley soort van bloemen, los en geestig om dezelve geslingerd en wel geschakeerd; zynde op een stoute wyze uitvoerig geschilderd. H. 33, br. 26 dnm.—Deze is, waarschijnlijk, dezelfde, bij *Weyerman*, P. KASTEELS genoemd, en als een Antwerpsch bloemshilder, en neef of broeder van N. KASTEELS vermeld, die, door bemiddeling van een kunstvriend, gelegenheid vond, om een tijd lang al zijne tafereelen naar *Spanje* te verzenden, waardoor hij grof geld won, doch dit weder even grof verteerde, zoodat hij, toen die bron ophield, in zijn vorigen behoeftigen staat terugviel, en zieh later to *Amsterdam* ophield, alwaar hij geen opgang maakte, zoodat hij weêr naar *Antwerpen* trok, en aldaar is overleden.

KASTEELS, (N., of P.) volgens *Weyerman*, een neef of broeder van P. KASTEELS van *Antwerpen*. Hij schilderde bloemen en vruchten, die zeer werden geprezen, en die van zijn neef verre overtroffen. Hij heeft zich in *Engeland* gevestigd, waar hij hem verder geluk toewenscht. — Zie op KASTEELLEN. (P. VAN)

KAT (HERMAN DE) van *Oost- en West-Barendrecht*, te *Dordrecht*. Ook hier wederom geldt, wat ik reeds menigmaal in dit mijn Werk betoogde, dat, als Vorsten de kunsten bevorderlijk zijn, om de eer van hun land, in den wedstrijd met andere rijken, te handhaven, tevens de Verzamelaar, die hetzelfde doel uit liefde voor zijne landgenooten beoogt, ruimschoots in dien roem mag deelen. — Het is in de vermaarde Merwestad, dat de Heer HERMAN DE KAT, den 8. Mei, 1784, werd geboren, en, te midden van zijn bedrijvig leven, zulk een werkelijk deel aan de bescherming der beeldende kunsten nam, dat hij een schat van de eerste voortbrengselen der oude en nieuwe school heeft bijeengebragt, die voor geen der bijzondere Kabinetten in ons vaderland behoeft achter te staan, en den ouden roem van het kunstrijk *Dordrecht*, in zijn tijd, mede heeft helpen sehragen. Het is hier de plaats, om enkele dezer kunstjuweelen te noemen, zoo als die in onderscheiden zalen, daartoe ingerigt, in zijn huis gevonden worden. Onder de levensgrootte portretten bevinden er ziele van FERDINAND BOL, REMBRANDT — van wien hier ook aanwezig is het portret van Doeter *Hoinsius*, in den besten en laatsten stijl door dezen meester, 1643, geschilderd; — van PHILIP DE KONINGH, — van BARTH. VAN DER HELST, — dat een Remonstrantsch-gezind predikant te *Laag-Blokland* in de *Laage Waard* zou voorstellen: hij zit voor een lezenaar, waarop een Bijbel ligt; — van JANSON VAN KEULEN (CORNELIS JANSSEN VAN CEULEN); — van NICOLAAS MAAS, dat den *Baron van Reede*, graaf van Athlone, voorstelt. — Een G. FLINCK, welk deftig mansportret uitnemend van koloriet is, gelijk aan REMBRANDT'S eersten stijl. — Wat vooral tot de bijzonderheden in dat vak behoort, is een paar portretten, *een krijgsman en zijne vrouw*, levensgroot, uitmuntend geschilderd door JACOB GERRITSE CUYF, en die den vader van ALBERT CUYF als een hoogst talentvol meester doen kennen. Dergelijken zijn er welligt niet meer te vinden. — Eene schilderij van AART DE GELDER, *Mordechai maakt aan Esther den aanslag op het leven van Ahasveros bekend*. — Voorts tafereelen van JAN STEEN, als het *Drickoningenfcest*, en zijne *Zingende boeren en boerinnen in eene herberg*, die hooglijk worden geroemd. — Van G. METZU vindt men er ook iets zeldzaams, te weten, *eene bijbelsche geschiedenis*; — van EGLON VAN DER NEER, *eene Dame op de guitar spelende voor een klavier, waarnaast een deftig heer zit*, uitnemend schoon, zoodat er misschien geen tweede, van die schoonheid, in een onzer Verzamelingen valt aan te wijzen; — van WILLEM VAN MIERIS, *een man, met een rijnwijnroemer in de hand*; — verder van A. VAN OSTADE, — G. SCHALKEN, — G. DOU en A. CUYF; — van N. MAAS, *een zingend Meisje, dat met een handwerk bezig is*, waarnaar een schooljongen aan een raam staat te luisteren enz.; dit doek behoort tot de werken, dió bij de stukken van REMBRANDT kunnen worden geplaatst, en ook werkelijk aldaar, tot

eer van dien meester verstrekt. — Van C. DUSART, een *Boeren-binnenhuis*, met eene pannenkoekbakster en verscheiden andere beelden; — van Q. BREKELENKAMP, een *Kantwerkstertje*, als met leven beziel, zoo als er van dien meester zelden iets voorkomt; — van J. UCINTERVELD enz. — Niet minder kostbaar zijn de landschappen, hier vertegenwoordigd, als: van JACOB RUYSDAEL, een *gezigt op Amsterdam* met eene fraai bewolkte lucht, en de zon, die de stad in het verschieft belicht, (in de *Kunstkronijk*, 1857, verkeerdelijk als van SALOMON RUYSDAEL, even als een *Winter* van F. H. MANS, voor werk van F. MAAS opgegeven.) — Van A. PYNACKER, een prachtig *Italiaansch Landschap* bij ondergaande zon; bekend als een meesterstuk, afkomstig uit de Galerij van den Kardinaal *Fesch*. — Onder de N. BERCHEM's, hier te vinden, is een overheerlijk stuk: *Rustende reizigers voor eene herberg*, afkomstig uit de Galerij van Lord *Wellesley*, graaf van *Mornington*. — Een groot *boomrijk landschap* van den grooten HOBBEWA. — Van ALBERT CUYP's kunstjuweelen vindt men hier een heerlijk geschilderd *Riviergezigt*; — een *Landschap*, waarin een jongen een schimmel vasthoudt; hoewel klein, echter uit den besten tijd van dezen meester, en afkomstig uit de Galerij van den Baron *de Varange*; — alsmede een *blauwe porceleinen schaal, waarop perziken liggen*, van zijnen derden stijl, prachtig van kleur. — Van SALOMON RUYSDAEL, een *Riviergezigt met een pont, waarin reizigers en rundvee*, uit de Verzameling van den Ridder *De Koninck van Merckem*. — Verder van JAN WYNANDS; — van J. HACKERT, met figuren van LINGELBACH; — van W. DE REUS; — JAN VICTOR; — PHILIP EN PIETER WOUWERMAN; — A. EN W. VAN DER VELDE; — een *Zeeslag tusschen Engelsche en Nederlandsche schepen*, door ALEXANDER BEERSTRATEN; — LUDOLF BACKHUYSEN enz.; — en verder uitmuntend werk van M. DE HONDEKOETER; — J. B. WEENIX EN ISAAC VAN OSTADE. — Onder de afbeeldingen van kerken munten uit die van H. VAN VLIET, *de groote kerk, te Haarlem*, in 1666 geschilderd; — van EMANUEL DE WITT, *de nieuwe kerk, te Amsterdam*, van binnen te zien, krachtig van toon en effect; — van A. DE LORME, *eene kerk van Vinnen, bij avond*, en verder, wat slechts in eene rijke verzameling wordt aangetroffen, uitmuntende Bloem- en Fruitstukken van DE NEEM enz. — Het is niet bij zooveel schoons, uit die rijke kunsteeuw verzameld, gebleven; neen, de Heer DE KAT heeft ook een schat van kunstvoortbrengselen zijner tijd-, land- en stadgenooten, als ter aansluiting aan die der vroegere eeuwen, in zijne woning verenigd, en vooral een overwigt gegeven aan die voortbrengselen, waarvan de geniën zich, als het ware, om hem heen ontwikkeld hebben. De reeks van nieuwere kunst opent zich reeds door *drie Landschappen* van den zoo zeer gelukkig geslaagden navorger van A. CUYP, JACOB VAN STRY, die ook reeds bij de vreemden hoog staat aangeschreven; — van zijn broeder A. VAN STRY; — M. SCHOUMAN; — J. C. EN P. J. SCHOTEL; — W. DE KLERCK; — G. SMAK GREGOOR; — J. VAN DER KAA schilderde voor den Heer DE KAT, *den Ingang in de Doelen, te Dordrecht*; (de vergaderplaats der bekende Synode.) — en J. RUTTEN, des kunstbezitters woonhuis in de *Wijnstraat*, aldaar; — van A. SCHELFNOUT een kapitaal *Vergezigt op Haarlem*, uit de Verzameling van den Ridder *de Koninck van Merckem* afkomstig; — een idem *Strandgezigt* van LOUIS MEYER, door J. J. MOERENHOUT gestoffeerd; — een *Waterval* van H. VAN DER SANDE EN BAKHUIZEN; — een P. M. MOLYN; — B. C. KOEKKOEK; — A. WALDORP; — P. S. VAN OS; — F. BREUNAU DE GROOT; — R. VAN EYSDEN; — van C. SPRINGER een kapitaal stuk, *de Markt en Hoofdwacht te Zwol*; — van J. VERHEYEN, enz., — terwijl verder eenige historieke onderwerpen deze zalen versieren, als: *De verkoop van REMERANDTS inboedel*, zoo voortreflijk door H. VAN HOVE geschilderd; — A. J. LAMME, *de Overrompeling der Spaansche wacht, door de Nederlanders, te Oudenaerde*; — *de Watergeuzen, te Dordrecht*, op den 25. Junij, 1572; *Prins Willem als*

Stadhouder uitgeroepen; en ook het tafereel *Maximiliaan van Egmond, schoonvader van Willem I., in het laatste oogenblik zijns levens, afscheid van de zijnen nemende*, dat onder de fraaije werken mag gerangschikt worden. — Uit den vreemde, prijken ook hier de werken van OSWALD ACHENBACH; — A. CALAME; — J. MARILHOT; — bloemen en druiven van den Lyonschen ST. JEAN; — van A. G. DECAMP, het geniale stuk, *de Aap en de Kat*; — E. JABEY; — B. P. OMMEGANCK; — E. J. VERNOECKHOVEN; — L. M. ROBBE, — en een *winkelhuis van buiten te zien*, van den beroemden H. LEYS. — Van HORACE VERNET, *Jozef door zijne broeders verkoelt*; eene kapitale uitmuntende schilderij, in 1853, in *Afrika* geschilderd, bekend door de fraaije mezzo-tintoprent. — Daar ik slechts een gedeelte van de aanwezige kunststukken kan opgeven, en ik mijn bestek, door nog vele anderen, die de vermelding overwaardig zijn, verre zou overschrijden, zoo noem ik, ten slotte, nog de werken van den Hollandsch-Franschen fenix zijner eeuw, ARY SCHEFFER, wiens genie zich dan ook hier, op zijn geboortegrond, door zijnen kunstvriend den Heer DE KAT, schitterend vertoont. Er berusten van hem de volgende tafereelen, als: *De bid-dende Christus*, 1849. — *Maria Magdalena, den Heer, bij zijne verdwijning, nastarende*, 1854. — Eene verkleinde voorstelling van *Christus, door den Satan verzocht*; als eene blijk van hoogachting aan zijnen stadgenoot en vriend DE KAT vereerd. — *De koning van Thule*, naar het gedicht van Göthe. — De schoone tafereelen uit *Schiller's Graf Eberhard der Greiner* ontleend. Het stelt den oogenblik voor, dat zijn zoon Ulrich, op wien, als overwonneling, hij vertoornd was, nog aan den maaltijd wilde deelnemen, en de vergramde vader *het Tafellaken door midden snijdt*, ten teeken, dat hij hem onwaardig keurt, met hem aan denzelfden disch te zitten, 1851; — en, *het Lijk van Ulrich* wordt, na den door hem gestreden overwinnaarsstrijd, *door zijn vader bitter beveend*, 1851. Zoo immer het penseel de meening van den dichter heeft uitgedrukt, dan is het dat van SCHEFFER, die haar in deze tafereelen zoo aanschouwelijk heeft gemaakt, dat men, bij den aanblik er van, met den grijzen vader moet weenen. — Ook is er aanwezig de afbeelding, naar de natuur genomen, van *de groote en kleine schilder-kamer*, waar SCHEFFER zijne wereldberoemde kunstgewrochten schiep, benevens zijn *portret*, door den Heer A. J. LAMME geschilderd. — Behalve deze uitmuntende penseelkunst, bezit de Heer DE KAT eene uitgebreide Verzameling voortreffelijke teekeningen, van al de bovengenoemde kunstenaars, zoowel der oude als nieuwe school, te veel om hier te noemen, en welke hij, sedert 25 jaren, met onvermoeide vlijt, van wijd en zijd, uit de beroemdste collecties heeft bijeen vergaerd, als, onder anderen, de schoone teekeningen van BERCHEM en REMBRANT, uit de Verzameling van den Ridder *Closin*; — *Een man en paard op het hooien*, van PH. WOUWERMAN, bekend door de *Faësimilé* van *Ploos van Amstel*; — *Het stille water* van W. VAN DE VELDE uit die van *Jolles*; — en nog laatstelijk uit die van *H. van Crancburgh*, met meerdere, het uitmuntend *landschap* van REMBRANT enz. — Ouder de tijdgenooten noem ik alleeu zulke, die niet algemeen voorkomen, als van LOUIS GALLAIT, — CALAME, en, van NICAISE DE KEYSER een zijner kapitaalste aquarellen: *Van Dyck, die van Rubens afscheid neemt*. — Ik sluit deze opgave weder met het werk van ARY SCHEFFER, en wel met misschien zijno schoonste en kapitaalste teekeningen, waaronder *Eleonore*; — *Les femmes Saliotes*; — *Christus, door den Satan verzocht*, tweemaal, met verandering; — *De drie Maria's*; — *Margareta aan het Spinnewiel*; — *Christus in den Olijfhoop*; — *De vier leeftijdjden*; — *Een Ecce Homo*; — *De klagten der Aarde, die in den Hemel troost vinden* enz. — De verzameling *geëtste prenten* is, waarschijnlijk, de uitgebreidste, die bij enig verzamelaar in Nederland gevonden wordt, en waaronder kostbare, zeldzame

drukken van REMBRANDT, van A. VAN OSTADE en bijna van al onze bekende meesters, voorkomen; ook hoogst zeldzame werken van A. DURER en van LUCAS VAN LEYDEN; en, eindelijk, eene rijke collectie prenten van graveurs uit alle scholen, van af de XVII. eeuw tot heden, waaronder men zeldzame stukken en staten aantreft.— De Heer DE KAT is, in den ruimsten zin, een beschermer der kunst, niet alleen, omdat hij de talenten, op hun hoogste standpunt gekomen, vorstlijk kan aanmoedigen, maar, wat meer is, — en zoo als maar weinig hier of elders geschiedt,— ook de aankomende kunstenaars aanmoedigt. De door den Heer DE KAT zoo wèl begrepen grondstelling, dat zonder aanmoediging geen bloei der kunst, ja, geene schilderschool bestaan kan, moge ook anderen tot voorbeeld verstrekken. — Bij de Algemeene Vergadering der leden van het *Dordrechtch Museum*, den 11. November, 1846, werd, in plaats van den overleden Directeur, Jonkhr. *De Court van Valkenswaard*, de Heer DE KAT tot mede-directeur benoemd, en hij heeft sedert die benoeming, door zijne ijverige bemoeijingen en milde bijdragen, bijna uitsluitend, het nog kort opgericht Museum tot zijne tegenwoordige hoogte gebragt; het was ook ten gevolge dier bemoeijingen, dat de historie-schilder ARY SCHEFFER en zijne dochter, Mevrouw *Cornelia Marjolin Scheffer*, belangrijke geschenken aan het Museum vermaakt, gegeven en toegezegd hebben. — De stad *Dordrecht* heeft, op het gebied der Beeldende kunsten, groote verplichtingen aan den Heer DE KAT, terwijl de kunstenaars in hem een edelmoedigen voorstander vinden, hetgeen ook elders erkend werd, als zijnde hij den 8. Februarij 1854, tot *Lid der Kon. Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam* benoemd. — Het ligt in den aard der zaak, dat vele vreemdelingen de beroemde Verzameling van den Heer DE KAT bezoeken, zoo als het Album, tot dat einde aangelegd, getuigt. Ook behaagde het Hare Majesteit onze geëerbiedigde Koningin, den 31. Mei, 1855, hem met een bezoek te vereeren, welke Vorstin hem een afdruk van haar portret, met Hoogsterzelver naam beteekend, ter herinnering aan dat bezoek, heeft toegezonden. — Ik eindig hier weder met den gevierden ARY SCHEFFER, wiens naam ook in het Album voorkomt, en die zijne geboortestad den 27. Junij, 1854, bezocht; het was op dien dag, dat de Heer DE KAT een feestmaal te zijner eere gaf, waarbij het Dordtsche Muzijkgezelschap *Euterpe* den grooten kunstenaar eene serenade bragt; hij was zeer gevoelig voor die bewijzen van achting, en heeft, uit erkentlijkheid, het Genootschap daarvoor een voortrefflijk op porselein geschilderd *Hoofd van de Muse Euterpe* doen toekomen, dat sedert, bij feestlijke gelegenheden, als Standaard werd vereerd.

KATE. (HERMAN FREDERIK CAREL TEN) Deze ijverige kunstenaar, bij *Immerzeel* beschreven, heeft van zijn talent en toenemende bekwaamheden, op de meeste Tentoonstellingen, doen blijken, en zelfs op de Wereldtentoonstelling, te *Parijs*, in 1855, door zijne geleverde werken, den roem der Nederlandse Kunstschool helpen schragen; zoodat hij, door de Internationale Jury, eene *eervolle vermelding* verworven heeft. — In 1856, is hij tot *Lid van verdienste der Akademie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen te Rotterdam* benoemd.

KAWENBERG, (CHRISTIAEN) en niet VAN KOUWENBERGH, zoo als hij bij *Immerzeel*, in navolging van *Houbraken*, wordt genoemd. — De bewijzen daarvoor heb ik op eene aanneemlijke wijze gevonden bij den nauwkeurigen *Merlo, Kunst und Künstler in Köln u. s. w.*, alwaar hij op dat artikel den zoon van onzen CHRISTIAAN, AEGIDIUS KAWENBERG beschrijft, die een leerling en navolger was in zijns vaders kunstvak, doch, het niet tot die hoogte heeft gebragt. — In het jaar 1667, na den dood zijns vaders, is hij in het Schilders-gild als meester aangenomen, en was in 1691 aldaar nog werkzaam. — In 1670 is hij in het huwelijk

getreden, hetwelk *Merlo*, in eene oorkonde heeft gevonden, luidende als volgt: „AEGIDIUS KAVENBERG, *Pictor et Margaretha Pick conjuges.*”

KAYSER (C.) is, voor zoo ver ik 't heb kunnen nagaan, een Zeeuw geweest, die zich met teekenen van stads-, dorp- en andere gezigten, tot versiering en toelichting van Boekwerken enz., in den geest en stijl van RADEMAKER en PRONK, onledig heeft gehouden. — *Een gezigt van het Stadhuys te Middelburg van de Markt te zien*, en de *Nieuwe zytleugel van 't Stadhuys in de Noordstraat te zien*, zijn door hem geteekend, en door IZAAK DE WIT JANSZ. gegraveerd, in 8°., beiden in mijn bezit.

KAYSER. (J.) Deze Belgische kunstenaar was, omstreeks 1830, steeds reizende, teneinde, van plaats tot plaats, portretten in erayon, doch meest met potlood en krijt, te vervaardigen, die veelal bevielen en naar de mode van dien tijd voldeden. Doch alles heeft zijn grens, en zoo ging het ook met zijn persoon en talent. Na eenigen tijd afwezig te zijn geweest, kwam hij weder opdagen, en wel met een nieuwe kunstgreep, die niet onaardig was uitgedacht, als op de ijdelheid van den mensch berekend zijnde, te weten, er werd in de Nieuwspapieren het volgende aangekondigd: „Een Belgisch kunstenaar, die zich in het vervaardigen van gelijkende portretten veel naam heeft verworven, bevindt zich thans te 's *Haage*; naar men verneemt, heeft zijne reis ten doel, om portretten van beroemde personen van den tegenwoordigen tijd te verzamelen, ten behoeve van een Werk, 'twelk hij uitgeeft, en waarin reeds de afbeeldingen voorkomen van vele personen, die zich in de staatkunde, kunsten en wetenschappen onderscheiden hebben. Voornemens zijnde, desgelijkende portretten in alle landen van *Europa* te vervaardigen, kan hij hier slechts korten tijd verblijven.” Zie *Haarlemsche Courant*, 1847, Nr. 212, als ook *De Spectator, Utrecht*, 1847, bl. 170, waarin men, op bl. 217, niet minder of meer dan het volgende leest: „Op KAYSERS *Portraits-Galerij. Kayser weet in vijftien talen — Van de wondren op te halen, — Die zijn kunstpen heeft gedaan: — Kayser kan in vijftien spraken — Glossen op de dwaasheid maken, — Die door andren zijn begaan. — Doch het quantum geeft dier anderen, — Zoo van dommen als van schranderen, — En zijn kunstenaars waardij, — Spreken met nog stouter zetten, — Uit de sprekende portretten — Dezer groote Mannenrij.*” — Hij verscheen ook te *Utrecht*, en spoedig kregen eenige ingezetenen, tot den aanzienlijken en geleerden stand behoorende, hoogst fatsoenlijke Circulaires, om van zijne vereerende uitnoodiging gebruik te maken. Ik was, helaas, de eenige kunstenaar, die tot de uitverkorenen, naar zijne schatting, behoorde. Het weigeren had intusschen grootere bezwaren, dan aan zijn verzoek te voldoen. Allen zijn versehenen, en hebben de noodige zittingen gehad; eenige zijn weggelopen, om zijne groote vrijheid van spreken, en het bespotten van personen; ik heb het mij getroost, maar merkte spoedig, wat fijn gesponnen garen hij zou weven, namelijk, goud voor zijne beurs: want men kon voor de helft van de gewone kosten (dus *f* 100) het portret reeds krijgen. Eenigen tijd later werden wij uit *Dusseldorp* onderrigt, dat de onderneming niet zou doorgaan, en hij dus aan de portretjes niets had, weshalve hij ze al lager en lager in prijs aanbood. Velen hebben die genomen, om uit zijne handen te komen; doch ik was gerust, want niemand zou mij herkennen. — Ik geloof, dat hij in 1853 reeds is overleden, naar ik gis, 40 jaren oud, ofsehoon wel 80 grijs!

KEER. (PIETER VAN DEN) Zie KEERE. (PIETER VAN DEN of PIERRE DU)

KEERE, (PIETER VAN DEN, of PIERRE DU) een teekenaar, graveur en boekhandelaar, die, op het einde der XVI. en het begin der XVII. eeuw, te *Amsterdam*, bloeide. Zijne prenten zijn mij alleen voorgekomen in het volgende Werk: *Description de tous*

les Pays-Bas. Par Messire Loys Guicciardin etc. Avec toutes les Cartes Géographiques desdits Pays et plusieurs pourtraicts de Villes, nouvellement tirez en belle perspective par M. PIERRE DU KEERE etc. Arnheim, apud Joannem Janssonium et PETRUM KÆRIUM, Amsterdamum. 1613. Deze, en de tweede Titel zijn van CRISPYN VAN DE PAS, den Oude. Dezelfde prenten komen ook, met de Fransche titels, voor in den Hollandschen druk, *Arnhem*, 1617, bij *Joannem Janssoni*, doch KÆRIUM weggeveegd, zoodat die toen, waarschijnlijk, overleden zal zijn geweest, of het kopijregt verkocht had, beide in 4°-oblong. Ook zijn ze gebruikt in het Werk van *J. F. le Petit, Nederlandsche Republieke enz.*, bij denzelfden uitgever, in idem formaat. Of ze in al de andere uitgaven van *Guicciardyn* voorkomen, kan ik niet zeggen, dewijl ik alleen de genoemde bezit. — Nog heb ik een *Stedebboek* van dezelfde grootte, waarin insgelijks dezelfde prenten voorkomen, en verder nog *Duitschland, Zwitserland, Sweden* enz., eerste drukken, van achter wit of onbedrukt, daar vóór een fraaije Titel, met het volle Wapen van zijne *Roomsch Keyzerl. Maj. van Oostenryk*, en daarnevens de wapens van al zijne Hertogdommen, Graafschappen enz., met de spreuk *Da victoriam Populo tuo Deus*. Klaarblijkelijk zijn het alle afbeeldingen der Steden, die middelijk of onmiddelijk onder het beheer van gemelde Kroon hebben gestaan, zoodat dit *Stedebboek* van vroeger dagteekening zal zijn dan het Werk van *Guicciardyn*, waarvoor vele van die afbeeldingen zijn genomen. Het is zonder adres, niet beteekend, doch, waarschijnlijk, door onzen VAN DEN KEERE vervaardigd, en hoogst zeldzaam. — Omstreeks dien zelfden tijd verscheen het volgende Werk, waarvoor hij de goedkeuring en eene aanzienlijke belooning der hooge Regering mogt ontvangen: „Is PETRUS KÆRIUS, plaetsnyder ende drucker tot *Amstelredam*, toegcleyt hondert ende vyftich guldens eens, voor dat hy hare Ho. Mo. gedicceert ende gepresenteert heeft, seecker bouck, geintitulceert: *PETRI BERTII Germania inferior, id est XVII. provinciarum novæ et exactæ tabulæ geographicæ cum luculentis singularium descriptionibus additis à Petro Montano. Amstelodami, impensis PETRI KÆRII, 1617*, welck bouck hare Ho. Mo. hebben geaccepteert. — *Resolutie der Staten-Generaal* 24. Januarij, 1618, bij *Dodt, Archief*, VII. deel. — Dit Werk verscheen andermaal in 1622, in 4°., en tevens bestaat er eene Fransche overzetting van hetzelfde jaar. — *Le Blanc* noemt hem PIETER VAN DEN KEERE, *Nagler* PETER KÆRIUS van *Amsterdam*, en zegt, dat hij omstreeks 1590—1620 gearbeid heeft, en dat de volgende prenten vermeld worden: 1. *Optocht der gewapende Monniken van alle Orden. Parys, 1593*. Dit zal wel dezelfde voorstelling zijn, die met den Franschen titel: *Procession ridicule de moines, pendant le siège de Paris, en 1593*, bekend is. — 2. *Le duc de Guise, épouse, par procuration du Roi d'Espagne, Elisabeth de France, 1615*. — 3. *Gezigt op de stad Neurenberg, 1619*.

KEERINCKX (ALEXANDER) is door *Immerzeel* JACOB KIERINGS genoemd, en deze verwerpt den voornaam ALEXANDER, op gezag van *Descamps* en anderen, die dezen Auteur weder hebben nageschreven. Ik keer tot de bron terug, namelijk, tot het *Gildeboek van St. Lucas van Antwerpen*, en daar lees ik: „ALEXANDER KEERINCKX wierd meester schilder, in 1619.” — Hoe Prof. *De Laet*, schrijver van den *Catalogue du Musée d'Anvers*, (1851) op bl. 230, nog in bedenkingen heeft kunnen uitweiden over een stuk dat door A. GENOELS en KEERING — zoo schrijft hij den naam — zou geschilderd zijn, komt mij onbegrijpelijk voor, dewijl toch de bedoelde figuren in dat stuk, van den bekenden KERRICK, of KERCKX, ook wel KERCKS geschreven — zie aldaar. — zijn, en zulk werk nimmer op het Landschap kan worden toegepast, want dat was het vak van GENOELS-zelven; KEERINCKX deed zijne landschappen wel door POELENBURG en anderen stofferen, en derhalve is

het in den *Catalogue* eene overbodige teregtwijzing aangaande den leeftijd dezer twee bij hem bedoelde kunstenaars, en kan, zoo als deze daar voorkomt, geene teelichting genoemd worden. — *Walpole, Anecdote of Paintings* etc. zegt, dat hij een landschap met beeldjes van POELENBURG van hem gezien heeft, waarop stonden de initialen J en C aaneengebecht, vóór den naam KEERINCX, en op eene teekening, voorstellende een *Gezigt op het Parlementsuis*, aan de rivierzijde genomen, het jaarmerk 1625; dat men hem gemeenlijk, in *Engeland*, CARINGS noemt, en dat hij 't met *d'Argenville* eens is, dat zijn ware doopnaam ALEXANDER WAS. — *Bryan-Stanley* noemt hem JAMES (JACOB) KIERINGS, of CIERINCX, en zegt, dat men meent, dat bij het onderwijs had genoten van JAN MIEL, die negen jaren jonger was dan hij; doch er is geen de minste overeenkomst in de manier van hun schilderwerk. — *Le Blanc* noemt hem ALEXANDER KIERINGS, en vermeldt eene ets van hem, *Een Landschap*, waarin een brug, in ruïne, afgebeeld is; beteekend AL. KIERINGS *del. et sc.* — In den *Catalogus van Teekeningen*, van *Braamcamp, Amsterdam*, 1771, waren onder Nr. 6, 7 en 8, *Boschgezigten met Jagtpartijen* enz., waarvan één met het jaartal 1634, en verder alle A. KEERINGS — zoo als het dáár staat zeker niet — beteekend.

KEERINGS. (...) Zie KEERINCKX. (ALEXANDER)

KEETELHOET (WILLEM) werd, te *Amsterdam*, in het jaar 1746, geboren, en was een leerling van GEORGE VANDERMYN, aldaar. — Hij vervaardigde moderne stukjes en boeren-stalletjes, alsmede portretten, zoowel in olieverf als geerayonneerd, gelijk *Pieter Terwesten, Ms.* vermeldt, en dat hij ook het *portret van Prins Willem V.*, in het klein, zeer uitvoerig in miniatuur heeft gemaakt. Verder zegt *Terwesten*, dat hij destijds, 1778, toen hij als lid van de *Kamer van Pictura*, te 's *Gravenhage*, was ingeschreven, zich meer en meer, zoo naar het leven, als naar uitmuntende voorwerpen in de kunst, oefende.

KEGEL, of KEGHEL, (... DE) een miniatuurschilder, die, in 1828, te *Gent* werkzaam was. Latere berigten, hem betreffende, zegt *Nagler*, zijn ons onbekend. — In het *Gentsche Tijdschrift, De Eendragt*, Nr. 25, 1857, vond ik bij de Tentoonstelling der Prijskampstukken van de Schilder-academie, te *Antwerpen*, vermeld: „de jonge, talentvolle Heer JULIUS DE KEGHEL, van *Gent*, heeft eene der eerste plaatsen van *uimuntendheid* bekomen.” Deze kan dus wel zijn zoon, of aan hem verwant zijn.

KEIZER. (...) *Sanderus*, in zijn *Verheerlykt Vlaanderen* enz., dl. I., bl. 5, van de voortreffelijke kunstenaars sprekende, die certijds tot luister der stad *Gent* hebben verstrekt, noemt eenen JUSTUS HORIMBOUT (HOREBOUT) en KEIZER. — Deze zal, waarschijnlijk, de vader van CLARA DE KEYZER geweest zijn.

KELDER (C.) is mij, als kunstenaar, alleen voorgelkomen met een groot portret, in zwarte kunst, zeer middelmatig bewerkt door T. NOONEN, voorstellende den Leeraar ARNOLD MOONEN, die, te *Deventer*, op het laatst der XVII. eeuw, bleefde, en door C. KELDER geschilderd is.

KELDERMANS. (ANTOON) In de geschiedkundige aantekeningen over de hoofdkerk van St. Sulpicius, te *Diest*, vond ik ANTOON KELDERMANS, als bouwmeester, vermeld. Zie *Messenger des Sciences, etc. Gand*, 1856, welk artikel is medegedeeld door den Heer F. J. *Raymackers Pz.* — Dit zal alzoö kunnen dienen, om den naam van ANTONIE KELDERMAN, bij *Immerzeel* vermeld, te verbeteren. — Waarschijnlijk, is hij een zoon geweest van ANDRÉ. — Zie op KELDERMANS. (JEAN)

KELDERMANS (FRANÇOIS) vond ik alleen vermeld in den *Catalogus van Borluut de Noordonck, Gent*, 1858, III. dl., bl. 163, als een kunstgraveur, die, onstreeks 1650, werd geboren. — Onder Nr. 1134, komt eene gravure van hem

voor, *Mausolée de Frédéric de Marselaer, baron de Parck*, pl. in de hoogte. — Dewijl hij onder de Vlaamsche en Hollandsche school, in genoemden Catalogus, is gerangschikt, heb ik hem opgenomen, doch ik wil niet instaan voor de echtheid der gemelde bron. — Of hij verwant is geweest aan de bekende bouwmeesters ANTOON, en ROMBOUT KELDERMAN, hoewel de naam niet juist eensluidend is, (doch waarop ook, in dien tijd, niet zoo naauwkeurig gelet werd), daar die beide bouwmeesters mij wel eens als KELDERMANS zijn voorgeloomen, kan ik niet beslissen.

KELDERMANS, (JEAN) een Belgisch bouwmeester, die, in de eerste helft der XV. eeuw, bloeide. Men vindt in de Archiven van *Leuven* aangeteekend, dat hij, in zijne betrekking als meester der stads-metselwerken — destijds aldus genoemd — door MATHEUS DE LAYENS, bouwmeester van het stadhuis, aldaar, in het jaar 1439, werd opgevolgd. — Waarschijnlijk, was hij een voorvader van den reeds bij *Immerzeel* genoemden ANTONIE. — ANDRÉ KELDERMAN, die, in 1481, met MATHEUS DE LAYENS en HERMAN WAGHEMAKER, belast werd, om den toren van St. Pieter, te *Leuven*, te onderzoeken, of hij de vereischte hechtheid bezat, om er eene nieuwe klok in te plaatsen, kan alzoo wel de vader van den genoemden ANTONIE, en de zoon van dezen JAN zijn geweest. — Zie *le Comte De Laborde, les Ducs de Bourgogne, etc. Introduction, p. CXV, Paris, 1849, in 8°*.

KELDERMANS, (ROMBOUT) of VAN MANSDALE, was een bouwmeester, die, in de eerste helft der XVI. eeuw, te *Brussel*, bloeide. Zie *Messenger des Sciences historiques etc., Gand, 1858, bl. 338*.

KELLEN, (DAVID VAN DER) zoon van DAVID, is naar waarde reeds bij *Immerzeel* vermeld, doch het is hier mijne taak, het leven en de werken van dezen in dat kunstvak, waarin zoo schaars bekwame mannen voorkomen, en hetgeen door hem tot eene aanzienlijke hoogte is opgevoerd, te vervolgen. — Al de medaljes, door den Heer VAN DER KELLEN sedert vervaardigd, hier te vermelden, zou overbodig wezen; ik zal alleen dezulken noemen, die blijvende bijdragen voor de geschiedenis zijn, namelijk, de zes volgende, alle voor Z. M. Koning Willem III.-zelve, tot bijzondere doeleinden, vervaardigd, als: 1. *Portret*, met het omschrift: *Wilhelmus III. Nederlandiae Rex. Luxemb. M. Dux.*; keerzijde: *eene Lier*, waaraan een lauwerkrans hangt, met een baanderol doorslingerd, waarop, *Arti et Ingenio*; van boven eene ster, en *Bene merentibus*; het geheel is gevat in een cirkelvormige slang; gr. 68 str. middellijn. — 2. *Dezelfde* hoofdstempel, met eene andere keerzijde, voor *Nederlands Zeevaart en Scheepsbouw*. *Een Matroos*, met zijn hoed wuivende, staat met de Nederlandsche vlag in de linkerhand, te midden van al de voorwerpen, die tot de zee-wetenschap behooren. — 3. *Een idem portret*; keerzijde: *Een ontrold perkament*, in een lauwerkrans gevat, waarboven eene kroon. Deze medalje is bestemd, om, bij de academische faculteiten, aan bijzondere verdiensten uit te reiken; 50 str. idem. — 4. *Een idem portret*; keerzijde: *Aan de Nederlandsche Scherpschutterij*. Een staande *Schutter* in oud kostuum, met een buks in de linkerhand, als de overwinning behaald hebbende; in de rechter een lauwerkrans waarmede hij wuift. Ovaal, gr. middellijn 58 str. — 5. *Een idem portret*; keerzijde: *Aan Nederlands Handboogschutterij*, met een idem figuur, als boven vermeld, een ontspannen boog en eene pijl in de hand; idem, idem, idem. — 6. *Een idem portret*; keerzijde: *Een attribuut*, waarop *Voor Handboog-nijverheid*; 42 str. idem. — Verder nog de volgende: Het opschrift, *Koninklijke Nederlandsche Zeil- en Roivereeniging*, omvat een anker, waarop eene koningskroon; op de voorzijde *Neptunus*, als heerscher, bij s' Lands zeeverf, te midden van eigenaardige attributen, gezeten, 68 str. idem. — *De afbeelding van het Academie-gebouw* te

Groningen; opschrift: *Splendeat usu*; van onder: *Academia Groninganae templum*; keezijde: een lauwerkran, waarboven eene zon. D. F. ab. Urbe et Regione Groningana die I. Maii. MDCCCXLVI. Herm. de Runitz. suasore inchoatum civibus plaudentibus die XXV. Sept. MDCCCL. inauguratum; 42 str. idem. — Portret van Reinwardt, borststuk, waarboven: *Respondent ultima primis*; van onder, Aet. LXXVIII; keezijde: C. G. C. Reinwardtio naturæ investigatori et interpreti per L. annos professori amici et discipuli d. X. Junii MDCCCLI. — Portret van J. D. C. C. Bar. d'Abluing van Giessenburg; borststuk, in kolonelsuniform enz.; keezijde: een krijgswapen-trofee, waarop, als hoofdzaak, het metalen kruis is geplaatst; randschrift: *De Officieren van de afd. Mob. Utrechtsche Schutterij aan hunnen Kolonel. 1830—1834*; 48 str. idem. — Het Portret van Petrus de Raadt, Rotterdamensis conditor scholæ Noortheyane MDCCCXXX; keezijde: in een eikenkrans, *Magistro carrissimo vitæ tabernaculo per septem lustra in erudienda et formanda iuventute collocato discipuli grati et memores MDCCCLV.* — Het Portret, borststuk, van vóór te zien, van Maria Duyst van Voorhout, Douair. van Reede van Renswoude, geb. 22 Januarij, 1662; overl. 26 April, 1754; keezijde: een gecartoucheerde ovale Epitaafsteen, met een lauwerkran versierd, bevattende dit opschrift: *Op het eerste Eeuwfeest der Fundatiën van Renswoude gevierd te Utrecht 23 Mei 1856*; daarbij zijn drie kinderen, de Jeugd van Utrecht, Delft en 's Gravenhage, voorgesteld, die deze Wapenschilden vertoonen; 68 str. idem. — Portret van Willem Nicolaas Alexander Frederik Karl Hendrik, Prins van Oranje; keezijde: in een krans van Oranjetakken, 4 September 1858, tijdstip der vorstlijke meerderjarigheid; 68 str. idem. — Ziedaar eene reeks van fraaije Medaļjes vermeld, die aan den naam van VAN DER KELLEN dezelfde duurzaamheid als aan het metaal zullen geven. Die onder Nr. 1 vermeld is, mag voortrefflijk worden genoemd; het hoofd daarop is zeer schilderachtig uitgevoerd. Even zoo gelukkig is dat van d'Abluing, en tevens van volkomen gelijkenis. De kapitale penning van Maria Duyst, vlak van voor te zien, en van wie geene andere afbeelding bekend is, dan waarnaar zij kon genomen worden, is nitmuutend bewerkt; zij heeft eene keezijde, waaraan de kunstenaar zijn scheppend genie heeft kunnen botvieren, door de schoone kinderfiguurtjes, met al hunne attributen, schilderachtig en bevallig te groeperen, hetgeen een waar Monument, zoo wel voor hem, als voor de Fundatiën-zelve, al de volgende eeuwen blijven zal. — De Heer VAN DER KELLEN beteekent zijne werken d. v. KELLEN P', v. KELLEN, v. D. K. P' en v. D. K. — Te midden van een zeer bedrijvig leven, aan 's Rijks-munt, strekt hem de beoefening der Kunst altijd tot nitspanning: én als goed teekenaar, én als schilder, weet de Heer VAN DER KELLEN alles schilderachtig, en met het beste gevolg, op metaal over te brengen, waardoor er onderscheiden geestig fraaije geëtste prenten van zijne hand, hoewel niet in den handel, voorkomen, welke ik hier voor de toekomst, met de noodige aanwijzing, wil opgeven, als: *Een zittend Meisje*, dijsuk, van voor te zien, steunende met den regterarm op eene tafel, de hand bij haar hals, rust zij met de linker op de leuning van een stoel. Zij houdt eene soort van platte toque op, heeft lang afhangend hoofdhaar, dat op de schouders rust, en ziet links. Eerste staat, alles schetsachtig in licht en bruin aangezet; niet beteekend; h. 147, br. 145 str. Ned., met de marge; de 3. staat is meer afgewerkt. — *Hetzelfde onderwerp*, verkleind, alles meer uitvoerig aangelegd enz.; h. 123, br. 97 str. idem, afgewerkt; de breede marge van onder, 18 str., er afgenomen, beteekend: v. v. D. K. f. — *Een boeren-visscher in een landschap*, van voor te zien, dragende op den regter-schouder een stok, waaraan een vischschakel; in de linkerhand

een vischkanes, een pijp in den mond, en een muts op; h. 98, br. 70 str. zonder de marge; is niet beteekend. Eerste staat, zonder kerktoren in het verschiep, en minder bewerkt dan de meer krachtig afgewerkte 2. staat. — *Een oude arme man*, met een kiel aan, staat met zijn hoed in de hand aan den hoek van een kerkgebouw; voor hem zit een meisje, met een mand bij zich enz., h. 114, br. 96 str. idem; niet beteekend. — *Een gebaard oud man*, in kleeding van Vondels tijd, zit aan eene tafel (waarop eenglobe, boeken enz.) te schrijven, zich regts omwendende, teneinde ergens heen te zien. Achter hem eene boekenkas enz., h. 130, br. 103 str. idem; niet beteekend. — *Een oude man en vrouw*, in eene eenvoudige woning, zitten aan eene tafel, waarop spijs en drank staat, te bidden; nevens den man een hond, die naar de spijsen ruikt; achter de vrouw een houten beschoot, waar het licht op valt enz., h. 96, br. 120 str. idem; niet beteekend. — *Een monnik zit in een boek te lezen, dat op eene tafel ligt*, waarop een menschenschedel en een inktkoker; hij rust met het hoofd op zijne linkerhand; h. 80, br. 70 str., idem; niet beteekend. — *Een Heremiet in eene grot*, zittende in een boek te lezen; verder een crucifix, boeken enz. bij den ingang, waaruit de bedaging komt, te zien; h. 97, br. 68 str., idem. — *De afbeelding van een kunstenaar*, met portefeuille onder den arm, van ter zijde te zien, in een landschap; hij heeft een hoed op, een bouffante om, en handschoenen in de linkerhand; h. 121, br. 96 str., idem; beteekend v. d. k. f. 1. staat. — *Tweede staat* meer afgewerkt, en in het verschiep de stad *Utrecht*. Dit is de goed gelijkende afbeelding van den Heer H. J. H. RYKELYKHUYSEN, die verdienstlijk landschappen schildert, de etskunst beoefent, en daarbij handel in oude prenten drijft. — *Op eene bank zit een man*, met zijn eene been onder het ander gestoken, als in gedachten. Hij heeft eene kruik in de regter en een glas in de linkerhand, die op een venster raam rust enz.; h. 120, br. 96 str. idem; niet beteekend. Dit schetsachtig prentje is, als eene proef, geheel met de drooge naald bewerkt. — *Een man, voor eene tafel gezeten*, met een pijp in den mond en een slaapmuts op, heeft in de regterhand eene Courant, en houdt de andere op de tafel, h. 90, br. 79 str. idem; niet beteekend. De schets in aanleg als boven bewerkt, en daarna alleen den kop, op de gewone wijze, begonnen met op te etsen. — *Een heuvelachtig landschap*, in het midden een weg, met drie figuren, en die op den voorgrond uitloopt; links, een veld met korenschoven, waarbij een boerenwoning met drie boomen enz.; h. 86, br. 112 str., met de marge; niet beteekend. — *Een landschap met eene boerenstelling*, bij het water gelegen, de voorgrond heuvelachtig, met twee boomen, waarbij een jager met een hond, h. 92, br. 81 str., zonder marge; niet beteekend. — *Eene schets, studieblad*, waarop een hengelaar, bij een waterkant; eene mans- en vrouwefiguur, en een groote kop met baard, en een hoed op, in profiel; verder daaronder een landschap, links een boerenhuis bij een water met liesgewas, dat op den voorgrond doorgaat, een vlonder bij een heuvel met boomen, een figuur enz.; dit laatste is door zijn tweeden zoon, JOHAN PHILIP, als eene eerste proef, daarbij gemaakt; h. 150, br. 117 str., idem; niet beteekend. — Nu nog een enkel woord over dezen algemeen geachten kunstenaar-zelfen, den eersten Stempelsnijder aan 's Rijks Munt, te *Utrecht*, die door Z. M. Koning Willem III., in 1849, tot *Ridder van de Orde der Eikenkroon*, en, in 1857, tot *Lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap* benoemd werd. — Uit zijn huwelijk, dat, in 1826, te *Utrecht*, is voltrokken — niet in 1836, zoo als, bij vergissing, door *Immerzeel* is geboekt — heeft hij vijf zonen en twee dochters. — De oudste, zijn naamgenoot, volgt hier na. — Zijn hier bovengenoemde zoon, de Heer JOHAN PHILIP VAN DER KELLEN, werd den 9. Julij, 1831, te *Utrecht*, geboren. Hij volgt het voetspoor zijns vaders, en

bekleedt reeds de betrekking van hulp-stempelsnijder aan 's Rijks Munt, te *Utrecht*. Tot proeve zijner ijverige studie kan de fraaije medalje strekken, met het borstbeeld van *J. Dekker Zimmerman, Predikant bij de Evang. Luthersehe-Gemeente te Utrecht*, beteekend J. P. V. D. K.; keerzijde: *Vijftigjarige Ambtsbediening. 1808—1858; 47 str. middellijn.* — Hij heeft reeds van zijne jeugd af eene onbegrensde liefde voor de prenten van JAN LUIKEN — Zie aldaar. — gekoesterd, en later de kennis der oude prentkunst door grondige studie tot eene ongemeene hoogte gebragt. Hij bezit eene zeldzame en onbeschreven verzameling etsen en gravuren, door hem heinde en ver opgespoord; daarbij vele andere voorwerpen, de kunst betreffende, als medaljes enz., te zamen een zeldzaam geheel uitmakende. — Het ligt in den aard der zaak, dat in het ouderlijk huis, hetgeen men een kweekschool van kunstontwikkeling mag noemen, de kennis daarvan reeds vroegtijdig gevoed wordt, waartoe eene echtgenoot als *Mevrouw van der Kellen*, met voorbeeldelooze moederlijke zorg, het hare ook ruimschoots bijdraagt. Ontwifelbaar zal dit alles gedurig nieuwe vruchten opleveren, en, zoo ik hoop, den Heer *DAVID VAN DER KELLEN* nog vele jaren het leven veraangenamen.

KELLEN, (DAVID VAN DER) Junior, zoon van *DAVID VAN DER KELLEN, Davids-zoon*, werd den 2. Januarij, 1827, — niet in 1837, zoo als, bij vergissing, het huwelijk van zijne ouders door *Immerzeel* op het jaar 1836 geboekt is — geboren. Hij heeft het eerste onderwijs in de kunst genoten van den Heer *BRUNO VAN STRAATEN*, en daarna bij den Heer *W. P. HOEVENAAR* en zijnen vader, die hem voor zijn opvolger in de medaljeerkunst wenschte op te leiden; doch zijne neiging helde, bij voorkeur, tot de schilderkunst over. — In 1843, werd hij te *Amsterdam*, onder de leiding van den Heer *J. A. KRUBEMAN Jz.* gebragt, en behaalde op de Academie, aldaar, twee *Medaljes*. — In 1845, begaf hij zich naar *Dusseldorp*, waar hij het academisch onderwijs volgde, terwijl hij tevens privaat lessen van *MÜCKE* bekwam. — Daarna heeft hij eenigen tijd zijne werkzaamheden te *Utrecht* voortgezet, en zich, in 1850, te *Amsterdam* gevestigd. — Zijn schildertrant is veelal in den malschen en schoonen stijl van den ouden *MIERIS*, waarvan wij op de meeste Tentoonstellingen fraaije werken hebben gezien, die de algemeene goedkeuring van bevoegde kenners mochten verwerven. In dat genre heeft hij kaarslichten geschilderd, die grooten bijval vonden, zoo als nog onlangs te *Antwerpen*, van een dergelijk tafereel, in de *Revue des beaux Arts*, een bij uitstek lieflijk verslag gegeven is. — Zijne schilderijen vindt men in onderscheiden Verzamelingen, zoowel in ons land, als, voornamelijk, in *Duitschland*, geplaatst. — Hij heeft een groot tafereel uit de watteramp van 1854 geschilderd, voorstellende *De ongelukkigen uit het overstroomde land van Veenendaal, in de Geertkerk te Utrecht, menschlievend verpleegt*, — hetgeen de algemeene goedkeuring mogt wegdragen, en wellicht eene blijvende bestemming erlangen zal. — De Heer *VAN DER KELLEN* voert op eene hoogst-verdienselijke wijze de etsnaald, doch dewijl die bladen niet in den handel en meestal niet beteekend zijn, zoo geef ik er hier eene korte beschrijving van, als: *Een portaal in eene gevangenis*, waar de eipier met den sleutel eene deur zal openen; hij heeft een brood onder den arm en een kau in de hand; op een bank staat een lantaarn enz., h. 156, br. 120 str. Ned., met de marge; niet beteekend. — *Voor een Advocaat*, in een sudcervertrek, bij eene tafel, gezeten, staat een Jood, die raad komt vragen over een ham en worst, die een jongetje bij zich heeft: het advies schijnt te zijn: hebt gij geld? In alles als boven. — *Een zittende krijgsman*, die zijn gewond linkerbeen verbindt; nevens hem ligt zijn rappier; op den tweeden grond een gevecht, eenige dooden, enz.; idem als boven. — *Een*

zittende en een staande monnik, in het portaal van een klooster, waar de dag, achter, door een bovenraam invalt; boven eene doorgang naar een trap, eene groote schilderij enz. idem, als boven. — *Een geleerde uit de XVII. eeuw, staande in zijn studeervertrek*, geeft les op een menscheschedel, daar hij met de linkerhand op drukt; rondom de tafel zijn vier personen in volle aandacht gezeten, waarvan er een het gesprokene opschrijft enz.; h. 157, br. 270 str., zonder de marge, niet beteekend. — *In een vertrek van een oud vervallen gebouw*, zit een meisje met een grooten hond bij zich, die door haar broêrtje schijnt te worden geplaagd; door een doorgang heen ziet men in een tweede vertrek; links een raam, met invallend licht enz., h. 100, br. 113 str. met de marge; niet beteekend. — Pl. Nr. 7, voorkomende in het Werk *De Waterramp* van 1854, voorstellende: *Het inwendige van de St. Geerte-kerk te Utrecht*, waar de hulpbehoevenden uit het dorp *Veenendaal* verpleegd worden, beteekend D. V. D. KEL.; h. 190 br. 225 str. Van al deze prenten bestaan onderscheiden staten. — De Tentoonstellingen van Vaderlandsche Oudheden, zoo te *Amsterdam*, als te *Utrecht* gehouden, hebben aanleiding gegeven, om de zeldzaamste en voor het algemeen geschiktste voorwerpen in afbeelding terug te geven, en het was onze kunstenaar, die op het gelukkig denkbeeld kwam, zulks te verwezenlijken, door die voorwerpen, in eigendommijk karakter, zelf met de etsnaald op het koper over te brengen, zoodat alles met een kundig oog en door eene bekwame hand zou worden uitgevoerd. Dit plan vond bijval, en spoedig verscheen van de Heeren *Frans Buffa en Zonen*, te *Amsterdam*, een Prospectus, waarvan het hoofd dus luidt: *Nederlandsche Oudheden, Verzameling van Afbeeldingen der voor Wetenschap, Kunst en Nijverheid meest belangrijke voorwerpen uit vroegere tijden, op Raadhuisen, in Kerken, Gestichten, openbare en bijzondere Kabinetten enz., naar de natuur geteekend en gêtst door D. VAN DER KELLEN Jr., Twee Seriën*, elk à 20 afleveringen; elke afl. 5 platen en text, à f 2. Een aantal intekenaars bevestigden de goedkeuring van het algemeen, en aan het doel der uitgave wordt volkomen beantwoord. Een overzicht te geven van dit geheele Werk, laat mijn bestek niet toe, maar ik kan toch niet nalaten, het oog te vestigen op pl. XLII. een *Zilveren schotel*, waaruit men over de voortreffelijke etsnaald, die dit Werk vervaardigt, oordeelen kan. *De Kunstkronijk, De Gids en Dietsche Warande*, hebbendan ook met veel lof er over uitgeweid. — Uit het eene is het andere voortgesproten: de Heer v. D. KELLEN, die, in 1857, Secretaris der Tentoonstelling van Oudheden enz., te *Amsterdam*, was, heeft zich met drie leden dier Commissie verbonden, om te beproeven, een Museum van Vaderlandsche Oudheden aldaar op te rigten. Eene circulaire desaangaande, door Jonkh. *P. J. Six, L. M. Beels*, en *D. van der Kellen Jr.* geteekend, werd verspreid. Het gevolg was, dat een *Oudheidkundig Genootschap* werd opgerigt, waarbij *Z. M. de Koning* en *HII. KK. HH. de Prinsen* volgaarne toetraden, Zijne M.-zelve daarvan Besehermbeër werd, en aan den Heer *VAN DER KELLEN* den titel van Secretaris van het *Koninklijk Oudheidkundig Genootschap* verleende. — Hij is tevens Bibliothecaris van *Arti et Amicitiae*, en werd, in 1859, benoemd tot Lid der Koninklijke Akademie te *Amsterdam*. — De Heer v. D. KELLEN is aldaar, in 1850, in den echt getreden met zijne nicht, Mejufvrouw *Anna Wilhelmina van der Kellen*, geboren 1829, uit welk huwelijk drie kinderen geboren zijn.

KELLER (JOHAN HENDRIK) is bij *Immerzeel* vermeld. — Zijn portrèt komt in *Van Gool* en bij *Füssli* voor.

KEMINCKX (PHILIPPUS) was een kunstgraveur van *Antwerpen*, die, in de tweede helft der XVIII. eeuw bloeide, en aldaar eene leerschool had, waaruit verscheiden

bekwame graveurs zijn voortgekomen, onder anderen ANDREAS BERNARDUS DE QUERTENMONT EN IGNATIUS VAN DEN BERGHE. — Zie aldaar.

KEMNITZ, (...) een onvermeld kunstenaar, die boekprenten heeft vervaardigd, en in het begin der XVIII. eeuw, in *België*, bloeide. — In het Werk *Les Délices des Pays-Bas etc.* (par J. B. Christyn), *Brux. chez François Foppens*, 1711, in kl. 8°. komt, onder andere prenten, van hem voor de afbeelding van *La cour de Bruxelles*, met veel eigenaardige stoffagie; beteekend KEMNITZ fecit. Dit werk behoort tot de middelmatige kunst. — De naam klinkt mij vreemd, doch ik heb gemeend, hem hier te moeten opnemen, totdat andere bescheiden dit zullen weêrleggen of nader bevestigen.

KEMP (NICOLAES DE) wordt vermeld als een zeeschilder, in den smaak van HENDRIK CORNELISZEN VROOM, van *Haarlem*, bij wien hij de eerste regelen der kunst heeft geleerd, en later bij KAREL VAN MANDER. Hij was een geboren *Haarlemmer*, en, naar den tijd van zijn genoten onderwijs te rekenen, moet hij een hoogen ouderdom hebben bereikt, dewijl hij in 1653 nog in leven was, zoo als dit nadrukkelijk staat beschreven in het *Nabersicht*, door DE JONAN, in de 8°.-uitgave van *Van Mander*, achter het II. deel. — De werken van dezen meester, en een aantal dergelijke, hebben ons land, als het ware, overstroomd, en zijn zelfs tot in de geringe woningen afgedaald, doch door de muurkalk verteerd, uiteengevallen en ten vuure gedoemd, waardoor het thans hoogst zeldzaam is, iets daarvan aan te treffen, en, mogt dit al het geval zijn, dan behooren zij veelal nog tot de onbekende kunst.

KERCKHOVE (...) VAN DEN) heeft zeer verdienstlijk op steen geteekend, onder anderen, het portret van den vermaarden kunstschilder G. A. SCHMIDT, te *Dordrecht*, voorkomende in de *Galerie des Portraits des Peintres Flamands et Hollandais etc. Bruxelles et Rotterdam*, 1826, in f^o. met tekst. — Of hij nu een ander is, dan de bij *Immerzeel*, ook zonder voornaam, vermeldo Antwerpsche beeldhouwer van dienzelfden naam, en die in 1857, nog het borstbeeld van den Brusselschen staatsman en poëet J. B. *Houwaert* vervaardigde, dat op een gedenkteeken te *St. Joost-ten Noode* zal worden geplaatst, en in de *Eendragt van Gent*, Nr. 4, 1858, genoemd wordt L. VAN DEN KERCKHOVEN, van *Brussel*, „die to *Duinkerken* (*Frankrijk*) den uitgelooften eerepenning, in den wedstrijd voor de oprigting eener Monumentale *Fontein*, op de plaats *Jean Bart*, behaald heeft” kan ik niet beslissen.

KERCKHOVE (JOSEPH VAN DEN) staat bij *Immerzeel* vermeld, doch zonder geboortejaar. — *Bryan-Stanley* zegt, dat *Balkema* dit op 1664 stelt; doch dat betere autoriteiten met hem verschillen, en het op 1669 of 1670 bepalen.

KERCKX. (W. J.) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op KERRIX. (WILLEM IGNATIUS)

KERIUS. (PETER) Zie KEERE. (PIERRE VAN DEN, OF PIERRE DI)

KERKEN, (WILLEM) beeldhouwer te *Antwerpen*, van wien men in de kerken aldaar, basreliëfs en epitaphen vindt, die een bekwam kunstenaar aanduiden. — Hij bloeide in den aanvang der XVIII. eeuw. — *Nagler* noemt zijn zoon, van dienzelfden naam, die schilder en beeldhouwer was, en omstreeks 1736 bloeide. Hij schilderde historiestukken, meestal in de manier van GASPAR DE CRAVER, zoo als die in de kerken te *Antwerpen* worden gevonden.

KERCKHOFF (D.) is bij *Immerzeel* vermeld. Ik voeg er bij, dat zijn portret in het bekende prentwerk van J. E. MARCUS voorkomt, met een hoed en een bril, H. W. CASPARI del. — Ik bezit een afdruk vóór de letter, en met bijwerk.

KERCKHOVE. (JOHANNES VAN DEN) Van dezen schilder zijn geene levende

bijzonderheden bekend. Hij komt reeds in 1575, en nog in 1580, als lid der Broederschap van *St. Lucas*, te *Antwerpen*, voor. Zie *Nagler*.

KERKOM. (JAN VAN) In de *Thesauriers-rekeningen der stad Haarlem*, bl. 66, vindt men het volgende aangeteekend: „A^o. 1451, JAN VAN KERKOM, die *goudsmid*, maakt het groot zegel voor de stad.” — Zie over de Goudsmeden van dien tijd op HEYNRICZOEN, (PIETER) alwaar tevens de bron, waaruit dit geput is, wordt aangewezen.

KERPENTER. (P.) *Nagler* zegt, dat hij landschappen, in de manier van P. MOLYN, schilderde. — Er worden werken gevonden die met P. K. beteekend zijn, en aan KERPENTER worden toegekend. — Een Vlaamsch teekenaar P. K. leefde omtreks 1650.

KERREMAN (BALTAZAR) was een schilder te *Antwerpen*, die in het hiervolgende stuk, gedagteekend Maart, 1563, (N. S.) voorkomt: „BALTAZAR KERREMAN, peintre de son stil, et a présent prisonnier en la ville d'Anvers, chargé de s'estre trouvé en conventicles et secrètes assemblés d'aucuns sectaires calvinistes, et d'avoir souffert par iceulx baptiser deux de ses enfans, l'ung en septembre, et l'autre en fevyr er es années (XVe) LIX et LX, dont il est très-repentant; sur sa tres-humble requeste, pour grace et miséricorde, sa Majesté a demandé les advis des maregraves d'Anvers, inquisiteurs de la foy à *Louvain* et de ceulx du conseil de *Brabant*; et d'aautant qu'il appert de la vraye répentance dudict suppliant, et qu'il ait suivy la doctrine des dicts calvinistes, et esté en conventicles plus par povreté et misère que autrement, et qu'il a denoncé aucuns principaulx sectaires, il leur a semblé que sadicte Majesté luy pourroit bien donner sa grace, en faisant deue abjuration et avec pénitence salutaire, auquel advis se conforment ceulx du privé conseil, moienant intérinement par-devant ledict conseil en *Brabant*.” — Medegedeeld door den Heer *Alex. Pinchart*, in den *Messenger des Sciences hist. etc., Gand*, 1858, in 8°, pag. 169.

KERRICX, (WILLEM, of GUILLAUME) bij *Immerzeel* vermeld, is ghuwd geweest met *B. Ogier*, blijkens een Eerevers, door den befaamden dichter *Willem van Swaenenburg*, op haar overlijden, gemaakt; hij noemt haar daarin eene beroemde dichteresse, weduwe van dengewezen beeldhouwer binnen *Antwerpen*. Zie zijn *Parnas enz., Amsterdam*, 1724, in 4°, bl. 150. — Ik vind dit nader bevestigd in den *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857, alwaar zij bij haar huwelijk met onzen WILLEM 10 December, 1680, *Barbe Ogier* wordt genoemd. Echter staat in alle authentieke stukken GUILLAUME KERRICX, en zelfs op de schoone graftombc, in de Hoofdkerk, te *Antwerpen*, in 1697, opgerigt, heeft J. DE WITTE zijn naam aldus geheield.

KERRICX (WILLEM IGNATIUS) is, als zoon van WILLEM KERRICX, zonder geboorte of sterftijd, bij *Immerzeel* vermeld. — Hij werd den 22. April, 1682, te *Antwerpen* geboren, en overleed, aldaar, in Januarij, 1745. — Zijne moeder was *Barbe Ogier*. Zie *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857. — *Nagler* zegt, dat het *basrelief* van het hoofdaltaar der O. L. V. kerk te *Antwerpen*, door hem, met VAN GEEL, te zamen is vervaardigd, hetwelk *Immerzeel* aan hem-alleen toekent, en die hem niet als schilder noemt. — In den gemelden *Catalogue* vind ik wel bepaaldelijk drie schilderijen van zijne hand vermeld, als: *een St. Lucas, met Maria en het kind Jezus enz.*, welk stuk door hem, in 1718, aan het St. Lucas-gild werd verced. — *Het Paaschfeest in Egypte enz.* — en *de Aanbidding van het Lam Gods.* — De beide laatste zijn afkomstig uit de abdij van *Tongerloo*. — In *De Leidsman der Stad Antwerpen* had ik de beide laatste schilderijen reeds vroeger gevonden, en daarbij aangeteekend, dat die daarin op den naam van W. J. KERCKE beschreven staan, doch nu blijkbaar dezelfde zijn.

KERRIGHS, (P. J.) welligt KERRICK; doch ik geef den naam, zoo als ik dien vond, als van den vervaardiger van eenige schilderijen, die bij de geschiedenis van het *Miraculeuse Sacrament*, in de St. Gudule kerk, te Brussel, voorkomen. Zie *Histoire du S. Sacrement etc. Bruz.* 1720, in 12°. — HARREWYN heeft ze in plaat gebragt.

KESSEL, (BERTEL VAN) van *Leuven*. „Deze man was bekend onder den bynaam van *Bertel de Koster*, omdat hy de kostery van St. Pieter bediende, een ambt 'tweelc zyne bloedverwanten en hy samen meer dan eene eeuw hebben waargenomen. — Hy was schilder, toen hy in 1495 tot koster werd benoemd. 's Mans voortbrengselen, naer men uit de woorden van *Molanus* mag opmaken, getuigen meer van zyne godvrucht, dan van zyn talent. Hy beoefende, naer 't schynt, mede de modelleerkunst, en goot op doode ligehamen standbeelden, welke hy voor beelden van Christus in 't graf dienen deed, gelyk er, in *Molanus* tyd, in de kapel des Bergs Calvarie, buiten de Brusselsche poort, en in verschillende andere kerken der stad, aenwezig waren. Wanneer hy op levende personen goot, had hij de voorzigtigheid ze iets in den mond te stellen tot adem halen. BERTEL was in 1535 nog in bediening. Wy kennen van 's mans kunstarbeid binnen onze stad niets meer. Hy liet in St. Pieter een dagboek, in 't welk hy een en ander omtrent de geschiedenis der kerk had aengeteekend, en 't welk *Molanus*, onder de benaming van *Diarium Bartholomæ custodis*, op verschillende plaetsen aenhaelt. Ten jare 1522 bestuerde BERTEL VAN KESSEL, te gelyk met den overste der O. L. V. Broeders, den omgang, welke, ter gelegenheid van de Leuvensehe kermis, plaets had, en welke uit eene reeks van wagens, versierd met levende personaedjen bestond. Het stedelyk Bestuer schonk hem, in vergelding dezer bemoeying 18 stuivers. Wy lezen in de *Rekeningen*: „BERTHELMES VAN KESSELE, coster van St. Peeters, te leene voor syn paert ende arbeyt van dat hy heeft hulpen diregeren die personagien voornoempt, 18 stuyvers. 1522.” f. 312vo. — Voor de geschiedenis neem ik nog het hierop volgende over: „*Molanus* leert ons, dat er, in zynen tyd in de Sacristy van het II. Sacrament, in St. Pieterskerk — te *Leuven* — een taferel bestond, vertoonende *Antoon van Langrode*, overleden in 1434, met zyne 8 zonen en zyne 6 dochters. Dit gewrocht, twelc tot een onzer schilders uit de XV. eeuw moest behooren, en by gevolg veel belang moest opleveren voor de geschiedenis der kunst, kont in genelde plaets niet meer voor. Doch dit zocht niet, dat het vernield zy. Welligt prykt het thans in eene of andere byzondere verzameling.” Zie *Nederlandsche Kunstenaers, vermeld in de onuitgegevene Geschiedenis van Leuven, van J. Molanus † 1535, door Edward van Even*.

KESSEL, (FERDINAND VAN) bij *Immerzeel*, op gezag van *Descamps*, vermeld, als de zoon van JOHANNES, den Oude, te *Breda*, in 1660 geboren. Dit is een misslag. *Nagler* geeft hetzelfde jaar, en *Antwerpen* als zijne geboorteplaats op. — Zie bij mij op KESSEL, (JOHANNES VAN) den Oude. — FERDINAND, die tevens LEONARD heette, was diens oudste zoon, gedoopt te *Antwerpen*, 7 April, 1618, en had tot peter FERDINAND VAN ABTSHOVEN, tot meter *Anna Breughel*, vrouw van DAVID TENIERS, den Jonge. — Ik vind alleen bij *Immerzeel*, dat hij, in 1696, te *Breda*, is overleden. Dit kan wel zijn, dewijl *Nagler* meldt, dat hem door Willem III. het schilderen van eenige zolderstukken in het kasteel te *Breda* werd opgedragen, welke hij volvoerd heeft, en laat er op volgen: „De dood overviel hem, in 1696.” — Hij schijnt ongehuwd, of weduwnaar te zijn geweest; immers bij *Nagler* lees ik, dat NICOLAAS VAN KESSEL, in 1696, te *Breda*, in het bezit trad van de erfenis zijns ooms FERDINAND, wiens leerling hij was geweest, en dat hij toen onbezorgd

had kunnen leven; doch spoedig waren die middelen verslonden, waartoe zijne huisvrouw het hare bijdroeg, zoodat hij in het begin der XVIII. eeuw, in ellende, is gestorven.

KESSEL (JOHANNES VAN) is bij *Immerzeel* vermeld, doch dien ik *den Oude*, — dewijl hij een zoon van dienzelfden naam heeft gehad, dien ik *den Jonge*, — Zie aldaar. — moet noemen. Hij werd te *Antwerpen*, in 1626, geboren. Zijn vader was de schilder HIRONIMUS VAN KESSEL, — Zie aldaar. — die er in het *Register van St. Lucas*, als leerling van CORNELIS FLORIS, den *Jonge*, in 1594, is ingeschreven. Zijne moeder heette *Paschasie Breughel*, dochter van *Jan Breughel, den Fluweele*; *Isabelle de Jode* was zijne eerste vrouw. Hij is den 11. Junij, 1647, in het huwelijk getreden met *Maria van Abtshoven*, en heeft bij haar vijf kinderen verwekt, alle te *Antwerpen*, en de vierde, JAN, den 23 November, 1654, geboren. — Zie *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857. — De tijd van zijn overlijden schijnt niet bekend, doch hij leefde nog in 1661, volgens *De Bie*, bij wien zijn *portret*, door F. QUELLINUS PINX. en ALEX. VOET *Junior sculptsit.*, voorkomt. — *De Bie* meldt ook niet, dat hij hofschilder te *Madrid* is geweest, zoo als *Immerzeel*, bij vergissing, geboekt heeft: dit moet op zijn zoon doelen. — Nu volgt eene vraag, namelijk: Is hij op zijn negende jaar als leerling bij SIMON DE VOS, en reeds als meester in 1645 in het *St. Lucas-gild* te *Antwerpen* ingeschreven? — Het is mogelijk, dat hij al vroeg, als bij zijn vader veel geleerd hebbende, kon worden aangenomen; maar het is ook mogelijk, dat hier eene fout is ingeslopen, even als bij *Fiorillo*, *Nagler* en anderen, die het jaar 1644 voor de geboorte van zijn zoon JAN opgeven; ook zou hij dan reeds op zijn 18. jaar vader zijn geweest, terwijl hij in 1647 huwde, en JAN eerst in 1654 werd geboren. — Het spreekt van-zelf, dat JAN VAN KESSEL, die bij *Houbraken* en anderen wordt vermeld, als van *Amsterdam* te zijn, en in 1648 geboren, niet tot dit geslacht schijnt te behooren; deze zou de vader van *Theodorus* kunnen wezen. — Hij heeft ook geëtt.

KESSEL, (JOHANNES VAN) *de Jonge*, zoon van JOHANNES, *den Oude*. — Volgens *Fiorillo*, *Geschiede der Mahlerei in Spanien u. s. w.*, werd hij geboren te *Antwerpen*, in 1644; zijn vader zou toen dan slechts den ouderdom van 18 jaren hebben gehad. Zie daarover de teregtwijzingen hierboven op KESSEL, (JOHANNES VAN) *den Oude*. — Deze JOHANNES heeft de kunst bij zijn vader geleerd, is met hem naar *Madrid* gegaan, en heeft aldaar met het beeldenschilderen een bijzonderen naam gemaakt. Onder anderen, schilderde hij het *Portret van de Koningin Donna Maria Louisa d'Orleans* zóó fraai, dat de koning hem, in 1686, den titel van hofschilder schonk. Het *portret van Philips V.* wilde hem niet gelukken, en dit deed veel nadcel aan zijn krediet. Men vindt van hem, ook hier en daar, landschappen, historische onderwerpen, bloem- en fruitstukken, die echter te veel zijn gelikt. Hij is in dienst van het gemelde Hof, in 1708, overleden. — In het *Museo Real de Pintura*, te *Madrid*, zijn twee schilderijen, Nr. 1250, een *bloemguirlande*, en Nr. 1715, het *portret van Koning Philips IV.* — Of deze nu van *den Oude* of *den Jonge* zijn, is, naar mijn inzien, onzeker, dewijl er slechts één JOHANNES VAN KESSEL in den *Catalogus* van 1850 voorkomt, en, naar het daarin aangegeven geboortejaar, zou het *de Oude* wezen; echter beslist dit nog niets, daar er immers vele stukken van *den Jonge* in *Madrid* aanwezig zullen zijn.

KESSEL, (HIERONYMUS VAN) een Nederlandsch kunstschilder, die zich in verscheiden Duitsche Staten opgehouden en veel schilderstukken vervaardigd heeft. Omstreeks 1606, vertrok hij van *Frankfort a. d. M.* naar *Augsburg*, zoo als *Von*

Stetten, (*Kunst-Gesch. der Stadt Augsburg*, I. 231.) en *Hüsgen* (*Art. Mag.* 135) vermelden; in 1609, vertoefde hij te *Straatsburg*, alwaar hij den Bisschop, *Aartshertog Leopold*, schilderde. Op den 4. October, 1615, werd hij bij het schildersgild der stad *Keulen*, als meester, ingeschreven, en was daar in 1620 nog steeds werkzaam. — *Merlo*, aan wien wij dit bericht ontleenen, zegt verder: in mijne verzameling bevindt zich eene levensgrootte afbeelding, tot aan de knieën, van een voornaam gekleed man, met zwaren baard, op paneel, beteekend An^o. 1620. (ÆGAT. 54.) H. A. KESSEL. F. — Een vrouweportret, met halskraag, in een leuningstoel zittende, in 1848, in bezit van den kunsthandelaar C. A. Frank, is van hetzelfde jaar; An^o. 1620. (ÆG. SUÆ, 62) NIERO^s. A. KESSEL Fecit. — Er zijn eenige van zijne portretten in koper gebragt, als: *De Aartshertog Leopold*, Bisschop van *Straatsburg*, 1609, door RAPHAEL SADELER. (Volgens *Füssli, Künstl. Lex.* 341.) *Leopold van Oostenrijk*, Bisschop van *Salzburg* en *Passau*, door RAPHAEL SADELER, in 4°. (volgens *Huber, Man.* V. 161.) — *Hippolytus Guarinius*. *Frdi. Art. et Med. Doctor. Aetat. An. XXXVII. Adjutor eorum et protector etc.* HIRONIMUS A KESSEL. ad vivum pinxit. RAPHAEL SADELER Junior sculpsit, 1609. fol. — Uit dit alles blijkt, dat HIERONYMUS VAN KESSEL de oudste van al de reeds beschreven VAN KESSELS is, en het is meer dan waarschijnlijk, dat hij de grootvader van JAN VAN KESSEL, den Oude, — Zie aldaar. — geweest is, van wien zich een zoon in *Holland* heeft gevestigd, waaruit de aldaar bekende landschapschilder JAN, de graveurs THEODORUS en NICOLAES VAN KESSEL, — dien *Immerzeel* dan ook, te regt, een neef van FERDINAND noemt, — maar, in 1684, te *Antwerpen*, geboren, en in 1741 aldaar overleden, dat, volgens *Nagler*, 1696, zou moeten zijn, — zijn voortgesproten.

KESSEL. (NICOLAAS VAN) Zie over hem aan het slot van het artikel: KESSEL. (FERDINAND en HIERONYMUS VAN)

KESSEL. (THEODORUS VAN) Bij dit artikel, door *Immerzeel* vermeld, voeg ik nog, dat het meer dan waarschijnlijk is, dat hij tot het Antwerpsche geslacht van dien naam behoort. Zie aan het slot van het artikel KESSEL. (HIERONYMUS VAN) — Bij *Nagler* vindt men 64 stuks zijner graveerwerken beschreven, waaronder er ook voorkomen, die geëst zijn, als: *Een mansbuste* en *een manshoofd*, beide naar A. VAN DYCK, kl. bladen, Nr. 57. — *De Nymph met den Riviergod*, is, met de originele, zeer fraaije teekening van RUBENS in mijn bezit, waaruit blijkt, dat er in de prent nog veel te wenschen overblijft, alvorens het geestrijke en eenvoudige karakter der teekening daarin is teruggegeven. — *Le Blanc* noemt ook het portret van ADAM VAN VIANE, naar JOHANNES SMITH, *Christiaan van Viane excudit*, als door hem gegraveerd.

KESSELS. (MATTHEUS) Deze voortreffelijke Belgische beeldhouwer staat reeds bij *Immerzeel* vermeld. Ik zal, in het belang der geschiedenis, evenwel eenige verbeteringen en aanvullingen op genoemd levensbericht hier laten volgen. M. KESSELS was de zoon van *Joachim Kessels*, schrijnwerker, te *Maastricht*, en van *Marguerita Daniels*, en de jongste zijner vier broeders; de eerste OUILLAUME, is een voornaam architect geworden; de tweede broeder, CONRAD, die zich zeer onderscheidde in het beeldsnijden, is jong gestorven; de derde, *Henri*, leerling van *Breguet*, bekleedt eene bijzondere betrekking bij de *haute horlogerie astronomique et marine*. — *Immerzeel* meldt, dat MATTHEUS, in 1819, bij afwezigheid van zijn meester THORVALDSEN, in een wedstrijd den prijs behaalde, met het onderwerp van een kolossaal standbeeld van *Mars*. — In latero berigten, door den Heer A. Schaepekens gegeven over MATHIEU KESSELS *Statuaire etc.* (*Extrait des Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique; Anvers, J. E. Busmann,*

1854,) vond ik, dat het onderwerp van dien wedstrijd was: *Een St. Sebastiaan met pijlen doorschoten*, en dat hij door de Academie van St. Lucas, te Rome, bekroond werd, als zijnde zijn werk boven alle andere, wegens de vrije en schoone uitvoering, de bekrooning waardig; terwijl de Academie ten behoeve eener kerk, op het oude *Forum*, over dit standbeeld beschikte. Het is in steendruk gebragt, en mede, in omtrek, te vinden, in een Werk, in 1824, te Gent, verschenen, getiteld: *Verzameling van de merkwaardigste voortbrengselen der hedendaagsche Ned. Kunstschool*, in 8°. pl. 39 en bl. 41. Het was bij deze gelegenheid, dat hij van den Raad van Bestuur der stad Maastricht, zijne geboorteplaats, een zeer vleijenden brief ontving, vergezeld van een *Gouden doos*, met dit opschrift: *Trajectum ad Mosam* M. KESSELS, *sculptori ovanti Romae anno 1819*. Hierop antwoordde de warme kunstenaar, in dankbare bewoordingen, welke ik hier, voor de geschiedenis, wil bewaren: „*WelEdele Gestrenge Heeren*. Met de innigste gevoelens van hoogachting en erkentenis, heb ik den brief gelezen, waarmede het UwE. Gestr. beliefd den 13. Maart dezes jaars mij te vereeren, en die mij onlangs door Z. E. den Heer Ridder van Reinhold, bevoelmatigden Nederlandschen Minister bij den H. Stoel, op het aangenaamste ter hand gesteld is geworden, verwachtende met den eersten K. kabinets-kourier, die na Roomen komen zal, het geschenk, dat mij zoo hartelijk en gloorrijk aangekondigd werd. Heeft Roomen UEd. G. Heeren mij met eenen *Lauwerkrans* versierd, Maastricht heeft denzelven met een *Burgerkroone*, die eeuwen lang groen zal blijven, bedekt; ik heb ze met heete traanen van dankzegging aangenomen, ik leg op haar de hoogste waarde, en zij voed in mij de hoop, dat ik wel eens het geluk erlangen zal een mijner kunstwerken in mijne geliefde vaderstad te kunnen plaatsen, in het vast betrouwen, dat Uw E. G. de goedheid hebben zullen den inhoud dezes aan mijne waarde medeburgers en grootmoedige begunstigers bekend te maken bidde ik om den oorlof mij te durven onderteekenen, *WelEd. Gestr. Heeren, Uw Ed. Gestr. gehoorzame Dienaar en dankbare medeburger* M. KESSELS. Roomen, den 30. September, 1820.” — In dat jaar huwde hij de 18jarige dochter van een oud-directeur der administratie van het Italiaansche leger. — Van toen af rees zijne kunstzon, die hare stralen wijd en zijd verspreidde. — Voor den Hertog van Alba vervaardigde hij een *kleinen slapenden schiffwerper*; — nog een *dergelijke*, maar levensgroot, en in meer verheven stijl uitgevoerd, werd algemeen bewonderd, en voor den Heer *Labouchère*, te Londen, gebeiteld; — vervolgens voor het Nederlandsche gouvernement, een *Mars in rust*, een kolossaal beeld in marmer, dat te Laken werd geplaatst en waarvoor hij de *Orde van den Nederlandschen Leeuw* heeft bekomen. Het is eene dwaling, zegt *Schaepkens*, welke *Immerzeel* heeft begaan, door te schrijven, dat dit beeld in een wedstrijd werd bekroond, en dat hij daarvoor van Z. M. den Koning der Nederlanden, eene jaarwedde van f 1200 verwierf, om zijne studiën in Italië voort te zetten. — Voor den Hertog van Devonshire, vervaardigde hij een staanden, meer dan levensgrooten *schiffwerper*; — voor den Baron de Vinck van Wystwezel, eene weenende vrouw bij eene urn, en *Christus aan de kolom*, een beeld vol edele uitdrukking. — De Heer Jenisch, senator van Hamburg, bezit een *treurenden genius*, vol waarheid en bevalligheid, van zijne hand. — Een *Amor*, die zijne pijl wet, is in bezit van Jonkhr. Munter, te Amsterdam, en eene *Venus* bij den Hertog van Pembroke, voor wien hij tevens een kleinen, zeer schoonen *schiffwerper* vervaardigde; — voor den graaf Potoski, twee busten van kolossale grootte, voorstellende *Christus* en *Maria*, die zeer werden geroemd, zoo als ook een basrelief, met het hoofd van *Christus*, onder zijne beste werken wordt geteld. — Onder de gebakken boec-

seersels, die vooral de aandacht verdienen, behooren *de vier Evangelisten*; — *de doode Christus*, waar *Maria* zich op werpt, terwijl een *Engel* de hand van den *godlijken Martelaar*, met teederheid, vat. — Maar het kapitaalste, en, helaas! laatste werk van KESSELS is, een *tafcreel uit den zondvloed*, voor den grooten kunstminnaar, den Heer *Jones*, in marmer vervaardigd, zijnde een groep van drie figuren op de punt eener rots, man, vrouw en kind, aan elkander geklemd, die zich van den naderenden dood trachten te redden. Hiervan bestaat een model in pleister, als ook van den *staanden schijfwerper*, in het *Museum*, te *Brussel*, en eene afbeelding in de gemelde *Biographie* van den Heer *Schacpkens*, waarbij tevens gevoegd is die van het gewezen huis, waarin KESSELS, te *Maastricht*, werd geboren; en voorts, als souvenir, een klein portret, in profiel. — De *overdrukken* van genoemde *Biographie* hebben een afzonderlijken *titel* bekomen, waarop echter eene grove fout voorkomt, te weten, dat het jaar 1774 in plaats van 1784, voor dat van zijn geboorte is gesteld. — Hij was algemeen gaecht en bemind, zoozeer zelfs, dat de *Akademie van St. Lucas* te *Rome* hem, in 1829, tot president benoemde, en hem achtereenvolgens het *lidmaatschap van het Koninklijk Nedert. Instituut*, en der *Koninklijke Akademie van Beeldende kunsten* te *Antwerpen*, *Amsterdam* enz., werd opgedragen. — Het laatste werk, door hem geboetseerd, te weten, de *Aartsengel Michaël*, die met zijn voet de *hydra* verplet, liet hij op zijn ziekbed voor zich plaatsen, en beshouwde het bij tussehenpozen. Op zekerem dag, te midden zijner overpeizingen, zeide hij, in verheven gevoel, en met krachtige stem aan zijne vrouw: „Ach! *Fenny*, als ik nog mogt blijven leven! hoe gevoel ik dat ik den *Aartsengel* zal beter maken! De *Zondvloed* en al het andere zijniets. Ik gevoel, dat ik mij daarin meer hooger zal verheffen!” Hij 'ontsliep op dit bed van eer, zoodat het model, bestemd, om voor de kerk van *St. Gudule* te *Brussel*, in marmer te worden gebeiteld, niet is verwezenlijkt. — Zijn overlijden, op den 3. Maart, 1836, te *Rome*, voorgevallen, is reeds door *Immerzeel* vermeld; ik voeg er bij, dat, bij zijne ter aardebestelling, al de kunstenaars van *Rome* den lijkstoet vergezelden naar de *Belgische kerk van St. Juliaan*, waar hij, nabij het *Mausoleum van de Gravin De Celles*, hetwelk hij in 1828 had vervaardigd, werd begraven. — De vermaarde beeldhouwer *J. A. van der Ven*, in wiens armen onzo kunstenaar den laatsten snik heeft gegeven, belastte zich met een monument, dat zijn graf versiert. — Het schijnt dus waar te zijn, wat *Thorvaldsen* van KESSELS getuigde, „dat er geen kunstenaar in geheel die stad (*Rome*) voor eene-enkele figuur, met hem gelijk stond,” als men de kracht der woorden van den stervenden kunstenaar, over zijn *Michaël*, juist gevoelt. — Het Belgische gouvernement, dat KESSELS, kort vóór zijnen dood, tot Professor in de beeldhouwkunde aan de Akademie te *Brussel* had benoemd, kocht al de kunstvoorwerpen, zoo boetseersels, als beitelwerk, ten getale van 73 stuks, die van hem nog in zijn atelier aanwezig waren, door middel van een jaargeld van 3500 francs aan de weduwe, en bij ontstentenis van haar, op hare kinderen overgaande, totdat het jongste den ouderdom van 25 jaren zou hebben bereikt, en eene som van 2000 francs, voor de terugreis der familie KESSELS naar *België*. Deze welwillendheid stelt de weduwe in staat hare kinderen eene opvoeding te geven, de naam van hunnen vader, die zich zoo beroemd gemaakt heeft, waardig. — Zijne nagelaten kinderen zijn: *Marguerite Anne Fulgarde*, geb. 7. October, 1821; *Sophie Aloise Anne*, geb. 28 Februarij, 1825; *Marie Jeanne*, geb. 1. Maart, 1827; *Julie Marie*, geb. 2. Maart, 1828; *Antoine Hubert*, geb. 20 April, 1831; *Charles Marcel*, geb. 15 Januarij, 1834. — *M. Achille C. Abites* heeft, in 1837, te *Brussel* een kort levensberigt en een *Catalogus* van al de werken van KESSELS uitgegeven. — Zie ook de *Biographie*

Limbourgeoise, par A. Perreau, in het *Bulletin de la Société scientifique et littéraire du Limbourg, Tongres, 1854 et 1855. Tom II., p. 259.*

KESSELS, (WILLEM) oudste broeder van den beroemden beelhouwer MATTHEUS KESSELS, geboren te *Maastricht*, den 3. Januarij, 1777, wordt een bekwaam bouwmeester genoemd, die, in 1813, te *Hamburg* was gevestigd, waar destijds MATTHEUS eenigen tijd bij hem heeft vertoefd. — Zie de aangehaalde bron van den Heer A. *Schaepkens*, op KESSELS. (MATTHEUS)

KETEL. (CORNELIS) Bij de bekende berigten, ook door *Immerzeel*, over dezen hoogst-bekwamen portretschilder gegeven, voeg ik nog, dat hij, volgens *Bryan*, in 1602, is overleden, hoewel uit het volgende zal blijken, dat hij in 1609 nog in leven was. — Van de portretten, door hem geschilderd, zijn er onderscheiden door HOUBRAKEN gegraveerd, die de *Vaderl. Historie van Wagenaar* versieren, als, onder anderen, *Pieter Janszoon Kies*, *Jacob Cornelisz van Neck*, beiden burgermeesters van *Amsterdam* enz. — In het belang der kunstgeschiedenis, is het noodig, aan te wijzen, waar de werken der Meesters nog aanwezig zijn, en ik laat hier dus de beschrijving volgen van eenige kapitale stukken, zoo als die door *J. van Dyk*, in zijne *Beschryving van het Stadhuis* — thans het *Paleis* — te *Amsterdam*, enz. *Ibid.*, 1790, in 8°. worden vermeld: „Nr. 10. Een stuk met tweeëndertig mannen- en een vrouwenbeeld, 't is geschildert van dien CORNELIS KETEL, waarvan wy, verder komende, iets meer zullen melden. Het is gemerkt 15 A 80. Dit is het eerste stuk waarin een Vaandrig met de Vaan op de schouders, ook de eerste snaphaan, te zien is; deze zyn niet meer in uniforme kleedinge, maar van een geheel andere dracht, zwemende naar de oude spaansche mode; hiervan ziet men er een afgebeeld met een rol papier in zyn hand, daarop geschreven staat: God heeft den wyn — Tot medecyn, — Uw nu geschonken; — Maar brengt ook pyn, — Scaetlyk fenyn, — Te veel gedronken. — Eccl. 31. — Zonder twyfel is dit een van de Redenrykers geweest, die zich met dit vaarsje zal hebben laten schilderen, want het te dier tyd wel een fraai vaars moet geweest zyn.” — In de Krijgsraadkamer, „hangt een stuk met vyf-en-twintig schutters; het is gemerkt 15 A 88, en geschilderd door CORNELIS KETEL, hierin zyn geen uniforme kleedinge, want van het jaar 1506 tot 1556, en noch korten tyd daarna, vonden wy de schutters in zulke kleedinge, maar na het jaar 1578, zyn geen uniforme kleederen meer te zien, tot een bewys, dat zyn Hoogheid Prins Willem den eersten, bygenaamt den Zwyster, de hand- en voetboogschutters toen reeds heeft afgeschafft en de rotten of compagniën van de burgery met hunnen Capitein, Luitenant en Vaandrig, zyn ingesteld geworden; 'twelk ons in een schildery van 't jaar 1588 zal bewaarheid worden. Hoewel ook de liefhebbery van het Boogschieten, 1653, noch eenigzints in 't gebruyk geweest zy, dat in 't vervolg door de schildery van BARTHOLOMEUS VAN DER HELST nader zal blyken.” En ten slotte een zijner kapitaalste werken, hetwelk onder Nr. 15 aldus wordt beschreven: „Dit groote stuk hangt in den hoek tegenover de glazen, naast de zitplaats van de Heeren Collonellen, zynde geschilderd door dien aardigen CORNELIS KETEL, die somtyds met vingers en toonen schilderde, waarvoor de penseelmakers van zyn tyd hem, volgens het zeggen van *Carel van Mander* op ieder een lykdoorn wenschte. Om van dit stuk een volkome onderrichting te bekomen, keeren wy ons weder tot dien schryver, die hetzelfde aldus heeft aangeteekend, in zijn *Leven der Schilders*, bladzijde 191 (uitgave in 4°. van 1618): „In het jaar 1581 vertrok hy (namelyk CORNELIS KETEL) uit *Engeland* na *Amsterdam*, daar hem ook veel voorkwam om te conterfeyten, na 't leven, in 't jaar 1589, leverde hy noch een corperaalschap op de Handsboog-Doelen, daar capitein of was

Dirk Rozenkrans, also groot als 't leven, alle over einde staande, zeer heerlyk geschildert en zierlyk om aan te zien." — In dit stuk, als het oudste naar 't jaar 1578, vinden wy de eerste ordentelyke schutters compagnie, waarin de Capitein, Lieutenant en Vaandrig, alle wel kennelyk zyn, maar in de veertien vorige niet; 't is iets byzonders, dat in deeze schilderyen niet alleen drie personen, met een alleroudste soort van snaphanen, maar ook zes Zwaartdragers zyn, van ouds klopvechters genaamt, waarvan de eene een schild, en de anderen een rondas aan den arm heeft, deze of diergelyke zwaartdragers vond men niet in de vorigen, dan alleen in Nr. 10, en geheel gene in de volgende. De kleding en wapenrusting dezer schutters verschilt zeer veel van de vorige, en ten deele van de volgende, en vooral de schoenen, dezelve zyn zonder linten of veters, want van gespen schynt men toen nog niets gewooten te hebben, zynde alle zeer zeldzaam, komende veel met onze kantoormuilen overeen, daar achter vierkanten aan zyn, en bovendien van veelerlei verwen, zoo blaauwe, witte, roode, als anderen, alle met gaten gepiqueert; deze beelden staan allen in een vertrek in volle wapenen, maar zonder hoeden op 't hoofd; als men deze schildery by die omtrent de zestig jaren jonger zyn, als van B. VAN DER HELST, GOVAART FLINK en andere beziet, zoo kan men zien hoe veel de schilderkonst in die weinige jaren gerezen is, zoo in rykheid van ordinantie, coloriet, houding, perspectief, schoonheid van penscel, navolging der natuur in zyne daging, schaduwing en weerkaatsing der byzondere kleuren tegens malkanderen; hadde CAREL VAN MANDER deze laatste stukken mogen zien, zeude hy wel woorden genoeg hebben kunnen vinden om den behoorlyken lof, aan dezelve te geven, daar hy van dit stuk zegt: „dat het heerlyk geschildert en cierlyk om aan zien is." — Wy kunnen niet ongemerkt voorbygaan, dat deze en alle volgende mannen, die wy tot op den jaar 1648 afgebeeld zien, lieden zyn uit onze stad, die niet alleen het zwaart hebben aangegort, maar van welken ook veele zyn uitgetrokken, en zich niet ontzien hebben, om het Spaansche juk van hunne schouderen te werpen en tachtig jaren zich dapper verweerende, eene standvastige vrede ende vryheid bevogten hebben, zoodat men dezelve zonder aehing niet behooren aan te zien." — Zijn *portret* gaat in prent uit, door H. HONDIUS gesneden in kl. f^o., met een Latijnsch vers van *Lampsonius*, dat vertaald, aldus luidt: *De Goudsche Meester door wien Holland werd vermaard, — Sint men naar 't duister graf sag LUK (LUCAS) VAN LEIDEN dalen, — Toont elk, hoe schilderkonst met dichtkunst gaat gepaard: — 'T geen hy als dichter vond, kon hy als schilder maalen.*" — Dat in de 8°-uitgave van *Van Mander* voorkomt, schijnt mij toe, naar het genoemde te zijn genomen, doch is zeer wanstaltig en ongunstig uitgevallen. — Een *idem*, SE IPSE p. H. BARY sc. 1659, in f^o. — Er is weinig naar zijn werk gegraveerd; eene Allegorie, de *Dank- en Ondankbaarheid*, door SAENREDAM; — eene *Madona*, door C. BOEL; — *Mucius Scaevola*, door J. ZETLER en eene *H. Allegorie*, door J. SADELER. — *Papillon*, zegt *Nagler*, telt hem onder de houtgraveurs.

KETERLAER of KETELAER. (JOHANNES) *Bryan* noemt hem een kunstgraveur, van wien *Le Comte* eene prent beschrijft, voorstellende een *Wereldbol met verscheiden gedierten, die door het figuur des Doods in de lucht wordt gedragen*, wiens hoofd er boven uitsteekt, en aan wiens vleugelen, twee bazuinen zijn vereenigd. — Ik heb nimmer van zijn werk gezien, doch dewijl de vreemde *Biographen* hem een Nederlander noemen, heb ik hem hier eene plaats gegeven, te meer, daar het mij niet zou verwonderen, als hij behoorde tot het geslacht van den beroemden Utrechtschen drukker *Nicolaes Ketelaer*, die in 1473 bloeide.

KETT. (W.) Van dezen teekenaar bezit ik een *Riviergezigt*, met zeer woelend water, en dorpen in het verschiep; op den voorgrond een paar visschers, die een zege ophalen, eene boerenwoning en verdere stoffagie; gemerkt w. KETT *del.* 1786. De beeldjes zijn verreweg het beste, en het geheel behoort tot het middelmatige; voorts blijkt duidelijk, dat de ordonnantie naar dergelijke onderwerpen van den Franschen zeeschilder VERNET is gevolgd.

KETTENSCHOP, (C. VAN) een teekenaar en plaat-etscher, die een leerling nit REMBRANDT's school schijnt geweest te zijn, zegt *Nagler*, doch van wien geene levensberigten bekend zijn. Dat hij, inderdaad, bestaan heeft, daarvoor pleiten de bladen, die, in REMBRANDT's manier, met een monogram, of met den vollen naam beteekend zijn.

KEULEN (JOHANNES VAN) was een voornaam bouwmeester, die, op het midden der XIV. eeuw, in *Nederland* bloeide, want als zoodanig vond ik hem vermeld in het Werk van *Van Heussen en Van Rhyn, Oudh. en Gestichten van het Bisdom van Deventer* enz.; *Leiden*, 1726, in f^o, bl. 584, en in 8°. *Ibid.* 1725, II., bl. 14. Nadat hij de eerste kerk te *Kampen*, aan St. Nicolaas gewijd, beschreven heeft, zegt hij: „de tweede kerk, die O. L. Vrouwe toegewyd was, is even oud, als die van den *H. Nicolaus*; want de bouwmeester JOHAN VAN KEULEN heeft op eenen en denzelven dag, in 't jaar 1369 den eersten steen van beide de kerken geleyt; gelyk by ook den lesten steen aan beide de kerken op éénen en denzelven dag geleyt heeft. Zy heeft een zeer hoogen en mooyen toren, zegt de voornoemde *Caspar van Ens*, vanwaar men zyn gezigt over de *Zuiderzee* tot *Enkhuizen* toe kan laten gaan. In dezelve kerke, op het hoofdoutaar, is een fraay en wel uitgevoerd schilderstuk te zien, waarover de aanschouwers verwonderd moeten staan, vertoonende de *Voorouders van O. L. Vrouw*, en van eene zeer aanzienlyke *Maagd*, met eigen handen geschilderd. Zoodanig een schildery, die ook zeer fraay en kunstig is, is ook in het *Minnebroeders-klooster* te zien.”—Daar ik dezen bouwmeester bij den naauwkeurigen *J. J. Merlo, Kunst und Künstler in Köln, u. s. w., Köln*, 1850, in 8°, die zoo ijverig voor zijne stad alle kunstenaars en zelfs *Nederlanders*, die er slechts tijdelijk hebben vertoefd, verzameld heeft, niet vond, zoo heb ik hem, om der geschiedenis wil, hier opgenomen, zonder hem evenwel stellig een *Nederlander* te durven noemen. — Het ware te wenschen, dat de naam der kunstnares, die hierboven alleen als eene *Maagd* voorkomt, en de vervaardigster van zulk fraai werk was, voor de geschiedenis mogt zijn bewaard gebleven.

KEULEN. (JOHANNES VAN) *Van Hattum, Geschiedenis der stad Zwolle*, over de stichting van het zoogenaamde rijke *Fraterhuis* handelende, zegt, op bl. 107: „Terzelfder tyd” — omstreeks 1400 — bevond zich aldaar een zeer godvruchtig jongeling, JOHANNES VAN KEULEN genaamd, die in zynen leeftyd een nitstekend schilder en goudsmid was.” — Ik acht het noodig, dit hier te vermelden, dewijl hij in *Nederland* woonde en werkte, boewel het onzeker blijft, of hij er wel is geboren, en of niet aan *Keulen* die eer zou toekomen; want bij moet een zeer beroemd man zijn geweest, zoowel wegens zijne geleerdheid als deugd. — Ik dien echter te betwijfelen of hij wel te *Keulen* te huis behoort, want bij den kundigen en ijverigen navorscher *Joh. Jac. Merlo*, in zijn *Nachrichten von dem Leben und den Werken Kölnischer Künstler, u. s. w., Köln*, 1850, in 8°. komt er niets over hem voor, terwijl die schrijver anders toch alles, wat er maar eenigzins door kan, en in zijne stad te huis behoort, gretig heeft opgenomen. — Ik vond ook aangeteekend, dat hij, in het genoemde huis zijnde, „gelyk aldaar de jengdige *Thomas van Kempen* in geleerdheid en deugd toenam, door het onderhoud — door een venster — met zyn neven-kameraad *Arnold van Schoon-*

hoven, *Johannes Wessel (Gansfort)*, door JOHAN VAN KEULEN tot een gelijke roem is geloid." — Zie over dit Fraterhuis, ook op ANCKER VAN ZWOLL, (J.) die vermoedelijk een medebroeder was.

KEULEN. (THOMAS VAN) Deze kunstenaar bloeide in de tweede helft der XVI. eeuw, en wordt door *Van Mander* opgegeven onder de bekwame schilders te behooren, en dat hij een leerling van FRANS FLORIS is geweest.

KEUN (HENDRIK) staat bij *Inmerzeel* alleen als schilder van stadsgezigten, in den trant van BERKHEYDEN, vermeld; ik moet er echter bijvoegen, dat hij ook als graveur bekend is, en vrij goed met de burin en etsnaald heeft gewerkt. — Onder meerdere bij mij bekende prenten zal ik alleen die vermelden, welke ik voor mij heb liggen, zijnde de *Afbeelding van de Muyderpoort, te Amsterdam, zoo als die zich vertoonde, nadat dezelve den 29 en 30 January 1769 by de 16 voeten in de grond gezakt was*, en de weêrga, zooals die ingezakt zynde, van buiten af te zien, zij vertoond, in f°. in de breedte; beteekend n. KEUN fecit, door hem in het licht gegeven bij *F. W. Greebe*. — PHILIPS heeft twee platen, naar teekeningen van hem, gesneden, zijnde *Gezigten op de Oude en Nieuwe Vischmarkt, te Haarlem, 1789*, die wel de kapitaalste, naar zijn werk, zijn.

KEUR (WILHELM) heeft, in de eerste helft der XVI. eeuw, gebloeid, en wordt door *Guicciardyn, Beschryving der Nederlanden, Arnhem, 1617*, bl. 128, genoemd; „WILHELM KEUR van Gouda in Holland, een groot bouwmeester en een zeer uitnemende uytsteker." — Ik heb gevonden, dat velen dit woord *Uytsteker* voor graveur hebben opgevat, maar dit is onjuist; want *Guicciardin* zegt zelf in de Fransche uitgavo, *Ibid.* 1613, van het genoemde Werk, „*Tailleur excellent d'Images*. Dit is nu niets anders, dan hetgeen destijds, letterlijk, onder den naam van *Beeldsnijder* verstaan werd. Ook wordt hij daar GUILLAUME CŒUR genoemd, zoodat de vertaler, gelijk ook vele anderen, dien naam naar willekeur hebben geschreven, dewijl dit immers letterlijk *Willem Hart* zou beduiden. — Ik betwijfel, of de naam werkelijk zoo wezen moct, dewijl de sebrijver de eigennamen wel eens verminkt, doch nimmer vertaald heeft; alleen is dit met doopnamen het geval. — Al zulke misbruiken hebben mij ongelooflijk veel moeite van opheldering gekost. — *Walvis*, in zijne *Beschryving van Gouda, (1713)* 1, bl. 338, noemt hem alleen op gezag van *Guicciardyn*.

KEY (ADRIAEN THOMASZ.) staat bij *Inmerzeel* ter loops vermeld. Het baart verwondering, dat dit talent zoo weinig is bekend geweest, daar toch zijn werk dat van zijn oom, WILLEM KEY, verre overtreft, en in veel fijner schilderstijl is behandeld, zoodat het door velen als werk van ANTONIS MORA beschouwd werd. Het eenig bekende werk van hem, dat tevens zijn monogram voert, berust in het *Museum van Antwerpen*, en wordt in den *Catalogus, (1851)* door Prof. *De Laet*, onder Nr. 190 en 191, aldus beschreven: „*Portraits de Famille*. Dans un riche vestibule, deux femmes vêtues de noir, ayant les mains jointes, sont agenouillés à un prie-dieu, recouvert d'une sombre étoffe sur laquelle se détachent les armes de la famille. Fig. de gr. nat. Porte la date de 1575 et le monogramme du maître; h. 1 el 83 dm., br. 1 el 18 dm. — *Portraits de Famille*. Cinq hommes vêtus de noir et portant la fraise, une femme et deux enfants sont agenouillés à un prie-dieu. Le reste comme au Nr. 188." (190). — Prof. *De Laet* heeft zijn geboorte- en sterftijd opgemaakt, naar het Gildeboek of *Liggere van Antwerpen*, en stelt daar voor 1544? en 1590? dowijl hij in 1568 als meester-schilder ontvangen, en in 1588 nog een leerling ingeschreven werd, zijnde ADAM VAN PUTTENS bij ADRIAEN KEY, schilder. — Na dien tijd komt zijn naam in geen authentiek Register meer voor. — Het verwondert mij zeer, dat *De Laet*

niet heeft vermeld, welke familie dit stuk voorstelt, te meer, dewijl er bij de vreemde schrijvers, en in navolging daarvan bij *Immerzeel*, die van FRANCO-Y-FEO-DE-BRIEZ voor geboekt staat; ook heeft *Bryan-Stanley* de genoemde familie opgegeven, en de schilderij zou het *Laatste Avondmaal* voorstellen, en dus al te maal uit portretten bestaan; — sprekende slechts van één stuk — en hij voegt er duidelijk bij, dat het is beteekend ADRIANUS THOMÆ KEII *fecit*, 1575, en alzoo blijkbaar hetzelfde werk, als de genoemde twee stukken. — Verder vond ik, dat in het Werk, *Splendeur de l'Art en Belgique*, bl. 296, wordt uitgemaakt, dat het niet de genoemde familie, maar die van *Smidt* is. — Hierom had ik gaarne gezien, dat *De Laet* zulks in den *Catalogus*, om der geschiedenis wille, beslist had. — Later zag ik in den nieuwen *Catalogue du Musé d'Anvers* deze zaak geheel opgehelderd, zijnde de gemelde Nummers hier 218 en 219, en de voorstellingen *les Portraits de Gilles de Smidt et de ses enfans*, en *Portraits de Marie de Deckere, seconde femme de Gilles de Smidt, le père, et d'une de leurs filles*, en als vervolg daarvan vermeldt de keerzijde van Nr. 218 en 219, *La Cène*, en het is dit stuk, dat *Bryan-Stanley* noemt, doch de portretten staan op de binnenzijde der deuren, en die hebben vroeger behoord tot de hoofdseilderij, *Christus aan het kruis tusschen de twee Moordenaars*, die in de kerk der *Recoletten*, te Antwerpen, aanwezig was. — In het *Koninklijk Museum*, te Berlijn, zag ik twee vleugeldeuren, waaraan ook de hoofdseilderij ontbrak. Op de regter deur *Een knielende Ridder*, met een wapenrok over zijn harnas, en een andere man in zwarte kleeding, met een witte kraag; naast hem, in een korf, een slapende jongeling, waarbij als schutspatroon *Johannes de Dooper*. Op den linker vleugel, *Eene oude vrouw* in zwarte kleeding, met wit borststuk; achter eene non, twee andere vrouwen en een klein meisje; daarbij de *H. Anna*, die *Maria* lezen leert, elk h. 3 vt. 3 dm., br. 1 vt. 8 dm. Rhijnl.

KEY, of KEYEN (WILLEM) is reeds door *Immerzeel* vermeld, doch bij wien alleen de werken genoemd worden, die verloren zijn. — Schilderstukken van dien tijd worden als kunstrelieken bewaard, en daarom moet men, zooveel mogelijk, de plaatsen aanwijzen, waar zij zich bevonden hebben, of nog aanwezig zijn; ik noem dus de *Keizerlijke Galerij*, te Weenen, waarin *Een Portret* van een aanzienlijk persoon, in den avond van zijn leven, met grijzen baard en grijze haren. Hij is gekleed in een donker bruiue pels, houdende een gevouwen papier in de regterband, en zijne handschoenen in de linker. Levensgroot, dijstuk. — In 1797, was op de Kunstverkoop van *P. C. Hasselaar*, te Amsterdam, onder Nr. 27 van den *Catalogus*: „WILLEM KEY. Deeze ryke ordonnantie van 10 beelden, vertoont op den voorgrond den gestorven Heiland, afgenomen van het kruis, liggende op een linnen kleed en rustende in de armen van verseheide godvruchtige vrouwen; daar nevens staan ecnige discipelen, die met droefheid daarby toeschouwen; verder ziet men den kruisberg en krygslieden te paard; in 't verschieft de stad *Jerusalem*. De treffende gemoedsbewegingen zyn natuurlyk uitgedrukt en van eene uitvoerige penseelsbehandeling, circa A^o. 1560 geschilderd; *de stukken van dezen meester zyn zeldzaam*;" h. 52, br. 40 dm. Amst. maat, en met f 61 betaald. — Zie nog op KAEN. (W.) — Bij Jonkh. *J. P. Six*, te Amsterdam, berust eene *Begravenis van Christus*, door KEYEN geschilderd, in 1568, welke schilderij op de *Tentoonstelling van voorwerpen uit vroegeren tijd*, aldaar, in 1858, te zien was, en onder Nr. 1836 van den *Catalogus* staat vermeld. — Als dit jaartal juist is, dan zou het genoemde tafereel van zijn laatste werk zijn, dewijl hij in Junij, 1568, zoo gemeend wordt, door ontroering over den dood van Egmond en Hoorn, overleden is. — *Bryan* zegt, dat hij in 1520, te Breda, werd

geboren. Dit is mogelijk, en zal omstrecks dien tijd wel hebben plaats gehad, doch waar is de bron van dat berigt? Noeh bij *Van Mander*, noch bij *Van Goor*, *Beschr. van Breda, 's Hage*, 1744, in f., bl. 306, wordt er een woord van gerept. — *Van Goor* zegt wel, dat hij „een boezemvriend van den geleerden *Arias Montanus* was.” Deze beroemde geleerde, een geboren Spanjaard, van gelijken onderdom als KEY, werd door Philips II. belast met eene nieuwe uitgave van den Bijbel te bezorgen, waarvoor hij naar de Nederlanden kwam. Tijdens het bewind van den Hertog van Alva, werd hij, een der eersten aanbevolen, om een *Index expurgatorius* op te stellen. (in 1569, te *Antwerpen*, bij *Plantin* verschenen.) Dit moet dus bij de komst van Alva, in 1566, hebben plaats gehad, als wanneer onzo vermogende kunstenaar, die onder de aanzienlijken te *Antwerpen* verkeerde, van nabij kon gadeslaan, hoe zijn vaderland, langs alle wegen, op eene wreede wijze werd verdrukt, terwijl hij tevens de doodstraf aan Egmond en Hoorn zag voltrekken: het laat zich alzoo ligt besseffen, dat zijn gemoed zoodanig geschokt werd, dat 't hem den dood veroorzaakte, en waardoor het berigt van *Van Mander* allen schijn van waarheid verkrijgt. — Zijn portret, door HEM-ZELVEN geschilderd, met palet en penseel in de hand, h. 7½, br. 5½ dm. Rhijnl. maat, was, onder Nr. 244 van den *Catalogus* der Verkoopng van *S. Tiersens*, te 's Hage, in 1743, aanwezig, en werd met f 13-10 betaald. — Dit is, waarschijnlijk, hetzelfde, zooals het in prent voorkomt in kl. f., J. II. W(ERIX) sc., met het vers van *Lampsonius*, waaronder GUILIELMO CASSIO, *Bredano, Pictori*. In den grond: *Obijt Antverpiae anno 1568*. — Bij dit portret bezit ik nog twee verschillende kopijen, anders-om, doch het palet in de linkerhand behouden; op de eene is de grond effen, en op de andere het portret van Alva, als door hem geschilderd, en wiens daden zijn dood veroorzaakt hebben, daarbij gevoegd. Dat in de 8°-nitgave van *Van Mander*, op plaat V, Nr. 1, voorkomt, is naar het eerstgemelde genomen, doch de baard veel zwaarder, dan in de beide kopijen.

KEY, of KEYN. (WOUTER) *Nagler* noemt hem een schilder van *Breda*, en vader van WILLEM KEY, die nog in 1542, als medelid der Broederschap van *St. Lucas*, te *Antwerpen*, voorkomt, doch van wien verder geene levensberigten bekend zijn.

KEYERT (R.) is een verdienstlijk schilder en teekenaar geweest, die, in het midden der XVIII. eeuw, waarschijnlijk, in *Friesland*, bloeide. — Ik vond, dat hij een portret heeft geteekend naar de originelo schilderij, te weten, van *Hendrik Casimir, Graaf van Nassau, Stadhouder van Friesland, Groningen en Drenthe*, en die destijds op het Hof te *Leeuwarden* berustte; als ook dat van *Menno, Baron van Coehoorn, Generaal der Artillerie in dienst van de Vereenigde Nederlanden* enz., naar de schilderij van NETSCHER, toen berustende bij de *Douairière van Coehoorn*, die destijds in *Friesland* woonde; naar beide deze teekeningen heeft J. HOUBRAKEN de gravuren vervaardigd, in *Wagenaar's Vaderl. Historie* voorkomende. — Ongetwijfeld, zullen er wel meer werken van dezen bekwamen kunstenaar in *Friesland* aanwezig zijn, die, met zooveel anderen, in de vergetelheid kwamen. — Later zag ik, dat het portret van den schilder en dichter JOHANNES BUMA — Zie bij mij het *Aanhangsel*. — door hem is geschilderd, en door R. JELGERHUIS sculp. 1767, in 8°. — Verder wordt mij door den veelgemelden Jonkh. Mr. S. W. H. A. van Beyma thoe Kingma, te *Leeuwarden*, nog berigt, dat bij wijle Jonkh. Mr. H. B. van Sminia, burgemeester van *Tietjerksteradeel*, te *Bergum*, onder een aantal familie-portretten, eene zeer grooto schilderij aanwezig is, voorstellende diens grootvader *Hobbe Baerdt van Sminia*, en zijne twee

broeders, in hunne kindsche jaren; beteekend R. KEYERT P. 1742. — Ook vond ik, dat in de, 1760, nieuw gebouwde Raadzaal, te *Leeuwarden*, in de betimmerde vakken, de levensgroote afbeeldsels van al de *Friesche stadhouders*, alsmede onderscheiden zinnebeeldige voorstellingen, door de schilders ACCAMA, KEYERT en JELGERHUIS werden geschilderd. In 1795 zijn die der Nassausche vorsten uit de zaal weggenomen. Zie *Eekhoff, Geschiedk. Beschr. van Leeuwarden*, I. bl. 346. — Deze bijdragen pleiten zeer, dat hij in *Friesland* te huis behoort.

KEYN, (ADRIAEN VAN) kunstschilder, was een Nederlander van geboorte, die echter in *Venetie*, in de manier van PALMA, den *Jonge*, zijne kunst heeft uitgeoefend. Hij schilderde figuren, en ook andere onderwerpen, doch er wordt geene tijdsbepaling van hem gevonden. — Zie *Nagler*.

KEYSER, (JACOBUS) was een plaatsnijder die in de eerste helft der XVIII. eeuw in *Holland* bloeide. Volgens het ingesneden opschrift, heeft hij de *Nieuwe kaart, vertoonende den geheelen Alblasserwaardt met de vyf Heeren Landen, samengroot 33110 Mergen, door Abel de Vries, landtmeter te Dordrecht, waar in de Inundatien sedert het jaar 1500 tot 1726, mitsgaders de toegedamde hillen en andere nieuwe werken, omtrent en by de Rivier de Merwede in den jaere 1738 gemaakt, naauwkeurig worden aangewezen*. — *Fred. Outman excudit*. — in het koper gebragt.

KEYSER (CLARA DE) staat reeds bij *Immerzeel* vermeld. — Ik kan er mij nog niet mede vereenigen, dat zij omstreeks 1560, zoo als genoemde auteur opgeeft, zou geboren zijn, en zulks om de eenvoudige reden, dat wij aan *Guicciardyn, Beschr. der Nederlanden*, de kennis aan haar versebuldigd zijn, en daar staat letterlijk: „CLARA KEYSERS, oock van *Gent* geboren, groote schilderesse ende verlichtersse, dewelcke tachtentich jaren lanek, eerlycke maecht heeft geleefd.” Bl. 125, uitgave van *Arnhem*, 1617. — Dewijl nu de gemelde Italiaan, in 1589, is overleden, en hij in 1567 te *Antwerpen*, de bovengenoemde *Geschiedenis*, in zijne laudtaal uitgaf, hoe kon hij dan het aangehaalde nopens CLARA KEYSER vermelden, namelijk, dat zij 80 jaren zou hebben geleefd; hieruit blijkt immers zonneklaar, dat haar geboortjaar op 1500, en welligt nog veel vroeger moet worden gesteld, daar *Guicciardyn* zich reeds in 1566 in deze landen had gevestigd, en de geschiedenis daarvan geboekt heeft, die het eerst in 1567 verschenen, en hoogst zeldzaam is. — De vertalingen van zijn Werk, in het Fransch, te *Arnhem*, 1613, en eene idem, in onze taal, *Ibid.* 1617, heb ik nagezien, om mij te overtuigen, of de Commentators ook mededeelingen over CLARA DE KEYSER hadden gegeven; doch ik heb niets er van gevonden, en zij behoort dus alleen bij den oorspronklijken tekst. — Het is zeer te bejammeren, dat mannen van wetenschap zoo ligt over zulke geschiedkundige punten heenstappen, en niet wakker worden bij dergelijke sterk sprekende anachronismen, zoo als er hier werkelijk eene heeft plaats gehad.

KEYSER (HENDRICK DE) is bij *Immerzeel* reeds beschreven, doch ik zal, in het belang der geschiedenis van dit kunstgenie, de volgende aanteekeningen er bijvoegen. — Algemeen vindt men vermeld, dat hij, den 15. Mei, 1565, te *Utrecht*, is geboren. In de *Huwelyks-aanteekeningen* te *Amsterdam*, lees ik: A^o. 1591, 6 April: „HENDRICK DE KEYSER van *Utrecht*, beeldsnyder, oud 25 jaer, woont in het St. Catalina (sic) clooster ten eenre, en *Rayke van Wildert*, van *Antwerpen*, out 22 jaer, woont op de hoek van den Ysel aen de Burghwal, geatsisteert met *Pieter van Wildert*, haer vader, ten andere zyde.” — Zie *De Navorscher*, VI, bl. 196. Zoo nu deze opgave juist is, dan zou hij niet den 15. Mei, 1565, maar in 1566 geboren zijn. — Hij heeft vier zonen en twee dochters nagelaten, als

PIETER, THOMAS en WILLEM, die als kunstenaars zijn opgetreden, doch THEODORUS zoo als gemeend wordt, die alsdan de vierde zou zijn, was een zoon van zijn broeder *Jacob*. — Zie op KEYSER. (THEODORUS DE) Zijn voorgeslacht behoorde in *Utrecht* tot den gegooden stand, want ik vond, in 1428, *Ghisebrecht Keyser*, 1429, *Gheryt de Keyser*, en in 1433 *Geryt de Keyser*, alle oudermannen bij de Regering aldaar. Zie *Burman, Utrechtsche Jaarboeken*, I. bl. 351, 396 en 439. — Jonkhr. *F. A. Ridder van Rappard*, te 's *Hage*, is in het bezit van het *Album Amicorum Jani Cæsaris, hoe est Jan de Keyser*, geboren te *Rhemen*. Daarin komen voor HENRICUS CÆSAR, 1609. — *Eguert de Keyser*, 1601. — *Johannes Cæsar*, 1636. — *Weyen Keyzers*, 1601. — Of deze nu in betrekking stonden tot onzen kunstenaar, die er welligt óók in voorkomt, is onzeker, doch niet onwaarschijnlijk, dewijl *Rhemen* in het Sticht van *Utrecht* ligt. — HENDRICK DE KEYSER is voor *Holland* geweest, wat LEON BAPTISTA ALBERTI voor *Italië*, PIERRE LESCOT voor *Frankrijk* en INIGO JONES voor *Engeland* waren, als hebbende eene verbeterde bouwkunst, naar de proportiën der Antieken, zoover hun bekend was, ingevoerd, en naar VITRUVIUS, door SEBASTIAAN SERLIO geleerd, bewerkt, en de toen in gebruik zijnde verbasterde Gothische manier van bouwen verbanden. — Als beeldhouwer staat hij, voor zijn tijd, hoog aangeschreven. — In eene vergelijking door *Gerard de Lairese* in zijn *Schilderboek*, II. bl. 238, gegeven, zegt hij, handelende over de keuze van navolging in de beeldhouwkunst, dat, „wanneer aan sommigen voorgesteld wierd een *Praxiteles* of *Phidias* te zyn, of de vrye keur van hen en den Hollandschen KEYSER of roomschen BERNIN te mogen hebben, zy zich aan den laatsten honden zouden.” Hij geeft daarvoor als reden, den destijds heerschenden stijl, om alle beelden in overdreven houding voor te stellen, „hetwelk in pronkbeelden heel oueigen is, gelyk wy gezegd hebben, zal ik zulks ter believinge van BERNIN laten, en meen noch KEYSER, noch QUELLINUS na te volgen; doch als ik iemand die er zou willen aandoen, zou het FRANCESCO QUESNOY weezen.” — Wie zal den man, voor wat hij toen schreef, zijn wijs oordeel betwisten? — Bij de komst van Elisabeth, dochter van *Jacobus II. van Engeland*, gemalin van *Frederick*, Paltsgraaf van den *Rijn*, in Mei, 1613, werd zij, van *Prins Manrits* vergezeld, door vele steden van *Holland* en de andere provinciën geleid, en kwam eindelijk te *Amsterdam*. Het was daar, dat er een ongekende luister werd aan den dag gelegd, en de Eerpoorten, vooral die op de *Dam-sluis* trokken de aandacht der vorstlijke personen, zoodat de vorstin hare hooge tevredenheid betuigde, omdat die zoo bijzonder op haar huwelijk doelde. Ze was „geteekend van den vermaarde en voortreffelyke beeldhouwer, Mr. HENDRICK DE KEYSER, met-een bouwmeester dezer stede, en geschilderd van N. DE VRIES, ervaren en welbekend metselery-schilder.” — Zie bl. 9 der *Blyde Inkomste, rechten van Zeege-bogen enz. op de Welkomstevan Haare Maj. van Groot Britt. Vrankryk en Ierland, tot Amst. 20 May, 1642. Ibid. by N. Ravesteyn, voor PIETER NOLPE*, 1642, in f¹, met schoone platen door P. NOLPE. Hoogst-zeldzaam exemplaar, in mijn bezit. — Aangaande het *Praalgraf voor Prins Willem I., in de Nieuwe kerk, te Delft, opgerigt*, door HENDRICK DE KEYSER in 1616 begonnen, en in 1621 voltooid, moet ik eenige woorden in het midden brengen, omdat vele bezoekers van dat prachtig kunststuk niet kunnen begrijpen, „waarom de bouwmeester, in éénen adem, dood en leven heeft willen vereenigen?” zegt *Niemeyer, Beobachtungen*, S. 181, „want, hoe schoon en wèl uitgevoerd het bronzen standbeeld van den held ook moge wezon, het voegde beter in den Tempel des Roems, daar het genoeg was, hem hier liggende af te beelden, alsof hij rustte van zynen moeilijken levensweg.” Hoe oordeelkundig en leerzaam de

Werken van *Niemeyer* ook zijn, zoo kan ik die aanmerking toch niet zoo gereedelijk aannemen, zonder de zaak in haren oorsprong te overwegen, want, het is juist het oogmerk van den kunstenaar geweest, en zeker met overleg van de heeren Staten geschied, om het werk zóó in te rigten, dat het, èn als gedenk-teeken van zijnen roem, èn als praalgraf voor den Held van den Staat moest worden voorgesteld, gelijk het ook in het hieronder genoemde Werk — plaat 39 en 40 — tweeledig in prent is afgebeeld. — Hierop ziet men den Prins, als krijgsheld, in den Tempel der Eer, tusschen de Vrijheid en de Geregtheid gezeten terwijl zijn roem door de Faam alom wordt verbreid. Verlaat men nu dit standpunt, uit het schip der kerk, en hegeeft men zich naar eene der zijden van het koor, zonder het overhoeks te heschouwen, dan zal men, verrast, onder een Catafalk, den Prins als staatsman, na zijn moeilijke loopbaan, zien rusten, en wel met de bedoeling, om zich, in Gods tempel, ten eeuwigen dage, op het bed van eer, den volkeren te vertoonen. Indien de geleider het publiek, en vooral den vreemdelingen, zoodanige inlichtingen gaf, zou de zaak door velen eerst regt worden begrepen. Hieruit ziet men, dat DE KEYSER alles wèl doordacht en wijs ontworpen heeft, en het zou niet veel moeite kosten, de geoperde kritiek, op een aantal voorbeelden in andere landen toe te passen, die de gegeven wederlegging niet zouden toelaten. Ik eindig dus met wat *P. Laugier C. J.*, in zijn *Essai sur l'Architecture etc.*, Paris, 1755, in 8°. pag. 6 zegt: „La connaissance des regles n'est interdite à personne, quoique l'exécution ne soit donnée qu'à quelques-uns. Qu'ils ne m'opposent point des autorités respectables sans être infaillibles.” — DE KEYSER heeft ook de Carton-teekening gemaakt voor het 27. *kerkglas*, in de St. Janskerk te Gouda, door de stad Amsterdam, in 1591, geschonken. Zie daarover *De Goudsche glazen enz. door C. Kramm, Gouda, 1853*, in 8°. — Het schijnt, dat hij ook de schilderkunst beoefend heeft; ten minste, het is mij zoo voorgekomen door eene schilderij, *Een man met een luyt* van H. KEYSER f. 17. Zie *Catalogus van Hoet*, I. bl. 29, en in dien van *Neufville Brants*, 1829, te Amsterdam, *Een zittende vrouw*, hezig zijnde met kant te werken; voor haar ligt eenig gereedschap; fraai van licht en bruin, en van behandeling, door H. DE KEYSER. — Ook zijn er volgens den *Catalogus van 's Rijks Museum te Amsterdam*, van 1858, *portretten van Rombout Hogerbeets met zijn echtgenoot en kinderen*, wandelende in een landschap voorgesteld; dat stuk is met een monogram, zijnde eene D, waarin eene K ligt opgesloten, beteckend, doch hier wordt de H, teneinde hem van anderen te kunnen onderscheiden, gemist, om het bepaald op naam van HENDRIK DE KEYSER te mogen stellen; want het *Portret van Hooft, den Drost van Muiden*, werd vroeger mede voor werk van H. DE KEYSER opgegeven, en is thans, in gemelden *Catalogus* op naam van BRAMER gebracht. Het genoemde monogram wordt ook op de werken van KAREL DUJARDYN gevonden. Zie *Brulliot*, I, Nr. 1605 en 1622; doch, wanneer het ROMBOUT moet zijn, dan kan KAREL niet naar het leven geschilderd, maar de schilderij wel vervaardigd of gekopieërd hebben. — Tot de zeldzaamheden behoort, zeker, het volgende: „*Een groep van twee beelden, zynde Mercurius*, die eene vrouw wegvoert. Denkelyk heeft de kunstenaar hierdoor willen verbeelden de verlieving op de Godin Herze; deze groep is geplaatst op een uitvoerig bewerkten voet van wit marmmer.” Door *Hope* gekocht, voor f 150. — Zie *Catalogus* (der Curiositeiten) van *Pieter Locquet, Amsterdam, 1783*, Nr. 57. — Zijn portret komt voor in *De Bie*, en hetgeen genomen is naar dat door THOMAS DE KEYSER *delineavit*, J. SUYDERHOFF (sic) f., waaronder, op eene afzonderlijke plaat, is hijgevoegd het vers van *J. van Vondel*: „Hier leeft, die leven gaf aen marmmer, aen

metaal — Yvoor, albast en klay, dies laet zich Utrecht hooren: — *Is Roome op Kayzers prat en Keyserlycke prael*, — DE KAYSER van de kunst is uyt myn schoot gebooren. — Het is opmerklijk, dat, bij zijn naam in het randschrift alleen vermeld staat: *Beeldt- en Steenhouwer der Stadt Amsterdam*, dewijl hij voor die stad toch meer als een beroemd bouwmeester bekend was, want al zijne werken, met de Afbeeldingen in plaat gebragt, door SALOMON DE BRAY beschreven, komen voor in een zeldzaam Boek, in mijn bezit, getiteld: *Architectura moderna, ofte Bouwinge van onsen tyt. Bestaande in verscheyde soorten van Gebouwen, zoo gemene als byzondere, als Kerken, Toorens, Raedthuysen, Poorten, Huysen, Graven, en dergelyke Gestichten, staende soo binnen dese stat Amsterdam, als elders, alle gedaen by den zeer-vermaerden en vernufte Mr. HENDRICK DE KAYSER, Beeldhouwer en Bouwmeester der stat Amsterdam, en in weesen gebrocht by den zeer eervaren CORNELIS DANKERTS, Mr. Metselaar en Bouwmeester der voors. stad, enz. Tot Amsterdam, by Cornelis Dankertsz. van Seevenhoven, wonende in de Kalekton, by de Reguliers tooren, 1631, in gr. f^o. — Hij is op zijn geboortedag, 15 Mei, 1621, te Amsterdam, overleden. Bij Jan Vos vindt men, in diens *Gedichten, Amsterdam, 1726, II, bl. 380, een Graflicht. HENDRICK DE KAYSER die 't Prinsegraf gemaakt heeft.* „Mit dat de Doodt bevondt dat KAYSER door zyn handt: — Zyn beelden leeven deedt, wurp hij hem hier in 't zandt; — Maar hy is te vergeefs aan 't Y in 't graf gedreven. — Door 't Prinsegraf te Delft zal KAYSER endloos leeven.” — Ook de Ridder Hooft nam zijne pen op en schreef: *Gestorven op zijn geboortedag.* „Den kunstenaar, alhier gekuylt, — Daar de Beeldthouwery om huylt, — Is sterf-geboortedagh geweest. — Één steen zyn lichaem ons ontschuylt; — Maer duizendt toonen ons zijn' geest.” — Zie zijne *Gedichten, enz., Amsterdam, 1636, in 4°, bl. 282.* — Zie yerder over HENDRICK DE KAYSER, *Tijdschrift voor Geschiedenis Oudheden enz. van Utrecht, Utrecht, N. van der Monde, 1836, bl. 305, door C. Kramm, en Idem, 1837, bl. 200; nog eene bijdrage bl. 207, door J. H. van Bolhuis, die vermaagschapt was aan H. DE KEYSEN, en verscheiden wapens mededeelt, waaronder Nr. 1. dat van onzen HENDRICK is, zijnde van het schild Partie I. Sabel, met een Cotice, of band van Zilver, beladen met drie Jagthoornen van Sabel. 2. Zilver, met face van Sabel; in den bovenhoek, links, een steenhouwers-hamer van Sabel. Het helmteeken, een Wildeman met knods. Dit wapen is van vaders zijde De Keyser, en van moeders zijde Van Nykercken.**

KEYSER. (HUYBERT DE) Een van HENDRICK DE KEYSERS broeders, *Gerrit de Keyser*, heeft het vaderlijk bedrijf van kistemaker of schrijnwerker voortgezct. Zijn zoon, HUYBERT, was beeldsnijder, blijkens de volgende acte: „Burgemeesters van Amsterdam is gebleecken, dat HUYBERT DE KEYSEN, beeldsnyder, zoon van *Gerrit de Keyser*, in zyn leven kistemaker en Poorter alhier, is een ingebooren Poorter deser stede, belastende derhalven eenen yegelyken, hem daervoor te erkennen, ende laten genieten 't recht ende privilegien, de burgeren alhier compeeterende. Actum Amsterdam, den 18. Januarij, A^o. 1661.” — Zie *Nog iets over H. DE KEYSER en zijn Geslacht, door J. H. van Bolhuis, die een aanverwant van hem was, in het Tijdschrift voor Geschiedenis Oudheden enz. van Utrecht, Ibid. N. van der Monde, 1837, bl. 207.*

KEYSER. (NICAISE DE) Had *Inmerzeel* het genoeg en deze keurstar der Belgische kunstschool in haar opkomen te vermelden, het is mij eene niet minder aange-name taak, hier verder te berigten, hoe zij het verheven standpunt, waar zij thans als eene van de eerste grootte schittert, heeft bereikt. — Is er nu reeds verschil ontstaan over de plaats zijner geboorte, — zoo als met groote mannen nog al dikwijls het geval is, en bepaaldelijk, als de bewijzen ver te zoeken zijn,

waardoor het nog al moeilijk wordt, dit te beslissen, — zoo moet ik hier de buitenlandsche bron opgeven, waarmeê zulks heeft plaats gehad, te weten de *Illustrirte Zeitung*. Men vindt daar, namelijk, een levensberigt van NICAISE DE KEYSER, waarvan de eerste regels eene vrij zonderlinge dwaling behelzen. De schrijver plaatst het dorp *Santvliet* in de nabijheid van *Amsterdam*, en verhaalt verder, dat de Amsterdamsche Teeken-akademie getuige was van des kunstenaars eerste ontwikkeling en optreden in het openbaar; alsmede dat hij uit het geslacht der Hollandsche kunstenaars HENDRIK, PIETER EN THEODORUS DE KEYSER is voortgesproten. Het lijdt geen twijfel, zegt de Gentsche *Eendragt*, van 27 April, 1856, dat „*Antwerpen* zich zoo gemakkelijk zijne regten op DE KEYSER niet zou laten ontnemen, als de Duitsche levensbeschrijver schijnt aantenemen”. — Om dan aan zulke, en welligt meer andere dwalingen, die reeds verspreid zijn en nog verder over DE KEYSER kunnen verspreid worden, voor goed een einde te maken, zoo is het hier de plaats, om de verklaring van den Heer DE KEYSER, mij op mijne vraag desaangaande schriftlijk gegeven, mede te deelen, te weten, dat de door *Immerzeel* gegeven biographie nagenoeg goed is. — Bij gevolg werd hij den 26. Augustus, 1813, te *Santvliet*, eenige uren van *Antwerpen* gelegen, geboren; de naam zijner echtgenoot is Mevrouw *M. A. Isabelle de Keyser, geb. Telghuys* (niet *Bella Telghuis*, zoo als *Immerzeel* opgeeft), bij wie hij thans (1858) drie zonen en twee dochters heeft. — De geschiedenis zijner beroemdste kunstwerken, ten vervolge op *Immerzeel*, — die een *Gouden Medalje*, door onzen kunstenaar te *Parijs* behaald, in zijn levensberigt niet heeft opgenomen, — laat ik hier verder volgen. De beroemde kolossale schilderij, *De Slag bij Kortrijk in 1302*, gewoonlijk genaamd *La Bataille des épérons*, die in 1837 de bewondering van alle kunstkenneren heeft gaande gemaakt, en waarover een uitvoerig verslag voorkomt in den *Messenger des Sciences et des Arts, Gand*, 1837, *I. Part*, door den Heer *A. Voisin*, te *Gent*, werd in 1839 ook te 's *Hage* ten toon gesteld, en waarmeê de kunstminnende Vorst, nu wijle *Z. M. Koning Willem II*, dermate was ingenomen, dat Hoogstdezelve hem een gelijk tafereel, *den Slag bij Nieuwpoort* voorstellende, ter vervaardiging opdroeg. Op zulk eene vereerende wijze aangemoedigd, heeft hij, met ijver en inspanning, ook dat groote feit van Hollands krijgsoorlog, volgens zijn eigenaardig genie, gemaald, en den Koning in 1844 aangeboden, hetgeen Hoogstdezelven zoodanig voldeed, dat *Z. M. de Orde van den Nederlandschen Leeuw* aan de lijst der schilderij hechtte, en hem, in de meest vleijende bewoordingen, zeide: „draag dit teeken als een sprekend bewijs mijner hooge goedkeuring,” er bijvoegende: „ik houd er van, om op het slagveld te decoreren.” Verder mogt hij den Vorst in zijn lof hooren uitweiden wegens de edele uitdrukking van Frederik Hendriks jeugd, dáár, op het veld van eer, slechts zestien jaren tellende. In hoeverre deze zeldzame wijze van koninklijke vereering, hem te beurt gevallen, allen welgevallig en zijner waardig was, blijkt hieruit, dat alle kunstbroeders, te 's *Gravenhage*, bij deze gelegenheid, hem ter eere, een luisterrijk feest hebben gegeven, waarvan een uitvoerig verslag voorkomt in het *Nederl. Kunstblad*, 's *Hage*, *S. J. de Groot*, 1844, in 4°, Nr. 23, 40 en 42. Deze schilderij berust thans bij *Z. K. II. Prins Frederik der Nederlanden*, te 's *Gravenhage*. — Zie *La Bataille de Nieuport, Tableau de M. N. DE KEYSER*, (zonder naam van den Schrijver, *Felix Bogaerts*) *Anvers, J. E. Buschman*, 1844; en *De Nederl. Kunstspiegel*, 1845, bl. 106. — Dadelijk hierop werd hem door genoemden Monarch een ander tafereel, dat den *Slag bij Senef* moest voorstellen, tot een pendant van gemelden *Slag bij Nieuwpoort*, opgedragen. Dit hoogst voortreffelijk kunststuk werd wel voltooid, doch door den vorstlijken

kunstbeschermer niet gezien, dewijl de dood hem, den 17. Maart, 1849, van zijn bemind volk, in de kraacht zijns levens, wegrukte, en waarover de beeldende kunsten nog steeds verkeeren in rouw. Deze schilderij berust thans insgelijks bij gemelden Prins. — In 1845, zag men van DE KEYSER *Peter van Amiens*, gezegd *de Kluizenaar, met het kruis in de linker- en de rechterhand ten hemel geheven, predikende den togt naar het heilige land* (1093), een voortrefflijk kunstgewrocht, vol uitdrukking, dat op de Tentoonstelling, to 's *Hage*, in 1845, met regt bewonderd werd. Het is thans in de *Koninklijke Galerij te Berlijn*. — In 1847, vervaardigde hij voor Z. M. den Koning van *Pruisen*, RUBENS bezig zijnde met het schilderen van het beroemde *Strooioedje*. Door dit stuk heeft de kunstenaar groote eer, zoowel aan het hof van *Pruisen*, als bij alle kunstenaars van *Berlijn*, verworven, en het versiert een der vertrekken van H. M. de Koningin aldaar. — Ook bij Z. K. H. den Prins van *Pruisen* bevindt zich van hem een uitmuntend tafereel, voorstellende het bezoek van *Margareta van Oostenrijk en Maria van Bourgondië, bij den schilder HANS HEMLING, in het gasthuis te Brugge*. — *De opwekking der dochter van Jaïrus*, is in bezit van H. K. H. de Kroonprinces van *Wurtemberg*. — *Elisabeth van Hongarije, aalmoesen uitdeelende*, wordt bij Z. M. den Koning der *Belgen* gevonden, en bij Z. M. den Koning van *Wurtemberg* berust de schilderij, die, zoo poëtisch, het *Oosten en Westen* voorstelt. — Verder vindt men in het Paleis van Z. K. H. den Hertog van *Brabant* de volgende voorstellingen, als: *De Giaour van Lord Byron*; — *Marino Falieri, Doge van Venetië*; — *Milton, zijne dochter het Verloren Paradijs dicterende*; — *Dante, zich naar de kloosterpoort begevende, waar hem een monnik noodigt, om binnen te treden en vrede te smaken*; — en *De laatste oogenblikken van den beroemden Toonkunstenaar Karel Maria von Weber*; welke drie laatste meesterstukken op de Tentoonstelling, te *Antwerpen*, in 1858 gehouden, onverdeelden bijval vonden, en tot de meest roerende en schoonste opvattingen behooren, waarover het algemeen gevoelen dus luidde: „met deze drie stukken schittert de Heer DE KEYSER, op nieuw, als eene star van de eerste grootte in de Belgische school, wel het meest door waarheid en eenvoud, en heeft hij zich eene onvergankelijke erekroon verworven” — Het ligt in den aard der zaak, dat, behalve de genoemde vorstlijke bezitters zijner kunstjuweelen, ook talloze kunstlieffhebbers en aanzienlijke personen er zich als eigenaars in verheugen. Om er slechts eenigen te noemen, zij het genoeg hier aan te stippen de Consul *Wagner, te Berlijn*, bij wien berust *de dood van Maria de Medicis, te Keulen*; — bij den Heer *Fodor, te Amsterdam*, het *bezoek van Frans I. in het atelier van Benvenuto Cellini*; — bij den Baron *Van Heeckeren van Twikkel, to 's Hage*, *Albert en Isabella, die in de Universiteit, te Leuven, eene les van Justus Lipsius bijwonen*; — op het *Museum, te Gent, de Bethlehemsche Kindermoord* enz. — Voorts vraagt de geschiedenis nog naar de Afbeeldingen van historische personen uit het tijdperk, waartoe onze kunstenaar behoort. — Ik laat hier alleen de afbeeldingen der vorstlijke personen volgen, die door zijn penseel, in zoover de tijd de Kunst zal sparen, voor het nageslacht, als het ware, vereeuwigd, en zoodoende steeds dankbaar gehuldigd zullen worden. Zij zijn: H. M. de Koningin der *Nederlanden*. — Z. M. Koning *Willem II.* — H. M. de Koningin-Moeder. — H. K. H. Princes *Sophie, Groot-Hertogin van Saxe-Weimar*. — Z. M. de Koning van *Wurtemberg*. — H. K. H. de Groot-Hertogin *Olga, Kroonprinces van Wurtemberg*. — H. K. H. Princes *Louisa, en haar gemaal Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden*, alsmede de beide vorstlijke personen, H. K. H. *Wilhelmina, Princes der Nederlanden*, dochter van gemelden

Prins *Frederik*, en *Z. K. H. de Kroonprins Karel Lodewijk Eugeniüs, Hertog van Skandinavië, Kroonprins van Zweden en Noorwegen*, bij gelegenheid van hun huwelijk, te 's *Gravenhage*, in April, 1850, voltrokken, vervaardigd. — Eindelijk van de regerende dynastie van zijn vaderland: *Z. M. Leopold, Koning der Belgen* en diens gemalin, *H. M. de Koningin der Belgen*; en van hunne beminde kinderen, *Z. K. H. den Hertog van Brabant*, en zijne gemalin *H. K. H. de Hertogin van Brabant*, die hem door *H. M. de Koningin van Engeland* waren opgedragen; welke beide afbeeldingen de Heer DE KEYSER, in Junij, 1854, *H. M. te Londen* heeft aangeboden. Reeds in 1853, had hij een portret der Bruid van gemelden Hertog van Brabant, voor de stad *Antwerpen*, aan het hof te *Weenen* vervaardigd; en *H. K. H. de kunstminnende Princes Charlotte van België*. Hiermede sluit ik de rij der vorstlijke portretten, tot heden, 1858, door dezelfde hand geschilderd, die ook des Meesters brave ouderpaar, in al hunne eenvoudigheid, heeft voorgesteld, om voor *Santvoort* en *Antwerpen* ter eeuwige gedachtenis te strekken. — Reeds op zijn zes-en-twintigste jaar, was zijn talent zóó ontwikkeld, dat het de aandacht van zijnen Vorst trok, die hem, in 1839, tot *Ridder der Leopolds-orde* benoemde. In 1851 verloorde *Z. M. de Koning van Beijeren* hem met de *Orde van Burgerlijke verdienste van den H. Michaël*, terwijl in 1855, toen *Z. M. Koning Leopold de Tentoonstelling te Antwerpen* bezocht, Hoogstdezelve over het geniale werk van DE KEYSER zoodanig voldaan was, dat hij hem tot *Officier der Leopolds-orde* verhief. — Voorts ligt het in den aard der zaak, dat een genie, gelijk DE KEYSER, die zich, als een echt kunstenaar, geheel en al aan de beoefening en verspreiding der beeldende kunsten wijd, bij allen als een echt staatsburger staat aangeteekend en wordt erkend, zoodat ook meerdere Vorsten hem hunne hulde hebben betoond. Dus ontving hij (gelijk wij reeds zeiden) uit de hand van *Z. M. Koning Willem II*, in 1844, de *Orde van den Nederlandschen Leeuw*, terwijl hij voorts, in 1857, door *Koning Willem III*. tot *Kommandeur der Orde van de Eikenkroon* werd benoemd. De *Orde van de Poolster van Zweden*, en die van de *Kroon van Wurtemberg*, hem door hunne respective Majesteiten vereerd, versierden reeds vroeger zijne borst. — De Heer DE KEYSER is een sieraad der oude kunststad *Antwerpen*, en werd, in 1855, aan het hoofd gesteld der zoo beroemde Vlaamsche Schilderschool, als zijde hij toen tot *Directeur der Koninklijke Akademie van schoone Kunsten*, aldaar, benoemd. De Heer DE KEYSER is ook niet alleen de man, geschikt, om dien ouden roem te handhaven, maar wordt tevens als een vader door zijne leerlingen geacht; hierdoor geniet hij de algemeene hoogschatting van stad- en landgenooten, gelijk ook niet minder van het buitenland, en staat hij wegens zijne belangstellende leiding, grondige lessen en aanmoedigenden vriendschapsraad, aan zóóveel honderden van leerlingen, als een der uitmuntendste en nuttigste menschen in de maatschappij te boek. — Bij het aanzienlijk getal met roem bekende kunstenaars uit zijne school voortgekomen, en door *Immerzeel* opgegeven, kan ik nog voegen de Heeren *G. GUFFENS, J. SWERTS, E. HAMMAN* en *J. BELLEMANS*. — *Dr. Wap* heeft, in het *Album*, te 's *Gravenhage*, bij den kunsthandelaar *Weimar* uitgekomen, eene levensschets van zijnen vriend *NICAISE DE KEYSER* gegeven, loopende tot het jaar 1847, en welke *Biographie*, door des Schrijvers zorg, te *Berlijn*, in het *Feuilleton* van een der groote Dagbladen, vertaald, opgenomen werd.

KEYSER, (PIETER DE) oudste zoon van HENDRICK DE KEYSER, is reeds bij *Immerzeel* vermeld. Het *Grafmonument*, dat voor Graaf *Willem Lodewijk van Nassau*, in de groote kerk, te *Leeuwarden*, werd opgericht, en niet meer aanwezig is, kan men in afbeelding zien op plaat *XLI* van het Werk *Architectura moderna etc.*, bij HENDRICK DE KEYSER opgegeven. Men vindt aldaar tevens het berigt,

dat „het eerst ontworpen was by diens *oudsten zoon*, PIETER DE KEYSER, en daarna, door een ander, zynen *gewesen discipel*, in *wesen* gebracht.” — PIETERA was ook als *beeldhouwer* buiten 's lands beroemd. — „Hij vervaardigde het *Praalgraf van den Zweedschen krijgsheld Erik Stoop*, die onder den beroemden koning Gustaaf-Adolf diende. Het werd geplaatst in de *Domkerk te Skara*, in *West-Gothland*. Deze graftombe, die als een heerlijk stuk werk hekend staat, prijkt met de levensgrootte beelden van den Held en zijner Gemalin, en voorts met *geschiedkundige voorstellingen*, in half verheven heeldwerk, alles van *marmer*. — Zie *Aanhangsel op Van Eynden en Van der Willigen*.” — De beroemde Engelsehe beeldhouwer NICHOLAS STONE, en de Vlaamsche bouwmeester BERNARD JANSSEN — Zie aldaar. — hebben — zoo gemeld wordt — in *Holland*, hij zijn vader, doch eerder bij hem, gewerkt, en hunne studie voortgezet. STONE huwde met de dochter van PIETER DE KEYSER, en vertrok weder naar *Engeland*.

KEYSER (THEODORUS of DIRCK DE) wordt algemeen voor een zoon van HENDRICK DE KEYSER gehouden, doch de latere berigten schijnen mij aanneemlijker te zijn, namelijk, *J. II. van Bolhuis*, die tot dat geslacht behoorde, zegt: „welligt is deze THEODORUS dezelfde als DIRCK DE KEYSER, die een zoon was van JACOB DE KEYSER, den broeder van HENDRICK.” Zie de aangehaalde bron op KEYSER. (HUYBERT DE) — Dewijl nu *Van Bolhuis* geen THEODORUS of DIRCK onder de kinderen van HENDRICK kent, is, mijns inziens, HENDRICK de oom van THEODORUS geweest. — De werken van dezen voornamen kunstenaar zijn heogst zeldzaam, en daarom voeg ik hier, als vervolg op *Immerzeel*, er nog bij: *Een portret*, door hem geschilderd, dat, in 1840, in het kabinet van wijlen den Baron *Jean Baptiste Puthon*, te *Weenen*, aanwezig was, en in den heredenceerden *Catalogus* aldus staat beschreven: „Een mansportret ten voeten uit, op paneel, h. 27 dm. 5 str., hr. 19 dm. 11 str. Zoo dit niet het portret van den kunstenaar-zelfen is, dan moet men gelooven, volgens *Fuesslin*, dat men hier den hreeder van den kunstenaar ziet, die een beeldhouwer was; het kleine marmeren heeldje, dat op eene tafel is geplaatst, als ook teekeningen en muziek houden den man bezig, die aldaar in studie is gezeten. Het heefd is zeer schoon, de handen, als ook de figuur, zijn zeer goed geteckend, de stoffen zijn brillant van kleur, en al het hijwerk uiterst uitvoerig geschilderd enz. Afkomstig nit het kabinet van *Marescalchi*.” — Deze afbeelding kan wel van HENDRICK DE KEYSER zijn, dewijl THEODORUS van 1595 tot 1660 heeft geleefd, en HENDRICK in 1621 overleden is; doch dan moet het portret een man van hoogstens 50 of 55 jaren voorstellen, en van zijn vreegsto werk zijn, al hetgeen immers zou hlijken, dewijl zijne afbeelding, door de prent van *SUYDERHOEF*, naar THEODORUS DE KEYSER, zoofraai gesneden is. — Ook zag ik, 1851, in het *Museum*, te *Berlijn*, een uitmuntend stuk van hem, onder Nr. 750 van den *Catalogus*, beschreven als velgt: „Een *Familiestuk*. De vader, een man van 48 jaren, aan eene tafel gezeten, wijst op een boek, vermeedelijk eene familie-kronyk. Achter hem staat zijn eudste zoon van 22 jaren. Aan de andere zijde zit zijne 40jarige echtgenoot, op haar gemak in een leuningsteel. Naast haar zit de jongste zoon van 8 jaren; achter den stoel staat de oudste dochter van 19 jaren, die hem met de rechterhand een appel teereikt. Achter de tafel staan nog twee andere meisjes van 14 en 10 jaren, die uit een op de tafel staanden mand druiven hebben genomen. Ze zijn alle in het zwart gekleed, met witte halskragen. Het achterwerk is eene kamer. Paneel, h. 3 vt. $\frac{3}{4}$ dm., br. 4 vt. $\frac{3}{4}$ dm.” Het is te bejammeren, dat de familie niet hekend en de schilderij voor *Nederland* verloren is. — Nog is er in de *Pinakothek*, te *Munchen*, een stuk, onder Nr. 418: „Eene oude vrouw, in een leuning-

stoel voor eene tafel gezeten; tegen over haar zit een man, die eene rekening met haar schijnt afgedaan te hebben. Beteekend 1650; op koper, h. 1 vt. 11 dm., br. 2 vt. 4 dm. — Van de door *Immerzeel* slechts genoemde twee stukken, die op het Paleis, te *Amsterdam*, berusten, geeft *Van Dyk, Beschryving van het Stadhuis te Amsterdam* enz. *Ibid.*, 1790, in 8°, op bl. 34, de volgende omschrijving: „*Een schutterstuk*, waarin 16 personen, van het hoofd tot de voeten, iets kleiner dan leven, door THEODORUS DE KEYSER, in 1633, geschilderd. De agterbeelden in het verschiet zyn veel kleinder dan de voorste, dog de houding mogt wel beter wezen; op twee briefjes 't eene als met lak opgeplakt, 't ander op de grond leggende, staan deze volgende namen, *Allard Kloek*, capitein. — *Lucas Rotgans*, lieutenant. — *Claes Kloek Rammeneis*, vaandrich. — *Jan Vogelezang*. — *Gerrit Pietersz. Schagen*. — *Michiel Soleyn*. — *Jan Wolschaart*. — *Jan Kuisten*. — *Adolf Fortenbeek*. — *Arent Hendrik Haaluyt*. — *Hendrik Schuilein*. — *Barent Bademan van Laar*. — *Dirk Pieters Pers* (is dien beroemde overzetter en drukker van de *Cesaripa* (Cesar Ripa, *Iconologia* etc.) — *Frederik Schuileburg*. — *Thomas Jacobs Honing* — en *Julius van den Bergen*.” — Het volgende, dat een *Allegorie* wordt genoemd en, volgens *Van Dyk*, door hem in 1657 is geschilderd, schijnt voor te stellen „*Eene Maagd in het wit gekleed*, met een kroontje op haar hoofd, aan den oever van de zee, met eenige maagden, die goederen op een wagen open afladen; voor haar knielt een man met wyngaardtbladen omwonden, wyzende op een tafel met fruit, aan den oever geplaatst; ik voor my kan hier geen andere zin in vinden, als daar *Thezeus*, *Ariadne*, te *Naxos*, aan land gezet en verlaten hebbende, door *Bacchus* wrd opgenomen, waardoor den desolaten stand van *Ariadne* door *Bacchus* hersteld wierd.” — Op de kunstverkoop van *Mevr. Hogguer*, gehouden te *Amsterdam*, in Augustus, 1817, was, onder Nr. 37 van den Catalogus: „*Een geleerde, in zyn studeervertrek, aan eene tafel zittende*, die met een tapijt-kleed gedekt is, waarop twee globes en schrijfgereedschap, schijnende hij een' brief van een Heer aan te nemen; verder een tapijten behangsel. Dit stuk is van eene meesterlijke behandeling; h. 36, br. 27 dm. Amst.,” en werd door *Cocler* voor f 275 gekocht. Ik herinner mij, dat, bij het hezigtigen dezer verzameling, die schilderij zeer mijne aandacht trok, en in den stijl eener dergelijke, in het Kon. kabinet, *Mauritshuis*, te 's *Hage* aanwezig, behandeld is. — Het vermelde op KEYSER (F. DE) zal, waarschijnlijk, op THEODORUS moeten doelen. — Het fraaije portret van *Jan Adriaensz. Leeghwater* is door hem *delineavit*, s. *SAYBY sculp.* in 4°. zooals dit in den 5. druk, *Amsterdam*, 1654, voorkomt.

KEYSER (THOMAS DE) was de tweede zoon van HENDRICK DE KEYSER, die door SALOMON DE BRAY, in 1631, als een bouwkundige wordt vermeld. Hij noemt „*eene Zeegh-Booghjen*, 'twelck in zyn geheel al van *Dorischen* wercke is, van goeder verdeling en seer bevallig.... sulckx dat wy dit met reden soo vele soude mogen prysen, als eenige der voorgaende poortjes in desen Boeck, waaruyt wy moghen verstaen wat hope datter van desen bloeyenden konstenaer soude zyn, by aldien hy sich tot de Bouw-konst in 't geheel wilde overgeven.” Zie het Werk *Architectura moderna* etc. op HENDRICK DE KEYSER vermeld, bl. 24, en alwaar eene afbeelding, plaat XLVIII, van genoemden Zegeboog te zien is. Hij had dus gaarne gezien, dat THOMAS de schilderkunst had vaarwel gezegd, want hij was ook schilder, hetgeen niet algemeen bekend is, en waardoor de letter T. die op zijne werken voorkomt, meestal voor die van THEODORUS wordt gehouden. — In het gemelde Werk wordt, op bl. 7, in het *Levensberigt* van Mr. HENDRICK DE KEYSER duidelijk gezegd: „den andere soon THOMAS DE KEYSER, dewelcke al-hoc-wel

mede der Bouwkonste onderwes, en heel kundigh, volghens 't ghene van hem te sien, heeft sich t' eenemaal tot de Schilderkonst begeven, in den welken hy niet min dan zyn ouder broeder, sich een soon van sodanigen wackeren vader bewyst te zyn." — Zijne schilderwerken zijn fraai, zoo als ik op de *Tentoonstelling van voorwerpen uit vroegeren tijd in Arti et Amicitiae*, te Amsterdam, in 1858 gehouden, gezien heb, namelijk *Het Portret van Mr. Lourens Reael*, Ridder, Admiraal, Landvoogd van de Bezittingen der O. I. Comp. Ambassadeur van wegen H. H. M. bij het Hof van Denemarken enz., en dat van *Susanna de Moor*, eerst weduwe van Hendrick Pieter, later gehuwd met genoemden *L. Reael*, door TH. DE KEYSER, in 1629 geschilderd, zijnde het eigendom van den Heer Mr. *F. de Wildt*. Het lijdt geen twijfel, of ieder verkeerde, even als ik, in het denkbeeld, dat de TH. hier werk van THEODORUS aanwees; doeb *Vondel*, die met het geheele geslacht der DE KEYSERS van nabij bekend was, en volgens de gewoonte van dien tijd den persoon, meer met den doopnaam, dan met dien van het geslacht aanduidde, kon, mijns inziens, niet dwalen, toen hij, het pas geschilderde portret gezien hebbende, naar zijne gewoonte, er een cerevers, meer tot roem van den maker, dan voor den afgebeelde op maakte, en zoo bepaaldelijk zegt: „Op *Laurens Reael*, Ridder, Oud-Generael van Oost-Indien, geschilderd door THOMAS DE KEYSER: Zoo maelde een KEYSERS hant den wackeren *Reael* enz.” *Wagenaar*, in zijne *Beschr. van Amsterdam*, III, bl. 258, haalt dezelfde bron op THOMAS den schilder, zoon van HENDRICK DE KEYSER aan. — Het portret van den laatstgenoemde, zoo fraai door J. SUYDERHOEF *sculp.* in f°. naar T. D. K. — dooreen gevlochten — *delineavit* 1621, is niet door THEODORUS, maar door THOMAS geschilderd, zoo als *J. H. van Bolhuis*, die van dat geslacht afstamde, uitdruklijk heeft vermeld. Zie de aangehaalde bron op KEYSER. (HUYBERT DE)

KEYSER (WILLEM DE) wordt bij *Immerzeel*, in navolging van *Weyerman*, genoemd, doch hij moet van een Antwerpsechen scbilder van dien naam wel onderscheiden worden. — Deze WILLEM was een zoon van HENDRICK DE KEYSER, werd geboren te Amsterdam, in 1603, en overleed omstreeks 1670. Hij hield zich doorgaans in Engeland op, huwde aldaar, en ligt te Londen begraven, Zie *J. H. van Bolhuis* — die van dat geslacht afstamde — in de aangewezen bron op KEYSER. (HUYBERT DE)

KEYSER, of KEYSAR (WILLEM DE) is een andere persoon, dan die met denzelfden naam bij *Immerzeel* staat vermeld. Hij werd, omstreeks 1647, te Antwerpen geboren, en opgeleid tot juwelier, waardoor hij zich zeer vermaard maakte. Dewijl hij bij eene goede opvoeding de teekenkunst geleerd, en eene sterke neiging tot het schilderen had, besteedde hij al zijn tussehentijd tot het vervaardigen van miniaturen, email- en olieverf schilderwerk, zoo in het groot als klein. Nadat hij eenige Altaarstukken te Antwerpen vervaardigd had, riepen hem zijne zaken naar *Duinkerken*, waar hij een stuk schilderde voor de kapel der Engelsehe nonnen, die dermate daarmee waren ingenomen, dat zij DE KEYSER overhaalden, om naar Engeland te gaan, en hem brieven van aanbeveling bezorgden aan Lord *Melfort*, destijds een gunsteling van Jacobus II. Hij kon deze uitlokkende gelegenheid niet voorbij laten gaan, en stak naar Engeland over, waar hij den Koning werd voorgesteld, die beloofde, hem bevordelijk te zullen zijn. Onderscheiden voorname personen, die hem te Antwerpen reeds hadden leeren kennen, boden hem mede op zijn nieuwe loopbaan gunstig de hand. Beneveld door dit geluk, zond hij om zijne vrouw, en beval haar, het werkvolk te bedanken, en alles te gelde te maken. Binnen een half jaar barstte de waterbel; de revolutie brak uit, zijne vrienden konden niet langer zijne bescher-

mers blijven, zijne werkzaamheden verliepen, en de toevlugt, welke hij tot den steen der wijzen genomen had, om in zijn wanhopigen toestand te voorzien, voltooidde zijn verderen ondergang. Hij overleed, in den ouderdom van 45 jaren, vier of vijf jaren na de vlugt van Jacobus II. 1688 (dus in 1692). Hij heeft eene dochter nagelaten, welke hij tot eene aanzienlijke hoogte in de kunst had opgeleid, en die kleine, zeer gewilde, portretten heeft geschilderd. Zie *Bryan*.

KEYZER. (F. DE) *Het doodbed van Willem den Eerste, door F. DE KEYZER*, wordt aldus vermeld in den *Catalogus van Gerrit Muller*, verkocht te *Amsterdam*, in April, 1827, onder Nr. 26, *Kunstboek C, Teekeningen van oude meesters*. Nimmer is mij de voorletter F bij dezen naam voorgekomen, en ik hen van oordeel, dat het welligt eene T en bij gevolg THEODORUS of THOMAS DE KEYZER moet zijn; doch daar de bedoelde *Catalogus* door deskundigen is opgemaakt, durf ik hierin niet stout beslissen.

KEYZER (G. J., of G. S. DE) is nog een onvermeld teekenaar, van wien ik werken aangeduid vond in den *Catalogus van J. C. Husly, Amsterdam, 1798*, bl. 18, Nr. 8. „*Twee stuks groote land- en watergezigten*, gestoffeerd met Boerenwoningen, Lusthuizen, gehoomte en divers hywerk; helder enhevallig met sapverwen behandelt, door G. J. DE KEYZER; en Nr. 9. *Twee stuks dito*, aangename Land- en Riviergezigten, met lusthuizen en andere woningen, staand en rustend vee, schuiten en verscheide lieden; met dito door denzelve.”

KICK. (CORNELIS, of CORNELIS VAN) Zie bij *Immerzeel* op KIK. (CORNELIS)

KIEBOOM. (G. VAN DEN) Ik bezit een groot 8°-prentje, waarop is afgebeeld een *Centaurus, met eenige naakte mannen worstelende*, als statuair werk voorgesteld, op een voetstuk, waarop twee kindertjes, een feston, die een grafsteen versiert, vasthoudende, zijn afgebeeld, en daaronder staat F. VAN USSEL et G. VANDEN KIEBOOM *inv. et f.* Het is goed geteekend en gegraveerd. Dewijl ik geen dezer namen onder de kunstenaars vermeld vind, en het mij voorkomt, dat beiden in *België* kunnen te huis behooren, zoo heb ik hun hier eene plaats ingeruimd, totdat latere bescheiden dit nader zullen ophelderen.

KIEFT (P.) wordt vermeld in den *Catalogus van J. de Bosch, Amsterdam, 1785*, onder Nr. 254: „*Een landzigt aan een stil watertje*, waarin een schuit door een bruggetje vaart; nevens dezelve ziet men verscheide landlieden, verder een dorpsgezigt, met roet geteekend door P. KIEFT.” — Welligt is hij een voorzaat van den hij *Immerzeel* beschreven JAN KIEFT.

KIEN (JOHANNES) wordt als hatalje-schilder, die omstreeks 1770 geboren is, door *Nagler*, zonder eenige verdere aanwijzing, vermeld. Dewijl deze naam in de *Nederlanden* zeer hekend is, heb ik hem hier opgenomen, totdat latere bescheiden dit nader zullen toelichten.

KIERINGS. (JACOB) Zie bij *Immerzeel* en hij mij op KEERINCKX. (ALEXANDER)

KIERS. (*Mevrouw ELISABETH ALIDA*) Zie bij *Immerzeel* en hij mij op HAANEN. (ELISABETH ALIDA)

KIERS. (PETRUS) Deze verdienstlijke kunstenaar is reeds naar waarde door *Immerzeel* vermeld, en vervolgt steeds, met ijver, den door hem ingeslagen weg. Hoe zijne werken de voldoening der kunstlievhehders mogten wegdragen, en hoe hem dit tot aanmoediging moest verstrekken, werd doorslaande bewezen op de Wereldtentoonstelling te *New-York*, waar een *kaarslicht*, en op die te *Parijs*, waar drie stuks *lamp- en kaarslichten*, van hem aanwezig waren, die allen verkocht werden, hetgeen ten gevolge had, dat hij eene belangrijke bestelling uit *Ierland* erlangde, welke stukken hij, in 1857, aan den Heer *Joseph White*, te *Clonmel*,

heeft geleverd en daarvoor de meeste goedkeuring mogt verwerven. — De Heer KIERS heeft ook geëst, waarvan hij eene fraaije proeve, als bijdrage in het Werk: *De Waterramp* van 1854, door de Maatschappij *Arti et Amicitiae* uitgegeven, heeft geleverd, te weten: *Een gezigt op die overstroming*, beteekend v. k. Nr. 2. — In 1856 werd hij tot *Lid der Kon. Akademie van Beeldende Kunsten*, te Amsterdam, benoemd. — In het jaar 1845 verloor hij de gezellin van zijn huislijk geluk en kunstbedrijf, ELISABETH ALIDA HAANEN, — Zie aldaar. — die met roem ten grave daalde, hem vier kinderen nalatende, waarvan de oudste zoon, GEORGE LAURENS KIERS, geboren den 26. Januarij, 1838, bijzonder veel aanleg voor het zeeschilderen aan den dag legt. Hij is leerling van den Heer LOUIS MEYER, en heeft reeds op Tentoonstellingen, zooals te *Bremen, een strand te Scheveningen*, te *Rotterdam*, en *Arti et Amicitiae*, te Amsterdam, in 1858, *Hollandsche visschersvaartuigen*, enz. geleverd, die verdienstlijk mogen genoemd worden. — In 1850 is de Heer KIERS, te Amsterdam, hertrouwd met Mejufvrouw *Antonia Brigitta Johanna Altius*, uit welk tweede huwelijk geene kinderen gesproten zijn.

KIKKERT (PIETER) beoefende in 1798, te *Leyden*, de kunst. In dat jaar, namelijk, verseehe, te Amsterdam, bij *W. van Vliet*, een Werkje in 8°, onder den titel: *Proeve van etskundige Uitspanningen, of Verzameling van plaatjes, door de etsnaald in 't koper gebracht, met bygevoegde verhandeling, de Teekenen Etskunde betreffende, door P. KIKKERT, leermeester in de teekenkunde. Vermeerderd met Gedieltjes op elk der plaatjes, door liefhebbers der Nederduitsehe Diehkunde*. Het bevat 18 stuks prentjes, meest door hem naar de natuur geteekend, zijnde typen van bekende mannen en vrouwen, uit de lagere volksklasse in hun bedrijf afgebeeld, en verder naar C. CHALON, B. H. THIER, J. H. PRINS en J. C. JANSON bewerkt. Er zijn er bij, die vrij wel behandeld zijn, en alle beteekend P. KIKKERT *ad viv. fecit* of *fecit*, of *delin. et ft.* en *v. k. f.* Een is er uit spot bijgevoegd, zijnde een echt karrikatuur, zeer slecht geteekend, door JAN ZWANENBURG *fecit*. — In later tijd woonde hij te *Schiedam*, en was verder een man, die zich in de Geschiedenis en Letteren zeer geoefend, en zelfs eene Verhandeling geschreven heeft, ter beantwoording der vraag van *Teylers tweede Genootschap*: „Wat is de reden, dat de Nederlandsche school, zoowel voorheen, ten tijde van haren grootsten bloei, als hedendaags, zoo weinig Meesters in het Historisch vak heeft opgeleverd” enz. Hij behaalde daarmede den uitgelooften *Gouden Eerepenning*, terwijl aan *A. van der Willigen*, te *Haarlem*, het eerste, en aan *J. van Manen Adriaansz.*, te *Rheuen*, het tweede *accessit* werd toegekend, alle door het genoemde Genootschap, in 1810, in 4°. uitgegeven; de eerste Verhandeling is groot 246, de tweede 84 en de derde 132 bladz, een Werk, dat, met een scherp en juistoordeel geschreven, een ware kunstlitteratuur voor de geschiedenis der beeldende kunsten kan genoemd worden, en een leidraad tot vorming van den smaak voor jonge kunstenaars bevat, dien men te vergeefs elders zal zoeken, en die, naar ik geloof, te weinig algemeen is bekend. — Ik heb het voor de geschiedenis noodig geoordeeld, zijne werken hier wat breedvoeriger te vermelden, dan bij *Immerzeel* is geschied.

KILIAN, (JACOB) een Duitscher van geboorte, en uit de dienst der Staten gepensionneerd, heeft steeds portretten geschilderd, alsmede in crayon, teneinde zijn bestaan te verbeteren, zoo als *Pieter Terwesten, Ma.*, vermeldt, die hem te *s Gravenhage*, in het jaar 1762, opvoert. Verder zegt hij, dat KILIAN vandaar naar *Voorburg* vertrokken, en later tot plaatsmajoor der stad *Schoonhoven* aange-steld is, waar hij in 1776 nog werkzaam was. — Waarschijnlijk, behoort hij tot het uitgebreide Augsburgsche kunstenaars-geslacht van dien naam.

KIMPERT (...) vind ik onder de Belgische schilders vermeld, „wiens stijl eenige overeenkomst heeft met dien van VAN ORLEY, terwijl zijne jagtstukken aan MATTHEUS BRIL herinneren,” zegt *T. Thoré*, de steller van den *Catalogue de Dessins etc. du Cabinet de M. Villenave etc. Paris, 1842*, bl. 40, en voegt er bij „dat, alhoewel er geene berigten over hem gevonden worden, hij evenwel bij hem, *Thoré*, bekend is.” Hij noemt drie teekeningen, waarvan er twee *hertejagten*, met veel gevolg, en de derde *eene Koningin, aan den voet van een standbeeld ingeslapen*, voorstellen. — Ik zou den naam van dezen nieuw gevonden Belgischen schilder maar onder de verminkte namen hebben laten rusten, indien genoemde auteur niet den wetenschapplijken titel voerde van *un des Directeurs de l'alliance des Arts*, en daardoor een zeker gezag meent te hebben; doch, dewijl hij in dien zelfden *Catalogue* — op bl. 41 en 51 — FRANS ASPENCK VOOR ASPRUCK, en CORNELIS WISCHER VOOR VISSCHER schrijft, zal hij ook wel KIMPERT VOOR KNIPERT of KNIBBERCH hebben kunnen lezen, en ik maak geene zwaarigheid, een der beide laatsten voor den schijnbaar wèl- en echter onbekende aan te nemen, te meer, daar hij den voornaam niet weet, zoo als *Immerzeel* dien ook niet van zijnen KNIBERGEN — lees KNIBBERCH — heeft opgegeven. — Het is overbekend, dat zijne wijze van schilderen die van MATTHEUS BRIL zeer nabij komt. Zie op KNIBBERCH. (FRANÇOIS)

KINDERMANN. (...) Bij *Nagler* vind ik dezen als een geboren Nederlander, die in het midden der XVIII. eeuw gebloeid heeft, en als bloemschilder vermeld staat. Hij heeft te *Rome* den bentnaam van *Ridder Tulipan* verkregen. — Ik vond hem als lid der *Confreriekamer van Pictura*, te 's *Hage*, op het jaar 1722 ingeschreven.

KINDT. (*Mej.* ADÈLE en L.) Deze Brusselsche Dames zijn, waarschijnlijk, zusters van Mevrouw ISABELLA VAN ASSCHEN, geb. KINDT, die bij *Immerzeel* geboekt is. — ADÈLE heeft zich onder de leiding van den Heer NAVEZ gevormd, en schildert huislijke onderwerpen, zoo als ik op de Tentoonstelling te *Amsterdam*, in 1826, *Eene oude vrouw, bezig met vertellen*, van haar zag. In dat jaar behaalde zij bij de Akademie, te *Brussel*, den tweeden prijs. — Nog vind ik bij *Nagler*, die haar T' KINDT noemt, aangeteekend, dat zij portretten, historiën, landschappen en bloemstukken schildert. — Van *Mej. L. KINDT* zag ik op eene *Idem*, te *Ibid.*, in 1828, *een Landschap met een watermolen*. — Verder vind ik bij *Nagler* LAURENS T' KINDT als landschapschilder, te *Brussel*, in onzen tijd, vermeld. Deze is bij mij niet bekend, en of nu van de letter L. somtijds LAURENS is gemaakt, waar veel voor pleit, en liet de genoemde *Jufvrouw L. KINDT* moet zijn, kan ik, voor als nog, niet beslissen.

KINDT, (WILLEM T') een kunstschilder, van wien geene levensberigten bekend zijn, staat alleen omstreeks 1533, als lid der Broederschap van *St. Lucas*, te *Antwerpen*, vermeld. — Zie *Nagler*.

KINSON (FRANCISCUS JOSEPHUS) is bij *Immerzeel* alleen FRANCISCUS genoemd, doch in het *Aanhangsel* van *Van Eynden* en *Van der Willigen* verbeterd, waar de doopnaam, zoo als die hier aan het hoofd geplaatst is, wordt opgegeven.

KINT (DIRK) is, te 's *Gravenhage*, in 1676, geboren. Hij was eerst een discipel van DANIEL HAARING, en daarna van CONSTANTYN NETSCHER, en werd, in 1706, lid der *Kamer van Pictura* zijnde, als portretschilder ingeschreven. Hij is, aldaar, in 1761 overleden, volgens *P. Terwesten, Ms.* — Ik heb gemeend, dit te moeten vermelden, dewijl óók *Van Gool* zegt, geboren 6. December, 1676; doch *Van Eynden* en *Van der Willigen* meenen, dit te moeten betwijfelen, op grond van een door TACO JELGERSMA geteekend portretje van DIRK KINT, waarop ge-

schreven stond: *geb. 6 Dec. 1678, overl. 1 Sept. 1755*, en dit is door *Immerzeel* gevolgd. Daar *TACO* zoowel tijdgenoot van *KIPP* was, als *Van Gool* en *Terwesten*, waren de beide laatste tevens stadgenooten, en voerden voor de geschiedenis de pen.

KIP. (JAN) Bij het reeds door *Immerzeel* medegedeelde, voeg ik om der geschiedenis wil ook nog, dat hij een zeer kapitaal werk, verdienstlijk, heeft gesneden, zijnde een *Gezigt op de stad Amsterdam*, groot zes bladen druks, opgedragen in 1685, aan de Burgemeesters dier stad, *Geelvink, Van Beuningen, Hudde en Huydekoper*. — Verder is mij gebloken, dat hij ook geteekend en prenten voor boekwerken, hier te lande uitgegeven, vervaardigd heeft, zoo als ik voor mij heb liggen de *Afbeelding van het beleg van Groningen*, in 1672, in kl. 4°, beteekend *J. KIP f.* In de lucht staat Nr. 377, en dus in een Boekwerk t'huis behoorende; zij is geheel in de manier van *DECKER* bewerkt. Tevens blijkt hier uit, dat hij onstreeks dien tijd werkzaam was, en het is dus na dien tijd, dat hij zich in *Engeland* heeft gevestigd, waar hij een aantal gezigten der vorstlijke paleizen en andere voorname gebouwen heeft gegraveerd. — Zijn overlijden, in 1722 vermeld, wijst zijn ouderdom niet aan; echter zegt *Bryan*, dat hij toen 70 jaren oud was.

KITSEN. (G.) Eene gravure, voorstellende een *Nachtgezicht op de rivier bij Lillo en Liefkenshoek, met schepen* enz., naar de teekening van *E. HOOGHEMUYDEN*, zijnde eene afbeelding van het veroveren der Fransche brik *la St. Lucie* enz. in Maart, 1793, leerde mij hem kennen. Het is eene gelegenheidsprent, zonder eenige kunstverdiensde, die echter nog met eene sierlijke en wijldluftige opdracht aan den *Heer Baron van Lynden van Blitterswijk* is toegerust. — Hij heeft, waarschijnlijk, te *Rotterdam* gewoond, af te leiden naar den titel van een Boekwerk, *Gods grootheid uit de werken der natuur betoogd, in eene Redevoering, uitgesproken in het Genootschap Verscheidenheid en Overeenstemming, te Rotterdam*, enz. door *Ns. van der Hulst, Ibid.*, 1805, waarop van genoemden schrijver een portretje, door hem gesneden, geplaatst is en voorts dewijl mij nog is voorgekomen eene zeer groote plaat, zijnde een *R. K. Monument*, met veel allegorien enz., zeer wel geteekend door den *Rotterdamschen G. J. VAN DEN BERG*, en door hem in de pointeer-manier, in het koper gebragt. Verder heb ik nog gevonden een portret van den Negor-Generaal *Toussaint Louverture*, door hem *sculp.* naar *BARNEVILLE del.* in ovaal, met witten grond, in 8°, en een portret van *G. Bonnet, Prof. Theol.*, te *Utrecht*, door hem *sculp.* in 9°. Of het laatste na den dood van *Bonnet*, die in 1809 voorviel, in het licht is verschenen, weet ik niet; in ieder geval geeft het geuoegzaam zijn bloeitijd te kennen. — Later las ik een antwoord in den *Navorscher*, geteekend *J. L. A. J.*, op eene vraag, aangaande dezen graveur gedaan, en dus luidende: „Indien ik mij wel herinner, heeft wijle de Dordrechtsche graveur *J. C. BENDROP*, mij mondeling berigt, dat *G. KITSEN* een *Rotterdamsch* graveur en leerling is geweest van *DIRK LANGENDYK* en *M. DE SALLIETH*.” Zie *V. Jaary.* 1855, bl. 336.

KITTENSTEIN. (CORNELIS) Op het berigt van *Immerzeel* over hem laat ik nog volgen, dat ik een zeldzaam Boekwerk bezit, in 4°, getiteld: *Tooneel der Ambachten, of den winkel der Handwerken en Konsten* enz., door *Johan van Neyenborgh*, 2 Deelen. Tot *Groningen*, by *Jacob Sipkes*, 1659 en 1660, waarin eenige prentjes, door hem vervaardigd, voorkomen, doch die, mijns inziens, reeds voor een ander, vroeger uitgegeven Boekwerk, hebben gediend. — De enkele werken, door *Immerzeel* genoemd, vereischen meerdero aanduiding, welke ik hier, met nog meer andere, laat volgen: *De vijf zinnen*, naar *DIRK HALS*, 5 stuks, kl. 9°. in de breedte, zeer raar. — *Klederdrayten van onderscheidene volken*, naar *DE NZELVES*,

6 bladen, met vier Hollandsche verzen, in 8°. — *Mannen en vrouwen, aan een wel bereiden disch gezeten*, met acht Hollandsche en acht Latijnsche verzen, naar DENZELVEN, gr. f^o. — *De zegeryke Intogt van Prins Willem van Oranje en Nassau*, naar w. BUYTENWEG, 1622, 5 grootte platen, om aan elkander te hechten. De eerste afdrukken zijn vóór het adres van N. J. Visscher, en met het adres, in 1626, verschenen. — *Eene vrouw, die een man op den grond werpt*, in f^o. oblong. — *De gestrande Walvisch*, met eene menigte figuren, naar P. MOLYN, 1629, gr. f^o. — Daar onder, *de Fisch van achteren*. — Nagler schrijft, denkelijk bij vergissing, *de vis von Asteren*, dat door Le Blanc gevolgd is.

KLAASZEN. (ALLARD) Van Mander vermeldt dezen kunstenaar, als den meester van PIETER AARTSEN, anders LANGE PIER, die destijds „een der beste schilders was te Amsterdam.” — Bij ons wordt weinig melding van hem gemaakt, echter geeft *De Jongh*, in eene Noot op *Van Mander*, uitg. in 8°, bl. 236, I. deel, nog het volgende: „Deze ALLARD KLAASZEN heeft in 't koper gesneden in een Gothische smaak, doch heel net; van hem is nog voorhanden eene prent, daar *de Moorman door Philippus gedoopt wordt*, in 1524, mitsgaders eenige prentjes, *Doodendans* enz. Hy merkte zyne prenten met eene Gothische A, met de kleine c tusschen dezelve. Zijn *portret* is te zien in plaat V. Nr. 1.” — Hoewel KLAASZEN, tijdens *Van Mander* de bovengemelde geschiedenis schreef, te Amsterdam was gevestigd, heeft hij tevens toch ook in Utrecht gewoond, dewijl er op eene gravure voorkomt: „Utrich, de vermoedelijke woonplaats van dezen kunstenaar,” zegt Rathgeber, bl. 161, in f^o, en die tevens op bl. 277—280 een aantal gravuren vermeldt, die in onderscheiden kabinetten worden bewaard.

KLAASZEN VAN WIERINGEN. (CORNELIS) Deze, en CORNELIS VAN WIERINGEN, zijn twee namen, doch betreffende één-en-denzelfden persoon, en werden, bij vergissing, alzoo beiden door Immerzeel geboekt.

KLAASZON. (AERT) Bij dit artikel van Immerzeel voeg ik nog, dat zijn *portret* voorkomt in *Van Mander*, in 8°, plaat L. Nr. 3.

KLAPMUTS, (S.) een onvermeld kunstenaar, van wien ik onder de Nederlandsche etskunst vond beschreven, Nr. 100. *Veertien stuks landschapjes, gezigtjes, borststukjes etc.*, door S. KLAPMUTS. Zie *Catalogus van Teekeningen en Prenten, van Mr. J. van Buren, Bailliuw van Noordwykerhout, Lisse en Voorhout* enz. 1808. — Deze beschermer der kunst was het, die, van al de werken zijner tijdgenooten, welligt de volledigste verzameling proef- en andere drukken bezat.

KLAUZING (...) was een Medailleur, van wien het bekend is, dat hij een stempel voor de Maatschappij tot Redding van Drenkelingen heeft gesneden, naar dien van MARTINUS HOLTZHEY. Waarschijnlijk, zijn er wel meer werken van dezen verdienstlijken kunstenaar bekend.

KLERCK. (HENDRIK DE) Zijne naamteekening is eigenlijk HENDRIK DE CLERCK. — Zie bij mij aldaar. — en hij staat reeds ter loops bij Immerzeel op KLERCK (HENDRIK DE) vermeld. — Het is voor de geschiedenis der kunst noodig, zooveel mogelijk, de werken der XVI. eeuw, die nog zijn overgebleven, te vermelden, en de plaats op te geven, waar ze zich bevinden en bewaard worden. Zoo heeft men te Brussel, in de kerk *la Chapelle*, in de St. Anna-kerk, *de Marteling van St. Crispin en Ste. Crispine*. — In de Lieve-Vrouwe-kerk, aldaar, *eene Heilige familie*, goed van ordonmantie en schoon van effect; en in het klooster van St. Elisabeth, eene Altaarschilderij, voorstellende den *Marteldood van St. Andreas*, welk stuk voor het beste van dezen in zijn tijd grooten kunstenaar wordt gehouden. — In het Koninklijk Museum, te Brussel, is, onder Nr. 52 van den *Catalogus*, van hem, *Laat de kinderen tot mij komen*; Christus ontvangt, zittende, twee kinderen,

die hem door de moeders worden aangeboden; op den voorgrond, links van de schilderij, ziet men een groep jonge vrouwen met hare kinderen; een er van krijgt een tros druiven van een der meisjes; drie discipelen en andere vrouwen volmaken deze ordonnantie; beteekend МАТТІАІ XIX. Cap. 1592. n. DE CLERCK, en een Tripticon, zijnde *Eene II. familie*; op de deuren *Salomo's eerste regt*, en *St. Yves*, omringd van advokaten wier aanbieding hij, door het verwerpen eener beurs die hem door een derzelve wordt aangeboden, met verachting afwijst. — Naar zijne schilderijen zijn gravuren vervaardigd, als: *De Afnemng van het kruis*, door M. ORENTHER. — *De vier Elementen*, door B. LENS, zwarte kunst, en een genrestuk, genaamd *de Nederlandsche School*, door J. BECKETT.

KLEYNHENS, (Jz.) wordt door *Immerzeel* genoemd. — De eenige zekere bron, die hem heeft bekend gemaakt, is eene teekening naar *zijn portret*, door hem-zelfen geschilderd, waaronder staat, dat hij bloem- en fruitschilder was, te *Haarlem*, geboren 1634, en overleden in 1701. Zie *Van Eynden en Van der Willigen*, I, bl. 81. Het is meer dan waarschijnlijk, dat hij verwant was aan B. Cleynhens, te *Haarlem*, de bekende uitgever van de Wapenkaarten der Raden en Vroedschappen enz. dier stad.

KLINKHAMER (HENDRIK ABRAHAM) is reeds bij *Immerzeel* vermeld. Ik moet er verder bijvoegen, dat hij geene andere opleiding in de kunst heeft genoten, dan enkel eenig onderrigt, aan de, in der tijd bij de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen verbonden teekenschool. De verdere beoefening werd door hem als liefhebber, voor zoover zijne beroepsbezigheden, als Makelaar in tabak, dit toelieten, met ijver voortgezet. Het schilderen in olieverf heeft hij opgegeven en zich meer bij teekenen in waterverf bepaald. Het is dan ook dit vak, waarin de Heer KLINKHAMER bij uitnemendheid slaagt, en zijne meest bekende teekeningen zijn kopijen naar voorname schilderijen, uit de Oud-Hollandsche school, die door kenners als de beste kopijen in waterverf genoemd worden, en waarvoor hem belangrijke aanbiedingen zijn gedaan; doch hij heeft ze nog niet afgestaan, en zal dit ook ongaarne doen, dewijl ze hem gedeeltelijk het genoegen schenken, dat hem door de oorspronkelijke schilderijen wordt verschaft. — Verder bezit deze kunstliefhebber eene niet onaanzienlijke Verzameling teekeningen van Nederlandsche meesters, en tevens eene kleine, doch goede Verzameling schilderijen. — Hij heeft ook de etskunst beproefd, en, voor zoo ver mij bekend is, twee stukken vervaardigd, waarvan het eerste geestig is behandeld, voorstellende: *Een bevallig meisje staat een glas in te schenken voor een man, die bij eene tafel, onder een boom, zijn pijp zit aan te steken*; verder een landschap, met boerenwoning enz., beteekend n. a. k. f. 1841; h. 197, br. 168 str. Ned. met de marge. — *Een gezadeld paard, van ter zijde te zien, waarbij een zittende hond*, in omtrek, de grond wit, idem n. a. k. 1841; h. 142, br. 200 str., heeft geen marge. — Na het overlijden van den eersten opzigtcr van 's Rijks Museum, mijn vriend den Heer GERRIT LAMBERTS, in 1850, werd de Heer KLINKHAMER, die reeds sedert 1836 de betrekking van tweeden opzigtcr had waargenomen, tot diens opvolger benoemd. In hetzelfde jaar is hij met Mejufvrouw *Theresia Smaale* in het huwelyk getreden.

KLOECK (Izaak Klaasz.) wordt door *Van Mander* opgegeven als een verdienstlijk schilder en teekenaar van *Leyden*, die de kunst bij FRANS FLOEIS heeft geleerd.

KLOETING, (S.) een graveur en kunsthandelaar, die in de XVII. eeuw, te *Delft*, bloeide, doch van wien geene levensberigten zijn bekend. Zijn naam, of monogram, met bijvoeging van *ere*. vindt men op verschillende prenten van Vlaamsche meesters. *Brullot* betwijfelt of KLOETING wel heeft gegraveerd; doch *Noyler*

meldt, dat dit door de prent naar N. Pousin, *Twce kinderen*, waarvan het eene druiven eet, en het andere uit eene vaas drinkt, beteekend KLOETING *sc. et exc.* wordt bevestigd.

KLOMP (AELBERT) staat bij *Immerzeel* geboekt. Ik moet hier doen opmerken, dat vele vreemde auteurs, en zelfs Nagler, melden, dat KLOMP welligt een leerling van PAULUS POTTER is geweest; doch zijne werken voeren de jaarmerken van 1602 tot 1632, zoodat hij de schilderijen van POTTER-zelfen niet heeft kunnen navolgen, dewijl deze eerst in 1625 geboren werd. — *Van Eynden en Van der Willigen*, — *Aanhangsel*. — bl. 110, geven bepaaldelijk de jaartallen op van 1602 en 1603, voorkomende op twee fraaije schilderijen van KLOMP, die in het bezit van den laatstgemelde waren, en welke men voor de beste zijner werken hield. Hieruit zou men kunnen afeiden, dat onze AELBERT omstreeks 1580 moet geboren zijn.

KLOMP, (P. VAN) een landschapschilder, van wien geene levensberigten bekend zijn, zegt Nagler, doch dat, in de 1801 verspreide Galerij *Stenglin*, een *Landschap met beesten* van zijne hand was. Zou dit stuk niet tot de werken van AELBERT KLOMP behooren?

KLOOKER, of KLOECKNER. (DAVID) De eerste naam komt voor onder de afbeelding, in prent, van *Carolus, Koning van Zweden*; de tweede is volgens *Fiorillo*. — Hoewel te *Hamburg*, in 1629, geboren, en Legatie-Secretaris der Zweedsche Ambassade bij den Munsterschen Vredehandel, heeft hij echter de kunst, te *Amsterdam*, in de school van GEORG JACOBS, geleerd, door welke verkregen bekwaamheden en verdere diensten, hij, te *Stokholm*, in den Adelstand werd verheven, waar hij ook in 1699 overleden is. — Met bewondering worden vele van zijne kunstwerken in het Koninklijk paleis *Drottningholm*, beschouwd. — Het aandeel van *Nederland* in zijne verkregen kunstverdienste, doet mij hem hier ter herinnering boeken. — Zijn *portret* is in de Galerij te *Florence*, bij de aldaar afzonderlijk bestaande Verzameling van beroemde kunstenaars-portretten aanwezig.

KLOPPER (J.) is een plaatsnijder geweest, die, omstreeks 1700, bloeide. Als proeve van een zijner werken kan men bijbrengen het portret van *Petiscus*, lector te *Utrecht*, voorkomende in diens Werk: *Lexicon Antiquitatum Romanarum*.

KLOTZ. (VALENTYN) Zie CLOTS. (VALENTYN)

KNEHES, (PET.) is mij niet anders bekend, dan door een portret in 4°. van *Christianus Godefridus Carisius, Med. Doct. etc.*, door hem, te *Amsterdam*, in 1704, in mezzo-tint bewerkt. — Ik geef hem hier eene plaats, dewijl ik hem nergens elders geboekt vind. — Zijn werk behoort tot het middelmatige in deze kunst.

KNELLER. (GODFRIED) Hoewel deze portretschilder, die eerst het historisch vak beoefende, in 1648, te *Lubeck*, in *Holstein*, werd geboren, moet ik zijner hier toch met eenige woorden gedenken, omdat zijn talent zich in ons land ontwikkelde heeft. *Houbraken* heeft ook die meening gedeeld en hem als zoodanig in zijn Werk opgenomen. Hij mogt de kwekkende en betooverende hand van REMBRANDT, en daarna ook nog die van zijn grooten leerling FERDINAND BOL, tot zijne leiding en vorming hebben. Zóó toegerust, heeft hij verder, ter beoefening van het groote historie-vak, eenigen tijd in *Italië* vertoefd, doch het was de tijd niet meer, om uitvoerige tafereelen zoo maar terstond met gemak te kunnen plaatsen, waardoor hij tot het portretteren overging, en nu naar het land trok, dat voor dit kunstvak een *Peru* was, te weten *Engeland*, waar velen, sedert eeuwen wegens hun Vlaamsch en Hollandsch talent, vorstlijk beloond werden, en zoo als VAN DYCK en LELY nog kort te voren hadden ondervonden. Hier werd hem, na het vertoonen van een Familie-tafereel, door den Hertog van Mommouth een

Le comte de K... de
Paris le 20. Jan 187

dergelijk besteld, dat de wagen is geworden, waarmee bij het Paleis des Konings binnenreed. De fortuna begunstigde hem nu van alle kanten, en zelfs Koning Willem III., die hem tot Ridder sloeg, zond hem naar *Holland*, om de portretten der vreemde plenipotentiarissen op den Vredehandel te *Rijswijk* voor hem te schilderen. — Ik heb veel van zijne hand in *Engeland* gezien, en ben meermalen misleid geworden, meeneende werk van VAN DYCK te zien; — trouwens veel stukken van diens laatsten tijd, zijn zeer vlug afgemaakt, zoodat KNELLER portretten heeft vervaardigd, die werkelijk tot de hoogte van VAN DYCKS kunst zijn gestegen. — Hij is den 18. November, 1723, te *Londen*, overleden. — Zijn portret berust in de Galerij te *Florence*. Voorts gaan er een aantal in prent van hem uit, waarvan, onder anderen, wel het voornaamste is, een zeer groot, door hem-zelfen geschilderd, en door J. BECKETT, in 1685, in zwarte kunst gegraveerd, in plano, oud zijnde 37 jaar, en dat een schoon man voorstelt. — Er zijn meer dan 300 stuks portretten naar zijne schilderijen gegraveerd, zegt *Nagler*. — Hieruit blijkt, dat zijn niet onaardig gezegde, door hem-zelfen in toepassing werd gebracht, namelijk: „De Historic schilders maken de Dooden levendig, en zy zelfs leven eerst wanneer zij dood zijn: maar ik schilder de levenden, en bedien my van hun gunst.” Zie *Houbraken*, III, 234.

KNIBBERCH, (FRANÇOIS DE) *de Jonge*, wordt verkeerdelijk bij *Innrzeel* en andere auteurs KNIBEROEN, en zonder doopnaam, genoemd. Uit de hieronder volgende autentieke acte, leeren wij zijn voornaam kennen, en mogen een blik werpen in het kunstenaars-leven van dien tijd, vooral bij het bezoeken van *Italië*, zoo als onze KNIBBERCH aldaar bij een Utrechtseh schilder, tot opleiding in de kunst, door zijne familie, — want hij schijnt toen een wees te zijn geweest — was besteld, doch door wien hij meer als huisknecht, dan als leerling in de kunst gebruikt werd. Dit schijnt ter ooren van zijne aanzienlijke familie te zijn gekomen, die hiervan eene openbare notariële acte hebben doen opmaken, luidende als volgt: „Op huyden den eersten daech van April A°. XVIe vyfthien, olden style, compareerde voor my Claes Verduyn, notaris publyek by den hove van *Utrecht* geadmittleert, ende voor ondergenomineerde getuygen, d' eersame personen THYMAN VAN GALEN, oudt omtrent XXIII jaren, ende HEINRICK TER BRUGGEN, out omtrent XXV jaren, beyde schilders, woonende binnen der stadt *Utrecht*, daertoe vermaect zynde, omme der waerheyt getuychenis te geven, ten versoucke ende instantie van *Lodewijk de Knibberch*, notaris publyek, residerende in 's *Gravenhage*, als oom ende voocht van FRANSOEN DE KNIBBERCH, *filius Franchois*, ende verclaren syl. comparanten, by haerl. mannen waerheyt ende ziel ende zalicheyt, warachtich te wesen, dat zyl. ettelieke jaren in *Italien* heurlieder conste geexerceert hebben, dan verleden somer A°. XVIe veerthien bynnen der stadt *Milanen* in *Lombardien* geweest ende aldaer gevonden hebben MICHEL VAN DEN ZANDE, oick schilder, die aldaer voer eenen jongen by hem hadde, den voergen. FRANSGEN KNIBBERCH, ende dat hy met den selven aldaer qualyeken handelde, hem zeer qualieken liet geeleet gaen; verelarende vorders, dat zy den voorn. FRANSOEN nooyt by den voorn. MICHEL hebben zien werken, dan wel om hem te dienen, mede dat denselven jongen gewrocht heeft op zyn zelven om de coste by eenen hoochduytsehen schilder sr. PAULY aldaar tot *Milanen*, die eene Italiaense vrouwe hadde; daerby den voorn. THYMAN VAN GALEN noech verelaerde, dat hy wel weet denselven jongen hem, MICHEL noch gedient te hebben, doen hy by den heere grave, Don Francisco Doro wrochte, ende met denselven jongen zeer qualieken handelde, zulks dat den voorsz. jongen hem deposant diewyls geelaecht heeft van dat hy, MICHEL, hem quaheken onder-

houden wilde, jae zulcx, dat hy, jongen, genootsaeckt is geweest van hem te scheyden ende afscheyt te nemen, daerna hy comparant de acte van afscheyt mede geteyckent heeft, berustende onder den voorn. MICHIEL, ende dit terwylen den voorn. FRANGEN by den voorn. boochduytschen meester over jaer ende dach gewrocht heeft op zyn zelve. Vorder verclaren zy comparanten gelyckelycken, mede wel verstaen te hebben, dat denselven jongen by eenen zekeren edelman gearbeyt hebbende, zoe veel verdicnt hadde, dat hy een mantel daermede coite, welcken mantel hy daerna geleent heeft aen eenen Nicolaes de Dubbelde, van *Amsterdam*, die een reys naer *Venetien* heeft gedaen, ende dat den voorn. jongen als noch denselven mantel niet weder en heeft, verclarende vorders, dat zyl. in den nazomer 1614 naer dese Nederlanden reysende, ende in haerl. geselschap hebbende den voorn. MICHIEL VAN DEN ZANDE, die met hemlyden versouck den voers. FRANGEN beweecht hebbende, om mede off te comen, 'twelck geschiedende, bevonden hebben denzelven FRANS zeer qualicken gecleet te zyn, als toen zonder mantel, veelyts die maele van den voersz. MICHIEL dragende, ende zoe te voet hemlyden volchde, willende hy MICHIEL den voorn. jongen nauwelyck de cost geven, 'twelck heml. comparanten verdroot, ende syn alsoe tsamen gecomen tot in *Zwitserlandt*, in 't geberchte van *Gottert*, alwaer sy luyden deur sekere questie, die sy met den voorn. MICHIEL vercregen, van den anderen gescheyden ende omtrent voor Bamise lestleden thuis gecomen zyn. Anders en wisten sy lieden comparanten van dese zaecten nyet meer te deposeren, presenterende al 't gunt voersz. is, met solemneelen eede te stercken, des versocht synde, ende consenteerende hier van gemaect te worden acte in forma. Aldus gepasseert binnen de stadt *Uytrecht*, ten huuse, etc., ende ter presentie van Gillis Paewaert ende Cornelis de Beer, als geloofwaardige getuygen hiertoe versocht, die dese mette comparanten hebben onderteyckent op daghe ende jaere voersz. Zie *Berigten van het Hist. Gezelschap te Utrecht*, I. deel, 1846, bl. 133, waarbij *Dodt* tevens in eene Noot zegt, dat de genoemde LODEWYK DE KNIBBERCH zwager was van 's Lands agent in *Duitschland*, *Pieter Cornelisz. van Brederode*, en *Adriaen de Knibberch*, secretaris van 's Lands Ambassadeur in *Engeland*. — Zijne werken komen zelden voor, en schijnen op de plaats-zelve, waarvoor zij geschilderd zijn, alleen nog te bestaan. — In den *Catalogus* van *Hoet*, I, bl. 252, vind ik een *Landschap*, op bl. 402 een *Waterval*, door KNIBBERGEN, vermeld, en op bl. 306 een *fraai Landschap* door KNIBBER, dat wel van denzelfde zijn zal. Ik heb eene schilderij, zeker, van zijn kapitaalste en beste werk, schoon gemaakt, die stout en meesterlijk behandeld, en fraai met beelden gestoffeerd was. Zij berust op het kasteel *Zuilen*, te *Zuilen*, bij *Utrecht*.

KNIBBERGEN. (CATHARINA) *Pieter Terwesten* meldt, in zijn *Ms.*, betrekkelijk deze kunstenaars het volgende: „Zoo het schynt heeft deze zich bezig gelonden met het schilderen van *Landschapjes*, terwyl A^o. 1660, een door haar geschilderd landschapje ter *Confrerie-kamer* te 's *Hage* bekend is geweest.” Zij is, waarschijnlijk, verwant aan FRANÇOIS KNIBBERCH, den vermaarden landschapschilder, en zou eene dochter van hem kunnen geweest zijn, al is er eenig verschil in den naam. — In 1656 vind ik haar, als landschapschilderesse, in de *Confrerie-kamer van Pietura*, te 's *Hage*, ingeschreven.

KNIBBERGEN. (...) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op KNIBBERCH, (FRANÇOIS DE) de *Jonge*.

KNIPPER, (HANS) schilder van *Antwerpen*, kwam in 1578 naar *Koppenhagen*, waar hij, op last van koning Frederik II., afbeeldingen en cartons schilderde, die den tapijtwerkers, te *Arras*, tot voorbeeld moesten dienen. De daarnaar ver-

vaardigde tapijten werden in de groote zalen van *Kroonenburg* opgehangen, en stellen drie *Deensche koningen* voor. Genoemde vorst verschaftte onzen kunstenaar op onderscheiden wijze werk; ook de kamertapijten, op het slot *Frederiksburg*, zijn vervaardigd naar zijne cartons. Hij maakte teekeningen voor ornamenten en schilderde voor *Tycho Brahe*, in 1586, landschappen. — Deze geleerde noemt hem *Pictor regius Coronaburgensis*. Zie *Nagler*.

KNIP, (HENDRIK JOHANNES) zoon en leerling van den bij *Immerzeel* vermelden MARTEN DERK KNIP, werd den 20. April, 1819, te 's *Hertogenbosch* geboren en reeds vroegtijdig, door zijn vader, voor de kunst opgeleid. Even als deze heeft hij zich uitsluitend toegelegd op het schilderen in dekverwen, waarvan hij eene hem geheel eigenaardige behandeling heeft weten te vormen, en waardoor zich zijne voortbrengselen zóó geheel en zóó voordeelig van alle andere produkten van dien aard onderscheiden hebben, welke men somtijds van andere meesters aantreft. Naar de vele werken te oordeelen, welke wij aan zijn vruchtbaar penseel te danken hebben, schijnt hij van *Italië* en *Zwitserland*, doch voornaamlyk van het laatste, eene bijzondere studie te hebben gemaakt, en weet hij de trotsche berg- en sneeuwgezigten dezer streken zoodanig terug te geven, dat daarvoor dikwijls de olieverf moet wijken. Voegt men daarbij de losheid van compositie, de juistheid van teekening en bevallige stoffering, waardoor zich zijn werk onderscheidt, dan kan het ook geen verwondering wekken, dat ze zoo algemeen gezocht zijn, en dat zooveel eigenaars van buitenplaatsen, sloten en kasteelen, zich van zijn penseel bediend hebben, om, vóórdat de tand des tijds die gebouwen sloop, ze aan de vergetelheid te ontrukken. — Deze kunstenaar is thans — 1858 — tijdelijk, te *Brussel* gevestigd.

KNIP. (HENRIETTE) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op RONNER. (*Mevrouw HENRIETTE*)

KNIP (JOSEPHUS AUGUSTUS) is naar waarde door *Immerzeel*, tot aan zijn ongelukkigen staat van blindheid, vermeld. Allen, die den eenvoudigen, achtenswaardigen, ijverigen kunstenaar hebben gekend, deelden in eene smart, die ook voor de kunst zoo nadeelig was. Hij is te *Berlicum*, bij 's *Hertogenbosch*, den 1. October, 1847, overleden.

KNIP. (MARTEN DERK) Bij het artikel, door *Immerzeel* gegeven, moet ik alleen voegen, dat deze verdienstlijke kunstenaar, in het jaar 1845, te *Vucht*, bij 's *Hertogenbosch*, overleden is.

KNIP, (NICOLAAS FREDERIK) jongste zoon van den vader van dien naam, door *Immerzeel* vermeld, heeft mede de schilderkunst beoefend, doch is in 1821 reeds overleden.

KNOLL (FRANÇOIS CORNELIS) was, zoo ik het wèl heb, een *Rotterdammer*, en is, op middelbaren leeftijd, in 1838, te *Utrecht*, overleden. De handel was zijn middel van bestaan, en hij beoefende de kunst als uitspanning, waarin hij het, met een onvermoeiden ijver en een zeldzaam geduld, tot eene buitengewoon hooge heeft gebracht. Al de voorwerpen, zoowel doode vogelen, als ander wild, welke hij in zijne schilderijen en teekeningen aanbragt, werden getrouw naar de natuur gevolgd, waarvan ik *Stillevens* heb gezien, die zeer natuurlijk, malsch en zuiver van kleur waren. — Hij was een ijverig werkzaam lid van het Teekengenootschap *Kunstliefde*, te *Utrecht*, welk lidmaatschap hij reeds sedert 1807 bekleedde. — Op de Tentoonstelling van 1824, had hij het volgende stukje geleverd: *Het inwendige van eene schuur, met allerlei soort van eigenaardigheden, die als een rommel in zoodanige plaats aanwezig zijn*, hetgeen zoo uitvoerig en malsch gepenseeld was, dat men zich verwonderde, een zoo deugdlijken onlen schilder

trant weder te zien herleven. Met veel moeite heeft een voornaam liefhebber, de Heer *A. de Haas*, het door mijne tussehenkomst, voor *f* 600 verkregen, uit wiens nalatenschap het overging in het kabinet van Jonkhr. *Six van Hillegom*. — Bij den Procureur-generaal van het Provinciaal-geregtshof, te *Utrecht*, den Heer Mr. *B. C. Visscher*, die met zijne eenige dochter gehuwd is, wordt een aantal zijner fraaije kunstwerken bewaard. — De nagelaten oude kunst en andere liefhebberijen, zijn, na zijn overlijden, den 23. October, 1840, te *Utrecht*, verkocht, en hebben de som van nagenoeg *f* 2000 opgebracht. — Ik hezit in mijne verzameling eenige geschilderde studiën van doode vogelen, bloemkoolen en andere groenten, als ook geteckende studiën van visschen, hondjes enz., welke men miniatuurwerk mag heeten, en die van zijn talent getuigen. — Daar hij weinig op Tentoonstellingen zond, schijnt hij aan *Immerzeel* ontsnapt te zijn.

KNOOP (J. H.) is bij *Immerzeel* vermeld. *Nagler* noemt, bij vergissing, als leermeesters van KNOOP, de beide VAN BREE's; dit moet zijn BARTHLOMEUS en PIETER BARBIERS, PZ. — Zie *Van Eynden en Van der Willigen*, III. Deel.

KNUPFER, (NICOLAES) en niet KNUFTER, zoo als *Immerzeel* heeft geboekt. Ik voeg er nog hij, dat hij, te *Leipzig*, in 1603, geboren, en in 1660 overleden is. Hij heeft lang te 's *Hage* gewoond, waar hij zeer veel aanmoediging genoot. Als een zijner voornaamste werken staat vermeld: „*Eene offerhande aan de Fortuin, dewelke op bevel van de Goden door Mercurius naar den Hemel wordt getrokken*. Dit is een zeer schoon stuk, deftig in zyn bywerk, gansch aardig den voorleden Actietyd met deszelfs uitkomst verbeeldende; zynde zeer opmerkelyk en vol gewoel, door KNUPFER; hoog 1 vt. 5 d., br. 1 vt. 9 d.” Zie *Catalogus der Verkoopning van Jaques Meyer, Rotterdam, 1722*, waar het, in dien flaauwen tijd, de som van *f* 556 opbragt, en welk stuk later het kabinet van wijlen den griffier *Fagel*, te 's *Hage*, versierd heeft. — Zijne afbeelding, door hem-zelven geschilderd, en door P. DE JODE gegraveerd, komt voor in het *Gulden Cabinet van De Bie*.

KNYF. (JACOB) *Houbraken* meldt in het levensberigt van JAN GOTLIEF GLAUBER, geboren 1656, dat hij nog maar 15 jaren oud was, toen hij met zijn broeder naar *Parijs* vertrok. „Hy werd van zyn broeder (die verder naar *Lion* vertrok) besteld by een konstschilder JACOB KNYF genaamt, een Haarlemmer van geboorte, die meest gezichten van gebouwen en zeehavens, met kleine beeldjes (heel aangenaam voor het gezicht) schilderde. Doeh als deze JACOB KNYF gelegenheid kreeg, om voor een graaf buiten *Parijs* eenige maanden te schilderen, en de waart, door dit lang wegblyven bekommert was voor zyn betaling, wilde hy den jongeling niet langer de kost geven. Hierdoor vond hy zich genoodzaakt, zich naar zyn broeder te *Lion* te begeven enz.” — Dit berigt is zeer aanneemlyk, dewijl *Houbraken* een tijdgenoot van GLAUBER was, en alzoo, mijns inziens, de bedenking van *Nagler* (die zijn artikel over JACOB KNYF alleen uit *Deseamps* heeft overgenomen, en zeker gelooft, dat JACOB en WOUTER KNYF, één-en-dezelfde persoon is) geen grond heeft.

KNYF. (WOUTER) Op de buitengewone Tentoonstelling (die, wegens de duurte van het veldgewas, in 1845, ten voordeele der armen van de stad *Amsterdam* werd gehouden, en geheel uit oude kunststukken van voorname meesters werd zaamgesteld, dewijl alle Regenten van Gods- en Gasthuizen en andere openbare Gestichten, de daar berustende schilderijen hadden verstrekt, en welke verzameling verder nog door eenige kapitale stukken uit beroemde kabinetten werd aangevuld) was er ook een van dezen meester, hetgeen wel tot de zeldzaamste behoorde, siks geschilderd, voorstellende *De poort en het slot van de stad IJsselstein*. In

den *Catalogus* komen, tot aanduiding van den inzender, alleen de letters N. N. voor. — Het is te bejammeren, dat men den naam des bezitters er niet heeft bijgevoegd, want dit behoorde voor de geschiedenis van het Vaderland en in het belang der kunststukken-zelve te zijn geschied, als zijnde reliëken, die ons den toestand dier steden herinneren, nu ontmanteld, en wier poorten en kasteelen zijn gesloopt. — Nog ééne schilderij van dezen meester is mij voorgekomen, in den *Catalogus* eener verkooping, gehouden te *Amsterdam*, 20 April, 1695, onder Nr. 87: *De stad Antwerpen van WOUTER KNYF*. — Waarschijnlijk, heeft hij, in de tweede helft der XVII. eeuw, de kunst uit liefhebberij beoefend. — *Van Eynden en Van der Willigen* melden, „dat hij een tijdgenoot van JAC. DE BRAY geweest moet zijn, dewijl deze zijn portret schilderde. Op de teekening naar dat portret vindt men, dat KNYF een schilder van *Haarlem* was, en aldaar in het Gild kwam in 1641. Hij moet destijds nog jong geweest zijn, want in 1675 werd dit portret geschilderd, en hij scheen toen een man van 50 jaar.” In een nader berigt, in het *Aanhangsel* op dit Werk, „was KNYF in 1675, knecht van *St. Lucas-gild*, te *Haarlem*, en komt als zoodanig voor in een Gildestuk, waarop de portretten van DE BRAY's en andere zijn geschilderd. Dit stuk is, inderdaad, fraai, en werd door den Heer W. HENDRIKS bij de vernietiging van bovengenoemd Gild, gekocht; hij maakte daarnaar eeno fraaije teekening, waar hij achter op de aanteekening schreef, die bij de schilderij behoorde. Haar weder verkocht hebbende, werd zij op 's *Rijks Museum*, te *Amsterdam*, geplaatst,” waar zij op naam van DE BRAY bekend staat.

KNYFF (GYSBERT) bloeide in het midden der XVI. eeuw, te *Utrecht*, en was een graveur in staal, dien men destijds een *Messsteecker* noemde en van zegel- of stempelsnijder onderscheidde, want iedereen had toen zijn *Knijf* — zakmes — dat, tot bewijs van eigendom, met wapens, met devisa, of met den naam was versierd. In dien geest, heeft hij de volgende werkzaamheden verrigt: „Item GYSBERT KNYFF, messsteecker, betact 8 sc. 9 penn. wt sake hy in September op vyff deser stadt beekens in 't midden gesteecken heeft deser stadts wapens, ende daeronder 't woort *Utrecht*. Noch heeft hy op vyff speytsen desgelyex als voren gesteken die stadts wapens, ende daeronder *Utrecht*.” *Kameraars-rekening van Utrecht*, 1551, bij *Dodt*, *Archief*, III. deel.

KOBELL, *Junior*. (HENDRIK) Bij het artikel, door *Immerzeel* 'gegeven, voeg ik nog, dat hij, in 1774, gehuwd is met Mejtvr. *Deter*, dochter van een jeneverstoker te *Delfshaven*, bij wie hij twee zonen verwekte; een huuner, JAS, werd de heroemde dieren schilder. Hij kwam, helaas! ongelukkig om in den bloei van zijn leven: door eene heete koorts aangegrepen en ijshoofdig geworden, wist hij zijne oppassers to ontsnappen, sprong uit het venster eener bovenkamer, in de straat, waar hij te *Rotterdam* woonde, en overleed aan de gevolgen den 2. Augustus, 1782. — Zijne echtgenoot was eenigen tijd vóór hem overleden, en dus werden de beide kinderen weezen. Zie *Van Eynden en Van der Willigen*. — Verder is het ook zeer noodig, de beschrijving van zijno fraaije etswerken er bij te voegen, te meer, daar hij die hij tussehonpozen, voor uitspanning, heeft vervaardigd, en ze niet in den handel verschenen zijn. Zij bevinden zich meerendeels in mijn bezit, en zijn de volgende, als: *Eene boerenstelling, met geboorte, aan eene rivier gelegen, waarop eenige schepen*. Bij de rivier staan ettelijke figuren, en op den voorgrond kippen, een haan enz., in f°. oblong. Op mijn exemplaar is door hem, met pen en inkt, in de lucht geschreven: HENDR. KOBELL *Junior*. 1768. Nr. 1. De gewone drukken zijn alzoo beteekend. Deze plaat heeft hij tot *Een maanlicht* veranderd, en de kippen en haan weggeveegd; de beteekening is daardoor ver-

dwenen. — Een zittende en een staande boer, op eene binnenplaats, tusschen overblijfsels van gebouwen, beteekend H. KOBELL Nr. 2. — Het binnenste van een legerkamp; op den voorgrond soldaten en twee gezadeldde paarden, waarbij een heer, die zijn paard den voerbak laat voorzitten, bij eene schuur, aan het zeestrand gelegen enz., beteekend LANGENDYK et KOBELL f. 1777, *Per experimentum*, waaronder: *Agitando citius quam vento contrario*, in 12°. oblong, een zeer fraai prentje. — *Gezigt op eene aan zee gelegen stad*; links ziet men een havendam, die zich regts uitstrekt; H. KOBELL Junior sc. 1755. Dit jaar is stellig eene vergissing, zoo als ook Nagler, teregt, aanvoert dat zulks in het kabinet *Paignon Dijonval*, door Benard, op bl. 93, Nr. 2475, aldus beschreven staat. Ik heb dat prentje niet gezien. — *Een Zeegezicht*, beteekend: *Plures piscabimur*, zeer kl. prentje. — *Een Zeestrand*; links aan de kust een kerktoren, H. KOBELL *Experim.* f. 1777, in 12°. — *Een Zeestrand*; regts een bemande boot. *Delige Laborem.* 1774, in 12°. — *Vischhandelaars aan het zeestrand*; KOBELL f. 1777, zeer klein prentje, met *E lucro damnum* er onder, zegt Nagler, doch dit is eene vergissing; deze woorden staan onder een *idem*, wat grooter, doch door hem niet vermeld. — *Eene scheepmakerij*; op den voorgrond twee visschers en een hond, H. KOBELL Jr. *Experiment.* fraaije ets. — *Een schip met hoog boord*, en andere vaartuigen in een zeeboezem gelegen; in het midden, links, windmolens; in den rand staat: *Hooft van de Krap, en 't Molle Gat.* H. KOBELL, kl. f^o. De eerste staat is vóór den naam van *A. Walpot's* adres. — *Een zeeschip*; op het voorboord een boer, met een zwaar beladen mand, waarbij eene vrouw; KOBELL f. 1778, kl. f^o. oblong. — *Eene stille zee, waarop een schip met vier matrozen*; links eene visschersboot met vier personen, en op den achtergrond een klein dorp; regts, eenige kleine vaartuigen op zee; beteekend H. K. 1765, dat toch wel zijn werk zal aanduiden, zegt Nagler, kl. f^o. oblong. — Dat hij en DIRK LANGENDYK — Zie aldaar. — te zamen eenige prenten hebben geëtt, mag ik betwijfelen.

KOBELL, (JAN) oom van den beroemden dierenschilder van dien naam, is bij *Inmerzeel* vermeld. — Ik wil hier eenige van zijne werken opgeven, welke hij geheel heeft vervaardigd, als, met het volgende onderschrift: *Het nemen der Engelsche pakeboot van Kapt. Fley, van Hellevoetsluis na Harwich, door de Zirikzeese Kaper, de Goede Verwachting, Kapt. J. W. Sestroh, op den 28 Octob. A^o. 1782. Opgedragen aan de Edl. Heeren Reeders der voorn. Caper. Door hun Edl. D. W. Dienaar J. KOBELL*; beteekend J. KOBELL *del. et sculp.* in kl. f^o. in de breedte. — *De Zeeslag door Zoutman en Kinsbergen, op den Engelschen Admiraal Parker behaald*, waaronder een achtregelig hollandsch vers van *J. L. F. v. B.* in f^o. enz. — Ook heeft hij portretten van eenige Vaderlandsehe en andere mannen, uit het jaar 1787, in pointeer-manier gegraveerd, in ovalen gevat, als: *Mr. M. van Toulon*, naar SMIT. — *Jacob Necker*, naar J. F. DUPLESSÉS, waarbij staat KOBELL, *fecit Gouda*, zoodat hij toen aldaar woonde. — Minder fraai is het portret van *Mozes Mendelszoon*, in ovaal, waaronder een vierregelig hollandsch vers van *G. Breder à Brandis*, in 8°, naar ANTON GRAFF *pinx.* — Verder twee prenten naar oude schilderijen, voorstellingen uit het leven van *Hertog Philips van Bourgondië* enz., te vinden in de *Nalezingen* van *Van Wyn* op *Wagenaar*. — Zie op JANSZ. (SYMON) — Om alle misverstand voor te komen, is het hier de plaats, te melden, dat *Lc Blanc* het monogram van den beroemden beesten-schilder J. K., zijnde dat van zijn oom van dien naam — Zie aldaar. — aan HEM toekent. Op geen zijner werken heb ik deze letters zaamgehecht gevonden, en ze behooren alleen op de geëtste prenten van zijn oom te huis.

KOBELL, Jr. (JAN) ik heb het noodig geoordeeld, bij het artikel op dezen naam,

door *Immerzeel* gegeven, te voegen, dat deze JAN, een zoon is van JAN KOBELL, den graveur, en een neef van den beroemden dierenschilder JAN KOBELL, wiens vader was HENDRIK KOBELL, *Junior*.

KOBELL. (JAN) Zoo'er eenig kunstenaar in *Europa* geweest is, die, in het begin dezer eeuw, het kwijnende kunstlicht weder helder heeft doen schijnen, dan was het, voorzeker, de alom bekende landschap- en dierenschilder JAN KOBELL. Hij, die zich door zijn opmerkzamen geest, reeds in den aanvang zijner studiën, de natuur tot voorbeeld stelde voor wat hij wilde voorstellen, zooals hij wist, dat PAULUS POTTER gedaan had, ging dagelijks landwaarts, om alles, als het ware, in miniatuur af te teekenen, en was daarin onvermoeid, zoodat hij zijne tafereelen, om het zoo uit te drukken, op de plaats-zelve vervaardigde, en daardoor de technische leiding, welke hij van zijn meester in de kunst ontving, niet als grondslag voor zijne studiën aannam, te minder, omdat deze zijne werken steeds onder dak vervaardigde, als zijnde die een behangselchilder. — Er is al weër verschil van meening wegens zijne geboorteplaats ontstaan. *Van Eynden* en *Van der Willigen*, zijne tijdgenooten, zeggen: geboren te *Utrecht*, in 1792, op grond, dat hij aldaar in het Oud R. K. Weeshuis is opgevoed; dit heeft dan ook eenigen grond. Doch *Immerzeel* antwoordt daarop: „te *Rotterdam*, en niet te *Utrecht*, zooals de Heeren *Van Eynden* en *Van der Willigen* meenen; doch hij werd op zijn twaalfde of dertiende jaar in het Janseniste kinder- of weeshuis in laatstgenoemde stad door zijne voogden besteed.” — Hiervan is het gevolg geweest, dat men bij alle auteurs een der beide steden voor zijne geboorteplaats vind opgegeven. — Nu mag ik wel vragen, wat heeft *Immerzeel* beslist? Niets! hij heeft alleen zijne meening geopperd, omdat zijn vader, zoo hij vooronderstelde, een Rotterdammer was, en de zoon dus natuurlijk daar geboren werd. — Zooals het dáár door genoemde auteurs geschreven staat, hebben zij beiden, tot hiertoe gelijk. Ik heb mij echter tot taak gesteld, om, zooveel mogelijk, door oorspronkelijke bewijzen, het een of ander verschil op te helderen, en vond daartoe de meesto bereidwilligheid bij een der Regenten van gemeld gesticht, den Hoogleraar *S. Karsten*, die mij, door authentieke bewijzen, in staat stelde, het pleit geheel anders te kunnen beslissen. In het *Stamboek* en de *Notulen van het Oud R. K. Weeshuis, te Utrecht*, vindt men het volgende aangeteekend: „Den 2. September, 1790, is in het huis gekomen JOHANNES KOBELL, geboortig van *Delfshaven*, oud *elĳ* jaar. Bested bij w. VAN DER WAL, Mr. schilder, voor den tijd van 4 achter-eenvolgende jaren, aanvang nemende den 5. October, 1790, en zullende expireeren den 4. October 1794.” (Uit de rekening van 1795 blijkt, dat nog voor leergeld betaald is f 36). „Den 7. Januarij 1801 heeft zich gesisteerd de jongeling JAN KOBELL, teneinde deszelfs ontslag uit het kinderhuis te obtineren, bedaukende wijders voor alle genoten weldaden, bijzonder met relatie tot deszelfs opvoeding enz. Zoo is dan ook met de gewone vermaningen en zegenwenschen aan hem zijn ontslag uit het kinderhuis geaccordeerd.” — Hieruit blijkt, dat JAN KOBELL, in het jaar 1779, te *Delfshaven* is geboren; dus niet in 1782, zooals algemeen vermeld staat, en dat hij alzoo bij zijn overlijden, op den 23. September, 1814 den ouderdom van 35 jaren had bereikt. Verder is mij uit *Delfshaven* berigt, „dat in de archiven aldaar geen vroegere geschriften der Oud-R. Cath.-kerk, dan van 1792, gevonden worden; dat de naam van KOBELL bij bejaarde personen aldaar niet onbekend is, en dat, tijdens diens geboorte, de kinderen uit die kerk geboren in het naburig *Rotterdam* ten doop werden gebracht.” — Dewijl het bekend is, dat zijn vader, HENDRIK KOBELL, *Junior*, — Zie aldaar. — met Mevrouw *Deter*, de dochter van een jeneverstoker, te *Delfshaven*, was gehuwd, zal deze in de eerste

jaren van zijn huwelijk aldaar gewoond, en zich later, om zijn kunstbedrijf voordeliger uit te oefenen, te *Rotterdam* gevestigd hebben, waar hij ook overleden is. Bij gevolg heeft onze JAN zijne eerste jeugd, tot aan zijn elfde jaar, onder de kunstleiding van en bij zijn vader doorgebracht. — Al verder is mij door zijn laatsten leerling, den Heer C. STEFFELAAR, voornaam kunstschilder, woonachtig buiten *Haarlem*, berigt: „dat JAN KOBELL, in 1813 (?), te *Amsterdam*, in kennis kwam met eene jonge jufvrouw, dochter van een koopvaardij-kapitein, met name *Truitje Stoete*, zuster van den tegenwoordigen tooneelspeler, den Heer *Stoete*, welke eene meisjesschool hield. Spoedig daarop werd het huwelijk aldaar voltrokken, hetwelk voor KOBELL een bron werd van huisselijke zorgen, die op zijn gemoedstoestand en talent nadeelig werkten. Kort daarop begaf hij zich met eenige schilderijen naar *Londen*, doch schrikte, door zijne hooge eischen, de koopers af. Overmatig gebruik van geestrijk vocht leidde hem tot alle dwaasheden, wier uitslag is geweest, dat hij eerst in het verbeterhuis bij de Weteringpoort en vandaar naar het Buitengasthuis vervoerd is geworden, alwaar hij den 23. September, 1814, overleden, en op den 28. dier maand, onder begeleiding van een groot aantal kunstenaars, in de *Nieuwe kerk*, te *Amsterdam*, begraven is.” — In de *Amsterdamsche Courant* van den 24. September, 1814, leest men de volgende aankondiging: „Heden den 23. September overleed de heer JOHANNES KOBELL, lid van het Hollandsch Instituut van Konsten en Wetenschappen en voornaam kunstschilder; hij volgde in zijne landschappen en beesten den vermaarden POTTER na, en verwierf zich door eene naauwkeurige teekening, natuurlijke voorstellingen en uitmuntende penseelbehandeling te regt den algemeenen roem van een voortreffelijk kunstenaar.” — In later tijd heeft de gewezen Koning van *Holland*, *Lodewyk Napoleon*, met lof van JAN KOBELL — dien Z. M., tijdens haar verblijf te *Utrecht*, had leeren kennen — gesproken, in een Roman, door dien Vorst geschreven, onder den titel van: *Marie ou les peines de l'amour*, *Paris*, 1800. Hiervan bestaat ook eene Nederduitsehe vertaling. Dit werk is te *Parijs*, in 1814, nogmaals uitgegeven onder den titel van *Marie, ou les Hollandaises*, 3 vol. 12°. — Genoemde Vorst had hem tot lid van het Instituut benoemd, en hem belast met de vervaardiging van *Twee schilderyen*, die thans op het *Paviljoen*, te *Haarlem*, aanwezig zijn, en waarvoor hij eene som van f 3000 ontving. — Ziedaar eenige geschiedkundige bijdragen over een Nederlandsch kunstenaar, wiens naam, door zijne werken, als zoovele gedenkteekenen tot roem van zijn geboortegrond zal verstreken. Op de plaats zijner opvoeding heeft hij vaste gedenkstukken nagelaten, namelijk, in de Regentenkamer van het gemelde Weeshuis *de behangsels*, geschilderd met landschappen en vee, en beteekend J. KOBEL, ook met KOBELL *pinx.* 1795. Dit is dus werk van een jongeling, en wel op een leeftijd van 16 jaren, tijdens hij nog in het Weeshuis werd verpleegd, en daardoor heeft hij op erkentlijke wijze, zijne dankbaarheid reeds aan Heeren Regenten betoond, die in de toekomst met welgevallen zullen staren op de gedenkstukken, die hen omringen, en zich herinneren, dat onder hunne vaderlijke zorgen, in hun gesticht, iemand is gevormd, die zich door zijn talent een Europeeschen roem verworven heeft. — De man, dien men als hoofdbeschermer, bij de ontwikkeling van KOBELL's talent, beschouwen moet, was de hoogleeraar JANUS BLEULAND, — Zie aldaar. — en onder een aantal werken van KOBELL, in diens bezit, was ook de schilderij, voorstellende: „*een landschap met grazend, staand en liggend rundvee, alsmede eene geit*; verder een rustende boer, die door eene boerin wordt toegesproken; in het verschieft een aan de duinen gelegen boomrijk dorp, zonnig en uitvoerig geschilderd, zijnde

dit, het te *Parijs* bekroonde stuk, en een der schoonste van dezen meester;" h. 48, br. 61 dm. Ned. en werd met *f* 2855 door den Heer *A. Lamme*, makelaar, te *Rotterdam*, betaald. Het is bij *Immerzeel* niet vermeld. — Tijdens zijn verblijf te *Parijs*, heeft hij eene kopij naar den *Stier* van *POTTER*, destijds aldaar uit het *Museum* van 's *Gravenhage* vervoerd, vervaardigd, zeker, de schoonste kopij, die daarvan bestaat, en door hem-zelfen altijd hoog gewaardeerd werd. — Nog heeft hij aldaar eene voortreffelijke kopij naar de beroemde *schilderij* van *POTTER*, bekend onder den naam van *De ochtendstond* gemaakt, waarop een man het dartelend vec, dat uit de schuur reeds op weg is, met een grooten stok voortdrijft; vóór de schuur, op een heuvelachtigen grond, zit de vrouw met haar kind enz. Dit stuk was zoo zuiver en zilverachtig van kleur, dat het door velen, bij den eersten opslag van het oog, voor een origineel van *POTTER* werd aangezien. In 1825 vertoonde ik het aan den ouden Heer *Nieuwenhuys*, van *Brussel*, die den eisch van *f* 600 voor dat stuk, dadelijk aannam. — Ook heeft hij eene fraaije kopij gemaakt van de bekende *POTTER*, bij *Joukh. Six* van *Hillegom*, te *Amsterdam*. — Later, toen zijne ergerlijke houding en gedrag, het, als 't ware, onmogelijk maakte, met hem om te gaan, waren er toch nog mannen, die pogingen aanwendden, om zijn hoogmoed, door goud, te verzadigen. Zoo kocht de kunstlievende Heer *Mr. P. de Smeth* van *Alphen*, niet alleen eene *schilderij* voor de gevraagde hooge som, maar bestelde hem, daarenboven, eene tweede, met aanbieding van nog grooter som, doch zonder vrucht, zijnde hij reeds de speelbal zijner hartstogten geworden, zoodat hij voor de maatschappij verloren ging. — Het schoonste kunstgewrocht van zijne hand is wel eene *Weide*, waarin op den voorgrond een *stier*, die den hals eener *koe* lekt; op zijde eene liggende *koe* en drie *schapen*; daar achter eene heining met boomstammen; aan den horizon een *Hollandsch landschap* met andere beesten; h. 78, br. 112 dm. Dit stuk is in eene kunstverzameling te *Brussel* gekomen, en later in de *Galerij* van wijle *Z. M. Koning Willem II.*, te 's *Gravenhage*, en daar, in 1850, door den Heer *A. Lamme* voor *f* 3500 gekocht. — Verder moet ik nog onder meerdero, een zijner kapitaalste werken vermelden, namelijk, dat onder *Nr. 14* van den *Catalogus* der Verkoopung van *schilderijen* te *Utrecht*, op den 9. April, 1847, voorkomt, nagelaten door de *Familie Koopman*, bij wie *KOBEL* vriendschappelijk verkeerde, van welke hij veel bescherming genoot, en waarvan de beschrijving hier volgt: „Dit voortreffelijk kunstjuweel stelt eene weide voor, gedeeltelijk met hoog geboomte omgeven; op een heuvel ter rechterzijde ziet men eene boerin, melk in eene koperen kan overgietende; daarnevens eene *rosboute* en eene staande witte *koe* enz., een der beste van dezen meester." h. 45, br. 59 dm., welk stuk, door hem voor de genoemde *Familie* gemaakt zijnde, voor *Utrecht* behouden is gebleven, dowijl de ijverige kunstverzamelaar, de Heer *Dr. Munnicks* van *Cleeff*, Raad der stad *Utrecht*, het voor zijne verzameling heeft aangekocht, voor de som van *f* 2960. Nog waren er zes stuks van verschillend gehalte, die alle goede prijzen hebben opgebracht. Eene teekening in sapverw, een *Herder drijft aan eene rivier, van zijn houv verzeehl, een rijststal ossen, eenige schapen en een bokje, in eene Hollandsch landschap*, werd met *f* 360 betaald. Hij heeft ook vele zaken op porcelein geschilderd, doch meest uit liefhebberij. — Onder de curiositeiten heb ik gezien twee gewone gebakken tigelsteenen, waarop in het verglas koetjes enz. waren geschilderd, berustende bij wijle den kunstverzamelaar, den Heer *Van Barneveldt*, te *Utrecht*, wiens verzameling door erfenis overging aan diens broeder, den Heer *Van Geldermalsen* en *Meteren*, op den huize *Meteren* aldaar. — De volgende etsen heb ik van zijn werk voor mij liggen.

Zijne eerste geëtste prent is *Een liggend bokje*, regts te zien, bij eene schuur en een hek; h. 80, br. 90 str. Ned., niet hettekend; zonder marge. Dit prentje heeft hij op zijn tiende of twaalfde jaar geëtt: immers, het blijkt duidelijk, dat het, „hoewel ongemeen verdienstelijk voor een kind van die jaren, echter van een onbedreven hand is,” zeggen *Van Eynden en Van der Willigen*, II, bl. 480, in eene Noot. — Er moet nu van 13 of 15 jaren gelezen worden. — *Eene koe, staande links in een waterplas, bij een boom te drinken* enz. De lucht wit, uitmuntend fraai, h. 83, br. 140* str. idem, zonder de marge. — Een *idem, idem, idem, omziende, links te zien*; twee schapen bij distelplanten, en waarvan er een eet. De lucht wit, h. 81, br. 154 str. idem, — *Eene liggende koe, links, en eene staande, regts*. De lucht wit, op een hek beteekend J. K. f. h. 83, hr. 146 str. idem. — *Een oud paard, bij een hooiwagen, waarbij een liggende hond*. De lucht wit, beteekend J. KOBELL f. h. 113, br. 154 str. idem. — *Een staande os, regts, drie schapen, eene geit en een ram, alle liggende*, zeer uitvoerig in omtrek. De lucht wit, alleen onderaan een sluitlijn; h. 126, br. 156 str. met de marge; niet hettekend. Hiervan bestaat eene goede kopij, andersom, beteekend J. KOBELL, P. ROOSING fec. — *Een koekop, met een touw om de hoorns*, links, en een *idem met een riem en blok om den hals*, regts, uitmuntend geëtt; de grond wit, de eerste beteekend J. KOBELL, onder in de plaat, en de andere op het blok, aan den hals; h. 147, br. 95 str. en h. 147, br. 107 str.; de plaat is zonder marge; uiterst zeldzaam. Hiervan is eene kopij op ééne plaat, andersom, door P. ROOSING fec. aq. f. — Voor zijn laatste werk wordt gehouden een klein prentje, zijnde *Eene liggende koe, naar voren gewend, een idem schaap en geit* enz. hettekend J. K. en J. KOBELL f. 1813, alzoo één jaar vóór zijn droevigen dood; h. 45, br. 99 str. zonder de marge. — Het meest-zeldzame prentje, in mijn bezit, is *Eene liggende, herkaauwende, bonte koe*, op zijde te zien, de kop naar den aanschouwer gewend, een der spenen van den uijer ligt over een der achterpooten achter de kroep; de grond beëttst, h. 165, br. 230 str.; niet beteekend. Het wordt betwijfeld of dit wel van zijn etswerk is. — Wat tot het minder bekende behoort, is, dat hij zijn *eigen Portret* heeft geëtt, borstbeeld regts, waarop staat *Aet. 12*, zeer zeldzaam. Zie *Catalogus der Portretten van F. Muller*, Nr. 2960. — Zijn algemeen bekend monogram J. K., zijnde trekletters, even aan elkander gehecht, heeft *Le Blanc*, bij vergissing, aan zijn oom den graveur toegekend, en zulks alleen op den naam af, uit *Brulliot* overgenomen. — Zijne afbeelding, die bij *Immerzeel* voorkomt, is zeer slecht in hout gesneden, en heeft geen zweem van gelijkenis naar 's mans wezen. Ik had, uit kunstliefde, voor het genoemde Werk een zeer gelijkend portret geteekend ter gravure, en dat nog in mijn bezit is, naar een idem, door PIETER CHRISTOFFEL WONDER, vriend van KOBELL, levensgroot geschilderd; het werd, in 1853, te *Utrecht*, voor de som van f 50 verkocht, en, zoo ik hoop, voor deze stad behouden, dewijl dit het eenigste, mij bekende, is in ons land, zijnde een idem, door LOUIS MORITS geschilderd, dat vroeger het kabinet van JANUS BLEULAND versierde, door den kunsthandelaar *Netscher*, voor f 49 gekocht, en, zoo als mij berigt werd, naar *Engeland* vervoerd; mogelijk is het nog te *Rotterdam* gebleven. De Amsterdamsche kunstliefhebber en beoefenaar JEAN BERNARD heeft het *Portret* van JAN KOBELL, *ten voeten uit*, links, in gewone kleding, zittende in eene kamer te schilderen, zeer fraai geteekend in O. I. inkt, in f°. — Zie *Catalogus van Portretten van Fred. Muller*, Nr. 2961. — Het is te hopen, dat deze afbeelding in ons land moge hewaard blijven.

KOCH. (LUCAS CORNELII) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op KOK. (LUCAS CORNELISZ. DE)

KOCK (D.) vond ik als teekenaar vermeld van het *Tafelsieraad*, dat gediend heeft voor de *Gouden bruiloft van Gerrit Hooft, gevierd te Amsterdam, in 1757*, en door s. FOKKE is gegraveerd. Dit vorstlijk *plateau* was geïnventeerd en gemaakt door ADRIAAN KOK; een pronkstuk, dat van den rijkdom dier dagen en van de hooge waarde der huislijke feesten getuigt.

KOCK, (JERONIMUS) eigenlijk HIRONIMUS COCK, is door *Immerzeel* vermeld. — Ik voeg er nog het volgende bij. *Bryan* geeft zijn geboorte omstreeks 1498 op; doch *Zani* en *Nagler* zeggen, geboren 1510, en overleden 1570. — *Heller (L.)* meldt, dat hij langen tijd te *Rome* woonde, en daar, in 1570, is overleden; hij stelt den tijd zijner geboorte op 1520. (?) — Aan hem worden de gravuren der portretten in kl. F. van de voornaamste kunst schilders van zijn tijd toegekend, waaronder *Dominicus Lampsonius* de Latijnsche verzen heeft gemaakt, — Zie aldaar. — die, na zijnen dood, in 1572 in bet licht zijn gegeven. Van deze portretten zijn vele *Afbeeldingen*, met de genoemde *Bereverzen*, in de 8°.-uitgave van *Van Mander*, door *J. de Jongh* opgenomen en gebruikt; doch de meeste schrijvers dwalen zeer, door telkens te vermelden, dat de bedoelde portretten en verzen voor het Werk van *Van Mander* zelf zijn vervaardigd, — Zie aldaar. — daar hij immers zijn Werk in 4°. het eerst te *Haarlem*, in 1604, deed verschijnen. — Ik heb, met groote moeite het aantal portretten, in mijn bezit, getoetst aan de verschillende berigten, die desaangaande door vele schrijvers zijn gegeven, en mijne bevinding is nu deze: dat de eerste uitgave, door DE COCK, waarbij ook zijn portret, waarnaar dat in *Van Mander* in 8°. genomen is, een minder getal portretten bevat, dan in de tweede voorkomen; dat de eerste zonder de verzen van *Lampsonius* zijn verschenen, en de tweede, zeer vermeerderd, door zijne weduwe, 2 jaren na zijn dood, is in 't licht gegeven, met de verzen er onder, toen eerst daarvoor gemaakt. — Ik bezit er van met gewone en gesneden letters, onder den titel: *Pictorum aliquot celebrium Germaniae inferioris Effigies... una cum doctiss. Dom. Lampsonii hujus artis peritissimi elogijs. Antv. sub intersigno quatuor ventorum* (1572), in kl. F. Het portret van HUBERT VAN EYCK is alleen in den tweeden druk, alsook dat van HIRONIMUS COCK, en verder is er ook bij dat van HIRONIMUS WIERIX. Al deze portretten hebben een effen achtergrond zonder bijwerk, en in de derde nitgave, bij *Joh. Jansonium, Amsterdam, 1618*, door HENDRIK HONDIUS — Zie aldaar. — gesneden, zijn ze allen andersom voorgesteld, en met toepaslijk bijwerk versierd. — Hij heeft verder een aantal portretten en historische onderwerpen gegraveerd voor de Nederlandsche geschiedenis, waarvan ik de volgende hier opgeef, als: *De prachtige begrafenis van Keyser Carol den V. HIRONIMUS COCK invenit, 1559.* — Twaalf platen, getiteld: *Divi Caroli F. cum multis praecipue victoriarum imagines, HIRONIMUS COCCUS Pictor Antv. 1560.* — Ook heeft hij de gezamenlijke werken van RAPHAEL nitgegeven, waardoor MICHEL COXIE, die reeds zoovele stukken had geschilderd, en wiens vindingrijk vernuft men alom in de Nederlanden bewonderde, niet weinig werd beschadwd, dewijl er zoovele van zijne figuren enz. in werden teruggevonden; dit laatste is een berigt van *Fiorillo*, op COXIE.

KOCK. (M.) Deze kunstenaar was een geboren Hollander, zegt *Bryan*, die omstreeks 1695 bleide. Onder andere prenten heeft hij eene groote prent gegraveerd, voorstellende *De processie van Willem III, koning van Engeland*, die den 5. Februarij, 1691, plaats had; dit zou dus in *Holland* zijn.

KOCK (MATTHYS) is bij *Immerzeel* vermeld. — Ik voeg daarbij, dat zijn *portret*, door H. HONDIUS, in kl. F., met de verzen van *Lampsonius* nitgaat, waarvan ik ook een exemplaar bezit, zonder bijwerk, dat echter niet tot de eerste uitgave

behoort; hetgeen in de 8°.-uitgave van *Van Mander* voorkomt, Pl. S., Nr. 2, is daarnaar genomen.

KOCK, of COCK, (M. DE) een onvermeld kunstenaar, van wiens werk ik drie gravuren bezit, als: *Een landschap met hooge heuvels, bij den ingang eener stad*, waarvoor eene drooge gracht, onder een steenen brug; verder met schapen, geiten en eenige figuren gestoffeerd; h. 87, br. 154 str., zonder de marge; beteekend M. DE COCK fe. 1620. — *Een idem* schijnt de andere zijde dier stad te zijn, waarbij eene linnendroogerij, onder een luifel enz.; h. 90, br. 156 str.; niet beteekend. — *Een idem*, zijnde een *Dorp, aan eene breede rivier gelegen*; op den voorgrond een groep figuren, bij een met manden beladen paard, enz.; h. 95, br. 165 str. idem. Zij zijn met zorg, ofschoon wat schools, gesneden.

KOCK, (PAUL DE) een schilder, te *Antwerpen*, die, in de tweede helft der XVIII. eeuw werkzaam was. Levensberigten zijn er van hem niet bekend, zegt *Nagler*, doch wij weten, dat hij, omstreeks 1780, de betrekking van Directeur der Akademie bekleedde, en zijn broeder HUBERT DE KOCK een teekenaar was.

KOCK, (SERVATIUS) een kunstgraveur, van *Leyden*, die, omstreeks 1622, als universiteits-kunstgraveur, met eene jaarwedde van 100 Thl., te *Kopenhagen* bloeide. Zie *Nagler*.

KOCK, of KOK (W.) staat bij *Immerzeel* alleen als graveur van boekprentjes vermeld. — De kunstverzamelaars bewaren ook teekeningen van dezen graveur, want ik vond in den *Catalogus van Pieter Hasselaar, Amsterdam, 1797*, op bl. 19, Nr. 21 en 22: „*Binnengezicht van de Raadkamer, op 't Stadhuis, te Amsterdam*; fraai met de pen en O. I. inkt, door W. KOK. — *Een dito van de Scheepskamer, in alles als de vorige, door DENZELVE*;" te zamen f 12.50. — Nog moet ik er bijvoegen, dat hij, behalve Boekprenten, ook zeer groote platen heeft vervaardigd, als, eene *Allegorie op de christelyke Godsdienst in de Nederlanden*, die door hem is ontworpen; verder heeft hij een *Gedenkzuil* geteekend, voor *Jan Nieuwenhuizen, Stichter der Maatsch. Tot Nut van 't Algemeen*, in 1806, die door W. VAN SENUS gegraveerd is, in 4°., dus in het jaar van zijn overlijden, dat te *Amsterdam*, plaats had.

KOCKERS (GEORGE) heeft te *Middelburg*, op het laatst der XVIII. eeuw, de kunst beoefend. Hij teekende en graveerde verscheiden portretten van Godgeleerden, voor den Bockhandel, doch die zeer middelmatig zijn, blijkens eene met veel bijwerk vervaardigde *Grafnaald, ter gedachtenis van Do. Jacobus de Roy* enz. door hem *del. et sculp.* 1795. — Ook zag ik van hem een klein rond prentje, voorstellende een *zittend kindje*, dat waterbellen, bij eene graftombe, blaast, rustende met den linkerarm op een zandlooper; daarbij tot randschrift: *Gedenkt te sterven, Menschenkindt, — 't Leven is gelijk de Wind.* G. KOCKERS fecit. Dit lief bewerkt prentje dient, om volgens de mode van dien tijd, in de buitenkas van een zak-horlogie geplaatst te worden. — Hij zou, zoo als mij berigt werd, ook juwelier geweest zijn.

KODDEN, KODDE, CODDE, of CODDEN (LUCAS) was een bekwaam glaszchilder, die in het midden der XV. eeuw bloeide. Onder een *portret van Philippus den Goede*, leest men LUC. CODDE *act. XLII.* pinxit, zegt de *Baron de Reiffenberg*, en verder nog, dat de geschilderde glazen, voor de St. Catharina-kerk, vroeger die der Premonstratensen, te *Breda*, door hem vervaardigd zijn. Hij vermeldt hem op het jaar 1455, in zijn Werk *De la Peinture sur verre aux Pays-Bas etc. Brux.* 1832, in 4°., pag. 46.

KOEBERGER, of COEBERGER, (WENCESLAUS) is reeds bij *Immerzeel*, onder den eersten naam, beschreven. Ik voeg er bij het historietje, bij genoemden auteur,

en ook bij *Houbraken* vermeld, namelijk, dat van zijn beroemd stuk, *De dood van St. Sebastiaan*, voor de Antwerpsche confrerie van dien Heilige geschilderd, kort na de plaatsing, het hoofd diens martelaars werd uitgesneden. Volgens *Descamps* en anderen, zou het niet dit hoofd, maar dat van twee vrouwen zijn geweest, hetgeen echter door *KOEBERGER* weder is hersteld, en waarover tevens een verhaal in omloop was, alsof er ruijver tusschen hem en *RUBENS* over den opgang en voortreffelijkheid van dit stuk bestond. Zichier wat de Vlaamsche kunsthistoriekenner, de meergemelde *Mr. Mols*, in zijn *Ms.*, daarvan zegt: „Dit is eene misslag: het waren twee vrouwenhoofden, die onder aan de linkerhand van het stuk staan. Dat wierd hedreven in 't hegin van 1601, en daar wierd een premie van 100 guldens, van stadswegen heloofd aan dengene, die de daders of dader, daarvan ontdekte. Deze stukken zyn naderhand wedergebracht. Wegens die schildery loopt daar een praatje onder het algemeen, dat wy hier willen te hoek stellen, om te doen zien wat soort van verdigtscs men al weet by een te brengen. De heul, die St. Sebastiaan de voeten bind, heeft een *Plaester op zyn kroop* — *COEBERGER* wilde daarmede beduiden (zeggende) *elré zal dit aflacken*, doelende op *RUBENS* daer hy jalours van was. Deze, niet minder vernuft dan *KOEBERGER*, schilderde op zyne *Afdoening van het kruis, St. Christoffel en den Heremiet*, die hem legt onder de voeten van deze; op strand liggen eenige vissen, en onder anderen een *Bot*; boven het hoofd van den Heremiet in 't geboomte zit een *Uyl*. Dit wilde beduiden *siet gy wel gy botten uyl*, in antwoord op het raadsel van *COEBERGER*. — Men heeft gezien in het leven van *RUBENS*, dat hy in het jaar 1600, al naar *Italien* vertrokken was, en dat hy niet vóór 1609 is weder gekeerd. Den *Sebastiaan* van *COEBERGER* is zekerlyk vóór January, 1601, op zyn altaar gesteld geworden, volgens het tydstip van de bewuste diefstal. Nu dit zoo zynde, gelove niet, dat *RUBENS* vóór zyn vertrek zoo verre gevorderd in zyne kunst (ja wat eero en reputatie by nadorhand bekomen heeft) dat hy in 1600 of 1601 oorzaak tot dezo jaloesie konde gegeven hebben.” — Aangaande het gechoorte- en sterfjaar zyn de berigten zeer verschillend: *Fiorillo* zegt geboren te *Antwerpen*, 1550; *Pilkington*, en *Bryan* te *Antwerpen*, 1554; *Innerzeel* te *Brussel*, in 1560, zonder eenigo aanwijzing, waarom hij al deze berigten tegensprekt. Ik stel voor vast, dat hij een *Antwerpenaar* was, te meer daar hij in het *Gildeboek van St. Lucas* staat vermeld: „*WENCESLAUS COEBERGHEN* wierd ontfangen als leerling by *MARTINUS DE VOS* an. 1573. — *Meester*, an. 1605. — *stierf* 16...”, en dat men het jaar 1554 voor zijne geboorte kan aannemen. Dezelfde auteurs zyn ook in vershil omtrent zyn sterftijd, daar hij den ouderdom van 80 jaren heeft bereikt, en zyn sterfjaar bewezen is, 1634 te zyn, volgens *Gachard*, die zegt, dat hij is overleden 23 Novemher, 1634, in zijne *Particularités et Documents inédites sur Rubens (Compte de la recette générale des Finances de 1635)*. Zie *Trésor national, Brux.*, 1842, in 8°, I, p. 108. — Do meer genoemdo *Mols* zegt nog het volgende: „In 163... passeerdo hy een aceoord met den Heer *Deunefrères*, rentmeester der *Domeynen* van *Zyn K. M.*, tot *Ryssel*, wegens de bedyking der zoogenoemde *Moeren by Duinkerken*.” — De geschiedenis vermeldt, dat hij zeer verliefde op de dochter van *MAERTEN DE VOS*, en dat hij, om die minnedrift te verzetten, vroeg naar *Italië* giug, en te *Napels* met den kunstschilder *JAN FRANCKEN* in kennis kwam, wiens dochter hij huwde. — Of nu „*CORNELIS COEBERGHEN* ontfangen als meester schilder A°. 1620,” zoo als in het genoemdo *Gildeboek* voorkomt, zyn zoon was, — dat wel waarschijnlyk is — durf ik niet heslissen. — Onder zyn *portret*, door *A. VAN DYCK* geschilderd, en door *LUCAS VORSTERMAN* gesneden, staat *COEBERGER*, en een Latijnsch onderschrift, dat

vertaald aldus luidt: *Schilder van den Aartshertog Albertus, en algemeen Bewindsman van de Bergen der Barmhartigheid*, — Lombarden — te Brussel. — Dat in *Houbraken* voorkomt, is daarnaar genomen. — Over de Lombarden heeft hij het volgende geschreven: W. COBERGER, *Opregting van de Berghen van Bermherticheyt, Brussel, 1610 (?)* en WENC. COBERGER, *Bescherm-redenen van de Berghen van Bermherticheyt, Mechelen, H. Jaje, 1621, kl. 4°*. Dit geschrift is nog verschenen onder den titel: WENCESLAUS COBERGER, *Apologia ofte Bescherm-redenen tegen de hekelen van de onredelyke vyanden en tegen-raders van de Berghen van Bermherticheyt. In vermaeckelycke dicht gestelt door Amator Pietatis, Mechelen, 1621*. — Nog vond ik vermeld: WENCESLAI COEBERGER, *Tractatus de Pictura antiqua*. Zie *Bibliothèque de Peinture etc. par C. T. de Murr, Francfort, etc. 1770, in kl. 8°, deel I, bl. 151*. Het schijnt zonder adres van drukker of jaartal te zijn verschenen. — Waarschijnlijk, heeft hij dit, in Italië zijnde, als zijne beschouwingen over de Antiken uitgegeven.

KOEDYCK. (D.) *Bryan* noemt hem een Nederlandsch graveur, in zwarte kunst, die omstreeks het jaar 1730 bloeide, van wien eenige prenten bestaan, naar GABRIEL METZU en andere meesters, alsmede een portret van den schilder MICHEL MUSSCHER. — Of die prenten nu werkelijk van hem zijn, kan ik als nog niet beslissen, dewijl *Immerzeel* en anderen ze op naam van den schilder NICOLAAS KOEDYCK vermelden, en de commentator *Stanley* een afzonderlijk artikel over NICOLAAS KOEDYCK, doch alleen als schilder, en blijkbaar op gezag van *Immerzeel*, in *Bryan's Werk* geleverd heeft. — Later zag ik duidelijk, dat *Bryan* regt heeft, de D van NICOLAAS KOEDYCK — Zie bij mij aldaar. — te onderscheiden. — Ik heb van zijn graveerwerk, in zwarte kunst, voor mij liggen: *Een man, die eene vrouw omhelst*, en op haar linkerwang kust; kniestuk, in een landschap, h. 140, br. 95 str. Ned.; beteekend J. M. MOLENAAR *pinx.* D. KOEDYCK *fecit*, 1731. — *Eene vrouw, die eene haring vertoont*, met verder bijwerk, in een nis, naar G. METZU, door D. KOEDYCK *fec.* — *Een boerenpaard*, staande bij een wilgenboom; onder aan, tegen een heuvel, ligt eene vrouw te rusten; beteekend PH. W. (OUWERMAN) *pinx.* D. KOEDYCK *fecit*. 1730, h. 125, br. 167 str. Deze prent noemt *Le Blanc* alleen als het werk van NICOLAAS; dus eene vergissing. — Hier is het, immers, eene D. hetgeen nimmer NICOLAAS kan wezen. *Een zingende jongeling, met een hoed met pluimen op, spelende op eene viool*, dijsstuk, van voren te zien. Het heeft alleen eene marge van onder; daarin beteekend H. B. (HANS HOLBEIN) aaneengehecht, *pinx.* D. KOEDYCK *fecit* 1730; h. 168, br. 124 str., zeer zeldzaam, en niet beschreven. Van dit prentje zijn nog drie *idem* gravuren, doch van andere grootte: 1. door JAN VAN DER BRUGGEN; 2. door J. VERKOLJE *fec.* en 3. door een als nog onbekend alleen beteekend H. B. *pinx.*; alle in het bezit van den Heer J. Ph. van der Kellen, te Utrecht. — *Basan*, in zijne *Dictionnaire des Graveurs*, zegt duidelijk, zooals *Van Eynden* en *Van der Willigen* reeds aanvoerden, dat D. KOEDYCK een Hollandsch graveur is geweest, die, in 1681, te *Saardam*, geboren werd, en versehiden prenten naar METZU en andere meesters heeft gegraveerd, hetwelk *Immerzeel* op NICOLAAS aanhaalt, er bijvoegende, dat *Bartsch* hem niet noemt; deze had gelijk, niets zonder zekerheid mê te deelen, want door dit misverstand is *Heller (L.)*, die *Immerzeel* geraadpleegd heeft, waarschijnlijk, misleid, dewijl hij de genoemde prent naar WOUWERMAN, op den naam van NICOLAAS KOEDYCK, beschrijft, en het verwondert mij zeer, dit bij dien naauwkeurigen en kundigen prentbeschrijver te vinden. — *Nagler* noemt alleen D. KOEDYCK als schilder en graveur, met het gewone berigt, doch voegt er bij, dat hij in 1681, te *Seerdam* (sic) geboren werd. Hij heeft ook maar alleen de bovengenoemde prent, naar WOUWERMAN, gezien.

KOEDYCK. (NICOLAAS) Zie bij *Immerzeel*, die hem, even als *Le Blanc*, verkeerdelijk ook als graveur in mezzo-tinto vermeld, dewijl dit tot het werk van D. KOEDYCK — Zie aldaar. — behoort. De laatstgenoemde was bij *Immerzeel* of niet bekend, of hij heeft gemeend, dat er maar één persoon van dien naam bestond, zoodat hij zijne geboorte, te *Zaandam*, in 1681, op NICOLAAS heeft gesteld. Dit is eene verwarring, die bij hem niet mogt bestaan, want hij heeft dat nergens vermeld gevonden, en zoo hij zijn berigt uit *Van Eynden en Van der Willigen*, die zulks op gezag van *Basan* mededeelen, geput heeft, waarom dan niet, even als *Nagler*, — die alleen D. KOEDYCK, als geboren 1681, en als schilder en graveur opgeeft, — de reden en de bron van zijne zoogenaamde teregtwijzing bijgebracht? Nog heden ziet men, dat vreemde auteurs over die dwalingen struikelen, en met grond hooren wij hen vragen, dewijl de leermeester van NICOLAAS niet bekend is, of uit den aard zijner werken niet mag afgeleid worden, dat dit PIETER DE HOOGHE, — naar wien zijn werk dan ook veel zweemt, — kan geweest zijn? Doch, zegt de heer *W. Burger*, in zijn *Musées de la Hollande, Paris*, 1858, bl. 101, te regt, „dan is het geboortejaar 1681 een weinig te laat; het is echter waar, dat men niet weet, wanneer DE HOOGHE overleden is.” — Deze is overleden tussehen 1676 en 1679, en vermoedelijk omstreeks 1615 geboren. — Zie bij mij op HOOGHE. (PIETER DE) — Hieruit volgt, dat, zoo hij diens onderwijs, inderdaad, heeft genoten, hij veel vroeger dan in 1681 geboren werd, welk jaar ik eerder, om de bovengenoemde reden, als het geboortejaar van D. KOEDYCK (die welligt een zoon van NICOLAAS was) zou beschouwen. En waar moet het nu heen met het portret van *Piet Hein*, aanwezig op het *Trippenhuis*, te *Amsterdam*? Zoo dit van KOEDYCK ware, dan is het eene kopij, want die Zeeheld sneuvelde in 1629. — Het is *Van Gool*, die het eerst van zijne schoone werken spreekt, en *Houbraken* laakt, omdat hij van zulk een talent, dat te gelijk met GERARD DOU gebloeid heeft, niets zegt. Dewijl nu *Van Gool* in 1685 geboren werd, zoo had hij dus niets kunnen zeggen, maar zou dit wel zijn pligt geweest zijn, indien NICOLAAS in 1681 ware geboren. Hij haalt aan, dat in het kabinet van den kunstlievenden heer agent *Willem Lormier*, te 's *Hage*, een kapitaal stuk van KOEDYCK was, zijnde *Een barbierswinkel, waar een boer zijn knie laat verbinden*, met veel bijwerk; en *Een jongen, die amandelen wil snoepen*, en over zijn schouder ziet, of hij niet bespied wordt. Als men nu nagaat, dat *Lormier*, wiens kunstnalatenschap in 1763 werd verkocht, en f 137,213 heeft opgebracht, een tijdgenoot van KOEDYCK, geboren 1681, zou zijn geweest, hoe kan dan de genoemde *Barbierswinkel*, onder Nr. 278 van den *Catalogus*, op naam van DAVID TENIERS, van wien er vijftien stukken waren, voorkomen? Dus is het geplaatst als een TENIERS, die hooger markt had dan de toen nog onbekende KOEDYCK, en welligt zal het daarmede gegaan zijn, als met een menigte van zijne andere werken, die, even als van MATTON, in G. DOU zijn herdoopt, en waarvan bijgevolg de namen zijn weggenomen. Het tweede genoemde stuk komt in den *Catalogus* evenmin op den naam van KOEDYCK voor; missehien heeft *Lormier* daarvan de valsche beteekening ontdekt en dus weggenomen. — In de beroemde verzameling van *Gerret Braamecamp*, te *Amsterdam*, waren twee stukken op den naam van KOEDYCK: het eene bekend onder de benaming van *de Wenteltrap* — zoo ik het wel heb in prent gebracht — waar een mau voorzigtig afkomt, om, zoo het schijnt, zijn knecht en meid te verrassen, die in den kelder met elkander stoeijen, en verdere figuren enz. Deze schilderij is, zooals de *Catalogus*, Nr. 41, vermeldt: „verwonderlijk uitvoerig behandeld, van een teeder penseel en schoon van koloriet, h. 29, br. 23 dm. Amst.” Zij werd aldaar, in 1771, aangekocht voor

f 4300, en Nr. 45, *Eene galerij, waaronder een man en eene vrouw voor eene tafel zitten*; de vrouw leest den man een papier voor, waaruit hij aanteekeningen in een boekje maakt, met verder bijwerk enz. „De bouwkunst is zeer ryk, en vertoont, door de wonderlyke uitwerking der wyking van dit stuk, eene onbegrypelyke diepte. Voorts niet minder dan het voorgaande. De schilderyen van dezen meester zijn schaars en weinig bekend;” h. en br. als boven. Deze werd met f 1700 betaald, en beiden voor Russische rekening, door A. van den Bogaarde aangekocht, zijn toen met een aantal andere kunststukken, bij het vervoer naar *St. Petersburg*, volgens de overlevering, op zee vergaan. — Zie daarover op DOU. (GERARD) — In 1813, was op de verkooping van *H. Muilman*, te *Amsterdam*, een stuk van hem, voorstellende *eenige personen in oud-hollandsche kleeding, in een deftig gemeubileerd vertrek* enz., dat in den *Catalogus* „een zeldzaam bevallig tafereel” wordt genoemd. — In 1822, bevond zich op de verkooping van *Brentano*, te *Amsterdam*, een stuk: *In een binnenvertrek zit eene bejaarde vrouw in een armstoel voor eene tafel*, bezig zijnde, een pot schoon te maken, en verder bijwerk. Natuurlijk en krachtig geschilderd; h. 43, br. 58 dm. Ned. en heeft f 105 opgebragt. — Op eene *idem*, te *ibid.* van *J. Moyet*, April, 1859: „*In een vertrek zitten twee aardrijkskundigen, zich met eene aardglobe ontedig houdende. Eene uitmuntende schildery*”, h. 79, br. 65 dm. Ned. NB. Naar alle vermoeden, verbeeldt een dezer personen den Burgemeester *N. Witsen*.” — In het *Museum Van der Hoop*, te *Amsterdam*, is een zeer fraai stuk, *eene dame op het klavier spelende* enz. — Zoowel in dezen *Catalogus*, als in dien van het *Trippenhuis*, staat nog vermeld NICOLAAS KOEDYCK, geboren 1681.

KOEK, (PIETER) van *Aelst*. Dus is zijn naam door de taalbeschavers veranderd van COUCKE in KOEK, en staat zoo ook bij *Immerzeel* vermeld. — Wij mogen, als Nederlanders, wel aannemen, dat die verdienstlijke kunstenaar het eerste licht aangaande de Romeinsche bouworde, hier te lande, heeft ontstoken, en, uit dit geschiedkundig oogpunt beschouwd, wil ik hier de Werken noemen, die van hem in mijn bezit zijn, als: *Generale Regelen der Architecture op de vyve manieren van edificien, te weten, Tuscana, Dorica, Jonica, Corinthia ende Composita, met den Exemplen der Antiquiteiten, die in 't meestendeel concordeeren, met de leeringhe van VITRUVIE*. Met privilegie anno MDXXXIX. In de voorrede van het 3. boek leest men, dat die vertaald zijn naar SEBASTIAEN SERLIO, door PIETER COUCKE van *Aelst*. Dit is de eerste uitgave. — De tweede is van 1546; de derde van 1553, en bij de vierde geef ik den vollen titel: *Van de Architectura SEBASTIANI SERLIO (de vyf boeken elk met eene afzonderlyke tytel, wat stoffe het behelst), overgeset uit d' Italiaensche in Nederduitsche sprake, door PIETER COUCKE van Aelst, doen ter tyd schilder der K. Majesteits (Karel V.) t' Amsterdam by Hendrick Laurentz, Boekverkoper, op het Water, in 't Schryfboek, anno 1626, gr. f^o*. — Als bijdrage voor de geschiedenis vermeld ik nog, wat hoogst zeldzaam voorkomt, namelijk, dat hij, te *Konstantinopel* zijnde, voor de tapijtfabrikanten te *Brussel*, de aldaar in zwang zijnde volksgebruiken afgeteekend, en in zeven — *Le Blanc* noemt er tien — lange houtsneêplaten gegraveerd heeft, die, aan elkander gehecht zijnde, een *Fries* gelijken. Zij stellen voor: *De Optogt van den Grooten Heer met zijn Janitsaren*. — *Het Gevolg van den Grooten Heer op zijne wandeling*. — *Een Turksch Huwelijk met de daarbij gebruikelijke dansen*. — *Plegtigheden bij het begraven van een doode*. — *Eene Feestviering bij de Nieuwe maan*. — *Gebruiken bij maaltijden*. — *Wijze van reizen en oorlogen*. Het geheel vormt een curieus werk, bevattende een groot aantal figuren, in eigenaardige kleederdragt, en zeer wel uitgevoerd; op een tabletje is, op de eerste

prent, het volgende opschrift, in slecht Oud-Fransch, gesneden: „*Les mœurs et fashon de faire des Turcs avecq les Regions y appartenantes, ont esté au vij contrefaictz par PIERRE COUCK D'ALOST, lui estant en Turquie; an de Jesu Christ MDXXXIII, le quel aussy de sa main propre a pourtraict ses figures duysantes à l'impression d'y celles,*” en op de laatste prent: *Maria van Hulst, vefue du dict PIERRE D'ALOST trespasse en l'an MDL a faict imprimer les dictz figures, soubz grace et privilege de l'Imperiale Majesté en l'an MCCCCCLIII.* — Op het laatste blad heeft de kunstenaar ZICH-ZELVEN, met pijl en boog in de hand, voorgesteld. — Hieruit blijkt, dat COUCKE in 1550 is overleden. — Nog bestaat van hem het volgende zeldzame Werk: *De seer wonderlyke, schoone, triumphelycke Incompste van den Hooghmogenden Prince Philips, Prince van Spaignen, Caroli des vyfden Keyzers Sone, in de stadt van Antwerpen, Anno 1549. Door Cornelium Grapheum derselver seerretaris waeraehtelyk ende leventlyk in 't Latyn beschreven enz., en aan het einde: Geprint t'Antwerpen, voor PEETER COECKE VAN AELST, gesworen printer, by Gilles van Diest, 1550.* In de Voorredo leest men in: „*schere dingen voer al hier noodsakelyck te merckene... ten derden, dat alle figuren hier gysteld zyn doer toedoen PEETERS VAN AELST der K. M. schilder, recht op heur symmetrie matelyck ghestelt*”, dat is, alle cerpoorten, triumfbogen, theaters en verdere zaken, die voor dit feest hebben gediend, met de platte gronden enz. benevens de schalen voor dit werk, zijn in fraaije houtsneden vervaardigd. Het Werk schijnt juist gereed te zijn geweest, toen hij is overleden. Aan het einde is eene lijst geplaatst „van alle kunstenaeren ende wercklyuden, die aen de voors. Triumphelycke stukken gewrocht hebben,” waarbij verder vermeld staat: *De schilders in al (te zamen) CCXXXIII en dit waren alle van binnen de stadt;*” zoodat hieruit blijkt, hoeveelen er de kost, te *Antwerpen*, konden vinden. Ik lees daar nog van 114 beeldsnijders en draaijers enz., die ook voor dit feest hebben gearbeid; het geheele getal bedroeg 1726 personen. Hieruit kan men zich een denkbeeld maken van de gewoonten dier tijden, om door dergelijke sieraden de feesten te verhoogen, en alles (om het eens zoo uit te drukken) te veruitwendigen. — Nog kan ik hier als eene bijzonderheid opgeven, dat bij het grooto feest in *Belyjè*, in Augustus, 1856, ter gelegenheid der vijf-en-twintig-jarige regering van Koning *Leopold*, gevierd, de grooto omgang te *Antwerpen* mede is uitgegaan, waarbij de *Hens* en *Kuzin*, waarvan de eerste het hoofd bewoog, zooals destijds berigt werd, in 1534 door PETERUS VAN AELST was vervaardigd. Ik heb, in vroeger jaren, dien reus wel in zijne rustplaats gezien, doch niet vernomen, dat die door COUCKE gemaakt was. — Ten slotte, moet ik hier nog eene teregtwijzing bijvoegen, op eene grove dwaling, door *Houbraken*, over eene uitweiding op letterkundig gebied, in het I. deel, bl. 227, van zijn Werk begaan. Hij zegt, namelijk, aldaar, dat hij, *Sandrant* doorbladerende, in het III Boek, bl. 69 van diens *Teutsche Academie* vermeld vindt zekeren VAN AELST, dezelfde, die bij *Van Mander* PIETER KOEK VAN AELST genoemd wordt; dat de boeken *Sicilia et Magna Græcia* enz. door hem geschreven zijn. In mijn *Sandrant* staat op de genoemde bladzijde HUBERT GOLTZIUS — Zie bij mij aldaar. — terwijl er die werken, als de vruchten zijner grooto geleerdheid vermeld staan, en VAN AELST alleen genoemd wordt, omdat GOLTZIUS hem bij het vervaardigen der cerpoorten, bij de komst van Philips II, te *Antwerpen*, (hoven vermeld) behulpzaam was, en door zijn talent wel zoodanig in achting bij VAN AELST kwam, dat hij hem zijne dochter ten huwelyk schonk. Bovendien rept *Sandrant* geen woord van die boekwerken, in het afzonderlijk levensberigt van PETER KOEK, III. Boek, Cap. VI, bl. 244. Waarom de zaken niet gelezen, al ware het dan ook het *Register* maar? zoo

zou de misgreep niet geschied wezen. — Zijn *portret*, door WIERIX sc., en de kopij door H. NONDIUS sc. in kl. f^o., met de verzen van *Lampsonius*, heeft gediend voor dat in *Van Mander* in 8°., pl. W., Nr. 1.

KOEKKOEK, (BAREND CORNELIS) de roem onzer tegenwoordige landschap-schilders, houdt zich steeds te *Kleef* gevestigd, zooals *Immerzeel*, in zijn levensberigt, reeds heeft vermeld; ik voeg er bij, dat hij aldaar eene sierlijke woning, geheel naar zijn kunstzin, heeft doen bouwen. Steeds streeft hij met ijver, om zijn zoo zeldzaam talent te vermeerderen, terwijl Zijne Maj. de Koning van *Pruissen* het dermate waardeerde, dat dit Genie zich op de grenzen van zijn rijk vestigde, dat Hoogstdezelve hem, in 1844, tot *Ridder der Orde van den Rooden Adelaar*, 4. klasse, heeft benoemd. — In de *Kunstkronijk*, 1846, bl. 76, leest men het volgende: „Tijdens het verblijf van Z. M. den Koning der Nederlanden, in het Groot-Hertogdom *Luxemburg*, in 1846, bevond zich ook aldaar de Heer B. C. KOEKKOEK, die den Hofstoet bij herhaalde pleiziertogten naar buiten verzelde. Thans verneemt men, dat het Z. M. behaagd heeft, den beroemden landschapsebilder een negental schilderijen ter vervaardiging op te dragen, alle tafereelen uit het Luxemburgsche en speciaal uit H. D. particuliere domeinen.” — Werklijk is aan deze vorstlijke bestelling gevolg gegeven, want bij den verkoop der schilderijen van wijle Z. M. Koning Willem II., in Augustus, 1850, te 's Hage gehouden, waren de *Negen Bergachtige Landschappen in het Groot-hertogdom Luxemburg*, onder Nr. 55—63, van den *Catalogus* aanwezig. De acht eerste, h. 87, br. 111 dm., Nr. 63, b. 59, br. 74 dm. Ned., waarvan de eerste twee nummers door den Heer *Baranowski*, van *St. Petersburg*, voor f 2300 en f 2470, de volgende door de HH. A. J. *Lamme*, van *Rotterdam*, voor f 900; — *Roos*, te *Amsterdam*, voor f 2270; — *Weimar*, te 's Hage, voor f 1700; — *De Vries*, te *Amsterdam*, voor f 1260, en *Nieuwenhuys*, te *Londen*, voor f 1000 zijn aangekocht. — Bovendien waren er nog twee schilderijen van dezen grooten meester, die de Galerij versierden, als: *Een landschap*, met een voetpad, dat naar het binnenste van een bosch leidt; op dien weg eenige ongercgeld door elkander staande en liggende koeijen en schapen; een jongen, die een met koopwaren beladen ezel leidt enz., h. 174, br. 160 str., met bijvoeging, dat de meester in dit stuk zich-zelfen had overtroffen, door gemelden Heer *Lamme* met f 3500 betaald. — Het ligt in den aard der zaak, dat de menigvuldige, zoo met regt gewilde, stukken van dat vruchtbaar penseel in bijna alle Europesche kunstverzamelingen en in die van voorname particulieren eene eervolle plaats bekleeden; zij zijn te veelvuldig om ze hier afzonderlijk te vermelden. — In het *Album van Hollandsche en Belgische Kunstschilders* enz. 's *Gravenhage*, bij A. A. *Weimar*, 1844—1852, vindt men belangrijke berigten over den Heer B. C. KOEKKOEK gegeven. — Gaarne had ik hier nog het antwoord op eene door mij gedane vraag aan den Heer KOEKKOEK, vóór het afdrucken van dit artikel, willen bijvoegen, doch eenige dagen daarna, den 19. November, 1858, vond ik in de *Dagbladen* het treurig berigt vermeld, dat „hij, ten gevolge eener beroerte, gevaarlijk ziek ligt,” waardoor ik dus wel vooreerst van antwoord zal blijven verstoken.

KOEKKOEK. (JOHANNES HERMANUS) De naam van dezen verdienstlijken zee-schilder, door *Immerzeel* reeds vermeld, zal, bij het nageslacht, wegens den kunst-roem zijner zonen, steeds in hooge achting blijven gesteld. — Hij is te *Amsterdam*, den 12. Januarij, 1851, in den ouderdom van 72 jaren, overleden.

KOELMAN. (JOHAN DANIEL) Over dezen jeugdigen kunstenaar had ik reeds eenige aantekeningen, met betrekking tot zijne verdienstlijke penseelvoortbrengselen, gemaakt, welke ik op eenige Tentoonstellingen, als te 's *Gravenhage*,

in 1849, voor het eerst, een *Landschap met vee*, en op die te *Amsterdam*, in 1856, *Het vervoer van marmer, aan den oever van de Middellandsche zee, in de nabijheid van Carrara*, met genoegen gezien heb. De laatstgenoemde schilderij genoot een onverdeelden bijval, en werd door den Heer *Ackerman*, kunsthandelaar, te *Londen*, aangekoekt. — Spoedig daarop volgde reeds de rouwmare van het einde zijns levens. Dat bericht bragt ons het *Dagblad van 's Gravenhage*, van 20 *Maart*, 1857: „Heden morgen werd, op de begraafplaats te *Eik en Duinen*, het stoflijk overeshot ter aarde besteld van den jeugdigen, en toeh reeds met veel roem bekenden vee- en landschapschilder *JOHAN DANIEL KOELMAN*. Hoe hoog hij in de kunstenaarswereld, als vriend en als kunstenaar, stond aangeschreven, getuige de breede rei van beoefenaars en vrienden der schoone kunsten, die den eenvoudigen lijkstoet volgde. En wèl was die belangstelling, die treurige hulde verdiend: de vaderlandsehe kunst toch verloor in *KOELMAN* een van hare sieraden; slechts vijf-en-twintig levensjaren werden hem geschonken, maar deze zijn rijk aan de schitterendste bewijzen van eenen hoogst gelukkigten aanleg, van zeldzame heerschappij over de hulpmiddelen der kunst, van ernstige, onvermoeide studie.” — Hij werd den 30. December, 1831, te 's *Gravenhage* geboren, en is aldaar den 16. *Maart*, 1857, overleden. Hij was een broeder van den reeds bij *Immerzeel* vermelden *JOHAN HENDRIK*, en *JOHAN PHILIP KOELMAN*. Hij had al vroeg het onderwijs van den bekenden landschapschilder *J. B. TOM*, gedurende vier jaren, genoten, en vervolgens zijne studiën buiten 's lands, als in *Duitschland*, *Frankrijk* en *Italië*, voortgezekt. — De fraaije schilderij, *Landbouwers uit den omtrek van Chateau-Chinon, naar den akker rijdende*, in bezit van den Heer *N. D. Goldsmid*, te 's *Gravenhage*, kan men als een gelukkig penseelwerk van zijne, in 1853, in *Frankrijk*, gedane studie, beschouwen. — In de *Kunstkronijk* van 1857, bl. 32, heeft de Heer *T. van Westhreenen Wz.*, eene met warmte gestelde, korte levensschets van hem gegeven, en tevens eene aangename verrassing er bijgevoegd, door, namelijk, zijne afbeelding, luchtig, door *STAM* *sc.* weder te geven, waaronder zijne handteekening is geplaatst. Op bl. 34 zien wij eene zijner fraaiste teekeningen, op zijne reis in *Frankrijk* vervaardigd, voorstellende *Landlieden, die op een geladen wagen, met ossen bespannen, door eene beek rijden* enz., uitnuntend door den Heer *F. H. WEISSENBRUCH* gelithographieerd, en welke wij, als een waar geschenk ter herinnering aan dat genie, mogten ontvangen; de teekening is in het bezit van den kunstminnenden *Jonkhr. Mr. W. M. C. de Jonge van Elmeect*, te *Middelbury*, die haar tot bedoeld einde verstrekt heeft. — In *Julij*, 1857, is zijne kunstnatenenschap, te 's *Hage*, verkocht.

KOELMAN. (*JOHAN HENDRIK*) Bij *Immerzeel* wordt in zijn levensbericht gewag gemaakt van den door hem in 1839 behaalden prijs, bij den wedstrijd der Koninklijke Akademie, te *Amsterdam*; hij heeft zich daardoor het genot eener vierjarige buitenlandsehe reis, tot beoefening der kunst, verzekerd. — Ik zal de geschiedenis, die den wedstrijd voorafging, hier opteekenen, waaruit men zal kunnen afleiden, hoe noodig het is, eene Prijsvraag vooral juist en duidelijk uit te drukken. De vraag voor den gemelden prijskamp was eerst bepaaldelijk opgegeven: *hoe Ulysses door zijne voedster wordt ontdekt*; doch, aangezien deze vraag, het juiste oogenblik voorstellende, zonder eenige geleidende voorlichting werd gedaan, zoo was het gevolg, dat bij alle mededingers eene ver uiteenloopende opvatting van het onderwerp ontstond, waardoor de één de voorstelling bij *daglicht*, de ander weder bij *lamplicht* uitdrukte; doch, dewijl de geschiedenis duidelijk zegt, dat zulks bij *lamplicht* heeft plaats gehad, zoo besloot het Bestuur der genoemde Akademie, teneinde uit deze misvatting te geraken, de

vrang in te trekken, en haar door eene juistere te doen vervangen. — De eerste schets, met potlood, door hem voor den *Ulysses* vervaardigd, is in mijn bezit.

KOENIG. (WILLEM) *Nagler* vermeldt hem als een beeldhouwer van *Nijmegen*, die de kunst bij J. R. HOFMANN, te *Trier*, leerde. In 1602, vervaardigde hij, te *Munchen*, zijn profestuk, zoo als in het *Gildeboek* aldaar staat aangetekend. — KOENIG zou er in 1610 zijn overleden.

KOENRAAD. (...) ALBRECHT DURER, in zijn *Dagverhaal der Nederlandsche reizen*, in 1520 en 1521 gedaan, meldt, toen hij te *Antwerpen* was, het volgende: „Ik had in de Pinksterfeestdagen meester KOENRAAD, beeldhouwer van *Mechelen* te gast;” — en verder, toen hij te *Mechelen* vertoefde: „my heeft meester HANS POPENREUTER te gast genoot. Ik heb meester KOENRAAD tweemaal, en zyn wyf eenmaal te gast gehad, en negen en twintig stuivers vervaren. Ook heb ik *Steephan Kemmerling* en meester KOENRAAD, den figuursnyder, gekonterfeit, en ben op Zaterdag weder van *Mechelen* te *Antwerpen* gekomen.”—Wie is nu deze beeldsnijder KOENRAAD van *Mechelen*, van wien DURER zooveel werk maakte, en die altijd zijn gast schijnt te zijn geweest?

KOENRAAD. (ABRAHAM) Zie bij mij op CONRAD, of CONRADUS. (ABRAHAM)

KOERTEN, (JOANNA) huisvrouw van ADRIAAN BLOK, bij *Immerzeel* vermeld, die een Bockdeel met verzen noemt, te harer eere, op hare kunstwerken gemaakt. Ziehier den titel: *Het stamboek op de papiere snykunst van Mejufvrouw JOANNA KOERTEN, huisvrouw van den Heere Adriaan Blok; bestaande in Latynsche en Nederduitsche Gedichten der voornaamste Dichters. Te Amsterdam, voor Rekening van de Compagnie, 1725, in 8°, 231 bladz.*, met haar portret, zijnde dezelfde voorstelling, die in *Houbraken* voorkomt. — In mijn exemplaar is als zeer merkwaardig te beschouwen de daarachter ingebonden *Catalogus* van hare kunstnalatenschap, met den titel: *Catalogus van een overheerlyk Kunstkabinet Papiere snykunst, door wylen Mejufvrouw JOHANNA KOERTEN enz. Met de schaar in Papier gesneden. Benevens de relative Stamboeken, waarin zyn extra fraaie Teekeningen, Portretten, Miniaturen en Prenten; alle door voorname Meesters. Overheerlyke geschreven Geschriften door de voornaamste Keizers, Koningen, Prinsen en Vorsten enz., waarvan geen weerga bekend is; bevattende 216 Nummers.* Achter den titel staat: „Dit heerlyk Kabinst is berustende bij den Heer *Pieter Testas, de Jonge*, tot *Amsterdam*, en word de liefhebbers der konsten aangeboden, om uit de hand te verkoopen.” enz. — Dit is niet geschied, dewijl er afzonderlijke prijzen bij eenige der voornaamste Artikels in den *Catalogus* zijn aangeteekend, waarvan ik, tot eene proeve, afschrijf Nr. 3: „*Het portret van Dom. Becker*, in zyn japon, ten voeten uit, zittende in zyn studeerkamer aan een tafel; achter hem een kast met boeken, en op den voorgrond twee globes, boeken en verdere ornamenten, tot de kamer behorende, in een zwarte lyst, tusschen twee spiegelglazen, op een zwarte grond.” f 260; door den makelaar *Hendrik de Leth* gekocht.

KOETS (P.) is, waarschijnlijk, een zoon van ROELOFS KOETS. Een portret, voorstellende *J. S. H. Oem, R. K. Priester, te Amsterdam* enz., door hem geschilderd, en door J. HOUBRAKEN gesneden, in 1771, plano-formaat, — zijnde dit het jaartal van het overlijden van genoemden geestelijke, die op middelbaren leeftijd is afgebeeld, — kan onmogelijk door ROELOFS KOETS zijn vervaardigd. Naar de gravure te oordeelen, moet het schilderwerk vrij wel hebben voldaan; trouwens, de stift van dit uitmuntend talent zal het werk eer vermeerderd dan verminderd hebben.

KOETS. (ROELOFS) Naar portretten van dezen verdienstlijken kunstenaar, zijn er in het koper gebracht, als dat van *Fredericus van Leenhof, Predikant te*

Swolle, Aetatis 59. R. KOETS pinxit, P. GUNST sculp., in ovaal, met zinnebeeldig randwerk. — Bijvoegsel op Immerzeel.

KOK. (JAN MATTHIAS) Zie aldaar bij *Immerzeel*, en bij mij op COK. (JAN MATTHIAS)

KOK (JOHANNES CLAUDIUS DE) was, tijdens den befaamden dichter *Willem van Swaanenburg*, een „by uitnemendtheit kunstig beeldhouwer binnen *Antwerpen*.” Zie zijn *Parnas enz., Amsterdam, 1724, in 4°, bl. 163.* Dus bloeide KOK in het begin der XVIII. eeuw. — Hoewel hij bij *Immerzeel* en bij mij COCQ (JEAN CLAUDE DE) geboekt staat, is het echter één-en-dezelfde persoon.

KOK (LUCAS CORNELIS DE) staat op dien naam bij *Immerzeel* geboekt, en ik voeg er bij, dat zijn naam *de Kok* een bijnaam was, dewijl hij dat bedrijf uitoefende. Dit was in die dagen geen gering beroep, want er werd veel bekwaamheid, smaak en vinding toe vereischt. Zijn eigen naam was LUCAS CORNELISZ KUNST; hij was een broeder van CORNELIS CORNELISZ en PIETER KUNST, alle zonen van CORNELIS ENGELBRECHTSZ. van *Leyden*. — Zie *Simon van Leeuwen, Beschryving van Leyden, Ibid., 1671, in 12°, bl. 188.* — Zijn portret komt voor bij *Van Mander*, pl. I., N. 3. — Hoe zijne kunst in *Engeland*, waar hij zich met zijn gezin, tijdens de regering van Hendrik VIII., gevestigd had, in achting was, blijkt daaruit, zegt *Sandart*, dat, toen de Graaf van *Leycester*, in 1585, naar de *Nederlanden* overstak, en Gouverneur van *Leyden* (?) was geworden, er onder zijn gevolg zich eenige Engelsche kunstenaars bevonden, die al de werken van DE KOK, die aldaar te verkrijgen waren, voor grof geld opkochten.

KOKER (ANNA MARIA DE) wordt bij *Immerzeel*, als eene plaatetster, beschreven. Dit is zoo niet, want zij was eene kunstliefhebster, zooals *Van Eynden* en *Van der Willigen*, die ook de genoemde fout hadden begaan, zulks in de Voorrede van hun I. Deel herroepen. Waarom zulke verbeteringen niet overgenomen, daar *Immerzeel* dit Werk toch gebruikt heeft? — Zij heeft op het einde der XVII. eeuw gebloeid; dit bevestigt haar fraaije portret, in mijn bezit, door GERARD TERBURG geschilderd, en door H. BARY gegraveerd. Zij is in jengdigen leeftijd voorgesteld, en, naar de kleeding te oordeelen, moet zij tot den deftigen stand van die dagen hebben behoord. — Zij heeft de etsnaald slechts voor uitspanning beoefend, trouwens haar werk komt weinig voor, wordt duur betaald, en is echter van middelmatige kunstwaarde, zoo als ik er een en ander van bezit, dat mij daarvan heeft overtuigd. — *Brulliot* zegt, dat bij twaalf stuks prentjes, met haar monogram, of met den vollen naam beteekend, heeft gevonden, en dat er in den *Catalogus* van *Rigal* nog over twee andere etsjes wordt gesproken, waarvan er een haar monogram voert, voorstellende een *Jongeling, die een grooten korf draagt*, in een zeer boomrijk landschap. Het monogram staat op den voorgrond. — Slechts eens heb ik negen stuks etsen, zijnde onderscheiden landschapjes, met stoffagiën, vermeld gevonden, en wel in den *Catalogus* van *Busserus*, bl. 201, verkocht te *Amsterdam*, in 1782; die werden toen met f 7 betaald. — Bij *Nagler* vond ik elf stuks beschreven.

KOLLER. (J.) Het is mij niet gebleken, of deze verdienstelijke landschap- en stadsgezigtshilder een Nederlander was, of wel, dat hij tot de vreemdelingen behoorde; zeker is het, intusschen, dat het meerendeel zijner stukken voorstellingen bevat, die bij ons te huis behooren. — In den *Catalogus* der Verkoop van *Jan Pekstok, Amsterdam, 1792*, komen niet minder dan zeven schilderijen van hem voor, *Boommijke en bergachtige, aan den Rijn gelegen, gestoffeerde landschappen*, en drie *Gezigten op en in Amsterdam*, waarvan Nr. 59 aldus staat

Beschreven: „Dit bevallig stukje verbeeldt een *Gezigt van de Cingel, te Amsterdam, ziende naar de Munttooren, Schaapeplein, Doelenstraat, Reguliers-Breestraat en Diaconie-weeshuis*, gestoffeerd met versehide beeldjes, rytuigen, veersehuit en andere vaartuigen, natuurlijk, zonachtig en uitvoerig geschilderd;” h. 16, br. 20 dm., Amst.; toen met f 45 betaald.

KOMPE. (JAN TEN) Zie COMPE. (JAN TEN)

KONINCK. (SALOMON) Bij het berigt, door *Immerzeel* gegeven, voeg ik nog de opgave van eenige zijner voornaamste prenten, als: *De buste van een oud man, met een baard*; s. KONINCK. 1628. — *Idem, idem, in Oostersch kostuum*, nagevoeg in profiel; IDEM. 1633. — *Een kleine idem, idem, met een bonten muts*; SAL. KONINCK *invent.*, achterstvoor geschreven. — *Een oud man, zittende op een stoel, en schijnende te bidden*; zonder naam; zeer fraai. — *Buste van een achibaar man, trois-quart, met baard, zonder naam; zeer fraai*. Deze prent wordt door *Bartsch* aan hem toegekend. — *Een landschap met eenige boerenwoningen, en een kasteel, in ruïne*, s. KONINCK. 1663. — Over het jaar van zijn overlijden zijn de biographisten het niet eens, terwijl de meesten er 1668 voor opgeven. *Bryan-Stanley* maakt de opmerking, dat men dit zeker eenige jaren later moet stellen.

KONING. (CORNELIS) *Immerzeel* meldt van dezen graveur, dat hij eenige portretten, vermaarde mannen uit de XVI. eeuw voorstellende, en meestal in groot formaat, met eene vaste hand vervaardigd heeft. Ik voeg hier de namen van eenigen er bij, als: *Erasmus*, naar HOLBEIN. — *Laurens Janszoon Coster*, naar J. VAN CAMPEN. — *Martinus Luther*, c. KONING *fec. et exc.* — *Johannes Calvinus, idem, idem.* — *Philip. Melancton.* — *Adrianus Tetrodius van Haerlem*, F. GREBBER *inv.* — *Dierick Philips*, beteekend c. KONING *sculpsit et excudit Haerlem*. Hieruit blijkt, dat hij daar heeft gewoond, terwijl die stad bij *Immerzeel* als zijne vermoedelijke geboorteplaats wordt opgegeven. — *Menno Simons; idem, idem, idem.* De latere drukken hebben het adres van *Danckert*. — Voorts versehiden afbeeldingen van de *Graven van Oostfriesland*, naar A. ANDRIESEN. — Nog vond ik *Een vrolijk gezelschap mannen en vrouwen, in eene kamer*, in 4°., zeer fijn, in de manier van J. VAN DE VELDE gesneden.

KONING. (ELIZABETH JOHANNA) Deze zoo verdienstlijke bloem- en fruit-schilderes is, naar waarde, door *Immerzeel* vermeld, en toonde steeds, hoe ijverig zij haar talent tot een aanmerkelijke hoogte had aangekweekt, en haren verkregen roem krachtig wist te handhaven, als waarvan op onderscheiden Tentoonstellingen, onder anderen op die van 1848, te *Utrecht*, gehouden, uitmuntende proeven werden aangetroffen. — Ik kan niet nalaten, hier tevens te vermelden, dat zij ook de etsnaald voert, en haar eerste werk van dien aard, — zijnde een *Album-blad*, waarop eene geopende roos en een rozenknop, met vergeet-mij-nietjes, en het volgende vers enz. staat — met eene vaste hand geëts heeft: „*De bloem, zoo vaak het beeld van 't leven, — Toont hier wat ook de kunst vermag. — Een stond, der kunstnares gegeven, — Die nooit een ets behandlen zag, — Doet tak en bloem te voorschijn komen — Op 't effen roode koperblad, — Zoo goed, zoo schoon, zoo zonder schromen, — Zoo fiks geteekend en zoo rad. — Ex tempore. La Haye, E. J. K. 25 Oct. 50. Wed. S. Delft.*” — Hieruit blijkt mij, dat zij ook volgens *Immerzeels* berigt, gehuwd is geweest met wijlen den Predikant *Storm*, en dus thans Mevrouw de Weduwe *Storm*, geboren KONING, heet.

KONING. (TH.) *Immerzeel* meldt, dat deze graveur bij hem alleen door boekprenten, naar de teekeningen van J. BUYS, en anderen, bekend is. Ik moet er bijvoegen, dat hij ook groote portretten heeft gesneden, als, onder anderen, dat van *Ds. D. A. Walraven*, Hoogleeraar in de Oostersche talen enz., te *Amsterdam*,

hetwelk hij, in 1792, naar de schilderij van G. VAN ROOYEN, heeft gegraveerd. — Dit portret, met bijwerk, heeft veel verdienste, als ook dat van *Prof. Voorda*, ten halven lijve, van voren te zien, naar de teekening van H. POTHOVEN, door NEM in 1792 *sculp.*; waaronder een tien-regelig Hollandsch vers van *Jan de Kruyff*, in kl. 4°., en dat tot de fraaije graveerwerken behoort.

KONING (WILLEM) was een redelijk goed plaatsnijder en tevens prentverkooper, te *Amsterdam*. — Hij heeft een stel van zestien platen gegraveerd, voorstellende den *bouw, gebruik en verwoesting der schepen*, waarin hij, tot leering en nut, volkomen is geslaagd, en veel aanmoediging heeft ondervonden.

KONINGH (JOHN DE) is door *Immerzeel* naar waarde vermeld, die hem, bij het sluiten van zijn artikel, te *Rome* verlaten heeft. — *Italië* ontving zijn stoflijk overschot in haren schoot, dewijl hij den 30. Junij, 1845, te *Genua*, is overleden.

KONINGH, (PETER) een kunstenaar, over wien zieh *Fiorillo*, in eene *Noot*, aldus laat hooren: „In het *Musco Florentino*, T. III, bl. 159, komt het leven en een fraai portret (door P. A. PAZZI *sculp.*) voor van PETER KONINGH, van *Amsterdam*, die in zijn eersten levensloop juwelier was, en later een beroemd portretschilder werd. Hij leefde omstreeks 1620. Als bewijs van zijn talent, voert *Füssli* aan, dat zijn portret zieh in de *Galerij te Florence* bevindt.” — Dit is zoo, doch er wordt, in den *Catalogus* van 1807, gezegd, geboren te *Antwerpen*, 1620, overleden 1689. — Nadat *Füssli*, in zijn Artikel PETER KONINGH, gezegd heeft, dat deze, in 1619, te *Amsterdam*, werd geboren, een leerling van REMBRANDT en een goed portretschilder was, die in 1689 is gestorven, voegt hij er bij: „uit de overeenkomst der afbeeldingen van den evengemelden PETER en van PHILIP, zou men voor zeker kunnen aannemen, dat het vader en zoon moet zijn, of dat ze op gelijke personen doelen.” — *Nagler* zegt, dat deze meening op geen zekere gronden berust. — Ongetwijfeld is dezo geheele zaak eene misvatting, dewijl uit de letter P., waarschijnlijk, PETER is gelezen. Het is mij ongelooflijk vele malen voorgekomen, dat zulke gevolgtrekkingen uit de monogrammen verkeerdelijk werden gemaakt. — *Fiorillo* zegt dan ook, dat hem bij geen Nederlandsch auteur de naam van PETER KONINGH is voorgekomen. — Ik stel vast, dat, dewijl alles met PHILIP overeenkomt, dit artikel alleen eene teregtwijzing is voor verdere dwalingen betreffende den vermaarden kunstenaar PHILIP DE KONINGH.

KONINGH. (LEENDERT DE) Ten slotte van het berigt, aangaande dezen verdienstlijken kunstenaar en zijne werken, door *Immerzeel* gegeven, moet ik nog melden, dat hij den 3. Junij, 1849, te *Dordrecht*, overleden is. — Zijn zoon, L. de Koningh, heeft den 13. Junij, 1849, in de *Courant* dank betuigd „voor de veelvuldige bewijzen van deelneming, betoond bij het overlijden van onzen veelgeliefden vader en behuwd-vader, L. DE KONINGH.”

KONINGH, of KONINCK, (PHILIP DE) bij *Immerzeel* vermeld. — De Heer W. Burger, in zijn *Musées de la Hollande etc.*, *Paris*, 1858, bl. 53, wil, dat men KONINCK schrijve. Het is zeer ligt mogelijk, dat hij den naam aldus op eene schilderij gevonden heeft, doch de voorbeelden zijn *legio*, dat de kunstenaars-zelven hunne namen zeer verschillend hebben geschreven. — Nog vraagt de gemelde auteur, of de landschapschilder KONINCK, leerling van REMBRANDT, PHILIPS, DAVID of JACOB heet? Sontijds wordt hij JACOB KONING genoemd. Dit is veroorzaakt, dewijl hij nimmer zijne stukken met zijn doopnaam beteekende. *Smith* heeft steeds dien van PHILIPS gebezigd, en het blijkt, dat dit juist is, dewijl eene schilderij, te *Manchester*, authentiek beteekend is met P. KONINCK en 1655, zijnde ongetwijfeld het eenige stuk, dat de initialen van den voornaam voert. Doch er

is nog iets anders: er bestaan, namelijk, twee Landsechappen, die aan PHILIPS KONINCK worden toegekend, en op de Tentoonstelling te *Manchester* aanwezig waren, waarvan er een het jaarmerk 1695 voert. Dewijl men algemeen het jaar 1689 voor dat van zijn overlijden heeft aangenomen, zoo vraagt de Heer *Burger*, is deze schilderij dus apokrief? of is er het jaartal bijgevoegd? Zie *Trésors d'Art, exposés à Manchester, en 1857 etc., par Burger; Paris, 1857, bl. 254.* — Weinig vindt men bij ons nopens dezen kunstenaar geboekt, die echter bij de vreemden zeer hoog staat aangeteekend, wegens zijne uitstekende verdiensten, dewijl er vele portretten van REMBRANDT in kunstverzamelingen worden aangewezen, die echter van genoemden DE KONINGH zijn. — Aangezien zijne opleiding onmiddelijk bij REMBRANDT plaats had, zoo komt het mij voor, dat hij tot den gegoeden stand in *Amsterdam* behoorde, en welligt aan *Abraham de Koningh, kunstverkooper*, — *wonende op de Beurs, in den Konings-Hoet*, reeds in het jaar 1615, — verwant was. — Ik voeg hierbij, dat ik in bezit ben van de volgende werken, door den genoemden *Abraham* geschreven, als: *Jephtah ende zyn eenige dochter, Treurspel; Amsterdam*, — voor hem gedrukt, met het bovengemelde adres; 1615, in 4°. — *Simon, idem, idem, Ibid.* 1618. — *Achab, idem, idem, 1618.* — en 't *Spel van Sinne* vertoont op de *Tweede Lotery van d' Arme oude mannen- en vrouwen Gasthuis enz., Ibid.*, 1616. Al deze stukken heeft hij als Rederijker vervaardigd. — PHILIP heeft *Joost van Vondel* tweemaal geschilderd, eens op zijn 69. jaar, waar *Vondel* een zes-regelig vers op gemaakt heeft, en andermaal in 1662, zijnde deze toen 75 jaren oud, en dat, zeer fraai door J. P. LANGE gegraveerd, in 1848, door de *Maatschappij van Beeldende Kunsten* werd uitgegeven, en waaronder insgelijks een vers van *Vondel* geplaatst is. De Heer Mr *J. van Lennep*, te *Amsterdam*, heeft dit schoone portret in bezit. — Hoe zijne kunst steeds in waarde stijgt, blijkt uit de Verkoopng van den Hr. *H. van Cranenburgh*, te *Amsterdam*, in October, 1858, gehouden, waar eene teekening, onder Nr. 155 van den *Catalogus* voorkomende, met f 1200 is betaald. Ik deel hier de beschrijving mede, die daarvan gegeven is: „Paysage panoramique avec une rivière qui serpente jusqu'au lointain, bordée ça et là d'arbres; à gauche une éminence sur laquelle se dessinent les toits et les tours d'un château. Ce dessin sublime rivalise avec les chefs-d'œuvre de REMBRANDT par sa vigueur et clarté de ton; à la plume, et lavé en brun. *Collection Molkenboer, 1825.*” — Zijn geschilderd portret is, waarschijnlijk, dat, onder den naam van PETER KONINGH, — Zie aldaar. — in de portretten-verzameling der *Galerij, te Florence*, voorkomt, en door P. A. PAZZI voor het Werk *Museo Fiorentino, Tom III*, is gegraveerd. Ook in *Houbraken*, II. dl. komt er een voor, op pl. B., Nr. 3.

KONINGIN der *Nederlanden enz. (Hare Majesteit Mevrouw FREDERIKA LOUISA WILHELMINA, geb. Princesse van Pruissen)*, Het is een aangename taak voor een Nederlander, om in de geschiedbladen, die den roem der kunsten van zijn geboortegrond aan het nageslacht zullen verkondigen, deze, bij uitnemendheid, dengdzame Vorstin, ook als Schilderes te mogen opnemen. Ik laat mijne voorgangers *Van Eynden en Van der Willigen*, die de eer hadden, hunne *Geschiedenis der Vaderlandsche Schilderkunst*, in 1816, aan H. M. op te dragen, hier spreken: „Op het koninklijk Paleis, te 's *Gravenhage*, ziet men in de vertrekken van H. M. DE KONINGIN eenige stukken van moderne Meesters, en inzonderheid besehouwt de kunstvriend daar, met veel genoegen, verscheiden kloeke, welgelijkende *Portretten* en andere schilderijen, door H. M. zelve, met olieverw, geschilderd. — Ook zagen wij daar teekeningen en borduurwerken, door wijle do zoo algemeen geachte en zeer betreurde Prinses *LOUISA*, Zuster onzes Konings, en *Douairière*

van *Brunswijk*, hetwelk alzoo mede ten blijke verstrekt van de beoefening der kunst in het Vorstelijk Huis." — Hare Maj. is den 12. October, 1837, in bijna 63jarigen ouderdom, te 's *Gravenhage*, overleden, en den 26. daaraanvolgende plegtstatig in het koninklijk graf, in de Nieuwe-kerk, te *Delft*, bijgezet.

KONINGSLOO. (GILLES VAN) Bij het door *Immerzeel* vermelde, voeg ik nog, dat *Bryan-Stanley* zijn overlijden, in 1609, te *Antwerpen*, opgeeft, en hem, bijna juist, CONINXLOO noemt, als hebbende zich niet aan *De Jongh* (die in de uitgave van *Van Mander* KONINGSLOY schrijft) gehouden; terwijl *De Jongh* zijn afbeeldsel, op plaat CC., Nr. 3, — dat naar het oude bekende portret van H. HONDIUS in kl. 9., met het vers van *D. Lampsonius* is genomen, — heeft gegeven, en waaronder duidelijk te lezen staat: AEOIDIUS CONINXLOY, *Antverpien. Pictor.* Zóó ook komt de naam voor in de uitgave, door *Van Mander*-zelve, in 1604, in 4°, bezorgd. Aan het hoofd van dat Artikel leest men: „Het Leven van GILLES VAN CONINXLOY, schilder van *Antwerpen*." Waaron dezo bron niet altijd gevolgd? er zou alsdan, door zoogenaamde taalkuisching, zooveel gehaspel niet in de geschiedenis, en vooral in de Woordenboeken ontstaan zijn, gelijk zulks thans plaats heeft.

KONSÉ, of KONZÉ (KAREL) was een kunstgraveur, te *Amsterdam*, die op het laatst der XVIII. eeuw bloeide, en de leermeester is geweest van den stempelsnijder HENDRIK LAGEMAN. — Ik heb eenige gravuren van hem gezien, die tot de middelmatige behoorden. — Zie verder *Dr. Wap, Astrea*, 1854, bl. 216, waar echter, bij vergissing, KONSÉ als leerling van LAGEMAN genoemd wordt, hetgeen andersom moet wezen; welligt zal de aangewezen vergelijking der verdienste van deze beide graveurs óók omgekeerd moeten begrepen worden.

KONSÉ. (G.) Deze graveur is, waarschijnlijk, een zoon van KAREL KONSÉ. — Een klein portret, in ovaal, van den Franschen staatsminister *Necker*, door hem gesneden, doch dat tot de middelmatige kunst behoort, heeft mij met zijn werk bekend gemaakt. Eene andere prent, in mezzo-tint, naar JAN STEEN, bezit iets meer verdienste.

KOOGEN (LEENDERT VAN DER) is reeds bij *Immerzeel* geboekt, als de kunst in den trant van zijn meester, CORNELIS BEGA, niet roem, te hebben beoefend. Ik voeg er bij, dat hij in de wandeling LEENDERT-OOM werd genoemd. Dewijl er gemeld wordt, dat hij zeer kunstig de etsnaald hanteerde, zoo laat ik de beschrijving van eenige dier prenten hier volgen: *Christus, met de doornekroon, op een steen zittende*, 1664; h. 126, br. 114 str. Ned.; niet beteekend. — *St. Baro draagt een valk op zijne hand*, 1654; h. 189, br. 133 idem. — *Een stel van vier prentjes, zijnde soldaten*; gejaarmerkt 1664, 1665 en 1666; h. 174, br. 112 str.; niet beteekend. — *Een idem, voorstellende Apollo en de Muzen; de Reuzenstrijd; eene Offerande bij eene graftombe; en een Banierdrager, met soldaten*. — *Een idem: een Vrouwenhoofd*, 1664; *een Eccc Homo*, 1664; *St. Sebastiaan*, 1665; — dit jaartal achterstevoren, en niet beteekend; — en *twee mannen, spelende op een triktrakbord*, 1666. Deze prenten worden allen geacht, meer in den stijl van SALVATOR ROSA, dan in dien van ANNIHALE CARACCI vervaardigd te zijn. Zie *R. Weigel, Suppl. au Peintre-Graveur de R. Bartsch etc., Leipzig*, 1843.

KOOGH. (ADRIANUS VAN DER) Bij het artikel, door *Immerzeel* over dezen verdienstlijken meester gegeven, voeg ik alleen nog, dat hij op eene zeer bekwame wijze zijne landschapstudiën gelithographieerd en nitgegeven heeft, onder den volgende titel: *Boomstudiën door A. VAN DER KOOGH, I. Bundel, te Dordrecht, bij Steinerwald en Co.*, 1826, in plano. Hij is te *Dordrecht*, den 19. September, 1831, overleden. — Eene bijzonderheid, de geschiedenis betreffende, heeft in zijne geboorteplaats, *Middelharnis*, plaats gehad. In de XVIII eeuw, nimmelijk,

heeft de Heer *Kolff*, Baljuw aldaar, op eene openbare verköoping, in het nabij gelegen dorp *Sommelsdijk*, voor eenige guldens, gekocht eene schilderij, voorstellende *Een gezigt op het dorp Middelharnis*. Om de voorstelling van het dorp, werd zij aangekocht en in het raadhuis opgehangen. In later tijd heeft onze VAN DER KOOGH den gemeenteraad aangeboden, om eene kopij daarvan te leveren, en bovendien aan het Raadhuis te vereeren eene schilderij van zijne hand: hierdoor is hij in het bezit eener echte HOBBEEMA gekomen, terwijl zijne kopij thans nog op het raadhuis aanwezig is. — Uit berigten door den Weliswaarden Heer *Broers*, aldaar, medegeedeeld. — Het origineel is, in 1815, te *Dordrecht*, voor *f* 1000 verkocht, en later in de rijke Verzameling van *Sir Robert Peel*, te *Londen*, voor *f* 9600 overgegaan, alwaar die zoo vriendelijke, groote staatsman, mij het, in 1827, heeft laten zien. — Ik kan mij volkomen met het oordeel van *Dr. Waagen* vereenigen, „dat het geheel, in alle deelen, als een *non plus ultra* te beschouwen is.” — Zie verder op HOBBEEMA. (MEINDERT) — Hieruit blijkt dat onze groote schilder op genoemd eiland is geweest, en, met veel zorg, dit natuurafsceel voortreffelijk heeft geschilderd. Zou hij soms ook in dien omtrek hebben gewoond? Mijne nasporingen, worden nog, aldaar, met ijver voortgezet.

KOOI. (WILLEM BARTEL VAN DER) Zijn levensberigt, tot aan zijn overlijden, is reeds bij *Immerzeel* gegeven, doch ik moet daar, bij den aanvang, eene verbetering inlassen: men leze, namelijk, Jonkheer *Ubbo van Burmania*, Grietman van *Leeuwarderadeel*. — Verder voeg ik er nog bij, dat zijne kunstnatenenschap eerst tien jaren daarna, te in 1846, *Leeuwarden*, verkocht is. — De Catalogus vermeldde 42 stuks schilderijen, waaronder Nr. 1, *Eene door* HOBBEEMA, die als van waarde werd opgegeven, terwijl al het overige studiewerk uit het atelier van een gewoon schilder was. Echter vond men er eene schilderij bij, *eene dame, aan wie door haren knecht een brief overhandigd wordt*; levensgroot. Dit stuk heeft, op de Tentoonstelling, in 1808, de door Koning Napoleon uitgeloopte premie van *f* 2000 behaald. Op de veiling was men zeer verwonderd, dat de familie dit stuk voor *f* 150 moest ophouden, dewijl er toch zooveel waarde aan was gehecht. Doch, wèl ingezien, was het destijds, zeker, het beste, dat in bedoeld vak geleverd werd, en bij gevolg op den uitgelooften prijs alle regt had. Hieruit is echter geen gevolg te trekken, dat het later óók nog die waarde moest hebben: neen, maar zoowel in den tijd van ontginning, gelijk 1808 met regt genoemd kan worden, als thans nog, bij een zooveel hooger standpunt der kunst, strekken zulke premiën hoofdzakelijk tot aanmoediging, en er komen tegenwoordig even gelijke gevallen voor: b. v., de *Johannes de Dooper* werd door wijlen Z. M. Koning Willem II., tot aanmoediging, aan C. KRUSEMAN, die toen reeds een hoogen trap van kunstverdienste bereikt had, opgedragen om te schilderen, en heeft eene verbazende som gekost, doch is op de veiling der kunstnatenenschap van genoemden Vorst voor *f* 5000, als het ware, aan den spijker blijven hangen, en zulks in een tijdsverloop van slechts ongeveer tien jaren! — Zijn *portret* is door T. ERNSTMAN, in steendruk, vervaardigd, en ook bij *Van Eynden en Van der Willigen* te vinden.

KOOPMAN (W. N.) beoefende, in de laatste helft der XVIII. eeuw, de beeldhouwkunst, te *Utrecht*. Hij was tevens teekenaar, zooals mij gebleken is uit een prentje, voorstellende *de Wysheid en de Gerechtigheid voor den Tempel der Eer*, door HEM *invl. et del.*, zinspelende op de Academie te *Utrecht*, en door C. PHILIPS gegraveerd; — alsmede uit eene Allegorie voor de *Vaderlandsche Societeit, Utrecht*, 1795, waarvan de afdrucken werden gebruikt voor N. N.... *Lid der Vaderlandsche Societeit*, door HEM *inv. et delin.* REIN. VINKELES *sculp.* Deze is fraai te noemen, in vergelijking van het eerst-bedoelde werk, doch de lieve

bevallige kindertjes, met hunne attributen, daarin aangebragt, zullen door de graveerstift van VINKELES wel tot die fraailheid zijn opgevoerd, waarin deze altijd zoo gelukkig slaagde.

KOORNHART. (DIRK VOLKERTSZ.) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op COORNHERT. (DIRK VOLKERTSZ.)

KORDYK, (A.) een teekenaar, van wien uitgaan de afbeeldingen van *De Geslachtsboomen der Gewijde Geschiedenis*, door NEM, met bijwerk geïnventeerd en geteekend, en door J. C. BENDORP sculp. in f^o.

KORNELIS KORNELISZOOM VAN HAARLEM. Zie bij *Immerzeel* en bij mij op HAARLEM. (CORNELIS VAN)

KORNELISZ., (KLAAS) ook wel, bij anderen, KLAUDIUS KORNELISZEN genaam l. Hij werd, in 1571, te *Delft*, geboren, en was een zoon van CORNELIS JACOBZ. DELFF, en neef van MICHEL JANSZEN MEEVEVELT, dien hij tot leermeester heeft gehad. „Hij was in zyn tyd, een kunstig glasschilder, zoo als men op sommige plaatsen in kerken en byzondere gebouwen van zyn schilderwerk aantreft.” Zie de Aanteekening op *Van Munder*, door *De Jongh*, II, blz. 90.

KORNELISZEN. (CLAUDIUS) Zie DELFF. (NICOLAES CORNELISZ.)

KORNELISZEN. (DIRK) Zie CORNELISSEN, of CORNELISZ. (DIRK)

KORNPOT (JOAN VAN, of VAN DEN) was „een groot krygsman en sterktebouwer, in de Nederlandsche oorlogen vermaerd, geboren den 15. April, 1542,” zooals *G. Brandt*, in zijn *Dachwyzer der Geschiednissen enz.*, *Amsterdam*, 1689, in 4°, bl. 75, vermeldt. — KORNPOT heeft geschreven over 't beleg van *Steenwijk*, in 1580, uitgegeven door *Frans Hoogenberg*, te *Keulen*. — Hij was van *Breda* geboren, waar zijn vader burgemeester was. — Eene levensschets van JAN VAN DEN KORNPOT heeft *C. F. Haug*, vroeger hoogleeraar aan de Militaire Kweekschool, te *Delft*, (overl. 1-34) geleverd in den *Militairen Spectator*, I, Nr. 26. — KORNPOT is, wegens de belegering van *Steenwijk*, in 1580, een zeer bekend persoon in de geschiedenis.

KORONEEL VAN ARENDONK (J. B.) „was een uitmuntende schrynwerker, die zich, als leekbroeder, in het klooster der Minderbroeders had laten aanvaarden. Hij vervaerdigde, in 1513, het gestoelte van het koor der kerk zyns kloosters, 'twelk van zyne behendigheid in het steken van sieraden getuigde. Deze man, die zeer nederig van omgang was, ontsliep te *Leuven*, den 27. December, 1540.” Zie *Nederlandsche Kunsteners, vermeld in de onuitgegeven Geschiedenis van Leuven, van J. Molanus, † 1585, door Edward van Even*.

KORT. (CORNELIS) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op CORT. (CORNELIS)

KORTEBRANT. (JACOB) Deze Rotterdammer was een verdienstlijk dichter, die in het midden der XVIII. eeuw bloeide. Hij heeft zich, even als meer mannen van dien stempel, met de vaderlandsche Oudheden onledig gehouden, en meet, ten gerieve van die studie, de teekenkunst vrij wel beoefend, en menig kasteel, slot en andere oudheden in ruïne, door afbeelding, voor verdere vergetelheid behoed hebben, en waarbij hij beschrijvingen gevoegd heeft, die door de geleerden in dat vak nog in *Ms.* worden bewaard en gebruikt. Zie den *Navorscher*, VI. Jaarg., bl. 58, waar hij voorkomt, op het artikel *Huis of Kasteel te Spangen*. — In 1740, heeft hij den *Lof der Drukkunst*, ter gelegenheid van het derde Eeuwfeest van LAURENS JANSZ. KOSTER's uitvinding, te *Delft*, uitgegeven. — Er bestaat ook van hem eene beschrijving zijner geboortestad, in 1789 gedrukt. — Zie *Aanhangsel op het Woordenboek van Kunsten en Wetenschappen enz.*, door *Nieuwenhuis*, en *Biographisch Woordenboek der Ned. Dichters*, door *Witsen Geysbeek*. Men vindt daarin wel zijne dichterlijke, doch niet zijne kunstverdiens ten vermeld. — Later las ik, dat de beschrijving der stad *Rotterdam* op een

breede schaal door hem begonnen, doch niet bij zijn leven voltooid of verschenen is. Dit opstel is verkort, en zag het eerst het licht te *Rotterdam*, in 1782, daarna te *Amsterdam*, in 1789. Ook zijn *Tweede Eeuwgetijde der Rotterdamsche Vryheid* is met aantekeningen uit echte stukken opgehelderd, *Rotterdam*, 1772, 4°.— Zie over KORTEBRANT, die blind is geworden, de Voorrede van *G. van Reyn*, in zijne *Beschrijving van Rotterdam*.

KORVUS, of CORVUS. (HANS) „*Walpole* noemt hem een Vlaamsch schilder,” zegt *Fiorillo*, *Geschiedte der Malherij in Gross-Brittanniën*, u. s. w., bl. 200, „en duidt eene schilderij van hem aan met dit opschrift: JOHANNES CORVUS, *Flandrus faciebat*; dit is ook alles wat wij weten.”

KOSTER. (EVERHARDUS) De aanvang der loopbaan van dezen hoogst verdienstlijken kunstenaar werd door *Immerzeel* beschreven, en het is thans mijne taak, eenige toelichtingen, met het noodige vervolg, daar bij te voegen. Reeds in zijne jeugd, had KOSTER eene onweêrstaanbare neiging voor de zeedienst, die echter door zijne ouders onderdrukt werd, en hij leerde op 16 jarigen leeftijd de eerste beginselen der teekenkunst, met het doel, om zich aan de scheepsbouwkunst te wijden; hierin kwam echter eene verandering, dewijl zijn onderwijzer, later zijn meester, B. J. VAN NOVE, in hem den Schilder zag, zoodat hij daarom geheel onder diens leiding in zijn atelier werd opgenomen.— De vruchten zijner ijverige studiën werden op de Tentoonstelling te 's *Hage*, in 1839, met de beste vooruitzichten bekroond. Hierdoor aangemoedigd, vertrok hij, in 1840, naar *Duitschland*, en werd, door tusschenkomst van den vermaarden beeldhouwer DE LAUNITZ, als leerling op het *Instituut van Staedel*, te *Frankfort a. M.* geplaatst, en verbleef er twee jaren. Daarna deed de heer KOSTER weder eene kunstreis, en bezocht *Halle*, *Erfurt* en *Dresden*, genoot veel vriendschap van de professoren ED. BENDEMANN en HUBNER, die hem, voor zijne reis naar en bezoek te *Berlijn*, de welwillendste aanbeveling gaven aan professor SCHADOW aldaar. Na zich te *Maagdenburg* en *Hanover* te hebben opgehouden, keerde hij, in 1848, naar zijn vaderland terug, en vestigde zich te *Amsterdam*. Het was dáár, dat, door de bedrijvigheid der scheepvaart, en de aangename afwising op het IJ, de voorliefde tot schepen zóó sterk bij hem sprak, dat hij van toen af zich toeleigde op het schilderen van vaartnigen en waters, waarin hij dermate gelukkig slaagde, dat hij in het uitgebragt Verslag van het Koninklijk Nederl. Instituut, in November, 1850, de *cuyp* van onze dagen genoemd, en kort daarop tot *Lid der Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten*, te *Amsterdam*, benoemd werd. — Op de Wereldtentoonstelling, te *Parijs*, in 1855, werd hem, naar aanleiding eener ingezonden schilderij, voorstellende *Een gezicht op de Merwede, bij Dordrecht*, in het bezit van wijle den heer P. Kooy, te *Amsterdam*, door een geacht Engelsch kunstliefhebber, eene bestelling gedaan, die door meerderen is gevolgd, en ten gevolge had, dat hij zich, op diens uitnoodiging, in 1856, naar *Engeland* begaf, om eenigen tijd op het landgoed van zijn gastheer, in *Zuid-Wallis*, aan de rivier *de Wye*, te gaan doorbrengen. Bij die gelegenheid bezocht hij de onderscheiden kunstgalerijen te *London*, alsmede de havens van *Bristol*, *Liverpool*, enz.; voorts *Parijs*, *Brussel* en *Antwerpen*. In Junij, 1857, begaf hij zich andermaal naar *Engeland*, en had het ongeluk door een noodlottig toeval, zijn regteroog te verliezen, door dat er, weinige dagen na zijne aankomst, bij zijn gastheer, op wiens landgoed hij vriendschappelijk was uitgenoodigd, kinderen uit een liefdadig gesticht, op een landlijk feest waren genoodigd, om volksspelen te houden, waaronder ook het dusgenaamde *Cricket* behoorde, zijnde een spel, waarbij sterke knapen in behendigheid wedijveren, om houten ballen, met

behulp van stevige houten knuppels, over de vlakke te slingeren. Door een ongelukkig toeval kwam het gezelschap te dicht in de nabijheid der slaande groepen, en wel op hetzelfde oogenblik, dat een der spelers een forsehn slag naar den houten bal deed. Hij raakte dien... maar onmiddelijk daarna ook KOSTER, die, door eene onwillekeurige beweging, binnen het bereik van den slag gekomen, en met vreeslijke kraecht juist ter hoogte van het oog getroffen was. Hij zeeg bewustloos neder, en werd van de voor hem zoo rampzalige plek weggevoerd. In *Nederland* teruggekeerd, vond hij de vrees bevestigd, dat zijn ongeluk ongeneeslijk was, en slechts in de verro verte, en onder voorwaardo van volstreckte onthouding aan alle uitspanning, werd hem het verschiet geopend eener gedeeltelijke herstelling, en van het gebruik van dat oog, hetgeen vroeger onbruikbaar werd geacht. In waarheid een donkere toestand voor een kunstenaar, en door allen, die de kunst waarden, diep gevoeld, zoodat het steeds hulpbetoonendo *Arti et Amicitiae*, te *Amsterdam*, het plan ontwierp, om het uitmuntendo Sehetsboek van onzen kunstenaar, door haren invloed, voor het algemeen in het licht te geven, en dat, onder den titel van E. KOSTER's *Schetsboek. Nederlandsche Stads- en Havengezigten enz., Amsterdam, F. Buffa en Zn., Delft, H. Koster; Leyden, P. H. van den Heuvel*, 1858, in ^o. is verseheneu, bovattende 24 platen, en zijn portret, keurig op steen gebragt door JOU. MILVERDINK. De Afbeeldingen zijn de volgende: *De Haarlemmer sluis, te Amsterdam*; — *Het Spaarn, te Haarlem*; — *De oude Hofpoort, te Rotterdam*; — *De Toreu van Ollehove, te Leeuwarden*; — *Het groote hoofd, te Dordrecht*; — *De St. Nicolaaspoort, te Kampen*; — *De Singel, te Amersfoort*; — *De Zeetoren, te Hoorn*; — *De Waterslootsche poort, te Delft*; — *De Loterijzaal, te 's Gravenhage*; — *De Waterpoort, te Woudrichem*; — *De Domkerk, te Utrecht*; — *Arnhem, van den Rehberg*; — *Maassluis*; — *Oversehie*; — *De Ruïne over den Berkel, te Zutphen*; — *De Schutsluis, te Deltshaven*; — *De St. Janskerk, te 's Hertogenbosch*; — *Scheveningen*; — *De Voorzaan, te Zuandam*; — *De Haven van Harlingen*; — *De groote Kerk, te Nijmegen*; — *De Kampveersehe toren, te Ter-Veere*; — en *Het IJ, te Amsterdam*. — Dit werk is, zeker, een der belangrijkste en goed volbragte afbeeldingen van dien aard, hetgeen tevens, en als kunst, en voor de geschiedenis, een blijvend gedenkteeken zal zijn voor KOSTER's eer, en waarvan ik het genoegen heb gehad, een fraai exemplaar voor mijn Atlas van hem ten geschenke te bekomen. — Aangenaam werden zijne kunstvrienden, op den 1. Januarij, 1858, verrast door het berigt, dat de Heer KOSTER door Z. M. den Koning tot Directeur der Verzameling van schilderijen op het *Paviljoen Welgelegen, te Haarlem*, was benoemd geworden. Na ruim anderhalf jaar verstoken te zijn geweest van te kunnen schilderen, dewijl het linkeroog gebrekkig was, strekt het mij tot een bijzonder genoegen te kunnen melden, dat hij bereids het palet weder ter hand heeft genomen, en, ofschoon met meer inspanning dan vroeger, toeh weder mot success in do kunst werkzaam is. — Hoe zeer de werken van onzen hoogst-verdienstlijken kunstenaar gewaardeerd worden, blijkt hieruit, dat zo de aandaecht van vorstlijke en aanzienlijke personen trekken, en, om der geschiedenis wil, zal ik er eenige aanwijzen, als, onder anderen, in *Duitschland*: *Een gezigt te Kronberg, in den Taunus*, waarvan Immerzeel spreekt, en dat bij den *Baron Speeh van Sterburg, te Leipzig*, berust. — *Gezigt op de Haarlemsehe sluis en Haringpikkerij*, bij H. K. H. de Groot-hertogin van *Saxen-Weimar-Eisenach*. — *Een Hollandsch Stadsgezigt*, bij den Graaf d'Oubril, destijds gezant bij de Russische ambassade, te *Frankfort enz.* — In *Engeland* zijn wel de beste zijner werken geplaatst, als bij lord *Northwich, te Cheltenham*; — bij den *Baron de Ferrieres, te Chipston enz.* — In ons land berusten van zijne vroegere

werken, onder anderen: *Een gezigt op de Markt en Mariakerk, te Halle*, en *De Waterslootsche poort, te Delft*, in het bezit van Z. M. den Koning. — *Een gezigt te Delft*, reeds door Z. M., als Prins van Oranje, aangekocht, berust in de Akademie, aldaar. — *De Buitenkant, te Amsterdam*, bij H. K. H. Princes Frederik der Nederlanden. — *Een gezigt op het IJ, te Amsterdam*, bij Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden. Verder vinden zijne schilderijen en teekeningen in vele aanzienlijke Verzamelingen eene vereerende plaats. — In 1850, is de heer KOSTER in den echt getreden met Mejufvrouw *Sara Catharina Hemmen*, bij wie hij een zoon en eene dochter verwekt heeft. — In een aangenaam oord, steeds van kunstwerken omgeven, zal de ijverige kunstenaar, als in de kracht zijns levens zijnde, zeker, nog vele zoo gewilde, schoone Hollandsche watertaferelen voortbrengen. — Onder zijne leerlingen, die met een gewenscht gevolg in de kunst optreden, mag men, onder anderen, noemen de bloemschilderes Mejufvrouw ALIDA STOLK, thans te *Brussel* gevestigd, waar zij, op de Tentoonstelling van 1857, eene schilderij, *Het toilet eener bruid*, heeft geleverd, die zeer verdienstlijk kan genoemd worden; de heer J. A. KRUSEMAN JZ. vertrouwde hem zijn vierden zoon, JAN THEODOOR, om hem de eerste gronden der teeken- en schilderkunst in zijn atelier te leeren, en welk onderwijs hij, van 1851 tot 1853, met het beste gevolg genoten heeft. — Zijn *portret*, levensgroot, borststuk, is door den heer L. LINGEMAN, te *Amsterdam*, geschilderd, en een *idem*, dijstuk, bijna van voren te zien, in een leuningstoel gezeten, door M. CALISCH f. 1858, is gelithographieerd bij het bovengemelde *Schetsboek* gevoegd.

KOSTER. (L.) Bij *Ploos van Amstel* waren in de Verzameling Prentkunst, onder de oude platen, *Twee stuks door L. KOSTER gegraveerd*. Zie den *Catalogus* blz. 180, Nr. 32. — Welligt zijn zij van den uitvinder der drukkunst, doch, dewijl ze in den *Catalogus* onder de oudste prenten voorkomen, blijkt mij niet duidelijk, of het houtsnedden zijn. Voor zoo ver ik weet, zijn er geen in 't koper van hem bekend.

KOSTER. (LOURENS JANSZON) Zie COSTER. (LAURENS JANSZON)

KOSTER. (SIMON DE) Zie bij mij op GAAL. (THOMAS)

KOUWENBERG. (CHRISTIAAN VAN) Zie bij *Immerzeel*, en bij mij op KAUWENBERG. (CHRISTIAEN)

KOUWENBERG (...) was een portretschilder, die zich, in het midden der XVII. eeuw, waarschijnlijk, te *Middelburg*, in *Zeeland*, ophield en bloeide. Ik vond aangaande hem, in *P. de la Rue, Geletterd Zeeland*, 1734, bl. 69, het volgende vermeld. Van *Do. Joannes de Mey* sprekende, zegt hij: „Zyne gestalte was van middelbare grootte; en wat zyne gedaante verder aangaat, die kan men eenigzins afleiden uit zyn afbeeldsel, door *SUYDERHOEF*, in 't jaar 1660, (hy toen vier en veertig jaren oud zynde) in plaat gebracht, naar datgeen, 't welk reeds in 't jaar 1659, door de kunstschilders KOUWENBERG en *EVERTSDYK*, op hun eigen verzoek en ten hunne koste, met zyn verlof, gemaakt was enz.” — Verder is mij niets van dezen kunstenaar voorgekomen. — Of hij dezelfde kan zijn, als de reeds beschreven *CHRISTIAEN VAN KOUWENBERGH*, — Zie aldaar bij *Immerzeel* en bij mij op *KAWENBERG*. (CHRISTIAEN) — in 1604, te *Delft*, geboren, en, op gevorderden leeftijd, met der woon naar *Keulen* vertrokken, kan ik niet beslissen; welligt heeft hij zich eerst nog te *Middelburg* opgehouden, en de onderneming van het gemelde portret tot stand gebracht. *EVERTSDYK*, bij zijn aanzienlijk geslacht aldaar gevestigd, was een zeer bekwaam portretschilder, en kan misschien de oorzaak geweest zijn, dat *KOUWENBERG*, geen genoegzaam werk te *Middelburg* vindende, naar *Keulen* vertrokken is.

KOUWENHORN, of COUWENHORN, (Mr. PIETER) een voornaam glasschilder, bloeide in het begin der XVII. eeuw, te *Leyden*. Zijn naam is vereeuwigd, dewijl hij de eerste leermeester van OERARD DOU is geweest. — *Immerzeel* zegt KOUWENHOVEN, doch dit is eene fout, want zijue tijd- en stadgenooten noemen hem, zoo als hij hier aan het hoofd is geplaatst. Zie *Orlers* en *S. van Leeuwen*, in hunne *Beschryvingen der stad Leyden* enz., 4°-uitgave, bl. 403, en in de 12°, bl. 190.

KRAANFELD (... VAN) wordt door *Nagler* als een tijd- en kunstgenoot van ANTONIE WATERLOO genoemd, doch van wien anders geene levensberigten bekend zijn, dan dat de dichter *Vondel* zijn grafsehrift gemaakt heeft. — Op KRAANFELD niet, maar wel op N. KRANEVELT. — Zie aldaar.

KRAAY (DIRK) is een historie- en portretschilder geweest, in 1656, te 's *Hage*, voorkomende onder de zeven-en-veertig kunstenaars, die eene *Nieuwe Kamervan Pictura*, aldaar, hebben opgericht, en, als lid dezer Confrerie, in 1662, een stuk van zijn werk ter kamer bragt, voorstellende *Een Demokriet*, welk stuk aan zijne weduwe werd terug gegeven, in 1666, zijnde waarschijnlijk het jaar van zijn dood. Uit *P. Terwesten, Ms.*

KRAFFT. (JAN LODEWIJK) Aldus staat zijn naam op zijne werken, — als onder een fraai gegraveerd portret van *Joannes Wisgers*, in ovaal gevat, in kl. f^o. — en niet KRAFT, zoo als hij *Immerzeel* staat geboekt, die tevens een Bockwerk noemt, door hem geschreven, en met platen versierd, uitgegeven onder den titel van: *Trésor des Fables choisies des plus excellens Mythologistes*; doch dit is eene misvatting, uit een in het Fransch gesteld levensberigt overgenomen, want het is juist door hem oorspronkelijk in de Vlaamsehe taal geschreven, om de voortreffelijkheid der Fabels, bij het algemeen, te doen uitkomen, en heeft dezen titel: *Schat der Fabels, gekosen uyt de voornaamste Verdichtschryvers*; en hij zegt, in de Voorrede: „Om de misachters van de Nederduitsehe tael te overtuigen, dat zy zoo bekwaem is, om verheven zaken kort en bondig aen te wyzen als eenige andere. . . .” — *Witsen Geysbeck*, in zijn *Woordenboek der Nederd. Dichters*, enz., die hem JAN LOURENS KRAFFT noemt, velt een vrij streng oordeel over dit Werk, waarop, tijd en plaats in aanmerking genomen, thans, ja, nog al wat af te dingen zou zijn, even als er veel af te dingen is op de taalzuivering van zijn tijd, bepaaldelijk in zaken, waarop die nimmer had mogen toegepast worden; doch een ieder wil zijn eigen licht doen schitteren, door dat der voorgangers te verduisteren. Wel beschouwd, echter, is het hiermede gelegen, als met het fundament van een gebouw: de eerste steen moet den tweeden dragen en verheffen, en zoo vervolgens, tot aan den trans toe; eerst dan kan het volmaakt worden genoemd, want het is alleen door een naauw en onderling verband tot de volmaaktheid van het geheel te brengen. Bij gevolg is de hoogste steen niet zonder den laagsten tot zijn verheven stand gekomen, en kan hij zich daarom niet beroemen, zich-zelven te hebben verheven. — Eveneens is het met de kunsten en wetenschappen gelegen.

KRAFT. (JAN LODEWIJK) Zie bij *Immerzeel*, en bij mij op KRAFFT. (JAN LODEWIJK)

KRANEVELT. (N...) Bij *Houbraken*, en ook bij *Weyerman*, II, blz. 150, vindt men in het levensberigt van ANT. WATERLOO gewag gemaakt van zekeren schilder, N. KRANEVELT, op wien *Joost van Vondel* het volgende grafsehrift vervaardigd heeft: „*Hier rust KRANEVELT, wiens gonst — Blaakt' uyt lust tot Schilderkonst, — Die de hand hield braaf en eël — Aan zyn levendig penseel. — Eert dien geest in 't konstig werk — Houw een Veldkraan op zyn zerk.*” — Zijn schilderwerk is, zeker, bij *Vondel* bekend, en, waarschijnlijk, van eene godde soort geweest,

— ik zou denken landschappen, af te leiden uit het woord *Veldkraan* — anders toch zou hij, die zooveel kunst zag en, als het ware, er in leefde, zich er zoo vleijend niet over hebben uitgedrukt.

KRAUL (J.) wordt als een Nederlandsch kunstenaar beschreven, in den *Catalogus* van *Theodorus van Duyssel, Amsterdam, 1784*, bl. 6, N. 33 en 34: „*Een Fraay Boschgezicht*, waarin twee wandelende reizigers; zonachtig, plaisant en uitvoerig, door J. KRAUL. — *Een dito, Landschap met geboomte*, waarby boerenwoningen, verder een bergachtig verschieet.” — In een *idem*, te *idem*, van J. de Bosh, 1785, waren insgelijks vier stuks, gelijke voorstellingen, door hem geteekend. Zie bl. 64 van dien *Catalogus*.

KRAUSZ. (SIMON ANDREAS) staat reeds bij *Immerzeel* beschreven; ik voeg er bij, dat hij ook de etsnaald gehanteerd heeft. Ik bezit er eenige proeven van, als: *Eene oude vrouw, die, met een bril op, bij eene tafel, en den Bijbel op haren schoot, zit te lezen*, in 4°. — *Een boertje, dat zijn pijp aansteekt*; een zeer klein prentje, in den trant van OSTADE. — *Een rustende boer, bij een boom gezeten*, in kl. 8°. Dit laatste is allcen beteekend s. A. KRAUSZ f., en gelijkt wel alsof het met zwart krijt geteekend werd. Het eerste is zeer zwaar en te zwart bewerkt; het tweede heeft weinig kunstverdiensle.

KREINS. (HILAIRE ANTOINE) Het portret van dezen verdienstlijken kunstgraveur, dat voor zijne biographie, bij *Immerzeel*, wordt gevonden, is naar eene fraaije lithographie, door C. BAUGNIET, in 1835, vervaardigd, genomen. — Ik bezit een exemplaar, door den heer KREINS-zelven beteekend.

KREMER (PETRUS) is reeds naar waarde bij *Immerzeel* beschreven. Zijn afbeeldsel, aldaar te vinden, is genomen naar een kapitaal portret, met bijwerk, en een *Gezigt op de Lieve-Vrouwe-kerk en toren, te Antwerpen*, door C. BAUGNIET, in 1838, fraai op steen gebragt.

KREPS. (DOROTHEA) Op eene kunstbeschuouwing, te *Utrecht*, in 1846, zag ik van deze kunstnares eene tekening, zijnde *Een studieblad met vruchten*, zeer verdienstlijk in kleuren bewerkt. Naar alles te oordeelen, moel zij, in het begin der XIX. eeuw, de kunst, waarschijnlijk, voor uitspanning hebben beoefend.

KREVELT (A. VAN) was een middelmatig kunstgraveur, die, in de tweede helft der XVIII. eeuw, bloeide. *Een kaartje van Nederland*, met bijwerk, door hem gesneden, voert het jaarmerk 1783.

KRONENBERGH, (STEVEN) van 's *Gravenhage*, was, volgens *Van Mander*, een leerling van FRANS FLORIS, die hem, wegens zijne bijzondere kunstbekwaamheid, in zijn Werk heeft opgenomen.

KROOS. (N. VAN) Aldus komt zijn naam voor in den *Catalogus* der Verkoopmg van A. Delfos, gehouden te *Leyden*, 28 April, 1804, onder Nr. 25, der schildereien: *Een Gezicht langs het water, op de stad Haarlem*; op den voorgrond eenige koeijen, en visschers bij hun vaartuig, helder en uitvoerig op paneel geschilderd door N. VAN KROOS, 1653; h. 19, br. 26 dm. — Verder nog Nr. 27: *Twee stuks landschappen, met boomen en gezichten op steden*, op paneel, door DENZELFDEN, 1652. — Welligt is het dezelfde persoon, die bij *Immerzeel* op het Artikel A. VAN CROOS beschreven staat. Zie aldaar, en bij mij, op CROOS, (J. VAN) en CROOST. (ANTONIE VAN DER)

KROT (WILLEM BARTEL VAN DER) wordt, door *Nagler*, als schilder, te *Leeuwarden*, vermeld, die, met den naam van een uitmuntend kunstenaar, in 1836, aldaar, is overleden. Hij vraagt, of deze verwant was aan den reeds door hem vermelden W. B. VAN DER KOOI, die in *Van Eynden en Van der Willigen* beschreven is? Ik antwoord daarop, dat het één-en-dezelfde persoon is, wiens naam weder, hier

of daar, door *Nagler* zóó verdraaid is gevonden, dat dit hem aanleiding tot deze vraag gegeven heeft.

KRUGER (E. F.) schilderde huislijke en landlijke onderwerpen, bij kaars- en maanlicht voorgesteld, alsmede portretten enz., zooals ik er op Tentoonstellingen te *Amsterdam*, waar hij toen woonachtig was, van 1818 tot 1844, gezien heb.

KRUGER. (F. en JACOB) Deze waren, volgens *G. Hoet, de Jonge*, „bekwame landschap- en modern-schilders,” die in het Werk van *Van Gool* hadden behooren te zijn vermeld.

KRUGER (J.) was een portretschilder, die daarbij veelal het landschap aanbragt. — Op de Tentoonstellingen van 1820 en 1822, te *Amsterdam*, waar hij toen woonde, was van zijn werk ook een *Christushoofd*.

KRUMPELMAN, (HERMANUS) onstreeks 1789, te *Monnikendam* geboren, woonde, in 1849, nog te *Edam*, waar hij de betrekking van Stads-teekenmeester bekleed le. — Hij schilderde landschappen, stadsgezigten enz., waaronder een *Gezigt in de kerk, te Edam*, de goedkeuring der kunstkenneren wegdroeg. — Hij heeft een zoon, ERASMUS genaamd, die mede de kunst beoefent. — Medegedeeld berigt. —

KRUSEMAN. (CORNELIS) *Immerzeel* heeft reeds een uitvoerig Artikel over dien, in zijn tijd hoog-geroemden schilder, met wèl-verdienden lof, gegeven, en eindigt, dat „deze groote kunstenaar zich, sedert 1841, in *Italië* bevindt, waar hij zich, onder anderen, bezig houdt met het schilderen van een tafereel, voorstellende *Johannes den Dooper, predikende in de woestijn*, hetwelk hem kort vóór zijn vertrek, door Z. M. Willem H. besteld werd.” — Als een vervolg daarop behoort nog tot de geschiedenis, dat, vóór zijn gemeld vertrek naar *Italië*, een groot aantal zijner kunstvrienden en letterkundigen, zich, op den 5. Julij, 1841, in den Schuttersdoele, te 's *Hage*, vereenigden, om hem op een afscheidemaal, in toasten vol geestdrift, en in verzen vol gloed, hulle hulde, hoogachting en vriendschap aan te bieden. Een zilveren Penning werd hem, tot aandenken aan dit feestmaal, door zijne vrienden in het vaderland overhandigd. Op dezen Penning staat de *Naam des kunstenaars*, omgeven door een Lauwerkrans, en aan de keerzijde leest men: *Aandenken van zijne Vrienden, bij zijn vertrek naar Italië*. MDCCCXLI, omringel door een krans van Vergeet-mij-niet. — Twee dagen daarna vertrok hij naar de plaats zijner bestemming. — Reeds in 1843, prijkte de Haagsche Tentoonstelling met zijne in *Italië* vervaardigde tafereelen, als: *Eene huiswaarts keerende herdersfamilie*. — *Een groep van vijf beelden*, uit *Ischia en Procida*, — en *Een meisje, den handkus toebrengende aan eene non der H. Theresia-orde*, uit *Napels*. Het eerste, bekroond met de bronzen Medalje, te *Antwerpen*, berust te *Weenen*, en komt gelithographieerd voor in de *Kunstkronijk*, 1853; het tweede bij den Heer *Stanfield*, in *Engeland*, gelithographieerd door *Wicks*, als premie-plaat van het *Kölnische Kunstverein*, in 1847; het derde bij den Heer *M. Hofman*, te 's *Hage*, en staat gelithographieerd in de *Kunstkronijk*, 1849. — In 1844, zoud bij naar de Tentoonstelling, te *Parijs*, *Het Gebed des Geloofs zal den kranke behouden*, aldaar met de gouden Medalje bekroond, en in bezit van Mevr. *de Princes Kotschouby*, te *St. Petersburg*. Deze schilderij werd, om hare onmiskenbare verdienste, algemeen geroemd. Zij is door KRUSEMAN-zelfen gelithographieerd, voor het *Schilder- en Letterkundig Album*, 's *Hage*, bij *C. W. Mieling*, 1848. — Behalve nog andere belangrijke werken, te *Rome* vervaardigd, bleef zijn hoofdwerk, *Johannes de Dooper*, nog to voltoojen, dat in 1846 reeds zoo verre gevorderd was, dat H. M. de Koningin (toenmaals Kroonprinses) der Nederlanden, met Prins Alexander, *Rome* bezoekende, ook deze schilderij in zijn atelier bezigtigd, en Hoogstderzelver tevredenheid daarover te kennen gegeven heeft. In het midden van 1847,

werd zij afgewerkt en naar *Nederland* gezonden, en reeds den 15. October mogt de heer KRUSEMAN het kolossale doek, in de Tecken-akademie, te 's Hage, Z. M. den Koning vertoonen. Daags daarna, noodigde hij zijne kunstbroeders uit, om zijn nieuw kunstgewrocht te komen beschouwen. De algemeene indruk was groot. De Haagsche kunstenaars besloten, eenparig, den schilder voor zijn *Johannes* een openlijk bewijs hunner hulde te geven. Spoedig werd er een fraaije zilveren bokaal, met deksel en blad, bij den heer *Meijer*, te 's Gravenhage, vervaardigd. Op het deksel zijn twee dichtregelen gegraveerd, uitdrukkende *de Hulde, door Hollands School, aan KRUSEMAN gebragt, op het zien van zijnen Johannes*. Eene Commissie, uit hun midden benoemd, overhandigde den heer KRUSEMAN dit schitterend eereblijk, begeleid van een sierlijk perkament, de *handteekening* voerende van elk der vereenigde kunstenaars, en tevens strekkende ter bevestiging „dat zij niet alleen spreken durven uit naam van de kunstenaars in *Nederland*, maar ook van allen, die de *Prediking van Johannes* mochten aanschouwen, welk kunsttafereel, voor immer, eene roemrijke gedachtenis hecht, onafscheidbaar, aan den naam van KRUSEMAN, in de getrouwe geschiedrolle der kunst.” — Zie *Haarlemsche Courant*, 1847, Nr. 256. — Den 6. December daaraanvolgende, benoemde de Vorstlijke bezitter der bedoelde schilderij, Z. M. de Koning, KRUSEMAN tot *Kommandeur der Orde van de Eikenkroon*. — Het tafereel is daarna achtereenvolgens te *Utrecht, Rotterdam, en Amsterdam*, in *Arti et Amicitiae*, 1848, openbaar tentoongesteld. Te 's Hage bragt het ten voordeele der armen 1100, en in *Arti et Amicitiae*, voor het weduwen- en wezenfonds, f 1800 op. Daarna werd het in de vorstlijke kunstgalerij geplaatst, en ging, in 1850, bij verkoop dier schilderijen, voor f 5000, in handen van den Makelaar *De Vries*, over. — Van de werken, welke hij verder nog heeft vervaardigd, wil ik alleen maar aanwijzen, die eene blijvende bestemming hebben verkregen, alsmede de hem in 1848, door Jonkheer *Huydecoper van Zeist*, (die hem ook te *Rome* bezocht had) voor een der zalen van diens buitenverblijf, opgedragen vier tafereelen uit het Nieuwe Testament, welke schoone taak hij van 1849 tot 1854 volbragt heeft. Die voorstellingen zijn: *Zie den Mensch*; — *De Kruisdraging*; — *Maria en Martha*; — *De Kinderzegening*, zijnde allen op de Tentoonstellingen, te 's Hage en *Amsterdam*, met hooge belangstelling, bezigtigd. *De Kruisdraging* werd ook op die te *Brussel*, in 1853 gehouden, geplaatst, en door de Jury met de gouden Medalje bekroond. — Na al dit volbragte werk, gevoelde hij behoefte, om zich uit de woeling, die hem omgaf, te verwijderen, en een meer rustig leven te gaan leiden, hetwelk hij vond in een voor hem geschikt verblijf, in het vriendelijke *Lisse*, aan den straatweg, tusschen *Leyden* en *Haarlem* gelegen. Van de weinige jaren, welke hij dáár mogt vertoeven, werden maar al te veel maanden droevig gekenmerkt door ligchaamslijden, waarvan nog het smartlijkste was, dat het den lijder slechts bij tusschenpoozen veroorloofde, om zijn werk weder op te vatten. In den zomer van 1857, mogt de heer KRUSEMAN een meer verbeterden gezondheidstoestand genieten, doch, helaas! in October werd hij door koortsen aangetaast, die zijn reeds ondermijnd gestel zóó spoedig sloopten, dat de dood den 14. November, 1857, een einde maakte aan een ruim zestig-jarig leven, gekenmerkt door onvermoeide werkzaamheid, en rijk aan scoone vruchten voor de vaderlandsche kunst. — Onder de laatste zijner werken vindt men *De Maagd Maria, met het kind Jezus*, onder het opschrift: *Beatam me dicent omnes generationes*, in 1855, te *Leeuwarden*, later te *Amsterdam*, en eenige maanden vóór KRUSEMANS dood, in 1857, te 's Gravenhage, ten toon gesteld; — eene genre-schilderij, *Twee kinderen, hout sprokkelende*, — en een *Carton in potlood*, naar aanleiding van Spreuken XVII.,

vs. 1., vermeld. — Bij de kunstenaars, door hem gevormd, en door *Immerzeel* opgegeven, moet ik nog voegen de Heeren D. BLES, en HERMAN TEN KATE. — KRUSEMAN heeft meermalen gelithographicerd, en, behalve de genoemde plaat, *Het gebed des Geloofs* enz., *het Portret van de beroemde Zangeres Henriette Sontag*; — *Idem van Doctor Cuyper*; — een studieblad met drie koppen; — een bijblad bij zijn portret door L. VAN DEN WILDENBERG, 1829, geteckend, behoorende in de *Collection de Portraits des Artistes modernes etc., Bruxelles, 1822* en vervolg., 10 cahiers, 60 portretten, in f^o.; — voorts twee prenten, *de Tempel van Neptunus*, en het *Titelblad voor het Werk: Aanteekeningen van C. KRUSEMAN betrekkelijk dezelfs kunstreis en verblijf in Italië; verzameld en uitgegeven door A. Elink Sterk, 's Gravenhage, bij L. de Visser, 1826*. Daarvan is eene Hoogduitsche vertaling verschenen, bezorgd door C. MEYBOOM, Embden, 1831. Gedrukt bij H. Wootman Jr. De platen zijn gekopieerd. — Waarschijnlijk, tot eene proeve, heeft hij twee etsjes vervaardigd, die zeer zeldzaam zijn, als: *Zeven stuks fantasiën, omtrekken van mans- en vrouwenhoofden*, waarvan zes in profiel, het onderste als dood voorgesteld, op één blad; beteekend C. KRUSEMAN, 1818, h. 95, br. 104 str. Ned. en zonder marge; — het andere, *Zes stuks idem, zoo van mans- als vrouwenhoofden*, waarvan dat (zoo ik het wél heb), met de gevederde baret op het hoofd, hem-zelven, nog jeugdig, voorstelt, en veel heeft van zijn portret, hier bovengenoemd; beteekend, aan de smalle zijde der plaat, C. KRUSEMAN f. 1818, h. 50, br. 81 str. — Er gaan acht portretten van hem uit, als: 1. het reeds genoemde, door VAN DEN WILDENBERG; — 2. *Idem* door L. A. VINCENT geëtsd, h. 195, br. 157 str.; dit is hoogst zeldzaam, dewijl er slechts 2 à 3 afdrukken van bekend zijn, en werd naar hetzelfde portret genomen als Nr. 1; echter is er hier eene hand, die den mantel met bont vasthoudt, bijgenomen; — 3. *Idem*, voorkomende in *Van Eynden en Van der Willigen*; — 4. *Idem* door A. J. ENSLAD *ad viv. del.*, in het *Album*, door Mieling uitgegeven; — 5. *Idem*, staalgravure, in kl. 8°., waarschijnlijk, naar Nr. 4 genomen; het is mij niet bekend, in welk Werk dit voorkomt; — 6. *Idem*, voorkomende bij *Immerzeel*, genomen naar een door J. H. KOELMAN, in 1838, geteckend portret; — 7. *Idem* door A. W. F. KACHEL *del.*, naar eene photographie, en door W. H. STAM *sc.* in hout, voor de *Kunstkronijk*, 1858; — en 8. hetzelfde portret, anders-om, door denzelfden, om het eerste, dat niet gelukkig was uitgevallen, te vervangen. — De 3. en 4. Aflevering der *Kunstkronijk*, 1858, is geheel gewijd aan een uitvoerig levensbericht van CORNELIS KRUSEMAN, door den Heer Th. van Westhrene W. met zorg behandeld, die daarvoor den dank van iedereen, die waarde aan de nagelichtenen van hoogst verdienstlijke Nederlanders hecht, verdiend heeft. De Heer van Westhrene heeft, met veel omzigtigheid en oordeel, de legio kritiek, terecht of te onrecht, over des kunstenaars werken gemaakt, in het midden gelaten, en, zooveel mogelijk, de door hem vermeldo feiten uit echte bronnen, vooral bij des schilders Neef, den Heer JAN KRUSEMAN JR. — Zie aldaar. — geput, zoodat ik den belanghebbende naar die *Kunstkronijk*, als zijnde een blijvend Werk, verwijze, waar men méér details, dan ik hier voor mijn Werk noodig oordeelde, verenigd vinden zal. Tevens is daarbij ook eene lijst van al de door hem vervaardigde *Schilderijen*, als *Onderwerpen*, *Tentoonstellingen*, *oorspronkelijke Koopers*, of *tegenwoordige Eigenaars*, en *Bijzonderheden*, naar tijdsorde gerangschikt, gevoegd.

KRUSEMAN, JR. (JAN) een voornaam kunstbeoefenaar, te 's Gravenhage, die zich aanvankelijk ten doel steld, om zich geheel aan de kunst te wijden, en tot dat einde nog een jaar bij den hoofden berwijzer der Haagsche Akad. mis, den Heer

J. E. J. VAN DEN BERG, werkzaam bleef. Ofschoon later door omstaandigheden genoodzaakt geworden, daarvan gedeeltelijk af te zien, heeft hij toch dezelfde liefde voor alles, wat kunst is, of er mede in betrekking staat, behouden. Daartoe heeft, natuurlijk, sterk bijgedragen de dagelijkse omgang met zijn Oom, den beroemden kunstschilder CORNELIS KRUSEMAN. De Heer KRUSEMAN heeft veel gereisd en daardoor schoone natuurtooneelen, en veel kunst in *Engeland, Frankrijk, België, Noord- en Zuid-Duitschland, en Italië*, — (waar hij, in 1847, zijn oom, te Rome, eenige weken bezoekt) — vooral te *Florence, Bologna en Venetië* gezien. Hij bleef een geheel jaar te *Triest*, in een handelshuis werkzaam, en keerde vervolgens over *Salzburg* en *Munchen* naar *Holland* terug. Die reizen verschafften hem de gelegenheid, om een groot aantal studiën en schetsen naar de natuur, zijne geliefkoosde leidsvrouw, te vervaardigen, die, als een schat, in zijne portefeuille dagelijks aangroeide, en hem nu, van tijd tot tijd, bij de beoefening als uitspanning in de kunst, tot een leidraad steeds nuttig zijn, om den indruk daarvan op nieuw bij zijne werken te kunnen genieten. — Sedert eenigen tijd, heeft hij zich aan het schilderen begeven, alleen onder behulp van den raad van goede kunstvrienden, en met de natuur steeds als gids voor het oog. Stadsgezigten zijn zijne geliefkoosde onderwerpen, doch hij heeft nog nimmer op eenige Tentoonstellingen iets ingezonden. — Vroeger lid van de Haagsche Etsklub zijnde, vervaardigde hij, alleen om een praktisch denkbeeld van deze kunst te verkrijgen, eenige etsproeven; ook heeft hij twee *Lithographiën*, naar de natuur, en welke men fraai kan noemen, geteekend, zoo als ik er een van voor mij heb, zeer geestig, voorstellende een schoon *meisje*, dat, met een emmer aan haren arm en eene kan in de hand, uit een *gering woonhuis*, voor welks ingang een houten portaal met een trap staat, schijnt te zijn afgekomen, enz. in 4°., beteekend J. KRUSEMAN, Jr. *del. et lith.* Ze zijn niet in den handel. Het is dezelfde voorstelling, waarvan ik eene zeer goede etsproef gezien heb, doch met het figuurtje niet afgewerkt, h. 83, br. 56 str. Ned.; niet beteekend. — Sedert eenige jaren is hij bezig, eene verzameling van Werken over de Hollandsehe en Vlaamsche Kunstgeschiedenis bij een te brengen, met het doel, om zich op de hoogte dier historie te stellen. Tevens is bij hem voorhanden alles, wat in druk is verschenen, zoowel in Dagbladen als Tijdschriften, over CORNELIS KRUSEMAN, alsmede alle lithographiën en gravuren, met de verschillende drukken en proeven (op eenige weinige na), naar diens schilderijen genomen; voorts *Lithographiën*, en de *twee eenige Etsjes*, door zijn Oom vervaardigd, en, eindelijk, *acht* verschillende portretten, hem voorstellende, bevattende te zamen 70 à 80 stuks. Het is te hopen, dat een en ander door den kunstlievenden neef geheel compleet zal worden gemaakt, en anderen tot een spoorslag moge strekken, om, langs dien weg, voor de toekomst, sprekende geschiedenissen daar te stellen. — Wij wenschen, dat de Heer KRUSEMAN, in het voordeel der kunst, op zijn ingeslagen baan zal voortgaan, en zich verder aan hare belangen, ook in zijne, sedert 1858 aanvaarde, eervolle betrekking, als Secretaris van het schilderkundig genootschap *Pulchri Studio*, te 's Hage, staande onder de bescherming van Z. M. den Koning, moge wijden, waartoe hem zijn pas dertig-jarige leeftijd nog groote ruimte tot gewenschte krachtsontwikkeling schenken kan.

KRUSEMAN. JANSZON (JAN ADAM) Deze hoogst verdienstlijke portret- en historieschilder, een der sieraden van de Nederlandsche kunstschool van onzen tijd, is door de welversneden pen van *Immerzeel*, naar waarde, reeds vermeld. Hierbij moet ik echter nog voegen, dat zijne ouders waren de Heer *Jan Alexander Kruseman*, ambtenaar, te *Haarlem*, en Mevrouw *Dorothea Kruseman*, geboren *Steenkamp*. — Het is mij voorts eene aangename taak, het levensbericht en de opgave der werken van den

Ridder KRUSEMAN hier verder te kunnen vervolgen. — Behalve de bij *Immerzeel* genoemde *Portretten* van *Z. M. Koning Willem I*, en van *Z. K. H. den Prins van Oranje*, benevens de *Portretten, levensgroot, ten voeten uit, van Z. M. Koning Willem II*, door hem voor het *Raadhuis* to *Amsterdam* en 's *Gravenhage* vervaardigd, en wier treffende gelijkenis, vooral dat van den beminden ridderlijken Vorst, zoo algemeen de aandacht boeide, werd hem eene gelijke afbeelding voor de *Eerste Kamer der Staten-Generaal*, te 's *Gravenhage*, opgedragen, waarover men in de *Amsterdamsche Courant* van 20. Maart, 1849, vermeld vindt eene aankondiging van den beroemden schilder J. A. KRUSEMAN Jz., inhoudende: „dat het *Afbeeldsel van Koning Willem II*, bestemd voor de vergaderzaal van de *Eerste Kamer der Staten-Generaal*, thans voltooid is, en het publiek binnen weinige dagen in de gelegenheid zal worden gesteld, om het laatste Portret van dien zeer betreurd n Vorst (overl. 17. Maart, 1849) te bezigtigen. De Heer KRUSEMAN stelt voor, om de opbrengst daarvan te bestemmen tot eene dankbare buldo der Natie aan haren Koning Willem II, in een hem waardig Standbeeld, en vleit zich, dat dit denkbeeld algemeen bijval in den lande vinden zal.” — Eene gelijke afbeelding, van 's kunstenaars hand, versiert de wanden der *Koninklijke Militaire Akademie*, to *Breda*. — Behalve deze vier, heeft hij er nog drie, van minderen omvang, doch mede levensgroot, geschilderd, waarvan er een, als het ware, tot een reliek van dien onvergetelijken Vorst, bij zijne Gemalin, de *Koningin-Weduwe* berust, en dat het laatste portret is, weinige dagen vóór den dood van Koning Willem II. vervaardigd. H. M. vereerde hem daarvoor, eigenhandig, met de bijzondere *Medalje*, op het afsterven des Konings geslagen. — Ook had hij de eer, het *Portret van gemelde Vorstin*, zeer ten genoego van het algemeen, te vervaardigen. — Bij de reeds door *Immerzeel* genoemde *Portretten*, voeg ik nog alleen dio van de volgende voornamen personen, als: dat van de Heeren *P. Huydecoper, Burgemeester van Amsterdam*; — *Generaal d'Eerens, Gouverneur-Generaal van Neerl. Indië*; — *Staatsraad Baron van Keversberg, Gouverneur van Antwerpen*; — *Minister Van der Hoop*; — *Admiraal Kuwel*; — *Vice-Admiraal J. C. Rijk, Gouverneur-Generaal der West-Indië*; — *Generaal Baron Nahuys van Burgst* enz. — De historische onderwerpen, bij *Immerzeel* vermeld, zijn allen in onderscheiden verzamelingen, in *België*, geplaatst. Het laatst bij hem genoemd tafereel (*Jochebed*) berust in de collectie van *Jonkh. Munter van Sleeburg*, to *Amsterdam*, waar zich ook de *Jacoba van Beijeren* bevindt. — Verder is in het kabinet van den Heer *Van der Hoop*, aldaar, *Nederlands Dichteren-rei* der XVII. eeuw. — *De laatste der Machabeën*, in dat van den Heer *Van Walcheren van Wadenoyen*, bij *Amersfoort*. — *Maria met het kind Jezus*, en *Maria en Johannes bij het kruis*, beiden in de kunstverzameling te *Dublin*. — *Prins Maurits bij het lijk zijns vaders*, in die van Mevrouw *A. Loopuyt*, te *Schiedam*. — *Françoise en Nicolette de Foix*, in de Kunstvereniging, te *Weenen*, waar zij ook begraven, doch alleen onder de leden, uitgereikt is. — Naar onderscheiden dezer historische schilderijen zijn lithographiën vervaardigd; ook naar genre-stukken, studiehoofden en portretten zijn er gegraven, maar niet in den handel gebracht, met uitzondering eener gravure door w. STEELINK, naar zijno schilderij, voorstellendo *het Penningsken der arme weduwe* die, in 1858, bij de Heeren *F. Buffa*, to *Amsterdam*, is verschenen. — In 1830, werd de Heer KRUSEMAN benoemd tot *Lid van den Raad van Bestuur en Directeur der Koninklijke Academie van Beeldende kunsten*, to *Amsterdam*. Na, gedurende twintig jaren, met onvermoeido vlijt, in die betrekking werkzaam to zijn geweest, verzoekt hij, in 1850, zijn ontslag, dat hem door *Z. M.* op de eervolste wijze is verleend geworden, terwijl hem door den Raad van Bestuur, tot een blijvend aan-

denken, de *Groote Eere-medalje der Akademie*, met toepaslijk opschrift, werd vereerd. — Bij zijn afscheid van deze Akademie had er nog eene indrukwekkende plegtigheid plaats, namelijk, de Raad van Bestuur had den Heer KRUSEMAN uitgenoodigd, om, op den 19. Februarij, 1851, de uitreiking der Eeerprijzen te doen, welke hij dan ook, tevens met eene *Redevoering*, in de openbare vergadering, bij die gelegenheid gehouden, met een hartlijk vaarwel aan allen, heeft bewerkstelligd. Het verwekte diepen indruk, toen hij, ten slotte, tot zijne kweekelingen en leerlingen het woord voerende zeide: „Het is mij als een huisvader, die zich voor een geruimen tijd van zijn gezin zal verwijderen: vermaningen en wenschen voor hun heil willen geen einde nemen. Even zoo thans met mij, nu ik ook u ga verlaten, want ik mogt u aller achting en liefde genieten; gij waart steeds aan mij, en ik aan u gehecht. Maar, gelijk het laatste woord van den vader wezen zou: *Mijne kinderen, houdt u goed*, zoo roep ik ook u, voor de laatste maal, als uw leermecster en vriend, welmeenend toe: *Mijne kweekelingen, houdt u goed*. Ncemt deze woorden als eene gedachtenis van mij op, en hecht er de beteekenis aan, welke ik daarmede heb bedoeld, deze, namelijk: gedenkt, dat gij de heerlijkste vermogens van uwen Schepper hebt ontvangen, maar dat gij verantwoording schuldig zijt, of gij die vermogens goed gebruikt, dan wel misbruikt hebt;” enz. — Bij zijn vertrek uit *Amsterdam*, heeft hij tevens opgehouden, als lid van het Bestuur der Maatschappij *Arti et Amicitiae* werkzaam te zijn. — Nu vond hij eenige verpozing van zijne moeilijke en veel-omvattende werkzaamheden, waartoe eene onafgebroken zorg vereischt werd, en, uit zijne woelige omgeving verwijderd, zocht hij verademing te scheppen in het landleven, waartoe hij *Driebergen*, bij *Utrecht*, verkoos, waar hij eenige jaren vertoefde, om zich thans echter, 1859, in de aangename landsdouwen zijner geboorteplaats, *Haarlem*, te vestigen, steeds onvermoeid zijn talent oefenende, zooals op de twee Tentoonstellingen, te *Amsterdam*, in 1858, gehouden, uit zijne historische tafereelen, *Prins Maurits, bij het lijk van zijnen vader*, — *de Dichter Milton*, — *de Goede tijding*, — *het Leven*, — en eene *Armenische vrouw*, overvloedig gebleken is. — Den 2. November, 1844, heeft Z. M. de Koning de Tentoonstelling van October, te *Amsterdam*, na den afloop, bezocht, — iets dat nog nimmer geschied was — en bij deze gelegenheid onzen kunstenaar, op dienzelfden dag benoemd tot *Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw*, door eene zeer vereerende begeleidende missive vergezeld. Dien tengevolge werd hem en den Heer N. PIENEMAN, wiendezelfde onderscheiding te beurt viel, eene serenade bij fakkellicht, eerst op den 12. November — wegens afwezigheid van den Heer KRUSEMAN — gebragt, door een aantal kunstenaars en kweekelingen van de Amsterdamsche Schilderschool. — In datzelfde jaar benoemde Z. M. hem tot Lid van het Koninklijk Nederl. Instituut, en hield hij, in 1846, als Voorzitter van de 4. Klasse, op de Algemeene vergadering van 14. April, eene belangrijke Redevoering, tot onderwerp hebbende de beantwoording der vraag: *Welke zijn in onzen tijd de behoeften voor de beoefening der Beeldende Kunsten in ons Vaderland?* Hierin bespeurt men den juiststen blik, door den praktischen kunstenaar, in de theorie, en, in de omgeving, op het zichtbare gebied van de beoefening der beeldende kunsten, geworpen, door voorbeelden, voor en tegen de heerschende stellingen en smaak, toegelicht, en waarbij hij, ten slotte, de middelen aanwijst, om in de „*behoefte aan meer degelijke kunstvoortbrengselen*” te voorzien. — Verder is hij lid van onderscheiden Kunstgenootschappen, zoo hier te lande, als daar buiten; ook is hij lid van het *Provinciaal Utrechtsch Genootschap*. — Onder het groot aantal leerlingen, in zijn atelier, door zijne vaderlijke zorg, tot mannen in de kunst gevormd, vindt men er reeds meer dan een met eere en

roem vermeld, als de Heeren; J. ISRAEL, M. CALISCH, V. BING, G. POSTMA, BRAEDT VAN UBERFELDT, J. C. VAN ROSSUM, L. CHANTAL, A. F. ZÜRCHER, L. KOOPMAN, D. VAN DER KELLEN Jr., J. VAN KONINGSVELD, J. W. GERSTENHAUER ZIMMERMAN, H. E. REYNTJES enz., waarbij nog een drietal behoort, BEUKELAAR, DE VLETTER EN PYNACKER, reeds door den dood weggerukt. — Een zijner zonen, JAN THEODOOR KRUSEMAN, geboren 7 November, 1835, te *Amsterdam*, heeft zich, onder de leiding van onzen laudgenoot, den Heer W. ROELOFS, te *Brussel*, in het landschap-schilderen geoefend, waartoe hij veel aanleg had. Zijne vorderingen waren snel, en hij mogt het genoeg smaken, om op de groote algemeene Tentoonstelling, te *Parijs*, in 1855, een zijner voornaamste stukken aangekocht te zien. Later het vak van zeeschilderen er bij wenschende te voegen, deed hij voor zijne studie onderscheiden zeereizen, en bragt mede eenigen tijd onder de leiding van den Heer L. MEYER, te 's *Hage*, door. Hij bezit veel gevoel voor kleur en effect, en heeft iets origineels in zijne opvattingen, waartoe zijne reizen sterk hebben bijgedragen. Men koestert alzoo de beste verwachting van zijne verdere gunstige ontwikkeling, waarvoor zijne tafereelen, *Een gestrande brik op de Engelsche kust, nabij Romney*, en *Scheveningsche visschers, op de haringvangst, onder den Engelschen wal*, op de Tentoonstellingen in de *Academie-zalen*, en in *Arti et Amicitie*, te *Amsterdam*, in 1858, een allezins gunstigen maatstaf opleveren.

KRUYF. (A. en JACOB) De tweede dezer was van *Haarlem*, en schilderde architectuur-stukken en zeehavens, welke hij met vele kleine figuren stoffeerde. Dat hij, omstreeks 1670, naar *Frankrijk* is ontboden, wordt door *Nagler*, op gezag van *Weyerman*, gezegd. — De eerste, die een tijdgenoot van JACOB was, schilderde en teekende dezelfde onderwerpen.

KRUYFF (CORNELIS DE) is reeds bij *Immerzeel* vermeld; ik voeg er bij, dat hij ook de etskunst heeft beoefend, blijkens een prentje, hetwelk ik voor mij heb, voorstellende een *Landschap, met op den voorgrond vervallen boerenhutten, en een man, met een bijl op de schouders*; in het verschieft een dorpsgezicht enz.; groot, met de marge, 160, bij 125 str. Ned.; beteekend c. d. k., zijnde van eene vaste, doch luchtige behandeling. Het berust bij den Heer *Ph. Van der Kellen*, te *Utrecht*.

KRUYSBERGEN (...) was een kunstschilder, die, in het begin der XVIII. eeuw, te 's *Gravenhage*, bloeide. Hij is de leermeester geweest van JOHANNES VAN DER WAL. Hij schilderde, met goed gevolg, behangsels, — de heerschende mode van dien tijd — hetgeen hem, met andere werken van dezen aard, een ruim bestaan opleverde. Dit staat reeds bij *Van Eynden* en *Van der Willigen* geboekt.

KRUYT. (C.) *Een zeegevecht vóór, en bombardement van Algiers*, door C. KRUYT, h. 6 p. 2 dm., br. 8 p. 6. dm.; deze schilderij was onder Nr. 89 van den *Catalogus der Verkoopung van P. J. Mensart*, te *Amsterdam* gehouden, in 1824.

KRYGEER, (A. C.) een kunstschilder, te *Amsterdam*, van wien ik stadsgezichten, en ook een *binnenhuis met eene zittende vrouw* enz., op de Tentoonstelling te *Amsterdam*, 1820, en op die te *Haarlem*, in 1825, heb gezien. — *Nagler* noemt hem verkeerdelijk KRYGNER.

KRYTBOL. (W) Zie bij *Immerzeel* eu bij mij op VREE. (NICOLAAS DE)

KUCHLER, (C. H.) een medailleur, Vlaming van geboorte, die op het einde der XVIII. eeuw bloeide. — Hij was graveur in het etablissement van *M. Bolton*, bij *Birmingham*, en vervaardigde aldaar ook eenige medaljes, die met c. n. k. beteekend zijn. Zij worden afgebeeld gevonden in de *Histoire numismatique de la Révolution française par M. Henuin*, pl. 44, 61, 86, en ook in de *Trésor*

numismatique et glyptique, onder de verzameling *Médailles de la Révolution française*, pl. 53, Nr. 12, 36, Nr. 1, 2, 45, en Nr. 6. Zie Nagler.

KUFFENS, of KUSSENS. Zie CUSSENS.

KÜHNEN (PIETER LODEWYK) is reeds bij *Immerzeel* beschreven. Ik ben echter in de gelegenheid gesteld, eenige bijzonderheden betrekkelijk 's kunstenaars eersten levensloop te kunnen mededeelen, waaruit men weder ziet, dat, hoe een waar talent ook met lot en tijd moet worstelen, het alleen door volharding in den arbeid en verbeven wilskracht tot een glansrijk gevolg komen kan. — Hij werd den 14. Februarij, 1812, te *Aken* geboren. Zijn vader was daar een bekwaam en gezeten koopman, die een Werk over het Boekhouden heeft geschreven, dat algemeen op de scholen werd ingevoerd. Toen hij naauwelijks eenige maanden oud was, vertrokken zijne ouders met hem naar *Verviers*, waar hij tot zijn elfde jaar bleef. Vervolgens werd hij naar *Aken* gezonden, waar hij al vroeg van zijn aanleg tot leeren, maar vooral van eene groote neiging tot schilderen, blijken deed. De vader kon zich niet langer tegen den lust van het kind verzetten, en hij ontving dus de eerste teekenlessen van den schilder J. BASTINE, gewezen leerling van L. DAVID. Ongelukkig verloor de jongeling reeds in 1826 zijn vader, die in den woeligen Franschen tijd veel had geleden, en met zijn vader verloor hij tevens alle middelen van bestaan. De Pruisische regering, de vroege geestontwikkeling van den knaap bemerkende, bood hem eene jaarwedde van honderd daalders aan; doch hij verbond zich liever voor vier jaren aan eene Steendrukkerij, en voorzag zoodoende werkelijk in zijne eigen behoefte. Toen hij met zijn achttiende jaar een geregelden akademisehen schilder-cursus wilde volgen, schreef hem zijne moeder uit *Verviers* een brief, waarin zij hem haren nood bloot legde, en bekende, voortaan tot hem hare toevlugt te zullen moeten nemen. Zij kwam naar *Aken* over, en de jongeling zwoegde als steendrukker, wapenschilder enz., teneinde voor zich en zijne moeder het noodige onderhouden te vinden. Al die bekommernissen des levens konden hem evenwel der Kunst niet ontrukken: zoodra hij maar over een ledig uur kon beschikken, teekende hij naar het pleister en naar de natuur, en bezoekt tevens de Koninklijke Nijverheidsschool, waar hij, als eerste leerling, dikwijls zijn teekenmeester verving. Te gelijkertijd, schilderde hij portretten en landschappen, terwijl de badsaisoenen, in zijne geboorteplaats, hem de gunst van vele aanzienlijke personen deden verwerven, wier portretten hij vervaardigde. Op de Tentoonstelling, aldaar, van 1833, was dat van NEM, en dat van eene *Vrouw* en van een *Kind*; het laatste stelt zijne schoonzuster *Helena Hemmer* voor, die als eene jonge wees door den schilder werd opgenomen. Deze portretten waren zoo getrouw en uitvoerig bewerkt, dat hij daardoor de goedkeuring van den Erfprins van Pruisen verwierf. — In 1831, schilderde hij zijn eerste *Landschap*, een door de maan verlichte berggrond; op het voorste plan staan de ruïnen van een Gothisch klooster, en daarbij een O. L. V. Beeld, waarvoor eene lamp brandt, en een pelgrim knielt. — Omstreeks dien tijd maakte hij voor den vrijheer van *Ertborn* eene teekening, en voor den vrijheer von *Schierveld* een portret. Die Heeren wenschten den kunstenaar geplaatst te zien op een ruimer tooneel: hij werd dus door een hunner den Grave van *Aerschot* aanbevolen, die toenmaals in *België* Opperhofmaarsehalk was. Toen hij het algemeen bewonderd tafereel van WAPPERS, *Tollens gevallen Meisje*, dat in de Verzameling van den Heer *Schwengerl*, te *Aken*, berust, op steen had gebragt, begeerde de Berlijnsehe uitgever, dat KÜHNEN zich naar *Brussel* zou begeven, om den druk bij *De Wasme-Platinckx* te besturen, hetgeen door hem met genoegen werd aanvaard. Den 12. November, 1836, vertrok hij, alzoo, naar die stad, waar eenige zijner portretten hem den

toegang verschaften tot sommige uitstekende kunstenaars, zooals WAPPERS, VERBOECKHOVEN, GEEFS, EN DE BRAECKELEER, die hem allen eenparig raadden, zich te *Brussel* te vestigen. De aanmoediging dezer meesters deed hem het besluit nemen, zijne werken aan het Hof te vertoonen, en hij ontving van Z. M. den Koning een zeer vleijenden brief. De Hertog van *Aremberg* bestelde hem, achtervolgens, de portretten zijner zonen, *Jozef* en *Karel*. De Baron WAPPERS bestelde hem het portret van J. GEEFS, die, door den behaalden prijs, naar *Italië* moest vertrekken. — Daarop vestigde hij zich met zijn huisgezin te *Brussel*. — De schilderij, voorstellende den *Brand van een feodaal kasteel, bij het kricken van den dag*, staat reeds bij *Immerzeel* vermeld, en werd in den aanleg door den Baron WAPPERS bij hem gezien, die hem aanspoorde, dit stuk ten toon te stellen, waartoe ook zijn meenas en vriend, de Heer *Stüdtler*, die den gelukkigsten invloed op zijn talent uitoefende, het zijne bijdroeg. Hij volgde beider uitnoodiging, en de schilderij vond algemeen bijval. De senateur *Engler* werd er eigenaar van. — De stad *Brugge* schonk hem, in 1850, op hare Tentoonstelling, de eerste medalje. — Door de schilderij, *Herinnering aan den Maaskant*, verwierf hij, reeds in 1842, eene *Medalje* in vermeil. — De Regering bestelde hem, in 1845, eene schild-rij voor het Koninklijk Museum: dit stuk, tentoongesteld zijnde, deed hem de *gouden Medalje* behalen. — De Belgisch-koninklijke Familie en de Hertogin van *Kent*, bezochten dat jaar de openbare kunstzaal te *Brussel*, en bij die gelegenheid vroeg hem Hare Majesteit, welk oord zijn tafereel voorstelde? Hij antwoordde, dat het naar studiën zaamgesteld was, welke hij te *Schaerbeek* en in die omstreken gemaakt had. „Dat is aardig,” zeide de Koningin, „ik kende de natuur aldaar niet zoo sebilderachtig.” — „En toeh mag ik Uwe Majesteit verzekeren, dat ik geen ander model gehad heb; is er al iets of wat bijgevoegd of afgenomen, dan geloof ik toeh niet, het bekoorlijke der natuur bereikt te hebben.” „Zoo, ik begrijp u: nwo verbeelding heeft *Scherbecks* natuur opgevat, om ons die zoo voor te tooveren.” — In 1846, behaalde hij de *gouden Medalje* op de Tentoonstelling te *Parijs*. — Z. M. koning Leopold plaatste in 1841 een, en in 1846 weder een ander stuk in zijne Galerij. — De kunstliefhebbers de Ridder *De Koninck*, te *Gent*, en *Van den Schrieck*, te *Leuven*, bestelden hem achtervolgens schilderijen. — In de volgende bekende Verzamelingen bevinden zich fraaije werken van dezen talentvollen kunstenaar, en waaronder er voorkomen door E. J. VERBOECKHOVEN gestoffeerd, als bij de Heeren *Couteaux*, te *Brussel*; *Nieuwenhuys*, te *Parijs*; bij den graaf *Von Flemming*, legatieraad van den Koning van *Pruissen*; bij *Platzhof*, te *Elberfeld*; bij *Yelverson*, *Squance* en *Johnstons*, te *Londen*; bij den hertog van *Aremberg*, te *Brussel*, bij *Bischof*, en den kolonel *De Biré*, te *Parijs*. — H. K. H. *Princes Charlotte*, thans gemalin van den Aartshertog Maximiliaan van *Oostenrijk*, bezit, te *Milaan*, eene *Woudverlichting, bij zonneondergang*. — Van 1854 af, tot hare bruiloft toe, was KUNSEN leeraar van H. K. Hoogheid in de schilderkunst. Deze Vorstin heeft, op steen, een bosch zaamgesteld en doen drukken, dat het bewijs levert van de daarin door Hoogstdezelve erlangde vaardigheid. — Zie op SAXEN. — Na nog op de laatste Tentoonstellingen doorslaande blijken van zijn talent in het landschap-schilderen gegeven te hebben, werd de algemeen geachte kunstenaar, te midden van zijn huislijk geluk, den 10. October, 1856, met de benoeming tot *Ridder der Leopolds-Orde* verrast, volgens de koninklijke bewoordingen, om zijn heerlijk talent, op de Gentsche Tentoonstelling aan den dag gelegd. — De Heer KUNSEN heeft eene kleine prent geëst, zijnde eene *Boschkant*; regts, zwaar opgaande boomen, links, een kleine boom, op den voorgrond; op den tweeden grond, een afgaande weg, waarbij een kruisbeeld, en daarbij een man, h. 114, br. 94 str. Ned., zonder

de marge; in de prent beteekend L. KÜHNEN *fl.*, een uitmuntend prentje, waarvan sommige afdrukken door hem-zelfen met sepia of O. I. inkt even opgewassen zijn; hij heeft mij van beiden een exemplaar voor mijn *Atlas* vereerd. — Sedert 1845, dragen alle schilderijen van hem, op de keerzijde, twee afdrukken van zijn eabeth, als: op een ovaal schild P. L. K., in trekletters dooreen gevlochten, omgeven met ornamenten. Het helmteeken, een geharnast man, met een staf in de regterhand; en het andere, een schild, waarop de gemelde man, ten voeten uit, en het helmteeken als boven. — Behalve zijne reeds door *Immerzeel* vermelde hoogstverdienstelijke leerlingen, kan ik er nog de volgende bijvoegen, die zeer de aandacht van bevoegde kenners trekken, als: Mejufvrouw EUPHROSINE JOSEPHINE BEERNAERT, — Zie, in mijne bijlage, aldaar. — Mejufvrouw MARIE JOSEPHINE VALERIE CONSTANCE MEYER, — Zie aldaar. — en zijn zoon SIMON GERLACH LEOPOLD VICTOR KUHNNEN, die den 25. Junij, 1836, te *Aken*, geboren werd, en een zeer goed portret-schilder zal worden, zooals op de Tentoonstelling, te *Brussel*, in 1857, uit eene fraaije proef in dat vak, te zien was. — Ten slotte, moet ik nog melden, dat zijne echtgenoot, Mevrouw HUBERTINE KÜHNEN, de kunst van landschapshilderen, voor uitspanning, op eene loflijke wijze, beoefent, zoo als op onderscheiden Tentoonstellingen gebleken is, terwijl meerdere hare stukken, in 1848, in *La Renaissance* enz., naar waarde, zijn vermeld. — Er gaat een schoon *portret* van hem uit, door C. BAUGNIET *Lith.* 1841, in f^o, bij *P. Avanzo, à Bruxelles*. Dat bij *Immerzeel* voorkomt, is daarnaar — zeer gebrekkig — genomen. — De Heer LAUTERS heeft eene schilderij van hem voor het Werk *Musée moderne*, gelithographiëerd.

KUICHEM (... VAN) was, volgens *G. Hoet, den Jonge*, een bekwaam historie-schilder, die, naar zijn beweren, in het Werk van *Van Gool* had behooren te zijn vermeld.

KUICK WOUTERSZ. (JAN VAN) staat bij *Immerzeel*, ter loops, als JAN VAN KUIK WOUTERZE vermeld. — Hij werd te *Dordrecht*, in 1530, geboren, en was een beroemd kunstschilder, die het slagtoffer zijner godsdienstige gevoelens geworden is. Ik laat hier *M. Balen*, in zijne *Beschrijving van Dordrecht*, spreken, die, op bl. 141, zegt: „Binnen de stad-zelve (*Dordrecht*) was gevangen, als voor een ketter aangebracht zynde, een man van onbesproken leven en wandel, (gelyk ik, zeyd d' Heer *Johan van Beverwyk*, verstaen hebbe van degene daar hy by gewoond heeft) met name JAN VAN KUYK, WOUTERSZ., een konstig glaasschryver en schilder. De Magistraat, wel ziende hoe het onder het volk gesteld was, en haaste niet zeer om zijn proces te maken. Ja, de schout, *Jan Drenkwaard Boudewynsz*, die nog jong en ongebaard was, liet hem van 'em uyt-schilderen, in 't wezen van *Salomon*, daar hy zyn eerste vonnis uytspreekt. Dan de monnikken en deden niet als heftige preken op deze slappigheyd; en dorsten wel van de stoel roepen, dat de schout hem maar gevangen hadde, omdat hy hem voor hem zoude doen schilderen. Zoodat den armen man, na veel pyningen (om zyn meester en medestanders te weten), den 28. Maart (1571), op 'et Nieu-werk, met een vrouw van Molenaars-graaf, *Adriaanken Jans*, verbrand is, niet zonder groot weerzin van vele omstanders, die onlangs daarna de monnikken wel verleerden haar ongeschikt preken en leven.” — Zie ook *Het bloedig Toneel der Doopsgezinden*, bl. 590, 618 enz. — Uit belangstelling in het lot van dezen vromen christen, heeft Mevrouw *Dosboom-Toussaint*, met hare keurige pen, deze treurige geschiedenis in den *Almanak voor het Schoone en Goede; Amsterdam, bij A. Jager*, 1853, gemaald.

KUIPERS. (C.) In den *Catalogus van A. v. d. W., Rotterdam*, 1816, komt, onder Nr. 13, voor: „Een schoon en velgekozen landschap, rijk met boomen en

aangename velden, en met vele beelden, paarden, koeijen enz. gestoffeerd, en waarin het verschieft bergachtig eindigt; van eene groote uitvoerigheid en vol smaak, h. 17½, br. 23½ dm. — Meer werk is mij op dien naam niet voorgekomen, of het moet zijn van DIJK KUIPERS, bij *Immerzeel* vermeld. — Of misschien de D voor eene C door eene fout in den *Catalogus* ontstaan is, durf ik niet beslissen.

KUIPERS Cz., (H.) een geheel onvermeld kunstenaar, dien ik leerde kennen uit een paar door hem geëtste prenten, als: *Eene vrouw, op een heuvel aan een boom en eene lage schutting gezeten*, en daarbij een man, die met een vogelkooi daarop rust; zij zien beiden links naar één punt, waarschijnlijk, naar een vogelknip, op goede vangst, zeer aardig geëtst, en waarin hij toont, de teekenstift wel magtig te zijn geweest; beteekend H. KUIPERS cz., 1780, of 1789; h. 180, br. 125 str. Ned., met de marge. — *Een boer zit op een heuvel, bij een wilgenboom, een pijp te rooken*, leunende met den linkerarm op een hengelmand; beteekend H. KUIPERS, in 8º.; — en *Een mansportret*, van voren te zien, met een wélgevormd gelaat, gekapt hoofd, ehabot en gekleeden rok; in ovaal, op een plint gesteld, waarop een palet met penseelen is afgebeeld; beteekend H. KUIPERS; h. 90, br. 75 str. Dit is, meer dan waarschijnlijk, zijn eigen portret, doch op verre na zoo fraai niet bewerkt als de eerstgemelde prent; trouwens, indien er geene vrijheid bestaat, maar men gehouden is, om terug te geven, wat men moet voorstellen, dan is portretwerk voor landschapschilders, of andere vrije geesten, zelfs voor een JAN LUYKEN, uiterst moeilijk, en toont deze, vooral in tronien, eene minder geestige etsnaald. De bedoelde prenten berusten in de Verzameling onbeschreven etsen van den Heer J. Ph. van der Kellen, te Utrecht.

KUNST. (CORNELIS CORNELISZ.) Hoewel reeds bij velen, en ook bij *Immerzeel*, geboekt, zoo wordt toch zelden zulk eene juiste beschrijving zijner werken gevonden, gelijk mij die is voorgekomen in den *Catalogus* van D. van Dyl, Amsterdam, 1813, onder Nr. 92, en welke ik hier volgen laat: „Dit zonderling en zeer gaaf geconserveerd Tafereel stelt voor *de kruisdraging, benevens de kruisiging van den Heiland*, vol gewoel, en met zeer vreemde verkiezingen in de stoffagie, na het heerschend denkbeeld der tijden van deszelfs vervaardiger. Hetzelve is een waardig overblijfsel van de herstelling der schilderkunst in den aanvang der zestiende eeuw; h. 30, br. 45 dm.” — Welligt is dit nog hetzelfde stuk, dat wegens zijne nitmuntendheid, door C. Van Mander, in het Leven enz. van KUNST is vermeld. — Hij was de broeder van PIETER CORNELISZ. KUNST en van LUCAS CORNELISZ. DE KOK, — Zie aldaar bij *Immerzeel* en bij mij — zijnde alle drie zonen van CORNELIS ENGELBRECHTsz, *den Jonge*, van Leyden. Zie S. van Leeuwen, *Beschryving van Leyden* enz. *ibid.* 1671, in 12º, bl. 188.

KUNST (CORNELIS PIETERSZ.) was een zoer bekwaam bouwmeester, die, op het einde der XVI. eeuw, te Alkmaar, bloeide, want ik lees in C. van der Woude, *Kronyck van Alkmaar* enz., 's Gravenhage, 1746, in 4º, op bl. 82: „Aanno 1599. Is dat heerlycke werek van de Waeck-toren volmaectt, van Maerten Jansz. Metselaer, door ordre van CORNELIS PIETERSZ. KUNST.” — Het zou mij niet verwonderen, als hij tot het geslacht van een der drie broeders van dien naam, zonen van CORNELIS ENGELBRECHTsz., *den Jonge*, van Leyden, behoorde; welligt was hij een zoon van PIETER CORNELISZ. KUNST.

KUNST. (LUCAS CORNELISZ.) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op KOK. (LUCAS CORNELISZ. DE)

KUNST, (PIETER CORNELISZ.) broeder van CORNELIS CORNELISZ. KUNST, en van LUCAS CORNELISZ. KUNST, of DE KOK, was een voornaam glasschrijver, die, op het einde der XV. en in de eerste helft der XVI. eeuw, te Leyden, bloeide. — Zie

Simon van Leeuwen, Beschryving van Leyden, Ibid., 1671, in 12°, bl. 188. — De Alkmaarsche bouwmeester CORNELIS PIETERSZ. KUNST — Zie aldaar. — is, waarschijnlijk, van hem een zoon.

KUPPEN. (FRANCIS VAN DER) Zie op KAPPEN. (FRANCIS VAN DER)

KUSZENS, KUSSENS, KUSSEUS, KUFFEUS. (KORNELIS YSBRANDSZ.) Aldus wordt zijn naam verschillend geschreven gevonden, doch ik houd mij aan de bron, te weten: *Ampzing, Beschryving der stad Haerlem, Ibid.*, 1628, in 4°, die hem, op bl. 366, als een Haarlemsch glasschrijver noemt, en zegt: „En wat heeft KUSZENS hand in deze konst bestaen!” voegende er als kanttekening bij: „KORNELIS YSBRANTSZEN KUSSEUS, sterft 24 Mey 1618.” — In de St. Janskerk, te Gouda, is een groot glas, voorstellende de *Biddende Farizeër en Tollenaar in den Tempel*, in 1597, door de stad Amsterdam geschonken. De Regering dier stad had de vervaardiging van dit glas aan hunnen bouwmeester HENDRIK DE KEYSER, van Utrecht, opgedragen, die de teekening voor het bouwkundig gedeelte maakte, doch de figuren zijndoor KUSZENS geteekend, en verder is het geheele glas door hem geschilderd en geplaatst. — Naar den lof te oordeelen, hem door *Van Mander*, in de levensbeschrijving van HENDRIK GOLTZIUS, — die het eerste onderrigt in de kunst van hem heeft genoten — toegezwaid, moet dit glas nog niet van zijn beste werk geweest zijn. — Zie verder *C. Kramm, de Goudsche glazen van de St. Janskerk, te Ter Goude, enz., Ibid.*, 1853, in 8°. bl. 129.

KUSTER (J.) is mij alleen bekend door de volgende schilderijen: „*Twec stuks hooge bergachtige landschappen*, met kreupelgewas en watervallen, gestoffeerd met schapen en beeldjes, warm van coloriet en fiks geschilderd; h. 25, br. 19 dm.” Zie *Catalogus der nagelaten Kunst van Jonkvr. A. C. Putman, te Amsterdam*, 1803, onder Nr. 17 en 18, verkocht.

KUYK (H. VAN) vond ik als teekenaar vermeld in den *Catalogus van J. Vollenhoven, Amsterdam*, 1822, bl. 3, Nr. 29: *Een grazende stier met twee schapen*, door H. VAN KUYK.

KUYK. (P. VAN) Slechts eenmaal is mij werk van dezen kunstenaar voorgekomen, te weten een landgezicht, genaamd *De stede de borgt op Texel*, P. VAN KUYK *ad vivum del.* 1753. T. DE ROODE *fecit*, in gr. f^o., in de breedte. Het geheel is goed en met fraaije stoffagie geteekend, en wel het beste graveerwerk, wat ik van DE ROODE heb gezien. Deze KUYK is, waarschijnlijk, dezelfde als PIETER VAN CUYK, *den Jonge*. — Zie aldaar.

KUYLENBURG. (ABRAHAM VAN) *Immerzeel* zegt nopens dezen navolger van C. POELENBURG's schildertrant, dat hij, in de eerste helft der XVII. eeuw, te Utrecht bloeide. Dit kan wel zijn, doch dan zéér laat in die helft, dewijl ik hem als kunstschilder in het *St. Lucas-gild*, aldaar, vond ingeschreven op het jaar 1660. — Bij vreemde auteurs vindt men hem ook wel als VAN CUYLENBURG geboekt, welke spelling, meer dan waarschijnlijk, de oorspronkelijke zal zijn, alhoewel ik hem, onder zeer vele Utrechtsche kunstenaars van dien naam, hier alleen met eene K vond geschreven.

KUYTENBROUWER. (MARTINUS ANTONIUS) Als vervolg op het berigt door *Immerzeel* nopens dezen verdienstlijken kunstliefhebber gegeven, voeg ik daarbij, dat hij, nog lang daarna, — hoewel in zenuwachtigen toestand verkeerende — de kunst beoefende, zoo als ik, in 1846, te 's Gravenhage, te zijnen luize, — zijnde hij een oude stadgenoot (*Utrechtenaar*) van mij — toen ik hem een bezoek bragt, met genoegen gezien heb. — *Immerzeel* heeft zijn berigt uit *Van Eynden en Van der Willigen* getrokken, en niet gezegd, dat hij, in 1820,

door Z. M. den Koning van Pruissen, tot *Ridder van den Rooden Adelaar* benoemd, en, in 1845, door Z. M. den Koning der Nederlanden, met de *Nederlandsche Leeuwen-orde* versierd is. — Hij was lid van het Provinciaal Utrechts Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, enz. — Deze ijverige, kundige krijgsman en kunstenaar, is, te 's *Gravenhage*, den 1. Augustus, 1850, overleden. — In den *Utrechtschen Volksalmanak* van 1851, is een Artikel geplaatst, getiteld: *Utrecht*, 28 November, 1813, waarin zijn loflijk bedrijf als krijgsman, en ook dat, bij het overgeven der gemelde stad aan de Russische kozakken, uitvoerig wordt vermeld.

KUYTENBROUWER. (MARTINUS ANTONIUS) Deze uitstekende kunstenaar, de zoon van den Ridder MARTINUS ANTONIUS KUYTENBROUWER, — Zie aldaar. — Generaal-Majoor der artillerie, werd te *Amersfoort* geboren. Het is natuurlijk, dat, dewijl hij zich in het ouderlijk huis van kunstwerken omgeven zag, en het atelier van zijn vader, die met liefde de kuust voor uitspanning beoefende, tot eene gunstige voorbereiding had, zijn talent zich zeer vroeg ontwikkelde, en dat hij, na zijne verdere inleidings-studiën, zoo hier te lande als elders, onder goede leiding volbragt te hebben, zijne kunstwerken, die van een schitterend, gemakkelijk en vruchtbaar penseel getuigen, reeds vroeg op de openbare Tentoonstellingen deed prijken, en spoedig bij de aanzienlijkste liefhebbers eene plaats in hunne kabinetten zag verkrijgen. — Ik wil er slechts eenige noemen, als: *Een afgaande weg, bij het ondergaan der zon* (*Marche de Cavaliers*), bij *H. M. de Koningin-Weduwe der Nederlanden*. — *Hugenooten vlugten in een bosch* (*Epoque des Dragonades*), bij *Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden*. — *Gezigt van het bosch te Fontainebleau*, bij den Baron *Fagel*, ambassadeur van Z. M. den Koning der Nederlanden, bij Napoleon III. — *Corbeaux dans les gorges d'Apermont*, bij den Heer *Jacobson*, te *Rotterdam*. — *Aantogt van een eskadron kurassiers, op den grooten Parijschen weg* (*Forêt de Fontainebleau*), bij den Heer *Wageningen*, te *Rotterdam*. — Twee groote tafereelen, *Jagten uit de middeleeuwen*, bij den Heer *De Chateau*. — *Hendrik II. en de Prins van Oranje* (do *Zwijger*) *op de jagt*, bij den Graaf *De Lazareff*, te *St. Petersburg*. — *Een hertenjagt* (costumen der XVII. eeuw), bij den Heer *Kamf*, te *Brussel*, bij wien verscheidene zijner schoone werken berusten. — In 1855, had de Heer KUYTENBROUWER het genoeg, dat zijne toen tentoongestelde schilderij door den *Keizer der Franschen* werd aangekocht. In 1856, is hem door *Z. M. den Koning der Belgen*, de vervaardiging eener schilderij voor Hoogstedsz. afzonderlijke verzameling opgedragen, en, in hetzelfde jaar, werd op de Tentoonstelling, te *Gent*, *Een bosch, waarin heeren en dames een hertenjagt houden*, als van buitengewone verdienste zijnde, algemeen geroemd, wordende daarvan gezegd, dat, „bij eene bijzondere harmonie van toon en meesterachtige behandeling, daarin een vuur, eene kracht en losheid heerschen, die onmogelijk is te beschrijven. — De Heer KUYTENBROUWER is geen van die flauwo modeschilders, voor wier penseelgewrochten de menigte in verrukking staat; in de natuur, zoo als hij ze opvat, ligt eene majesteit, eene dichterlijke verhevenheid, die den geest vervoert en van alle nietige of alledaagsche zaken losmaakt.” Deze schilderij werd, als eene bevestiging van dit berigt, voor het Koninklijk *Museum*, te *Brussel*, aangekocht. — De Heer KUYTENBROUWER heeft zich te *Brussel* gevestigd, vanwaar ik dan ook met genoeg een berigt van 29. Januarij, 1859 las, aldus luidende: „Bij Z. M. Besluit is aan M. A. KUYTENBROUWER, kunstschilder, te *Brussel*, vergunning verleend tot het aannemen der versierselen van het zilveren kruis der *Hertoglijk-Saksisch-Ernestijnsche Huisorde*, hem door Z. H. den Hertog van *Saksen-Koburg-Gotha* geschon-

ken." — Gaarne had ik meer historische bijzonderheden hier nog bijgevoegd, doch er zijn mij geene verdere bescheiden, op mijn daartoe gedaan verzoek, geworden. Alzoo kan ik alleen maar melden, dat hij ook geëtt heeft, zijde mij echter slechts één prentje bekend, voorstellende een *Watergezicht*, regts een groep zwaar hont, op den tweeden grond links, idem, en een bergachtig verschiet; twee meeuwen zweven boven een waterplas; beteekend KUYTENBROUWER *f.* 1845, h. 93, br. 160 str. Ned.

KYMAN. (J. B.) Slechts ééne schilderij is mij van dezen schilder of liefhebber voorgekomen, in het Kunstkabinet van *D. van Dyl*, onder Nr. 95 van den *Catalogus*, verkocht te *Amsterdam*, bij *H. Vinkeles*, in November, 1813: „*Op een steenen tafel liggen onderscheiden vruchten, alles dun en meesterlijk geschilderd*; h. 17, br. 14 dm., door J. B. KYMAN.”

L.

LAAK. (MARIA VAN DER) *Pieter Terwesten* meldt, in zijn *Ms.*, betrekkelijk deze kunstenaars het volgende: „Zoo als ter *Confretrie-kamer*, te 's *Hage*, aangeteekent staat, is deze eene historie-schilderesse geweest, wyl Ao. 1663 ook eene door haar geschilderde *Diana of Jagt-Nymph met een boog en pylen in de hand*, ter gemelde *Kamer* bekend is geweest, en welk stukje, mits derzelve overlyden, door *Regenten* den 7. April, 1664, op verzoek van en aan haar moeder weder is teruggegeven; dns selynt gemelde MARIA VAN DER LAAK reeds in 't begin van 't gemelde jaar 1664 overleden te zyn.” — In 1656 vind ik haar, als historie-schilderes, in de *Confretriekamer van Pictura*, te 's *Hage*, ingeschreven.

LAAN, of LANEN. Zie bij *Immerzeel* en bij mij op LANEN. (CHRISTOFFEL en JACOB VAN DER)

LAAN. (A. VAN) Deze teekenaar en graveur schijnt weder een ander van dien naam te zijn, blijkens eene Boekprent, in gr. 4°, *Afbeelding van de kleding der Siammers*, door HEM *inv. et fecit.* — Naar mijne meening, kan de lettergraveur wel de fout hebben begaan, door het woordje DER weg te laten, en in dat geval, zou zij tot het werk van een der VAN DER LAANS behooren.

LAAN. (ADOLF VAN DER) Deze naam staat duidelijk op eene groote prent, zijnde eene Tooneelvoorstelling, *De gestoffeerde kamer*, met meer andere van die soort, betreffende den *Amsterdamschen Schouwburg*, in het koper gebragt; zij is verdienstlijk gesneden, naar de teekening van HENDRIK DE LETH. — Naar de prent en de voorstelling van het oude tooneel te oordeelen, kan hij een broeder, of wel een aanverwant zijn geweest van ADRIAAN VAN DER LAAN. Hoe het zij, ik heb den voornaam van den laatstgemelde — ook bij *Immerzeel* vermeld — nooit voluit beteekend gezien; wel dien van ADOLF, alleen op de prent hier boven vermeld. Zou nu, naar aanleiding der gelijkluidende initialen A. V. D. LAAN een-en dezelfde persoon, en dus ADOLF de ware voornaam wezen? Dit is welligt mogelijk, doch moeilijk te beslissen; want, naar de gravuren te oordeelen, blijkt het duidelijk, dat de kleine voorwerpen oneindig veel beter zijn dan de groote, zoo als de portretten enz., en zon dit er dus toe kunnen leiden, om het eene aan dezen en het andere aan genen toe te kennen. — Later kwam ik in het bezit van eene zeer groote plaat, in twee bladen, voorstellende *Platte-gronden van het Oude-zijds Huiszitten-huis en Huiszittend Vrouwenhof, benevens deszelfs Opstallen* (te *Amsterdam*), waarop, bovendien, zes gezigten met stoffagie, en, boven aan, zinspelende voorstellingen met groote figuren enz. voorkomen, *Geordineerd, geteekend en in 't koper gebragt*, door A. V. D. LAAN, 1735. Dit is zeker wel van zijn voor-

naamste werk, en mag onder de goede kunst van dien aard worden geteld. Vooral is het *Gezigt van de Joden Groenmarkt, langs het huis naar den Binnen-Amstel* er zeer bevallig op voorgesteld.

LAAN. (ADRIAAN VAN DER) Ik voeg bij het artikel, door *Immerzeel* gegeven, dat hij, volgens *Basan*, in 1684, en volgens *Heller (L.)*, in 1690, te *Utrecht* zou geboren zijn; in 1742 was hij nog in leven, en het jaar van zijn overlijden is niet bekend. — Hij heeft ook eenige prenten vervaardigd naar den bataljeshilder VAN DER MEULEN. — Zie nog op ADOLF VAN DER LAAN; — voorts in het 8°. Werk *Afbeeldingen en Levensbeschryvingen van eenige voorname personen, waaronder eenige der eerste Hervormers enz. Met 23 Portretten door den beroemdem Plaat-snyder A. VAN DER LAAN, Leeuwarden, A. Ferwerda, 1755.* in 8°; daarvoor ook een sierlijke titel. Deze portretten zijn voor een ander Werk vervaardigd, want de uitgever zegt, in zijne Voorrede: „Sedert eenige tyd door Inkoop magtig geworden zynde de Afbeeldingen van verscheide beroemde en geleerde mannen enz.” zoodat ze reeds vroeger door VAN DER LAAN werden gesneden, waarschijnlijk, voor *Jac. Hayman, to Amsterdam*, waar die platen zonder tekst zijn verschenen — en naar dien titel te oordeelen, zou hij, in 1755, nog in leven zijn geweest, want anders had er, dunkt mij, bij gestaan door *wijlen A. VAN DER LAAN*; doch om dit als zeker te stellen, komt mij gewaagd voor. — Nog bezit ik een Boekje in gr. 4°, bevattende 12 platen, voorstellende alto soort van zeevisscherij, met den titel: *Groot Vissery door A. VAN DER LAAN fecit, s. v. D. MEULEN delineavit. By Petrus Schenk, in de Warmoesstraat: opt hockje van de Vissteege, in Visschers-Atlas, tot Amsterdam.* — Onder de prenten, door hem *inv. et fecit*, is wel de titel van het Werk *Petri D'Orvilli, Juris-Consulti, Poemata*, in 4°. de voornaamste. — *Nagler* zegt, dat hij zich langen tijd te *Parijs* heeft opgehouden, en noemt nog onder zijne voornaamste werken *Veertig stuks landschappen, zoo in Italië, als in Duitschland na 't Leeven geteekent, door den wytbcroemden kunstschilder J. CLAU-BER, en geëst door A. V. D. LAAN.* Hierbij zijn er twee naar J. VAN HUYSUM, en één naar L. P. DU BOURG, gr. fol. — *De groote Walvisch- en Haringvangst*, naar V. D. MEULEN, in 2 pl. gr. f°. — *Zeeland en Stroomlust, bestuande in verscheide gezigten.... Naar 't Leeven geteekent van verscheide liefhebbers enz.*, 21 bladen; met Franschen en Engelschen titel. f°. — *De Dwergenjagt op burlcke wyse gehouden*, gr. fol.

LAAN, of LAEN (DIRK VAN DER) was, volgens de mededeeling van *Van Mander*, van *Haarlem*, een leerling van FRANS FLORIS, „welke zeer fraai in het klein schilderde.” — *Nagler* zegt, dat hij bij M. VAN CLEEF en FRANS FLORIS leerde, en dat hij naar *Spanje* ging, waar zijne werken gewild waren; hij stelt zijn bloeitijd omstreeks 1560. Dewijl MARTEN VAN CLEEF zelf een leerling van F. FLORIS is geweest, en, als zoodanig, 1551, in het *St. Lucas-gild* werd ingeschreven, kan deze bezwaarlijk de meester geweest zijn van een kunstenaar, die toen bloeide: het komt mij voor, dat *Van Mander*, die hier de bron moet zijn, en deze personen heeft gekend, zulk eene bijzonderheid toeh wel zou vermeld hebben.

LAAR, of LAER. (J. O. VAN) Zooals *Descamps* heeft opgegeven, is deze de jongste broeder van PIETER ENROELAND VAN LAER geweest, en bij hen in *Italië* zijnde, zou hij, op een ezel rijdende, met het beest, dat struikelde, van een houten brug, in eene diepte gestort en in den stroom verdronken zijn. — *Immerzeel* zegt: „hij werd te *Nijmegen* geboren, en schilderde portretten.” — Dit staat nergens vermeld, en behoort al weder tot de middelen, om dwaling te scheppen en voort te planten; want *Füssli* berigt, dat hij een portretschilder was, die zich,

in 1646, te *Nijmegen*, heeft opgehouden, doch hij rept geen woord van zijne geboorteplaats. Bovendien vindt men dit alles goed bij *Van Eynden en Van der Willigen* vermeld, aan wie zulks ook is gebleken, „onder anderen, uit het ongemeen natuurlijk geschilderd afbeeldsel eener bekende overleden vrouw uit den deftigen burgerstand, welk afbeeldsel, voor weinige jaren, nog in *Nijmegen* gevonden werd.”

LAAR, of LAER. (PIETER VAN) Ik moet hier openlijk optreden, om de opgegeven geboorteplaats van PIETER VAN LAER, — als ook van zijn broeder ROELAND — die gezegd wordt, te *Laren*, bij *Naarden*, te zijn geweest, te weêrspreken, en *Haarlem*, als hun geboortegrond, die eer te geven. Een tijd- en stadgenoot van hem, *Theodorus Schrevelius*, zegt, in zijne *Beschryving van Haarlem*, *Ibid*, 1648, in 4°. bl. 384, het volgende: „JAKOB PYNAS is wel te *Haerlem* niet gheboren, maer heeft syn fundamenten van de konst hier gheleydt; voorwaer gheen ghemeen schilder, daer hy voor vermaert is geweest. Maer PETRUS A LAER ende syn broeder ROELANT hebben niemant van de voorghenoemde konstenacs gheweeken in handeligh ende wetenschap. *Dit zyn van een bedde ghebroiders gheweest, te Haarlem ghewonnen ende gheboren*, ende van kindtsbeen af in de schilderkonst wel gheoeffent, die in *Italien* eenige jaren geleeft hebben, van welke de outste in 't fleur van syn leven overleden is te *Genua*, in *Italien*. De jonger broer PIETER A LAER, t'huys gekomen synde, heeft hem eene wylytdts te *Haerlem* onthouden, maer konde *Italien* niet vergeten, die altyt een voedster is geweest van de doorluchtige schilders; derhalven is hy te rade geworden, wederom op nieuw te reysen; soo heeft hy van de vrienden syn afseheynt genomen, dat men nog niet weet waer hy voleyndt is, dat Empedoeles voor hadde. Dese beyde waren ghewent besehen te schilderen, bergen en dalen, ossen en schapen, wagen en paerden, uytghespannen voor de herberghe, die gevoert worden met hoy ende haver, in welke de voornaemste schilders betuyghen datsuleke konst en frayieheynt te sien is, dat alle die dat sien door verwonderingh opgetroeken zyn, en branden van liefde tot die konst. Veel haerder wercken zyn noeh in wesen, soo te *Haerlem* als t' *Amsterdam*, en elders, die altyt in groote waerde gehouden zyn tot desen huydigen dagh toe.” — Nu mag ik vragen, kan men voor de eehtheid der gesehiedenis méér verlangen, en hoe komt het, dat *Houbraken* — die de bron en aanleiding tot die dwaling heeft geopend, zoodat alle auteurs, en met regt, hem in zyn berigt aangaande de geboorteplaats *Laren*, bij *Naarden*, hebben gevolgd, zonder bewijzen of eenige gronden daarvoor op te geven, — *Haarlem* gesehapt en *Laren* in de plaats heeft gesteld? Verder is het vreemd, dewijl hij zelfs *Joachim Sandrart*, *Teutsche Academie u. s. v.* voor zyn Artikel heeft gebruikt, dat hij niet wakker is geworden, om dezen alsdan tegen te spreken, daar toch *Sandrart* VAN LAAR als een *Haarlemmer* besehrijft, en in het Register op zyn Werk zegt, „DE LAAR van *Haarlem*;” deze heeft, welligt, (zonder *Schrevelius* te kennen) dit van hemzelve vernomen, dewijl hij, te *Rome* zijnde, zeer met hem bevriend was, en *Sandrart* joch te *Amsterdam* woonde. Deze verklaart, dat het, voornamelijk, op ziju sehrijven is gesehied, dat VAN LAAR, in 1639, uit *Italië* naar *Holland* terugkeerde. Zijne familie, zoowel ouders als broeders, hadden hem reeds lang daartoe aangezocht, en woonden allen te *Haarlem*. Bij zijne terugkomst, heeft hij bij zyn broeder, die daar een voorname schoolmeester was, zyn intrek genomen. — Uit het een en ander blijkt mij, dat hij, destijds, in eene zwaarmoedige stemming verkeerde, waarom de familie hem liefst bij zich had; uit de woorden van *Schrevelius*, dat hij weder op aanraden naar *Italië* is vertrokken en zulks met een treurig vaarwel gesehiedde, om misschien die stemming te overwinnen;

dit toch is uit de woorden van *Schrevelius*: „dat Empedoeles voor hadde,” op te maken. — Nog meer moet het bevreemden, dat *Houbraken*, het artikel ROELANT VAN LAAR schrijvende, dezen ook te *Laren*, in 1610, doet geboren worden, en er zelfs het aangehaalde door mij uit *Schrevelius* bijvoegt, zonder een woord over diens, met hem strijdig berigt te reppen. Eeno onvergeeflijke slordigheid! — Men moet dus in het artikel bij *Immerzeel*, lezen: geboren te *Haarlem*, in plaatst van te *Laren*. — Verder vond ik bij *Fiorillo*, in eene Noot, op het artikel PETER VAN LAAR, vermeld, „dat JOHAN DEL CAMPO, als zijn meester wordt genoemd,” en dit werd ook door *Nagler* gevolgd; echter is het verkeerd, dewijl het niet DEL CAMPO, maar JAN VAN CAMPEN van *Haarlem* — Zie aldaar. — kan zijn, — bij hem niet bekend; — DEL CAMPO was van *Kameryk*, en behoort te *Antwerpen* te huis. — Dezelfde auteur geeft aldaar nog in eene Noot, genomen uit *Meusel's Museum*, Band III, St. 16, S. 283, die een brief aanhaalt van PIETER VAN LAAR, in antwoord aan MICH. (MELCHIOR?) HONDEKOETER, van 1. Mei, 1666, uit *Haarlem* gedagteekend; doch hij laat dit en de vorige berigten voor rekening dier auteurs, en ook ik, voor mij, ga schoorvoetend tot het aannemen van zulke mededeelingen over: want dan had hij voor de tweedemaal uit *Italië*, naar *Haarlem*, moeten terugkomen, dewijl zijn tweede vertrek naar *Rome*, boven vermeld, zeker is. Het is aanneemlijker, dat zijne kunst, — en hij heeft veel gearheid, (daar zijn overlijden eerst in 1674 gesteld, en uit zijn werk opgemaakt wordt) — bijna geheel in *Italië* vervaardigd, en voorstellingen uit dat land bevattende, voor zoover die in ons land van hem was en nog zeer schaarsch gevonden wordt, grootendeels reeds in zijn tijd, en zelfs na zijn dood, uit speculatie, naar ons land is overgebracht, daar in de meeste berigten wordt opgegeven, dat dit eene goede rekening gaf. — *Passeri* zegt nopens zijne tafereelen, dat men eieder meent, het voorgestelde door een venster te zien, dan dat het op een doek is geschilderd, en hij roemt zijne kleur en schildertrant, tot een voorbeeld der Italianen, die goed *Bambochades* willen schilderen. Deze schilder-soort vond zooveel tegenstand aldaar, dat *Salvator Rosa*, Sat. III, p. 79 seq. er openlijk tegen opkwam, en niet alleen de kunstenaars vermaande, maar de rijken berispte, die aan zulke voorstellingen eene plaats in hunne galerijen schonken. Zie den Abt *Lauri*. — *Fiorillo* zegt nog, dat er, vroeger, in *Holland*, drie zijn'r voornaamste stukken in de Kunstverzameling van *Gerard Reynst* waren, die, waarschijnlijk, naar *Engeland* zijn gevoerd, en geeft aan dat Kabinet den volgende titel, dien ik voor de geschiedenis hier laat volgen: *Variarum Imaginum a celeberrimis artificibus Pictarum claraturæ elegantissimis Tabulis representator. Ipse Picture partim extant apud viduam Gerardi Reynst, quondam hujus urbis Senatoris ac Scabini, partim Carolo II. Britaniarum Regi a Potentissimis Hollandiæ West-frisiæque ordinibus dono missæ sunt. Amstelodami.* — Zijn Portret wordt bewaard in de Galerij te *Florence*, onder de 321 afbeeldingen der beroemdste kunstenaars. — In verscheiden levensbeschrijvingen komt zijne afbeelding voor; doch ik bezit een paar zeldzaam voorkomende portretten, beiden voorgesteld, daar hij voor zijn ezel zit te schilderen, in 8°. Het eerste is geëst door CORNELIS VAN DEN BERG, 1765, welke kunstliehebber de dwaasheid heeft gehad, eene bron van tijdsverwarring er onder te plaatsen, te weten: PIETER VAN LAAR, geb. te *Haarlem*, 13 Julij, 1582, aldaar overl. 30 Junij, 1642. Indien dit zoo ware, dan zou door *Van Mander* zijne opleiding en genie niet onopgemerkt gebleven zijn, daar deze zich, in 1583, te *Haarlem* vestigde, en aldaar in 1606 overleden is. En hoe kon dan *Schrevelius*, in 1648, het hierboven nangevoerde, betrekkelijk zijne stadgenooten, mededeelen? — Het tweede is eene idem gravure, door CASPAR PHILIPS JACOBSZ; —

beiden zijn genomen naar de bekende voorstelling, met zijn geestige knevels, bonnet met vederen enz., waarvan bij zijn levensberigt, door *Immerzeel*, eene aardige houtsnede gevoegd is. — Ook M. FRANCIA heeft zijn portret gegraveerd. — Op mijne kunstreizen, heb ik weinig werken van dezen waarlijk grooten meester gezien. Te *Parijs*, in de *Louvre*, zag ik slechts twee kleine stukjes; — doch te *Dresden*, vier stukken, als: *eene Italiaansche Bambochade*; — *Eene idem*; — *Eenige geestelijken, voor de kloosterdeur spijs uitdeelende aan een troep bedelaars*, hetgeen mij voorkwam, als van JAN MIEL te zijn; en *Eenige mannen, met een wit paard bezig zijnde, bij een boerenhut*. — In het Museum, te *Berlijn*, is niets van hem, — en in de Pinakothek, te *Munchen*, *Een groep doode en gewonde soldaten op een slagveld, die door eenige ruiters worden geplunderd*. — In de Galerij, te *Weenen*, vindt men vermeld *Eene Italiaansche kermis, met dansende landlieden*, en *Een gezigt in Italië*. Men ziet eene herberg, in het midden van een groot gebouw, ten halve als ruïne; een grijsaard staat er voor, zijn paard vasthoudende, en wien een jongeling drinken aanbiedt. — Nog moet ik hier, ten slotte, tot inlichting mededeelen, dat *Giov. Batista Passeri, Vita dei Pittori* enz., over onzen VAN LAAR schrijvende, hem onder den naam van PETER WANDER doet verschijnen, dat beteekent, zegt *Fiorillo*, III, bl. 30, in eene Noot, PETER VAN LAAR, genaamd *Bamboccio*. — Verder meldt *Nagler*, dat B. STOPENDAEL, C. VISSCHER, J. SUYDERHOEF, P. C. CANOT, J. OSSENBECK, J. VAN NOORDT en anderen, naar zijne werken hebben gegraveerd. — Zijne bekende etsen bestaan uit 20 stuks; 1—7 *Verscheiden dieren*, h. 4 dm. 5—6 str., br. 6 dm. 3—4 str. Par. 1. *Een stier, koe, paard en ezel bij eene Fontein*; dit is de opdragsprent aan Dom Ferdinand van *Napels*, 1636; — 2. *De drie paarden*, links een zittende boer; — 3. *De drie ossen*, regts de herder, onder de struiken; — 4. *De drie varkens, bij de spinster*; — 5. *De bok, twee geiten en drie schapen bij de haspelaarster*; — 6. *Zeven honden en een jager*; — 7. *De Muilezel, bij een stal*. — De naast bijkomende kopijen hiernaar zijn h. 4 dm., 4—6 str., br. 6 dm. 2 str. Zij zijn weinig bedrieglijk door M. SCHMIDT, kunstschilder, voorheen Bewaarder van het Prent-kabinet, te *Munchen*, gekopieerd. Zie *Supplements au Peintre-Graveur d' Adam Bartsch, par B. Weigel, Tom I., Leipzig, bij Idem, 1843*, in 12°. bl. 1, waar tevens vermeld wordt, dat van de hiervolgende *tweede Serie*, latere drukken, zelfs op chineesch papier, in omloop zijn, en dat de koperen platen nog in *Engeland* bestaan. — 8—14. *Vervolg van Paarden*. P. D. LAER fe. P. D. L. sc. h. 3 dm. 1—2 str., br. 3 dm. 7—8 str. — 1. *De boer met het paard*; — 2. *Het paard bij de bron*; — 3. *Het pissende paard*; — 4. *Het paard aan den boom*; — 5. *De twee paarden in de weide*; — 6. *De twee doode paarden*; van 3, 4 en 5 bestaan kopijen van gelijke grootte, doch andersom; de initialen en de namen zijn iets grooter dan die der originelen. — 15. *De Familie, of de Hoefsmid*; de man met den hamer knielt voor de spinster; in de verte twee boeren en eene vrouw; links, een ezel, en op den achtergrond eene ruïne, P. V. LAER f., met groote zorg bewerkt, h. 3 dm. 2 str., br. 2 dm. 11 str. Gemelde Heer zegt, dat deze prent meer dan twijfelachtig is, en hem voorkomt, niet anders dan eene kopij te zijn, naar de prent van T. WYCK (*Bartsch*, Nr. 6), welke hij gegraveerd heeft naar eene schilderij van P. DE LAER. — 16. *Een zittende en een staande boer*; op den middengrond een karpaard; op den achtergrond, regts, een heuvel, waar een man zijn lastpaard voedert; links, onder aan, het monogram; h. 3 dm. 2 str., br. 3 dm. 6 str. — 17. *Twee ruiters*, in gevecht met pistolen; h. 1 dm. 1 str., br. 2 dm. 10 str. — 18. *Een landschap*, regts, een water; h. 1 dm. 3 str., br. 1 dm. 10 str. — 19. *De oude met den stok*, zittende, links gewend; ruitvormig, 1 dm. 8 str., van hoek tot hoek. — 20. *Een rijder in galop*, naar de linkerzijde

gewend; h. 1 dm. 3 str., br. 1 dm. 4 str. Hierbij telt men gewoonlijk eene prent welke J. VAN NOORDT, naar de teekening van VAN LAER, gegraveerd heeft, zijnde *Een veehoeder*, PETRUS VAN LAER inv. J. v. S. fecit, 1644; h. 5 dm. 10 str., br. 8 dm. Zeldzaam.

LAAR, of LAER. (ROELAND VAN) Tot teregtwijzing dient, dat hij niet te *Laren*, bij *Naarden* — volgens de algemeene berigten, door *Immerzeel* overgenomen — maar te *Haarlem* werd geboren. — Zie op zijn broeder LAAR. (PIETER VAN)

LAAR. (JAN HENDRIK VAN DE) *Immerzeel* heeft het levensberigt en eenige voortbrengselen van zijn talent, naar waarde, beschreven. Ik zal een en ander hier verder voortzetten. De Heer VAN DE LAAR heeft zich, na den dood zijner echtgenoot, met zijno éénige dochter, van 's *Hage* naar zijne geboortestad *Rotterdam* begeven, vanwaar hij, na er eenigen tijd vertoefd te hebben, zoo tot verstrooijing, als tot verdere volmaking zijner studiën, weder naar *Antwerpen* vertrok, waar hij twee jaren verbleef, en, onder andere tafereelen, eene schilderij vervaardigde, voorstellende *De terugkomst in het ouderlijk huis*, die thans in het partikuliere kabinet van den *Koning van Beijeren* berust; naar dezo schilderij gaat eene groote gelithographieerde prent uit. Daarna heeft hij zich weder te *Rotterdam* gevestigd, en had het genoegen, dat hem dadelijk door H. H. Bestuurders van het Schilderkundig Genootschap het onderwijs der hoogste klasse in het handteekenen, bij die Inrigting, werd opgedragen. In 1842 werd hij tot medebestuurder benoemd. Deze beido betrekkingen heeft hij onafgebroken met lof waargenomen, totdat de Aademie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen, tot wier oprigting hij een der ijverigste medewerkers was, aldaar werd gevestigd. Op nieuw droeg men hem de vereerende betrekking van Hoofdlonderwijzer in het handteekenen op; ook werd hij weder tot medebestuurder dezer schoone en nuttige Instelling benoemd, en vervult dezo beide betrekkingen nog met den gewenschten ijver. — In de groote teekenzaal aldaar, hangt het portret van den beroemden Rotterdamschen kunstenaar W. H. SCHMIDT, dat, na diens overlijden, in 1849, door den Heer VAN DE LAAR, vriend en gezel zijner jeugd, naar het origineel van SCHMIDT-zelfen, gekopieerd, en er tot een blijvend aandenken door hem ten geschenke gegeven is. — Het bekende Genootschap *Arti Sacrum*, vroeger reeds met dat, onder den naam van *Hierdoor tot hooger*, ineengesmolten en in de genoemde Aademie opgenomen, — zijnde dus alleen in naam overleden, — is zijne oprigting insgelijks aan onzen ijverigen kunstenaar, die er eere-lid en medebestuurder van was, verschuldigd. Aan deze gewezen Inrigting hebben de Tentoonstellingen, die te *Rotterdam* plaats hebben, haren oorsprong te danken. — De Heer VAN DE LAAR heeft eene gelukkige keuze, om, in het vak van huislijke tafereelen, meestal historische personen of feiten voor te stellen, die de belangstelling in hooge mate gaande maken. Zoo kent men van zijn gevierd penseel, SALVATOR ROSA, bezig zijnde, het portret van een jong meisje te teekenen, waarbij eenige roovers staan, welk stuk door wijlen den grooten kunstbeschermer, *Koning Willem II.* werd aangekocht. — *Eene Huwelijks-plegtigheid*, in het midden der XVII. eeuw; — BENVENUTO CELLINI, in zijne werkplaats; — JACOB VAN CAMPEN en de *Waarzegster*, naar de legende van *Houbraken*; — REMBRANDTS voorspoedige reis, naar een gedicht van *Immerzeel*; — ADRIAAN VAN OSTADE, naar de *Natuur tekenende*; — *De jeyd van ADRIAAN BROUWER*; — ERASMUS, in zijn studeervertrek; zijnde alle keurige kabinetstukken, die, bij bevoegde kunstkenners, onverdeelde lof, op verscheiden Tentoonstellingen, mogten verwerven. — Zijne schilderijen op historisch terrein zijn van grooter omvang, als: *De terugtojt der Waldensen*, eene zamenstelling van ongeveer twintig figuren; — *Eene protestantsche godsdienst-*

oefening, in het midden der XVII. eeuw, die op de Tentoonstelling te Londen zeer de aandacht trok, en door een kunstliefhebber, te *Birmingham*, voor een goeden prijs, werd aangekocht. — Ook naar aanleiding van *Tollens' Gedichten*, vervaardigde hij schilderachtige voorvallen, als, uit *De Echtscheiding*, het tooneel *in de Regtszaal*; — Uit de *Nova Zembla*, *Heemskerk, zijn togt overpeinzende*; — *De viering van den Zondag*; — en *Het oogeblik*, waarop de eerste lichtstraal in de hut doordringt, benevens andere onderwerpen, aangemelden Dichter ontleend. — Voorts heeft hij veel voorstellingen uit het Italiaansche rooversleven ontworpen, die meest in *Engeland* geplaatst zijn. — Op de Tentoonstelling in *Arti et Amicitiae*, te *Amsterdam*, zag men een schoon tafereel, van een anderen aard, te weten, *Landverhuizers gereed tot hun vertrek*. Het hoofdpunt is een groep van acht beelden, op een schip enz. Teregt, werd deze schilderij door de *Maatschappij ter bevordering van Beeldende Kunsten*, te *Amsterdam*, aangekocht. — In het historiële vak gaf hij nog eene proeve op de Tentoonstelling aldaar, namelijk, *De vaderlandslievende vrouwen te Delft*, anno 1573, volgens *Hooft, Ned. Historie*; — voor de R. K. kerk, te *Aarlanderveen*, heeft hij een Altaarstuk, *De opstanding van Christus*, levensgroot, geschilderd. — In historisch-allegorischen zin, prijkte bij het REMBRANDT's feest, te *Amsterdam*, 27 Mei, 1852, in de feestzaal, van zijne hand: *De Graveerkunst*, fraai en meesterlijk uitgevoerd. — Twee kolossale tafereelen, h. 5 el, br. 7 el Ned., met Allegoriën op de *Toonkunst*, voorstellende *Rotterdam*, 1829, en *Nederland*, 1854, die de feestzaal, ter gelegenheid van het XXVjarig Muzijkfeest, in 1854, te *Rotterdam*, gehouden, versierden, trokken aller aandacht, wegens de schoone vormen, gedachten en uitvoering, te meer, dewijl ze door HEM in slechts tien dagen, en geheel kosteloos, ten beste van het feest, vervaardigd waren. De afbeeldingen daarvan zijn door A. A. NUNNINK fraai gelithographieerd, en in de *Kunstkronijk*, 1855, geplaatst. Thans is de Heer VAN DE LAAR aan eene belangrijke schilderij werkzaam, die, zeker, zoo ik vertrouwd, voleindigd zijnde, zijn gevestigden roem nog zal verhoogen, namelijk *BENVENUTO CELLINI en de Hertog Cosmo de Medicis*, te zamen antieke beeldjes herstellende, naar aanleiding van dit feit, ontleend uit het leven van den wereldberoemden kunstdrijver in metaal. — De Heer VAN DE LAAR werd, in 1852, tot *Lid der Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten*, te *Amsterdam*, benoemd. — Zijn *portret*, door HEM-zelfen del. S. T. VOORN BOERS Lith. in f°. is uitgegeven te *Rotterdam*.

LA CAVE. Zie CAVE. (F. M. LA)

LACTERIUS was een Hollandsehe bloemschilder, wiens levensberigten onbekend zijn, zegt *Nagler*; zijne werken waren gewild; doch hij werd later bierbrouwer.

L'ADMIRAL (JACOB ?) de Jonge. Op het Werk *Europische Vlinders*, bij *Houttuyn*, te *Amsterdam*, in 1744, verschenen, en door JACOB L'ADMIRAL zoo keurig geëts, — bij *Immerzeel* vermeld — moet ik doen opmerken, dat er daarin voorkomen, die beteekend zijn J. L.' A. Jun. en blijkbaar van eene andere en minder bekwaame hand, dan de overige zijn geëts. Waarschijnlijk, is hij een zoon van den bekenden JACOB geweest, die alsnog niet vermeld werd.

L'ADMIRAL (JOANNES) staat reeds bij *Immerzeel* geboekt. Ik moet er bijvoegen, dat zijn *portret* voorkomt: het is in eene ovale lijst gevat, waarbij voorwerpen voor de bewerking der etskunst enz. zijn geplaatst, en een opengeslagen boek, getiteld: *Ico duramatrix a JOANNE LADMIRAL*; verder op een epitaaf: *Effigies JOANN. LADMIRAL, se ipse pinx. et incis.* in 8°. Klaarblijkelijk heeft hij deze prent vervaardigd, om haar, bij de 8°-editie van *Van Mander*, waarvoor hij al de portretten heeft vervaardigd, meê uit te geven. Wat mag de reden zijn, dat dit

niet heeft plaats gehad? *Immerzeel* zegt van de genoemde portretten, dat ze „ruw en oppervlakkig bewerkt zijn,” doch ik kan mij met dat oordeel niet verenigen: ze zijn niet met de burin, zoo als die in *Houbraken*, *Van Gool* enz. bewerkt, maar alle toch fiks, en velen zeer verdienstlijk geëst. Als men de proefprenten kent, zoo als ik er een aantal, met vele daarop voorkomende voorwerpen, die later veranderd zijn, bezit, moet men wel eene betere gedachte van het werk van dezen verdienstlijken plaatsnijder krijgen: want, in waarheid, de prent, die in *Van Mander*, onder de letters D. D., voorkomt en welke geëste plaat hij bij zijn eigen portret, heeft aangebragt, mag men fraai noemen.

LAEGH, (W. VAN DER) een kunstgraveur, dien ik nergens vermeld heb gevonden, dan enkel op een zijner werken, zijnde het portret van *Ridus. Dnus. Mr. Antonius Schellingwouw*; Natus Amstelr. A^o. MDCII. Denatus ibidem A^o. MDCLI. XXVI. Aug., met vierregelig Hollandsch vers. Boven in den grond, zijne zinspreuk: *Medela et pietate*, B. DREENBERGH pinxtil, W. VAN DER LAEGH fecit et exe. in 4°, borststuk, van voren, op een stoel gezeten, met toga aan en calot op het hoofd. Het is met zorg bewerkt, het hoofd geëst, en van middelmatige verdienste. — Hij moet reeds in 1660, te *Amsterdam*, werkzaam zijn geweest: immers, de bekende afbeelding van den R. C. Pastoor *J. Banningh Wuytiers*, op zijn dood-praalbed, door MATHIAS gegraveerd, in gr. f^o, werd van een afzonderlijk blad vergezeld, waarop een vers van *J. van Vondel*, door HEM gegraveerd. — Later zag ik, dat hij voorkomt in het Werk: *Geschiede der Kupferstichsammlung in Copenhagen*, van *Rumohr und Thiele*, en dat hij zich daar ter stede lang schijnt te hebben opgehouden, welligt om de HAELEWEGH's behulpzaam te zijn. Verder vond ik nog de volgende gravuren van zijn werk vermeld, als: *Koning Christiaan V.*, in krooningsgewaad, naar L. VAN HAWEN (welligt VAN HAVEN), 1674, in f^o. — *Johan Caspar de Cibignan Dom. de Oberampach, Colonel et Gubern. Bergenis.* — *M. Hier Buek, K. Hauptprediger in Copenhagen*, naar H. DITMAERS, 1674. Zie *Nagler*.

LAGEMAN (HENDRIK) is bij *Immerzeel* vermeld. Zijn portret komt voor in het bekende prentwerk van J. E. MARCUS, het eerste van de vier portretten, op de plaat, beteekend 1811.

LAGERMAN, (J. M.) welligt de vader van, of verwant aan HENDRIK LAGERMAN, bij *Immerzeel* vermeld. — Van zijne gegraveerde penningen vindt men de volgende reeds in 1770 beschreven, zijnde een vriendschaps-medaljetje, met het opsebrift: *Een Heilig pandt is vriendschapsband (Morte et invidiâ amicitia major)*; — en nog een idem, van 1803, met een *Amicitia*-beeld en het bijchrift: *Bant van Eendragt*, alles evenwel middelmatig werk. — In 1781 vervaardigde hij eene *Medalje op het Zeegervecht bij Doggersbank*, een gobrekkige arbeid, voorzien van een kreupelrijm van hetzelfde allooij; — nog eene *Eeuurfest-peuning* voor het *Diaconic- Oude-Vrouwen- en Mannen-huis*, te *Amsterdam*, in 1783, — en, in 1792, eene medalje op het (van 7 tot 15 Junij), te *Amsterdam*, toedieneu van het Sacrament des Vormsels, door den Aartsbisschop van *Nisibi*, Graaf Cesar Brancadoro. Zie *Dr. Wap, Astrea*, 4 Jaarg., *Utrecht*, 1855, bl. 459.

LAGOOR. (C. VAN) „Een ver uitgestrekt Landschap, verbeeldende de omstreken van de ruïne van *Brederode*; zeer natuurlijk voorgesteld, en meesterlijk geschilderd, door C. VAN LAGOOR, h. 1 el 3 pm. 9 dm., br. 1 el 5 pm. 5 dm.” Deze schilderij komt aldus beschreven voor in den *Catalogus* der kunstveiling van C. H. Schultz, gebouden te *Amsterdam*, 1826, Nr. 58.— Meer is mij van dieu kunstenaar niet voorgekomen. — Dat J. P. LAGOOR, kunstgraveur, en welligt ook schilder, zooals *Nagler* vermeldt, van hetzelfde geslacht is, zou ik wel vermoeden, te meer, dewijl

de aard zijner werken, als in de manier van W. VAN BEMME behandeld, wordt aangeduid.

LAIGNEL. (...) Dezen naam vond ik als dien van een graveur vermeld op een 8°-titel voor een Boekwerk, genaamd *Hollands Vryheid*, en vrijwel gesneden, naar de teekening van ARNOLD HOUBRAKEN. Daar ik dien kunstenaar nergens geboekt zag, zoo geef ik hem hier eene plaats, omdat hij zeker in *Holland* heeft gewerkt, en welligt een Nederlander is. — Dat het werk van den Maas-trichtschen PIETER LYONET, of LYONNET zou kunnen zijn, en de lettergraveur den naam er verkeerd op geplaatst heeft, mag, mijns inziens, niet wel worden aangenomen, omdat de verdienste van deze gravure niet kan halen bij die, aan den genoemden LYONET toegekend.

LAIRESSE, (ABRAHAM DE) Zoon van GERARD, *den Oude*, heeft ook de kunst beoefend. — Er is mij te weinig van hem voorgekomen, om een oordeel over zijne bekwaamheden te vellen, welke hij uit zulk eene leerschool als die van zijn vader heeft kunnen trekken; slechts eene titelprent voor het Werk *De Zegepralende Vecht, gesichten van Lustplaatsen enz., beginnende van Utrecht en met Muyden beslytende; Amsterdam, by de Wed. Nicolaas Visscher enz. 1719, in f^o.*, heeft mij daartoe in de gelegenheid gesteld. Zij bestaat in eene allegorische voorstelling, uitgedrukt in de welvaart van handel en landbouw, als voedsters der schoone kunsten enz., en *Een landgezigt*, waarin, van *Utrecht* af, *de Vecht* naar het dorp *Zuylen* stroomt; in het midden een Gedenkzuil enz. Het geheel is middelmatig geteekend, volkomen systematisch, droog, en zonder geest of leven in de figuren, zaamgesteld, en door A. VAN DER LAAN in het koper gebragt. — Later is mij nog uit utentieke bescheiden gebleken, dat hij de kunst, wel zeer zeker, als zijn bedrijf heeft uitgeoefend; namelijk, uit de *Huwelyken van beroemde personen, te Amsterdam*, staat aange teekend: „27 November 1693. ABRAHAM LAIRESSE, van *Amsterdam*, fynschilder, oud 27 jaren, woont op d' O. Z. Agterburgwal, geadsisteerd met zijn moeder *Maria Salme*, ter eenre, en *Johanna van Beverc*, van *Amsterdam*, out 24 jaren, woont in de Sents (?), geadsisteerd met haar moeder *Petronella Keetelaar*, ter andere zyde.” Hieruit blijkt, dat hij in 1666 is geboren, en tevens wie zijne moeder was. Zie *De Navorscher*, VII. Jaarg., bl. 198.

LAIRESSE (ERNEST DE) werd, te *Luik*, in 1635, geboren, zoodat hij, 40 jaren oud geworden zijnde, in 1675, is overleden. Dit kan tot bijvoegsel op het artikel van *Immerzeel* strekken. — *P. Bogaerts* spreekt ook van een ERNEST DE LAIRESSE, als neef van den beroemden GERARD, te *Luik*, in 1678 geboren, en daar, in 1718, overleden. Zulks heeft hij zeker bij *Balkema* gelezen, die het genoemde geboortjaar ook opgeeft; doch *Bryan-Stanley* wederlegt dit, als zijnde eene grove fout, door *Balkema* begaan, dewijl alle auteurs getuigen, dat de bekende ERNEST de oudste broeder is van GERARD; ook ik, voor mij, beaam dit gevoelen volkomen.

LAIRESSE. (FRANS DE) *Nagler* noemt hem, even als de anderen van dien naam, allen LAIRESSE, van wiens werk de *Keizerlijke Galerij, te St. Petersburg*, eene schilderij, *De Liefdadigheid* voorstellende, zou bezitten. — Deze meester is onbekend, zoo hij niet de kleinzoon van GERARD is, over wien *Fiorillo* spreekt, en van wien men weet, zegt genoemde auteur, dat hij een leerling van GERARD geweest is, — Dan is het zeker GERARD *de Oude*, die hier bedoeld wordt.

LAIRESSE, (GERARD DE) dien ik, omdat er een zoon van dezen naam bestaat, hier *den Oude* zal noemen, en die den vereerenden bijnaam van den *Noordschen Poussin* verworven heeft. — *Immerzeel* verdedigt, met warmte, 's mans levensgedrag tegen de even booze, als domme auteurs, die goed vonden, zoogenaamde anedoten of lasterlijke aanvallen, hem betreffende, tot vermaak hunner lezers,

bij Luu geschrijf in te lasschen, en waardoor niet zelden de braafste mannen in de algemene achting worden gekrenkt. Een er van is *Descamps*, wiens Werk in *Europa* nog al gezag heeft verkregen, zoodat andere vreemde auteurs hem als eene bron bezigen, gelijk nog onlangs *Alfred Michiels*, in zijno *Histoire de la Peinture Flamande et Hollandaise etc., Bruxelles, 1845-1849*, in 8°. die leugens heeft overgenomen, doch waartegen *Bryan-Stanley*, op het artikel LAIRESSE, met verontwaardiging, te velde trok, hem, *Michiels*, uitdagende, om de echte bron te noemen, of anders in den herdruk van zijn Werk dat Artikel te herroepen. Indien hij echter *Immerzeels* artikel met aandacht had gelezen, zou hij reeds voldaan zijn geweest. Genoemde auteur heeft slechts met een paar woorden van LAIRESSE's Werken, over de Schilderkunst geschreven, melding gemaakt, zonder eenige verdere aanduiding, of zonder de waarde daarvan voor de geschiedenis te bepalen. Ongewijfeld bezat LAIRESSE, bij zijn talent, de beste theorie over de kunst, in zijn tijd, en zijn huis was, tot aan zijn blinden staat toe, een waar brandpunt, om de lessen over alle deelen der kunst bij te wonen. Hij heeft ze, met behulp zijner zonen, voor de pers gereed gemaakt, en in het licht doen verschijnen, terwijl die Werken van zulk eene nuttige strekking werden bevonden, dat men mag zeggen, dat ze in bijna alle meest gebezigde Europese talen zijn overgezet en uitgegeven, hetwelk wij als Nederlanders niet onopgemerkt mogen laten voorbijgaan, wegens het door ons genomen deel in den voortgang der kunst, en waardoor wij wederom op het algemeen gunstig voor haar werkten. De beroemde *Hagedorn* zegt daarom, terecht en naïf, nopens het volgende Werk: „LAIRESSE geeft, om zoo te spreken, den schilders het palet in de hand, plaatst zich naast hen en leidt hen de praktijk en de waarheid in." De titel is: *Groot Schilderboek, waarin de Schilderkunst in al haar deelen grondig word onderweezen, ook door Redeneeringen en Prentverbeeldingen verklaard. Met voorbeelden uyt de beste konststukken der oude en nieuwe puyk-schilderen bevestigd: en derzelcer wel- en misstand aangewezen. Door OERARD DE LAIRESSE, Konst-schilder. Tot Amsterdam, by David Mortier, Boekverkoper. MDCCXIV. Twee deelen in 4°, en de Tweede Druk, vermeerderd met des Schryvers Levensbeschryving. Te Haarlem, by Johannes Marshoorn, enz. 1740.* Beide uitgaven zijn in mijn bezit, en het is mij gebleken, dat ze de *Eerste* en *Tweede* zijn. Ik vond echter in den *Catalogus van Van Hullehem*, Nr. 9207, hetzelfde Werk, *Amsterdam, 1707*, en bij *Fiorillo* eene uitgave, *Amsterdam, by Hendrick de Shordes (?) 1712*, waarvan ik, met het oog op den gemelden Haarlemschen tweeden druk, geen begrip heb. Hetzelfde Werk is, in het Hoogduitsch vertaald, verschenen te *Nürnberg*, in 1728, 3 Bände; in het Engelsch, *London, 1738* en 1784, en in het Fransch, *Paris, 1787*. — Hij heeft ook geschreven: *Grondlegginge der Teekenkunst, Amsterdam, 1701*, in 4°; hetzelfde Werk. *Ibid.* 1727, in 4°; in het Fransch vertaald, *Ibid.* 1719; en *ibid.* 1729, in 8°; in het Hoogduitsch, *Berlin, 1705*, in 4°. en *Leipzig, 1745*, in 8°. — Nog vindt men vermeld: 1.) OERH. DE LAIRESSE, *Leodiensis Pictoris Opus elegantissimum, Amstelodami, ipsa manu, tam ari incisum, quam inventum, et per Nicolaum Visscher, c. privilegio Ord. Gen. Belg. Fœderati, editum.* — 2.) *Godefridi Bidloo, M. D. et Chirurgi. Anatomia humani corporis, centum et quinque tabulis per artificiosiss. G. DE LAIRESSE ad vivum delineatis etc.; Amstelodami, 1685, f^o.* — 3.) *Tafereelen, geschilderd door OERARD DE LAIRESSE in de Raadkamer van de Hoven van Justitie van Holland, Zeeland en Westeriesland; volgens de Afteekeningen van NICOLAAS VERKOLJE, door de beste graveurs in 't koper gebragt enz. Te Amsterdam, voor NICOLAAS VERKOLJE, 1737, in gr. f^o.* De platen zijn door P. TANJE en een er van door CLAUDIUS DUFLOS gegraveerd. Uit deze afbeeldingen kan men zien,

dat hij in het historiële vak, in onze school, den hoogsten graad in de ordonnantie bereikt heeft. — 4.) *Q. Horatius Flaccus Dichtkunst op onze tyden en zeden toegepast*, door *A. Pels*, in f°. Hierin komen bij uitstek fraaije platen van hem voor. — In de Galerij, te *Florence*, berust zijn portret, bij de 321 stuks afbeeldingen der voornaamste Europesche kunstenaars. — Voorts gaan er verscheiden afbeeldingen van hem uit, waaronder die in f°, door *Petrus Schenck*, in mezzotint, gegraveerd, en door hem-zelfen geschilderd, wel de schoonste is. Op den achtergrond staat, in een cirkel, het opschrift: *Spectavimus olim sordet quicque*, waarschijnlijk, zijn zinspreuk, en in 1707 nog eene idem, buste in een ovaal gevat, door *Denzelfden*. Na zijn dood heeft *Arent van Halen (Aquila)* hetzelfde portret, in 4°, met ander bijwerk, in het licht gegeven, en daaronder een versje geplaatst: *Laires was eerst Apel, daarna wierd hy Homeer, — Ligt krygt den Amstel in geen eeuw zoo'n Fenix weer.* — Dit vers doelt geheel op 's mans leven: eerst werd hij bij *Apelles*, en later, (blind zijnde, toen hij de kunst bezong) — want men ving, als het ware, zijne woorden op, — bij *Homerus* vergeleken. — *Van der Aa*, in zijn *Aanhangsel op Witsen Geysbeek*, heeft het niet zoo begrepen, daar hij zegt, op het artikel *LAIRESSE*: „te oordeelen uit het volgende versje onder een zijner portretten te vinden, moet hij ook de Dichtkunst beoefend hebben. *LAIRESSE was eerst Apol, daarna word hy Homeer, — Ligt krygt den Amstel in geen eeuw zoo'n Fenix weer.* Wij hebben echter te vergeefs getracht, iets van hem op te sporen.” De lezer behoeft slechts de twee afschriften te vergelijken, en hij zal met mij instemmen, dat in het vers geen zweem van die vooronderstelde meening ligt opgesloten. Drukfouten zijn het niet, maar de redenering is gegrond op het onjuiste afschrift. — *J. C. Philips* heeft ook zijn portret gegraveerd, en *van Gunst* een idem, in eene omsluiting, door *Geniussen* gedragen: *Vivitur ingenio* etc. Deze prent, in groot formaat, is even voortreffelijk als die van *Schenck*. — Hij is gehuwd geweest met *Maria Salme*. Zie daarover aan het slot van het artikel *LAIRESSE (Abraham de)* — Ik vond nog vermeld (hoewel zonder enig bewijs), dat hij drie broeders, alle schilders, gehad zou hebben. Zie *Observations sur quelques grands peintres etc. par Taillason; Paris, 1800, in 8°, p. 348.* — In het *Bulletin de l'Académie Royale de Belgique etc. Nr. 9, Tom. XXII, Bruxelles, 1855, in 8°, p. 468*, heeft de Heer *Ed. Fétis*, directeur der Afdeeling Schoone Kunsten, eene mededeeling geplaatst, onder den titel van: *Artistes belges à l'étranger: Gerard de LAIRESSE*. Dit is eene bloemlezing uit *D. Argensville, Descamps* en *Alfred Michiels*, met de gewone uitweiding, die moet strekken, om dezen grooten schilder van de Hollandsche school tot de Belgische over te brengen; voor het overige bevat zij geen het minste spoor ten aanzien van het leven en de werken diens kunstenaars, veel minder nog nopens zijn geslacht, en mist overigens alles, wat ik hier heb meêgedeeld. — Bij *Nagler*, die met grooten lof over hem spreekt, vindt men 87 Nummers zijner graveerwerken vermeld, waaronder de Verzameling antieke statuen, uit het *Kabinet van Reynst*, welke hij, en met regt, betwijfelt, geteld wordt. Ik, voor mij, geloof, dat er slechts eenige door hem, en de overige welligt onder zijn oog, vervaardigd zijn. *Le Blanc* heeft ze alle gerangschikt en genommerd, waardoor er bij hem 310 stuks vermeld staan. — Een aantal buitenlandsche graveurs hebben naar zijn werk schoone prenten gesneden, als: de *Intrede van Alexander in Babylon*, in 12 platen. — Het schoone schilderwerk *en camayeu*, door hem in het *Keurvorstlijk Slot te Manheim* vervaardigd, is door *D. Rosetti, P. A. Passi, C. Faucci, F. Polanzani* en *G. D. Campiglia*, in plaat gebragt, f°. Dit werk is zeldzaam, dewijl de Keurvorst die platen heeft laten vergulden; het is niet in den handel

verschenen, en enkele exemplaren zijn slechts als geschenken vereerd. — Het is minder bekend, dat hij ook in mezzo-tinto heeft gewerkt, waarvan ik de volgende proeven voor mij heb liggen, als: *Eene vrouw in buste*, beschouwende een Isis-beeldje, betwelk zij in de regterhand heeft; in de linker houdt zij een palet; daarbij is een kindje te zien, met een schilderstok, in 8°, bijna vierkant, niet beteekend. — *Een zittende, jeugdige Sater, houdende een brandende fakkel, die hem verlicht*, 12°, idem; — en *Een knielend kindje*, in treurige houding, in 24°, idem. — In de meeste Museën van *Europa* worden zijne werken bewaard; in dat van *Amsterdam* zijn zes fraaije schilderijen aanwezig. Ecne der schoonste en uitvoerigste is, zeker, daar *Christus aan het volk vertoond wordt*, die vroeger in de Kunstverzameling van Mevrouw *Hogguer*, te *Amsterdam*, berustte, doch in 1817, voor *f* 515, aan den kunsthandelaar *Cocler* werd verkocht.

LAIRESSE, (GERARD DE) *de Jonge*, wordt door *G. Hoet* op zijne lijst gesteld, als een bekwaam kunstenaar, die door *J. van Gool* in zijn Werk over het leven en de werken der kunstenaars is overgeslagen. — Hij moet alzoo de derde zoon van den beroemden GERARD zijn, en is in de geschiedenis niet bekend. Dit kan als zeker worden aangenomen, dewijl HOET, VAN GOOL en OERARD DE LAIRESSE, *de Jonge*, te gelijk geleeft hebben, en *Hoets* kritische lijst alles behalve aange-naam was voor *Van Gool's* verschenen Werk.

LAIRESSE. (JACOB, of JAQUES, en JAN DE) Van deze twee is geen geboorte- of sterftijd vermeld, echter maakt *F. Bogaerts* dezelve fout, als welke hij op ERNEST heeft begaan. — Zie aldaar. — namelijk, om van den eersto te zeggen, geboren te *Luik*, in 1671, en overleden, te *Amsterdam*, in 1709, en van *JAN*, *Idem*, 1674, en overleden te *Idem*, 1724. — Het is bekend, dat de drie broeders van OERARD, *den Oude*, hem van *Luik* naar *Amsterdam* gevolgd zijn, en dat deze twee in het begin der XVII. eeuw nog in leven waren. Dit laatste waar zijnde, dan werden ze niet geboren in 1671 en 1674, dewijl RENIER, de vader, omstreeks 1596 geboren, en in 1667 overleden is. Geen andere kunstenaars met die doopnamen zijn in de geschiedenis bekend, dan drie, ABRAHAM, JAN en OERARD, *de Jonge*, zonen van GERARD, *den Oude*. — *Houbraken* zegt wel, dat JAQUES een zoon heeft gehad, die in de kunst met lof bekend was, maar noemt zijn doopnaam niet. — In *F. Muller's Catalogus van Portretten* komt, onder Nr. 3076, het portret voor van JAN DE LAIRESSE, ten halven lijve, links, blootshoofds, met lang haar, en mantel, keurige teekening, in zwart krijt, zonder naam, 4°.

LAIRESSE (RENIER DE) is reeds door *Immerzeel* geboekt, doch, dewijl er vele buitenlandsche auteurs zijn, die dit geslacht zeer verwarren, zoo geef ik hier, voor zoo verre het in de kunstwereld voorkomt, en om alle verdere misvattingen te voorkomen, daarvan de volgende tabel:

RENIER DE LAIRESSE.			
ERNEST.	GERARD.	JACOB.	JAN.
ABRAHAM. JAN. GERARD.			

Alhoewel GERARD, de vader, van slechts twee zonen spreekt in de Voorrede van zijn beroemd *Groot Schilderboek*, die hem in veel zaken daartoe behulpzaam zijn geweest, zoo blijkt hieruit in geenen deele, dat hij niet méér zonen gehad heeft; ook geven de daarin aangevoerde redenen geen grond, om er slechts twee aan to nemen. — Het is mij alleen bekend, dat naar een zijner schilderijen, *De dood van Seneca*, door *M. Pool* werd gegraveerd.

LAMBERT JACOBSZ. is door *Immerzeel* vermeld. Ik voeg er bij, dat *Vondel* op zijn huwelijk met Meijuffer *Aechtje Antonis*, in 1620, een gedicht heeft gemaakt.—

Dat hij de eerste meester van GOVERT FLINCK was, is bekend, doch de aanleiding daarvoor lag in een toeval: als hij eens te *Kleef* voor zijne geloofsgenooten kwam prediken, zoo bevonden zich de ouders van FLINCK, die volstrekt geen schilder van hun zoon GOVERT wilden maken, onder zijn geboor, en werden zoodanig door hem gesticht, dat zij van gedachten veranderden, terwijl zij nu door den vromen JACOBSZ. leerden inzien, dat men een schilder en tevens een braaf man kan zijn. Bij gevolg werd hun zoon, in *Lecuwarden*, ten zijnen huize besteld.

LAMBERT. (JOSSE) Zie over dezen kunstenaar *A. Voisin, Notice littéraire et bibliographique sur les travaux de JOSSE LAMBERT, grammairien, poète, imprimeur et graveur Gantois du XVI. siècle*, in den *Messenger des Sciences &c.*; Gand, 1842, bl. 36—65.

LAMBERT VAN AMSTERDAM wordt door *Guicciardin, Beschryving der Nederlanden* enz., *Arnhem*, 1617, bl. 125, opgegeven als een voornaam schilder, te *Amsterdam*, en telt deze hem onder de oude school; dit komt mij voor, zeer wel te stroken met het berigt, hetwelk *Vasari* geeft over FEDERICO DI LAMBERTO, — Zie aldaar. — namelijk, dat hij de zoon is van LAMBERTUS VAN AMSTERDAM. — Hij heeft gedurende eenige jaren te *Venetië* gewoond en den Italiaanschen schildertrant zeer goed nagevolgd. — Het is mij gebleken, dat dit artikel moet worden afgescheiden van dat van FREDRIK SUSTRIS of SUSTER, bij *Immerzeel* vermeld, als behoorende geheel te huis op SUSTRIS (LAMBERTO), of SUTERMAN, (LAMBERTUS) van *Luik*. — Zie aldaar.

LAMBERT, (JEAN) een Luikenaar, die, omstreeks 1427, te *Luik*, bloeide, en door *Immerzeel* genocmd wordt. Hij was een ervaren kunstschilder, en, hoewel zijne werken weinig bekend zijn, zoo weet men echter, dat hij door zijn talent eenige vermaardheid in zijn vaderland heeft verworven. Zie *le Comte de Beudelièvre, Biographie Liégeoise etc. Liège*, 1837, op anno 1427.

LAMBERTO, (FEDERICO DI) bijgenaamd PADOUANO, of PADOANO, Zoon van LAMBERT, VAN AMSTERDAM, aldaar geboren, in 1526, en overleden te *Munchen* (?), in 1599. — Indien hij nu de kunst bij JAN SCHWARZ, van *Ingolstadt* — dit zal moeten zijn JAN SWART, van *Groningen*, die in 1522 bloeide, — heeft geleerd, zoo als door *Fiorillo* wordt opgegeven, (die verder zegt, dat hij in 1550 werd geboren, en in 1594 is overleden) dan kan bezwaarlijk worden aangenomen, wat *Vasari* van hem getuigt, en reeds, in 1550, door den druk heeft bekend gemaakt, te weten, dat hij wegens zijne uitstekende talenten aan de voornaamste werken in *Italië* heeft gearbeid. Ziehier door hem de beschrijving eener schilderij, voorkomende bij het levensberigt van MICHEL ANGELO BUONAROTTI. „In de tweede schilderij, regts over den hoofdingang, in de kerk (van St. Laurentius), ziet men MICHEL ANGELO, op eene vereerende wijze, na het beleg van *Florence*, door Clemens VII., onthaald. Het volk geloofde, dat de Paus vertoornd was op den kunstenaar, die, onbeschroomd, zoodanig zich in strijd had gesteld met den Heiligen Stoel; maar Clemens VII. bewees hem, tegen de algemeene verwachting, zijne hoogachting, en vertrouwde hem de werken der Sacristij en der Bibliotheek van St. Laurentius toe. Een Vlaamsch schilder, FEDERICO, gezegd PADOANO, is de maker van deze schilderij.” — *Vasari* noemt hem somtijds ook LAMBERTO FIAMINGO, doch zegt uitdrukkelijk, dat hij een schoonzoon was van PADOANO, onder welken naam hij in *Italië* veelal was bekend. — Het lijdt geen twijfel, of al deze namen hebben bij de schrijvers eene verwarring te weeg gebragt, die bijna niet is op te lossen, dewijl zij zich-zelfen op andere plaatsen wederom tegenspreken. Zoo hebben de Commentators op *Vasari* gedwaald, — dewijl deze duidelijk zegt „LAMBERT VAN AMSTERDAM was de vader van FEDERICO LAMBERTO enz.” — door in eene Noot daarbij

te voegen: „Dat is te zeggen LAMBERT SUSTRIS of SUSTERMAN;” terwijl zij in het Register schrijven: „ZUSTRIS of BUTERMAN, of SUSTER, (LAMBERT) gezegd LAMBERTO LOMBARDO (?) of TEDESCO, of SUAVE of SUAVIUS, schilder, architect en graveur; geboren te Luik, 1506, bloeide 1550.” Nu mag men vragen, wat men bij zulke schrijvers moet gelooven? Zij hebben alles door een geward: 't zijn verschillende personen, niet alleen bij *Vasari* als zoodanig vermeld, maar die bij den abt *Lanzi* naauwkeuriger beschreven, en door mij, met veel moeite en overweging, vooral voor *Nederland*, afzonderlijk behandeld zijn; ik heb daarover een aantal auteurs moeten raadplegen, en bevonden, dat ze zich in de algemeene verwarring hebben laten meeslepen. — Ik voeg er nog bij, dat FREDERIK, waarschijnlijk, de eerste gronden der kunst bij zijn vader heeft geleerd, en verder bij den beroemden JAN SWART, van *Groningen*, waardoor de fout ontrent den genoemden SCHWARZ, bij de vreemde auteurs, is ontstaan, daar toch deze nimmer in *Nederland* is geweest, en de eerstgenoemde in 1522 reeds bloeide. — Hij heeft zijne studiën al vroeg in *Italië* voortgezet, is daar geluwd, en, waarschijnlijk, ook wel overleden; ik grond mijn gevoelen hierop, dat hij een der voornaamste leden van het bestuur der Academie van *Florence* geweest is. — Het artikel FREDRIK SUSTRIS, of SUSTER, bij *Immerzeel*, — Zie aldaar en ook bij mij — moet op dien naam vervallen, dewijl het daar aangevoerde nagenoeg voor FEDERIGO DE LAMBERTO geldende is, en ook abusiefelijk, zoowel bij genoemden auteur als bij anderen, op SUSTRIS staat geboekt. — In de Pinakothek, te *Munchen*, berust, op den naam FREDRIK SUSTRIS, *zijn eigen portret*, door hem-zelfen geschilderd, onder de gedaante van *St. Lucas voor een schilders-ezel*; h. 3 vt. 3 dm., br. 2 vt. 10 dm. Rlijnl., en hetgeen bijgevolg dat van onzen FEDERIGO wezen zal.

LAMBERTS. (GERRIT) Deze ijverige kunstenaar, bij *Immerzeel* vermeld, is op den 16. April, 1850, te *Amsterdam*, overleden. Hij heeft zijne laatste levensdagen in een smartlijk lijden moeten doorbrengen, en dit gaf voor hem en zijne vrienden, die hem in het *Trippenhuis*, — waar hij, als eerste Opzigtcr van 's Rijks Museum, sedert eenigen tijd woonde, — bezochten, altijd eene treurige ontmoeting. Tevens was hij voor het Prentkabinet aldaar, door zijne veeljarige ondervinding, om menige inlichting te geven, met betrekking tot de geschiedenis der kunst, vooral der Graveerkunst, zeer nuttig. Ook lette hij zeer naauwkeurig op alles, wat hem in afbeeldingen, betreffende de vaderlandsche geschiedenis, voorkwam, waaruit hij, hoofdzakelijk, wat *Amsterdam* betref, voor zich behield, en de verdere verzamelaars daarmede bekend maakte, ten gevolge waarvan ik menig zeldzame afbeelding ben magtig geworden. — Zijne verzameling is na zijn dood verkocht, en een groot gedeelte der Portretten door den Heer *Frederik Muller* aangekocht, die ze bij zijne Verzameling van meer dan 7000 Portretten van Nederlanders en daarop betrekking hebbende personen, heeft beschreven. — Ziehier, om de eigenaardige zeldzaamheid, de hoofdonderwerpen, waarin zijne Collectie verdeeld was, en die onder de volgende titels op eene bij hem voorhanden gedrukte lijst voorkwamen: *Korte lijst der onderscheiden Kunstverzamelingen van G. LAMBERTS, 1846.* — 1. *Amsterdam.* — 2. *Wandelingen door Amsterdam.* Zes omslagen met de wandelingen van de Westermarkt naar den Dam, zonder steenen sluisen over te gaan. — Twee dito met die van het Koningsplein naar den Heiligenweg, onder dezelfde bepaling. — Twee dito met de wandeling van de Nieuwe markt tot den Dam. — Een dito van den Dam naar de Haarlemmerpoort, met een uitstap naar de *Zaan*. Deze ironisch-comische verzameling heeft hij als een echt Amsterdammier beschreven, en met een aantal afbeeldingen opgehelderd, om tot voorlezingen in de Societeits-zaal van *Felix Meritis*, te dienen, door hem bij onderscheiden gelegenheden gedaan, en waaraan

de bedoeling was, om zijne stadgenooten te toetsen of zij met de wegen zóó bekend waren, en ze met de genoemde bepalingen wel konden bewandelen, hetgeen echter nagenoeg bij niemand het geval was, en dus de vrolijke luim onder dat gezellig vriendschappelijk verkeer in den hoogsten graad gaande maakte, door, namelijk, wegen te bezoeken, welke niemand ooit had gezien of daarop gelet. — 3. *Koninklijk Nederl. Instituut.* — 4. *Doorluchtige School van Amsterdam.* — 5. *Betrekkelijk 's Rijks Museum, te Amsterdam.* — 6. *De Stads Schouwburg, te Amsterdam.* — 7. *Felix Meritis, te Amsterdam.* — 8. *Godsdienstige gezindheden, te Amsterdam.* — 9. *Betrekkelijk de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.* — 10. *Betrekkelijk den Zeeheld J. C. J. van Speyk,* en verder tot Nr. 14 meestal portretten, monumenten, hoog bejaarde lieden, (Centenarissen) op de *Nederlanden* betrekking hebbende enz. — Hij heeft ook eenige prentjes geëst, die met de twee staten, overdrukken en originele teekeningen hier volgen, en in mijn bezit zijn, als: *Eene Rivier, die op den voorgrond uitloopt;* aan den linkerkant boomen, gebouwen, schuttingen enz., waarbij een man in een schuitje zit te visschen; op een huis beteekend G. L. 1810, h. 134, br. 189 str. Ned., met de marge. In den eersten staat is de lucht wit, in den tweeden meer afgewerkt. — *Een houten steiger, met een trap tegen de helling, aan een dijk,* bij een waterkant gelegen; op den dijk is eene vrouw te zien, die eene mand draagt, alsmede de top van een gevel enz.; de eerste staat niet, de tweede, meer afgewerkt, wel beteekend; h. 102, br. 136 str. idem. Van beide staten bestaan overdrukken en de originele teekening. — *Aan eene wetering, waarover een zeer oude houten brug,* waarop een jongen, die over de leuning in het water kijkt, zijn regts een aantal woningen en schuren gelegen; op den voorgrond een zittende man, tegen wien een hond blaft; vooraan eene schuit enz., h. 90, br. 136 str. idem. De eerste staat links beteekend, de tweede meer bewerkt en de G. L. bijna verloren geraakt. — *Een water, waarop een zeilschuit;* regts twee zeer bouwvallige huizen en een zeilschuit op de helling, die gekalefaterd wordt; op den voorgrond paalwerken enz., links beteekend; h. 100, br. 134 str. idem. Hiervan een overdruk en de teekening. — *Op een heuvel bij een boom een steenen gebouwtje met pannen dak,* met een groote, halfronde opening of raam; daarbij staat een koperen melkkan enz., niet beteekend; h. 96, br. 101 str. idem; heeft geen marge. Hiervan een overdruk. — *Een vrouwtje in profiel,* en tegen den rug te zien, met blooten hals, het haar op de kruin te zaam gebonden; dit is in het bijten geheel mislukt, en daardoor de tronie en de schaduw zeer zwart; niet beteekend; h. 95, br. 70 str. idem. Hiervan een overdruk. — *Hetzelfde vrouwtje* op eene andere plaat beter gelukt, waarbij gevoegd zijn drie hoofdstudiën; niet beteekend; h. 82, br. 106 str. idem. Hiervan een overdruk. — *Een man, van voren te zien, zit op een portefeuille,* bezig met op zijne kniën te teekenen; hij heeft hooge laarzen aan de voeten, die op een voetbankje rusten; een blad papier ligt op den grond; zeer krachtig, met een slagschaduw op den muur, bewerkt; niet beteekend; h. 94, br. 70 str. idem. Hiervan een overdruk. — *Hetzelfde onderwerp,* op eene andere, meer heldere wijze behandeld; de muur en vloer met papieren er op enz. bijgewerkt; niet beteekend; h. 107, br. 84 str., met de marge. Hiervan heb ik mede een overdruk. — Verder nog eene kopij door HEM naar A. V. VELDE, 1830, 5 Julij. — *Eene herberg aan den weg,* waar veel rook uit den schoorsteen komt, en voor de herberg een wagen; daar tegenover eene schuur, die op eene helling op palen staat enz. De naam van A. V. VELDE in de lucht; h. 50, br. 84 str. Deze heeft hij voor een Engelschman vervaardigd, en is beteekend J. S., raar; in het bezit van den Heer J. Ph. van der Kellen, te Utrecht. — In 1845 heeft hij in het licht gegeven: *De Brand der*

Nieuwe kerk te Amsterdam, den 11, Januarij, 1645, historisch herdacht door G. LAMBERTS; Amsterdam, in 8°. — Zijn portret, op gevorderden leeftijd, borstbeeld, regts door HEMZELVEN geteekend, in 4°, staat in den Catalogus van Portretten van F. Muller, Nr. 3078, beschreven.

LAMBERTSZ., (THOMAS) een onvermeld glasschilder, die, in het midden der XVII. eeuw, te Utrecht, bloeide, blijkens de volgende aanteekening: „Item THOMAS LAMBERTSZ. glasschryver, voor een glas met Stadswapen, vereert Arent van Wynbergen, raedt der stad Amersfoort, in syn speelhuis, bnyten Amersfoort getimmert.” *Kameraarsrekening, 1648, bij Dodt, Archief, III. deel.*

LAMEN. (CHRISTOFFEL VAN DER) Zie op LANEN. (CHRISTOFFEL EN JACOB VAN DER)

LAMME. (...) In de Thesauriers-rekeningen der stad Haarlem, bl. 30, vindt men aangeteekend: „A°. 1445. LAMME de schilder, schildert een patroon of model van Stadswapen, om te dienen voor een glas, hetwelk de stad Haarlem aan haren waard, te Dordrecht, in zijne woning geschonken had.” Zie de aangehaalde bron op HEYNRICZOEN. (PIETER) — Zoo als het hier voorkomt, zou LAMME het glas niet zelf hebben geschilderd, en bijgevolg, als teekenaar, slechts een model daarvoor geleverd hebben, hetwelk de glasbrander met kleuren, of welligt in het graauw, daarnaar vervaardigd heeft; in ieder geval blijkt hieruit duidelijk, dat in het midden der XV. eeuw de Glasschilderkunst te Haarlem reeds beoefend werd.

LAMME (ARIE). Het heeft mij verwonderd, dat Immerzeel, zelf dichter zijnde, in de biographie van ARIE LAMME, niet heeft medegedeeld, dat hij ook verzen maakte. Van der Aa, *Vervolg op Witsen Geysbeek*, zegt van hem: „Als dichter schijnt hij zich het meest op het Blijspel te hebben toegelegd, althans wij vinden hem vermeld als dichter van *Het Arabisch poeder, Advokaat Patelij, De stem der Natuur enz. (Schotel, Kerkelijk Dordrecht, d. II., bl. 189)*, en bezitten van hem *De vaderlandsche boer, blijspel in een bedrijf; In den Haage, bij J. J. Stuerman, 1800*; waarin, zooals men wel begrijpen kan, de patriotsche gevoelens van die dagen, scheering en inslag zijn.” enz.

LAMME (ARIE JOHANNES) is door Immerzeel, met kennis van zaken, als een hoogst bekwaam talent, naar waarde, beschreven. Het is thans mijne taak, datgeno voor de geschiedenis te boeken, wat hij in zijn verder ijverig en werkzaam leven, tot den bloei der schoone kunsten, heeft bijgedragen. In 1845 was er op de Tentoonstelling, te Parijs, van zijn penseel, *Een Oud-Hollandsch binnenhuis*, dat door de Jury waardig werd geacht, met de gouden medalje te worden bekroond. In het historïsche vak is van hem aanwezig: *De overrompeling der Spaansche wacht, door de Nederlanders, te Oudewater; — De Watergeuzen te Dordrecht op den 25. Junij, 1572; — Prins Willem als Stadhouder uitgeroepen; — en Maximiliaan van Egmond, schoonvader van Willem I., in de laatste oogenblikken zijns levens, afscheid van de zijnen nemende*, in de rijke verzameling van den Heer H. DE KAT van Oost- en West-Barendrecht, te Dordrecht, waar tevens van zijn gevierd penseel de afbeelding, naar de natuur genomen, van *De groote en kleine Schilderkamer*, waarin ARIE SCHEFFER, te Parijs, zijne onnavolgbare kunstgewrochten schiep, benevens diens portret, de wanden versiert. — In 1853 vervaardigde hij eene echt Dordtsche geschiedenis, te weten: *De Ruwaard Cornelis de Wit te bediggende, wordt door de Prinsgezinden te Dordrecht gedwongen tot het teekenen der acte tot vernietiging van het Eeuwig Edikt*, wegens de smekingen zijner huisvrouw en kinderen, daartoe overhaald. Dit stuk werd door de kunstenaars zeer geroemd en is voor het Museum van moderne schilderijen, te Dordrecht, aangekocht. — In 1854 heeft hij eene schilderij voltooid, hem opgedragen door Z. M. den koning, voorstellende: *De voetval van de gemalin van Montigny voor Anna van Oostenrijk*,

bruid van Philips II, smeekende, haar het leven van haren man te schenken. Het oogenblik is gekozen, waarop de vorstin met haar gevolg de kerk te *Nymegen* verlaat. De compositie en uitdrukking dezer schilderij werd zeer geroemd. — Het *Museum*, te *Rotterdam*, onder den naam des schenkers, BOYMANS, — Zie aldaar. — bekend, is door den Heer LAMME geheel gerangschikt en in orde gebracht; daarna werd hij, in 1852, tot Directeur er van benoemd. Het lijdt geen twijfel, of hij zal, met volhardenden ijver, bij zijne kunstbeoefening, zich langen tijd — zoo ik hoop — ten gerieve en ten nutte van het algemeen, daarin bewegen. — Er bestaat slechts ééne etsproef van hem, voorstellende: *Een man, zittende bij eene tafel, in eene zeer oude studeerkamer*, met invallend zonlicht door een kruisraam; de schoorsteen is gedeeltelijk zichtbaar; op den voorgrond een globe en eenige boeken; fraai geëts; h. 178, br. 125 str. Ned. De eerste drukken zijn niet beteekend, en daarom wordt dit prentje door velen voor werk van J. B. SCHEFFER gehouden; ik bezit er een, alsmede een exemplaar, mij door den Heer LAMME geschonken en beteekend A. J. LAMME. — Na den dood van den beroemden ARIE SCHEFFER, heeft de Heer LAMME zich bereid verklaard, om de Tentoonstelling, die te *Parijs* van al de werken van zijn onvergetelijken neef en meester ARIE SCHEFFER zal gegeven worden, te regelen. Daarbij zal ook gevoegd zijn *het Portret* van zijn vader A. LAMME en dat van *drie zijner kinderen*, door SCHEFFER, tijdens zijn bezoek in Holland, in 1849, uitmuntend geschilderd.

LAMME. (ARNOLDUS) Bij het levensberigt van dien kunstenaar, door *Immerzeel*, naar waarde, vermeld, moet ik alleen voegen, dat deze achtenswaardige man den 7. Maart, 1856, te *Rotterdam*, is overleden, zeer betreurd door de zijnen, die echter het geluk mogen smaken van zijne afbeelding, in 1849, hoogst-voortreffelijk door zijn zusters zoon, ARIE SCHEFFER, geschilderd, te bezitten.

LAMMEN (J.) heeft kunstwerken in albast vervaardigd, waarvan op de Tentoonstelling, te *Amsterdam*, in 1824, aanwezig was, *De Grafombe van Z. D. II. Willem V., Prins van Oranje*, — en *Drie mansportretten*. Destijds was hij daar woonachtig.

LAMPINS, of LAMPIN (JACOB). In de Rekeningen van het O. L. V. Hospitaal, te *Audenaerde*, vindt men, op het jaar 1469—70, aangeteekend: „Item JACOB LAMPINS, van *Den Booschap*, staende up 't poortael in't Ziechhuus vooren, mitsghaders *Rocland (van Coppinhole)* van der vogen (balustrades) ende *Melus Ka* van der moleuler al ant zelve; van al 't zamen LVIJ sch. Par.” — Zie over het berigt dezer Rekeningen op HOEN. (JACOB) en voor het volgende op DELAHAYE. (PIERARD) — „Item betaelt aen JACOB LAMPIN, beeldmakere, van mynder vrouwen verdeckten waghene te verveerwene, ende de wapenen weder nieu ande bossen te stellene; ende al te vernieuwene IIJ lib. XIJ sch.—Item JACOB LAMPIN betaelt van twee daghen, dat hy de beelgen ende vogen stelde an de eoudsen in 't ziechhuus, ende ooe de scildekens verwapende van de inghels ande slostene in de pant voor de rekenamer. — Item JACOB LAMPIN van de IIIJ beelgen upt portael boven, metg. den twee reprysen hanghende ant dressehoer LIIIJ sch.”

LAMPSONIUS, of LAMPSON (DOMINICUS) is reeds bij *Immerzeel* vermeld, die hem alleen noemt als kunstenaar en geheimsehrijver van drie opvolgende bisschoppen van *Luik*. Er is méér voor de geschiedenis noodig te vermelden, en ik voeg er daarom het volgende bij. LAMPSONIUS is een leerling geweest van LAMBERT LOMBARDUS, te *Luik*; hij was zeer bevriend met zijn meester, wien, waarschijnlijk, door zijn invloed in het bisschoppelijk paleis, en door de reeds vroeger genoten onderscheiding van bisschop Everard van der Marek, gedurig kunstambid werd opgedragen, dat echter op meer gevorderden leeftijd sehijnt

gestaakt te zijn. Zie op LOMBARDUS. (LAMBERT) — LAMPSONIUS heeft het leven van zijn vriend, onder den volgenden titel, beschreven: *Lamberti Lombardi apud Eburones pictoris celeberrimi vita. Brugis-Flandr.; Hub. Goltzius, 1565, in 8°.* Dit werk was, tijdens Karel van Mander (1604), reeds zóó zeldzaam, dat deze zich beklaagt, het niet te hebben kunnen bekomen, om voor zijn Werk te gebruiken, even als Sandrart, die, later, dezelfde klagten heeft gedaan. Thans zijn er twee exemplaren uit de Bibliotheek van Van Hulthem, te Gent, in die van de Koninklijke Bibliotheek, te Brussel, aanwezig. Zie blz. 30, Nr. 22822—23, van het IV. deel van den *Catalogue de Van Hulthem etc.; Gand, 1836, in 8°.* — JERONIMUS COCK, graveur en kunsthandelaar, te Antwerpen, heeft eene Reeks afbeeldingen van de beroemdste Nederlandsche kunstenaars, met zorg, in 't koper gesneden; onder elk portret heeft LAMPSONIUS een cerevers in het Latijn gesteld, en zij is toen onder den volgenden titel verschenen: *Pictorum aliquot celebrium Germaniæ inferioris effigies; una cum doctis. DOM. LAMPSONII hujus artis peritissimi elogüs. Antv. sub intersigno quatuor ventorum, 1572, in kl. f°.* De Jongh, in zijne uitgave van Van Mander, deel I., bl. 28, in de Noot, noemt dit Werk, doch er is daar eene fout ingeslopen, die aanleiding tot verwarring geven kan; hij zegt, namelijk: „Lofdichten op de beeldenissen der vermaarde Nederl. Schilders, gedrukt te Antwerpen, in 1512, by Krook in 4°.” De auteur is geboren 1532, en cock in 1520, dus springt de fout van zelf in het oog, te meer, dewijl hij elders cock schrijft, dat ligtelijk krook kan worden. — Er is nog te zijnen tijde eene tweede en vermeerderde uitgave verschenen, doch met dezelfde platen van de eerste uitgave — en daarom zonder jaartal, — waaronder er zijn door WIERIX gesneden, als het portret van HUBERT VAN EVCK, doch dat van LAMPSONIUS wordt er niet meer in gevonden. Er is eene derde uitgave, te Amsterdam, bij Johannes Janssoon, ter perse gelegd, met den titel: *Theatrum honoris, in quo nostri Apelles sæculi, seu Pictorum, qui patrum nostrorum memoria vixerunt celebriorum, præcipue quos Belgium tulit, vere et ad vivum expressæ imagines in æs incisæ exhibentur. Amst., apud Joh. Janssonium, 1618, in kl. f°.* Deze bestaat uit 68 portretten, en alzoó zijn er eenigen bijgevoegd; overigens zijn ze allen gekopieërd door HENDRIK HONDIUS, den Oude, — Zie aldaar. — en dus van veel minder waarde dan de vorige uitgaven. Ze zijn goed te onderscheiden, dewijl de laatste allen, in den achtergrond, met voor elk kunstenaar passend bijwerk, zijn voorzien. Al deze uitgaven komen zeldzaam compleet voor; ik bezit ze allen los, door ze van tijd tot tijd te hebben verzameld. Men zie verder een zeer goed artikel over deze uitgaven, door Szzykowski, in het *Archiv für die zeichnenden Kunst, II. Jahry. S. 13—63.* — Voorts is het hier de plaats, om eene onzekerheid toe te lichten, namelijk, dat vele in de meening verkeeren, dat de genoemde portretten bij de 4°-uitgave van Van Mander behooren, omdat hij veelal de verzen van LAMPSONIUS, die er onder staan, aanhaalt. Dit is echter zoo niet: wanneer die portretten er in worden gevonden, dan zijn ze er door den een of ander ingevoegd. Vroeger heb ik verscheiden 4°-uitgaven aangekocht, als er bij vermeld stond met portretten, doch ik heb mij steeds te leur gesteld gevonden, dewijl er slechts enkele waren ingevoegd; evenwel door dit alles bekwaam ik een exemplaar met een gedrukten hoofdtitel, Amsterdam, 1617, op de keerzijde bedrukt met „T^o Saemspraeck tusschen Adam van Mander en KAREL VAN MANDER, zyuen broeder,” die, in de uitgave van 1618, achter de titelprent, niet wordt gevonden, maar wel achter den titel: *He^t Leven der oude Antycke Schilders enz.,* als ook, te zelfder plaatse, in de uitgave van 1604. — In de genoemde Bibliotheek, te Brussel, is nog eene zeldzaamheid voorhanden, namelijk: *G. Vasari, le Vite dei piu eccellenti architetti, pittorie e scultori Italiani,*

Firenze, 1550, Tom. III, zijnde de eerste uitgave bij den beroemden drukker *Lorenzo Torrentino* verschenen, en deze wordt als eene van de grootste zeldzaamheden der Italiaansche Bibliotheken beschouwd. Dit exemplaar is in het bezit geweest van LAMPSONIUS, die aan het hoofd 26 verzen, ter eere van *Vasari*, met zijn eigen hand geschreven en met zijn eigen naam getekend heeft. — Nog heeft hij in het Latijn de zeven Boetpsalmen in leerdicht overgebracht, die door zekeren *Jan Lernius* zijn uitgegeven, met den titel: *Psalmi septem pœnitentiales lyricis versibus redditi*. Voorts *In Tabulam Cebetis Carmen; Ode ad Ernest Bavarum*. — De meeste zijner Werken zijn verzameld en te *Luik* verschenen, in 1626, met eenige dichtstukken van *Nicolaes Lampsonius*. — In den *Messenger des Sciences etc. Gand*, 1858, p. 170, vond ik door den ijverigen en geleerden Heer *Alex. Pinchart* iets over LAMPSONIUS vermeld. — Uit het Werk *Carteggio inedito d'artisti*, door *M. Gaye*, *Florence*, 1840, Tom. III., bl. 242 blijkt, dat onze LAMPSONIUS in briefwisseling stond met TIZIANO VECELLI, waaronder een Brief, gedagteekend uit *Luik*, den 13. Maart, 1567, voorkomt, waarin over de prenten gehandeld wordt, welke CORNELIS CORT naar dien beroemden kunstenaar heeft gegraveerd, en die de bewondering van den bisschop *Gerard van Groesbeek* en LAMPSONIUS wegdroegen. Die brief is in meer dan een opzigt belangrijk, dewijl de Bruggenaar zich beklagt over de belemmeringen, welke de politieke toestand van het land hem veroorzaakt. Deze omstandigheden, zegt hij, hebben de prelaat, zijn meester, belet, aan TIZIANO-zelfen te schrijven, om hem het genoegen te kennen te geven, hetwelk hij heeft gehad bij het bezigtigen der prenten van CORT; en verder nog, dat LAMPSONIUS, in 1587, te *Antwerpen* voor Ernest van Beijeren een Kunstboek kocht van ALBRECHT DURER, voor 54 florijnen, waarvan de *Rekeningen* 1586—1587, f. 234, ter kamer van Financie, in de Archiven van Staat, te *Luik*, te vinden zijn. — Volgens *Nagler* berust bij den Deken *Veith*, te *Schafhausen*, de afbeelding van P. BREUGHEL, ten halve lijve, met langen baard en een baret op, in rood en zwart krijt, door LAMPSONIUS geteekend. Dit portret schijnt mij toe, hetzelfde te zijn, in profiel, dat onder de bekende portretten van WIERIX en HONDIUS met de verzen van *Lampsonius* voorkomt. — Hij is, in 1599, in den ouderdom van 67 jaren, overleden, en in de kerk van St. Denys, te *Luik*, begraven, en het volgende tijdvers op hem gemaakt: SIC ERAT HO C LATE NOTVS LAMPSONIVS ANNO, — IPSA DEFVNCTVS QVA SANCTVS ALEXIVS HORA, dat wil zeggen: LAMPSONIUS, wien elk verdienden lof moest geven, — *Liet t' eener uur en jaar met Sint Alexis't leven*. — Ten slotte, zegt de groote *Lipsius*, dat „LAMPSONIUS was een geestig vernuft, en een sieraad van *Vlaenderen*.” — Zijne afbeelding, in *Van Mander*, in 8°, I. deel, bl. 298, pl. L., Nr. 3, is genomen naar eene fraaije gravure, niet beteekend, en in denzelfden vorm als de schildersportretten met zijne verzen, waaronder staat: DOMINICUS LAMPSONIUS, *Philologus et Pictor*, benevens een zesregelig Latijnsch vers door *Hub. Audeiantius*. Boven het portret staat: *Communem viam inijt Leodici-Eburonum*, CIO.ID.XCIX.

LAMRINCK (JAN) vond ik als een kunstenaar vermeld in den *Atlas der Vereenigde Nederl. Provinciën enz.*, in 82 deelen, van *Mr. Brouerius van Nidek*, *Amst.*, 1747, *Vriesland*, blz. 1. *Vriesland tusschen de Lauwers en 't Vlie*, door JAN LAMRINCK, 1622. Deze Verzameling van den bekenden schrijver der *Nederlandsche en Kleefsche Oudheden*, met de keurige prentjes van A. RADEMAKER, in 6 deelen, 4°, is toen in eens verkocht aan den Heer *Willem Hengskes*, voor f 5000. Het aantal kostbare teekeningen, etsen en prenten, die daarin voorkwamen, zou thans deze som zeker wel driemaal doen verhoogen.

LAMSVELD, of LAMSVELT (JAN) is reeds door *Inmerzel* vermeld; ik voeg

er bij, dat hij, volgens *Bryan-Stanley*, in 1660, te *Utrecht*, werd geboren. Bij sommige schrijvers vindt men hem met zekeren JAN DE LEEUW — Zie aldaar bij *Immerzeel*. — verward, waarschijnlijk, dewijl ze tijdgenooten waren, die gezamenlijk veel werken hebben uitgegeven, b. v. al de portretten voor de *Histoire de Louis XIII.*, par *Levasseur*, *Amsterdam*, 1701, 18 vol. in 12°. — Hij heeft ook zelf geordonnanceerd, zooals den Titel van een zeldzaam boekje, in 4°. : *De konst om koningen te vermoorden enz. Gedrukt na de copy van Londen. Anno 1696*, 62 blz. Zijne bekwaamheid daarin was middelmatig. Hierop heeft hij zelf gesneden J. LANSVELT *inv. sc.* en abusivelijk een N voor een M gezet. Van zijno hand zijn al de prenten, voorkomende in het Werk: *Het kabinet der Statuen enz. door WIBRANDUS DE OEST, schilder; t Amsterdam, by Jan Lamsvelt, Boekverkooper en Plaatsnyder, in de Jan-Roonpoorts-Tooren-steeg, Anno 1702*, in 8°. Het is opmerkelijk, dat hij voor de eene helft dezer platen zijn naam met eene T, en voor de andere helft met eene D sluit. Meer is er niet noodig, om met zekerheid te bewijzen, dat men destijds daarop geen acht sloeg. Het heeft mij, zodoende, dikwijls ongelooflijk veel moeite veroorzaakt, om dergelijke verwarringen te vereffenen of op te helderen. Hier is het één persoon, dewijl op den titel duidelijk wordt gezegd: „*alle hare afbeeldingen, door JAN LAMSVELT versiert.*” — Ook heeft hij eenige portretten van beroemde Nederlandsche en Engelsche mannen in 4°. gegraveerd.

LAMSWEERDE (SIMON ANTONIE VAN) wordt verkeerdelijk bij *Nagler*, *Brulliot* en andere auteurs, ook bij *Immerzeel*, aldus genaamd. Zie op LAMZWEERDE. (STEVEN VAN)

LAMZWEERDE, (STEVEN VAN) bij *Immerzeel* SIMON ANTONIE VAN LAMSWEERDE genoemd. — Ik heb bevonden, dat de letters S. A., die op de meeste prenten vóór zijn naam staan, verkeerd zijn, want nu eens staat er S. A., dan weder S. A., zooals men zien kan uit een zeldzaam Werk, in mijn bezit, getiteld: *Eijfjies et Vite Professorum Academiæ Groningæ et Omlandicæ. Cum historia fundatoris ejusdem Acad. Apud Johannem Nicolai, Groningæ, 1654*, in f°. p. 129, en welke portretten meest alle door hem zijn geteekend en gegraveerd. Eenige zijn van CRISPYN VAN DE PAS en anderen; doch op een portret van grooter omvang, dat weinig voorkomt, en in mijn bezit is, voorstellende *Carolus de Maets*, professor aan de Akademie te *Utrecht*, in 1651, door HENDRIK BLOEMAERT geteekend, en door ST. VAN LAMZWEERDE gegraveerd, en uitgegeven door *Harman Specht*, in 1659, in gr. f°. staat de naam, zoo als ik dien hier aan het hoofd heb geplaatst, op grond, dat deze prent geheel Utrechtsch is, daar de vier genoemde personen allen te *Utrecht* tehuis behooren, en men dus hier de minste fouten kan vooronderstellen. Ook gaat nog van hem uit het portret van *Anna Maria Schurman*, op dezelfde grootte, als in het bovengemelde Boekwerk. — Voorts *Gysbertus Voetius*, 1683, ovaal. — *Cyprian Regnier*, Regtsgeleerde, naar G. DUFFEIT, gr. f°. — *Hendrik Alling*, Prof. Theol. in 4°. — *Franciscus Gomarus*, Prof. Theol. in 4°. — Het voornaamste van al zijne werken, dat zeer zeldzaam voorkomt, en waarvan ik een exemplaar bezit, is een zeer groote plaat, met een bijstrook, om die nog te vergrooten, voorstellende de *Doms-oste-St. Martens-kerck en Tooren, binnen Utrecht a°. MDCLIX, met het gezicht op het Bisschopshof, Poelenburgsteegje*, — thans *Voetius-steegje* — waarbij op den hock, oostzijde, de woning van *Jufvrouw Schurman*, vol gewoel, met beeldjes enz. — Deze plaat is opgedragen aan *D. Joannes de Reede, D. de Renswoude* etc. door *Harmanus Specht*, ST. VAN LAMZWEERDE *fecit aqua forti. Hugo Allardt excudit*, en behoort in deze soort tot de beste, die destijds van dergelijke onderwerpen werden gevonden. De mijne is een schoon en gaaf exemplaar van den

eersten druk, afkomstig van wijlen den oudheidkundige *P. van Musschenbroek*, raadsheer in het Provinciaal Hof van *Utrecht*.

LANCHORST, of LANKHORST, (...) zoo als bij *Immerzeel* staat vermeld. Van dezen meester is mij Beeldhouwwerk voorgekomen in den *Catalogus der Rariteiten van P. Locquet*, te *Amsterdam*, 1783, onder Nr. 58: *Een Basrelief, verbeeldende Joseph, Maria en het Kindje*, kunstig gebeiteld door LANCHORST; door *Hope* gekocht voor f 32. — Idem in den *Catalogus van Ploos van Amstel*, 1800, *Beeldwerken*. Nr. 8. *Een Basrelief, zijnde eene Heilige Familie*, door LANKHORST, h. 4 1/2 br. 3 dm. — Dat hij te *Amsterdam*, als zilversmid woonde, heb ik geleerd uit een berigt in oude aantekeningen, luidende als volgt: „LANKHORST, zilversmid, te *Amsterdam*; van hem wordt gevonden bij J. A. B. een in yvoor bewerkt stukje, verbeeldende een *Heilige Familie*, naar een Italiaansch meester, zeer fraai.” — Zie *Van Eynden en Van der Willigen*, enz. *Aanhangsel, Haarlem*, 1840, in 8°. blz. 132.

LANDE, (WILLEM VAN) een bij ons onvermeld kunstenaar en etsers, die, zoo als *Heller (L.)* opgeeft, omstreeks 1620 geboren werd, en omstreeks 1650, te *Amsterdam*, werkzaam was. Zijn etswerk is zeer fraai en gezocht, en bestaat meestal uit afbeeldingen van krijgsoverwinningen; ik bezit er eenige, zijnde schermutselingen tusschen Spaansche en Hollandsche ruiters, waarop moorddadige gevechten, vol effect en met kennis van zaken zijn voorgesteld, in 8°. in de breedte, met de etsnaald beteekend w. VAN LANDE *feit*, terwijl het monogram van *Claes Jansz. Visscher excudit*, er later met de burin is opgesneden. Dit laatste doet mij vermoeden, dat zijn geboortejaar vroeger dan 1620 moet worden gesteld, aangezien genoemde *Visscher*, zooals vermeld wordt, in 1640 is overleden, en het alsdan bij gevolg werk van een jongeling van 20 jaren zou wezen. — Sommige zijner etsen zijn zwaar opgewerkt, en geenzins van de fraaiste, vooral niet de prent in f^o. oblong, *Mozes met zijn gevolg, aan het strand der Roodde zee, het verdrinken van Pharao en zijn gevolg, met vreugde aanschouwende*. In zulke geschiedkundige onderwerpen was hij niet te huis, want vreemdsoortiger kleeding en tooisel, waarmede mannen en vrouwen, als aanzienlijke personen zijn voorgesteld, is niet denkbaar; zelfs is een dikke persoon volkomen als een Poolsch vorst uitgedost; Mozes heeft hij met een poolsehe jas, gordel, mantel en lange broek gekleed; beteekend w. v. LANDE *fe*. — Van zijn schilderwerk is mij niets voorgekomen.

LANDTSHEER (J. DE) is, waarschijnlijk, de vader, of een aanverwant geweest van den bij *Immerzeel* vermelden Genreschilder JAN BAPTIST DE LANDTSHEER. Hoewel ik hem nergens heb beschreven gevonden, is 't mij toch gebleken, dat ik hem hier als kunstenaar een plaats moet geven. Ik bezit een fraaie gravure, zijnde het *Portret van P. J. van Bavegem, Antwerpiensis civitatis necnon regionis Teneramundanæ Chirurg. etc.* J. DE LANDTSHEER *delin.*, A. CARDON *sculp.* in 4°. Dewijl door het bijwerk wordt aangeduid, dat hij medaljes heeft behaald, onder de regering van *Maria Theresia*, zoo heeft hij dit portret, ruim in de tweede helft der XVIII. eeuw, geteekend, daar toch de afbeelding op middelbaren leeftijd genomen is. — Uit alles op te maken, heeft hij een goed portret geschilderd, doch meer is mij niet van hem bekend.

LANEN, (CHRISTOFFEL en JACOB VAN DER) bij *Immerzeel* LAAN of LANEN genoemd. Ik kan met zekerheid zeggen, dat het LANEN moet zijn; ook betwijfel ik of de eerste wel een leerling van FRANÇOIS FRANKEN, *den Jonge*, is geweest, aangezien dit in het *Gildeboek van St. Lucas*, te *Antwerpen*, niet vermeld staat. Uit de volgende aantekeningen blijkt, dat CHRISTOFFEL de zoon was van JACOB: „JACOB VAN DER LANEN, of LANEN, ontfangen 1605, schilder. — CHRISTOFFEL

JACOBSZ. VAN DER LANEN, ontfangen by . . . 1637, meesterszooone, schilder. — VAN DER LANEN, ontfangen 16 . . . sterft 1652. De laatste moet dus een van de twee hier genoemde wezen. Wanneer er bij staat *meesterszooone*, dan was de vader tevens schilder, en alzoo ontheven van de betaling, bij de inschrijving in het Gilde vereischt. — Van CHRISTOFFEL gaat een portret uit, voorkomende in de *Kunstkamer* van A. VAN DYCK, door PETR. CLOUET gegraveerd; daaronder staat LANEN, doch die naam is welligt, in later tijd, bij een anderen uitgever, of verminkt, of missehien verbeterd. — Later vond ik vermeld, dat vóór 1839, in de kunstnalatenschap van den Ridder F. C. Bugge, te *Kopenhagen*, aanwezig was, eene schoone afbeelding van *Een in het zwart gekleed man, in eene zaal gezeten*, waaruit men, door een venster, een landgezicht heeft. Op dit stuk stond LANEN. Zie Nagler, die tevens verkeerdelijk zijn leeftijd tusschen 1570—1620 vermeldt. — s. à. BOLSWERT heeft naar hem, eene prent gegraveerd, bekend onder den naam van *Het gezelschap. Twee mannen en twee vrouwen zitten in eene kamer, waar een knecht de tafel bedient*.

LANGE. (JOHANNES PHILIPPUS) Deze onvermoeide, en altijd naar volkomenheid in de kunst strevende vermaarde kunstgraveur, reeds door *Immerzeel* vermeld, is, in October, 1849, te *Amsterdam*, in den onderdom van slechts 39 jaren, overleden. — Behalve een aantal portretten en keurige boekprenten, naar de teekeningen der voornaamste meesters, heeft hij het portret van onzen grooten *Vondel*, naar PHILIP DE KONING bewerkt, als eene bijzondere proef zijner bekwaamheid geleverd. De *Vereeniging tot Bevordering der Beeldende Kunsten*, te *Amsterdam*, had dit met een dubbel oogmerk aan hem opgedragen, en de keurige afdrukken zijn, in 1847, aan de leden uitgereikt. Ik bewaar het, als een testament van zijn werk in mijn *Atlas*, als een gedenkstuk van hem, die zooveel tot herstel van den vroegeren luister der *Hollandsche Graveerschool* heeft bijgedragen, en waarvan zijne voortreffelijke gravure, de afbeelding van *Prins Willem I.*, kniestuk, staande bij eene tafel, M. NIEREVELT pinx., C. HAMBURGER del., almede een sprekend bewijs blijven zal.

LANGE. (F. J. DE) Deze hekwame kunstenaar wordt, voor zoover ik weet, nergens vermeld gevonden. — Eene fraaije gravure, door BERNARD PICART, in 1705 gesneden, — toen deze zich reeds te *Amsterdam* gevestigd had — is naar eene teekening van genoemden DE LANGE vervaardigd, voorstellende *St. Eusebius Episc. Versellensis et Mart.* in 8°. — Ik vermeen hem hier eene plaats te moeten inruimen, dewijl uit alles blijkt, dat hij een Nederlander is geweest.

LANGE. (JAN) Van Mander noemt hem onder de leerlingen van KORNELIS KORNELISZEN, en zegt, dat hij van *Delft* was, en in de wandeling genoemd werd LANGE JAN; „deze maakte een goed begin, maar is vroeg gestorven.”

LANGELE. (MARTINUS) Bij het artikel van *Immerzeel* voeg ik nog, dat J. MATHAM, in 1654, een fraai portret van *Caspar Streso*, naar zijne schilderij, gegraveerd heeft. Zie Nagler.

LANGENDYK. (...) In een *Catalogus van Schilderyen* bij Gerard Hoet, I, bl. 603, Nr. 65, vond ik de volgende schilderij: „Eene zeer ruine Catholyke kerk, waarin de Mis gecelebreerd wordt, door LANGENDYK, f 71. — Dewijl deze Verkoop, in 1739, te *Amsterdam* plaats had, kon het werk van PIETER LANGENDYK zijn. Het zou mij zeer verwonderen, dat zijn schilderwerk, zoo weinig bekend, met de genoemde som betaald werd; om deze reden heb ik dien LANGENDYK hier afzonderlijk geboekt, om welligt later daarover voor goed te kunnen doen beslissen.

LANGENDYK (DIRK) is door *Immerzeel*, naar verdienste, beschreven. Ik voeg er bij, dat het afbeeldsel van dezen hoogst-verdienstlijken Rotterdammer, thans

in het *Museum-Boymans*, te *Rotterdam*, wordt bewaard, als zijnde, in 1850, door den beroemden Nederlandschen kunstenaar ARY SCHEFFER,, te *Parijs*, ten geschenke gegeven, en door zijn vader JAN BAPTIST SCHEFFER, die een vriend van LANGENDYK was, geschilderd, dat, volgens het berigt van *Van Eynden en Van der Willigen*, in 1812, dus zeven jaren na zijn overlijden, is geschied. Gemelde auteurs deelen tevens het zesregelig vers mede, door *Gerard van Nijmegen*, ter eere van dien grooten teekenaar, gemaakt. Naar dat portret gaat eene gravure uit, door J. BEMME, in ovaal, waarbij een palet en ontrolde teekening, op een epitaafsteen liggende, is gevoegd, en waarvan ik een fraaijen druk, vóór de letter bezit. Hiervan bestaat eene proef, enkel het hoofd begonnen, op eene 4°. plaat. Nog heeft BEMME, op eene kl.-8°. plaat, hetzelfde hoofd, doch andersom gewend, met een bonten muts op, in 1803, fraai geëts. — De afbeelding, bij *Van der Willigen* voorkomende, is naar het eerstgenoemde genomen. — In het Prent-kabinet van de Akademie, te *Leyden*, berusten twee van elkander verschillende, min bekende portretten van DIRK LANGENDYK, door den Heer *J. Susanne* geschonken. Of dit wederom anderen zijn, kan ik niet beslissen. — Onder de door hem geëtsste prentjes, zijn de volgende zeer zeldzaam: *Een heuvelachtig landschap met geboomte*, waar op den weg een soldaat loopt, van achter te zien; van de hoogte rijdt een man te paard, die nog een idem leidt; zeer uitvoerig, doch niet beteekend, en bij de eerste beschouwing veel gelijkend op een prentje van J. BEMME AZ., die veel naar zijne teekeningen heeft geëts en gegraveerd; h. 120, br. 97 str. Ned., zonder de marge. — *Een studie-proefblad*; in het midden een omziende paardenkop en twee beenen, verder een manshoofd met knevels, een fragment van een ruitergevecht, een paard, daar boven een mans- en paardenkop, boomstruik enz., niet beteekend; h. 75, br. 198 idem; heeft geen marge. — Een klein, geestig geëts prentje, voorstellende *De uiterste voorposten van vijandelijke legers*; op den voorgrond een ruiter, met nog twee losse paarden, waar van het een alleen de kop nog op de prent zichtbaar is, en waarbij een krijgsman staat, die met hem aan de barrière in gesprek schijnt te zijn; een dergelijke groep ziet men bij eene barrière op den achtergrond enz., beteekend 1777, h. 35, br. 47 str., zonder de marge. — Voorts de *Inschepping der Engelschen en Russen aan den Helder*, in 1799, in f^o. oblong, zijnde eene rijke compositie, zeer uitvoerig geëts, waarvan ik een exemplaar vóór alle letter bezit, en waarin twee à drie soldaten aan de linkerzijde der prent onafgewerkt zijn gebleven. — *Nagler* zegt, dat hij eenige bladen met zijn vriend HENDRIK KOBELL heeft vervaardigd, en noemt nog *Een ruiter bij eene herberg aan het zeestrand*, door LANGENDYK en KOBELL, 1777. — *Een landschap met figuren en dieren*, 1777. — *De bedelaar van Amsterdam*, naar P. BARBIERS, en de door mij genoemde *Inschepping*. — Dewijl deze prent door allen wordt opgegeven (en wel om de zee en de schepen, die er op voorkomen), als door HENDRIK KOBELL JR. te zijn vervaardigd, zoo moet ik toch vragen, hoe heeft KOBELL, die in 1782 overleden is, eene gebeurtenis van 1799 kunnen helpen afbeelden? Het is mij voorgekomen, dat er geen reden kan hebben bestaan, om ook andere kleine prentjes te zamen te vervaardigen, of ze moeten door beiden beteekend zijn. — Later kwam mij nog een fraai, fiks bewerkt etsje ter hand, *Fragment eener schermutseling van Kurassiers*; op een heuvel op den voorgrond een kurassier in galop, naar de linkerzijde snellende, vóór hem een gesneuvelde enz. ovaal, h. 80, br. 103 str., met de marge, en daarop beteekend D. LANGENDYK 1769. Dit hoogstzeldzame prentje berust in de verzameling van den Heer *J. Ph. van der Kellen*, te *Utrecht*. — Zijn groote beschermer in de kunst was de Heer VAN LOKHORST, te *Rotterdam*, bij wiens zoon ik een schat zijner beste en kapi-

taalste werken met bewondering heb beschouwd, die voor zijn vader vervaardigd waren, doch na zijn overlijden zijn verkoocht.

LANGENDYK (JAN ANTONIE) is door *Immerzeel* vermeld, die er ten slotte bijvoegt: „hij heeft ook belangrijke etsen geleverd.” — Wat men daardoor te verstaan heeft, is moeilijk te bepalen, want ik verklaar die niet te kennen, tenzij men de eerste omtrekken op de etstplaat, om die daarna in aqua tinta op te werken, daaronder verstaan moet, doch die mag men er niet voor houden. *Nagler* en *Heller* (*L.*) zijn door dat bericht van *Immerzeel* misleid, die hem op dien grond een plaatetser noemen. — Het zouden de volgende prenten zijn: *De slag van Waterloo* aan den Prins van Oranje opgedragen, 1817, in kleuren gedrukt, en de onafgewerkte *Opstijging eener Luchtbalon*, bij *Rotterdam*, 1804, die als zijn etswerk genoemd worden. — Ik ken graveerwerk van hem in aqua-tint-manier vervaardigd, dat zeer slecht is uitgevoerd, en geen de minste kennis in dat vak veraadt. Tot bewijs daarvan, heb ik voor mij liggen *De Hemelvaart van Christus*, met de elf Apostelen. J. A. LANGENDYK sculp. Uitgegeven bij J. C. Hagedoorn, Amsterdam, plano formaat; — en, in idem formaat, 'T Doorbreken van de Lingedijk bij Rediehem, op den 30. Januarij, 1809. J. A. LANGENDYK dz. ad viv. delin. et aqua tinta, 1809. Uitgegeven bij N. van Kamphoff, in de Noorderstraat, Nr. 22, te Amsterdam. — Beter zijn zijne teekeningen van historischen aard, als: *De komst der Franschen in 1794*; — *Het landen en vertrek der Engelschen in 1799* enz. door C. Brouwer en H. Roosing sc. in plano.

LANGENDYK, (PIETER) de zoon van *Arent Kort*, die zijn geslachtsnaam met dien zijner geboorteplaats, *Langendyk*, bij *Alkmaar*, verwisselde, en metselaar te *Haarlem* was, waar onze PIETER, den 25. Julij, 1683, — en dus niet te *Amsterdam*, zooals *Van Kampen* verkeerdelijk opgeeft, — geboren werd. Tot dusverre *Witsen Geysbeek*, *Biogr.*, *Ant. Crit Woordenboek*. — Ik moet daar bijvoegen, dat, hoewel hij als dichter is bekend — vooral door zijn Werk *De Graven van Holland*, in *Jaardichten beschreven* enz., *Haarlem*, 1745, 2 deelen, 4°., welke hij als Factoor der Rederijderskamer, *Trouw moet blijken*, jaarlijks heeft voorgedragen, en door *De stad Haarlem en hare geschiedenis* enz. door *Van Oosten de Bruyn*, (doel grootendeels door hem bewerkt) te *Haarlem*, 1765, in 8°. uitgegeven, en bij het eerste deel gebleven, — hij ook de kunst heeft beoefend, blijkens de prentjes, door hem geëtsd, voor zijn geestig Blijspel *Donquichot op de Bruijloft van Camacho*, in 1712, te *Amsterdam*, in 8°. gedrukt. *Van Eynden* en *Van der Willigen*, hebben hem reeds in hun Werk, II. dl., blz. 364, als kunstenaar vermeld; hij is te *Haarlem*, den 18. Julij, 1756, overleden. — Later kwamen mij zes stuks prentjes ter hand, h. 135, br. 115 str. Ned., met de marge, zijnde Volkstypen, als: *gebreekte bedelaars*, *zotten*, *schoenpoetsers* enz., waaronder een vierregelig toepaslijk vers, beteekend P. BARBIERS (*den Oude*) inv. et del. P. LANGENDYK sculp.; deze prentjes zijn fiks en geestig behandeld. Soms vindt men ze in *Catalogussen* vermeld, als uit 12 stuks bestaande. Misschien zijn daaronder de 6 stuks begrepen door A. SMIT, — Zie aldaar. — ook naar genoemden BARBIERS geëtsd, zijnde dezelfde soort van onderwerpen, met gelijke verzen; hoewel de plaatjes wat kleiner zijn, zijn echter de figuren van dezelfde grootte. — Op 's *Rijks Museum*, te *Amsterdam*, vindt men nog onder de onbeschreven prenten 6 stuks landschappen, geëtsd door P. LANGENDYK. — Op de titels van onderscheiden Tooneelspelen, als, onder anderen, opdat van *Amosis*, *Treurspel* door J. Nomsz, *Amst.* 1767, in kl. 8°., komt een vignet, het bekende zinnebeeld der *Bijenkorf* voor *weduwen en weezen*, voor, door hem sculp. 1767, hetgeen fiks geteekend en geëtsd is. — Ik bezit zijn uitmuntend gegraveerd portret, door

J. HOUBRAREN, naar de teekening *ad vivum delin.* van CORNELES PRONK, in 4°, met een vers van D. Smits; borststuk, van voren te zien, met een groot boek, hetwelk hij met de linkerhand vast houdt; boven in staat gesneden: *Geboren te Haarlem, den 25. Julij, 1683.* — Een *idem*, in ovaal gevat enz., waaronder een vers van E. Visscher, J. HOUBRAKEN *sculp.*; hierop is hij veel jeugdiger voorgesteld. — In den *Catalogus van Portretten van F. Muller*, vind ik, onder Nr. 3098, een *idem*, door TOORENBURG fraai in kleuren geteekend; — Nr. 3101, een *idem*, zonder boek, met potlood geteekend door C. PRONK, en Nr. 3102, een *idem*, borstbeeld, kopy van het voorgaande, in houtsnede, met zijn naam. Welligt door C. VAN NOORDE.

LANGE PIER. Zie op AARTSENS. (PIETER) en ARNOUDSZOON. (PIETER)—Zijn *portret* is door FRISIUS sc. H. Hondius *exc.*, en bij Van Mander in 8°. op plaat U, onder Nr. 3, te vinden.

LANGEREN, LANGREN, of LANGELAER, (ARNOLDUS FLORIS VAN) oudste zoon van JACOBUS FLORIS VAN LANGEREN, — Zie aldaar. — heeft hetzelfde vak als zijn vader beoefend, en de graveerkunst alzoó gehanteerd. — Behalve de reeds met zijn vader volvoerde werken, heeft hij geographische kaarten vervaardigd, onder anderen, de *Oceanus Aethiopicus*, in de *Beschryving van de Gantsche Custe van Guinea* (door Linschoten?) enz. *Amsterdam*, bij Cornelis Claes, 1596, f^o. uitgegeven.

LANGEREN, LANGREN, of LANGELAER (JACOBUS FLORIS VAN) staat aan het hoofd van verscheiden bekwame mannen van dien naam, die, als cosmographen en mathematici, tevens de graveerkunst beoefend, en zich een Europeischen naam verworven hebben. — De naam van LANGERANUS en A. LANGREN, die, als kaartsnijder, in de XVI. en XVII. eeuw in de *Nederlanden* voorkomt, werd veelal afgeleid van *Langres*, in *Frankrijk*, en daarom gezegd, dat dit geslacht uit genoemde stad afkomstig was; doch uit latere toevallige ontdekkingen is met grond gemeend, dat dit geslacht uit het gehucht *Langelaar*, nabij *Grave*, of van het dorp *Langeraar*, bij *Alphen*, thans *Langelaar* genoemd, afkomstig is. — *Puteanus*, echter, noemt „MICHAEL FLORENTIUS LANGERANUS, koninklyk Mathematicus, uit een oud en beroemd geslacht, te *Arnhem* geboren,” en, hierdoor voorgelicht, kunnen de mededeelingen door onderscheiden geleerden in den *Algem. Konst- en Letterbode*, voor 1840, over de VAN LANGEREN's geleverd, nader worden aangevuld en verbeterd. — Reeds de oudheidkundige en geleerde G. van Hasselt heeft in zijn *Geldersch Maandwerk* voor 1807, 6. *stuk*, medegedeeld, dat JACOBUS en zijn oudste zoon ARNOLDUS FLORIS VAN LANGEREN, onbetwistbaar de eerste kunstenaars waren, die *Globen*, te weten *Wereldkaarten*, die de beide halfronden voorstellen, vervaardigd hebben. Zulk een platte wereldkaart zonden zij, in 1580, aan de meeste Regeringsleden en Staatscollegiën, hetgeen blijkt uit een rekwest „Aen de edele, erentfeste, hoochgelcerde, wyse, voorsienige, seer discrete Heeren raeden des Forstendoms Gelre ende Graefschap Zutphen, zyne gebiedende raeden,” en luidende als volgt: „Verthoont met alle eerbiedinge UEdele dienaar ARNOLD FLORIS VAN LANGELAER, dat hy suppliant ende zyn vader JACOB FLORIS VAN LANGELAER, d' eerste zyn geweest, die de globes tot directie van de Seevaert t' hoeren grooten kosten ende merckelicken dienste van deese landen hebben geinventeert gehad; gelyck hy nu oick met veele moeyten, extraordinaris kosten ende arbeyt geinventeert, gemaeckt ende van nieuws in 't licht gebracht heeft, een seer correcte ende schone Globum terrestrum, van de grootste forme, waer van hy eenige aen verscheide collegiën ende aen de Heeren van dien in 't byzonder gepracsenteert ende vereert heeft, als namelyck aen Syn Excellentie, die deselve (met vooroordeel van *Mr. Sthevyn*) seer behaghelyck ende in goeden

dancke hebben ontvangen enz.; volgende het welke hy suppliant insgelyks aen UwE. (als aen zyn competente overheeden door dien *hy suppliant van vader ende moeders wegen deeser stads afkomstigh is*), is doende, roerende denzelven Globus met waepen ende inscriptie UwEdele toegeschreven ende vereert" enz. Het opschrift op deze Globe begint aldus: *In descriptione hujus Globi etc.* aan het slot: *Vale et fruere.* JACOBUS FLORENTIUS sculptor, auctor ARNOLDUS FLORENTIUS Amstelredami A°. Dni. 1580. Voor gemelden *Globum terrestrem* had hij in 1592 octrooi verkregen, terwijl later, in 1597, aan JODOCUS HONDIUS — Zie aldaar. — insgelijks octrooi op een dito Globe verleend werd, waarover zich JACOB FLORIS VAN LANGEREN met zijne beide zonen, ARNOLD en HENDRIK, bij de Staten-Generaal beklagden. — Wat nu verder den geslachtsnaam betreft, zoo ben ik van gevoelen, dat die FLORIS is, want in verscheiden stukken, en ook op de laatstgenoemde kaart, is VAN LANGEREN weggelaten, dus eene duidelijke aanwijzing, dat zij zich FLORIS noemden; ook bragt het gebruik van die dagen mede, dat ARNOLD en HENDRIK zich JACOBSZOOM moesten schrijven, en, om zich van een legio *Jacob Floriszonen* te onderscheiden, de benaming hunner geboorteplaats er hebben bijgevoegd, even als de bekende *Dirk Pietersz.* destijds de *Pers*, zijnde zijn uithangbord, achter zijn naam voegde, en thans alleen onder den naam van *Dirk Pietersz. Pers* bekend is.

LANGEREN, LANGREN, of LANGELAER, (HENDRIK FLORIS VAN) tweede zoon van JACOB FLORIS VAN LANGEREN, — Zie aldaar. — was in het kunstvak van zijn vader zeer bedreven. Zijne gegraveerde kaarten, zoo als die van 1594, zijn, wat de gravure betreft, zeer aanbevelenswaardig, zegt Mr. J. T. Bodel Nyenkuis, in den *Alg. Konst- en Letterbode*, 1840, blz. 268, en vermeldt *Eene kaart van Holland*, waarbij ook *Utrecht*, en het westelijk deel van *Friesland*, (*Westergoo*) is afgebeeld, in f°. Daarop noemt hij zich *Sculptor*, dus kaartsnijder, doch was, wat deze kaart betreft, geenzins teekenaar, dewijl hij anderen voor die kaart heeft gevolgd.

LANGEREN, LANGREN, of LANGELAER. (MICHAEL FLORIS VAN) Het schijnt wel, dat hij een zoon was van ARNOLDUS FLORIS, of van HENDRIK FLORIS VAN LANGEREN. — Zie over den geslachtsnaam op LANGEREN. (JACOBUS FLORIS VAN) — Zeker is het intusseken, dat hij te *Arnhem* geboren werd, want *Puteanus*, over het *kanon met drie ladingen* sprekende, zegt, dat de uitvinder daarvan was „MICHAEL FLORENTIUS LANGERANUS, koninklyk mathematicus, uit een oud en beroemd geslacht, te *Arnhem*, geboren.” — Dewijl hij moest in *België* heeft gewoond, — want men vindt hem daar reeds in 1622 vermeld, en hij was van 1627 tot 1661, waarschijnlijk, te *Brussel* gevestigd, — zoo hebben eenige schrijvers *Antwerpen* daarvoor opgegeven, gelijk *Weidler*, in zijn *Hist. Astronomie*, *Witemb.*, 1741, hem *Antverpiensis* noemt; ware dit het geval, dan zou hij bij *Dierexsens* vermeld zijn. Dit het geval niet zijnde, zoo mag men vooronderstellen, dat *Weidler* uit de drukplaats van VAN LANGEREN's hoofdwerk *De verâ Longitudine*, *Antverpie*, 1644, een verkeerd besluit getrokken heeft. Wat *Weidler* verder meêdeelt, is slechts eene korto opgave, uit *Riccioli* ontleend. Het is met dezen vermaarden Italiaansen Wiskundige, dat onze MICHAEL in briefwissling stond, terwijl hij loflijk over hem uitweidt. Het was *Riccioli*, die door de uitvinding van MICHAEL bepaalde, dat men de *parallaxis* der zon veel moest verminderen, en den naam van VAN LANGEREN gaf aan eene der aanmerklijkste vlakken van de maan, de westelijkste van allen, en de laatste, die verduisterd wordt. Zie *Alg. Konst- en Letterbode*, 1840, blz. 267, in de Noot. — Hij heeft, door naauwkenrige waarnemingen, de afbeelding van de volle maan uitgegeven, en noemde dit plaatwerk *Selenographia Langreniana, sive lumine austriacæ Philippicæ, Bruc.* 1645; althans zoo

getuigt *Riccioli*, op meer dan eene plaats, en na hem *Weidler* en *De Lalande*; doch *Foppens*, *Bibl. Belg.*, die daarvan geen gewag maakt, spreekt wel van een *Planisphaerium Lunæ*, waaronder, naar 't schijnt, dezelfde afbeelding moet verstaan worden, zijnde vermoedelijk een paar jaren later op nieuw uitgegeven; daar de *Planisphaerium Lunæ*, gelijk *Foppens* zegt, aan den Aartshertog Leopold Willem, die eerst in 1647 gouverneur der *Spaansche Nederlanden* werd, is opgedragen; hoe het zij, eene eerste maanteekening, onder den titel van *Selenographia*, kwam stellig, in 1645, te *Brussel*, in het licht. Ten gevolge dier afbeelding, stelde LANGRENUS zich voor, nog een *dertigtal maankaarten*, door hem-zelven in het koper gebragt, te doen drukken, maar, ofschoon hij reeds eenige jaren den eertitel van *Koninklijk Mathemeticus en Geograaf* voerde, hem door Philips IV. geschonken, bleef hij echter zonder wezenlijke beschermers. Leopold Willem wilde hem, spottender wijze, Gouverneur maken van al de ontdekte maanlanden, waarin LANGRENUS bewilligde, mits men hem reisgeld gaf. Even weinig heeft hij genoten voor zijn *Middel om, met indycking van land, de zeehaven van Oostende te verbeteren*, zonder plaats van druk, 1650, in 4°., en later onder den titel van *Briève Description de la ville et havre d'Ostende, et de ce que MICHAEL FLORENCIO VAN LANGEREN, Cosm. et Math. de S. M. a représenté des l'an 1627, pour rendre la dite ville plus forte, et le havre plus commode, pour y pouvoir loger les navires allant surmer etc. veue et approuvée par S. E. D. Franc. De Mello etc. Bruxelles*, 1659, 8 pag., in f^o. verschenen; waarin hij, deels in het Fransch, deels in het Spaansch, en door toevoeging van drie gekleurde kaartjes, deze zaak heeft opgehelderd. Dit door *De Mello* goedgekeurd Werk, is met de getuigenis van andere wisen waterbouwkundigen, zoowel in *België*, als in de *Nederlanden*, versterkt, waaronder ook *Constantyn Huygens* behoorde, met wien hij in briefwisseling stond, en die hem den 10. Maart, 1660, schreef: „Vos propositions nous ont tant pleu, que ne cessons de vous plaindre, de ce que vous estes tombé entre les mains d'un monde qui ne peut, ou ne veut pas vous entendre.” Dit zegt nog al iets in den mond van den Heer van *Zuylichem*. Zie blz. 270, van den genoemde *Letterbode*. De schoonste beloften van belooning bleven onvervuld; daarbij kwam, dat VAN LANGEREN een zwaar huishouden had, en in moeilijke omstandigheden geraakte, waardoor zijn Werk onvolledig bleef liggen. — Niet slechts kaarten en mappen mondes, maar ook eigenlijk gezegde Globen, of bolronde afbeeldingen van den aardkloot zijn er van M. F. VAN LANGREN aanwezig; immers, *De Lalande*, bl. 349 de Globen beschrijvende, die zich in het paviljoen op den huize *Marly* bevonden, vermeldt ook nog verscheiden andere en soortgelijke kunststukken, als een van VAN LANGREN omstreeks 1630, 19½ dm. diameter, en een van *Blaeu*, omstreeks 1640, 25½ dm. idem. — Zijne uitvinding van het *kanon met drie ladingen*, door *Puteanus* beschreven, schijnt spoedig vergeten te zijn. Ofschoon MICHAEL FLORIS er niet weder op terug kwam, is het toch opmerkelijk, dat van toen af onderscheiden vuurwapenen, met meer dan ééne lading in gebruik zijn gekomen, en daarom zegt *Cats*, in zijn gedicht op het boek van *Mr. Willem Teeltingh*, getiteld: *Nootwendig vertoogh enz.* „Men vinter in den Haech, die kleine stukken gieten, — En des al niet te min een grooten koghel schieten. — Men vinter die een roer soo smeden op te maect — Dat daaruit menich loot met eens te laden gaat.” — Ik vond, dat er, in het begin der XVII. eeuw, te *Venetie*, een stuk geschut aanwezig was, met drie trompen, en waarnit men drie kogels te gelijk schoot. Er stonden deze woorden op: *Cerberus evomit triplici de gutture flammas*. Dat is, zegt *Baudartius*, blz. 153, II. deel van zijne *Godenckweerdighe leerzame Spreucken enz.*, *Arnhem*, 1619, in 4°. „Cerberus, de Hell-hond, kon vier

spouwen nyt drie kelen; — Mach ick oock niet dien naem voeren, ick kan 't hem seer fraey na spelen." Dit gesluit is zeker aan VAN LANGEREN bekend geweest, want hij had veel gereisd en ook *Spanje* bezocht. Welligt heeft hij de uitwerking dezer drie trompen, op één gewoon stuk gesluit, door zijne vinding, willen toepassen. In onzen tijd kan men het best over de waarde van uitvindingen van dien tijd oordeelen, nu alles tot eene zoo groote volkomenheid is gebracht.

LANGVELD (H.) heeft portretten in miniatuur en pastel vervaardigd, onder anderen dat van *Kemper*, van *Van Styrum* en van *Van Brienen*, op ééne prent, in 8°. met zinnebeeldig bijwerk voorgesteld, als personen, die met eenige andere aanzienlijken des lands, hij de omwenteling van 1813, het voorloopig bewind, tot de komst van Prins Willem VI. (later Koning Willem I.), in handen hadden genomen. Door W. VAN SEN'S gegraveerd. — Ik bezit nog *Een portret*, schetsachtig met rood en zwart krijt door hem geteekend, naar G. J. VAN NOOYEN, en zeker zal er wel meer werk van hem bestaan. — *Nagler* zegt, dat er portretten zijn, die het jaarmerk 1820 voeren. — Zijn *portret* konit als kunstenaar voor in het bekende prentwerk van JACOB ERNST MARCUS.

LANGVELT (RUTGER VAN) is bij *Immerzeel* vermeld; ik voeg er bij, dat op het Stadhuis, in zijne geboortestad, *Nijmegen*, eene schilderij van hem aanwezig is, voorstellende eene gebeurtenis uit de Gelderse geschiedenis. — Hij heeft een zoon, WILLEM, nagelaten, die teekenaar, portretschilder en kastlein der Acaemie te *Berlijn* was. Zie *Nagler*.

LANGHE. (E. DE) Een onvermeld kunstenaar; doch, dewijl mij op eene openbare verkooping, te *Utrecht*, in 1850, eene schilderij is voorgekomen, door hem geschilderd, zoo heb ik hem hier eenige regelen gewijd. Het stuk was groot circa 6 bij 7 palmen, en stelde *De opwekking van Lazarus* voor, met verschillende beelden enz.; het geheel was middelmatig van verdienste; echter scheen het als in REMBRANDT'S sphaer te zijn vervaardigd, door iemand, die in het spoor der kunst is blijven steken, of wel door een Belg, die kopijen enz. naar de genoemde school vervaardigde, en in dat waas van schilderen is vervallen. Hij kan wel een voorvader zijn geweest van den thans levenden vermaarden Brusselschen portretschilder A. J. DE LANGHE.

LANGJAN, (REMI) schilder van *Brussel*, die bij ANTONIE VAN DYCK de kunst heeft geleerd. Hij strekte zijn meester tot eer, doch kon het niet tot bevalige fijnheid van teekening brengen; als kolorist verdient hij lof. Hij schilderde meest groote decoratiestukken, zoo als men te *Leuven*, *Brussel*, en *Dusseldorp* ziet. — Hij is in 1670, of 1671 overleden. — R. EARLON graveerde naar hem *eene Jaarmarkt*, waarop LANGJAN de beelden, en SNYDERS de vruchten geschilderd had. Zie *Nagler*.

LANGKAMP (NICOLAAS) was een Hagenaar van geboorte, en een goed beeldhouwer, die, te 's *Hage*, in 1695, blocide, en overleden is. Uit *P. Terwesten*, *Ms.*

LANGMANS (FRANÇOIS) was een bekwaam Belgisch beeldhouwer, die omstreeks 1720—1730 blocide, en een leerling is geweest van LUCAS FAYD-HERNE, volgens *Felix Bogaerts*. — Bij gevolg is hij, op het laatst der XVII. eeuw, waarschijnlijk, te *Mechelen* geboren, dewijl zijn meester daar gevestigd was, en ook in 1694 overleden is.

LANGNOUWER. (J.) Een fraai portret, door D. VAN BREMDEN *sculp. et ex.*, voorkomende in een Theologisch werk van *Ds. W. Teelinck*, *Utrecht*, 1659, is door hem geschilderd. De plaat is in f°. en het Werk in 4°, waarschijnlijk, voor eene f°.-uitgave vervaardigd. Dewijl de genoemde leeraar een Zeeuw was, en te *Middelburg*, in 1629, of 1630, overleed, zou ik daaruit afleiden, dat de ge-

noemde kunstenaar in *Zeeland* kon hebben gebloeid, en wel in het begin der XVII. eeuw, daar zijn portret op vijftigjarigen leeftijd is voorgesteld. Levensberigten van kunstenaars uit die streken, heb ik altijd schraal, of in het geheel niet aangetroffen.

LANSCROON. (...) *Fiorillo* geeft dezen kunstenaar op als met zijn Utrechtschen tijdgenoot N. SCHEFFER in dienst geweest te zijn bij den Napelschen ANTONIO VERRIO, die hofschilder was van Karel II., koning van *Engeland*, om aan de menigte van werken meê te helpen, welke deze Vorst voor alle paleizen deed vervaardigen. — VERRIO overleed in 1707.

LANTHEERE, (N.) een kunstschilder, die, omstreeks de tweede helft der XVIII. eeuw, bij ANDREAS CORNELIS LENS, te *Brussel*, de kunst leerde. Hij vervaardigde, volgens *Nagler*, historïële onderwerpen, met naakte figuren.

LAP (JAN) was een bekwaam kunstenaar, die, in het midden der XVII. eeuw bloeide. Hij schilderde landschappen met ruïnen, met eenige beelden, in de manier van JAN BOTH, maar die echter zeldzaam voorkomen. Slechts één vond ik er beschreven in den *Catalogus* van *Stephanus Rietmulder*, 's *Gravenhage*, 1779, blz. 8, Nr. 38: „*Een plaisant bergachtig Land- en Watergezigte*, door JAN LAP, fraai gestoffeerd door A. VAN DER VELDE, op paneel, h. 9, br. 9½ dm.”— Zijne teekeningen zijn minder zeldzaam, en worden bij de liefhebbers bewaard. Levensberigten zijn mij, tot nog toe, niet van hem bekend. Welligt was hij een Haarlemmer.

LAPIS. (GIROLAMO) Hoewel een Italiaan van geboorte, zoo heeft hij toch het grootste gedeelte van zijn leven, te *Rotterdam*, *Delft*, en 's *Gravenhage* doorgebracht; in de laatstgenoemde stad beoefende hij, in 1785, niet alleen het historïële vak, maar vervaardigde ook landschappen, portretten en moderne gezelschapstukken. Uit *P. Terwesten, Ms.*, die hem reeds in het jaar 1760 op de lijst der leden van de Confrerie-kamer *Pictura* stelt. — Dat H. LAPIS, de miniatuurschilder, een zoon van hem was, laat zich wel gissen, doch niet bevestigen. — Zie aldaar. — Dewijl hij, gelijk zooveel anderen, als het ware, een burger van *Nederland* is geworden, en als kunstenaar nergens vermeld staat, zoo heb ik gemeend, hem in mijn Werk te moeten opnemen, teneinde, dus doende, nadere inlichtingen uit te lokken.

LAPIS (H.) is een verdienstlijk miniatuurschilder geweest, die, voor zoover mij bekend, nergens geboekt staat. — Het portret van *Carel Baron van Boetzelaer*, *Luit. Generaal, Gouverneur van de Willemstad*, is door hem geschilderd, en door JERM. SNOEK gegraveerd. Door den laatste is zijn werk zeker niet gebeterd. Deze LAPIS kan wel een zoon van GIROLAMO LAPIS geweest zijn. — Zie aldaar.

LAQUY (WILLEM JOSEPH) is naar waarde bij *Immerzeel* vermeld. Ik voeg er alleen bij, dat onder de fraaije teekeningen, welke hij naar stukken uit het beroemde Kabinet van *Braamcamp* vervaardigd heeft, ook die behooren naar de schilderijen, voor *Rusland* aangekocht, maar die op zee vergingen, en dat dus daardoor de ware voorstellingen daarvan zijn bewaard gebleven, als: de zogenaamde *Kraamkamer*, van G. DOU, — Zie aldaar. — *De Ossendrift* van P. POTTER, en *De Wenteltrap* van A. KOEDYCK, waarvan de eerste, zoo ik het wel heb, in het Kabinet, onder de papieren-kunst van den Heer DE KAT van *Barendrecht*, te *Dordrecht*, bewaard wordt. — LAQUY heeft ook portretten vervaardigd, als dat van den dichter *Lucas Pater*, door J. HOUBRAKEN *sculp.*

LARMENIUS. (MATTHEUS) Deze beeldhouwer heeft te 's *Hage*, in 1683, het Meesterschap dier Afdeling van de Confrerie-kamer bekomen. Uit *P. Terwesten, Ms.*

LAROX. (MARCELLUS) Bij het bericht van *Immerzeel* moet ik voegen de opgavo der door hem vervaardigde etsen, als: *Verscheiden beoefenaars der schermkunst*; — *De krooning van koning Willem (III?)*; — *Een kapitein te paard en een soldaat te voet*, in 4°. oblong; — *Eene vrouw geeft een man, die op een stoel zit, eten*, in 4°., zeer zeldzaam; — *Twee boeren, de een links, houdt eene pot vast, de andere, regts, rookt zijn pijp*, in 4°. oblong, zeldzaam. Een reeks van 10 stuks, voorstellende *Bambochades*, in 4°., zeer raar. Deze laatste staan bij *Weigel* op 18 Thlr. genoteerd. Zie *Le Blanc*. — Het genoemde prentje, *Een kapitein te paard* enz., dat bij *Weigel*, onder Nr., 14519, als genoegzaam onbekend vermeld staat, heb ik voor mij liggen. Daarop staat duidelijk M. LOUROS f., h. 75, br. 85 str. Ned., zonder de marge. Op datzelfde blad papier is een etsje er naast gedrukt, zijnde *Een landschap*; op den voorgrond komt van een heuvel eene kar, met twee voor elkander bespannen paarden, afrijden, waarop een man tegen den rug te zien; een man met een langen stok is op een heuvel gezeten; op den tweeden grond staan twee boomen enz., niet beteekend; h. 93, br. 120 str., idem. Doch alles schijnt het werk van denzelfden meester te zijn.

LARSEN. (GEORGE) *Nagler* noemt hem een Hollandsch beeldhouwer, die eenigen tijd in *Engeland* werkzaam was. In 1654 ging hij naar *Berlijn*, om de modellen voor *Kindergroepen*, ten behoeve der parken van het koninklijk slot te vervaardigen.

LARSON. (JONAN) Hoewel hij to 's *Hage* bekend was, is het onzeker, of hij aldaar wel geboren werd. Zijne contributie, als statuaris, of steenbeeldhouwer, staat vermeld in de jaarlijksche rekening van 1660, als voldaan, en hij is, in 1663, met W. DOUDYNS en J. WESTERBAAN, tot hoofdman der Confrerie-kamer benoemd, doch reeds het daaraanvolgende jaar overleden. Uit de aantekeningen van *P. Terwesten*, Ms.

LARUE, (...) een kunstgraveur, die, op het einde der XVIII. eeuw, te *Brussel*, gevestigd was, en in den *Catalogue van Borluut de Noordonck etc., Gand*, 1858, onder de Vlaamsche en Hollandsehe school gerangschikt staat. Ik vond van hem twaalf stuks *Portraits des Syndics des Nations de Bruxelles*, pl. en haut, vermeld. — Welligt is het dezelfde, die bij *Immerzeel* aangebaald, en ook wel VERSTRATEN genoemd wordt.

LAS, (N.) is NICOLAES PIETERSZON LASTMAN. — Zie aldaar. — Door dezen graveur is de fraaije titel en het portret gesneden vóór de uitgave in 4°. van het Werk van *Van Mander*, van 1618. Op den titel staat enkel N. LAS, dewijl er geen plaats meer was, om den naam voluit te zetten. Dit komt nergens anders meer voor. Om die reden heb ik het hier, ter voorkoming van verdere dwaling, geboekt.

LASTMAN, (NICOLAES PIETERSZON) ook wel onder den naam van NICOLAES PETRI, of PETERSZ. bekend. Deze bekwaame kunstenaar was een zoon van PIETER LASTMAN, van *Haarlem*, en, waarschijnlijk, aldaar in 1609 geboren, zooals door *Bryan-Stanley* wordt opgegeven; genoemde auteurs voegen er bij, dat *Balkema* en *Nagler* dit op 1619 stellen. Deze stellingen zullen, bij nadere overweging, eene wijziging moeten ondergaan. *Immerzeel* noemt het geboortjaar van den vader niet, hoewel *Houbraken* dit, zonder eenig bewijs, op 1562 stelt, en er tevens bijvoegt, dat *Van Mander* onder de discipelen van CORNELIS CORNELISZ. VAN HAARLEM noemt: „PIETER LASTMAN, daer goede hoop toe is, wesende nu in Italiën.” *Van Mander* schreef dit in 1604, en woonde destijds te *Haarlem*; doch, dewijl bij zijn geboortjaar niet opgeeft, schijnt hij dienaangaande in het onzekere verkeerd te hebben. Als ik nu den Titel en het Portret vóór de 4°. uitgave, 1618, van *Van Mander* beschouw, die het werk van een zeer bekwaam graveur zijn, dan laat het zich moeilijk denken, dat zulks, volgens *Bryan-Stanley*, door een

jongeling van negen jaren zou verrigt zijn, en, bij gevolg, komt het door hem aangehaalde jaartal 1609 geheel te vervallen. Hieruit moet ik besluiten, dat er, naar den gewonen regel, eene halve eeuw van de geboorte des vaders tot den zoon vereischt wordt, om zulk graveerwerk te leveren, als hierboven is vermeld, en men dus de geboorte van den zoon op 1590, of 1595, moet stellen. Omtrent het jaar van zijn overlijden bestaat eene gelijke onzekerheid, dewijl het oudste jaarmerk, dat op de gravure *Christus in den hof van Gethsemane*, naar PIETER LASTMAN, voorkomt, 1648 is, hoewel *Brulliot* zegt, dat die prent reeds in 1608 vervaardigd werd; dit is, zeker, eene vergissing, dewijl ook *Heller (L.)* vooronderstelt, dat hij van 1602 tot 1643 werkzaam was. — Diczelfde auteur berigt tevens, dat hij ook in kleuren gedrukte prenten zou gemaakt hebben. — Nog zijn van hem bekend: *Petrus uit de gevangenis verlost*; — *De Marteldood van Petrus*, en, wat tot de minder bekende behoort, *De barmhartige Samaritaan, in een landschap*, naar zijn eigen teekening, die in een aangenamen stijl bewerkt is, gemerkt NICOL. LASTMAN, *inv. et scul.* — Hij heeft ook eenige platen gesneden voor *Thibault, l'Académie de l'Épée* etc., in groot-atlas formaat. — Zie over dat Werk op BOLSWERT, (SCHELTUS à) — die met sierlijk letterschrift zijn beteekend: NICOLS. LASTMAN *sculpt. Amstel.* — *Le Blanc* heeft verkeerdelijk LASTMAN gelezen, en is daardoor op dien naam in een afzonderlijk Artikel vervallen, dat tot verwarring leidt.

LASTMAN.(PIETER)Zie over zijn geboortejaar op NICOLAES PIETERSZON LASTMAN. — Verder voeg ik er bij, dat vreemde auteurs dit nog later stellen, zooals *Bryan*, die, volgens *Balkema*, het jaar 1581 opgeeft, en hem in 1649 doet sterven. Hoe die schrijvers aan al deze autentieke bescheiden zijn gekomen, zal wel een raadsel blijven; ik, voor mij, neem ze maar schoorvoetend aan, en, zoo ik ze gebruik, geef ik de bron er bij op. — *Immerzeel* zegt, dat hij, te *Haarlem*, in 1648, is overleden, doch vermeldt zijn geboortejaar niet, dat door *Houbraken* op 1562 gesteld wordt. Ware dit zoo, dan zou hij den ouderdom van 86 jaren hebben bereikt. Om dezen ouderdom, die niet door zijne werken bewezen kan worden, aannemelijk te maken, doet *Balkema* hem in 1581 geboren worden, en zoo brengt de een den ander van den weg. Het was, mijns inziens, beter, zoo men iets niet stellig weet, of de auteur, dien men gebruikt, niet vertrouwt, te zwijgen. — *Nagler* meldt, dat hij, in 1626, de kunst heeft uitgevonden, om de gravuren te illumineren (met kleuren te drukken), hetwelk *Heller (L.)* aan zijn zoon NICOLAES toeschrijft, en dat later door E. LEBLOND, uit *Frankfort a.M.*, tot meerdere volkomenheid gebracht is. Dit zal moeten doelen, op JACOB CHRISTOFFEL LEBLON. — Zie aldaar. — Naar onderscheiden zijner schilderijen zijn gravuren vervaardigd, als: *Abraham met den Engel*, door J. V. SOMER, in mezzo-tinto. — *Een landschap, met den jongen Tobias*, door S. FRISIUS. — *Een landschap met ruïnen*, door J. V. NOORT, 1645 enz. — De zeldzame en bekende etsjes, door hem-zelfen vervaardigd, zijn: *Judith en Thamar in een landschap*, in REMBRANDTS manier, en in mijn bezit; beteekend P. L., h. 7 dm. 11 str., br. 6 dm. 6 str. Par. De eerste afdrukken zijn zonder monogram en zeer zeldzaam. — *Eene vrouw, onder een gewelf gezeten, wier hoofd met een sluier bedekt is, en die de handen voor zich heeft.* — *Een Duitsch burgemeester, die een op den voorgrond staanden knaap een aalmoes geeft* enz., met het monogram M. S. dat M. SORG zou beteekenen, zegt *Nagler*. — Zijn schilderwerk komt weinig voor, en behoort tot de zeldzaamheden. Ik bezit van hem twee schilderijen, voorstellende *De opwekking van Lazarus*, vol beelden, uitmuntend geschilderd en van zijn besten tijd, waaruit duidelijk de nieuwe wijze van schilderen, door REMBRANDT, als zijn leerling, aangenomen, tot zelfs in de teekening te zien is. Dit kan men ook van JAN LIVENS zeggen, die insgelijks een zijner discipelen was, en waaruit men kan

afleiden, dat LASTMAN eene vrije wijze van schilderen, ontdaan van alle heerschende kunstregelen uit zijnen tijd, en enkel met het oog op de natuur, bij zijne lessen heeft aangebragt en voorgestaan. Het stuk is gemerkt, op den rand eener zerk, P. LASTMAN 1633, h. 63, br. 93 dm. Ned. — Voorts, *De vlugt uit Egypte*, gemerkt P. L. aaneengehecht, 1608, h. 28, br. 25 dm. Uit deze schilderij is duidelijk het werk eener vroegere school te zien, als nette omtrekken, stijve schildering enz., welke hij echter later heeft losgelaten en verwisseld voor eene meer malsebe en vlugtige schildering, waarvan de gemelde *Opwekking* tot bewijs verstrekt, en die tot grondslag der beginselen en van de school heeft geleid, welke REMBRANDT, door zijn oorspronkelijk gevoel voor de betooverende effectlichten, tot eene wereldberoemde hoogte heeft opgevoerd.

LATER (JACOB DE) wordt, kortweg, bij *Immerzeel* als graveur opgegeven, die aan NOET's *Bijbelplaten* medo heeft gewerkt. Maar waarom de verdiensten van dezen kunstenaar niet, naar waarde, vermeld? Hij heeft immers uitmuntend werk, in mezzotint geleverd, zooals ik van hem een zeer fraai portret in *f.* van *Willem III. Koning van Engeland* heb gezien, dat wedijverde, om in den tweeden rang van dergelijk werk gerangschikt te worden, en dien Vorst voorstelt in rijke dagelijkse kleeding, met een hoed op, staande voor eene overdekte balstrade, en waaronder voluit te lezen is: JACOB DE LATER *fecit*. Zeldzaam. Ik durf niet bepalen, of hij het afbeeldsel naar dien Vorst-zelfen, of wel naar eene schilderij vervaardigd heeft; meestal drukt het woord *fecit* uit, alles vervaardigd, en in dat geval zou hij ook de teekening hebben gemaakt, welke hij, waarschijnlijk, naar de originele schilderij heeft genomen. — Hij heeft ook het penseel gehanteerd, want ik vond eene schilderij, op eene Verkoopung, te *Rotterdam* gehouden, in 1756, onder Nr. 46 van den *Catalogus: Een extra fraai landschap*, zeer uitvoerig, door DE LATER, naar ADR. VAN DE VELDEN, h. 1 vt. $\frac{1}{2}$ dm., br. 1 vt. $2\frac{1}{2}$ dm. en dat met *f* 36. betaald werd. Het origineel berustte destijds in het nitmuntende kabinet van den burgemeester *Van der Marck*, te *Leyden*. — Bij *Heller (L.)* vindt men nog de volgende prenten, in zwarte kunst door hem vervaardigd, als: *Het inwendige van eene herberg*, met onderscheiden figuren, waarin ter zijde een paar, dat elkander kust, kl. *f.* — *De twee boeren*, naar OSTADE. — *De sterke Forscheid*. — *Een jonge boer, met glas en pijp, onder een boom zittende*, enz. naar VAN PENEN. — Nog bestaat van hem eene groote plaat, *De Pauselijke zeehaven van Civita Vecchia*, met het wapenhuis en kasteel, J. D. LATER *fecit*. stout gesneden. — Ook gaan er eenigo portretten, door hem gegraveerd, uit, als: *W. Sewel*, naar RADEMAKER. — *E. Rumpf*, behoorende bij diens Werk *Thesaurus imaginum Piscinum testaceorum, Leydx*, 1711. — Zie daarover op RUMPHIUS. (P. A.)

LATOMBE (NICOLAAS) staat, zonder voornaam, bij *Immerzeel* vermeld; ik voeg nog daarbij, dat hij, behalve zijne Italiaansche landschappen, naar dien volksaard gestoffeerd, bij zijne terugkomst in zijne geboortestad, *Amsterdam*, zich veel met het vervaardigen van portretten heeft bezig gehouden. — Dewijl hij zeer sterk rookte, verkreeg hij te *Rome* den bijnaam van *Stoppertje* of *den Stopper*. — *Fiorillo* zegt, dat zijn vriend REMBRANDT zijn portret heeft geëst. (?)

LATOMBE (PHILIPPUS) wordt als kunstschilder vermeld, en staat in het *St. Lucasgild*, te *Antwerpen*, in 1696 als leerling van JASPAR JACOB VAN OPSTAL ingeschreven. Hij werd meester in 1705.

LAUFERS. (...) Een Vlaamsch kunstschilder, zegt *Nagler*, die zich, omstreeks 1836, te *Parijs* ophield. Hij schilderde landschappen, die veel bijval mogten verwerven.

LAURENS (N.) was, volgens de kritiek van GERARD NOET, *den Jonge*, een

historieschilder, die in het Werk van *Van Gool, Schouburg der Nederl. Schilders* enz. had behooren te zijn opgenomen en vermeld.

LAURENT, (FRANZ) heeldhouwer van *Mechelen*, welligt de zoon van zekeren LAURENT, die bij den, in 1721 overleden G. GIBBONS, de heeldhouwkunst leerde. Onze LAURENT was in 1812 nog werkzaam, want toen werd van hem een steenen *Standbeeld van Bacchus*, als uitmuntend, vermeld; ook zijn *II. Franciscus, die den Heiland aan het kruis aanbidt*, werd geroemd. — Verder kennen wij dezen F. LAURENT niet, zegt *Nagler*. — PIETER JOSEPH LAURENT — Zie aldaar, bij *Immerzeel*. — kan ook wel tot zijn geslacht behooren.

LAUTERS (PAUL) staat reeds bij *Immerzeel* als kunstschilder, teekenaar, etscr en ook als lithograaf vermeld. Ik voeg er bij eene verkorte opgave zijner geëtste prenten, gevolgd naar de beschrijving van den Heer *Adolphe Siret, Les graveurs Belges*, geplaatst in de *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique, Anvers, 1856, Tom XIII*, p. 96, als: 1. *Een Hollandsche schildwacht*; links in de plaat, zijn monogram; links onder de lijn, *Noordstar*, regts, 1842; in het midden *Nooit tevreden*; h. 140, br. 88 str. Ned. — 2. *Een landschap*; een boerenhut aan een hladerloozen boom enz.; links in de hoogte der prent, zijn monogram. Het exemplaar van dit lieve prentje, hetwelk ik gezien heb, zegt de Heer *Siret*, was niet afgewerkt, en ik denk dat het nóg zoo hestaat; h. 07, (?) br. 107 str. — 3. *Een landschap*; eene boerenhut bij eene waterplas enz., onder aan regts, in de prent beteekend P. L., verkeerd gesteld, en links, 25 *Janvier* 1850; h. 134, br. 152 str. — 4. *Omstreken van Brussel*; boven aan, links in de prent, zijn monogram; op de deur der hut heeft de kunstenaar een kruis gegraveerd, met de letters C. L.; h. 163, hr. 237 str. — 5. *De toren aan den rand eener beek*; boven aan, regts in de prent, zijn monogram; h. 110, br. 74 str. — 6. *Een landschap*, bij den ingang van een park; links, hoven in de prent, zijn monogram, h. 59, br. 95 str. — 7. *Een landschap*; links, hoven in de prent, zijn monogram; h. 49, hr. 95 str. — 8. *Eene hut*, met wilgenboomen, aan den kant eener waterplas; links, boven in de prent, zijn monogram; h. 78, br. 114 str. — 9. *Een landschap* bij den ingang van een bosch, waarbij rotsen, gehergten enz. Deze schoone prent heeft in den wedstrijd der *Société royale des Beaux-Arts de Gand*, in 1852 geopend, den prijs behaald; h. 236, br. 352 str.

LAUW. (PIETER) Zie LOUW. (PIETER)

LAUWERS, (BALTHAZAR) van *Antwerpen*, schilderde in de manier van PAULUS BRIL, volgens de opgave van F. *Bogaerts*, die zijn blocitijd op de helft der XVII. eeuw stelt. Echter is het niemand anders dan BALTHAZAR LAURI, hij *Immerzeel* en alle andere auteurs reeds op den naam van LAURI vermeld. — Hij is de stamvader van een aantal Italiaansche kunstenaars van dien naam, die, dewijl BALTHAZAR reeds in zijne jeugd naar *Rome* is vertrokken, en dáár, door zijn landgenoot, PAULUS BRIL, tot het vak van landschapschilderen werd opgeleid, naderhand te *Rome* hieft wonen, en onder de Italiaansche kunstenaars als zoodanig beschreven staat.

LAUWERS, of LAWERS, (COENRAED) werd, volgens *Heller (L.)*, in 1623, te *Leuze*, in *Henegouwen*, geboren, en heeft, als kunstgraveur, het meest te *Antwerpen* vertoefd. Hij was de jongste broeder van NICOLAES LAUWERS. — Bij *Le Blanc* vindt men 33 stuks zijner graveerwerken, zoowel uit de gewijde als ongewijde geschiedenis, beschreven, henevens een aantal portretten vermeld, waaronder er zijn, die in het *Gulden Cabinet* van *De Bie* voorkomen. De onder Nr. 12 vermelde *St. Thomas a Villa-Nova* enz. in gr. f^o., zegt *Le Blanc*, dat naar J. BAPT DE WAELE gesneden is, — op mijn exemplaar staat alleen F. CLAUWEAU delin. C. LAWERS

sculp. in de prent-zelve gesneden, — is te *Parijs*, ter drukkerij van *Herman Weyen*, uitgegeven. Zou LAUWERS dit onderwerp dan tweemaal hebben gegraveerd?

LAVEEG (JACOB) wordt bij vreemde auteurs, gelijk ook bij *Nagler*, aldus verkeerdt genoemd. Het moet JACOB LAVECQ zijn. — Zie aldaar, bij *Immerzeel*.

LAVIRON, een beeldhouwer van *Antwerpen*, die, omstreeks 1695, in *Frankrijk*, werkzaam was. Om een begrip zijner kunst te erlangen, zegt *Nagler*, zie men het Werk van *Thomassin*, over *Versailles*, en daarin de afbeelding van zijn *Ganymedes*.

LAYENS (MATHEUS DE) was meester metselaar, schepen der stad *Leuven* en bouwmeester van het stadhuis aldaar. De eerste steen werd gelegd, 29 Maart, 1448, en de kosten voor het geheele gebouw, dat in 1463 voltooid was, beliepen 32,986 florins, 10 sols. Voor de voltooiing werd hem eene toelage van stadswege geschonken, bedragende vijf guldens, vijf peters, tien stuivers. Hoewel dit, als het ware, geene belooning schijnt te zijn, zoo was het eene gift boven en behalve zijn gewoon traktement.— In de Archiven der stad *Leuven* vindt men, dat hij den 21. Mei, 1445, als stads-metselaar is aangesteld, in plaats van JEAN KELDERMANS, — Zie aldaar. — en als zoodanig gedurende dertien jaren het truweel heeft gevoerd, tegen vier stuivers daags, bij zomertijd, en 's winters op een daggeld van drie stuivers. Nadat hij het plan voor het gemelde stadhuis had vervaardigd, heeft hij het aan het oordeel van GILLES PAUWELS, bouwmeester in dienst van Philips den Goede, hertog van *Bourgondië*, onderworpen. Inboeverre daarin door den genoenden bouwmeester wijzigingen zijn gebragt, staat niet vermeld, maar wel dat LAYENS, in 1482 en 1483, — waarschijnlijk, tengevolge van verzwakten of ziekelijke toestand — door *Goswin van der Voeren*, meester steenhouwer, zijn traktement liet ontvangen, en dat hij, na kersmis, 1484, in zijne betrekking van meester der stads-metselwerken door JEAN DE MESMAKER werd vervangen, waardoor het einde van zijn loopbaan hier van-zelf wordt bepaald. Het vermelde ben ik aan de ijverige nasporingen van den Heer *M. J. Thijs*, in zijne betrekking aan het gemelde Archief, verschuldigd.

LEBLON. (CHRISTOFFEL) Zie LEBLON. (JACOB CHRISTOFFEL)

LEBLON (JACOB CHRISTOFFEL) is door *Immerzeel* verkeerdelijk alleen CHRISTOFFEL LEBLON genoemd. Hij werd te *Frankfort a. d. M.*, in 1670, geboren. *Descamps* spreekt, in het leven van PHILIPPUS ROOS, alsof LEBLON, in 1696, te *Rome* was, en in het levensberigt van LEBLON-zelven, doet hij hem in 1716 en 1717 in dienst staan van den keizerlijken gezant te *Rome*, graaf *Martinez*, waarvoor *Van Gool* 1696 en 1697 heeft gesteld. Ook weten wij door *Descamps*, in het leven van OVERBEEK, dat deze hem bij zijn terugkeer naar *Holland*, uit *Rome* met zich nam. *Fiorillo* voert daarop aan, dat *Uffenbach*, in het III. deel zijner *Reizen*, bl. 534, over LEBLON sprekende, zegt, hem den 11. Februarij, 1711, te *Amsterdam*, een bezoek te hebben gebragt. LEBLON kon dus in 1716 en 1717 niet te *Rome* zijn, dewijl wij weten, dat hij niet weder naar *Italië* is teruggekeerd; gevolglijk moet men de jaren 1716 en 1717 veranderen. — Door het verzwakken van zijn gezigt, ging hij in het groot schilderen, en had eene belangrijko onderneming in den zin, namelijk, om schilderijen, door middel van olieverf to drukken; doch hij kon in 's *Hage*, waar hij zich, in 1715, had neêrgezet, geen deelnemers daartoo vinden, en stak later naar *Londen* over, waar hij over deze nieuwo uitvinding een Werk, onder den volgenden titel, in het licht gaf: *Il Colorito, or the Harmony of Colouring in Painting reduced to mechanical Practicc, under easy Precepts and infallible Rules*, *London*, 1722; — ik vond ook eene Engelsche uitgave van 1730; — hetwelk hij aan den kunstbeschermer Lord *Rob. Walpole* heeft opgedragen, doch de deelnemers werden sehrriklijk te leurgesteld, dewijl deze onderneming geheel mislukte.

Hij is, zooals reeds bij *Inmerzeel* staat vermeld, berooid weder naar 's *Hage*, en vandaar naar *Parijs* vertrokken, waar hij den 16. Mei, 1741, overleed. — In 1756 is het genoemde boekwerk, te *Parijs*, in het licht verschenen, onder den titel van: J. C. LEBLON, *l'Art d'imprimer les tableaux, par Gautier de Montdorge*; en andermaal, met het jaartal 1768. — Hij had een al te vluggen geest, en wilde op eens zaken tot volkomenheid brengen, waartoe jaren tijds noodig zijn, zoodat ze dus meestal mislukken en de deelnemers worden afgeshrikt. — Ik voeg hierbij de opgave van eenige drukken, die, geheel of gedeeltelijk, volgens zijne uitvinding, met kleuren gedrukt, door hem uitgegeven zijn, en ontegenzegglijk groote verdiensten hebben, als: *PORTRETEN: George II., koning van Engeland. — Prins Eugenius van Savoye. — Kardinaal de Fleury. — De kinderen van Karel I. — P. P. RUBENS. — ANT. VAN DYCK. — Cardinal Fleury, naar HIAC. RIGAUD. — Le dauphin, fils de Louis XV. gr. f^o. — Will. Shakespear, naar JAC. ROBUSTI, in f^o. — VERSCHILLENDE ONDERWERPEN: St. Agnes, naar DOMENICHINO. — St. Cecilia, naar DENZELFDEN. — De Rust in Egypte, naar TITIAAN. — Venus, naar DENZELFDEN. — De triumph van Galathea, naar C. MARATTI. — Cupido herstelt zijn boog, naar CORREGGIO, of PARMEGIANO. — Josefs kuisheid, naar C. CIGNANI. — Christus op den Berg. — De graflegging van Christus, naar TITIAAN. — Maria Magdalena. — St. Maria van Egypte. — St. Jan, het kind Jezus omhelzende, naar VAN DYCK. — Van zijn schilderwerk vindt men het volgende stuk in den *Catalogus van Hoet*, I, bl. 442, Nr. 6: *Een kabinetstukje, door C. LEBLON, Christus aan 't kruis*, heel uitvoerig, het alderbeste, dat er van hem bekend is f 995. — Deze som kan met regt pleiten voor zijne kunstverdiensde, dewijl de Verkoopning plaats vond in 1735, — die laauwe kunsttijd! — toen hij pas naar *Parijs* was vertrokken, en dat voor hem grievend zal zijn geweest, dewijl hij, in behoeftige omstandigheden verkeerende, zijn toevlugt elders zoeken moest. — Er zijn naar zijne geschilderde portretten eenigen in 't koper gebragt, als dat van *J. Houbakker*, door J. HOUBRAGEN in 4°, dat uitmuntend is; — *BONAVENTUR VAN OVERBEEK*, door C. VERMEULEN gegraveerd, in gr. f^o.*

LEBRET (T.) is een bekwaam kunstenaar, die het vak van landschap beoefent, en te *Dordrecht* woont. Op de Tentoonstelling aldaar van 1840, waren van hem aanwezig, onder Nr. 287 en 288: *Een gezicht op Dongen, in Noordbrabant*, en *Een gezicht in het Ahrdal, bij Altenah*, welke sebilderijen de opmerking der kenners verdienden.

LEBROUSSART. (*Mejufvrouw JENNY*) In het *Koninklijk Kabinet te 's Hage*, vond ik van deze schilderes, van *Brussel*, vermeld: *Een kleine Savoyaar, met zijn marmot*.

LECHARPENTIER, (JAC.) of CHARPENTIER, (JAC. LE) een kunstgraveur, die in dat vak van zijne bekwaamheden heeft doen blijken door een *Gezigt van den Leydsehen Dam, van den Haag afkomende, te zien*, hetwelk hij, in 1761, naar de teekening van LA FARGUE in plaat gebragt heeft in plano formaat, en dat zeer goed is gesneden, in den stijl van LE BAS. — Of hij een Nederlander was, kan ik nog niet verzekeren, dewijl ik hem nergens vermeld heb gevonden. Welligt is bij een leerling van LE BAS geweest.

LECKERBETJEN, (VINCENT) sebilder van *Antwerpen*, genaamd *Manciol*, dewijl hij zich, om te kunnen werken, van zijne linkerhand bedienen moest. Hij heeft lang te *Rome* gewoond, waar zijne landschappen en bataljestukken algemeenen bijval vonden. Ook sebilderde hij in *Frankrijk*, als voor het kasteel van *Vincennes* vier friesen, de *Geschiedenis van Alexander den Grooten* voorstellende. — Zie *Nagler*.

LECREUX. (N. A. J.) Hoewel te *Valenciennes* geboren, is hij echter zeer jong te *Doornik* opgevoed, door GILLIS, directeur der Akademie, aldaar. — Reeds op zijn 22. jaar, had hij, als beeldhouwer, een uitmunten den preëkstoel voor de kerk te *Harlebeke* gebeiteld, en verder vele kerken in dien omtrek met schoon marmer beeldhouwwerk versierd. — Hij is op het einde der XVIII. eeuw overleden. — Een levensberigt, door een zijner stadgenooten geschreven, is geplaatst in den *Messenger des Sciences et des Arts; Gand*, 1837, p. 237.

LEDEBOER. (IZAAK) Bij dit artikel van *Immerzeel* voeg ik nog, dat ik twee portretten bezit, in 4°, man en vrouw, door hem geteekend en gegraveerd, voorstellende *Ernst Jan Ledebor* en *Maria Vogelaar*, met eereverzen er onder, op zijne *vrome Brieven* en haro *vrouwelijke Deugden*. Deze zijn, waarschijnlijk, zijne aanverwanten, of misschien wel zijne ouders geweest, dat, naar kleeding en tijd te oordeelen, vrijwel uitkomt. — In het *Vervolg op Fluxius Josephus*, door *J. Basnage enz.*, *Amsterdam*, 1726, deel I., is diens portret door hem del. et fecit. — Er wordt een zeldzaam portret van JAN MAURITS QUINCKHARD, dat zonder eenige naamteekening voorkomt, in f^o. ook aan zijn burin toegekend. Ik ken dat portret niet; is het QUINCKHARD, met het palet voor den ezel, wijzende op een portret, P. TANJE voorstellende, dan is dat door QUINCKHARD pinx. en P. TANJE sculp. Er bestaan afdrukken van vóór de letter, doch dit graveerwerk is aan geen twijfel onderhevig, want zóó heeft LEDEBOER het nimmer gekend.

LEDELIN (*Mevrouw DE*) was eene schilderes, te *Brussel*, zegt *Nagler*, welke wij het eerst in 1830 vermeld vonden. Zij schilderde historische en gezelschapsstukken.

LE DUCQ (JOHAN) is reeds op DUCQ (JOHAN LE) vermeld. Ik voeg er nog bij de beschrijving zijner zeldzaam voorkomende etsen, als: *Een wolf, die vervolgd wordt*; h. 178, br. 115 str. Ned. — *Een staande hond, voor een hond, die slaapt*; regts, J. LE DUCQ f., h. 129, br. 151 str. zeldzaam; bij *Rigal* met 225 fr. betaald. — Een reeks van 8 stuks *Onderscheiden honden*; h. 135, br. 167 à 175 str. 1.) *De titel*, 1661; — 2.) *Een hond in rust*; — 3.) *Hond en teef*; — 4.) *Idem idem*; — 5.) *De twist om het vleesch*; — 6.) *De nijldige honden*; — 7.) *De bijtende honden*; — 8.) *De drinkende hond*; allen beteekend J. LE DUCQ sc. 1661. Zie *Le Blanc*.

LEE. (A. VAN) *Nagler* noemt hem een kunst schilder, te *Amsterdam*, die, in 1839, daar woonde. Hij schilderde Stillevens in olieverf, en er komen tekeningen in waterverf van hem voor. Ook schijnt hij de etskunst beproefd te hebben, als: *Een gedeelte van een liggende geit*, met één voorpoot, en den kop naar voren gewend, h. 50, br. 37 str. Ned., niet beteekend, en bij de liefhebbers op zijn naam bewaard.

LEEMANS (A.) is bij *Immerzeel*, zonder voornaam, en als vermoedelijk een Hagenaar vermeld. In het Gildeboek der *Confrerie-kamer van Pictura te 's Hage*, staat hij niet opgeteekend; bijgevolg heeft hij zijn kunstvak niet aldaar uitgeoefend. Zijne werken komen zelden voor, en gingen, waarschijnlijk, als zijnde meest vaste behangselvakken, verloren. — In de beroemde Verzameling van *J. van der Linden van Slingelandt*, te *Dordrecht*, was „Een stuk, zynde allerehande jagttuig, op een bord tegen den wand hangende, zeer natuurlijk door A. LEEMANS, h. 51 dm., br. 65 dm. Dordsehe maat.” Zie *Catalogus van Hoet*, II., bl. 499. — Ik heb een zeer groot stuk gezien, ten huize van den Heer N. G. P. van Romondt, over de Oude Gracht, bij het Stadhuis te *Utrecht*, met eene dergelijke voorstelling, geheel op natuurlijke grootte, en bevattende zeker alles, wat tot de jagt en vogelvangst behoort, beteekend, met groote letters, A. LEEMANS P. 1662.

Eene zoodanige schilderij is eene historische bijdrage voor de gebruiken van dien tijd. Onder anderen komt er een valkenkap, met al haar toebehooren, op voor, welke men zelden zóó naauwkeurig vindt afgebeeld. — Ik kan niet nalaten, hier te melden, dat er ten huize van gemelden Heer eene zeer groote oude kamer bestaat, die, als het ware, tot een model kan verstrekken van een aahzienlijk vertrek uit de XVII. eeuw, waarin alles, wat de meubelering — als schilderijen, huisraad en andere vaderlandsche voorwerpen — betreft, is bijeengebragt, en waaronder ik niet mag verzwijgen een *Ebbenhouten, met ivoor bewerkte kas, of kabinet*, doch hetwelk ik eerder een *garde trésor d'un boudoir* zou noemen, als zijnde in goeden architectonischen geest, zoowel wat vorm en rijkdom, als wat smaak betreft, bewerkt, en dat den maker alle eer aandoet; het zou moeilijk zijn, elders een weerga van dit gehalte aan te wijzen. Dit stuk is, door erfenis, uit het oude stichtsehe geslacht *Bylevell* afkomstig. — Van A. LEEMANS bestaat een *portret* met de pen getrokken door T. H. JELGERSMA, op de wijze, zoo als C. MELLAN de *Zweetdoek van Veronica* heeft gegraveerd, zijnde van uit het middenpunt van den neus, met één trek, steeds cirkelvormig, het geheel voleindigd. Achter op staat de naam van LEEMANS, en onder aan het portret: „Uitmunten schilder van Jagt-tuig enz.” — Zie *Van Eynden en Van der Willigen*, in het *Aanhangsel*.

LEEMPUT, of LEMPUT, (REMI VAN) een schilder van *Antwerpen*, die, omstreeks het midden der XVII. eeuw, in *Engeland* werkzaam was. Hij kopiëerde, op eene gemakkelijke wijze, de werken van A. VAN DYCK en andere meesters; als naar HOLBEIN de afbeeldingen van *Hendrik VII.* en *VIII.*, op één paneel; naar VAN DYCK, dat van den *Graaf van Bedford*; naar RAPHAEL, de *Galathea* enz. — Tijdens de beroerten in *Engeland*, kocht hij in *Hanover* de afbeelding van *Karel I. te paard*, door VAN DYCK, doch geraakte daardoor in een kostbaar proces, dat hem, bij geregtlijke uitspraak, die schilderij deed verliezen, terwijl hij bovendien de geregtskosten betalen moest. Hij overleed in 1675. — Zie *Nagler*.

LEEMPUTTE, (...) *peintre de la Clef*, werd, met andere Utrechtsche burgers, door den Hertog van Alva veroordeeld. Zie *J. Marcus, Sententiën en Indagingen van den Hertog van Alba, Amsterdam, 1735*, in 8°.

LEEUEW, (ANTONIE DE) een onvermeld glassehilder, die, in het midden der XVII. eeuw, te *Utrecht* bloeide, blijktens de volgende betaling aan hem gedaan: „Item aen ANTO. DE LEEUEW, voor een glas aen *Jo. van der Meer, achter den Dom*, 20 gulden.” *Kameraars-rekening, 1644*, bij *Dodt, Archief*, III. deel.

LEEUEW. (JAN DE) Behalve de door *Immerzeel* aangewezen portretten, heeft hij er nog eenige vervaardigd voor *Brandt's Historie der Reformatie*, waaronder dat van *Karolus Niellius* tot de goede behoort. — *Le Blanc* noemt hem VAN DER LEEUEW; welligt heeft hij het woordje DE in VAN DER overgezet, iets wat ik meermalen bij hem ontmoette.

LEEUEW. (WILLEM DE, of VAN DER) Deze voorname kunstgraveur is door *Immerzeel* opgegeven als geboren te *Antwerpen*, in 1610, hoewel bij verscheiden schrijvers daarvoor de jaren 1600, 1602, 1603 en 1610 worden gesteld. Uit de jaarmerken, op zijne prenten voorkomende, leidt men af, dat hij omstreeks 1665 moet overleden zijn. Ik heb eene prent in f^o. van hem gezien, voorstellende *Tobias in zijne woning*, met nog eene figuur er bij, geheel in den geest van REMBRANDT gedacht, en die, als kunstwerk, een goed aanzien had. De behandeling was half geëtst en half met de burin gesneden, beteekend W D L, aan elkander gehecht, en EEUW daaraan sluitend. Zijn monogram is bij *Immerzeel* te zien. — Bij *Nagler* vindt men van hem 21, en bij *Le Blanc* 23 stuks gravuren beschreven.

LEEUW (GABRIEL VAN DER) staat reeds bij *Immerzeel* vermeld. Ik moet er het volgende, betreffende zijn etswerk, nog bijvoegen. Hij heeft eenige prenten met beesten, in den stijl van CASTIGLIONE en H. ROOS, geëtsd, waarvan ik er eenige gezien heb. Alhoewel goed geordonnanceerd, zoo laat de uitvoering, wat de geestige behandeling der Hollandsche etsnaald, in het vak van stalvee, betreft, toch veel te wenschen over. Toen hij in *Italië* was, teekende hij G. LEONE, zijnde dit dezelfde beteekenis van LEEUW in het Nederduitsch. Zulks heeft aanleiding tot misvatting gegeven, alsof die prenten, dus beteekend, van een GUILLELME of WILLIAM LEONE waren, en de Italianen beschrijven hem dan ook als zoodanig, geboren te *Parma*, in het jaar 1664. Wij hebben, zegt *Brulliot*, reden, om dit voor eene grove fout te houden, en aan te nemen, dat hij, zoolang hij in *Italië* vertoefde, zijne werken met den naam LEONE beteekend heeft. Het is in strijd met de waarschijnlijkheid, dat twee kunstenaars van denzelfden naam, volstrekt in één en denzelfden aard van kunst en uitvoering zouden hebben gewerkt. — Bij *Nagler* en *Le Blanc* vindt men 25 stuks zijner gravuren vermeld.

LEEUW (SEBASTIAEN VAN DER) was een leerling van JACOB GERAITSE CUYP; hij schilderde dierenstukken, die bijval vonden. Later verliet hij de kunst, dewijl hij over de brouwerijen der stad *Dordrecht* werd aangesteld. GABRIEL en PETER waren zijne zonen en leerlingen.

LEEUWEN (J. VAN) vond ik onder de teekenaars- en rekwestranten, die in 1610 aan de Magistraat der stad *Leyden* verzoekten, om een Schilders- of St. Lucas-gild te mogen oprigten, en aan hun bedrijf in de schilderkunst dezelfde voorregten te zien verzekeren, als in meest alle steden van *Holland* geschiedde. — Zie over deze belangrijke stukken, bij mij op ELSEVIER. (ALERNOUT)

LEFEBRE. (WILLAUME) Zie FEBRE. (WILLAUME LE)

LEGI, (JOHANNES) een Vlaamsch kunstenaar, die zich te *Genoa*, bij zijn landgenoot, M. JOHANNES ROSA (ROOS?), heeft gevestigd, en onder diens voortdrijvende kunstleiding werkte; kort na het overlijden van ROOS, in 1638, zou ook LEGI gestorven zijn, dewijl de abt *Lanzi* berigt, dat hij nog zeer jong was, en zijn overlijden omstreeks 1640 moet hebben plaats gehad. — Er bestaan van hem schilderijen met gedierten, die aanbevelenswaardig zijn, alsmede bloem- en fruitstukken enz., doch die zeer schaars voorkomen. *Nagler* noemt hem JACOB LEGI, en zegt, dat hij een neef was van J. ROOS, en dieren schilderde.

LEHMAN, (G. A.) een kunstgraveur, die, op het einde der XVIII. eeuw, te *Amsterdam*, bloeide, zoo als mij is gebleken uit een zijner werken, voorstellende, in een klein ovaal, het *Portret van Washington*, in profiel, waaronder wrocht *pinx.* G. A. LEHMAN sculp. *Amsterdam*, 1791. Het bezit slechts middelmatige kunstverdiensde.

LEICKERT. (CHAALES) Deze hoogst-verdienselijke kunstenaar, reeds bij *Immerzeel* naar waarde beschreven, en steeds op dat voetspoor vol ijver voortgaande, heeft zich door zijne stads- en strandgezigten, fiks van toon en behandeling, op de meeste Tentoonstellingen onderscheiden, hetgeen de aandacht der Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten te *Amsterdam* niet ontgaan is, die hem, in 1856, tot Lid heeft benoemd. Toen was de Heer LEICKERT aldaar met der woon gevestigd.

LEIN (... DE) Zie DELIN. (JOANNES JOSEPHUS)

LELIE (JAN ADRIAAN ANTONIE DE) is reeds bij *Immerzeel* vermeld, die hem alleen JAN heeft genoemd, terwijl in den *Kunstspiegel*, 1844—45, bl. 252, gezegd wordt, dat hij JAN ADRIAAN ANTONIE heette, waarop ik meer vertrouwen stel, en waar ook het berigt van zijn dood is opgenomen, als, te *Amsterdam*, 25 April, 1815, voorgevallen. — In het laatste gedeelte van zijn leven, was zijne voor-

naamste bezigheid het herstellen van en handel drijven in schilderijen; de kunst-zelve heeft hij toen niet verder beoefend. — Hij werd algemeen geacht, en genoot het volle vertrouwen van aanzienlijke kunstverzamelaars. — Zijne kunst-nalatschap enz. is den 29. Julij, 1845, in het *Huis met de Hoofden*, te Amsterdam, verkocht.

LELIENBERG. (C.) Deze schilder van vogels, jagttuig enz., in de manier van WEENIX, wordt vermoed, te 's Hage gewoonde te hebben. Ik kan dit stellig verzekeren, dewijl ik hem op de lijst der zeven-en-veertig kunstenaars vond vermeld, die, in 1656, eene *Nieuwe Kamer van Pictura* te 's Hage hebben opgericht. — Het jaarmerk 1663 wordt op eenige zijner stukken gevonden. — In het Koninklijk Museum, te Berlijn, zag ik er, in 1851, een, dat beteekend was 1625, voorstellende: *op eene tafel, voor een gedeelte met een tapijt bedekt, liggen twee sneppen, drie kleine vogels en drie kwee-appelen, waarbij eenige uijen; in een daarnevens staanden emmer liggen een paar artichokken en een doode vogel*; de achtergrond donker; h. 2 vt. 6 dm., br. 2 vt. Zijn monogram is een L., waaraan de stok eener kleine C is gehecht, in oud-duitsche letters. — Deze meester heeft lang vóór J. B. WEENIX geleefd, die in 1621 werd geboren, zoodat men eigenlijk niet kan zeggen, dat LELIENBERG in diens manier schilderde, gelijk de meeste auteurs melden, of men moest den aard van zijn werk, op die wijze, door meer algemeen bekende kunst, willen aanduiden. — Nagler noemt hem C. LILIEBERG.

LELONGE. (ROBERT) Zie LONGE. (ROBERT LA)

LELY. (PIETER) Zie bij mij op FAES. (PIETER VAN DER)

LELY, (... VAN DER) een onvermeld kunstenaar, die, in de eerste helft der XVIII. eeuw, waarschijnlijk, te Delft, bloeide. Ik heb gevonden, dat hij stadsgezigten en andere dergelijke onderwerpen heeft geteekend, die door de liefhebbers worden bewaard, en waarvan er een aantal voorkomen, alle gezigten in de stad Delft voorstellende. Zie den *Catalogus* van den beroemden *Atlas der Vereenigde Nederlandsche Provinciën enz. in 82 deelen, verzameld door Mr. Mattheus Brouërius van Nidek*, verkocht te Amsterdam, 1743, bl. 21. — Deze verzameling is toen niet verspreid geworden, dewijl ze in haar geheel door Willem Hengskes, voor f 5000, werd gekocht.

LELY. (PIETER VAN DER) Zie FAES. (PIETER VAN DER)

LEMKE. (L.) Dezen verdienstlijken kunstenaar vond ik nergens beschreven, doch wel een zijner stukken vermeld, in den *Catalogus* van Hoet, namelijk, *Een bataille*, door LENKE; h. 2 vt. 10 dm., br. 3 vt. 10 dm., en in dien flauwen kunsttijd, 1752, met f 20. betaald. Het werk heeft, zeker, verdienste gehad, af te leiden naar eene tekening in f^o, welke ik van hem bezit, voorstellende een *Romeinsch gevecht in een bergachtig landschap*, L. LEMKE fecit; de paarden en figuren zijn fiks en meesterlijk met de pen geteekend. Zij gelijkt wel als ontwerp eener schilderij, of welligt tot eene gravure, voor een boekwerk, vervaardigd.

LENARTSZ, (JACOB) een beroemd glasschilder, van Amsterdam, die in de tweede helft der XVI. eeuw bloeide. Zijn vader was een zeevaarder van Sandvoort. Van Mander zegt, dat hij „een goed schilder en uitmuntend glasschryver was, verwonderlyk vaardig en aardig van handeling, zoodat men in zyn tyd naauw zyns gelyken zou hebben weten te vinden.” Hij was de eerste leermeester van den toenmaals zoo beroemden GERRIT PIETERSZEN, en heeft bij het algemeen groote achting door zijne kunst verworven, welke hij het geluk van zijn leven achtte, zoodat hij dikwijls zeide, „licver schilder dan Prins te willen zijn.” Noch het jaar van zijn overlijden, noch dat van zijne geboorte wordt vermeld.

LENS (ANDREAS) is, naar waarde, bij *Immerzeel* beschreven, doch ik moet er

de opmerking bijvoegen, dat hij hem als ANDREAS CORNELIS LENS — Zie aldaar en bij mij. — heeft geboekt, hetwelk ik moet betwijfelen, op grond van eenige boekwerken, onder den, door mij aan het hoofd geplaatsten naam uitgegeven, waarvan ik, om der geschiedenis wil, de titels hieronder laat volgen. De fout zal hierin gelegen zijn, dat hij, om zich van anderen te onderscheiden, ANDREAS CORNELISZ. LENS heeft geschreven, dewijl zijn vader, CORNELIS LENS, een bloemschilder was, en hij bij den doop als zoon van CORNELIS, dus CORNELISZOOON geboekt is. Na den dood zijns vaders behoefde hij dien toenaam niet meer te voeren, zooals bij velen gebruikelijk was. — Ziehier de titels zijner Werken, waardoor hij, zoowel in het theoretische als practische, een wél-verdienden roem heeft verworven: ANDRÉ LENS, *Essai sur les habillemens et les usages de plusieurs peuples de l'Antiquité; Liège, 1776, gr. in 4°. Fig. — 51 goede platen. — Hetzelfde Werk, Nouvelle édition, corrigée et considérablement augmentée par G. H. Martini, avec 57 estamp.; Dresde, 1785, in 4°; — en ANDRÉ LENS, Du bon gout, ou de la beauté de la peinture. Bruxelles, 1811, in 8°, avec une fig. — In het Museum, te Antwerpen, zijn van hem aanwezig De Aankondiging van den Engel Gabriël aan Maria, afkomstig uit de Abdij van Tongerlo, en het Portret van PIETER FRANCISCUS MARTENASIE, dijsstuk, levensgroot, bezig zijnde de plaat te graveren, voorstellende de Sabijnsche Maagdenroof, naar de schilderij van RUBENS, door hem met het jaartal 1762 beteekend.*

LENS. (ANDREAS CORNELIS) Aldus zijn de doopnamen door Immerzeel opgegeven. Ik vraag, hoe deze aan dien van CORNELIS is gekomen, als hij geene opgave bekomen heeft waar ANDREAS CORNELISZ. stond? of hij heeft den vader, CORNELIS LENS, den bloemschilder, te gelijker tijd daardoor willen aanduiden, en zal dit welligt, bij vergissing, zonder de z. er bij te voegen, hebben afgeschreven; zoo iets dunkt mij, moet er ingeslopen zijn, want, op de titels van zijne uitgegeven Boekwerken, bij Immerzeel vermeld, en in mijn bezit, staat alleen ANDRÉ LENS. — Zie aldaar. — Nog moet ik er bijvoegen, dat ik zeer betwijfel, of hij wel onderwijs van PIETER EYCKENS, den Jonge, kan hebben genoten; — Zie aldaar. — misschien heeft hij dit, voor de eerste beginselen, van een anderen EYCKENS gehad, welligt van KAREL EYCKENS, zooals in den *Catalogue du Musée d'Anvers* op LENS wordt gezegd, want spoedig daarna is hij bij BALTHAZAR BESCHEY ter leering gegaan. De voornaam van dien EYCKENS staat niet vermeld, en zal, meer dan waarschijnlijk, EYCKENS (JAN PEER) — Zie aldaar. — geweest zijn. — Zijn portret, met de ridderorde, is naar J. J. EECKHOUT *Lith. in 4°*, alsmede in medaljon, op eene zinnebeeldige tombe, *Lith. van Burggraaf, te Brussel.*

LENS, (BERNARD) de zoon van een schilder van dienzelfden naam, doch van weinig bekendheid. Hij was graveur in mezzo-tinto, en heeft ook in de etskunst eenige prenten vervaardigd, die tamelijk wel zijn uitgevoerd. Onder anderen, komen van hem voor: *David met het hoofd van Goliath*, naar DOM. FETTI; — *Het oordeel van Paris*, naar PIETER LELY; — *Bacchus, Venus en Ceres*, naar F. BADENS; — *Drie landschappen, met figuren en vee*, naar N. BERCHEM; — *Rinaldo en Armida*, naar J. VAN DER VAART (?), en meer anderen, bij Nagler vermeld. — Zonder eenige zekerheid, of hij een Nederlander is geweest, heb ik hem hier, volgens Bryan, eene plaats gegeven, op grond, dat niemand, bij mijn weten, hem een ander vaderland toekent, en zulks door mededeelende bescheiden ook nog moet bevestigd worden. — Zijn portret komt voor bij *Walpole*, en een *idem*, naar zijn eigen schilderij, is, in 1824, in pointeer-manier, zonder naam van graveur, in 4°. verschenen. Of dit laatste soms van zijn zoon, die volgt, kan wezen, durf ik niet beslissen.

LENS, (BERNARD) *de Jonge*, zoon van den voorgaanden kunstenaar, die een beroemden naam heeft verworven, wegens zijne schoone kopijen in waterverf, naar RUBENS, VAN DYCK, en andere meesters. Hij was een uitstekend miniaturschilder en teekenmeester, door welke bekwaanheden hij de eer heeft genoten, den Hertog van Cumberland daarin onderwijs te geven. Ook heeft hij eenige portretten geëst, en twee of drie model-teekenboekken met landschappen en andere gezigten, ter dienste zijner leerlingen, uitgegeven, en is te *Knightsbridge*, in 1741, overleden. Voor hoeverre men hem als een Nederlander kan beschouwen, verwijs ik naar het Artikel over zijn vader. Zie ook over zijn portret, op den laatstvoorgaanden LENS.

LEONART (JOHANNES FREDRIK, of FRANCISCUS) is een zeer bekwaam Vlaamsch graveur geweest, die, volgens sommige auteurs, te *Duinkerken*, in 1633, geboren werd. Hij heeft langen tijd in *België* en ook te *Neurenberg* gearbeid, totdat de Keurvorst hem naar *Berlijn* riep, waar hij, volgens *Heller (L.)*, in 1680, doch naar *Bryan-Stanley's* meening, in 1687, overleden is. — Bij *Heller (L.)* vindt men de volgende portretten aangewezen, als door hem gegraveerd, te weten: *Abraham Grass, beeldhouwer*, 1668; — *Caspar Pusch*, 1669; — *Marquard Pfinzing*, 1670; — *Justus de Merstraten*, naar A. VAN DYCK; — *Nicolaus Willings*, naar N. WILLINGS; — *Nicolaus Weinstein*, 1641; — *Joh. Adam Faber*; — *Isabella van Assche*, naar VAN DYCK. — Zijn werk, in zwarte kunst, is bij uitstek fraai: zoo bezit ik, onder anderen, een portret in 8°. van BERNHARD VAILLANT, naar J. VAILLANT, met de eene hand op de borst, en dat tot proeve van zijn talent kan strekken. — Nog een idem, van *Hubertus Loyens*, naar PH. CHAMPAGNE, in kl. 4°; en eene gravure au burin, *V. P. Dominici etc. generaal der Carmeliten*, dat wel netjes en met zorg bewerkt is, maar stijf, en in geenen deele dien schilderachtigen graveertrant toont, dien hij in zijne mezzo-tinto gravuren heeft weten uit te drukken.

LEONE. (G.) Zie LEEUW. (GABRIEL VAN DER)

LEPELAER (A.) was een kunstenaar van *Gouda*, die, in de tweede helft der XVII. eeuw, aldaar bloeide. Ik heb bij het beschrijven der *Goudsche kerkglazen* ontdekt, dat hij voor HH. kerkmeesteren, met CHRISTOFFEL PIERSON en J. C. BOETIUS, 1673—1676, de teekeningen in het klein van de *Kerkglazen*, circa een Ned. el hoog, heeft vervaardigd, die in de kerkekamer nog bewaard worden. — Ik bezit eene plaat in plano-formaat, voorstellende de *Afbeelding der prachtige en om deszelfs deftige konstglazen alom beruchte Janskerk der stad Gouda*, zoo als die zich vertoont van binnen. A. LEPELAER *ad vivum delineavit*, J. GOEREE *sculp.* Deze voorstelling is zeer goed geteekend, en mag wel onder de fraaije prenten van dien stempel gerangschikt worden. — Zie bl. 25 van mijn bovengemeld Werk, te *Gouda*, bij *Van Goor*, 1853, in 8°.

LERBERGHE (JAN VAN) werd, omtrent 1755, te *Kameryk*, geboren. Hij was een goudsmid en uitmuntend kunstrijver, die zich te *Gent* vestigde, waar hij, in 1790, de graveerkunst voor uitspanning beoefende. Hij heeft *Een boekje met zes landschappen*, in de breedte, naar dat van CALLOT, vervaardigd, beteekend J. V. L. Deze kleine etsjes, die niet anders dan proeven zijn, doen 't zeer bejammeren, dat de kunstenaar er zich niet méér mede ouledig gehouden heeft. Hij is, zegt *Nagler*, omstreeks 1810 overleden.

LERMANS, (PIETER) leerling van den Ouden FRANS VAN MIERIS. Omstreeks 1670 schilderde hij in diens trant, doch minder kunstig, dan zijn meester. Zijne werken zijn, over het geheel genomen, goed uitgevoerd; doch het schijnt hem niet gelukt te zijn, zulke schoone hoofden als VAN MIERIS te schilderen. Sommigen houden hem voor een leerling van GERARD DOU. — Zie *Nagler*.

LEROY. Zie ROY, (LE) bij *Immerzeel*.

LEROY. (ETIENNE) Zie ROY. (ETIENNE LE)

LES (JAN VAN) vond ik bij *Nagler* als een teekenaar, en welligt ook als een schilder, vermeld, doch van wien geene levensbijzonderheden bekend zijn. In het *Kabinet-Paignon-Dyonval*, blz. 108, is van hem eene teekening, met de pen, beschreven, voorstellende, *hoe de Heer den dienstknecht berispt, die zijn talent heeft begraven*. Die ordonnantie is in den trant van FERDINAND BOL uitgevoerd. — Ik vermoed, dat deze onbekende VAN LES zal moeten wezen JAN LES, — Zie aldaar. — dien *Nagler* niet heeft vermeld.

LESIRE. (P.) Van dezen bekwamen kunstenaar vond ik niets geboekt, en echter heeft hij zeer goede proeven geleverd van zijn talent, zooals men zien kan in het zeldzame boekwerk: *Joh. van Beverwyck, van de Winementheyt des Vrouwelicken geslachts enz., tot Dordrecht, 1643, in 8°.*, namelijk, het uitslaande prentje achter de Voorrede geplaatst, voorstellende *Eene maagd als beheerscheres der wereld op een troon gezeten, aan wie door alle aardse standen eerbiedige hulde wordt gebragt*. Bij een dezer personen staat ook een schilder, welligt de afbeelding van LESIRE-zelfen, even als *Beverwyck, Cats, keizer Karel V, en Prins Maurits* er op voorkomen. Onder die prent staat P. LESIRE *invent.*, zonder naam van graveur. Ik vermoed, dat de overige prentjes, van dezelfde soort, ook door hem zullen zijn geteckend. — Vermoedelijk is hij een Dortenaar geweest, die de kunst, uit liefhebberij, beoefend, en als teekenaar tot eene prijslijko hoogte gebragt heeft.

LESTENS, (GUILLAME) vond ik bij *F. Bogaerts* onder de Belgische kunstenaars opgegeven, als in 1642 geboren.

LESY. (DÉSIRÉ) Deze kunstenaar, geboren te *Brugge*, en to *Gent* gevestigd, is bij *Immerzeel* vermeld. Ik moet daarop doen volgen, dat hij aldaar, den 5. Januarij, 1859, in 53jarigen ouderdom, overleden is. — In het *Journal des Beaux-arts, Anvers, 1859, Nr. 3*, staat, geboren te *Brugge, 1804*, dit moet zijn 1806. — De Redactie der *Beurzen-Courant* heeft het volgende in haar Blad opgenomen: „LESY was, hetgeen men noemt het kind zijner eigene werken. Eenvoudig lijstenaar en barometermaker, zegde hij op een zekeren dag, met correctie: „ook ik ben schilder.”” Hij telde toen 35 jaren, en gaf zich over aan het schilderen naer de natuer, zonder leidsman en zonder meester, en toch gelukte het hem, zich eenen naem aan te schaffen. Onzo driejaarlijkse Tentoonstellingen, alsmede die van *Antwerpen* en *Brussel* hebben meermalen de vrucht van zijn penseel gehad. Als enig steun van een talrijk gezin, had LESY aenhoudend te kampen met het harde lot; zijn karakter verbitterde daerdoor, en in de oogen zijner kunstgezellen ging hij door als een menschenhater. Wijlen de baron senator *D'Hane*, over eenige weken alhier gestorven, was hem in den tijd een Meeenas geweest, en had hem een kunstreis laten doen in de *Ardenne*. De studiën, welke hij gedurende die reis deed, dienden tot samenstelling van zijne schoonste stukken, die thans menig groot kabinet versieren. Had de man zoo wat gerucht weten te maken, voorzeker, ware hy meer gekend geweest; voorzeker, zou zijn naem van eenigen roem, zijne woonplaats van eenigen glans omringd geweest zijn. Maer LESY minde de eenzame studie, en de bestellingen, welke hij niet te gemoet liep, kwamen hem niet vinden. Vooral in onzen tijd, treft men zelden dergelijke bescheidenheid aan: 't is in den tegenovergestelden zin, dat de buitensporigheden zich voordoen en wel in grooten getale. LESY laet eene weduwe en verscheidene jeugdige kinderen achter, die het verlies huns vaders diep zullen gevoelen. De man zal ook sterk betreurd worden door die vrienden,

welke zijne regtzinnigheid, zijn teêrgevoelend karakter hebben leeren waerden. Zijne werken zullen hem overleven, en de stad *Gent*, die voor den kunstenaar niets gedaen heeft, zal eens fier wezen, zijn talent te hebben zien geboren worden en ontwikkelen in haren schoot." Zie *De Eendragt, Gent*, 1859, Nr. 17.

LEUMONT. (THIERI of DIRCK) In de *Rekeningen der Staats-archieven*, te *Luik*: vond ik dezen als een glassehilder aldaar, vermeld: „27 Januarij 1595. Betaling van 16 Florynen aen den glassehryver THIERI LEUMONT, voor twee glasramen, die in de sehepenkamer, by de Gallery van het paleis, geplactst zyn." Zie *Messenger des Sciences historiques etc., Gand*, 1858, bl. 342. — Het is meer dan waarschijnlijk, dat de bij *Immerzeel* genoemde DIRK VAN LEUMONT dezelfde persoon is, doch hij voert dezen op, in het midden der XV. eeuw, als een glassehilder, die te *Luik* bloeide. Dat de aanteekening omtrent THIERI op het genoemde jaar goed is, blijkt uit de volgorde der uitgaven, die vóór en na 1595, in de bedoelde Rekeningen, voorkomen.

LEUPENIUS of LEUPEN. (J.) Deze weinig bekende kunstenaar wordt ter loops bij *Immerzeel* vermeld; ik voeg daarbij de beschrijving van eene zijner fraaije teekeningen, namelijk: „Een wijd uitgestrekt landgezig; op den voorgrond zijn eenige lieden in eene wetering bezig met een zegen te trekken, zeer natuurlijk." Zie *Catalogus van G. Muller*, verkocht te *Amsterdam*, 3. April, 1827, Kunstboek A. Nr. 17. — Ik bezit van hem eene idem teekening, *Het kasteel Nyenroden aan de Vecht, bij Breukelen, bij winter voorgesteld*, beteekend J. LEUPENIUS, 1666, waaruit men zijn bloeitijd zou kunnen afleiden. — Later is mij nog gebleken, dat hij ook goed de etsnaald heeft gehanteerd, dewijl ik in het bezit eener ets ben gekomen, door hem fraai in de manier van ROGMAN bewerkt, voorstellende 't *Huys te Weeresteyn*, J. LEUPENIUS f. 1660, in klein f°. oblong, en die zeer zeldzaam is. — Hij schijnt zich veel in het stiecht van *Utrecht* te hebben opgehouden, dewijl het kasteel *Nyenrode*, als ook dat van *Locndersloot* enz., mede door hem geëts is en gemerkt 1668. — Nog zijn de volgende etsen van hem bekend: *Een gezig op Amsterdam*, met eigenhandig inschrift; — 't *Molentje*; — *Den Amstel*; — *Oude Hollandsche Sloten*, met figuren enz. — Zekere *Petrus Leupenius* of *Lupenius* was, in 1652, predikant der gereformeerde gemeente, te *Amsterdam*, hetgeen mij is gebleken uit de opdracht van een Werk, in mijn bezit, getiteld: *Traetaet ofte Handelinghe van de Kerck* enz., door P. de Mornay, vertaald door *Lucas de Heere* enz., *Amsterdam*, 1652, in 12°. aan al de zeventien predikanten aldaar, en van welke hij de zevende was, opgedragen. Dit jaartal in aanmerking genomen, zou *Petrus Leupenius* al op zekeren leeftijd zijn geweest, zoodat J. LEUPENIUS wel een zoon van dezen predikant kon zijn; zullende de naam LEUPEN in LEUPENIUS gelatiniseerd wezen, dat in die dagen bijna een vaste regel voor den getabberden stand geworden was. Zie daarover *De Navorscher*, VII. bl. 333.

LEUS (P.) wordt in den *Catalogus van Ploos van Amstel, Amsterdam*, 1800, bl. 28, Nr. 39, onder de Nederlandsche kunstenaars opgegeven: „Gezig van een Markt of plein binnen Rome, met diverse gebouwen gestoffeerd, met verscheiden beelden, met de pen en dun gecouleurd door P. LEUS." —

LEUVEN. (DIERICK VAN) Door *Guicciardin* wordt, in zijne *Beschryving der Nederlanden, Arnhem*, 1617, bl. 125, eene reeks van Nederlandse kunstenaars uit de oude olieverw-schilderschool opgenoemd, waaronder ook deze, als een van hen, die de school der Gebroeders VAN EYCK hebben voortgezet, voorkomt, als hij zegt: Ten eersten „DIERICK VAN LEUVEN, een seer groot constenaar. — Zie LEUVEN. (QUINTYN VAN) Naar mijn oordeel, is hij waarschijnlijk dezelfde als

DIRK VAN HAARLEM, ook wel DIEDERICK STUERBOUT genaamd. — Zie op beiden. — *Vasari*, die ook een DIRIC DA LOVANO vermeldt, was een lettervriend van *Guicciardin*, wiens *Beschryving der Nederlanden* hij geraadpleegd heeft.

LEUVEN. (LODEWYK VAN) Bij *Vasari* vindt men een aantal Nederlandsche schilders vermeld, die tot de eerste school der olieverw-schilderkunst behooren; onder deze noemt hij ook LODOVICO DA LOVANO, doch *Piorillo* betwijfelt het bestaan van dien kunstenaar, op grond, dat hij geen andere narigten omtrent hem heeft gevonden, dan bij *Füssli*, en welke hij voor valsch verklaart. Het blijft een in het duister rondtasten, zoo de één de stellingen van den ander, zonder gronden daarvoor aan te wijzen, verwerpt, terwijl het mij is voorgekomen, dat er ook een QUINTIN VAN LEUVEN — Zie aldaar. — moet bestaan hebben, dien ik bij *Guicciardin*, ter loops, even als een LODEWYK VAN LEUVEN, opvolger van de Gebroeders VAN EYCK, vond aangehaald. Ik ben door echte bescheiden ten volle overtuigd geworden, dat het genoemde berigt op goede gronden ter neêr geschreven is. Evenzoo zal het gelegen zijn met het berigt van *Vasari*, die, hoewel hij de namen dikwijls, als vreemdeling in onze taal, misvormt, toch in aanmerking moet doen nemen, dat het destijds (1550) het gebruik was, om, in andere kunden, de vreemdelingen naar het land of de stad hunner herkomst te noemen, te meer nog, dewijl er weinig waren, die een geslachtsnaam voerden. Hij was, zeker, een der kunstenaars, die in den loop eener eeuw (1450—1550) den bloei der kunst meê hebben bevorderd. Het was echter destijds geen doorgaand gebruik, dat de kunstenaars hunne stukken met hunnen naam teekenden, zoo als na dien tijd geschiedde, en daardoor is menige aanduiding, om daaruit den kunstenaar te kunnen leeren kennen, verloren gegaan. Die onbeteekende stukken zijn thans nog legio, en zullen vóór den beeldenstorm niet minder talrijk geweest zijn. De handel heeft daar voordeel meê gedaan, door de namen van stukken, die maar eenigzins naar beteekend werk van groote meesters zweemden, weg te doen nemen, om ze zodoende voor werk van beroemde penselen te slijten; in onzen tijd, nu men meer tot geschiedkundige nasporingen genegen is, zijn er reeds niet weinig tot den oorspronklijken maker teruggebracht, waartoe Duitsche kunstnavorschers, als *Dr. Waagen*, *Passavant*, *F. Kugler*, *Schnaase* en anderen, door opzettelijke studie, de bronnen hebben aangewezen, en die thans nog onvermoeid daarmee voortgaan.

LEUVEN. (QUINTYN VAN) Een voor de kunstgeschiedenis, als het ware, verloren naam, die mij alleen bij *Guicciardin*, *Beschryving der Nederlanden enz.*, *Arnhem*, 1617, bl. 125, is voorgekomen, doch bij velen als eene fout, door hem begaan, beschouwd wordt. Zie op QUINTIN. (JAN) — Genoemde auteur vermeldt meer schilders van dergelijke namen, welke ik eerst niet zoo gaaf aannam, doch uit authentieke stukken, welke ik nu hier laat volgen, schijnt de gegrondheid er van te blijken. Nadat *Guicciardin* de vroegste kunstenaars der Nederlandsche school heeft opgenoemd, gaat hij voort: „Hierby sullen wy veel overledene al t' samen overhoop brengken, die voorwaer seer vermaert ende treffelyek zyn geweest: Ten eersten DIERICK VAN LEUVEN, uitnemend groot meester van figuren te maken, waerof onder andere de overschoone tafel van onsen Heere, in onse Vrouwenkerk, hier t' *Antwerpen*, gezien werd;” en op de keerzijde van blz. 125 laat hij volgen: „JAN QUINTIN des voorverhaelden QUINTINS VAN LEUVEN sone.” — In de Fransche uitgave, *ibid*, bl. 124, heeft de vertaler, naar zijne meening, den tekst toegelicht, als hij zegt: „DIRICK DE LOUVAIN, très-excellent ouvrier: QUINTIN, natif du mesme lieu de *Louvain* etc.” Hieruit zou men kunnen besluiten, dat *Guicciardin*, die zooveel jaren te *Antwerpen* gewoond heeft, zich

met den beroemden QUINTYN METSYS van *Antwerpen* wel niet zal vergist hebben. — Ik ben in de gelegenheid gesteld, een stuk, door hem geschilderd, hier te vermelden, waaraan de bezitter hooge waarde hechte, namelijk: in het *Testament, Ms.*, van *Jacob Buyck*, kanonnik van St. Maartenskerk, te *Emmerik*, benevens in een *Codicil*, 1599, wordt melding gemaakt van eenige zijner meubelschilderijen, en door wie die geschilderd zijn; ik lees daar: „Item legatere den eerwaardigen pater *Hasius*, rector van de Jesuiten, twaelf maldenen rogs. Item enz. ende 't *Beelde door QUINTIN VAN LEUVEN geschildert, wezende die Heylige Koningen* ende 't *Beelde, door LUCAS VAN LEYDEN geschildert, wesende St. Johannes Baptist* enz.” Hier zal nu wel geen twijfel bestaan, of de vermogende bezitter, die al deze stukken zelf legateert, zal ook wel geweten hebben, wie de vervaardigers er van waren; welligt heeft hij ze van zijn aanzienlijk geslacht geërfd, en kunnen ze door zijne naasthestaanden van de makers-zelve wel gekocht zijn. Deze *Jacob Buyck* was een zoon van *Cornelis Buyck*, en kleinzoon van *Joost Buyck*, — die als burgemeester van *Amsterdam*, in 1549, Philips II. den eed als graaf van *Holland* afnam — en achter-kleinzoon van *Sybrant Buyck*; zijn oudoom *Cornelis Sybrantsz. Buyck* is mede hurgemeester van *Amsterdam* geweest (1536); eveneens zijn oom *Sybrant Joostensz. Buyck* (1575). Dit aanzienlijk geslacht, de kern van de Amsterdamse regering vormende, heeft bij de Reformatie, in 1578, de stad moeten verlaten, en zich elders gevestigd. — Gemeld *Testament* berust onder de familiepapieren van Mr. J. J. Graaf *Nahuyts*, te *Utrecht*, wiens moeder, *Schevelius*, verwant was aan eene der dochters uit het geslacht van *Buyck*. — *Edward van Even*, in zijne mededeelingen uit het Werk van *J. Molanus, Nederlandsche Kunstenaers, vermeld in de onuitgegeven geschiedenis van Leuven*, tracht te bewijzen, dat QUINTYN METSYS niet te *Antwerpen*, maar te *Leuven* geboren is; na eerst hetgeen bij *Guicciardin* in den Italiaanschen, en daarna in den Franschen tekst gevonden wordt, te hebben aangehaald, gaat hij aldus voort: „En lager: QUINTIN fils de QUINTYN DE LOUVAIN. 's Mans getuigenis, welke vroeger door *Opmeer, Opus chronographicum orbis universi; Ant.* 1611, in ^o. blz. 448 bekrachtigd en thands door *Molanus* gestaafd wordt, heeft de heweringen van *Fr. Fickaert* en *Alex. van Fornenberg*, die gepoogd hebben, *Antwerpen* voor de bakermat van den smid-schilder te doen doorgaen, à néant gesteld.” Ik lees in mijn exemplaar van *Guicciardin*, blz. 126: „JEAN QUINTIN, fils de QUINTIN DE LOUVAIN (allegué cy dessus)”; dus is er hier sprake van eenen JAN QUINTYNSZOOON van *Leuven*, en de naam van METSYS bij alle opgaven nog niet genoemd, zoodat ik dit nog in het midden moet laten, dewijl er hier alleen maar doopnamen geldend zijn, met bijvoeging van de plaats der geboorte, zoo als toen gebruikelijk was. Ik blijf vooreerst nog betere bewijzen inwachten, of QUINTYN METSYS en QUINTYN VAN LEUVEN een-en-dezelfde persoon is; de getuigenis van *Opmeer* is in dit geval geen specialiteit en geen bron, om het Werk van *Guicciardin* te bevestigen, zonder daarhij authentieke stukken aan te voeren; bovendien wordt *Opmeer's Opus* voor onnaauwkeurig gehouden. Doch, moet ik vragen, bestond er, tijdens *Guicciardin*, wel reden, om eene algemeen bekende zaak, zonder verschil, toe te lichten? Welligt niet, en zeker is het, zoo METSYS te *Leuven* geboren was, dat hij daar geen QUINTYN VAN LEUVEN, maar QUINTYN METSYS of METSYSZOOON genoemd zou wezen, met welken naam hij schilderstukken hettekend heeft. — Was hij naar *Antwerpen* vertrokken, en als poorter ingeschreven, dan bragt het gebruik mede, dat in de Registers gesteld werd: QUINTYN METSYS van *Leuven*, en hij alzoo, om van vele *Quintyns* onderscheiden te worden, den naam van QUINTYN van *Leuven* bekam. Zulke gevallen komen in de geschiedenis menigvuldig

menigte voor, en had nog een anderen grond bij geboren poorters, om daardoor aan to duiden, dat een zoodanige persoon in die eer nog niet deelen kon. — Zie daarover op KEYSER. (HUYBERT DE) — Men vindt hierin het bewijs, dat velen, die dit poortersregt gekoecht hadden, in den loop des tijds, hetzij door verdiensten, of wel door diensten, aan de stad bewezen, met het burgerregt werden vereerd, waarin ook somtijds vorstlijke personen gedeeld hebben. — In den *Catalogue du Musée d'Anvers*, vindt men de aanvallen tegen de geboorteplaats van MATSYS met warmte verdedigd, doch, mijns inziens, zijn er nog geen afdoende bewijzen gevonden, om voor goed te kunnen staven, dat hij te *Antwerpen* geboren is. Zie verder daarover bij mij op METSYS. (QUINTIN)

LEUX. (FRANS) Over dezen verdienstlijken kunstenaar vond ik het volgende vermeld: FRANS LEUX van *Antwerpen* wordt bij vele verkeerdelijk LUYKS genaamd; hij was een leerling van RUBENS, reisde naar *Italië*, en kwam daarna in dienst van keizer Ferdinand II. Hij vervaardigde voor dien Vorst een groot aantal schilderstukken, en bekwam het ambt van Hofdirecteur der keizerlijke Galerij. Hij had twee zonen, die ook kunstenaars waren. — Ik voeg nog hierbij, dat in de Galerij, te *Weenen*, zes stuks schilderijen van hem aanwezig zijn, alle van allegorischen aard, als: *La Vanité et la Fragilité des choses humaines, représentées allégoriquement* etc. — *Les Cinq Sens, représentés allégoriquement par une quantité de figures et d'attributs*. Zie *Catalogue de la Galerie de Vienne etc., par C. Mechel, Bâle, 1784, in 8°*. Genoemde auteur voegt er bij: „FRANCOIS LEUX, né à Anvers, environ l'an 1640, mort à Vienne au service de l'empereur Ferdinand II., était peintre de la cour et directeur de la Galerie impériale.” Bedoelde *Mechel* was ook aan die Galerij verbonden, waardoor dit berigt gezag heeft verkregen, en hieruit zou men zijn geboortetijd kunnen afleiden; doch *Nagler* zegt, dat in het doopboek der Maltheser Parochie-kerk, te *Praag*, op het jaar 1652, staat aangeteekend: „Dominus FRANCISCUS LEUX de *Leuxenstein*, cameræ pietor,” en hij laat er verder op volgen: LEUX schijnt alzoo bij Ferdinand III. kamerschilder geweest te zijn. Hij schilderde vele stukken, die in het bezit des keizers kwamen, op eene stoute wijze en sierlijk van kleur. — Ziedaar weder eene proeve van onkunde en verwarring. Hoe kan LEUX, in 1640 geboren, in dienst van Ferdinand II. zijn geweest, die in 1578 werd geboren en in 1637 overleden is? Evenmin bij Ferdinand III., geboren 1608 en in 1657 overleden, dewijl hij toen slechts zeventien jaren telde? Aangenomen, dat het eerste bewijs van *Nagler* goed is, dan leefde hij nog onder Ferdinand III., en bijgevolg is het geboortejaar bij *Mechel* valsch, en mag men gerust 1600 stellen. — *Fiorillo*, die hem ook vermeldt, noemt geen jaartallen, doch tolt hem, in chronologische opvolging, onder de leerlingen van RUBENS, achter JOHANNES VAN HOECK, die in 1600 werd geboren, en zegt alleen, dat LEUX in dienst van Ferdinand II. is geweest.

LEVEN (VAN) was, volgens de opgave van *Van Spaen*, in zijne *Beschrijving van Rotterdam*, een voornaam Beeldhouwer aldaar.

LEVINUM. (PIETER SIMON) Deze was, volgens *Gerard Hoet, de Jonge*, een bekwaam miniatuurschilder, die in het Werk van *Van Gool, Schouburg der Kunstschilders* enz., had behooren te zijn opgenomen, zooals dit in zijne Aanmerkingen op gemeld Werk voorkomt.

LEWENGRUN EN BAREYT. Zie HOLLAR. (WENZESLAUS)

LEYBOS. (P. of G.) In *Vander Aa, Reizen* enz., *Leyden, 1706—1708*, komen prentjes voor, waaronder staat P. of G. LEYBOS *delin.*, en die vrij-wel geteekend zijn.

LEYE. (JAN VAN NER) In de Archiven der stad *Brugge*, vindt men, in de Rekeningen, het volgende aangeteekend, hetgeen tevens eene bijdrage is ter be-

vestiging, dat het gebruik der olieverw destijds, en dus lang vóór de gebroeders VAN EYCK, reeds meer in gebruik was: „1351—52. JAN VAN DER LEYE, den scildere van der Capelle te stoffeerne ten *Damme*, in der stedenhuus van *Brugge*, van goude, van zelve, en allen manieren van olye vaerwe diertoe beboorde, ende eenen waireman van CXXV dach wercken up syn selve cost, CIJ pont.”

LEYDEN. (AARTGEN VAN) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op KLAASZOOM. (AART)

LEYDEN, (GERARD VAN) ook GERARDUS LEYDANUS genoemd. Hoewel er weinig over dezen kunstenaar is geschreven, worden er toch zeer schoone werken aan hem toegekend; vermoedelijk ligt de oorzaak daarvan bierin, dat zijn werk veel overeenkomst heeft met dat van GEERTGEN VAN ST. JANS of VAN HAARLEM, waarop in vroeger tijd weinig acht werd geslagen, om dit voor de kunstgeschiedenis naauwkeurig te boeken; ook zijn vele werken, die niet beteekend waren, zwerfende gebleven. — In de K. K. *Ambras*-Verzameling, te *Weenen*, is een zeer schoon stuk, welligt van GERARD VAN LEYDEN, voorstellende *De Heilige Georgius (St. Joris), de lintworm en de door hem bevrijde Heilige Margaretha*. Dit stuk wordt bij *Rathgeber*, in de bovengenoemde vooronderstelling, onder de werken van GEERTGEN VAN ST. JANS opgegeven. Onder de graveerwerken van THEODORUS MATHAM vindt men ook vermeld: *Eene Aflating van het kruis, met de H. Maagd, St. Jan en St. Joseph van Arimathea*, naar GERARDUS LEYDANUS, doch die door anderen weêr aan GEERTGEN VAN ST. JANS — Zie aldaar. — wordt toegekend.

LEYDEN. (J. VAN) Van dezen meester zag ik eene zeer goede scilderij, voorstellende *Een zeegezicht, met een havenhoofd*, beteekend J. VAN LEYDEN fecit. 1661. — Het is mij meermalen vreemd voorgekomen, van sommige meesters goed schilderwerk te zien, waarvan zeer zeldzaam méér werd gevonden. Hoe is het mogelijk, dat de kunst op eenige paneelen tot die hoogte is gebracht? Is het werkelijk zoo, dan moeten zij grootere geniën zijn geweest, dan die bij ons onder de benaming van talenten bekend zijn, en wier studiegang in vele werken duidelijk te zien is. Ik, voor mij, los deze zaak dus op: dat er destijds, zoowel als tegenwoordig, veel liefhebbers geweest zijn, die van bekwame kunstenaars onderwijs hebben gehad, en nog al dikwijls de les door de meesters-zelven op hun werk deden plaatsen, hetgeen ook door mij menigmaal bij het onderwijs in de kunst gedaan is; daardoor, dunkt mij, kan dit raadsel wel eenigzins verklaard worden.

LEYDEN (LUCAS VAN) behoort tot de schitterende talenten, die den roem der Hollandsche Schilderschool van de XVI. eeuw tot eene, met geheel *Europa* wedijverende hoogte hebben gebracht, weshalve hij, te regt, door de vreemden den *Patriarch der Hollandsche School* genoemd wordt. Hij was de zoon van HUGO of HUYG JACOBSZ., werd te *Leyden* in 1494 geboren, en is aldaar, in 1533, overleden. LUCAS zal wel, meer dan men vermoedt, van zijn vader geleerd hebben, daar deze mede een goed schilder geweest is. — Zie daarover op HUGO. (JACOBSZ.) — Over het leven en de werken van LUCAS VAN LEYDEN bestaat geen verschil, en dit is bij een aantal schrijvers reeds voor goed te boek gesteld. Ik wil er echter eenige bijzonderheden, welke ik hier en daar verspreid heb gevonden, bijvoegen. — Een verslag, of mededeeling over zijne werken, staat in den *Messenger des Sciences, Gand*, 1841, p. 329, en eene opgave van al zijne bekende en zeldzame, zoowel schilder- als graveerwerken vindt men gebœkt in de *Annalen der Niederländischen Malerei, Formschneider- und Kupferstecherkunst u. s. w. von Dr. George Rathgeber, Gotha*, 1844, in f., bl. 209, 226 en 439. — Men leest bij *Van Mander*, dat hij, omtrent 33 jaren bereikt hebbende, lust kreeg, om eene kunstreis door *Zeland* en *België* te doen, en dat hij, als een bemiddeld man, goede eier

gemaakt heeft. Het wordt ook nader bevestigd, dat hij te *Middelburg, Mechelen, Gent* en *Antwerpen* aan zijne kunstbroeders een maaltijd gaf, die hem wel f 60 kostte; doch dit gebeurde in 1520, en toen was hij eerst 26 jaren oud, terwijl ALBRECHT DURER, destijds te *Antwerpen* zijnde, mede genoodigd werd. Het was ook alleen dáár, dat LUCAS hem ontmoette, en niet te *Leyden*, zoo als sommigen melden, want DURER is, voor zoo ver ik weet, nooit te *Leyden* geweest. Van dezen maaltijd spreekt ALBRECHT DURER in het *Dagverhaal van zijne Nederlandsche Reizen enz., Amsterdam, 1780*, op blz. 60, aldus: „My heeft te gast genood Meester LUCAS, die in koper snydt, is een klein manneken, en van *Leiden* in *Holland* geboortig, die was te *Antwerpen*.” Vreemd is het, dat hij LUCAS hier geen schilder noemt, welligt omdat LUCAS destijds reeds meer roem met zijn graveerstift, dan door zijn penseel, behaald had, en zijne graveerwerken zeer gewild en moeilijk te verkrijgen waren. Verder zegt DURER, op bl. 61: „Ik heb meester LUCAS van *Leiden* met het stift geconterleit;” en op bl. 62: „Ik gaf voor LUCAS geheelen gestoken druk, van myne kunst voor acht gulden;” dus hebben zij elkander over en weêr met prenten van hun eigen werk betaald. — Van zijne prenten heeft, waarschijnlijk, de schoonste en volledigste verzameling te *Utrecht*, bestaan, zoo als ik vond aangehaald bij *F. Halma, Tooneel der Nederlanden*, op LUCAS VAN LEYDEN, waar hij zegt: „Te *Utrecht* zijn twee bekende Heeren geweest, wijlen de Raadsheer *Hurnius*, — van 1639 tot 1669, en toen overleden — en de heer *Gabri*, die beide, onder 't geheele werk dezès kunstenaars, ook de bovengemelde stukken, „*Uylespiegel*” schoon en bruin van druk, bezaten; welke kunstprenten, nevens 't weêrgáloos Kunstboek van den laatstgenoemde Heere, waarin alle de volle werken der oude en nieuwe vermaarde meesters bewaart wierden, den Franschen in 't jaar 1672, ten roof gevallen zyn.” — Hieruit ziet men, hoe gemakkelijk somtijds groote Vorsten fraaije verzamelingen kunnen bekomen; en welligt is dat van onzen LUCAS, in het *Museum Royal*, te *Parijs* aanwezig, hetzelfde, door *Halma* bedoeld. Hoe uiterst-zeldzaam de genoemde *Uylespiegel* is, blijkt uit eene kopij, door HONDIUS daarnaar gemaakt, en waaronder dit vers staat: *Dees eerste vorm is wech, men vint er geen voor ons, — Want een papiere druck gelt vijfich Ducatons.* — HONDIUS excudit, 1644. — *Halma* voegt er nog bij: „Van LUCAS is ook t' *Utrecht*, by wyle den Heere *Everhard van Harskamp*, secretaris dier stad, — 1704 — in eigendom geweest, en zal waarschijnlijk noch onder d' Erven berusten, een uitmuntend stuk schildery, in de lengte, met olieverf geschildert, van eene tamelyke grootte, geheel gaaf en krachtig in de verwen, dáar *Saulus, blindt geworden van het Hemelsche gezicht, naar Damaskus wordt geleid*, vergezeld van een hoop ruitery en voetknechten, waarin de borduursels der kleederen, en sommige schitterende wapenen van 't krygsvolk, met gout zyn aangeleit en gehoogt, zonder de minste styfheit of overschreewingen, als de kunstenaars spreken, der andere verwen; ook is er eene zeer fraaye loding in van 't vershiet, daar men de stad *Damaskus* van verre in een zacht verdwynend landschap ziet leggen, zeer wel naar den hedendaagsen trant van schilderen in 't koloryt zweemende.” — Ik heb dit in zyn geheel overgenomen dewijl men niet genoeg de geschiedenis der kunstwerken voor de toekomst kan bewaren, wanneer die uit goede bronnen is geput. — Nog kan men bij *Orlers, Beschryving van Leyden*, en bij *Van Mander*, over zijne werken lezen. — Verder vond ik in den *Catalogus* der verkooping van de kunstnatenschap van *Louis Metayer, Amsterdam, 1793*, bl. 136: *Onslag Z. Memoriaal teekenboek van LUCAS VAN LEYDEN, bestaande in ruim honderd stuks, op twee en vyftig bladen, allen door hem. elce knstij met de pen geteckend; die in één koop verkocht sullen*

worden." Waar is die sehat gebleven? Waarschijnlijk, naar elders vervoerd, vooral daarom, dewijl destijds de goede oude kunst hier gemakkelijk was te bekomen, en hoe zou zulk een werk door de thans bestaande prentdrukkunst niet in ieders handen kunnen zijn! Zoo was een jaar daarna, in 1800, op de beroemde kunstverkoop van *Ploos van Amstel*, bl. 312 van het I. deel van den *Catalogus*, eene dergelijke kunstreliek, namelijk: *Kunstboek XXX. Teekeningen van ALB. DURER. Honderd een en twintig stuks schetsen met de pen, sommige gewasschen en gecouleurd, zynde de studiën, uit het zakboekje, dat ALB. DURER, tot schetsen van dingen, by zich heeft gedragen; zynde dit een zeldzaam stuk der oudheid.* Het is ongelooflijk, wat er in ons land niet al voorhanden geweest, doch door verkooping in *Europa* verspreid geworden is. — LUCAS heeft ook prenten voor boekwerken gemaakt, zoo als voor *Die Cronycke van Holland, Zeeland ende Westvriesland, beghinnende van Adams tiden tot de geboorte ons Heeren Jhesu, voertgaende tot den jare 1517. Geprent tot Antwerpen, bi mi Jan van Doesborch, 1530, in fº.* De eerste druk is, onder denzelfden titel, verschenen *Tot Leyden, bi Jan Seversz. den XVIII dach in Oestmaent anº. 1517, in fº.* met houtsneden van LUCAS VAN LEYDEN. In het exemplaar van *Ch. van Hulthem*, zijnde Nr. 28325 van den *Catalogus*, staan aan het hoofd van het eerste blad, waarop twee fraaije gravuren voorkomen, voorstellende *God de Vader* en de *H. Maagd*, in zeer oud schrift, de woorden: *In deze Cronycke syn vele prenten van LUCAS VAN LEYDEN, die zeer raer syn; dese twee prenten syn oock van hem.* — Al de andere prenten, die in dit Werk voorkomen, zijn op gelijke wijze aangeduid, en dus zouden de liefhebbers, die zulk eene Cronyck van 1530, bezitten, er de bovenstaande aantekening in hun exemplaar kunnen bijvoegen, en uit het verschil van meening geraken, dat desaangaande nog bij de liefhebbers en kenners bestaat, als zijnde dit volgens *Van Hulthem* door een tijdgenoot, of iemand, die er gemeenzaam mede bekend was, geschreven, teneinde te kunnen onderscheiden, of de platen al dan niet van LUCAS VAN LEYDEN zijn. Voorts voor het volgende *Boezken om die Afsaten te Jherusalem te verdienen, oft men selver daer gheweest waer, opghesteld door een devoet priester, gheheeten Bethleem.* Aan het einde: *Delf, Cornelis Henricz.; 1520, kl. 8º;* met 28 houtsneden, door HEM. Zie *Puy de Montbrun*, p. 90. — Zijn meesterstuk, *Het laatste Oordeel*, dat voor het hoog-altaar, in de St. Pieterskerk, te *Leyden* heeft gestaan, is gelukkig, door bij tijds geborgen te worden, de woede der beeldstormers ontsnapt, alsmede een schoone doopvont, waarvan geen weêrgâ in *Holland* bekend was, de Twaalf Apostelen, uit marmer gebeiteld, met eene daarbij behoorende schilderij, door Graaf Willem II, daarna Roomsch-koning, ten geschenke gegeven. *Ms. Chron. van Leyden.* Zie *Van Micris, Beschryving van Leyden*, I. bl. 29. Later is de eerste schilderij verkocht, en in de Burgemeesters-kamer, op het Stadhuis aldaar, beland. Keizer Rudolphus II., zoo als verhaald wordt, een groot liefhebber van schoone schilderijen, heeft door een afzonderlijken gezant bij den Magistraat dier stad pogingen aangewend, om het *Laatste oordeel* magtig te worden, onder aanbod, om het stuk, hoe groot ook, met gouden ducaten te bedekken, doch welke aanbieding beleefdelyk werd afgewezen. Ziehier de autentieke resolutie, genomen op de gevraagde tusschenkomst tot verkoop, bij de Staten-Generaal gedaan: „Ontfangen een brief van den heer Grave *Van der Lippe*, daarby hy versoectt, dat de heeren Staten souden gelieven te bemiddelen by den Magistraet van *Leyden*, dat sy hem onder goede betalinge souden laten volgen een stuck schildery, in de Raeteamer aldaer berustende, *Van het uiterste oordeel*; is goetgevonden, dat men copie van den brief sal senden aen den voornoemden magistraet van *Leyden*, ende deselve versoecken, dat sy onbeswaert willen syn, den welgemelde Grave in 't voors. syn

versoeck te believen." *Resolutie der Staten-Generaal*, 1602, Mei 30, bij *Dodt, Archief*, IV. deel. — Op deze schilderij werd het volgende eerevers gemaakt: *Dit 's Konst van LUCAS hand, de wereld waag' er van, — Wie 't Oordeel ziet, die staat verbaast, en bidt het an; — Rudolf bad zelfs om 't stuk, en wouw 't met goud bedekken; — Maar neen: de Keizer kon dit pand van hier niet trekken. — Bralt Leyden niet met recht op 't Burgers konstpenseel. — Dees kamer glinstert door de gloet van dit juweel.*" Zie *Van Mieris*, II., bl. 370. — Naar deze schilderij heeft PIETER DE MAKE eene gravure gemaakt, in omtrek, op 3 bladen, in gr. f^o.; zeer zeldzaam. — Zoo als bekend is, heeft hij ook de glasschilderkunst beoefend, en, waarschijnlijk, ook glazen voor de St. Janskerk te *Gouda*, vóór den kerkbrand van 1552, vervaardigd. Immers, in de kerkekamer worden teekeningen van LUCAS VAN LEYDEN bewaard, zijnde de kartons, die duidelijk bewijzen, dat zij voor glazen dier kerk gediend hebben. Zie *C. Kramm, Beschrijving der Goudsche kerkglazen enz.; Gouda*, 1853, bl. 28. — *Immerzeel* heeft geen melding gemaakt, dat hij uit zijn huwelijk met de jonkvrouw van *Boschhuysen* eene-éénige dochter gehad heeft, die nog bij zijn leven gehuwd, en negen dagen vóór zijn dood van een zoon bevallen is. „Toen men met den jong-gebooren van den doop terugkwam, vraagde hy naar den naam van het kind; als men hem antwoordde, dat na hem noch een LUCAS VAN LEYDEN stond overig te blijven, nam hij zulks zeer euvel, meenende, dat men naar zijn dood verlangde. Deze zijn dochters-zoon heeten LUCAS DAMISSEN, overleed te *Utrecht*, in den jare 1604, oud een-en-zeventig jaren, en was een tamelyk goed schilder, gelyk ook noch is JOAN DE HOOG (VAN DE HOEK), deszelfs broeder, schilder by den koning van *Frankryk*." Zie *Van Mander*. — Onder de gravuren, welke ik van hem bezit, is eene fantasie: *Het wandelende jeugdige paar*, in 12°, waar ik tevens de originele teekening bij bezit, door hem-zelfs, met de pen en gewasschen, de troniën en handen een weinig gekleurd, en het landschap slechts een weinig aangeduid, welk een en ander in de gravure meer is afgewerkt. Lang had ik haar in eigendom, zonder mij verzekerd te durven houden, dat ze echt was; doch, in den zomer van 1845, ontving ik een bezoek van Dr. G. P. *Waagen*, uit *Berlyn*, om met mij over de archeologie der beeldende kunst te spreken. Ik liet hem die teekening zien, met verzoek, mij zijn oordeel daarover te zeggen; dadelijk zeide hij: „zonder twijfel, van de beste soort; ik heb er velen gezien, die juist zoo waren bewerkt; het was LUCAS eigen, dit voor zijne gravuren zoo te teekenen;" zoodat ik die teekening nu als eene kunstreliek in mijn Atlas bewaar. — Onder de prent-teekeningen, door FLOOS VAN AMSTEL vervaardigd, vindt men *Salomons eerste regt*, in gr. f^o., waaruit men goed den aard van LUCAS teekenen met de pen en van zijn opwasschen zien kan. — In openbare Muscën, Paleizen en bijzondere Kunstverzamelingen zijn thans nog, van die edele hand, de volgende werken aanwezig. In de Galerij, te *Weenen*, twee voornaame stukken: *Een Ecce Homo*, en *het Portret van keizer Maximiliaan*, in hoogen ouderdom, met grijze haren. — In die te *Berlyn*, vond ik bij *Nayler* vermeld: *Een St. Hiëronymus in boetvaardigheid*, voor een crucifix; bij hem een leeuw, met het jaartal 1530; — en *het Portret van LUCAS-zelfs*, dat zeer geroemd wordt. Deze stukken heb ik daar in 1851 niet gezien, en zij staan ook niet in den *Catalogus* dezer Galerij vermeld; het eerste komt voor in dien van 1832; zij zijn, waarschijnlijk, vandaar in het paleis verplaatst. — In het *Escuriaal*, te *Madrid*, worden tien schilderijen van hem bewaard, als: 1. *Eene heilige familie*; — 2. *Een priester, de mis lezende*; — 3. *Eene rust, op de vlugt naar Egypte*; — 4. *Hetzelfde onderwerp*, met weinig onderscheid; — 5. *Eene verzoeking van St Antonius*; — 6. *De zittende Maagd*,

met het Kind; — 7. *De Maagd met het Kind, hetwelk zij de borst aanbiedt*; een der uitstekendste kunstwerken. De Spaansche paters geloofden volstrekt niet, dat „die barbaarsche Nederlanders een zoo godlijk en demoedig aangezigt geschilderd konden hebben”; zie *Nagler*. — 8. *De Aanbidding der Wijzen*, met zeer veel figuren, zijnde een stuk met deuren; — 9. *De H. Antonius van Padua* verdedigt de tegenwoordigheid van Christus in het H. Sacrament, — en 10. *De Aanbidding der Wijzen*, met zeer kleine figuren, in een rijk tabernakel, van gothischen stijl. — In de *Louvre, te Parijs: Eene Aflating van het kruis*; — *De begroeting van den Engel*; — en *Eene H. familie*. — In de *Pinakothek, te Munchen: De H. Maagd*, in een vertrek gezeten, geeft het kind Jezus de borst; — *De H. Christina en de H. Jacobus de Mindere*; — *De H. Agnes en de H. Cecilia, met den H. Bartholomeus*; — *De H. Johannes, de Evangelist, en Margaretha*; — *Maria, in eene open zaal*, met het kind Jezus op haren schoot, ter zijde Magdalena, en vóór haar een biddend man, die voor de *Afbeelding van den schilder* gehouden wordt; — en *De Besnijdenis van Jezus*. — In de *Galerij, te Dresden: De Verzoeking van den H. Antonius*, eene der kostbaarste schilderijen dezer verzameling. *Nagler* noemt nog *Eene Aanbidding der Wijzen*, doch deze wordt door *Dr. Waagen* enkel onder de aan hem toegekende werken vermeld; doch, in waarheid, zij is zoo schoon, dat velen, met mij, bij het beschouwen daarvan, zich er niet aan zullen wagen, om dit verschil voor goed te beslechten. — In *Engeland, in Devonshire-House: een Arts, die een boer een tand trekt*, van dezelfde grootte, als de bekende prent, maar, volgens *Dr. Waagen*, een zijner minste werken. — Bij graaf *Pembroke: Mannen en vrouwen aan eene speeltafel*. — Te *Corsham-House, De Aanbidding der herders*, aan ALBRECHT DURER toegeschreven; *Dr. Waagen* herkent er echter slechts eene eenigzins zwakke schilderij van LUCAS in. — In het *Liverpool-Instituut: het Portret van een jong ridder*; op den achtergrond, de H. Hubertus en het hert, met het crucifix; voortreffelijk, als het fijnste miniatuurwerk, geschilderd; h. 3 vt. 1 dm., br. 2 vt. 6 dm. Par. Deze schilderij houdt *Dr. Waagen* voor den *Vleugel van een groot Altaarstuk*, en voor een der meest-voltooiden werken van dezen meester; vroeger was zij in het bezit van den griffier *Fagel, te 's Hage*. — In de verzameling van *Karel I.* waren eenige schilderijen, uit de Legendes der Heiligen, als: *St. Sebastiaan*; — *St. Hiëronymus, met het doodshoofd*; en *Joseph, voor den regter gebragt*; — verder: *Een Schaakspeler*, half levensgroot; — *Een stervende*, waarbij een staande en knielende figuur, welligt het *zegenen van Joseph* voorstellende; de tegenwoordige bezitters dezer stukken schijnen niet bekend te wezen. — In het *Museum, te Antwerpen, Afdeeling-Ertborn: Een bejaard man steekt een ring aan de hand eener jonge dochter*; — *St. Lucas*; — *St. Marcus*; — *St. Mattheus*; — *De Aanbidding der Wijzen*; — Een tripticon, hoofdpaneel, *De Aanbidding der Wijzen*; op de regterdeur, *St. Joris*, op de linker *De Afbeelding van den schenker* dezer schilderij, geknield, in biddende houding; *St. Margaretha van Antiochië* staat achter hem enz. — Als eene bijzonderheid, in onze dagen, moet ik nog melden, dat er twee schilderijen van LUCAS in de fraaije verzameling van *J. Moyet, te Amsterdam*, aanwezig waren, die in April, 1859, werden verkocht, zijnde de eene Nr. 68 van den Catalogus: „*Een grijsaard en eene oude vrouw, spelende op de viool en mandoline*;” — de andere: „*Een Chirurgijn in zijne werkplaats*, van eene schoone uitvoering;” h. 14, br. 10 dm. Ned. — Bij *Nagler* en *Le Blanc* vindt men 200 stuks zijner graveerwerken beschreven, waaronder drie geëtste zijn: *De Maagd, met het Kind Jezus*; 1528; — *Borstbeeld van den Zaligmaker, en de H. Maagd*, beteekend L; — en *De bruidsring*, idem L, die in de manier van LUCAS zijn geëtst. — Voorts zijn er onder begrepen 20 stuks houtgravuren, doch

Bartsch, Rumohr en anderen willen niet toegeven, zegt *Nagler*, dat hij die zelf zou gesneden hebben; op het hoogst genomen, zou hij de teekening op de vormplaat hebben overgebracht, die daarnaar door de vormsnijders werd voltooid. — Vreemde graveurs hebben weinig naar zijne werken gesneden; SAENREDAM, *De Overwinning van David*; — en *Judith*. — PLOOS VAN AMSTEL, *Salomons eerste regt*; — H. GOLTZIUS, *de II. Familie*; — J. MATHAM, *eene Afneming van het kruis*; — P. MAES, *De Besnijdenis van Christus*; — N. DE BRUYN, *St. Jan in de Woestijn*, en *De Wonderen van St. Jacob*; — B. DOLEND, *De vrouw met de fluit*; — C. DE PAS, *De vier Evangelisten*; — J. SUYDERHOEF, *het Portret van keizer Maximiliaan*. — Zijn portret is in de *Galerij*, te *Florence*, door HEM-ZELVEN geschilderd. Hiernaar heeft G. B. CECCHI eene gravure gemaakt. — Een *idem*, te *Berlijn*, boven genoemd. — Een *idem*, door HEM zeer uitvoerig met zwart krijt geteekend, h. 10, br. 13 dm. Rijnl. vond ik in den *Catalogus van Van der Marek, Amsterdam, 1773*, op blz. 226 vermeld. — Onder zijne gravuren vindt men *zijn eigen Portret*, borststuk, met een hoed op, geestig geëst, in 1525, en daaronder *Eijfigies LUCÆ LEIDENSIS, propria manu incid.* h. 5 dm. 6 str., br. 5 dm. 3 str. Par., en nog een, zoo gezegd wordt, dat van *Ben jongman*, dijsstuk met gevederden hoed, die op een doodshoofd, aan zijne borst wijst; doch het zijn niet zijne wezenstrekken, en het haar is ook anders; het schijnt in 1519 te zijn gegraveerd. Men houdt het, zegt *Nagler*, voor dat van een kunstenaar; zijn naam staat onder deze prent, door H. HONDIUS naar HEM *feit*, met het vers van *D. Lampsonius*; het wordt ook door *Van Mander* genoemd. Ik bezit nog een *idem*, met de bekende baret op, in ovaal gevat, L. DE LEYDA *pinx.* AND. STOKIUS *fecit*, in 4°. H. H. (ONDIUS) *excudit*. Op een ontrold lint, staat: *Eijfigies LUCÆ DE LEYDA Pictoris et sculptoris Incomparabilis, dum esset annor (sic) XV ad eetyppum proprii ipsius manu depictum. Obyit Lugd. Batav. anno MDXXXVIII. Aetat. suæ XXXIX.* Dit is zijne meest bekende afbeelding; die in gewone boekwerken voorkomt, werd daarnaar genomen. Er gaan meer andere afbeeldingen van hem uit, als: een door den vermaarden MAUZASSIS, te *Parijs*, in 1826, op steen geteekend in 1°., ook met de baret op; in de linkerhand heeft hij een schilderstok, dien hij op de borst tussehen zijn overkleed steekt; dit laatste schijnt mij toe, er bijgevoegd te zijn; ook is dit nimmer onze LUCAS VAN LEYDEN geweest, wiens grove wipneus toch wel in geen fijnen haviksnus kon veranderen. Het zou het eerste portret niet zijn, dat in die *Galerie des Peintres, par Chabert et Franquinet, Paris, 1822*, in 1°., gelijk in andere werken van dien aard, als eene valsehe afbeelding geleverd is. Zie daarover op DULLAERT (HEYMAN) en RUYSDAAL. (JACOB)

LEYDEN. (HUGO VAN DER) Zie HUGO. (JACOB)

LEYEN (ANTONIO VAN) was, zeker, een der warmste liefhebbers en kunstverzamelaars, die, in het midden der XVII. eeuw, te *Antwerpen*, bloeide. Immers *Cornelis de Bie*, te *Lier*, heeft hem, bij voorkeur, zijn bekend Werk *Het Gulden-Cabinet van de edel vry Schilderconst* enz., den 10. Februarij, 1662, opgedragen. Daarbij vindt men zijn *Portret*, E. QUELLINUS *pinxit*, en door RICHARD COLLIN, in 1661, fraai gegraveerd.

LEYGEBE, (P. C.) een zeer bekwaam teekenaar, dien ik nergens vermeld vond, dan in den *Catalogus van Goll van Franckenstejn, Amsterdam, 1833*, bl. 131, waar men leest: „*Omstap O. O. inhoudende Afbeeldingen van het beleg en de overgave der stad Namen, in 1695, zijnde eene verzameling van 23 stuks kapitale Teekeningen van de stad, het kasteel, beleg, aanval, verdedijng, overgave, plans* enz., *fraai met kleuren geteekend, door P. C. LEYGEBE.*” — Wellicht heeft deze kunstenaar de geschiedenis der daden van Koning Willem III. naar de natuur bewerkt, en

voor *Holland* bestemd, of, volgens de gewoonte dier dagen, het leger als teekenaar vergezeld, om de merkwaardigste voorvallen af te beelden. Hoe het zij, in de genoemde collectie werd een en ander als van kunstwaarde beschouwd, en ik geef hem hier eene plaats, totdat door betere bescheiden zal worden aangetoond, dat hij niet onder de Nederlandsche School behoort gerangschikt te worden.

LEYNIERS was een Belgisch tapijtwerker *à la Gobelin*, die, naar de teekeningen van JANSSENS, *De Inhuldiging van Philippus den Goede*; — *Den afstand van keizer Karel V.*, en *De inhuldiging van Karel VI.* heeft vervaardigd, die in de *Raadzaal op het Stadhuis*, te *Brussel*, aanwezig zijn. Hoewel sommigen meenen, dat genoemde tapijten door VAN DER BORGT zouden zijn gemaakt, heeft LEYNIERS toch den meesten roem in dat vak behaald wegens de schoone kleuren, waarmede hij al dergelijk werk overtrof. Zie *Splendeur de l'Art en Belgique*, p. 216.

LEYS. (HENDRIK) Toen *Immerzeel* zijn Werk eindigde, was het opkomend licht van dezen kunstenaar reeds zoo hoog gerezen, dat zijne kunstgewrochten wijd en zijd, gretig geplaatst werden, en hij, in 1840, door Z. M. den Koning der *Belgen*, tot *Ridder der Leopolds-Orde* werd benoemd. Het is mijne taak, sedert dien tijd, de ontwikkeling van dat oorspronkelijk kunsttalent, hetgeen zich thans in een zoo schitterenden luister vertoont, te vervolgen, en de gapingen, die er in het voorgaande levensberigt nog zijn overgebleven, hier aan te vullen. — HENDRIK LEYS, de zoon van *Hendrik Josef Martinus Leys*, en van *Maria Theresia Craen*, werd den 18. Februarij, 1815, te *Antwerpen*, geboren. Hij is, 1841, in het huwelijk getreden met Mejufvrouw *Adelaide van Haren*, en heeft daarbij drie kinderen één zoon en twee dochters, verwekt. — De Heer LEYS behoort tot de zeldzame talenten, die, behalve door kunstgewrochten, in een oorspronkelijken stijl volvoerd, ook steeds blijk geven grondige geschiedkennis te bezitten, en daardoor ons de feiten, met alle voorvaderlijke huislijke gebruiken, zeden en deugden, zoo getrouw mogelijk, teruggeven. Wie onzer gevoelt zich niet geheel bevredigd bij het zien van zooveel schoone taferelen, als die van LEYS door gansch *Europa* zijn verspreid? — *Frankrijk* huldigde zijn talent, door hem in 1847 tot *Ridder van het Legioen van Eer* te benoemen, terwijl in 1850 Z. M. de Koning van *Beijeren* hem de *St. Michiels-orde* vereerde. De Vorst van zijn eigen vaderland sloeg zijne hooge kunstvlugt op de Tentoonstelling, te *Brussel*, in 1851, gade, en verhoogde de reeds verworven Riddereer tot die van *Officier der Leopolds-orde*. — Het was in het jaar 1855, dat de Heer LEYS, op de meest-roemvolle wijze, de Belgische kunstschool, als Antwerpenaar, op de Wereldtentoonstelling, te *Parijs*, door zijn alles overtreffend meesterstuk, *Barthel de Haze*, vertegenwoordigde, en het gevolg daarvan was, dat, — dewijl door de internationale Jury, in dit geval, slechts de Europeesch-erkende geniale werken met goud konden worden bekroond, — er slechts weinige *grootte Eermedaljes* toegekend werden, als: aan HORACE VERNET, EUGENE DELACROIX, INGRES, DECAMPS, LEYS, CORNELIUS, MEISSONIER en DUPONT, den laatste als graveur. Hoe *Antwerpen*, bij de mare van dien uitslag, in vreugde en dankbare erkentenis verkeerde, toen de bakermat der Vlaamsche School, door den onsterflijken RUBENS tot zoo hooge eere opgevoerd, na twee eeuwen weder door een stadgenoot zoo luisterrijk gehandhaafd werd, blijkt uit de algemeene deelneming van het kunstlievend *Antwerpen*, voor de ontvangst van hun bekroonden kunstheld bestemd. Ik wil de historische berigten, zoo als die algemeen verspreid zijn, bij voorkeur die uit *Brussel*, hier tezamen brengen. Een openbaar berigt, uit *Antwerpen*, van den 3. November, 1855, luidde dienaangaande als volgt: „Te *Antwerpen* heeft zich eene Commissie gevormd, om bijdragen in te zamelen, teneinde aan den Schilder LEYS, die op de Tentoon-

stelling, te *Parijs*, eene *Eermedalje* heeft verworven, namens de burgers der stad zijner inwoning, een *gouden lauwerkrans* aan te bieden. Al de inwoners van *Antwerpen* zijn tot deelneming aan die inschrijving uitgenoodigd. Do krans zal den schilder worden aangeboden, onmiddelijk na de uitreiking der prijzen te *Parijs*. De meeste leden der Commissie zijn schilders." En reeds den 7. daaraanvolgende lazen wij, uit *Brussel*: „Te *Brussel*, en in andere steden, heeft zich een comité gevormd, om, behalve den Gouden Lauwerkrans door *Antwerpen* aan den schilder LEYS te schenken, hem ook eene *Gouden Medaille* aan te bieden. Bovendien zullen in *Antwerpen*, te zijner eere, groote feesten worden gegeven. Men zegt, dat de Koning ook voornemens is, den uitstekenden kunstenaar eene bijzondere onderscheiding toe te kennen." — en den 8. dito, uit *idem*: „De Heer H. LEYS is van *Parijs* te *Brussel* aangekomen. De gemeenteraad van *Antwerpen* heeft besloten, te zijner eere een groot gastmaal te geven." — Den 14. November, 1855, las men, uit *Brussel*: „De Heer LEYS zal, behalve de groote Eermedaille, die hem is toegekend, ook nog tot *Officier van het Legioen van Eer* worden bevorderd." Het volgende berigt bevestigde het bovenstaande: „Gisteren, (Zaterdag, 24 November, 1855) heeft het gastmaal plaats gehad, door den Gemeenteraad den Heer LEYS aangeboden. De Maatschappij tot aanmoediging van Schoone Kunsten heeft den gevierden kunstenaar een adres van gelukwensching toegebracht." Den volgenden dag werd er eene serenade bij fakkellicht aan den Heer LEYS gegeven, en waren al de huizen in de straat zijner inwoning verlicht. — Een kort verslag van hetgeen, te zijner eere, op den zoo zeldzamen feestdag, (den dag daaraanvolgende) plaats had, laat ik, zooals zulks in de Dagbladen gevonden werd, hier in zijn geheel volgen: *Brussel*, Dingsdag, 27 November, 1855. „De Antwerpsche bladen zijn opgevuld met bijzonderheden omtrent het feest, dat gisteren aldaar plaats had, ter eere van den Heer LEYS. De Minister van Binnenlandsehe Zaken, de Plaatselijke en Gemeentelijke autoriteiten, gedelegeerden uit onderscheiden steden des lands, leden der kamer van afgevaardigden enz., waren ter plegtigheid opgekomen. In optogt werd de Heer LEYS van zijne woning afgehaald en naar het gebouw der akademie geleid. Overal op zijnen weg werd hij door het luido gejuich der menigte begroet; versehiden aanspraken werden gehouden; de burgemeester bood den gevierden schilder een kostbaar fluweelen Album met het Wapen der Stad aan, waarin het adres van gelukwensching van den gemeenteraad. Daarna zette de Minister van Binnenlandsehe Zaken den Heer LEYS den gouden lauwerkrans op het hoofd. Deze krans is van gouden lauwerbladen, waardoor een groen geëmailleerd lint loopt, dat van achter gestrikt is; vóór aan de kroon, die in Romaanschen stijl is, zijn het Wapen der Stad en de zinnebeelden der kunst aangebracht, waar boven de ster van het genie prijkt; sijne paarlen stellen het vruchtbare zaad van den lauwer voor. Op het lint zijn de volgende woorden in het Vlaamsch geëmailleerd: *Antwerpen kroont HENRI LEYS. Wereldtentoonstelling, 1855*. Daarna hebben al de Genootschappen, die bij het feest vertegenwoordigd waren, voor den Heer LEYS gedefileerd, en worden hem diploma's, gedichten enz., aangeboden. De Heer LEYS heeft in eenige welsprekende woorden zijnen dank betuigd; de hem gebragte hulde nam hij aan, niet voor hem persoonlijk, maar voor de geheele School. Hij dankte derhalve in naam der Kunst. In dezelfden optogt is LEYS, na afloop der plegtigheid, naar zijne woning geleid; des middags had het diner plaats, hem door den Gemeenteraad aangeboden; ook daarbij ontbrak het aan geene toespraken en toasten, ter eere van den held van het feest. Des avonds had er weder te zijner eere een Concert plaats in den Cerele Artistique, waarbij verzen en liederen tot zijn lof werden

voorgedragen. In zijne aanspraak, bij het overhandigen van den lauwerkrans, zeide de Minister van Binnenlandsche Zaken, dat nog eene onderscheiding den Heer LEYS wachtte (hij doelde op de bevordering tot *Kommandeur der Leopolds-orde*), die hem, bij een ophanden zijnde feest, uit 's Konings hand, zou geworden. Daags te voren was er reeds eene serenade bij fakkellicht, aan den Heer LEYS gebragt, en al de huizen van de straat zijner inwoning waren verlicht." — Talrijk zijn de tafereelen, door zijne hand vervaardigd, en ik wil alleen eenige der voornaamste vermelden, die eene vaste bestemming hebben bekomen, als: in den jare 1842, *Cour d'Hôtellerie*, in het *Museum, te Francfort a. M.*; — in 1845, *Eene preek in de XVI. eeuw*, in het *Museum, te Brussel*; — in 1853, *Erasmus in zijn studeervertrek*, — en in 1855, *Barthel de Haze*, in het kabinet van den Baron Goethals, te Brussel; — in 1854, *Faust en Wagner*, (Paaschdag) bij den Hertog van Brabant; — in 1854, *De katholyke vrouwe*, bij Z. E. den Heer van Praet, Minister des Konings, te Brussel; — in 1855, *Nieuwjaarsdag*, bij den Heer Fould, te Parijs; en in datzelfde jaar, *Albrecht Durer, ziende den grooten omgang, te Antwerpen*, zijnde het eigendom van den Heer Drake, te Parijs. — in 1856, *Grietje, uit den Faust*, in het kabinet van den Heer Belmont, te New-York, in Amerika; — in 1856, het door Antwerpen zoo geliefde en beroemde tafereel, *Plantyn, op den oogenblik, dat hij zich, met zijn gezin en den geleerden A. Montanus, ter kerk wil begeven*. Op den achtergrond ziet men, door eene half-geopende deur, de werkplaats der drukkerij; de wezenstrekken der personen zijn wonderwèl gelijkende aan de oude portretten, welke men er nog van bezit. Dit schoone stuk heeft de plaats verkregen zijner bestemming, namelijk, om een der zalen van het kasteel Mariemont, van den Heer Warocque, in de provincie Henegouwen, te versieren. — In 1857, *De Hervormden in den Pelikanengang, te Antwerpen*. Deze geschiedkundige voorstelling, zoo getrouw wedergegeven, dat de strengste oudheidkenners (gelijk men meent) er niets op zouden weten af te dingen, berust bij den Heer Perrot, te Brussel. — In 1858, was zijn tafereel, *Maria van Bourgondië, aalmoczen uitdeelende aan de armen van Brugge*, in de zaal van het Kunstgenootschap, te Gent, ter bezigtiging geplaatst, en werd door alle deskundigen een meesterstuk genoemd, zoo ten opzichte van schepping en samenstelling, als met betrekking tot de uitvoering, de tekening en het koloriet. Het is vandaar naar de plaats zijner bestemming, bij den Heer Uzielli, te Londen, vervoerd. — In datzelfde jaar werd zijne schilderij, *De preek van Van Haemstede*, bij den Heer Gambart, te Londen, alsmede *Luthers kinderjaren*, bij den Heer Rodocnacky, te St. Petersburg enz. geplaatst. — Veel-omvattend zijn zijne werkzaamheden, en ook tracht men, op de eene of andere wijze, zijn oorspronkelijk talent tot monumentale versieringen aan te wenden. Zoo las ik uit Brussel, den 16. Maart, 1858, een berigt, dat Z. K. H. de Hertog van Brabant, in zijn paleis aldaar, eene groote zaal doet bouwen, waarin *De Geschiedenis van het Gulden-vlies*, door middel van penseelvoortbrengselen, zal worden afgebeeld. Den vermaarden schilder HENDRIK LEYS, te Antwerpen, is reeds in last opgedragen, om eene groote schildcrij, voorstellende de *Instelling der Orde*, te vervaardigen. Het is te wenschen, dat de verheven verbeeldingskracht en bestendige gezondheid den edelen ridder bijblijven, om den roem der Vlaamsche School te bestendigen. Ook in dien geest heeft de Heer LEYS, in 1855, een nieuw huis doen bouwen in de *Statiestraat*, te Antwerpen, en zal dit voor het nageslacht, even als dat van QUINTYN MATSYS, FRANS FLORIS, RUBENS, JORDAENS, en GERARD SEGERS een dierbaar aandenken voor den Antwerpenaar blijven. Het is in een der zalen, dat hij, boven het bekleedsel met sierlijk houtwerk, op een fries, het geliefkoosde tijdvak der

XVI. eeuw, in hare volksgebruiken, eenvoud, feestvieringen enz., natuurlijk heeft voorgesteld. — De kunstminnende letteroefenaar *P. Genard*, te *Antwerpen*, heeft van de woning van den Heer H. LEYS eene beschrijving gegeven in de *Vlaemsche School*, V. Jaargang, blz. 81, waarbij eene afbeelding van genoemd *fries* is gevoegd. Hij zegt, ten slotte: „Deze muurschildering is, inderdaad, zoo wij ons niet bedriegen, de grootste schepping, tot nu toe, door LEYS ondernomen, en wij achten ons derhalve gelukkig, in ons midden een werk te bezitten, dat later, wanneer de tafereelen van onzen schilder wijd en zijd zullen verspreid zijn, onzen landgenooten den bijval zal verklaren, dien LEYS in ons tijdvak heeft gevonden. Onze kunstenaar heeft dus niet voor zich-zelfen gearbeid, maar ook voor de nakomelingschap.” — Bij *Immerzeel* wordt, met een paar woorden, gezegd, dat hij zich ook door enkele etsen voordeelig heeft doen kennen. Ik ben in de gelegenheid, voor zoover die van den Heer LEYS bekend zijn, ze hier in het kort te kunnen vermelden, door de beschrijving van den Heer *Adolphe Siret*, *Les Graveurs belgiques*, te vinden in de *Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique*, *Anvers*, 1856, t. XIII. p. 98, en luidende als volgt: 1.) *Een binnenhuis*. Regts, van onder, beteekend H. L. aan elkaâr gehecht: *Eene slapende vrouw* is regts op een stoel gezeten; twee personen zien door een rond vensterraam, dat in den achtermuur staat. Zie raar, h. 84, br. 75 str. (Ned.) — 2.) *Een veroordeelde, op weg naar de gerechtsplaats*; beteekend links, op een derde der hoogte van de prent, H. LEYS f. 1840. Het tafereel is voorgesteld in de XV. eeuw; de veroordeelde van een trap afgaande, die voor een gotisch portaal ligt, wordt door een geestelijke, die hem een kruis aanbiedt, ondersteund; de leuning van dezen trap zijn rijk gebeeldhouwd; de scherpreger, met een bijl op den schouder, gaat voor den veroordeelde uit, aan wiens liukerzijde een geharnast soldaat gaat, met een hellebaard gewapend; achter hem een drom van volk enz.; aan den voet van den trap zijn twee treurende vrouwen gezeten; voor haar staan twee mannen, twee magistraatspersonen enz.; in de verto het schavot, waar zich geestelijken bij vertoonen enz., h. 282, br. 198 str. — 3.) *Een man, die op de viool speelt*; onder aan, regts, beteekend H. LEYS f.; een man met een langen baard en eene baret op, zit op een bank; voor hem staat eene bierkan; hij leunt met zijn rug tegen een huis, spelende met de linkerhand op eene viool. Van deze prent zijn vijf verschillende staten bekend; h. 105, br. 80 str. — 4.) *Een binnenhuis; de trap van het waterhuis te Antwerpen*; onder aan, links, beteekend H. LEYS; h. 127, br. 86 str. — 5.) *Een binnenhuis*; onder aan, links, beteekend H. LEYS f. 1840. — 6.) *Eene kamer, door een vierkant glasvenster verlicht*; ter linkerzijde staat een fraai ledikant; regts, eene vrouw, die eene kas opent; bij haar zit een kat; verder rijk huisraad enz.; boven in de plaat bespeurt men den omtrek van een hoofd, met een buitengewoon grooten neus, die, toevallig, van een vorig werk niet goed uit de plaat is weggeschuurd; h. 192, br. 135 str., zijnde de maat der gravure. — Zijn portret, kniestuk, is, in 1838, door C. BAUGNIET, fraai in f^o, gelithographieerd.

LEYSEBET. (PIETER VAN) Zie LISEBETTEN, of LEYSEBETTEN. (PIETER VAN)

LEYSTER, of LEISTER. (JUDITH) Ik vond bij *Theod. Schrevelius*, *Beschryving van Haerlem*, *Ibid.*, 1648, in 4°, op bl. 384, met lof het volgende vermeld: „Daer zyn ook veel vrouwen gheweest in de schilderkonst wel ervaren, die voornamelyk by onse tydt noeh vermaert zyn, die met de mans haer souden kunnen versetten in de mael-konst, van weleke een insonderheydt uytmuut, JUDITH LEISTER, weleer genaemt, *de rechte Leyster in de konst*, daer sy oock de naem van draeght, de huysvrouw van MEULENAER, die oock een vermaert schilder is, van *Haerlem* geboren, tot *Amsterdam* wel bekennt.” — *S. Amyn, Beschryving*

van *Haerlem*, *Ibid.*, 1628, bl. 370, noemt haar JUDITH LEYSTER.— Hieruit is af te leiden, dat zij gehuwd is geweest met een der drie schilders MOLENAER, NICOLAES, JAN, of JAN MIENSE. Ik vond ook nog eenen PIETER MEULENAAR, als Belgisch schilder vermeld, — Zie aldaar. — wiens geboortejaar op 1670 wordt opgegeven; deze kan het dus niet zijn.

LIASEN, (JEAN JAQUES) genaamd JANS. *Nagler* noemt hem een beroemd tapijtwerker en *haute lisse*, van *Brugge*, en zegt, dat hij de eerste was, die tapijten en *haute et basse lisse* vervaardigde, die uit de werkplaats der *Gobelins*, te *Parijs*, kwamen. Hij bragt het met LE FEUVRE in deze kunst zóó ver, dat hunne schoone tapijten door alle Souvereinen gezocht werden. Zie *Lenoir*, in het *Journal des Artistes*, 1831.

LIBERMÉ, of LIMBERMÉ, (JAQUES DE, of JAQUES) van *Luik*, die, omstreeks 1427, aldaar bloeide. Hij was een ervaren kunstschilder, wiens werken echter zelden voorkomen. Men weet van hem, dat hij door zijn talent in zijn vaderland eenige vermaardheid heeft verworven. Zie *le Comte de Beledievre, Biographie Liégeoise etc.*, anno 1427. — Hij wordt ook door *Immerzeel* genoemd.

LICHTENBERCH. (MACHTELD VAN) Bij *Joh. van Beverwyck, Van de Winement-heyte des Vrouwelicken Geslchts* enz.; *Dordrecht*, 1643, in 8°., lees ik, op bl. 198, nopens deze kunstnares het volgende: „MACHTELD VAN LICHTENBERCH, van den voornaemsten adel uyt het Sticht van *Utrecht*, huysvrouw van *Jonekhr. Egbert van Boecop*, uyt *Overijssel*, heeft vele stukken seer geestig geschildert, onder andere oock haer man ende haer selven. Haer dochter CORNELIA VAN BOECOP verstand haer mede op de selvige konst, en die leefde noch, seer oudt synde, in 't jaer 1629.”

LIEFFRINCK, (MR. CORNELIS) een onvermeld kunstenaar, die, in het begin der XVII. eeuw, te *Leyden*, bloeide, doch van wien mij alleen het volgende is voorgekomen: „Schilderyen des boedels (van AERNOUT ELSEVIER. — Zie aldaar. —) gepryseert bij Mr. CORNELIS LIEFFRINCK en JOHAN VAN GOYEN, beyde schilders alhier.” — Dit had plaats in 1626. — Hij was, waarschijnlijk, verwant aan HANS LIEFRING, — Zie aldaar. — al is de naam verschillend geschreven, en misschien een kleinzoon van hem, want die bevond zich, 'of woonde weder te *Leyden*, in 1587. — Het verschil van éne F in denzelfden naam is hier aanneemlijk.

LIEFRING. (HANS, of JAN) — Zie LIEFRING. (HANS, of JAN)

LIEFRING, of LIEFFRINCK, (HANS, of JAN) staat alleen als kunstgraveur vermeld. *Immerzeel* zegt, dat hij van *Vlaanderen* was, en, omstreeks 1540, te *Antwerpen*, bloeide. Dit is gezegd naar aanleiding zijner prenten, destijds aldaar verschenen; doch *Heller (L.)* zegt, bepaaldelijk, en heeft daar zeker goede gronden voor gehad, (die ook door het hieronder volgende kunnen gestaafd worden) dat hij te *Leyden* geboren is, — Zie op LIEFFRINCK, (MR. CORNELIS) — en, van 1539 tot 1580, te *Antwerpen*, leefde. — Ik vond dit nader bevestigd in het *Jaerboek der Gilde van St. Lucas* enz., door *J. B. van der Straeten, Antwerpen*, 1855, in 8°., bl. 56, waar ik lees, dat HANS LIEFRING, als ouderman van het *St. Lucasgild*, voorkomt in een request, aan den Magistraat der stad, tot verbetering van het *Gild*, den 24. Februarij, 1561, aangeboden. Dit zou geheel overeenkomen met een geschiedkundig feit, namelijk, het voornemen van de Regering van *Leyden*, die in 1584 besloot, een *tapijtwerk* te laten vervaardigen, voorstellende *het Ontzet van Leyden*, A^o. 1574, en waarover men in de *Gerechtdagboeken* dier stad, f^o. A, bl. 524, op den 24. Februarij, 1587, het volgende aangeteekend vindt: „Zyu Claes Adriaensz. burgemeester, Mr. Ysaac Claesz. schepen, ende Jan van Hout, gecommiteerd van die Gerechte dezer Stede, onder 't behagen van de voors. Gerechte

overeengekomen ende verdragen met Mr. JOOST VAN LANCKEERT, *baseouter* (baseoutier?) tapytsier, wonende te *Delft*, alsdat de voors. Mr. JOOST op ende *volgens 't patroon* 'twele by HANS LIEFRING is geteekent ende hy Burgemeesteren ende Geerechte vertoont heeft, ende zulx 't selve tot *costen en lasten* van der Stadt zal worden gemaet ende vergroot, zoo van 't principaal were als van lysten, voor de Stadt van *Leyden* zal werken een *stuc tapyt*, inhoudende de geschiedenis van 't ontsiet deser Stede, ende dat hy 't zelve zal werken van *fyn sayet gaern* volgens 't monster 't wele hy Borgemeesteren heeft vertoont, ende daarvan hy een *streng* op 't raedthuys der stad *Leyden* zal laten, ende zal alle de *vlammen* ende 't *vuyr in 't voors tapyt connen werken van goudt*, ende dat *vierkante elle* zoo wel van de lysten als van 't princepael were, om *twaelv gulden*, van veertig groten, wel verstaende dat de voors. Mr. JOOST, alvorens 't princepael were te beginnen, tot een prouwe zal wercken een *stuc van een elle in 't vierkant*, daerinne comen zal volgens 't patroon, *de schermutselingen aen den Leydschen dam, de slaech aen den Voorwech, ende houc van de Zoetermeerse meer*, ende deselve proeve afgewrocht hebbende, zal hy die Borgemeesteren leveren, om jegens het patroon gevisiteert te werden, twaelv gulden enz." Zie verder over dit belangrijk berigt, door den Archivaris der stad *Leyden*, Jonkh. Elsevier medegedeeld, *De Navorscher*, VII. blz. 66. — Hieruit blijkt, duidelijk, dat HANS LIEFRING, op dien tijd te *Leyden* zijnde, hij voorkeur voor dit werk werd gebezigd; bijgevolg kon hij goed teekenen en de zaken ordonnancieren, zoo als de geschiedenis die aanwees, en zebij zijne tijdgenooten hadden plaats gehad. Het komt mij voor, dat hij, welligt, te *Antwerpen*, zijn fortuin had gemaakt, en zich, op gevorderden leeftijd, in de stad zijner geboorte neêrzette, en, als *Leydsch burger*, deze teekeningen, zonder eenig voordeel, gemaakt heeft; tenminste, er komt geen woord van eenige kosten, zijn persoon betreffende, in het gemelde kontrakt voor. — De volgende gravuren vindt men van hem beschreven: *Het doode lijchaam van Christus* enz., naar RAPHAEL SANZIO, HANS LIEFRING exc.; — *Het leven van St. Jan Baptist*, naar J. FLORIS, 10 stuks; — *Velerhande aerlyke comportementen* enz. naar F. FLORIS, 1554, in 8°. oblong; — *Verscheiden friesen*, die jachten, vogels, kinderen en lofwerk voorstellen, met zijn naam en ook met zijn monogram u. l. beteekend; — *De vrouwelyke deugden*, 8 stuks, in 8°. — *De schaarslyper, met den boghel* enz., houtsnede; — *Het portret van Maximiliaan, graef van Bueren*, 1543, in f°.; — *Henri II, roy de France*, 1554, in f°.; — *Philippus de Lalain, graef van Hoogstraeten*, 1554, in f°. — Zie *Nagler* en *Le Blanc*. — Ik voeg er nog bij: *Het portret van Keizer Karel V.*, door hem te *Antwerpen* gegraveerd, in 1550, eene ingevoegde, zeldzame prent in een Boekwerk; zie Nr. 3631 van den *Catalogue etc. de Borluut de Noordonck; Gand*, 1858, tom II. — Het is wel vermoedelijk, dat de bekende graveurs CORNELIS en WILLEM LIEFRING, de eerste ouder dan HANS, tot zijn geslacht behooren, even als ik geloof, dat dit met CORNELIS LIEFRING. — Zie aldaar. — hetzelfde geval zal zijn.

LIÈGE. (HENNEQUIN DE) Zie HENNEQUIN DE LIÈGE.

LIENARD (JEAN BAPTIST) wordt door *Nagler* als een kunstgraveur vermeld, die, in 1750, te *Rijssel*, in *Vlaanderen*, werd geboren, en JACQUES PHILIP LE BAS onder zijne beste leerlingen telt. Zijn hoofdwerk bestaat in landschappen, waarvan men proeven vindt in het Werk van *Saint-Non*, *Voyage de la Sicile et Naples*, in de *Voyage pittoresque de la Suisse*, en in de *Voyage pittoresque de la Grèce, par Choiseul-Grouffier*. — Verder beschrijft *Nagler* 13 stuks afzonderlijke bladen, waaronder historische onderwerpen en portretten voorkomen.

LIENDER (PAUL, of PAULUS VAN) is door *Immerzeel*, naar verdienste, vermeld; ik meen er nog bij te moeten voegen, dat hij niet alleen het uitwendige, als

stads-, land- en dorpsgezigten, maar ook het inwendige van gebouwen heeft geteekend, gegraveerd, geëts enz., waarvan ik hoofdzakelijk, om de belangrijkheid der zaak, hier tot proeve aanwijs de afbeelding van *De groote zaal van 't Stadhuis, naar de Schepenskamer te zien; met het uitgaan der Heeren Schout en Schepenen, tot het doen der eigenpandingen*. PAULUS VAN LIENDER *ad vivum delin. et fecit*, 1765, voorkomende in *Wagenaars Beschryving van Amsterdam, ibid.* 1765, in f^o, II. deel, bl. 12. Deze groote prent, in plano-formaat, is verdienstelijk geteekend en gegraveerd, en behoort wel tot de moeilijkste afteekeningen, dewijl alles sierlijke architectuur bevat, en goed in perspectief voorgesteld en eigenaardig gestoffeerd is. — Er zijn er meer door hem voor dat Werk vervaardigd, naar teekeningen van anderen, doch die op bl. 110 is weder geheel door hem gemaakt, in 1766, te weten, een *Gezigt op het genoemde Stadhuis, langs de noordzijde en van achteren op den onwolvouwden toren der Nieuwe kerk*. — Ook bestaan er afzonderlijke prenten, als: *Gezigten in Amsterdam*, door hem naar J. DE BEYER, in 1760, gegraveerd, in f^o, waaronder een *Gezicht van den Jan-Rooden-poorts-toren*, bij P. Fouquet, Junior, uitgegeven, die, wat de voorstelling, in verband met de geschiedenis der stad, betreft, van wezenlijke verdienste is. — Bij *Le Blanc* vind ik *Oudheden en Gezichten in het land van Cleef*, naar J. DE BEYER, 1792, 100 pl. in 4°. — Op zijne eigen teekeningen, waarvan ik er vele bezit, staat altijd PAUL VAN LIENDER.

LIENDER. (PIETER VAN) Ik voeg bij het artikel van *Immerzeel*, alleen, dat hij ook heeft geëts, doch zijne etsen komen weinig voor; ik bezit *Een landschap bij winter*; links eene boerenstelling, waarvoor eene schuit half in het ijs gezonken ligt; verder eene kerk en toren achter houtgewas; op den voorgrond hooge boomen, die het stuk uitloopen, waarbij vier figuren met eene ijslede aan den waterkant, h. 126, br. 128 str. Ned. met de marge; beteekend P. v. L. f. Uit de behandeling der etsnaald blijkt mij, dat het geen werk van PAUL wezen kan.

LIER, (ABRAHAM VAN) een in de kunstgeschiedenis onvermeld teekenaar en graveur, aan wien ik kennis heb gekregen door de aanhaling eener *Noot* in het hieronder volgende Werk, in mijn bezit: *Siet de Vaentkens*. — Vlagjes. — Anno 1606 *gedrukt ende in koper ghesneden door* ABR. VAN LIER, op bl. 16 van het vervolg van de *Gulden Legende van de Roomsche Kercke: Mitsgaders hare Heylighdommen ende Afsaten, aen den Toetsteen der waerheyd beproeft*, door Simeon Ruytinch enz. Tot Londen, by Thomas Snoham, 1612, in 4°. Zeer zeldzaam.

LIERNUR (ALEXANDER) is reeds door *Immerzeel*, zijn tijdgenoot, beschreven, die ook melding maakt van zijne 30 stuks teekeningen in waterverw, naar beroemde meesters in het Museum, te Parijs, in 1801—1802, door hem aldaar vervaardigd, en in de voornaamste steden van ons land ten toon gesteld, om ze te laten verloten, waarvan een *Beredeneerde Catalogus* door hem uitgegeven is. Verder zegt *Immerzeel*, dat onder die allen uitmunt de *Stier van POTTER* — door zijne prent daarnaar bekend — en, *De dood van Maria*, naar MICHEL ANGELO, — wel te verstaan MICHEL ANGELO DE CARAVAGGIO. — Om der kunstgeschiedenis wille, zal ik hier het register afschrijven van genoemden *Catalogus*. De titel is: *Catalogue raisonné de 30 Dessins coloriés, dessinés d'après de tableaux choisis du Musée de Paris, et mis en exposition par* A. LIERNUR en 1803. — Groot 105 blz. — *Table*: Nr. 1. *La Sainte Famille, peinte par RAPHAEL*; — 2. *La Calomnie d'Appelles, par RAPHAEL*; — 3. *Un portrait, par RAPHAEL*; — 4. *Le Saint Jérôme, par COKRÈGE*; — 5. *Le Christ mort, par ANN. CARACHE*; — 6. *Le Silence, par ANN. CARACHE*; — 7. *La Communion de St. Jérôme, par DOMINIQUIN*; — 10. *Le Fratricide de Cain, par GUIDE*; — 11. *Une tête de [Christ, par GUIDE*; — 12. *L'incrédulité de St.*

Thomas, par GUERCHIN; — 13. Le Christ au tombeau, par SCHIDONE; — 14. La mort de la vierge, par CARAVAGE; — 15. Le portrait de Vignaneourt, par CARAVAGE; — 16. La Vierge tenant l'enfant Jesus, par L. DE VINCI; — 17. Le Sommeil de Jesus, par LE BRUN; — 18. La Madeleine convertie, par LE BRUN; — 19. Le denier du César, par VALENTIN; — 20. Le Chananéenne, par DROUAI; — 21. Le tombeau de DROUAI, par MICHALLON; — 22. Trait sublime de maternité, par MONSIAU; — 23. Le Christ mort, par CHAMPAGNE; — 24. L'incrédulité de Saint Thomas, par RUBENS; — 25. Le portrait de Nicolas Rockox, par RUBENS; — 26. Le portrait d'un homme, par VAN DYCK; — 27. Le portrait d'une dame, par VAN DYCK; — 28. Le portrait d'un homme, par DE MOOR; — 29. Le portrait de Rembrandt, par REMBRANDT; — en Nr. 30 Un paysage, — De stier — par POTTER.

LIES. (JOSEPH HENRI HUBERT) Sedert *Immerzeel* dezen jeugdigen Antwerpschen kunstenaar vermeldde, heeft hij, door de ontwikkeling van zijn talent, met het beste gevolg, aan de nopens hem gekoesterde verwachting geheel beantwoord. Op de meeste Tentoonstellingen, te *Antwerpen* en *Brussel*, zag men zijne zoo gewilde tafereelen, als, onder anderen, in 1851, *Jeanne d'Arc, in de gevangenis ondervraagd*; — *De erfgenamen van een Alchemist*; — in 1854, *Het Hof van Margaretha van Oostenrijk*, berustende bij den Heer *Huybrechts*, te *Antwerpen*; — in 1855, *Albrecht Durer met zijne familie, in eene schuit, den Rijn afvarende*, in het kabinet van den Heer *Drake*, te *Parijs*; — in 1857, *De vijand nadert*; naar *Rusland* vervoerd; — in 1858, *De rampen van den Oorlog*, berustende te *Weenen*. Verder bevinden zich de meeste zijner tafereelen in *Duitschland* en *Rusland*. — Ook heeft hij schoone portretten enz. vervaardigd, waaronder een van *Mevrouw A. Leys*, geboren *Van Haren*, dat met onverdeelden lof, de woning van haren echtgenoot, den beroemden HENDRIK LEYS, te *Antwerpen*, versiert. — In 1848 en 1854 behaalde hij te *Brussel*, de *Vergulde en Gouden Medalje*, en bij gelegenheid der Tentoonstelling van 1858, te *Antwerpen*, was de hooge regering zoodanig overtuigd van het nitmuntend talent van den Heer LIES, dat hij, den 25. October van dat jaar, tot *Ridder der Leopolds-orde* werd benoemd. — Hij heeft ook met goed gevolg de etsnaald gevoerd, blijkens, onder anderen, twee zeer belangrijke prenten, *Een verhaal in het wachthuis*, en, *Erasmus en Holbein*, naar zijne eigen schilderij. — De Heer LIES is de zoon van *Henri Lies*, en *Marie van Grimbergen*, beiden van *Antwerpen*, en werd aldaar, den 13. Junij, 1821, geboren. Hij heeft horhaalde malen *Frankrijk, Holland* en gansch *Duitschland* bezocht, en is tegenwoordig ongetrouwd in zijne geboortestad gevestigd.

LIESTE. (CORNELIS) Sedert het sluiten van *Immerzeels* Werk, heeft deze kunstenaar zich in hooge mate, in zijn geliefkoosd vak van Geldersche landschappen, ontwikkeld, waarvan hij op de Tentoonstellingen verscheiden malen sprekende bewijzen heeft geleverd, onder anderen, op die van 1857, te 's *Gravenhage: Een Geldersch landschap*, heide, bij *Wolfhezen*; — en *Een idem, idem*, bij ondergaande zon, waarvan door deskundigen gezegd werd, „dat de Heer c. LIESTF, te *Haarlem*, zich in zijne Geldersche landschappen (Nr. 388 en 389 van den *Catalogus*) een schilder van groot talent heeft getoond.”

LIETS, (ABRAHAM) een portretschilder, van wien weinig bekend is; ik ontdekte hem uit de afbeelding van *Pieter Florisz., Vice-Admiraal van Holland* enz., gesneden door r. HOLSTEYN, in atlas-formaat, waaronder een vers van *Jan Vos*, en beteekend ABRAHAM LIETS *pinxit*. — Welligt heeft deze kunstenaar te *Hoorn* gewoond, en bloeide hij op de helft der XVII. eeuw, blijkens het genoemde portret, dat omstreeks dien tijd — 1653—1658 — moet zijn gemaakt van den *Vice-Admiraal van het Noorderkwartier*, zoo als verder onder de prent staat vermeld.

LIGNE, (CHARLES PRINCE DE) een afstammeling van het aloude vorstlijke geslacht, in België gevestigd, was een kunstliefhebber, die eene uitgebreide verzameling teekeningen en prentkunst bezat. Omstreeks 1786, vervaardigde hij, tot uitspanning, onder de leiding van Bartsch, den auteur van het beroemde Werk: *le Peintre-Graveur*, een stel van zes geëtste bladen, onder den titel: *Recueil de six Paysages, premier essai d'un amateur*, kl. f^o. oblong, waarop, als monogram, in sierlijke trekletters c. l. dooreen geslingerd en *in. et fec.* staat. Zie Brulliot, I. Nr. 1372a. Behalve deze heeft hij nog 14 stuks geëst. Zie *Annuaire de la Bibliothèque royale; Première année*. Daaronder zullen begrepen zijn, die op blz. 171 van den *Catalogue etc. de Borluut de Noortdonck, Gand*, 1858, T. III, voorkomen, als: *S. Marc*, en *Buste de femme en charge*; er staat bijgevoegd, dat de Prins, omstreeks 1750, te Brussel, werd geboren, als ook dat zijne prenten nimmer in den handel verschenen, en zeldzaam zijn. -- Om de zeldzaamheid zijner werken wat meer van nabij te doen kennen, geef ik hier de beschrijving van die in *Weigels Kunstlager-Catalog*, Nr. 11837 tot 11852, vermeld staan, als: *Een landschap, dédié à la comtesse de Clary*, met den naam, en 1786, f^o. — De reeds genoemde zes stuks Landschappen, doch hier staat bij: *dédié à mon fils de six semaines*; — Ook heeft hij in de manier van prent-teekening gegraveerd, en de volgende fraaije prenten zijn allen naar originele teekeningen, in de beroemde verzameling van dezen geestrijken Vorst aanwezig, gevolgd, en allen met de gemelde letters beteekend: *De Maagd met het kind*, naar FR. PARMEGGIANO, *dédié a Monseigneur le Nonce*, in 8°.; — *Eene studie van een Heilige, met eene lelie*, naar GUERCINO, in 4°.; — *Een vrouwenhoofd*, naar L. PASINELLI, in 4°.; — *Een manshoofd*, naar L. CARACCI, in 4°.; — *Een idem*, naar GUIDO RENI, in 4°.; — *Eene studie van twee figuren*, naar GUERCINO, in 4°.; — *Een vrouwenhoofd*, naar L. DA VINCI, *dédié à ma femme*, in 8°.; — *Twee antieke hoofden*, naar H. CARACCI, in 4°.; — *Een dorpsgezicht*, naar D. TENIERS, *dédié à ma femme*, in 4°.; — *Een Apostel*, naar L. DA VINCI, in 4°.; — *Eene Madona met het kind, en een Heilige*, naar GUERCINO, in f^o.; — *Een veldslag*, naar D. PASSIGNANO, in f^o.; — *Een landschap, met historische figuren*, naar GUERCINO, in f^o.; — *Een idem, met badende figuren*, naar DENZELFDEN, in f^o.; — *Zijn portret*, borstbeeld, in medaljon, is door AD. BARTSCH *del. et sc.* 1789.

LILIËNBERG. (C.) Zie LELIËNBERG. (C.)

LIMBORCH, of LIMBURCH (HENDRIK VAN) is reeds bij *Immerzeel* vermeld. Nagler zegt, dat *d'Argenville* hem in het levensberigt van ADRIAAN VAN DER WERFF, JULIUS VAN LIMBURG, en ergens anders, even verkeerd, FRANZ LIMBOUCHE noemt; — doch dit zijn ingeslopen fouten, die, teregt, als zoodanig begrepen, en in de Hoogduitsehe uitgave van *Leipzig*, 1768, hersteld zijn; bijgevolg kan er hier geen spraak wezen van een JULIUS, of FRANZ. — In *Winkler's Catalog* wordt aan hem een groot blad, *Herkules en Liche*, toegeschreven. Dat is zoo: ik heb die prent voor mij; zij is vrij goed bewerkt en beteekend H. V. LIMBURCH *inv. et fecit.* 1706, in plano, met den Latijnschen tekst uit *Ovid. Metam. IX.*, in de marge. — In de *Gedichten van A. Bogaert, Amsterdam*, 1723, vindt men een cerevers op hem, zijnde eene *Verklaring van H. VAN LIMBORCHS Tekening, ter gedachtenisse van Juffrou JOANNA KOERTEN*, 1721. — Zijne nagelaten kunst is op de *Kunstschilders Confrerie-kamer*, te 's Gravenhage, den 17. September, 1759, verkocht. Er waren 94 nummers, en daaronder niet minder dan 52 schilderijen van zijne hand, meest mythologische en zinnebeeldige onderwerpen, als *Een bad van Diana* enz., dat toen den aanzienlijken prijs van f 525 gelden mogt. — Zijne portret komt voor in *Van Gool*.

LIMBURG (M.) is bekend als een schilder, die uitnuttende portretten van zeer aanzienlijke personen heeft vervaardigd, als dat van *Hendrik Dirksen Spiegel, Burgemeester van Amsterdam*, in 1663, waarnaar de prent in f^o., het meesterstuk der gravceerkunst van J. MUNNICKHUYSEN, in 1685, zoe kunstig is gesneden; HOUBRAGEN heeft het genoemde portret in 8°., daarnaar gegraveerd. — Hoe is het mogelijk, dat men dezen LIMBURG zoe heeft vergeten? Welligt is er altijd aan HENDRIK VAN LIMBORCH gedacht, die eerst in 1680 geboren werd, en wiens naam ook anders is.

LIMMEN. (J. VAN) *Een woelend water* was van dezen kunstbeoefenaar, in 1822 en 1826 op de Tenstoonstelling, te Amsterdam, waar hij teen woonde.

LIN. (JOHANNES JOSEPHUS DE) Zie DELIN. (JANNES JOSEPHUS)

LIN, (HERMAN VAN) een onvermeld kunstschilder, dien ik uit de hiervolgende Acten heb leeren kennen, en die, meer dan waarschijnlijk, verwant is aan den bij *Immerzeel* vermelden JAN VAN LIN, waarvoor het tweede stuk pleit, waarin wel de ouders van HERMAN en JAN kunnen voorkomen. „Op hynden den 10. October 1668, compareerde Sr. HERMAN VAN LIN, constschilder, deser stadts berger, binnen *Utrecht* woonachtig, ende verclaerde by desen te constitueren etc. Sr. JOHANNES VAN DER MEER, constryk schilder, omme van de erfgenamen van Sr. JONAS JONASZ, in zyn leven mede constryk schilder, als baillu overleden tot *Schiedam*, te innen etc. zoodanige 44 gulden, als hem comparant van denselven Sr. JONAS JONASZ. zyn competente, ter cause van een modelstuk voor zyn Ed. geschildert ende aen denselven gelevert etc. Aldus gedaen t' *Utrecht*, ter presentie van Sr. JOH. WYCKERSLOOTH, insgelycx constryck schilder, en Gerrit van Benschop, clerq etc. (get.) HERMANO VAN LIN, J. WYCKERSLOOTH, G. van Benschop.” — *Protocol van den Notaris Van Zuylen*. — „Op hynden 12 Augustus 1634, compareerde CORNELIS JACOB VAN LIN, borger deser stadt, als man van Metgen Hermans Liestermans, en DIRCK JACOBSZ. VAN LIN, als man van Anniehen Hermans Liestermans, omme etc.” — *Protocol van den Notaris Van Waey*.

LINDE. (JAN VAN DER) Zie op LINDEN. (JAN VAN)

LINDEN. (JAN VAN) Op dezen naam is een artikel bij *Immerzeel* geplaatst, dat, zoo als het dáár staat, geheel moet vervallen, dewijl het onwaar is, dat „hij de ordonnantie en teekening voor den bekenden schoonen *marmereu predikstoel* in de *Groote kerk*, te *Dordrecht*, in 1765 vervaardigd heeft.” Al wat zekere JAN VAN DER LINDE, — want zoo is de naam — fabriek en Mr. timmerman te *Dordrecht*, er aan gedaan heeft, was het werk van zijn beroep, namelijk, het zamenstellen van „de marmereu treden, met derzelver plinten, zeer vast en naar de kunst gesloten op en in slapers, by uitnemendheid kunstig nit hout t' zaamgesteld,” en het verdere beheer, aan zijn vak eigen. Dit heb ik gevonden in de *Maandelykse Uittreksels, of Boekzaal der Geleerde wereld* enz., waarin ook eene afbeelding van den genoemden *predikstoel* voorkomt, en waarvan ik veranderde drukken bezit. — Dit berigt is nit dien tijd-zelven en veer geene wederlegging vatbaar. Zie over den ontwerper van bedoelden *predikstoel* op CRESSANT (JACOB), en over den uitvoerder op A. FAUEN, bij *Immerzeel* — De naam van JAN VAN LINDEN is wel bekend als beeldhouwer, zoodat de aan het hoofd gestelde moet blijven, en ik geef hier een nieuw artikel over dezen kunstenaar, dewijl, waarschijnlijk, de genoemde stoel aanleiding heeft gegeven, om dit als werk van zijn talent op te geven. Ik zag van hem een buste van *Bacchus* en van *Silenus*, nit wit marmereu, op een arduinsteeneu voetstuk staande op de buitenplaats *Sterreschans*, aan de *Vecht*, bij *Nieuwersluis*, den Heer *Troostwyk* toebehoorende. Ze zijn voortreffelijk van nitdrukking, schoon van vorm, en zeer goed en uitvoerig bewerkt, doch in het beseh, tet zekeren

opshik, en alzoo niet naar waarde geplaatst, met groote letters beteekend J. V. L., zonder jaartal. — Ik bezit een kleine groep kindertjes, als gratiën dooroengestregeld, en die met de attributen *De vier Jaargetijden* vormen; dit boetseersel heeft, zeker, tot model gediend voor een grooter marmergroep, en is vol smaak, en goed gevormd, bewerkt; gemerkt J. V. L. 1735, of 1775, dewijl er een cijfer, door het bakken van 't boetseersel, onduidelijk is geworden.

LINDEN (MAURITZ VAN DER) „was een Hagenaar van geboorte, doch onbekent in wat jaar; was een discipel van GASPAR NETSCHER, in wiens manier hy ook fraaye portretjes schilderde, en zekerlyk zig meer en meer daardoor beroemd gemaakt zou hebben, waar 't niet, dat hy als Ingenieur in staate dienst was overgegaan, waarin hy ook zoo excelleerde, dat hy nog als 2de Directeur der fortificatiën in een goeden ouderdom overleden is.” *Pieter Terwesten, Ms.*, die hem op het jaar 1670 heeft geboekt, dat zijn bloeitijd aanwijst.

LINDENBERG. (J.) De naam van dezen kunstenaar is mij nimmer voorgekomen, dan op een uitmuntend gegraveerd portret in f^o, voorstellende *Joh. Trip, Heer van Berkenrode*, met fraai bijwerk door HEM *inv.* Het schijnt, dat hij het portret naar de schilderij, en het bijwerk alleen heeft geteekend en geordonnanceerd voor de gravure, want ik heb nog een *idem, idem* gezien, met een anderen zinnebeeldigen rand, door HEM *inven. et excudit*, 1715; beide zijn zonder naam van graveur.

LINDE VAN DYK (PHILIP VAN DE) wordt door *Gerard Hoet, de Jonge*, als een portretschilder, te 's Gravenhage, opgegeven, die door *Van Gool*, in zijn Werk, had behooren te zijn vermeld.

LINGE (ABRAHAM VAN) wordt, even als BERNARD VAN LINGE, door den vlijtigen Engelschen navorscher *Vertue* met stilzwijgen voorbijgegaan. Hij was een geboren Vlaming, en, waarschijnlijk, een zoon of broeder van den genoemden BERNARD. Zijne werken zijn in *Engeland* zeer talrijk en meestal van groote afmeting; onder de beroemdste zijn: *Jonas*; — *De ondergang van Sodom en Gomorrha*; — en, *Christus onder de Schriftgeleerden*, in de *Christ-church*, te *Oxford*; deze glazen voeren de jaartallen 1631, 1634 en 1640. — *Philippus*, en *De Besnijdenis*, te *Balliol*, met het jaarmerk 1637. — *Een glasraam*, te *Hatfield*, en een *idem*, te *Wroxton*; ook *De glasschilderij* van *Lord Guilford*, in *Oxford-shire*; — *De Opstanding des Heilands*, in *Queens-College*, met het jaartal 1635, — en *De glasvensters* in het *University-College*, en in *Lincolns-Inn-Capel*, met het jaartal 1641. — Eindelijk, *Een glasraam*, in *Peter-house*, te *Cambridge*. — Hij moet, naar het aantal zijner werken af te leiden, langen tijd in *Engeland* gewoond, en onder Karel I. gebloeid hebben, die, zooals bekend is, hem een vrijbrief heeft geschonken. Nadat hij *Engeland* verlaten had en gestorven was, is de glasschilderkunst zóó vervallen, dat men niemand kon vinden, die de bekwaamheid bezat, om gebroken glazen te herstellen, dan later eenen HENRY GILES van *York*. Zie *Fiorillo, Geschichte der Mahlercy in Grossbritannien u. s. w.*; *Gottingen*, 1808, in 8°, S. 289, en *M. A. Gessert, Geschichte der Glasmalerei u. s. w.*; *Stuttgart*, 1839, in 8°, S. 230.

LINGE. (BERNARD VAN) In het midden der regering van Jacobus I, heeft zich de Vlaamsche glasschilder, BERNARD VAN LINGE, in *Engeland* gevestigd. Men kan hem beschouwen als den vader der nieuwe glasschilderkunst, en als den stichter eener nieuwe school, die zich bijna onafgebroken, tot op onzen tijd, in dat Rijk heeft staande gehouden. Het oudste werk van dezen meester, door *Dallaway* ontdekt, is met zijn naam en het jaartal 1622 beteekend, voorstellende *De geschiedenis van den Verlosser*, en bevindt zich in *Wadham-College*, met dit opschrift: *Hæc fenestra ornata est sumptibus Domini Johannis Strangwayes, militis, unius ex cohæredibus fundatoris. BERNARD VAN LING fecit 1622*, en zou,

volgens de overlevering, die welligt wat overdreven zal zijn, den schenker 1500 pd. st. gekost hebben. Misschien behooren er eenige andere stukken bij, die daar ook worden aangewezen, en het jaartal 1616 voeren. Naar mijn oordeel, heeft de aard van het schilderwerk dier stukken veel overeenkomst met dat van genoemde *Geschiedenis des Verlossers* gehad, doch ik vond alles, bij mijne beschouwing, op de plaats-zelve gedaan, ver beneden de kunst van de beroemde gebroeders CRABETH. — *Vertue* heeft van dezen meester geene melding gemaakt, en ook kunnen wij met geene zekerheid bepalen, of hij werkelijk in *Engeland* is geweest, doch het is, op eeuigen grond, niet onwaarschijnlijk, dat de *Zeven glasramen*, in *Lincolns-College*, welke men voorgeeft, uit *Italië* te zijn gebragt, en die door den aartsbisschop *Williams* zijn geschonken, en de jaartallen 1629, 1630 en 1631 voeren, tot de werken van dezen meester behooren. Zie *Fiorillo, Geschiede der Mahlerey in Grossbritannien u. s. w.*; *Göttingen*, 1808, in 8°, S. 288; en *M. A. Gessert, Geschiede der Glasmalerci u. s. w.*; *Stuttgart*, 1839, in 8°, S. 230.

LINGELBACH. (JOHANNES) Bij het levensbericht door *Immerzeel* moet ik nog voegen, dat hij, volgens *Deseamps*, in 1687, te *Amsterdam*, zou zijn overleden. — Het is hier de plaats, om, uit een geschiedkundig oogpunt, een zijner beroemdste schilderstukken te beschrijven, zoo als dat in den *Catalogus van Schilderyen enz. van Mr. Pieter Cornelis Hasselaar*, verkocht te *Amsterdam*, in 1797, op bl. 4, onder Nr. 6, voorkomt: „Dit capitaale stuk vertoont *Een gezicht te Amsterdam, ziende van de Kalverstraat op den Dam naar het Nieuw gebouwde Stadhuys*, 't welk ten tyde der schildering van dit stuk, nog onvolbouwt zynde, hier met deszelfs stygers en tot de tweede lyst slechts gevorderd, vertoont werd; verder op, *de Nieuwe kerk en het Ellendige kerkhof*, ter dier tydt in weezen zynde; voorts naar den *Nieuwendyk*, *Stadswaag*, het *Damrak*, tot de *Zeevischmarkt*; ryk gestoffeert met meer dan twee honderd, zoo groote als kleine beelden, van onderscheiden ouderdom, rang en staat; men ontmoet in dit bestek alles, 't geen eene woelige koopstad dagelyks oplevert, als reizigers, arbeidsheden, personen van uitheemsche landaart, als Spaansche, Persische of Armenische kooplieden, Jooden en andere, alle in hunne eigenaardige karakters, standen en kleedingen afgebeeld. Dit heerlyk tafereel door den beroemden Meester in de kracht zyns tyds geschilderd, en waarin zyn uiterste kunstvermogen uitblijkt, munt niet minder uit door zyne houding, kraecht en tevens ongemeene helderheid, zoowel als penseel, juiste teekening en ordonnantie, en verdient in de cabinetten van den eersten rang eene plaats te bekleden.” H. 47½, br. 79 dm. (*Amsterdamsche maat*) *Doek*, door JOHANNES LINGELBACH. A°. 1656. Dit stuk werd aldaar gekocht door *Van de Vuurst*, voor de som van f 1560. In 1789, werd aldaar, op de verkoopng van *N. Doekscheer*, voor datzelfde schilderij, door den Makelaar *Jan Yver*, f 2500 betaald, doch waar het thans berust, is mij niet gebleken; op de plaats, waar ik het wenschte te zien — in het *Trippenhuis* — is het niet aanwezig. — In het *Koninklijk Museum*, te 's *Gravenhage*, zegt de Heer *W. Burger, Musées de la Hollande*, etc. *Paris*, 1858, p. 269 berusten werken van zijne hand, „die goed zijn, om te bestuderen, namelijk, vier stukken, in aard van onderwerp en uitvoering verschillend geschilderd, als: *Eene Italiaansche zeehaven*, met groote figuren, die vrij slecht zijn; betoekend J. LINGELBACH, 1670; van hetzelfde jaar, is de *Hooimarkt, te Rome* (Nr. 270 van den *Catalogue du Louvre te Parijs*); een dubbele datum, die, in het voorbijgaan, bewijst (?), dat LINGELBACH zich destijds, in gevorderden ouderdom, te *Rome* heeft opgehouden, nadat hij in zijne jeugd aldaar zijne studiën had volbragt. — *Het vertrek van Karel II.*, uit *Scheveningen naar Engeland*, in 1660, eene zeer rijk geordnann-

ceerde, fiksehe en heldere schilderij. — *Een landschap, met een hooiwagen*, in den trant van PHILIP WOUWERMAN; — en, *Eene Paardenmarkt*, waarop de kleine figuren voortreffelijk zijn, en geen navolging van eeuig ander meester verraden. Onder anderen, heeft LINGELBACH landschappen van PHILIP KONINCK, MOUCHERON en WYNANTS met beelden gestoffeerd." — Over de enkele etsen, welke hij gemaakt heeft, heerscht verschil van meening. Sommigen, zegt Nagler, kennen hem, ten onregte, toe de geëteste landschappen van L. BRASSE, naar aanleiding van een uit de letters L. B. bestaand monogram, als: 1. *Een landschap met een man, die naar eene ruïne teekent*; — 2. *Een idem, met Tobias en den Engel*; — 3. *Een idem, met de vinding van Mozes*, — en 4. *Een idem, met ruïnen en eene kolom*. — Het exemplaar, *Eene Italiaansche zeehaven*, zeldzaam, als bij Bartsch niet beschreven — dat op de verkooping hij den Graaf van Fries met f 12 werd betaald, zooals Immerzeel meldt, — zal meer tot het werk van A. STORK behooren, zegt Nagler, en is bij Bartsch, onder Nr. 5, *Le rivage* genoemd. — In het Werk *Geschiede der Kupferstechsammlung zu Copenhagen, von Rumohr und Thiele*, S. 8, worden als eigenhandige etsen van onze kunstenaar beschreven: *Een Havenhoofd, met veel paalwerk*, welke prent Rumohr in de rijke verzameling van den Prins — mederegent, Frederik van Saksen, heeft gezien; — en, *Een strandgezicht*, met een toren en vergezigt op zee, met schepen; op den voorgrond een vrachtwagen, die door twee mannen beladen wordt, terwijl twee anderen balen uit een schip hijschen; alles zeer licht aangeduid. Zie verder Nagler. — Eenige zijner schilderijen en teekeningen gaan in gravure uit; onder anderen, bezit ik een boekje, met 12 platen, onder den titel: *Aliqui Portus. J. LINGELBACH inv. J. GRONSVELT fecit et ex.* Ze zijn wel geestig, doch laten, wat de uitvoering aangaat, veel te wenschen over. — Zijn portret was in de Kunstverzameling van Van der Marck, te Leyden, verkocht te Amsterdam, 1773, onder Nr. 422 van den Catalogus. „JOHANNES LINGELBACH enz. Dit stuk is fraai door SWARTSZ geschilderd, op paneel, van boven rond, h. 7, br. 5¼ duim, Rijnl. maat, zijnde dit het stuk naar 't welk B. VAILLANT de zwarte konstprent in f. geschraapt heeft.”

LINNIG (EGIDIUS) is de jongste der drie vermaarde kuustenaars van dien naam, en zoon van PETRUS JOSEPHUS LINNIG, 1777, geboren te Aschbaek, in het Hertogdom Nassau. Deze vestigde zich, in 1808, als meubelmaker, te Antwerpen, alwaar hij, in 1810, huwde met J. Catharina Leys, geboren 1781, te Belzele, in Vlaanderen. EGIDIUS werd, den 25. Augustus, 1821, te Antwerpen geboren. In 1835 is zijne moeder, en in 1840 zijn vader, te Antwerpen, overleden. Zeer vroeg bezocht hij de Teekenakademie zijner geboortestad, en zette vele jaren zijne studiën, aldaar, onder den Directeur, M. VAN BREE, voort, die dan ook de eenige meester is geweest, wien hij de eerste leiding in de kunst te danken heeft. Verder heeft hij alleen de natuur en de beste oude schilderwerken, als leidlieden, gevolgd. Tot dat einde begaf hij zich, in 1844, met zijn broeder, WILLEM, naar 's Hage en Amsterdam, waar hij langen tijd de oude kunst bestudeerde. Verder hezocht hij de Hollandsche, Belgische, en voornamelijk de Engelsche zee-kusten; doch keerde altijd tot de keus der Nederlandsche gezigten terug. Ook maakte hij vele togten met visschers, zoowel op zee, als op de Schelde, en bepaaldelijk werd de Zeeuwsche natuur, zoo rijk voor kunstenaars, niet onbezoekt gelaten; aldaar vervaardigde hij zijne meeste studiën, zoowel voor zee- als landschapstukken. — Op vele Tentoonstellingen waren er van zijne gewilde kunstwerken aanwezig, die een onverdeelde lof mogten verwerven, zoo als in de *Kunstkronijk*, 1846, blz. 46, van *Een Scheldegezicht*, dat toen te Mechelen was ten toon gesteld, gezegd wordt, dat het „de aandacht der kenners onvermijdelijk tot zich trok.” Vreemd is het, dat

aldaar de naam als LINNY geschreven staat. — In 1851, was, te 's Gravenhage, *De overwintering van Barends en Heemskerk op Nova Zembla*, getrokken uit het gedicht van Tollens, en te Brussel, *Eene zee*, en *Een idem gezien op Tholen* aanwezig; — in 1855, te *Ibid.*, een *Gezicht van het IJ, te Amsterdam, bij kalm weder*; — *Het vertrek der visschers, bij maanlicht*; — *De bemanning van de Amerikaanse brik Northwinth, landt aan de kust van het eiland Aeroë, in het Cuttegat*, en op meer andere. — Zijne schilderstukken zijn meestal, met veel bijval, buiten 's lands geplaatst, als in *Engeland, de Vereenigde Staten, Duitschland* enz.; verder versieren zij het kabinet van den *Koning van Wurtemberg*, dat van *Prins Carel van Hessen*, van *Z. M. Leopold, Koning van België* enz. — De Heer LINNIG hanteert ook, op zeer verdienstlijke wijze, de etsnaald, waarvan reeds 32 stuks het licht zien. Ik zal er hier, als proeve van zijn talent, eenige vermelden, welke ik, tot dat einde, op mijn verzoek, en verder voor mijn Atlas ten geschenke heb ontvangen, en waarbij ook zijn *portret* is, door HEM-ZELVEN goed gelijkend geëts: *Eene markt*, met een hoogo fontein, waarop de H. Maagd met het Kind enz., is geplaatst; verder eene poort, met gebouwen; beteekend EGID. LINNIG, f. 1841, h. 78, br. 138 str. Ned. — *Eene stoomboot, bij donker weder, in de branding, bij eene rots*; idem E. I. aan elkaër gechebt, 1844, h. 91, br. 135 str. — *Eenige schepen bij een havenhoofd, door saluutschoten begroet*; op den voorgrond visscherspinken, en twee vissebers, bij eene fuik, idem, *Idem*, f. 1845. *Antwerpen*, h. 120, br. 177 str. — *Afbeelding van de stoomboot Le British Queen*; idem, *Idem*, 1845, h. 195, br. 260 str. — *Een riviergezicht bij winter*, links een molen en woningen, bij geboomte gelegen, waarbij twee schepen; regts, op den tweeden grond, eene sloopstimmerwerf; verder eene tent, schaatsenrijders, enz., schilderachtig uitgevoerd; idem, *Idem inv. et sc.*, *Antwerpen*, 1849, h. 214, br. 362 str. — *Een riviergezicht*, met eenige schepen, bij een dorp gelegen; op den voorgrond eene boot, waarin vier visschers, die met een meisje in gesprek zijn; idem, *Idem*, 1853, h. 124, br. 188 str. — *Een riviergezicht*, met twee zeilende schepen; vooraan eene boot, waarin twee visschers, met eene fuik; links een dorp, met een molen, enz.; idem, *Idem*, 1853, h. 88, br. 138 str. — *Een zeegezicht*; op den tweeden grond een drcmastschip, met volle zeilen, en eene zeilboot, die regts de haven binnenloopt; idem, *Idem*, 1853, h. 85, br. 137 str. — *Een zeestrand, bij een dorp*, bij eene boot zit een visscher, bezig zijnde, om, met een jongen, vischtuig te herstellen; daarbij staat een man, die rookt; idem, *Idem*, 1853, h. 103, br. 143 str. — *Een riviergezicht bij wintertijd*; regts een dorp; op den voorgrond een man, die op den kant eener boot zit, in gesprek met een ander man, met een jongen naast hem, idem, *Idem*, 1853, h. 98, br. 143 str. Een fraai prentje. — *Een watergezicht*; links een hoek gronds, met twee wilgenboomen, waarbij eene schuit ligt, half te zien; een man zit op eene ton, bij een half gezonken vischkaai te vissen. Een schoon fragment uit de eenvoudige natuur, in den geest van H. VAN AVERCAMP gedacht; en een geestig geëtsd prentje; idem, *Idem*, 1853, h. 94, br. 147 str. — *Een riviergezicht bij eene stad*; daarvoor liggen eenige schepen; op den voorgrond hangt een vischmet op palen; idem, *Idem*, h. 147, br. 200 str. — *Een riviergezicht*; in eene boot zijn visschers bezig, om manden met visch in een schip over te laden, enz., idem, *Idem*, 1854, h. 105, br. 144 str. — *Eene onstuimige zee*; regts rotsen, waarbij een schip in de branding sehijnt vast te zitten; idem, *Idem*, 1854, h. 82, br. 125 str. — *Portret van EGIDIUS LINNIG*, borststuk, bijna van voren te zien; het hoofdhaar naar eene zijde gescheiden, en korte baard, met zware knevels, h. 130, br. 104 str. terugwaarts beteekend, EGIDE LINNIG, 1859. — Ik moet hier nog bijvoegen, dat hij zich veel met de beoefening van den scheeps-

bouw heeft bezig gehouden, en modellen vervaardigd, van eene boot af, tot een volledig driemastschip toe, die nog bij hem voorhande zijn. — De Heer LINNIG is gehuwd met Jufvrouw *Hortensia Frederica Praet*, dochter van *Joseph Praet*, geboren te *Doornik*, ambtenaar aan het gerechtshof, te *Antwerpen*, bij wie hij twee zonen verwekt heeft, *Hendrik* en *Joseph*, waarvan hij de hoop koestert, dat zij in de kunst zijne voetstappen zullen volgen.

LINNIG. (JAN THEODOOR JOSEPH) Deze vermaarde kunstgraveur en plaatetser werd, in 1815, te *Antwerpen*, geboren, en is de oudste der drie broeders van dien naam. — Zie op zijn jongsten broeder, LINNIG. (EGIDIUS) — De beroemde Teekenakademie, te *Antwerpen*, was de poort, om hem tot het onderwijs in te leiden. In 1842, heeft hij van Prof. J. B. DE JONGHE eenige lessen genoten in het landschap-schilderen, waarmede hij nog steeds voortgaat, en zich verder aan het vak der graveerkunst gewijd, waarin hij met het beste gevolg slaagt. Voor een groot gedeelte heeft hij de platen gegraveerd voor de *Geschiedenis van Antwerpen*, door *H. Mertens en Torfs*. Thans houdt de heer LINNIG zich onledig met het in plaat brengen van 50 oude, schilderachtige *Antwerpsche stadsgezichten*, waarvan de 1. Aflevering spoedig zal verschijnen; een gelukkig denkbeeld, dat, èn de kunst, èn de geschiedenis zeer bevorderlijk is. — Op veel Tentoonstellingen, in *België* en elders, zijn van zijne geestige kunstwerken verschenen, die een onverdeelden bijval mogten vinden, onder anderen, in 1851, te *Brussel*, drie stuks gravuren, als: *De O. L. V. kerk, te Antwerpen*; — *Gezigt der grenslijn van het oude Marquisaat van Antwerpen*; — *Gezigt van de Leg-uyt te Antwerpen*. — In 1855, te *Antwerpen*, vier stuks etsen, in ééne Lijst, bevattende verscheiden gezichten uit *Antwerpen*, als: *De oude botergracht*; — *De aalbrug*; — *De pomp op de oude vischmarkt*; — *Een houten huis op de Place-verte*. — In 1857, waren te *Brussel*, drie schilderijen van zijne hand, als: *Een watergezicht in Zeeland*; — *De waadbare plaats eener rivier*; — *Eene vlaamsche inscheping*. — Dewijl ik eenige etsproeven van hem, even als van zijn broeder EGIDIUS, heb verkregen, zoo ben ik in staat gesteld, die hier, onder veel anderen, te beschrijven, als: *Een Landschap*, waarin eene boerenwoning, met omheining en geboomte, aan een water, dat op den voorgrond uitloopt; drie personen halen zich in eene schuit met een lijn over. J. LINNIG f. 1841, h. 118, br. 153 str. Ned.; in den trant van A. WATERLOO bewerkt. — *Een idem*, waarin twee woningen, bij geboomte, aan een water gelegen, dat op den voorgrond uitloopt, waar een man bij staat; links eene schuit met visschers, die een net ophalen; in de verte een molen, bij gebouwen, enz. Idem, Idem, 1842, h. 198, br. 142 str. — *Een heuvelachtig landschap*; links, een zware boom; op een weg gaan twee mannen, met een hond. T. J. LINNIG f. 1843, h. 90, br. 73 str., fraai geëts. — *Midden in een landschap, twee hooge zware boomen*; daaronder een bidhuisje, waarbij een man, eene geknielde vrouw en een meisje hun gebed doen; op den tweeden grond een man en vrouw in gesprek; boomrijk verschieft en eene woning. J. LINNIG f. 1850, h. 183, br. 134 str., fraai van toon. — *Een heuvelachtig landschap*, waarin, op den tweeden grond, een kerktoren en huizen te zien zijn; op den voorgrond, bij een water, vier vrouwen, bezig zijnde met wasschen; één dezer staat in het water, en maakt de hoofdzaak der voorstelling uit; zij zijn geestig geteekend; op den tweeden grond, eene visschersschuit, waarbij twee mannen; idem, Idem, fecit. 1852; *Antwerpen*; h. 128, br. 188 str. — *Een gezigt aan de Sambre*. Deze kapitale prent stelt voor een schilderachtig landgezicht, waar de rivier op den voorgrond stroomt; daarin een man te paard, en een ander paard, dat uit de rivier drinkt, waarbij een man en een hond, die aldair de rivier zullen doorwaden. In het

midden zwaar geboomte, waar langs, links, een weg met woningen ligt, en waarbij een man te paard, bij twee figuren, enz.; rechts, een schoon heuvclachtig vergezigt, op den tweeden grond, weidende schapen, figuren, enz.; in het verschieit een gespannen hooiwagen. Mijn present-exemplaar is niet beteekend, doch door hemzelve staat er op geschreven: J. LINNIG *pinx. et fecit*, h. 312, br. 388 str., zonder de marge. Deze zoo zeer uitmuntende ets is, te regt, naar verdienste, bij gelegenheid der Tentoonstelling te *Gent*, bekroond geworden. Men moet hulde doen aan den Heer LINNIG, die den overgang der lucht-perspectief, door de behandeling zijner etsnaald in zachtheid en flinke behandeling, zoo juist heeft weten uit te drukken, even als het water, dat niets te wenschen overlaat. De boomen zijn een RUISDAEL EN WATERLOO waardig; de prent is, in één woord, eene gelukkige bijdrage tot de handhaving van den roem der etskunst voor de Oud-Nederlandsche School.

LINNIG, (WILLEM) een vermaard kunstschilder, te *Antwerpen*, de tweede der drie broeders van dien naam, en aldaar, in 1819, geboren. — Zie op zijn jongsten broeder LINNIG. (EIDIUS) — Even als zijne broeders, genoot hij het akademisch onderwijs in zijne geboortestad, tot eerste opleiding in de kunst, en verder dat van den Heer HENDRIK LEYS. Hij heeft zich geheel aan het vak van huislijke tafereelen, en wat daarbij behoort, gewijd. Zijne gewilde kunstwerken vinden meestal buiten 's lands, en zelfs in vorstlijke kabinetten, eene plaats, als: in dat van den *Koning van Wurtemberg*, van *Prins Karel van Hessen*, en van *Z. M. Leopold, Koning der Belgen* enz. — Op vele Tentoonstellingen zag men, van zijn vruchtbaar penseel, fraaije tafereelen, die door kunstkenners naar waarde werden geschat. Het zal genoeg zijn, om er slechts eenige te noemen, als, te *Amsterdam*, in 1848, *De kaartspelers*. — Te 's *Gravenhage*, in 1851, *De dienstmaagd uit eene herberg*, en *De voorlezing*. — Te *Brussel*, in 1851, *Kaartspelers in een waekthuis*. — Te *Antwerpen*, in 1855, *Een wapensmid uit de XVII. eeuw*, berustende bij den Heer *Musear*. — *Een ridder met zijne dame, in eene straat, te Antwerpen*. — *Het inwendige eener stal*, berustende bij den Heer *Ellerman*, Consul van *Hanover*, — en eene ets, door hem, naar zijne eigen schilderij. — Te *Amsterdam*, in 1856, *De Muzikles*. — Te *Brussel*, in 1857, *Een wapensmid uit de XVII. eeuw*. — *Eene keuken van binnen te zien*. — Te 's *Gravenhage*, in 1857, *Eene waarzegster voorspelt de toekomst aan een jong Spaansch soldaat*. — Ook voert hij op eene verdienstlijke wijze de etsnaald, waarvan reeds 37 stuks zijn verschenen; daaronder, *Een binnenhuis*, dat op de Tentoonstelling, te *Gent*, in 1856, is bekroond. — De Heer LINNIG is gehuwd met Mevrouw *Pauline Praet*, zuster van den echtgenoot zijns broeders, EIDIUS LINNIG, — Zie aldaar. — waarbij hij zes kinderen, drie zonen en drie dochters verwekt heeft. Meer dan waarschijnlijk zullen er weêr onder zijn, die den naam van LINNIG in de kunstwereld, met roem, zullen handhaven.

LINSCHOTEN (ADRIAEN VAN) is bij *Immerzeel* reeds vermeld; ik voeg er bij, wat *Nagler* zegt, namelijk, dat hij een leerling van SPAOOLETTO is geweest, en *Bryan* meldt, dat hij zich te *Rome* geheel vereenigde met MICHEL ANGELO DE CARAVAGGIO, en getracht heeft, diens schildertrant te volgen, in welken overdreven stijl hij met eenig gevolg is geslaagd. Hij was, zoo als *Immerzeel* zegt, op zijn 87. jaar, in den *Haag*, waar hij zich gevestigd had, nog werkzaam. — *Bryan* stelt zijn dood op 1678, dat met het geboortejaar 1590, volgens *Descamps* en *Immerzeel*, wel strookt, dewijl hij in het *Register van Borgtocten*, te *Utrecht*, op het jaar 1646 voorkomt, oud zijnde 56 jaren. *Bryan* zegt verder, dat er te 's *Hage* twee schilderijen van zijn penseel aanwezig zijn, voorstellende *De verlooening van*

Petrus, en Het berouw van genoemden Apostel. Wáár die stukken berusten, heb ik niet kunnen ontdekken. — Ik heb eene zwarte kunstprent gezien, door N. VERKOLJE, in kl. f^o., verbeeldende een *St. Paulus*, naar A. V. LINSCHOTEN. — Hij schijnt zich zeer aan de strenge regelen der kunst, zoowel in theorie, als in praktijk, te hebben gehouden; immers, bij zijn tijd- en kunstgenoot SAMUEL VAN HOOGSTRAETEN, in diens *Inleyding tot de Hoogeschoole der Schilderkonst enz.; Rotterdam, 1678, in 4°., bl. 234*, lees ik, dat hij zijne aanmerking op GERARD HONDHORST's werk, — als ook des auteurs meening zijnde, — in zijn Werk heeft opgenomen, en verhaalt verder het volgende geval: „HONDHORST, gelukkig Haegs hofschilder, had in zyn bloeyende tydt een wakker penseel gevoert; maer, 't zy om de juffers te behagen, of dat hem de winst in slaep wiegde, hy verviel tot een styve gladdigheyt, waerover hem LINSCHOTEN, die gewoon was zyn werk dapper aen te tasten, beschimpte, zeggende: dat hy, HONDHORST, thans niet een brave streek meer toonen kon. Ik doe nochtans dagelyks beter streken dan gy, hernam den ander, en zal der u een toonen, die gy my niet kunt nadoen; dit zeggende haelde hy een hand vol ducaten uit zyn beurs, en dezelve op een tafel geschoten hebbende, streek ze teffens nae zich, willende te kennen geven, dat hy met schilderen, het waer dan hoe 't wilde, wel gelt wist te winnen, daer LINSCHOTEN met zyn groot penseel maer een arme bloet bleef.” Ofsehoon dergelyke sprookjes nog wel eens meer voorkomen, zoo kan men echter van dit verhaal verzekerd zijn, dewijl de deftige en achtenswaardige HOOGSTRAETEN het tot leering heeft geboekt.

LINSCHOTEN. (JAN HUYGEN VAN) Deze beroemde zeereiziger heeft al de afbeeldingen, die in zijne Werken voorkomen, zelf geteekend; ze zijn gemerkt met de aan elkaer gehechte letters H. V. L., of H. LINSCHOTEN, zonder *delin.*; trouwens, in de Voorrede van het hieronder te melden Werk, schrijft hij: „Ick bekenne gerne 't selve te geringh te zyn om zoo heerlycke ende uytmuntende namen voor te wenden; dan vertrouwen wy, wat aen de const en sierlyckheyt ontbreekt, in de welke ick niet geoeffent ben, dat 't selve bevonden sal werden met gewisse ervarentheys aenwysingen verbeterd te syn, moghende in goede ghewisheyt versekeren, daer niet bygevoegt te hebben enz.” — Hieruit ziet men, en ook uit de prenten-zelve, dat hij geen aanspraak op kunstverdienste maakte; niet te min, is het een bewijs zijner hooge beschaving, dewijl hij vooral — in die dagen — reeds de bekwaamheid bezat, om het merkwaardige, dat hem op zijne reizen voorkwam, zelf af te teekenen. Hoe velen zijn er in onze dagen, te midden eener overvloedige gelegenheid van onderwijs, die dit niet kunnen doen. — De reden, dat ik hem hier als teekenaar eene plaats inruim, dient, hoofdzakelijk, om de meening van *Heller (M.)* volgens *Christ* te bevestigen, die hem als zoodanig vermeldt en het genoemde monogram aan hem toekent, er bijvoegende, dat anderen dit aan ADRIAEN VAN LINSCHOTEN toeschrijven; doch hun leeftijd maakt hier een aanmerkelijk verschil. Toen JAN HUYGEN, in 1596, een jaar na de terugkomst van zijne reizen, zijn *Itinerarium* uitgaf, waarvan het octrooi door C. AERSSENS is geteekend, was ADRIAEN een kind van zes jaar, en zal dus ook de reizen niet hebben mede gemaakt; bovendien zou dan het monogram A. V. L. moeten zijn, en hij er *delin.* bijgevoegd hebben. Wanneer de kunstbeoordeelaars zulke zaken niet over het hoofd zagen, zouden zij vrij wat meer kunstverdienste in deze prenten erkennen. De titel van het bedoelde Werk is: *Itinerarium ofte Schipvaart naer Oost- ofte Portugaels-Indien, inhoudende een Beschryvinghe dier landen enz. Hier zyn bygevoeght de conterfeysels van de habytten, drachten, so van de Portugesen aldaer residrende, als van de ingeboren Indianen enz. Alles beschreven door*

JAN HUYGEN VAN LINSCHOTEN; *Amsterdam, enz., anno 1612, in f^o.* Vooraan staat zijn *portret*, oud zijnde 32 jaren, met zijn wapen, regts, in ovaal, en zijne zinspreuk: *Souffrir pour parvenir. Eoum nobis hec dat Lynscotius Orbem, — Lynscotum, artificij sculpta tabella manu.* — Hij werd, te *Haarlem*, in 1563, geboren, en is den 8. Februarij, 1611, te *Enkhuizen*, overleden, waar hij in groot aanzien stond, en versehiden jaren thesaurier is geweest. — Nog een *iden*, als voren, links in ovaal, met randwerk en randschrift, in 4°. uit *Boissardus*.

LINT (JAN VAN) is een-en-dezelfde persoon als JAN VAN LIN. Zie bij *Immerzeel*. Hij wordt ook HANS genoemd, en als zoodanig vindt men zijne werken beteekend met n. v. l.

LINT, (PIETER VAN) dien ik *den Oude* moet noemen, is reeds bij *Immerzeel* vermeld; ik voeg er verder bij, dat hij niet in 1668, to *Antwerpen*, overleden is, zoo als die auteur zegt, maar dat hij den 25. September, 1690, in de O. L. V. kerk aldaar werd begraven. Zie *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857. — Reeds op zijn tiende jaar, begaf hij zich aan de kunst; want in 1619 werd hij in de werkplaats van ROLAND JACOBS aangenomen. Dit komt overeen met het biijschrift onder zijn *portret*, dat bij zijn leven is verschenen, en in het Werk van *De Bie* voorkomt, door HEM pinx. en door P. DE JODE *se*.

LINT, (PIETER VAN) *de Jonge*, een zoon van den voorgaanden van dien naam, die de schilderkunst beoefende, en zieh to *Rome* heeft gevestigd, nadat hij het ouderlijk huis, in het *Tapissiers-pand*, to *Antwerpen*, in 1712, verkoecht. Dit berigt schijnt eenigen grond to hebben, dewijl er, nog niet lang verleden, zegt do Heer *Th. van Leries*, aanverwanten van VAN LINT in *Italië* bestonden. Zie *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857.

LION. (A.) Slechts met een paar regels wordt dezo oude kunstenaar bij *Immerzeel* herdacht.— In het Stadhuis, te *Amsterdam*, — thans het Paleis — is een sebutterstuk door hem geschilderd, hetwelk *Jan van Dyk*, in zijno *Beschryving van het Stadhuis van Amsterdam, ibid.*, 1790, in 8°, bl. 143, aldus vermeldt: „Nr. 114. Het sebildery boven den ingang na do kamer van do *Diemermeer*, is geschildert door A. LION, met *vyf en dertij schutters*. Do Capitein en Luitenant hebben ieder een kort geweer, en elk een half of borstharnas, en blaauwe cherpen; de vaandrieh heeft een gestreopt vaandel, van wit, blaauw en goel, op den schouder; hierin zyn drie zwaarddragere; een van hun heeft een rondas, met zilver lofwerk ingelegt; op de gallery, achter, staat een, met een commando-staf, met orange, wit en blaauw omslingerd, en vier met snaphaanen.” In het *Register der Schilderijen*, voor in het genoemde Werk geplaatst, staat duidelijc A. LION, en in do gegeven Beschryving ALION, welko naam weder is veranderd in ALLION, door *Jan Fokke, Beschryving van het Stadhuis enz. Amsterdam, 1808.*, in 8°, bl. 16, waar hij nog eens verklaart: „van ALLION heb ik nergens berigt kunnen vinden.” — Verder geeft *Van Dyk* nog do beschryving der volgende stukken, op bl. 25: „Nr. 16. *Geschilderd door A. LION, 1628, met negentien schutters*. Dit is reeds van een geheel anderen schildertrant: men kan alhier capitein, luitenant, vaandrieh en adelborsten van do gemeeno ondersehcyden, staende allen tot do kniejen too in do volle wapenrusting, met do hoeden op 't hoofd, maar geen namen bekennt; het is zeer uitvoerig geschilderd, do inlegging der yzero harnassen, als met zilver ingelegde loofwerken en derzelve arseringen is hier zoo net en zuiver aangetoond, dat men zich verwonderen moet, boo een man, die een zoo vlygtig penseel gevoert heeft, het geduld heeft kunnen hebben, om de arseringen in die als ingegraveerde schaduwing, zoo net uit te voeren; een loop van een snaphaan is met geel koper lofwerk en paarlemoero plaatjes, zoo verwonderlyk natuurlyk geschilderd, dat het de natuur

evenaart. Dit stuk is ook in de houding veel krygskundiger geordineert, dan een van de vorige (andere meesters van dien tyd). In het verschiep ziet men 't *Schildery* Nr. 3. (een idem stuk van DIRCK BARENTZ. — Zie aldaar. —) als aan de muur opgehangen, afgebeeld, 't geen een bewys is, dat het de opvolgers zyn van de schutters, die in dat stuk zyn afgebeeld, of zoo men nu spreekt, de schutters van een en dezelfde wyk, want het zyn geheel andere personen, dewyl zy ten minste veertig jaren tyd verschillen. Men ziet niet alleen een groot onderscheid ten opzichte van de kunst, maar ook in de kleeding der personagien als anderzints, want in het stuk Nr. 3. zitten dezelve als slampampende cellenbroers, maar in dit staan dezelve als manmoedige helden; de oude gelyken niet kwalijk naar vetgemeste monnikken, die in hun refeetorium, dat is eetplaats, zitten te smullen, maar hier staan dezelve als moedige soldaten met het geweer in de hand, in hunne wapenen bescheiden; dit stuk en het vorige bevestigt de waarheid, dat Prins Willem de Eerste, de Zwyster genaamt, aanstonds na de reformatie der stad *Amsterdam*, de boogschutters afgeschapt, en de burgery in ordenlyke compangniën onder hunne capiteins, luitenants en vaandriehs enz. heeft ingestelt. — Naast dat stuk, op de linkerhand, hangt een, Nr. 17, van denzelfden Meester geschilderd, met *vyf en twintig schutters*, niet minder dan het vorige, maar van een andere ordonnantie; want dit zyn kniestukken, en achter de voorste staan nog eene rei schutters, als op een gallery, alle goed geteekent, en stuk voor stuk wel geschildert; maar, indien de houding beter was waargenomen, zou het stuk een ongemeen grooter aanzien hebben, waaruit sehynt te blyken, dat ook de goede meesters van dien tyd, in onze stad, zoo niet in alle deelen der kunst zyn ervaren geweest als anderen, die na hun gekomen zyn."

LION (ALEXANDER) was een veelbelovend kunstenaar, die, in den bloci van zijn leven, te *Brussel*, is overleden. Hij was geboortig van *Antwerpen*, en een leerling van den Heer EUGENIUS FRANS DE BLOCK. Op de Tentoonstelling, te *Brussel*, in 1851, bevond zich van hem eene schilderij, voorstellende eene *Réunion d'une Confrérie au Franc de Bruges*, die door het Bestuur werd aangekocht. — Het is bekend, dat hij twee prentjes heeft geëst. — Medegedeeld berigt.

LION. (J.) „In den nacht tussehen den 11. en 12. December, 1857, overleed, te *Antwerpen*, na eene langdurige ziekte, de jonge, maer reeds verdienstlyke kunstschilder J. LION. De kunstliehebbers, die met de werken van den overledene bekend zyn, betreuren in hem een talentvol jongeling, die, hadde hij blijven leven, een nieuwe perel aen Antwerpens kunstkroon zou hebben gehecht." — Zie *De Eendragt*, van *Gent*, Nr. 3. Januarij, 1858.

LIOTARD. (JEAN ETIENNE) Deze door zijne werken bij ons algemeen bekende kunstenaar werd, in 1702, te *Geneve* geboren, en heeft zijne studiën, te *Parijs* en in *Italië*, voortgezet. Hij schilderde zeer uitvoerig portretten, ook veel in email, en moderne stukjes, maar, waar hij den meesten naam mede maakte, waren zijne uitvoerige crayon-portretten. Het is om deze, dat ik hem hier gedenk, dewyl hij, tot tweemaal toe, zich, eenige jaren, te 's *Gravenhage*, en elders, opgehouden, en een aantal aanzienlyke personen afgebeeld heeft, als *Prins Willem V. op zijn negende jaar*, — en den *Hertog van Wolfenbuttel*, van welke de prenten in 8°., door J. HOUBRAKEN gegraveerd, en door A. SCHOUMAN geteekend, nitgaan. Ik moet hierbij op eene fout de aandacht vestigen, namelijk deze, dat er op sommige afdrukken J. F. LIOTARD staat; dit is hersteld in J. E., want ik bezit de originele teekeningen, (als ook van al de portretten van het Huis van Oranje, door SCHOUMAN geteekend,) waar zeer duidelyk J. E. LIOTARD op staat; bijgevolg ligt die eerste fout aan den lettergraveur. — Voorts *Do. Charles Chais*, die, in 1756, te 's *Hage*, ge-

portretteerd, en door HOUBRACKEN fraai gesneden is. — Toen hij, in 1756, in *Holland* kwam, na een veeljarig verblijf te *Konstantinopel*, ging hij nog gekleed in Turksch gewaad, met een langen baard, en een tulband op het hoofd, maar offrede deze kleederdragt op aan de liefde, daar hij zekere Jufvrouw *Maria Fargues*, dochter van een Amsterdamsch koopman, die bij haar oom, Fransch Predikant, te *Delft*, woonde, huwde. — Daarna is hij naar zijne geboorteplaats vertrokken, doch kwam, in 1771, weder te 's *Hage*, op hoop van er zijn vorige fortuin terug te vinden, hetgeen hem echter niet volkomen gelukte, zoo min als om zijn schilderijen-kabinet aan den man te brengen. Na een tweejarig verblijf aldaar, vertrok hij naar *London*, en in 1775 weder naar *Geneve*, waar hij, in den ouderdom van ruim 70 jaren, overleden is. Hij verstond het schilderen in email, waarvan stukken, een vierkanten voet groot, bekend zijn. — Gedeeltelijk uit *P. Terwesten, Ms.*, en uit *Fiorillo*. — *Nagler* zegt, dat hij omstreeks 1790 overleden zou zijn, en meldt tevens, dat hij ook portretten heeft gegraveerd, waarvan de hoofden door HEM, en het overige door J. CAMERATA volvoerd werd. — Zijn portret, door HEM-ZELVEN geschilderd, is door C. GREGORI sculp. in f. *Zio Museum Florentinum*; en een idem, door HEM sculp., in 4°, waar onder staat: *Ejset clair obscur sans sacrifice*; hij zit op een stoel, zijne linkerhand onder de kin houdende, zijnde links belicht; het is op een vreemde manier bewerkt, alsof er verschillende weefsels van lijnwaad voor den greingrond toe gebezigd waren.

LIS. (JAN) *Immerzeel* heeft voor zijn Artikel *Houbraken* en anderen gevolgd, en zegt, dat hij „ofschoon een Oldenburger van geboorte, nogtans tot de *Hollandsche* school wordt gebragt.” Hieruit blijkt alweer, dat *Houbraken*, alleen op *Sandrart* afgaando (die hem JOHANNES LYS noemt), weinig geschiedkundige nasporingen gedaan, en zich vergenoegd heeft met hetgeen hem bij monde, of door berigten aangaande de kunstenaars, is gemeld geworden; immers, do *Kronykv van Hoorn*, door *Feyken Ryp*, in 1706, aldaar, in 8°, uitgegeven, heldert alle bedenkingen, onzen kunstenaar betreffende, volkomen op, dewijl op bl. 318 het volgende te lezen staat: „Behalve mannen van letteren, soo heeft onse stad ook deftige kunstenaars voortgebragt: de beroemde sebilder JAN LIS, is een derselver. Dezo uyt brave borgeren gesproten, wierd tot *Haarlem* besteld om de beginselen der konst by een vermaard meester te leeren; hier kweet hy zich zoo braaf, dat toe hy, in *Italiën* komende, van dio landaard met verbaasdheid is aangesien geweest. De Cardinaelen *Azetino* en *Pamphilio* hadden voor hem een uitmuntende achting; ook is hy, gedurende zyn verblyf aldaar, meest in dienst deser heeren geweest en heeft versheyden brave stikken, met ongemeene pragt en peneelstreeken, voor hun gemaakt. Meest heeft hy uitgemunt in snello tekeningen en vaste omtrek; jammer is het, dat syn meeste kunst over de *Alpen* gebleven is, echter kan *Holland* zich beroemen van eenige blyken syuer wêergaloose penseelswieren te bewaren, en ik meen wel bewust te syn, dat de Heer *Schepers*, tot *Rotterdam*, een groot stuk werks bezit, verbeeldende eenigo vrolyko *Courtisanen*, levensgrootte. In de kunstvertrekken der Heeren *Destines*, *De Vries*, *Six*, *De Wolf* en anderen zyn ook nog eenige kleynder stukken te sien. By den Heer *Fiseaal Hooft* is een *Phaëton*, ses voet groot, dat ook in 't *Paleys* der *Pamphiliën* door hem nog grooter geschilderd is. — *De verschyning van allerley dieren in de lugt aan den Apostel, om de vryheid van alles te eten*, is uit het Cabinet van den Heer *Benst*, aan *Koning Karel II.* door de *Heeren Staten* geschonken. Deze en weynige andere voorhanden zynde puywerken zyn blyken, wat wêergadeloos penseel onsen *Ingebooren* gevoert heeft.” — Het zal overbodig zijn, nog eenige bedenkingen hier tegen in te brengen, en genoeg zijn, te zeggen, dat *Feyken Ryp* vóór *Houbraken* heeft ge-

schreven, en hij alzoo de dwalingen van *Houbraken* niet kon weêrleggen, hetwelk deze op zijne beurt had behooren te doen. *Ryp*, die de *Cronyk van Hoorn*, door *Velius*, volgde, heeft veel aangevuld, wat nog niet ter kennis van *Velius* was gekomen, en al het aangehaalde uit *Ryp* kan als eene goede geschiedkundige bijdrage tot het leven en de werken van JAN LIS worden beschouwd. Jammer is het, dat hij de bron zijner Italiaansehe berigten niet opgeeft, als waarin zaken vermeld worden, welke men bij anderen niet vindt. — *Pilkington* en *Fiorillo* zeggen, even als de overige auteurs, dat hij van *Oldenburg* was, en de laatste voegt er bij: geboren in 1570. Hij had, volgens *Houbraken*, den Roomschen Bentnaam van *Pan*. Zie nog op LES. (JAN VAN)

LIS, LISSE, of LYS. (JOHANNES VAN DER) Zie bij *Immerzeel* op LYS. (JAN VAN DER) Tot teregtwijzing voeg ik er bij, dat de werken van hem en van JAN LIS door elkaêr geward zijn, zoo als in de *Catalogussen van Hoet, Terwesten* en anderen wordt opgegeven. De historie-stukken, met groote beelden, zijn van JAN LIS. — Zie aldaar. —

LISEBETTEN, of LEYSEBETTEN (PIETER VAN) en niet LEYSEBET, zoo als *Immerzeel* meldt, evenmin als dat „zijn werk smaakloos en onnaauwkeurig van teekening is.” Wanneer ik de kunstvoorwerpen-zelve niet heb gezien, waecht ik mij wel, een zoodanig oordeel te vellen, tenzij dit gedaan is door een kenner van gezag in de kunst, zoo als *Nagler*, die hem onder de middelmatige kunstenaars telt, en 55 zijner prenten beschrijft. Om dit voorbarig oordeel te weêrleggen, zal het genoeg zijn, het portret te zieu van DAVID TENIERS, *den Oude*, naar P. VAN MOL, en dat in *De Bie's Gulden-Cabinet* voorkomt: dit behoort tot de goede graveerwerken, en is niet een van de minsten, die in dat Werk voorkomen, waarin er zelfs door PETER DE JODE en anderen beroemde meesters geleverd zijn.— Ik bezit een portret van *Lodewijk Bourbon*, prins van *Condé*, door hem gegraveerd in f^o, naar de schildrij van DAVID TENIERS, gevat in een ovalen palmtak, met een kroon van laurieren getooid, waar achter een batalje; eene fraaije en zeldzame prent. Nog gaan van hem de volgende gravuren uit, als: *Jupiter en Danaë*, naar TITIAAN; — *Het huwelijk van St. Catharina*, naar P. VERONESE; — *De groetenis der H. Maagd, bij St. Elisabeth*, naar PALMA; — *De H. Maagd met het kind Jezus en St. Jan*, naar PALMA; — *Cupido biedt Venus vruchten aan*, naar PARIS BORDONE; — *Diana en Endymion*, naar DENZELFDEN. — Ook door het buitenland werd zijn graveerstift gebezigd: zoo deed de Keulsehe boekhandelaar *Johan Busäus*, door hem, te *Antwerpen*, naar eene teekening van HENDRICUS HERREGOUDTS, den titel graveren, die het eerste deel van het volgende, door hem uitgegeven Werk versiert: *Cælum empyreum in festa et gesta Sanctorum, per Henricum Engelgrave. MDCLXVI*. — De meeste zijner gravuren komen voor in het Werk *Cabinet de l'Archiduc Léopold*, onder toezigt van D. TENIERS verschenen, en die door *Le Blanc* afzonderlijk zijn vermeld, waardoor hij een getal van 57, door hem vervaardigde gravuren bekomen heeft.

LISIEWSKA. (MADAME) Deze, in *Saxen* geboren kunstenaar, wordt onder dien naam door *Pieter Terwesten, Ms.*, opgegeven; zij was gehuwd met zekeren *De Sasc*, en oefende, in 1767, te 's *Gravenhage*, waar zij lang vertoefde, de portretschilderkunst uit. Vele aanzienlijke personen heeft zij afgebeeld, en, onder anderen, *Een kapitaal Familiestuk, voor zekeren Baron von Saase*, aldaar, vervaardigd. Vervolgens is zij weder naar *Berlijn*, hare woonplaats, vertrokken. Zij had de kunst bij haren vader geleerd, die een beroemd meester geweest is. Ik vond haar in de *Kamer van Pictura*, te 's *Hage*, op het jaar 1767, als schilderes van portretten ingeschreven.

LISSANT (*Jonker* NICOLAAS) werd geboren te 's *Hage*, en schilderde zeer fraai in miniatuur, zoowel portretten als landschappen. Hij is medelid geweest der *Confretrie-kamer van Pictura*, te 's *Hage*, en kwam aldaar, volgens *Pieter Terwesten, Ms.*, — die het jaar 1668 als zijn bloeitijd opgeeft, — te overlijden.

✓ LISSE of LIS. (*DIRK VAN DER*) *Pieter Terwesten, Ms.*, berigt ons aangaande dezen kunstenaar het volgende: „dat hy een der drie voornaamste contribuanten en een der twee eerste gedeputeerden tot de creëtie der *Confretrie-kamer van Pictura*, te 's *Hage*, is geweest, in 1626 tot stand gebragt; dat hy anno 1655 Vroedschap, 1656 Schepen, en 1660 Burgemeester van 's *Hage* was, en dns denkelyk een Hagenaar van geboorte. Ofschoon van zyne schilder-kunst thans niets meer bekend is, blykt het echter, dat dezelve een kunstschilder geweest is, dewyl hy op den 26. October, 1657, ter *Confretrie-kamer* heeft doen brengen een door hem geschilderd stuk, verbeeldende *Loth met zyne twee dochters in een grot*, en dat hetzelfde stuk, met kennis der Regenten, vandaar weder teruggeschaald zynde, hy den 29. October, 1662, wederom een ander door hem geschilderd stukje vertoonde: *Een landschap met rotsen*, enz. in plaats bezorgd heeft, welk stukje door zyn erfgenamen, in Juny 1674, is geredimeert met de som van f 28-4, en dus ook vandaar weder teruggeschaald. Doch of dezelve nu ook een nabestaande geweest is van den tot *Breda* geboren kunstschilder JOHAN VAN DER LIS, — Zie aldaar. — dien *Houbraken* beschryft, als een der beste leerlingen van CORNELIS POELENBURG, enz., zulks is zoo onzeker en onbekend, als onbekend is wie de meester van gemelde DIRK VAN DER LISSE geweest is; intnschen is het blykbaar en zeker, dezelve Heer DIRK VAN DER LISSE een kunstschilder geweest is (schoon hy in geen Levensbeschryvingen van Schilders als zoodanig voorkomt, noch beschreven is geworden,) en zeer veel tot de creëtie en voortgang der Kunst-Confretrie-kamer gecontribueerd heeft, en altoos een groot Meecnas derzelve geweest is) tot 1669, wanneer hy als regerend burgemeester rihier — te 's *Hage* — is overleden.” — Het tweeledige der naamspelling, hier aan het hoofd geplaatst, en de vraag, of hij van het geslacht van VAN DER LIS zou zijn geweest, is overbodig, aangezien zijn naam op de Lijsten der Regering van 's *Hage*, te vinden bij *De Riemer, Beschryving dier Stad*, duidelyk voorkomt als DIRK, of DIEDERIK VAN DER LISSE. — Ik heb echter de beschryving van eene zijne schilderijen gevonden in den *Catalogus van Jan Pekstok, Amsterdam, 1792*, onder Nr. 63.: „In een berychtig landschap, op den voorgrond by eenige ruïnen, ziet men op een heuvel rustende en musicerende nymphen, waarby een sater en eenig vee, terwyl een boksvoot zich met dansen vermaakt; ter regterzyde, by een helder beekje, vertoon't zich allerlei vee en gebergte, waarop gebouwen, geboomten en verscheide reizigers, alles helder en zeer nitvoerig gepenseeld.” Hoog 52, br. 30 dm., door D. LISSE. — Ongetwijfeld is zij van denzelfden kunstenaar, als die hier aan het hoofd staat vermeld.

LISTINGH (NICOLAAS) is mij als een ervaren bouwkundige voorgekomen, blykens een berigt bij *Wagenaar, Beschryving van Amsterdam*, II. bl. 95, in f°. Over de oude kerk sprekende, zegt hij: „In de St. Jeroens-kapel, staat nog tegenwoordig (1765) het houten model eener Coupel-kerk, omtrent het jaar 1700, door NICOLAAS LISTINO, gemaakt, om op de Botermarkt gesticht te worden.” — Zij is er tot heden toe niet gekomen, en het komt my voor, dat er heel wat gaande is geweest, om dit plan door te drijven. — Het is niet alleen bij dit model gebleven, maar daarvan zijn groote en volledige bouwkundige platen voor het publiek verschenen, welke ik bezit, en waaruit mij is gebleken, dat er drie onderscheiden koepelkerken, op verschillende tijden, zijn ontworpen, om op de Botermarkt te worden geplaatst. Men heeft toen alles op het touw gezet, even als nu (1855), op dezelfde

Stuck vandaer Lisse was reeds in 1644 in het oud St. Luceaangelde opgenomen. Zie verder Ma. Kunst. Gode 1881, pag 196.

plaats met een Schouwburg wordt gedaan, zonder, voor wat den grond betreft, van de toestemming der Regering, vooraf zeker te zijn. — Zie hier den titel van een dier Werken, omstreeks 1700 verschenen: *Nieuw desseyn tot een seer groote, stercke, en om te hooren heel bequame Coupelkerck met een Hooge tooren enz., te plaatsen op de Botermarkt enz., tot glorie en roem van de Eedele Groot Achb. Burgemeesteren enz. de selve te doen bouwen. Alles met onvermoeiden yver en langdurigen arbeid uytgevonden en daartoe in staat gebragt, door Mr. NICOLAAS LISTINGH, Advt.*, bevattende 14 plano-platen. — Daarna is, in 1736, een ander ontwerp tot hetzelfde einde verschenen, in 4 idem platen, waarvoor dezelfde titel is geplaatst, met weglating van al het bovenvermelde, wat LISTINGH betreft; op die platen staat: *Geteekend door Dirk Truer, Mr. Metselaar*; — en, cindelijk, een derde ontwerp, bevattende vijf idem platen, zonder naam van vervaardiger; onder aan de voetmaat staat: *Amsterdamsche voeten naar het bestek van 't dessyn der Coupelkerk, te plaatsen op de Botermarkt*; en boven den opstand van het gebouw: *De Coupel met syn Vleugels of Muyren, so die komen voor de halce omgang, op den Cingel aan te sien*. — En hiermede is, mijns erachtens, het geheele raadsel opgelost. Zie *De Navorscher, VI. en VII. Deel*, dewijl dit ontwerp, zijnde de *Nieuwe Luthersche kerk*, op de laatstgenoemde plaats, in stede van op de Botermarkt, in 1668, is voltrokken. Dat plan is dan ook in beteren stijl, dan de twee eerstgemelde, door den bouwmeester ADRIAAN DORSMAN, ontworpen. De regering, wèl overtuigd zijnde van de noodzakelijkheid, dat er, door de toenemende bevolking van Luthersehen, weder eene kerk noodig was, zal bij de aanvraag, om haar op de Botermarkt te mogen bouwen, gemotiveerde redenen gehad hebben, waardoor dit verzoek voor die plek van de hand moest worden gewezen, terwijl de gemeente, na zes jaren sukkelens, eene plaats op den *Singel* tot haar doel bekomen heeft. Hieruit volgt dat hij een vernieuwd verzoek, in 1700 en 1736, door de Hervormde gemeente gedaan, om op de Botermarkt eene kerk te mogen bouwen, dit om de vroeger aangevoerde redenen insgelijks moest afgewezen worden.

LIVENS, of LIEVENS, (JAN) ook wel de *Oude* genaamd, is reeds bij *Immerzeel* vermeld, die echter het jaar van zijn overlijden niet opgeeft, hetgeen, volgens *Pilkington*, in het jaar 1663, te *Antwerpen*, zou hebben plaats gehad, en door *Nagler, Le Blanc* en anderen als zoodanig werd overgenomen. Dit is zeker, dat hij zich, in 1661, te 's *Gravenhage* heeft opgehouden, dewijl ik hem in de *Kamer van Pictura*, aldaar, vond ingeschreven: „A°. 1661. JOHAN LIEVENS, *Portret- en Historieschilder*.” — Ik moet voor de geschiedenis er bijvoegen, dat het uitmuntendste kabinetstuk, dat van hem bekend is, in de Galerij te *Salzthalen* (1776) aanwezig was, voorstellende het oogenblik, waarop *Abraham met zijn zoon, Isaäk*, dien hij omarmt, vol dankbaarheid en vreugde, na de offerande, voor God nederknielt; het coloriet en de uitdrukking maken de onvergelyklijke schoonheid van dit kunststuk uit. *Fiorillo* voegt er bij: „waar de lezer nog meer belang in zal stellen, is, dat mij de verzekering werd gegeven, dat deze schilderij niet in handen van den Heer *Denon* gekomen is.” — Te *Berlijn*, in het *Museum*, zag ik van hem drie stukken, als: *De blinde Isaäk zegent Jacob*, waarbij *Ezau* en *Rebecca*, in een aangenamen toon behandeld, zilverachtig en krachtig van kleur. — Een *portret van een jongeling* van 11 jaren (1642), in Spaansche kleederdragt, met een hoed in de hand, bij eene tafel, waarop eenige boeken liggen, in den stijl van *REMBRANDT*; — en *Een landschap*, bij zonnigen avondstond, waarvan de gloed, door het houtgewas heen, in het water spiegelt; verder wegen, waarop reizigers enz. — In de *Galerij*, te *Dresden*, zijn twee *Portretten*, als ook twee in de *Pinacothek*, te *Munchen*. — Te *Weenen*, is slechts één *Vrouweportret*. — In *Engeland* komt zijne kunst in de openbare Verzame-

lingen weinig voor. De hoogste prijs, dien, volgens *Burtin*, zijne stukken hebben opgebragt, is 9000 francs. — Zijne teekeningen zijn ook zeer gewild: op de Verkoopng van *Verstolk van Soelen, Amsterdam, 1847*, was, onder Nr. 40 van den *Catalogus, het Portret van Johan Wtenbogaerd*, met zwart krijt, dat voor f 320, door den makelaar *Brondgeest*, werd gekocht. — *Idem* van JACQUES MATHAM, f 300, door idem *Idem*, en dat van JACOB VAN CAMPEN f 42, door idem *J. de Vries* gekocht. — In 1850, was, op de Kunstverkoopng van den Graaf *Despinoy, te Versailles, het Portret van Alid Bikker*, dijsstuk, h. 181, br. 81 dm. Ned., in den *Catalogus* de echtgenoot van een Resident van *Zweden* genoemd; zij was, wegens hare geestvermogens, zeer vermaard. — Een der schoonste portretten, door LIEVENS geschilderd, is welligt dat van *Nicolao L'Anier. In aula Serenissimi Caroli Magnae Brittanice Regis Musicae Artis Director admodum insignis Pictor, etc.*, door L. VORSTERMAN voortrefflijk gegraveerd, in *Œ.*, *M. van den Enden exc.*, waarvan ik een uitmuntenden afdruk bezit. — Als eeno bijzonderheid, vindt men bij *F. van Mieris*, in zijno *Beschryving der stad Leyden*, enz., op bl. 375 a, de ruime, aannemodigende beloonng, in die dagen, aan onzen kunstenaar geschonken, vermeld. „In des *Thesauriers* rekening van den jaare 1641 en 1642, aan den konstschilder JAN LIEVENSZ, op den 19. November betaald voor het schildery op do Vroedschapskamer, verbeeldendo *Scipio Africanus met de bruid van Carthago*, f 1500, en koste hetzelfde stuk van *Antwerpen*, daar dio Meester toen woonde, naar *Leyden* over te brengen f 150. Hier en boven was do gemelde kunstenaar LIEVENSZ. door Burgemeesteren van *Leyden*, volgens verdrag, nog beschonken met eeno gouden Medaille, ter waardo van f 99-17.” — De juiste tijd van zijn vertrek uit *Engeland* naar *Antwerpen*, zou af te leiden zijn uit het *Gildeboek van St. Lucas*, aldaar: „1635. JAN LIEVENS, ontvangen als Meester schilder.” — *Bartsch* heeft 66 stuks zijner geëtsto prenten beschreven, waaronder echter 6 twijfelachtig zijn. — *Le Blanc* noemt er slechts 13, doch bij *Nagler* vindt men er 39 vermeld, die tevens zegt, dat een latero *Catalogue des Estampes de Rembrandt, de F. BOL, de J. LIVENS etc., par Robert Dumcsnil, Paris, 1835*, verschenen is. — Hij heeft houtsnedden vervaardigd, als: *Borstbeeld van een Man*, met lang krullend haar, dat op do schoudders afhangt, hebbendo een rok aan, met drie knoopen op do borst; gr. 4°.; zeer zoldzaam, — *Een landschap met drie boomen*, die do geheelo prent beslaan; do grond helder, aan do linkerzijde eenige heuvels, in *Œ.*, schoon en zeldzaam, — Op do Kunstverkoopng van Mr. *H. van Cranenburgh*, to *Amsterdam, 26 October, 1858*, gehouden, werd eeno teekening met krijt, *Portret van C. D. Cool*, met f 125 betaald. — Hij wordt ook wel *de Oude* genoemd, waaruit men zou moeten afleiden, dat bij een zoon, JAN, heeft gebad, dio do kunst beoefendo. Zie op LIVENS, of LIEVENS. (JAN ANDRÉ)

LIVENS, of LIEVENS, (JAN) welligt *de Jonge* van dien naam. Zie op LIVENS, of LIEVENS. (JAN ANDRÉ)

LIVENS, of LIEVENS. (JAN ANDRÉ) Deze kunstschilder is noeh door zijno werken bekend, noeh ergens beschreven, en ik heb hem slechts ontdekt door een fraai portret in *Œ.*, gegraveerd door ABRAHAM BLOOTELING, naar eeno schildery, voorstellendo het portret van den Leydschen Theologiae Professor *Abraham Heidanus*, — den vriend van *Cartesius*, — in eeno toesprekende houding afgebeeld. — *Füssli* noemt, behalvo den beroemden JAN LIVENS, zonder verdere aanduiding, nog een anderen JAN LIVENS, dio, in 1680, plaat-etsers was, to *Parijs*. Nu blijkt duideljk uit het genoemdo portret, dat men dezen JAN ANDRÉ LIVENS wel degelijk moet onderscheiden van JAN LIVENS, hierboven vermeld, weshalvo ik daardoor tot het besluit kan komen, dat zij beiden, waarschijnlijk, zonen van den *Ouden* JAN LIVENS geweest zijn.

Men kan dit wel als zeker aannemen, dewijl BLOOTELING, — die een tijdgenoot van den beroemden JAN is geweest, (in 1634 geboren, en in 1685 nog in leven) — zeer goed wist, dat de genoemde JAN alleen JAN LIVENS *de Jonge* heette, en, hijgevolg, op de gemelde plaat JAN ANDRÉ LIVENS *pinx.* gesneden heeft. Op de prentzelve staat het jaar 1672, dat mij voorkomt, er later op te zijn gezet, want *Heidanus* schijnt hier veel jonger te zijn, dan in een tijd, toen hij reeds 79 jaren oud was: zij zal, in 1672, bij de hevige woelingen der Voetianen en Coccejanen (zijnde hij een ijverig verdediger van de laatste partij), op nieuw in den handel verschenen, en, tot herinnering zijner daden, A^o. 1672 er op geplaatst zijn. Waarschijnlijk, is JAN ANDRÉ LIVENS, te *Leyden*, zijne geboortestad, hlijven wonen, en zal hij, als zich alleen met portretschilderen onledighoudende, zijn werk zelden met zijn naam beteekend en 't ook niet onder de uitgelezen kunstgehragt hebben; of welligt is hij tot de graveerkunst overgegaan, en heeft hij zich te *Parijs* opgehouden, of gevestigd, zoo als hoven is aangevoerd; doch dan zou er toch wel van zijn werk voorkomen, al ware het dan ook met den naam van JAN LIVENS beteekend; en, in dat geval, kon JAN ANDRÉ een zoon van JAN *den Jonge* zijn. — Uit alles evenwel af te leiden, behoort, mijns inziens, het portret van *Heidanus* niet aan den *Ouden* JAN te worden toegekend; want, hoewel het met zorg bewerkt is, mist het geheel toch den geest en de hekwaamheid van dien meester, en het verlies van kunstwaarde, dat gewoonlijk door het graveren ontstaat, kan men aan BLOOTELING niet ten laste leggen, dewijl hij, integendeel, het oorspronkelijk talent op eene meesterlijke wijze wist over te brengen, ja, bij gemis daarvan, zelfs wist te vergoeden.

LIVIENO, of LIEVINO D'ANVERSA. Zie bij mij op ANVERSA. (LIVIENO DA)

LIVIUS. Zie op LIVENS, of LIEVENS, (JAN) bij *Immerzeel* en bij mij.

LOBBEIKE (C. F.) was (volgens medegedeeld berigt) een kunstliefhebber, die te 's *Gravenhage* woonde, en aldaar, in 1856, overleden is. Hij heeft, op verdienstlijke wijze, de etskunst beoefend. Onder andere proeven, heb ik er eene voor mij liggen, voorstellende: *Een copijtje, naar één der zes bekende prentjes van JACOB CATS*; regts eene boeren-herberg, waarvoor eene schutting en een oprid, die vóór den weg is, en op den voorgrond uitloopt, waarop een hond en een rustend man, met een knapzak, op eene helling gezeten. Over de heining, hij het huis, geboomte, waarvan het dak nog zigthaar is enz. J. CATS *inv. et fec.* 1768, h. 82, br. 82 str. Ned., zonder de marge; — en de *kopij*, idem idem, doch, met de marge, h. 86, hr. 110 str., niet met zijn naam beteekend, maar wel J. CATS *inv.* 1758, met weglating van *et fec.*

LOBREGT. (...) Slechts eenmaal is mij eene heshrijving van zijn werk voorgekomen, en nergens heb ik iets, zijn persoon betreffende, gevonden dan bij *Nagler*, die hem alleen als een Nederlandsch landschapschilder, in de manier van H. SAFTLEVEN vermeldt, zoodat ik hem voor een Nederlandsch liefhebber moet houden, die, tot uitspanning, de kunst beoefende, en wiens werk eene plaats waardig was in de beroemde Verzamling van *Pieter Locquet*. Onder Nr. 204 van diens *Catalogus, Amsterdam, 1783*, komt voor: „*Een bevallig boomryk landschap; op den voorgrond ter regterzyde zit een landman by eene staande vrouw; verder op een heuvel, een veehoeder met schapen, daar nevens een reiskoets; verder hoog gebergte, zonachtig en natuurlyk behandeld, h. 26½, br. 37½ duim.*”

LOCHEM (B. VAN) was een kunstgraveur, die, omstreeks 1650, in *Nederland* hlocide. *Bryan* zegt, wij bezitten een stel prenten, *Ornamenten voor Goudsmeden*, naar TANGEN, welke hij, gezamenlijk met H. JANSSEN, in een netten stijl heeft gegraveerd; ook een stel kleine prentjes, verschillende *Jagten* voorstellende, en, naar

den vorm te oordeelen, voor waaigers bestemd, is op gelijke wijze vervaaidigd. — Ik heb een soortgelijk stel der laatstgenoemde prentjes voor mij liggen, *acht stuks*, en genommerd; de onderkanten segmentsgewijs, zoodat zij, te zamengevoegd, een cirkel van 18 duim Ned. middellijn uitmaken, en de bovenomtrekken een aehkantigen, puntvormigen omtrek geven, waarin acht tafereelen uit het dagelijksch leven, en landschappen, in geeartoucheerde lijsten gevat, zijn afgebeeld. Ze zijn zeer net en uitvoerig bewerkt, en blijkbaar tot modellen voor drijfwerk in metalen, en hier voor tafelborden of schalen vervaaidigd; alle met sierlijke letters beteekend n. v. LOCHEM *fecit*. Dewijl de eerste drie letters kunstmatig door elkaër gevlochten zijn, is het op het eerste gezigt zeer moeilijk, er eene B of P van te maken, en, bij het zien van slechts één prentje, er nog eene V in te vinden. Ik heb ze met alle aandacht, daar er toch eene zekere vrijheid van schrijven in voorkomt, bekeken, en er uit opgemaakt, dat het n. v. L. moet zijn, zoo als *Bryan* hem dan ook teregt op dien naam opvoert; doch *Brulliot* en *Heller (M.)*, die denzelfden persoon bedoelen, noemen hem P. LOCUON. Ik geloof niet, dat deze beide auteurs in de gelegenheid zijn geweest, zijne werken te zien, waardoor de eerstgenoemde dan ook verklaart, geene duidelijke aanwijzing omtrent hem gevonden te hebben. — Eindelijk, wil ik nog in bedenking geven, of de bekwame Fransehe graveur RENÉ LOCUON, die omstreeks dienzelfden tijd bloeide, en MICHEL, die ook te *Parijs* werkzaam is geweest, niet tot hetzelfde geslacht van VAN LOCHEM kunnen behooren, want welke verwarring de naamsveranderingen al veroorzaken, zal men uit het volgende (en dit nog wel in onzen tijd) duidelijk zien kunnen. In den *Catalogue raisonné de Dessins et d'Estampes etc. de Ch. van Hulthem etc., Gand, 1846*, in 8°, staat op bl. 323: „n. LOCROM graveur, sur lequel on n'a pas de renseignements. Nr. 1917. *Des Chasses*. Suite de quatre pièces numérotées n. LOCROM *fecit*. *Visscher excu. — Oiseaux*. Huit pièces numérotées JANSEN inv. LOCHOM *sculp.*”

LOCHOM (HANS VAN) is, waarschijnlijk, de vader geweest van MICHEL VAN LOCHOM, bij *Immerzeel* vermeld. — *Brulliot* zegt, dat men meent, dat hij, naar CRISPIN VAN DEN BROECK, onder anderen, *het Nachemaal* zou hebben gegraveerd, dat met het monogram n. v. L. beteekend is, doch door anderen voor werk van HANS, of JAN VAN LUYK wordt gehouden. Dit schijnt echter wederlegd te zijn, dewijl deze de letters n. v. L., aan elkaër gehecht, als monogram heeft gebezigd. *Heller (M.)*, die hem, even als alle graveurs van dien naam, LOCON noemt, zegt, dat hij een Nederlandse graveur is geweest, omstreeks 1550 geboren. *Nagler* geeft *Antwerpen* als zijne geboorteplaats op. — Ik bezit eene prent in f^o, voorstellende *Joannes den Dooper* in de woestijn, staande bij een boom, waarbij een lam ligt. Zij is, hoewel het bijwerk er wat droog uitziet, met zorg en zuiver gesneden; beteekend n. v. L. en *F. de Wit exc.*; het laatste, als ook de veel grootere letters A. C. F. zijn er blijkbaar later opgesneden, eene handelspeculatie, om de prent voor het meer gezocht werk van ANNIBALE CARRACCI te doen doorgaan. Zie over deze kunstenaars, *Brulliot, Seconde partie*, Nr. 36. — Bij *Le Blanc*, die zijne geboorte, te *Antwerpen*, in 1550, opgeeft, vindt men het gemelde *Nachmaal* vermeld, naar C. VAN DEN BROECK, gelijk verder *De Opstanding*, naar M. DE VOS, en de *Boetvaardige Petrus*, naar DENZELFDEN.

LOCHOM (MICHEL VAN) is reeds bij *Immerzeel* vermeld; ik voeg er bij, dat *Bryan* zegt, dat hij zich, reeds in 1635, te *Parijs* gevestigd had. — Volgens *Basan* heeft hij eenige prenten voor CRISPIN DE PASSE vervaaidigd, wiens graveerstijl hij, doch met weinig gevolg, getracht heeft, na te bootsen. Een zijner beste gravuren is de titelprent vóór *La vie de Louis XIII*, waarop de afbeelding van

dien monareh te paard, met eenige kleine figuren, voorkomt. — Hij heeft mede eenige portretten gesneden voor *Les Œuvres de Hippocrate*, in 1639, te *Parijs* uitgegeven. — Ook gaan er van hem uit *Mode en kleederdragten der Vrouwen van onderscheiden volkeren*, waaronder vierregelige Fransehe verzen, in ovalen, 36 stuks, op 13 dubbele bladen. — Van de werken, welke hij, nog in *Vlaanderen* wonende, heeft gemaakt, bezit ik *Het leven der H. H. Maeghden, van Christus tyden tot deze eeuwen enz.*, door *Heribertus Rosweydu*, t' *Antwerpen*, 1626 in 8°, waarin 80 stuks afbeeldingen, kniestukken, met banden, en de teekenen van haar martelaarschap zijn afgebeeld. Deze plaatjes behooren tot de beste boekprenten van dien tijd, en zijn als uit de school van *WIERIX* of *GALLE* gesneden. Zij zijn allen heteekend *PETRUS DE JODE figuravit, J. van Mechelen exc. Cum privil.*; op slechts ééne prent heeft hij zijn bekend monogram geplaatst, te weten op die van de *H. Tanche*, tegenover blz. 451, en wel in de prent-zelve, zoodat het niet als een gewoon adres voorkomt, en welligt daardoor ook minder bekend werd, dat deze boekprenten tot zijn vroegste werk behooren. — Later zag ik bij *Brulliot*, dat dit inderdaad het geval is, dewijl hij zegt, „dat het monogram *M. L. F.* aan elkaêr geheelt, door *Malpé* (*T. II.*, p. 28) aan hem toegekend, nog niet door hem op zijne werken is gevonden,” zijnde dit het teeken, dat op de genoemde prent der *H. Tanche* voorkomt. — Bij *Nagler* vindt men 25 Nummers zijner werken vermeld; bij *Le Blanc* 126, waaronder de bovengenoemde *Mode en kleederdragten*; — de 50 stuks van het Werk: *Sommaire des Vies des Fondateurs et des Reformateurs des Ordres Religieux, par le R. P. Louis Beurier*; *Paris*, 1635, in 4°. — Zes bladen *Goudsnijdswerken*, — en 25 stuks uit den *Spiegel der Princen*, in 4°.

LOCHTEREN (**HENRIC VAN**) is een bouwmeester geweest, die in het midden der XVII. eeuw bloeide. Het volgende inschrift werd op den toren van het Stadhuis, te *Zutphen*, gelezen: *Anno 1660. Timmermeesteren JACOB VAN WINSHEM ende HENRIC VAN LOCHTEREN. Medegedeeld berigt.*

LODEWYCKS (**HENDRICK**) trof ik aan als een middelmatig graveur, door zijn werk, voorstellende *Ware ende Eygentlycke Afbeeldinghe van de hooch-aensienlycke Vergadering, gehouden in 't jaer 1530, den 25. Juny, op de Bisschoppelicke sael binnen de stadt Augsburg, alwaer de Confessie der Evangelischen Protesterenden Vorsten ende Steden, voorgelesen ende aen de Keyserlycke Maj. Carolus V. is overgegeven worden. Wit geloofwaardigen Historien ende Conterfeytinghe naer 't leven so veel moogelyck by een gebracht ende in copier gestelt*; waaronder de namen der voornaamste personen op dien rijksdag tegenwoordig, en **HENDRICK LODEWYCKS fecit. 1634, in plano-formaat.**

LOEFF. (**HILLEBRAND DIRK**) Deze portretschilder enz., bij *Immerzeel* vermeld, is, aan een verval van krachten, den 17. Maart, 1845, in den ouderdom van 71 jaren, te 's *Gravenhage*, overleden.

LOEMANS (**ARNOLD**) staat reeds, als graveur, bij *Immerzeel* vermeld; ik voeg er bij, dat men van zijn werk kan zien in de *Zinnbeelden, getrokken uit Horatius Flaccus, naar de geestige vindingen van den geleerden OTTO VAN VEEN enz.*, door *Antoni Jansen van ter Goes*; *Amsterdam*, by *Justus Danckerts*, 1683, in 4°. — Verder heeft men van hem *De Hemelvaart van Maria*, naar *P. F. RUBENS*; — *S. Monica, P. P. Augustinus, S. Nicolaus Tollentinas*, naar *A. VAN DYCK*, 1642, in 8°. — *M. van den Enden exc.*; — *De Zinnebeelden von Ph. van Zesen*; — *Karel, Hertog van Bourbon*, naar *TIZ. VECELLI*; — *Jacques Callot*, naar *M. LASNE*. Uit *De Bie*, blz. 523. — Zie verder *Le Blanc*.

LOF. (**J. DE**) Van dezen kunstenaar is mij alleen voorgekomen eene ordou-

nantie, door hem geteekend, voor de f^o.-prent, verbeeldende *P. Gonsalvus Sylveira, Jezuit, wordt voor het gheloof verworcht, door de Mooren van Monomotapa*, voorkomende in het Werk van *P. Hazart, Kerkelyke en Wereldlyke Geschiedenis van de geheele Wereld enz.; Antwerpen, 1668, II deel, blz. 106, in f^o.*, die voor soortgelijk werk veel verdienste heeft. De Titel van het tweede deel is door hem geheel, in den trant van *A. DIEPENBEEK*, ontworpen en geteekend.

LOFVERS. (J.) Behalve bij *Immerzeel* beschreven *PIETER en HENDRIK* van dien naam, is mij deze nog voorgekomen in den *Catalogus* der Kunstverkoopning van *C. H. Schultz*, gehouden te *Amsterdam*, in 1826, onder Nr. 65: „*Twee stuks Landschappen met reizigers en vee, door J. LOFVERS, h. 5 p., br. 6 p. 3 din.*” — Waarschijnlijk, is hij dezelfde, die hij *Van Eynden en Van der Willigen* als een zoon van *HENDRIK LOFVERS*, doch zonder doopnaam wordt genoemd, en, in 1814, omtrent 46 jaren oud, is overleden. Hij zal dus wel te *Groningen* te huis behooren.

LOGGAN (D.) is mij als teekenaar en graveur voorgekomen, op verscheiden boekprenten, en heeft zich, waarsehijnlijk, te *Utrecht* opgehouden, of er gewoond, omdat hij voor den beruchten poëet en schrijver, *Jonkhr. Everard Meyster*, de teekening heeft gemaakt van den ironischen Titel, geplaatst voor zijne *Poetice Policy, van de staetkundige Aeloutheit der Romeynen, 1656, 8°.* — Nog zijn de ordonnantiën door hem geteekend en gegraveerd voor de 20 platen in *Het verlost Jerusalem van Tasso, vertaald door H. Dulluert, Rotterdam, 1658, in 8°.* Sommige prenten zijn alleen beteekend *D. LOG* en *D. L.* — Onder het aantal portretten, meest van Engelseho vorsten, welko bij in *Engeland* vervaardigd heeft, komen er zelden van particuliere personen voor, en echter heeft hij er toch één, voor zoo ver mij is voorgekomen, naar de schilderij van *N. Ebbius* gegraveerd, zijnde dat van den *R. C. pastoor Arn. Louffius, te Weesp, aldaar, in 1656, in den ouderdom van 59 jaren, overleden.* — Alhoewel hij te *Dantzig, in 1630, werd geboren, — (en er verder verhaald wordt, dat hij, in Denemarken, bij SIMON VAN DE PAS de graveerkunst leerde, vandaar naar Holland is gekomen, en onder HONDIUS zijne kunst heeft voortgezet en beoefend; dat hij vóór de restauratie in Engeland, derwaarts is vertrokken, waartoo hem de weg door de HONDIUSSEN zeer gemakkelijk zal zijn gemaakt, dowijl JODOEUS en HENDRIK, de Jonge, aldaar, om zoo te zeggen, burgers waren) — heb ik hem hier toch eene plaats ingeruimd, daar hij zijne opleiding in de kunst, òf van een uitlandigen Hollander, òf in ons land genoten, en ook hier veel werken vervaardigd heeft. — Het eerste, wat hem in *Engeland* ter uitvoering werd opgedragen, waren Gezigten van de publicke gebouwen der Universiteit te *Oxford*, zijnde eene Verzameling van 40 platen, en onder den titel van *Oxonia illustrata, in 1675, verschenen; en in 1688, een soortgelijk werk, bestaande uit 30 platen, Cantabrigia illustrata.* Deze beide werken zijn onder denzelfden, en ook onder een Hollandschen titel: *Het Verheerlijkt Oxford, en Verheerlijkt Cambridge enz., te Amsterdam, bij Gerrit Tieden-burg enz., in f^o.-oblong uitgegeven, en in mijn bezit, sehijnende het mij toe, dat er een nieuwe titel voor de oorspronklijko gravuren is geplaatst, en de platen, welligt het eigendom van LOGGAN, alhier beland zijn. Geen dezer prenten is beteekend; zo zijn zeer net en stelschmatig gesneden, en, in waarheid, getrouwe afbeeldingen, zoo als ik over eenige gezigten kan oordeelen, welke ik te *Oxford* aangetroffen heb. — Zijn portret, horstbeeld, in medaljon, met potlood op perkament geteekend, vond ik vermeld in *Weigels Kunst-Catalog, 1856, Nr. 1827.***

LOGTEREN, of LOCHTEREN, (IGNATIUS VAN) is bij *Immerzeel J. VAN LUCHTEREN* genoemd. — Als werk van dezen beeldhouwer wordt in den *Catalogus* van

J. de Bosch, Amsterdam, 1825, bl. 38, Nr. 42, opgegeven: „Twee staande mansbeelden, het een voorstellende een lootsman, het andere een schieman, in eigenaardige kleeding; zeer goed bewerkt; ieder h. 2 p. 2 d.” — en in een *Idem, te Idem, 1798, van J. O. Hulsly, blz. 59, Nr. 8: Eene staande Diana, verzeld van een jagthond, door J. van Logteren; dit stuk, afkomstig uit het Kabinet van Pieter Locquet, verkocht te Amsterdam, 1783, is zeer fraai van palmhout vervaardigd.* — Nog vond ik in een *Idem, te Idem, 1785, van Joannes de Bosch, onder Nr. 9, blz. 124, Een kindje, verbeeldende de Bouwkunst, houdende een Colom in de handen;— Nr. 10. Een basrelief, verbeeldende Een Bachanaal, waarbij een Sileen, eene vrouw en kinderen; — Nr. 11. Drie stuks Termen, verbeeldende Boschgoden. — Nr. 12. Twee borsbeelden, een Faunus, en Eene vrouw op een piedestal.— Nr. 13. Twee rustende Sphinxen.*

LOIS, of LOYS, (JACOB) was, in het midden der XVII. eeuw, een hoogstbekwaam bouwmeester, te Rotterdam, welke stad, meer dan waarschijnlijk, die zijner geboorte was. In de *Cronycke der Stad Rotterdam enz., door S. Lois, 's Gravenhage en Delft, 1746, in 4°, lees ik, op blz. 159, het volgende: „1662. In de maend van Augusty, heeft men de fondamenten van het Nieuwe Gemeenelands-Huys beginnen te graven, en in September beginnen te heyen op de Magere Varekemarkt, by de Koolse Wegpoort enz., en op den 31 October, tusschen 9 en 10 uren, soo is den eersten steen geleyt van Heer Daniel Hoogendorp, Dyckgraaf van Schielant, Ridder, Heer van Mocr Capelle en Wildeveene, aen de Zuyd-oosthoek van de voorgevel aan den dyck van dit gebouw: den Boumeester van dit heele gebouw was JACOB LOIS, die dit heele werck van buiten en van binnen heeft geordineert, en alles heeft voltrokken totten eynde toe.”* — Dit gebouw is thans een Kunstmuseum, onder den naam van den Utrechtschen legataris, als *Boymans-Museum*, bekend. — In het jaar 1661, meldt de genocmde *Cronycke, bl. 158 verder: „Soo is aen de westzijde van de Leuvehave, op het Nieuwe Hooft, de fondamenten van een Nieuwe Poort beginnen te heyen; het werck wert geheyt, met lange greyne masten tot op het welsant, dat daer omtrent 72 voeten diep leyt; op dit heywerck heeft men sware fondamenten gemetselt, gelyx de gront, en doen is voort van witten arduynsteen een heerlyke poort opgemaect en in het jaer 1662 voltrokken.”* — Hierbij staat niet vermeld, dat hij er de bouwmeester van was, en echter is uit alles wel te vermoeden, dat zulks het geval is geweest, dewijl ik in het Werk: *Historische en Natuurkundige Lentereis door Zuid- en Noordholland, en een gedeelte van het Sticht van Utrecht, gedaan door een viertal vrienden enz., Amsterdam, by J. Loveringh, 1768, in 8°, op blz. 317, waar over de bolwerken en poorten aan de Maaskant gesproken wordt, het volgende aangeteekend vond: „Meest allen deftig gebouwd, doch de Wester nieuwe Hoofdpoort is de aanzienlykste van allen en door den vermaarden bouwkundigen JACOB LOYS ontworpen.”* — Het is hier de plaats, om nog te melden, wat tot de voltoojing van het bovengenoemde Gemeenelandshuis behoort: „Onder het balkon is een gesmeedt yzere tralywerck, 'twelke soo fraay met kindertjes, allerhande slag van bloemen, vrugten, gedraayde pylaaren en andere verwonderenswaardige fraayigheden is uitgewrogt, dat er de aanschouwers over verbaast moeten staan. Dit weërgaloose meesterstuk is binnen den tydt van tusschen de ses en seven jaaren voltooyt, door den konstigen Mecster Smidt Jacob Toorn.” Zie *Kabinet van Nederl. en Kleefsche Oudheden enz., door J. le Long, en met Prent-tafereelen van A. Rademaker enz., Amsterdam, 1732, in 4°, III, bl. 315.*

LOMBARDUS, of LOMBARD. (LAMBERT) Ik voeg bij het schrile artikel, door *Immerzeel* nopens dezen merkwaardigen kunstenaar gegeven, nog het volgende,

dewijl genoemde auteur het groote verschil van dezen naam, die met dien van andere kunstenaars, bij meest alle vreemde schrijvers, aan een- en denzelfden persoon gegeven, en zeer door elkaër verward, niet aanvoert. Ik geef hier alleen eene proeve uit het Register op *Vasari*, (*Paris*, 1842) door zijn Commentators op het artikel LAMBERTO LOMBARDO gemaakt: ZUSTRIS, SUTERMAN, SUSTERMANS of SUSTER, (LAMBERT), gezegd LAMBERTO LOMBARDO of TEDESCO, SUAVE of SUAVIUS, *geboren te Luyk*, 1506, *bloede* 1550, *schilder, arehiteet en graveur*. — Hier zijn stellig drie verschillende personen onder, door mij op hunne plaats vermeld. Ook *Sandrant* heeft hem met LAMBERT SUAVIUS vereenigd, niettegenstaande *Van Mander* deze beiden als twee onderscheiden kunstenaars opgeeft. — *Immerzeel* zegt, dat hij eene geleerde opvoeding heeft genoten, alsof hij van een gegoed en aanzienlijk geslacht afkomstig was. — Dit hoeft hij, waarschijnlijk, afgeleid uit de bekende bekwaamheden van LOMBARDO; doch het is zoo niet, want in het levensberigt, door zijn boezemvriend DOMINICUS LAMPSONIUS, in 1565 — een boek, reeds door *Van Mander*, en later door *Sandrant*, om de echte bron te hebben, te vergeefs gezocht, doch thans bekend, — vindt men vermeld, dat hij, in 1506, te *Luik*, werd geboren; dat zijne ouders zeer behoeftig waren, en hem het noodige schoolonderwijs niet konden laten geven. Toen hij begon op te wassen, plaatsten zij hem bij een schilder, niet met het vooruitzigt om een kunstenaar van hem te kunnen maken, maar om hem eene broodwinning te verschaffen. Wanneer, en op welke wijze hij tot het onderwijs van JOOST DE BEER en van JAN GOSSART (MANUSE) is gekomen, wordt niet gemeld. Eerst in den ouderdom van 32 jaren, reisde hij naar *Italië*, in het gevolg van den kardinaal *Polus*, hetgeen geschiedde op aanbeveling van *Everard van der Marek*, Bisschop van *Luik*. Toen hij zich daar, eenigen tijd, in alle deelen der kunst geoefend had, waarschijnlijk, door de zorg en ten koste van genoemden Bisschop, die als een kunstbeschermer bekend staat, werd hij, door diens overlijden, in 1538, verpligt, *Italië* te verlaten, en naar *Luik* terug te keeren, waar hij in de gunst is gebleven van drie opvolgende Bisschoppen, doch die hem, zoo het schijnt, geen voordeel hebben aangebragt. — Hij is, zeker, een der uitmuntendste mannen van zijn tijd geweest, zoo als uit het levensberigt, door LAMPSONIUS gegeven, blijkt. Het haart echter bevreemding, dat die schrijver al de bijzonderheden van zijn vroeger leven zoo naauwkeurig medegedeeld, en noch die van zijne laatste dagen, noch zijn sterftijd vermeld heeft. Misschien heeft hij het onaangenaam verhaal, namelijk, dat hij op het laatst van zijn leven een toevlugtsoord in het gasthuis *Mont-Cornillo*, te *Luik*, moest nemen, niet willen aanroeren, gelijk dit bij een geschiedschrijver dier stad wordt gevonden, in het bovenbedoelde Boekwerk, bij HUBERT GOLTZIUS, leerling van LOMBARDO, beroemd kunstenaar en geleerde, te *Brugge*, in 1565 gedrukt, die, zeker, met al de bijzonderheden van zijn leven, en misschien wel van zijn dood zal zijn bekend geweest, weshalve het bezwaarlijk valt, aan te nemen, dat zulk eene hoofdzak, bij een levensberigt, zou zijn verzuimd geworden. Dit zou de vooronderstelling van *Zani* versterken, die zegt, dat hij in 1565 nog leefde. Naar mijn oordeel, kan dit wel het geval geweest zijn, want het opschrift van het portret van LOMBARDO, bij de uitgave van het genoemde Werk van *Lampsonius* gevoegd, zonder naam van graveur — vermoedelijk door LAMBERT SUAVIUS, zijn schoonbroeder, gesneden — LAMBERTUS LOMBARDO *pictor Eburonensis, anno æt. XLV. MDLI*, komt volkomen overeen met het gehoordejaar 1506, door *Lampsonius* opgegeven. Is nu dit reeds lang bestaande portret eerst in 1565, zeker, voor het levensberigt, bij GOLTZIUS verschenen, gesneden, en werd zijn ouderdom er bijgevoegd, dan is het geenszins denkbaar, dat men niet te gelijkertijd het jaar van zijn overlijden (zoo hij werkelijk

overleden was) er bij zou hebben gesteld. Het komt mij voor, dat hij, in een vergeten staat zijne levensdagen eindigende, op het kunsttooneel in het vergeetboek is geraakt, en men later, naar gissing, zijn sterftijd omstreeks 1560 heeft bepaald, zoo als op een portret, door THEODORUS GALLE, te *Antwerpen* uitgegeven, vermeld staat; dit kan, als genoegzaam 40 jaren later verschenen zijnde, hier niet beslissen, dewijl GALLE het levensbericht, door GOLTZIUS uitgegeven, zeker, niet heeft gekend. Het genoemde portret, door vele schrijvers tot bewijs aangevoerd, dat hij in 1560 zou zijn overleden, heeft mij genoopt, een en ander wat breedvoeriger uit een te zetten, teneinde gelegenheid te geven, om te onderzoeken, in hoe verre mijne overwegingen al dan niet gegrond zijn. — De beroemde boekverzamelaar *Van Hulthem* bezat, in zijne rijke Bibliotheek, twee exemplaren van het Werk van LAMPSONIUS, en heeft daarop eene aantekening gemaakt, zie Nr. 22822 van den *Catalogus*, loopende over de hooge zeldzaamheid van dit boek, als ook over de twee vermelde portretten — dat van GALLE is er stellig ingevoegd — die, zoo als hij zegt, zijn geboorte- en sterftijd beslissen, doch waarmee ik mij, om bovengenoemde redenen, nog niet vereenigen kan. Beide exemplaren berusten thans in de *Koninklijke Bibliotheek*, te *Brussel*. — Welligt zal eenmaal de sluijer, die de laatste levensdagen van dezen grooten man bedekt, worden opgeheven, en het zou mij niet verwonderen, dat hij zich wegens de woelingen, door de Reformatie veroorzaakt, bij tijds afgezonderd heeft. — Zijn werk komt zeldzaam voor. Wijle de onvergeetlijke kunstmeenas, Koning Willem II., bezat van hem drie stukken, als: 1.) *Een droombeeld*. *Op een vlak huisdak, is een heilig persoon, in diepen slaap voorgesteld; in het volgende gezigt verschijnt hem de Aartsengel Michaël, in een rijk krijgsmans-gewaad gedost, omgeven door drie andere gewapende engelen, waarvan er een, het zwaard der Godlijke gerechtigheid draagt; men ziet van het huisdak in een tuin; en in de verte eene rivier met een brug; dit landschap geeft het stuk een aangenaam en schilderachtig geheel.* — 2.) *Eene voorstelling van de Roode Zee, verbeeldende Mozes, omringd van de Israëlitén, na den doortogt der Roode Zee, en Pharao met zijne legermagt op het punt, om door de golven verzwolgen te worden; dat stuk, de weêrgâ van het voorgaande, vereenigt, even als het eerste, alles in zich, wat men in de werken dier kunsteeuw wenscht te vinden: frischheid van kleur, schoone samenstelling en juiste teekening.* — 3.) *De tuchtroede Gods; deze schilderij bestaat uit twee afdeelingen, en paart vele uitmuntende hoedanigheden te zamen; op het linker-gedeelte is Eene schipbreuk voorgesteld, met verschillende eigenaardigheden; de regter-afdeeling stelt eene stad voor, die door de pest geteisterd wordt: overal ziet men lijken, doorkisten en begrafenistoestellen. Twee engelen, waarvan er een boven eene processie zweeft, en de andere zich op een toren, die in de verte staat, bevindt, schijnen door hunne tegenwoordigheid aan te duiden, dat de toorn Gods bedaard is; dit stuk is volkomen bewaard gebleven.* — Bij den verkoop, te 's *Hage*, in 1850, heeft het eerste f 1900, het tweede f 1450 en het derde f 1850 opgebracht; zij zijn door de Makelaars *Roos* en *Brondgeest* gekocht. — Uit deze, en nog enkele stukken, in sommige Galerijen aanwezig, is moeijelijk het hooge standpunt te beoordeelen door hem in de kunst bereikt, want bijna al zijn voor-naamste werken, te *Luik* voorhanden, werden door *Hendrik Maximiliaan van Beijeren* naar *Bonn* overgebracht, om er zijn Paleis meê te versieren, en waar ze, bij het bombardement dier stad, in 1703, door *Menno Coehoorn*, die in drie dagen *Bonn* bemagtigde, een prooi der vlammen werden. Dit laatste bericht wordt ons door *Bryan-Stanley* medegedeeld; ik voeg er bij, dat de genoemde *Hendrik Maximiliaan*, zal moeten zijn *Maximiliaan Hendrik van Beijeren*,

keurvorst van *Keulen*, Bisschop van *Luik* en *Hildesheim*, geboren 1621, overleden 1688 (of 1693), en die, in 1650, beide deze mijters had aanvaard, zoodat het vervoer der schilderijen in den loop zijner 38 jarige regering plaats vond. — In het *Museum*, te *Berlijn*, zijn twee schilderijen van hem aanwezig, als: *Eene zittende Maria*, houdende op de beide armen het in linnen doeken slapende kind, h. 2 vt. 6 dm., br. 2 vt. 1 dm., Rijnl.; — en, *De opwekking van Lazarus*, h. 8 1/4 dm., br. 1 vt. 2 1/2 dm. — In de *Galerij*, te *Weenen*, *De aanbidding der herders*, h. 3 vt. 6 dm., br. 4 vt. 10 dm., Weener maat, of 316 str. Ned. — In het *Museum-Ertborn*, te *Antwerpen*, *Een mansportret*, borststuk, *ætatis* 19; h. 46, br. 33 dm. Ned. — Voor het stedelijk *Museum* te *Luik*, is in dit jaar, 1859, eene schilderij van LOMBARDUS aangekocht, van Doctor *Lombard* afkomstig. Zie *Journal des Beaux-arts etc. Bruxelles*, 1859, Nr. 4. — Bij *Nagler* staan 40 stuks prenten, meest door LAMBERTUS SUAVIUS, naar zijne werken, gegraveerd, beschreven, en waaronder er zijn, zoo als Nr. 1. *De 12 Apostelen*, waarvan er eenige met L. L. en andere weêr met L. SUAVIUS inv. — onder anderen, Nr. 10 in mijn bezit — zijn beteekend, en waardoor sommige auteurs meenen, dat LOMBARD er ook eenige gegraveerd heeft; doch dit is het geval niet; ze zijn door ééne hand nitmuntend bewerkt, en behooren tot de beste graveerkunst van dien tijd. LOMBARD was een stout teekenaar, hetgeen mij gebleken is uit een studie-blad, in mijn bezit, voorstellende *Twee beelden ten voeten uit, als Apostelen gekleed*, die in gesprek zijn, met de pen en opgewasschen, beteekend 1552, LAMB. LOMBART. Op al de prenten, mij voorgekomen, als ook die door C. CORT, staat L. LOMBARDUS, doeli nimmer heb ik iets met den naam van SUSTERMAN, als zijn werk, beteekend gezien. — Behalve de reeds hier bovengenoemde portretten, bestaat er nog een door H. WIERIX, en de kopij daarvan door H. HONDIUS, waarnaar dat, wat in *Van Mander* en andere auteurs voorkomt, is genomen.

LOMBEQUE. (JEHAN VAN) In de Archiven van *Rijssel*, vindt men, in de oudo graaflijke Rekenkamer der Hertogen van Bourgondië, op het jaar 1466-67, het volgende aangeteekend: „A JEHAN VAN LOMBEQUE, graveur de scaulx, demourant à *Bruxelles*, pour ses paines et sallaire d'avoir gravé de nouvel la circonscription du seel de l'ordre de la Thoison d'or de MdS. LXX S." — Zie *Le Comte de Laborde, Les Ducs de Bourgogne etc., Tom. I., Seconde partie*, p. 498; *Paris*, 1849, in 8°.

LOMMELIN (ADRIAEN) is, volgens *Félix Bogaerts*, een Belgisch graveur geweest; *Heller (L.)* zegt, geboren te *Amiens*, in 1636. — Zeker is het, intusschen, dat hij zich in *België* gevormd heeft, en aldaar steeds is werkzaam geweest. — Men kent van hem in gravure het *marmere Grafmonument van den kanonik Jan Gevaerts*, door ARTUS QUELLINUS vervaardigd, naar de teekening van RUBENS, dat voorheen in de hoofdkerk van *Antwerpen* stond. — *De Aanbidding der Wijzen*, naar RUBENS, 1644. — *De Triumph der Christlijke liefde*, naar DENZELFDEN. — *De doop van Christus*, naar DENZELFDEN. — *R. P. Joannes Baptista e Soc. Jesu*, naar A. VAN DYCK. — *Joannes Carolus della Faille, Antwerp. Societate Jesu in Academia Madrid. Professor etc.*, naar DENZELFDEN. — Hij heeft ook prenten voor boekwerken gemaakt, onder anderen, de voornaamste platen in f°. naar de teekeningen van A. DIEPENBEEK, voor het Werk van *P. Hazart, Kerkel. Gesch. van de geheele Wereld, enz. Antwerpen*, 1668, 4 deelen in f°, alsmede voor het plaatwerk *Theatrum Imperatorum etc., Antwerp., by P. de Jode*, 1652, in 4°.

LONDERSEEL (ASSUERUS en JAN VAN) zijn beiden bij *Immerzeel* beschreven; ik voeg ze hier bij elkander, om aan te wijzen, dat JAN, waarschijnlijk, de zoon was van ASSUERUS, hoewel er vermeld staat, dat JAN, in 1582, te *Brugge* ge-

boren is. Dit kan ook wel zijn, dewijl de vader veel in *België* heeft gewerkt aan platen voor Boekwerken enz., die aldaar zijn uitgegeven, en zich zeker met zijn gezin in het toen nog bloeiende *Brugge* heeft opgehouden, en er misschien wel overleden is. Zij hebben te zamen een werk volvoerd, bestaande uit dertig stuks keurige gravuren in f^o.-oblong, naar MAARTEN DE VOS, eerst uitgegeven door *Claes Jansz. Visscher*, te *Amsterdam*, en later nog eens, bij *Joannes Covens en Cornelis Mortier*, aldaar, zijnde voorstellingen uit *Het leven der H. Heremieten* enz. Hieruit zou men kunnen besluiten, dat het vader en zoon is, of dat zij ten minste, zeker, aan elkander verwant waren, want, dat twee verschillende personen, van een-en-denzelfden naam, één plaatwerk zouden gesneden hebben, is, mijn bedunkens, niet aanneemlijk. — Verder 12 stuks, *Officieren en Soldaten van een regiment Hollandsche Infanterie*, door H. GOLTZIUS, zijnde kopiën naar J. DE GHEYN. — *Een altaar, waarboven het Hoogwaardige verheven is; rondom zijn alle Heiligen vergaderd*, naar P. VAN DER BORCHT, 8 pl., in 4°. en 8°., behoorende in een Missaal; de keerzijde is met den tekst bedrukt. — *Immerzeel* zegt, dat het graveerwerk van JAN „vrij stijf en hard is,” doch ik vertrouw, dat hij weinig van zijne kunst heeft gezien, en bij gevolg te ligtvaardig oordeelt. Als bewijs voor het tegendeel, voer ik aan het *Portret van D. V. COORNHERT*, in kl. 4°., misschien naar de groote plaat van HENDRIK GOLTZIUS genomen, waaruit men zien kan, met welk eene stoute en vaste hand, fiks en naar den aard der kunst bewerkt, hij ons eene voortreffelijke plaat heeft nagelaten. Mijn exemplaar is in den grond links beteekend J. V. L., alwaar ook staat C. C. (CORNELIS CORNELISZ. van *Haarlem*) zijnde de schilder van het oorspronkelijke portret. Ik bezit nog een exemplaar, zonder naam, denkelijk eene kopij naar JAN VAN LONDERSEEL, — of misschien J. MULLER — door een ander, ook naar dat van GOLTZIUS gesneden, doch dat niet zoo vrij en los met de burin is behandeld als het eerste. — ASSUERUS heeft nog de prenten, zijnde zeer fijne houtgravuren, gesneden naar de teekeningen van P. VAN DER BORCHT, voor het Werk: *De Schipvaart ende Reysen gedaen in 't landt van Turckyen, deur N. de Nicolay Dalphinois, heere van Arfeville... met eenensestig figuren naer t leven ghedaen, soo wel van Mans als van Vrouwen, na de diversiteyt van de Natien, hun dragten, habytten, wetten, religie ende manier van leven, soo wel in tyden van Peys als van Oirloghe. T Antwerpen, by Willem Silvius, 1576, in 4°., 60 pl.* In het volgende jaar, is, bij denzelfden uitgever, weder een druk, in 4°. verschenen. Zie *Catalogus van Borluut de Noortdonk*, 1858, Nr. 2708. — Bij Nagler vindt men van ASSUERUS graveerwerken 29, en van JAN (die naar de 100 stuks loopen) 33 nummers vermeld.

LONGE (ROBERT LA, OF LE) werd te *Brussel* geboren, en is een van dat aantal schilders, die in *Italië* den bijnaam van FIAMINGO — Zie aldaar. — hebben bekomen. Hij heeft, waarschijnlijk, zijne akademische studiën te *Bonisoli* vervolgd, en zich den schildertrant van MASSAROTTI eigen gemaakt; doch, hetzij hij zich naar deze academie, of naar die van *Piacenza* vormde, hij nam onderscheiden manieren aan, welke hij te zamen op eene verdienstlijke wijze malsch, harmonisch, en door zijne schitterende kleuren, tot een schoon geheel wist te brengen. Te *Cremona* heeft hij het *Leven der H. Theresia* geschilderd; te *Piacenza* dat van *St. Anthonius*, waar tevens van hem in de hoofdkerk berust het beroemde altaarstuk, voorstellende den *H. Xaverius*, die, door engelen ondersteund, uit deze tot eene andere wereld overgaat. Hij was wegens zijne fraaije portretten zeer vermaard, en stierf, te *Piacenza*, in 1709. — In den *Guida di Piacenza* wordt hij DA LONGE genoemd. Zie *l'abbé Lanzi*.

LONGUEIL. (JOSEPH DE) Deze kunstgraveur wordt door Nagler vermeld, als, in 1736, geboren te *Rijsscl*, in *Vlaanderen*, en, in 1790, overleden, te *Parijs*. Hij heeft een aantal gravuren voor prachtige Fransch-litterarische werken enz. vervaardigd.

LONGUS. (PETRUS PETRI) Zie op PIETERSZ. (PIETER)

LONS. (DIRK EVERSEEN) *Immerzeel* zegt, dat er van dezen graveur alleen eenige landschapjes, met groote windmolens, voorkomen; ik voeg er bij, dat die uit 4 stuks in 4°. bestaan, en in de manier van J. VAN DE VELDE zijn bewerkt. — Verder is nog van hem bekend: *Eene II. Familie, met St. Elisabeth en St. Jan*, naar A. VAN NIEULANDT, geestig nitgevoerd, doch gebrekkig van teekening. — Nagler vermeldt nog *de II. Maagd, met het Kind aan de borst*, onder een boom gezeten, naar A. BLOEMAERT, waaronder staat: *Blanda Dei genitrix* etc., beteekend D. E. L. (ONS) in f^o. — Vervolg van 8 bladen, in 8°. *Hollandsche kleederdragten*, DIRK EVERSEEN LONS fecit et ex., — *Gezigt op de stad Neurenberg, met het portret van ALBRECHT DURER*, 1666, in f^o.-oblong. — Zie *Le Blanc*.

LONSING (F. J.) *Immerzeel* eindigt diens levensberigt daarmee, dat hij zich, in den jare 1783, te *Bourdcaux* gevestigd had. Hierop laat ik volgen, dat hij aldaar, in 1799, is overleden. Nog even vóór zijnen dood, werd hem, door een rijken handelaar dier stad, het beschilderen van eenige zalen zijner woning opgedragen. De hoogachting, die hem, eene reeks van jaren, daarna, nog werd toegedragen, is gebleken uit zijn *Portret*, door *Gochals*, te *Gent*, uitgegeven, en opgedragen aan de *Société des Beaux-arts à Gand*, in 1833. Zie *Messageur des Sciences etc., Gand*, 1833, I, p. 62. — Behalve de platen, door hem gegraveerd voor het Werk *Schola Italica Picturæ* etc., *Romæ*, 1773, in f^o., noemt *Le Blanc* nog *De Graftegging van Jezus*, naar RAPHAEL SANZIO; en *Meleagar en Atalante*, naar GIUL. PIPPI, gr. in f^o.-oblong.

LOO (JOHANNES VAN) is de stamvader geweest van een nitgebreid kunstenaars-geslacht, waarschijnlijk, afstammende van het oud-aanzienlijk Haarlemsch geslacht *Van Loo*. *Theodorus Schrevelius*, in zijne *Beschryving van Haarlem*, bl. 277, van de geslachten sprekende, die bij den bekenden togt der Haarlemmers, tijdens de belegering van *Damiate*, in 1219, hunnen roem hebben gehandhaafd, en de wapenschilden aanwijzende, die nog door vele dier geslachten werden gevoerd, als van dien tijd dagteekenende, zegt: „Eyndelyck de witte en zilvere Leeu, in een blauu velt, beduyt 't geslacht *Van Loo*, die *Jacob van Loo* een luyster ghegeven heeft in de tocht van *Damiaten*: en de namen van die van *Van Loo* zijn niet vervallen door d' outheyt van tyden.” enz. — Verder: „Alsoo is het geslacht *Van Loo* voortgeteelt door een vruchtbare generatie, tot op dezen huydighen dagh, in welke nog overigh is de late posteriteyt van der voorvaderen deugden, do *Hr. Joh. van Loo*, Burgemeester, met syn soon, Licentiaet in de Rechten, die nog secretaris van schepens, en in goeden aenzien is.” Dit zegt hij in 1647 van hen, die nog in *Haarlem* in de regering waren, waaruit ik zou afleiden, dat de vruchtbare generatie ook elders verspreid, en de hier-bedoelde JOHANNES VAN LOO, te *Sluis*, in *Vlaanderen*, gevestigd was, dewijl JACOB — bij *Immerzeel* geboekt — omstreeks het midden der XVII. eeuw, aldaar geboren werd, en PIETER, óók bij hem vermeld, te *Haarlem*, in 1731, ter wereld kwam. Dit is echter zeker, dat het aantal kunstenaars van dien naam, in *Frankrijk* met roem bekend, allen uit onzen JOHANNES zijn voortgesproten, waarvan het sieraad der Fransche kunstschool, en de hoveling der Vorsten, CHARLES ANDRÉ VAN LOO, wegens zijne uitstekende hoedanigheden, met de *Orde van den II. Geest* werd versierd, en in 1765 overleden is. — Zichier eene kleine genealogische tafel, gelijk *Norillo* ons die in zijne *Geschiede der Mahlerey in Frankreich* heeft opgemaakt:

JOHANNES VAN LOO

JACOB

geb. 1614 † 1670

LOUIS

JAN BAPTIST

CHARLES ANDRÉ

geb. 1684 † 1745

geb. 1705 † 1765

LOUIS MICHEL. CHARLES AMADÉE. CLAUDE. FRANÇOIS. HYPOLITE.

Bij de vreemde Auteurs wordt deze naam VANLOO geschreven.

LOOIMANS (...) Bij *Weyerman* lees ik het volgende: „LOOIMANS was geen gemeen historieschilder, een Antwerpenaar van geboorte, die een aardige, vrolyke, losse knaap had tot zoon, onzen byzonderen vriend ruym vyf-en-twintig jaren geleden, (1700) die des vaders styl volgde, en nu en dan eens ging reyzen na *Vrankryk* of na *Duytslant*; doch, waar hy eyndelyk is vervaaren, kunnen wy den lezer niet zeggen.”

LOON (THEODORUS VAN) is bij *Immerzeel*, doch zonder tijdsbepaling, beschreven. *Fiorillo* zegt, dat hij omstreeks 1629 geboren werd, en *Nagler* voegt er bij, te *Brussel*. Dit alles berust echter op losse gronden, en waarom *Houbraken*, die *Leuven* als zijne geboorteplaats opgeeft, dan niet wederlegd? Dit is echter thans als stellig bevestigd, dewijl hij, als een der voorname mannen van *Leuven*, onder de 18 *Standbeelden*, die den gevel van het stadhuis aldaar versieren, en waarvan de modellen in 1857 werden geplaatst, is opgenomen. Het opschrift van zijn Standbeeld luidt: „THEODOOR VAN LOON, schilder, te *Leuven* geboren, in 1595.” — Teneinde dezen kunstenaar meer van nabij te doen kennen, voeg ik er de volgende uittreksels uit de *Brieven van Puteanus* bij. In een er van, prijst hij THEODORUS VAN LOON (*Bruxellensis*) „wegens zijn talent als schilder, en als fijn-beschaafd man, die te leven weet, sprekende, alsof hij in de school der wijsheid ware groot gebracht, die, van het schilderen vermoeid, zich met de letteren kan vermaken enz.” In een anderen Brief zegt hij: „Zoo moet in het *Theatrum Miraculorum* het scheppend penseel van mijn vriend en landgenoot THEODORUS VAN LOON bezig gehouden worden, opdat de kunst zegeviere, en de beelden-zelve door hunne schoonheid niet dan als wonderen gezien worden.” — In een derden: „Onze THEODORUS, opregt als treffelijk in de kunst, is Zaterdag bij mij geweest; ik bedrieg mij of hij zal blijven.” — Eindelijk, in een vierden, schrijft hij: „Mijn verzoek is, mij eenig beeld te willen suppediteren, met de stralen der zon omgeven, dat door de hand van den snijder weldra in hout gebracht worde; want dat heb ik liever dan koper, en voegt beter in den druk. Die *Pegasus*, weleer door u geteekend, hoe gespierd en gevleugeld ook, heeft kunnen moede worden, en bij zijne muse uitrusten.” Zie *Epistole Er. Puteani; Coloniae*, 1681, in 8°, 11 Dec., 1612, Junij, October en December, 1623. — Zijn *portret* komt voor in de bekende *Konstkamer* van A. VAN DYCK, PAUL PONTIUS *sculp.*, in f^o.

LOOS. (DE) Deze kunstenaar zou, volgens *Descamps*, in *Mechelen*, gearbeid hebben; hij vermeldt van hem *Een Altaarstuk*, met de voorstelling van den *H. Xaverius*, dat in de *Jesuiten-kerk*, aldaar, aanwezig is; er wordt geen leeftijd ofgegeven.

LOOSBROEK, (J. P.) woonachtig te *Rotterdam*, beoefent, als liefhebber, tot uitspanning, het vak van bloem- en fruitschilderen, en heeft aldaar, op de in 1840 gehouden Tentoonstelling, zulk een tafereel geleverd, dat veel verdienste had.

LOOSE. (BASILE DE) Van de hoogst-verdienstlijke kunstwerken, door den Heer DE LOOSE, sedert het sluiten van *Immerzeels* Werk, vervaardigd, wil ik er hier eenige voor de geschiedenis aanwijzen. Hij slaagt er bij uitnemendheid in, om, in TEREBOUR's manier, satijnen kleeding voor te stellen, en mogt voor zulk een tafereel, de *Koninklijke Medalje*, op de Tentoonstelling van 1842, te Brussel, behalen. — Eene uitmuntend-bewerkte schilderij, rijk van zamenstelling, verbeeldende *Een Kinderfeest, in eene school*, hekleedt eene plaats in het *Museum*, te Leipzig. — In dat van Bergen, in *Henegouwen*, bevindt zich een tafereel als het eerstgenoemde. — In het Kabinet van den Heer Wagner, Consul van Z. M. den Koning van Zweden, te Berlijn, prijken twee zijner huiselijke tafereelen. — Voor den Heer Bingham, secretaris van den gezant van H. M. de koningin van Engeland, te Turin, heeft hij drie rijke tafereelen, uitmuntend, geschilderd. — In 1858, heeft hij een fraai genrestuk, op de Tentoonstelling te Hamburg, geleverd, dat voor 2500 fr. werd verkocht. — Deze ijverige kunstenaar heeft veel stukken vervaardigd, die in Rusland, Duitschland, de Nederlanden, en andere streken van Europa, zijn talent vertegenwoordigen, en is nog steeds onvermoeid werkzaam, om zijne werken meer en meer te volmaken. De Heer DE LOOSE heeft, behalve dat alles, vele goed-gelykende portretten, zoowel levensgroot, als in het klein, vervaardigd. — Eenige zijner kabinetstukken zijn gelithographiëerd in het licht verschenen.

LOOSE. (JOANNES JOSEPHUS DE) Bij het herigt van *Immerzeel*, voeg ik nog, dat zijn portret voorkomt in de *Collection de Portraits des Artistes modernes* etc. door J. J. ECKHOUT, Bruxelles, 1822, in f^o., en dat hij den 4. Februarij, 1849, te St. Nicolaes, in den ouderdom van 79 jaren overleden is.

LORIT. (J.) Van dezen kunstenaar is mij voorgekomen een schilderijtje, voorstellende *Een Nis, waarin een oud man, met een porcelijnen bierkan in de hand*, in de manier van A. VAN OSTADE; of het eene kopij naar diens werk is, kan ik niet beslissen. Het stukje was goed van kleur, maar de schildering had weinig verdienste, en droeg het jaartal 1688. — Meer is mij noeh van zijn persoon, noeh van zijne werken bekend; hij zal, waarschijnlijk, als liefhebber, voor uitspanning hebben geschilderd.

LORME (ANTON DE) is bij *Immerzeel* vermeld, doch zonder de minste tijdsbepaling te geven, wanneer hij heeft gehloeid. — In de *Pinacothek*, te München, is één stuk van hem, door het licht van een kerkkroon, wordt het inwendige eener kerk, in oud Dorischen stijl gebouwd, verlicht, met veel figuren; op dit stuk staat: A. DE LORME, 1642. In den *Catalogus* dier Verzameling is hij ANTON genaamd, en er wordt hij gezegd, dat hij omstreeks 1660 nog in leven was. Dewijl zijne stukken schaars gevonden worden, zoo vermeld ik, die mij zijn voorgekomen. Dus berust er nog één in de Graaflijk-Schönbornsche Galerij, op het slot *Pommersfelden*, bij Bamberg, in den trant van PIETER NEEFS, uitvoerig geschilderd, voorstellende *het inwendige eener rijk gebouwde kerk, met figuren*, en van eene krachtige uitwerking. — Er wordt nog gemeld, dat sommige zijner schilderijen door GERARD TENBURG zijn gestoffeerd. — In de heroemde Dordtsebe Kunstverzameling van den Heer Herman de Kat van Barendrecht, bevindt zich een schoon stuk van onzen DE LORME, verbeeldende *Eene kerk van binnen, bij avondstond*.

LOSSENBRUY (J.) staat vermeld in den *Catalogus* van J. de Bosch, Amsterdam, 1785, Nr. 475: *Twee landschappen*, door J. LOSSENBRUY. Dit is immers de hentenaam van ADRIAAN HONING, — Zie aldaar. — zoodat de voorletter J. wel eene fout zal zijn.

LOTEN, of LOOTEN (JAN) staat reeds bij *Immerzeel* beschreven; ik voeg er bij, dat er ook landschappen, door hem geschilderd, voorkomen, die door NICOLAAS BERCHEM zijn gestoffeerd. Zie den *Catalogus der Verkoop van den Heer L., te Rotterdam*, 1816, Nr. 85. — Bij sommige auteurs vindt men hem als JACOB LOTEN en als LOATEN, in de Beschrijving der Schilderijen van Karel II, Koning van *Engeland*, geboekt; doch dit is eene fout, even als *Bryan-Stanley* zonder eenigen grond zegt, dat het onzeker is, of hij een *Zwitser*, of een *Hollander* geweest is. — Zijn overlijden wordt gesteld in 1681. — Zijn werk zweemt zeer naar dat van EVERDINGEN, zoo als in het Koninklijk *Museum*, te *Berlijn*, een stuk te zien is, met het jaartal 1659, en den naam JAN LOOTEN. — In dat te *Brussel*, berust een *boschrijk landschap*, waarin een weg leidt naar een oud slot, dat door het geboomte bespeurd wordt; h. 157, br. 175 duim Ned.

LOTIN. (JOORIS) In de Ms. Rekeningen van het O. L. V. Hospitaal, te *Audenaerde*, vindt men, op het jaar 1508—9 aangeteekend: „Item betaelt JOORIS LOTIN, van een beelde van JHS, in den merekele (Fronton) van der nieuwer poorte vooren, ende denzelven merekele III lib. Par.” — Zie over het berigt dezer Rekeningen op HOEN. (JACOP)

LOTIJN, (JOHANNES) „geboortig van *Brussel*, was een fraay Bloemschilder, en kwam in dienst van de Koninginne Maria van *Engeland*, dog na de dood van die vorstin, 1695, Castelein op t Princenhof, te *Brussel*, geworden zynde, is eyndelyk ook aldaer overleeden.” Uit *Pieter Terwesten*, Ms., die zijn bloeitijd in het jaar 1686 stelt.

LOVANO. (LODOVICO DA) Zie LEUVEN. (LODEWYCK VAN)

LOUIS. (DANIEL) Deze beroemde glasschilder wordt bij *Immerzeel* gezegd, in de XVI. eeuw gebloeid te hebben; ik vind het noodig, er bij te voegen, dat wij weten, dat hij reeds in het begin dier eeuw bloeide, en dus in de tweede helft der XV. eeuw geboren werd. In den *Messenger des Sciences et des Arts etc., Gand*, 1833, I, p. 14, vindt men oorspronkelijke rekeningen van hem vermeld; ook in dien van 1836, p. 328, komt hij voor. — *Immerzeel* zegt verder, dat het monogram van zijn zoon LIEVEN LOUIS, die mede een voornaam glasschilder was, achter zijn Werk geplaatst staat, doch het is er niet te vinden; wel dat van den veel later bekenden graveur JAN LOUIS. — Dat van DANIEL wordt in den bovengemelden *Messenger* meêgedeeld. — *Brulliot*, die het gehistorieerde monogram van LIEVEN LOUIS geeft, zegt, dat hij hetzelfde teeken ook als handteekening onder kwitantien plaatste.

LOUIS. (JAC.) Aldus vind ik zijn naam onder twee prenten in f^o. in de hoogte, naar de schilderij van A. VAN OSTADE *pinx.*, de eene voorstellende *Een hooge schuur, waarin eene vrouw een ketel schuurt*; achter in zijn er twee bezig, bij een geladen wagen; fraai gesneden. — De andere, naar W. KALF, in 4°., beide beteekend JAC. LOUIS *sculpsit*. Is deze nu een andere persoon dan de bekende JAN LOUYS, of LOYS, zoo zou de fout weder aan den lettergraveur liggen, en behoorden die prenten tot het werk van JAN. Zie aan het slot aldaar.

LOUIS. (LEONARD FRANÇOIS) Deze bekwame Haagsche portretschilder is bij *Van Gool* en *Immerzeel* vermeld, doch zonder zijn sterftijd op te geven. *Pieter Terwesten* meldt in zijn Ms., dat hij in 1786, 84 jaren oud, te 's *Hage* overleden is.

LOUIS. (LIEVEN) Zie op LOUIS. (DANIEL)

LOURON, LAURON, of LAURUN. (M.) Zie op LARON. (MARCELLUS)

LOUW, of LAUW (PIETER) is bij *Immerzeel*, als kunstschilder, vermeld, doch deze heeft geen melding gemaakt, dat hij ook de graveerkunst beoefende. Ik

bezit, onder meer anderen, een groote plaat in f^o., zwarte kunst, door hem gegraveerd, die van zijne bedrevenheid in dat vak getuigt, voorstellende *eene zittende vrouw in peinzende houding, met een Bijbel op haren schoot*, naar REMBRANDT; onder aan staat: *'t Origineel is in 't Cabinet van den Heer H. de Winter*, door P. LAUW fec., en bij P. Fouquet, Junior, te Amsterdam, uitgegeven. — Op eene teekening, in mijn bezit, verbeeldende: *Een groep kindertjes*, staat, door hem-zelfen geschreven, P. LOUW. Wat is nu goed? — Er moet meer werk van hem bestaan, dat, welligt, zonder zijn naam is verschenen, want in eens zulke degelijke kunst voort te brengen, behoort niet tot den gewonen regel; alles heeft zijn begin en voortgang, bij den een wel wat vlugger, dan bij den ander; doch met den zoogenaamden Franschen slag kan men er nimmer komen. — Later zag ik, dat hij het *portret* van den vermaarden HENDRIK BUSSEBUS, van Amsterdam, Zie aldaar. — in gemelde kunst fraai heeft bewerkt, en vooral *een gebaard jeugdig man, met een bonten muts op*, in buste, van voren te zien; beteekend REMBRANDT p., P. LOUW f., h. 140, br. 105 str. Ned., en dat insgelijks fraai te noemen is. — *De Vaandeldrager*, naar REMBRANDT pinx, P. LOUW fec., in gr. f^o. — *Zijn eigen portret*. — *Portret van D^o. Hageman*; P. LOUW pinx. et fecit, in kl. f^o. — Een borstbeeld van *een man in Oostersehe kleeding*, — en, *een idem*, beiden naar REMBRANDT. — Hij was, gedurende een aantal jaren, een der Bestuurders van de Amsterdamsche Teeken-akademie; reeds in 1743, telde men hem onder de leden, en, in 1768, in het Bestuur. — In 1794 was hij nog in leven, zeggen van Eynden en van der Willigen, en Nagler voegt er bij: „eerst tegen 1800 stierf deze kunstenaar.” — Zijn *portret*, borstbeeld, links, met open hals, en een bonnet op, is in zwarte kunst, zonder naam, in kl. 4°., door hem fecit.

LOUYS, of LOYS (JAN) staat reeds bij Immerzeel geboekt. Ik laat hier volgen de door hem vervaardigde gravuren, bij Nagler vermeld, als: *De Opwekking van Lazarus*, naar JAN LIVENS, met de opdracht aan Deckies, door P. SOUTMAN, in f^o.; de eerste druk met het adres van C. de Jonghe; eene schoone prent, en zeldzaam. — *Eene rust op een Diana-jagt*, naar RUBENS, in f^o. Deze schilderij is in de Pinacothek, te Munchen. — *St. Anthonius*, naar de prent van A. DURER, van 1519. — *Een Boerenbinnenhuis*, naar A. VAN OSTADE, in f^o. — *Een Boerengezelschap*, naar BOTH, in f^o. — *Een Hollandsche keuken*, naar W. KALF, in f^o. — *De Kastanjeverkooper*, naar BOTH, in f^o. — *Philips de Goede, hertog van Bourgondië*, naar SOUTMAN, in gr. f^o. — *Lodewyk XIII., koning van Frankrijk*, naar RUBENS; idem — *Anna van Oostenrijk*, naar DENZELFDEN, weërgâ. — *Philips IV., van Spanje*, naar RUBENS, in gr. f^o. — *Elisabeth van Bourbon*, zijn gemalin, weërgâ, idem. — *Frans Thomas van Savoye, Prins van Carignan*, naar VAN DYCK, in gr.-f^o. — Het schijnt mij toe, dat de prenten, op JAC. LOUIS vermeld, — Zie aldaar. — onder de hiergenoemde ook voorkomen; even als bij *Le Blanc*, die prenten naar A. BOTH, tot 16 stuks toe, op JACOB LOUIS beschrijft, en zelfs op zijn artikel JAN, naar JACOB LOUIS verwijst. Welk eene verwarring! De vraag is maar, heeft er een JACOB bestaan? Over een JAN is, bij geen mij bekend auteur, twijfel of verschil van meening.

LOVER (PIETER) was een wapen-glasseilder, — *pancau héraldique* — die, volgens van Spaen, *Beschryving van Rotterdam*, aldaar, in de XVII. eeuw, blode.

LOY. (GODFRIED VAN DER) „Dr. Godfried Stryoye, prior van het klooster der Predikheeren, acnvaerde in zyn huis, rond 1530, eenige beeldhouwers tot het uitvoeren van een nieuw gestoelte voor het koor zyner kerk, op voorwaarde, dat zy niets meer dan de kost zouden genieten. Onder deze bevond

zich GODFRIED VAN DER LOY, die, aengezet door de opwekking van den Prior, en door het voorbeeld van een heilig leven, zich als kloosterling liet aenvaerden. Hy werkte, gedurende drie jaren, aan het gestoelte, en ontsliep den 18. Juny, 1550. Het gestoelte bestaat nog, doch het werd, in 1803, door het opvoegen van nieuwe beeldhouwwerken bedorven. De oorspronkelyke deelen er van zyn zeer keurig uitgevoerd." Zie *Nederlandsche Kunstenaers, vermeld in de onuitgegeven Geschiedenis van Leuven, van J. Molanus, † 1585, door Edward van Even.*

LOYEN (M. VAN) is een graveur geweest, die in het begin dezer eeuw heeft gebloeid. Ik bezit onder de portretten der Vorsten van Oranje, een van *Willem, als Souvereine Vorst der Nederlanden*, in kl.-fo., ovaal, door hem in aquatint, stellig naar eene betere uitgave, vervaardigd; zij behoort tot de gelegenheidsprenten, die een ieder, naar zijn vermogen, in een tijd als de Herstelling van Nederland in 1813 was, gelegenheid geven, om zich het portret van den Souverein aan te schaffen.

LOYER. (NICOLAAS) Bij het artikel van *Immerzeel* moet ik nog voegen, dat deze Historic Schilder, volgens *Nagler*, in 1625, te *Antwerpen*, geboren werd, en het jaar van zijn overlijden niet bekend is. *F. Bogaerts* meldt, dat zulks in 1681 heeft plaats gehad.

LOYET. (GERRART) In de Archiven van *Rijssel* vindt men, in de oude graaflijke rekeningen der Hertogen van Bourgondië, op het jaar 1477—78, het volgende aangeteekend: „Primo a GERRART LOYET, jadiz valet de chambre et orfevre de feu Ms. le duc Charles, que Dieu absoille, la somme de cinq cent deux livres quatre sols neuf deniers, du dit pris de XL gros, monnoie de Flandres, que M.d.S. et Dame, par leurs lettres patentes, données en leur ville de *Bruges*, le VI jour dudit mois de Septembre, lui ont ordonné estre délivré comptant, à cause de semblable somme à lui due pour le reste et par paye de la fachen de *deux grans personaiges d'argent*, représentans à la personne dudit feu MS. et de *deux Chiefs* de semblables personaiges de la grandeur d'un homme d'environ, jusques à l'estomac, que par l'exprès commandement et ordonnance d'icellui feu MS., il a fait pour iceulx estre présentez de par lui, à la dévociion, assavoir: les dits deux personaiges ès églises de *Notre Dame d'Ardebourg* et de *Notre Dame de Grace lez-Brouxelles*, et les deux chiefs ès églises de *Saint Adrien de Grammont*, et de Ms. *Saint Sébastien*, lez ladicte ville de *Brouxelles* garny et estoffez, assavoir: iceulx deux personaiges chascun d'un chappeau de duc sur la teste, fait de grandes feuilles percées à jour et le cercle du dit chappeau semblablement garny de feuilles aussi faictes à jour, et est ledit chappeau tout vermeil doré dedans et dehors, habilliez chascun d'une coste d'armes, armoyez des armes dudit feu MS. et au dessus ung colier de la Thoison, tout vermeil doré, armés de gorgerin avant bras, de falde, de harnas, de jambes à tout soleretz et autre pièces y servans, à une espée chainte, garnyc tout du long de la gainne, de fusils, de caloux et flambées; et ont les dits personaiges, les mains jointes et à genoux sur ung cousin fait en manière de drap d'or, mis et assiz sur un hault pié, garny dessus et dessous de grosses moulures fort eslevées, et par les costes garniz de feuilles en lozenges, aussi eslevées. Et poisent toutes les garnisons desditz personaiges, ainsi garniz et estoffez comme dessus, huit vins treize marcs, une once, vingt quatre esterlins, demi d'argent, et les dits deux chiefs aussi garniz, assavoir: la teste d'un chappeau de duc fait à grandes feuilles percées à jour et le cercle dudit chappeau semblablement garnyz de feuilles aussi faictes à jour, de vermeil dorez dedens et dehors; et sont les chiefs habilliez de robes faictes en fachen de drap d'or et au dessus ung colier de la Thoison tout vermeil doré,

assiez sur ung hault pié garniz dessus et dessoubz de grosses mollures fort eslevées, et par les costez garniz de feulles en losanges aussi eslevées, pesans icculx deux chiefz ainsi garniz et estoffez comme dessus, soixante dix huit mares, trois onces, vingt ung esterlins, sont lesdites deux parties la quantité de IJ^c. LI^m VI° V esterling demi d'argent. Sur quoy par l'ordonnance dicellui feu S., lui a esté baillée par feu Jaques de Bregilles, gardo de ses joiaux, deux cens quatre vins soize mares, unc once, dix esterlins demi d'argent. Ainsi il avoit plus receu en argent que employé XLIIII^m IIJ^o V esterlins, qui, au pris de neuf livres, quatre solz la marc, valent IIIJ^c VIIJ L. X s. IX d. — Mais en ce lien lui estait deu et qui lui à esté taxé, par mesdits S. et Dame, pour la facion desdits personnaiges, epesans ensemble IJ^c LI^m VI° V esterlins demi d'argent, pour chacun marc soixante six sols de deux gros, dicte monnaie de Flandre, le solt qui montent à la somme de VIIJ^c XXX l. XV s. VI d. — Et pour la peinture d'icculx personnaiges par marchié fait IIIJ^{xx} l. font ces deux parties IX^c X l. XV s. VI d. Ainsi lui estoit demouré deu de reste ladicte sommo de V^c IJ l. IIIJ s. IX d. Pour ce, par quictance du dit GERRART contenant affirmacion en sa conscience, qu'il n'a receu dudit feu Jaques de Bregilles que le dit nombre de IJ^c IIIJ^{xx} XVI^m I^o X esterl. demi d'argent, avec les dites lettres patentes cy rendue, ladicte somme de V^c IJ l. IIIJ s. IX d." Zie *le Comte de Laborde, les Ducs de Bourgogne etc.*; Tom I., *Seconde partie*, p. 507; Paris, 1849, in 8°.

LUBIENIETZKI, (CHRISTOFFEL) broeder van THEODORUS, die beiden door *Immerzeel* LUBIENIETZKI worden genoemd. Ik voeg er bij, dat zij uit een adelijk Poolsch geslacht zijn gesproten, zoo als *Fiorillo* duidelijk vermeldt, en ik houd mij overtuigd, dat een van de voornaamste Sociniaansche leeraars der XVII. eeuw, de Poolsche edelman *Stanislaus Lubieniczki*, de vader van genoemde kunstenaars zal zijn geweest, en wel, naar aanleiding van diens merkwaardig zwerfende loopbaan, ter liefde van zijn geloof, hetgeen, hoewel vele Vorsten hem huldigden, hem echter, door partijdigen tegenstand, zijn leven en vermogen heeft gekost. Zijne zonen, afwezig zijnde, hebben niet, even als hunne twee zusters, in zijn geweldigen dood door vergif, in 1675, gedeeld, maar te *Amsterdam*, waar hun vader eenigen tijd had gewoond, een veilige schuilplaats en tevens eene verdere opleiding in hun kunstvak, voor hun verder bestaan, gevonden. — Zie over den gemelden Sociniaan, *Hoogstraten*, *Woordenboek*, *Moreri*, *Dictionnaire historique*, en vooral *Bayle*, *Dict. hist. et critique*, met mijn vermoeden in verband. — Behalve zijn kunstbedrijf, waardoor hij als portretschilder in zijn tijd zeer uitmuntte, heeft hij ook portretten in zwarte kunst gegraveerd, hetwelk ik nog nergens heb vermeld gevonden, ofschoon dit toch niet in het duister ligt, want ik heb voor mij een portret, dijsstuk, voorstellende *Joannes Brandt*, *Predicant der Remonstranten, te Amsterdam*, waaronder een zes regelig vers: „*Wie arbeidt vol van vuur, om Jesus breuk te heelen?*” enz. door M. A.; beteekend CHRISTOPHORUS LUBIENIETZKI *de Lubienietz pinx. fecit et exculit*, in gr.-f. Dit portret komt weinig voor. Hij is staande voorgesteld, bijna van voren, links gewond, met lang gekruld haar, en bef, houdende met de regterhand den mantel, terwijl hij met de linker, als het ware sprekende, wijst; — dit is, door den afdruk, andersom geworden; — het behoort tot de goede graveerwerken, in mezzo-tinto, van dien tijd. — Hij heeft ook geëst, als: Zes stuks *Landschappen in een verheven stijl*, met gebouwen, figuren en beesten gestoffeerd; de eerste staat is vóór het adres van *Leopold*. Zie *Le Blanc*. — Uit de gemelde beteekening zou ik afleiden, dat het adelijk Poolsch landgoed *Lubienietz* was geheeten, en de geslachtsnaam daaraan is ontleend. — Zijn overlijden is niet zeker bekend; *Bryan* zegt wel, dat hij in 1706 weder naar *Polen* vertrok, en

aldaar, in 1719, is overleden, en dat *Füssli* meent, dat dit in 1729, doch, volgens *Zani*, in 1731 is voorgevallen. Dat vertrek naar *Polen* doelt echter op THEODORUS en is verkeerd geboekt, even als het geboortjaar van CHRISTOFFEL, die niet in 1559, maar in 1659 geboren werd. — In 1722 was hij nog in leven, want in dat jaar heeft hij het portret van *Daniël Willink*, den vermaarden Amsterdamschen dichter, geschilderd, waarnaar eene prent uitgaat, door F. OTTENS gegraveerd. Een jaar te voren, had *Abm. Bogaert* een lofdicht: *Verklaring van C. LUBIENIETKIS Teekening, ter gedachtenisse van Juffrouw JOANNA KOERTEN*, in haar *Stamboek*, geschreven. Zie *Abm. Bogaert, Gedichten* enz.; *Amsterdam*, 1723, in 4°, blz. 396. — In het gedrukte *Stamboek op de papieren Snykunst* enz.; *Amsterdam*, 1735, in 8°, dus na haren dood uitgegeven, komt het genoemde vers niet voor. — *Nagler* zegt, dat hij, te *Amsterdam*, in 1721, overleden is.

LUBIENIETZKI. (THEODORUS) Zie over zijn vermoedelijk geslacht op zijn broeder CHRISTOFFEL, waar tevens eene teregtwijzing over zijn vertrek naar *Polen*, — hetwelk *Bryan-Stanley* van zijn broeder meldt, — wordt gevonden. Ook zegt hij, dat THEODORUS in 1716, en, volgens *Zani*, in 1720, overleden is. *Brulliot* zegt, omstreeks 1726. — *Immerzeel* heeft, teregt, vermeld, dat THEODORUS, in 1706, naar *Polen* vertrok, en dit laat zich wel denken, dewijl hij, door zijn talent, bij sommige Vorsten fortuin had gemaakt, en onder hunne bescherming stond; ook gedoogde zijn stand, dat hij zijne adellijke regten, in het land zijner geboorte, weder kon doen gelden. — Het verwondert mij zeer, dat *Sandrart, Teutsche Academie u. s. w.*, die hun kunst- en tijdgenoot was, geen woord over deze broeders heeft te boek gesteld. — Ik moet er ook bijvoegen, dat hij een stel van zes prenten heeft geëitst, waarvan *Brulliot* de volgende beschrijft, als: Nr. 1. *In een landschap ziet men, aan den ingang van een hol, in eene rots, een man, die een ezel bestijgt*; hij schijnt met een anderen, daarbij staanden man te spreken. Zijn monogram T. D. L. inv. is links, van onder, in de schaduwzijde der rots, geplaatst; aan de regterzijde in het water *J. F. Leopold exc.*; in de marge THEODOR DE LUBIENISKY inv. et fecit; h. 7 dm. 8 str., br. 11 dm. Par. — Nr. 3.) *Een landschap met ruïnen*; links ziet men, bij drie kolommen, het standbeeld van Venus, op een piedestal, en midden op den voorgrond, een zittenden man, en eene vrouw, die een kind draagt en door een hond wordt verzeld. De letters T. D. L. staan op een fragment van architectuur, kort bij den zittenden man; van dezelfde grootte. — Nr. 4.) *Een landschap met ruïnen*; op den voorgrond, links, bij eenige fragmenten van architectuur, een piedestal, met een groote vaas; in het midden, een man, die met twee vrouwen spreekt, waarvan er eene een kind bij zich heeft; regts rotsen, waarop geboomte. De letters T. D. L. staan van onder, regts, op een fragment van architectuur; in de marge THEODORUS LUBIENISKY inv. et fecit A^o. 1698, en regts, *Jos. Frœd. Leopold exc. A. v.*; van dezelfde grootte. Deze beschrijving is noodig, omdat die prenten meestal zonder marge voorkomen. De eerste drukken zijn zonder het adres van *Leopold*.

LUBIENIETZKI. (C. en T.) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op LUBIENIETZKI.

LUCA D'OLANDA. Zie LEYDEN. (LUCAS VAN)

LUCAI (LUCAS) vond ik als kunstenaar, in het begin der XVII. eeuw, in het volgende uittreksel eener Notariële acte vermeld: „*Sr. LUCAS LUCAI, schilder tot Amsterdam, man van Elisabeth Willems dochter van Rhenen.*” etc. Zie *Protocol van den Notaris Zwaerdecroon*, 8 Januarij, 1629, in het *Archief van het Geregte, te Utrecht*.

LUCAS was een kunstschilder, die, omstreeks het midden der XVI. eeuw, te *Utrecht*, bloeide. Uit de volgende Rekeningen blijkt, dat hij een *Altaarstuk* voor

do *Buurtkerk* aldaar vervaardigd heeft: „Item geeoft van LUCAS, die schilder, een groot tafereel, daerin geschilderd is *Den bereh van Thabor*, ende staet voor *Goert van Voorts* autaeer, zoodat gebroocken was, ende daervoor 18 gulden, daerop betaelt by Fred. Royenburch, 12 gulden, blyft der kerek uitgeven van desen 6 gulden.” — *Rekening van de Buurtkerk*, 1567—68, bij *Dodt*, *Archief*, VI. deel, blz. 315.

LUCAS. (...) *Van Mander* meldt ons, in het levensberigt van JOACHIM UITEWAEL, aangaande dezen kunstenaar het volgende: „Te *Amsterdam*, by zyn neef LUCAS, schilder van *Utrecht*, in Apelles, is een zeer kunstig stuk” van UITEWAEL. Hij woonde dus, in 1604, toen *Van Mander* dit schreef, te *Amsterdam*. Of nu het neefschap aan de linie van UITEWAEL, of wel aan de vrouwelijke is verbonden, valt moeilijk te bepalen, doch, door de gemeenzame aanduiding van *Van Mander*, schijnt 't mij toc, dat hij een algemeen bekenden LUCAS UITEWAEL heeft bedoeld.

LUCAS (JAN) behoort tot de vroege Nederlandse Schilderschool, immers bij *Van Mander* lees ik in het levensberigt van MARTEN HEEMSKERK, dat deze, warsch zijnde van den landbouw, zijns vaders huis ontvlugte, „door *Haerlem* naer *Delft* reisde, zich aengaf by zekeren JAN LUCAS, by wien hy zoo groot eene vlyt met teekenen en schildoren aanwende, dat hy welhaest in de kunst kennelyk toenam.” — Dit zal zoo wat omstreeks 1515 hebben plaats gehad. HEEMSKERK had reeds vroeger eenig onderwijs van zekeren KORNELIS WILLEMSZ., te *Haarlem*, genoten, en, later, een beter meester begerende, zal hij dezen LUCAS, dien hij misschien reeds kende, daartoe verkozen hebben. Meer is mij van dezen JAN LUCAS niet bekend.

LUCAS (L.) was een zeer middelmatig graveur, die, naar mijne meening, in het laatst der XVII. eeuw, in *Friesland* bloeide. Ik heb aan zijn werk, dat trouwens weinig te beduiden heeft, kennis gekregen door eene klein-kwarto prent, voorstellende: *Een reeds zeer groote Friesehe jongen en meisje, die met kinderwindnolentjes in de hand loopen, terwijl het meisje door de moeder omhelsd wordt*, en waaronder het volgende te lezen staat: „Wy zyn kinderen van *Vriesland*, — En wy houden met dit spel konstand, — En die dit spel heeft opgebracht, — Was van kinderen seer gaegt.” — o. LUCAS exe. Of het eene boekprent is, weet ik niet, doch zij heeft eene morele strekking, die, mijns inziens, op de eenvoudigheid zinspeelt der zeden bij de reeds gevorderde Friesehe jeugd.

LUCHTEREN (J. VAN) is bij *Inmerzeel*, als een beeldhouwer, te *Amsterdam*, vermeld. Ik voeg er bij, dat hij uit *Brabant* afkomstig was, en door zijn vader in diens kunstbedrijf, te *Amsterdam*, werd opgeleid. Hij bloeide in het midden der XVIII. eeuw. Zie *Van Eynden* en *Van der Willigen*, bij wio ik in het *Aanhangsel* lees, dat hij ook het beeldhouwerk aan de kas van het beroemde orgel, in de *grote kerk*, te *Haarlem*, omstreeks het jaar 1735, vervaardigd heeft. Zie nog bij mij op LOGTEREN. (IGNATIUS VAN)

LUCK. (HANS, OF JAN VAN) Zie LUYCK. (HANS, OF JAN VAN)

LUIKEN, LUYKEN, OF LUYCKEN. (CASPAR) Dezo voorname plaat-etser was de zoon van JAN LUIKEN, en *Maria de Oude*; hij werd, te *Amsterdam*, in 1672, geboren, en overleed in 1708. Hij is gehuwd geweest, en heeft eene weduwe met één zoon nagelaten. — Zijne prenten zijn meestal met die van zijn vader, of naar teekeningen van hem vervaardigd, verschenen, en het is zeker, dat hij zich te *Neurenberg* heeft opgehouden, en aldaar voor uitgevers werkzaam is geweest. Of hij er is overleden, kan men wel vermoeden, doch niet bevestigen. — Zie verder op LUIKEN, (JAN) alwaar men tevens alles, wat tot zijn geslacht betrekking heeft, alsmede de bewijzen, dat hij niet, zooals algemeen vermeld wordt, diens broeder of vader is geweest, breedvoerig vermeld vindt.

LUIKEN, LUYKEN, of LUYCKEN. (JAN) Deze in zijn vak éénige man, zoowel in het samenstellen van geschiedkundige, als van andere onderwerpen, die door hem in het koper werden geëst, is door *Immerzeel* met warmte vermeld. — Het is hier de plaats, om sommige teregwijzingen aangaande zijn geslacht te geven. — Zijn vader was *Caspar Luycken*, die een Werkje heeft geschreven, getiteld: *Onsejfbare regel van winste sonder verlies enz., alsmede om geld op Interest te doen*, enz. waarvan de *Derde druk t' Amsterdam*, bij *Christoffel Luycken*, in 1663, verscheen. Dit boekje strekt, om den mensch te verbeteren, en bevat enkel zedelessen uit de H. Schrift genomen en toegepast, in denzelfden zin, als wij de Werkjes van JAN LUIKEN kennen. Zijne moeder was *Hester Coores*, en JAN werd den 16. April, (nienwen stijl) 1649, te *Amsterdam*, geboren. Het blijkt niet, dat zijn vader *Caspar* de kunst heeft beoefend, zoo als *Immerzeel* zegt, die er bijvoegt, dat *Caspar* door sommigen voor een zoon van JAN wordt gehouden; hij meent, zieh aan *Wagenaar* te mogen houden, te meer, omdat men nergens melding van zijn huwelijk vindt gemaakt enz. — *Wagenaar*, (*Beschryving van Amsterdam*, III, bl. 263) heeft zijne bronnen aangewezen, en daaruit valt niets te putten, dat eenigen zweem heeft, alsof zijn vader kunstprenten zou geëst hebben, die op den naam van CASPAR LUIKEN zijn bekend. — Weêr anderen, zoo als *Brulliot*, zeggen, dat CASPAR een broeder was van JAN. — Om kort te gaan, de kunstenaar van dien naam was zijn zoon. „JAN LUIKEN trouwde in 't 19. jaar zyns ouderdoms, met *Maria de Oude*, een dochter zeer vermaard door haar uitmuntenden zang; waarby hy vyf kinderen heeft gewonnen, die alle jong gestorven zyn, behalve zyn zoon KASPARIUS LUIKEN, die door de etskunst ook zeer wel bekend is.” Zie zijn *Levensverhaal*, geplaatst bij zijne afbeelding in het Werk: *De schriftuurlyke Geschiedenissen van het O. en N. Verbond*, door JAN LUIKEN, *Amst.*, 1712, II. d., in 4°. doch meer bepaaldelijk JAN LUIKEN's *Geestelyke brieven* enz.; *Amsterdam*, 1714, en *Tweede druk*; *Ibid.* 1729, in kl. 8°, waarin zielroerende brieven aan zijn beminden Zoon worden gevonden. Deze zoon is vóór zijn vader ten grave gedaald; immers ik lees in de *Zedelyke en Stichtelyke Gezangen van JAN LUIKEN* enz., *Amsterdam*, 1709, in kl. 8°, *derde druk*, blz. 260: „Op het overlyden van KASPARIUS LUIKEN, geboren 1672 en gestorven 1708,” waarin hij zijn zoon zeer betreurt. Dit staat natuurlijk niet in den eersten druk, *Amsterdam*, 1698, noch in den tweeden, *Ibid.* 1704. Bij zijn eigen sterfbed was zijn zoons kind met diens moeder tegenwoordig, waaraan hij den zegen gaf. Daar gelaste hij ook, dat hij op 't nederigst mogt begraven worden, want, zeide hij, *Ik ben hoog genoeg, als ik maar dood ben.* „Kort daarna gaf dat groote voorbeeld van ongeveinsde godvruchtigheid zyn geest aan Gode zynen Schepper over, te *Amsterdam*, op den 5. April, 1712, des avonds tusschen 6 en 7 uren.” Zie genoemd *Levensverhaal*. Het voor mij liggend begrafnisbriefje, luidt aldus: „Anno 1712. Tegens Maandag, den 11. April, word UE. ter *Begravinge* verzogt, met JOANNES LUYKEN. In de *Utrechtsche Dwars-sstraat*, by de *Nieuwen Amstel*: Als vriend in huys te komen, om (zonder eenig verzuym) voor twee uren te zyn in de *Nieuwe-zyds-kapel*. Uw. E. naam zal gelezen worden. *Wed. P. Arentz*, en *K. van der Sys*. Schriftelijk ingevuld: *Mons. Balthasar de Ruyter*. De onderteekenaars van dit briefje waren de vrienden en uitgevers der Werken van JAN LUIKEN, die hem op zijn sterfbed hebben bezocht, en ook zijne afbeelding, na zijn dood, door ARNOLD BOONEN hebben laten nemen, die, door P. SLUITER gegraveerd, in het genoemde *Levensverhaal*, met verzen van *Adr. Spinniker* en *A. Houbraken*, te zijner eere is uitgegeven. — Ik ben, voor het belang der geschiedenis, in staat gesteld, eene meer volledige opgave van de Werken, dan welke ik bezit,

op naam van JAN LUIKEN verschenen, hier te kunnen opnemen. Zijn eerste Werkje, met Gedichten en geëtste prentjes, was getiteld: *Jesus en de Ziel* enz., Amsterdam, P. Arentsz, 1678, en waarvan een achtste druk bij P. Arentsz en K. v. d. Sys, *Ibid.*, 1714, is verschenen. Het verdient opmerking, dat zijn laatste Werk, onder *denzelfden* titel, met vergroote en veranderde prenten, be- teekend J. L., óók in 1714 werd uitgegeven; dit zijn dus de eerste plaat- drukken, die fraai zijn. De volgende zijn alle van zijne dichtertlijke pen en van zijne etsnaald, als: — *Het menselyk bedryf, te Amsterdam gedaan door* JOHANNES en CASPARUS LUIKEN, 1694, in 4°, met de verzen onder de prenten geëst. *Eerste druk*. Zeer zeldzaam. — *Tweede druk*, met dezelfde titelplaat, doch veranderd in *Spiegel van 't menselyk bedryf*, en uitgegeven door Nicolaus Visscher, in 4°. Hierin zijn de bladen aan beide zijden met eene afbeelding bedrukt, dus half zoo- veel bladen, als in den eersten druk. — *Hetzelfde Werk*, doch met tekst, als ook, onder de prenten, verzen, mede in letterdruk, Amsterdam, bij K. v. d. Sys, 1730, in 8°. Deze prenten komen mede voor in het Duitsehe Werk van *Pater Abraham van St. Clara: Iets voor allen* enz.; in de Hollandsehe uitgavo vindt men de kopijen. — *Voneken der Liefde Jesu* enz., Amsterdam, by P. Arentsz, 1687, in 8°. Nog een druk *Ibid.*, bij *Idem* en C. van der Sys, 1705. 8°; *Een idem* bij K. van der Sys, 1741, en een *idem*, Rotterdam, bij A. Botthall, 1780, in 8°. — *Beschouwing der Wereld* enz., Amsterdam, bij de Wed. P. Arentz en K. v. d. Sys, 1708, in 8°. — *Idem, Ibid.*, K. v. d. Sys, 1725, in 8°. — *De onwaardige Wereld*, enz. *Ibid.*, bij de Wed. P. Arentsz en K. v. d. Sys, 1710, in 8°. Nog een druk, *Ibid.*, bij V. d. Sys, 1728, 8°. — *Het leerzaam Huisraad* enz., Amsterdam, bij de Wed. P. Arentsz en K. v. d. Sys, 1711. Een *Idem, Ibid.*, K. v. d. Sys, 1731. *Idem, Ibid.*, bij J. Ter Beek en K. de Veer, 1756, in 8°. — *De Bykorf des gemoeds* enz., T^r Amsterdam, bij P. Arentz en K. v. d. Sys, 1711, in 8°. — *Des menschen begin, midden en einde* enz., *Ibid.*, *Idem, Idem*, 1712. — *Lof en oordeel van de werken der Barmhertighydt* enz., Amsterdam, bij N. Visscher, in 4°, zonder jaartal, doch zeker vóór 1704, dewijl hetzelfde Werk bij den 2. druk der *Zedelijke Gedichten, Ibid.*, by de Wed. P. Arentz en K. van der Sys, 1704, in 8°, is gevoegd. Daarvan bestaan kopijen, allen anders om, behalve den titel, die luidt: *De Groote Vierschaar van Jesus Christus*, en deze ook in het Fransch, *Willem de Broen excudit*, en zoo men meent ook door dezen gekopieerd; de bijbelspreuken zijn op de koperen plaat gesneden, zonder tekst. — Dezelfde onder- werpen en titel, zijnde vergroote kopijen, in f. door DE BROEN, te Amsterdam, bij G. de Broen. Er bestaan ook *Fransche kopijen*, in f. — Verder heeft hij de prentjes geëst voor *De Lusthof des Gemoeds* enz., door J. P. Schabaalje, waar- voor de uitgever hem verzocht had, onder elke plaat een versje te stellen, die in de uitgave van 1704, en ook in de latere, verschenen zijn. — Voor de Werken van Pieter en Jan Huygen, *De beginselen van Gods Koninkryk in den mensch* enz. *Met platen* van JAN LUYKEN, Amsterdam, by B. Visscher, 1700, in 8°, en *Ibid.*, J. ter Beek, 1740, in 8°, en *Alleenspraak met God* enz., *Ibid.*, by J. Verheyde, zonder jaartal, idem. — Zijne voortreffelijke historiele Prenten zijn bij de vreemden meer dan de bovengenoemde Werken bekend. Onder deze bekleedt zijn *Groote Bybel* de eerste plaats. De *eerste druk* verscheen bij Pieter Mortier, te Amster- dam, zonder jaar, compleet in 62 platen, plano-formaat; doch er zijn prenten bij, die reeds in het Werk van *Flavius Josephus*, door W. Séwel, in 1704 uitgegeven, voorkomen; de kleino prenten voor dat Werk zijn, even als voor den *Flavius Josephus*, door S. de Vries, in IV deelen, te Amsterdam, 1698, in 8°. uitge- geven, door hem geëst. Toen de overschoone Titelplaat, voor dezen *Bybel*, door

LUIKEN was voltooid, werd zij door zijne oude meid bij *Mortier* aan huis gebragt, die haar een zak zesdehalven (f 275.) voor eene fooi gaf. *Mortier* wist wel, dat al, wat hij méér betaalde, dan LUIKEN gewoonlijk in rekening bragt, in de armbus werd geworpen, en wilde daarom het offer, voor LUIKEN bestemd, liever aan zijne dienstmaagd brengen; welligt had hij daarbij tevens zijn eigen voordeel op het oog, teneinde zijne prenten eerder dan andere, door haren invloed, spoedig voltooid te krijgen. Dit feit is mij, jaren verleden, mondeling meêgedeeld door den algemeen bekenden Nestor der Kunstverzamelaars, den Heer JACOB DE VOS, die, in 1833, den ouderdom van 96 jaren bereikt had, en te *Amsterdam*, met de tijdgenooten van JAN LUIKEN verkeerde. — *De tweede druk*, met den Tekst, *Ibid.*, bij *Mortier en Coers*, 1729. — *De derde druk*, met idem. *Ibid.*, bij *F. Houduyn* 1747. — Hoe hoog zijne geschiedkundige kennis van de gebruiken der oude volken werd gewaardeerd, blijkt hiernit, dat toen, in de Fransche Academie, over het oorlogvoeren der Romeinen werd gehandeld, de afbeelding uit JAN LUIKEN's *Bybel*, pl. Nr. 62, *Herodes beoorlogt de roovers in de rotsen* enz. voor de ware voorstelling van dusdanige wijze van oorlogen gehouden werd. Deze prenten komen ook voor in *Het O. en N. Testament, naar de laeste roomsche keure der gemeene latynsche Overzettinge*, *Utrecht*, 1732, 2 deelen in f°. Verder ziju 4°. *Bybelprenten*, twee op één blad, in f°. gedrukt, met tekst, bij *Pieter Mortier*, te *Amsterdam*, in 1700, in f°. verschenen; welke prenten weder onder den titel van LUIKEN's *Schriftuurlyke Geschiedenis en Gelykenissen* enz. *Amsterdam*, by *Arentsz en V. d. Sys*, 1712, twee deelen, in 4°, zijn uitgegeven. — Nog bestaan er van hem 40 stuks *Bybelprenten* in 8°, in 1700 vervaardigd, 8 op één blad gedrukt, om in den Bijbel te voegen, en 24 stuks *Idem*, idem, voor het *N. Testament*, die omstreeks 1680 geëtst ziju. — *Tafereelen der eerste Christenen, bestaande in 92 konstprenten van JAN LUIKEN, berymd door P. Langendyk en C. Bruin*, *Amsterdam*, by de *Wed. B. Visscher*, 1722, in 4°; deze prenten ziju reeds in het Werk *Waare afbeeldingen der eerste christenen* enz., door *G. Arnold*, uit het *Hoogd. vertaald door W. Séwel*, te *Amsterdam*, 1700—1701, 2 deelen, in f°. verschenen. — Talrijke Boekwerken van allerlei aard ziju, door zijn vindingrijk talent, met zijne etsnaald versierd, te veel om ze hier op te noemen, terwijl zulks van allen tevens ook nog niet zeker is. Onder deze ziju er van grooten omvang, als: *W. Cave's Apostolische Oudheden*, en, *Kerkelyke Oudheden* enz. *Utrecht*, 1698, 2 deelen, in f°. — *Vorbereidselen tot de Bybelsche Wysheid, en gebruik der Heilige Kerkelyke Historie* enz. *Te Amsterdam*, by *W. Goeree*, 1690, 2 deelen, in f°. — *Mosaïsche Historie der Hebreewsche Kerke* enz. in 4 deelen, *Ibid.*, by *W. D. Goeree*, 1700, in f°. — *De Republiek der Hebreën* enz. door *Petrus Cunaeus*, *Amsterdam*, *W. Goeree*, 1682, in kl. 8°, en, *hetzelfde werk*, Fransche tekst, *Ibid.*, by *P. Mortier*, 1705, in kl. 8°. — *Historie der Kruisvaarders* enz., door *L. Maimbourg* enz., *Amsterdam*, by *T. ten Hoorn*, 1684, in 4°. — *Het bloedig Toneel, of Martelaars-Spiegel der Doopsgezinden* enz. door *T. J. v. Braght*, *Amsterdam*, 1685, in f°. — *Historie der Gereformeerden in Frankryk* enz. door *E. Benoit*, *Amsterdam*, by *J. Ten Hoorn*, 1696, IV. deelen, in f°. — *Nederlandsche Oorlogen* enz. door *P. Bor*, *Christiaensz.*, *Tweede druk*, *Amsterdam*, 1679—1684, 4 deelen, in f°. Van deze prenten komeu er ook voor in *Hugo de Groot*, *Nederlandsche Jaarboeken* enz., *Amsterdam*, 1681, in f°; — in *P. C. Hooft*, *Nederlandsche Historie* enz., *Amsterdam*, 1677, in f°, en, in *Jean le Clerc*, *Geschiedenis der Vereenigde Nederlanden* enz. *Amsterdam*, 1730, 3 deelen in f°. — *Christus, lydende en verheerlykt. Het allerheylsaamste Treurspel, in drie deelen*, enz. *Amsterdam*, by *A. D. Oossaan*, 1684, in 8°, met schoone prenten; een zeldzaam bockje. — *Joannes Bunjūn, Eens Christens reyse na de*

Eeuwigheid enz. Amsterdam, 1682, in 12°. — *Thevenot, Reizen* enz., Amsterdam, 1681, in 4°. — *Hetzelfde werk*, Paris, 1689, 5 part. in 8°. — *De zes Reizen van J. Bapt. Tavernier* enz. Amsterdam, 1682, 3 deelen, in 4°. — *Zeer aanmerkelyke reysen, door Jan Erasmus Reining, meest in Westindiën, en ook in veel andere deelen des werlds, saamgesteld door D. van der Sterre, Med. Doct. op Curaçao*; Amsterdam, 1691, in 4°.; zeer zeldzaam. — Verder heeft hij nog voor veel andere Werken prenten en titels gemaakt. — Het is hier de plaats, om nog een enkel woord te zeggen over zijn veel besproken Boekje, namelijk, *De Duitse Lier*, waarvan in 1671 een druk in 12°. met plaatjes verseheen. Op de geëtste titelplaat staat de naam van M. COMANS, zijnde een bekwaam graveur, door wien vermoedelijk de overige prentjes zijn vervaardigd. Dit Werkje is dus op zijn twee-en-twintigste jaar uitgegeven. Na dien tijd kreeg hij een afkeer van dergelijke gedichten, als waarover hij zulk een berouw gevoelde, dat hij besloot, alle exemplaren op te koopen en te vernietigen; doch zijn uitgever bedroog hem door het na te drukken, weshalvo hij zijn vromen wensch moest opgeven, zoo als algemeen in zijne geschiedenis wordt verhaald. Nu mag ik vragen, had LUKEN een opherroepelijk kopijregt afgestaan, dan kon hem het opkooopen niet helpen; zoo niet, had hij dan het eigendomsregt niet kunnen inkoopē, om zich meer te verzekeren, of was het zonder privilegie uitgegeven? Hoe het zij, er lag voor mij altijd iets duisters in dat berigt, te meer, omdat nog bij zijn leven, en onder zijn oog, eene uitgave bij *Jan ten Houten*, te Amsterdam, in 1708 verseheen, en ik er nog eene bezit, te *Ibid.*, bij *Hendrik Bosch*, in 1729, uitgegeven, ja, welligt bestaan er wel meer. — Verder is mij nog gebleken, dat de nagelaten verzen van JAN LUKEN, met afbeeldingen versierd, door CORNELIS VAN NOORDE, te *Haarlem*, bij *C. H. Bohn* zijn uitgegeven. In de Voorredo wordt gezegd, dat hij zich, omtrent het jaar 1699, buiten *Haarlem* met der woon heeft nedergezet, en gedurende zijn verblijf aldaar in bijzondere vriendschap met de familie *Bellinekhuy*s, die zeker tot de vrome Mennonieten behoorde, verkeerde, en in wier bezit het handschrift van gemeld Werk meer dan eene halve eeuw heeft berust. — Wat het verzamelen zijner werken betreft, men is thans tot eene aanzienlijke hoogte daarvan gekomen. Reeds vroeger had de krijgsmān-kunstenaar E. W. J. BAGELAAR zo tot een getal van 4000, zoowel door JAN, als CASPAR LUKEN geëtst, bijeen gebragt. De Heer *J. Ph. van der Kellen*, te *Utrecht*, heeft, van zijne eerste jeugd af aan, met ongelooflijken ijver en groote opoffering, dit getal tot ruim 4,500 verhoogd, en men is zeker, dat er nog meer etsen van beider hand bestaan moeten. Het is te bopen, dat hij zijne bevinding en grondige kennis dier zaak, met al den aanleve van dien, naar rang en tijdsorde geschikt, in eene behoorlijke *Beschrijving der Werken van JAN en CASPAR LUKEN*, als eene bijdrage voor de Geschiedenis der Beeldende kunsten, ingevolgo zijn voornemen, moge openbaren. — Eene derde dergelijke verzameling, welke men mede eenig kan noemen, berust bij den Heer *Gysweit van der Netten*, Provinciaal-Kommandant van *Overyjssel*, te *Zwol*. Beide laatstgenoemde Heeren zijn onvermoed in het opsporen, om hunne zoo vergevorderde verzamelingen volledig te maken. Het spreekt van-zelf, dat er, wederkeurig, exemplaren bij den een bestaan, die bij den ander ontbreken; evenwel is het getal bij den eerstgemelde grooter. — Over het geheel genomen, wordt aan CASPAR een derde deel van gemeld aantal prenten toegeschreven. — Nog moet ik hier bijvoegen, dat de originele teekeningen van het Werk, *Het menselijk bedryf*, 100 stuks, en ook die van *De Bykorf des gemoeds*, 104 stuks, (op blz. 95 van den *Catalogus van J. de Vos*, Amsterdam, 1833, voorkomende, en voor f 450 verkocht) berusten met nog een aantal

teekeningen voor de *Groote Bybelplaten* bij Mevrouw de Barones-Douairière *Van Palland*, te *Rotterdam*. — Behalve zijn *portret*, in 4°., hierboven genoemd, bestaat er nog eene kopij daarnaar, door P. SLUITER *sculp.* in 8°. — De eenige bekende *schilderij* van JAN LUIKEN is het *Portret van zijne Moeder*, ten voeten uit, in een gemeubeld vertrek, zittende te borduren, met verder bijwerk; h. 23, br. 18 dm., Amst. maat. Dit zeldzame stuk was op de verkooping van *D. van Dijl*, gehouden te *Amsterdam*, in 1813, en werd met *f* 59 betaald. Thans is het in bezit van Jonkhr. *J. P. Six van Hillegom*, aldaar.

LUK, LUCK, of LEUX. (J. C., of J. C. L.) Deze naam, door onderscheiden kunstenaars in *Nederland* gevoerd, is bij vele buitenlandsche auteurs zeer verward geboekt, b. v. als LUYKS, LUZ, LUX enz. De hier bedoelde LUK is een zeer bekwaam beeldhouwer, en, waarschijnlijk, een bloedverwant geweest van den beroemden Antwerpschen kunstschilder FRANS LEUX. — Zie aldaar. — Ik laat hier de beschrijving van een zijner werken volgen, zoo als die in den *Catalogus der Rariteiten van Pieter Locquet, Amsterdam, 1783*, onder Nr. 64, voorkomt: „*Dit uitmuntend kunststuk verbeeld een stervende Christus, hangende aan een ebbenhout kruis*. Het beeld is met smaak en volgens de ontleedkunde, in yvoor, op een naauwkeurige en delicate wyze ten uitvoer gebragt; de aandoeningen, de passïen en de gelatenheid zyn volgens het character van den Goddelijken lyder in alle opzigten zoo wel waargenomen, dat dit beeldje om zyn uitmuntendheid onder de kunststukken van den eersten rang verdient geplaatst te worden. H. 6 d. yvoor. Gekocht door J. de Bosch, voor *f* 100. — Op eene idem Verkoopning van *Gerrit Braamcamp*, te *Ibid.*, 1771, was, onder Nr. 33 van den *Catalogus*, het volgende: „*Een Christusbeeld hangende aan het kruis; boven aan ziet men eene zinnebeeldige groep met verscheiden beelden in de wolken, om de liefde Gods uit te drukken, en beneden omarmt Maria met veel tederheid het kruis, rustende met de linkerhand op een doodshoofd; ter andere zyde en boven haar, is een vliegend kindje, 't welk als ter harer vertroosting nederdaalt*. Alles is met veel passie en schoonheid van kunst uitgebeeld. Boven aan is een Glorie van zilver verguld, en de Nagels van het kruis zyn met robijnen versierd. H. 37, br. 13 d. yvoor” *f* 112. — Ik ben in het bezit van een portret, zoo het mij toeschijnt, van den Amsterdamschen burgemeester *Hermanus van de Poll*, haut-relief, ivoor; h. 75, br. 60 str., ovaal, dat uitmuntend is bearbeid; vooral de paruik is eigenaardig en fiks uitgevoerd; beteekend J. C. LUK.

LUNACK (ADRIAEN, of ARY) was een voornaam beeldhouwer, en een der hoofdmannen van het Beeldhouwers-gebroederschap, in zijne geboortestad, 's *Gravenhage*, waar hij, in het laatst der XVII. eeuw, bloeide. — Zie op DOBBE, (PIETER VAN) — Hij werd, in 1683, als Meester-beeldhouwer ingeschreven in de genoemde Gebroederschap.

LUNDBERG, (JOH.) een teekenaar, etser en graveur, dien ik nergens vermeld vond. Ik bezit eene zeldzame prent in f^o., verbeeldende *Maria met het kind Jezus op haren schoot*, van ter zijde te zien, bij de ruïne van een tempel; uit de lucht dalen drie Engelen neder, een kruis dragende, JOH. LUNDBERG *fecit*. L. DE LA NYRE *inv.* Het geheel is luchtig, doch met eene vaste hand geteekend en geëst, in den stijl van CORNELIS SCHUT. Of hij een Belg of een Noord-Nederlander is geweest, kan ik nog niet zeggen. — *Nagler* noemt een portretschilder in pastel, van dien naam, die, in 1778, oud zijnde 83 jaren, nog zonder bril, te *Stockholm*, werkzaam was, doch hij geeft geen doopnaam daarbij op, en meld van ets- of graveerwerk geen woord.

LUNDENS (GERRIT) wordt, zonder eenige tijdsbepaling, bij *Inmerzeel* genoemd.

Ik voeg er bij, dat hij omtreeks 1660 bleide. Zijne schilderijen, die in de voor- naamste kunstverzamelingen eene plaats vinden, zijn in den trant van METZU, en ook wel in dien van BRAKENBURG, geschilderd en gedacht. Hij teekende zijn naam voluit, en soms ook wel met zijn monogram. Het is niet algemeen bekend, dat hij geschilderd heeft: „*Het Doele-stuk, daer in komt capiteyn Banning Kolk, met zyn Burgery*, door GERARD LUNDENS, uyvoerig geschildert, 't beste van hem bekend. f 213.” — Zie *Catalogus van Pieter van der Lip*, verkocht te Amsterdam, 14. Junij, 1712.

LUNTEREN. (HENDRIK VAN) Deze in onzen tijd vermaarde aanlegger van landgoederen en wat tot verfraaijing in het bouwkundig vak daarbij behoort, werd den 3. September, 1780, te Doorn, provincie Utrecht, geboren. Aanvankelijk zich in het bovenbedoelde geoefend hebbende, vestigde hij zich, in 1806, te Utrecht. Tot vermeerdering zijner wetenschappelijke kennis der horticuultuur, en ter vorming van zijnen smaak in het aanleggen van buitengoederen, heeft hij een jaar in Engeland vertoefd. Onder zijne veelvuldig volvoerde werken, kan men de volgende noemen: den aanleg van den Heiligenberg, bij Amersfoort; — Wadenoyen en Vredesteyn, bij Tiel; — Mallaram, bij Zwolle. — De wallen der laatstgenoemde stad, als ook het noordelijk en westelijk gedeelte van die der stad Amersfoort, zijn door hem in aangename wandeldreven herschapen. — Verder De Poll, bij Zutphen; — Enghuysen, bij Hummelo; — den Engelenberg, bij Brummen; — Rheederoord, bij Rheden, in Gelderland; — Drakensteyn, bij de Vuursche; — Vollenhoven, bij de Bilt; — het heerenhuis, met stalling en aanleg van het landgoed Pijnenburg, bij Soestdijk, in de Provincie Utrecht; — De van ouds zoogenaamde Nieuwe baan, te Utrecht, met de daarbij gelegen plaatsen De Oorsprong, en het Hoogeland. — In 1806, huwde hij met Mejufvrouw Maria Estopey, geboren te Houten, 1786, en eindigde zijn werkzaam, leven te Utrecht, 18 Mei, 1848.

LUNTEREN, (SAMUEL ADRIANUS VAN) Zoon van HENDRIK VAN LUNTEREN en Maria Estopey, werd, den 17. Mei, 1813, te Utrecht, geboren. Door zijn aanleg voor het kunstvak van zijn vader, maakte hij van het ouderwijs aan de bouwkundige school, te Utrecht, een nuttig gebruik. Tot verdere volmaking zijner studiën, deed hij eenige reizen in België, Frankrijk, Duitschland en Engeland, teneinde zich het practische gedeelte der bouwkunst, aldaar, ten nutte te maken. Onder zijne veelvuldig volbragte werken van verschillenden omvang en aard, die van zijn talent en smaak getuigen, mag men noemen: den aanleg, met Oranjerie der Valkenberg; — Idem, van de Oranjerie en Serres van den Hemelschen Berg; — Idem, van de Oranjerie en Serres van den Pietersberg, alle drie te Oosterbeek, in Gelderland; — de Oranjerie en de Serre op Feldheim, te Baarn, provincie Utrecht; — den aanleg der Tuinen, Serres, Vogelen- en Slangen-galerij van het Koninklijk-Zoölogisch-Genootschap *Natura Artis Magistra*, te Amsterdam; — de groote Oranjerie en Serres op den Engelenberg, te Brummen; — en den aanleg van het landgoed Heuven, bij Rheden; — de verbouwing van het kasteel Scherpenzeel, met zijne Stallingen enz.; — het huis op den Hemelschen Berg, te Oosterbeek, alle vier in Gelderland; — de geheel nieuwe daarstelling van het landgoed Bloemenheuvel, te Heinkenszand, in Zeeland, met huis, stalling enz.; — het Huis van het buitengoed Beeklust, te Zeist, en, Idem Wulperhorst; — de Kerk en Pastorij voor de Hervormde gemeente, te Soesterberg; — de herstellingen aan het Huis-Nyenrode, te Breukelen; — de belangrijke herstellingen, te Soestdijk, aan het Pariljoen van H. M. de Koningin-Weduwe, in 1851 en 1852, en waarvan hij steeds met het toezigt is belast, alle vijf in de Provincie Utrecht. —

Verder heeft de Heer VAN LUNTEREN, in die stad-zelve, gebouwd: het *huis* van den Heer *A. de Wilde*, bij de *Willemsbrug*, en het daarnaast gelegen rijk ingerigte *huis* van den Heer *W. H. de Heus*, op de *Rijn-kade*. — Het gebouw voor de *Wasch- en Badinrigting*, zijnde het eerste van dien aard, dat in ons land werd daargesteld; — de uitbreiding, sedert 1841, van het *Krankzinnigen-gesticht*, volgens het reeds lang tevoren geheel nieuw-ingevoerde systeem, in dien bouw toegepast; — de thans in aanbouw zijnde *Stevens-fundatie*, buiten de Wittevrouwenpoort, te *Utrecht*, waarvan de eerste steen den 9. Augustus, 1859, gelegd werd. — De Heer VAN LUNTEREN is gehuwd met Mejufvrouw *Maria Elisabeth Campagne*, geboren den 30. Mei, 1814, uit welk huwelijk 4 zonen en twee dochters in leven zijn.

LUST. (... DE) In den *Catalogus* van *Hoet*, I. deel, blz. 492, Nr. 165, lees ik: „*Een Bloemflesch, extra konstig door DE LUST*; h. 2 vt. 1 dm., br. 1 vt. 8 dm.” Meer is mij van dezen meester niet voorgekomen. Zie op LUYKS. (CHRISTIAAN)

LUSTICHUYS. (J.) Zie bij *Inmerzeel* en bij mij op LUTKENHUYSEN.

LUTGERS, (P. J.) een onvermeld kunstenaar, van wiens werken in prent uitgaan: *Gezigten aan de Vecht*, naar de natuur geteekend, door P. J. LUTGERS, in 86 afbeeldingen, in 9°.; *Amsterdam*, 1836. — *Gezigten in de omstreken van 's Gravenhage en Leiden, idem, idem*, door denzelfden, 10 Cahiers, in 4°. — Op de Tentoonstelling van 1826, te *Amsterdam*, zag ik voor het eerst van zijn werk *Eene woelende zee*, met O. I. inkt, en voor het laatst op die van 1840, aldaar, *Een Riviergezigt*, geschilderd door P. J. LUTGERS, te *Loenen*, aan de *Vecht*. — Ik heb in 1848, bij een particulier, aldaar, een, in de daad, fraai *Zeestukje* gezien; hij was toen nog te *Loenen* woonachtig. — Nog vond ik in den *Catalogus* van eene *Idem*, te *Ibid.*, 1836, P. L. LUTGERS, te *Loenen*: *Een miniatuurportret van Z. M. den Koning*; of dit werk van een ander, of eene gewone *Catalogus-onnaauwkeurigheid* is, kan ik niet beslissen.

LUTIGHUYS. (LOUW) Dezen naam heb ik-zelf afgeschreven van een geschilderd portret, berustende op het Huis *Groenhoven*, gelegen onder *Wassenaar*, bij den Baron van *Tuyl van Serooskerken van Zuylen*. De kunst was vrij wèl, en, naar den tijd te oordeelen, behoort deze afbeelding bijna een geslacht later dan dat van SIMON LUTTICHUYS, — Zie aldaar, en ook op LUTKENHUYSEN, — zoodat ik vermoed, dat de vervaardiger daarvan wel de vader, of, zeker, een aanverwant van LOUW zal geweest zijn. Het verschil der naamspelling is zeer onbeduidend; en, hoewel de uitspraak behouden bleef, zoo neemt dit niet weg, dat de personen van die dagen hunne namen zeer verscheidend geschreven hebben. — Het is ook wel waarschijnlijk, dat *Henric van Lutickenhuys*, die, in 1405, en *Braem van Lutickenhuys*, die, in 1439, raad der stad *Utrecht* was, tot het voorgeslacht van de hier genoemde kunstenaars kunnen behoord hebben. — Zie *Burman, Utrechtsche Jaarboeken*, I, blz. 51 en 503.

LUTKENHUYSEN (...) is de naam van een in zijn tijd zeer gevierd portretschilder, die in authentieke bescheiden, welke ik, ook in het belang der geschiedenis, hier onder zal doen volgen, voorkomt. In die stukken staat zijn naam letterlijk zóó, als hij hier aan het hoofd is geplaatst, doch zonder doopnaam, die trouwens ook bij geene andere der daarin genoemde kunstenaars is ingevuld. — Dewijl nu de naam in de bedoelde rekeningen toch wel volgens de kwitantien geboekt zal zijn, zoo ontstaat de vraag, is hij een andere persoon dan SIMON LUTTICHUYS, — Zie aldaar. — die bij *Inmerzeel* — hoewel verkeerdelijk — als J. LUSTICHUYS staat vermeld. Ik, voor mij, ben geneigd, om aan te nemen, dat ze allen namen van één-endenzelfden kunstenaar zijn; het werk-zelf, maar ook de stand der personen, die zich,

in denzelfden tijd, door hem hebben doen afbeelden, pleit voor dat g'voelen echter heb ik gemeend, hem hier een afzonderlijk Artikel te moeten wijden. — Ziehier het afschrift: *Aanteekeningen* Nr. 3. „Anno 1656. Reeckening van myn onkosten tot de voyago nae India. — Voor 't snyden van een groot schilderye *f* 200. — Voor 't snyden van 6 cleynere *f* 150. — Voor 't hout en bereyden *f* 48. — Voor 't vergulden *f* 117. — Voor 4 conterfeytsels aen FLINCK, ick, myn huisvrouw, myn vader en oom *f* 800. — Voor 2 conterfeytsels van myn kinderen aen LUTKENHUYSEN *f* 200 (te samen *f* 1465 (sic). — Op afkorting van de stukken van VAN DER VELDE *f* 630. — Aen LUTKENHUYSEN voor 4 conterfeytsels *f* 200. — Aen Van der Hulst voor lysten *f* 350. — Aen VAN DER VELDE *f* 600 en 630 van myn ontf. voor 3 stukken *f* 1770. — Aen VAN DER HELST voor 5 conterfeytsels *f* 1400. — Aen VAN DER VELDE'S Zoon van 2 schilderyen *f* 320. — Een schilderye van VAN DER VELDE *f* 800. — Een d^o. van zyn zoon *f* 160. — Twee conterfeytsels van FLINCK *f* 400. — Twee d^o. van LUTKENHUYSEN *f* 200 (te samen) *f* 1560. De lysten tot voorsch. (laatstgemelde 4 stuks) conterfeytsels *f* 300. — *Aanteekeningen* Nr. 4. „*Laus Deo*, anno 1656 tot *Amsterdam*. Myne gemachtigden tot *Amsterdam* debeth, ady 7 9^{ber}. (November). Volgens haer Ed. quitancie en myne reeckeningen aen haer EE. behandicht *f* 51,800. Ten huysse van d' Heer Demmer hangen de effigie van myn, myn huysvrouw, kinders enz. in één groot stuk, cost *f* 2000. (Dit stuk berust thans nog, naar ik vermeen, in eene Verzameling schilderyen te *Rotterdam*.) — Ten huysse van myn oom, dat van myn vader en oom *f* 600. per memorio — en tot myn Heer Weylants diverse andere goederen, volgens inventaris. — Noch 2 stukken by VAN DER VELDE met de pen gemaeckt, costen my *f* 1600.” — *Uit de eigenhandig geschreven Aanteekeningen van d' Ed. Heer Rykloff van Goens, Raad ordinaris van India, Gouverneur, Admiraal, ende Veldoverste deses Eylants Ceylon met de resorte van dien* enz. Zie verder het *Rapport* van gemelden Van Goens, door de zorg van den Heer Jhr. C. A. Rethaan Macaré, meêgedeeld in de *Berigten van het Historisch Genootschap*, te *Utrecht*, V. deel, 2. stuk; 1856, in 8°. blz. 47 en 48.

LUTMA. (ABRAHAM) Er bestaat een gegraveerd *Portret* van RUBENS, naar A. VAN DYCK, in f^o., door dezen kunstenaar gesneden, doch verder zijn mij geene bescheiden bij eenig auteur voorgekomen. Ik voeg er daarom bij, dat het *Portret* van PAULUS VAN VIANEN door hem uitmuntend gesneden is, in breed f^o., waarvan een exemplaar, vóór allo letter, voor mij ligt. Hij is van voor te zien, in een mantel gewikkeld, waaraan zeer groote ronde knoopen zijn; met een plat linnen kraag om den hals, leunende met den linkerarm op den onderkant van den rand der prent. Het gelijkt bijzonder veel op dat van zijn broeder ADAM.

LUTMA (JACOBUS) was de broeder van JOHANNES LUTMA, *den Jonge*, en de zoon van *den Oude* van dien naam. Deze JACOBUS is bij al onze auteurs over het hoofd gezien. De bekende, fraai *geëtste landschapjes*, naar JAN BOTH, worden verkeerdelijk aan zijn broeder JOHANNES toegekend, daar er eenige duidelijk beteekend zijn, b. v. Nr. 2, in mijn bezit, met JAC. LUTMA *fec. et exc.* Hij moet dus in de rij onzer plaat-etsers worden opgenomen. Later zag ik, dat *Heller (L)*. dezen JACOB LUTMA wel degelijk als een broeder van JOHANNES *den Jonge*, en als plaat-etscr opgeeft; hij beschrijft, behalve de bovengenoemde door hem vervaardigde prentjes naar norm, nog de volgende prenten: *De Afbeelding eener dame, die met de linkerhand haar kleed vasthoudt*, naar J. DE BACKER. — 12 bladen, met den titel: *Veelerhande nieuwe Comportementen, geteekent door JAC. (sic) LUTMA*,

den *Oude, Amsterdam, 1653, f^o. en 4°.* — De laatstgenoemde JAC. zal JANUS dienen te wezen, anders zou er nog een LUTMA moeten geweest zijn, van wien echter nergens eenig spoor gevonden wordt. *Nagler* zegt ook duidelijk, door JOANNES LUTMA, *den Oude*, geteckend, doch noemt *den Jonge* als den etsers; dit is onjuist. — Dat hij JACOBUS heette, blijkt uit eene zeldzame, fraaije prent, vóór het adres van *Joost de Reyger exc.* en in mijn bezit, voorstellende: — volgens een Latijnsch opschrift op een cartouche, die, als rand, het tafereel versiert, en waarvan de vertaling dus luidt: — *Die hier geschilderd wordt dat is JOAN VAN AKEN, PAUL VAN VIANEN heeft hem op dit doek, dat leeft, gelykend neergesteld;* en daaronder JOANNES LUTMA *d'Oude inv.* Hij heeft dus de bedoelde lijst of rand, om voor drijfwerk te dienen, geteckend; en verder JACOBUS LUTMA *fecit aqua forti et exc.*, zoodat hij dan ook te gelijk kunsthandelaar kan geweest zijn. Het is alzoo uitgemaakt, dat het JACOBUS en niet JACOB moet zijn, zoo als door *Heller*, naar de beteekening der prentjes van BOTH, wordt opgegeven. — De voorstelling is: VAN VIANEN, voor een schilders-ezel gezeten, bezig met VAN AKEN op doek te schilderen, waar nog een derde persoon bij staat, die zeker ook een portret moet verbeelden; naar mijne meening, zou het ADAM VAN VIANEN, broeder van PAUL, kunnen zijn.

LUTMA, (JOANNES of JANUS) *de Oude*, is bij *Immerzeel* vermeld. Zie over eene prent, waarvoor hij het lofwerk heeft vervaardigd, en over zijne afbeelding, op LUTMA, (JOHANNES) *den Jonge*. — Door dit portret kent men zijn juisten ouderdom, als zijnde hij in 1584 geboren, en in 1669 overleden. — Er bestaat een zeer fraaije en belangrijke penning, door den genoemden zoon vervaardigd, voorstellende het borstbeeld van zijn vader, in Romeinschen stijl; rondom staat: JOANNES LUTMA; op de keerzijde leest men: *In memoriam posteritatis fecit JOANNES LUTMA Junior, Anno CIOCCCLIX*, dat is: JOHANNES LUTMA, *de Jonge, heeft dit ter gedachtenis (van zijn vader) vervaardigd, in het jaar 1659.* Naar aanleiding van dit jaartal, is door velen zijn overlijden op 1659 gesteld; doch uit de bovengenoemde prent blijkt, dat zulks eerst tien jaren later plaats had. — *Vondel* heeft op de afbeelding van den *Ouden LUTMA* het volgende vers gemaakt: *De vader LUTMA teelt — Den zoon: de zoon weërom — Den vader in zyn beelt: — Natuur staat hier voor stom. — en tot Graftschrift: LUTMA die de Fenix was, — Rust hier entlyk in zyn asch, — Afgezweeft op gouden schachten — Van doorluchtige gedachten, — Naar de sterre boven 't zwerk, — Houwt een Fenix op den zerk. — Zijn portret is uitmuntend door REMBRANDT, in 1656, geëts, waarvan de verschillende staten met f 100 tot f 500 worden betaald. Bij velen wordt dit portret als van LUTMA, *den Jonge*, vermeld, doch zulks is zoo niet: REMBRANDT was de gemeenzame vriend van den *Ouden LUTMA*, blijkens de verzen, door *Vondel* op hem gemaakt. Van dit portret bestaat eene schoone kopij, vervaardigd door CH. BLANC.*

LUTMA, (JOANNES of JANUS) *de Jonge*, aan wien, door onze, en ook door vreemde auteurs, de bekende etsen, naar JAN BOTH, worden toegeschreven. Dit is eene fout: al die genoemde werken zijn van zijn broeder JACOBUS LUTMA. — Zie aldaar. — Zijn geboortejaar wordt door *Heller*, (L.) in 1609, te *Amsterdam*, opgegeven, en zijn overlijden, aldaar, in 1689. — *Bryan* zegt, geboren in 1629; het eerste komt mij te vroeg, het tweede te laat voor, dewijl de oude LUTMA in 1584 geboren werd. — *Immerzeel* meldt, ofschoon zonder gezag van eenig auteur, dat hij, omstreeks 1685, te *Amsterdam* overleden is. — Het is hier de plaats, om te vermelden, wat *Brulliot* van hem zegt, te weten, dat men hem moet beschouwen als den waren uitvinder van de gravecrwijze, om krijtteekeningen na te bootsen. Hij heeft in die manier (*Opus Mallei*, gelijk hij-zelf dat noemt) vier

portretten, als antieke busten, gegraveerd, waarvan er een de buste van zijn vader, JANUS LUTMA, voorstelt, rustende op een steen, in eene nis; hij is *en trois quart*, regts gewend, te zien; op de buste leest men POSTERITATI; op den steen: JANUS LUTMA; onder aan links: OPUS MALLEI; regts: PER JANUM F., en in de twee boven-hoeken: OBIIT MDCLXIX, ÆTATIS LXXXV., plaat in f^o., behoorende bij een stel van vier stuks gelijke busten, te weten die van JANUS LUTMA BATAVUS, (de zoon); beteekend: PER SE OPERE MALLEI 1681 (en tegen de buste: NE TE QUÆSIVERIS EXTRA). — Idem J. VONDELIUS, heteekend *Opus Mallei per J. LUTMA*, — en P. C. HOOFD, ALTER TACITUS, beteekend: *Opus Mallei per JANUM LUTMA*. — Bij *Heller*, (L.) staan nog de volgende prenten beschreven, als: *Een schrijvende Johannes den Evangelist*, gr.-f^o.; gepousoeneerd. Op een exemplaar, vóór de letter, afkomstig uit het Kabinet van *Reynst*, stond geschreven: REMBRANDT del. (?) — Het rijke metalen *Koorhek in de kerk, te Amsterdam*, naar de teekening van zijn vader geëst; gr. 4°. — *De groote obelisk, te Rome*, opgerigt onder *Innocentius X*, met eene menigte figuren, in gr. f^o. gesneden en geschraapt. — Ik heb voor mij liggen het *Portret van den Ouden LUTMA, 72 jaren oud*. Hij is gezeten bij eene tafel, waarop een groot blad papier, met beelden beteekend, met krijt; in de eene hand heeft hij de stift, en in de andere een bril; hij is gekleed in een wijde japon, met bont omzet, een callot op het hoofd, alles geheel in den stijl van REMBRANDT gedacht, en fraai met de burin en het schraapstaal bewerkt; beteekend JOANNES LUTMA *Aurifex*, JOANNES LUTMA *Junior fecit* A^o. 1656; h. 236, br. 198 str. Ned., zonder marge. Het eerstgenoemde portret van den Ouden LUTMA, hetgeen met dat van den Jonge in mijn bezit is, mag men wel als een meesterstuk in dat kunstvak beschouwen, vooral als men in de gelegenheid is, er een eersten druk van te zien. — Bij *Jan Vos, Gedichten, Amsterdam, 1726*, in 4°., I. deel, blz. 352, vindt men een vers aan de Regering van *Amsterdam*: „op 't Afbeeldtsel van de Penning, die door last der Ed. II. Burgemeesteren t' *Amsterdam*, ter gedachtenis der Vrede, in 't jaar 1684, bij J. LUTMA gemaakt is.” — Onder de zeer zeldzame prenten, die gegraveerd en geschraapt zijn, behoort *De groote Fontein, te Rome*, in gr. f^o. zeer krachtig en stout bewerkt, zegt *Nagler*. In den beneden-hoek, links, zijn letters te zien, waarbij *in. et fec.*, waarschijnlijk, zijn monogram, doch onduidelijk, waarom men welligt later boven in de lucht geplaatst heeft: JANUS LUTMA *Junior f.* 1656. Verder staan bij *Nagler* nog vermeld: *In drie ronden, door versieringen, met vruchten verbonden, zijn watergoden afgebeeld*; JANUS LUTMA *f.* 1641; gepousoeneerd; h. 4 dm., br. 9 dm. 2 str. Par. Deze is twijfelachtig. — JOANNES LUTMA *de Jonge, tekenende aan eene tafel gezeten*, met de teekenpen in de hand, en een hoogen hoed op; gegraveerd, kl. f^o., zeer zeldzaam. — *Portret van den Admiraal Tromp*, naar LIEVENS. — *Drie paar verliefden bij eene springbron, in een Italiaansche villa*; onder aan J. L. N. de Sor *exc.*; gepousoeneerd in 4°. — *Jesus in den tempel bij de Schrifteleerden*; beteekend met zijne initialen en 1649, doch alles omgekeerd, in de pointeermanier, in 4°. Deze prent wordt bij de werken van LUTMA gevoegd, doch, zegt genoemde auteur, met weinig grond. — *Eenige nieuwe Compartemente, geteekend en geëst door JOANNES LUTMA, den Jonge, Tot Amsterdam*; 6 bladen f^o. — *Velerhande nieuwe Compartemente, geteekend door JOANNES LUTMA den Oude. Tot Amsterdam*, A^o. 1653. — *Phantastisch gevormde Wapenschilden van LUTMA Jun.* geëst, 12 bl. f^o. — *Festivitates Aurifabris et Statuariis necessariae, per JOANNEM LUTMA senem. Amstel.* A^o. 1654. — *Versheyde snakergen (sic) dienstlich voer Goutsmits, Beelthouwers, Steenhouwers enz.*, 12 bl. in f^o. — 7 bladen. *Versheyde constige vindingen, om in gout, silver enz. te werken. Dienstelick den Silversmeeden enz. naer d' inventie van G. V. D.*

EECKERHOUT (sic) (GERBRAND VAN DEN EECHOUT?) J. LUTMA enz. *Tot Amsterdam, by C. Danckerts*, in f°. De overige bladen, tot deze zeldzame gravuren behoorende, zijn van M. MOZYN en anderen. — Bij *Nagler* vindt men de etsen van JACOBUS LUTMA, verkeerdelijk, onder die van JOANNES opgegeven. — Er schijnen somtijds nog andere werken van hem voor den dag te komen, als: *Eene Madona, met het Kind-Jezus en St. Anna*, naar RAPHAEL p. die, op zijn naam, in den *Catalogus* eener Kunstverkoop, bij *Weigel*, te *Leipzig*, in 1857, gehouden, onder Nr. 1520, voorkomt, en als zeer zeldzaam vermeld wordt. Zijne werken zijn soms beteekend F. L. (*Filius* LUTMA). — Hij heeft ook geschilderd, want onder de kunstnalatenschap van den Staatsraad *Mr. M. C. van Hall*, den 27. April, 1858, verkocht, was (Nr. 67 van den *Catalogus*) *het Portret van P. van Vianen, voornaam kunstdrijver*, door LUTMA den Jonge; h. 54, br. 50 dm. Ned., dat thans op 's *Rijks Museum*, te *Amsterdam*, berust.

LUTTICHUYS. (SIMON) Aldus schreef hij zijn naam, en niet J. LUSTICHUYS, zoo als bij *Immerzeel* staat geboekt, die ook niets anders van hem kent, dan een keurig geteekend portret van *Anna Jacoba Blaauw*. Hij heeft veel portretten geschilderd, waarnaar fraaije gravuren uitgaan, als: een groot *Portret van Henricus Dux Glocestrie Comes Cantabrigiæ* etc., daaronder: SIMON LUTTICHUYS pinx. C. VAN DALEN. sculp., waarbij, als weêrgâ, behoort: *Karel II., Koning van Engeland*, en evenzoo beteekend. — *Jaques, Duc d'York et d'Albanie, grand-admiral d'Angleterre*, naar S. LUTTICHUYS, door C. VAN DALEN sculp., in gr. f°. — Hier kan geen fout bestaan, want CORNELIS VAN DALEN was zijn tijdgenoot, zoodat ook de bij *Immerzeel* vermelde J. zeker eene S. moet wezen. — Deze kunstenaar is, waarschijnlijk, naar *Engeland* gegaan, en heeft in dat *Peru* voor de Kunst zijn fortuin gemaakt: immers, de portretten der vorstlijke personen, hierboven gemeld, schijnen dit te bevestigen. Vandaar dat in ons land zelden van hem, evenmin als van veel andere Nederlandsche kunstenaars, die zich uitlandig hebben begeven, iets voorkomt. Bovendien, portretten van zulken stempel, zijn meest voor ons verloren gegaan. Zie nog op LUTIGHUYS, (Louw) en op LUTKENHUYSEN.

LUTZ, (A.) een kunstgraveur, die, in het begin der XIX. eeuw bloeide. Er gaan 4 stuks gr.-plano platen van hem uit, die vrijwèl bewerkt zijn, voorstellende *De doorbraak van den Arkelschen dijk, enz.*, bij *Gorinchem*, in 1809, door G. OFC. GROENEVELD *ad vivum del.* en door A. LUTZ sculp. *Aquatinta*.

LUUC of LUUCX. (...) In de Ms. Rekeningen van het *O. L. V. Hospitaal*, te *Audenaerde*, vindt men, op het jaar 1506-7 aangeteekend: „LUUC ou LUUCX, le peintre, décore le chariot de la Prieurie.” — Zie over deze Rekeningen op HOEN. (JACOP)

LUX, of LEUX, (J.) een teekenaar en graveur, dien ik nergens vermeld vond, en die vrij goede boekprenten gemaakt heeft, als: *het Portret van den Admiraal Jacob van Heemskerck*, J. LUX inv. et fe.; — *Horusce en Hareaden Barbarossa, koninghe van Tunis* enz., J. LUX fecit, in 4°, en meer anderen, voorkomende in het Werk van (*L. van Bos*), *Leven en daden der Zeehelden* enz., *Amst.*, 1676, in 4°. — Ik heb niet kunnen ontdekken, of hij aan FRANS LEUX, of aan den beeldhouwer LUK, LUCK, of LEUX (J. C., of J. C. L.) verwant is geweest.

LUYCK, (HANS, of JAN VAN) een graveur en kunsthandelaar, te *Amsterdam*, die, omstreeks 1580, zijn bedrijf aldaar uitoefende. Levensberigten zijn niet van hem bekend; ook de monogrammen H. V. L. en H. L. F. kunnen niet veel afdoen, dewijl sommigen ze aan dezen HANS, anderen aan LODEWYK FRIG, of HANS VAN LINCK toekennen; doch L. FRIG kan het niet beduiden, zegt *Nagler*, die hem

LUVK, of LUYKEN noemt. *Brulliot* meldt, dat hij gewoonlijk nog, als teeken, een klein mesje bij dat monogram voegde, hetgeen niet van HANS VAN LUYCK kan wezen. Een ander, aan hem toegeschreven monogram, bestaat uit de letter n., met eene daaraan vastgehechte v. en eene op zich-zelve staande L; doch doorgaans worden de letters n. v. l. aan hem toegekend; ook zijn er, die meenen, dat deze letters tot het werk van HANS VAN LOCHEM — Zie aldaar. — behooren. — Als werken staan van hem opgegeven: *De aanbidding der Koningen: Gens est coi Phæbo* etc. in f°. — *De II. Maagd, met het Kind-Jezus, dat eene bloem vasthoudt*; op den achtergrond biddende figuren: *Partes et Integritas* etc. n. v. l. exc., kl. f°. — en *De II. Rochus*, n. van LUYCK exc., kl. f°. — Zie *Nagler*.

LUYDINCX (PAUWELS) was een der voornaamste Belgische bouwmeesters van zijn tijd, en bloeide in het midden der XVI. eeuw. In het belangrijk Werk: *Geschiedenis van Antwerpen* etc. door *Mertens en Torfs*, IV, blz. 113, lees ik: „CORNELIS DE VRIEND, bijgenaamd FLORIS, had de teekeningen van den bouw geleverd (te weten van het stadhuis, te *Antwerpen*), maar de werken werden bestuurd door PAUWEL LUYDINCX, die de *nieuwe Beurs* insgelijks had gebouwd, hetwelk blijkt uit zijn grafscript, omtrent *St. Janskapelle*, in *St. Jacobskerk*, en luidende als volgt: *Hier leet begraven den eersamen PAUWELS LUYDINCX, Bouwmeester was van dese Stadthuys ende Borse. Sterf den 4. December a. 1586, ende Laurentia Hoeckx syn huysvrouw. Sterf den 30. April 1595.*” — Zijn Beursgebouw heeft tot in de tweede helft der XIX. eeuw mogen pralen, eer het door de vlam verteerd werd, nadat, slechts eenige jaren te voren, het open binnenplein met glas was overdekt. Hoezeer dit gebouw aan de vereischten van zijn tijd voldaan heeft, en als kunstgewrocht een Europeschen naam verworven had, blijkt hieruit, dat de beroemde HENDRIK DE KEYSER, van *Utrecht*, bouwmeester der stad *Amsterdam*, en NICHOLAAS HAWKESMOOR, leerling van den grooten Sir CHRISTOPHER WREN, het model der Beurs van *Antwerpen*, voor die te *Londen* (óók door de vlam vernield) gevolgd en uitgevoerd hebben, welke beide gebouwen, slechts weinige jaren geleden, nog bestonden. Zie *Status quo van Amstels Beursgebouw* enz., *Amsterdam*, 1840, in 8°, bl. 65, ten tijde van het ontwerp voor eeno nieuwo Beurs aldaar, in het licht verschenen.

LUYKS. (CHRISTIAAN) In de Koninklijke Galerij, te *Madrid*, berusten twee *Bloemstukken* van dezen meester, die onder de werken der Vlaamsche en Hollandsche School gerangschikt zijn. Zie N°. 1475 en 1476 van den *Catalogo de los Cuadros del Real Museo*, etc., *Madrid*, 1850, in 8°. — Dewijl die stukken in deze beroemde Verzameling van uitmuntende kunst eene plaats bekleeden, zullen ze zeker ook wel tot de goede soort behooren. — Nu is mijne vraag, of, zoo de naam goed in den *Catalogus* is geschreven, het Bloemstuk van DE LUST — Zie aldaar. — dan ook niet tot het werk van LUYKS behoort? Indien niet, dan zou, volgens den *Catalogus* van *Hooft*, DE LUST de maker zijn, en zouden ook deze twee *Bloemstukken* van dezelfde hand wezen. Echter vond ik in den *Catalogus* van *Terwesten*, bl. 125, N°. 73, weder duidelijk vermeld: *Een zeer uitvoerig bloemstukje, door CHRISTIAAN LUYKS*; dit zou dus den naam weder bevestigen. — *Fiorillo* waarschuwt, dat men FRANS LUYKS niet met FRANS LEUX — Zie aldaar. — moet verwarren, want dat het twee personen zijn. — Deze soort van namen zijn bij de vreemde Auteurs zelden goed geschreven.

LUYPEN. (P) Deze kunstenaar schijnt zich tot beeldhouwer te hebben gevormd, dewijl ik op de Tentoonstelling, te *Amsterdam*, in 1810, gehouden, onder de opgave *Boetseersels*, in den *Catalogus*, N°. 190—194, verneld vond: *De Aanbidding der Koningen*, Basrelief. — *De Aanbidding der Herders*, idem. — *Susanna in het bad*,

idem. — *De ontmoeting van Maria en Elisabeth*, idem. — *Eene zinnebeeldige vrouw, met een kindje*, idem. — En N°. 202 en 203, *Bloemfestoenen*, in hout gesneden. — Volgens den Index van den *Catalogus*, woonde hij te *Amsterdam*, op de *Elandsgracht*, Noordzijde, Nr. 20.

LUZ (JAN) is, waarschijnlijk, een Nederlander geweest, dewijl ik hem bij vreemde auteurs niet vond vermeld. In den *Catalogus van Hoet*, I, bl. 353, N°. 14, komt eene schilderij voor, die wezenlijke verdiensten moet gehad hebben, voorstellende *Paulus in den derden Hemel*, door JAN LUZ; h. 2 vt. 6 d., br. 1 vt. 9 d. en, in dien flauwen kunsttijd (1730), met f 220 betaald.

LYBERGEN (GYSBERT VAN) was, volgens de opgave van *Pieter Terwesten, Ms.*, „een geboren Hagenaar, die in 1656 bloeide. Het blykt ter Confrerie-kamer, aldaar, dat hy *Gezelschap van Tabaks-rookers* schilderde, als zijnde, A^o. 1658, een zoodanig stukje van hem aldaar bekend geweest, 'twelk, mits zyn overlyden, op den 26. January, 1661, alhier, aan deszelfs vader is teruggegeven.”

LYEDER. (LOYSET) In de Archieven van *Ryssel*, vindt men in de oude graaflijke Rekenkamer der Hertogen van Bourgondië, op het jaar 1467—68, het volgende aangeteekend: „A LOYSET LYEDER, enlumineur, pour cinquante et ung ystoires de plusieurs couleurs qu'il a faictes au premier volume de *Regnault de Montauban*, au pris de XVIIJ sols l'histoire, font XLV l. XVIIJ. s. — Audict LOYSET LYEDER pour avoir faict, en ung livre nommé *la Bible Moralizée*, vingt ystoires, assavoir: sept grandes et treze petites, de plusieurs couleurs, au pris de douze sols chascune ystoire l'une, XIIIJ l'autre, font XIJ l. — Item XLIIJ grande lettres, *ouvrées à Champaigne*, d'or et vingnettes dedens, a deux gros pieces. XLIIJ s. — Item IJ^m VIJ^c et L de paraphes et lettres a trois sols le cent CXIJ s. VI d. — Pour la relyaige dudit livre y compris la Couverture XXXI, s. — Pour dix grand cloux de letton à crochet, pour petit cloux pour les attachier dessus et pour cuir à la fermer. XXXIIIJ. s. Font ces cinq parties ensemble XXIJ l. X. s. — Au dit LOYSET, pour avoir fait encore vingt ystoires de plusieurs couleurs au livre intitulé *La vengeance de Nostre Seigneur Jesus Christ*, toutes d'une grandeur, audit pris de XIIIJ sols chascune ystoire, XVIIJ l. Zie *le Comte de Laborde, les Ducs de Bourgogne, etc., Tom I., Sec. partie; Paris, 1849, in 8°, p. 501—502.*

LYNHOVEN. (J) Van dezen vrij onbekenden kunstenaar, vond ik in den *Catalogus van S. Feitema, Amsterdam, 1758*, bl. 27, *Een Marsch van Ruiters in een Landschap*, met O. I. inkt en de pen geteekend; en, op bl. 103, *Twee Geldersche Landschappen*, met de pen. Verder bevond zich in de rijke Verzameling van *Verstolk van Soelen, Catalogus: Teekeningen*, onder Nr. 372: *Het hoofd van een jongeling*, met de pen geteekend, en met bister opgewasschen, dat de som van f 21 heeft opgebracht. — Ik bezit van hem eene fraaije teekening met de pen, voorstellende op *Een weg, tusschen duinen, ruiters te paard, in gesprek met eenigen te voet*, in 4°. oblong. — Volgens *Le Blanc*, zou hij ook gegraveerd hebben, als *Sanctus Bavo, Confessor*, naar DE GREBBER. Hij noemt hem LYNHOVEN, en nog eens N. VAN LYNHOVEN, doch de voornaam is hem evenmin als aan *Weigel* bekend; de eerste noemt hem goed: LYNHOVEN.

LYNHOVEN. (K) Nog een kunstenaar van dien naam, hoewel met eene andere voorletter, is mij voorgekomen in den *Catalogus van A. L. Tolling, Amsterdam, 1768*, bl. 69, onder N°. 665: *Twee stuks gestoffeerde Landschapjes*, fiks met de pen door K. LYNHOVEN; — en in een *Idem, te Ibid., 1785*, van *Joannes de Bosch*, onder Nr. 528: *Een Landschap met paarden enz.*; met de pen.

LYONET (MR. PIETER) is bij *Immerzeel* vermeld, en ik voeg er bij, dat ziju

portret, borstbeeld in medaljon, met bijwerk, door R. VINKELES, in 8°. is gegraveerd. Ook komt het voor bij *Van Gool*.

LYS (JAN VAN DER) staat bij *Immerzeel* geboekt; ik voeg er bij, dat hij ook gegraveerd heeft, als: *Een man in Romeinsche kleederdragt, met een masker in de hand; hij schijnt eene aan een bed zittende vrouw te troosten*; zij ziet naar den hemel; in haren schoot liggen geld en juweelen, die haar door dien man schijnen gegeven te zijn; aan de korf, bij de voeten der vrouw, beteekend J. L. fecit; h. 8 dm. 10 str., br. 6 dm. 4 str. Par. — *Een Cavalier onderhoudt zich met eene Dame*, een andere speelt, voor eene tweede Dame, op de guitar; een spotboef kijkt door zijne vingers; J. L. fecit; h. 6 dm. 4 str., br. 7 dm. 10 str. — *Cephalus en Procris*; beteekend op een korf J. L. fec., in f^o. oblong. Zie *Nagler en Le Blanc*, en verder op LIS, LISSE, of LYS. (JOHANNES VAN DER)

LYSSENS. (NICOLAAS) Zie bij *Immerzeel* op LEYSSENS. (NICOLAAS)

M.

MAAN, of MAN. (CORNELIS DE) Aldus wordt bij *Bryan* en anderen CAREL DE MAN genoemd. Zie bij *Immerzeel* en bij mij op MAN. (CORNELIS DE)

MAAS. (ADRIAAN) *Van Spaen*, in zijne *Beschryving van Rotterdam*, noemt, onder de kunstschilders zijner stad, dezen ADRIAAN MAAS, die een landschap- en gezelschap-schilder is geweest. — Hij was, waarschijnlijk, verwant aan GERBIT en PIETER MAAS, aldaar.

MAAS, (COENRAAD) een bekwaam beeldhouwer, to 's *Hage*, wiens nageslacht, tot 1776, nog in datzelfde kunstvak bekend was. Hij behoorde tot de zeven-en-veertig kunstenaars, die, in 1656, to 's *Gravenhage*, eene *Vieuwe Kamer van Pictura* hebben opgericht. Uit *P. Terwesten, Ms.* — Of hij aan de beroemde schilders NICOLAAS en DIRK MAAS vermaagschapt was, is mij nergens gebleken.

MAAS, of MAES, (DIRK, of THEODORUS) vindt men bij *Immerzeel* beschreven, doch ik moet, tot grooter duidelijkheid, het volgende er bijvoegen, als waardoor zijn talent meerder waarde verkrijgt. Ik vind bij *Bryan*, en bij *Stanley*, die tevens zijn overlijden in 1715 opgeeft, vermeld, dat hij, tijdens de regering van Koning Willem III., naar *Engeland* overstak, en aldaar, bij veel aanmoediging, onder andere werken, voor den Graaf van *Portland*, den *Slag bij de Boyne* geschilderd, en daarnaar eene prent in twee bladen geëst heeft. Deze prent, door *Immerzeel* genoemd, en die zeer zeldzaam is, staat bij *Weigel* op 30 Thlr. genoteerd. — Het boekje *Soldaten*, in verschillende stellingen, bestaat uit 12 stuks. — Nu vond ik ook nog, onder den titel: *Soldats et Chevaux, dessinez et gravez d'après nature par THEODORE MAAS. Se vendent chez B. Picart*. Nr. 1, zijnde, waarschijnlijk, hetzelfde boekje, later nog eens uitgegeven. Tot zijne zeer zeldzame etsen behoort eene prent, zijnde *Een Ridder*, die zijn paard naar de rechterzijde traverseren laat, rakende met zijn karwats de linkerzijde van het paard; h. 7 dm. 5 str., br. 4 d. 7 str. Par. Zie Nr. 7276 en 17256 van *Weigel's Kunstlager-Catalog*, en dáár op 5½ Thlr. genoteerd. — *Heller, (L.)*, die deze prent ook vermeldt, noemt nog 9 bladen, *Le Manège*, h. 7 dm. 2 str., br. 8 dm., 6 str. Deze, zegt hij, zijn uit den tijd, toen hij NUCHTENBURG's leerling was, en staan bij *Weigel* op 15 Thlr. genoteerd. — *Nagler* noemt nog *Een Landjezigt*, regts een wagen, met vier wielen, links twee paarden, zonder naam; h. 3 dm., 7 str., br. 5 dm., 4 str.; — en *Maria, met het Kind en twee Engelen*, luchtig en geestig geëst. — Deze laatste prent is immers beteekend P. MAES fecit, in aqua forti, volgens *Bryan*, en dus van PIETER MAES. Zie aldaar. — Verder vond ik nog, *Een Ruiter, die zijn paard in de volte rijdt*, beiden

in profiel en regts gewend; h. 8 dm. 6 str., br. 6 dm. 6 str., in zwarte kunst, bij *Weigel* op 10 Thlr. genoteerd. Hieruit blijkt, dat hij behalve de ets- ook de mezzo-tinto-kunst heeft beoefend.

MAAS. (GERRIT) Op dezen naam heeft *Nagler* een Artikel gegeven, dat op GODFRIED MAES, *den Jonge*, — Zie aldaar. — moet doelen, doch die bij hem niet te vinden is.

MAAS (GERRIT) is een landschap- en gezelschapschilder, te *Rotterdam*, geweest, volgens *Van Spaen*, *Beschryving van Rotterdam*. Hij was, waarschijnlijk, verwant aan ADRIAAN en PIETER MAAS, aldaar.

MAAS. (JOHAN) Van dezen kunstenaar komen schilderijen en teekeningen voor, in den smaak van den beroemden Dordtsehen NICOLAAS MAAS, doch van veel minder kunstwaarde. — *V. Eynden en v. d. Willigen*, I, blz. 296, heeft hem reeds vermeld; waarom kon toch *Immerzeel* goedvinden, hem, benevens nog vele anderen, maar stilzwijgend voorbij te gaan? Men zoekt geene eigenlijke kunstbeoordeeling in historische Werken van dien aard, maar wel zuivere berigten; en, ofschoon dan ook de geschiedenis der praktijk met die der theorie een, zooveel mogelijk, zamensluitend geheel moge vorderen, zoo behandelt de theorie der schoone kunsten de waarde van de kunst afzonderlijk, in al hare takken, en moet zij, om alle verwarring voor te komen, van de eerstgenoemde, namelijk, van de zuiver-historische, geheel afgescheiden zijn.

MAAS, (JOHANNES) een voornaam historieschilder, van *Brugge*, die, in de tweede helft der XVII. eeuw, aldaar, bloeide. Bij *Descamps*, in zijn *Voyage pittoresque de la Flandre etc.*, *Paris*, 1769, in 8°, vindt men een aantal zijner werken beschreven, als: te *Brugge*, in de Collegiale kerk van den Verlosser, *De doop van Constantinus*; — *St. Agatha*, met *St. Dorothea* en andere Heiligen; — *Christus*, die de *H. Maagd ten Hemel geleidt*; — *De Ontvangenis*; — *De Kruisvinding*. — In O. L. V. kerk, *St. Joseph*, in zijn droom, door een Engel vermaand, om uit *Egypte* te vlugten. — In de *St. Jacobskerk*, *St. Leonard*, met andere Heiligen; — In de Parochiekerk van *St. Gilles*, *Een Heilige*, die uit de hand eens priesters de *H. Communie* ontvangt. — In die van *St. Walburg*, *Het Kind-Jezus*, met zijne *Mocder* en andere Heiligen. — In de *Dominikaner-kerk*, *Paus Pius de H. geknield*, om van den hemel de overwinning af te smeeken voor de christlijke vloot, die tegen die van de Turken strijdt.

MAAS, of MAES. (NICOLAAS) Bij het artikel, over dit bijzonder talent, reeds door *Immerzeel* gegeven, voeg ik nog, dat, behalve van zijne afbeelding, in prent bekend, er nog twee, door hem-zelfen geschilderd, in de kunstnalenschap van *Mr. Johan van der Marck*, van *Leyden*, verkocht te *Amsterdam*, 1773, onder Nr. 423 en 424 van den Catalogus, voorkwamen, als: „*Daar hy is verbeeld zittende, met een tekening in de hand, voor een tafel, bedekt met een groen kleed, waarop leyt een Konstboek en een Schets, en een Pleistergroepje staat*. Zeer fraai door HEM-ZELVE geschilderd, op doek, h. 24½, br. 20 dm.,” en: „het andere is door DENZELVE schilder. *In zyn eene hand heeft hy een palet en penseelen, en in de andere een kwast, staande voor hem een gedoodverft portret op den schilderezel*. Zeer fraay geschilderd op doek, h. 29, br. 26 duim.” — Het kunstjuweel van zijn penseel, *Eene oude vrouw bij een spinnewiel*, berust thans in het *Museum-Van der Hoop*, te *Amsterdam*.

MAAS, of MAES, (PETER) dien ik *den Oude* moet noemen, om hem van den *Jonge*, te onderscheiden. *Bryan* zegt, dat deze kunstenaar, waarschijnlijk, een bloedverwant van DIRK MAAS is geweest. Er is van hem eene ets bekend, in luchtigen, doch geestigen stijl bewerkt, voorstellende *De H. Maagd met het Kind Jezus, en twee Engelen*, die uit alles schijnt, het werk van een schilder te zijn. Zij is beteekend P. MAES fecit in aqua forti. Deze prent wordt door *Nagler* verkeerdelijk aan DIRK

MAAS toegeschreven. — *Stanley* laat daarop volgen: PETER MAES bloeide omstreeks 1578. Er bestaan ook prenten, door hem naar HENDRIK GOLTZIUS gekopieerd, waarop zijn naam, PIETEA MAES, voluit geplaatst staat. *Brulliot*, zegt hij, geeft ook zijn monogram P. M., met de jaren 1577 en 1578, van welke jaartallen er een onder een *Portret van Maria Stuart, Koningin van Schotland*, voorkomt; en *Zani* moet ook eenige zijner prenten hebben gezien, dewijl hij hem, in de tijdsorde, op 1577 dus opvoert. — De 12 prenten in 8°, voorstellende *De daden van Hercules*, kopijen naar ALDEGREVER, en, de *Kok en de Keukenmeid*, naar A. DUREA voeren het jaartal 1577. — Tot zoo verre genoemde auteurs. — Zie bij mij op M.(AES, P.(ETEA) en op MAES (PEETER), waaruit zal blijken, dat de eerstgemelde prent wel eene eenw later vervaardigd is.

MAAS, of MAES, (PEETEA) *de Jonge*, wiens etswerk door *Bryan-Stanley* op PEETER MAAS, of MAES, — Zie aldaar. — wordt vermeld, behoort bij dezen PEETEA MAAS beschreven te worden. Ik heb dat prentje voor mij liggen, voorstellende *de H. Maagd bij een pedestal gezeten, met het Kind op haren schoot*, dat haar opziende (als verrukt over de fraaije bloemen, welke twee staande Engelen het aanbieden) beschouwt; in de hoogte, een Engel, die een gordijn oplicht, dat aan eene kolom is vastgehecht; achter Maria eene Farnesische vaas, waarbij een papegaai; be- teekend op den pedestal P. MAES, *fecit in aqua forti*; h. 165, br. 206 str. Ned. — Ook *Heller (L.)* beschrijft dit prentje, doch heeft, bij vergissing, de maat meer dan tweemaal te groot opgegeven, en noemt nog *De Aartsengel Michaël, die een bliksemsehicht op den Satan werpt*, 1634, smal kl. f^o. Deze prent schijnt wel dezelfde te zijn, die op GODFRIED MAES, *den Oude* — Zie aldaar. — vermeld staat, en welligt ook verkeerd is opgegeven; *le Blanc* zegt, dat zij van PIETER is. — *Heller* noemt hem een kunstgraveur en etscr, die, in de eerste helft der XVII. eeuw, in *Holland*, bloeide, en zegt, dat hij een discipel van RUBENS was. — *Brulliot* heeft ook later ingezien, dat deze MAES een andere is, dan dien ik hierboven heb opgegeven, en die door *Bryan Stanley* bedoeld wordt, dewijl het werk-zelf daar wel eene eeuw mede verschilt. — Maar, wie is nu deze PEETER MAES, die zulk goed werk heeft geleverd, en zoo weinig bekend werd? Zeker was het iemand, die de teekenen vlug en geestig heeft gehanteerd, want het door mij beschreven prentje is geheel in den stijl van CORNELIS SCHUTT, ja, zelfs zóó sierlijk bewerkt, dat het naar de Fransche School zweemt. Ik ben van meening, dat hij welligt een beeldhouwer is geweest; doch hij kan ook de schilderkunst beoefend hebben, want ik vond, onder een aantal kunstenaars van dien naam en van beide professien, in het *Gilteboek van St. Lucas, te Antwerpen*, ingeschreven: „PEETER MAES, ont- fangen by ADAM NRIX, 1572, schilder. — PEETER MAES, beeldsnyder, ontfangen by PEETER VERBRUGGÉN, 1659. — PEETER MAES, ontfangen by PEETER VAN LENT, 1665.” — Hierbij zal hij, misschien, wel te huis behooren, hoewel het jaartal 1634, door *Heller* bij een zijner prentjes gevoegd, daar weder bezwaren tegen oplevert, want dan zou hij dit reeds vóór zijne inschrijving hebben moeten ver- vaardigen, dat wel niet denklijk is; doch ik geloof, dat het jaartal 1684 zal moeten zijn, zooals *Le Blanc* bij die prent stelt, terwijl het niet de eerste fout zou zijn, die op dezo wijze in het Werk van *Heller* is ingeslopen, zooals ik hier- boven reeds heb aangetoond.

MAAS. (PIETEA) Bij *van Spaan*, in zijne *Beschryving van Rotterdam*, vindt men onder de kunstenaars zijner stad opgegeven PIETER MAAS, die landschap- en gezelschapschilder is geweest. Deze is, waarschijnlijk, aan ADAAM en OERRIT MAAS, aldaar, verwant geweest.

MAAS. (AART VAN) Bij het bericht van *Immerzeel*, die zijne geboorte, te *Gouda*, in

1620 opgeeft, voeg ik nog, dat *Bryan-Stanley* zijn overlijden op het jaar 1664 heeft geboekt. — *Nagler* wil, — naar aanleiding eener schildcrij, *De aankomst van Maria de Medicis in de Nederlanden*, in 1631, beteekend v. m. 1632, hetgeen A. VAN MAAS zou beduiden, — dat hij vroeger moet geboren zijn. Zoo v. m. hier stellig VAN MAAS — die anders ook wel v. MA teekende — beteekent, dan heeft hij gelijk; evenwel de bedoelde *Aankomst* had niet in 1631, maar in 1639 plaats. — Zijne prenten zijn hoogst-zeldzaam. *Weigel* noemt er een, welke hij, waarschijnlijk, in *Italië* zou hebben gegraveerd, voorstellende eene *Historische allegorie op de Vrijheid der Nederlandsche Staten* enz.

MAAS (COENRAED VAN DER) was, op het laatst der XVI. eeuw, een kunstenaar van naam, die, te *Leyden*, het portretschilderen uitoefende. De zeventien-jarige JORIS, of GEORGE VAN SCHOOTEN, werd bij hem als leerling besteld.

MAAS (EVERT KRYNSZ. VAN DER) is reeds door *Immerzeel* vermeld, doch ik heb den naam aldus gelezen: EVERARD VAN DER MAES *pinxit*, onder eene gravure van WILH. HONDIUS, dus zijn tijd- en stadgenoot, voorstellende het portret van *Wilhelmus Nassorius Dominus Leckæ*, etc., natuurlijk zoon van Prins *Maurits*, en Stamvader der *Nassau's la Lecq.* Deze zeldzame prent, in atlasformaat, berust in de Verzameling van den Ridder A. D. *Schinkel*, te 's *Gravenhage*.

MAASKAMP (E) was, in het begin dezer eeuw, een Boek- en Prentbandelaar, te *Amsterdam*, die, tijdens het bestuur van Koning Lodewijk, nog al opgang in ons land heeft gemaakt. Dat ik hem hier eene plaats inruim, geschiedt, omdat het mij bleek, dat hij de kunst ook beoefend heeft. Het bekende *portret* van den Admiraal *De Winter*, in f^o, mag dit met regt vorderen, want daar onder staat duidelijk E. MAASKAMP *pinxit et delin.*, en HODGES *sculp.*, zoodat hij het portret heeft geschilderd van en voor een voornaam persoon, waarnaar hij-zelf de teekening voor de gravure maakte. HODGES was anders de man wel, die alles veel beter kon verrigten, en echter heeft hij dat werk gegraveerd, waaraan hij zijn naam niet zou geleend hebben, zoo het voor de kunst niet aanneemlijk geweest ware. Men mag overigens niet vooronderstellen, dat hij MAASKAMP in de hoogte heeft willen steken, en bovendien bezit ik nog onderscheiden titelvignetten, die door hem zeer goed zijn geteekend en geordonnanceerd.

MAAS VAN ALTENA. Zie ALTENA. (MAAS VAN)

MAAT. (JAN TEUNISZ.) Zie bij *Immerzeel* op BLANKHOF. (JAN TEUNISZ.)

MABUSE, MAUBUGE, MABUSIUS, MABUGIUS, MALBODIUS, of MABOGGIO. (JOHANNES JANNYN, JAMYN, JAN DE, of VAN). Bij *Immerzeel* is op dit artikel eene grove fout ingeslopen, daar hij zegt, geboren 1570, en overleden 1532. — De eigenlijke geslachtsnaam is JOHANNES GOSSAERT, volgens de algemeene biographiën, die over hem handelen, geboren te *Maubeuge*, in 1496, of 1500, en overleden 1562; doch dit is onjuist, zooals ik hieronder duidelijk zal aantonen. — Over zijne beroemdste schilderij, vervaardigd voor de kerk der Abdij, te *Middelburg*, voorstellende de *Afneming van het kruis*, en door *Immerzeel* vermeld, voeg ik nog iets belangrijks hier bij, dat eerst onlangs betrekkelijk MABUSE is medegedeeld geworden. Uit het Archief der voormalige stad *Reimerswale* is, namelijk, door den Heer J. P. van *Visvliet*, Archivaris der provincie *Zeeland*, enz., te *Middelburg*, in *Nehalennia, Jaarboekje voor Zeeuwsche Geschiedenis*, enz., *Middelburg*, 1850, bl. 110, het volgende opgeteekend: *D' abdye tot Middelburch afgebrant.* „Opten 24 Januarij des voors. jarc (1568), enz. Onder ander veel schoene juweelen, beelden en tafelen, die daer verbrant zyn, wert principalyck beleaecht een scer schone ryckelycke tafel van de hooge outaer, certyts geschildert by JAMYN MABUYSE, daar hy ryfthien jaren over besich gewest hadde, dewelcke gerepeteert was te sync

de schoonste schilderye van geheel *Europa*, ende hadde (soe men seyde) certydts by den ambassadeur des Coninx van *Polen* geëstimeert geweest in coope te mogen gelden tachtentich duysent ducaten enz. Quod attestor (get.) *F. van Campen*, secretaris 1568." — Dit stuk gaf mij aanleiding, om te denken, of dit verhaal, voordat die secretaris over deze schilderij en de genoemde taxatie sprak, niet tot de overleveringen behoorde, of wel dat hij een tijdgenoot van MABUSE kan geweest zijn. Volgens mijne aantekeningen over de beroemde portretten van *Hendrik VII.*, Koning van *Engeland*, welke ik op *Hamtoneourt* heb gezien (en dus kunstwerken van veel vroeger tijd dan zijn gesteld geboortejaar 1496—1500), is het alleen genoeg, te doen opmerken, dat Prins *Arthur*, broeder van *Hendrik VIII.*, in 1502 reeds is overleden, en de genoemde *Hendrik* mede als een jongeling van ongeveer zeven jaren oud is afgebeeld; dezo werd geboren in 1492, en is dus in 1499 geschilderd. Daar nu deze gaping te groot was, ging ik grondig na, waar de fout in bestaan kon, en wilde zulks ook door sprekende bewijzen staven. Die kwamen mij spoedig genoeg voor, maar het bevreemde mij, dat geen auteur op dit anachronisme is wakker geworden. Bij *Rathgeber* zie ik, dat hij, van MABUSE sprekende, zegt: „dat dezo, dadelijk na zijne terugkomst van *Rome*, voor *Philips van Bourgondië*, die den 7. April, 1524, is overleden, arbeidde." — Dit wordt door *Fiorillo* bevestigd, in eene Noot, op MABUSE, waar hij twee Latijnse uittreksels uit het *Vita et obitus clarissimi principis Philippi a Burgundia boni Philippi Burgundionum dueis filii* etc. apud *Freher*, *S. S. R. R. G.*, T. III., p. 184—188, tot bewijs aanvoert. Zie *Geschiede der Mahlerey in Deutschland u. s. w.* Ook vindt men nog daarover gesproken bij *W. Heda*, *Hist. Episc. Ultraject.*, *Ibid.*, 1642, in f°, p. 328. Echter is dit zeer onbepaald, want *Philips*, geboren 1465, was eerst krijgsman, daarna Bisschop van *Utrecht*, 1518, en overleed den 7. April, 1524; immers, het moet deze *Philips* zijn, vóórdat hij geestelijk heer was, die hem, naar mijne meening, omstreeks 1490 aan het werk kan hebben gesteld, want, in 1495 was MABUSE in *Engeland*, zoo als dit jaartal op een der genoemde vorstlijke portretten staat beteekend. Of nu deze portretten wel door MABUSE zijn geschilderd, zou van velen de vraag kunnen worden; doch dit is zonder tegenspraak waar, en boven allen twijfel verheven, daar zijn naam er op voorkomt, en door *Walpole* en *Dallaway* is dit alles historisch goed beschreven, maar dezo zijn door het bepaalde geboortejaar van MABUSE, 1496, in de war gebragt, en daarom zeggen ze, dat de selrijvers in dit geval zeer slechte chronologen zijn. De Heer *W. Burger*, in zijn belangrijk Werk *Trésors d'art exposés à Manchester en 1857 etc.*, *Paris*, 1857, p. 167, komt ook daartegen op, uithoofde de genoemde portretten, aldaar ten toon gesteld, werkelijk door MABUSE zijn geschilderd. — *Fiorillo*, in zijne *Geschiede der Mahlerey in Grosbritanniën*, u. s. w., S. 183, zegt, „dat MABUSE, zonder tegenspraak, de beroemdste man in zijn vak, naar *Engeland* is gekomen;" en noemt verder de bedoelde vorstlijke portretten, die, toen hij schreef — 1808 — op *Windsor* aanwezig waren. Dat kan ook waar wezen, want *Walpole* berigt, dat er vier kopijen voorhanden zijn, die alle aan MABUSE worden toegekend, doch waarmeê hij zich echter niet geheel kan vereenigen. Dit is zeker, dat die op *Hamtoneourt* aanwezig, door *Dr. Waagen* gezien en beschreven zijn. Zie *Kunstwerke und Künstler in England*, *Berlin*, 1837, I. S. 387, waar zij door hem voor echt en als zeer schoon werk van MABUSE worden aangewezen, zoodat wij hierin voor goed kunnen berusten, dewijl de hoogst-bekwame oudheidkundige Graaf *De Laborde* getuigt: „l'opinion de M. Waagen me suffit: elle est de celles qu'on peut adopter sur parole." Zie de *Introduction* van *Les Ducs*

de *Bourgogne* etc., *Paris*, 1849, in 8°, p. LXXXVII. — De laatste jaarmerken, op zijne werken gevonden, zijn 1521 en 1527, zoodat het jaar 1532 van zijn overlijden en begraven in de Cathedraal, dat hij zijn gedrukt *portret*, door *Galle* uitgegeven, staat, aaneemlijk wordt, terwijl ik later ook nog vond bevestigd in den *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857, dat MABUSE den 1. October, 1532, te *Antwerpen*, overleed, en in de O. L. V. kerk aldaar werd begraven. Men kan dus zijne geboorte omstreeks het jaar 1470 stellen, en, niettegenstaande men van hem zegt, dat hij ongeregeld leefde, schijnt hij toch den ouderdom van 62 jaren te hebben bereikt. Bij al het hier, voor en tegen, aangevoerde, hetgeen echter niet alles beslist, moet ik nog mijne bedenkingen en bevindingen voegen. Aangaande de schilderij te *Middelburg*, zegt *Rathgeber*, dat *Van Mander*, die dat stuk op MABUSE beschrijft, en den abt *Maximiliaan van Bourgondië* daarvan als den schenker noemt, met dien naam in de war is, en het *Philips van Bourgondië*, bisschop van *Utrecht*, behoort te wezen. Ik moet hier verklaren, dat *Van Mander* dit volkomen goed heeft geschreven, en dat *Rathgeber* dwaalt. *Reygersberch*, in *Dye Cronycke van Zeelandt* enz., *Antwerpen*, 1551, in kl.-f^o. zegt, op het jaar 1520: „*Maximiliaen van Borgonje*, de zoon van Boudewyn, basterd van Bourgonje, van Rome wedergekomen, wierd door het hof aangesteld tot Abt van *Middelburg*, en is daer en boven Abt van St. Gislain, in *Heengouwen*, geworden;” en op het jaar 1534: „Op denzelfden tyd is te *Brussel*, in *Braband*, overleden Maximiliaen van Bourgonje, en in eene looden kist naer *Middelburg*, op 't eyland *Walcheren*, gevoerd, daer hy in de Abdije begraven is.” — Bij *Van Mander* staat 1524, en dit is eene onverbeterde drukfout, in de drie uitgaven van zijn Werk gebleven. — Verder: „Hy heeft door den voortreffelyeken schilder JAN DE MAUBEUGE doen schilderen dat schoone schilderstuk, 'twelk in de kerk der gemelde Abdye op het Hoofdautaar staet.” Hij haalt ook aan, dat ALBRECHT DUBER van *Antwerpen* naar *Zeeland* kwam, om dit stuk te zien en te bewonderen. Deze auteur, die van dat alles getuige geweest kan zijn, als ook van het feest, door LUCAS VAN LEYDEN, — Zie aldaar. — bij zijn bezoek te *Middelburg*, in 1520—1521, aan MABUSE (die toen, zooals *Van Mander* op LUCAS VAN LEYDEN vermeldt, daar woonde) gegeven, zal wel door geen betere bron kunnen worden vervangen. Hieruit blijkt, dat de schilderij reeds in 1520 op het altaar prijkte, en al is het, dat hij er 15 jaar, zoo als gezegd wordt, over zou gearbeid hebben, of wel haar onder handen heeft gehad, vóórdat zij voltooid was, zoo kan de schenker, die haar dus reeds lang vóór zijne aanstelling tot abt van *Middelburg* heeft besteld, haar wel gezien, en MABUSE, al was hij eerst in 1505 uit *Engeland* teruggekeerd, ze aldaar wel geschilderd hebben. — Volgens eene mededeeling in den bovengemelden *Catalogue du Musée d'Anvers*, zou hij in *Italië* in dienst van een prelaat, uit het huis van Bourgondië, zijn geweest, dezen vandaar naar de *Nederlanden* gevolgd wezen, en, na den dood van dien eersten beschermheer, in die van *Adolph van Bourgondië*, Heer van *Beveren* en *Veere*, hem toen aangeboden, zijn overgegaan. — De deugdelijkheid van dezen voortreffliken *Catalogue* doet mij in dat bericht alsnog berusten, ofschoon de bron dier bescheiden mij niet bekend is. Echter strookt dit niet met mijne aangevoerde bronnen; want, was de gemelde prelaat bisschop *Philips*, die in 1524 stierf, dan blijkt 't duidelijk, dat hij voor den abt *Maximiliaan* jaren gearbeid heeft ik dezen als zijn beschermheer moet beschouwen, die eerst in 1534, (dus twee jaren na MABUSE) overleed. — Is hij nu, volgens den *Catalogue* in dienst van *Adolph* — die reeds in 1506, na den dood van zijn stiefvader Lodewijk van *Montfoort*, tot Heer van *Veere* werd gehuldigd, en in 1539 overleed, — overgegaan, dan zou deze zijn tweede beschermheer geweest zijn, en hierdoor zouden alsdan

de bewijzen, die voor het beschermbeerschap van den prelaat pleiten, komen te vervallen. Tevens moet ik doen opmerken, dat *Philips van Bourgondië*, basterd, nimmer als geestelijk, maar wel als wereldlijk heer, namelijk als gezant bij Paus Julius II., in *Italië* geweest is; het tegenovergestelde heeft met *Maximiliaan*, zoo als boven vermeld staat, plaats gehad. *Philips* heeft eerst in 1518, op hoogen aandrang, den geestelijken stand aangenomen, en werd in hetzelfde jaar tot LVII. bisschop van *Utrecht* verkozen. — Zijn portret, door JAN VAN HEMSEN — Zie aldaar. — geschilderd, berust in de *Galerij*, te *Weenen*, waar tevens een stuk van zijn werk is, voorstellende de *H. Maagd*, in eene nis gezeten, en het Kind Jezus houdende, dat als uit hare armen wil springen. Of nu dit portret wel door JAN VAN HEMSEN is vervaardigd, blijft nog de vraag; ik kan wel aannemen, dat het door hem geschilderd is, dewijl VAN HEMSEN omtrent denzelfden tijd leefde. In *Cock's* verzameling van portretten, met de verzen van *Lampsonius*, komt ook dat van HEM voor, en er is eene kopij door H. HONDIUS, waar naar dat, wat in *Van Mander* in 8°. voorkomt, is genomen. — Om der geschiedenis wil, laat ik hier eene opgave volgen van de meest-bekende schilderingen, die door hem vervaardigd zijn, of aan hem worden toegekend, en welke hij, zoo als op eenige er van wordt gevonden, aldus beteekende: JOHANNES MELBOGIUS *pingebat* 1516; JOAES MALBOGIUS *pingebat* 1521. 1. *Neptunus en Amphitrite*; deze schilderij is beteekend JOHANNES MALBODIUS *pingebat* 1516. — *Christus aan het kruis, waarbij Maria, Joannes en Magdalena*. — *Maria, in eene nis gezeten, met het Kind Jezus op haren schoot*, — en, *Eene jonge maagd, die bezig is, goud geld te wegen enz.*; in het *Koninklijk Museum*, te *Berlijn*. — 2. *Danaë ontvangt den gouden regen*; beteekend JOANNES MALBODIUS *pingebat* 1527; in de *Pinacothek*, te *Munchen*. — 3. *De Gerechtigheid, voorgesteld door een vrouwelijke figuur, in een cirkel*; in de *Verzameling van den Aartshertog Karel*, te *Weenen*. — 4. *Adam en Eva*; voorheen in het kabinet van Karel I.; koning van *Engeland*, en thans in *Kensington-paleis*, bij *Londen*. — 5. *Adam en Eva bij den boom der kennis*; in het *Museum*, te *Berlijn*. — 6. *Noach, beschonken, slapende*; deze figuur is gevolgd naar de fresco-schilderij van MICHEL ANGELO, in do Sixtjnsche kapel. — 7. *Abimelech brengt geschenken aan Abraham*; eene teekening; beide in de *Verzameling van den Aartshertog Karel*, te *Weenen*. — 8. *De aanbidding der Herders*; in het *koninklijk slot* te *Wurzburg*. — 9. *De aanbidding der Koningen*; eene rijke compositio, met omtrent dertig hoofdfiguren; dit is een der voornaamste werken van JAN DE MABUSE; vroeger was het in do *Galerij van Orleans*, thans is het op het kasteel *Howard*. — 10. *De aanbidding der Koningen* (vermoedelijk door MABUSE); in de *Galerij*, te *Dresden*, doch, dit aldaar ziende, heeft 't mij weinig bevallen: op den voorground staat de *H. Dominicus*, met een boek in de hand, en, tegen over hem, de *Evangelist Lucas*, tekenende het portret van de *H. Maagd*. — 11. *De H. Familie; Maria en Anna, op een troon gezeten, door hare betrekkingen van beider kunne omringd*; in de gemelde *Pinacothek*. — 12. *De H. Maagd, het Kind en St. Joseph*; in de *St. Mauritskapel*, te *Neurenberg*. — 13. *Eene Heilige Familie*; in de gemelde *Pinacothek*. — 14. *De H. Maagd en het Kind, onder eene gothisch verhenelte, door zes Engelen omgeven*; in de collectie van Sir *Thomas Baring*. — 15. *De H. Maagd, die het Kind houdt, is op een kroonlijst gezeten*; dit stuk is beteekend JOHANNES MALBODIUS *pingebat*. 1527; in de gemelde *Pinacothek*. — 16. *De H. Maagd op een troon*; in het *Hertoglijk paleis*, te *Genua*. — 17. *De Aflating van het kruis*; op do deuren, *St. Jan de Dooper en St. Pieter*, in het midden eener rijke bouworde, geschilderd; dit stuk, dat vroeger de kerk van *St. Donatus*, te *Brugge*, versierde, is later in

het bezit van Mr. *Edward Solly*, te *Londen*, gekomen, en beteekend JOAËS MALBOGI pingebat anno 1521. — 18. *Christus in het huis van Simon den Phariseër*, zijnde slechts het middenstuk van een triptikon-stuk met deuren; in het *Museum*, te *Brussel*. — 19. *De vier Maria's, terugkomende van het graf van Christus*. — 20. *De regtvaardige regters*. — 21. *Een Ecce homo*. — 22. *Een vrouwenportret*; borststuk. — 23. *De H. Maagd met het Kind Jezus*. — 24. *Het Portret van Margaretha van Oostenrijk*, zuster van Keizer Karel V., in dat van *Antwerpen*; — en, 25. *Dertien onderwerpen uit het leven van den H. Augustinus*; deze tafereelen maken te zamen ééne schilderij uit, en zijn door ornamenten op het paneel-zelf gescheiden, in de voormalige Galerij van wijlen Koning *Willem II*, te 's *Hage*. In den *Catalogus der Verkoopng van gemelde Galerij*, Augustus, 1850, staat het aangeteekend als uit de school van MABUSE; het is voor f 1900 verkocht. — 26. *De Aflating van het kruis*; f 2250, thans in het bezit van den Heer *J. Dingwal*, in *Engeland*. — 27. *St. Jan de Dooper*, en, 28. *St. Pieter*; f 4350. — Men kan meer van zijne werken vermeld vinden bij *Rathgeber*, *Bryan-Stanley* enz. — Nog heb ik gevonden, dat *Johan van Renesse*, deken van *St. Jan*, te *Utrecht*, by testament van 12 September, 1618, aan het kapittel van *St. Jan* vermaakte: „twee groote en hooge schilderyen, op doek gedaen, het een met olyverf dat ALBERT DURER toegeschreven wordt, het andere ontwyffelijk aan MABUYS (MABUGE), beiden bediedende *het afnemen van het H. Cruys*.” Zie *Dotd*, *Archief*, III deel, bl. 78. — Dit stuk kan wel hetzelfde zijn, dat zich thans in het bezit van gemelden heer *Dingwal* bevindt. — Verder vindt men bij *Dotd*, VII. deel, bl. 168, dat, te *Utrecht*, zekere *Cornelis Jacobsz. van Mabuge*, in 1536, borg voor mombers was. Dezelfde *Mabuge*, erfde den 8. Maart, 1537, eene landhoeve aldaar, zoo als in een *Transportbrief*, in het *Hypotheek-archief*, te *Utrecht*, wordt gevonden. — Ik zal hier ten slotte bijvoegen, wat ten aanzien van zijn los en ordeloos leven, als eene bijdrage daartoe, door *Van Mander* wordt geleverd. Deze auteur zegt, namelijk, dat MABUSE, in dienst zijnde van den Marquis van *Veere*, deze een bezoek van Keizer Karel V. ontvangende, dien op de meest vorstelijke wijze wilde onthalen, zijn hofgezin in wit zijden damast deed kleden. MABUSE niet bij kas zijnde, om daarin te verschijnen, zoo bragt dit te weeg, dat hij die stof daarvoor verkreeg, doch ze tot geld, en daarin plaats een fraai kleed van wit papier, maakte, hetgeen hij met damast-bloemen en andere sieraden beschilderde. Het gevolg was, dat, toen de Keizer daarna het ontdekte, dat het schoonste damast van papier was, hartlijk over dit bedrog lachte, en de Marquis om veel meer damast niet gewenschd zou hebben, of de schilder had dien pots gespeeld. Andere schrijvers, als *De Piles* (die zijn dood in 1562 stelt!), zeggen, dat de Marquis, verholgen zijnde, omdat MABUSE aan de wereld stof verschafte, om te zeggen, dat hij zijn volk in papieren kleederen stak, als hij den Keizer eer wilde bewijzen, hem in de gevangenis liet werpen, waarin hij vrij lang zat, en echter niet naliet, eene menigte van schoone stukken te maken. — Alles kan waarheid zijn, en echter zijn het spinrokpraatjes, zooals het daar staat geboekt. Bij dergelijke hooge feesten werden de wetlijke gebruiken ten strengste in acht genomen, en letterlijk alles, tot in de geringste kleinigheden, bepaalden, zoo als nog heden aan alle hoven, door de hofmaarschalken, bij plegtige gelegenheden schriftlijk uitgevaardigd. In de *Ordonnantien op de habytten ende kleederen van de Hertogen af tot aan den burger toe*, leest men, herhaaldelijk, zoo als Art. 5. „Niemandt en mach syn pagiën, lakeyen ofte dienacrs gheven een livrey ofte cleedt van syde;” en Art. 6. „Gheene artisaenen, ambachtslieden ofte dorplieden moghen draghen paltrocken ofte wambuisen van syde, noch oock

enussen ghebouffteert met syde." Zie *Codex Belgicus enz. ofte de Nederlandsche nieuwe soo gheestelyke als wereldtlyke Rechten, getrocken uyt de vier Placcaet-boecken tot Gendt ende Antwerpen, enz., by Antonio Anselmo, Advoeaet ende oud Schepen der stad Antwerpen; Ibid., 1649, in f^o, bl. 91*. Hieruit lost de ware toedragt der zaak zich, mijns inziens, volkomen op. MABUSE, vrolijk van aard, heeft, namelijk, door de overtreding der wet, juist deze pots gespeeld, om Keizer Karel, die geestige boert goed opnam, te behagen, en om tevens door zijn alles overtreffend damastkleed in het algemeen gewoel bij Karel in het oog te loopen. Dit was dan ook het geval: want daarna liet de Marquis den Keizer aan tafel door MABUSE bedienen, om hem in de gelegenheid te stellen, zijn damast van nabij te kunnen zien. De Keizer betastte de stof, en lachte hartlijk over de klucht, waar hij veel genoeg in had. Nu immers was de Marquis vrij van de wet te hebben geschonden, en MABUSE had zijn' heer bovenmate, en meer dan anderen, gediend, door den hoogen gast zóó te vermaken. Had hij echter in het openbaar de wet overtreden, zoodat er bestraffing werd gevorderd, dan zal dit hoogstens huis-arrest geweest zijn, want hij werkte immers alsof hij te huis was. Nog moet ik vragen, of een man als hij, die veel eerzucht en bovendien zulk schitterend talent bezat, die zoovele vorsten en heeren diende, zich zoo zou hebben kunnen verlagen, om die stof tot geld te maken? zeker, bij deze gelegenheid en in die betrekking niet; want, zoodat het geval, of iets hoegenaamd op zijn zedelijk gedrag te berispen ware geweest, dan zou de Marquis zich wel gewacht hebben, een dusdanig persoon met den Vorst der banier van *Plus Ultra* in aanraking te brengen — Zie over de onschuldige, koddige en hoofsche vermaken op **VOLEUR**. (COLIN LE)

MADDERSTEG (MICHEL) en niet MADDERSTAG, zooals bij *Immerzeel* verkeerdelyk staat geboekt: *Houbraken* toch noemt hem goed. — Zijne zeestukken zijn somtijds eene zoo hedrieglijke navolging van zijn meester LUDOLF BACKHUYSEN, dat er niet zelden van de zijne voor werk van den laatste doorgaan. — Ik heb in *Pruissen*, zoo te *Berlijn*, als te *Potsdam*, *Sans-Souci* enz. onderscheiden schilderijen van hem gezien, doch het beste in het *Museum*, te *Berlijn*, voorstellende *De door den Koning van Pruisen, Frederik I., gebouwde oorlogschepen, bestaande uit eene Gallei en twee kleine schepen met eenige booten*; in den achtergrond, het slot en de stad *Köpenick*; h. 2 vt. 5 dm., br 4. vt. 6½ dm.

MADDYN. (JAN) Zie MANDYN, of MANDIN. (JAN)

MADOU (JEAN BAPTISTE) is, naar waarde, door *Immerzeel* beschreven. Deze kunstenaar blijft de Belgische kunstschool steeds tot sieraad verstrekken, en streeft in zijn algemeen geliefd vak immer voorwaarts, waardoor hij ook de hooge onderscheiding heeft genoten, van door zijn Vorst, den Koning der Belgen, tot *Officier der Leopolds-orde* te worden verheven, en wel naar aanleiding der buitengewone vereering, die hem, bij gelegenheid der Wereldtentoonstelling, te *Parijs*, in 1855, was te beurt gevallen, namelijk van door Keizer Napoleon III. tot *Ridder van het Legioen van Eer* te zijn benoemd. Deze vereering van hunnen landgenoot was den Belgen zóó aangenaam, dat daarover in de openbare berigten het volgende aangeteekend stond: „*Brussel*, Maandag, 26 November, 1855. De Leden van den *Cerle artistique et littéraire* hebben gisteren aan den Heer MADOU, ter gelegenheid van zijne benoeming tot Ridder van het Legioen van Eer, een Adres van gelukwensching aangeboden." — Spoedig daarop, Augustus, 1857, werd hij door Z. M. koning Willem III. tot *Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw* benoemd. — De kunstwerken van den Heer MADOU, door gansch *Europa* met roem bekend, zijn te menigvuldig, om hier

opgenoemd te kunnen worden. Een zijner voortrefflijkste is: *Physionomie de la Société en Europe, par J. B. MADOU, contenant quatorze Aquarelles, de l'année 1400 jusqu'à 1836*. Deze teekeningen waren door den Ridder Coninck, te Gent, verzameld, en werden, na diens overlijden, aldaar, in 1856, door den Heer FODOR, — Zie aldaar. — voor 10,000 Frs., gekocht. In dit alleruitvoerigst getekend werk, verklaren de Geschied- en Oudheidkundigen, dat de zeden en gebruiken volkomen naar waarheid zijn teruggegeven, zoodat men den Heer MADOU een echten navorscher mag noemen, die eene echte bijdrage tot de geschiedenis onzer voorouders geleverd heeft. Het verscheen, met tekst, onder den genoemden titel, te Brussel en te Parijs, 1837, in gr. f°. — Zijn portret is, in 1840, door BAUGNIET, in gr.-f°. gelithographiëerd. *(overleden 3. April 77)*

MAECHT, (JAN DE) een zeer beroemd behangseltapijtwerker, die in de tweede helft der XVI. eeuw bloeide. Hij is mij alleen bekend door de kostbare tapijten, die, te Middelburg, de wanden der Vergaderzaal van de Provinciale Staten van Zeeland versieren. Ze zijn in de tapijten-fabriek, aldaar, tusscheu de jaren 1591 en 1599, vervaardigd. In de Zevende rekening van den tresorier Valcke, leest men: „Aen JAN DE MAECHT, coopman, de somme van 180 pd. vl. voor de coop en de levering van 189 ellen tapisserie, by den raetsheer Meyros gekocht, ten beboeve van den lande van Zeeland, ende tot behangsel van de camer van Z. Excie. int hoff tot Middelburg, tot 20 sch. elcke elle.” Deze tapijten stellen voor de luisterrijke wapenfeiten der Zeeuwen, in de eerste jaren van den kampstrijd tegen Spanje, zoo als de zegepraal van Ewout Pieterse Worst, in 1573, en de roemrijke overwinning van Lodewijk van Boysot, voor Lillo en Bergen op Zoom, in 1574. Onder de vijf taferelen vindt men voor elk een Latijnsch vierregelig vers, den inhoud der voorstelling bevattende, en welke men bij Hoogstraten, in zijn Woordenboek, Artikel Middelburg, bl. 237 lezen kan. — Ik had reeds als vervaardigster dezer tapijten beschreven Johanna de Maegt, zooals deze vrouw wordt vermeld door P. de la Rue, Geletterd Zeeland, bl. 490, 2. druk, en ook als zoodanig door Hoogstraten geboekt is; doch een nader onderzoek, door den Navorscher uitgelokt en beantwoord, heeft mij in staat gesteld, deze dwaling te herstellen.

MAES-CANINI is, waarschijnlijk, de vader van JAN BAPTIST LODEWIJK MAES, — Zie aldaar, bij Immerzeel en bij mij. — te meer omdat hij professor in de schilderkunst aan de Akademie te Gent was, en er gemeld wordt, dat de vader van J. B. L. MAES die betrekking, aldaar, bekleedde. Doch, wat alles schijnt te bevestigen, is, dat het doodberigt van J. B. L. MAES, — Zie aldaar. — in 1856, uit Rome, luidt: „De kunstschilder MAES-CANINI van Gent is overleden;” zoodat hij, om zich van meer anderen van dezen naam te onderscheiden, dien van zijn vader heeft gevoerd. — MAES werd als historieschilder zeer geacht. In 1803 heeft hij, bij gelegenheid, dat de Eerste Consul Bonaparte te Antwerpen was, een en ander aldaar ten toon gesteld. In 1830 was hij nog werkzaam (?), zegt Nagler, en hij geloof ook, dat deze dezelfde MAES is, die in Füssli, Supplement enzv. vermeld wordt. Nagler noemt hem CANINI VAN MAES.

MAES (G.) wordt door Nagler, zonder voornaam, vermeld. — Zie bij mij op MAES, (GODFRIED) den Oude.

MAES, (GODFRIED) den Oude, mag ik voor den vader van den Jonge van dien naam — Zie aldaar. — houden, doch er zijn weinig kunstwerken van hem bekend; echter is hij een zeer bekwaam teekenaar en graveur geweest. — In Weigel, Catalog der Sammlung des Dekan Veith, in Schafhausen, wordt eene rijke teekening vermeld, voorstellende De Marteldood van eene Heilige, en een daarboven zwevende Engel, in f°. — Daarbij kennen wij ook, zegt Nagler, een

schoon schilderachtig geëst blad, *De Aartsengel Michaël, den Duivel uitwerpende*, G. MAES inv. del. sculp. 1634, hoog in f°. — Volgens den *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857, p. 398, is GODFRIED MAES, de Oude, gehuwd geweest met *Anna Eeckelmans*, en, den 5. Julij, 1679, te *Antwerpen*, overleden.

MAES, (GODFRIED) *de Jonge*, is reeds bij *Immerzeel* beschreven. Het is hier de plaats, om zijn geboortjaar, dat algemeen omstreeks 1660 wordt gesteld, te regt te brengen. Zijn vader was GODFRIED MAES, *de Oude*, en zijne moeder *Anna Eeckelmans*; hij werd te *Antwerpen* geboren en den 5. Augustus, 1649, in de St. Georgius-kerk, aldaar, gedoopt. Hij is als Leerling in het *St. Lucas-gild* ingeschreven, 1664, en als Meester, in 1672; hij huwde den 20. Mei, 1675, in de St. Jacobskerk, met *Josine Baeckelandt*. Zijn vader en *Nicolaes Bouwens* waren de getuigen bij dit huwelijk; doch, in die acte, is de voornaam van *Jeanne*, aan de vrouw van onzen schilder gegeven, eene fout. Dit wordt klaar bewezen, en door hun grafschrift, dat nog in die kerk bestaat, en door het berigt der begrafenis van *Josine Baeckelandt*, den 25. Januarij, 1709. Hij werd in 1682 deken van genoemd Gild, maar financeerde, om niet te dienen, zegt *Mols, Ms.*, dat is, dat men, de keuze niet aannemende, haar afkoopt. In 1694 maakte hij de *teekening voor de prent*, door GONSALVE VAN HEYLEN gegraveerd, die jaarlijks in de Cathedraal aan hen, die op den 18. October, het (St. Lucasfeest) de reliek van dien Heilige komen vereeren, wordt uitgereikt. In 1695 vervaardigde hij voor genoemd Gild, eene schilderij, *de Zeven vrije Kunsten* voorstellende. Deze kunstenaar is den 30. Mei, 1700, maar niet in 1722, overleden, en in St. Jacobskerk, te *Antwerpen*, begraven. Op zijne zerk leest men: D. O. M. *Sepulture van GODEFRIDUS MAES, vermaerdt constschilder, sterft den 30. Mey, 1700, ende Josina Baeckelandt, syne huysvrouw, sterft den 22. Januarij, 1709. R. I. P.* Er zijn uit dit huwelijk geene kinderen nagelaten. Zie *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857, waar nog gezegd wordt, dat „het niet onwaarschijnlijk is, dat zijn vader hem in de kunst heeft onderwezen,” en ik meen, door diens werken dit wel als zeker te kunnen aannemen. — Zie op MAES, (G.) *den Oude*. — De kunstvoortbrengselen aan te wijzen, waar die voor goed berusten, is aan de geschiedenis ten hoogste dienstbaar. Zoo zijn er van MAES, *Zeven stuks uitmuntende historische teekeningen* in het kabinet, van den Prins *De Ligne*, waaronder er eene is met het jaarmerk 1696. Zie *Bartsch, Catalogus* van genoemd Kabinet, *Vienne* 1794. — Ik lees nog bij *Weyerman*, III, bl. 281, „dat hij een Boek van *De gestalteverwisseling van Ovidius Naso* heeft geordoneerd en geteckend, dat deszelfs weduwe, kort na zyn overlyden, verkogt voor Achthondert guldens.” — In het *Museum*, te *Antwerpen*, berust van zijn penscel *De Marteldood van St. Georgius*. — Bij *Nagler* vindt men dezen kunstenaar verkeerdelyk op GERRIT MAAS, met zijne gebrekkige biographie, geboekt.

MAES. (JAN BAPTIST LODEWYK) Deze alom bekende, talentvolle schilder is, naar waarde, bij *Immerzeel* vermeld. Ik moet er bijvoegen het volgende berigt uit *Brussel*, van 21 April, 1856. „Een onzer verdienstelijke schilders, de Heer MAES-CANINI van *Gent*, die zich sedert 35 jaren in *Italië* bevond, is aldaar, in den onderdom van 60 jaren, overleden.” — Hij schijnt dien naam, naar zijn vader — Zie aldaar. — tot onderscheiding van meer andere *Maessen* te hebben gevoerd. — Zijn bekend geboortjaar, 1794, geeft niet in 1856 den onderdom van 60, maar van 62 jaren. MAES behoorde tot die kweekelingen van de Kon. Academie der *Nederlanden*, die, na het genot van het pensioen van f 1200 's jaars te hebben genoten, wel voor de leus terugkeerden, zoo als hij in 1826 deed, en *Immerzeel* dit vermeldt, doch spoedig weder naar *Italië* vertrok, waar de vruchten onzer aan-

kweeking werden genoten. — Zijn *portret* komt voor in de *Collection des Artistes* etc. par J. J. BECKHOUT, *Bruzelles*, 1822, in f°.

M(AES,) P(ETER) een kunstgraveur, wiens werken alleen met zijn monogram P. M. beteekend zijn, en waarin eenigen den naam van zekeren graveur PETER MAES willen vinden, welligt ongegrond, zegt *Nagler*, en, waarschijnlijk, verward met een lateren kunstenaar van dien naam, die naar GOLTZIUS kopiëerde en eene eeuw later leefde. — Zie op MAAS. (PEETER) — *Nagler* beschrijft van hem 26 prenten, meestal kopijen naar H. ALDEGREVER, A. DURER, H. S. BENIAM en anderen, die allen in de tweede helft der XVI. eeuw vervaardigd zijn, en daaronder *Herkules in de wieg*, met het adres van J. Bussemacker, 1577.

MAES (THOMAS) wordt door F. Bogaerts opgegeven, als in 1696 nog in leven te zijn. Hij noemt hem een Antwerpenaar, en rangschikt hem onder de schilders en beeldhouwers. — Ik vond hem vrij wat later nog in leven, want ik lees in het *Register van St. Lucas*, te Antwerpen: „THOMAS MAES, meesterszoon, ontfangen by JAN BAT. BUYS, beeldhouwer, 1665. — Meester 1682. — Deken 1707, 1708, 1709, 1710, 18 December. — Sterft 1732.” — Men vindt daarin een aantal schilders van dien naam, als reeds in 1517 ingeschreven.

MAES. (TYDEMAN) In de Archiven van *Rijssel*, vindt men, in de oude graaflijke Rekenkamer der Hertogen van Bourgondië, op het jaar 1442—1443, het volgende aangeteekend: „À TYDEMAN MAES, tailleur de pierres demourant à Bruges, les quarante livres gros, dicte monnoie, pour son salaire d'avoir par-taillié, parfait et assiz en ladicte église de Saint Bavon à Gand, ladicte tombe, qui par ledit receveur et *Jehan Pentin* avait esté trouvée en la maison dudit TYDEMAN en l'estat qui s'ensuit. Assavoir: la principale pierre de ladicte tombe où est assiz et mis dessus *l'ymage d'albâtre en figure de ladicte feuë Madame Michiele* — première femme de M.d.S. — et les deux pierres estans aux deux deboutz, où ladicte principale pierre est encluse, estoient toutes crues ainsi qu'elles venoient de la quarire. Item le dessus dit ymage d'albâtre estoit tout parfait. Item le *tabernacle* qui est assiz par dessus le chief dudit ymage estoit encommené sans à beaucoup près estre parfait, et y faloient lors deux pillers à ce servans. Item y avait *quatre plourans* parfaiz, et il en devoit avoir vint, et ainsi en restoit à parfaire seize d'iceulx plourans, qui sont autour de ladicte tombe. Item y faloient encores *vingt tabernacles*, qui sont assiz dessus lesdiz plourans et *deux angles* chascun embraçant et présentant ledit ymage. Pour lesquelz ouvraiges faire parfaire de sa main bien et deument, et tout ce qui appartient estre fait en l'Escripture de l'incarnacion et autrement, et la dicte tombe mettre et assoir par dessus la dicte sépulture à ses despens et desdiz commandement et ordonnance esté marchandé audit TYDEMAN par les diz receveur et *Jehan Pentin* pour la dicte somme de XL l gros.” Zie *le Comte de Laborde, les Ducs de Bourgogne etc. Paris*, 1849, in 8°. *Tom. I. Sec. partie*; p. 386,

MAES. (CANINI VAN) Zie MAES-CANINI.

MAES, (EVERT VAN DER) een onvermeld kunstenaar, over wien ik het volgende vond aangeteekend: „Is Mr. EVERT VAN DER MAES, schilder alhier in den *Hage*, toegeleit negentich gulden voor het copieren ende schilderen van zeeckere *grootte Caerte van de riviere van de Elve*, by ordre van Haer Hoog Mogenden.” *Resolutie der Staten-Generaal*, 30 Julij, 1619, bij *Dotd. Archief*, VII. deel.

MAHEUX. (JACOBUS) Zie MEHEUX. (JACOBUS)

MAHUE (WILLEM) werd, in 1517, te *Brussel* geboren, en is aldaar, in 1569, overleden. Hij was een portretschilder van groote bekwaamheid, en de roem van zijnen tijd. Zijne stukken zijn zeer zeldzaam; verdere levensbijzonderheden

zijn mij niet van hem bekend.— Zie *Bryan-Stanley*. — Naar aanleiding hiervan, zou zich *Immerzeel* vergist hebben, door te zeggen, „dat *MAHUE* in het voorst der XVII. eeuw gebloeid heeft.”

MAIO, of MAIUS. (JOANNI) — Zie VERMEYEN. (JAN CORNELISZ)

MAIR. (. . . LA) *Nagler* noemt hem een schilder van *Nijmegen*, van wien geene levensberigten bekend zijn. Hij schilderde planten, slangen, hagedissen en andere soortgelijke dieren, zeer natuurlijk, in den trant van *OTTO MARCELIS*, zoodat men hun beider werken ligtlijk verwisselen kan. — Hij leefde nog in 1700.

MALAI-E, (CHARLES) beeldhouwer, te *Brussel*, en bij *Immerzeel* vermeld. Ik moet er bijvoegen, dat hij, volgens *Nagler*, in 1836, in den ouderdom van 60 jaren, overleden is. Dit geeft dus het jaar 1776 voor zijne geboorte.

MALBODE. (. . .) Deze naam kwam mij menigmaal bij de geschiedschrijvers voor, zonder dat ik toen kon ontdekken, wie daarmede bedoeld werd. Doch ik las bij *Sanderus*, in zijn *Verheerlykt Vlaendere* enz., I, bl. 100 b., waar hij over *Albert van Oostenrijk* handelt en diens liefde voor de oude kunstschool beschrijft: „De werken van *MALBODE*, *KWINTYN METSYS* enz. stelde hy nogtans boven die van *RUBENS*, *VENIUS*, *BREUOEL* enz., vernits deze nog in leven waren.” Deze *MALBODE* nu is niemand anders dan *JAN DE MARIË*. — Zie aldaar.

MALBORCH (HENRICK, DIRCK en CORNELIS VAN) waren glasschrijvers, te *Utrecht*, van wie het volgende voorkomt: „Item *DIRCK VAN MALBORCH*, glasschryver, voor 6 glazen, met deser *Stadtswapen* in 't *Weeshuys* aen de *Reguliersbrugge* 16 £.” *Kameraarsrekening*, 1581. — Deze was misschien de vader van de twee volgende. „Item *Elisabeth*, *HENRIC VAN MALBORCH*'s weduwe, voor een glas hy haer man geleverd in de buysinge van den heer *Reynier van Golstein*, 12 „gulden.” *Kameraarsrekening*, 1638. „Item *CORNELIS VAN MALBORCH*, glasschryver, 12 gulden, voor een glas in de huysinge van den domheer *Moulaert*.” *Kameraarsrekening*, 1638, bij *Dodt*, *Archief*, III. deel.

MALDEGHEM (*Jonkheer ROMAIN EUOÈNE VAN*) werd uit het zeer oud adelijk Belgisch geslacht van dien naam, in 1815, te *Denterghem*, nabij *Brugge*, geboren, en is de jongste van vier broeders, die allen, bovendien, door de heefening van het verheven en schoon, naauw aan elkander verbonden zijn. De oudste broeder, wijle *JAN BAPTISTE*, — Zie aldaar. — gaf hem het eerste onderwijs in de kunst; daarna bezocht hij de *Akademie van Brugge*, waar hij zich spoedig door zijne vorderingen onderscheidde, en, reeds in 1836, de *medulje*, als accessit, in den prijskamp, met zijne eerste schilderij, *De Waarzegster*, behaalde, die nog in zijne Kunst-galerij wordt bewaard. Later ging hij over tot de school van den Ridder *W. PERS*, te *Antwerpen*, waar hij, in zijn eerste studiejaar, den *Akademischen prijs* behaalde, en driedubbel gekroond werd, als: in de klasse naar de natuur, in die der uitdrukking, en in die der historische zamenstelling. Het jaar 1838 opende hem de poort voor den wedstrijd naar den grooten prijs van *Rome*, waarin hij op nieuw overwinnaar was. Eenigen tijd te voren, had de stad *Gent*, bij een algemeenen wedstrijd, hem een grooten prijs toegekend. Te *Antwerpen* was het opgegeven onderwerp: *De eed van Hannibal*, welke schilderij in het *Museum*, aldaar, b rust; en te *Gent*: *Karel V, in het klooster van St. Juste*, welk stuk insgelijks in het *Museum*, aldaar, geplaatst werd. — Het lag in den aard der zaak, dat dit jeugdig Belgisch genie zich in de bronnen der klassieke kunst in die wereldstad haadde, en het verheven gevoel voor alles, wat christlijke kunst betrof, dat hem van nature reeds eigen was, daár op nog vastcr grondslagen gevestigd werd, waardoor hij, als het ware, voor *België* de man werd, wiens tafereelen, by voorkeur, de christlijke bedehuizen versieren. Na, eenigen tijd, te

Rome werkzaam te zijn geweest, en eerst nog in een bijzonder gehoor door Z. H. Paus Gregorius XVI. te zijn ontvangen, vertrok hij naar *Napels*, en vervaardigde aldaar, behalve de hieronder genoemde schilderij, nog twee stukken voor den Prins van *Syracuse*. Alvorens naar zijn vaderland terug te keeren, bezocht hij verder *Italië*, het *Oosten* en *Griekenland*, waar hij de merkwaardigste historische plaatsen in afbeeldingen bragt, en kwam den 3. September, 1843, in het ouderlijk huis, te *Brussel*, terug, bij welke gelegenheid, uit de pen van den met roem bekenden Vlaamschen dichter *Prudens van Duyse*, een *Welkomstgroet, toegezongen door de Maetschappy Gombert, aen den kunstschilder, EUGÈNE VAN MALDEGHEM*, in warme zangen, vloeide. Aldus met grondige kennis der doorzigt- en bouwkunde, en verdere hulpwetenschappen toegerust, heeft hij, voor het ware en schoon beziel, zich met voorbeeldige vlijt, bijna geheel aan de Christelijke kunst gewijd.— Dewijl zijne meeste schilderijen monumentale historie-stukken zijn, noem ik alleen, die eene vaste bestemming hebben verkregen, als: *De H. Maagd met het Kind-Jezus*, te *Rome* volvoerd, voor den Heer *D. O'Conor-Don*, berustende op het kasteel *Mound-Druid*, in *Ierland*. — *De verschijning van de H. Maagd aan St. Ignatius*, te *Napels* geschilderd, voor het Seminarie der *Jezuïten*, te *Sorrento*. — *St. Alphonsus Liguori voor de H. Maagd*; in het klooster van *St. Joseph*, te *Brussel*. — *St. Simon Stock ontvangt het scapulier uit de handen der H. Maagd*, geschenk van HEM aan de kerk te *Denterghem*; welke schilderij bij openbare inwijding in die kerk, met een groot gevolg, door eerpoorten enz., naar de plaats harer bestemming werd overgebracht. — *Allégorie sur la France*, voor *H. M. de Koningin van Frankrijk*, in 1840, vervaardigd; in het paleis te *Neully*. — *Elias door een Engel vertroost*. — *De geboorte van Jezus*, altaarstuk, in de kerk te *Treeren*, bij *Tongeren*. — *De H. Dominicus ontvangt den Rozenkrans, uit de handen der H. Maagd*; in de kerk te *Wacken*. — *Hetzelfde onderwerp*; voor de kerk te *Uykercke*. — *Eleazer en Rebecca*. — *Lodewijk de Zachtmoedige geeft de vrijheid aan den H. Theodolphus, Bisschop van Orleans*. — *St. Antonius ontvangt de pelgrims voor de grot, door hem in de woestijn bewoond*; in de kerk te *Caprycke*. — *De Hemelvaart van Maria*; altaarstuk, voor de kapel in het paleis van wijlen *H. M. de Koningin der Belgen*. — *Christus, predikende op den berg*; door het Belgisch Gouvernement besteld, en geplaatst in de kerk van *St. Ignatius te Ixelles*. — *De terugkeer uit Egypte*; in de kerk van het Instituut *St. Joseph*, te *St. Nikolaes*. — *De H. Lodewijk van Gonzaga*; in de kapel der broederschap te *St. Nikolaes*. — *De H. Alphonsus Liguori, in de grot van Scala*; in de kerk der *P. P. Redemptoristen*, te *Amsterdam*. — *Galilei in de gevangenis*; te *Thielt*. — *De terugkomst van Rubens uit zijne ambassade naar Spanje*; (verloot ten voordeele der armen te *Denterghem*); in het kostschool der *Jufvrouwen Van Bierliet* te *Thielt*. — *Onze-Lieve-Vrouw van goeden raad*; in de kerk der *P. P. Redemptoristen*, van *St. Joseph*, te *Brussel*; geschenk van HEM aan die kerk, ter gedachtenis zijner moeder, welke in dat Convent ter kerk gaande, in 1850 plotseling overleed. — *De Tarantelle*, het feest der *Madona del Arco*; bij den baron de *Favereau*, op het kasteel *Petite-Somme*. — *De berg Calvarië*; in de kerk te *Moka*, eiland *Mauritius*. — *De onbevleete Maagd, door Engelen omringd*; in de kerk van het groot Seminarie, te *Beitdjala*, in het *Heilige land*. — *De aflating van het kruis*, in de kerk, te *Liverpool*. — *Christus verschijnt aan St. Patricus*; mede aldaar. — *Veertien groote schilderijen, De kruisweg* (via crucis, via dolorosa), in de kerk te *Beveren*. — *Mozes in de rivier den Nijl*. — *Michel-Angelo-Caravaggio sterft op den weg van Maltha naar Rome*, en, *De Luitenant d'Atterninck sterft in de hut van Megmerrilly*; (*Walter Scott*), in de Galerij

van den Vervaardiger. — Een natuurlijk gevolg van zijn talent was ook het afbeelden van levende personen; ik laat daarvan slechts de namen hier volgen, als: het *Portret van Z. K. II. den Hertog van Brabant*, ten voeten uit, naar de natuur geschilderd; geschenk van den Vervaardiger aan de stad *Brugge*, waar hij zijne eerste studiën had volbragt, en op het Stadhuis aanwezig. — *Een idem*, van wijle *H. M. de Koningin der Belgen*, bij den Vervaardiger. — *Een idem*, borststuk, in de historische galerij van het *Museum*, te *Brussel*. Van deze portretten vindt men eene hoogst-vereerende melding, na den dood dezer beminde Koningin, in *Le Résumé, Bruxelles, le 2 Mars, 1851*, gemaakt. — *Een idem*, van den Heer *Van den Dries*, lid der Eerste Kamer, te *Oudenbosch*. — *Portret* van den *Marquis de la Woestine*, te *Brussel*. — *Een idem* van den *Marquis de Trazegnies d'Itre*, op het kasteel *Corrois*. — *Een idem* van Monseigneur *Malou*, bisschop van *Brugge*. — *Idem* van Monseigneur *d'Affre*, Aartsbisschop van *Parijs*, — en, om er niet meer te noemen, dat van zijn broeder *Jonkheer Robert van Maldeghem*, (componist van kerk-muziek, even als zijn broeder *Evarist*), bij hem aanwezig. — Ik bezit zijn, door hem-zelfen fraai geteekend *portret*, en de afbeelding van zijn *Landhuis*, bij *Brussel*, mij beleefdelijk, op mijn verzoek, voor mijn Kunst-atlas, geschonken. — Verder kan ik ook nog eenige Landschappen opnoemen, die van de verheven opvatting van onzen *VAN MALDEGHEM* getuigen, als: *Gezigt op Konstantinopel*, — en, *Een idem op Beyruth*, in *Syrië*; beide bij hem berustende. — *Een Idem op Athene*, bij den Heer *W. Jones, esq.*, te *Londen*. — *Panorama van Sorrente*; bij den Heer *M. O'Conor-Don*, te *Dublin*. — *Gezigt op den berg Carmel*; geschonken in eene loterij te *Denterghem*. — *Een Idem op den Bosphorus*; bij den Heer *M. Teichmann Schaffhausen*, te *Keulen*. — *Het invendige van een Harem*; bij den Heer *Nolet de Brauwere van Steelant*, te *Brussel*. — Ziedaar eene reeks van echte kunstwerken, voor de geschiedenis overwaardig te vermelden, en het was naar aanleiding zijner opvatting in de kunst van kerklijke tafereelen, dat de Heer *P. A. Proost*, te *Brussel*, in 1856, eene brochure in het licht gaf, onder den titel van *l'Art chrétien. La peinture religieuse. M. EUGÈNE VAN MALDEGHEM*. Na eene geschiedkundige beschouwing, neemt hij tot voorbeeld en aanbeveling in deze kunst voor onzen tijd, de schilderijen *Le Christ sur la montagne*, in *Notre-Dame de Bon Conseil*, hier bovengenoemd. Het eerste tafereel beschrijvende, zegt hij, op blz. 23: „ce que nous frappa dans cette toile, ce n'est pas tant la richesse du coloris, la correction du dessin et l'harmonieux effet des lignes, quo le caractère profondément religieux, imprimé par l'artiste à ce groupe de personnages, rassemblés autour de l'homme Dieu, prêchant la résignation et la miséricorde. Rarement une peinture nous captiva au même degré. La nature de nos préoccupations y-fut-elle pour quelque chose? Ce n'est pas impossible, mais il n'y aurait, ce nous semble, quo plus de raison d'admirer une toile capable de produire sur l'esprit l'effet magique d'une page de Fénelon et de St. François de Sales. Toucher le cœur en triomphant des affections terrestres, n'est-ce pas après tout le but suprême de l'art religieux? Or, ce but, l'artiste nous semblait l'avoir atteint, et c'est ce qui nous a engagé à nous étendre sur les circonstances dans lesquelles nous apparut pour la première fois le tableau de M. ERG. VAN MALDEGHEM. Depuis, nous avons revu ce tableau, et plus quo jamais nous sommes convaincus que c'est bien à l'idée qu'on se fait du divin Rédempteur des hommes, lorsque la méditation a prédisposé l'esprit aux communications d'en haut,” etc. — Na de tweede genoemde schilderij in hare volle waarde te hebben beschreven, geeft hij tevens een kort overzicht van den loflijken loop en gang zijner studiën, en zegt, ten slotte, blz. 30: „M. VAN MALDEGHEM excelle dans un genre

malheureusement peu goûté aujourd'hui du vulgaire, et le vulgaire a ici une signification fort étendue. Nous avons vu que ses sujets de prédilection sont ceux qui lui fournissent l'occasion de traduire les sentiments les plus élevés de l'âme. Le calme et la sérénité angéliques brillent d'un doux et cependant vif éclat dans les saints ou les saintes qu'il nous montre transfigurés, en quelque sorte par l'ardente contemplation de Dieu. N'est ce pas encore là une preuve que cet artiste doit plus à ses sentiments religieux qu'à la science des procédés acquis dans l'atelier? Constater ce fait, c'est confirmer nos observations sur l'art, par un exemple concluant." — Zie ook de gunstige beoordeeling der eerste schilderij in *Le Cercle des Arts; Bruxelles, 14 Septembre, 1851.* — Het was niet alleen in *België*, dat men zijne Christlijke kunst op hoogen prijs scbatte, ook in *Nederland* mogt zij dit ondervinden, door zijn tafreel, in de kerk der Redemptoristen, te *Amsterdam*, geplaatst, hierboven reeds vermeld, en waaraan in de Dagbladen onverdeelde lof werd toegezwaaid. Gretig heeft het *Journal de Bruxelles*, van 13 Mei, 1852, dien voor *België* overgenomen. — Zijn kolossale werk, *De Kruisweg*, boven genoemd, is geheel voltooid; onze kunstenaar heeft zich daardoor een blijvend eere-monument gesticht. Reeds werd, vóór de geheele voltooiing, over dit groote Werk een glanzend licht verspreid, door een geschrift, getiteld: *Beaux-arts. Le Chemin de la Croix. Stations peintes par EUGÈNE VAN MALDEGHEM* (Extrait du numéro d'Avout, de *La Belgique*;) *Bruxelles, De Mortier, 1857, in 8°.*, waarin de hooge verdienste der christlijke kunst, en de voortreffelijke uitvoering van de toen reeds voltooide *Acht stukken*, met kennis van zaken, is beschreven. Vooral valt het oog op *Jezus aan het kruis*, en de *Afsluting van het kruis*, twee zamenstellingen van zeer hooge verdienste. „Cette dernière toile surtout fera certainement l'admiration des connaisseurs, et ce qui est mieux encore, les délices des fidèles. Il est impossible, en effet, d'envelopper le dénouement du drame évangélique d'une atmosphère plus religieuse, plus triste et plus sereine tout à la fois." Zie pag. 11. — Gedurende de wording van al deze kunstwerken, greep nog het volgende plaats, namelijk: de koninklijke Akademie van Schoone kunsten, te *Brugge*, verkeerde in een staat, die niet met den vooruitgangstred van andere instellingen van dien aard, in dezen tijd, strookte, zoodat, in 1852, het Bestuur tot andere en betere maatregelen voor het onderwijs overging, en den Heer VAN MALDEGHEM tot Directeur der Akademie benoemde. *Brugge* toonde zich daarover in hooge mate verheugd, ter gelegenheid der eerste prijsuitdeeling, waarbij op den 4. September, 1853, luisterrijke feesten werden gegeven. „Onze Academie" — zegt het *Burger-Welzijn* van 3 September, 1853, — „die sedert eenigen tijd van bare grootheid vervallen was, is nu, dank aan den ijver, den moed en de kennis van den nieuwen Directeur VAN MALDEGHEM, cenen stap vooruit gegaan, en men mag hopen, dat de verdienstelijke Directeur zijn oogpunt zal bereiken, met onze Akademie haar verigen luister weder te schenken." — Deze hoop was van korten duur, want de Directeur geraakte in geschil met het Bestuur, waardoor onze edele kunstenaar zijn ontslag inzond. Ik verwijs den lezer naar de berigten dezer geschiedenis (die geheel ten voordeele van den Heer VAN MALDEGHEM is uitgevallen) naar het Werkje, getiteld: *Levensschetsen van Vlaensche kunstoevenaers, door Lodewyk van Peteghem; Brussel, 1858, in 8°, blz. 18.* — Thans is de zoo gevierde historieschilder werkzaam aan een altaarstuk, voorstellende *De II. Barbara in de gevangenis door Christus vertroost*, betwelk hij bestemd heeft voor de kerk der gemeente van *Maldeghem*, ter gedachtenis van al zijne voorouders, onder bijvoeging eener fondatie, om voor hen, op St. Barbara-dag, eene jaarlijksche lijkdienst te vieren. — *Jenckheer* EUGÈNE VAN MALDEGHEM is ongetrouwd, en bewoont het ouderlijk kasteel

te *Ixelles-lcz-Bruxelles*, hetgeen vroeger de eigendom van wijlen Z. M. koning Willem I. is geweest. Hij is Ridder der Orde van den H. Gregorius den Groote en van het H. Graf van Jeruzalem, gelijk tevens ook lid van de *Société des Sciences, des Arts et des Lettres du Hainaut*. — Bij het sluiten van dit Artikel, lees ik in het *Bulletin du Canton d'Ixelles*, 2 October, 1859, het koninklijk besluit, waarbij hij in den Adelstand is erkend, geteekend *Laeken*, den 20 Augustus, 1859. „Un arrêté Royal de date récente vient, sur la proposition de la chambre héraldique, de reconnaître trois de nos concitoyens, M. M. EUGENE VAN MALDEGHEM, peintre d'histoire, rue du Tir, et ses frères *Evariste* et *Robert*, descendant de la branche aînée des Barons VAN MALDEGHEM, dont l'origine remonte à l'an 1000 Cette antique et noble famille s'était rendue fort célèbre lors des croisades; elle possédait le droit de haute justice et avait dans le village de *Maldeghe*m un castel fortifié dont-il existe encore des vestiges, et qui vient d'être reconstruit par la famille Poesteen, de *Gand*. On sait que le tableau qui orne l'église de Saint Bonifacé est l'œuvre du nouveau baron EUGENE VAN MALDEGHEM.”

MALDEGHEM, (JEAN BAPTISTE VAN) de oudste broeder van *Joukheer* EUGENE VAN MALDEGHEM, te *Brussel*, in 1841, in den ouderdom van 38 jaren overleden, was leerling aan de koninklijke Akademie te *Brugge*, waarbij hij, in 1825, den uitgelooften prijs behaalde; in 1828 werd hij in de klasse naar het Antiek bekroond. Hij schilderde, als liefhebber, landschappen met vee, waarvan er verscheiden bij zijne familie, alsmede bij die van *Van de Broucke*, te *Iperen*, bewaard worden; voor den laatste heeft hij ook het portret zijner echtgenoot vervaardigd. Deze JAN BAPTISTE heeft het eerste onderwijs in de kunst aan zijn bovengemelden beroemden broeder gegeven.

MALEFIJT. (J. DE WAAL) Landschappen bij zomer en winter, niet onverdienstelijk geschilderd, waren op de Tentoonstelling van 1832—1840 van zijn penseel te zien. Toen was hij te *Hilversum*, misschien voor zijne studiën, gevestigd. Vroeger woonde hij te *Haarlem*.

MALET. (CHARLES) *Pieter Terwesten, Ms.*, geeft dezen kunstenaar op als een beeldhouwer, die te 's *Hage* werd geboren, en aldaar in den jare 1695 bleefde.

MALKIN. (JEHAN) In de Archiven van *Rijssel*, vindt men in de oude graaflijke Rekenkamer der Hertogen van Bourgondië, op het jaar 1451—55, het volgende aangeteekend: „A JEHAN MALKIN, peintre, demourant à *Bruges*, pour avoir, par l'ordonnance de madame la duchesse de Bourgogne et de M. S. de Charollois, lors ayant le gouvernement en l'absence de M. d. S. le due, peint et ouvré de son mestier cinquante blazons armoyés des armes de feu *Marguerite*, de son vivant bastarde de Bourgogne, qui trepassa audiet lieu de *Bruges*, le XXVIJ jour de Decembre MCCCCLIIIJ, mis et atachiez tant au cuer de ladite église, comme en la nef d'icelle, au prix de dix sols pièce, valent XXV francs.” Zie *le Comte de Laborde, Les Ducs de Bourgogne, tom. I., see partie*, p. 438, *Paris*, 1819, in 8°. — Verder nog op hetzelfde jaar: „A LUI pour avoir peint de dans la fosse ou ledit corps fu mis un crucifix, un ymage de *Nostré dame* et deux anglez a deux costés, XX sols. *Ibid.*”

MALO (VINCENT) werd, omstreeks 1625, te *Kameryk* geboren, was eerst discipel van RUBENS, en kwam, na den dood van dezen beroemden meester, onder de leiding van DAVID TENIERS, den Oude, die in diezelfde school zijne opleiding genoten had. Hij is later naar *Italië* vertrokken, waar hij de overige dagen van zijn leven doorbragt, en zich door het schilderen van landschappen en bataljes onderscheidde. Ook heeft hij altaarstukken geschilderd, als, onder anderen, voor de kerken te *Genua*. Onder de prenten, in mijn bezit, komt voor *Daar de boul het hoofd van*

Johannes den Dooper in den schotel legt, die door Herodias wordt gedragen, met verdere vrouwen en krijgsknechten; FRANS VAN WIJNGAERDE sculp. VINC. MALO In. etc. D. Teniers excud. Deze voorstelling ademt in alles de school van RUBENS. — Hij is te Rome, omstreeks 1670, overleden. — Zie Bryan.

MALTHAN (J.) is een geheel onbekend kunstschilder, die omstreeks 1610 bloeide, en dien wij alleen kennen, zegt Nagler, uit twee gravuren, door W. SWANENBURG, als *Een portret van Joannes Guilielmus dux Juliae, Cleviae et Bergiae, Comes à Ravensberg*, overleden 1609; en, *Guilielmus D. G. Juliae ac Montium dux, comes Marchiae et Ravensbergii*, gestorven 1592. — Zou dit geen werk kunnen zijn van JACOBUS MATHAM, wiens naam ik ook wel als MATTHAN op gravuren heb gevonden? Het is wel waarschijnlijk, dat MATHAM somtijds ook schilderde, want destijds ging dit veelal met het graveren gepaard.

MAN (ANTHONY WILLEM HENDRIK NOLTHENIUS DE) was de zoon van *Maximiliaan Jacob de Man*; in leven Luitenant-Generaal, Opperkommandant der Vesting Grave, en van Vrouwe *Henriette Geertruida Wilhelmina Nolthenius*, welken laatsten geslachtsnaam hij, krachtens 's Konings Besluit van den 18. November, 1823, doch eerst een jaar later, voor goed bij den zijnen gevoegd heeft. — Zijne geboorteplaats was *Nijmegen*, waar hij, den 18. Januarij, 1793, in het leven trad. Den 10. Maart, 1824, begaf hij zich in den echt met Jonkvrouwe *Eugenia Coletta Theresia van de Walle*, dochter van den Heer *Emanuel Pierre van de Walle*, en van Vrouwe *Maria Theresia Bosschaerts*, woonachtig te *Gent*. — Hem werden twee dochters en één zoon geboren, welke laatste, *Maximiliaan Jacob*, thans den rang Lekleedt van 1. Luitenant bij den Generalen Staf, waarin zijn vader als Luitenant-Kolonel, en Chef van het 3. Topografische Bureau (Afdeeling-Genie), den 18. October, 1842, te 's *Gravenhage*, is overleden, versierd met de Militaire Willemsorde, 4. klasse, als ook met het Ridderkruis der Orde van den Nederlandschen Leeuw. — Hij opende zijn loopbaan, in 1809, als Adspirant bij 's Rijks Waterstaat, onder den Inspecteur-Generaal Blanken, en was, als zoodanig, in 1813, met belangrijke werkzaamheden belast, die hem, een jaar daarna, overbragten bij het Wapen der Genie, en wel als geëmployeerde in de Commissie tot regeling van het Krijgswezen van Staat. In 1814, tot 1. Luitenant-Ingenieur benoemd, was hij, het volgende jaar, voor het aanleggen der waterverdedigingslinie, te *Utrecht*, werkzaam, en werd, in 1816, door den Koning tot 1. Luitenant, en, in 1817, tot Kapitein benoemd bij den Generalen Kwartiermeesters-Staf. Van 1818—1821 onderscheidde hij zich, op de loflijkste wijze, in verschillende krijgswetenschappelijke Commissiën, en had hij ook als uitmuntend Teekenaar zoodanig de aandacht gunstig op zich gevestigd, dat hij, den 1. Januarij, 1822, tot Lid der Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten verkozen werd. Vijf jaren later, benoemde hem de Koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten en Letteren, te *Gent*, tot Lid harer 4. Klasse. In 1831, erlangde hij den rang van Majoor, in 1839, dien van Luitenant-Kolonel. Tien dagen vóór zijn plotseling overlijden, met de versierselen der Orde van den Nederlandschen Leeuw door den Koning bevestigd, mogt dat kruis echter niet zijne edele borst, maar alleen zijn lijkbarkleed tooijen. — Zijn *Portret*, door wijlen den geachten kunstteekenaar VINCENT, onder zijn toezigt, in Oost-Indischen inkt en potlood, vervaardigd, is, na zijn dood, ten genoegen zijner daarin hoog belangstellende vrienden en krijgsmakkers, gelithographieerd, doch niet in den handel uitgegeven. — De lithographie der Afbeelding van den op de Citadel van *Antwerpen* doodelijk gewonden Kolonel *De Gumoens* is naar eene fraaije schetsteekening van zijn vriend DE MAN in 't licht verschenen. — In 1842, werd hij, met algemeene stemmen, door den Raad van

Voorlichting en Toezigt der Nederlandsche Maatschappij van Schoone Kunsten tot Lid verkozen, en nam daarin voor het eerst zitting, ter gelegenheid der prijs-uitreiking, te 's *Gravenhage*, aan de leerlingen der Houtsneê-School. — NOLTHENIUS DE MAN was een vlijtig en kundig navorscher van al, wat de Kunsten, de Wetenschappen en de Geschiedenis, maar vooral die des Vaderlands, betreft, waartoe hij een schat van belangrijke stukken en bijlagen verzamelde. *Brandt's Dagwyzer der Geschiedenis*, en *Scheltema, Staatkundig Nederland*, gelijk nog meer andere Werken, zijn door hem met portretten en biographische aantekeningen vermeerderd. Eene volledige autographische verzameling betrekkelijk *Scheltema's* genoemd Werk, door hem tot stand gebracht, is in het bezit overgegaan van den Heer *Ridder Van Rappard*, Secretaris-generaal bij het Ministerie van Oorlog. — Zijne verdiensten als geschied- en oudheidvorschcr werden, kort na zijn afsterven, gehuldigd door *Dr. Schotel*, in een necrologisch berigt over hem, voorkomende in de *Bredasche Courant*. — Zijn zoon is in 't bezit van 's mans tallooze aantekeningen over alle vakken van Wetenschap en Kunst, en die blijk dragen zijner grondige kennis van al, wat den menschelijken geest, waarlijk, tot sieraad verstrekt. — Een volledig exemplaar zijner Etswerken naar REMBRANDT, OSTADE en andere oude, gelijk ook moderne, Meesters, en van zijne eigen vinding, beteekend, A. D. M. of N. D. M., met de onderscheidene proeven en staten, 150 stuks in getal, benevens eene overgroote menigte keurige teekeningen, door hem vervaardigd, wordt, als een Familie-heiligdom, bij de Weduwe van den uitmuntenden echtgenoot, vader, vriend, krijgsman en Nelderlander bewaard, om aan het nageslacht tot bewijs te strekken, dat de tijdgenoot te regt en naar waarde een man heeft geschat en op hoogen prijs gesteld, die, in alle opzigten, genoemd mag worden, als te zijn geweest een sieraad van zijn tijd. — Van moeders-zijde verwant aan den Leydschen Burgemeester *Pieter Adriaansz. van der Werff*, was hij in 't bezit van diens Zegelring en der Medalje, door dezen Burgervader, tijdens het vermaard beleg der stad, gedragen, als ook van den armstoel, dien Van der Werff heeft bezeten. Dit een en ander is, met een exemplaar van *Severinus'* verhaal der *Belegering van Leyden*, door DE MAN met aantekeningen, portretten en bijdragen verrijkt, in 't bezit zijner erven gebleven. *Mededeelend berigt*.

MAN (CORNELIS DE) wordt bij vreemde auteurs CAREL, ook wel CORNELIS DE MAN genoemd, en in de *Beschryving der Stad Delft* enz., *Ibid.*, 1729, in 1°, blz 789, vindt men zijn levensberigt, door *Immerzeel* overgenomen. Ik moet nog de volgende regels uit genoemd Werk er bijvoegen: „Daar zyn in verseheiden huizen te *Delft* ook noch eenige stukjes van hem te zien, bestaande in Gezelschapjes van heeren en juffrouwen, welke alle zeer geestig zyn uitgevoerd;” waaruit wy leeren, dat er zoogenaamde Gezelschapstukken van hem bestaan. — Doch, wat meer is, en weinig bekend schijnt te zijn, is, dat hij ook de etsnaald heeft gehanteerd, en welke etsen uiterst-zeldzaam voorkomen. Ik heb voor mij liggen een geëst portret, waaronder in idem schrift: *Jacobus Crucius, Verbi Dei Minister, Gymnasiarcha Delphensis et Collegij Litterarj ibidem Molerator. c. d. MAN pinx et fe.* (de drie eerste letters van zijn naam sierlijk door en aan elkaër gehecht), h. 283, br. 226 str. Ned., met de marge. Hij is staande, regts gewend, voorgesteld, met korten baard, weinig opstaande knevels en calot op het hoofd; liggende platte halskraag, de handen uit den mantel zywaarts gekeerd, met een boek te zamen gevat; de grond wit, links eene slagschaduw, waarin staat *Aetat.* 76. 1655. Het hoofd is goed en het meest bewerkt; de kleederen enz. vlak, doch met vaste hand, siks en luchtig aangezet. Dit schoone exemplaar berust in de Verzameling van den Heer *J. Ph. van der Kellen*, te *Utrecht*. — Op de Kunstverkoopung van *Sonker. Bruymans*, te *Leyden*, in April, 1858, gehou-

den, was, onder Nr. 8 van den *Catalogus*, van hem *Eene keuken met figuren*, in de manier van PIETER DE HOOGHE geschilderd, h. 46, br. 36 dm. Ned., die met f 100 betaald werd.

MAN. (J. DE) Van dezen onvermelden kunstschilder is mij slechts één stuk voorgekomen, *Drie personen in een binnenvertrek, bezig zijnde met de aardrijkskunde te bestuderen*, h. 80, br. 65 dm., door J. DE MAN. Zie *Catalogus* der Verkoop van *J. P. de Monté, Rotterdam*, 5 Julij, 1825, Nr. 188. — Er is eene prent, *De opdracht in den Tempel*, in 8°, beteekend J. DE MAN, bij *Nagler* bekend. — Of nu deze DE MAN dezelfde is als JAN ADRIAANSZ. DE MAN, — Zie aldaar. — kan ik niet beslissen.

MAN (JAN ADRIAANSZ DE) was, volgens *Houbraken*, de tweede meester van JAN VAN GOYEN, en heeft dus in het begin der XVII. eeuw gebloeid.

MANDEMAKER. (MATTHEUS) Slechts ter loops vond ik dezen bij *Guicciardini* vermeld: trouwens de meeste kunstenaars worden door hem, als bij memorie, in zijne *Beschrijving der Nederlanden*, opgegeven, doch die hij opgeeft, bezaten* een erkenden roem. Hij zegt: „MATTHEUS MANDEMAKER een seer fraay snyder, by den Roomsehen koning.” Dus behoort hij tot de kunstenaars van *Antwerpen*, en bloeide in de tweede helft der XVI. eeuw. — Zie genoemd Werk, *Arnhem*, 1617, in f^o-oblong, blz. 128 b.

MANDEMAKER. (W. K.) Deze kunstenaar schijnt voor Boekwerken te hebben geteekend, gelijk mij zoodanige prenten zijn voorgekomen, door W. VAN SENU, naar zijne teekeningen, gegraveerd. — Hij bloeide in het begin dezer eeuw.

MANDER (ADAM VAN) was een jonger broeder van CAREL VAN MANDER, die ook de schilder- en dichtkunst beoefend heeft. Hij werd, omstreeks 1562, te *Meulebeke* geboren, en er staat aangeteekend, dat hij eene stoute daad heeft durven bestaan, die niet weinig pleit voor eene groote tegenwoordigheid van geest, gepaard met seherpinnig vernuft. In dien onrustigen tijd, namelijk, had *Vlaanderen* veel door plunderingen enz. te lijden. Eens kwam CAREL van *Kortrijk*, (waar hij sedert zijn huwelijk woonde) naar *Meulebeke*, om eenige goederen uit zijns vaders huis te halen en te redden; juist vielen de Walen in het dorp, hetwelk zij uitplunderden, terwijl zij den ouden, kranken *Van Mander* de lakens en dekens van het bed roofden. ADAM, toen achttien jaren oud, betoonde, bij die gelegenheid, een bijzonder kloeken geest: hij haalde een verborgen degen en bijl voor den dag, en, daar hij goed Fransch sprak, mengde hij zich onder de plundersaars, brak, om strijd, met hen kisten en kassen open, roofde zooveel als hij magtig kon worden, en redde op deze wijze verscheiden dingen van waarde; hij speelde zijn rol zoo goed, dat er niemand erg in had, want bij dwong zelfs zijne moeder geld af, dreigde haar te vermoorden, en mishandelde haar in schijn, om haar voor de wezenlijke mishandelingen van het gespuis te beveiligen. CAREL, integendeel, verloor alles, en bijna het leven. Zie *Witsen Geysbeek, Biogr. enzv. Woordenboek*. — Hij was, even als CAREL, een ijverig lid van de kamer der Rederijkers, en hielp zijn broeder, de ernstige onderwerpen voor zijne *Spelen van Sinnen*, die uit den Bijbel waren genomen, vertoonen. Toen CAREL, bij zijne terugreis uit *Italië*, zijne geboorteplaats bezoekt, werd hij, op eenigen afstand, door zijn broeder ADAM, de Rederijkers, en de voornaamste inwoners plegtig ingebaald. — ADAM ging, tegelijk met zijn broeder CAREL, in 1579, naar *Holland*, en vestigde zich, als *Schoolmeester*, te *Amsterdam*, alwaar hij, zijn broeder overlevende, ook gestorven is. — Van de voortbrengselen zijner kunst is mij nimmer iets voorgekomen. Om over de waarde zijner geschriften te oordeelen, zie men de uitgaven van *Carel van Mander's, Schilderboek*, 1604, 1617 en 1618, in 4°, waarin een aantal lofverzen, geteekend ADAM VAN MANDER en A. V. M. voorkomen.

MANDER, (CAREL VAN) *de Oude*. (I.) Deze hoogst-verdienstlijke kunstschilder en dichter, dien *Nederland* niet anders dan met lof kan gedenken, is, naar waarde, bij *Immerzeel* vermeld, en, bovendien, hebben veel Nederlandse schrijvers, ten opzichte der geschiedenis, zijne plaats aangewezen. Zijn zinspreuk was: *Één is noodig*; ook bezigde hij, naar een gewoon gebruik van dien tijd, een *anagram*, dat tot naamszinspreuk geeft *Ele man rader: Carel Mander*. Nog vindt men om zijne portretten: *Mensch soeckt veel, doch één is noodich*. — Zijn wapen is een witte Zwaan, met opgeslagen vleugelen, en een gouden kroon om den hals, zwemmende in het water, op een zwart veld, dat door den Hertog Philips den Goede aan zijn voorgeslacht geschonken werd. Bij zijn poëtischen, en literarischen arbeid, wil ik nog eenige Werken, die tot de zeldzame behooren, voegen, om ze daardoor voor verdere vergetelheid te bewaren, en welke aantekeningen ik sedert jaren bijeen verzameld heb. *Van Mander* heeft verscheiden geestelijke liederen gemaakt, die in het klein *Hoorn's Liedboekje* (niet te verwarren met het zogenoemde *Mopsje*), en meer andere Geestelijke Liedboekjes, voorkomen. De titel van het genoemde Werkje — zeker een latere druk — luidt aldus: *Het klein Hoorn's Liedboekje, inhoudende eenige Psalmen Davids, Lofzangen en geestelyke Liedckens, seer bekwaam om in de Vergaderingen der Gelovigen (Mennonieten) gezongen te worden*. Coll. III. v. 6. t' Amsterdam, by Abel van der Storck, 1675, en nog een latere druk, bij de Weduwe Teunis Jacobus Lootsman, 1684, niet bij Paquot vermeld. In den *Konst- en Letterbode*, 1847, Nr. 47, komt voor op de *Lijst der Nederlandsche Dichters*, *Maryn de Brouwer*, die, in 1633, een derden druk uitgaf van een zonderling Boekje, getiteld: *Aürons roeden enz.*, zeer zeldzaam en zonder naam van drukker of auteur. Dit Boekje is „doorspekt met texten en versjes van K. VAN MANDER,” enz. Het was nog niet algemeen bekend, dat hij tot dit Werkje heeft bijgedragen, doch men moet zulks enkel van den eersten druk verstaan, vóór 1606, want dat is het jaar van zijn overlijden. — *De gulden Harpe, inhoudende al de Liedekens, die voor desen door K. V. M. (KAREL VAN MANDER) gemaakt zyn. Vermeerderd met het Broodthuys, verscheyden Liedekens ende Gedichten. Haerlem, by Paschier van Wesbusch, 1627, in 16°; met gothische letters gedrukt, en voorzien met het portret van den Auteur. Ik bezit eene idem uitgave, Gedruet te Amsterdam, by Barent Otsz, 1626, 648 blz., en het Broodthuys 71 blz. Hiervan bestaat nog een druk: Rotterdam, 1643. — Zie *Catalogus van Van der Aa, Arnhem, 1855. — Bucolica en Georgica, dat is: Ossenstal en Landwerk Virgiliï; Amsterdam, Z. Heyns, 1597, in 8°.* — *De eerste boeken van den Ilyas, door Homerus, in Nederdicht; Haerlem, 1611, in 8°; Olyfberg ofte Poëma van den laetsten dag; Haerlem, 1609, in 8°.* — *De Nederlandsche Helicon; Alemaer, 1610, in 12°; voor Westbusch, te Haerlem.* — Deze drie laatste zijn dus, voor zoo ver ik weet, na zijn dood verschenen, en komen voor in den *Catalogus van J. W. Hoeyft, Amsterdam, Mei, 1844.* — Bij Paquot vond ik nog de volgende Werken, doch zonder adressen, vermeld, als: *De Herkomst, de Vernieling en de Wederopkomste der Stad van Amsterdam; — Twee beelden van Haerlem; — De Nieuwe Wereldt, ofte Beschryvinghe van West-Indiën, waerin verhaeldt wordt de eerste vinding van de Eylanden, enz., alsmede hoe de Spangiaerts het land verwoest, verbrandt en ingenomen hebben, enz., beschreven door Jeronimus Benzonius in 't Italiaens, en overgheset door C. VERMANDER.* — Men zie verder over zijne verdiensten, als dichter, *Witsen Geysbeck, Biogr. enz. Woordenboek.* — Een goed artikel vindt men bij *Nieuwenhuis, Woordenboek* enz., en een uitvoerig levensbericht, in de 4te uitgave van zijn *Schilderboek*, in 1618, en in die van *De Jongh*, van 1764, in 8°, waarvan de schrijver niet genoemd wordt. — Het is te bejammeren, dat *De Jongh* heeft*

kunnen goedvinden, om *Den grond der edel vry Schilderconst* achterwege te laten; deze uitgebreide verhandeling, in poëzy beschreven, behoort immers tot de oorspronkelijke uitgave, doch zij zal hem in taal en stijl niet hebben befallen, en hij zal geen kans gezien hebben, om haar in den stijl van zijn tijd, zoo als zulks genoemd wordt, te kuischen, hetgeen meestal ook maar niet moest worden beproefd. Het is weinig bekend, dat deze Verhandeling ook onder den volgende titel is verschenen: CAREL VAN MANDER, *den Leermeester der Schilderconst, ontrymd door W. DE GEEST, (Zoon van Juliaen) Leeuwarden, 1702, in kl. 8°. Zie Catalogus van Warnsinck, Amsterdam, bij F. Muller, 1858, bl. 44.* — Wat het genoemde levensberigt aangaat, ik, voor mij, ben van meening, dat dit aan de pen van zijn broeder ADAM VAN MANDER, Schoolmeester, te *Amsterdam*, moet worden toegekend, op grond, dat het zoo van nabij alles aanroert, wat den handel en wandel van CAREL betreft, en waarover alleen uit broederlijke belangstelling zóó kon worden uitgeweid. — Aangaande zijn historisch Werk, het *Schilderboek* enz., dit is eerst door hem-zelfen, te *Haerlem*, bij *Paschier van Wesbusch*, in 1604, in 4°, in druk bezorgd; later, in 1617, is het, bij twee onderscheiden uitgevers — hoewel dezelfde druk — verschenen, als te *Amsterdam*, by *Jacob Pietersz. Wachter*, 1617, en te *Ibid.*, by *Cornelis Lodewyksz. van der Plasse*, 1617, allen in mijn bezit. *De Jongh*, spreekt, in zijne Voorrede, van eene verwarring der tijdsbepaling in de uitgave van de overige stukken, die gewoonlijk in dien band voorkomen, doch zonder daarbij iets méér op te merken. Deze zaak komt mij zeer duidelijk voor: de beide genoemde uitgevers hebben, waarschijnlijk, elk het kopijregt gebad, en het Werk bij *Paulus van Ravesteyn*, voor beider rekening, doen drukken, hetgeen zeer duidelijk blijkt, dewijl elke uitgever er een anderen titel, met hun drukkers-emblema versierd, vóór hebben doen plaatsen. Dit schijnt één jaar te hebben geduurd: want, in 1618, is door *Wachter* een sierlijken titel, waarvoor *WARNARD VAN VOLKERT* de teekening, en *NICOLAAS LASTMAN* de gravure heeft gemaakt, in plaats van den gedrukten gesteld, die er thans algemeen bij voorkomt, zoowel voor de uitgave van *Van der Plasse*, als voor die van *Wachter*, en is de laatste, door aankoop, toen alléén eigenaar geworden. Wat het Werk-zelf betreft, men kan niet dankbaar genoeg zijn, dat onze CAREL den lust heeft gehad, zóó veel te boek te stellen; want, waar vindt men zoo vroeg geregelder levensberigten over kunstenaars, als bij *Vasari* en *VAN MANDER*? Het is waar, er heerscht verwarring in de zoo wenschlijke orde voor biographische Werken, maar gelukkig, dat die cisch toen nog niet zoo algemeen geldend was, anders hadden zij welligt, uit onmagt om aan die regels te beantwoorden, de pen nimmer opgevat. Nu toch heeft men eenvoudige waarheden zonder opsmuk ontvangen, die bij mij ten minste vrij wat meer waarde hebben, dan sierlijke en dichterlijke stijl, waardoor de waarheid verdrongen, en meer onduidelijk gemaakt wordt dan toegelicht. Men is van meening, dat hij de papieren, aanteekeningen en levensberigten over kunstenaars, vooral de vroegere school betreffende, van zijn meester *LUCAS DE HEERE* zou gebruikt hebben; dit zou wel waar kunnen zijn, doch het bekende Handschrift van *LUCAS DE HEERE* — Zie aldaar. — was in Poëzy, en *VAN MANDER* zegt daarover, in diens levensberigt: „oock had hy begonnen, het leven der schilders in dicht te beschryven, welk begin ik, wat moeite ik daartoe aangewend heb, niet heb kunnen magtig worden, om er my ten minsten van te bedienen, of in het licht te doen komen.” — Het ware te wenschen, dat dit Hs. door de pers wierd algemeen gemaakt. — Ten slotte moet ik nog hier bijvoegen een later berigt uit het *Aanhangsel op Van Eynden en Van der Willigen* enz., blz. 139, aangaande de komst van *CAREL VAN MANDER*, met zijn gezin (zijnde hij

omstreeks 1578 gehuwd), hier te lande. Het luidt: „hij is met een aantal uitgeweken Vlamingen, in het jaar 1579 naar *Haarlem* overgekomen, om de vervolgingen te ontgaan, zooals blijkt uit een zeer zeldzaam Boekje van weinig bladen, getiteld: *Memoriael van de overkomst der Vlamingen hier binnen Haarlem*, in 4°, welk Boekje wij bezitten; in hetzelfde vindt men op blz 6, onder andere personen, ook genoemd CAREL VERMANDER, zooals zijn naam daar wordt opgegeven, van *Meulenbeke* met vrouw en kinders. Het jaar te voren waren er ook reeds een aantal dergelijke uitgewekenen hier aangekomen, en hebben zich als burgers hier nedergezet, onderscheidene beroep- en handwerken uitoefende; voorts wordt daarbij gezegd: „waer hun de E. Heeren Burgemeesteren zoo vriendelyk en aengenaem hebben betoont in het ontfangen van de gevluchte lieden, hun ontfangende als een moeder haer kind.” Het getal der gevlugte Vlamingen, die zich toen in *Haarlem* hebben nedergezet, wordt opgegeven op „meer als ses of seven honderd huisgezinnen, welke lieden in deze stad brochten allerhande soort van wevery, als Noppen, Smalle, Voetwerck, Treckwerk en andere werken, by haer in voortyden in *Vlaenderen* gemaakt.” Voorts wordt hier gesproken van „inlandsch linnen en uitlandsehe webben, camerixdoeken, damast, ammelaken en servietwerk, twyn-garen en catoen.” Dat hierbij kunsten beoefend werden, op eene zeer verdienstelijke wijze, blijkt uit onzen KAREL VAN MANDER, of VERMANDER.” — In het levensberigt van CAREL VAN MANDER, in zijn Werk, II., blz. 258 geplaatst, en in het leven van HENDRIK OOLTZIUS, *ibid.*, bl. 103, staat duidelijk, dat hij, in 1583, zich met der woon te *Haarlem* heeft gevestigd, zoodat, mijns inziens, het gemelde Boekje, in het begin, over eenige jaren loopt, dat er zich, van tijd tot tijd, Vlamingen aldaar hebben gevestigd, waaronder ook onze CAREL voorkomt, want 700 huisgezinnen, in eens, is toch wel wat veel. Hij heeft 20 jaren te *Haarlem* gewoond, en vertrok vandaar naar het huis *Zevenbergen*, te *Heemskerck*, tusschen *Haarlem* en *Alkmaar*, alwaar hij slechts één jaar vertoefde; hij begaf zich, in 1604, naar *Amsterdam*, alwaar hij den 11. September, 1606, is overleden. Zie bovengemeld *Levensberigt*, in het *Naberigt*, bl. 267; dus niet 2 September, zooals *Immerzeel* zegt. — Spoedig daarop is verschenen: *Epitaphiën ofte Grafgeschrijven, gemaect op het afsterven van CAREL VAN MANDER, Schilder en Poet*, overleden 11 September, 1606; *Leyden*, 1609, in 8°. — Zijn portret komt in de drie uitgaven van zijn Werk voor, en ook in de verzameling van H. HONDIUS, met een Latijnsch vers, in kl. f^o. Verder heb ik er een, door CRISPYN VAN DE PAN, gezien, in 4°, fraai gesneden. — Er wordt eene ets aan hem toegekend, *Ceres, hare dochter zoekende, door de oude en hare jongen bespot*, in gr. 8°, zeer zeldzaam; *Heller (L.)* zegt van den Ouden CAREL, doch *Nagler* en *Le Blanc* zeggen van den Jongen CAREL; dit is dus onzeker.

MANDER, (CAREL VAN) de Jonge, (II.) was de oudste zoon van den voorgaanden CAREL, en werd, omstreeks 1579, te *Kortrijk* geboren. Het is deze CAREL, die door alle geschiedschrijvers als Hofschilder bij verscheiden Koningen van *Denemarken* wordt vermeld, een aantal vorstelijke portretten, benevens kartons met historische onderwerpen, voor behangtapijten, vervaardigd heeft, en in 1665 nog in leven was, of, zooals sommigen zeggen, reeds overleden. Dit zijn altoos verwarvingen, zooals ik sints jaren, uit mijne aantekeningen al kon bewijzen. Doch in 1856, werd er voor mij eene echte bron geopend, door *Dr. G. J. Burman Beeker*, te *Kopenhagen*, die een berigt over rijf CARELS VAN MANDER in de *Kronijk van het Historisch Genootschap*, te *Utrecht*, heeft meêgedeeld, en waaruit ik de bewijsstukken, bij mijne aantekeningen, hier laat volgen. CAREL (II.) heeft, stellig zeker, de kunst bij zijn vader, te *Haarlem*, geleerd, en was als goed teekenaar zeer bekwaam in het ordonnancieren van historische onderwerpen. Destijds

waren de behangtapijtfabrieken in vollen bloei, en een der beroemdste was die van *Frans Spiering*, te *Delft*. Het blijkt duidelijk, dat VAN MANDER bij die fabriek werkzaam was, of ook zelf er eene te *Delft* had, waar hij toen woonde. Koning *Christiaan IV.* voltooide, na den Zweedschen oorlog van 1613, het kasteel *Frederiksburg*, door zijn vader Frederik II. begonnen, en liet den Hollandschen tapijtwerker *Frans Spiering*, van *Delft*, ontbieden, met tapijten, welke de koning voor de groote zaal wilde gebruiken. Het schijnt, dat de koning niet tevreden was over den fabrikant, of over zijn werk, want reeds den 13. September, 1614, ontving *Spiering* zijn reispas om weder naar *Holland* te vertrekken. Toen deed de Koning CAREL VAN MANDER ontbieden, die de 26 stuks tapijten, tot versiering der bovengenoemde zaal benodigd, zou vervaardigen. Deze tapijten, die nog aanwezig zijn, waren zoodanig ingerigt, dat zij bij plegtige gelegenheden konden opgehangen, en ook weder afgenomen worden; voor dagelijksch gebruik was de zaal van verguld lederen behangsel voorzien. Volgens een contract, gedagteekend *Skanderburg*, October, 1616, zou VAN MANDER onderhoud en transportkosten genieten, en van den 20. October, tot zijn vertrek, een kroon per dag. Hij moest naar de verschillende plaatsen gebracht worden, waar in den laatsten oorlog met *Zweden* iets belangrijks voorgevallen was, teekeningen van die omstreken vervaardigen, en vervolgens de patronen voor de tapijten zamenstellen, voorstellende de onderscheiden gevechten, waarvan men hem de beschrijving geven zou. De tapijten moesten zijn als de beste van *Spiering*; hij moest 10 stuks in anderhalf jaar gereed hebben, en zou 17 rijksdaalders per el bekomen. VAN MANDER zou 5000 rijksdaalders vooruit ontvangen, en *Johan de Willem*, burger en koopman, te *Koppenhagen*, (waarschijnlijk, van Hollandsche afkomst) zou voor VAN MANDER borg blijven. In een ander contract, gedagteekend *Flenzburg*, 9 December, 1616, is omschreven, wat die tapijten zouden moeten voorstellen, te weten: 2 stukken *De krooning des Konings*; — 2 dito *De afbeelding der stad Calmar*, in *Zweden*; — 2 dito, *Idem van Witsoë* (eene plaats in *Zweden*); — 2 dito, *Idem van de stad en vesting Elfsburg*; — 3 dito, *Idem van het eiland Oland*; — 1 dito, *Idem van de stad Travemunde*; — 1 dito, *Idem van Justburg*; — 1 dito, *Idem van een gevecht bij Calmar*." — In een ander document vindt men het vervolg dier bestelling, te weten: „2 stukken, ieder voorstellende *Een soldaat op wacht*, met de spreuk des konings: *Regnum firmat pietas*, en deze woorden: CAREL VAN MANDER fecit 1620." Toen de eerste bestelling dezer tapijten gereed was, schreef *Christiaan IV.* den 19. October, 1619, aan VAN MANDER, „om op het kasteel *Kolding* te komen, en de tapijten mede te brengen, die gereed waren." De Koning was over zijn werk tevreden, en deed den borgtogt van *Johan de Willem* vernietigen. Den 31. December, 1620, zond hij KAREL VAN MANDER eene verklaring, dat de 26 stuks tapijten, tot eigen gebruik des Konings vervaardigd waren. De Koning noemde hem bij die gelegenheid „*Den Ersamen unser lieben besonder CARL VER MANDE zu Delft wohnhaft*." — De gemelde verklaring was noodig, om de kisten vrij te kunnen verzenden, zooals dit voor de eerste bezending, door een besluit der Staten-Generaal, van 31 Augustus, 1619, geschied was: „Is CAREL VERMANDER geaccordeert paspoort, omme uit de *Vereenigde Nederlanden*, nae *Denemarken* te mogen transporteren, achteen stukken tapitseriën, by hem opgemacekt door last ende ten behoeve van den *Coninck van Denemarken*, gepakt in drye cassen, vry van convoy ende licent, onder suffisante cautie, dat hy binnen den tydt van vier maenden sall overbrengen attestatie by zijn Majesteyt geteekent, dat hy de voors. achteen stukken tapitserien tot zynen dienst ende gebruyk heeft ontvangen." *Dodi, Archief*, VII. bl. 83. — Hij heeft, waarschijnlijk,

onder de bescherming van dezen Vorst, goede zaken gemaakt, dewijl hij in zeker opzigt ruim voldaan was, daar hij de gunst van den Koning tot het einde toe, heeft mogen behouden. „De eigenhandige Dagboeken van den Koning wijzen de aan VAN MANDER betaalde kosten, en de met hem gesloten contracten aan; den 19. December, 1620, heeft de koning o. a. in zijn Dagboek geschreven: Heden heb ik aan CAREL VAN MANDER 6005½ kroon gegeven, zijnde het restant voor de tapijten in de zaal *Frederiksborg*; evenwel ontbreken nog eenige kleine stukken, die betaald zullen worden, wanneer zij geleverd zijn.” — Kort daarop is hij, in 1623, te *Delft* overleden, „en in hetzelfde jaar ging zijne huisvrouw *Cornelia Roswyke*, met haar broeder en geheele gezin, naar *Denemarken*. De reden van dit vertrek bestond hierin, dat een Hollandsch Edelman, *N. Snoccart*, beslag had gelegd op eene som van 8145 gulden, welke de Koning nog aan VAN MANDER betalen moest; dit beslag werd eerst in 1628 opgeheven. Met zijne huisvrouw vertrok ook een zoon CAREL genaamd, zijnde de *derde van MANDER*; deze, welwillend bij den Koning ontvangen, werd een beroemd schilder in *Denemarken*.” — Uit dit alles blijkt, dat deze VAN MANDER, die hier onder volgt, de schilder is der bekende werken, die de jaartallen tot 1665 voeren.

MANDER (CAREL VAN) (III.) was de zoon van CAREL (II.) en van *Cornelia Roswyke*, en werd, waarschijnlijk, te *Delft* geboren, alwaar hij zich zeer goed in de schilderkunst moet hebben geöfend. Na den dood zijns vaders, trok zijne moeder, met haar geheele gezin, en dus ook met hem, naar *Denemarken*, bij welks Vorst zijn vader in hooge achting had gestaan, en die hem welwillend ontving. — Zie op MANDER, (CAREL) (II) *de Jonge*. Aan dezen CAREL nu moeten worden toegekend de bekende historische werken, portretten, en eenige letterarbeid, die tot 1665 reiken, en in alle biographiën en kunstgeschiedenissen beschreven staan op naam van zijn vader, die reeds in 1623 was overleden. — Men is van meening, dat hij ook *Italië* bezocht zou hebben, hetgeen uit den aard van sommige zijner schilderijen is af te leiden. Zijne portretten zijn voortreffelijk, krachtig en schoon van kleur. Hij was Hofschilder des Konings, en heeft zijn hoogen weldoener meermalen, zoo te paard, als te voet, geschilderd, en welke schilderijen men in *Denemarken* overal in de paleizen aantreft. Verder lees ik in het Werk, op zijn vader reeds genoemd, dat hij de groote schilderij vervaardigde, voorstellende den grooten *Christiaan IV*, een meesterstuk, dat in de vertrekken des Konings, op het kasteel *Christiaansburg*, te *Kopenhagen* berust. In de groote Galerij van schilderijen, viudt men van hem: *Een kluisenaar geknield voor het ligchaam van den Deuschen vorst Suend*, die in de *Kruisvogten sneuvelde*. — *Een Tartaarsch gezant*, met zijn gevolg, die zich, in 1655, te *Kopenhagen* bevond, en het hoofd van een zijner bedienden liet afslaan. Een groot stuk. — *De Apostel Petrus in overpeinzing*. — *Het Gezigt en het Gehoor*, afgebeeld door een grijsaard met een bril, en eene oude vrouw met een hoorn. — *Een dwerg*. — In de Galerij van graaf *Moltke*, te *Kopenhagen*: *De Hoogepriester Aäron*, en, *Een drinkende man*. — Op het kasteel *Frederiksborg*, bevindt zich eene belangrijke Galerij, te weten, *De beroemde mannen onder iederen Koning uit den tak van Oldenburg*. Daar is eene geheele kamer gevuld met Werken van VAN MANDER (III), als: leden der Koninklijke familie, veldheeren, admiraals, waaronder de beroemde *Guldenlöwe*, gezanten, waarouder de Spaansche graaf *Rebolledo*, die de *Silvas Danicus*, en andere Werken geleverd heeft. — Hij heeft ook eene brochure geschreven, in de Koninklijke Bibliotheek voorhanden, en getiteld: *Lauwerkrans voor alle liefhebbers des Snuyftbaecks; Coppenhagen, 1665, in 4°*; herdrukt in 1668, met eenige andere gedichten.” Hiervan vond ik nog vermeld:

De pulvere Tabaci, poema. Hafniae, 1666, in 4°., en ik voeg er bij, dat onder zijne Werken bijzondere vermelding verdient: *Icones plerarumque partium tam internorum, quam externorum humani corporis, naturali magnitudine et forma, secundum ductum sectionum Thomae Bartholini, a CAROLO VAN MANDER, Apelle regio, vivis primum coloribus, deinde ab ALB. HAELWEGH, Regio glypte, æri incise, pro anatome augusta, necdum ultimam manum adepta. Th. Bartho. Dom. Anatom. Hafn., 1662, 62 p.* — „VAN MANDER bezat hier een huis in de *Osterga* (Oosterstraat), en had er een rariteiten-kabinet. Hij stierf in 1672, en werd in de St. Pieterskerk begraven.” Hij liet een zoon na, *Karel* (IV.), die een bekwaam instrumentmaker was, en deze had een zoon, mede *Carel* genaamd, die „onder koning Christiaan V. kapitein was. Deze *Carel van Mander* (V.) was een goed graveur, en heeft, in 1689, het portret van den Franschen dichter *Boileau-Despréaux* geschilderd, dat door *Haas*, graveur, te *Kopenhagen*, gegraveerd is geworden. Zoo dit portret oorspronkelijk is, moet *van Mander* (V.) ook *Frankrijk* bezocht hebben, want *Boileau* is nimmer in *Denemarken* geweest.” — Verder moet ik nog melden, dat *Joost van Vondel* het reeds voor ons duidelijk had gemaakt, dat het de derde *Carel* was, die hem, in 1657, schilderde, en op wien hij dit loflicht maakte: „Ik sloot den ringh van tienwerf zeven jaaren, — Toen *Mander*, wiens penseel, zoo rijk begaafd, — Op Grootvaars spoor en faam ten hemel draaft, — My schilderde, bezaaid met grayze haaren. — Daar *Fredriks kroon* ontzien wordt en benyd. — Zoo kan myn schyn nog leven na myn' tyd.” Dus is *Carel* in dat jaar te *Amsterdam* geweest. In 1635 vind ik ook vermeld, dat hij *Holland* bezocht heeft. — Ten slotte moet ik nog, in het belang der geschiedenis, hier bijvoegen, dat de genoemde Heer *Burman Becker*, andermaal, een nader bericht heeft meegedeeld over *Carel van Mander* (III.), daar hij schrijft: „Thans wensch ik in het licht te stellen, hoe de beroemde schilder *Karel van Mander* (III.) en zijne landgenooten, de schoone kunsten en den smaak in *Denemarken* op nog andere wijze dan door de schilderkunst hebben bevorderd. In 1634 wilde koning *Christiaan IV.*, bij de bruiloftsviering van zijn oudsten zoon *Christiaan*, met de Saksische prinses *Magdalena Sybilla*, feesten geven, zooals er in het Noorden nog nooit waren aanschouwd, bij welke gelegenheid aanzienlijke personen uit gansch *Europa* genoodigd werden. Hij had besloten, niet minder dan een ballet, twee blijspelen en een treurspel te doen opvoeren. Den eersten Paaschdag van 1634, schreef hij van het slot *Stranderburg* aan zijnen minister van financiën, met last, om den muzikdirecteur de monsters te laten opgeven, welke deze in de twee blijspelen, die opgevoerd zouden worden, ten tooneele wilde doen verschijnen, opdat *Simon de Pas* en *Karel van Mander* er teekeningen voor zouden kunnen maken. Den 5. October, had de bruiloft plaats, en den 7. werd het ballet uitgevoerd door jonge edellieden, die zich vooraf in eene dansschool geoeffend hadden. Dit ballet was te zamen gesteld door *Karel van Mander*, die alzoo de eerste balletmeester in *Denemarken* geweest is. Men zag eene menigte van Romeinsche goden en godinnen, al de Deugden en Fama, leeuwen en beeren, draken, boomen en duivels in dit ballet dansen, alsmede *Apollo* van den hemel nederdalende. De natuurlijke zoon des konings, *Christiaan Ulrik Gyldenlöve* danste er in mede, en een ieder bewonderde de zamenstelling en de decoratiën. In 1748 vinden wij aan den koninklijken Deenschen Schouwburg te *Kopenhagen* eene hoog geschatte tooneel-spielster, *Utilia van Mander* geheeten, die gewis eene kleindochter van den schilder was. Zij huwde met een tooneelspeler, *Linckwitz*, en overleed den 23. September, 1769, in den ouderdom van 60 jaren.” Zie genoemde *Kronijk*, 1859, *Derde Serie*, V. deel, blz. 123.

MANDERE (PIETER) is een zeer bekwaam kunstgraveur geweest, zooals *De Jongh*, in zijne uitgave van *Van Mander*, I, blz. 188, in eene Noot, in het levensberigt van PIETER BREUGHEL, *den Oude*, zegt: „Door andere voorname plaatsnyders, als HIROMINUS KOCK, P. MANDERE, P. FERRET, PHILIP, JAN en THEODORUS GALLE en anderen, zyn vele prenten naar zync teekeningen in bet koper gesneden enz.” Dit vond ik verder bevestigd in een oud Ms., in mijn bezit, getiteld: *ABC ling of Verzamelboekje van Merken en Characters van de meeste Plaatsnyders van de XV. XVI. XVII. en XVIII. eeuw, eenigzins na de letters van het A. B. C. geschikt*; op blz. 81: „PIETER MANDERE heeft veel in 't koper gesneden na P. BREUGEL, LAMBERT LOMBARDUS en anderen. Van hem zyn na BREUGEL, 7. *Ondeugden* 1558. — *St. Antonie temptatie*, 1565. — 2. *Vette en magere keuken*, 1563. — 4. *Evangelisten* na LOMBARDUS.” Hierbij is ook zijn monogram gevoegd, zijnde eene M; de eerste hoek is tot eene A. en van den laatsten stok eene E. gevormd; daar boven staat eene P. — Nog vond ik verder van zijn eigen graveerwerk het volgende vermeld: „*Zeventien stuks prenten*, voorstellende eomportementen, versierd met mythologische figuren, gegraveerd te *Antwerpen*, door P. MANDERE, 1566, uitgegeven by *Jeronimus Cock*,” in 4°. Zie Nr. 9283 der *Bibliotheca Hulthemiana etc. Gand.*, 1836, II. bl. 170. — Uit dit alles kan men zijn bloeitijd en zijne woonplaats afleiden. — Vreemd komt bet mij voor, dat noch de zoo naauwkeurige *Brulliot*, noch *Heller* dezec, voor de geschiedenis der graveerkunst, zoo belangrijke werken heeft vermeld. — *Nagler* zegt, dat bij bij *Füssli* een P. MANDERE, als graveur van Apostelen, vindt vermeld, doch geloof, dat hij zich vergist, en er van den ouden C. VAN MANDER sprake moet wezen, wiens 12 Apostelen door J. DE ONEYN zijn gegraveerd. Dit laatste dient tot bewijs, dat *Nagler* het werk van onzen graveur niet gekend heeft.

MANDYN, of MANDIN, (JAN) van *Haarlem*. Van *Mander*, in zijne uitgave, 1604, in 4°, blz. 205, zegt: „nogh was te *Haerlem* eenen JAN MANDYN, die seer op syn JERONIMUS BOS fraey was van ghespook en drollerye; hy is gestorven t' *Antwerpen* daer hy van de stad pensioen hadde.” Dit vindt men in den 2. druk van 1618 terug; doch *De Jongh* heeft in de 3. uitgave, in 8°, goed gevonden, „Hij is gestorven” enz., weg te laten, zeker om in geene herhaling te vervallen, dewijl *Van Mander*, in het levensberigt van PIETER AARTSEN, genaamd LANGE PIER, dit nóg eens mededeelt, doch aldaar, om aan te duiden, dat hij meende, dat JAN MANDYN, bij wien LANGE PIER, te *Antwerpen*, in 1536 of 1537, inwoonde, een ander was, dan JAN MANDYN, van *Haarlem*. Ook in zijn Register vindt men er maar één, doch bij *De Jongh* twee JAN MANDIN's opgegeven. Nu is de slotsom, dat, wanneer men alleen *De Jongh* op JAN MANDIN, van *Haarlem*, opslaat, men niets vindt van het bovengemelde berigt, dat in de eerste uitgave voorkomt. Hierdoor zijn verwarringen ontstaan, welke de eene auteur van den ander heeft overgenomen, zonder onderzoek of poging, om ze te verbeteren, en is men zoodoende nog verder van het spoor geraakt: zoodoende kreeg hij den naam VAN MANDIN, MANDYN, MANDIN. — *Van Mander* heeft wel gezegd, dat hij gelijksoortigo onderwerpen, als JERONIMUS BOS behandelde, doch heeft dit enkel, om den aard zijner kunst aan te duiden, vermeld, en niet ten bewijze, dat de werken van BOS hem tot model verstrekt hebben, of dat deze zijn voorganger is geweest; integendeel, hij heeft hem veel vroeger, en wel onder de zeer onde school, even na de VAN EYCKEN, vóór ALBERT VAN OUWATER, genoemd. Het komt mij vreemd voor, dat *De Jongh*, in eene Noot op MANDYN, zegt, geboren te *Haarlem*, en in 1568 in hoogen onderdom, te *Antwerpen*, overloden; hij was de eerste meester van BARTHOLOMEUS SPRANGER. Dit werd aan *De Jongh* medegedeeld. — Dat sterfjaar nu hebben

velen aangenomen, en er ook een geboortejaar bijgevoegd, zooals *Bryan*, 1450, hetwelk *Balkema* de vriendelijkheid heeft, om, beiden, over te nemen, en hem dus een ouderdom van 118 jaren te geven! — *Zani* zegt, overleden 1500; anderen weder 1510. — Niets is er vooralsnog daarvan met zekerheid bekend, en was het sterfjaar goed, dan had niemand dan *Van Mander* dit het best kunnen weten; doch het blijkt duidelijk, dat hij niets zekers daarvan geweten heeft. Het komt mij voor, dat er iets twijfelachtigs bij hem bestond, omdat hij nòg een MANDYN, te *Antwerpen*, ontmoette, die hem als een Waal, doch zonder eenige vermelding zijner kunstwerken, werd opgegeven. — Nu vraag ik, onder verbetering, of het niet zeer aanneemlijk is, dat die twee MANDYN's slechts ééne persoon geweest zijn? De reden ligt, dunkt mij, voor de hand, dewijl *LANGE PIER*, van *Amsterdam*, op zijn 16. of 17. jaar, naar *Antwerpen* gaande, bij voorkeur, of door de zorg zijner ouders, bij den bejaarden Haarlemschen MANDYN, die een zeer deugdzaam leven leidde, zijne inwoning verkoos. Landgenooten, en wel van zoo nabij elkaêr gelegen plaatsen, landden gewoonlijk in die dagen bij elkander aan. Ik mag dus aannemen, dat hij, in 1536, in hoogen ouderdom, te *Antwerpen* levende, omstreeks 1455 moet zijn geboren. — *Nagler* zegt, dat hij omstreeks 1450, te *Haarlem*, geboren zou zijn, en *Amsterdam* de plaats zijner werkzaamheden was, alwaar hij ook is overleden, doch wanneer, is onbekend. Hij voert aan, dat er van dezen ouden kunstenaar eene kleine, doch slechte houtsnede bestaat, beteekend *JĀ HADIN*, zooals *Heinecke* zegt, doch deze gelooft, dat zij, waarschijnlijk, van *L. JANSON* is. — Zijn *portret* komt voor op pl. A. in de 8°.-uitgave van *Van Mander*, en schijnt naar eene zeldzame houtsnede te zijn genomen, daar onder staat *JĀ MADIN scil. v. herl*; in mijn bezit.

MANKE HEYN. Zie ANDRIESENS. (HENDRIK)

MANNIN, of MAUVIN, (JEHAN) wel te onderscheiden van *JAN MANDIN*, bij *Van Mander* vermeld, — Zie op MANDYN. (JAN) — was reeds schilder in het begin der XIV. eeuw, en komt als zoodanig voor in de stadsrekeningen van *Rijssel*, op het jaar 1327. „Aoust. A maistre JEHAN MANNIN (ou MAUVIN), peintre, pour avoir peinturé, de couleurs à ole, IX Cappes de plonc, servans à la porte Saint-Sauveur, et les pumiaux et banierettes, la ossi servans, payet pour certain marquet (Marché) de ce fait à lui LIIJ £ IIIJ S.,” en in die van 1328: „Au mois de May. A JEHAN MANNIN peintre, pour estoffes et fachon de IIIJ bannières, fighures de Kuwes de vin, que on entendqit à presenter à nostre seigneur le duc, à son joyeus advenement, et pour XXV estuchones armoyés, tant de Bourgogne, comme de la ville, pour achevrier et ordonner les boefs que ossi on entendoit à présenter à nostre dit seigneur LIIJ S. — Ibid. Septembre. A JEHAN MANNIN peintre, pour estoffes et fachon de VIJ banierètes de *Franche* et de *Flandres*, mises à la couronne parmi le chiel, estant par desseur ycelle armoyet des armes de la ville LX £.” Zie *Le Comte de Laborde, les Ducs de Bourgogne etc., Paris, 1849, in 8°.; Introduction p. LXVI.*

MANRIQUE. (MIGUEL) *Fiorillo*, in zijne *Geschichte der Malhery in Spanien*, S. 270, noemt dezen een Vlaming, die een discipel van *RUBENS* is geweest, en zich, op het einde der XVII. eeuw, te *Malaga* vestigde. — Het zal mij niet verwonderen, dat deze naam, die geen zweem van Vlaamsch heeft, op *MICHIEL VAN RYCKE* — welke naam in *Vlaanderen* zeer bekend is — zou moeten neêrkomen.

MANS. (FREDERICUS H.) Het heeft mij ten hoogste verwonderd, dat ik nimmer bij onze auteurs eenig gewag gemaakt vond van het leven of de werken van dezen verdienstlijken kunstenaar, die, in de tweede helft der XVII. eeuw, waarschijnlijk, te *Utrecht*, bloeide. Hij schilderde land- en dorpsgezigten, stadsvesten,

enz., aan rivieren gelegen, met rijke stoffage, zoowel bij zomer als winter, die zeer natuurlijk, eigenaardig en vol karakter zijn voorgesteld, in den trant van KLAAS MOLENAER, doch beter van gehalte. Ik geloof, dat hij de kunst uit liefhebberij heeft beoefend, want, in eene reeks van *Catalogussen* van 1684–1765, heb ik slechts één stuk van zijn werk gevonden, namelijk, in dien van *Terwesten, Een Winter en een Zomer*, in dien flauwen kunsttijd met f 35 betaald, terwijl er gelijktijdig voor *twee batailles* van PHILIP WOUWERMAN slechts f 40 werd gegeven. — Eerst in deze eeuw zijn zijne stukken in menigte voor den dag gekomen, en, daar ik er zeker meer dan 25 in *Utrecht* heb aangetroffen, zoo geeft dit mij aanleiding, om te vooronderstellen, dat hij in de stad, of provincie van dien naam, moet te huis behooren. Zij zijn gewoonlijk van middelmatig formaat, en het laatste jaarmerk, door mij er op gevonden, was 1677.

MANS (ARNOUD VAN) was een leerling van DAVID TENIENS, den *Jonge*, en zou, volgens *P. Bogaerts*, tot de Belgische Schilderschool behooren.

MANSDALE. (ROMBAUT VAN) Zie KELDERMANS. (ROMBOUT)

MANSVELT (JAN IZAAK VAN) is bij *Immerzeel* vermeld, die zegt, dat hij enige prentjes naar H. MEYER geëst heeft. Ik moet er hier bijvoegen, dat hij zelf naar zijne eigen teekeningen, en ook LE GROS, er naar heeft geëst. Dewijl zijne etswerken niet in den handel waren, zijn ze minder bekend; daarom geef ik de mij bekende hier op, namelijk: *Een landschap, met eene boerenwoning*, waarbij een man met een kruiwagen; op den voorgrond een man en vrouw, met een kind; h. 103, br. 155 str. Ned., zonder de marge, zoo als al de volgende zijn gemeten; beteekend J. J. v. M. *inv. et fec.* — *Een idem*, met een breeden weg, waarop een herder, die vijf schapen drijft; links en rechts boerenwoningen; h. 96, br. 112 str.; beteekend VAN MANSVELT *fec.* 1794. — *Een idem*; op den tweeden grond eene brug, waarop een man op een ezel; onder aan een waterval enz., h. 68, br. 94 str., beteekend idem. — *Een idem*; op den voorgrond een steenen brug, waarover een man twee muilezels, eene koe en schapen drijft; h. 61, br. 86 str., idem. — *Een idem*; een kasteel, bij een waterplas gelegen; op den voorgrond twee jagers, die op eenden schieten; h. 65, br. 82 str., idem. — *Een watergezicht*, met eenige sehopen, bij een hoofd; een molen en dorp in het vershiet; op den voorgrond, eene boot met visschers, die een zegen ophalen; h. 56, br. 73 str., idem. — *Een idem*, bij eene stadswal; op den voorgrond twee mannen, die eene schmit aan wal trekken enz.; h. 58, br. 80 str., idem. — *Een Landschap*; op den voorgrond een geladen schip, en eene boot, met hooi geladen en met figuren; h. 65, br. 87 str.; de lucht wit, en niet beteekend. — *Hetzelfde*, de lneht bewerkt; beteekend 1791, en H. MEYER *inv.* — *Een idem*; een schmit met hooi, waarop een man en vrouw, wordt door twee mannen aan een lijn getrokken; op den achtergrond eene kerk, enz.; h. 66, br. 89 str.; zeer zwakke druk, vóór de beteekening. — *Idem*, betere druk, beteekend als boven. — *Een idem*; bij eene vervallen poort, drijft een man drie schapen; bij de poort eene vrouw en een hond; h. 88, br. 65 str., afdruk vóór de beteekening; — *Idem*, beteekend, als boven. — *Een idem*; een man drijft vier schapen uit eene vervallen poort, bij oude gebouwen enz., twee drukken, in alles, als boven. — *Een idem*; op den tweeden grond eene boerenwoning, waarop een kruis; bij den ingang een man en vrouw enz.; h. 76, br. 69 str; de beteekening is genoegzaam weggeveegd. — *Een idem*; bij de overblijfselen van een oud, rond gebouw, in een waterplas, eene vrouw op een ezel, en een man, die zijn kind in de hoogte houdt; op den tweeden grond, een herder, met vee enz.; h. 66, br. 82 str.; niet beteekend. — *Een idem*; op den voorgrond schijnt een man, in een mantel, met een zittenden boer te spreken; op den

tweeden grond, een boerenhuis, waarvoor een paard gevoederd wordt; in een rond, middellijn 76 str. idem, en TER HEMPEL *inv.* — *Eene roeischiuit*, met zeven figuren; op den voorgrond, een stuk van een oud palenhoofd; h. 73, br. 136 str., *idem*, en PARCELLIS *delineavit*, alleen in schets. — *Hetzelfde* opgewerkt, in prentteekening. — *Een man staande, met een grooten stok in de handen*, waarop hij leunt; h. 101, br. 82 str.; heeft geen marge; beteekend, en met het monogram van CORNELIS SAFTLEVEN. Het schijnt, dat hij het voornemen had, om al deze prentjes uit te geven, want ik heb twee geteekende *Titels*, van verschillende grootte, met zinnebeeldig bijwerk, voor mij liggen, waarop in een uitgespannen zeil staat: *Paisages et Marines. Gravés par J. J. VAN MANSVELT, 1791.* — Ik zag ook een *landschapje* van LE GROS, dat naar zijne teekening was geëst.

MARCELIS. (OTTO) Bij het artikel van *Immerzeel* wil ik alleen voegen, dat *Dr. Waagen*, directeur van het Koninklijk-Museum enz., te *Berlijn*, in den *Catalogus* dier Kunstgalerij, onzen Slangen- en Plantenschilder noemt OTTO MARSEUS VAN SCHRIECK *fec.*, zoo als op een stuk, door hem beschreven, staat beteekend. Dit is zeker waar, en ik stel alle vertrouwen in den bezadigden, alom navorschenden kunst-literator, hoewel mij die naam nimmer zoo is voorgekomen. Zijn portret vindt men in *Houbraken*.

MARCUS. (JACOB ERNST) Het bekend etswerk, door *Immerzeel* genoemd, met den gegraveerden titel door H. KLOUZING, is getiteld: *Het studie-prentwerk van JACOB ERNST MARCUS, Lid der IV. klasse van het Kon. Ned. Instituut, en Directeur voor de Graveerkunst bij de Kon. Academie van Beeldende Kunsten. Te Amsterdam, bij S. de Grebber*, waarop zijn *portret*, met een hoed op, door D. SLUYTER *sculp.* in *fº*. Dit Werk is later, met een Hollandschen en Franschen tekst, zijn levensbericht behelzende, en een idem titel in letterdruk, zonder zijn portret, verschenen. Dit portret gaat vergroot uit in aqua-tint-manier, zonder naam (A. VAN DEN BOSCH *fec.*) Deze portretten zijn genomen, naar een door HEM-ZELVEN, fraai in idem manier, doch anders om gewend, vervaardigd, waaronder J. E. MARCUS. — Zijne verdere bekende gravuren zijn: *De gevangenneming van den Russischen Generaal Hermann, bij Bergen, in Noord-Holland, 1799*, naar de teekening van DIRK LANGENDYK. — *De ramp van Leyden*, naar de teekening van J. JELGERHUIS RZ. — Twee bladen, naar JAN STEEN. — *Idem, idem*, naar JACOB CATS. — *Idem idem, Rookende boeren*, naar ADRIAEN VAN OSTADE, 1795. — *Portret van Menno, baron van Coehoorn*, naar NETSCHER. — *Een idem*, zonder naam, in militair costuum (*Graaf van Stirum?*) naar H. W. CASPARI *ad viv. del.* 1814, in *8º*. — Hij heeft ook Prentteekeningen gegraveerd naar teekeningen van A. BLOEMAERT, J. DE WIT, JAN LUYKEN, en andere, in *4º.*, en in *8º-obl.*

MARE. (JOHANNES DE) Deze beroemde graveur is, met verdienden lof, reeds bij *Immerzeel* geboekt. Sedert dien tijd, heeft dit uitstekend talent zijn roem in de graveerkunst, steeds in de groote kunstwereld, *Parijs*, verbreed, alwaar hij nog onlangs gevestigd was, doch om later naar *Amerika (Nieuw-York)* te vertrekken. Niettegenstaande deze Nederlander elders zijne talenten dienstbaar maakt, heeft toch de kunstwaarderende Vorst, nu wijle Koning Willem II., hem in 1847, voor zijne verdiensten het Ridderkruis der *Orde van den Nederlandschen Leeuw* geschonken. Verder las ik in de Nieuwspapieren van Augustus 1853, dat hem bij de laatstgehouden Tentoonstelling van kunstwerken, te *Parijs*, door het Fransche Gouvernement eene *Gouden medalje*, ter waarde van 500 francs, werd toegewezen, voor zijne gravure, *De graflegging*, naar TITIAAN. — Behalve de bij *Immerzeel* vermelde gravuren, heeft hij, onder meer anderen, nog uitmuntend gesneden: *David Wilkie*, in den kring zijner familie, naar WILKIE. — *Het dorps-*

feest, naar WILKIE. — *Eene musicerende dame*, naar G. TERBURG. — Van de genoemde gravure naar TITIAAN heeft hij een *proefdruk met wapen* hare K. M. de Koningin-Moeder, te 's *Gravenhage* aangeboden, die Hoogstderzelve zoo welgevallig is geweest, dat zij hem een kostbaren gouden ring met edelgesteenten heeft doen toekomen, ten bewijze van Hare tevredenheid en ingenomenheid met de groote verdienste, die dit kunstwerk onderscheidt.

MARE. (PIETER DE) Daar *Immerzeel* zoo bepaald zijn graverwerk opgeeft, zoo voeg ik er bij, dat hij, behalve de opgegevene, nog meer werken heeft vervaardigd. Ik bezit buiten de genoemde nog een fraai etsje, naar D. TENIERS, zijnde *Een Manshoofd*, in profiel, vol karakter, en geestig voorgesteld, beteekend P. DE M. f. Ook heeft hij somtijds werken van grooter omvang gemaakt, als; *De Afbeelding van den Brand te Rotterdam, voorgevallen den 11. Maart, 1779, van de Maaszijde te zien. Opgedragen aan edelmoedigen.* P. DE MARE sculp. G. HAASBROEK del. Deze prent is in f^o. plano-formaat, en vrij goed, voor een historisch feit van dien aard, uitgegeven. — *Eene vrouw bij een ledekant, in onmagt liggende*, met een brief in hare hand, waarbij een meid, die haar betreurt, naar FRANS VAN MIERIS, den *Oude*, in 4°., fraai geëts, en, naar de beroemde schilderij van LUCAS VAN LEYDEN, *Het laatste oordeel*, op het Stadhuis, te *Leyden*, bewaard, eene gravure in omtrek, in 3 bladen, gr. f^o., zeer zeldzaam. — De prentjes naar CHRISTIAN CHALON zijn meestal beteekend P. D. M. se. — Verder kan ik nog medeelen, dat in de kunstverzameling van *Mr. J. van Buuren, Baljuw van Noordwijkerhout* enz., 1808, op bl. 234, van den *Catalogus* voorkomt: „Het compleete gegraverte Werk van PIETER DE MARE, discipel van A. DELFOS, waarin veele etsdrukken, onafgewerkte proefdrukken, meest op O. l. papier, extra schoon en raar, alle door dien kunstenaar bijeen verzameld, bestaande in 155 stuks.” — Ik bezit zijn geteekend *portret* in ovaal in 4°., en daaronder PIETER DE MARE, *kunstgraveur*. Achter staat er op geschreven: „*Binnen één uur naar 't leven geschets door A. DELFOS, den 6. Mey 1794.*” Het schijnt mij toe te zijn gemaakt voor eene gravure, welke ik niet ken.

MARÉE, (HENDRIK GODAERT DE) een onvermeld kunstenaar, van wien ik het volgende vond geboekt in den *Catalogus* van *Mr. J. van Buuren, Baljuw van Noordwijkerhout*, enz., 1808, op bl. 212: „*Het eigen geëtste werk* van HENDRIK GODAERT DE MARÉE, *Neef van den Heere JANSON. Een patrijshondje*, liggende te slapen, met de vier pooten uitgestrekt, na P. JANSON, in de breedte, 4 maal different. — *De wedergâ*, op eene andere wijze, 4 maal different. — *Een Areadisch landschap*, in de hoogte, met een loopende fontein, na JAN VAN HUISSEN (sic), 10 maal different. — *Een landschapje*, in de hoogte; op den voorgrond, ter linkerzijde, staat een heer bij zijn paard te wateren, na J. VAN OSTADE, 6 maal different. — en, *Een dito*, na J. VAN OSTADE, 6 maal different.” — Ik moet aannemen, dat deze DE MARÉE van een ander geslacht is dan P. DE MARE, ofschoon beiden te *Leyden* tehuis behooren, dewijl de genoemde vermogende Verzamelaar aldaar Burgemeester was, en bijna al de verzamelde werken zijner tijdgenooten met aantekeningen voorzien heeft; — ware het tegenovergestelde 't geval, dan zou hij zich, natuurlijk, vergist hebben.

MAREES. (G. DE) Of deze portretschilder een Nederlander is geweest, blijft voor mij nog onzeker; echter vind ik hem niet bij vreemde auteurs vermeld. Ik heb alleen van zijn werk gevonden het *Portret van Unico Willem, Graaf van Wassenaar*, in het harnas, met de Duitsche orde van St. JAN versierd, zooals die gravure, door J. HOUBRACKEN, in *Wagenaar's Vaderlandsehe Historie* voorkomt: dus heeft DE MAREES in het midden der vorige eeuw gebloeid. Zijn portret

se ipse p. is door J. J. HAID *se.*, in mezzo-tinto. — Fiorillo, *Geschichte der Malerey in Frankreich*, S. 427, noemt wel een historieschilder, DES MARÉS, die in Italië heeft gearbeid, en in *Toscane* is overleden, doch in later tijdvak, hetgeen, naar mijn inzien, onzeker is, weshalve die naam dus hier niet voor goed kan aangenomen worden.

MARIËNHOF (ABRAHAM en GELIS VAN) vond ik als glasseilders, in de tweede helft der XVII. eeuw, te *Utrecht*, vermeld, en zijn waarschijnlijk verwanten. „Item ABRAHAM VAN MARIËNHOF, voor glazen in 't Tuechthuys mette annexe woningen, 80 gulden. — Item een glas met *Stadtswapen in St. Pieterskerk*, 100 gulden.” *Kameraarsrekening*, 1677. Item GELIS VAN MARIËNHOF, van leverantie ende reparatie van de glazen, mettet schilderye van 't *Stadtswapen in de Aelmoesnierstamer*, 137 gulden, 7 s. en 8 penn. *Kameraarsrekening*, 1657, bij *Dodt, Arehief*, III. deel.

MARINKELLE (JOSEPH) is bij *Immerzeel* vermeld; ik voeg er bij, dat zijn portret bij *Van Eynden en Van der Willigen* voorkomt.

MARINUS, (IGNATIUS) almede bij *Immerzeel* vermeld, doch zonder voornaam, en die zijn bloeitijd, als kunstgraveur, omstreeks 1630 stelt. — *Heller (L.)* berigt ons, dat hij, omstreeks 1587, te *Antwerpen*, werd geboren, en beschrijft tevens eenige zijner voortreffelijke gravuren, naar RUBENS en J. JORDAENS. — Naar den laatste heb ik voor mij liggen een prentje in 4°. voorstellende *Maria met het Kind Jezus, dat een appel in de hand heeft*. Hij heeft mede naar M. A. DE CARAVAGGIO en VAN DYCK gesneden. — *Bryan-Stanley* zegt, dat hij ook IGNATIUS CORNELIUS MARINUS genoemd werd. Welligt was deze aan JOHANNES MARINUS — Zie aldaar. — verwant.

MARINUS. (JOHANNES) *Pieter Terwesten, Ms.*, vermeldt, dat hij „een Hagenaar van geboorte was, dog onzeker in welk jaar, en schoon vermeent werd, dat ALEXANDER PETIT zyn meester geweest is, zoo is 't echter zekerder te melden, dat dezelve historiën geschildert heeft, terwyl A^o. 1658 ter Confreriekamer van hem bekend is geweest een historiestuk, verbeeldende *Hagar in de woestyne, die door den Engel water werd aangewezen, om haar zoon Ismaël te drenken*, en hetwelk met kennis der Regenten, door hem den 4. Juny, 1659, weder terug genomen is. Voorts blykt uit de lyst van 't jaar 1665, dat hij alstoen ook nog een medelid of confrater der Confrerie was, dog nimmer in de regering derzelve geweest, nog nergens ook beschreven zynde, is dus onbekend, waar en wanneer dezelve is overleden.” Welligt was hij aan IGNATIUS MARINUS, — Zie aldaar. — verwant.

MARKEN. (JOHANNES VAN) Hoewel geboortig van *Dusseldorp*, heeft hij echter, een tijd lang, te 's *Hage* gewoond, en is vandaar weër naar zijne geboorteplaats vertrokken, zoo als *Pieter Terwesten, Ms.*, op het jaar 1754 zegt. Verder meldt deze, dat hij Landgezigten en moderne Gezelschapstukken schilderde, daar hij „gans geen onbedreven meester in was,” redenen, die het voor mij noodzaaklijk maken, hem hier te vermelden, dewijl er ongetwijfeld van zijn werk in ons land voorkomt, en men te vergeefs bij eenig auteur naar hem mogt zoeken, waardoor hij al ligtlijk voor een Nederlander gehouden worden zou.

MARLAIS, of MARLOIS (...). Ik bezit een spotvoorstelling der *Fabel van de Koeijen, den Herder en den Wolf*, waar boven eene zeer goed geëtste prent, met het onderschrift: *Vette koe van Farao, gy moet weeten, — Dat gy van de magere kunt worden gegeten*, MARLAIS; daaronder een gedrukte tekst, tot verklaring der Fabel, die op de Fransche invasie in ons land, 1672, doelt, met het adres: *Tot Amsterdam gedrukt voor Coppens Heerschaps, in de Spiegel voor de*

Raesheeren, in plano. Het geheel is als uit de School van ROMYN DE HOOGHE afkomstig, waartoe de vervaardiger, zeker, heeft behoord. — Het komt mij voor, dat er, hoewel naamloos, platen in het bekende Werk, *De Aetiehandel*, worden gevonden, die door denzelfden kunstenaar zijn gemaakt. — Later zag ik een prentje in 4°., zijnde eene spotprent, die mede tot het bovengemelde tijdvak behoort, voorstellende *Twee hollende paarden, voor een wagen gespannen, door een Franschen Mercurius gemend*, waarvan sommige personen afvallen, en er reeds een op den grond ligt, die overreden wordt, gelijk ook de Godsdienst, de Unie, Oranje enz. door de paarden worden vertrapt enz. Het Fransehe geld daalt uit den hemel neder. Het geheel schijnt op *Amsterdam* te doelen. Onder de plaat leest men: *Twee Paarden. Dronkenschap en Eersucht, syn aen 't hollen. Al sou het land vergaen, wy willen harde bollen.* MARLOIS f. Dus op twee prenten, door één-en-denzelfden persoon vervaardigd, twee verschillende namen.

MARMÉ (JOHANNES CONRADUS) was een bekwaam stempelsnijder, en werd den 3. November, 1757, als zoodanig, aan de provinciale Munt- en Zegelkamer, te *Utrecht*, beëdigd, vanwaar hij, in 1763, naar *Kleef* vertrok. Van zijne hand zijn bij ons bekend enige in grootte verscheidende penningen, op het doortrekken van III. IIII. den Prins en Princees van Oranje, te *Amsterdam*, den 12. Mei, 1747, die aan de gewapende burgerij geschonken werden. Hij schijnt dien stempel niet alléén te hebben gesneden: op de voorzijde staat: MARMÉ excudit., en op de keerzijde L. E. N. Zie *Dr. Wap, Astrea*, 1854, hl. 216, en over een merkwaardig werk, hetwelk hij bezat, op CALCKER, (JAN VAN) alwaar hij, bij vergissing, alleen CONRAD genoemd is.

MARMÉ (JAN WILLEM) was een broeder van den voorgaande, die hem als stempelsnijder der Utrechtsche provinciale Munt opvolgde, en, als zoodanig, den 6. Februarij, 1764, den eed heeft afgelegd. Ongehuwd zijnde, werd hij, in 1814, op ver gevorderden ouderdom, koster van de Domkerk, te *Utrecht*, welke betrekking hij tot zijn dood, in 1826, bekleedde. Kort daarna werd zijne aanzienlijke Verzameling Munten, Penningen en hoogstmerkwaardige Zeldzaamheden, door zijne twee zusters, die bij hem inwoonden, in het openbaar, aldaar, verkoelt. — Zie *Dr. Wap, Astrea*, 1854, blz. 216.

MARNE (JEAN LOUIS DE) is reeds bij *Immerzeel* beschreven. Ik heb er bij te voegen, dat hij ook do etsnaald heeft gevoerd, waarvan als bewijs voor mij ligt: *Een landschap, waarin als hoofdzaak een groep landlieden, die naar de markt trekken, met gevogelte enz. beladen*; vooran is eene vrouw, op een ezel gezeten, in gesprek met een man en vrouw, die achter haar loopen, en waar nevens een koe, schapen, eene geit en een hond: op den tweeden grond, eene gothische fontein en een hooge boom, met daarbij eene vrouw en vee, dat uit een bak drinkt enz.; h. 218, br. 288 str. Ned., zonder de marge; eene fraaije ets, goed geteekend, en in den stijl der ordonnantiën van N. BERCHEM gedacht.

MARNEFFE (P. J. DE) heeft niet alleen de kunst beoefend, maar op lateren leeftijd ook kunsthandel gedreven. In 1824, heb ik hem, te *Utrecht*, als zoodanig, ontmoet; toen woonde hij te *Brussel*, en had een zoon, die zich op het landschapschilderen toelagde, zoodat ik van meening ben, dat de bekwame landschapschilder FRANÇOIS DE MARNEFFE, bij *Immerzeel* geboekt, zijn zoon zijn zal.

MAROLOIS, (SAMUEL) een mathematicus, vooral zeer bekend door zijne Werken over de *Perspectief*, en wiens naam van Franschen oorsprong schijnt te zijn, doch zijne werken zijn in *Holland* geschreven en uitgegeven. In de oorspronkelijke beseheiden lees ik omtrent hem het volgende: „Is SAMUEL MAROLOIS, tot eene vereeringe, toegeleyt, de somme van hondert gulden, voor seecker *Bouck der*

Perspective, by hem aen hare Ho. Mo. gedediceert, gepresenteert ende uytgegeven." *Resolutie der Staten-Generaal*, 8. Mei, 1615, bij *Dodt, Archief*, VI. deel. — Dit is dus de eerste druk; in 1628, verscheen bij *Jan Jansson*, te *Amsterdam*, eene Fransche en Hollandsche, en in 1647 eene Latijnsche uitgave. Bij denzelfden *Jansson* zijn de volgende, door J. MAROLOIS geschreven Werken uitgegeven, als: in 1644, *Artis muniendi sive fortificationes etc.* 2 vol. f°. — In 1647, *Perspectiva en Architectura etc.* van JOANNES VREDEMANNI FRISII, 2 vol. f°, en in 1662, *Opera mathematica* enz., zijnde al de genoemde oude drukken en titels, sedert 1644, met een nieuw-gegraveerden titel er voor, het publiek op nieuw aangeboden.

MAROT, (DANIEL) *de Oude*, is bij *Immerzeel* vermeld, doch zonder zijn geboortejaar enz. op te geven. Hij was de zoon van den beroemden Franschen Architect en Graveur, JEAN MAROT, en werd, in 1650, te *Parijs* geboren. Hij heeft vele platen in den stijl van zijn vader gesneden, en, met eenige van dezen, onder den titel van *Recueil des Planches des Sieurs MAROT, père et fils*, te *Parijs* uitgegeven. Verder heeft hij, van tijd tot tijd, afzonderlijke Werken het licht doen zien, alle betrekking hebbende op bouwkunde en bouwkundige versieringen, later, in 1712, te *Amsterdam*, te zamen uitgegeven. De volgende kunstprenten zien van hem het licht: *De Haagsche Kermis, met de Schuttery onder de wapenen, die HH. KK. de Prins en Princes van Oranje begroeten*, in 2 gr. bladen. — *De Amsterdamsche kermis, met de gewapende Burgery*, in 2 gr. bladen. — *Afbeelding van het groote Bal, gegeven by H. K. II. Mevrouw de Princesse van Oranje, December, 1686, op de zaal van Oranje, in 't Haagsche Bosch, ter eere der geboorte van S. H. den Prins van Oranje* enz., in 2 gr. bladen. — *Het inwendige van de Audiëntie-zaal in den Haag*. — *Een gezigt op het huis Voorst*. — *Overwinning en Victorie, op het geallieerde Frankryk en Spanje behaald, 1702*, gr. f°. — *De stad Besançon en Maastricht*, 2 bl. f°. — *Seize emblèmes pour le Mausolée de Marie Thérèse, Reine de France*, 1683, naar de vinding van A. BENOIT. — *Nouveau livre de Tableaux, de Portes et de Cheminées, inventées et gravées par D. MAROT*, 22 bl. in f°. — *Nouveau livre de Peinture de Salles et d'Escaliers*, idem, idem, als boven, in f°. oblong. — *Nouveau livre de Departements*, etc. als boven. — *Livre de Décoration différente*, als boven, 1702. — *Nouveau livre de Platfonds*, als boven. — *Nouvelles Cheminées, faites en plusieurs endroits de la Hollande*, als boven. — *Première et second livre d'Ornements*, als boven. — *Nouveau livre de Serrurie*, als boven. — *Nouveau livre de Berceaux et Trillages*, als boven. — *Nouveau livre de Parterres*, als boven. — *Livre de Fontaines*, als boven. — *Livre de Statues, propres à tailler en marbre et en pierre, et aussi en métal*, als boven. — *Vases de la maison Royale du Loo*, als boven. — *Nouveau livre de Vases etc.*, als boven. — *Nouveau livre d'Orfèvererie*, als boven. — *Nouveau livre d'Ornements pour l'utilité de Sculpteurs et d'Orfèvres*, als boven. — *Manefieike Carosse van Syn Majesteyt van Groot-Bretagne, gemaect in de Haegh*, den 21. Julij, 1698, als boven, en meer anderen, allen in mijn bezit. Ook bezit ik zijn geteekend portret, in 8°.

MAROT, (DANIEL) *de Jonge*, werd, te 's *Gravenhage*, in 1700, of 1701, geboren, en was een leerling van zijn vader, den Architect van dien naam. Hij „schilderde universeel alles, wat hem voorkwam." Ook hield hij zich, door den heerschenden smaak van dien tijd, veel bezig met het schilderen van grot- en fonteinwerken. Op gevorderden leeftijd, kocht hij zich in het zogenaamde Leprozen-huis, aldaar, waarin hij, in 1773, is overleden. Uit *Terwesten, Ms.*, die, op dit artikel, *Van Gool* verwijt, „dat, niettemin hy jaren in ééne buurt met hem heeft gewoond en

hem zeer wel gekend heeft, hy echter in zyne beschryvinge geen het minste gewag van hem maakt.”

MARCHALL (...) was een Vlaamsch schilder, die zich te *Parijs* tot kunstenaar vormde, en ook met bijval daarin slaagde. Hij schilderde voortrefflijke zee- en havenstukken. In het Praachtwerk van den tiraaf *Raczynski*, over de nieuwe Duitsehe kunst, wordt van hem melding gemaakt, en in het *Kunstblatt*, 1836, vinden wij, zegt *Nagler*, den dood van zekeren MARCHAL aangekondigd; doch of het die van dezen kunstenaar is, hebben wij niet kunnen te weten komen.

MARREBECK. (J.) *Bryan* vermeldt dezen kunstgraveur, als, waarschijnlijk, in *Holland* geboren, en die, zo-as als hij zegt, omstreeks 1700 aldaar bloeide. Hij bezit eenige portretten van hem, in mezzo-tint gegraveerd. — Ik denk, dat hij wel dezelfde zal zijn, als M. MARREBECK. — Zie aldaar. — tenminste, de naam zou wel tot één zijn te brengen; het verschil blijft dan nog, of er een A. en M. MARREBECK heeft bestaan, wat ik insgelijks betwijfel.

MARREBECK, of MAREBEEK (M.) was een kunstgraveur en uitgever, dien ik nog nergens heb vermeld gevonden. Zijn werk is slechts van middelmatige verdienste, te oordeelen naar eene prent, in zwarte kunst, in mijn bezit, zijnde het *Portret van Paus Alexander VIII.*, met een Latijnsch en Hollandsch vers, in gr.-f°. Welligt bestaat er beter werk van hem, dan de genoemde afbeelding, die in 1689 is uitgegeven, toen die Paus verkozen werd. — Later zag ik nog eene prent, in dezelfde kunst bewerkt, doch van wat beter gehalte, zijnde het *Portret van Maria Anna Hispanie Regina*, beteekend M. MARREBECK fecit et exc., in 4°. De eerstgenoemde prent is beteekend M. MAREBEEK fecit.

MARSEUS VAN SCHRIECK. (OTTO) Zie MARCELLS. (OTTO)

MARSSÉ, de Jonge. (JAN) Zie MARTSEN, (JAN, de Jonge.

MARTEAU, (GILLES DE) de Oude, en de Jonge. Zie voor beiden op DEMARTEAU. (GILLES)

MARTENASIE, of MARTINASIE (PIETER FRANCISCUS) wordt hij *Inmerzeel*, verkeerdelijk, alleen PIETER genoemd. Ik voeg er hier bij, dat hij de zoon was van FRANCISCUS, en van *Petronelle van Neckens*, en geboren werd te *Antwerpen*, waar hij, in de kathedraal, den 11. December, 1729, is gedoopt. Den 6. Februarlij, 1762, aanvaardde hij de benoeming van Professor-Directeur der Akademie van *Antwerpen*, en gaf tot een geschenk twee zijner gravuren, als eene naar de schilderij van NICOLAAS BERCHEM, de andere naar die van JEAN-BAPTISTE GREUZE. Den 10. September, 1764, verleende Prins Karel van *Lotharingen*, Gouverneur-Generaal der *Oostenrijksche Nederlanden*, hem den titel van zijn gewoon graveur. — Van zijne fraaie gravure, *De Sabyneche Maagdenroof*, naar RUBENS, gaf hij, in 1769, een der eerste afdrukken aan genoemde Akademie ten geschenke, en den 15. Maart, 1770, legde hij zijne betrekking neder, waarna hij den 3. October, 1789, overleed. — Zie *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857. — In het *Jaerboek van St. Lucas der Stad Antwerpen* enz. *Ibid.*, 1855, wordt hij MARTINASIE genoemd. — Het schijnt, dat hij zijn werk lang onderhanden had, want ik vond aangeeteekend, in de *Levensbeschryving van P. P. RUBENS* enz., *Amsterdam*, 1774, bl. 385, (door *Izaak Schmidt*) dat hij reeds in 1761 aan de gravure *De Sabyneche Maagdenroof*, destijds in het bezit van Mevrouw de Weduwe *Boschart*, te *Antwerpen*, was begonnen, „en, ondanks de groote vlugheid van dezen graveerder, heeft hy de liefhebberijen als doen kwynen, gedurende een tyd van negen jaaren, om een exemplaar voor 9 guldens te koopen.” — Zijn *Portret*, levensgroot, door ANDREAS CORNELIS LENS geschilderd, hem voorstellende, bezig met aan de laatstgenoemde

koperen plaat te arbeiden, is door hem, den 9. October, 1762, aan de Akademie, te *Antwerpen*, geschonken, en in het *Museum* aldaar geplaatst.

MARTENS (BARTOLOMEUS) vond ik, bij *Houbraken*, op de Lijst der Roomsche buntbroeders, als *Bokaal*, en in eene daarbij gevoegde Noot: „Konstig goudsmit, van *Antwerpen*,” vermeld.

MARTIN (CORNEILLE) is een teekenaar, en, welligt, ook graveur geweest, die, op het laatst der XVI. eeuw, te *Antwerpen*, bloeide, doch uit *Zeeland* geboren was. Ik heb alleen zijn naam, als zoodanig, vermeld gevonden op den Titel van het volgende Werk: *Les Généalogies et anciennes descentes des Forestiers et Comtes de Flandre, avec brièves descriptions de leurs Vies et Gestes, le tout recueilly des plus véritables, approuvées et anciennes Croniques et Annales qui se trouvent, par CORNEILLE MARTIN, Zelandoys, et ornées de portraits, figures et habitz, selon les façons et guises de leurs temps, ainsi qu'elles ont esté trouvées ès plus anciens tableaux par PIERRE BALTHAZAR, et par lui-mesme mises en lumière. En Anvers, chez J. B. de Vrints, imprimé par Jaques Mesens, 1598, petit in-f^o.* Datzelfde Werk is nog eens aldaar verschenen, in 1612, en waarvan de Titel aldus begint: CORN. MARTIN, *Généalogie des Forestiers et Comtes de Flandres etc.* — Zie verder nog over hem op BALTHAZAR. (PIERRE) — *Paquot* zegt, dat hij, omstreeks het midden der XVI. eeuw, in *Zeeland*, werd geboren, en nog in 1612, blijkens de uitgave van *Les Généalogies etc.* boven vermeld, leefde. Dit blijkt mij niet, maar wel, dat *Paquot* de uitgave van 1598, door MARTIN aan *Albertus* en *Isabella* opgedragen, niet heeft gekend. Zoo dat werkelijk met die eerste uitgave heeft plaats gehad, dan moet ik de latere mededeeling, in de *Nehalennia, Jaarboekje voor Zeeuwsche Geschiedenis enz.*, 1849, blz. 233, als afdoend bewijs voor zijn geboortejaar, door den Heer *Van Oosterzee* opgegeven, zeer betwijfelen, want die zegt: „ware 's mans *Histoire armorial des très-illustres Chevaliers de l'Ordre de la Toison d'or* in 't licht gegeven, dan zou men weten, dat MARTIN een *Domburger* was. In de *Préface aux lecteurs* voor dit Werk, medegedeeld door Dr. *Schotel* (*Iets over H. van Beverningh* en *B. van der Dussen*, blz. 161), noemt hij zich *Domburgh Zélandois, agé de 80 ans*. Zulks werd geschreven in 1580, zoodat deze schrijver in 1500 geboren is.” Dit jaartal, en dat van 1598 zal dus ook nog, om tot het juiste jaar zijner geboortejaar te geraken, moeten vereffend worden.

MARTINI. (B. en D.) Van den eerste bezit ik eene Prentteekening, vervaardigd in de bekende manier van PLOOS VAN AMSTEL, naar eene teekening van JAN LUIKEN, *De Doop van den Moorman in de Jordaan* voorstellende, in 8°-oblong. Meer is mij niet van hem bekend, en ik vermeen, dat hij een kunstliefhebber is geweest, die te *Amsterdam* t' huis behoort. — Den tweede vond ik bij *Nagler*, als kunstgraveur van *Drazowa* (sic), in *Holland*, vermeld, die omstreeks 1720 geboren werd, doch niet tot de voornaamste kunstenaars in dat vak behoorde. Hij moet, zegt hij, naar de adressen zijner gravuren te oordeelen, langen tijd te *Hamburg* hebben vertoefd, en noemt van zijn werk het *Portret van Molière*, zittende aan eene tafel te schrijven; D. MARTINI a *Drazowa delineavit et sculpsit. Hamb., 1751*, alsmede de prenten voor de Hoogduitsehe uitgave van *Molière's Werken; Hamburg, 1752*, zijnde gedeeltelijk met de zaamgevoegde letters D. M. en a D. B. (a *Drazowa Batavus*) beteekend, benevens nog andere zijner werken. — Waar nu dit *Drazowa*, dat *Nagler* in *Holland* plaatst, gelegen is, weet ik niet, en moet het bestaan van dien naam in ons land zelfs betwijfelen.

MARTINI. (JOHANNES) Zie op MARTYN VAN ANTWERPEN.

MARTINI, (PETER) in de graveerschool meer bekend als PETER MERICINUS, MIRICENYS, MIRICINUS, of MYRIGINUS, is door *Immerzeel*, op dien laatsten naam

vermeld. Hij was een Vlaamsch graveur, die omstreeks 1550 bloeide, en verscheiden ongewone en wonderlijke voorstellingen, naar JERONIMUS BOS, BREUGHEL en anderen gesneden heeft. Tevens was hij prentverkooper, to *Antwerpen*, en zijn naam komt op onderscheiden prenten voor, bij *Jeronimus Coek* uitgegeven, die het jaartal 1567 voeren, en met PET. MEHECINUS *se.* beteekend zijn. Eene zoodanige prent is in mijn bezit, voorstellende *De wijze en dwaze Maagden*, in f^o, naar den *Boeren* BREUGHEL, eene zamenstelling ernstig, doch tevens zóó wonderlijk voorgesteld, dat, bij de beschouwing daarvan, zeker, ieders lachspieren zullen worden aangedaan.

MARTINO DE GANT. Zie op GEND. (MARTEN VAN)

MARTSEN, (JAN) *de Jonge*. — Zie hij mij op JONGE. (J. M. DE) — Het is meer dan waarschijnlijk, dat er een kunstenaar JAN MARTSEN bestaan heeft, die zijn vader was, weshalve hij, om zich te onderscheiden, *de Jonge* geschreven heeft.

MARTYN VAN ANTWERPEN. Bij *Vasari* vindt men een bepaald artikel over dien beroemden graveur, een der eersten, die deze kunst in het koper beproefd en met het beste gevolg behandeld heeft. Daar ik hem in opvolging vond geraangschikt bij den Italiaanschen uitvinder der kopergravure MASO FINIGUERRA, van *Florence*, die, volgens de berigten van *Bryan-Stanley*, uit *Zani* en *Ottely* ontleend, in 1418, of 1410, zou geboren zijn, en dat hij door ALBRECHT DURER in die kunst werd gevolgd, alsmede, dat MICHEL ANGELO in zijne jeugd eene schilderij naar eene zijner prenten heeft gemaakt, — zoo kan men gereedelijk daaruit afleiden, dat MARTYN omstreeks de eerste helft der XV. eeuw werd geboren. Het komt mij vreemd voor, dat ik dezen MARTYN nergens vond vermeld, dewijl *Vasari* toch berigt, dat hij een uitstekend schilder was; en hierdoor ontstaat de vraag, of *Vasari* zich in de opgave der stad *Antwerpen* ook kan hebben vergist (dat mij meermalen bij dien auteur is voorgekomen), en of het soms MARTYN VAN GEND, of MARTYN VAN HOLLAND, die beiden bij hem voorkomen, zal moeten wezen? te meer, daar *Guicciardini* wel de twee laatste, doch geen MARTYN VAN ANTWERPEN opgeeft, en, met *Vasari* bevriend zijnde, hem alle inlichtingen noeps de Nederlandsche kunstenaars, voor zijn Werk, heeft bezorgd. Hoe het zij, en zonder daarover alsnog te kunnen beslissen, zoo wil ik, om der kunst-geschiedenis wil, hier laten volgen, wat *Vasari* over hem heeft medegedeeld; namelijk, na den oorsprong der Graveerkunst in zijn land, te hebben verhaald, zegt hij: „De uitvinding van deze graveerwijze was reeds in *Vlaanderen* doorgedrongen; MARTYN, beroemd schilder van *Antwerpen*, vervaardigde eene menigte prenten, waarvan hij een groot gedeelte naar *Italië* zond, en die op deze wijze waren beteekend: m. c. De eerste, welke hij uitgaf, stelde voor *De vijf dwaze Maagden* met hare uitgebluschte, en *De vijf wijze Maagden*, met hare brandende lampen, en een *Christus aan het kruis*, waarbij *St. Jan* en *de Moeder Gods*. Dit laatste stuk was zoo schoon, dat de Florentijnsche miniaturist GHERARDO het met de burin copieerde. Deze proef gelukte volkomen, doch de dood verhinderde hem, dit verder te herhalen. Spoedig daarna graveerde MARTYN VAN ANTWERPEN *De vier Evangelisten*, gevat in vier cirkelvormige medaljens. — *Christus met de Twaalf Apostelen*. — *Veronica, met zes Heiligen*. — *Wapens van Duitsehe (Vlaamsche?) Edelen*, door figuren gedragen. — *Pilatus zijne handen wasshende*; — en: *De stervende Maagd*, in het midden der Apostelen. Deze gravuro is eene der schoonste werken van MARTYN. Ook heeft hij op gelijke wijze de *Tentatie van St. Antonius* uitgegeven, waarbij een aantal monsters, in alle mogelijke gedaanten, die maar uitgedacht kunnen worden, zich vertoonen. Deze plaat behaagde zoodanig aan den jeugdigen MICHEL ANGELO, dat hij dit onderwerp dadelijk in olieverf overbragt.” —

Bij Nagler vindt men hem op JOHANNES MERTENS, ook MARTINI MARTIN EN MARTIN VAN ANTWERPEN, als één-en-denzelfden persoon vermeld, dien men, zegt hij, in de *Nederlanden* met MARTIN SCHONGAUER verwisseld heeft. Deze MERTENS komt op het jaar 1478, als Lid van het *St. Lucasgild*, te *Antwerpen*, voor, en leefde nog in 1487. — Heller verwijst naar MARTEN SCHÖN, doch geeft geene teregtwijzing. Dat deze kunstenaar bestaan heeft, zegt Nagler, is zeker.

MASSYN, (...) een beeldhouwer, die in de eerste helft der XV. eeuw, te *Audenaerde*, bloeide. In de Archiven van het O. L. Vrouwe Gasthuis, aldaar, vindt men op het jaar 1440 vermeld, dat hij met *Christiaen*, den schrijnwerker, en *Jan Ammilleur*, eenige werken, welke PIERARD DELAHAYE, — Zie aldaar. — voor het gemelde Gasthuis moest maken en in den steek gelaten had, heeft volcind. Ziehier de mededeeling uit het genoemde Archief: „Ende 't surplus van de vors. taswercke heeft men moeten doen vulmaken met anderen werelieden, gelyc hiernaer verclaert: Item betaelt den XIIJ. dach van Ouste, *Kerstiaen*, den scrynmakere, van der nieuwer lys te makene, die begonnen was by PIERARD vors., van V daghen, te VJ sch. ende zynen cost sdaeghs, compt XXXIJ sch. VI den. Item ten zelve daghe betaelt MASSYN, snidere, ter causen van der selver lys, van IIIJ daghen, te IIIJ sch. sdaeghs, mids zynen coste, compt XVI sch. Item ten zelve daghe (XXI^{sten} dagh van ouste) betaelt *Kerstiaen* den scrynmakere, van der nieuwer tafle te makene in de grote sale, ende van den lys XVIIJ sch. Item ten selver daghe betaelt *Jan Ammilleur*, scrynmakere, van den vors. wercke te helpen makene XVIIJ sch. Item betaelt JACOB LAMPIN — Zie aldaar. — van den inghelen die up de vors. lys staen te vulsnidene (af te beeldhouden) XVIIJ sch.” — Zie over dit medegedeelde berigt, aan het slot van het Artikel PIERARD DELAHAYE, de bron waaruit ook dit is overgenomen.

MAST. (HERMAN VAN DER) *Van Mander* vermeldt dezen kunstenaar onder de leerlingen van FRANS FLORIS, als „geboortig van *Brielle*, en thands (1604) wonende te *Delft*. Deze ging na den dood van FRANS FLORIS, zyn meester, wonen by FRANS FRANKEN, by wien hy copiëerde een kruisdrager van FLORIS, die de eene hand op een witachtig kruis hield; en vermits toen op het kruis van het origineel een beest of spin met lange pooten kwam zitten, bootste hy dat diertje na op zyne kopy, en nam de schaduwe er van, en voorts alles naauwkeurig in acht. De meester, boven komende, zeide: *ik zie wel, dat gy niet naarstig gearbeid hebt, want de spinnen uw werk besch....*, en wilde het diertje met zyn hoed weggagen, doch werd, ziende, dat het geschilderd was, verlegen, en gebood, dat men het zou laten staan, en niet wegvegen. HERMAN dit zyn medegezels CHELDORP des anderen daags vertonende, vertelde hem tevens het voorgevallene met zyn meester, en roemde, uit boert, dat *Zeuxis* de vogelen, doch hy zyn eigen meester bedrogen had. VAN DER MAST begaf zich naar *Parys*, en woonde twee jaaren by den Aartsbisschop van *Bourges*, by wien hy een *St. Sebastiaan* scilderde, en in dat stuk den muilezel van den Aartsbisschop te pas bragt met allerlei betredene en onbetredene kruiden, zo bestipt naar het leven gevolgd, dat het een en ander door veelen en ook door 's Konings lyfarts gekend werd. Dat stuk bragt te weeg, dat de Heer *De la Queste*, Ridder, President en Procureur Generaal van den koning van *Vrankryk*, hem van den Aartsbisschop verzocht. By dezen Heer bleef hy zeven jaren, en genoot, gedurende dien tyd, een goed onthaal en veel vriendschap. Vier jaren was hy *Escuier*, dat is schildknaap (of leyonker) van de gemalin van den gemelden Heer *De la Queste*, die eene der Staat-dames van de Koningin was, weshalve hy haar alomme in baare koets verzelde. Op eenen vastenavond gaf de Koningin, Moeder van den Koning, zelfs hem het rapier, en wilde, dat hy het,

ten teeken van Adeldom, in tegenwoordigheid van de zoo even gemelde *Dame* ten verzoeken van welke die gifte geschiedde, en andere edele Heeren en Vrouwen dragen zoude; doch die weelde was oorzaak, dat hy in de kunst weinig vorderde, daar hy, in tegendeel, zoo in het portraitteeren als anderzins veel verder gekomen zoude zyn, wanneer hy in zyne vorige naarstigheit had blyven volharden." — Ik heb van zijne kunst gevonden in den *Catalogus der Teekeningen van Ploos van Amstel*, bl. 209, Nr. 15: „*De standvastigheid van Mucius Scevola*; met de pen en roet, door H. VAN DER MAST."

MAST. (JAN VAN DER) *Immerzeel* meldt, dat hij, met JACOB CRESSANT, het gewezen buitenverblijf, genaamd *Zijdebalen*, nabij *Utrecht*, van *Van Mollem*, met beeldhouwwerk heeft helpen versieren. Ik kan zulks wel aannemen, doch dan moet VAN DER MAST dit op reeds gevorderden leeftijd gedaan hebben, dewijl zeker stuk werk van hem, van veel vroeger dagteekening is, namelijk in de gewezen *Vierschaar*, die in de thans aanwezige vestibule van het Stadhuis te *Utrecht*, heeft bestaan, en geheel van eikenhout, in den bouwstijl van de XVII. eeuw was bewerkt, bevond zich een beeldje, *De Gerechtigheid* voorstellende, in eene daarvoor bestemde afdeeling der betimmering geplaatst. Dit beeldje is zeer goed van hout vervaardigd, en geeft blijken van eene bekwaamheid, waardoor de nagedachtenis van VAN DER MAST als Utrechtsch beeldhouwer, voor de vergetelheid moet blijven bewaard. Dit beeld, het éénige van hem in *Utrecht* bekende kunstwerk, wordt op het Archief aldaar, bij vele andere merkwaardigheden, bewaard.

MASYN. (M.) Zie bij *Immerzeel* op MOZYN, (MICHEL) en bij mij op MOSYN. (MICHEL)

MATEN. (JEHAN) In de Archiven van *Rijssel*, vind men, in de oude Graaflijke Rekenkamer der Hertogen van Bourgondië, op het jaar 1386—87, het volgende aangeteekend: „A JEHAN MATEN pour entertaillier les ymages He LXIII liv." Zie *le Comte de Laborde, les Ducs de Bourgogne etc. Paris*, 1849, in 8°. *Tom I, Sec. partie, p. 10.*

MATHAM. (ADRIAEN) Behalve het graveerwerk, bij *Immerzeel* opgegeven, als door hem vervaardigd, en dat zich alleen bij de *Graven van Holland*, in het *Oude Goudsche Chronyckje* voorkomende, bepaalt, welke hij niet in 1626, maar in 1620 heeft gemaakt (Zie de eerste en laatste prent.) voeg ik er hier nog een aantal mij bekende bij, als: het *Portret* van *James Graham, Marquis of Montrose*, zeldzaam. — *Pieter Bor, Christiaansz.*, naar FRANS HALS. — *D. Sibrandus Sixtius Oistercurius*, naar N. MOYAERT. — *De gouden eeuw*, naar H. GOLTZIJS. — *Een oud man, die eene jonge meid minnickoost, haar zijn guldbeurs aanbiedende*, naar DENZELFDEN. — *Twee bedelaars, de man op de viool spelende, en de vrouw zingende*, naar A. VAN DE VENNE. — *Een gevecht tusschen zes grotesque figuren, met keukengereedschappen*, naar DENZELFDEN. — Ik bezit nog een zeldzaam Boekje, getiteld: A. VAN DE VENNE, *Sinnevonck op de Hollandsche turf enz., 's Gravenhage*, 1634, in 12°, vierkant formaat, waarvoor de prentjes door hem gesneden zijn. Het *Portret* van den auteur is niet door hem, maar door DANIEL VAN BREMDEN *fecit.* — In het Werk, in zeer gr. formaat, van G. Thibault, *l'Académie de l'Épée etc., te Antwerpen*, in 1628, uitgegeven, zijn eenige prenten door hem gesneden; hieruit mag men echter zijn talent niet beoordeelen, want de onderwerpen zijn zoo bepaald meetkunstig volgens die leer voorgesteld, dat alle vrijheid, welke de kunst tot bevalligheid vordert, daaruit verbannen is. — Ook in *Cats Werken*, vindt men van zijn graveerwerk, als in *Onlust, ontstaan in de lust*, blz. 258, een fraai prentje, naar A. V. VENNE *inv.*, en in het *Geestelyck Houwelick*, bl. 84, in 4°, *De geboorte van Jesus, met de Herders*, naar J. MATHAM. — De oude *Füssli* spreekt van eene

reis, die A. MATHAM, in 1700, in *Barbarije*, ondernomen had, en zegt, dat hij aldaar zelf de natuurzeldzaamheden afteekende; doch, Nagler zegt, te regt, dat dit een andere MATHAM moet geweest zijn.

MATHAM. (JACOBUS) Deze beroemde kunstgraveur is reeds door *Immerzeel* vermeld; ik voeg er bij, dat hij, behalve zijne zonen ADRIAAN en THEODORUS, nog een zoon, JAN, heeft nagelaten. — Zie aldaar. — Zijne werken zijn van een uitmuntenden aard, en hebben, tot heden, hunne algemeen erkende kunstverdienste gehandhaafd. — Ik moet hier herinneren, dat hij, na den dood van zijn stiefvader, HENDRIK GOLTZIUS, eenige onafgewerkte koperplaten heeft voltooid, waar onder de kapitale prent in twee bladen, in plano, *De Bruiloft van Kana in Galilea*, naar SALVIATI, waarvan de eene helft door GOLTZIUS, en de wederhelft door onzen MATHAM zoo fraai is gegraveerd. — Bij Nagler vindt men 247 stuks prenten vermeld, van allerlei aard, en naar alle scholen gesneden. Ik wil alleen noemen, die voor onze geschiedenis van belang zijn, als: *Het Portret van HENDRIK GOLTZIUS*, in architectonische en symbolische omvatting; 1617, h. 16 dm., br. 10 dm. 7 str. Par. — *Idem*, Borststuk, in ovaal, 1630, h. 7 dm. 9 str., br. 4 dm. 8 str. — *F. Junius*, S. S. Theol. Doct. — *Jaspar de Souter, Burchgraeve* etc., 1623. — *Hendrik Frederik, P. van Nassau*, naar J. VAN RAVESTEYN. — *Philips Willem, Prins van Oranje*, naar M. MIEREVELT. — Nagler zegt, naar J. MIEREVELT, en insgelijks van een *Idem van Hendrik, Prins van Oranje*; doch het volgende octrooi bevestigt het tegendeel. „Is JAC. MATHAM, plaetsnyder tot *Haerlem*, geacordeert octroy voor 3 jaren, uit te geven ende vercopen het *Contrefeytsel van den hooggeboren grave Hendrick van Nassau*, by Mr. MICHEL VAN MIEREVELT, naer het leven gedaen, ende by den suppliant in koper gesneden. Verbiedende etc.” *Resolutie der Staten-Generaal*, 21. *Januarij*, 1610, bij *Dodt, Archief*, V. deel. — ABRAHAM BLOEMAERT, naar P. MOREELSE. — *Nicolaes Wigger, Theol. Dr.*, te *Haarlem*, naar P. SOUTMAN. — *Paulus Merula*, in 4°. — *Reimier Olivier van Sonhoven*, in 4°. — *Philip Winghius*, waaronder HENRICUS GOLTZIUS, *Amicitiae ergo, delineabat, Romæ*. — *Johannes Sems*. — 20 portretten der vrome Martelaren, *Gorcum*, 1615, h. 2 dm. 2 str., br. 3 dm. — *De Monster-Walvisch gestrand*, 1598, h. 10 dm. 1 str., br. 15 dm. 9 str. — Tot de bij Nagler niet vermelde prenten, voeg ik eene zeer zeldzame plaat, voorstellende *De uittogt der Haarlemsche Burgery en eenige Schutters uit 's Gravenhage, om in bezetting naar Heusden te trekken*, in 1625, benevens een *Gezigt op de Stad Haarlem*; hierop heeft S. Ampsing een lofdicht gemaakt. Zie zijne *Beschryvinge der Stad Haarlem* enz., *Ibid.*, 1628, in 4°, bl. 311, en, *J. van Oudenhoven, Beschryving der Stadt Heusden* enz., *Amsterdam*, 1743, in 4°, bl. 202. — De *II. Augustinus*, staande in Bisschoplijk gewaad, met het doorpjlde hart in de linkerhand, terwijl hij met de regter den zegen geeft over een voor hem gekniel liggende geestelijke; in de lucht staat: *Obyt anno 430*; onderaan een vierregelig Latijnsch vers; beteekend JA. MATHAM fe. — Zijn *Portret* in kl. 6°, borststuk, bijna van voren te zien, is door J. V. VELDE *sculp. et exc.*, naar de schilderij van P. SOUTMAN, waaronder een Latijnsch vers van zijn stadgenoot, *P. Scriverius*, waarvan ik hier eene vrije vertaling laat volgen: „t Was van de VELDEN's hand, door dankbaarheid gedreven, — Die 't schrandere gelaat zijns grooten meesters trof. — Wie 't graf zijn prooi ontruikt en dooden doet herleven, — Vindt bij het nageslacht een welverdienden lof. — Vergeefs wrcpt gij, o Dood! op MATHAM's hoofd uw schichten: — Hij kweekte een leerling, die uw wreede magt doet zwichten.” — Van dit portret bezit ik een exemplaar, vóór het opschrift er boven, en, een *idem*, *Ætat. suæ* 59. — Een *idem*, dijsstuk, met eene hand, zonder naam van graveur, in SUYDERHOEF's manier, in 4°. — Dat

in *De Bie* voorkomt, is hetzelfde portret, doch andersom gewend; of die hand in het eerste portret is weggelaten, of er hier bijgevoegd, weet ik niet. — Ditzelfde gegraveerde portret, door ANT. VAN DER DOES, is reeds in 1649, door JAN MEYSSENS — Zie aldaar. — uitgegeven, en daarvan zijn enkele exemplaren in omloop, waaronder staat: „*Un très bon graveur; il a été marié avec la fille de HENRI GOLTZ, son maître etc.*” Later is gebleken, dat H. GOLTZ zijn stiefvader was, en toen is die fout hersteld, door er „*Beau-fils de HENRI GOLTZ*” enz. van te maken; tevens is er bijgevoegd v. SOUTMAN *pinx.*, en zou deze dus de maker van het eerstgemelde portret moeten zijn. Nog zag ik eene naamlooze kopij daarnaar, doch andersom, waaronder een vierregelig Latijnsch vers: „*Sculptor fuit fama celebris etc.*”

MATHAM (JAN) was de oudste zoon van JACOBUS MATHAM, en een bekwaam schilder, die, nog jong zijnde, in 1643, te *Haarlem*, is overleden.

MATHAM, (LORIS) Of deze naam zonder fout geschreven is, moet ik betwijfelen; echter vond ik hem vermeld, onder de teekeningen van Hollandsche meesters, in den *Catalogus* van den *Marquis de Lugoy*, verkocht, te *Parijs*, in 1834, onder Nr. 161: „*L'annonce aux bergers; à la plume, lavé et rehaussé de blanc.*” Dewijl er bij gevoegd staat, dat hij in 1571, werd geboren, en in 1631 overleed — welke historische aanwijzing den persoon doet kennen, — zoo zou dit alles slaan op JACOBUS MATHAM, die het dan ook zeker wel zal moeten zijn.

MATHAM, (THEODORUS, of DIERIK) Deze vermaarde graveur was — zoo als sommigen willen — de derde zoon van JACOBUS MATHAM, en werd, in 1598, te *Haarlem*, geboren. — Volgens *Terwesten, Ms.*, was hij een der mede-oprigters van de *Kamer Pictura*, te 's *Gravenhage*, en is aldaar, in 1660, overleden. — Bij *Immerzeel* vindt men alleen vermeld, dat hij in *Italië*, met CORNELIS BLOEMAERT, NATALIS REERSYN en andere Vlaamsche meesters, heeft gewerkt; — dit doelt alleen op het beroemde Werk, door hen te zamen vervaardigd, namelijk, *De Standbeelden* enz. in *de Gallery van het Paleis Giustiniani*. — Onder de voortreffelijke *Portretten*, door hem naar A. VAN DYCK gesneden, zag men wel dat van *Michiel Le Blou*, *Agent van de Koninginne en de Kroon van Zweden*, by *Z. M. den Koning van Groot-Brittanje*, in f^o, rangschikken; zeer zeldzaam. Deze was een bevorderaar der schoone kunsten, aan wien ook JEAN MEYSSENS zijn Werk, *de Afbeeldingen der beroemde Kunstenaars*, in 1649, heeft opgedragen. Zie over dit hoogst zeldzame Prentwerk op BIE. (CORNELIS DE) — Verder noemt *Nagler: Philip Kovenius*, prauselyk Vicaris in *Belyë*, naar RUBENS, gr. f^o. — *Stephan Crachtius, Campensis*, naar SPILBERG, f^o. — *Reinier Pauw, Eques civitatis Amstelodami*, naar J. MYTENS, of J. V. RAVESTEYN, in f^o. ovaal. — *Theodoras Graswinkelius*, naar J. V. MIEREVELD, in f^o. — *Johannes Visscher*, in f^o. — *Cornelius Simonis Klueverius*, naar P. DE OREBBER, in f^o. — *Jos. van Vondel*, naar SANDKART. — *Vopiscus Fortunatus Plempius*, Med. Doct., naar BACKER. — *D. Gerardus Fossius, Canonicus Cantuariensis*, naar SANDKART. — *Caspar Barleus*, Mod. Doct., naar DENZELFDEN. — *Joannes Banning Wuytiers*, op zijn sterfbed, in f^o. Hierbij bezit ik nog zijn *Portret*, dat onvormeld is, vóór alle letter, zeer fraai. — *Gerardus van Hoogeveen*, in 4°, ovaal, zeldzaam. — *Pater van der Scruijs*, in f^o. — *Victus Jacobus ex Zuchtleten*, in 8°. — *Caspar Streso*, Predikant, te 's *Hage*, naar M. LENGELE, in f^o. — *Jacobus Laurentius*, 1642, in f^o. ovaal. — *Nicolaus Visscher*, in f^o. — *Johannes de Brune*, naar W. EVERS DYCK, kl. ovaal. — *Websterus*, naar C. J. VAN CEULEN, in f^o. — *J. Koerten*, naar C. VAN SAVOYEN. — *Portret* van een man, met de hand op de borst, naar J. BACKER, waarboven staat *Semper Victor*. (dit is de schilder, JAN VICTOR.) — *Jan Maurits, Graaf van Nassau*, naar S. P. POST, in f^o, 1647. — *Cornelius*

Hoflandus, in f^o. — *Wilhelmina*, *Baronesse van Bronckhorst*, naar B. VAN DER HELST, in f^o. — *Ambrosius Plettenbergh*, in f^o., zeer schoon. — *Bernardus Hogewerf*, in f^o., zeer zeldzaam. — *Julius Aysonius Hustinga*, naar J. VAN ROSSUM, in f^o. — *Jodocus Larenus*, Predikant, in f^o. — *Johannes Putkamer*, naar BLOEMAERT, in f^o. ovaal. — *Claudius Salmasius*, naar DUBORDIEU. — *Henricus Regius*, Med. Doct., naar H. BLOEMAERT. — *D. Leonardus Marius*, *Gozeanus*, naar N. MOYAERT en anderen, doch die op onze geschiedenis minder betrekking hebben, alsmede een aantal, zoo uit de gewijde, als ongewijde geschiedenis (alle te zamen 60 stuks), en waarvan ik, om het bijzonder belang, alleen noem *De Afating van het kruis, met de vrouwen, Johannes en Joseph van Arimathea*, naar GERARDUS LEYDANUS. — *Kok, Vaderl. Woordenboek*, geeft, op het artikel H. GOLTZIUS, deze prent op, als naar GEERTGEN VAN ST. JAN, doch heeft dit uit VAN MANDER, in 8°, II. bl. 95, uit eene Noot genomen. — Hij heeft ook geschilderd en geteekend, want ik bezit nog een portret van *Winandus ab Heinbach*, in f^o., waaronder voluit staat beteekend: T. MATHAM, *delin. et sculp.*, en dat uitmuntend, met bijwerk, is uitgevoerd. — Onder de Lijkdichten van *Vondel* vindt men een schoon vers, onder den titel van: *De zerck van HENDRIK GOLTZIUS, aan DIERIK MATHAM*.

MATHEUS (F.) vond ik als een schilder van *Antwerpen*, die, omstreeks 1650, te *Rome*, den bentnaam van *den Vrome* heeft verkregen. Zie *Houbraken*, II., blz. 351, Nr. 36. — *Nagler* noemt hem MATHEUS, of MATHEWS, ook MATHIAS, en maakt van de F. THOMAS, er bij voegende, dat hij den bentnaam *De Srome* heeft verkregen. Van zijn lateren levensloop weet men niets, zegt hij, doch het schijnt, dat hij naar *Engeland* is gegaan, want in *Londen* bielde zich destijds een kunstenaar van dien naam op. — Deze MATHEUS noemt zich ook MATHEUS ANTWERPIENSIS. Mijns inziens, heeft het laatste even veel grond als het eerste berigt van *Nagler*.

MATHEUS, of MATHIEU (JAN) wordt door *Nagler* en *Heller (L.)* als een Nederlandsch graveur beschouwd, die in de eerste helft der XVII. eeuw bloeide, en omstreeks 1660 overleden is. — De volgende gravuren zijn beteekend MATHEUS, als: *De Verkondiging; Ave Virgo*, in 8°. — *De Besnijdenis; Parce Mater*, in 8°. — *De opdracht in den Tempel; Sancte Senex*, in 8°. — *Manus religiosorum typus; Allegoric, J. Messenger exc.* in 8°. — Zinnebeeld op het *Huwelijk van Christine van Frankryk*. — *De Hertogin van Savoye*, 1619. — Zinnebeeld op de *Belegering van Maastricht*, 1634. — *De Triumfbogen*, opgericht bij de intrede van den Hertog van *Epernoy*, 1656, te *Dyon*, in 4 bladen, gr. f^o. — *De Genealogie van het Huis Tremouille*, naar de teekeningen van C. SOYERS, in 19 bladen, 1647. — 34 bladen *Emblèmes sacrés sur la vie et les miracles de St. François; Paris*, 1637. — Of hij dezelfde is als JAN MATHYS, — Zie aldaar. — kan ik niet beslissen.

MATHYS, of MATHEYS. (JAN) *Het Huis Zwanenburg en de Sluizen*, in elf bladen, door J. MATHYS, komt voor in den *Catalogus* van wijlen K. Kaan, *Haarlem*, 1852, blz. 4. — *De Sael van Orange, ghebouwt by haare Hoochh. Amalia, Princesse-Douarière van Orange etc.*, geteekend door P. POST, en door hem geëst; op den titel leest men JAN MATHEYS *fecit aqua forti*. Privilegie 1 Maart, 1655. — Nog een Werk, zeer fraai door hem gegraveerd, met twee prenten, door P. NOLPE, getiteld: *Den Doorluchtigen Hoogh. Vorst en Heere, Willem Hendrick, van Gods genade Prince van Orange, werden dese Afbeeldingen van weinighe Schoorsteenwercken, meest ten bevele van de Doorl. Hooghgeborene Z. Hooch^{ts}. Heeren Grootvader, Vader en vrouwe Grootmoeder, geteekent en uytgevoert, onderdanighlyk opgedragen door P. POST, haren Hoogh^{en}. gewesen en noch tegenwoordigen Architect enz. P. POST inventor. JAN MATHYS fecit, in f^o.*

MATHYSSEN (C.) was een kunstschilder, van *Arnhem*, die niet zonder verdienste binnenhuizen schilderde, en aldaar, in 1850, overleden is.

MATSYS, of METENSIS (CORNELIS) is reeds bij *Immerzeel*, doch alleen als graveur, vermeld. Ik voeg er bij, dat hij ook heeft geschilderd, en dat ik van hem eene schilderij gezien heb, in de Galerij, te *Berlijn*, zijnde *Een landschap bij herfsttijd; de achter- en middengrond met heuvels, de voorgrond met huizen en boomen gestoffeerd; op den middengrond eenige karren en een wandelaar; h. 11 dm., br. 1 vt. 3 dm.* Dr. *Waagen*, de schrijver van den *Catalogus*, 1832, der gemelde Galerij, zegt, dat zij volkomen overeenkomt met eene prent, als de genoemde voorstelling, die gemerkt is COR. MET.; en zeide toen (zeer voorzigtig), dat dit stuk welligt van CORNELIS MET. kan wezen. In den *Catalogus* van 1850, Nr. 675, laat hij al die bedenkingen weg en geeft het op als een stuk van CORNELIS MATSYS, Nederlandsch schilder, die tusschen de jaren 1530 en 1560 bloeide, zoodat men van zijne nadere bevinding wel zeker wezen kan. — Deze duistere persoon, die als zoodanig bij veel auteurs werd beschreven, is echter meer bekend, dan men wel denken zou: zie slechts de Aanteekeningen van *De Jongh*, op de uitgave van *Van Mander*, I. bl. 95, waar deze getrouwe navorscher reeds meldt, (hetgeen, immers, een helder licht over dezen MATSYS verspreidt), dat JAN MATSYS een zoon van QUINTYN MATSYS was, en er verder op laat volgen: „Deze JAN MATSYS heeft wederom een zoon nagelaten, genaamd KORNELIS MATSYS; deze was, zoo mede geen schilder, tenminste een etser. Van hem zyn in prent eenige geschiedenissen uit het *N. Testament*, gejaarmerkt 1550: *De sterke daden van Simson*, 12 stuks, gejaarmerkt 1549, 1550 en 1562, en veel meer anderen. Uit medegedeelde byzonderheden.” Genoemde prenten staan bij *Drugulin*, op 20 Thlr. genoteerd. — Men vindt zijne prenten veelal beteekend COR. MET., COR. MAT., C. M. E. en C. M. A. — Voor onze geschiedenis noem ik alleen het *Portret van Prins Willem, den Zwijger, te paard*, met den veldheerstaf, naar de linkerzijde galopperende; op den achtergrond eene stad; regts, in eene versierde cartouche, zijn wapen, in f^o., en zes Hollandsche verzen, op eene afzonderlijke plaat, er onder gedrukt. — *Ernst en Dorothea, graaf en gravin van Mansfeld*, in 8°-oblong. — *Nagler* beschrijft 84 stuks gravuren, met de verschillende gemelde beteekeningen, en zegt, dat het alles werk van een-en-dezelfde hand is; echter heeft *Bartsch* ze voor werk van twee meesters, COR. MET. en COR. MAT. vermeld.

MATSYS, of METSYS, (JAN) wordt vermoed, een broeder van QUINTYN MATSYS te zijn geweest, die in het *St. Lucasgild*, te *Antwerpen*, in 1501—1502, als meester-schilder staat ingeschreven. Slechts één leerling van hem, STOFFEL VAN DE PUTTE vindt men, op 1504, in het gemelde Gildeboek ingeschreven. Zie *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857, p. 47 en 48.

MATSYS (JAN) was de leerling en zoon van QUINTYN MATSYS; zijne moeder heette *Alyt van Tuyt*. Hij werd, zooals vermeld wordt, onistreeks 1480, te *Antwerpen*, geboren. — In 1531, is hij als meester, in het *St. Lucasgild*, te *Antwerpen*, ingeschreven, en ontving, in 1569, nog een leerling, genaamd OLIVIER DECUYPER. — Zie verder over zijne familie op MATSYS. (QUINTYN) Dezo zal vermoedelijk onder den naam van JAN QUINTYN — Zie aldaar. — bij *Guicciardini* vermeld zijn. — Hij volgde den stijl van zijn vader, doch stond in alle deelen beneden hem. — *Bryan* zegt, dat zich eenige zijner beste schilderijen te *Amsterdam* bevinden, waaronder er eene is, voorstellende *Twee oude mannen, die bezig zijn, hun geld te tellen*, waarover *Van Mander* met lof gesproken heeft; doch dit was in 1600, en zal nu wel niet meer in de Warmoes straat, in 't zooge-

naamd *Lavoir*, zooals *Van Mander* sehrijft, het geval wezen. Dit stuk, of welligt een dergelijk, zag ik in het koninklijk *Museum*, te *Berlijn*, dat mij vrij wel voldeed, doch wat droog en stijf is geschilderd. Meer beviel mij van hem, *Een Heilige Antonius in gebed voor een crucifix*, mede aldaar aanwezig. — In de *Galerij*, te *Weenen*, zijn van hem twee stukken, voorstellende: *Loth en zijne dochters in eene grot, door wier opening men de zoutpilaar ziet, enz.*; op dit stuk staat: JOANNES MASSIIS *pingebat* 1563; — het andere, *Een Doedelzakspeler, met eene vrouw, die op de fluit blaast, en een klein meisje, slaande op de tambourijn*; zij vragen een aalmoes aan een oud man, die een hierkruid in de hand heeft, en gezeten is bij eene oude, dikke vrouw, en nog een oud man, aan eene tafel, waarop eene haring op een houten bord en een uije ligt; achter hen een schoorsteen en een muur, waarop, boven aan, geschreven staat JOANNES MASSIIS *faciebat* 1564. — In de *Galerij* van wijle Z. M. Koning Willem II, te 's *Gravenhage*, waren van hem insgelijks twee stukken, als: *Een Valkenier*, zijnde het portret van een schoon, doch onbekend persoon, die een valk op de hand heeft; achter hem een fraai landschap. Dit stuk is, in 1850, openbaar verkocht, en door den Makelaar *Brondgeest* met *f* 1000 betaald, die ook het andere, zijnde *De Kruisdraging*, en een der beste van dezen meester, voor *f* 1450 heeft aangekocht. De compositie was eigenaardig en verschilde van de gewone voorstellingen, als bestaande deze slechts uit zes figuren. — In het *Museum-Ertborn*, te *Antwerpen*, herusten twee zijner sebilderstukken, *Het bezoek van Maria en Joseph, bij hunne nicht Elisabeth*; heteekend JOANNES MASSIIS 1558; — en, *De geneezing van den blinden Tobias*, heteekend JOANNES MASSIIS, 1564. — Wanneer ik de jaartallen op de genoemde stukken in verhand hesehouw met het jaar van zijne gehoorte, 1480, zoo komt mij dit als wel wat te vroeg bepaald voor, en kan ik mij beter vereenigen met het jaar 1500 als dat van zijne gehoorte, en 1570 voor zijn overlijden, zooals in den *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857, opgegeven wordt. — Hij heeft een zoon nagelaten, CORNELIS MATSYS. — Zie aldaar. — Zijn *Portret* komt voor in *Van Mander's* uitgave door *De Jongh*, Plaat I, No. 1.

MATSYS, MASSYS, of METSYS. (QUINTIN, of QUINTYN) Deze voortreffelijke kunstenaar is bij *Immerzeel* vermeld. Ik voeg er bij, dat die Antwerpenaar door mij altijd nog voor een ander wordt gehouden dan QUINTYN VAN LEUVEN; — Zie aldaar. — en zoo lang de naam *Leuven* in het spel blijft, en niet door autentieke bewijzen vervalt, hlif ik heeften aan de oudste geschreven regelen, dat hij van *Leuven* gehoortig is, alhoewel de meeste auteurs van meening zijn, dat *Guicciardyn* dezen als QUINTYN METSYS in zijne *Beschryving der Nederlanden* heeft bedoeld, en bijgevolg eene fout zou begaan hebben. Het is mogelijk, maar waarom juist die fout begaan, en *Leuven* te schrijven voor MATSYS, en dat wel voor een der beroemdste kunstenaars nagenoeg van zijn tijd, want hij werd geboren 1523, en woonde, slechts 30 jaren na den dood van METSYS, reeds te *Antwerpen*, waar hij, in 1589, overleden is. Hij zag dagelijks het schitterende werk van dien meester, wiens naam te *Antwerpen* op aller lippen zweefde, en zoo mag men zich dan wel eens bezinnen, of zulk eene fout wel denkbaar is, als ook, of de naam en het werk van QUINTYN VAN LEUVEN, in beide gevallen, zooveel overeenkomst heeft met dat van QUINTYN MATSYS? Is dan de hier voorgaande naam, met den meerderen roem van zijne veelvuldiger werken, door dien van den tweede in de destijds zoo bloeiende stad *Antwerpen* verdrongen en in de vergetelheid geraakt? Dagelijks ontmoet men berigten, door de meer ijverige nasporingen der kenners van de kunst der oude school geleverd, dat men in versehiden opzigten grovelijk heeft gedwaald aangaande kunstwerken, die onder

verkeerde namen gangbaar waren, en, eindelijk, tot de ware makers zijn teruggebragt. — De tijd zal welligt leeren, dat mijne meening op de aangevoerde gronden, — Zie op LEUVEN (QUINTYN VAN) waar is, of anders wel verdere teregtwijzingen uitlokken. In 1846, heeft EDWARD VAN EVEN willen beweren, dat onze schilder te *Leuven* is geboren, op grond van het berigt van *Guicciardyn*; doch, hoewel zijne beweringen niet zonder grond zijn, zullen toch niet de letters, maar de kunststukken-zelve uitmaken, of QUINTYN VAN LEUVEN en QUINTYN MATSYS een-en-dezelfde persoon zijn. *Alfred Michiels*, III. p. 220, laat dit ook in het midden, tot betere bescheiden alles zullen ophelderen. In den *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857, heeft men alle mogelijke bewijzen, om de eenmaal van oudsher ingewortelde Sage, dat hij van *Antwerpen* geboren is, trachten bij te brengen. Wie gevoelt niet hoeveel eer or in ligt, om zulk een licht als stadgenoot te kunnen behouden? Doch al het aangevoerde heeft, als nog, geen doorslaand bewijs geleverd, alsof *Leuven* die eer niet zou kunnen toekomen. Tot nog toe vindt men hem, en zijn vermoedelijken broeder JAN, alleen als meesters in *St. Lucasgild* vermeld, doch waarom ook niet als leerlingen? Kan QUINTYN VAN LEUVEN niet tot dezelfde familie, der Antwerpsche smeden *Matsys*, (zoo *Mattys* een geslachtsnaam is) behoord, en hij zich reeds als jong schilder bij die familie gevestigd hebben? doch ik herhaal, hij is als meester schilder ingeschreven. Het is te hopen, dat men eenmaal de plaats van de vont zal kunnen aanwijzen, waar de Europeesch beroemde kunstenaar door zijn peter en meter is ten doop geheven. Verder vindt men nog in den *Catalogue* vermeld, dat hij in 1491–1492 als Meester in het *St. Lucasgild*, te *Antwerpen*, is ingeschreven. Tien jaren later werd, in denzelfden rang, ingeschreven JAN MATSYS, die, waarschijnlijk, een broeder van QUINTIN geweest is. De leerlingen van QUINTIN waren: in 1495, ARIAEN; in 1501, WILLEM MEULENBROECK; in 1501, EDUWART PORTUGALOIS; in 1510, HENNEN BOECHMAKERE. — Hij heeft alwaar eerst in de *Tannours-straat*, en later in de belendende straat der *Arquebusiers* een huis bewoond, genaamd *St. Quentin*, in 1857 gemerkt: Sectie 3, Nr. 1408^a. Hij is tweemaal gehuwd geweest. Onbekend is de tijd van zijn eerste huwelijk met *Adelaide (Alyt) van Tuyt*, bij wie hij zes kinderen verwekt heeft. PETER en JACOBS werden leerlingen van ARIAEN, den ouden leerling van hunnen vader, in 1510; JAN, die werd Meester in 1531; QUINTIN, *Paul* en *Catharina*. In 1508, of 1509, trad hij in een tweede huwelijk met *Catharina Heyens*, welke hij, volgens de rekening der boedelscheiding, als weduwe nagelaten heeft, met drie zonen, *Quintin*, *Hubert* en *Abraham*, en vier dochters, *Petronella*, *Catharina*, *Clara* en *Susanna*. — Bij *Immerzeel* worden eenige zijner werken beschreven, en bij *Rathgeber* en *Bryan* staat eene opgave van 68 stuks schilderwerken, door, of aan hem toegekend. In den jare 1629, juist honderd jaren na den dood van MATSYS, werd zijn gebeente, op het karthuizers-kerkhof, te *Antwerpen*, rustende, vandaar in plegtigen optogt gebragt naar de Lieve-Vrouwe-kerk en bij den voet des torens begraven. Eene blaauwe zerk bedekt aldaar der Antwerpenaren kunstreliek, kenlijk door ingelegde koperen letters, bevattende dit bondige, deftige epitaaf: M. Q. M. obiit 1529. Daartegenover, in de muur der kerk-zelve, is een rond wit marmer-medaljon geplaatst, dat zijn portret bevat; boven staat: *Connubialis (sic) amor de Muleibre fecit Appellem*, en daaronder geschilderd de zinnebeelden zijner twee bedrijven, de *Smede-* en *Schilderkunst*; op een zwarten steen is met gulden letters het volgende ingesneden: QUINTINO MATSYS, *incomparabilis artis pictori, — admiratric gratiaque posteritas anno post obitum seculari* CLO. DC. XXIIX. *posuit*. — De grafsteen, die van zijne eerste begraafplaats mede is vervoerd, werd nog daaronder door krammen aan

den muur bevestigd, met dit opschrift: *Sepulture van M. QUINTIN MATSYS, in synen leven grofsmidt; ende daernaer fameus scilder werdt. Sterft anno 1529*, waarboven het schilderswapen, met een doodshoofd er op, gebeiteld is. In later tijd, heeft men dezen steen, als een dubbel opschrift uitmakende, naar het *Museum*, te *Antwerpen* vervoerd, en onder het beroemdste meesterstuk van zijne werken geplaatst. — Het verdient vermelding, dat de gansche bemoeijing voor het vervoer van het stoflijk overschot van MATSYS, en de monumentale versieringen bij zijn graf, door de zorg van den vermogenden Mecenas der kunsten, den Antwerpschen CORNELIS VAN DER GEEST — Zie aldaar. — is gedragen en voleind. Hij was het, die bij de vergrooting van het Karthuizer convent, waardoor de begraafplaats kwam te vervallen, den aldaar rustenden roem van *Antwerpen*, met al de daar ter aarde bestelden, niet in de vergetelheid wilde doen deelen. Dit geschiedkundig bericht vinden wij vermeld in het Werk: *De Antwerpschen Protheus, ofte den Cyclopschen Appelles, dat is: het Leven en Constrycke daden des uitnemenden ende hoogh-beroemden Mr. QUINTIN MATSYS etc. Midsgaders beschryvinghe syner voortreffelycke werken etc. door A. v. F. (Alexander van Fornenbergh) schilder; t'Antwerpen, by Hendrick van Soest, 1658; met portret*. Daarin wordt tevens de verzekering medegedeeld, dat het portret in medaljon, bovenvermeld, van de volmaaktste gelijkenis is, en dat het werd vervaardigd naar eene oude medalje, welke hij heeft gezien, en die in het bezit was van CORNELIS VAN DER GEEST. Datzal wel dezelfde oude penningplaat zijn, waarvan eene afbeelding bij *F. van Mieris, Hist. der Nederl. Vorsten*, enz. I., blz. 280, voorkomt. — In de *Galerij*, te *Florence*, wordt zijn portret bewaard onder de beroemdste kunstenaars van Europa, zoo als dit ook in gravure uitgaat, met het vers van *Lanpsonius*, waarnaar ook dat in *Van Mander*, (uitgave van *De Jongh*) voorkomt, is genomen. Er was mede een *idem*, op de kamer van St. Lucas, te *Antwerpen*. — Er bestaat nog een Levensbericht, dat tien jaren vóór het genoemde is verschenen, namelijk: *Metamorphosis ofte wonderbare veranderingh ende Leven van den vermaerden Mr. QUINTIN MATSYS, constigh grofsmit ende schilder binnen Antwerpen*, enz. (door *F. Fickaert*;) *Antwerpen*, 1648, in 8°.; met portret. — Het meesterstuk, dat in het *Museum*, te *Antwerpen*, als een sieraad van kunst, wordt bewaard, is een *Tripticon*, waarvan het midden- of hoofdstuk *De Graflegging van Christus*, de deur regts *De onthoofding van Johannes den Dooper*, en de linkerdeur *De Marteldood van Johannes den Evangelist* voorstelt, en waarover men eene uitvoerige beschijving vindt in den *Catalogus* van genoemd *Museum*, van 1849 en 1857, waar tevens de geschiedenis van het lot dezer schilderij wordt medegedeeld: zijnde zij door het Schrijnwerkersgild aan MATSYS, in 1508, besteld en de beeldstorming, in 1566—1567, ontgaan. Te dien tijde heeft Philips II. van *Spanje*, te vergeefs, groote sommen en groote voorregten aangeboden, om dat stuk te bekomen, en ook de pogingen van Elisabeth, van *Engeland*, waren vruchteloos, om er 64000 florijnen voor aan te bieden, en welke som van destijds thans wel als eene driedubbelde geldswaarde mag worden beschouwd. In 1517 besloot de corporatie, wegens haren verarmden toestand, tot den verkoop, doch, door de tusschenkomst van MARTIN DE VOS, heeft de Magistraat van *Antwerpen* dezen verkoop verhinderd, en het meesterstuk, tegen eene schadeloosstelling van 1500 florijnen, geëigend. In 1794 deed het met zoovele andere kunstjuweelen de reis naar *Parijs*, doch is later weder naar zijne geboortestad, teruggevoerd. — Verder bevindt zich aldaar, in de zaal, het *Museum-van-Ertborn* genaamd, *Een Christushoofd*; — *Een Idem van de H. Maagd*; — *Eene Magdalena*, ten halven lijve, — en, *De verantwoordelijke Financiër*. Deze laatste schilderij heb ik, dagelijks, te *Utrecht*,

tijdens de Ridder *Van Erborn* aldaar gouverneur was, gezien, alsmede, zoo ik het wèl heb, nog *La Jeune Cajouleuse*, waarnaar H. VAN BOTERDAEL, in 1824, eene Lithographie heeft vervaardigd, bij *Burggraaf*, te *Brussel*, gedrukt, en waaronder staat: *L'original se trouve dans la Collection du Chevalier van Erborn, Bourguemaitre d'Anvers*, waarvan ik een exemplaar bezit. — Ziehier een afschrift uit het *Register van het Schrijverkersgild te Antwerpen*, betreffende den aankoop van de bovengenoemde schilderij: „1511. Den 26. Augusty. Daniel Goessens ende Jacob Cangoore, dekens, Andries Jacobs, Gommaert Van der Beke, gesworen, Wouter Imbrechts, ende Lucas Verhuelt, oude dekens van den Schrynwerekers Ambachte, in der stad alhier, voor hen selven, ende in dien name van den gemeynen gesellen desselvs Ambachts, quos susceperunt, ende bekenden dat sy omme eene somme gelts, die hen al ende wel is vergouden, ende dit voorts bekend ende beleijd hebben in de betaeling van heur nieuwe Tafelen van den noot Gods, voer huenen ouden outaer in ons' Lieve Vrouwenkerck alhier, vercocht hebben wel ende wettelick *Quintene* ende *Katliuen Metsys*, wettige kinderen QUENTEN METSYS, schilders, daer moeder of was *Alyt van Tuyt*, 't jaers erflic dertich scelling gr. Brab^s., prout conditione, alle des voers. Ambachts van den Schrynwerekers-goeden, van erven, erfpanden, ruierend ende onruierend, die de selve Ambachte nu heeft ende naemaels vercriegen mach, damdum alle jaeren op ten St. Jansdach decollatie in Augusto, salvo pro ipse aut sui quittabunt ad placitum, ten drie maelen met tien scelling. etc.; eleken seell. altyt met sesthiene pengn. ende met der verschenen renten.” Zie *Michiels, Histoire de la Peinture Flamande et Hollandaise etc. Bruxelles*, 1844, tom. IV., p. 384. — Aldaar vindt men tevens aangeteekend, dat *Van Erborn* in de Archiven der stad *Antwerpen* bewijzen heeft gevonden, dat QUINTIN METSYS niet in 1529, — Zie het oude Graftschrift, hierboven vermeld — zoo als *Van Mander* zegt, is overleden, maar dat hij nog leefde den 8. Julij, 1530; doch niet meer in leven was den 12. October, 1531. Het eerste stuk is eene acte, waarin QUINTIN METSYS als levend staat vermeld; het tweede is eene acte van overeenkomst en schikking tusschen de weduwe en de kinderen. Verder heeft de genoemde *Van Erborn* nog gevonden, dat — zoo als wij straks reeds zeiden — METSYS tweemaal is gehuwd geweest, en van zijne eerste vrouw, *Alyt van Tuyt* twee zonen en eene dochter heeft gehad, waarvan JAN mede de kunst heeft beoefend, en *Quintin, Paul* en *Catharine*; van zijne tweede vrouw, *Catharina Heyns*, welke hij niet vóór 1508 of 1509 huwde, had hij drie zonen en vier dochters, *Quintin, Hubert, Abraham, Catherina, Petronella, Clara* en *Susanna*. — Ten slotte, moet ik hier nog bijvoegen, dat men meent, een voortreffelijk stuk ijzerwerk van zijne hand te hebben ontdekt, volgens openbare berigten, uit *Brussel*, van 3 April, 1856, luidende als volgt: „Te *Antwerpen* is, op een zolder van het Raadhuis, een ijzer verguld beeldje gevonden, voorstellende *Salvius Brabo*, die de hand van den Antwerpschen reus in de hand houdt en met den voet op een wapen staat. Het is zoo meesterlijk bewerkt, dat men het houdt voor een voortbrengsel van QUINTIN METSYS.” Is dit dan niet het beeldje, dat op het ijzerwerk, hetgeen de waterput kroonde, gestaan heeft. — *Bryan-Stanley* kan zich hiermeê niet vereenigen, en het zou ook nog eerst wèl bewezen moeten worden, dat het ijzerwerk, hetgeen te *Aarschot* en in *Eugeland* bestaat, met zijne handen zou bewerkt zijn, nadat hij daarvoor de teekeningen had gemaakt. Ik heb altijd die meening gedeeld. — Bij genoemde auteurs vindt men 69 stuks schilderijen van METSYS vermeld.

MATTEUS, MATHEIU, of MATTUE. (CORNELIUS) De naam van dezen kunstenaar vindt men op een zeer geestig geëst *Landschap*, met eene ruïne op

den achtergrond, zijnde uitgevoerd als met de hand van een schilder, en dat naar weik van HERMAN SWANEVELT gelijkt. Hij bloeide omstreeks 1637. — *Bryan-Stanley* zegt stellig, dat hij ook heeft geschilderd, en *Bartsch* beschrijft drie etsen van hem, die zeer zeldzaam zijn, namelijk: *De Geitenherder*, — *Het Brugge* en, *De Muilezeldrijver*. Hij heeft ook het portret van den kunsthandelaar *Franz. van den Wyngaerden* geëts, volgens *Heller (L.)*, die nog een vierde *Landschap met visschers* vermeldt. — Twee schilderijen: „*Een Landschap met gebergte, boomen, gebouwen en stoffagie*, in den trant van BOTH, door G. MATHEU, 1654, h. 24, br. 30 dm. Rijnl., en, *Een wederga*, niet minder uitvoerig, door DENZELFDE, waren in de nalatenschap van den schilder A. DELFOS, te *Leyden*, in 1804. Dit zal, meen ik, wat *Bryan* zegt, bevestigen.

MATTHIEU, of MATHIEU. (BALTHAZAR) De abt *Lanzi*, over de aanwezige kunst te *Turijn* handelende, zegt, dat er in de eetzaal van de Hermitage, te *Turijn*, een zeer schoon *Avondmaal* hestaat, geschilderd door BALTHAZAR MATTHIEU, van *Antwerpen*, die bloeide in het midden der XVII. eeuw.

MATTHYS (S. L.) was een graveur van middelmatige verdienste. Voor het Werk van *J. Berquin, Architectura, of Wiskunstige Verhandelingen over de Burgerlyke Bouwkunst* enz. *Amsterdam*, 1789, in f^o. vond ik *Een vignet*, met zinspelende figuren van zijne hand.

MATTON, MATHON, of MATON. (B.) Op deze drie verschillende wijzen wordt zijn naam bij onderscheiden auteurs opgegeven, doch altijd met de voorletter B. er bij. Ik vond echter eene schilderij op naam van J. MATTON, in den *Catalogus van Ploos van Amstel, Amsterdam*, 1800, onder Nr. 2: *Een buitenhuis met figuren* enz., dat met f 310 werd betaald, en, waarschijnlijk, hetzelfde stuk is, dat bij *Immerzeel* op B. MATTON staat vermeld, en bij *De Smeth*, mede te *Amsterdam*, in 1810, f 710 opbragt. Doch, in dien zelfden *Catalogus*, staat het ook als werk van J. MATTON beschreven. Zeker is 't intusschen, dat de genoemde schilderij van *Ploos*, in 1845, in hezit was van den Heer *W. Gruyter*, te *Amsterdam*, die haar toen op de Tentoonstelling van Oude Kunst, aldaar, heeft geleverd, doch in dien *Catalogus* zonder voornaam staat vermeld. Nu is de vraag, of er een J. en een B. MATTON heeft bestaan, die beiden dezelfde onderwerpen hebben geschilderd? — Bij *Nagler* geraakt men geheel van het spoor, dewijl deze zich met de opgave van *Füssli, Supplément* vereenigt, die zegt, dat hij T. MATTON heette. — In de beroemde Kunstverzameling van Jonkhr. *Six van Hillegom* berust een fraai stukje, *Een man en vrouw*, waarschijnlijk, portretten. — MATTON's beste werken zijn menigmaal voor die van *DOU*, of *VAN MERIS* — naar wie hij ook kopijën heeft gemaakt — gedoopt en doorgestaan.

MAURE (JA. LE) komt in het volgende oorspronkelijk Register als kunstenaar voor: „JA(COB) LE MAURE, prentsnyder, en *Paul le Maure*, zijn broeder.” *Protocol van den Notaris W. Zwaerdecroon*, 6 April, 1627, in het *Archief van het Gereg.*, te *Utrecht*.

MAURICE (J.) was een beroemd graveur in edelgesteenten, en een Nederlander van geboorte, die zich, onder de regering van Lodewijk XIV, te *Rouaan* vestigde en zeer werd gevierd. Hij bloeide omstreeks 1640. — Nog grooter roem behaalde zijn zoon, die, langen tijd, te *Parijs* dat vak beoefende, doch, om godsdienstige redenen, zich naar 's *Gravenhage* begaf, waar hij, in 1732, 80 jaren oud, is overleden. Zie *Nagler*.

MAY. (J. W.) Op de Tentoonstelling, te *Amsterdam*, 1820—1824, waren van dezen vermoedelijken liefhebber schilderstukken van verschillenden aard, die niet zonder verdienste waren, als portretten, dood wild, vruchten, bloemen, stillevens enzv.

MAY, (OLIVIER LE) een niet onberoemd en bekend kunstenaar, van *Brussel*, of, zoo als anderen meenen, van *Valenciennes*. Hij schilderde en teekende landschappen en zeestukken, die als zeer verdienstlijk worden geacht. MALBESTE graveerde naar HEM twee *Gezigten van Siciliën*; — L. J. MASQUELIER twee *Idem van Oostindiën*, en PH. LE BAS, twee *Siciliaansche gezigten*. — Van zijne etswerken vindt men vermeld: een reeks van *Zes kleine zeestukken*, naar zijne eigen teekeningen. — *Idem van Zes zeer kleine idem*, zonder naam. — *Landschappen*, met figuren en vee gestoffeerd, kleine bladen. — Hij is, omstreeks 1790, in den ouderdom van ongeveer 70 jaren, overleden. Zie *Nagler*.

MAYER, (H.) een kunstgraveur, dien ik nergens vermeld heb gevonden, dan op één zijner werken, zijnde het *Portret van Johannes Spiljardus*, Predikant te *Gorinchem*, geboren A°. 1593, en aldaar overleden A°. 1658, naar H. VERSCHUREN pinxtil 1657. H. MAYER *sculpsit.* in f°. — in den achtergrond beteekend, — en onder aan een vierregelig Latijnsch en Hollandsch vers. Hij is van voren te zien, voor eene tafel gezeten, met eene pen in de hand, naar den aanschouwer ziende, enz. Op een afhangend papier staat *Lilium inter spinas*. De gravure is van middelmatige verdienste; het hoofd en de handen zijn wel het minste; naar alles te oordeelen, heeft hij die prent kort na den dood van den leeraar, voor de gemeente, vervaardigd. Voor alsnog houd ik dezen graveur voor een ander dan H. DE MAYER. — Zie aldaar.

MAYER (H. DE) is een kunstenaar van middelmatige verdienste geweest, te oordeelen naar een klein portretje, door hem gesneden, van JAN ARENT, Luthersch leeraar, geboren 1555, en geplaatst voor zijn geschrift, getiteld *Paradys-Hofken*, in 1721, te *Amsterdam*, in 12°. herdrukt. — Nog heb ik gezien vier portretten van beroemde theologen, op één blad, met randen en bijwerk versierd, zijnde een Titel voor een Theologisch werk van *Ursinus* enz., mede door hem gesneden. — Later vond ik, dat hij ook in zwarte kunst heeft gewerkt, als, het portret van *David Jacobsz. de Wildt*, *Secretaris op de Tresory ordinaris*, heeft de *stadt Amsterdam bedient 32 Jaer*, stierf oud zynde 64 jaer, A°. 1637. H. DE MAYER fecit; h. 6 d. 4 str., br. 4 d. 6 str. Par. Dit jaartal brengt deze gravure tot de Incunabelen dier kunst. Zeer zeldzaam, bij *Weigel*, Nr. 5905, op 8 Thlr. genoteerd. — Of nu H. MAYER — zie aldaar — en deze graveur één-en-dezelfde persoon is, durf ik niet beslissen, want die naam is legio: bij *Nagler* vindt men er 60 vermeld.

MAYR (FRANS ULRICH) was, volgens *Nagler*, een kunstgraveur, die, omstreeks 1660, te *Amsterdam*, gebloeid zou hebben, en van wien de volgende prent bekend is: *Sanguis Christi a Rodolpho J. M. J. Donata Monasterio Augie-eandiv*, 1652. Deze prent is kleiner dan die van ALEX. MAIR. — Het is meer dan waarschijnlijk, dat hij verwant is aan den volgenden

MAYR. (JOHAN ULRICH) Deze wordt door *Sandrart* opgegeven, als een schilder van *Augsburg*, doch *Fiorillo* heeft hem onder de Nederlanders gerangschikt, en zegt bepaaldelijk, dat hij een leerling van REMBRANDT was, die goede portretten heeft geschilderd; redenen waarom ik hem hier eene plaats inruim. Zeker is het, dat hij zich in de school van REMBRANDT, en ook in die van J. JORDAENS heeft gevormd, zoo als *Nagler* zegt, en daardoor een der beroemdste portretschilders is, die aan veel Duitse hoven schoon werk heeft geleverd. Hij schilderde ook op glas. In 1704, is hij, in den ouderdom van 74 jaren, overleden. Een groot getal zijner portretten gaat in gravuren uit. — Zijn *Portret*, kniestuk, in zijne werkplaats voorgesteld, is door J. C. SCHNELLE se. in f°. — Bij *Sandrart* komt een *idem* voor.

MAYVOGEL. (MATTHEUS) Zie MEYVOGEL. (MATTHEUS?)

MECCLE. (HENNEQUIN VAN) Zie over dezen kunstschilder, die te midden der XV. eeuw, in *België* bloeide — en wiens naam wel HENDRIK VAN MECHELEN zal moeten zijn, — op CLINCKE. (JEHAN) — Welligt is hij een voorvader van den bij *Vasari* genoemden ARRIGO FIAMINGO, dat HENRICUS VAN MECHELEN — Zie aldaar. — moet beduiden, en die in de tweede helft der XVI. eeuw heeft gebloeid.

MECHELE (PHILIPS VAN) vond ik als *kunstschilder, met zijne familie*, vermeld, op de lijst dergenen die, door den Graaf van Leycester, bij besluit van den 20. Augustus, 1586, te *Utrecht* geteekend, verlof verkregen, om zich van *Antwerpen* naar *Zeeland* te mogen begeven. Zie blz. 34, der *Kronijk van het Historisch Genootschap, te Utrecht, 1852, Tweede Serie.*

MECHELEN. (HENRICUS VAN) Zie op FIAMINGO, (ARRIGO) en MECCLE. (HENNEQUIN VAN)

MECKEN. (ISRAEL VAN) Welligt is er over geen kunstenaar meer in den blinde geschermd, dan over die onder den vermelden naam: vooreerst over de spelling van den naam; ten tweede over het land en de plaats der geboorte, ten derde over het gelijktijdig bestaan van twee personen van dien naam, en ten vierde over de werken van den vader of zoon van dien naam. Het valt niet te ontkennen, dat de vreemden, in de laatst-verloopen tijden, zich, méér dan wij, hebben onledig gehouden met de geschiedenis der werken van de oude kunstschool der XV. en vroegere eeuwen, en wel voornaamlijk wat de *Houtsneê- of Vormsnijkunst* van dien tijd betreft, tencinde deze te gelijk met de *Incunabelen*, als de ware bronnen daarvan, te ontdeeken, en aan de toekomst terug te geven. Hierdoor hebben onderscheiden vreemde auteurs, in het onzekere verkerende, verschillende namen aan dezen meester gegeven, en vermeend, teregtwijzingen te hebben moeten doen, doch die even zooveel afwijkingen van de waarheid deden ontstaan. Niet minder dan twaalf onderscheiden namen zijn voor dezen kunstenaar gebezigd, als: MECK, MECKEN, MECHELEN, MECKENEN, MEESTER, MEKENICK, METRO, MENTZ, VAN MECHELEN, DE MALINES, MECHLIENSIS, DE MAYENCE, NOGUNTIUS, DE MUNSTER, die in verschillende talen voorkomen. — Hij-zelf heeft onder het portret van ISRAEL, den Oude, geschreven: *Figuracio facierum Israhelis et Ide, eius uxoris*, en verder ISRAEL VAN MECKENEN, *Goltsmit.* — Op de prent, *De ondertrouw van de Maagd*, staat: ISRAEL VAN MECKEN. — Volgens *Bartsch* is men algemeen overeengekomen, dat de eerste den doopnaam, de tweede de geboorteplaats moet aanduiden, hoewel sommigen van meening zijn, dat, of de eerste, of de tweede de geslachtsnaam moet zijn, welk een en ander mogelijk kan wezen. — De twee door hem gesneden namen zijn bijgevolg de eenige, die tot zekeren leiddraad moeten dienen, om zijn geboorteoord te kunnen ontdekken, zoodat het aantal opgegeven namen, die van plaatsen zijn afgeleid, vervallen; want, dit is zeker, dat sommigen hem op Nederlandsch grondgebied hebben te huis gebragt, dewijl er geen het minste spoor aanwezig was, om een der vroegste graveurs tot de eer van het buitenland te brengen. De genoemde *Bartsch* heeft, volgens zijne wijze van zien, enkel naar het stadje *Bocholt*, als de eenige bekende baak, gezocht naar eene plaats, die in overeenkomst met *Mecken* of *Meckenen* was te brengen, en *Megen*, aan de Maas, drie uren boven 's *Hertogenbosch*, daarvoor aangewezen, meldende, dat de inwoners dit ook *Meghen* of *Mecken* noemen, en dat het niet ver van *Bocholt* in het Munstersche gelegen is. Ook de verdienstlijke vertaler van het I. deel van *Rathgeber's Geschiedenis der Nederl. Schilder-, Houtsneê- en Graveerkunst* enz., *Amsterdam*, 1844, in 8°., bevestigt en vereenigt zich met deze geographische eu

geschiedkundige verklaring. — Ik mag wel vragen, of er dan geene oude goede landkaarten meer voorhanden zijn, om die zaak nog eens met belangstelling na te gaan; ik heb mij deze moeite getroost, en ben, zoo ik meen, er in geslaagd, om al deze droomerijen en welke elk kan nagaan, te doen eindigen. *Boeholt* ligt niet dicht bij *Megen*, maar er zeer ver van verwijderd, en hier zou *Meehelen*, in het graafschap van 's Heerenberg, tussehen *Emmerik*, *Aholt* en *Rees* gelegen, wel op den voorgrond liggen, om geheel met den loop der geschiedenis van onzen kunstenaar in overeenstemming te komen; doch men heeft nog *Macken*, in het land van *Cuyk* gelegen, dat een derde gedeelte minder ver van *Boeholt* is verwijderd dan *Megen*; en, eindelijk, is in het graafschap *Megen* zelf nog gelegen *Machereu*, welke namen veeleer tot dien van *Mecken*, of *Meckenen*, zijn te brengen, dan *Megen*. Het is niet aan te nemen, dat de verbastering van den naam *Megen* immer tot die van *Mecken* kon overgaan, omdat de naam *Megen* ook die van het graafschap van dien naam is, even als *Cuyk*, *Ravesteyn* enz. bij de bewoners geen verwarring kunnen geven, en stellig niet om in den tongval de *G.* voor eene *C.* te verwisselen, en *Megen* voor *Mecken* of andersom te noemen. Mijne meening is in tegenspraak met al de auteurs der Kunstgeschiedenis, over de geboorteplaats van *J. VAN MECKENEN*, en later vond ik dat andere schrijvers, buiten de Kunstgeschiedenis, op dit artikel met mij van hetzelfde gevoelen zijn. Zoo lees ik bij *J. Niesert, Pfarrer zu Velen, und Vikar zum H. Aegidius, in Munster*, in zijn Werkje *Literarische Nachricht über die erste zu Köln gedruckte Niederdeutsche Bibel u. s. w.; Regensburgh in Munster, 1825*, — waarin hij den druk van 1470 nagaat, en de vervaardigers van de houtsnêcfiguren in verband beschouwd met wat door de Kunstlitteratoren over *FRANS VAN BOECHOLT* EN *ISRAEL VAN MECKENEN*, die ze hebben vervaardigd, berigt is, op blz. 14 het volgende: „zooveel is echter zeker: er leefden, in de tweede helft der XV. eeuw, twee *ISRAEL'S VAN MECHELEN* in de stad *Boeholt*, vader en zoon; de vader was een goudsmid en plaatsnijder; de zoon was echter een schilder en plaatsnijder; *Meeheln* is, waarschijnlijk, *ISRAEL'S* geboorteplaats, zijnde een klein dorp in het graafschap 's Heerenberg, aan de Zutphensehe en Kleefsehe grenzen, niet ver van de stad *Boeholt* verwijderd.” — Deze auteur, die in en bij de genoemde plaatsen, waarschijnlijk, het best van al de schrijvers over onzen kunstenaar bekend is, heeft voor mij het meeste gezag, te meer, daar hij verklaart, alles te hebben nagegaan, wat in de kunstgeschiedenis daarover is geschreven, en bijgevolg met zorg de waarheid heeft opgespoord, zoodat ik mij wel kan vereenigen met *Meeheln*, als geboorteplaats, behoudens die speling, terwijl *Macken*, in het land van *Cuyk*, ook zou kunnen voldoen aan de opgave, niet ver van *Boeholt* gelegen, hoewel de eerstgenoemde plaats maar half zoo ver van het gemelde stadje is verwijderd. Door al het aangehaalde komt dus *Megen* als geboorteplaats van *ISRAEL VAN MECKEN* te vervallen. — Uit het reeds vermelde portret van *ISRAEL, den Oude*, en van zijne vrouw *Ida*, blijkt, dat deze de Vader was van *ISRAEL, den Jonge*; die prent stelt hem voor op de linkerzijde der plaat, ongeveer van voren te zien, een weinig regts gewend, naar zijne vrouw, die genoegzaam van voren te zien, en een weinig naar haren man gekeerd is. — Eene andere prent, voorstellende *ISRAEL, den Jonge*, is een borststuk, drie-vierde naar de rechterzijde gewend. Hij draagt een zeer langen baard, zijn hoofd is gedekt met een tulband; van onder staat *ISRAEL VAN MECKENEN, Goltsmit*. Daar het nu, historisch beschouwd, kan worden aangenomen, dat het dragen van baarden in de Christenwereld, omstreeks dien tijd meer in gebruik is gekomen, en wel onder *Paus Julius II*, in 1503, zoo zou dit nog niet tot bewijs voor

het portret van *den Jonge* kunnen strekken, want het gemelde jaar wordt voor dat van zijn overlijden aangenomen, en in *Bocholt* zal Rome's gebruik, of liever mode, toch wel niet zoo schielijk zijn overgewaaid, dat hij zich nog in dat jaar met een zeer langen zwaren baard heeft kunnen afbeelden. Immers, deze mode is vrijwillig ingeslopen, want Franciscus I., van *Frankrijk*, heeft toen eerst zijn baard lang, en zijn hoofdhaar kort gedragen, nadat hij, bij een Driekoningen-feest, te *Romorantin*, in *Berry*, uit kortswijl en vermaak, een aanval met sneeuwballen deed op de woning van den graaf de *Saint-Pol*, die op dezelfde wijze zich verdedigde met een aschbeugel; doch een domkop smeedt, uit onvoorzigtigheid, met een stuk brandhout, hetgeen ongelukkig zoodanig het hoofd des konings kwetste, dat al zijn hoofdhaar, bij de geneeskundige hulp, moest worden afgesneden; en alstoen mede gebruik makende van deze omstandigheid, volgde hij de Italiaansche mode van kort haar en langen baard. Zie *De Mezeray, Histoire de France* etc., en *Lenoir, Description des Monumens Français* etc.; *Paris*, 1811, p. 158. Deze is in 1515 Koning geworden, en dit geval kan nog wel eenige jaren later zijn voorgevallen, en bewijst, dat niet al de Christenvorsten dadelijk Julius II. zijn gevolgd, zooals de meeste berigten luiden. Ik, voor mij, stel even goed, dat het gebaarde portret van den vader kan zijn, aangezien de gemelde mode in *Duitschland* allermint als een hooge wenk tot navolging werd beschouwd, en men kan bijna zeker houden, dat bij het Germaansche volk zulks geheel naar eigen verkiezing is opgevolgd; immers, van de vorsten ging alles voor de onderdanen uit, en de afbeeldingen van de Hertogen van *Saksen*, zooals die van Frederik III., geboren 1463, en van Johan Frederik, geboren 1503, zijn allen met baarden, volgens de schilderijen van *LUCAS CRANACH*; daarentegen, is door denzelfden schilder het portret vervaardigd van *Johan Ernestus*, uit hetzelfde Huis, op zijn 32. jaar, en die geheel baardeloos wordt voorgesteld, in 1553. Zie *Historical account of the House of Saxony* etc. by *Frederic Shoberl*; *London*, 1816, in 8°., p. 64, 90 en 93. — Ik heb mij deze uitweiding veroorloofd, omdat het noodig was, de uitzonderingen op een heerschend gezag, aan te toonen, teneinde zodoende daartoe te komen, dat het portret met den baard dat van den Vader moet zijn, want daaronder wordt alleen gevonden *ISRAEL VAN MECKENEN, Goltsmit*, hetgeen strookt met het bovenaangehaalde berigt van *Niesert*, zoodat de zoon, die meer kunstenaar was, deze afbeelding geheel heeft vervaardigd, en ook die van hem en zijne vrouw, boven vermeld, waaronder staat *J. v. M.*, welk teeken aan den zoon wordt toegekend, terwijl de vader op zijne houtsneden alleen *J. M.* heeft geteekend. — *Rathgeber* meent, dat in *Bocholt* maar één *ISRAEL VAN MECKEN* heeft bestaan, omdat in de Rekeningen van die stad maar slechts een *VAN MECKENEN* voorkomt, doch dit zou nimmer daaruit zijn af te leiden. Want, zoo elke opvolger denzelfden naam voerde, zoo als deze vader en zoon, dan zou in die Rekeningen, eeuwen lang, de een achter den ander kunnen voorkomen, zonder dat men immer de personen vermogt te onderscheiden of aan te duiden; maar, naar mijn inzien, is al het aangevoerde een bewijs, dat het *de Jonge* moet zijn, die in die Rekeningen voorkomt, als: „*ISRAEL* betaalde 1482, weiloon voor twee koeijen. In de jaren 1484—1486 was hij medepachter eener gemeenteweide. Verder worden in 1488, uitgaven voor vervaardigd zilverwerk vermeld. In 1490—1492 *Yde (Ida) ISRAEL'S hufrou*; in 1493, betaalde *ISRAEL VAN MECKENEN* twaalf guldens achterstallige schatting, en werd met den Stadsregter als gast uitgenoodigd bij een maaltijd, ter gelegenheid der verkiezing van Stads-schepenen gegeven. Onder 1497 en 1498 worden uitgaven, voor vervaardigd zilverwerk vermeld. Dat *ISRAEL* na 1498 in de Rekeningen niet meer voorkomt, kan toevallig

zijn." Zie *Annalen der Niederländischen Malerei u. s. w., von G. Rathgeber; Gotha, 1842, in f°, S. 25.* — Hoe de Vertaler van het genoemde Werk, in *Aanteekening Q*, blz. 381, door redeneringen, die op historische bewijzen zouden moeten rusten, kan vermoeden, dat onze ISRAEL tot de Joodsehe godsdienst behoorde, kan ik niet begrijpen, of dat immer door het aangevoerde daarvoor een schijn van grond kan bestaan. — Zonder hier in eenige uitweidingen te treden over het mogelijke in andere gevallen, zal het genoeg zijn, tot wederlegging van het gestelde, alleen te melden, dat 1.) uit de Stads-Rekeningen blijkt, dat hij *Burger van Bochoft* was, en dat kan een Jood in die jaren niet geweest zijn; 2.) dat de aard van zijn kunstbedrijf, hoe bekwaam bij ook was, voor hem juist zooveel hinderpalen zou opgeleverd hebben, als de voordeelen, die daaruit moesten ontstaan: want, welk Christen zou, in die dagen, Evangeliewerk uit de hand van een Jood hebben willen ontvangen, en wat meer is, welk Israëliet zou toen vrijwillig zich daarmee hebben willen afgeven? Geen voorbeeld is mij bekend, dat een Jood, te midden van het Christendom, destijds het vak der Beeldende Kunsten, zoo als die toen bijna uitsluitend christlijk werden beoefend, heeft gehanteerd; 3) ben ik van meening, dat de naam ISRAEL wel tot den geest van het Oude Verbond behoort, maar niet, dat die naam in den geest van het Nieuwe is uitgesloten, en zulks een zeker kenteeken zou opleveren, of deze of gene tot het Joden- of Christendom behoort. Want waarom kan een Christen niet even goed ISRAEL gedoopt zijn, als dat hij Abraham, Izaïk of Jacob zou heeten? Tot bevestiging mijner meening, is het volgende genoeg: CAUDE en ISRAEL HENRIET, vader en zoon, waren vermaarde glassebilders onder de regering van de Koningin-moeder, Maria de Medicis, te *Parijs*. ISRAEL SILVESTER, de beroemde schilder en plaatsnijder, werd door Lodowijk XIV. boog geacht, die hem eene woning in de Louvre gaf, en wiens zoon, de Daupin, hij in de teekenkunst moest onderwijzen; kan deze een Jood zijn geweest? Ook bij ons, te *Dordrecht*, was, in de tweede helft der XVII. eeuw, ISRAEL COVYN, een kunstschilder. — Zie aldaar. — enz. Zoo ik voorbeelden buiten de kunstwereld wilde aanvoeren, zou het getal legio zijn, weshalve men, naar mijne meening, door het hier aangevoerde, deze Noot van den Vertaler als niet geschreven beschouwen moet. — De werken van den vader of van den zoon zijn op zich-zelve zeer moeilijk te onderscheiden; zelfs *Bartsch* vereenigt zich niet met de meening van den Abt *Zani*, dat de naammerken J. M. van den vader, en J. V. M. die van den zoon zouden wezen, daar er veel prenten zijn, welke hij aan het geoefende en onbevooroordeelde oog ter beoordeeling onderwerpt, om het onderscheid der werken te kunnen aanwijzen, van die met gemelde merken zijn bestempeld, en noemt daarbij op *De Kruisdraging*, Nr. 22. — *De Geknielde Maagd*, Nr. 45. — *De Maagd gezeten in eene kapel*, Nr. 46. — *St. Catharina*, Nr. 124. — *De Zaligmaker*, Nr. 143. — Verder is al het voor en tegen van dien aard zóó uitgebreid, dat ik den lezer verder verwijs naar gemelden Auteur, als ook naar *Nagler* en *Brulliot*, omreden dat er, in het laatst der voorgaande eeuw, zekere OEOERGE WOLFGANG KNORA, een middelmatig graveur en kunsthandelaar, te *Neurenberg* is geweest, die meesterlijk de kunst heeft verstaan, om op oude prenten, met daartoe vervaardigde stempelmerken, de namen te drukken van die meesters, wier werken gezocht en het meest in trek waren, en het is te vermoeden, dat er nog wel andere Collega's in dit vak zullen hebben bestaan en nog voortdurend bestaan, zoo als *Heincken* zulks op *VAN MECKEN* vermeldt, en waardoor het voor mij ook moeilijk is, zonder de voorwerpen te hebben gezien, eenigen grond bij te brengen, om dit een en ander toe te lichten. — In den *eersten druk* van den *Nederduitschen Bijbel*. te *Keulen* verschenen, in

1470, en in dien van *Anton Koberger*, van het jaar 1483, zijn de prenten door ISRAEL VAN MECHELEN EN FRANZ VAN BOCHOLT vervaardigd, naar het oordeel van bevoegde onderzoekers, die ze allen aan Nederlandsche kunstenaars toekennen. Zie den gemelden *Niesert*, S. 13.— *J. Harzheim*, in zijne *Bibliotheca Coloniensis, Colonia*, 1747, in f^o, p. 212, vermeent, dat zekere MARTINUS STOCK ook de hand hierin heeft gehad, hetgeen mogelijk is; maar dan is dit niet minder of meer dan de bij ons bekende MARTIN SCHOON, die zich schreef HIPSCH MATIN SCHONGAUER *Maler* 1483. — Zóó verminken zulke geleerden de kunstgeschiedenis — doch dit werd wederlegd, dewijl het Nederlandsch werk is. Zie den genoemden *Niesert*, S. 13 enz. — Nog meldt de genoemde auteur, dat in de kerken te *Munster* oude schilderijen aanwezig zijn, stellig zeker van ISRAEL. — In de *Galerij*, te *Schleisheim*, is eene schilderij van ISRAEL, voorstellende: *De Zaligmaker tusschen de H. Maagd en St. Jan*, meer dan halve figuren; boven in dat stuk bevinden zich drie weenende Engelen, en omlaag, *Twee kleine biddende figuren*. Zie *Catalogus der Galerij van Munchen en Schleisheim*, door *De Manlich*, Deel III, Nr. 1438. — In de *K. K. Galerij*, te *Weenen*, onder Nr. 13, op p. 234 van den *Catalogus*, *Basel*, 1784, is eene schilderij in twee afdeelingen, waarvan op ieder een geestelijke *Donnikaner*, met een *Heilige naast hem*, is afgebeeld; de geestelijke op het regtsche stuk bespeelt een orgel, dat op eene tafel is geplaatst, en waarbij een engel, met een blaasbalg, den wind aanvoert. De andere geestelijke bespeelt de harp; men leest van onder op de schilderij deze woorden van den Psalmzanger: *In cordis et organo laudate Deum; Psallam tibi in cythara, laus Israel*; dit stuk is op pannel, h. 1 vt. 4 dm., br. 1 vt. — *Bartsch* vereenigt zich niet met de meening in de beschrijving, door den *Catalogus* dezer Galerij vermeld. Zie *Brulliot, Dictionnaire de Monogrammes etc.*, p. 937; en verder eene lijst der Werken in *Rathgeber*, S. 25, in f^o. — De beide ISRAEL's hebben in de XV. eeuw gebloeid, en de jaarmerken, die op hunne graveerwerken — doch zeer weinig — voorkomen, zijn van 1450—1500. De *Jonge* stierf 13. Maart, 1503, volgens het *Opschrift der Grafzerk*, in de kerk, te *Bocholt* (thans niet meer aanwezig, doch waarvan de teekening in het *Britsch Museum* wordt bewaard). Zie *Rathgeber*, in f^o., S. 26, en ook de afbeelding bij *W. Y. Otley*, *The Italian School of Design etc.*, *London*, 1823, in f^o., p. 660. Doch in het Werk van denzelfden *Otley*, *An inquiry into the origin and early history of Ingraving*, II. p. 601, komt deze afbeelding ook voor, en daar staat op de grafzerk: „*Inde: jaer: unses: heeren: in: V: en: IIIJ: up: Sinte Mertyns: avond: starf de: erber meister: ISRAHEL: vā MECKNE: syn: siele: roste in: vrede.*” Hier komt geene vermelding, òf van *den Oude*, òf van *den Jonge* voor, en schijnt zulks naar eigen meening er bijgevoegd, zoodat ik voor mij, te dien aanzien, nog geene zekerheid heb, voor wien de grafzerk is geweest, die even goed, volgens de bekende jaren, voor den vader van ISRAEL, *den Jonge*, kan gediend hebben. Mijn vermoeden werd door het volgende versterkt. Op de verkooping der nagelaten teekeningen van *Goll van Franckenstejn*, *Amsterdam*, 1833, blz. 90 van den *Catalogus*, Nr. 4, was van HEM: *De Doop en het Vormsel van een kind*, eene voorstelling van zes beelden; fraai met de pen en O. I. inkt, door ISRAEL VAN MECKEN, 1517. Zoo dit jaartal juist is, dan zou *de Jonge* niet in 1503, zoo als gemeend wordt, zijn overleden. Aan bedrog is hier niet te denken, want dan zou men wel bij een jaartal vóór dat van 1503 gebleven zijn. Kan nu dit jaartal van de grafzerk op *den Oude* moeten doelen? In dat geval zou de teekening wel van *den Jonge*, en alzoo van 1517 kunnen wezen. — Van de werken der beide ISRAEL's zijn voorhanden en te bekomen, volgens *Weigels, Kunst-Catalog*, de volgende, als: Nr. 394. *De*

afneming van het kruis. — 395. *De Orgelspeler.* — 5005. *De Mis van den II. Gregorius.* — 5006. *De Moorendans*, beroemde prent; in het midden, de Maagd Maria, aan hare voeten een nar en sluitspeler; die aldaar op 30 Thaler staat genoteerd. — 6905. *De Steeniging van den II. Stephanus.* — 6906. *De II. Antonius.* — 6907. *De II. Martinus.* — 6908. *De II. Sebastiaan.* — 6909. *Het booze wijf, dat haar man slaat.* — 6910. *De Zangeres en de Luitspeler.* — 6911. Eene versierde voorletter, met een *Kampende wilde*, voorgesteld. — 7625. Teekening: *De dood van Maria*, ordonnantie van 13 figuren. — 14891. *Portret van den Ouden ISRAEL VAN MECKEN en zijne vrouw.* — 14892. *De lijdende man, in het graf staande.* — 14893. *Het verliefde paar.* — 16439. *De Afneming van het kruis*, — anders dan Nr. 394 — op zijde de moordenaars, regts van den krijgsman te paard, die naar den moordenaar slaat; ordonnantie van 8 figuren; bij *Bartsch* niet vermeld. — 17514. *Twee Apen met hunne jongen*, — en Nr. 17515. *Twee elkaër liefkozende Apen.* — Opgave tot 1850, of van de 21 afdeelingen. — Verder vindt men bij *Nagler* van beide deze ISRAEL'S VAN MECKEN, die altijd heiden met Gothische letters J. M. en J. v. M., als ook ISRAEL v. M. hun werk hebben be- teekend, niet minder dan 318 gravuren vermeld, waarvan er 217 beteekend en van 217 tot 236 niet beteekend zijn, en de verdere tot 318, als een aanhangsel opgegeven van en in den trant van VAN MECKEN'S graveerwerk. In de 8°-uitgave van *Van Mander* vindt men, op plaat E., Nr. 1, een *portret van een ISRAEL VAN MECKEN*, doch onbepaald van wien van de twee.

MEEK'REN. (JOH VAN) In een 8°-Boekwerkje, getiteld: *Jacob Heibloeq, Amsterdamsche Parrago Latino-Belgica, of Mengelmoes van Gedichten enz. Amsterdam 1662*, zijn eenige prentjes en de titel door hem geteekend, doch zonder naam van graveur. — Meer is mij van hem niet voorgekomen.

MEEL. (JOHAN) Zie MIEL. (JAN)

MEELE. (MATHEUS DE) Hoewel ik hier, op dit artikel, geene aanmerkingen of bijvoegsel noodig acht, kan ik toch niet nalaten, eene fout, door *Van Gool*, in zijne beschrijving op DE MEELE begaan, om het aardige daarvan, en waardoor men hem beter leert kennen, te wederleggen. Ik laat hier *P. Terwesten*, Ms. spreken: „MATTHIAS of MATHEUS DE MEELE, gebooren te 's Gravenhage, A^o. 1664, was een braaf portretschilder, als hebbende ook diverse jaren te Londen, by den Ridder NIETER LELY zich in de kunst geoeffend; vervolgens hier geretourneert en getrouwt zynde, is anno 1715 en 1717, wel op de zoo genaamde *blaffer*, of 't dubbeld getal van Hoofdmannen der Confrerie gekomen en voorgesteld, naar het blykt niet uyt eene Nominatie *hy ooit daartoe geeliceert* is geworden; dus *Van Gool* in zyn levensbeschryvinge zeer abusief en ongegrond aangemerkt heeft: „dat DE MEELE, *hoofdman* der Confrerie geworden en geweest zou zyn, zonder zelfs een lid of confrater derzelve te wezen,” dat mede geheel bezyde de waarheid is, terwyl het niet alleen consteert, dat DE MEELE *Regent der Teeken-Academie*, maar ook *Confrater der Confrerie geweest is*, en hetwelk *Van Gool*, zoo hy maar de moeite van navragen had willen doen, en niet te zeer op zyn geheugen vertrouwt had, meede had kunnen weten: niet te min het egter zeker is, *Van Gool* zoo *wel de redenen heeft gheoord, en dus geweeten*, waarom DE MEELE nooit geen Hoofdman der Confrerie is geworden, als hy van *zich zelfs wist, waarmede dat hy nooit daartoe verkozen is*; schoon nogtans de redenen omtrent DE MEELE niet personeel, zooals ten dien opzigten van *Van Gool* waren; na het gemelde *abusif voorgeeven van genoemde Van Gool* (alleen ten respecte der Confrerie-kamer en derzelve oude regenten, dat die niet zoo onbezonnen en tegen de orde der gemelde Kamer gehandeld hebben, als *Van Gool* zich echter schynt

verbeeld te hebben en aan de wereld heeft willen doen zien:) *dan aangemerkt en wederleyt te hebben*, zoo dient voorts nog omtrent gemelde DE MEELE, dat dezelve eindelijk alhier in den jaare 1734, oudt zynde 60 jaaren, *overleden is.*"

MEER (JEAN DE) was een beroemd beeldhouwer van *Doornick*, die, in 1480, te *Brussel* bloeide, en te gelijk met den vermaarden JEAN VAN BOGAERDEN aldaar, vele werken vervaardigd heeft. Zie *Le Comte de Laborde, Les Ducs de Bourgogne etc. Paris*, 1849, in 8°, *Introduction*, p. LXXXI.

MEER, (*Delfsche* VAN DER) Zie VERMEER. (JOHANNES)

MEER (G. VAN DER) *de Jonge*. In den *Catalogus van Joannes de Bosch, Amsterdam*, 1785, bl. 85, Nr. 823, komen voor: *Twee schaapjes*, door G. VAN DER MEER geteekend. Ik moet vooronderstellen, dat dit eene fout is, te meer, daar er bijgevoegd staat: *de Jonge*. Zie mijne meening daarover op MEREN. (GILLIS VAN DER)

MEER (JACOB VAN DER) wordt bij de meeste vreemde auteurs genoemd, en alles, wat zij van dien JACOB zeggen, behoort bij het levensberigt van den Utrechtschen portretschilder, JOHAN VAN DER MEER. — Zie aldaar. — Tot heden is mij nog geen JACOB VAN DER MEER, als kunstenaar, voorgekomen.

MEER, (JAN, of JOHAN VAN DER) *de Oude*, vader van *den Jonge* van dien naam, werd, te *Haarlem*, in 1628, geboren. Het is niet bekend, bij wien hij de kunst geleerd, maar wèl, dat hij nog jong zijnde, in gezelschap van LIEVE VERSCHUUR, *Italië* bezoekt heeft. Bij zijne terugkomst in *Holland*, vond hij den meesten bijval en aanmoediging voor zijne werken. Hij schilderde landschappen, met vee en figuren, en zeehavens. Zijne zeestukken worden bijzonder geëerd, als waarop de verschillende vaartuigen zeer naauwkeurig geteekend, de booten ligt en vlottend, met het water helder en doorschijnend, geschilderd zijn. Zijn toon is warm en fijn, en daarbij heerscht een sebitterende zonnegloed in de kleur, die ons aan de zeehavens van CLAUDE doet denken. Hij heeft ook, met het beste gevolg, bataljes geschilderd, waarin de figuren en paarden, vol vuur en werking, geteekend zijn. Op zijne werken wordt aangemerkt, dat zij van een al te zeer heerschenden blaauwen toon zijn in de wijkende partijen, een eigenschap, niet ongewoon bij hen, die in *Italië* gestudeerd hebben, alwaar de natuur gewoonlijk die kleur in den dampkring veroorzaakt, doch zijnde deze in meer noordelijke gewesten onbekend. Hij is te *Haarlem*, in 1691, overleden. — Deze *Oude* VAN DER MEER is reeds door *Van Gool* aangeroerd, die op het berigt van *den Jonge* nopens dien naam zegt: „Zyn vader, wiens naamgenoot hy was, en die my als een braaf landschapshilder opgegeven is, schoon hy denzelve niet sehynt te zyn, daar *Houbraken* van spreekt in zijn 3. deel, p. 291, (den Utrechtschen JOHAN VAN DER MEER) en van wien ik ook anders niet weet te melden, heeft hem in de kunst onderwezen.” — Vreemd is het, dat *Immerzeel* dezen kunstenaar niet afzonderlijk behandelt, maar hem met den genoemden Utrechtschen VAN DER MEER verwart, dewijl toch de vreemde schrijvers hem wel deugdelijk onderscheiden van de anderen van dien naam. — *Bryan* heeft in zijne geboorteplaats misgetast en *Schoonhoven* daarvoor opgegeven, dat ook al op den Utrechtschen portretschilder doelen moet. — Zie aldaar.

MEER, (JAN VAN DER) *de Jonge*, van *Haarlem*, is reeds door *Immerzeel* vermeld, doch er wordt geen geboorte- of sterftijd opgegeven. Op de door hem beteekende geëtste prenten staat, als laatste jaartal, zoo als gemeld wordt, 1679 en 1680; ik voeg er bij, dat ik onder de etsen, door den kunstbeoefenaar ANTHONY VAN DER HAER vervaardigd, er eene bezit, zijnde een fraai *landschap met vee* enz., in f^o., naar de teekening van J. VAN DER MEER *invenit*, 1704, door hem in 1772 zeer fraai uitgevoerd, zoodat men nog 24 jaren aan zijn bekenden

levensloop kan toevoegen. Hoezeer zijne etskunst, ook om hare zeldzaamheid, bij de liefhebbers in waarde wordt gehouden, is gebleken uit het geëtste prentje, bekend onder den naam van het *Liggende schaap*, 1685, h. 3 dm. 9 str., br. 4 dm. 8 str. Rijnl., dat, met het *Sttaande schaap*, op de verkooping van den Graaf van *Fries*, *Amsterdam*, 1824, met f 48 werd betaald, en op de Kunstveiling van *Friedländer's* nalatenschap, te *Leipzig*, in 1853, voor 50 Thlr. 15 sgr. verkocht werd. Zie *Beiblatt zu dem Deutschen Kunstblatt*, 1853, Nr. 3.

MEER, (JOHAN VAN DER) de bekende Utrechtsehe portretschilder, staat reeds bij *Immerzeel*, doch met een ander van dien naam verward, en moet afgescheiden worden van de Haarlemsche schilders, vader en zoon, van dien naam, hetwelk ik hier met nadruk vermeldt, om verdere misvattingen te voorkomen, dewijl *Nagler*, die *d'Argenville* gevolgd heeft, zijne geboorte, te *Haarlem*, in 1628, stelt, doch dat voor den *Ouden van der Meer* wordt opgegeven, en niet voor onzen *Johan*, van wien zulks niet is bekend. *Van Eynden* en *Van der Willigen* berigten, dat hij tot dit geslacht behoorde, en zijne ouders en voorouders van *Rotterdam* afkomstig waren, en dat door het geslachtsregister wordt bevestigd, dat al zijne bezittingen, bij de Fransche invasie, in 1672, zijn vernield. — Een zijner voornamestukken, voor de vergetelheid bewaard, berust in het *Gesticht van Renswoude*, genaamd het *Fundatie-huis*, te *Utrecht*, en hetgeen vroeger aan het Stads-Ambachts-Kinderhuis, daarbij gelegen, behoorde, voorstellende een zeer groot, deftig *Regentenstuk*, door hem geschilderd, krachtig van kleur, en goed geteekend, allen levensgroot, ten voeten uit, en waarbij hij mede zich-zelfen, als ook Regent zijnde, heeft afgebeeld. — Ik vond in het *Gildeboek van St. Lucas*, te *Utrecht*, op het jaar 1664 ingeschreven: „*JOHAN VAN DE MEER*, Deken, Kunst-schilder, Raed in de Vroedschap dezer stad.” Deze inschrijving schijnt laat te zijn geschied, doch hij is ook laat tot de kunst overgegaan „want zyn ouders hadden hem tot de taalgeleerdheid opgewiegt,” zegt *Houbraken*, als ook dat „hy tot *Schoonhoven* geboren is en wel den meesten tyd van zyn leven daar gewoon heeft.” — Hieruit volgt, dat de bijvoeging „Raed in de Vroedschap,” in het *Gildeboek*, na de herstelling en verandering der regering, in 1673, is geschied, als zijnde hij de partij van Oranje toegedaan, en als zoodanig tot die betrekking verkoren, want anders werden de Vroedschappen alleen uit de ingeboren burgers benoemd. Dit was eelster eene schrale vergoeding voor zijn geleden verlies, want hij had een voortrefflijk bloem- en fruitstuk door *JAN DAVIDSZ. DE HEEM* laten schilderen, waarvoor hij hem f 2000 betaald had; dit stuk aan de woede der Franschen onttrokken hebbende, deed hij het *Portret van Z. H. den Prins van Oranje*, in een bloemkrans schilderen en zijne Hoogheid, met verzoek om eenige vergoeding voor zijne geleden schade, aanbieden. Tot belooning, als Raad te *Utrecht* benoemd, waar men met hem verlegen was, miste hij zijn doel; daarna verkreeg hij het Tolle-naars-amt, of Controleurschap aan *de Vaart*, anders *Vreeswijk* genaamd. — Zie *Houbraken*, op gemelden *DE HEEM*.

MEER. (NICOLAAS VAN DEN) Deze zou, volgens de opgave in *Winkler's Catalog*, een kunstschilder en etsger geweest zijn, die, in de XVII. eeuw, te *Amsterdam*, bloeide, terwijl daarin het volgende, aan hem toegekend, aldus vermeld staat: het *Titelblad* voor het Werk van *J. Barueh, Jacobs zegen*, naar *A. HOYDYCK* (?) — 12 stuks *Allegorische Vignetten*, beteekend *N. v. D. MEER inv. et fec.* — Het is wel waarschijnlijk, dat *Winkler*, bij vergissing, een *NICOLAAS* heeft gemaakt, wat *NOACH* zijn moet. — *Nagler* maakt er de opmerking bij, dat deze en *NICOLAAS* één-en-dezelfde persoon zal moeten wezen, hoewel er eene eeuw tusschen hen beiden ligt. Nu moet ik vragen waarom? dewijl hij-zelf een *NOACH*, den *Jonge*, opvoert; bijgevolg heeft

er immers een *Oude* bestaan, die wel op het laatst der XVII. eeuw kan gebloeid hebben.

MEER, (NOACH VAN DER) *de Oude*. Zie op MEER. (NICOLAAS VAN DER)

MEER, (NOACH VAN DER) *de Jonge*, is door *Immerzeel* vermeld, die tevens de prenten met historische voorvallen van zijn tijd, en ook die, voor voornamen Bockwerken, door hem vervaardigd, heeft beschreven. Ik moet er nog eene prent bijvoegen, die in de kunstportefeuille eene blijvende plaats zal beslaan, namelijk, *Eene Dorpschool*, waarin de onderwijzer op een hooge bank is gezeten; bij hem staat een meisje, dat hare les opzegt, en een jongen, tegen den ring te zien, die zijne beurt schijnt af te wachten; daar naast is een jongen gezeten, die op zijne knieën schrijft; op den tweeden grond een aantal kinderen; dat alles is in een eigenaardig schoolgebouw afgebeeld, waarbij roede en plak niet zijn vergeten; JAN STEEN *pinx.* n. v. d. MEER, *Junior fecit*, en in de marge: *De Schoolmeester met de plak, naar JAN STEEN*, met een vierregelig vers, eindigende: „Het is een pedante gek, wiens plak zyn drift moet temmen.” enz. Deze prent is vrij goed en met zorg bewerkt, doch wat zwaarmoedig van toon uitgevallen; ook zijn de halve of zilvertinten niet genoeg in acht genomen. — Hij heeft ook Portretten gegraveerd, als dat van *T. J. G. van Essen, Predikant te Amsterdam*, naar J. VAN MEURS, in 1792, in f^o.; — zijn *eigen Portret*, staande voor een raam, waar een gegraveerde koperen plaat op ligt, enz., houdende in de rechterhand een graveerstift; op het raam staat n. v. d. MEER *Junior graveur*. In de marge n. v. d. MEER *Jun. fecit*, in 4°.

MEEREN (GEERAERT VAN DER). Zie MIERE. (GERARD VAN DER)

MEERHOUD. (T., of J.) Van dezen onvermeldten kunstenaar vond ik eene afbeelding van *Het kasteel te Heusden, in welstand*, door HEM *pinxit*, waarnaar eene prent in 4°. is vervaardigd door A. DE HAEN *del.* en A. VAN DER LAAN *fecit*, voorkomende in de *Beschryving van Heusden* enz. door J. van Oudenhoven, Amsterdam, 1743, in 4°, bl. 6. — Zijn sehildertraant is in de manier van J. VAN GOYEN, doch op verre na niet zoo fijn van toon.

MEERINK. (ALBERT) Ik bezit een hoogst-zeldzaam Bockje, in 4°, getiteld: *Beschryvinge en Uytlegginge der konstrycke Glazen binnen de Groote en Heerlycke St. Janskerck tot Gouda* enz., *Ibid.*, 1681, en in de laagst mogelijke, platte rijmen door Dirk Vermey beschreven. Zoo komt op bl. 16 voor, aan het slot van het X. glas: *Door DANIEL TOMBERG syn Konst alhier dit Glas — In beeter aensien quam, als het voorgaende was: — 't Welk ALBERT MEERINK's hand insetten op syn pas.* — In hoever nu MEERINK deel aan de kunst van dat werk heeft gehad, is mij niet gebleken, en of hij het geschilderde glas alleen verlood en in het kerkraam geplaatst heeft, — wat de bovenstaande woorden wel schijnen uit te drukken — weet ik evenmin; echter kent de schrijver hem zekere eer in zijne verzen toe, en daarom heb ik hem hier vermeld.

MEERMAN, (HENDRIK) een Nederlandsch portretschilder, die zich, omstreeks 1670, te Keulen opgehouden, en, aldaar, verscheiden voortreffelijke werken vervaardigd heeft. Onder deze behoort het *Beche'sche Familiestuk*, hetwelk hij in 1670 schilderde, en waarvoor hij 100 dukaten genoot. Het stuk stelt voor de, in 1636, naar Keulen gekomen *Wolter De Beche*, met zijne gade *Catharina Hergers*, eene geboren Keulsehe vrouw, benevens hunne tien kinderen, levensgroot. Nog voor weinige jaren werd het bij de gebroeders *De Beche*, afstammelingen van den gemelden *Wolter*, in hunne woning, op het Hof, Nr. 24, te Keulen, bewaard. — Naar MEERMAN's schilderwerk zijn eenige afbeeldingen in koper gebragt, als die van den Godgeleerde *Fabritius Bassacourt*, 1650, door P. DE ZETTER; —

De Fransche Predikant *G. Holton*, te *Amsterdam*, 1651, door A. CONRAD; — en anderen door W. J. DELFT. Zie *Merlo, Kunst und Künstler in Köln, u. s. v. Ibid.*, 1850, in 8°, die nog opgeeft JOHANNES HENDRIK MEERMAN, welligt zijn zoon, die in 1670, in het Schildersgild, te *Keulen* werd aangenomen; ook wordt hij onder de zoogenaamde vier-en-veertigen der Stads-raden genoemd. In 1696 was hij nog in leven, en oudste deken van het genoemde Gild.

MEERSCH (CLAEYSE VAN DER) was een kunstschilder, die, in het midden der XV. eeuw, te *Gent*, bloeide. In de Stads-Rekeningen van 1410, vindt men hem reeds als schilder en als Dekan van het schildersgild, en nog later, vermeld, als: „1465—66. Item, gheghoven ten bevelne van seepenen, TRIESTRAM VAN DEN BOSSCHE ende CLAEYSE VAN DER MEERSCH, schilders, met meer anderen haerlieder ghesellen, voor dweere van schilderen, dat zy ghemaect hebben, dienende ter *Blyder incomst* van onsen gheduchten heere, myn heere den grave van Charolois, naer 't verclaers van der cedula, met XIJS. gr. hemlieden ghegheven te dringhelde, VIIJ lib. XIX s gr.” Zie *Messenger des Sciences Historiques etc. Gand*, 1859, p. 193.

MEERSCH. (PASQUIER VAN DER) Deze kunstschilder staat in het *Register der Broederschap van St. Lucas*, te *Brugge*, ingeschreven op het jaar 1479—1480.

MEERTE (PETER) wordt bij *Immerzeel* en veel andere auteurs MEERT genoemd, doch onder zijn *portret*, door C. COUKERCKEN *feit*, en dat bij *De Bie* voorkomt, staat PETRUS MEERTE, *Pictor Bruxellensis*. *De Bie* zegt, „oud 42 jaren,” waaruit blijkt, dat, — af te leiden uit den tijd toen deze schreef (1661) — MEERTE in 1619 werd geboren. *Descamps* heeft zich dus niet veel vergist, die het jaar 1618 daarvoor opgeeft, hetwelk *Nagler* betwijfelt, op grond, dat het jaar 1621 op een zijner portretten voorkomt; doch alles komt neer op mijne eerste opgave; want, neemt men de Approbatie van 1662, die één jaar met den gegraveerden titel verschilt, tot grondslag, dan krijgt men weêr 1620.

MEERTEN, (Wed. A. B. VAN) geb. SCHILPEROORT. Deze in ons Vaderland met roem bekende Predikantsweduwe en schrijfster van menig Werkje, ten nutte der Jufferschap en ter dienste der opvoeding, waaraan zij haar leven wijdde, is, in 1852, in hoogen ouderdom, als Institutrice, te *Gouda*, overleden. Zij heeft ook de kunst beoefend, en op de Tentoonstelling, te *Gouda*, van hare Bloemstukken doen zien. — *Nagler* noemt haar ook onder zijne tijdgenooten. — Van haar gaat een *portret* uit, met eene groote muts op, door P. VELYN, in 12°. Zie nog *Mr. H. L. W. Lalau, Dichterlijke Hulde toegebracht aan de nagedachtenis van wijle Mevrouw A. B. VAN MEERTEN, geb. SCHILPEROORT, Gouda, 1853*, in 8°, en, *J. Herman de Ridder, De Weduwe A. B. VAN MEERTEN, geb. SCHILPEROORT, herdacht, Ibid.*, 1853, in 8°.

MEERTENS (ABRAHAM) wordt bij *Immerzeel* als bloem- en vogelschilder vermeld; ik voeg daar nog bij, dat hij ook landschappen en dorpsgezigten heeft geteekend, zooals blijkt uit de afbeeldingen, door hem, voor de gravuren, vervaardigd in het Werk van *J. Ermerins, Zeeuwsche Oudheden enz., Middelburg, 1780*, in 8°.

MEERTENS. (CLAES) was een kunst schilder, die, in het begin der XVI. eeuw, te *Utrecht* bloeide, blijkens het volgende Raadsbesluit: „Aert Tyelmanss. ende Aert Wilcmss. syn momboers gesciet over *Cornelia*, salige CLAES MEERTENS., die schilders onmundige dochter, die hy hadde by *Gerborch* zynen wyve. Borge Frans Boegert, Jan de Bruyn.” *Raadsdagelyksch Boek der Stad Utrecht, 1537*, bij *Dodt, Archief*, VII. deel.

MEESTER ANDRIES. In de *Thesauriers-Rekeningen der Stad Haarlem*, bl. 39,

verso, vindt men het volgende aangetoekend: „A°. 1456. MEESTER ANDRIES *de Goudsmyl* vervaardigde vier bussen voor de pijpen en trompetters; en in 1473, de bus voor den Stads-bode.” Zie over de *Goudsmeden* van dien tijd, op HEYNRIC-ZOEN, (PIETER) waar tevens de bron wordt aangewezen.

MEESTER (DE) van 1480. Alleen onder deze naamsaanduiding vind ik hem als een Hollandsch kunstgraveur bij *Nagler* vermeld, die dit uit *Duchesne*, *Iconophile*, p. 77, (als de eerste, die dezen kunstenaar opvoert) getrokken heeft. De volgende bladen worden door *Duchesne* aan hem toegekend; ze zijn zeer zeldzaam, en in teekening en graveerwijze geheel eigendomlijk. De meeste berusten in 's *Rijks Museum*, te *Amsterdam*, als: *Een edelman wordt door den dood verrast*; h. 4 dm. 4 str., br. 3 dm. 1 str. Par. — *Twee naast elkaër zittende personen*, kopij naar WENZEL VAN OLMUTS. Deze twee afdrukken zijn in het *Kabinet*, te *Weenen*. — *Salomon bidt knielende een op eene zuil staanden afgod aan*; regts staat eene vrouw, die de regterhand op den schouder des Konings legt, en verder een kleine leeuw hond. Onder den afgod staat OVERE. T. rond formaat; 5 dm. 7 str. middellijn; bij *Bartsch*, als naamloos vermeld. — *Jacobus de Mindere*. — *St. Philippus*. — *St. Bartholomeus*. — *Een Turk te paard*, met hoog en sabel, regts gewend; op den achtergrond, een breede stroom; vooraan, regts, een heuvel, met groepen boomen, zeer zwak, welligt in tin gesneden, zoo als *Bartsch* geloof, die haar even als de *Barth.* onder de naamlooze opgeeft. — *Een zittende man*, die de linkerhand op een in twee velden gedeeld schild legt; h. 3 dm. 5 str., br. 2 dm. 8 str. — *Een wapenschild, dat een burzelbaum* (buiteling?) vormt, met een *knaap*, die den *luchtsprong* doet; h. 5 dm. 1 str., br. 3 dm. 2 str. *Duchesne* houdt deze prent voor de originele, die onder de werken van ISRAEL VAN MECKEN voorkomt. — *St. Joris met den draak*; h. 5 dm. 6 str., br. 3 dm. 11 str. — *Eene zittende vrouw, met een wapenschild en een helm*; boven haar hoofd een baanderrol; h. 4 dm. 6 str., br. 3 dm. 1 str. — *St. Petrus en Paulus met den Zweetdoek*, waarop het aangezigt des Heeren is afgedrukt; boven aan de Pauselijke kroon, met de sleutels; onderaan, in het midden, het teeken L. 0 30, boven het jaartal 1497; h. 10 dm. 5 str., br. 7 dm. 7 str. Deze voorstelling is ook door MEESTER E. S. gegraveerd.

MEESTER E. S. Alleen onder deze benaming en initialen, is die kunstgraveur, en wel als een der vroegsten, wegens een aantal werken, bekend, die door den eenen auteur omstreeks 1460, en door anderen weder omstreeks 1466 gesteld worden. De meesten houden hem voor een Nederlander, omdat veel prenten, zoo als de hoofden der *Apostelen*, kenlijk de School der VAN EYCKEN verraden. — Anderen weder willen uit de letters E. S. CORNELIS ENGELBRECHT, *den Vader* — Zie aldaar. — van *Leyden*, maken, omdat er een C. ENGELBRECHTSEN in de kunstgeschiedenis bekend is, en E. S., ENGELBRECHTSON zou beduiden. Nog anderen willen er een Duitscher in zien, doch het meest helt men naar het eerste gevoelen over. Het is noodig, hieromtrent nog meer zekere bewijzen in te wachten, en ik heb hem hier, tot zoo lang, eene plaats ingeruimd. — Bij *Nagler* vindt men 168 stuks zijner graveerwerken vermeld, waaronder het *Alphabeth*, in Gothischen vorm, kunstig met lofwerk, figuren en gedierten, zeer zeldzaam is; ook *Een kaartspel*, uit nommers en figuren bestaande, waarvan slechts één compleet stel bekend is. Welligt is er onder de drie kaartspelen, die in het *Museum*, te *Parijs*, worden bewaard, een van E. S. — Onder zijne historische gravuren vindt men er één, zegt *Nagler*, waarbij *Frenzel* in het *Kunstblatt* doet opmerken, dat hij, in de *Aanbidding der Koningen*, de portretten van *Philips den Goede* en van andere Vorsten uit het Bourgondische Huis herkent, en dat op de prent, *Salomons eerste regt*, de trouw met het wapen van Bourgondië versierd is. Dit zijn wenken

waardoor het mij toeschijnt, dat hij tot die School kan hebben behoord, en dat hij zich, na den dood van gemelden *Philips*, toen die luister begon te verminderen, in *Holland* heeft gevestigd. Men meent ook, dat hij geschilderd heeft, doch waarvoor de bewijzen wel moeilijk te vinden zullen zijn, zegt *Nagler*. De schilderij, *De Berg van Calvarië*, op een vergulden grond geschilderd, en die in de *Kathedraal*, te *Muncken*, berust, wordt, omdat op den standaard van een krijgsman de Gothische letters E. S. staan, als bewijs daarvoor aangevoerd.

MEESTER ISRAEL. Zio MECKEN. (ISRAEL VAN)

MEESTER (MARTINUS DE) „was een Hagenaar van geboorte en een leerling van ROMBOUT VERHULST, zynde hy ook een braaf beeldhouwer, zoo in steen als hout geweest, en is eindelyk ook alhier, te 's *Hage*, overleden.” Uit *Pieter Terwesten, Ms.*, die zijn bloeitijd op 1649 stelt.

MEGAN (G. E., of P.) wordt bij *Immerzeel P.*, en bij *Nagler G. E.* MEGAN genoemd, doch is blijkbaar één-en-dezelfde persoon. — *Nagler* zegt, dat in *Mannlich's Catalog der K. Gallerie zu Schleissheim*, volgens *Sandrrart*, vermeld staat, dat onze Vlaamsche MEGAN, in 1660, naar *Weenen* werd groepen, en er nog in 1730 werkzaam was. — Het een of het ander dezer jaartallen doet mij aan eene vergissing denken, want dan zou hij een reeks van 70 jaren, als een voornaam schilder, alleen te *Weenen* hebben gebloeid. — Hij beteekende zijne schilderijen met den verkorten naam MEG., zoo ook zes stuks geëtste *Bergachtige landschappen*, in kl.-4°.

MEGANCK. (JOSEPH) Deze zeer vermaarde kunstschilder, te *Brussel*, gevestigd, werd, in Julij, 1807, te *Aalst*, in *Oostvlaanderen*, geboren. Hij heeft de eerste opleiding in de kunst aan de Akademie aldaar genoten, en kwam, op het einde van 1827, onder de leiding van JOSEPH PALINCK, te *Brussel*, waar hij, in diens werkplaats, met vrucht, vier jaren, verbleef. In 1833, trok hij naar *Parijs*, en werd onder de leerlingen van den vermaarden beeldhouwer, DAVID D'ANGERS, toegelaten, die destijds door zijn vriendschappijk en open karakter, gepaard met grondig onderwijs, een aantal leerlingen, zoowel in de Schilder- als Beeldhouwkunst, tot zich trok. In 1835, vertrok hij vandaar naar *Italië*, bezocht *Turin* en *Genoa*, en vertoefde eenigen tijd, te *Florence*, vanwaar hij zich, op het einde van datzelfde jaar, naar *Rome* begaf. In het midden dier kunstwereld, zette de Heer MEGANCK zijne studiën ijverig voort, en vervaardigde voor sommige Engelsche en Amerikaansche familiën cenigo schilderijen, voorstellingen, uit het dagelijksch leven der Italianen genomen. In 1839, deed hij eene uitstap naar *Napels*, *Calabrië* en *Sicilië*, vanwaar hij weder naar *Rome* terugkeerde, en, op het einde van 1839, na nog eerst *Ventië*, *Tyrol*, *Beijeren* enz. bezocht te hebben, de terugreis naar zijn vaderland aannam, om zich, in 1840, te *Brussel* te vestigen. In 1846, ging hij andermaal naar *Italië*, vertoefde er 7 à 8 maanden, en keerde toen naar *Brussel* terug. — Van zijne historięlo schilderijen, zal ik er hier slechts cenige noemen: onder anderen, bevindt zich, op het Stadhuis, te *Aalst*, *Geef den Keizer, wat des Keizers is*, welke schilderij, bij den wedstrijd, te *Gent*, in 1832, alwaar LOUIS GALLAIT den prijs behaalde, het accessit verwierf. — Verder aldaar, in de St. Maartenskerk, *Christus geneest den bezeten jongeling*, en, *St. Louis van Gonzaga onderwijst de kinderen des volks in de straten te Rome*. — In de Begijnenkerk, *Het Heilige hart van Jezus en Maria*, en, *Maria onder den Rozenkrans*. — In de Celestijnenbroeders-kerk, *De Kruisweg*, en, *Eene Heilige Familie*. Op dezo zes schilderijen zijn de beelden levensgroot. — Te *Bredonck*, kerspel *Mechelen*, *De II. Maagd laat door haar godlijk Kind die parochiekerk zegenen*; de figuren meer dan levensgroot. Deze kapitale schilderij is, op last van den Graaf

*Julius de Buisseret de Blarenguien, te Groot-Willebroeck, vervaardigd, en aan de kerk van zijn genoemd kerspel, ten geschenke gegeven. — Het historisch tafereel thans door hem voltooid, voorstellende den H. Blasius voor Agricolaüs, dat algemeen de hoogste goedkeuring mogt wegdragen, wordt door het Journal de Bruxelles, met lof vermeld. Het Dagblad zijner geboortestad Aelst, de Denderbode, van 1. Januarij, 1860, heeft dit berigt, als een verrassend Nieuwjaars geschenk aan hunnen stadgenoot, medegedeeld. „De schilder heeft het oogeblik verkozen, waerop den eerbiedwaardigen belyder voor zynen regter verschynt. De edele gryzaerd bevindt zich op den voorgrond ter linker zyde geplaatst, en wel in eene houding welke duydelyk een kalm gemoed te kennen geeft. Hy schynt bezig te zyn met de redenen uyt te leggen die hem beletten zyn geloof te verzaken; de bewogene menigte dringt zich rond den Heyligen te samen, en zichtbaer ondergaet het volk den invloed zynere begeesterde woorden. Het reukwerk walmt, en den opperpriester, in plegtgewaad en met de kroon op het hoofd, ondervraegt den christen, welken aen zyne vierschaer zonder verdediging is overgeleverd. Een weynig vooruyt, ter regter zyde, zit den vertegenwoordiger des Keyzers op zynen troon; zynen woesten blik geeft genoeg te kennen, dat hy niet verwacht dat den opperpriester zal gelukken om den Heyligen tot afval te brengen, en dat het doodvonnis weldra zal uytgesproken worden. Ook vatten die beulen wonder wel de gedachte des regters, aen wiens voeten zy zich bevinden, en grypt eenen hunner reeds naer de werktuygen der marteling welke verstrooyd op den grond liggen rondgespreyd. Een schitterend licht is over heel het tafereel verspreyd, maer wat wezenlyk indruk doet, is de kracht waarmede de schilder de waarheyd op elks wezen heeft afgemaeld. Ook twyfelen wy of den Heer MEGANCK wel ooyt zulk merkweerdig tafereel voortgebracht hebbe. Dit nieuw product van den artist is bestemd voor de kerk van het Begynhof te Aelst, welke reeds een zynere schilderyen bezat.” — De schilderijen, uit het Italiaansche leven genomen, berusten, gedeeltelyk, te Brussel, als, bij den Graaf *De Robiano*, den Baron *De Man*, Sir *Thomas, Spitaels*, bankier, *Dumont*, architect der paleizen van Z. M. den Koning enz. — Verscheiden zijner tafereelen zijn in steendruk gebracht, onder anderen: *Le bonheur d'une mère*, voor het *Album National*. — *Les dilettantes à la ville*, en, *La diseuse de bonne aventure*, in plano, voor de inschrijvers op het *Institut des Beaux-arts*, te Brussel. — Verder, naar zijne teekeningen, *Les Célébrités Belge, avec la biographie de plus de 80 grands hommes, avec des annotations par M. le Baron de Stanaert*. — De Heer MEGANCK heeft ook eenige prenten geëst, onder anderen, *St Dominicus* ontvangt geknield, uit handen van Maria en het kind Jezus, op haren schoot gezeten, uit de wolken neêr gedaald, den Rozenkrans, door eene glorie van engelen en cherubijnen omgeven; op den voorgrond — als de symbolen van den H. Dominicus — een wereldbol, waarbij een opgeslagen boek, en een hond, die een brandenden fakkel in den bek houdt; voorts een uitgestrekt bergachtig verschiep enz.; h. 320, br. 235 str. Ned., zonder de marge; de 2. staat is niet beteekend; fiks en fraai geëst. — *Het vertrek der Piferari naar Rome*; vader en zoon van het dorp *Dellevite* nemen afscheid voor hunne woning van de moeder, met een gebakerd kind in de armen; bij de deur, een oude vrouw en een meisje; h. 178, br. 205 str.; de 2. staat is niet beteekend; eene bevallige ets, waarvan de behandeling, vooral in de wijkende partijen, om het effect, allen lof verdient. — *De Piferari aan de fontein*; dezelfde twee personen, in gesprek, bij twee staande en eene zittende vrouw, die water halen; bij de fontein staat een*

jongen, met een pot in de hand; door het gebergte ziet men nog waterdraagsters; h. 235, br. 315 str.; de 1. en 2. staat zijn niet beteekend. Het geheel is goed, als in den trant van *POUSSIN* gedaecht, en zeer fraai bewerkt, gelijk de 2. staat reeds een toon en effect aanduidt, de oude etsschool waardig. Teregt, heeft de kunstenaar met deze schoone afgewerkte prent, bij den wedstrijd van de *Société Royale de Littérature et de Beaux-arts*, te *Gent*, in 1856, den uitgeoefden prijs bebaald. Deze prenten, en zijn gephotographicerd *portret* zijn mij door den talentvollen kunstenaar, voor mijn Atlas, geschonken. — De Heer *MEGANCK* is, in 1857, benoemd tot *Corresponderend lid der Kon. Aademie van Schoone Kunsten*, te *Gent*.

MEGEN (*PIETER WILLEM*) is reeds bij *Immerzeel* vermeld; ik voeg er alleen bij, dat de eerste druk zijner gravure, *le Petit Oiselier*, naar *WILLE Jun.* in f°. vóór de opdracht is aan de Regenten van het gesticht van *Renswoude*, te 's *Gravenhage*; dat de eerste druk van het *Fête Bachante*, naar u. *OOLTZIUS pinx.*, w. v. *MEGEN se.*, 1778, ovaal in f°, vóór alle letter is; en dat de eerste druk van het *Portret van Maria Duijst van Voorhout van Renswoude*, stichteress der drie fundatiën, te *Utrecht*, 's *Hage*, en *Delft*, vóór alle letter met onafgewerkt wapen is; de tweede druk is met onderschrift en het jaartal 1780.

MEGHELEN, (*ROMBOUT VAN*) een onvermeld bouwmeester, die in de tweede helft der XVI. eeuw bloeide. In het Provinciaal-Archief, te *Utrecht*, wordt het *Plan van het Slot Vredenburg*, te *Utrecht*, bewaard, waarnaar dit kasteel, op last van Keizer Karel V., in 1528, gebouwd werd. Op het plan staat: *Grooten gront t' Utrecht, ende principael patroen, aengaende het Casteel ghemaect by Mr. ROMBOUT VAN MEGHELEN*. Zie de afbeelding er van in het Werk, *Geschieden Oudheidkundige Beschrijving van de Pleinen, Straten enz. der stad Utrecht*; *Ibid.*, N. van der *Monde*, 1845, in 8°.

MEHEUX. (*JACOBUS*) Deze kunstenaar was een geboren Hollander, en bloeide omstreeks 1680. Hij heeft eenige prenten in inezotiat gegraveerd, waaronder eene kopij voorkomt naar de prent *De Rotteman*, door *CORNELIS VISSCHER* gesneden. Dit berigt is van *Bryan*. — *Nagler*, die hem *MAHEUX* noemt, zegt alleen, dat hij, omstreeks 1690, te *Parijs*, werkzaam was. — *Füssli* noemt van zijn werk, *Het portret van den Bisschop van Senes*, door hem in zwarte kunst gegraveerd, en *Weigel*, *St. Hiëronimus*, naar *G. Ribera il Spagnoletto*, te *Parijs* uitgegeven, en beiden zeldzaam.

MEHUS, of *MEUS* (*LIEVEN*) is reeds bij *Immerzeel* beschreven; ik moet er nog bij voegen, dat hij ook geëst heeft, zoo als, zegt *Nagler*, *Gundellini* hem de volgende bladen toekent, als: *De Stad en Vesting Piombino*; — *Een Titelblad* naar *VANNI*, voor de *Academia intronata* van *Siëna*.

MEIRE, of *MEEREN* (*GERAARD*, of *GEERAERT VAN DER*) is zeer kort bij *Immerzeel* vermeld. Hij wordt ook bij de Italianen *GERARDO DA GAND* genaamd. Van dezen beroemden leerling van *HUBERT VAN EYCK* wordt gezegd, dat hij in het midden der XV. eeuw, te *Gent*, bloeide. *Fiorillo* vereenigt zich met de verzekering van *Baldinucci* en *Descamps*, die zeggen, dat hij aldaar werd geboren, en een der eerste olieverwshilders na *VAN EYCK* is geweest. Zijne werken hebben de verdienste, van met de meeste zorg te zijn uitgevoerd; hij teekende nauwkeurig en zijn coloriet is levendig. Eene *Lueretia* door hem, die voormaals in het Kabinet van den Heer *Jacob Ravart*, (to *Amsterdam*, volgens *Van Mander*) bewonderd werd, is nog tegenwoordig (1817) in eene Verzameling in *Holland*. (Ik vraag waar?) — Hij heeft onder de leiding der *VAN EYCKEN* medegewerkt aan de wereldberoemde schilderij van die meesters, het *Gentsche Altaarstuk*, zoo als ik hier het uitvoerig berigt van *Rathgeber* laat volgen: «*GEERAERT VAN DER*

MEIRE, vervaardigde voor het Gentsche altaarstuk de halve beelden der Propheten *Micha* en *Zacharias*, de wiggelaressen (Sibyllen) *Erythraea* en *Cumana*, en, met uitzondering der koppen en handen, die door JAN VAN EYCK geschilderd zijn, den *Boodschappenden Engel* en de *Knielende Maria*." — De schrijvers van den zoo nuttige historischen *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857, p. 25, zijn het in geen deele er over eens, dat VAN DER MEIRE aan het genoemde Altaarstuk zou hebben gewerkt, en evenmin, dat hij een leerling van VAN EYCK kan zijn geweest, op grond, dat hij eerst in 1452 het meesterschap heeft verkregen, dat wil zeggen, elf jaren na den dood van JAN, en 26 jaren na dien van HUBERT VAN EYCK. — Dit pleit zeer tegen het berigt van *Rathgeber*; maar, mag ik vragen, is dat verkregen meesterschap van GERARD VAN DER MEIRE wel zeker, als zijnde onder een aantal van dien naam uit het register van *St. Lucas*, te *Gent*, genomen? Hij komt immers ook onder den naam van GERARD VAN GEND voor. — „In eene schilderij (1447), van hem-zelfen afkomstig, is het karakter der Van Eycksche school nog met zekere onbedrevenheid verbonden. Het water mist den helderen glans, het landschap het sappige donker-groen. Even als de doorgaans bleek geschilderde koppen eenigzins lang van vorm zijn, dus doen zich ook de figuren, zoo al niet onedel en dor, dan toch iets gerecht en mager voor, in vergelijking met de korte evenredigheden van VAN EYCK. Desniettemin worden, te gelijk met de schoonheid der compositie, ook het sprekende der karakters en de zachte uitdrukking der beelden geroemd. Door de heldere, lichtrijke kleurgeving, welke men boven HUBERT's diep bruinachtigen toon stelt, en door het niet aanwezig zijn van sterke contrasten in de kleuren, ontstond eene zamenwerking, die eenigermate kraachtloos is. Het zachte begiusel, dat den boventoon houdt, heeft hier wel eene zekere zachtheid van aard en ook rust voortgebracht, maar het meer frische leven van VAN EYCK's goede schilderstukken wordt gemist. De penseelbehandeling komt de latere van MEMMELINGK nabij." — Van de hierboven aangehaalde schilderij, door hem in 1447, het jaar van zijn overlijden, geschilderd, staat in een Handschrift van het einde der XV. eeuw, in bezit van den Heer *J. B. Delbecq* (Zie *Kunstblad*, 1826, bl. 322) de volgende beschrijving: „*In dit jaer (1447) is de salighe COLETTE gestorven, in 't cloester van de Aerne Claren (te Gend); hoere fighuratie in een tafereel gebragt door GHEERAERT VAN DER MEEREN, discipel van meester HUBERTUS VAN EYCK, is in Picardiën versonden.*” — Het zal wel geen verder betoog behoeven, dat het jaar 1512, nog door sommige auteurs voor dat van zijn overlijden gesteld, uit de lucht is gegrepen, te meer nog, daar men weet, dat hij aan het Gentsche Altaarstuk heeft medegewerkt, dat in 1432 was voltooid. — Verder vond ik nog aangeteekend, dat in het bezit van den Heer *Aders* is, *Het lijk van Christus, door Joseph van Arimathea ondersteund; voorts bevinden zich nog daarbij de knielende Maria, Johannes, nog een man, met een zwaard, en twee andere vrouwen.* — In de Galerij, te *Weenen*, *Het laatste oordeel*, op tin geschilderd. — In het Museum, te *Berlijn*, zag ik twee uitmuntende stukken van hem, als: *het Bezoek van Maria; op den voorgrond knielt de gever, zijnde een abt, met den gebogen staf in de hand; voor hem staat eene Bisschopsmijter; in den achtergrond een landschap, met gebouwen en een uitzigt op een meer.* Vroeger werd dit stuk aan JUSTUS VAN GEND toegeschreven; als ook de *Aanbidding der Koningen*, met uitmuntend bijwerk; deze worden thans voor echt erkend. — In de koninklijke Galerij van wijlen *Willem II.*, te 's *Gravenhage*, heb ik niets anders gevonden dan *St. Franciscus van Assisi, boetvaardig geknielt voor een gekruisten Christus; de engel des doods, aan de zijde van Christus, schijnt over den Satan te zegevieran, die St. Franciscus tot*

zich zoekt te trekken; zij werd, bij den verkoop dezer Galerij, in 1850, voor een stuk uit de School van VAN DER MEIRE opgevoerd. — *Rathgeber* noemt nog een middenstuk: *Voor een crueifix knielt een Ordegeestelijke, waarbij de duivel en een engel*, — en, twee zijstukken, *St. Margareta, de stichteres, en de H. Petrus, waarbij de stichter geknielt ligt*, die bij den gemelden Vorst, te Brussel, in zijne Verzameling waren, en later to 's *Hage*, doch werden, zeker, door den kunstminnenden Koning, als twijfelachtig, van de hand gedaan, want bij den verkoop zijn ze niet verschenen. — Zie verder nog den *Messenger de Gand*, 1842, p. 213. — In het Museum van Antwerpen, Afdeling *Ertborn*, zijn van zijne werken aanwezig een *Triptikon*: op het hoofdpaneel *De Kruisdraging*; deur links, *De Opdragt in den tempel*, en regts, *Jezus onder de Schriftgeleerden*. — *Christus aan het kruis*. — *Christus in het graf*; — en, een *Diptikon*: *Mater Dolorosa*, en, *de Donatrice der schilderei*, wier geslachtswapenen er bij zijn afgebeeld, zoo men meent tot het oudgeslacht der *Van Willdenberghe* en het Hollandsch geslacht *Goeree* behoorende. Zie genoemden *Catalogue du Musée d'Anvers*, p. 28.

MEITENS. Zie MYTENS.

MEL. (JAN DE) In het Werk van *Van Heussen en Van Rijn*, in f., 4. deel, *Oudheden van Zeeland, Leyden*, 1725, vindt men, op bl. 67, eenige prenten, gegraveerd door JAN DE MEL, zijnde al de bekende Afbeeldingen der *Godin Nehalennia*, en eenige oude *Penningen*. Deze prenten zijn er blijkbaar door den auteur ingevoegd, en getrokken uit reeds bestaande platen van een ander Werk, waarvan de paginering is weggewischt, en die van eene veel vroegero bewerking en graveerschool zijn. Ik vermeen hem hier eene plaats te kunnen geven, dewijl zijn voornaam JAN hem stellig als een *Nederlander* doet kennen, en hij mij bij geeno monographisten over kunstenaars is voorgekomen.

MELAR, of MELAER, (ADRIAEN) een Vlaamsch kunstgraveur, die, in 1650, te Antwerpen gevestigd was. Hij poogde den graveerstijl van PAUL PONTIUS na te volgen, doch met weinig succes. Als proeven daarvan, kan men zien, de platen in het Werk van *P. Hazart, Kerkelycke Historie van de geheele Wereld enz., Antwerpen*, 1668, 4 deelen, in f., die evenwel, voor Boekprenten, fraai mogen worden genoemd. Hij heeft ook veel portretten gesneden, als dat van *Hugo de Lionne, Marchio Defresne* enz.; — van *Maria Theresia, gemalinne van Lodewyk XIV, Koning van Frankrijk*, voorkomende in het 4°-Werk *Theatrum Pontificum, Imperatorum* etc., door *P. de Jode, Antwerpen*, 1652. — Van *Franciscus de Moura*; — van *Christoffel Bernard*, enz. — Als eene afzonderlijko kunstprent gaat van hem uit *St. Michiel overwint den draak*, naar RUBENS.

MELCIOR, of MELCHIOR. (*Broedlain*, of *Broederlain*.) In de Archiven van *Rijssel* vindt men, in de oude grafelijke Rekenkamer der Hertogen van Bourgondië, op het jaar 1382—83, het volgende aangeteckend: „A MELCIOR, le peintre MS. pour plusieurs ouvraiges do son mestier et estoffes achateés par li pour MS. pour faire banières et pignons LXXIJ £ XV s. IJ d.” — of 72 livre 15 sous 3 deniers. — Zie *Le Comte de Laborlc, les Dues de Bourgogne* etc.; *Tom. I. Seconde partie*, p. 2, *Paris*, 1849, in 8°. — En in de Rekeningen van 1385—86: „A MELCHIOR Broedlain, paintro MS. auquel MS. a donné par ses lettres, sur ce fait, donné le XX d'Avril IIIJ^{xx} et V, pour plusieurs ouvraiges qu'il a fait et encoiro doit faire IJ^o X liv. — A MELCHIOR Broedlain, pointro MS. pour lequel MS. mande par ses lettres données les XXIIIJ de Septembre IIIJ^{xx} et VI, pour plusieurs estoffes à luy commandés.” *Ibid.*, p. 6. — Verder komt hij nog voor op pag. 11, als MELCHIOR *Broederlain*; hij wordt aldaar als kamerdienaar en schilder van den Hertog beschreven, in 1392—94, en hem voor een

aantal geleverde werken, zoo beschilderd als versierd, betaald CXLIIJ liv. XIX s. IIJ d.

MELCKII (J. M.) is een geheel onbekend graveur in zwarte kunst, die door *Weigel*, in zijn *Kunst-Catalog*, onder de Nederlanders wordt opgevoerd, onder Nr. 5907, *Rookende, dansende en spelende boeren*, in den trant van OSTADE, betee-kend J. M. door elkaër geslingerd, MELCKII f.; h. 6 dm. 1 str., br. 3 dm. 7½ str. Par. Deze prent is uit den vroegsten tijd dier graveerwijze.

MELDER (GERARD) is reeds bij *Immerzeel* vermeld, en ik voeg er bij, dat hij zijne uitmuntende bekwaamheid in het miniatuur-schilderen heeft verkregen, door het kopiëren van de selhoone miniaturen der beroemde Italiaansche kunstenaers ROSALIBA, welke hij van THEODORUS WILKENS, die ze uit *Italië* had medegebragt, aankocht. Door het vlijtig bestuderen daarvan, en door herhaalde pogingen, achter het geheim dier kunst gekomen zijnde, ondernam hij eenige schilderijen van ROTTENHAMER, den Ridder VAN DER WERF, DOU en anderen, in miniatuur te brengen. Zijne portretten, in die manier bewerkt, waren zeer gewild, zoodat aanzienlijke personen, als de Prins van *Baden Durlach*, de oude prins van *Hessen Philipsthal*, hovelingen enz., van zijn talent gebruik maakten. — Zoo als reeds bij *Immerzeel* is vermeld, huwde hij, in 1728, met eene vermogende jufvrouw, *Margareta van Schalkwijk à Velde*, van *Utrecht*, alwaar hij zich met der woon vestigde, en, in 1754, overleed. — Hoewel deze MELDER, in 1693, te *Amsterdam*, werd geboren, en zich later in *Utrecht* neêrsette, zoo vermeen ik toch, dat dit geslacht te *Utrecht* t' huis behoort. Ik heb een boekje in kl.-8º. voor mij, waarvan de titel aldus luidt: *Gerard Melder, Van de Fortificatie en Bataillons* enz., *T' Utrecht, by Jan van Waesberge*, Aº. 1658, opgedragen aan de Regering van *Utrecht*. De hoofdinhoud van dit Werkje betreft de verdediging van het Hollandsche defensie-stelsel, tegen de aanmerkingen van HENRICK KUSE — Zie aldaar. — enz., en waarin de geheele praktijk oordeelkundig uit elkâer wordt gezet. Hij was toen in de kracht zijns levens, en had reeds eene reis naar *Noorwegen* gedaan, om zijne praktijk aldaar uit te oefenen. Uit een en ander af te leiden, kan deze de grootvader van ONZEN GERARD MELDER zijn geweest. — Hij heeft ook op eene bekwame wijze de etsnaald gevoerd, waarvan tot proeve kan dienen een echt *Arcadisch Landschap*, geheel in den stijl van SALVATOR ROSA, waarin naakte figuren, die zich in de rivier baden; links eenige, die met den hengel vissehen; h. 135, br. 193 str. Ned. — J. FOLKEMA graveerde, in 1724, naar zijne teekening, *Eene Allegorie* op een paar gehuwden, met het opschrift: *Junctor esse expetit*, eene kleine prent. — Zijn portret komt voor bij *Van Gool*, en bij *Descamps*.

MELDER (J.) is een graveur geweest, die een aantal gravuren in de *Algemeene Historie* enz., door *Suikers en Verburg*, vervaardigd heeft, en die voor Boekwerken vrijwel zijn gesneden. Hij kan wel de vader, een broeder, of oom van GERARD zijn, die ten behoeve van het genoemde Werk vele teekeningen voor de gravuren ontworpen heeft.

MELIN (MATHIAS) was een Nederlandsch kunstdrijver, van wien men een kunstig stuk drijfwerk vindt in het Koninklijk Kabinet, op het *Mauritshuis*, te 's *Gravenhage*, kamer Nr. 5, lessenaar, of kas Nr. 17, beteekend MATHIAS MELIN *F. Belga*; deze voorstelling wordt vermeend, tot de geschiedenis van den Spaanschen krijgsheld Spinola betrekking te hebben.

MELORT, *Vader* en *Zoon*, beiden Dordtenaars, van wie men, behalve andero kunstzaken, ook graveerwerk op glas vindt, als, van den vader, een tafereeltje, voorstellende de *Emausgangers*, naar de bekende prent van REMBRANDT,

in den trant van den beroemden wolff bewerkt, berustende in de Verzameling van Kunst en Zeldzaamheden van den Ridder *A. D. Schinkel*, te 's *Gravenhage*. Van den zoon *S. J. MELORT* bezit ik vier stuks, naar etsen van *POTTER*, welke hij, in 1855, te *Utrecht* zijnde, vervaardigde. — De vader — *Andries* — is, in 1849, te 's *Gravenhage*, in de zeventig jaren oud, overleden.

MEMHARD, of **MEMMERT**, (*JOHANNES GREGORIUS*) was een bouwmeester, die, reeds in zijn vaderland, *Holland*, zegt *Nagler*, vermaardheid had verkregen, toen hij, in het gevolg van *Princes Louise Henriette van Oranje*, naar *Berlijn* kwam. Hij was de eerste, die in de moerassen van *Frederichswerden* een aanvang met bouwen maakte; ook vervaardigde hij het plan van den *Oranjeburg*, en legde den schoonen trap aldaar aan. Hij is tusschen 1675 en 1679 overleden.

MEMMELINCK. (*HANS*, of *JOHANNES*) Zie bij *Immerzeel* en bij mij, op **HEMLING**. (*HANS*)

MENDEZ DE LEON. (*JACOB*) Bij dit artikel van *Immerzeel* voeg ik nog, dat *H. W. COUWENBERG* een uitmuntend *portret* van dezen kunstliebber heeft vervaardigd, zittende, met de handen gevouwen, bij eene tafel enz., in kl.-*o.*, en dat niet in den handel is.

MENGER (*JOHAN PHILIP*) had zich, reeds bij het sluiten van *Immerzeel's* Werk gunstig bekend gemaakt door den *Gedenkpenning, ter gedenktenis van Prins Willem George Frederik, broeder van Koning Willem I.*, in 1799, aan eene besmetlijke ziekte, te *Padua*, overleden, geslagen. Sedert dien tijd, is de Heer **MENGER** volkomen in zijn moeilijk kunstvak geslaagd, en heeft in hooge mate aan de verwachting beantwoord. Dientengevolge moet ik zijn levensberigt hier opnemen. Hij werd den 14. December, 1818, te *Utrecht*, geboren. Het eerste onderwijs in de kunst heeft hij van zijn schoonbroeder, den Heer *DAVID VAN DER KELLEN*, bij wien hij tevens aan 's *Rijks-Munt* werkzaam was, ontvangen. Zijne verdere oefening zette hij aan de *Stads-Teekenschool*, aldaar, voort. Teneinde zich geheel aan de Stempelgraveerkunst te kunnen wijden, werd hem, in 1837, de gelegenheid geopend, om, op 's *Rijks* kosten, te *Amsterdam*, zijne studiën voort te zetten. Door zich vlijtig in het boetseren te oefenen, zoowel bij den Heer *LOUIS ROYER*, als aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten, verwierf hij, in 1839, de *Groote zilveren Medalje*, voor het boetseren naar het leven. In 1843, keerde hij naar *Utrecht* terug, en had het genoegen, in 1845, als graveur aan 's *Rijks-Munt* te worden aangesteld, waar hij steeds met ijver werkzaam is. Van een aantal werken wil ik alleen de volgende historische medaljes hier vermelden, als: *Portret van Guil. Georg. Fred. Princ. Aur. Com. Nass. Nat. Hague. Com. XV. Fer. A. MDCCLXXIV.* J. P. **MENGER** f.; keerzijde: *zijn Grafmonument*; omschrift: *Parentum. Amor. Patrie. Spes. Fratris. Desiderium*; onder: *Obiit Patavii VI. Jan. A. MDCCXCIX*; gr. 47 str. Ned. middellijn. — Op de *Opening van de Nieuwe Beurs te Amsterdam. Mercurius wordt door Amstels Stedemaagd 's werelds handelshuis aangewezen*; op 'r staat: *Aperta sub auspiciis Regis (Guilielmi II. die X. Septembris, MDCCXXXV.* **MENGER** f.; op de keerzijde: *Het Wapen van Amsterdam*; daar boven: *Amstellic virgo dum splendida templa resurgunt Mercurio letans monstrat amica viam*; 47 str. idem. — *Kleine Rijks-Medalje voor Verdienste*; *Portret*, met het omschrift: *Willem III. Koning der Nederl. G. II. v. Luxemb.* J. P. **MENGER**; keerzijde: *Een eikenkrans*, ter naamsinvulling. Deze zelfde Medalje, met *Latijnsch* omschrift; 41 str. idem. — *Afbeelding van het Standbeeld van REMBRANDT*, en omschrift: *Het Standbeeld van Rembrandt onthuld, te Amsterdam, 27 Mei, 1852*; waaronder: *L. ROYER sc., J. P. MENGER f.*; keerzijde: *Een Palet*, waarop staat: *Hij schittert onder allen*, is in een lauwer-

krans gevat, en wordt door een flinkerende ster bestraald; 50 str. idem. — *Idem, idem van Z. M. Koning Willem II., te 's Gravenhage; omschrift: Optimus. Princeps. Fortissimus. Belli. Dux. Dedicatum. XXIII. Mart. MDCCCLIV; keersizide: in Een Krans van eiken- en lauwerbladen, staat: Guilielmo. Secundo. Nederlandiæ. Regi. Gratus. Populus. Hoc. Monumentum. P. I., Natus. VI. Decemb. MDCCXCII. Defunct. XVII. Mart. MDCCCXLIX; 65 str. idem. — Portret van Pieter Corneliszoon Hoofst. Geb. 16 Maart, 1581. Overl. 21 Mei, 1647, J. P. M. f.; keersizide: De opgaande Zon der Hollandsche Letterwijsheid; 47 str. idem. — Portretten: op het huwelijk van Henricus Princ. Nederl. et Amelia Princ. Saxon-Vinar. Menger f.; keersizide: Hunne wapens, gekroond, aan een staand anker, drietand en wimpel gehecht; boven staat: Felicissimo. connubio. iuncti; onder: D. XIX. Maii, MDCCCLIII.; 47 str. idem. — Om een Trophé van Muzijkinstrumenten door een ster verlicht, staat: De Muzijkvereniging „Overeenstemming uit Kunstgevoel,” te Schiedam, opgericht 15 November, 1831; keersizide: in een Krans van oljfen en klimop, staat: Aan Haren Orchest-Directeur W. Hutschenruyter bij het feestelijk herdenken van haar bestaan, onder zijne verdienstelijke leiding, gedurende het vierde eener eeuw. 17 November, 1856; 40 str. idem. — Op het Eeuwfeest der Vrijmetselaars-Loge, La Vertu, te Leyden. De Maagd des Vredes is gezeten bij een altaar en bij eene kolom, waarop een opengeslagen boek, wordende door het Alziend oog bestraald; zij wijst naar den tempel der onsterfelijkheid; van onder J. P. Menger f.; keersizide: in een Krans van acasia en eiken, staat: ordo cæmentarior: liber: lugd: batav: cui nomen La Vertu die XIX. oct: 5757 fundatum festum seculare celebravit ann: 5857 præsid: max: vener: frater J. C. Bucaille ante L. annos in ipso hoc loco ord. adscripto; 60 str. idem, — en, op De droogmaking van de Haarlemmermeer, die thans bijna voltooid is, ziet men Een Genius, die den Waterwolf onder de knie geketend heeft, en met de linkerhand den waterstroom als naar de stoomwerktuigen heendrijft; waar boven: Land uit water; daaronder nog zal komen: 17,514 B., 58 R. 33 E. groot. 1839—1852; keersizide: Portret van Z. M. Koning Willem III., in een gecartoucheerd ovaal gevat. Dit is versierd met twee kindertjes, het een houdende 's Lands Wapen en het zwaard, en het andere het Wapen van genoemde Meer en den shepeter; daarbij de spreuk: Je maintiendrai; omschrift: Aangevangen, voortgezet en voltrokken onder de Koningen Willem I., II. en III.—Mogt ik deze fraaije Medaljes onder mijn oog beschrijven, niet minder aangenaam zal het den Verzamelaar wezen, zijn kabinet met zulk goed kunstwerk te verrijken: want, in waarheid, alles is goed geteekend; de vormen van het menschbeeld in het karakter en den verheven stijl, zooals op die van het Haarlemmermeer, zijn voortreflijk uitgevoerd. Ook de Medalje op het Standbeeld van Willem II., op zulk eene kleine schaal, is tevens van volmaakte gelijkenis, en ik vereenig mij geheel met de beoordeeling in den *Konst- en Letterbode*, 1854, Nr. 12, bij de beschrijving van de onthulling van dat heeld, in het daaropvolgende nummer, gegeven: „Wij meenen met een woord te moeten terugkomen op den hoogst-verdienstelijken Gedenkpenning, die door den Heer J. PH. Menger, Stempelsnijder aan 's Rijks-Munt, te Utrecht, ter gelegenheid van de onthulling van het standbeeld voor Koning Willem II, is vervaardigd. Met regt is dit werk een meesterstuk van stempelgravure te noemen, en het doet den maker allezins eer aan.” — De Heer JOHAN PHILIP Menger is, in 1844, in den echt getreden met Mejufvrouw *Euphrosina Johanna Parré*, zuster van den verdienstlijken landschapschilder *MATHIAS PARRÉ, Jr.*, van Amsterdam, uit welk huwelijk hij drie zonen en eene dochter verwekt heeft, die in 1859 allen in leven zijn.*

MENGER (WILLEM) is door *Immerzeel* vermeld; ik moet er bijvoegen, dat hij

den 18. Januarij, 1860, te *Utrecht*, is overleden. Hij heeft een zoon, JOHANNES, nagelaten, die in alle deelen met zijn vader in de kunst evenaart, en, in 1857, bij het Topographisch Bureau, te 's *Gravenhage*, geplaatst is.

MENKEN. (...) Van dezen bekwamen teekenaar en etser, bezit ik eenige kleine prentjes, met *koeijen en paarden in landschappen* enz., door hem vervaardigd. Hij schijnt de kunst voor uitspanning beoefend, en, zoo als mij is medegedeeld, tot onze Nederlandsche School behoord te hebben. Ik ben echter van meening, dat het werk van den bekenden J. H. MENKEN, van *Bremen*, zal moeten zijn.

MENSAERT. (G. P.) Onder de Zuid-Nederlandsche kunstenaars vond ik dat deze, hoewel nergens vermeld, een Werk heeft uitgegeven, onder den volgende titel, en in mijn bezit: *Le peintre-amateur et curieux, ou Description générale des Tableaux des plus habiles maitres, qui font l'ornement des Eglises, Couvents, Abbayes, Prieurés et Cabinets particuliers, dans l'étendue des Pays-Bas Autrichiens, etc. par G. P. MENSAERT, Peintre; Bruxelles, 1763; 2 tom., in 8°. Vóór het Werk is een Titel, zijnde eene Allegorie op het Meecnaat van Charles Alexandre de Lorraine, die, waarschijnlijk, door hem is geëst. — In het tweede heeft hij gevoegd een *Dialogue entre la peinture et un écolier*, en een *Discours au public et aux jeunes peintres*. — Kunstwerken zijn bij mij van hem niet bekend. — Behalve zijne beschrijving over de destijds aanwezige kunstwerken, vooral van de oude School, zoo als van MATSYS, FLORIS enz., bevat het eenige voor de geschiedenis niet onbelangrijke bijdragen. — Later zag ik, dat Nagler hem zonder doopnaam noemt, en zegt, dat hij niet H. V. WEILE in zeven tafereelen *Het leven van Maria* schilderde, voor de Jezuiten-kerk, te *Brussel*, en met DIESBECK en C. PERRY in vijftien, *Het leven van Jezus en Maria*. — Hij heeft omstreeks 1750 gebloeid.*

MERA (PETER) was een Nederlandsch kunstenaar, die lang te *Venetië* voor kerken gearbeid, en ook werken voor den kardinaal Lodewijk (Alexander?) d'Este vervaardigd heeft. Hij schijnt in zijn vaderland niet bekend te zijn geweest, zegt Nagler. *Ridolfi* noemt hem ochter in het leven van ALIENSE (A. VASSILACCHI), die MERA's afbeelding heeft geschilderd. — Het jaar van zijn overlijden is niet bekend; ALIENSE stierf 1629, en hiernaar kan men eenigzins dat van MERA afleiden, dewijl deze ouder, en, vermoedelijk, omstreeks 1570 een gevierd kunstenaar was, en de bedoelde kardinaal destijds leefde.

MERCATOR (MICHEL) vond ik als een stempelsnijder van *Venlo*, die in de XVI. eeuw bloeide, bij *Serrure, Revue de la Numismatique Belge*, tom. V, vermeld.

MERCK. (J. VAN) Op een der fraaiste gravuren van J. SUYDERHOEF, het *Portret van Daniel Heinsius*, staat J. MERCK, of MEREK, *pinxit*. Het uitmuntende van een zoo goed doorschilderden kop, deed mij lang aan de echtheid van dezen naam twijfelen, en de gedachte bij mij opkomen, of de lettergraveur dien van MOREELSE ook in MERCK kon verwrongen hebben; doch later kreeg ik in handen het *Portret van Johannes Heydanus*, zoon van *Abraham*, borststuk, levensgroot, met groote letters beteekend J. VAN MERCK *fe.* 1661, en de weergâ, diens huisvrouw, *Cornelia van Schilperoord*, dit met banden, evenzoo beteekend, in 1660. Deze stukken zijn vrij goed, ja, zelfs stout geschilderd.

MERCX. (...) Ik vond in den *Catalogue de P. Wouters, Chanoine à Lierre, en Brabant, Bruxelles, 1797*, op pag. 299 opgegeven: Nr. 1499. *Arce de Triomphe, érigés en faveur des Ducs de Brabant, par P. VAN AELST, DE BRUYN, MERCX, VAN HEIL* etc. Hij zal alzoo, daar, in het laatst der XVI. eeuw, gebloeid hebben.

MERECINUS. (PETER) Zie op MARTINI. (PETER)

MEREK. (J.) Zie MERCK. (J. VAN)

MEREN. (GILLES VAN DER) *Houbraken* zegt, dat deze kunstenaar, te Rome, den bentnaam van *Voordeuwint* heeft verkregen. Dewijl er verder niets van hem bekend is, zoo vraag ik, of hij ook welligt met G. VAN DER MEER, — Zie aldaar. — van wien evenmin iets geboek staat, ook één-en-dezelfde persoon kan wezen? — *Nagler* noemt hem, bij vergissing, EGID. VAN DER MEEREN, en haalt de bovengemelde bron aan, doch zegt, dat hij den bentnaam van *Voorwint* had, waardoor dus een andere persoon ontstaat. Evenzoo kan het met G. VAN DER MEER gelegen zijn.

MEREN (JAN VAN DER) was een Belgisch kunstschilder, die in het begin der XVI. eeuw bloeide, en ook de houtgraveerkunst beoefend heeft. Van hem ziet het licht *Eene Passie*, bij *Dodo Petri*, te Amsterdam, in 1523, gedrukt; deze gravuren worden aan JOSSE AMMAN toegekend, doch dit is eene dwaling, dewijl deze eerst in 1539 geboren werd. Zie *Le Baron de Reiffenberg, De la Peinture sur Verrc aux Pays-Bas* etc.; *Bruxelles*, 1832, in 4o., p. 48. — *Nagler* zegt, dat de genoemde *Passie* te Antwerpen is verschenen, en dat *Papillon* in zijne Verhandeling over de Houtsnucékunst, J. DE MER als een der eerste vormsnijders vermeldt, hetwelk *Heller, Gesch. der Formschn.*, S. 149, een verduitsel van *Papillon* geloofte te zijn. Dit is waarschijnlijk toch niet het geval zegt *Nagler*, en *Papillon's* J. DE MER is, vermoedelijk, de schilder en vormsnijder J. VAN DER MEREN, die, reeds in 1505, als lid der *Broederschap van St. Lucas*, te Antwerpen, aangenomen werd.

MEREN (JOHAN BAPTISTE VAN DER) werd in 1700 geboren, en overleed omstreeks 1768 (?). Hij schilderde zeegezigten en veldslagen. — BAUDOIN (A. F. BOUDEWYNS) schilderde somwijlen de achtergronden zijner stukken. In reeds gevorderden ouderdom, vertrok hij naar Venetië, maar zijne werken werden aldaar niet gewild. — *Opgave van *F. Bogaerts*. — Hij kan wel een afstammeling van JAN VAN DER MEREN — Zie aldaar. — geweest zijn.

MERKEN, of MERCK, (J.) is niet veel bekend, en schijnt een stadsgezigt-schilder te zijn geweest, die, waarschijnlijk, te 's Gravenhage woonde. Immers, ik vond van hem op de Verkoopning der nalatenschap van *A. Borwater*, te 's Hage, in 1756, gehouden, onder Nr. 33 van den *Catalogus: Twee gezigten in den Haag, het eene de Gevangenpoort, en het andere, het Binnenhof*, door J. MERKEN, die de som van f 51. hebben opgebracht; — en op die van GERARD HOET, *den Jonge*, in 1760, mede aldaar gehouden, waren *Negen stuks, alle gezigten in en om den Haag, Rotterdam en Delft*, door J. MERKEN. Nog vond ik *Een Herberg, waarvoor verscheiden Heeren met hunne paarden pleisteren*, door MERCK, ook te 's Hage verkocht, in 1768, uit de nalatenschap van den Raadsheer *J. van Nispen*, voor f 16. — Ik meen dit laatste stuk ook voor werk van J. MERKEN te mogen houden, te meer, omdat *Terwesten*, in zijn Register, schrijft J. MERKEN, of MERCK. — De laatste naam wordt door onderscheiden auteurs gegeven aan den schilder van het *Portret van Daniel Heinsius*, doch men wachtte zich te dezen aanzien voor verdere dwaling. Zie op MERCK. (J. VAN)

MERLEN, (ABRAHAM VAN) een kunstgraveur, die, omstreeks 1620, in de Nederlanden arbeidde, zegt *Nagler*, en verscheiden kleine prenten heeft vervaardigd, als: *De II. Maagd, met het Kind*, waarbij een Heilige; ABR. VAN MERLEN fec., in 8o. — *De II. Veronica*, in 8o. — *De Geeseling van Christus*, in 8o. — *B. Aloysius van Gonzaga*, in 8o. — In hoever al de volgende VAN MERLEN's tot elkander in familiebetrokking stonden, heb ik, tot dusverre, nog niet met zekerheid kunnen ontdekken.

MERLEN (CORNELIS VAN) was een Nederlandsch kunstgraveur, die omstreeks de jaren 1650—80 bloeide. De volgende prenten zijn, zegt *Nagler*, van zijne hand, als: *St. Jan de Evangelist*; COR. VAN MERLEN fec., in 8°. — de Jesuiten, *Pater Wilhelmus Ireland*, en *P. Anton Turner*, voorkomende in het Werk: *Brevis relatio felicitis agonis, quem pro religione catholicâ gloriose subierunt aliquot e Societate Jesu Sacerdotes in ultima Angliæ persecutione sub anno 1678, etc.*; Prague, 1683, in 4°.

MERLEN (JACOBUS VAN) wordt door *Bryan*, volgens *Florentin le Comte*, (II., blz. 530), als een graveur vermeld, die met THEODORUS (JOHANNES) VAN MERLIN (lees VAN MERLEN), naar MAARTEN DE VOS, prenten heeft gesneden. Dit zal, waarschijnlijk, ABRAHAM VAN MERLEN moeten zijn, die door *Nagler* en andere anders wordt genoemd. De bloeitijd van JACOBUS, door *Bryan* omstreeks 1600 gesteld, is niet aannemelijk, als men zeker weet, dat THEODORUS JOHANNES, in 1659, nog in vollen bloei was. — Welligt zal het ABRAHAM moeten zijn, die met JACOBUS kan gewerkt hebben.

MERLEN (JOHANNES VAN) was een kunstgraveur, die, in het midden der XVII. eeuw, gelijktijdig met THEODORUS JOHANNES VAN MERLEN, in *Nederland* bloeide. *Le Blanc* noemt eene prent van zijn werk, *Henri de la Tour d'Auvergne, vicomte de Turenne*, te paard, en op den achtergrond een veldslag, in gr. fo.; doch, volgens *Nagler*, is deze prent wel met dien naam, maar alleen met *excutit* beteekend. Volgens mijne bevinding, schijnt het zeker, dat JOHANNES alleen de uitgever geweest is.

MERLEN (THEODORUS JOHANNES VAN) was een Vlaamsch kunstgraveur, die in het midden der XVII. eeuw bloeide, af te leiden uit den fraaijen titel, door hem gesneden naar de teekening van ABRAHAM VAN DIEPENBEEK, geplaatst voor een der deelen van de *Acta Sanctorum etc.*, door *Joannes Bollandus*, *Antverpiæ*, 1643. Hierop heeft hij, en welligt ook hier-alleen, zijn naam voluit geschreven en zijn andere werken veelal alleen met THEODORUS, of VAN MERLEN, beteekend. — *Nagler* noemt hem enkel THEODORUS, en meent, dat zekere JOHANNES gelijktijdig met hem heeft gegraveerd. — Zie op MERLEN. (JOHANNES VAN) — doch, hij noemt zelf eene prent, *De Marteling van St. Lambert*, beteekend TH. J. VAN MERLEN fec. die ook de eenige onder de 10 stuks door hem genoemden en aldus beteekend is. — *Bryan* meent, op gezag van *Florentin le Comte*, dat hij een broeder was van JACOBUS VAN MERLIN (lees VAN MERLEN); — Zie aldaar. — Doch, naar mijn oordeel, wegens den aldaar gestelden bloeitijd, 1600, kan zulks bezwaarlijk worden aangenomen, te minder, omdat *Le Comte* geen woord van zijn bloeitijd rept. — Ik vond nog van zijn graveerwerk vermeld, in het Werk, *Mundi lapis lydius, sive vanitas per veritatem falsi accusata et coniecta, opera D. Antonii à Burgundin, archidiacon. Brugensis*; *Antverp.*, 1659, in 4°, met 58 schoone gravuren door VAN MERLEN. Zie Nr. 681 van den 18de. *Catalogue d'Ouvrages de travail et de Livres rares et curieux etc.*, chez *M. Edwin Tross*; *Paris*, 1855, in 8°.

MERLIN. (JACOB VAN) Zie MERLEN. (JACOBUS VAN)

MERMAN. (HENRIK) Onder de fraaije gravuren van WILLEM JACOBSZ. DELFF, zie ik een zeldzaam portret van *Antonius Antonides van der Linden, Med. Doct. te Amsterdam*, *obijt* 1633, *act.* 63, *Nec timidè Nec timidè*. HENR. MERMAN pinx., met 15 regelig vers van v. H. A. v. L., in 1°. Het geheel is zeer verdienstlijk, zoodat deze schilder alweer onder de weinig-bekenden behoort, die, in het begin der XVII. eeuw, de kunst welligt voor uitspanning en, waarschijnlijk, te *Amsterdam* beoefenden. P. DE ZETTER en A. CONRAD hebben mede naar zijne portretten gegraveerd.

MERREM. (D.) Ik bezit een flink-geëttsten *hondenkop* in 8°., beteekend F. SNYDERS *inv.*, D. MERREM *fecit.*, die tot de goede kunst behoort. Dewijl ik nergens melding van hem vond gemaakt, en ik het werk voor Nederlandsch mag aanzien, zoo geef ik hem hier eene plaats, tot latere bescheiden dit zullen bevestigen of weêrleggen.

MERS, (CASPARUS) „een Hagenaar van geboorte, en een leerling van ROMBOUT VERHULST, was een braaf beeldhouwer zoo in steen als hout, zynde aldaar overleden.” Uit *Pieter Terwesten, Ms.*, die het jaar 1666 als zijn bloeitijd opgeeft.

MERTENS (JAN) vond ik als beeldsnijder, te *Antwerpen*, vermeld, dewijl hij als deken van het *St. Lucas-gild*, aldaar, op den 15. November, 1481, voorkomt. Zie bl. 25 van het *Jaerboek der Gilde van St. Lucas binnen Antwerpen* enz., door J. B. Vanderstraelen, *Antwerpen*, 1855, in 8°.

MERTENS. (JOHANNES) Zie op MARTYN VAN ANTWERPEN.

MESDACH, (S.) een onvermeld portretschilder, en, waarschijnlijk, een Zeeuw, dewijl hij te *Middelburg* personen heeft afgebeeld, waarvan er eenigen in prent uitgaan, als het portret van *Hermanus Faukelius*, hervormd Predikant, aldaar, in 1598, en in 1625 overleden; hij was lid der Synode, 1619, en een der medewerkers aan de Bijbelvertaling; borstbeeld, links, in ovaal, met randvers, en tweeregelig vers: *Hier sie ik swart op wit* enz., door DANIEL VAN BREMDEN, naar de schilderij van S. MESDACH, die te *Middelburg* wordt bewaard. Deze prent is zeer zeldzaam, en bij *A. de Later*, aldaar, uitgegeven. Zie *Kist en Royaards, Archief voor kerkelijke Geschiedenis* enz., IV., blz. 244. — In den *Catalogus van Portretten*, van *Frederik Muller* vindt men, onder Nr. 1641, eene lithographie, in 4°., zonder naam van teekenaar, dus, — waarschijnlijk, naar de gemelde gravure genomen, — beschreven; alsmede, onder Nr. 836, het portret van *A. Borsius*, hervormd Predikant, te *Middelburg*, 1634, *æt.* 70, borstbeeld, regts, in ovaal, met de zinspreuk: *Prudenter et Sincere*, en een Latijnsch vers van *J. Gruterus*, naar S. MESDACH, door DANIEL VAN BREMDEN *sculp.*, in 4°.

MESMAKER (JAN DE) is, in 1484, MATTHEUS DE LAYENS, als bouwmeester — destijds Meester der Stads-Metselriewerken genaamd — der stad *Leuven* opgevolgd. Het is aan te nemen, dat hij een man van bijzondere bekwaamheden moet zijn geweest, dewijl hij de opvolger was van den bouwmeester van het merkwaardige Stadhuis aldaar, en de kunst, onder het huis van Bourgondië tot eene verbazende hoogte was gestegen. Zie *Le Comte de Laborde, les Ducs de Bourgogne etc.; Introduction*, p. CXV, *Paris*, 1849, in 8°.

MET. (COR.) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op MATSYS, of METENSIS. (CORNELIS)

METAYER (PH.) was een hoogst-bekwaam kunstdrijver in metaal, die, in het midden der XVIII. eeuw, te *Amsterdam*, bloeide. Onder mijne historische prentwerken bevindt zich de *Afbeelding van een overheerlyke goude Present-Beeker*, op twee bladen, in gr. f^{o.}, beteekend: *Inventé et Cizelé par PH. METAYER, à Amsterdam. J. V. SCHLEY fecit et sculpsit 1753. Hagæ, sumpt. Anth. de Groot en Zoon.* Deze beker is, in der daad, een kunstsuk van drijfwerk, met zinnebeeldige figuren, in basrelief. Het geheel is goed geteekend, en rijk met lofwerk versierd; zooals ook de deksel, met een liggenden leeuw, die als tenant het Wapen van Oranje voert. De gemelde *De Groot* heeft hierbij uitgegeven de Geschiedenis van dit vorstlijk geschenk, en het geheel opgedragen aan *De Schutterij van 's Gravenhage* enz., waaruit blijkt, dat *Z. II. Prins Willem IV.* dezen beker hui had toegezegd, en hij, vervolgens, door *H. K. H. Douarière Gouvernante* op Dingsdag, den 8 May, 1753, is vereerd geworden. Op, of om den rand des bekers, waarover het deksel sluit, staat: *Les Freres METAYER fec. 1753.* Dit zal de firma der broeders

zijn, want het bovengemelde zegt duidelijk, dat één de maker is. Zijn zoon, *Louis Metayer Phz.* heeft eene kostbare Kunstverzameling nagelaten, waarvan de *Catalogus* 252 blz. beslaat, die in 1799, in het Trippenhuys, te *Amsterdam*, verkocht is.

METENSIS. (CORNELIS) Zie op MATSYS. (CORNELIS)

METHORST. (*Mejufvrouw* A. S.) Ik heb zeer goede vogelen, en vooral *Een vogelnestje met jongen*, in kleuren, als studiebladen geteekend, van haar gezien, voerende het jaartal 1797—1811. Op de Tentoonstelling, te *Amsterdam*, in 1820, was *Een stilleven*, door A. S. METHORST, te *Vreeland*. Zij is, waarschijnlijk, verwant aan de dames C. M. en S. E. METHORST, die volgen.

METHORST. (*Mejufvrouw* C. M.) Deze kunstenaars heeft, met goed gevolg, de kunst beoefend, zoo als zij op de Tentoonstellingen deel blijken, onder anderen, op die van 1840, te *Amsterdam*, alwaar *Een binnenhuis*, en *Een landschap* de goedkeuring der kenners hebben mogen wegdragen. — Zij heeft te *Maarsen* gewoond, en is aldaar, omstreeks 1850, overleden.

METHORST. (*Mejufvrouw* S. E.) Op de Tentoonstelling, te *Amsterdam*, in 1820, was van haar werk *Een bloemstuk*, met sapverw. Toen woonde zij te *Vreeland*.

METSU. (GABRIEL) Zie METZU. (GABRIEL)

METSYS (JUDOCUS) wordt onder de bouwmeesters vermeld, die van 1468—1530 in zijne geboortestad, *Leuven*, bloeiden, en als zoodanig de voornaamste genoemd, dewijl zijn standbeeld onder de achttien nieuwe standbeelden is opgenomen, die den gevel van het Stadhuis aldaar zullen versieren, en waarvan de modellen in 1857 geplaatst zijn.

METTELI, (V.) een onvermeld teekenaar en graveur, van wien ik de volgende afbeelding heb gezien: *Jacobus Hinlopen, Predikant te Utrecht*, v. METTELI *del. et sculp.* 1778, in ^o. Nog vond ik het portret van FRANS VAN MERIS, den Jonge — Zie aldaar. — en van diens huisvrouw, als zijn werk vermeld. — Of hij nu tot de familie van den graveur JOSEPH MARIE VAN MITTELI van *Bologna* behoort, en hij hier te lande heeft vertoefd, kan ik niet beslissen. Het verschil van ééne letter in den naam, kan wel aan den lettergraveur liggen.

METZU, of METSU. (GABRIEL) *Immerzeel* heeft ons eene juiste beschrijving gegeven van de werken, die in ons land van dezen algemeen hoog-geschatten, voortreffelijken Hollandsehen schilder zijn bekend. — Ik voeg er hier nog eenige berichten bij, betreffende zijne werken, die ten sieraad van de openbare Galerijen in *Europa* verstrekken. Het schoonste werk, wat ik van zijn penseel heb gezien, berust in de *Galerij* te *Dresden*, zijnde twee stukken, waarbij hij tevens eenige spotternij heeft uitgedrukt, namelijk, *Eene oude vrouw op een mager kuiken biedende, hetwelk een jonge koopman in vogelen haar vertoont; ter zijde een bejaard man, zijn pijp rookende; — en, de weêrga, Een oude vogelkooper biedt eene jonge vrouw een haan te koop.* Dit penseelwerk is van het eerste water, en zóó zuiver en zilverschichtig van kleur, fiksehe en tevens uitvoerige penseelsbehandeling, dat het mij niet verwondert, dat mannen van bekwaamheid in de kunst er voortreffelijke kopijen naar vervaardigden, zoo als er mij aldaar een verklaarde, dat hij voor zich in de gansche *Galerij* geen stuk kende, waarin, zijns inziens, in zulk een klein bestek, eene leerschool voor alle deelen der kunst, die in eene schilderij wordt vereischt, als in den *Haanverkooper* aanwezig was. Dit stuk werd, in 1776, uit de *Verzameling* van *Blondel de Gagny*, voor 28,800 fres., aangekocht. Thans zou het wel het dubbele van dien prijs opbrengen. Ik zag deze stukken op den ezel bij goed daglicht, en moest bekennen, dat zijn gezegde gegrond was. Behalve

deze, waren er nog vijf goede stukken aanwezig, waaronder *Een man met een pijp in den mond, bij een schoorsteen gezeten, en achter hem eene vrouw, dat, — zoo als Nagler berigt — voor zijn portret en dat zijner echtgenoot wordt gehouden. — Te Berlijn, zag ik twee stukken van hem, als Het zieke vrouwtje, met een doctor bij zich enz.; doch van het andere geef ik, volgens den Catalogus, de beschrijving, omdat dit stuk tot de Nederlandsche geschiedenis behoort. „De Hollandsche Familie Gelfing (Geelvinck?). In een deftig vertrek, met schilderijen enz. gemeubeld, zit, aan de eene zijde van eene tafel, de geheel in het zwart gekleede man, die zich wendt naar een zeer rijk gekleed knaapje, dat hem naar een op zijne linkerhand zittende papegaai wijst. Tusschen beiden een hond en een kat, die aan het vechten zijn. Aan de andere zijde der tafel, zit de rijk, in zijden stof gekleede moeder, en reikt haar op de tafel gezeten dochtertje een gouden kinderbel aan; achter den stoel, de kindermeid met het jongste kind op den arm; vóór de tafel zit de oudste dochter, en heeft iets in de hand, waarnaar een opspringende hond verlangt. Doek, h. 2 vt. 5½ dm., br. 2 vt. 7½ dm.” — Te Parijs, in de Louvre, zijn niet minder dan acht stukken, waaronder uitmunt de alom beroemde Groenmarkt, te Amsterdam, van hetzelfde water, — hoewel grooter dan ik die te Dresden heb bewonderd. — Aldaar is ook Een Portret van den Admiraal Tromp, met den hoed op het hoofd, en een rotting in de hand; h. 93 bij 76 dm. Ned. — In Engeland heb ik veel zijner werken aangetroffen, zooals onder de onvervalscht-echte stukken bij H. T. Hope, en ook bij Sir Robert Peel. — In de particuliere verzameling van Koning George IV. zag ik, met genoegen, Zijn eigen Portret, door HEM-ZELVEN geschilderd; hij staat voor eene nis, houdende in de linkerhand penseel, palet en schilderstok, en in zijn regter een stuk wit krijt; op de borstwering staat een pleisterkop en een paneel, waarop hij bezig schijnt te zijn met teekenen; een meesterstuk, uit den warmen vleeschigen middentijd; door de werking van het terugkaatsende licht en bruin, waarin zijn hoofd is gehouden, wordt de buste verlicht. — In 1748, was, op eene Kunstverkoop, te Delft, nagelaten door P. van Buytene, onder Nr. 18 van den Catalogus: „Het portret van G. METZU, door HEM-ZELFS geschilderd, 1635 (?), in eene kamer, zittende op een stoel by eene tafel, en eene teekening voor hem; h. 14½, br. 11½ dm. Een dito portret van zyne vrouw, met veel bijwerk, dienende tot weêrgâ.” — Nog vond ik in den Catalogus der beroemde Kunstverzameling van Mr. Johan van der Marek, te Leyden, verkocht te Amsterdam, 1773, onder Nr. 425: „GABRIEL METZU. Deze kunstige schilder heeft zichzelf verbeeld, zittende op een stoel, op welkers rug hy met den regterarm rust, houdende de linker in zyne zyde, van voren te zien, zynde een kniestuk, van boven boogsgewyze, zeer fraai, teeder en delicaat behandeld; h. 8¼, br. 7 dm.” en, wat nog al merkwaardig is, de weêrgâ, Nr. 426: „De vrouw van denzelve. Deze vertoont zich zittende, op een fraai stoeltje; de eene hand heeft zy op haar borst, en in de andere houdt ze een waayer, zynde op zyde te zien. Mede zeer konstig, en niet minder als de wedergade behandeld;” — en, Nr. 427: „De moeder van G. METZU. Deze schilderes is verbeeld zittende, voor haar schildersezel, houdende in de eene hand een penseel, en in de andere een palet, met opgezette verwen; mede zeer fraai en niet minder dan de vorigen; h. 5, br. 4 dm.” Naar deze drie portretten heeft QUINCKHARDT teekeningen gemaakt, in O. I. inkt, in 4º. Zie Catalogus van Portretten, van Frederik Muller, blz. 172. — Indien dit laatste portret werkelijk van zijne moeder is geweest, dan zou daaruit blijken, dat zij de opleidster en kweekster was der zeldzame talentsontwikkeling van dezen alom beroemden meester. Die zaak verdient veel geloof, dewijl zij geheel op Leydens grond te huis behoort, en de vermogende Verzamelaar zich niet*

ligtelijk vergist zou hebben, veel minder zich zou hebben laten misleiden. Zie verder op METZU. (JACQUEMYNTGEN) — Het is te bejammeren, dat die afbeeldingen niet in ons land zijn gebleven, en het ware te wenschen, als ze somtijds mogten voorkomen, dat ze door het Rijk werden aangekocht. — Zoo het gemelde jaartal (1635) juist is, dan zou hij op zijn twintigste jaar reeds gehuwd zijn geweest, en zich als volkomen schilder hebben afgebeeld. In het tegenovergestelde geval, kon het wel de afbeelding van zijn vader, JACQUES METZU, en die zijner moeder wezen, — Zie aldaar. — want toen was GABRIEL eerst vijf jaren oud. Het geboortejaar 1615, door *Houbraken* opgegeven, is stellig fout. — Hoe zulks ook zij, dit is zeker, dat bij de vreemde auteurs, en zelfs nog in den *Catalogus van 's Rijks Museum*, te Amsterdam, van 1858, de aan hem gedane operatie van den steen, in 1658, als in zijn doodjaar staat geboekt. — Hierover later, dewijl dit het jaar van zijn huwelijk was. — *Houbraken* vermeldt ook niet, dat hij ten gevolge dier operatie is gestorven, daar bij lang na dien tijd (volgens opgave van *Balkema*, die zegt, dat hij tot 1669 heeft geleefd) is overleden. Zonder hierin te berusten, zegt *Bryan-Stanley*, kan hij wel gelijk hebben, dewijl er gemeld wordt, dat eene zijner schilderijen, in de Galerij, te Dresden, het jaarmerk 1667 voert. *Nagler* zegt, bij vergissing, 1662. — Van hem heeft eene *Kraamkamer* bestaan, even als die van GERARD DOU, doch voor deze verkeerdelijk wordt opgegeven — Zie aldaar. — en waaraan *Houbraken* bovenmatigen lof heeft toegezwaaid; zij was in het begin der XVIII. eeuw in het bezit geweest van den Kunstminnaar *Jan Wolf*. „over zulks heb ik my, — zegt hij, — altyd verwonderd, dat gemelde Heer zich daarvan kon ontdoen.” — Dit stuk is, waarschijnlijk, geschilderd voor *Jan Jacobsen Hinlopen*, Schepen der stad Amsterdam, dewijl destijds de dichter *Jan Vos* een cerevers op *Een kraamkamer*, door G. MOETSU (sic) geschilderd, gemaakt heeft. Zie zijne *Gedichten*, Amsterdam, 1726, I. bl. 388, in 4°. Later werd het in de beroemde Verzameling van *Gerrit Braamcamp*, onder Nr. 124 van den *Catalogus*, verkocht te Amsterdam, 1771. Tevens was daar ook de beroemde *Ossedrift* van PAULUS POTTER, die, met andere schilderijen voor *Rusland* werd aangekocht, en bij het verzenden op zee is vergaan. Nu komt het mij voor, dat deze *Kraamkamer*, en niet die van DOU, zooals gezegd is, dat er bij was, in dat ongeluk heeft gedeeld, want ik ken geeno andere *Kraamkamer* van G. DOU, dan die *Martinet*, op bl. 522, aanhaalt en vermeldt als met de *Ossedrift* te zijn vergaan. Zou hij zich niet hebben vergist, en METZU hebben moeten zeggen? Zie hierover op DOU. (GERARD) — METZU heeft ook allegorische en mythologische voorstellingen geschilderd, blijkens eene plaat, door J. WATSON gegraveerd, voorstellende *Vertumna en Pomona*, 36 bij 51 dm. Nederl., door J. *Boydell*, te Londen, uitgegeven, à f 4,50. Destijds was deze schilderij in het Kabinet van Lord *Mounstuart*, en de genoemde figuren waren de portretten van de Hertogin van *Mazarin* en van den Graaf *Colbert*. Zijn deze Fransche personen in *Holland*, of is METZU naar *Frankrijk* geweest, om ze te schilderen? — Wat wel tot de zeldzaamheden behoort, is een *Vrouweportret*, dat in het bezit was van F. X. de *Burtin*; zie zijn *Traité etc. Brux.*, 1808, II. p. 247, door METZU, in 1648, in *klein leven* geschilderd. Hij zegt, dat dit portret zoo overschoon en natuurlijk is, dat het buiten het paneel schijnt te steken, zijnde deze dame uit het patricische geslacht *Heldewir*, dat wel *Elsevier* zal moeten zijn. — Uit latere autentieke bescheiden door Jonkhr. *Elsevier*, in *De Navorscher*, deel IV., bl. 161, medegedeeld, blijkt, dat het geboortejaar van METZU, dat gewoonlijk, in 1615, te *Leyden* wordt gesteld, niet zoo is, want men leest daar: „Het blijkt evenwel, dat deze schilder, in 1658, te *Amsterdam*, in den echt is getreden,

denkelijk na de kunstbewerking, waarvan *Immerzeel* gesproken heeft. Uit de aantekening van zijn huwelyk, in de Puiboeken van *Amsterdam*, leert men wijders, dat hij in 1630, niet in 1615, te *Leyden* geboren werd. Men vindt aldaar op 12 April, 1658: „Compareerde als voren GABRIEL METZU, van *Leyden*, schilder, out 28 jaer, ouders dood, geadsisteert met JAN ADRIAENSE KAYSER syn oom, woont op de Prinsengraff; ende *Isabella Wolff*, van *Enckhuysen*, out 26 jaer ende daar woonende, geadsisteert met *Maria de Grebber*, haer moeder.” (In deel VII, blz. 198, wordt er, bij vergissing, *Maria de Gelder* gezegd.) „De moeder van GABRIEL METZU heette *Jacomina Garniers*, eerst gehuwd met GUILLAUME FREMAULT, of FREMOUT, en daarna met JACQUES METZU, die beide schilders genoemd worden, in twee verzoekschriften, door haar bij de Leydsche regering ingediend (1623 en 1632). In 1623 werd zij tot stads-vroedvrouw aangesteld, terwijl haar eerste man nog vóór dat jaar, te *Dordrecht*, moet overleden zijn.” — Hij kan alzoo zijne opleiding in de kunst wel bij zijn vader hebben gekregen, dewijl men zijn meester niet vind vermeld. — In een later nommer van *De Navorscher*, V. deel, bl. 99, heeft ons de Heer *Elsevier* nog de volgende belangrijke berigten geschonken: „Uit de Registers der Schildergilden, onlangs door de Erven *Van Halleren*, te *Leyden*, aan de stad vermaakt, blijkt, dat METZU eerst in 1648 in het Gild is opgenomen. Op bl. 55 komt de volgende post voor: „18 Maart. 1648. GABRIEL METZU voor zyn inkomen betaelt 1 gl. 10 st. Voor zyn jaergelt f 1—10 st. 1649 Idem 1—10 st. 1650 Idem 1—10 st. *Uit de stad vertrokken.*” Ik heb te vergeefs in verschillende Registers den tijd zijner geboorte gezocht, die thans in 1630 kan gesteld worden. — In den *Catalogus van Portretten van Fred. Muller* komt het portret van zijne moeder voor; het is jammer, dat haar naam daar niet vermeld is, omdat ik niet zeker ben, of zij wel *Jacquemina Garnius* heette. (Boven zegt hij: *Jacomina Garniers*. Zie daarover op METZU. (JACQUES) Zij had 16 kinderen.” — Verder zegt hij, dat in het Engelsche *Art-Journal* van Januarij, 1854, in een artikel over METZU vermeld staat, dat er zich in het Museum, „te *Weenen*, nog schilderstukken van hem bevinden, met het jaartal 1667.” — Of die daar nog voorhanden zijn, weet ik niet; wel te *Dresden*, terwijl *Bryan-Stanley* dit ook als een merkwaardig jaartal heeft meêgedeeld, zooals reeds boven gezegd is. — In het VII. deel, bl. 259, heeft gemelde Heer opgegeven het derde huwelyk van JACQUES METZU, — Zie aldaar. — waaruit GABRIEL METZU geboren werd. — Uit het genoemde Gildeboek outwaart men, dat hij na 1650 uit *Leyden* is vertrokken, en zich toen eerst te *Amsterdam* gevestigd heeft. Verder blijkt, dewijl zijn huwelyk op het Stadhuis werd ingeschreven, dat hij niet tot de gereformeerde kerk behoorde; doch mij is door oude Amsterdamsche kunstvrienden, als eene zeer bekende zaak, meêgedeeld, dat METZU tot den deftigen stand te *Amsterdam* behoorde, en zelfs ouderling was. Naar ik gis en uit mijne bron af te leiden, kan hij dit wel bij de Mennonieten zijn geweest.

METZU, of METSU, (JACQUEMYNTGEN) geboren GARNIERS. Deze vrouw was de moeder van den beroemden GABRIEL METZU. Een berigt, haar aangaande, werd ons meêgedeeld in *De Navorscher*, VII. dl., bl. 259, door den Heer *Elsevier*, te weten, haar huwelyk, dat op het Raadhuis, te *Leyden*, aangeteekend is: „10 November, 1625. JACQUES METSUW (sic) schilder, Wedr. van *Machtelt Dirckx*, vergezelt met *David de Vrinder*, zyn bekende; met JACQUEMYNTGEN GARNIERS, Weduwe van GUILLAUME FREMOUT, (of FREMAULT) schilder, vergezelt met *Marytge Matheus*, haer bekende.” — Zij is dus tweemaal met een schilder gebuwd geweest, en was zelve schilderes, blijkens haar portret, op GABRIEL, haar zoon, vermeld, en die, door haren natuurlijken kunstzin, zulk een voortreflijk talent heeft gekweekt.

METZU, of METSU, (JACQUES) was de vader van den beroemden GABRIEL, en een Vlaming, die zich, in het begin der XVII. eeuw, in *Holland* vestigde. Op het Stadhuis, te *Leyden*, vindt men onder de huwelijksaanteekeningen de volgende: „18 April, 1620. JACQUES METSU, schilder, van *Belle*, in *Vlaenderen*, Wedr. van *Marytge Jansdr.*, vergezeld met *Eduardus Neel*, zyn bekende; met *Machtelt Dirckdr. Jd.*, (jonge dochter) van *Schiedam*, woont tot *Leyden*.” — Vijf jaren later vindt men hem, als weduenaar, weder aangeteekend, met Mejuf. OARNYERS. Zie op METZU. (JACQUEMYNTOEN) Het lijdt geen twijfel, of het kunstonderwijs, door GABRIEL genoten, is in dit kunstrijk gezin aangekweekt.

MEULEMANS (ADRIAAN) is bij *Immerzeel* vermeld; ik voeg daarbij, dat hij ook geëst heeft, als: *Een Astronoom*, in den trant van REMBRANDT, bij kaarslicht lezende, en in CLAESSENS trant geëst, in f°. Hiervan zijn afdrucken vóór de letter. — Zie *Nagler*. — Hij heeft zijne laatste levensdagen ten huize van zyn zoon Predikant te *Scheveningen*, doorgebracht, en is, volgens mijn onderzoek, aldaar in 1834 overleden. — In het *Aanhangsel* van *Van Eynden en Van der Willigen* van 1840, vind men het onjuiste berigt, dat hij toen nog op zijne lauweren rustte, — Zijn *Portret*, door H. W. CASPARI geteekend, in 8°, is in mijn bezit.

MEULEN (GILLES VAN) was een Belgisch kunstschilder, en staat als zoodanig in het *Gildeboek van St. Lucas*, te *Brugge*, op 30 October, 1468, ingeschreven.

MEULEN. (ANTOINE FRANÇOIS VAN DER) Ik voeg nog bij het Artikel van *Immerzeel*, dat zijn *Portret* fraai is gegraveerd door P. VAN SCHUPPEN, naar N. DE LARGILLIÈRE, in gr.-plano. Vreemd is het, dat op dit kapitale Portret alleen de doopnaam, FRANÇOIS, staat.

MEULEN (CORNELIS VAN DER) was een zeer bekwaam portretschilder, die de kunst bij SAMUEL VAN HOOGSTRAETEN heeft geleerd; hij bloeide omstreeks 1680. — Zie *Houbraken*.

MEULEN (LAURENT VAN DER) staat bij *Immerzeel*, als een bekwaam Belgisch beeldhouwer, beschreven, die een uitmuntend kunstgewrocht heeft vervaardigd, namelijk, eene *Lijst*, waarvan de snede zoo fijn is, dat de bladeren en takken bij den minsten tocht zich bewegen en trillen. — Ik voeg er daarom bij, dat eene *Afbeelding dier beroemde Lijst* te vinden is in den *Messenger des Sciences*, etc. *Gand*, 1836, p. 54.

MEULEN (PIETER VAN DER) is reeds bij *Immerzeel* geboekt. Ik voeg er alleen bij, dat zijn *Portret* door N. DE LARGILLIÈRE geschilderd, en door ISAAC BECKETT, in mezzo-tinto, is gegraveerd. Ik bezit nog een *idem*, door A. BANNERMAN sculp., in 4°.

MEULEN (P. H. VAN DER) was een zeer bekwaam teekenaar van bloemen, zoo als de studiën daarvan, in mijn bezit, met regt, zijne verdienste in dat vak aantoonen. — Naar mijne meening, kan hij in het begin dezer eeuw geboren, en, welligt, een zoon zijn van den bekwamen Amsterdamschen plaatsnijder P. H. L. VAN DER MEULEN. Heeft deze nu het vak van bloemteekenen mede beoefend, dan zou hij dezelfde persoon wezen, als hier aan het hoofd staat vermeld, en op de teekeningen de letter L. vergeten, of weggelaten zijn.

MEULEN. (P. J. VAN DER) Het is mij niet gebleken, of deze de kunst heeft beoefend, echter wil ik een paar regelen over hem mededeelen. — In de Nieuwspapieren van 1850, vond ik het volgende: „Op den 5. Maart, 1850, is, te *Coblentz*, in den onderdom van 74 jaren, overleden P. J. VAN DER MEULEN,” zijnde dit het doodberigt, door zijne betrekkingen, te *Utrecht*, in de *Utrechtsche Courant* van 13 Maart, 1850, geplaatst; in dezelfde *Courant* lees ik verder, „dat deze de laatste was van het in de kunstwereld zeer bekende broederpaar ANTOINE FRANÇOIS EN PIERRE VAN DER MEULEN; het door hem nagelaten Schilderijen-kabinet bevat

vele zeldzame stukken van oude meesters." — Hij kan alzoo een kleinzoon van één der genoemde broeders geweest zijn.

MEULEN (SIEUWERT VAN DER) en niet SIVERT, zoo als *Immerzeel* schrijft, die hem ook alleen als teekenaar van zee- en havengezigten doet kennen, ten deele door A. VAN DER LAAN in het koper gebragt. — De titel van dat Boekje, van 12 platen in f^o. is: *Groote Visserij. By Petrus Schenck, in de Warmoesstraet, op 't hoekje van de Vissteeg in Visschers Atlas tot Amsterdam*, en waarvan ik een exemplaar bezit. — Ik voeg er bij, dat hij vrij wat beter de graveer- en etsnaald heeft gehanteerd, dan de genoemde gravuren bewijzen, en het is welligt toeval, dat hij zijn eigen werk niet zelf gesneden heeft. Ik bezit er eenige van dien aard, welke hij-zelf zeer geestig heeft geëst, alsmede een Boekje van zes bladen in f^o., waarvan de titel luidt: *Verscheyden Gezigten en Perspectiven, soo naa 't leven als anders, in 't koper gebragt door SIEUWERT VAN DER MEULEN. Anno 1707*; zij stellen voor prachtige hof- en tuingezigten, in den smaak van dien tijd, met paarden, jagtpartijen, gevogelte enz. gestoffeerd, alles geestig en goed geteekend en uitgevoerd. — Nog zag ik van hem eene prent, in f^o-oblong, voorstellende *Een gevecht bij eene moeras, in een bergachtig landschap*, behoorende tot de geschiedenis der overwinningen, door *Vendôme* en prins *Eugenius*, op het slagveld, bij *Adda*, behaald; beteekend s. VAN DER MEULEN f. 1705; de paarden en figuren, op den voorgrond, zijn fraai. — Verder *Een reeks van 16 bladen, met verscheiden soorten van vogels* in kl.-f^o., deels met zijn monogram, deels met zijn naam beteekend. — Ik bezit teekeningen van hem, gemerkt met het jaartal 1698, en als ik die met het genoemde werk vergelijk, zou ik eerder den voorrang aan zijn graveerstift, dan aan zijn penseel toekennen. Ook schijnt het mij toe, dat groote figuren, in historischen geest, minder zijn vak zijn geweest: immers, de *Titel* in kl.-8°. voor *Aur. Prudentius Lofzangen, tot Leyden by Jacobus Meul, 1712*, zal mijn gezegde wel bevestigen, dewijl de figuur het Geloof, met al het zinnebeeldige bijwerk, niets van zijn geestig stift laat blijken, zoo zelfs, dat men haar niet eens voor zijn werk zou herkennen, als het niet met s. v. d. m. 1718, beteekend was. Waarschijnlijk, is dit werk van zijn ouden dag.

MEULENAER (PIERRE) wordt door *F. Bogaerts* opgegeven als onder de Belgische kunstenaars te behooren, die *Bataljes* schilderde, in den geest van *PIETER SNAYERS*, en in 1670 werd geboren. Meer is mij van dezen kunstenaar niet voorgekomen. — Ik moet er de opmerking bij maken, dat, *SNAYER* een hoogen ouderdom heeft bereikt, en reeds 77 jaren telde bij de geboorte van den door *Bogaerts* vermelden MEULENAER.

MEULUWE (HENDRICK VAN) was een schilder te *Antwerpen*, van wien geen levensberigten bekend zijn. Het schijnt, zegt *Nagler*, dat hij als medelid der *Broederschap van St. Lucas*, aldaar, in 1513, ingeschreven is.

MEUNINXHOVEN. (...) Een kunstenaar, wiens naam mij maar eenmaal is voorgekomen, en wel in den *Catalogus* der Schilderijen van *JACQUES ROTTIER*, verkocht te *Gent*, 1834, onder Nr. 81: *Een gezicht op de gewezen Kerk van St. Donatus, den ouden Burg en het Stadhuis, te Brugge*; h. 103, br. 160 dm. Naar de naamspelling te oordeelen, zou hij wel een Vlaming kunnen zijn geweest. — Later zie ik, dat *Nagler* zekeren MEUNINXHOVEN, volgens *Descamps*, als een Nederlandsch schilder noemt, van wien men historiestukken en landschappen in de *Abdij van St. Donaas*, en in de *Jezuitenkerk, te Brugge*, vindt. Doch *Descamps*, in zijn *Voyage pittoresque* etc., noemt *De Aanbidding der Koningen*, waarvan de schaduwpartijen donker zijn, en die verder weinig verdienste heeft, als door MEUNINXHOVEN geschilderd.

MEURER. (JOSEPH) Nagler vermeldt dezen als een schilder en etscr, van wien geen levenshijzonderheden bekend zijn; doch, volgens *Erulliot*, zou de volgende prent tot de Vlaamsche school behooren, en de maker in de XVII. eeuw hebben gebloeid: *Bij een grooten boom staat een jongen, die een links heen vliegende vogel nastaat*; heneden hem, eene hut en een vogelnest. Van boven zijn monogram, en van onder, regts, in den rand der prent, nog eens beteekend JOSEPH MEURER *inv. pinx et fec.*; h. 5 dm. 2 str., br. 3 dm. 6 str. Par.

MEURS. (... VAN) „Twee landschappen door VAN MEURS, met beelden en beesten, door M. CARRÉ: f 20” werden, onder Nr. 67 van een *Catalogus van Schilderijen*, verkocht te Amsterdam, 25 September, 1743. — Geen landschapschilder van dien naam is mij meer voorgekomen; hij zou dus in het begin der XVIII. eeuw, te Amsterdam, tijdens MICHEL CARRÉ daar gevestigd was, kunnen gebloeid hebben. — Mogt de M. MAERTE CARRÉ moeten beduiden, — Zie aldaar. — die wat later bloeide, dan zou de graveur C. H. VAN MEURS — Zie aldaar. — wellicht dezelfde persoon kunnen zijn, en ook wel eenige landschappen kunnen geschilderd hebben.

MEURS, (CORNELIS HUBERT VAN) een Hollandsch kunstgraveur, die te Amsterdam was gevestigd, en omstreeks 1760 bloeide, doch wiens werken wel tot den tweeden rang der graveerkunst behooren. Hij heeft meestal de schilderijen van VAN MIERIS, NETSCHER, DOU, SLINGELAND en VAN DER WERF in plaatdruk gebragt, waaronder er voorkomen, die niet beteekend zijn; waarschijnlijk, uit uitgevers-bedoelingen. *Basan* beschrijft 19 stuks. — Ik voeg er bij, dat de prent naar W. VAN MIERIS, *De Oude, die eene Maagd door geld tracht te winnen*, ook onder den titel van *La double tentation*, in f^o., door den Franschen graveur E. DU MESNIL, of MENIL fraai in f^o. gesneden is.

MEURS. (JACOB VAN) *Immerzeel* vermeldt dezen plaatsnijder, zonder den minsten lof aan zijne werken toe te kennen. Ik voeg er bij, dat hij, als graveur van portretten, zeer goed werk heeft geleverd; onder anderen, is het portret van *Tycho Brahe*, den wereldberoemden Deenschen Sterrekundige, fraai en trouw gevolgd naar de gravure van het laatst der XVI. eeuw; doch het portret van *Rombout Hogerbeets*, naar de schilderij van JOHANNES VAN RAVESTEYN, door HEM, in 1648, gesneden in 4°., zal genoeg bewijzen, hoe hij de burin meester was; zijnde daarin eene kracht en waarheid, zoowel in het vleesch, als in de stoffen aan den dag gelegd, die dit portret onder de fraaije voortbrengselen van dien tijd blijven rangschikken. Dat hij in alles zoo is geslaagd, kan ik niet beweren wanner ik met het genoemde Portret vergelijk een *idem* van *Andreas Rivetus*, *Ætat. LXXVIII.* 1650, mede door HEM in f^o. gegraveerd. Waarschijnlijk, is dit naar eene slechte schilderij, of teekening, of misschien geheel door HEM vervaardigd. — Nagler noemt zeven Portretten van zijn graveerwerk, en zegt, dat hij omstreeks 1640, te Amsterdam, geboren werd. Blijkbaar heeft hij het Portret van *Hogerbeets*, *sculp.* 1648, niet gezien. Ten slotte, laat ik hier volgen, dat hij in 1660, als *Boekhandelaar en Plaatsnijder op de Cingel tegen over d' Appel-markt in de Stadt Meurs*, aldaar, woonde.

MEUS. (LIEVIN) Zie hij *Immerzeel* en bij mij op MEIUS. (LIEVIN)

MEUSE. (JEAN DE) Na de VAN EYCKEN, bloeide deze Belg, van wien ons, tot nog toe, slechts de naam is bewaard gebleven. Zie *Splendeur de l'Art en Belgique* etc., p. 404.

MEV-DORP. (T. N.) Nagler vermeldt dezen teekenaar, die in de eerste helft der XVII. eeuw bloeide, en van wien hij eene teekening zag, voorstellende *Hollandsche boeren bij eene Fruitverkoopster*, beteekend T. N. MEV-DORP. Of dit wel juist is, blijft de vraag; wellicht moet het *Mevrouw T. N. DORP* zijn.

MEY. (...) Ik heb een portret, levensgroot, als buste gezien, in de manier van

FERDINAND BOL, vrij goed van kleur en behandeling, beteekend MEY, 1652. Of nu het woord MEY, de maand moet beduiden, waarin het geschilderd is, durf ik niet beslissen, omdat men zulks zelden vindt aangeduid. — Zou BARTHOLOMEUS MEYBURG zich welligt aldus beteekend hebben? Het is mogelijk, doch ik heb daarvoor geen bewijs.

MEY. (JAN ARY DE) Van dezen bekwamen kunstenaar zag ik een kloek *Zeestuk*, zilverachtig van toon en van eene vrije penseelsbehandeling. Het zal, naar ik gis, in het begin der XVIII. eeuw vervaardigd zijn.

MEY. (... VAN DER) „Een staande, rustende Neptunus, met drietand en zeeschulp, 1706, door VAN DER MYN,” vond ik op blz. 218 van den *Catalogus*, 1808, der rijke Verzameling etsen en prenten van Mr. J. van Buuren, -Bailliuv van Noordwijkerhout enz. — Of deze ets nu aan een der VAN DER MYN's, of aan HIERONYMUS VAN DER MY, moet worden toegekend, kan ik niet beslissen.

MEYBURG (BARTHOLOMEUS) is hij *Immerzeel*, zonder iets van zijne laatste levensdagen te zeggen, vermeld. Na de Duitsche hoven met zijne kunst, als historie- en portretschilder, te hebben verrijkt, heeft hij zich te 's *Gravenhage* gevestigd, „zynde anno 1663, van hem ter Confreriekamer bekend geweest *Een St. Paulus*, en dezelve volgens de lyst van 't jaar 1665, een meedelid of confrater derzelve, zynde hy eindelyk alhier (te 's *Hage*), in een hoogen ouderdom A°. 1708, of 1709 overleden.” Uit *Pieter Terwesten*, Ms.

MEYER (...) was, zoo vermeend wordt, een Belgisch beeldhouwer, die in de XVII. eeuw bloeide. Er is mij slechts één van zijne kunstwerken voorgekomen, te weten: *Jésus Christ exposé, fait en bois de huis, par le sculpteur MEYER, d'une belle exécution. Hauteur 10 P.*, in den *Catalogus* der Kunstwerken, nagelaten door den kanonik van St. Bavo, te *Gent, Jaques Clemens*, aldaar verkocht, 21 Junij, 1779.

MEYER (HENDRIK) komt reeds bij *Immerzeel* voor; ik voeg er nog bij, dat hij ook de etskunst heeft beoefend. *Heller (L.)* noemt twee stuks, als: *Een Landschap met eigenaardige gebouwen, bij een onweërsbui*, 1769, in 4°, met zijn naam beteekend. — *Het kasteel te Wyk by Duurstede*, 1765, in 4°, 66k beteekend.

MEYER (J. A.) is een teekenaar geweest, van wiens werken weinig voorkomt. Ik bezit een *Tuingezigt*, in kleuren, met aardige stoffagie, voorstellende *De lustplaats Waterland*, in 1773, door hem in de manier van DE BEYER geteekend, doch niet zoo goed.

MEYER, (JOHAN HENDRIK LOUIS) de roem der zeeschilders van onzen tijd, is reeds bij *Immerzeel* vermeld, die zegt: geboren te *Amsterdam*, in 1810, doch dit heeft in 1809 plaats gehad. — Als een vervolg daarop, moet ik hier verder melden, dat hij het eerste onderrigt in de schilderkunst van den Heer WESTENBERG genoten, en vervolgens onder de leiding van wijlen den Ridder J. W. PIENEMAN, voortgezet heeft. Hij doorliep aan de Koninklijke Academie van Beeldende kunsten, te *Amsterdam*, al de klassen en behaalde, in twee klassen, eene *Medalje*, alsook hij de Maatschappij *Felix Meritis de Zilveren medalje*, voor het schilderen naar het gekleed model. — In 1827, vertrok hij naar *Frankrijk*, en verbleef daar, tot oefening in het schilderen van landschappen, tot 1831; keerde toen naar *Holland* terug, en vestigde zich, in 1833, te *Deventer*, waar hij tot 1839 verbleef. Het was in laatstgenoemde stad, dat hij zich het eerst met het vak van zeeschilderen bezig hield, naar aanleiding der *Schijpbreuk van Z. M. Stoomschip Willem I. op de Lucipara*, met het gelukkig gevolg, dat hij zich geheel aan de verdere beoefening van dat vak wijdde, om den roem van LUDOLF BACKHUYSEN en WILLEM VAN DE VELDE, voor ziju tijd, to helpen handhaven, en waarin

hij dan ook, dank zij zijne onvermoeide pogingen en volharding, boven alle verwachting is geslaagd. Het lag in den aard der zaak, dat de Nederlandsche stranden en de havens langs de Noord- en Middellandsche zeeën, het terrein werden, om zijn genie meer en meer met de natuur te vereenigen, en dat dáár de bouwstoffen moesten verzameld worden voor zooveel voortreffelijke kunstwerken, die, onafgebroken, op de Tentoonstellingen, zoo binnen- als buitenlands, onverdeelden lof hebben ingeogst. — De Heer MEYER huwde, in 1841, te Maastricht, met de dochter (uit het eerste huwelijk) van Mevrouw de Wed. *Burgkly Glimmer*, Jonkvr. *Josette Maria Vanderstok*, uit welken echt geen kinderen zijn gesproten, en zette zich met der woon neder te *Parijs*. — Op de Tentoonstelling van 1842, aldaar, waren van zijn penseel *Visschers op de kust van Normandië*, en *De Brand van het Schip de India*; hij verwierf, voor de eerste schillerij, eene *Gouden Medalje*, en zij werd voor het *Museum*, te *Puy de Dôme*, aangekocht. In datzelfde jaar behaalde hij op de Tentoonstelling, te *Angers*, de *grootte Zilveren Medalje*. In 1844 de *Gouden Medalje*, 2. klasse, voor de schilderij: *Napoleon ontscheept te Prejus*, aangekocht voor het *Museum*, te *Versailles*, en de *Zilveren Medalje*, te *Boulogne-sur-Mer*. — In 1845, verkreeg hij op de Tentoonstelling, te *Toulouse*, het *Diplôme d'Eloge*, en op die van 1851, te *Brussel*, behaalde hij, voor zijne beide schoone stukken, *Eene zee aan de Engelsche kust*, en *Visscherspinken in volle zee*, de *Gouden Medalje*. Maar op de Wereldtentoonstelling, te *Parijs*, in 1855, was de prijskamp gewigtiger; de Heer MEYER heeft er echter Hollands ouden kunstroom glansrijk gehandhaafd, en hij werd door de Jury met de *grootte Gouden Medalje* bekroond. — Op de Tentoonstelling, in 1858, in *Art et Amicitia*, te *Amsterdam*, waren *Eenige visschers bij opkomende zon aan de Vlaamsche kust*, eene voortreffelijke schilderij, al de verdienste van dezen uitstekenden schilder volkomen waardig. — Onder zijne voornaamste werken, die eene vaste bestemming hebben bekomen, mag genoemd worden: *Le chien de Terre-neuve*, door wijlen Z. M. *Lodewijk Philips* aangekocht. — *Combat de l'Atacuity*, onder kommando van den Admiraal *Mackau*, voor dezelfde koninklijke rekening aangekocht. — *Schipbreukelingen*, door *Walvischvangers gered*, aangekocht door wijlen Z. M. *Willem II.*, alsmede het *Escader in de Middellandsche zee, onder het kommando van Z. K. II. Prins Hendrik*. — *Een storm op de Fransche kust*, voor wijlen Z. M. keizer *Nicolaas*, van *Rusland*, aangekocht. — *Een storm in het kanaal, op de laatste reis van Prins Hendrik*; geplaatst te *Stokholm*. — *Scheveningen, bij stormachtig weder*; toebehoorende aan H. K. H. *Princes Marianne*. — *Het uitzenden van een reddingsboot*, en *Een storm op het eiland Jersey*, behoorende aan den kolonel *Bohlen*; — alsmede nog eene voorstelling uit de gewijde geschiedenis: *De storm op zee, door Jezus tot bedaren gebragt*, berustende bij den Heer *A. Belmont*, te *New-York*, enz. — De Heer MEYER heeft vele eerbewijzen wegens zijn schitterend talent ontvangen. In 1847 werd hij tot *Ridder van het Legioen van Eer* benoemd, welke onderscheiding nog in datzelfde jaar, op den verjaardag van Z. M. koning *Willem II.*, 6 December, door die van *Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw* gevolgd werd. Kort daarop, in 1851, vernam men, dat Z. M. de Koning van *Zweden* hem tot *Ridder der Orde van de Poolster* had benoemd, terwijl hem, in 1855, bij gelegenheid dat Z. M. koning *Leopold*, de Tentoonstelling te *Antwerpen* had bezocht, de *Leopolds-Orde* werd vereerd. Niet weinig was, wegens deze laatste onderscheiding, zijne woonplaats, 's *Gravenhage*, verheugd. In de openbare berigten van 12 October, 1855, las men dienaangaande het volgende: „De Haagsche schilders hebben den Heer *LOUIS MEYER*, die, onlangs, door Koning *Leopold* tot *Ridder* is benoemd, eene

serenade gebracht, en hem een parkement overhandigd, voorzien van allernamen, als eene duurzame herinnering van hunne opregte deelneming bij deze onderscheiding." — Bij Besluit van 23 October, 1855, heeft Z. M. koning Willem III., den Heer MEYER de vergunning tot het aannemen der Leopolds-Orde verleend. — Het volgende jaar heeft het Z. M. koning Willem III, te Amsterdam zijnde, behaagd, hem tot *Kommandeur der Orde van de Eikenkroon* te benoemen. Reeds in 1845, werd hij tot Lid der Keizerlijke Academie te *St. Petersburg*, en in 1850, tot *Lid-Correspondent van het Kon. Ned. Instituut* (dat kort daarna werd ontbonden) benoemd. — De Heer MEYER heeft niet geëtit. — Zijne kunstwerken zijn met zijne gewone handteekening, LOUIS MEYER, beteekend.

MEYER (MARIE JOSEPHINE VALÉRIE CONSTANCE) werd den 9. Februarij, 1835, te *Brussel*, geboren. Zij is de dochter van den in zijn vak zoo gunstig bekenden schrijver van Mathematische werken, *Antoine Meyer*, Professor aan de Universiteit, te *Luik*, en aldaar den 29. April, 1857, overleden. — Deze jufvrouw heeft, wegens haar natuurlijken aanleg voor de Schilderkunst, zich daaraan toegewijd, en is, eerst sedert eenige jaren, met het beste gevolg, onder de voortreffelijke leiding van den Heer PIETER LODEWYK KÜHNEN werkzaam. Reeds op de Tentoonstelling te *Brussel*, in 1857, was van haar een schoon stuk, *Eene Vlaamsche boerenhut bij invallend avondlicht*, geheel in een dichtertlijken stijl opgevat, en van eene zeer malsche penseelsbehandeling. — Verder eene fraaije teekening, voorstellende *Een boschrijk landschap*. — Deze kunstenaars houdt zich onledig met de uitgave van een Album van *Douze Paysages, d'après de grands maîtres anciens, lithographiés sous la direction de M. L. KÜHNEN, par JOSEPHINE MEYER. Imprimés chez M. M. Simoneau et Toovey. Bruxelles, chez l'auteur, Rue du palais, 16*, met tekst, in f°. vervaardigd naar beroemde kunstwerken der oud-Hollandsche en Vlaamsche School. Reeds twee afleveringen, twaalf stuks, zijn verschenen, waarvan ik een fraai exemplaar voor mijn Atlas, ten geschenke heb ontvangen. De voorstellingen zijn gevolgd naar J. BOTH; J. VAN GOYEN; H. NAWINCK; A. VAN DER NEER; G. NEYTS; A. VAN OSTADE; J. RUYSDAAL; H. SWANEVELT; D. TENIERS, *den Jonge*; S. DE VLIAGER; A. WATERLOO EN R. ZEEMAN. Men mag van dit werk zeggen, dat het met de grootste zorg, keurig, en in het karakter der genoemde meesters, is uitgevoerd. Het *Maanlicht* van VAN DER NEER, en de *Visscher* van VAN GOYEN zijn zóó getrouw teruggegeven, dat het niets te wenschen overlaat, en waarvan de fijne toonen alleen door zulk eene edele hand in lithographie kunnen worden uitgedrukt. Het is te wenschen, dat zij steeds op dit voetspoor met haar lieflijk talent moge voortgaan.

MEYER, (FRANCOIS DE) een Nederlandsch kunstschilder, die te *Rome* den bontnaam van *Uistel* bekomen heeft. Hij was aldaar den 3. Januarij, 1674, tijdens ABRAHAM GENOELS en anderen in de Bent werden aangenomen. Zie *Houbraken*, II. blz. 102. — Bij *Van Eynden en Van der Willigen*, I. blz. 114, wordt zekere DE MEYER als Bataljeschilder genoemd, die te *Rotterdam* overleden is. Welligt is hij dezelfde.

MEYER. (H. DE) Een landschap, goed van kleur en behandeling, beteekend H. DE MEYER *pinx.*, 1657, heb ik van dezen meester gezien. Meer is mij tot heden niet van hem bekend. — Later las ik in een *Catalogus*: „*Een stil water met verscheiden Schepen en figuren voor de stad Dordrecht*, door H. DE MEYER.”

MEYER (H. DE) was een Utrechenaar, die in de tweede helft der XVIII. eeuw bloeide. Hij beoefende het vak van Wapen- en Stempelsnijden, waarin hij vrijwiel is geslaagd. Ik bezit een aantal teekeningen voor Medaljes enz., die van zijne grondige kennis in het afbeelden der onderwerpen getuigen, en uit-

muatend geteekend zijn. — Zijn zoon JOHANNES — Zie aldaar. — is hem in zijn vak opgevolgd.

MEYER (JOHANNES DE) was de zoon van H. DE MEYER, — Zie aldaar. — die datzelfde vak, doch in minderen graad, beoefende. Hij was vlug en ijverig in zijn bedrijf, en moest vele aan het stempelsnijden ondergeschikte zaken, om den broode, verrigten. Hij is in zijne geboortestad, *Utrecht*, omstreeks 1820, om de 60 jaren oud, overleden.

MEYER. (JAN DE) Op de aanzienlijke Kunstverkoop, te *Rotterdam*, 1722, nagelaten door JAQUES MEYERS, waren onderscheiden stukken van dezen meester, voorkomendo onder Nr. 225 van den *Catalogus*, als: *Elias onder een boom, met een Engel*, door JAN DE MEYER, NAAR GUIDO RENI. — Nr. 226, *De Maagd Maria met het kind Jezus*, door DENZELFDEN, NAAR DENZELFDEN, en, Nr. 227, *Een dito*, door DENZELFDEN, NAAR CORREGGIO. Dit zijn alle studiën, welke hij voor oefening heeft vervaardigd, want zijn genre schijnt moderno stukjes te zijn, zoo als er een op een idem verkoop, te *Ibid.*, in 1736, onder Nr. 107, voorkomt, namelijk, *Een meisje, dat worst stopt*. Zijne kunst komt heden weinig voor, en ik geloof, dat hij die alleen voor liefhebberij beoefend heeft.

MEYIN. (H.) „*In ecne weide ziet men ecne vrouw, met eenig vee*, door H. MEYIN, h. 3 pm. 6 dm., br. 4 pm 3 dm.” zijnde dezo schilderij Nr. 108 van den *Catalogus* van F. J. Mensart, verkoekt te *Amsterdam*, in 1824. Meer is mij van dezen meester niet voorgekomen. — Ik ben van oordeel, dat het werk van HENRICUS ARNOLDUS MEYIN — Zie bij *Immerzeel* aldaar. — zal moeten zijn.

MEYLENER, (P.) een onvermeld, bekwaam landschapschilder, van wiens werk mij slechts eenmaal is voorgekomen een groot blad of deksel van een klaveimbel, waarvan de binnenzijde met *Een landschap met beelden* enz. beschilderd was. Alles is goed geteekend en vrijwel van penseelsbehandeling, geheel in den Vlaamschen trant van *Breughel* — doch meer naar den Ouden TENIERS overhellende — bewerkt, en zeer duidelijk beteekend P. MEYLENER pinx., 1645. Het wordt onder meer andere schilderijen bewaard bij den Heere Wethouder Mr. W. M. J. van Dielen, te *Utrecht*.

MEYN. (MEJ. S. A. C.) Op de Tentoonstelling, te *Amsterdam*, in 1820, was *Een bloemstuk* van haar werk. — Bij *Nagler* komt deze naam, bij vergissing, als die eens schilders voor.

MEYNERTS (PIETER) was, waarschijnlijk, een Frieseh kunstenaar, want als zoodanig vond ik hem vermeld in het *Stamboek van den Frieschen Adel door De Haan Hettema en Van Halmael, Leeuwarden*, 1846, in P., II., bl. 27: „Aeltje Heymans trouwt PIETER MEYNERTS, een schilder.” Zij was de dochter van *Matthys Heymans*, en *Geertruy van Cuyck*, overleden in October, 1652. — Welligt was de moeder uit het oudo geslacht der bekeude schilders VAN CUYCK.

MEYNIER SAINT-FAL, (LOUIS AROUST) een teekenaar en schilder, in 1782, te *Brussel*, geboren, werd voor de kunst opgeleid, te *Parijs*, zegt *Nagler*, waar hij nog, in 1840, werkzaam was. Van hem zijn eene menigte teekeningen van Vignetten voor Boekwerken, een aantal spotprenten enz. bekend.

MEYSSENS (CORNELIS) was de zoon van JOANNES MEYSSENS, in 1640, te *Antwerpen*, geboren. De meeste auteurs zijn omtrent hem sehrikbarend in de war, dewijl zij zijn naam, met dien van MYTENS, voor één persoon opvoeren, waardoor het graveerwerk onz. van CORNELIS, mede onder gezegden naam voorkomt. Zelfs *Immerzeel* heeft grootelijks die dwaling gedeeld, want het is buiten kijf, dat de MEYSSENS Belgen, en de MYTENS Hollanders zijn geweest. *Houbraken* draagt de schuld van al die misslagen, veroorzaakt door zijn artikel JOHANNES MYTENS, hetwelk

hij uit het *Gulden Cabinet van De Bie* (doch bij wien hij als JOANNES MEYSSSENS geboekt staat, en zeer goed van MYTENS is onderscheiden) heeft overgenomen, terwijl hij er, daarenboven, zelf bijvoegt: „die, volgens zeggen van *Korn. De Bie*, een Hollander is geweest.” — De latere vreemde schrijvers, hoofdzakelijk die over de Graveerkunst hebben gehandeld, zijn, natuurlijk, wakker geworden, door zoo menigmaal den naam van CORNELIS MEYSSSENS op graveerwerk te ontmoeten, en hebben daaruit ook zijn geboortejaar zoeken af te leiden. *Nagler* en *Heller (M.)* stellen dat op 1646, doch dit is geheel misgerekend. *Bryan* geeft 1636 op enz. — Ik wil CORN. DE BIE — Zie aldaar. — die hem kende, en voor wien hij zelfs den Titel van zijn reeds meermalen genoemd *Gulden Cabinet*, naar de teekening van ABRAH. à DIEPENBEEK, in 1661, zeer fraai heeft gesneden, hier doen beslissen. In dat Werk komt, op bl. 387, de afbeelding voor van zijn vader JOANNES MEYSSSENS, uitmuntend gesneden, op den jeugdigen leeftijd van 21 jaar, en *De Bie* zegt, aan het slot van het levensberigt van den vader: „wiens sone, by naem CORNELIS MEYSSSENS oock is een fraey aecomende Meester in 't plaetsnyden, ghelyck aen verscheyde portretten en de Tytelplaet van desen boeck te sien is, oudt 21 jaren.” Naar dit berigt, heb ik het jaar 1640 voor dat zijner geboorte hierboven opgegeven; echter kan het nog wel eenige jaren vroeger zijn, dewijl *De Bie* dit Artikel wel vroeger kan hebben geschreven, en op grond van het volgende Plaatwerk: *Theatrum Pontificum, Imperatorum, Regum, Ducum etc., Antverpiae, apud Petrum de Jode*, 1651, waarin, onder de 178 portretten in mijn exemplaar, eenigen voorkomen, door hem gegraveerd, naar de teekeningen van zijn vader, die, waarlijk, goed gesneden zijn. Nu mag ik wel vragen, is dit het werk van een jongeling van tien of elf jaren? Zoo zou hij op zijn 23. jaar het Werk hebben vervaardigd, waarvan de titel luidt: *Effigies des Forestiers et Comtes de Flandre, sur les dessins de JEAN MEYSSSENS, peintre, gravées par CORN. MEYSSSENS, son fils, l'an 1663. Anvers, Marten van den Enden, pet. in fº.* — Nog gaat er van hem uit een stel portretten der Keizers uit het Huis van Oostenryk, getiteld: *Effigies Imperatorum domûs Austriacae, delineatae per JOANNEM MEYSSSENS, et aeri insculptae per filium suum, CORNELIUM MEYSSSENS; — Les portraits des Souverains, Princes et Comtes de Hollande, 4º. bladen; Les Effigies des Souverains, Princes et Ducs de Brabant.* — Onder de losse prenten komen nog voor: *Portret van Karel II, Kon. van Engeland*, met het jaarmerk, 1660, voor de *Historie van Leopold. — Octavius, Hertog van Aremberg; c. MEYSSSENS sc. — Cardinaal Antonio Barberinus. — Cardinaal Rinaldo principe Estense. — Johan de Witt, Pensionaris van Holland. — David, Graaf van Weissenwolff* enz. — Hij heeft veelal hetzelfde monogram gebruikt, als de graveur CLAUDE MELLAN, doch de verschillende aard dezer beide burins pleit voor de makers van-zelf.

MEYSSSENS (JOANNES) werd den 17. Mei, 1612, te Brussel geboren, en was de vader van den kunstgraveur CORNELIS MEYSSSENS, — Zie aldaar. — en vooral over de bestaande verwarring in den naam MYTENS en MEYSSSENS. — Hij heeft het eerste onderwijs in de kunst genoten bij ANTHONIE VAN OPSTAL, en later bij NICOLAES VAN DER HORST. Eerst heeft hij zich meestal met historïele onderwerpen onledig gehouden, als ook met het portretteren, waarin hij beter slaagde, en het geluk had, voor Graaf *Hendrik van Nassau* verscheiden stukken te schilderen, en Zijne Excellentie en diens Gemalin verscheiden malen naar het leven af te beelden, op één tafereel. Hierdoor aangemoedigd, heeft hij zich langen tijd in *Holland* opgehouden, en er vele aanzienlijken geportretteerd, als: Graaf *Van Stirum*, Graaf *Bentinck*, verscheiden kolonels van den kommandeur *Lichtenberg*, dien hij met zijne vrouw en kinderen (daar niets anders dan het leven aan ontbrak, zegt

De Bie) mede heeft geschilderd, en, zoo gaat genoemde auteur verder voort: „met zulke goede en vaste opmerckingen is alles door voornoemden MEYSSENS daerin met het penseel uitgevoerd, gelyck oock komt te hlycken binnen *Antwerpen* (daer hy teghenwoordich is wonende, (1661) aen veele ende menichvuldighe conterfeytsels, die hy daer ghemaect heeft, oock met eenen vlytighen iever naar d' originelen van VAN DYCK ghecopieerd, dat de selve menighmael voor originelen oft principalen worden aengesien.” — In het jaar, toen *De Bie* dit Artikel schreef, hield hij zich alleen bezig met den handel in gravuren, zoowel van oude als van nieuwe meesters, waarin hij, om zijne grondige kennis, eene algemeene vermaardheid heeft verkregen, terwijl hij vele belangrijke werken in het licht deed verschijnen, als, onder anderen: *Les portraits de tous les Souverains, Princes et Ducs de Brabant, dessinés par JEAN MEYSSENS, d'après HUB. VAN EYCK, JEAN VAN EYCK, R. VAN BRUGGE, L. VAN LEYDEN, J. MOSTAERT, TITIANUS, P. P. RUBENS etc., gravés par P. DE JODE, C. WOUMANS, P. VAN SCHUPPEN, JAC. NEEFS, P. DE BALLIEU, P. CLOUWET, FRED. BOUTTATS et R. COLLINS, in 54 platen, met Titel; A. Anvers, chez M. van den Enden, in f^o.* — Zie verder daarover op MEYSSENS. (CORNELIS) — Het is hier de plaats, om een genoegzaam onbekend Plaatwerk van hem te vermelden, waarvan de titel aldus luidt: *Images de divers Hommes d'esprit sublime, qui par leur art et science devront vivre éternellement et desquels la louange et renommé fait estonner le Monde; à Anvers, mis en lumière par JEAN MEYSSENS, peintre et vendeur de l'art, au Camertraet, l'an MDCXLIX, in kl. f^o.* portretten in 4°, met eene Voorrede, opgedragen aan „Michiel Le Blon, Agent, pour la Reyne et Couronne de Suède, chez la Maiesté de la Bretagne etc.; Anvers le 12 d'Avril, l'an 1649.” Dit hoogst-zeldzame Werk (in mijn bezit, en waarin ik heb gevoegd het portret van *Le Blon, A. V. DYCK pinx., TH. MATTHAM sculp.* zeer zeldzaam) bevat de portretten van kunstschilders, uitmuntend gegraveerd, door HOLLAR, DE JODE, PAUL PONTIUS, VAN DER DOES en anderen, als ook zes stnks door HEM, zijnde het niet algemeen bekend, dat hij ook de ets- en graveernaald gehanteerd heeft, hoewel hij daarin, naar gelang van zijn schilders-talent, geen hoogvlieger geweest, en ver beneden zijn zoon gebleven is. Een tweede exemplaar is mij bekend uit de beroemde *Bibliotheek van Van Hult-hem*, — thans in de Koninklijke Bibliotheek, te Brussel, — die wegens de hooge zeldzaamheid er eene uitvoerige aantekening in zijn *Catalogus* heeft bijgevoegd. Deze portretten zijn, 12 jaren later, weder gebruikt voor een ander werk, namelijk voor *Cornelis de Bie's Gulden Cabinet*, in 1661 in het licht gegeven, doch de drukken zijn natuurlijk veel minder, en van achter met den tekst bedrukt, en door MEYSSENS, die er eigenaar van was, op nieuw, onder den genoemden titel, uitgegeven. Echter zijn er veel bijgevoegd, blijkbaar voor dit Werk niet bestemd, anders toch zouden ze stellig op één formaat gebracht wezen, terwijl ze nu ongelijk en veel grooter zijn; bovendien is de tekst, onder de prenten gesneden, nede in de Fransche taal, even als onder de oorspronkelijke, hetgeen overbodig was. Ik heb dit Werk bijzonder toegelicht, omdat noch *Bartsch*, noch *Nagler*, noch *Heller*, noch *Brulliot* enz. het gekend hebben, en daardoor de enkele van achter niet bedrukte platen, die hun zijn voorgekomen als *hoogst-zeldzaam*, en als proefdrukken uit het Werk van *De Bie*, opgeven. — Van JOANNES MEYSSENS gaat een fraai portret uit in f^o, staande, met een mantel omhangen, bij eene kolom; op de lijst van den piedestal ligt zijn palet, waaronder een prent hangt, voorstellende *Koning Karel I. van Engeland, A. VAN DYCK pinx., CORNELIS GALLE de Jonge sculp.* Hierop is hij nog een jongman, doch op wat in *De Bie* voorkomt, wordt hij veel ouder voorgesteld; dit laatste is, naar zijne schilderij, door zijn

zoon CORNELIS gegraveerd. Hij is, te *Antwerpen*, overleden, in 1666 (?) — *Nagler* vermeldt 20 stuks gravuren, niet alle, zegt hij, maar toch voor het grootste gedeelte van zijne hand. Daaronder zijn de zes genoemde portretten; de overige zijn en blijven nog twijfelachtig, als zijnde niet beteekend.

MEYVOGEL. (MATTHEUS?) Niet zonder verwondering, zijn mij dikwijls kunstwerken voorgekomen, waarvan de makers, als het ware, in het vergeetboek zijn geraakt, zooals hier met MEYVOGEL weder het geval is. Ik vond op eene Verkoop van *A. Hoevenaar*, gehouden te *Amsterdam*, onder Nr. 19 van den *Catalogus*: „*Eene vrouw met eene kaers* van MEYVOGEL, *f* 23. en in eek *Idem* van het uitmuntend Kabinet van *Adriaen Paets*, in 1713, te *Rotterdam* verkocht, onder Nr. 44: *Een stuk door MEYVOGEL, verbeeldende een Seneca*, *f* 15. — en Nr. 45, *Een stuk door DITO, verbeeldende Maria Magdalena*, *f* 6. — Deze prijzen zijn hoog, in vergelijking van andere bekende kunst, als van TERBURG, van wien daar een stuk voor *f* 24. verkocht werd. — Bij *Sandrart, Teutsche Academie, u. s. w. I.*, 313, vond ik zekeren MATTHEUS MAYVOGEL, van *Zeeland*, als een bekwaam schilder vermeld, die zijn loopbaan voortreffelijk opende, doch zich, te *Rome*, in liefdesgevallen zoodanig verslingerde, dat hij, nog jeugdig zijnde, aldaar, blind overleden is. Dewijl hij op den 1. Mei, 1628, in de Roomsche bent kwam, verkreeg hij den naam van MAYVOGEL. Hieruit zou dus duidelijk blijken, dat hij een anderen geslachtsnaam heeft gevoerd, dien *Sandrart* niet noemt, en hierboven blijkt, dat hij zijn werk met MEYVOGEL beteekende; dit zal dus wel stellig zijn eigen naam zijn geweest, want het was geen gebruik, om met den bentnaam de werken te beteekenen. Dewijl bij *Houbraken* deze naam niet op de lijst der Bentnamen voorkomt, houd ik het er voor, dat *Sandrart* hem als een bentnaam heeft beschouwd, en hij dus dezelfde persoon is, wiens werken hierboven vermeld staan.

M. H. Ik bezit een ets, voorstellende *De ruïne van eene Kerk, met vierkanten toren en verder boerenwoningen*, die door brand schijnen te zijn verwoest, af te leiden uit den toestand der daarbij staande boomen, waarvan er eenige met, en andere zonder bladeren, even als in den winter, zijn afgebeeld. Bij een nog staanden zijmuur van een gebouw, op den voorgrond, staat een heer met eene jufvrouw, naar het schijnt, over het treurig voorval, in druk gesprek; ik meen, dat de zware brand van het dorp *Hilversum*, in 't *Gooiland*, van 5 Junij, 1766, hier kan zijn voorgesteld, te meer, daar de prent met M. H., — die twee letters als monogram aan elkaâr gehecht, — en 1766, beteekend is; h. 135, br. 260 str. Ned. Het geheel is van middelmatige behandeling, en blijkbaar door een liefhebber of kunstenaar, die deze kunst nog weinig beoefend had, vervaardigd. Wie is nu H. M.?

M. J. Deze letters M. J. *sculptor*, en waarvau ik de beteekenis niet heb kunnen ontdekken, zijn van een graveur, die, in het begin der XVII. eeuw, in de Nederlanden werkzaam was. Men vindt ze op landschappen in ^o. oblong, naar HENDRIK AVERKAM (VAN AVERCAMP), genaamd *de stomme van Kampen*, gegraveerd, zegt *Brulliot*; II. Nr. 2008. — Het is waar, dat onder die prenten als onder Nr. 2 staat M. J. *sculptor*, doch verder H. DE STOM, *inventor*, en *Visscher excudebat*, eu wel met een comma achter STOM, dus geen verkorting van *Stomme*, en is het derhalve voor mij nog niet bewezen, dat het werk naar VAN AVERCAMP wezen moet. De stijl van het landschap zweemt naar de oude school, als naar MATTHYS COCK, HANS BOL, JACOB SAVERY en andere van dien stempel, die de natuurgewrochten zelf schiepen, en in dat genre heeft VAN AVERCAMP nooit gedield, maar in zijn tijd, door zijn eenvoudige natuurtaferelen, naar waarheid, en volgens de regels

der perspectief wedergegeven, de aandacht der liefhebbers er op gevestigd, juist het tegenovergestelde van het bovengemelde werk. De waarde, die nog heden daaraan wordt gehecht, kan men bij mij zien op AVERCAMP. (HENDRIK VAN) — Wanneer echter het woord STOM, volgens de gestelde comma, de *Stomme* zou aanduiden, dan moet ik doen opmerken, dat er verscheiden VAN CAMPEN's zijn geweest, die in meerdere of mindere mate de kunst hebben beoefend, onder anderen een JACOB VAN CAMPEN, van *Franeker*. — Zie aldaar.

MICCERUS, (HENRIC JOHAN) een onvermeld kunstenaar, van wien ik eene zeer groote lango prent bezit, voorstellende *Een gezigt op de stad Embden*, van de rivier de *Eems* te zien, met veel schepen, bij en in de haven, op den voorgrond met beeldjes gestoffeerd, waarvan er eenigen te zamen een groot papier vasthouden, waarop de platte grond der stad *Emden* is afgebeeld, en waarover door hen een gesprek schijnt plaats te hebben. Zij is vrij goed en met zorg bewerkt, en, uit alles af te leiden, in het begin der XVII. eeuw, door HENRIC JOHAN: MICCERUS, *Fri. fecit*; uitgegeven door *Johannes Petreius, Bibliopola Embdensis*, en aan de Regering der genoemde vrije Rijksstad opgedragen. — Deze naam kan wel met dien van JAN MICKER — Zie aldaar. — in verband staan.

MICHÄELIS (GERRIT JAN) is reeds door *Immerzeel* beschreven. Ik moet daarbij voegen, dat hij den 31. October, 1857, in den ouderdom van 82 jaren, te *Haarlem* overleden is. — Hij heeft vrij goed landschappen geëtsd, waarvan ik er twee voor mij heb, een er van voorstellende *Een Drentsch landschap*; over den weg, die op den voorgrond uitloopt, gaat eene vrouw, die een kind draagt; op de beide zijden van den weg, staan op den heuvelachtigen grond twee boomen; de tweede grond is boschachtig, regts, in het verschieft een hooge berg; beteekend G. J. M., h. 110 str., br. 147 str. Ned., met de marge. Het andere *Een idem*, waarin twee schuren, achter eenige boomen gelegen; bij de voorste zit een man, met een stok in de hand enz.; niet beteekend, h. 75, br. 115 str. idem. — Zijn *portret* is door W. CASPARI *del.* en J. E. MARCUS *sculp.* — Hij heeft — 1831 — in olieverf, het lijk van den Dichter *Bilderdijk*, voortreffelijk gelijkend, afgebeeld; daarnaar heeft VELYN eene fraaije gravure vervaardigd, die met een kernachtig bijschrift van Mr. J. Da Costa, te *Haarlem*, 1833, bij *Loosjes* in het licht verschenen is. Het origineel berustte (1858) in des Schilders-eigendom, en eene mede door hem daarvan vervaardigde kopij bevond zich ten huize van wijlen Mr. J. W. Willekes, Advokaat, te *Haarlem*, en mede-executeur in den boedel van Neêrlands onsterflijken Bard.

MICHEL, (LOUIS) een Hagenaar van geboorte, was eerst een leerling van NICOLAAS WIELING, en daarna van HERMANUS VERELST, in wiens manier hy fraay bloem- en vruchten schilderde, doch van hier naar elders vertrokken." Uit *Pieter Terwesten, Ms.*, die hem op het jaar 1675, als zijn bloeitijd, heeft geboekt, doch geen levensberigten meer van hem vermeldt.

MICHU (BENOIT) was een Vlaamsch glasschilder, die zich te *Parys* vestigde. Zijn zoon, van dienzelfden naam, werd aldaar geboren, en heeft veel voorname werken, onder anderen, om de kapel te *Versailles* te versieren, met roem volvoerd. Hij is, in 1730, in hoogen ouderdom, overleden. Zie *Nagler*.

MICKER, of MIKCKER. (JAN) *Immerzeel*, die hem MIKCKER noemt, zegt, dat hij, „naauwelijks een middelmatig schilder was." Ik kan zulk een ongunstig vonnis over zijn werk niet onderschrijven, dewijl ik eene groote schildrij van hem in bezit heb gehad, en dus zijn werk goed heb kunnen beoordeelen, voorstellende *De Torenbouw van Babel*, met legio van beeldjes enz., vol effect, met eene kunstige lichtspeling, alsof zij uit de School van REMBRANDT afkomstig

ware, en fiks geschilderd; de lucht was wel wat te koel van kleur, en niet in harmonie met het overige werk, doch overigens eigenaardig behandeld. Ook is er vroeger veel van zijn werk voor dat uit den vroegen tijd van J. B. WEENINX aangezien, doch dat later is gebleken van onzen MICKER te zijn. — De opvatting van bovengemeld stuk is geheel vreemd, en ik heb den Babelschen toren nimmer meer zóó voorgesteld gezien, namelijk, dat de hellende wegen, die op pleinen uitloopen, alle met gebouwen zijn bezet, en de pleinen groote steden voorstellen, zoodat deze hemelhooge berg, wiens kruin ver boven de wolken uitsteekt, als het ware, een verheven wereld of koningrijk uitmaakt, waarop zeker een miljoen menschen zouden kunnen wonen, als waardoor van deze bijbelgeschiedenis, volgens de letter en het doel van den bouw, zeker, een juist tafereel door hem geleverd is. — Op de Tentoonstelling van voorwerpen van Kunst en Nijverheid uit vroegeren tijd, in het gebouw der Maatschappij *Arti et Amicitiae*, te Amsterdam, in 1854, was, onder Nr. 590 van den *Catalogus*, eene merkwaardige schilderij van dezen meester, voorstellende een *Gezigt à vol d'oiseau op Amsterdam*, na de bemuring, omstreeks 1480, zijnde werkelijk een meesterstuk van kunst; het zonlicht en de slagschaduwten zijn uitmuntend en bedrieglijk voorgesteld. Deze proeven bewijzen, dat onze kunstenaar in den rang der bekwame schilders wel eene meerdere vermelding heeft verdiend.

MIDDENDORP. (JEREMIAS) In de kerspel-kerk van *Kemmelle*, in *Vlaanderen*, ziet men twee uitmuntende schilderijen van den vermaarden schilder JEREMIAS MIDDENDORP, verbeeldende de eene *Christus aan het kruis*, en de andere *Christus geboorte*. Zoo berigt *Sanderus*, op het jaar 1641, in zijn *Verheerlykt Vlaendre*, 1735, in f°.; III., bl. 35. — Het is vreemd, dat van dezen kunstenaar, wiens werken zoo waardig geplaatst waren, geene melding bij de kunstlitteratoren wordt gemaakt.

MIEL, of MIELE. (JAN) *Immerzeel* duidt, in navolging van vreemde auteurs, hem aan als „bijgenaamd *Bicker*,” doch dit is eene dwaling, want in de Nederlanden werd hij nooit anders genoemd dan JAN MIEL, of MEEL, alias *Bieke*, of *Bike* — dat is — het *Bytje* — de bij, welken bentnaam hij, naar aanleiding van zijn naam, MEL of MIEL, dat *honig* beteekent, zal hebben verkregen. — Bij de Italianen is hij meer onder den naam van CAVALERO GIOVANNI MILO, of wel onder dien van GIOVANNI DELLA VITA, of JAMIELI bekend. Ook geeft *Immerzeel* hem *Brussel* tot geboorteplaats, en ik verklaar, dit bij hem-alléén gelezen te hebben, zoodat hij *Antwerpen*, dat algemeen daarvoor staat aangeteekend, verwerpt; maar waarom dan het bewijs, dat hem daartoe heeft geleid, niet aangevoerd? — *Heller (L.)* zegt, meer bepaaldelijk, geboren op het Slot *Ularlingen*, bij *Antwerpen*, in 1599; *Nagler* maakt daarvan *Ulaerdingen*, — dat dan wel *Vlaardingén* zal beduiden. — *De Bie* noemt hem JAN MEEL, schilder van den Hertog van *Savoije*, en *Houbraken* zegt hem dit na. *Weijerman* noemt hem JAN VAN MEEL, en geeft 1648 als zijn geboortejaar op. Hoe kan *De Bie* hem dan in 1661, toen hij zijn Werk schreef, reeds als hofschilder vermelden? In 1648 werd hij al lid der *Akademic* van St. Lucas, te *Rome*, gelijk de Abt *Lanzi* zeer juist heeft meêgedeeld, zoo als ook zijne werken, met de jaartallen daarop enz. aanduiden, en welk een en ander overeenkomt en met zijn leeftijd, als in 1599 geboren, sluit. — Zijne werken komen in ons land thans zeldzaam voor; zoover mijn gebeugen strekt, heb ik er slechts één gevonden, op eene Verkoopning, in het Huis met de Hoofden, te *Amsterdam*, gehouden den 22. Augustus, 1850, zijnde Nr. 39 van den *Catalogus*. *Quelques Vaches debout et couchées, Brébis et Chèvres; de côté une jeune fille; cette composition est placée dans une prairie, au loin un horizon montagnoux;*

d'une grande delicatesse de touche. — Zijn geschilderd *Portret* wordt in de Galerij, te *Florence*, bij de 321 stuks Portretten der beroemde kunstenaars van *Europa*, bewaard. — Onder de door hem geëtsde platen, noem ik, om der geschiedenis wil, alleen die zoo algemeen niet bekend zijn, als: *De belegering van Maastricht*, door *Alexander van Parma*, 1579. — *Het innemen van Maastricht*, — en, *Het innemen van Bonn*, door den *Prins de Chimay*, 1588. — Deze platen behooren in het Werk van *Famianus Strada*, *De Bello Belgico, Decades duæ* etc. *Romæ*, 1640, en zijn alleen beteekend *JAN MIELE fecit et excudit*. — In de Vertaling der eerste tien boeken van dit Werk, door *Willem van Aelst*, *Antwerpen*, 1645, in 9°, komen deze prenten niet voor; maar afbeeldingen van dezelfde onderwerpen door *F. van den Wyngaerde* gemaakt. — Verder vindt men nog van hem de volgende etsen, als: *De herder met een doedelzak*, bij een boomstam zittende, met eene staande en twee liggende geiten, en een hond tusschen den boomstam en het hek; beteekend *GNO (GIOVANNO) MIELE fecit et inv.*; h. 5 dm. 2 str., br. 7 dm. 7 str. Par. — *Eene Oude, die op het hoofd van een meisje ongedierte zoekt*; verder een ezcl, regts eene hut, en een korf met eene hen er in; op den voorgrond, eene kat; idem, in alles als boven. — *Een Italiaanse Boer, die een doorn uit zijn voet haalt*; achter hem een korf met een flesch, en nevens hem een hond, op een heuvel, in den achtergrond, twee mannen en drie koeijen; idem, in alles als boven. — *De Hemelvaart van Maria*; zij ligt op eene wolk geknield, van Engelen omgeven; van onder staan de Apostelen om haar graf; beteekend *J. MIEL fe.*, h. 9 dm. 5 str., br. 12 dm.; zeldzaam. — *Een Boektitel, met een Romeinschen soldaat*; op diens banier staat: „*Quanto lacera piu tanto piu bella.*” Hij staat met den voet op een steen, en daarop leest men den Titel van het Werk: *La Poverta contenta. Descritta et dedicata á ricchi non mai contenti dal P. Daniello Bartoli, della Compagnia de Giesu*; beteekend *JOAN MIELE fecit*; h. 4 dm. 9 str., br. 3 dm. 1 str. — *Ganymedes, door Jupiters adelaar ontvoerd*; hij omvat met den linkerarm den hals des adelaars, en met den regter houdt hij de draperie; bij een boomstam, een hond, die zijn heer volgen wil enz.; regts, van onder, met de etsnaald verkeerd er in gekrast, de woorden *MIELLE ROMA*; h. 7 dm., br. 5 dm. 1 str. Uiterst zeldzaam. — *De Schapenmelker*; regts zit een herder, genoegzaam van ter zijde te zien, waarbij twee half-volwassen lammeren; links zijn een weinig wolken aangeduid; alles lugtig met vor van elkaër verwijderde strepen geëtsd; niet beteekend; h. 2 dm. 2 str., br. 4 dm. 7 str. — *Eene II. Familie*; *Johannes* kust het kind *Jesus* de hand; achtkantig; niet beteekend; h. 4 dm. 8 str., br. 3 dm. 1 str.; niet bij *Bartsch* bekend. — *Een Romeinsch krijgsman, die het woord tot den koning rigt*; beteekend *OIO MIEL F.*; h. 4 dm. 6 str., br. 2 dm. 9 str., zeer zeldzaam, en bij de Biographisten onbekend, zegt *Nagler*. — Zijn portret, door *HEM-ZELVEN*, in 1646, geschilderd, berust in het *Museum*, te *Florence*; daarnaar heeft *C. GREGORJ* dat gegraveerd, hetgeen in het bekende Werk, onder dien naam, als *Nr. 117* voorkomt. — Nog heeft een kunstliefhebber, *F. KOCH*, een *idem* naar *idem* gegraveerd, in 4°, en *F. van Martsch* heeft dat gelithographieerd, in 4°.

MIEREVELD, MIEREVELT, of MIEREVELDT, (JAN MICHELSZEN) was de vader van den beroemden *MICHEL JANSZEN MIEREVELD*, en, zoo als *Van Mander* berigt „een konstig zilversmit, te *Delft*.” In de uitgavo, door de *Jongh* bezorgd, II. deel, blz. 85, voegt deze in eene Noot daarbij: „Deze *JAN MICHELSZEN (VAN) MIEREVELD* geheeten, was ook een plaatsnyder, zynde van hem onder sommigo liefhebbers noch prentjes voorhanden. Hy was mede te *Delft* geboron, op den 2. van *Sprokkelmaand*, 1528, en aldaar overleden op den 8. van *Slagumaand*, 1592.” — Dat hij *Mennoniet* was, vindt men bij sommigo schrijvers vermeld.

MIEREVELD, MIEREVELT, of MIEREVELDT, (JAN) tweede zoon van MICHIEL JANSZEN MIEREVELD, had veel aanleg, om een goed schilder te worden, en reeds veel fraaije portretten vervaardigd, toen hij krankzinnig werd, en in 1633 stierf.

MIEREVELD, MIEREVELT, of MIEREVELDT. (MICHIEL JANSZEN) Deze beroemde Nederlandsche Portretschilder is reeds bij *Immerzeel* geboekt, die, te regt, zegt, dat *Van Mander* hem MICHIEL JANSSEN (zoo als in den druk van 1604 staat) noemt. — Ik voeg daarbij, dat zijn tijdgenoot BOETIUS A BOLSWERT, onder het groote Portret van *Willem Lodewijk, Graaf van Nassau*, door hem in 1616 zoo over-kunstig gesneden, zijn naam voluit noemt MICHAEL JOHANNIS MIEREVELDIO; en dat hij in den Brief van *P. C. Hooft*, in 1629 aan hem geschreven, en die hier onder volgt, weder anders genoemd wordt. — Om der geschiedenis wil, laat ik hier eenige stukken volgen, waaruit wij de belangstelling van de hooge regering destijds in het bevorderen der beeldende kunsten leeren kennen: „Opte requeste van Mr. MICHIEL VAN MIEREVELT, schilder, versoeckende Oetroy, om het contrefeytsel by hem gemaeckt van sijn Ex. hetwelk hy van meeninge is te doen nasnyden in een eopere plate, hetwelk al begonnen en onder handen is, om te laten uitgaen, alleene voor seeckeren tyt te mogen uytgeven, is daerinne geacordeert voor den tyt van 6 jaeren, by soo verre als sync Ex^{tie} dat goet vint, met verbot van hetselve na te snyden ende uyt te geven etc. *Resolutie der Staten Generaal*, 14 Mei, 1607.” Zie op den graveur MULLER. (JAN) — Uit het volgende blijkt, dat hij het geschilderde *Portret van Prins Maurits* aan de Staten-Generaal ten geschenke heeft gegeven, en dat de hem daarvoor toegelegde vereering nog werd verhoogd: „Is Mr. MICHIEL VAN MIEREVELT, schilder tot *Delft*, tot eene vereeringe toegeleyt 200 gulden, voor dat deselve de heeren Staten heeft vereert met het contrefeytsel van syn Ex^{tie} bij hem gemaeckt.” *Resolutie der Staten Generaal*, 1 April, 1608. Welke vereering den 26 April met 100 gulden verhoogd werd. Zie *Resolutie van 26 April*, 1608. — Drie jaren later, heeft hij het gegraveerde Portret van Prins *Maurits*, en dat van *Hendrik Fredrick*, den Staten-Generaal aangeboden, en, waarschijnlijk, voor elk lid, tegen betaling, een exemplaar geleverd: „Is Mr. MICHIEL, schilder van *Delft*, geacordeert ordonnantie van 135 gulden 10 st. voor verscheide eaerten van satyn ende papier, by hem ter vergaderinge geleverd, houdende het contrefeytsel van syn Ex^{tie} ende van *Graef Hendrick*.” *Resolutie der Staten-Generaal*, 6 Mei, 1611. Zie *Dodt, Archief*, V. deel. — Als historische bijzonderheid voeg ik er verder bij, dat hij den 1. Mei, 1567, aan het Marktveld, binnen *Delft*, volgens *Bleiswyck, Beschryving van Delft*, blz. 850, werd geboren, en aldaar den 27. Julij, 1641, overleden is. — De verbazende menigte portretten, welke hij van vele aanzienlijken vervaardigde, en die bij voortdoring van hem verlangd werden, gaf, natuurlijk, aanleiding, dat sommigen ongeduldig werden, om hunne beurt af te wachten. Onder dezen behoorde ook de Drost van *Muiden*, *P. C. Hooft*, die evenwel zijn verzoek, om toech voortgang met zijne portretten te maken, met redenen bekleedde. Het lust mij, zijn sehrijven hier voor de kunstgeschiedenis over te nemen: „Aan MICHIEL VAN MIEREVELT, *doorluchtig schilder, tot Delft*. Monsieur VAN MIEREVELT, alhoewel ik de konst uwer E. handelingen voor zoo volmaakt ken, dat de persoon ongelijk zoude hebben, die zich liet voorstaan uit U. E. ooge te zijn, zoo lang zijn' schildery daer in is, zoo vreezen wy echter by mangel van spraak vergeeten te worden. Daarom heeft deeze pen, boetende 't geen des de penseel in gebreeke gebleeven is, ons woordt te doen, en U. E. vrundtlyk en ernstelyk to bidden, gelieve de gunste ons dus verre beweezen, met een spoedig afnaaken

der kleederen en overschikken der stukken, te voltooyen. Ondertusschen, en tot dat ons beter gelegenheid van erkentnisse voorkomt, gaat hier nevens yet van zulke fruiten, als deeze tijd des jaars, en ons gewest gewoon zyn te verleenen. Welke geringheid wy vertrouwen met zoo goedt een harte als ze gezonden is, aanvaardt zal worden by UEd. die met alle de zijne, *Monsieur van MIERVELT*, den Alnoogenden in schut en scherm bevoolen zy, naar hartelijke groete en gebiedenis van UE. Gansch dienstwilligen *P. C. Hooft*. Uit *Amsterdam*, den 19 van Slachtaande, 1629." Zie *Brieven van P. C. Hooft* enz. *Amsterdam*, 1738, in f^o., Nr. 187. Het is zeker, dat het voltoojen van zijn portret, en dat van zijne vrouw lang heeft geduurd; het begin er van staat niet vermeld, maar in een berigt aan *Constantyn Huygens* van 29 December, 1628, zijnde Nr. 162 van genoemd Werk, vlecht hij eene tocpaslijke zinsnede in dat sehrijven, zeggende: „Ende om den naasmaak te bet te voeden, heb ik UEd. fruiten doen uitschilderen, door een' handt, die zoe ecrzuchtig sheen, om *Meester MIERVELT*, ten minsten in lankaam leveren van werk, naa te yveren, als ik om *Koningk Philips* niet toe te geven;" toen was het reeds onderhanden. In een sehrijven van 24 April, 1629, aan zijn schoonbroeder *Justus Baak*, (Nr. 167, als boven) komt voor: „Op overmorgen oft vrijdag uiterlijk, leg ik ous t' *Amsterdam* te koomen, om, Maidag ende des andren daags daaraan, te *Delft* te zitten, tot een schouwspel voor *Mr. MICHEL* enz., zijnde een tweede *Plinius* in den tydt op geldt te houden." — Het is dit uitmuntende portret van *Hooft*, dat, door *J. M. QUINCARD* naar het origineel geteekend, en door *J. NOUBRAKEN* gegraveerd, voor de uitgave der bovengenoemde *Brieven*, door den geleerden *Balthazar Huydecoper* uitgegeven, geplaatst is, en die in de opdracht verklaart, dit „het levendige afbeeldsel van 's mans deftig wezen te zyn." — Wie zal nu nog twijfelen aan de eeltheid dier voorstelling? Dat *Huydecoper* hierin niet kon dwalen, is boven allen twijfel verheven; hij, een der eerste personen van *Amsterdam*, die zich dagelijks aldaar onder al de aanzienlijken bewoog, en in de woning van *Hooft*, als het ware te huis was, wien al de afbeeldingen bij name bekend waren, en vooral dat van den *Drost*, zoodat hij zich bij het versieren van zijn Werk met het bovengemelde portret, zeker, wel niet zal hebben vergist. — Ik heb noodig geacht, dit hier bij te brengen, om de bedenkingen, in den *Konst- en Letterbode*, 1847, Nr. 5, daarover gemaakt, te weérleggen, waar de bezitter van het Portret van *Hooft*, door *SANDRAAT* geschilderd, en door *SYLVELT* gegraveerd, en voor het levensberigt van *Hooft*, in de uitgave zijner bekende *Nederlandsche Historie* voorkomende, betwijfelt, of het bovengenoemde wel dat van *P. C. Hooft* zijn zou, op grond van de weinige overeenkomst der gelijkenis. Dit noem ik, met weinig kennis van zaken oordeelen: want, wat behoeft men te vragen, of *MIERVELD* hem heeft geschilderd, dewijl er toch zoo weinig kunstkennis vereischt wordt, om te zien, of het gemelde portret door *MIERVELD* geschilderd is, en of *Huydecoper* heeft kunnen dwalen. Het is echter zeker, dat men, in 1677, bij de uitgave van zijn Levensberigt, vóór het gemelde Werk, zijne afbeelding naar *SANDRAAT*, als het laatst vervaardigd, en oud zijnde 62 jaren, heeft geplaatst, en er geen bedenkingen kunnen zijn, dat dit niet van *P. C. Hooft* zou wezen, want zulks is geschied onder het oog van zijn zoon *Arnoud*, die haar bij voorkur, als de laatste gelijkenis, heeft gegeven. Maar ik moet vragen, hoe het mogelijk is, dat men aan het hoofd van dit historisch berigt, zulk eene grove fout heeft kunnen begaan, dewijl op het portret staat *CIODXLII. AETAT. LXII*. Men heeft zich dus eene eeuw vergist; zoo gaat het veelmalen en later wordt er, somtijds, over zulke fouten, een heete pennestrijd gevoerd. — In eene dergelijke afbeelding, waarschijnlijk,

eene kopij naar die van SYLVELT, door PERSYN, is deze fout hersteld. — Om nu niet in herhaling te vervallen, door hetzelfde portret weder voor zijne *Brieven* te plaatsen, heeft *Huydecoper*, wien het aan geen middelen ontbrak, met het groote Portret van *Hooft* — in zijne volle rijke kleederdragt, met de orde van St. Michiel oinhangen, op den leeftijd van 48 jaren voorgesteld, door M. MIEREVELD geschilderd — het publiek verrast, en den beroemden man nog eens, zoo als hij was, voor de Geschiedenis bewaard. Ik verklaar dus, dat de beide portretten den meer genoemden *Hooft* voorstellen; dat de afbeelding door MIEREVELD bij mij op den voorgrond staat, en dat die van SANDRART, op verre na, niet halen kan bij het portret, door den eerstgenoemde geschilderd, zoodat de oorzaak der gemaakte aanmerkingen over het niet juist overeenkomen der gelijkenis, aan de mindere bekwaamheden van SANDRART moet worden geweten, hetzij wat de teekening, hetzij wat den vorm van den schedel betreft, en waartoe ook het verschil van veertien jaren wel zal hebben bijgedragen. En wie, die twee, ja, drie afbeeldsels van één-en-dezelfden persoon, op denzelfden leeftijd geschilderd, heeft gezien, stemt niet met mij in, dat ze ook wel voor het portret van een broeder van den persoon, die wordt voorgesteld, zouden kunnen doorgaan? Ik moet er nog bijvoegen, dat de genoemde afbeelding door MIEREVELD, op dezelfde grootte als de f^o-gravure van HOUBRAKEN, in het *Museum-Van-der-Hoop*, te *Amsterdam*, te zien is. Is dit nu de schilderij, waarover *Hooft* den brief heeft geschreven? Immers, naar alle vermoeden, neen; want deze behoorde bij de levensgroote portretten, in het Kabinet van C. S. Roos, in het Huis met de Hoofden, te *Amsterdam*, die bij de Verkooping, den 28. Augustus, 1820, voor f 39. zijn opgehouden. Later zijn ze uit de hand verkocht aan den Heer *Netscher*, voor den Heer *Chaplin*, te *Londen*, en zijn dus in *Engeland* geplaatst, bij wien is onbekend. Het genoemde kleine portret kan echter mede door MIEREVELD geschilderd, doch ook even goed later naar het groote genomen zijn. — Dat MIEREVELD door *Karel I.*, koning van *Engeland*, werd aangezocht, om ten hove portretten te komen schilderen, wordt gewoonlijk in zijn Levensberigt ingevlochten; doch *Fiorillo*, in zijne *Geschiede der Malerey in Grossbritannien*, S. 335, in de Noot, uit *Walpole* ontleend, zegt, dat Prins Hendrik, broeder van den genoemden Vorst, een der eerste is geweest, die veel kunst, uit ware kunstliefde, verzamelde, en zich zeer veel moeite gaf, om MIEREVELD naar *Engeland* te lokken, en in dienst van den Koning te brengen, doch te vergeefs, zoo als blijkt uit een brief van Sir *Edward Conway*, waarin deze „MIEREVELD een eigenzinnig mensch noemt.” Het was dus niet alleen de pest te *Londen*, welke hij tot verschooning aanvoerde, om niet over te willen komen. Desniettemin hebben veel aanzienlijke Engelschen zich, in *Holland*, door hem laten portretteren, en welke portretten in *Engeland* aanwezig zijn, als: *Hendrik, graaf van Southampton*, te *Woburn*; — de ridder *Ralph Winwood*, — en, eene voortreffelijke voorstelling van *Robert Rich, Graaf van Warwick*, levensgroot, te *Kimbolton*. — Het portret van Graaf *Robert van Lindsey*, is door R. VAN VORST, in 1631, naar de schilderij van MIEREVELD gegraveerd. — Er gaan veel portretten van hem uit; het voornaamste is geschilderd door A. VAN DYCK, en door WILHELM JAC. DELPHIUS, in f^o, gegraveerd. Van dit portret wordt gemeend, dat de eerste uitgave, door HENDRIK HONDIUS is gesneden, en er later WILH. DELFF als graveur is opgezet. Ik kan dit niet beslissen, om dat ik alleen het laatstgenoemde bezit. Maar, ik vraag of er werk van H. HONDIUS voor dat van DELFF, en omgekeerd, kan doorgaan? Immers neen; wel van WILLEM (GUILIELMUS) HONDIUS. Ik stel weinig vertrouwen in dat gevoelen van *Ignatz von Szwykowski, Königl. Pruiss. Oberst*, in zijn Werk: ANTON VAN

DYCK's *Bildnisse bekannter Personen, u. s. w.*; Leipzig, Weigel, 1859, dewijl hij op bl. 392 het gemelde portret weder als door G. HONDIUS gegraveerd opgeeft, en te minder, omdat hij, op bl. 9, van WILLEM DELFF zegt, dat hij met de dochter van MICHEL MIEREVELD buwde — dit is goed — terwijl hij, op bl. 80, deze MIEREVELD een zwager van den gemelden WILH. DELFT (sic) noemt. — Naar dit portret is dat in *Van Mander* in 8°. genomen, door HENDRIK HONDIUS gesneden, waarop hij het Portret van Prins *Maurits*, op paneel geschilderd, in zijn regterhand heeft, en dat gevoegd is hij de reeks van Schildersportretten, die vroeger met de verzen van *Lampsonius* verschenen zijn. — Het Wapen van MIEREVELD is: sebild coupé, 1.) Zilver met drie Pals van Keel; op het laatsto zilveren veld drie zwarte sterren; 2.) Goud veld met een Molenzijzer van azuur, rondom drie narrenbellen van azuur, twee en één geplaatst. Dit is, zoo ver ik weet, nog niet beschreven, en dewijl ik in het bezit ben van een geteekend portret van zijn zoon, PIETER VAN MIEREVELD MICHELSEN., — Zie aldaar. — in profiel en in medaljon, hebbendo aan de eene zijde het genoemde Wapen, en aan de andere een sebilderspalet, met den naam, onder aan, op een epitaaf geteekend enz., zoo stelt dit mij in de gelegenheid, het hier te beschrijven. — Ten slotte voeg ik er nog bij, dat het huis, door hem te *Delft* (Oud-Delft, Zuid-einde, Wijk 1, Nr. 70) bewoond, in 1842, door den, helaas! te vroeg ontslapen verdienstlijken kunstenaar WILLEM HENDRIK SCHMIDT, van *Rotterdam*, werd betrokken, bij zijne vestiging als leeraar in het handteekenen aan de Koninklijke Academie, aldaar. Dit werd door hem ontdekt, bij het wegnemen van het behangsel in een der vertrekken, hetwelk hij voor eene schilderkamer wilde doen inrigten, en vond hij toen op den muur eene menigte schetsen en omtrekken van historico onderwerpen, zoodat ditzelfde vertrek, waarschijnlijk, de schilderkamer van MIEREVELD-zelfen is geweest. Zie *Nederl. Kunstblad*, 10 Februarij, 1844; 's *Hage*, bij *De Groot*, in 4°. — In 1803, was op de Verkoopning van A. C. Putman, to *Amsterdam*, het Portret van Prins Frederik Hendrik, zittende op een schoon bruin paard; in het verschiep het beleg der stad *Grol*; uitvoerig en krachtig behandeld door MICHEL MIEREVELT en JAN MAHSEN DE JONGE. Hieruit blijkt mij alweder, dat hij zich van allo soort van bijwerk buiten zijn vak heeft onthouden. Evenwel heeft hij toch historico onderwerpen geschilderd, als: 1.) *Het oordeel van Paris*; 2.) *Venus en Cupido*; 3.) *Juno*, en, 4.) *Pallas*, die door hem zijn invent., en door W. SWANENBURG sculp., 1609, in kl.-fo., met verzen er onder, door P. Schriverius; alle vier in mijn bezit. — Nagler zegt, dat de volgende etsen van hem worden vermeld, als: *Judith, met het hoofd van Holofernus*, naar zijne eigen vinding. — *De Samaritaansche vrouw, met Jezus in gesprek, bij de waterput*; op eenigen afstand staan zijne discipelen enz. — Onder zijne leerlingen worden genoemd PIETER GUERRITS MONTFOORT, NICOLAES CORNELIUS; PIETER DIRCK, en KLUYT.

MIEREVELD, MIEREVELT, of MIEREVELDT, (PIETER) Zoon van MICHEL JANSZEN MIERVELD, geboren te *Delft*, den 5. October, 1596, is een uitmuntend portretschilder geweest, en wanneer hem een langer, dan 27 jarig leven was beschoren geweest, zou hij zijn beroemden vader in de kunst wel nabij gekomen zijn. Zie *Bleyswyck*, *Beschryving van Delft*, blz. 851, waar, op blz. 576, eene zijner schilderijen wordt beschreven, die met anderen op de Anatomiekamer, aldaar, aanwezig was. „Eerstelyk een voornaem stuk sebildery, verbeeldende eene Anatomie van een menschelyk ligebaem seer heerlyk geschildert in den jare 1617, door Mr. PIETER MIEREVELT, soon van den vermaerden MICHEL MIEREVELD, die hetselve eerst geordonneert en geteekent heeft; hierin syn na 't leven gecontrefeyt dezo volgende personen alle seer treflyk wel gelykende, zynde de voornaamste Doctoren

en Chirugyns deser stad, dier tyde, de doctoren met hare doctorale tabbaerts van de chirugyns onderseheyden zynde. Voor aen in het midden staet den Dr. Anatomieus *Willem van der Meer*, de demonstratie doende; aen syn rechterhand, opwaerts tellende, volgen Dr. *Jacobus Vallensis*, Dr. *Clemens Overschie*, Dr. *Gysbert van den Hove*, met 'et beeken in syn handt; volght *Doctor Jan van der Wel*, aen de linkerhand van den Anatomicus van onderen opwaerts, Dr. *Vincent Swys*, met 'et laurierblad in syn hand. PIETER MIEREVELT, die 't stuck geschildert heeft, volght Mr. *Cornelis Havershoek*, Mr. *Jacob Schilperoort*, met 'et ruyk-balletje. Mr. *Willem Tol*, met syn grooten baert. Aen de linkerhand boven aen *Burgemeester Schilperoort* met den aker op syn borst deken van 't Gilde. Volght Mr. *Dirck van der Wel*, Mr. *Pieter van der Burgh*, Mr. *David Dykman*, Chirugyn op stads haven. Tussehen beyde de geraemten. Mr. *Assuerus Moerkercken*, Mr. *Jacob Poelenburg*. De drie in 't verschiet, discipulen van den schilder." — Hij is den 11. Januarij, 1623, te *Delft*, overleden. — *Bryan* zegt, volgens *Houbraken*, die blijkbaar eene fout heeft begaan, in 1632; *Nagler*, in 1640; doch dit is zoo niet, want ik bezit *zijn Portret*, geteekend in 4°, waaronder, op een epitaaf, duidelyk het bovengemelde geboortejaar, en dat van zijn overlijden staat geschreven. Bij dit portret is zijn Wapen gevoegd, dat niet algemeen bekend is, en ik heb de beschrijving er van bij het Artikel van zijn vader gevoegd. — Zie aldaar. — Het uiterlyk heeft niets gunstigs, en niets van dat van zijn vader; het hoofd is als dat van een geboren idioot; trouwens, zijn broeder JAN was met die krankheid bezocht.

MIERIS, (FRANS VAN) de Oude Deze naam, een sieraad op de lijst der beroemde Nederlandsche mannen, is door de meeste auteurs, en ook door *Immerzeel* naar waarde geboekt. Ik heb er alleen bij te voegen, wat voor de geschiedenis behoort bewaard te blijven, en daarom laat ik hier eenige regels volgen over het geslacht van VAN MIERIS, door den historieschryver en kunstenaar FRANS VAN MIERIS, den Jonge, kleinzoon van den bovengemelden opgeteekend, en vermeld in het Voorberigt van het II. deel van de *Beschryving der Stad Leyden* enz., door *F. van Mieris, den Jonge*, en, na diens overlijden, uitgegeven door *M. Daniel van Alphen*, te *Leyden*, 1770, in 8°, blz. V. Onder de aauzienlyke mannen van dien naam komt voor de vader van onzen FRANS, den Oude, die *Jan Bastiaensz.*, ook *Van Mieris*, was geheeten, en in het jaar 1626 het zilversmeden beoefende. „Deze brave man was de vader van drie-en-twintig in wettigen echt geteelde kinderen, onder alle de welke zyn zoon FRANS zieh, door zyn keurlijk en net penseel by de geheele wereld beroemd gemaakt heeft. — Was getrouwd met *Curina van der Kok*, by welke hy, benevens nog vier andere kinderen, teelde WILLEM VAN MIERIS, den vader van onzen schryver. Hoe hoog zyu konstryk penseel reeds in die dagen werd geschat, kan ook blyken, zoo uit het sehoone grafscript, 't welke de zeer vermaarde en deugdryke dichter *Caspar Brandt* ter dier tyde voor hem vervaardigde; als uit nog een ander, 't welke, gemaakt door den braven en kundigen heer *Willem van Heemskerk*; vader van den schranderen *Leydseben* Burgemeester *Joost van Heemskerk*; en een zeer groot vriend van den bovengemelde *Jan Bastiaensz. van Mieris*, wien hy dikmaals had bezocht en ook aangespoord, om dezeu zynen zoon FRANS in het voortreffelykste der schilderkunst te laten onderwyzen; geplaatst werd op den grafzerk, die 't koud gebeente van dezen uitmuntenden meester dekte; en door mij elders, te weeten in het reeds afgedrukte gedeelte van het by my uit te geevene Aanhangel op deze *Beschryving der stad Leyden* zal worden medegeedeeld," (doch is, bij mijn weten, niet vorsehenen.) Waarom *Nagler*, *Delft* als zijne geboorteplaats opgeeft, — terwijl daarover geen

verschil bestaat — is onbegrijpelijk, en kan niet anders dan eene vergissing zijn. — De VAN MIERISSEN waren Remonstrantsch, zoo als FRANS de Jonge — Zie aldaar. — zelf zegt. — Van zijne afbeelding, behalve die in de levensbeschrijvingen, komen nog voor, onder anderen, *Het eigen Portret* van en door FRANS VAN MIERIS, *den Oude, omhangen met een zwart fluweelen mantel*, het palet in de hand, en den ezel in 't verschiet, fraai geschilderd, h. 5 $\frac{1}{4}$, br. 4 $\frac{1}{2}$ dm. f 87. — Zie *Catalogus van De la Court van der Voort, Leydén*, 1766, Nr. 25, en, Nr. 118, mede *zijn Portret*, door HEM-ZELVEN geschilderd, in een nachtrok, met een bonten muts op het hoofd, en het palet in de linkerhand, staande voor den ezel, met veel bijwerk enz. h. 10 dm., br. 9 dm. Rijnl. f 145. — en, een door A. BLOOTELING, in zwarte kunst gegraveerd, en uitgegeven in 8°. — Voorts een geteekend portret op francijn, door *den Ouden* FRANS-zelven vervaardigd, ten halven lijve, zijn hand op de heup houdende. — Dezelfde voorstelling, en op dezelfde grootte, is door CAREL DE MOOR fraai geëst, waarvan exemplaren vóór de letter voorkomen, die echter zeldzaam zijn. — In 1850, is zijn portret, en dat van zijne huisvrouw *K. van der Koek* — zoo staat de naam onder de prent — verschenen. Dat van VAN MIERIS is door CAREL EDUARD TAUREL, en dat zijner vrouw, door W. STEELINK, in 8°, ovaal, gegraveerd, naar de schilderijen van zijn zoon, WILLEM VAN MIERIS, welke gravuren, tot aanmoediging der Graveerkunst, door de Maatschappij ter Bevordering van Beeldende kunsten vervaardigd, en aan de leden, bij de verloting, als niet-prijzen uitgereikt zijn. Deze beide gravuren, door die jeugdige kunstenaars geleverd, verstreken hun tot eer. — In de Kunstgalerij, te *Florence*, wordt onder de 321 afbeeldsels van beroemde kunstenaars, ook dat van onzen FRANS VAN MIERIS bewaard. — Op de Verkoopning der rijke Kunstverzameling van den *Baron de Meelenbourg*, te *Parijs*, in December, 1854, gehouden, was een *Portret van VAN MIERIS*, door hem-zelven geschilderd, en dat met 2350 francs werd betaald. Ook in het *Koninklijk Kabinet*, te 's *Gravenhage*, berust *zijn Portret*, en dat van *zijne vrouw*, op één stuk, fraai geschilderd, en door RIGOT gegraveerd, voorkomende in *Le Musée Français*. — Het is hier de plaats, om nog een historisch tafereel te vermelden, dat tot de ongewone behoort; doch waar het beland mag zijn, is mij niet bekend, maar voorkomende in een *Kunst-Catalogus*, onder Nr. 102, te weten: „FRANS VAN MIERIS, de Oude. *Dit schildery verbeeldt een nagstuk: in hetzelfde ziet men het Groene Zootje, en op hetzelfde hangen aan de wip de gemartelcerde gebroeders Jan en Cornelis de Wit, en een man staande voor het Groene Zootje, die de twee martelaars met groote veruondering beschouwt, met een toorts in de hand, die de twee beelden zeer sterk verligt, uitvoerig behandeld. Op doek; h. 26 $\frac{1}{2}$, br. 21 dm.*” Door *Jan Yeer* gekocht voor f 10. — Deze makelaar was er dus bezitter van, op het laatst der XVIII. eeuw. — Van ditzelfde treurig tafereel gaat een prentje uit, zeer fiks en luchtig geëst, dat hoogst zeldzaam voorkomt, en door de prentkenners voor werk van ROELAND ROGMAN wordt gehouden, omdat zij het bij geen ander kunnen t'huis brengen. De overeenkomst er van met de bekende werken van ROGMAN komt mij niet aannemelijk voor, en ik vind die toekenning te gedwongen, want het een zal zoowel als het ander in het geheim zijn vervaardigd. Waarom kan het niet van VAN MIERIS-zelven zijn? Hij heeft immers ook geëst. Heeft hij die gebeurtenis met een treurig, of met een verheugd gevoel afgebeeld? Hij heeft ook den Admiraal *Cornelis Tromp* geschilderd — doch welligt vóór het genoemde feit. — Dit Portret was op eene Verkoopning, te *Parijs*, in Mei, 1852, der nagelaten kunst van den *Baron de Varennes*, en heeft 1175 francs opgebracht. — Een jaar te voren, op de Verkoopning van *Van Sacceghem*, te *Brussel*, heeft een zijner stukken 27,000 francs

gegouden. — In meest al de Kunstgalerijen van *Europa* vindt men van zijn werk. In *Smith's Catalogue raisonné, vol. I. en IX*, zal men eene beschrijving vinden van 150 schilderijen van dezen meester; doch zijne beste werken zijn zóó vast geplaatst, dat het onmogelijk is, er één te bekomen. — Schilderijen van WILLEM VAN MIERIS en diens zoon FRANS zijn somtijds voor werk van dezen meester doorgegaan; doch, die met zijne werken wél bekend zijn, zullen gereedelijk het verschil daarin ontdekken. Het is overbodig, aan te voeren, dat hij met al zijne verdienste, zoo niet boven, dan toch, zeker, met GERARD DOU moet gelijk gesteld worden. Zijne hoogschatters zullen hem, gewis, aan het hoofd van die Schilderschool plaatsen. Hoe zijne kunst ook bij vreemden boven goud wordt gewaardeerd, bewijst de Kunstverkoop van den Heer *Th. Patureau*, te *Parijs*, in 1857 gehouden, alwaar voorkwam *Eene jonge Dame, aan haar toilet*, een zijner beste stukken, vol gratie en rijk gestoffeerd; achter haar een neger, die haar een juweelkoffertje aanbiedt enz., h. 31 $\frac{1}{2}$, br. 42 $\frac{1}{2}$ dm. Ned., beschreven in het *Supplement* van den *Catalogus* van *Smith*. Dit stuk werd door den Heer *Etienne Leroy* met 19,500 francs betaald. — Hij heeft ook geëst, doch de eenige van hem bekende ets is een *Bologneesch hondje, liggende te slapen, bij een houten schot*; het is naar de regter- en de kop naar de linkerzijde gewend, 1656, en Nr. 24; h. 47, br. 72 str. Ned. Zij is stout en geestig in de manier van REMBRANDT behandeld, en het haar van het hondje is zijdeachtig uitgedrukt, zoo als het exemplaar, dat voor mij ligt, bewijst. — *Weigel* berigt in zijn *Kunslager-Catalog*, Nr. 15761, dat het bij eene reeks Dieren behoort, die naar J. (?) WTENBROUCK gegraveerd schijnen te zijn, waardoor het Nr. 24, dat er later opgesneden is, bekomen heeft. — Er zijn veel gravuren naar zijne schilderijen, door de voornaamste meesters, vervaardigd.

MIERIS, (FRANS VAN) *de Jonge*. Deze voortreffelijke Leydenaar is reeds bij *Immerzeel* en anderen, naar verdienste, geboekt; ik voeg er bij, dat mij niet is gebleken, of hij gehuwd is geweest. Immers, *Mr. Daniël van Alphen*, die het Vervolg, of II. Deel van de *Beschryving der Stad Leyden*, door hem geschreven, na zijn dood, uitgegeven, en in het *Voorberigt* alle wetenswaardigheden betrekkelijk het geslacht van VAN MIERIS meêgedeeld heeft, zegt daarin, op blz. XII, waar hij over de geschenken handelt, die VAN MIERIS van hooger hand werden vereerd, voor de reeds bewezen belangrijke diensten betreffende de Nederlandsche Geschiedenis, door den *Leydschen Burgemeester en grooten Staatsman Mr. Johan van den Bergh*: „Welke eene uitnemende achting intusschen deeze verstandige Heer, *Johan van den Bergh* voor de groote verdiensten van onzen zeer arbeidzaamen schryver steeds gehad hebbe, kan men opmaaken uit het kostbaare geschenk, reeds in den jare 1743 aan deeze man, uit eene zonderlinge beleefdheid vereerd, zynde een groote Zilveren Schotel, waarop hy, ten bewyze van zyne byzondere hoogachting, het volgende eerschrift heeft gesteld: D^o. FRANCISCO DE MIERIS, *Pictori incomparabili, ac in eruendis Patriæ antiquitatibus Viro Sagasissimo, Felicissimo, eoque nomine de Republica Literaria et Patria optime merito, Hoc Exiguum Gratitude et Existimationis sinceræ, pro ejus singulari Humanitate, Monumentum* D. D. D. JANUS BERGIUS, *urbis Leydensis Consul*, A^o. 1743; en nog uit een ander soortgelyke geschenk, insgelyks aan hem, ter gelegenheid van de gedaane opdracht van het Graaflyke Charterboek, welks Eerste Deel in den jare 1753 het licht zag, ten dien tyde vereerd, zynde een zeer fraaye Zilveren Vaas of Koffykan, versierd met dit opschrift: INCLYTO VIRO FRANCISCO VAN MIERIS, PRO DEDICATIONE CORPORIS DIPLOMATICI COM. HOLL. HOC GRATI ANIMI ET VERÆ ÆSTIMATIONIS MONUMENTUM. F. C. JOHANNES VAN DEN BERGH, J. C. ÆTATIS A. XC. M.D.CC.LIII., welke twee schoone en kostbaare stukken, als spreekende eerbewyzen door zoo een aanzienlyk oordeelkundigen en

veel geachten staatsman aan onzen nyveren Historicschryver betoond, alsnog herusten onder zyne achtergelaatene *twee naaste Bloedverwanten*, de eerbare en deugdryke Juffvrouwen Gezusters: Anna Agneta Trioen, weduwe van Cornelis Engelbertus Rupertus, Medecinæ doctor; en Aletta Elizabeth Trioen, de eenige overgebleevene dochters van wylen 's mans oudste zuster, *Elisabeth van Mieris*, door deeze deftige vrouw in echt gewonnen by den wel eer alhier zeer geroemden geneesheer Cornelis Trioen enz." — Dus is FRANS nimmer gehuwd geweest. — Verder meldt de genoemde *Van Alphen*, dat zijn vromo en opregt christlijke handel en wandel, in *Leyden*, een voorbeeld was, en dat bij zijn overlijden aan de armen van alle christlijke gezindten en inrigtingen „aan ieder derzelve een gelyk legaat, na verloop van zekeren by hem bepaalden tyd uit te keeren, is besprooken geworden, gelyk ik nog nader in de by my voorgenomene — doch niet versehene — uitgave van myn Aanhangsel op het Eerste Deel dezer Beschryving zal aantoonen." — Het geslacht van VAN MERIS behoorde tot de Remonstrantsche gezindte, zooals onze *Jonge FRANS*, in zijne *Beschryving van Leyden*, I, bl. 104, duidelijk verklaart, bij het verhaal, om voor die zwervende gemeente eene kerk te *Leyden* te bekomen, en zegt hij, ten slotte: „Wy hebben de moeyelykheeden en verdrukking dezer gezindheid, door welke mijne voorouders geweldig geleden hebben, wat omstandig willen verhalen, om de bescheidenheid der latere Regeerders zoo veel meer te doen uitmunten, en den lof der tegenwoordigen door de begunstiging dier vryheid, by die gemeente te vergrooten." — Nog vond ik bij *Van Eynden en Van der Willigen*, in het *Aanhangsel*: „Een beiniddeld man zynde, heeft hy ook een fonds gesticht, om daaruit by de Leydscho Teekenaakademie eenen prys uit te deelen aan den vervaardiger van het beste schilderstuk, volgens een daartoe uit te schryven Programma;" en verder dat zijne nagelatene Kunstverzameling den 18. en 19. Mei, 1764, to *Leyden*, in het huis, hetwelk hij bewoonde, op de *Breëstraat*, tegenover het *St. Catharinagasthuis*, is verkocht. — Later vond ik nog zijn *Portret*, in den *Catalogus van portretten van Frederik Muller*, onder Nr. 3641, vermeld, ten halven lijve, van voren, en regts, met een hoed, met pluimen op, een glas in de hand, onder een toog; naar F. VAN MERIS, door MERTELI, P.; — en, Nr. 3648, de weêrgâ van zijne *Eelugenoot, Agneta van Mieris*, met baret op, en eene tulp in de linkerhand. Of dit portret hem voorstelt, weet ik niet, dewijl ik het niet gezien heb; doch ik kan moeylijk gelooven, dat een man, die een voorbeeld van deftigheid was, zich zóódanig zal hebben afgebeeld. Zou het ook de *Oude FRANS*, of JAN VAN MERIS en diens huisvrouw moeten voorstellen? Immers, wat die weêrgâ aangaat, zoo is het mij nergens gebleken, dat de *Jonge FRANS* gehuwd is geweest. — Ik moet hier doen opmerken, dat *Nagler* het jaar 1762 voor dat van zijn overlijden opgeeft; echter is 't bekend, dat dit den 22. October, 1763, heeft plaats gehad. — Verder voeg ik hier nog bij, dat ik in 1847 heb gezien het complete Exemplaar in *Ms.* in drie deelen P., met al de teekeningen voor het groote Werk *Historie der Nederlandsche Vorsten*, door FRANS VAN MERIS bewerkt, en uitgegeven to 's *Gravenhage*, 1732, waarvan de meeste teekeningen door hem waren vervaardigd, alles verwonderlijk uitvoerig en fraai, zijnde een hoogstzeldzaam stuk van dezen verdienstlijk-geleerden kunstenaar. Op den titel had hij het volgende eigenhandig geschreven: „Hierin zyn al de Teekeningen der Penningen, die in myno Historie der Nederlandsche Vorsten gevoegd zyn, op die orde gelegd als ze in myn gemelde Werk staan." Het geheel is in één hoornen band gebonden. Dit kostbaar stuk is thans in bezit van den Raad der Stad *Utrecht*, den Heer *Dr. G. Munnicks van Cleeff*, een ijverig Verzanclaar van merkwaardige zaken en vooral van

schilderwerk der oude en nieuwe School, en wiens Kabinet tot sieraad der stad *Utrecht* verstrekt. — Behalve de bekende afbeeldingen van hem, die in de Levensbeschrijvingen voorkomen, heeft hij ook *zich-zelven geschilderd*, staande in zijn studeervertrek, bij een schilders-ezel; voor hem ligt een opengeslagen boek, waarop zijn regterhand rust, met palet, penseelen en verder bijwerk, keurig door J. HOUBRAKEN gegraveerd, vóór het laatstgenoemde Werk gevoegd en uitgegeven, zijnde hij aldaar op 43jarigen leeftijd voorgesteld.

MIERIS (JAN VAN) is insgelijks reeds bij *Immerzeel* vermeld. Ik voeg er nog bij, dat *zijn Portret*, door hem-zelven geschilderd, vermeld staat in den *Catalogus* der schilderijen van *Jaques Clemens, Kanonik van St. Bavo, te Gent*, in Junij, 1779, onder Nr. 173, verkocht: „JAN MIERIS. *Het portret van dezen Schilder, die broeder was van WILLEM, gekleed in een kamerjapon, en met eene groote paruk op het hoofd;*” h. 4, br. 3 dm. — Nog was op eene *idem*, te *Leyden*, in 1766, van *De la Court van der Voort*, onder Nr. 45: *Het Portret van JAN VAN MIERIS, uitvoerig geschilderd door FRANS VAN MIERIS, den Jonge, zoon van WILLEM VAN MIERIS*, op paneel, ovaal; h. 5¼, br. 4¼ dm., en tevens nog acht stuks schilderijen van zijn werk, als: *Eene Dame, die een vogeltje te eten geeft*, enz. f 175. — Een weêrgâ, *Een Man, aan eene tafel zittende, waarop een glas wyn, dobbelsteenen, kaarten* enz. f 155. — *Een Schilder, in zyne kamer, een pyp rookende* enz. f 100. — *Een Officier, staande in een tuin, met een glas wyn in de hand* enz. f 120. — *Wederga, Eene Courtisane, rijk gekleed, by eene tafel, waarop eene gedekte pokaal* enz. f 140. — *Christus met de Samaritaansche vrouw aan de fontein* enz., met het jaarmerk 1690. f 60. — *Een Bakker, die warm brood aan het venster gebragt heeft, staande te praten met eene dienstmaagd* enz. f 60. — en, *Het eigen Portret van en door DENZELVEN, hebbende op zyn hoofd een fluweelen muts, en in zyne hand een half opgerold blaauw papier* enz. f 52. — Nog vond ik in den *Catalogus* van *Mr. Johan van der Marck, Burgemeester van Leyden*, verkocht te *Amsterdam*, 1773, onder Nr. 428: „JAN VAN MIERIS. *Dit zyn portret is door dezen kunstenaar zelven, in den jaare 1689, te Venetiën geschilderd op koper, zynde zeer fraai en uitvoerig behandeld, ovaal formaat, h. 4, br. 3½ dm.*” — Dat Portret, gemerkt 1690, zal van zijn laatste werk zijn, en uit *Rome* herwaarts gezonden, en is alzoo bij het aantal schilderstukken van al de VAN MIERISSEN door *De la Court* verzameld. — Het schijnt mij toe, dat onze JAN ook de Dichtkunst heeft beoefend; immers, de aanleiding daartoe geeft mij het volgende Werk: J. VAN MIERIS, *Amintas; Herderspel en eenige andere Dichtstukken* A°. 16... kwarto. *Manuscript*; zijnde Nr. 105, op bl. 49, van den *Catalogus* van *Jan Schouten, van Dordrecht*, verkocht te *Amsterdam*, bij *Weddepohl*, in November, 1852. — Naar zijne geschilderde Portretten, is dat van HEEMSKERK, (...) — Zie aldaar. — door A. BLOOTELING, fraai in mezzo tinto gegraveerd, waarbij diens zinspreuk: *Wel hem die wel wil.* — *Füssly* spreekt, in zijn *Supplement*, van de afbeelding van zekeren *Wilhelm v. Wel-Wil*, die van dezen HEEMSKERK is, zegt *Nagler*; doch deze leest ook uit die spreuk *Welhelm Die Wel Wil.* — Een portret, dijsstuk, staande met eene fluweelen muts op, houdende met de linkerhand een rijnwijnpokaal in de hoogte, vrolijk voorgesteld, in ovaal, J. VAN MIERIS *pinx.* A. BLOOTELING *fecit*, zou, volgens *Nagler*, zijne afbeelding wezen. Hiervan bezit ik een fraai exemplaar.

MIERIS (WILLEM VAN) In het Voorberigt van het II. deel der *Beschryving der Stad Leyden, door Frans van Mieris, den Jonge*, enz. *Ibid.*, 1770, in f°, vindt men, op bl. VI, aangeteekend, dat hij „in het twee-en-twintigste jaar zyns ouderdoms, en dus in de prille lente van zyn leven, dewelke inviel in de lente van

het vierentachtigste jaar van de afgelopen zeventiende eeuw, trouwde met Jonkvrouwe *Agneta Chapman*, met welke brave vrouw hy ruim zestig jaaren in een gezeegenden echt heeft geleefd, wanneer zy hem in den winter van den jaare 1744 door den dood werd ontrukkt; gelyk hy dan ook ruim twee jaaren naa dat verlies, en wel in de maand January, 1747, dit sterfelyk leven heeft afgelegd; nalatendo uit dit zeer gelukkig huwelyk drie kinderen, van de welke zyn eenige zoon FRANS VAN MIERIS, do kundige opsteller dezer tegenwoordige Beschryving van zyn Vaderstad, op *den 24 December* van den jaare 1689 het eerste daglicht aansebouwde." Dit is niet bij *Immerzeel* geboekt, en ik stel op den voorgrond, om al de levensberigten, zooveel mogelijk, uit echte bronnen aan te vullen. — Wat den aard zijner kunst betreft, hierover leest men, bij *Immerzeel*, dat hij, „in alles aanmerkelijk achter zijn vader stond." Dit is een te streng en onjuist oordeel geveld, als men de werken van WILLEM goed en van nabij kent: want hij heeft proeven nagelaten, die het tegendeel zouden kunnen bewijzen. *Van Gool*, die vele der voornaamste werken van WILLEM heeft beschreven, vermeldt „een kapitaal stuk, dat hy voor den Heer *Meinershagen* heeft geschilderd, waarin die Afgezant, nevens zyne gemalinne, in de gedaante van *Reinout* en *Armida* is geportretteerd, zyndo het bywerk een menigte kindertjes in een schoon landschap, alles even kunstig geschilderd en net geordonneert." Zie *Van Gool*, I., bl. 199. Dit stuk heb ik in 1824 schoongemaakt, en dus van nabij kunnen beoordeelen, en ik verklaar, dat het geheel in toon en uitvoering den *Ouden* FRANS waardig was; het is op koper, en berust nog bij het geslacht van dien naam, zoo ik het wel heb, in de *West-Indiën*. Verder, die bij zijn beschermer, den Heer *De la Court*, te *Leyden*, werden bewaard; doch *Immerzeel* heeft niet gekend eene *Diana in het bad*, met een aantal nimfen enz., in 1702 geschilderd, welke schilderij, h. 46, br. 34 dm. Ned., in de Verzameling van den Heer *Schamp d'Averschoot*, te *Gent*, bewaard, en in 1840 verkocht werd, waaraan in den *Messenger de Gand*, 1842, p. 167, uitbundige lof is toegezwaard, en men vermoedt, dat dit stuk een der schoonste van dezen meester is geweest, en, zooals daar gezegd wordt, onder de voortrefflijkste der Nederlandsche kunstvoortbrengselen moet worden geraangschikt; tevens is er eene afbeelding van bijgevoegd. — Bij den genoemden *De la Court* waren zes kapitale, en wel van zijne beste werken, zoo als de *Catalogus* zijner Nalatenschap, met de prijzen, ons meddeelt: *Eene Familie* enz., f 850. — *Een Boeren-binnenhuis, waarin een Savoyaar zijn rarchiek vertoont* enz., waarbij staat vermeld: „zynde een der beste schilderyen, welke hy ooit geschilderd heeft." f 1200. — *Andromeda, door Perseus verlost*, enz. f 220. — *Een Binnenhuis, waarin een Man aan eene tafel zit, met een flesch in de hand* enz. f 215. — *Een Winkel, waarin eene vrouw aan een jongetje noten verkoopt* enz. f 250. — en, wat nog al tot de eurijsiteiten behoort, een onderwerp uit de *Tartuffe* van *Molière*, waarvan de beschrijving is, als volgt: „Eene zittende vrouw, welke met den regterarm op eene tafel leunt, houdende een gitaar in haren arm, terwyl haar een pater *Cordelier* liefkoost, wordende door haar man, achter de deur van het vertrek staande, bespied; met veel bywerk, zynde van het beste van dien meester;" h. 1 vt. 4½ dm., br. 1 vt. 7 dm. f 970. — Door zijn vijf-en-tachtig jarigen ouderdom, en zijn onafgebroken vlijt, heeft hij veel kunst voortgebracht, zoo als men die beschreven kan vinden in *Smith's Catalogue raisonné*, deel I. en IX, die 160 stuks zijner schilderijen vermeldt. — VAN MIERIS is, in zijne laatste jaren, blind geworden, waardoor verscheiden zijner stukken onafgemaakt gebleven zijn. Dit is mij duideljk gebleken uit een *Ms. Aanteekenboekje*, in mijn bezit, bevattende de compagnieschap van eene in- en ver-

koop van schilderijen, tusschen HIERONIMUS VAN DER MY, leerling van WILLEM VAN MIERIS, en iemand, die zich teekent T. v. S., waarin, aan het hoofd, staat 12 Maart 1726, en daar onder aangeteekend: *Een Sint-Claas-winkel door w. v. MIERIS, de kleine helft is, vermits de vader blindachtig wierd, door den zoon opgeschilderd, kost f 600.* Dus door den Jongen FRANS afgewerkt. — Op de Kunstverkoop van den Heer Th. Patureau, te Parijs, in 1857, was eene zeer kleine schilderij, *Eene Dame, die een kop koffij neemt, en een stuk kandijnsuiker in de hand heeft*; op den achtergrond eene meid, die zich aan een ledikant bezig houdt, welk stuk voor den Minister van Staat Foud, voor 1050 fres., werd aangekocht. — Immerzeel meldt, in 't kort, dat hij verdienste had als beeldhouwer. Van Gool, en J. Campo Weyerman, geven breed op van zijne boetseerwerken, die in het bezit zijn geweest van Meerman, en voor goede prijzen werden verkocht. Ziehier de beschrijving er van, zoo als die achter den *Catalogus* van zijne boeken, verkocht te 's Gravenhage, 1824, voorkomt: „*Quatre Vases magnifiques, d'une métal mixte, décoré d'ornemens et de superbes bas-reliefs, de la composition la plus riche, et du plus beau travail, représentant les quatre saisons, modelés par le célèbre GUILLAUME VAN MIERIS, en 1702, 1703 et 1704; et les chefs-d'oeuvre du petit nombre d'ouvrages en ce genre sortis des mains de eet artiste habile, qui le fit comme un hommage de reconnaissance envers Mr. P. de la Court, à Leyde, ayeul de feu Mr. J. Meerman. Hauteur 1 aune, 49 pouces, diamètre 91 pouces. Sur 4 pedestaux de pierre de taille. Bel ensemble, très convenable pour orner un Palais ou une Campagne.*” „Om deze vazen is *De la Court* van vele vorsten en graven aangezoekt, maar heeft nooit kunnen besluiten, om ze af te staan, tot welken prys het ook zyn mogt,” zegt Van Gool, I, blz. 197, die er getuige van kan geweest zijn. — Een zeer schoon stuk gebakken boetseerwerk, zijnde *Een Koelvat, als haut-relief, met kindertjes en wijngaardranken*, keurig en fraai, door w. VAN MIERIS bewerkt, heb ik in 1820, bij den Raadsheer P. van Musschenbroek, te Utrecht, gezien, zoodat ik in de gelegenheid was, om zijn werk te bewonderen. Ik voeg er hier bij, dat ik in het bezit ben van *Een Ganymedes*, een kindje, op een Arend gezeten, met een drinkschaal in de regterhand, hoog met den pedestal 57 dm. Ned, uitmuntend en uitvoerig door w. VAN MIERIS gemaakt. — Behalve zijne afbeelding, die in *Van Gool* voorkomt, en hem zeer oud voorstelt, zijn er nog geteekende aanwezig, zooals er mij eene is voorgekomen in den *Catalogus* van *Ploos van Amstel*, onder Nr. 34, op blz. 15 van den *Catalogus* van *Teekeningen: Het Portret van w. VAN MIERIS, met zwart krijt*, door F. VAN MIERIS (*den Jonge*). Ik bezit een *Idem*, in alles hetzelfde, als het boven omsehrevene. Maar, wat te wenschen ware, dat in een openbaar Museum hier te lande mogt zijn bewaard gebleven, is de fraaije schilderij, die in den *Catalogus* van *Mr. Johan van der Marck*, Burgemeester van *Leyden*, voorkomt, verkocht te *Amsterdam*, in 1773, onder Nr. 429: „*WILLEM VAN MIERIS, tweede Zoon en Discipel van den beroemden FRANS VAN MIERIS, den Oude*, uitmuntend kabinet en historieschilder, geboren te *Leyden*, 1662, en aldaar overleden, 1747. *Deze Kunstheld ziet men verbeeld, zittende in zyn japon, hebbende eene opgerolde teekening in de hand, rustende met zyn linker elleboog op een Kunstboek, dat met een prent daaronder, op eene tafel ligt, die met een tapytenkleed gedekt is. Nevens hem staat zyn zoon, de Jonge FRANS VAN MIERIS, hebbende in de linkerhand eenige penselen en een palet met verwen, en voor het lyf het portret van zyn grootvader, den Ouden FRANS VAN MIERIS, verbeeldende eene teekening met zwart kryt, in een verguld lystje, wyzende met de regter naar een prentje in 't opengeslagen Schilderboek van A. Houbraken, dat*

mede op de tafel ligt. Verder ziet men een stoel met een groen kussen, een schildersezal, waarop een tafereel, verbeeldende Venus en Cupido; voorts een groen gordyn en verder bywerk, verwonderlyk uitvoerig en konstig behandeld; op paneel, h. 13, bij 11 $\frac{1}{4}$ dm." — Nog een *Portret*, door HEM-ZELVEN zeer uitvoerig geschilderd, in ovaal; h. 6 $\frac{1}{2}$, br. 4 $\frac{1}{2}$ dm., was in het Kabinet van genoemden *De la Court*, onder Nr. 146 van den *Vervoly-Catalogus*, f 38. — Het is zeker, zegt *Nagler*, dat zich in eene groote Galerij altijd een stuk van dezen meester bevindt. Te *Dresden* zag ik er zelfs 12 van zijne hand, en daaronder *Preciosa*, door hare moeder enz. herkend, dat schoon genoemd mag worden. — Hij heeft ook veel teekeningen, zoo op blaauw papier als op perkament, met waterverw, gemaakt, die zeer geldig zijn. — Er worden eenige zeldzame etsen aan hem toegekend, als de *Muse Erato*, doch deze is door zijn zoon FRANS vervaardigd, zegt *Nagler*. — Ik moet hierop doen volgen, dat ik wel deugdelijk, uit een goede bron, eene ets van zijne hand vond vermeld, namelijk „*Melpomene*, eene der Zanggodinnen, staando met eene harp in de handen, geëst door den schilder w. v. MIERIS, van *Leyden*; proefdruk, extra raar." Zie blz. 218 van den *Catalogus* der rijke Kunstverzameling van Mr. J. van Buuren, *Bailluo van Noordwijkerhout* enz., 1808. Deze *Leydsehe* burgemeester heeft alles, wat tot den roem zijner stad behoorde, verzameld, en voor de Kunstgeschiedenis vele aantekeningen gemaakt, die mij meermalen, als eene echte bron, welkom waren, en hier weder tot bewijs verstrekken, dat onze WILLEM wel deugdelijk de etsnaald heeft gevoerd, en dus de genoemde *Erato* ook wel van hem zijn zal.

MIEROP. (FRANS VAN CUYCK VAN) Zie CUYCK VAN MIEROP. (FRANS VAN)

MIERVELDT (LEOPOLD) was een kunstgraveur, van wien *Basan* de volgende, in 1597 gegraveerde, prenten wil kennen, zegt *Nagler*, als: *Het portret van den Aartshertog Albert*, en *Het idem van de Infante Isabella*. Dewijl hem geen vaderland wordt toegeschreven, heb ik gemeend, hem hier te moeten opnemen.

MIGNON, of MINJON. (ABRAHAM) Deze voortreffelijke bloem- en fruitsebilder is door *Immerzeel* vermeld. Ik kan niet nalaten, hier nog met een enkel woord over de vindingrijke samenstellingen zijner tafereelen te gewagen, te meer, omdat bloem- en fruitstukken, meestal uit ééno gedaachte worden voortgebracht, zonder dat men zo met huislijke voorvallen vereenigt. Zoo zag ik een schoon tafereel, zijnde *Een Nis, waarin een zilveren schotel met water is geplaatst, waar boven trossen druiven hangen, waaraan vogels pikken; eenige zijn in het water gevallen, waar in andere fladderende vogels twisten* enz. zijnde eene ouderhoudende en tovens vrolijke schilderij voor het gezigt. — Eene dergelijke was in de rijke Kunstverzameling van *De la Court van der Voort*, te *Leyden*, aldaar verkocht in 1766, onder Nr. 104 van den *Catalogus*, „*Een Pot vol bloemen, op het punt van te vallen, veroorzaakt door eene kat, die een muizenval, waarin een muis is, onder zyn poot heeft, en verschrikt naar de Bloemvaas omziet*, door ABRAHAM MINJON, zynde eene der beste schilderyen van hem bekend; h. 2 vt. 10 dm., br. 2 vt. 3 $\frac{1}{2}$ dm.;" f 1500. — *Weyerman*, II, bl. 393, van deze schilderij sprekende, zegt, opgetogen te zijn geweest bij de beschouwing van dit geestig tafereel, en vooral over de bloemen; terwijl hij-zelf dat vak beoefende, en geen malsch auteur voor zijne mededingers was; echter, hij zegt: „het is zoo onverbeteryk schoon, als men op een konsttafereel dat uyt zoo veele onderseheyde koleuren bestaat, zou kunnen wenschen; om kort te gaan, een kunstjuweel, dat ten trots der lente, en als in een tweestryd met de natuur, schynt geschilderd.”

MICKER. (JAN) Zie bij *Immerzeel* en hij mij op MICKER. (JAN)

MILATZ (F. A.) is door *Immerzeel* als een bekwaam landschapteekenaar ver-

meld, en deze zegt, dat hij ook enkele prentjes heeft geëst. Dit laatste mag wel met wat meer nadruk gezegd worden, omdat zijne etswerken, zelfs bij de vreemden, zeer worden geacht, en men moet ze zien, zooals ik er eenigen bezit, om te kunnen beoordeelen, hoe fiks en meesterlijk hij de boomen en hun karakter, in zijne landschappen, heeft aangebragt, die geheel in den stijl van ANTONIE WATERLOO zijn geëst, waarvan een stel van zes stuks met hoog geboomte, boerenwoningen enz. bekend zijn; b. 110, br. 166 str. Ned., genommerd, en met zijn naam beteekend. — *Zes idem*, ook met rivieren, en fraai gestoffeerd; h. 138, br. 179 str. idem, idem; en, *Zes idem*, bijzonder fraai, h. 160, br. 230 str., niet genommerd; al de gemelde gemeten zonder de marge, en verscheiden anderen, tot omtrent dertig stuks. — Verder vond ik nog, dat hij twee fraaije teekeningen heeft vervaardigd, die door L. PORTMAN zijn gegraveerd, te vinden in het Werk, getiteld: *Geschiedkundig Gedenkstuk van het voorgevallene binnen Haarlem, in 1799; door A. Loosjes; Haarlem, 1803; en, in A. Loosjes, Hollandsche Arcadia; twee deelen en Bijvoegsel, Haarlem, 1804 en 1805, komen vijf bevallige gezigten om Haarlem voor, en nog vier platen en een Titelvignet, alle door MILATZ geteekend en ook geëst. — Na zijn plotselingen dood, den 17. November, 1808, voorgevallen, heeft zijn kunstvriend en stadgenoot, HERMANUS VAN BRUSSEL, zijn afbeeldsel naar het lijk, liggende in de open kist, vervaardigd, en in prentteekeningmanier in het koper gebragt; h. 105, br. 150 str. Ned., zonder de marge; beteekend n. v. b. *ad cadav.*; op den geopenden deksel der kist F. A. MILATZ, kunstig teekenaar, geb. te Haarlem, den 8. Maart, 1763, en aldaar subiet overleden, 17 November, 1808. Hiervan bezit ik ondersebeiden afdrukken, in bruin en zwart, en ook vóór alle letter.*

MILDER. (JOANNES VAN) Aldus staat zijn naam onder zijn portret, door A. VAN DYCK *pinxit*, I. VORSTERMAN *sculp.*, in f^o., en zoo wordt hij ook door *De Bie* genoemd. Bij gevolg niet VAN MILDERT, gelijk *Immerzeel* sehrijft.

MILHEUSER (JULIUS) is een kunstgraveur geweest, die in het midden der XVII. eeuw, waarschijnlijk, te Luik bloeide. Als zoodanig is hij mij voorgekomen, door eene zeer groote *Topographische voorstelling der Stad Luyk*, in het *Toneel der Steden van 's Konings Nederlanden*, enz. by Joan Blauw, Amsterdam, 1650, Atlas-formaat; verder door den *Platten grond*, in relief, *der Stad Schoonhoven*, voor hetzelfde Werk, mede door hem zeer goed gegraveerd.

MILIUS. (...) In eene der beroemdste Kunstverzamelingen, namelijk, die van *Goll van Frankenstein*, Amsterdam, 1833, komt, onder Nr. 39, bl. 40 van den *Catalogus*, eene teekening voor, *Een oud man, teekenende naar een pleisterhoofd*, door MILIUS, en staat daar gerangschikt onder de kunst der Oude Meesters. Of dit eene onjuistheid is, en werk van JAN MIEL moet zijn, kan ik niet beslissen.

MILLET, (JEAN FRANÇOIS) genaamd FRANÇISQUE, wordt bij *Immerzeel* MILÉ, of MILET genaamd, hetgeen onjuist is, zoo als *Heller (L.)* dit ook bepaald tegenspreekt, daar hij zegt, dat er vele verwarringen met dien naam, door daaraan gelijkende, voorkomen maar dat het zijn moet „niet MILET, of MILÉ, maar JEAN FRANÇOIS MILLET, genaamd FRANÇISQUE.” — Van zijn werk kan ik aanwijzen *De Veldslag van Calloo*, dien hij met GILLES PEETERS heeft vervaardigd, en die, volgens het berigt van *Felix Bogaerts*, in het tweede bureau op het Stadhuis te Antwerpen aanwezig is. — In het Museum, te Brussel, is *De rust der H. Familie, op de vlugt naar Egypte*, doch hij wordt daar verkeerdelyk FRANÇOIS MILÉ genaamd. — De gravuren, naar zijne werken vervaardigd, voeren zijn bijnaam FRANÇISQUE. — Hij heeft, volgens *Nagler*, slechts drie prenten geëst, als: *De*

twee Verliefden aan den voet van een grooten boom, die op den middengrond staat; links, een ronde tempel enz.; regts, twee personen bij eene kudde; links, van onder, het monogram, bestaande uit de zaamgevoegde letters F. M. in. en terugwaarts geplaatst; h. 5 dm 1 str., br. 6 dm. 2 str. Par. — *Een Reiziger, met een stok in de hand, en van een knapzak voorzien, midden in een landchap*; regts, hooge boomen, een man en vrouw zitten op den grond; in de verte staan twee personen voor schoone gebouwen, die uit eene pyramide, drie vierhoekige torens, en een brug met gewelfde bogen bestaan; niet beteekend; h. 5 dm. 2 str., br. 6 dm. 2 str. Bij *Weigel* op 9 Thlr. genoteerd. — *Eene oude Stad*, waarin zich, aan de linkerzijde, op een heuvel, een monument met vier afzonderlijk staande zuilen bevindt; op den achtergrond, hooge bergen, waaruit de stroom zich door de vlakke kronkelt; op den voorgrond, een visscher; niet beteekend; h. 5 dm. 2 str., br. 6 dm. 1 str. — Daar hij zich te *Parijs* had gevestigd, zoo werden hem daar twee zonen geboren, JEAN, of JEAN FRANÇOIS, en JOSEPH FRANÇOIS MILLIET, die beiden, even als hun vader, FRANÇOISQUE werden genoemd; de eerste, volgens *Nagler*, geboren in 1666, en overleden in 1723; de andere, in 1697, en overleden 1777, zoodat de laatste 133 jaren, na de geboorte zijns vaders (1644) gestorven is!

MILLICH. (NICOLAËS, of JAN) Deze beeldhouwer wordt bij *Immerzeel* vermeld als JAN, omstreeks 1600, te *Antwerpen*, geboren, die, in 1682, het plan leverde voor den toren der Dominikauer-kerk, aldaar. — *Nagler* noemt hem NICOLAËS, en zegt, dat hij in 1633 geboren, en in 1669 naar *Zweden* geroepen werd, om er een paleis met levensgrooto beelden te gaan versieren. Blijkbaar was *Sandart* de bron, die ook door *Nagler* gebruikt is, en waaruit dit getrokken werd; doch die noemt geen geboortejaar, en zegt ook niet, dat hij eenige bouwkundige werken ten uitvoer heeft gebragt. Zie S. 347 zijner *Teutsche Aeademie u. s. w.* II. Deel. Hieruit zou ik moeten besluiten, dat JAN een andere persoon is, die bouwmeester was, en door *Immerzeel* met NICOLAËS werd verward.

MILLIES (JACOBUS) werd te *Deventer* geboren, den 9. Julij 1767. Reeds vroeg openbaarde zich in hem de liefde voor de kunst, en na den dood zijns vaders, die predikant was bij de Luthersche Gemeente te *Deventer*, kwam hij te *Amsterdam*, waar hij het onderwijs genoot op de Leerschool der Teekenkunst, en daar in 1785 den eersten prijs behaalde. Vooral trokken de kunstenaars R. VINKELES en C. BROUWER zich zijner aan, onder wier leiding hij zich bijzonder aan de graveerkunst wijdde. Voor hen, als ook voor den bekenden PLOOS VAN AMSTEL, voor den grijsen PIERRE LYONET en anderen, was hij te *Amsterdam*, in *den Haag* en te *Leijden* werkzaam. In 1797 drongen familie-omstandigheden hem naar *Parijs* te gaan, waar hij met A. MELK JACOBSZ. en P. GROENIA de platen graveerde voor een aantal Werken. De staat zijner gezondheid bewoog hem, in het midden van 1799, eene reis naar *Spanje* te maken, waar hij voor den Hollandschen gezant Valckenner werkzaam was. Een jaar later, keerde hij naar *Parijs* terug, zette daar zijn vroeger graveerwerk, alsmede het miniatuurschilderen en boetseren in was voort, en gaf tevens, gelijk te voren, onderwijs in verschillende talen, zooals in het Hoogduitsch, Engelsch, Italiaansch en Spaansch, waarin hij zeer bedreven was. In 1801 keerde hij naar zijn vaderland terug, waar hij te 's *Hage* achtereenvolgens in verschillende betrekkingen aan het Groot-Zegel, later aan het Departement van Finantiën, werkzaam was, totdat hij, op het einde van 1808, aan 's Ryks-bibliotheek, als conservator van het Kunstkabinet werd geplaatst. In die betrekking trachtte hij, zelfs met gevaar voor zich-zelfen, de kunstschaten dier Verzameling, zooveel mogelijk, voor de plunderzucht der Fransche Commissarissen, te redden. Met

onvermoeide zorg zijn ambt vervullende, overleed hij te 's Hage, den 19. November, 1813. — Ofschoon hij gedurende geheel zijn leven veel heeft gewerkt, is daarvan toch met zekerheid weinig bekend, daar hij het eigenaardig beginsel volgde van onder geen zijner werken zijn naam te willen plaatsen, en slechts door toeval daarvan een paar malen is afgeweken. Uit het Werk van den beroemden P. LYONET, *Recherches sur l'Anatomie et les Métamorphoses de différentes espèces d'Insectes*. Paris, 1832, 4°. dat, lang na diens dood, door onzen landgenoot W. de Haan is uitgegeven, meen ik de platen 31—40 en 51—53, met zekerheid, aan de graveerstift van J. MILLIES te kunnen toeschrijven; misschien zijn zelfs de meeste ongeteekende platen van dat Werk door hem gegraveerd. — Een zijner eerste werken is een klein *Portret* van Dr. M. Lulher, op het titelblad van het Lutherseh Gezangboek: *Sammlung der geistlichen Lieder und Psalme*, — *herausgegeben unter der Aufsicht des Herrn E. H. Mutzenbecher*. Amsterdam und Arnhem, Bey J. C. Roeder und J. H. Moeleman (1789). De laatstgenoemde, een niet onverdienstlijk uitgever, was zijn zwager. — Van de gravuren, door J. MILLIES in Frankrijk bewerkt, ken ik er slechts eenigen, meestal behoorende bij Werken over Planten en Insekten-kunde, maar welke Werken ik nog niet kan bepalen. — Verder ken ik van hem de 4 Platen, voorkomende in het Werk van T. Speeleveldt, *Brieven over het Eiland Walcheren*. In den Hage, 1808. 8°.; — de *Vignetten*, toevallig met zijn naam beteekend, voor *Tafereelen en Mengelingen voor het verstand en hart, uit het Dagboek van een rampspoedigen*. Leyden, 1810; — en voor de *Geschiedenis eener allereeldzaamste vrouwenwraak*. Leyden 1810. — De 5 platen met *Zegels*, voorkomende in het I. deel der *Geschiedenis der Heeren en Beschrijving der Stad van der Goude*, door C. J. de Lange van Wijngaerden. Amsterdam, 1813, waren, naar ik meen, zijn laatste werk. — Behalve eenige portretten, zijn mij als afzonderlijke proeven van gravure au burin van hem bekend: *De Verschijning van Christus in den hof aan Maria Magdalena*; — *Eene Studiehand*; — en, *Een jonge Bacchus*, meest in den stijl van GOLTZIUS bewerkt. — Ook van uitstekende penne-teekening en boetseerkunst zijn mij eenige proeven van zijne hand bekend geworden. — Gehuwd met eene voortreffelijke Fransche vrouw, Anne Bornet, zijn nog twee zoons van hem in leven, de oudste, J. A. L. Millies, geneesheer, te Hengelo, bij Zutphen, en de jongste, H. C. Millies, hoogleeraar, te Utrecht, bij wien, behalve de genoemde kunstwerken, ook het *Miniatuur-portret* des kunstenaars, door HEM-ZELVEN vervaardigd, aanwezig is.

MINDERHOUT (HENDRIK VAN) wordt bij Immerzeel, en ook bij de vreemde auteurs, als HENDRIK MINDERHOUD, in 1637, te Amsterdam, geboren, vermeld. De volgende teregtwijzingen voeg ik er bij: HENDRIK VAN MINDERHOUT, in 1632, te Rotterdam, geboren, huwde op zijn 32. jaar, den 3. Februarij, 1664, te Brugge, met Marguerite van den Broecke, bij wie hij geen kinderen heeft verwekt. Hij is aldaar, in 1664, in het St. Lucasgild ingeschreven, en vertoefde te Brugge, tot 28 Februarij, 1672. In 1673 is hij voor de tweedemaal gehuwd, te Antwerpen, met Anna Victoire Claus, bij wie hij vijf kinderen had. Hij is aldaar den 22. Julij, 1696, overleden, en in de Dominikaner-kerk, voor het altaar, dat in 1833 weggebroken werd, begraven. Op zijn grafsteen, werd een opschrift te zijner gedachtenis geplaatst. — De schilderij, *De haven van de Levant*, is op last der dekens van St. Lucas, te Brugge, den 9. September, 1672, door hem vervaardigd, en van die Gildekamer, naar het Museum, te Antwerpen, overgebracht. Zie den zoo nuttig historischen *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857. — In het *Jaerboek der Gilde van St. Lucas binnen de Stad Antwerpen enz. Ibid.*, 1855, bl. 129, wordt echter gezegd, dat hij, in 1670, „als liefhebber der Rethorica dezer stad ontvangen”

werd, en toen de genoemde schilderij vervaardigde, waarop de beteekening staat H. VAN MINDERHOUT *inv. et fl. Anno 1671*, zoodat hij haar bij zijne komst te *Antwerpen*, in 1672, uit *Brugge* medebragt.

MIN HEERE, MYNS HEERE, of MINESCHEREN. (JAN, of HANS) Zie bij mij op HEERE. (JAN DE) — Bij *Vasari*, even als bij vele vreemde auteurs, komt deze naam aldus verminkt voor.

MINNE (JEAN BAPTISTE) was een zeer verdienstlijk knstenaar, van wien men geene melding vindt gemaakt. Hij werd, in 1734, te *Wacken*, geboren, en overleed, aldaar, in 1817. Bij zijne ter aardebestelling, heeft de vader van Jonkh. EUGÈNE VAN MALDEGHEM eene rouwklagt in verzen uitgesproken. — Hij leerde te *Parijs* het historieschilderen, waarvan men de proeven in de kerk te *Wacken* kan zien, als: *Eene II. Familie*; het kind Jezus liefkoost eene duif. — *Petrus door den Engel uit de gevangenis verlost*. — Eenige *Portretten* en *Schetsen* van zijne hand zijn in bezit van den vermelden Jonkh. VAN MALDEGHEM, die mij dit berigt ook heeft meêgedeeld.

MIOEN (B.) is als een Vlaamsch historieschilder, dewijl hij toen te *Roulers* was gevestigd, bij *Inmerzeel*, vermeld. Kort daarna las ik het droevig uiteinde van dezen zeer geachten kunstenaar, te weten, dat hij, bij het nemen van proeven met vernissen en chemische preparaten, welke hij om te schilderen wilde bezigen, zich deerlijk brandde, en aan de gevolgen, in Januarij, 1851, overleden is.

MIRICENYS. (PETER) Zie MARTINI. (PETER)

MIRICINUS. (PETER) Zie MARTINI. (PETER)

MOELAERT. (JACOB) Bij het berigt van *Inmerzeel*, die zijn overlijden niet opgeeft, voeg ik, wat *Nagler* zegt, dat dit in 1727 heeft plaats gehad. — Verder, dat er van hem een gegraveerd *Portret* bestaat, staande voor eene nis, waarin eenige opgeslagen kunstboeken, waarin hij bladert; achter hem zijn schildervertrek, met eene menigte studiën enz.; in een plint, onder de nis, een vers van *Jacob Zeeus*; *Dus stelt sig MOELAERT in syn const-vertrek ten toon* enz.; A. HOUBRACKEN *inv.*, N. VERKOLJE *fecit*, in mezzotinto, in ϕ , zeldzaam.

MOELEN. (... VAN DER) *Nagler* vermeldt dezen als een onbekend Hollandsch kunstenaar, die dood wild schilderde, en zegt, dat hij te *Rome* werkzaam was.

MOELINGEN. (G. VAN) Onder een zeer groot wapen, met tenanten, van het geslacht *Bruno van der Does*, voorkomende op de groote kaart van het *Hoogheemraadschap van Zuidholland*, staat G. VAN MOELINGEN *fecit*, waaruit blijkt, dat hij de graveerkunst, zoo wat omstreeks het midden der jongst-verloopen eeuw, beoefend heeft. Zijn hoofdbedrijf schijnt het stempelsnijden geweest te zijn, want in het Archief der Munt, te *Utrecht*, staat zijne beëdiging als stempelsnijder der Geldersche Munt, onder dagteekening van 15 Augustus, 1760, vermeld. — In het *Vervoly op Van Loon*, vindt men onder Nr. 334, 343 en 391, de volgende Medaljes vermeld, als: *Medalje op het bezoek van Princes Anna, met de beide vorstelyke spruiten by hunne grootmoeder Princes Maria Louisa*, (wier borstbeeld de penning vertoont) in *Friesland*, op het *Oranjewoud*, 1751; — *Idem op het Eeuwfeest der Stichting van het Gereformeerde Diaconie-Weeshuis, te Amsterdam*, 1757; — en, *Idem op de Inhuldiging van Prins Willem V, als Algemeen Erfstadhouder* 1766. — Zie *Dr. Wap, Astrea*, 1854, blz. 214.

MOENS, (FR.) een kunstschilder van *Middelburg*, in *Zeeland*, die, in gezelschap van ABRAHAM OENOELS, naar *Rome* trok, en aldaar den 3. Januarij, 1674, in de Bent werd aangenomen, waarin hij den bijnaam van *De Vlucht* bekwam. Zie *Houbraken*, III, bl. 100.

MOENS, of MOONS (GASPAR) werd, in 1698, te *Antwerpen* geboren, als zoon van

Antoni, en van *Elisabeth Tijck*, gegoede burgers aldaar. Voor de heeldhouwkunst bestemd, genoot hij het onderwijs van N. VEEREMANS, en later dat van VAN BAURSCHEIT, *den Jonge*, met welken meester hij mede heeft gewerkt aan de heilige kapel, in de hoofdkerk, aldaar, waarvan de eerste steen den 2. Januarij, 1750, gelegd werd. In de St. Andreas-kerk, is het beeld van den *H. Cornelius*, vastgehecht aan een der pilaren van de groote beuk, naast het noorden, van zijne hand. laatste werk is de *Predikstoel*, en, het *O. L. V. Altaar* in de kerk te *Hoboken*: want het altaar aldaar gesteld hebbende, en vermoeid naar de stad komende, werd hij door eene ziekte overvallen, die hem binnen weinige weken naar het graf sleepte. Hij werd plegtig begraven in de kerk van het klooster der Lieve-Vrouwebroederschap, in de kruisbeuk, voor het beeld van den *II. Joseph*, met het graf-schrift: „D. O. M. *Antoni Moens* sterf 14 *Julius* 1715 — *Elisabeth Tijck* — *syn huisvrouw* sterf — 28 *Junius* 1734 — ende — *Hunlieden oudsten sone* — GASPARD MOENS — *Meester beeldsnyder* — sterf 22 *Xber* 1762 *æt.* 64 — *Deken en Busmeester* — van *S. Lucas kamer* — *Wyckmeester* en — *directeur der koninckl. Academie* — B. V. D. S.” — Hij is niet gehuwd geweest. — Zijne erfgenenamen schrijven den stamnaam *Moons*, en hebben dien veranderd op de zerk. Zie bl. 264 van het *Jaerboek der Gilde van Sint-Lucas binnen de Stad Antwerpen enz.*, *Ibid.*, 1855. — De bekende schilder LOUIS ADRIEN FRANÇOIS MOONS — Zie aldaar. — zal wel tot zijn geslacht behooren.

MOERKERCKE, (...) een onvermeld kunstenaar, nopens wien ik de volgende beschrijving van eene zijner schilderijen vond: *De Afbeelding van de Maagd Maria, in eene nis, door bloemen en vruchten omgeven*; op dock; h. 25, br. 19 dm. Gentsche maat. Zie *Catalogus van Jaques Clemens, Kanonik van St. Bavo, te Gent*, bl. 30, Nr. 177, en aldaar verkoekt in Junij, 1779.

MOERMAN (ALBERT) is reeds, naar verdienste, bij *Immerzeel* vermeld. Wat ik daarop moet doen volgen, behoort onder de treurige berigten, welke ik in het Gentsche Blad, *de Eendragt*, van 1 Februarij, 1857 las: „De Gentsche schilderschool heeft een gevoelig verlies ondergaen. Onze gunstig gekende landschap-schilder, de Heer MOERMAN, is deze nacht (27—28 Januarij) bezweken, na eene kortstondige, doch pijnlijke ziekte. Nog in de volle kracht des levens, slechts 49 jaren oud, is die verdienstelijke kunstenaar ons ontrukkt geworden. Het is hier onnoodig, den roem van MOERMAN's talent nit een te zetten: zijn naam is verheerlijkt door zijne gewrochten, door zijne keurige en natuurlijke *Winterzichten*, welke men sehier in alle merkwaardige Kabinetten, en bij talrijke bijzondere kunstminnaers, zoowel hier als buiten 's lands sints jaren reeds aentref.”

MOERMANS, (JACOB) een onvermeld kunstenaar, die, in de eerste helft der XVI. eeuw, to *Antwerpen*, bloeide. Het is aanmerkenswaardig, dat hij de éénige van al de leerlingen van RUBENS was, die, in de Registers van de *Confrerie van St. Lucas, te Antwerpen*, is ingeschreven: „JACOB MOERMANS ontfangen als discipel by PETRUS PAULUS RUBENS, 1622; wierd meester 1630, en stierf den 21 October 1653.” Dit heeft velen tot de vraag geleid, of meer algemeen bekende schilders dan geen leerlingen van hem zijn geweest? Hieruit is de gevolgtrekking gemaakt, dat VAN DYCK, JORDAENS enz. alleen als meesters bij RUBENS, en wel tegen geldelijke belooning, in zijne werkplaats, aan zijne groote ondernemingen behulpzaam waren, en tevens het geluk hadden, om onder zijn oog hunne studiën te kunnen volmaken. Deze bedenking is ook die van den meermalen genoemden Raadshcer *Mols* geweest; ik heb dit, met nog veel meer, in der tijd, aan den Heer *Immerzeel* meêgedeeld, die er in zijn artikel RUBENS, in eene Noot,

gebruik van maakte. Echter is later, door ijverige nasporingen, ontdekt, dat, toen RUBENS, bij *Lettres patentes du 23 Septembre, 1609*, tot Hofschilder en Kamerheer der Hertogen *Albert en Isabella* was aangesteld, waarin hem alle mogelijke vereeringen en vrijdommen werden toegekend, er boven dit alles nog is bijgevoegd: „qu'il jouisse dans tous les lieux de leur obéissance, des droits, honneurs, libertés, exemptions et franchises appartenant aux serviteurs de leur hôtel, et qu'il puisse enseigner son art à qu'il voudra, sans être assujetté aux réglemens des corps de metiers.” Zie *Particularités et Documents inédits sur RUBENS, par Gachard*, in de *Trésor national; Bruxelles, Wouters* etc. I. p. 163. — Hieruit blijkt duidelijk, dat de leerlingen zijner School van de verplichtingen, aan het *St. Lucasgild* verbonden, ontheven waren, en zij er, stellig, eene eer in stelden, daarin toch te mogen deelen. Doch waarom heeft zich onze MOERMANS dan nog in 1622 doen inschrijven? Welligt had hij bijzondere reden, om aan de regten van het Gild te willen voldoen, en RUBENS heeft dit, stellig, niet euvcl opgenomen, dewijl hij hem onder zijne bijzondere kunstvrienden telde, blijkens zijn testament van 27 Mei, 1640, waarin hij, over den verkoop zijner kunstzaken sprekende, gelast, dat die „met advies van Sr. FRANÇOIS SNYDERS, JAN WILDENS en den voorzeden JACOB MOERMANS” enz. zal moeten geschieden. — Verder vond ik nog, dat zekere JACOB MOERMANS in de XVI. eeuw kunsthandel dreef, zoo hij niet zelf graveur was, zegt *Nagler*, want zijn naam komt voor op eene prent, voorstellende *Eene Jagt*, naar RUBENS. Misschien is hij wel dezelfde persoon.

MOIRON. (... VAN DER) In de Kunstgalerij, te *Dresden*, burnsten twee landschappen, die onder de Vlaamsche school gerangschikt zijn, als: *Een bergachtig Landschap*, waarin een Legerkamp, in vreedestijd, is voorgesteld, en, *Eene Kermis*, met een hansvorst, op zijn theater.

MOL (WOUTHERUS) is door *Immerzeel*, naar waarde, beschreven, die ten slotte zegt: „en blijft nog steeds de kunst met succes beoefenen.” Ik geloof niet, dat dit in 1843 het geval meer was, want zijn stadgenoot *Van der Willigen* zegt, in zijn *Aanhangsel*: „sedert cenigen tijd, grievende onaangenaamheden gehad hebbende, verviel hij in eene sombere lusteloosheid; zijn roem blijft echter gevestigd; vooral door het *Doodbed van Prins Willem I.*” — Met deze schilderij opende MOL zijne loopbaan, op de Amsterdamsche Tentoonstelling, in 1818; hij had dit stuk, of welligt de uitvoerige schets, uit *Parys*, waar hij voor zijne studie lang vertoefd had, medegebragt. Elk was verbaasd over dit zoo gelukkig tafereel, en ik-zelf toog vandaar naar *Haarlem*, om den man-zelven te zien en te begroeten. Doch spoedig verspreidde zich het gerucht, dat hij dit stnk niet alléén vervaardigd had. De proef op de som was dus, het vervolg van zijn penseelwerk te zien, en in 1820 zag men van hem *Jacoba van Beyeren, die Franck van Borselen* bezoekt, dat in geenen deele zijn eerste werk kon evenaaren. Reeds van dien tijd af had hij met de publicke opinie te kampen, en vele Haarlemsche vrienden spanden alles in, om hem op te beuren, door hem werk te bestellen enz.; doch hij heeft zich nimmer weder op de gewenschte hoogte kunnen verheffen. Van lieverlede is zijn kwijnende staat toegenomen, en hij tot last van zijne familie geworden, ja, zelfs in hulpbehoevenden toestand geraakt, zoodat hij, door vereenigde bijdragen van kunstliehebbers en beoefenaars, omstreeks 1846, te *Haarlem*, in het R. C. Weeshuis besteed, en op het einde van 1858 overleden is.

MOL (HENRI DE) was een der bekwaamste bouwmeesters van zijnen tijd, die, mede den bouw der *St. Gudule-kerk*, te *Brussel*, heeft bestuurd. In de *Registers der pachten en renten van de Brusselsche domeinen*, leest men de namen dier bouwmeesters, als: GILLES JOES, HENRI DE MOL, JAN VAN RUYSDROEK, en JAN VAN

DER EYCKEN, „meester werckman van Sinte-Goedelen-kercke.” — Hij heeft ook den naam van COOMAN gevoerd, was raad der gemeente van 1443 tot 1461, en in 1468 Burgemeester van *Brussel*. Zie *Le Comte de Laborde, les Ducs de Bourgogne etc., Tom II, 2 partie; Paris, 1851, in 8°, Introduction, pag. XLII* — Hij kan wel een zoon van den schilder GILLIS LE MOL — Zie aldaar. — geweest zijn.

MOL, (ROBERTUS DE) een onvermeld kunstgraveur en plaatetser, waarschijnlijk, verwant aan PIETER VAN MOL, die, in 1650, te *Parys*, is overleden, waardoor ROBERTUS, zijn zoon, welligt, aldaar is gebleven, en het voorzetsel VAN, natuurlijk in DE veranderd werd. — Ik heb van zijn werk slechts eenmaal melding gemaakt gevonden, namelijk, in den *Catalogue d'Estampes et de Dessins etc. de feu M. Pierre Wouters, Chanoine de S. Gomer, à Lierre etc. Bruxelles, 1797, in 8°, p. 32, Nr. 341. Twaalf bladen van verschillende vorm en grootte, naar P. DE CORTONE, waarbij *De triumph van Alexander den Grooten op Darius*, met de Latijnsche Opdragt aan *Urbano Sacchetto etc.*, plaat in de breedte, geëst door ROB. DE MOL. — Later zag ik deze plaat in de Verzameling van onbeschreven prenten, bij den Heer *J. Ph. van der Kellen*, te *Utrecht*, zoodat ik het talent van den etsers kon beoordeelen, dat vrij gunstig moet uitvallen, als in alles het kenmerk dragende van een goed en vlug teekenaar, die con amore dit schilderachtig onderwerp, en welligt voor uitspanning, in plaat heeft gebragt; h. 278, br. 495 str. Ned., met de marge; betekend *Equus PETRUS BERRETINUS CORTON, pinxit. ROBERTUS DE MOL D. D. (dono dedit) et fecit.**

MOL. (GILLIS LE) In de Archiven van *Rijssel*, vindt men in de oude grafelijke Rekenkamer der Hertogen van Bourgondië, op het jaar 1386—87, het volgende aangeteekend: „A Guyot, lequel il avoit payé à GILLIS LE MOL, painctre, pour paiadre L banierettes pour les mettre à plusieurs pignons du *Chastel de Ruppelmonde, à l'hostel de Bruges.*” Zie *Le Comte de Laborde, les Ducs de Bourgogne etc. Tom I. sec. partie; Paris, 1849, in 8°, p. 10.* — Hij kan wel de vader van HENRI DE MOL — Zie aldaar. — den bouwmeester der St. Gudule-kerk, te *Brussel*, geweest zijn.

MOL. (PIETER VAN) Bij het Artikel van *Immerzeel*, voeg ik nog, dat hij niet in 1580, maar den 17. November, 1599, in de O. L. V. kerk, te *Antwerpen*, gedoopt is. Zie *Catalogue du Musée d'Anvers, 1857.* — In het *Gildeboek van St. Lucas*, te *Antwerpen*, komt hij voor aangenomen als meester, in 1622—1623, als meesterszoonc. — Hij heeft ook portretten geschilderd, onder anderen, dat van DAVID TENIERS, den *Oude*, hetgeen voorkomt in *De Bie's Gulden Cabinet* enz. door P. V. LEYSEBETTEN sculp. in 4°; alsmede het Portret van *Anna van Oostenrijk*, gemalin van Lodewijk XIII., koning van *Frankrijk*, zooals de 4°. plaat aanduidt, gesneden door P. DE JODE, en voorkomende in het *Theatrum Pontificum, Imperatorum etc., Antwerpen, by Peter de Jode, 1652, in 4°.*

MOLD. (JOHANNES VAN) Deze kunstenaar werd in *Vlaanderen* geboren, en ging vroeg naar *Sevilla*, in *Spanje*, waar hij leerling werd van IGNACIO IRIARTE; doch, zegt *Nagler*, ofschoon daardoor tot de Spaansche School behoorende, kan hij om der wille van zijne geboorte echter onder de Nederlandsche schilders gerangschikt worden. Hij schilderde, in den trant van zijn meester, landschappen, die, in *Spanje*, bij de liefhebbers zeer worden geacht, en is er ook, in 1706, overleden.

MOLENAAR. (CORNELIS) Deze zonderlinge kunstenaar, die zijn bedrijf als daglooner uitoefende, is bij *Immerzeel* vermeld. *Van Mander*, I, blz. 305, zegt nog, dat hij in de wandeling *Scheele Neel* werd genoemd, zoodat deze NELIS zeker scheel heeft gezien.

MOLENAER (NICOLAES, JAN, en JAN MIESSE) zijn reeds bij *Immerzeel* vermeld; ik voeg er nog bij (dewijl van geen dezer de geboorteplaats is opgegeven), dat er een van de drie stellig te *Haarlem* werd geboren, en, voor de kunst opgeleid, aldaar gehuwd is geweest met JUDITH LEISTER, schilderes, — Zie aldaar. — en in 1647, te *Amsterdam*, gewoond heeft. Zie *Th. Schrevelius, Beschryving van Haarlem, Ibid.*, 1648, in 4°, blz. 384. — *Bartsch* beschrijft van MOLENAER slechts ééno geëtste prent, die niet kunstig, doch zeer zeldzaam is, voorstellende *Een Kroeg*, waarin een oude, met een glas in de hand, een drinklied seabint te zingen; links een jong mensch, die op de viool speelt, en naar den oude ziet, terwijl ondertusschen een kleine meid hem zijn beurs outfutselt; Op den achtergrond, links, een man, die een vrouw kust; in het midden speelt er een op de lier, en rechts staat de waardin, die de rekening opmaakt; h. 5 dm. met zes str. rand, br. 6 dm. 10 str. Par. — De *Hollandsche kunstliehebbers*, zegt *Nagler*, schrijven deze prent aan JAN STEEN toe. Op latere drukken leest men J. MOLENAER fecit; somtijds ook wel het woord *Excudit* er bij. In *Sternberg's en Stengel's Verzameling*, waren zulke drukken, die *Bartsch* niet gekend heeft. Verder noemt *Nagler* nog *De Koekebakster met hare kinderen*; een, te harer zijde; links in de prent ziet men zes andere, vijf aan de tafel, waarvan er verscheiden koken eten; het kleine meisje, op den grond, deelt er de kat, die op haren schoot springt, van mede; beteekend JOHANNES MOLENAER, 1641, h. 3 dm. 3 str., br. 3 dm. — Nog gaat er een Boekje uit, onder den volgenden titel: *Eenige boeren*, uitgegeven door *Justus Danckerts*, met Privilegie. J. MOLENAER inv. c. DANCKERTS fecit; smalle prenten in 4°.

MOLKENBOER, (JOHANNES HERMANUS) bij *Van Eynden en Van der Willigen* reeds vermeld, een ijverig en kundig Verzamelaar, van zeer uitmuntende en allezins belangrijke gekleurde en ongekleurde teekeningen der meest-beroemde meesters van de Oud-Hollandsche School, alsmede van eenige fraaije prenten, die, na zijn overlijden, den 2. April, 1825, in het Huis met de Hoofden, te *Amsterdam* verkocht zijn. Hij werd, in genoemde stad, den 5. Mei, 1773, geboren, was lid van het Kon. Nederl. Instituut, en van den Raad van Bestuur der Koninklyke Academie van Beeldende Kunsten, te *Amsterdam*.

MOLL. (J.) *Nagler* noemt hem, ingevolge *De Bast*, een historie- en portret-schilder, die, in 1821, met roem in *Holland* werkzaam was, doch kan, waarschijnlijk, met den bekenden WOUTHERUS MOL, van *Haarlem*, niet een-en-dezelfde persoon wezen, want dan zou hij J. WOUTHERUS MOL moeten heeten. — Er bestaat geen twijfel, of *De Bast* heeft zich vergist, waardoor ook *Nagler* misleid is; want in *Holland* was destijds geen ander kunstenaar van erkende verdienste, dan de genoemde WOUTHERUS MOL.

MOLIJN (C.) was, volgens *Nagler*, een teekenaar, wiens levensloop onbekend is. c. (p.) NOLPE graveerde, naar zijne teekening, *Een openbaren Optoijt*, zooals de *Amsterdamsche burgers* dien, in 1628, hielden. — Noch C. NOLPE, noch C. MOLIJN is mij bekend. Het zou mij niets verwonderen, dat *Nagler* deze prent niet heeft gezien, die welligt P. N. S. C. M. del. beteekend is, en het een medegedeeld berigt zal wezen, dat op PIETER NOLPE, naar CLAES MOYAERT moet uitloopen.

MOLIJN, (PETER DE) *de Oude*, is, naar verdienste, door *Immerzeel* vermeld. Ik voeg er hierbij de beschrijving van vier zeer zeldzame etsen van zijne hand, voorstellende *Landschappen, met figuren*, h. 5 dm. 6 str., br. 6 dm. 9 str. 1) *Drie Boeren en eene Vrouw, met elkaër in gesprek*; links, een boom bij eene hut; PIETER DE MOLIJN fecit et excudit. Anno 1626. — 2) *Een Boerin met een korf*, staande op eene kleine helling, met haar jongen, voor eene op den grond zittende oude

vrouw; in de verte, vier mannen te paard. — 3) *Eene Vrouw, met een mand in haren arm, in gesprek met een boer*; op den grond zit een vrouw met kinderen; verder op eene vervallen hut. — 4) *Een Soldaat, die de bevelen van den overste mededeelt*; op den grond, voor de deur van eene herberg, zitten twee mannen te drinken; links een boer, zittende op een groote korf.

MOLIJN. (PETRUS MARIUS) Deze jeugdige Rotterdamsche kunstenaar is reeds bij *Immerzeel* beschreven. Weinige jaren daarna, las men in eene *Antwerpsche Courant*, (*Le Précurseur*) van den 29. April, 1849: „De schilder MOLIJN, wiens werken zeer gezocht waren, is gisteren morgen, in de kracht des levens (oud dertig jaren), na eene korte en hevige ziekte, overleden. Dat verlies zal diep betreurd worden door allen, die den Heer MOLIJN hebben gekend, en de snelle vorderingen toejuichten, welke hij maekte en welke hem in de rei der goede schilders van onzen tijd hadden geplaetst.” Dat dit berigt waarheid bevat, getuigt de achting, die hem na zijn dood werd hewezen, want in Mei, 1850, las ik nog het volgende: „Te Antwerpen is het Gedenkteeken voor den jeugdigen Rotterdamschen schilder PIETER MOLIJN onthuldigd, in tegenwoordigheid van een aantal daartoe hjeengekomen kunstvrienden.” *Handelsblad*, 4 Mei, 1850. — Van zijne fraaije etsen heb ik er eene voor mij liggen, voorstellende *Een oude vrouw zit bij eene tafel* aandachtig in een bijhel te lezen; nevens haar een kat; voorts een zeer groote schoorsteen, en het verder huisraad van een gering woonvertrek, eigenaardig bewerkt, en beteekend P. M. MOLIJN; h. -150, hr. 117 str. Ned.; heeft geen marge.

MOMMERS (HENDRIK) is bij *Immerzeel* vermeld. Ik moet hier doen opmerken, dat sommige vreemde auteurs, en tot mijne verwondering ook *Nagler*, hem te 's *Gravenhage* doen geboren worden en sterven, daar er toch, hoegenaamd, geene reden bestaat, om dit aan *Haarlem* te betwisten. — *Balkema* noemt een kunstenaar van dienzelfden naam, die ook in *Italië* geweest is, dezelfde onderwerpen heeft geschilderd, en, zooals gezegd wordt, een leerling van KAREL DU JARDIN was. Hij zegt, dat die, in 1650, te *Haarlem* werd geboren, en in 1708 overleden is. — Er hestaat geen twijfel, of het is één-en-dezelfde schilder, zegt *Bryan-Stanley*.

MOMPER (BARTHOLOMEUS DE) was, waarschijnlijk, een zoon van JODOCUS DE MOMPER, van *Brugge*, — Zie aldaar. — en vader van den meer bekenden schilder van dien naam, hij *Immerzeel* vermeld. Hij werd, vermoedelijk, te *Brugge* geboren en tot de kunst opgeleid, en heeft zich later, als schilder, te *Antwerpen* gevestigd, dewijl hij als zoodanig in het *Gildeboek van St. Lucas* staat ingeschreven: „BARTHOLOMEUS DE MOMPER, schilder, ontfangen 15 . . , Deken 1580—81, den 18, October.” Ook komt daarin voor, door hem-zelf ingeschreven: „JOEYS DE MOMPER, mynen soone,” en staat hij het huwelijk van dien zoon, in 1590, nog als getuige. Verder: „BARTHOLOMEUS DE MOMPER, schilder (zoon van JODOCUS) wierd meester 1682, maer verliet de stad om des oorlogswille;” en nog: „BARTHOLOMEUS DE MOMPER, werd meester 1698.” — Zijne kunstwerken schijnen weinig bekend; één kan ik er aanwijzen, onder de graveerwerken van PIETER VAN DER BORCHT. — Zie aldaar. — voorstellende *Een vlaamsch Feest*, naar BARTHOLOMEUS DE MOMPER, 1560; h. 362 str., hr. 502 str. Par.. Of dit nu werk van den eersten of den tweeden is, kan ik niet beslissen.

MOMPER (JODOCUS of JUDOCUS DE) was, waarschijnlijk, van *Brugge*. Ik vond in het *Gildeboek van St. Lucas*, te *Antwerpen*, vermeld: „JODOCUS DE MOMPER, ontfangen 1530 als meester.” Hieruit hlijkt, dat hij zijne opleiding in de kunst niet te *Antwerpen*, maar elders heeft genoten; doch dat hij bij zijne vestiging aldaar

aan de wet had voldaan en zich heeft laten inschrijven. Het komt mij voor, dat hij zich later weêr naar *Brugge*, als welligt de plaats zijner herkomst, heeft begeven, want in de *Galerie d'Artistes Brugeois*, van *Octave Delepiere*, vindt men vermeldt, dat JODOCUS DE MOMPER in het Register der Schildersbroederschap aldaar, als leerling van ADRIAEN BRAEM, in 1512, ingeschreven werd. — Ik beschouw BARTHOLOMEUS DE MOMPER, te *Brugge* geboren, als zijn zoon, dewijl die weder een zoon had, JODOCUS genoemd, en deze wederkeerig aan zijn zoon den naam van BARTHOLOMEUS gaf. — In het gemelde Gildeboek, komen nog een aantal DE MOMPER's voor, waaronder een JODOCUS, in 1635, wiens zoon JODOCUS, aldaar, in 1641 werd ontvangen, zoodat alleen voor deze beide laatste de bijvoeging van *den Oude*, of *den Jonge* zou vereischt worden, en het dus overbodig is, om die onderscheiding bij den bekenden JODOCUS DE MOMPER, door *Immerzeel* vermeld, te voegen, zooals in den *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857, opzetlijk is geschied, als gevende immers stellig te kennen, dat zijn vader JODOCUS heette, en hij bepaaldelijk BARTHOLOMEUS was.

MOMPER, (JODOCUS DE) Zoon van BARTHOLOMEUS DE MOMPER, wordt bij *Immerzeel* opgegeven, als geboren te *Brugge*, bij *Bryan*, te *Antwerpen*, bij *Nagler*, te *Amsterdam*, enz., in 1580, terwijl *Immerzeel* en *Bryan* zijn overlijden stellen op 1638. — Hij heeft, waarschijnlijk, de kunst bij zijn vader te *Brugge* geleerd, en zich met dezen, omstreeks 1560, naar *Antwerpen* begeven, want ik vond in het Register van *St. Lucas-gild* aldaar vermeld: „JODOCUS DE MOMPER, zoon van BARTHOLOMEUS, schilder, ontfangen als meester 1581. Deken 1611—12, den 18. October”. Natuurlijk, vervalt dus het gestelde geboortejaar 1580, en dit kan gereedelijk op 1559 worden gesteld, zooals blijkt uit het naauwkeurig onderzoek, in den *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857, meêgedeed. Daaruit verneemt men ook, dat hij in de hoofdkerk, te *Antwerpen*, op den 4. December, 1590, huwde met *Elisabeth Gobyn*; de getuigen waren BARTHOLOMEUS DE MOMPER, en de schilder GASPARD VAN HOOLVELT. Zijne vrouw overleed 1622, of 1623, en hij, in 1634, of 1635. — In het gemelde Gildeboek komt voor, dat hij een zoon heeft nagelaten, die schilder was: „BARTHOLOMEUS DE MOMPER (zoon van JODOCUS, die Deken was in 1611—1612) wierd meester 1682, maer verliet de staad om des oorlogs wille; schilder.” — Hij heeft, te *Rome*, den bentnaam van *Eervrucht*, bij de Schildersbroederschap, verkregen. — In het *Museum*, te *Antwerpen*, berust eene zijner schilderijen, zijnde *Een rotsachtig Landschap* met figuren, door FRANÇOIS FRANCKEN, waarin is afgebeeld een haghelijc voorval uit het leven van *den Aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk*. — Zijn *Portret* is fraai door A. VAN DYCK *fecit aquâ forti*, in f°. — Hetzelfde door LUCAS VERSTERMAN, *den Oude*, gegraveerd in f°. — Het oudste *Portret* is door S. FRISIUS sc. in 4°, *H. Hondius exe.*

MONANU. (P.) „To *Rome* is overleden de Belgische schilder P. MONANU; hij was, sedert 1835, te *Rome* gevestigd, en had den ouderdom van slechts 42 jaren bereikt.” — Dit is het eenige, dat mij van hem bekend is geworden, door het *Handelsblad* van 19 *Januarj*, 1857.

MONCHY. (... DE) In den *Catalogus* eener Kunstverkoopng, gehouden te *Leeuwarden*, in April, 1846, komt, onder Nr. 2, voor: „DE MONCHY. *Een Jongeling*, die bezig is met jonge musschen uit een pot te halen, en te plaatsen in een ledige vogelkooi, die naast hem staat; eene vrouw, achter hem, gluurt over zijne schouders, om dit werk aan te zien.” — Dit stuk niet gezien hebbende, zoo kan ik over de kunstwaarde niet oordeelen, en weet ook niet, of het tot de oude of nieuwe School behoort. — De naam van dien kunstenaar is mij nergens elders voorgekomen, en om die reden heb ik hem hier geboekt. Ik moet er echter bij-

voegen, dat, naar mijne meening, het gemelde stuk, uit alles af te leiden, tot het werk van LOUIS DE MONI zal behooren, en daarvoor DE MONCHY gelezen is.

MONDOTIGE. (...) Zie HAVERMAN. (MARGARETHA)

MONIE. (JEHAN) Deze hoogst-verdienstlijke beeldhouwer is, tot op onzen tijd, als het ware, onvermeld gebleven. In de kerk te Halle, is het fraaije *Altaar*, een pronkstuk van beeldhouw- en snijwerk uit de XVI. eeuw, in 1533, door JEHAN MONIE vervaardigd, blijkens een opschrift in een cartouche aangebragt, en dat nog niet was vermeld. *Van Hasselt* heeft het ons in zijn *Splendeur de l'art en Belgique* etc. (1850.) op p. 261 mêegedeeld: „*L'an de grâce 1533, posé fus, officiant de Bailli en ceste ville de Haulx messir Balthazar de Toberg. JEHAN MONIE maître-artiste de l'empereur, à fait cest dits retable.*”

MONI. (LOUIS DE) Bij het artikel van *Immerzeel* voeg ik nog, dat er, behalve zijn Portret, hetgeen in *Van Gool* voorkomt, nog drie verschillende *Idem*, zeer fraai geteekend, in mijn bezit zijn. Een er van voert het jaarmerk 1735, en is hij dus hier op jonger leeftijd dan op het bovengemelde voorgesteld. In de Kunstverzameling van Mr. *Johan van der Marck*, te Leyden, verkocht te Amsterdam, in 1773, kwam, onder Nr. 434 van den *Catalogus*, voor: „*Portret van LOUIS DE MONIE*. Deze konstschilder ziet men door een nis, rustende met zyn rechterhand op een stuk schildery, hebbende in de linker een palet met penseelen; op den kant der nis ligt een pleisterhoofd, een opgerolde teekening, en eene andere; staande achter hem een schildersezal, en voor de nis een groen gordyn; door HEM-ZELF, zeer fraai en uitvoerig geschilderd op paneel; h. 12, br. 10½ dm.” — In de buitenlandsche Museën komt bijna geen werk van hem voor; alleen in dat te Weenen is één kabinetstukje aanwezig, zijnde „*Eene jonge Keukenmeid, die voor een open venster bezig is met oesters open te maken*; op de vensterbank ligt een doode haan, en staat een bak met uijen, een oude lantaarn en ander keukengereedschap; op dat stuk leest men: L. VAN MONI f. h. 1 vt. 2 dm.; br. 11 dm. — Het woordje DE is zeker in VAN, en dat nog wel voor den Franschen *Catalogus* van dat Muscum vertaald!

MONIKS, of MONIX. (J.) Als werk van een kunstenaar van dien naam, vond ik vermeld *Een Krans, met verschillende soorten van bloemen, door J. MONIKS, — Een Vogel, door DENZELVEN*. Zie *Catalogus van C. Buys, Amsterdam, 1828*, blz. 16. — Of hij verwant was aan den reeds gemelden MONI, — dat wel denklijk is — kan ik niet beslissen, dewijl die naam bij alle auteurs wonderlijk in spelling is ontaard. — Op de Verkoop van *Barchman Wuytiers, te Utrecht, 1792*, kwam, op bl. 40 van den *Catalogus*, onder de Teekeningen, voor: „*De overblijfsels van een Tempel, waarbij andere gebouwen, op een besloten plein met geboomte*. Deze te Rome naar het leven vervaardigd, en dunnetjes met sapverwen behandeld, heeft eene fraaije en natuurlijke uitwerking; h. 8½ br. 14⅞ dm. door J. MONIX.” — Mijns inziens, is deze teekening, meer dan waarschijnlijk, van PIETER MOONIX. — Zie aldaar. — *Füssli* spreekt van zekeren MONIX, die planten en insekten schilderde. Deze zou dus onze J. MONIKS kunnen wezen, doch *Nagler* zegt, terecht, dat hij toch niet met den gezelschapschilder MONIX (dat is CORNELIS) een-en-dezelfde persoon kan zijn.

MONNAVILLE, of MONAVILLE, (FRANS) van Brussel, schilderde portretten en historiën, en was te Rome, onder meer anderen, voor Prins Livio Odesealchi werkzaam. Hij werd aldaar onder de leden van St. Lucas aangenomen. Men vindt van hem, zegt *Nagler*, teekeningen met de pen, met wit gehoogd. — *Houbraken*, III, blz. 101, meldt, dat hij, bij de opneming van ABRAHAM GENOELS in de Roomsche Schilderbent, in 1674, als een der getuigen, den Bentbrief heeft

onderteekend: „MONNAVILLE, *gebentnaamt de Jeught, Schilder van Brussel.*” Doeh in het II. deel, bl. 350, de lijst der namen van de Schilderbent beschrijvende, zegt hij: „MONNAVILLE, historieschilder, van *Antwerpen.*” Wát is nu waar?

MONT. (HANS, of JAN) *Immerzeel* zegt, dat hij geen andere bescheiden nopens dezen Gentschen beeldhouwer kent, dan dat hij een leerling van den vermaarden JAN DE BOLOGNE WAS. — Bij *Van Mander* vond ik, in het levensberigt van BARTHOLOMEUS SPRANGER, die in bijzondere vriendschap met DE BOLOGNE te Rome verkeerde, dat deze door keizer Maximiliaan werd aangeschreven, om zijne Majesteit te beschikken twee jongelingen, een' schilder en een' beeldhouwer, die bekwaam waren om te dienen in groote werken en gebouwen; waarom BOLOGNE SPRANGEA voorstelde, „en den uitmuntend-kunstigen jongman HANS MONT, geboren te *Gent*, in *Vlaanderen*, een van de edelste vernuften der wereld, die welinzonderheid oorzaak was, dat SPRANGER bewilligde, daar heen te gaan”. — Dit vertrek uit Rome naar *Weenen* had plaats in 't jubeljaar 1575, het jaar der krooning van 's keizers zoon, *Rudolf II*, tot Roomseh-koning, te *Regensburg*. Spoedig daarop, na 's keizers terugkomst te *Weenen*, werd aan HANS MONT opgedragen, om eenige modellen van was en potaarde te maken. Verder heeft hij voor een groot nieuw gebouw eenige groote beelden in pleister gemaakt, ter hoogte van omtrent acht voet. Na den dood van hunnen beschermer, den Keizer, in 1576, werd de betaalmceester te *Weenen* aangeschreven, om vooral zorg te dragen, dat de schilder en beeldhouwer, dien men van Rome had doen komen, niet vertrokken, vóór de komst van den nieuwen keizer te *Weenen*, „dat men hen wel onthaalde, en maandelyks stipt op de betaling pastte.” Zes maanden daarna, had do blijde inkomst te *Weenen* plaats, en SPRANGER, en HANS MONT, als ervaren in de bouwkunde, en daartoe regt bekwaam, maakte, op last der Stedelyke regering, een grooten praalboog, met veel levensgroote beelden, zoowel zinspelende op *Maximiliaan*, als op *Rudolf*-zelveu, en waarbij een Neptunusbeeld was, uitnemend en van eene ongemeen schoone en levendige houding, zegt *Van Mander*, die daaraan zelf, op verzoek van SPRANGER, als in de nabijheid zijde, de hand voor het schilderwerk heeft gereikt. *Rudolf* seheen de kunst niet zeer toegelaan. Het Hof naar *Praag* vertrekkende, was er bevel gegeven, dat een der beide kunstenaars het zou volgen. HANS MONT volgde, en men had er hem reeds „eenige maanden op den tuil gehouden, en als by den neus geleid ziende, gelyk men (by manier van spreken) den buffel doet, zonder dat men ten zynen opzichte tot eenig besluit kwam, verloor hy al zyn geduld, en vertrok zonder verlof te vragen of reden te zeggen, en vergat weder te keeren. Het jongste, dat men van hem hoorde, was, dat hy by den Turk, of wel Turksch geworden zou zyn; voorwaar een groot jammer, zoo voor de kunst, als voor zyn' uitmuntenden geest en grootsebe schoone handeling, die overal in deszelfs werken doorstraalde, want deze alzins blyken gaven, dat hy voor geen beeldhouwer van ouden of nieuwen tijd had behoeven te wyken, zoo hem slechts de gelegenheid waro gegeven zich te oefenen in ongemeene werken. Van der jeugd of was hy myn bekende vriend, — zegt *Van Mander* — zeer goedaardig en vernuftig, maar ook een vyand van onheusehe behandeling, en somtyds geen geduld genoeg hobbende, om zulks te kunnen verduuren; daar zy, die zich aan 't Hof bevinden, wel een zak vol geduld in voorraad noodig hebben.”

MONT (GILLES DE, of DE) was een kunstenaar van *Antwerpen*, die, in het midden der XVII. eeuw, zijne studiën, te Rome, voortzette. Ik vond hem, toen ABRAHAM OENOELS, in 1674, in de Schilderbent aldaar werd aangenomen, onder een aantal getuigen vermeld, die den Bentbrief hebben geteekend: „GILLES DE

MONT, gebentnaamt *Brybergh*, schilder van *Antwerpen*." Zie *Houbraken*, II, bl. 101, en III, bl. 350, waar hij hem DU MONT noemt. Wat is nu goed? — *Nagler* noemt hem alleen AEGID. MONT.

MONT. (DEODATUS DEL) Zie bij *Immerzeel* op DELMONT. (DEODATUS)

MONTAGNA. (RINALDO DE LA) Hoewel hoofdzaaklijk in *Italië* te huis behoorende, heeft de Abt *Lanzi* hem echter een Hollander genoemd, en ik geef hem dus hier eene plaats. Onder het aantal voorname Hollandsche zeeschilders, die, om het eens zoo uit te drukken, landschapschilders in *Italië* zijn, heeft ook DE LA MONTAGNA uitgemunt. Vele zijner kunstwerken zijn in *Italië* gebleven, voornamelijk, te *Florence* en te *Rome*, waar ze menigmaal, zoowel in Galerijen, als op Verkoopingen, voor stukken van TEMPESTA zijn aangezien en verkocht; maar MONTAGNA, zegt *Lanzi*, voor zoover ik er over kon oordeelen, heeft meer ruimte in zijne luchten, en is somberder in de wijze der werking van het water. Eene groote schilderij, *De algemeene Zondvloed* voorstellende, die te *Bergamo*, in de *St. Maria-maggiore-kerk* te zien is, (waarin zij, in 1668, werd geplaatst, en waarvan de figuren door den ridder LIBERI zijn geschilderd) wordt als een stuk van MONTAGNA opgegeven, voor wat het water betreft; maar dit is eene dwaling: deze MONTAGNA, door *Filibien*, MONTAGNA van *Venetie* genaamd, is onweder-sprekelijk te *Padua* gestorven. In een Handschrift van een zijner tijdgenooten, waarin hij als een bekwaam zeeschilder voorkomt, wordt gezegd, dat hij in 1644 overleden is. Ik geloof, dat hij dezelfde is, dien *Malvasia Mons.* RINALDO DELLA MONTAGNA noemt, zeggende, dat hij, om zijne zeestukken, bij GUIDO zeer in achting was. Door *Filibien* wordt nog een zeeschilder, onder den naam van NICOLO DI PLATA MONTAGNA opgevoerd, die omstreeks 1665 is overleden. Vroeger heb ik gezegd, dat deze dezelfde kan zijn, die zich, in *Italië*, door eene menigte stukken, eene algemeene bekendheid heeft verworven; thans moet ik, zegt *Lanzi*, dit gezegde herroepen. Teregt is dit ook het geval, want de door *Filibien* genoemde is MATTHEUS VAN PLATTENBERG, van *Anwerpen*, — Zie aldaar. — die zich eerst PLATTEMONTAGNE, en later weder MONTAGNE heeft genoemd.

MONTAGNE. (M.) Zie PLATTENBERG. (MATTHEUS VAN)

MONTFOORT, (ANTHONIE VAN) gezegd *Van Blocklant*. Uit authentieke stukken is mij gebleken, dat het geslacht *Van Blocklant* was verwant aan het aanzienlijk Utrechtsch geslacht *Mor*, of *Moro van Dashorst*; — Zie aldaar. — want ik lees in een *Schepenbrief* van 1555 — in het *Hypotheeken-Archief*, te *Utrecht* — „*Dirck Mor van Dashorst*, Elisabeth zyn weduwe, en haerlieder dochter Elisabeth, huysfrou van *Jan Cornelisz. van Blocklant*." In een *Idem*, van 26 Januarij, 1558: „*Elisabeth Dirck Mor van Dashorst* weduwe, ende haeren zwager *Jan van Blocklant*." Verder in een Transportbrief van 1559: „*Jan van Blocklant* ende *Cornelia Dirck Mor van Dashorst* dochter, zyn huysfrou, geven over, met consent van *Jan Botter* enz. een plechte van 10 Carolus guldens, haerl. comparanten in 1557 gepasseert by *Gysbert Pietersz.*;" en in een *Idem* van 1572, komt onze ANTHONIE zelve voor: „*Mr. ANTHONIS VAN BLOCKLANT*, met *Geertruydt Cornelisz.* dochter, zyn huysfrou, maken met gesamenderhant *Jan van Blocklant*, haeren broeder, een huysinge ende erve met zyn toebehoren, staende ende gelegen binnen der stede van *Delft*, op ten noorthoeck van de *Doelstraet* etc. in aller voege, gelyck zy comparanten de voorn. huysinge ende erve met syn toebehoren gecocht hebben van *Mr. HENDRICK SWEUSZ.* — Zie aldaar. — sebilder, om deselve goederen terstont na den overlyden van den voorn. SWEUSZ. te hebben, te bezitten ende te gebruycken. Ende dit uit broederlycke liefde ende andere oirsake, de voors. comparanten daertoe moverende." *Schepenbrief*, in hetzelfde Archief. — Het is meer dan waarschijnlijk, dat de naam

van *Blocklant*, die van hun geslacht is gebleven, en dat de naam *Van Montfoort* tot onderscheiding, alsof het van de *Burgraven van Montfoort* afstamde, er in de wandeling werd bijgevoegd, en hij zich dus *Van Blocklant*, gezegd *Van Montfoort*, heeft genoemd, hetgeen uit de stukken, hier boven vermeld, duidelijk het geval blijkt te zijn geweest. — Bij *Immerzeel* vindt men het groote altaarstuk met deuren vermeld — zeker het kapitaalste werk, door hem geschilderd — dat, in 1820, te 's *Gravenhage*, publiek werd verkocht, en, zoo als genoemde auteur zegt, uit den boedel van PAULUS POTTER afkomstig was. Ik, voor mij, geloof, dat dit op een sprookje berust, waartoe aanleiding gegeven heeft het *Portret van PAULUS POTTER*, thans op het *Museum*, te 's *Gravenhage*, en de bekende *Bceerjagt*, door DENZELFDEN, thans te *Amsterdam*, welke beide stukken mede in dien boedel voorhanden waren. Het volgende is mij er van bekend. In 1818, te 's *Gravenhage* zijnde, werd mij aangeraden, om, als eene curiositeit, te gaan zien een deftig oud woonhuis, waarin de inboedel, kleederen enz., zoo als die bijna twee eeuwen verleden in zwang waren, werden bewaard, en welke de laatst overleden eigenaar geheel als fideicommiss had gelegateerd, die in 1820, bij den genoemden verkoop geëindigd was. Er woonde een bewaarder in dit huis, die mij zeide, dat de boedel aan de familie *Van der Goes* enz. behoord had. Ik zag er al de meubelen en andere vreemdsoortige zaken van vroegeren tijd. Het bovenhuis was zeer hoog van verdieping, en dáár bevond zich het genoemde altaarstuk, met allerhande soort van toestel, zeer goed, in en aan de muren vastgebouwd. Het was, gesloten zijnde, groot 11 vt. 7 dm., bij 11 vt. Rijnl. en is niet in dit huis kunnen gebragt worden, dan op dezelfde wijze als het er uitgehaald is, namelijk, door het wegbreken van een gedeelte van den gevel, zooals dit dan ook werkelijk, na den verkoop, in 1820, heeft plaats gehad. Nu is het stellig waar, dat de gevel, zoo als ik dien heb gekend, van veel vroeger tijd dagteekent, dan zelfs de vader van POTTER; ook is het niet bekend, dat POTTER te 's *Gravenhage* gewoond heeft, die, immers, in 1625, te *Enkhuizen*, werd geboren, of dat hij zulk eene verzameling meubelen, van vóór zijnen tijd, gebruikt, en op die wijze bij legaat vermaakt heeft. Altemaal sprookjes. *Houbraken*, die briefwissling met de weduwe van PAULUS POTTER, voor zijne levensberigten, gehouden heeft, zou dit, als een tijdgenoot, wel hebben geweten en vermeld; doch noch bij hem, noch ergens elders, is mij deze historie zoo opgedischt, als enkel bij *Immerzeel*. De gemelde schilderij heeft, in 1820, f 6100 opgebragt, en werd door handelaars gekoebt, die er lang mede hebben gemarkt, eer zij kunne beoogde winsten, waarop zij wegens de voortreffelijkheid van het stuk hoopten, hebben verkregen, totdat het, eindelijk, na welligt uog in andere handen geweest te zijn, in 1846, aan den *Hertog van Nassau* is verkocht en naar dit Hertogdom vervoerd werd. — Naar deze schilderij is, in 1739, door P. C. LA FAROUE, eene luechtige, doch fiksehe gravure gemaakt, in drie groote f^o.-plano-platen, waaronder, op de midden-prent staat: P. C. LA FAROUE *delineavit et are inedit, jussu et impensis J. J. van Reenen Hagensis, Fabula plus seculi dimidio possessoris. An^o. 1759*, waarvan ik een fraai exemplaar bezit. — *Van Mander* geeft de volgende beschrijving van een *Altaarstuk*, in het *Leven van BLOCKLANT*: „Nog ziet men to *Utrecht* eenige tafereelen en outer-deuren van BLOKLANT, en, onder anderen, by *Jufvrouw Van Honthorst*, achter den Dom (1604), een heerlyk stuk, met twee deuren, in dewelke de *Heemelvaart van Maria*, en op de deuren van binnen de *Kersnacht* en een andere gebeurtenis, maar van buiten de *Booschap van Maria* verbeeld zyn.” Deze beschrijving komt overeen met de voorstelling van het genoemde Altaarstuk — doch de *Booschap* is van binnen — dat

het, waarschijnlijk, te *Utrecht* geschilderd en daarna vervoerd is. De andere voorstellingen op de deuren zijn: *De Schenker, geknield voor zijn bidlezenaar*, met zijn wapen op het dekkleed, en daaronder A. B. aan een gehecht; en 1579, naast hem *St. Bartholomeus*, en achter hem *de Aartsengel Michaël, die het monster vertreedt*, en *Maria met het kind Jezus op de wolken* enz. — Te *Berlijn*, zag ik slechts ééne schilderij van hem, *Maria en Joseph*; nevens hen *acht jonge en oude Herders, die het pasgeboren Kind aanbidden, onder een gewelf, met een uitzigt op een landschap*; h. 2 vt. 4 dm., br. 3 vt. 6 dm. — Onder de uitgebreide werken, door hem vervaardigd, behooren ook *De twaalf Sibyllen*, zeer kunstig in hare karakters geordonnanceerd en onder edele vormen voorgesteld, die door PHILIPPUS GALLE zijn gegraveerd, in f°. — Tot de voornamste portretten, door hem geschilderd, die in de Nederlandsche geschiedenis voorkomen, behoort dat van *Jacob Muys van Holy*, uit de Ridderschap van *Dordrecht*, gedeputeerde in de Groote Vergadering onder den Hertog van Alva, dat zeer fraai schijnt te zijn, af te leiden uit de gravure van SAMUEL VAN HOOGSTRAETEN, welke prent voorkomt in *M. Balen, Beschryving van Dordrecht*, I, bl. 124, in 4°. — De afbeelding van dezen MONTFOORT wordt gevonden in de reeks van Schildersportretten, derde uitgave, van HENDRIK HONDIUS, met de verzen van *Lampsonius*. — Dat in *Van Mander* in 8°. is daarnaar genomen.

MONTFOORT. (PIETER GERRITZ.) *Van Mander* spreekt met nadruk van dezen kunstenaar in het Leven van MICHEL JANSZEN MIERVELD, als diens leerling, die te *Delft* werd geboren; „oud omtrent 25 jaren (1604), die by MICHEL op zyn 17. jaar kwam, en maar een half jaar leerde; deeze bezit een geest die tot verwondering strekt, zynde ook zeer naauwlettend in de kunst en uitnemend wel schilderende, schoon hy die enkel uit liefhebberij en niet om gewin oefent.” — Zou deze kunstenaar niet verwant zijn aan den beroemden ANTHONIS VAN MONTFOORT, — Zie aldaar. — daar hij een broeder *Jan*, te *Delft* had wonen? — Waarom zijn toch zulke duidelijke aanwijzingen door *Immerzeel* en anderen overgeslagen? — Het voegt een geschiedschrijver niet, om naar eigen opvatting alleen de waarde der kunstenaars te bepalen.

MONTFORT, (...) van *Brussel*, is een nog levend kunstenaar, zegt *Nagler*, (1840), die in zijn vaderland de kunst geleerd heeft, daarna *Parijs* bezocht, en vervolgens naar de *Levant* ging, waar hij eenigen tijd schetsen en teekeningen voor zijne schilderijen verzamelde. Verscheiden zijner stukken herinneren aan de landstreken en bewoners dier gewesten.

MONTFORT (JEAN DE) was een der voornaamste stempelsnijders en metaalgieters der XVII. eeuw, zijnde hij van 1595 tot 1649 te *Brussel* werkzaam geweest. In de *St. Gudule-kerk*, aldaar, ziet men *Een koper vergulden Leeuw*, het *Praalgraf der Hertogen van Brabant, Jan II en Anthonie van Bourgondië*, versieren, en die door JEAN DE MONTFORT, in 1610, gegoten is. Zie *Messenger des Sciences etc., Gand*, 1858, p. 411. — Bij *Van Loon, Beschryving der Ned. Hist. Penningen*, II, bl. 154, vindt men een *Huwelijks-penning*, door hem in 1623 vervaardigd, voorstellende de afbeelding van *Karel Alexander van Croy* enz., en op bl. 188, een *Idem*, in 1629 gemaakt, van *Joachim Aarssens*, Abt van *St. Pieter*, te *Gent*, eerste stichter van de kerk dier Abdij, ten tijde van *Karel den Kale*, die op de keerzijde wordt vertoond.

MONTMORANCY (B.) is een portretschilder geweest, die in het midden der vorige eeuw bloeide en van wien ik nergens eenige melding vond gemaakt. Hij werd mij bekend door het portret van *Mr. Johan Pieter Recxstoot, Raadpensionaris van Zeeland*, door hem, in 1742, geschilderd, naar welke schilderij

H. POTHOVEN de teekening maakte, waarnaar J. HOUBRAKEN de gravure vervaardigd heeft voor de Bijprenten van *Wagenaar's Vaderlandsche Historie*. — Of hij een Nederlander is geweest, kan ik niet beslissen; evenwel geef ik hem hier eene plaats, totdat nadere bescheiden dit zullen bevestigen of weêrleggen.

MOONINX. (CORNELIS) *Houbraken* geeft dezen naam goed op, doch zonder voornaam, en *Immerzeel* noemt hem MONIX. — *Fiorillo* en *Nagler* hebben mede een fout begaan, door hem MONIX te schrijven, en hem te 's *Hertogenbosch* te doen geboren worden, zonder *Houbraken* te weêrleggen, die zegt, dat hij te 's *Gravenhage* geboren word; ook zij geven zijn voornaam niet op. — De door mij vermelde MOONINX is dezelfde persoon, en zoo heeft hij zijn naam ook geschreven, gelijk die voorkomt in het *Gildeboek der Haagsche Confrerie van Pictura*, in 1656, te 's *Gravenhage*, opgericht, door zeven-en-veertig aldaar wonende kunstenaars, daar hij, volgens *P. Terwesten, Ms.*, bij tegenwoordig is geweest, en die ook verzekert, dat hij te 's *Hage*, in 1606, geboren, en, na zijne terugkomst van *Rome*, in 1686, of 1687, overleden is, alsmedo dat hij een broeder PIETER gehad heeft, die hier volgt.

MOONINX, (PIETER) geboren te 's *Gravenhage*, broeder van den reeds gemelden CORNELIS MOONINX, is in de levensberigten der kunstenaars niet bekend. *P. Terwesten, Ms.*, meldt, dat de naam van MOONINX, door GERARD HOET, den *Jonge*, op zijne lijst der overgeslagen kunstenaars door *Van Gool*, voorkomt, hoewel hij geen voornaam opgeeft, en altijd een ander bedoeld heeft, dewijl CORNELIS MOONINX bij *Houbraken* vermeld is, zoodat, volgens *Terwesten*, deze de bedoelde PIETER moet zijn. Hij wordt als landschap- en gebouwschilder van den Paus opgegeven, en heeft, waarschijnlijk, met zijn broeder te *Rome* gewoond, waar hij, na het vertrek van CORNELIS naar 's *Hage*, welligt in dienst van den Paus gebleven, en ook aldaar gestorven is. Hierdoor moet, wat men dienaangaande bij andere autens leest, op onzen PIETER doelen. — Van zijn schilderwerk is tot nog toe bij ons niets voorgekomen, en dit moet dus, met dat van zijn broeder, te *Rome* aanwezig zijn. Slechts éene teekening door hem, vond ik vermeld in den *Catalogus* van *C. Buys, Amsterdam, 1828*, bl. 16: *Een Boer met een dansenden hond*, door P. MONIXS. — Hij was gelijktijdig met zijn broeder, in 1656, mede-oprichter der *Haagsche Confrerie van Pictura*. — Het zou mij niet verwonderen, dat de fraaije teekening, *De Overblijfselen van een Tempel* enz., in den *Catalogus*, op J. MONIXS vermeld, ook aan onzen PIETER moet worden toegekend, daar welligt de P. met een J. (dat zoo ligt met oud schrift gebourt) verward is, en te meer nog, dewijl de eerstgenoemde onderwerpen van geheel anderen aard zijn.

MOONS, (E.) historieschilder, te *Antwerpen*, en een kunstenaar onzer eeuw, zegt *Nagler*, die met hijval vermeld wordt; echter is het onzeker, of het niet de volgende persoon, of welligt een zoon van hem moet wezen.

MOONS (GASPAR MELCHIOR) vond ik, als beeldsnijder, onder de hoofdmannen van *St. Lucas-Gild*, te *Antwerpen*, op het jaar 1736, in het *Jaerboek der Gilde van St. Lucas* enz. *Antwerpen, 1855*, bl. 232, vermeld

MOONS, of MOENS, (LOUIS ADRIEN FRANÇOIS) wiens levensloopen voornaamste werken als historie- en portretschilder, door *Immerzeel*, naar waarde zijn beschreven. Kort na het sluiten van diens Werk, is hij, den 25. September, 1844, in zijne geboortestad, *Antwerpen*, overleden. — Zie verder over hem den *Antwoerp-schen Précurseur* van 2 October, 1845. — Zijn *Portret* vindt men in de bekende *Collection de Portraits des Artistes* etc. van J. J. BECKHOUT, in f^o. — Het is meer dan waarschijnlijk, dat hij tot de Familie *Moens* behoort, want ook deze naam is eigenlijk *Moons*. — Zie op MOENS. (GASPAR)

MOOR. (KAREL DE) Bij het artikel, door *Immerzeel* gegeven, voeg ik nog eene Genealogie van zijn geslacht, waarin de noodige ophelderingen omtrent hem en zijn zoon, voorkomen. „*Karel de Moor*, gehuwd met *Anna de Vineron*, liet twee kinderen na: 1.) *Gerard de Moor*, gehuwd, doch zonder kinderen overleden. 2.) *Karel de Moor*, gehuwd met *Anneke Robbaerts*, laat na drie kinderen: 1) *Maria de Moor*, gehuwd met *Jeremias Le Febre*; 2) *Jan Baptist de Moor*, gehuwd, laat na één kind; 3) *Karel de Moor*, geboren te *Leyden*, in 1624, trouwt *Magdalena de Ridder*, dochter van *Jaques de Ridder*, schipper op *Zeeland*, en van *Anna Sasier*, of *Casier*. Hij was een schrijnwerker te *Leyden*; had uit dat huwelijk tien kinderen, van welke er zeven jong overleden zijn. Uit dit huwelijk is gesproten de schilder KAREL DE MOOR, die tweemaal is gehuwd geweest: 1. met *Hildegonda de Wael*; 2. met *Johanna Louisa Molenschot*. Uit het eerste huwelijk had die schilder zes kinderen, te weten: 1. *Anna Magdalena*; 2. KAREL ISAAK; 3. *Maria Magdalena*; 4. *Magdalena Hildegonda*; 5. *Sara*; 6. *Magdalena*. En uit zijn tweede huwelijk *Anna de Moor*, gehuwd met *Jan van Soest*.” Zie *De Navorscher*, V. bl. 317. — Hij heeft ook geëtt, als: *Het portret van JOHANNES A GOYEN*, naar eene schilderij, die in de verzameling van *Van der Marck*, te *Leyden*, 1773, aanwezig was. — *Idem DENZELVEN Natiōe Batavus etc.* c. DE MOOR. gr. 4°. — G. DOW *Pictor Lugd. Batav.*, horstbeeld in ovaal; G. SCHALKEN *delin.*, fraai geëtt, en wordt door sommigen aan DE MOOR toegekend; h. 6 dm. 1 str., br. 4 dm. 7 str. Par. — FRANCISCUS A MIERIS; in 4°.; zeldzaam. — *Eene Dame, die aan eene tafel een brief zit te schrijven*; CAREL DE MOOR p. et fecit; in den trant van zwarte kunst; in 4°. — *De H. Magdalena*; niet beteekend. Dit blad wordt onder de werken van DE MOOR gevoegd. — *Een rookende Jongman*, ten halven lijve, naar SCHALKEN; op den eersten, onafgewerkten druk, staat c. D. M. G. S. pinx.; op den afgewerkten c. D. M. fecit acc. de. — *Buste van een Jongman*, drie-vierde links gewend, met een gevederden hoed op; ter halver hoogte van het ovaal staat c. D. M. — *Buste eener Vrouw*, drie-vierde links gewend; regts, boven, de letters c. D. M., en links dezelfde letters averegts. Zie *Nagler*. — Op de Kunstverkoop van den Graaf *Van Fries* waren 14 stuks; of zij allen echt waren, weet ik niet. — In het *Museum van Prenten*, te *Amsterdam*, berust de volledigste verzameling zijner etsen. — Het groote Portret van den bekenden D^o. *Salomon van Til*, te *Dordrecht*, door HEM pinx., en door P. VAN GUNST sculp., is door CAROLUS DE MOOR aan *Johannes de Witt*, Secretaris van *Dordrecht*, opgedragen. (1690). — *Zijn Portret*, door HEM-zelven geschilderd, was in de Verzameling van J. VAN DER MARCK, te *Leyden*, 1773, onder Nr. 430 van den *Catalogus*, aldus vermeld: „In dit stuk heeft de overvlieger in de schilderkunst zich zelve verbeeld, levensgroot, hebbende eene Medailje in de hand.” — Hiernaar is door *Houbraken* het Portret gegraveerd, dat in het Werk van *Van Gool* voorkomt. Of dit nu hetzelfde is, dat in de *Galerij*, te *Florence*, gevonden wordt, kan ik niet beslissen. Nog bezit ik een *Idem*, in mezzo-tinto, c. DE MOOR pinxit. et. 22, J. DE GROOT Fe., in 4°. — Een eigenhandige brief, die in bezit was van *A. van der Willigen*, onze bekende Auteur, is onderteekend CAROLO DE MOOR.

MOOR (KAREL ISAAK DE) was de zoon van KAREL DE MOOR, en van *Hildegonda de Wael*. — Zie zijne Genealogie, op zijn Vader. — Hij is in de kunstwereld bijna onbekend en toch een bekwaam portretschilder geweest, zooals het Portret van den beroemden *B. S. Albinus*, door J. HOUBRAKEN zoo fraai gegraveerd in f^o., getuigt. Daaronder staat CAR. DE MOOR *Car. Fil.* — Het schijnt, dat hij ook geëtt heeft, zegt *Nagler*, want in *Frenzel's* beschrijving van het Prentkabinet des gravon *Von Sternberg-Manderscheid*, vindt men twee bladen, waarschijn-

lijk, door den Jongen DE MOOR (als zeer van die zijns vaders etsen verschillende) vervaardigd, als: *Buste, half-figuur, van een Meisje met onbloomte borst*, houdende in de linkerhand een geldstuk; onder aan, in den rand der plaat, staat met oud schrift geschreven: J. BAKER pinx. c. d. MOOR, *C. Fil. fec. in aqua forti*; zij is in eigendomlijken trant geëtsd, en met de drooge naald afgewerkt; h. 6 dm 8 str., br. 5 dm. 8 str. Par. — *Een Kwakzalver*; half-figuur; hij houdt met de linkerhand den regterarm aan den mond; idem, als boven; niet beteekend; beide bladen zijn zeer zeldzaam. Deze twee etsen worden door Nagler in zijn nieuw Werk *Die Monogrammistens u. s. w., Munchen*, 1858, herhaald op DE MOOR, *den Jonge*, zoodat het geschrevene op die prenten dus gezag bekomen heeft. Doch in het *Prent-Museum*, te Amsterdam, worden de beide exemplaren bewaard, waarop met eene oude hand geschreven is *N. six fec.* — Zie aldaar. — Dit verkrijgt meer gezag, omdat men van dezen weet, dat hij geëtsd heeft. — Nog zegt Nagler, in zijn laatstgenoemd Werk, dat hij langen tijd te Parijs zou hebben gearbeid, en noemt *Een Titelblad voor het Werk Traduction de Perse et de Juvenal, par Père Tarleton; Paris*, 1737, als door hem geëtsd, doch alleen beteekend c.; dus niet zeker. — *Zijn Portret* was in de Kunstverzameling van J. van der Marck, te Leyden, onder Nr. 431 van den *Catalogus*, aldus beschreven: „K. J. DE MOOR, zoon van KABEL DE MOOR, Ridder, Portret- en modern Kabinetschilder, geboren te Leyden. Dit stuk is een borststuk, door den Ridder gedoodverft; zeer natuurlyk en fraai, op doek, h. 17½ br. 14½ dm. Rhynd.” Hieruit blijkt, dewijl de genoemde Verzamelaar hem heeft gekend, dat hij de schilder was. — *Van Gool*, die in het II. deel, blz. 434, hem als zoodanig gedenkt, met het oogmerk, om zijn levensberigt later op te nemen, heeft daaraan geen gevolg kunnen geven, dewijl hem de noodige berigten voor die biographio geweigerd zijn.

MOORREES, (Mr. CHRISTIAAN WILLEM) *Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Kommandeur der Orde van de Eikenkroon*, en Griffier der Staten van Utrecht, werd, den 5. Junij, 1801, te Nijmegen geboren, en vervolgens voor de Balie opgeleid. Hij genoot tevens onderwijs in de Kunst door den Heer H. F. WIERTZ, aldaar. Te Amersfoort gevestigd zijnde, heeft hij, nog vóór zijn vertrek naar Utrechts Hoogeschool, alleen gedurende het jaar 1817, onderwijs van den aldaar woonachtigen kunstenaar JORDANUS HOORN gehad, en sedert dien tijd, tot heden, enkel door eigen oefening de kunst voor uitspanning gekweekt. Zijn geliefkoosd vak heeft zich bijna uitsluitend tot dat van paarden-schilderen bepaald, waarin hij dan ook bijzonder, zoo door juiste teekening, als door kennis van het karakter van ruiter en landman, uitmunt. — Het ligt in den aard der zaak, dat de Heer MOORREES slechts zijne snipperuren daaraan kan wijden; maar het zijn dan ook deze, die hem als verpoizing van de veel omvattende werkzaamheden, aan zijne betrekking verbonden, een waar genot bezorgen. Langs dien weg heeft hij een aantal studiën naar de natuur, en veel compositiën, zoodwel het krijg- als landmansleven betreffende, vervaardigd. Zijne schilderijen zijn van kleinen omvang, met smaak gekozen, met beduidende voorvallen beziel, goed geteekend, uitvoerig en malsch van penselsbehandeling, en, als werk van een beminnaar der Beeldende Kunsten, de beschouwing overwaardig; echter heeft hij, als overtuigd van de onvolkomenheid van zijn arbeid, nimmer iets tentoongesteld. — De Heer MOORREES, die vlug en gemaklyk teekent, voert ook, met zeer gelukkig gevolg, de etsnaald, en heeft, sedert het begin zijner proefneming, in 1857, daarvan reeds de beste uitkomsten verkregen, welke hij met onophoudelijke zorg en ijver steeds voortzet, en waardoor hij, van lieverlede, eene aanzienlyke hoogte en de meest-gewenschte volkomenheid in zijne voortbrengselen verkrijgen zal. Ik ben in de

gelegenheid, zijne etsen, welke ik van den Heer MOORREES voor mijn Atlas ten geschenke heb ontvangen, hier te beschrijven; ze zijn, naar zijne eigen ontworpen teekeningen, vervaardigd, en dragen, in den volsten zin, het kenmerk van ware verdienste, waaronder vooral zijne paarden wel tot de fraaije en zeldzame etswerken van onzen tijd behooren. Zij zijn alle met w. m., doch de twee stuks liggende hondjes, alleen met m. beteekend. Vijf studiehoofden: *Een kindje*; *een Idem*, met een muts op; *een Meisje*; *een Man*, met eene kraag om; *een Idem*, met een helm op; en, *een Idem*, met een hoed met veeren; eene proefplaat, waarop vijf verschillende inbijtingen genomen zijn; genummerd 1—5; h. 92, br. 71 str. Ned. — *Een Krijgsmann*, met borstharnas, zittende bij eene tafel, waarop hij met de regterhand leunt, houdende in de linker een pallas; h. 155, br. 112 str., mislukte prent, waarop slechts twee proeven getrokken zijn, even als van de volgende, zijnde *Dezelfde voorstelling*, doch alleen dijstuk, en geheel geharnast; h. 97, br. 84 str. — *Een zittend gebaarde Grijsaard* houdt een naakt kindje met zijn linkerarm omvat, terwijl hij een voor hem staanden jongeling, de regterhand op den schouder legt, en in een vermanend onderhoud schijnt te zijn; vooraan een hondenkop, waarvan het vervolg, als ook van de figuren, niet is aangeduid; h. 133, br. 88 str. — *Een Heer, met een schotsche broek aan, en een rotting onder den arm, beziet een voorwerp, dat een nevens hem staande Jood hem aangeboden heeft*; h. 88, br. 42 str.; mislukt, als boven. — *Hetzelfde onderwerp*, vergroot; h. 99, br. 84 str. — *Op een leuning, aan een waterkant, zit een Jongen, met een pet op, waarbij een andere staat*, die met zijn linker-elleboog er op rust; h. 122, br. 77 str.; de 1. staat, de lucht wit; de 2. de lucht bewerkt, en schepen op het water. — *Voor eene vervallen Boerenwoning zit eene oude vrouw te spinnen*, waarbij eene vrouw, met haar zuigeling op den arm, en een meisje in den doorgang staat; een jager, met zijn hond, op den voorgrond, zijn pijp in eene tonderdoos aanstekende enz.; h. 169, br. 139 str. — *Bij eene houten pomp, staat eene Vrouw met een emmer*, voorts eene geknielde vrouw bezig bij een pot; op een hoogen muur zit eene kat enz.; h. 88, br. 69 str. — *Eene Vrouw, met een bos hout onder haar arm, en een kind aan de regterhand, gaande in een landschap*; h. 78, br. 42 str. — *In een Landschap, bij eene Boerenwoning, liggen eenige vrouwen, aan eene beek, linnen te spoelen*; een vlonder, met leuning, geleidt naar den voorgrond; in de lucht beteekend, *te Beek*; h. 134, br. 149 str. — *Bij een muur ligt een Engelsch hondje*, regts gewend, rustende met den kop op de regter-voorpooten; h. 83, br. 95 str. — *Hetzelfde Hondje*, als boven, enz. links gewend, rustende met den kop op de beide voorpooten; h. 77, br. 88 str. — *Een zittende Hond aan een ketting, bij een hondenhoek*; hij is regts en de kop naar voor gewend; h. 78, br. 65 str. — *Twee oud-hollandsche geborstharnaste Ruiters, te paard*, staande op eene hoogte, als in den wind; zij schijnen naar de linkerzijde eene verkenning te doen; in het verschiet eene stad enz.; h. 107, br. 151 str. — *Een Trekpaard, met haam, hoofdstel met bel* enz., links gewend, staat, bij een vervallen huis, aan een voerbak te eten; daarbij een man, die tegen een hond schijnt te spreken; verder een omliggende emmer; op den tweeden grond eene rivier en verder verschiet; h. 128, br. 155 str. — *Een Paard met halster staat, regts gewend, voor eene open staldeur*; voor de deur, een etende haan en eene hen; verder in den muur eene duiventil, waarop eene duif staat, en naast haar nog twee duiven enz.; h. 129, br. 160 str. — *In eene weide, op den tweeden grond, twee splende Paarden, waarnaar een staand paard, regts gewend, op een heuvelachtigen grond, met door den wind golvende staart en manen, uitziet*; h. 133, br. 150 str. — *In een Geldersch landschap, rijdt een*

paard, met beladen kar, regts van eene brug af; op de kar zit eene vrouw, met een mand op haar schoot; links, daar nevens, gaat een man, met een zweep in de hand, en regts een hond; in het verschieft de rivier de Rijn en eene stad; h. 161, br. 198 str. — *Een Paard, regts gewend, pas van een ontladen kar, die er achter staat, losgespannen, wordt door een kleinen jongen geleid, die tevens met zijn dartel hondje speelt*; achter een muur met een beer, ziet men het dak van een schuur, op wier nok een ooijselaar, op zijn nest, staat; bij de kar twee boomen, verder twee kippen en een haan, op den voorgrond; h. 184, br. 245 str. — *Den heiachtig Landschap*; op een heuvel bij den voorgrond een groote boom; op den tweeden grond is, bij houtgewas, het dak van een woning te zien; eerste staat. Bij den tweeden, is een bergachtig verschieft gevoegd; h. 125, br. 163 str. — De Heer MOOREES is, in 1824, in den echt getreden met Jonkvrouw *W. J. A. J. Barones van Broeckhuisen*, uit een oud-adeljk uitgestorven Geldersch geslacht, en bekleedde toen het ambt van Griffier bij de Regtbank te *Ame sfoort*. Hij trok, in 1830, als 1. Luitenant bij het 5. Bataljon Utrechtsche Schutterij, mede te velde. Na het eindigen van dien veldtocht teruggekeerd, werd hij, in 1846, door de Staten dezer Provincie tot hunnen Griffier benoemd, en heeft zich sedert te *Utrecht* gevestigd. — In zijne Kunstverzameling bevindt zich een getal van ongeveer 150 stuks fraaije gravuren naar PHILIP en PIETER WOUWERMAN, welke men, dus vereenigd, eene zeldzaamheid noemen mag.

MOORTAL, of MOORTELE. (JAN) Zie MORTEL, (JAN) bij *Immerzeel*.

MOORTELE (GHEEROLF VAN DEN) vond ik als een kunstschilder, die, in de tweede helft der XV. eeuw, in *Vlaanderen* bloeide. In de *Schepenen-Registers der Stad Gent* komt hij menigmaal voor, als: op den 28. Augustus, 1461, wegens een *Altaarstuk* door HEM en LIEVEN VAN DEN BOSSCHE *fs. Triestrans*, voor de kerkmeesters van St. Christoffel, in de Parochiekerk van *Everghem*, gemaakt. Zie *Messenger des Sciences, etc. Gand*, 1859. p. 195.

MOOY. (CORNELIS DE) Van dezen kunstenaar vond ik, onder Nr. 57 van den *Catalogus* der Kunstverzameling van Mevrouw *Hogguer*, te *Amsterdam*, aldaar verkocht in 1817: „*Den kabbelend water, aan een hoofd, gestoffeerd met zeilende oorlog- en andere schepen*. In het graauw;” h. 13, br. 15 dm. Amst. Zulk soort vindt men ook van den Ouden WILLEM VAN DE VELDE, en van anderen, en schijnt dit het eerste studiewerk te zijn van hen, die zich op het naauwkeurig afbeelden van schepen toeleggen. Het paneel is wit, en alles, als met de pen, keurig getekend. — In de Vestibule van het *Huis met de Hoofden*, te *Amsterdam*, ziet men kapitale stukken, in dien trant bewerkt. Men vindt hem bij *Van Eynden* en *Van der Willigen* reeds vermeld.

MORCK (...) In den *Catalogus* van *C. H. Schultz*, verkocht te *Amsterdam*, in 1826, komt, onder Nr. 338, voor: „*Bij eenige Vruchten ziet men een Sperwer en eene Duif, door MORCK*.” Méér heb ik op dezen naam niet aangetroffen.

MORE (P. DE) was een graveur, die met ROBERT MUYNS versehiden prenten heeft gesneden voor Prof. *Sandiford's Museum Anatomicum Academie Lugd. Bat.*, 1793, 2 vol. 8°.

MOREELS. (JACOB) Zie op MOREL, of MARREL. (JACOB)

MOREELSE. (PAULUS) Dezen beroemden portretschilder en bouwmeester vindt men bij *Immerzeel* geboekt. Ik heb, door onophoudelijke nasporingen in veel autentieke stukken, een aantal leden van het geslacht *Moreelse* gevonden, en ook, wie zijne ouders geweest zijn, als voorkomende in een *Transportbrief*, in het *Hypoheken-Archief*, te *Utrecht*, voorhanden, van 7 Maart, 1594, luidende: „*Marten Morelse* ende *Cornelia* syn knysfrou, ende *Frederiek Cornelisz van Beeck*, ende

Henrick Gysbertsz., als voechden ende momhers over *Pauwels* ende *Jan*, zoonen van *Jan Moreelse*, ende hebben in die qualiteyt gerenuncieert ten behoeve van *Jan Willemsz.* ende *Ryckgen* zyn huysfrou, te voren weduwe van *Jan Moreelse* van alle goets, erfrentc ende versterfenisse, als haerlieden aengecomen ende aenbestorven is, overmits doode ende overlyden van *Jan Moreelse* ende *Jannichgen Maertens* dochter, haerl. vader ende moeder enz." — In een vroegeren *Transportbrief*, van 8 Mei, 1582, vind ik vermeld: „*Jan Moreelsz.* borger t'*Utrecht*, als man ende voocht van zyn huysfrou, daer hy etc. transporteerde enz. *Conraed Meynsz.* etc. die alinge huysinge ende hofstede in de *Hooch Massegast* etc. stellende voor de vryinge der voors. huysinge, de beterschap van de huysinge, daer de comparant inne woont, genaempt den Aep, enz." — Dit huis *de Aap*, vond ik in een *Idem brief* van 7 Maart, 1594, en in een *Idem* van 15 Maart, deszelfden jaars, aangeduid, als gelegen „in de *Snippevlugt*, daer den *Aep* *withanckt*" en verder, „de huysinge aen de westzyde van de *Snippevlucht*, genaemt de Aep." De *Snippevlugt* was eene straat, van de *Stadhuisbrug* af tot aan de *Bezembrug*, hebbende eene rei huizen aan den waterkant, die later weggebroken is, om het vaarwater voor het draaijen der schepen te vergrooten. Het huis *de Aap* moet echter nog in de daar bestaande rij huizen aanwezig zijn, welligt op den hoek der *Massegast*, dewijl er van eene hijgelegene hofstede, en het huis achter den *Aap* gelegen, gesproken wordt, dus in de rigting naar den *Steenweg*. — Het bedrijf van *Jan* was kuiper, zooals in een *Transportbrief* van 18 Augustus, 1578, vermeld staat: „*Joffrou Cornelia*, *Dirc Ruysch* weduwe, met haers voochts hant, transporteert *Jan Moreelse*, cuyper, ende zyn erfgenamen alle alsulcke jaerlyksche losrenten enz." — In een *Protocol van den Notaris Zwaardekroon*, te *Utrecht*, komt de naam zijner echtgenoot voor: „**PAUWELS MOREELSE** ende *Antonia van Wyntershoven*, echte lieden ende *Marten Moreelse* enz." terwijl zijn dood in het *Register van Borgtogten*, den 8. December, 1638, wordt vermeld: „*Mr. Johannes Portengen*, constitueert hem borg voor *Antonia van Wyntershoven*, weduwe van **PAUWELS MOREELSE**, in zijn leven raedt in de *Vroedschap*." — Hij heeft vijf kinderen, twee zonen en drie dochters, nagelaten, zoo als mij uit onderscheiden stukken is gebleken, onder anderen, uit een *Transportbrief* van 15 Augustus, 1651: „*Mr. Johannes Portengen*, advocaet, als man van *Joffer Anna Moreelse* ende als gemachticht van *Mr. Hendrick Moreelse*, professor etc., ende van *Joffer Catharina* ende *Gysberta Moreelse* t'samen erfgenamen van *Benjamin Moreelse*, haerlieder overleden broeder, ende met hem te samen kinderen van den Heer **PAUWELS MOREELSE**, raedt, ende *Joffer Antonia van Wintershoven*, enz." — Het eenige voorwerp van zijne bouwkunst, dat te *Utrecht*, tot op onzen tijd, bewaard is gebleven, was de *St. Catharynepoort*, geheel gebouwd in den stijl van dien tijd, zoo als **VREEDEMAN DE VRIES** ons de modellen daarvan in plaatdruk heeft nagelaten. Deze fraaije poort is men in 1845 beginnen te sloopen, en was in 1846 niet meer. Er komen van die poort wel kleine afbeeldingen in prent voor, doch ze zijn niet juist genoeg, om den nakomelingen een goed denkbeeld te geven van 's meesters bouwkundig talent. Om hierin te voorzien, heb ik, bij tijds, als Directeur der Academie van Bouwkunde, allier, aan de Regering voorgesteld, eene Prijsvraag te doen uitgaan, teneinde eene juiste houwkundige afbeelding er van te verkrijgen, dienende te gelijkertijd tot verdere oefening der leerlingen aan genoemde School, en welk voorstel met belangstelling werd goedgekeurd. Alzoo is er op eene ruime schaal vervaardigd: *Een Platte grond*; *een Opstand van de Stadszijde*, en *een Idem van de Buitenzijde*, van welke plannen er één met de zilveren, en één met de bronzen *Medalje* werd bekroond. Deze waarlijk kundig opgemeten en

fraai bewerkte teekeningen worden in het Stedelijk Museum, ten Stadhuize, bewaard, bij zoo vele anderen, als van de in 1853 gesloopte *Wittevrouwen-poort*, welke ik op gelijke wijze en met gelijke belooning, met zooveel andere merkwaardige Kunstvoorwerpen, in de stad aanwezig, heb laten vervaardigen. Deze wedstrijd is afgescheiden van die door het Rijk jaarlijks met Medaljes aangemoedigd wordt. — Onder de penseelwerken van MOREELSE, die gelukkig eene vaste bestemming verkregen, behooren vermeld te worden, die zich op het Stadhuis — thans Paleis — te *Amsterdam*, bevonden hebben, of aldaar in andere Stedelijke Gebouwen nog aanwezig zijn. In het van ons genoemde vertrek der Schepenen-Extraordinaris, tegen over de vensters, is *Eene schilderij* (Nr. 104), bevattende de afbeelding van vier en twintig Schutters. „Naar mijn oordeel,” zegt *Jan van Dyk, Beschryving van het Stadhuis van Amsterdam* enz. *Ibid.*, 1790, in 8°, op bl. 139, „is 't van PAULUS MOREELSE, doch van zyn eerste tyd, maar dan zou het veel ouder moeten weezen als 't voorige (een idem van N. ELIAS, in 1639 geschilderd), omdat dezelve reeds in 't jaar 1638 gestorven was.” — Het kan wel zijn, dat de stukken, reeds vervaardigd vóór den bouw van het genoemde Stadhuis, bij de voltooiing daarin geplaatst zijn. — Verder zegt *Van Dyk*, op bl. 143: „Boven den ingang naar de kamer van de Diemermeer, hangt een Schutterstuk, Nr. 114, geschilderd door PAULUS MOREELSE, omtrent het jaar 1600, met zeven en twintig Schutters. Tegenover dit stuk is nog een, Nr. 117, van DENZELVEN meester geschilderd, 1603, daarin zyn een en twintig personen.” — Bij *Jan Fokke, Beschrijving van het Stadhuis te Amsterdam, Ibid.*, 1808, in 8°, vind ik het eerstgenelde stuk niet vermeld, en onder Nr. 26, op bl. 56, een Schoorsteenstuk van MOREELSE, dat in de kleine Krijgsraadkamer aanwezig is, waarin „enige Opper- en Onderofficieren zijn afgebeeld.” — *Van Dyk* meldt verder, dat er nog twee stukken in de *Kolveniers-Doelen*, boven den ingang van de zaal, aanwezig zijn, waarop zijn naam geschreven staat, en die tot bewijs strekken, dat de op het Stadhuis aanwezige van denzelfden maker zijn. Hoe het zij, het komt mij voor, dat zich MOREELSE, toen hij al die stukken schilderde, lang in *Amsterdam* moet hebben opgehouden, en alzoo in die stad zijn eerste loopbaan in het uitoefenen der kunst begonnen is. — In het *Museum-Boymans, te Rotterdam*, berusten zes stuks *Portretten*, waaronder dat van *Johan van Oldenbarneveld*; — *Twee Heerinnen*, zijn geliefdkoosd onderwerp; — de *II. Maagd met het kind Jezus*, — en, *Josef en Maria, met het kind Jezus*. — De Verzamelaar, als to *Utrecht* wonende, was daardoor in de gelegenheid, veel van het penseelwerk van MOREELSE te kunnen bekomen. — In buitenlandsehe Kunstgalerijen komt weinig van zijn werk voor; alleen zag ik te *Berlijn* een levensgroot portret, borststuk van *Eene jeugdige Vrouw, in het zwart gekleed, met witte muts en halskraag; in de rechterhand een zwarte vederbos houdende*; MOREELSE pinx. 1626. Dit stuk is sijn van kleur en siks geschilderd. — *Deseanps*, in zijne *Voyage pittoresque* etc., p. 117, zegt, dat in de St. Catharina-kerk, to *Meehelen*, een Altaarstuk, *De Aanbidding der Wijzen* voorstellende, aanwezig is, dat, vóór het schoongemaakt werd, een zeer schoon stuk was, doch daarna verdonkerd en moeilijk meer te onderscheiden is. — Bij *Immerzeel*, werd reeds vermeld zijn meesterstuk, afkomstig van den R. K. pastoor *Oeke*, te *Leyden*, thans in 's *Rijks-Museum*, to *Amsterdam*. Hiernaar heeft J. A. DAWAILLE eene fraaije lithographie vervaardigd. — Ik voeg er nog bij, dat ik op dezen oogenblik (1860) eene idem schilderij, nagenoeg op dezelfde wijze voorgesteld, onder handen heb, om schoon te maken, waarop zijn naam en het jaarmerk 1625 staat. Dit stuk is uitmuntend van kleur, doch niet zoo bevallig en van zulk eene malsche penseelsbehandeling, als de eerstgenoemde

Herderin zijn. — Hoe dergelijke onderwerpen, als het voornaamste van zijn penseel, in zijn tijd reeds geacht werden, blijkt hieruit, dat Gedeputeerde Staten 's Lands van *Utrecht*, bij Resolutie van 6 April, 1627, „*Een Herder en Herderin*, gemaakt by Mr. PAULUS MOREELSE,” aan Mev. de *Prinseesse van Oranje*, te 's *Hage*, ten geschenke hebben aangeboden. Zie daarover op POELENBURG. (CORNELIS) — In den *Catalogus* eener Kunstverkoop, te *Amsterdam*, in 1738, gehouden, was, onder Nr. 93: „*Een Venus, die uit hare borsten de melk op twee duiven spuit*, door P. MOREELSE; h. 3 vt., br. 2 vt. 4 dm., en bragt f 58. op. — In het historische vak heeft hij weinig nagelaten; echter bezit ik eene groote fraaije gravure, door J. SAENREDAM, P. MOREELSE inv., voorstellende *Een bad van Diana, waar de onkuische Nymph Dietinna voor haar wordt gebragt, in een landschap*, zeer goed geteekend en geordonanceerd. — *Le Comte*, II, blz. 604, stelt hem ook op de lijst der plaatsnijders, onder de schilders, die veel stukken van verscheiden meesters gesneden hebben. Doch dit schijnt eene vergissing te zijn. Wel worden er twee houtsneden van zijne hand genoemd, als: *Lucretia van een stoel zieh den doodsteek gevende, valt in het bijzijn eener oude vrouw*; P. MOREELSE in. 1612; h. 9 dm. 7 str., br. 12 dm. 2 str. Par.; zwart en wit, met drie platen gedrukt. — *Amor, tusschen twee jonge vrouwen*, in antiek costuum, die ze dansende bij de handen omvoert; P. MOREELSE 1612; nagenoeg de weêrgâ, en beiden zeer zeldzaam; zwart en wit, met twee platen gedrukt; doch hier staat niet bijfecit. — Zijn *Portret*, door HEM-ZELVEN geschilderd, levensgroot, dijstuk, vertoonende een blad papier, een meesterstuk van kunst, berust bij den Heer J. Baron van *Peeckeren van Brandsenburg*, op zijn buitenverblijf, aan de Cingelvaart, te *Utrecht*. Ik voed de hoop, dat deze belangrijke afbeelding eenmaal in het Stedelijk Muscum, aldaar, zal mogen overgaan. Het is naar dit portret, dat de gravure in de 8°-uitgave van *Van Mander* genomen is. — Er schijnt nog een ander, minder bekend, te bestaan. In de *Portretten-Catalogus van Frederik Muller* komt, onder Nr. 3723, het volgende voor: „*Borstbeeld*, links, met zwaren baard, gepunte opstaande halskraag, en geborduurd kleeid; in ovaal, zonder eenig randwerk en zonder naam des graveurs of eenige letter, waarschijnlijk, *épreuve d'artiste* van eene onafgewerkte plaat, daar het overige duidelijk te kennen geeft, dat er randwerk om behoort; in 4°, fraaije gravure.”

MOREELSE. (PIETER) „*Een oud deftig Heer en eene Dame, in rijke kleding, en Twee deftige Personen met potlood geteekend*”, waren, op dien naam, onder Nr. 188 en 392 van den *Catalogus van Verstolk van Soelen, Amsterdam, 1847*. -- Nimmer is mij een PIETER MOREELSE voorgekomen, en ik vraag of dit niet eene vergissing is, en het niet PAULUS zal moeten zijn?

MOREELSE. (WILLEM) Deze kunstschilder behoort tot het geslacht van den beroemden PAULUS MOREELSE, zijnde mij dit gebleken uit een aantal authentiek stukken, die familie betreffende, onder anderen, uit eene Acte van 2 Februarij, 1653, voorkomende in het *Protoeol van den Notaris Houtman, te Utrecht*, luidende: „*Christo Del Corne*, weduwenacr van Margareta de Milanen, vader ende voocht van zyn kint by haer verweekt, zynde deze Margareta erfgenacm van Anna de Milanen, huysfrou van Octavo Del Ponte, haer oude moeye etc. WILHELM MOREELSE, man van *Geertruida de Milanen*, zwager van Octave Del Corne enz.” — Den 12. Augustus, 1667, was hij reeds overleden, want in een *Register van de Mombberkamer*, mede te *Utrecht*, lees ik: „*Geertruyt van Milaen*, weduwe van WILLEM MOREELSE, constschilder.”

MOREL. (J. VAARZON) Op het berigt van *Immerzeel* moet ik doen volgen, dat hij, in 1854, te *Gorinchem*, is overleden.

MOREL, of MARREL, (JACOB) vind ik, bij *Nagler*, als JACOB MOREELS, schilder van *Utrecht* vermeld, die een leerling van o. FLEGEL, te *Frankfort*, was, en zijn meester in het schildereu van bloemen en vruchten overtrof. Hij bouwde, te *Frankfort*, met de weduwe van MERIAN, *den Oude*, en stierf, zegt hij, volgens *Sandart*, in 1683, oud 55 jaren. Doch *Hüssgen*, daarentegen, geeft 1614 voor zijn geboorte- en 1685 voor zijn sterfjaar op; ook moet, waarschijnlijk, zijn geboortejaar vroeger gesteld worden, dewijl FLEGEL in 1638 overleed. Ook zegt *Hüssgen*, dat die kunstenaar eigenlijk J. MARREL heette, en men hem ten onrechte soms MOREELS, MUREL en MORELLI, van *Venetië*, noemt. — Al het aangevoerde is tamelijk onzeker, en ik zal, door authentieke stukken, aantoonen, dat bij JACOB MOREL moet heeten; dat het juist andersom, en hij van *Franfort* was, en to *Utrecht* zijne studiën verder voltrok, zoo als *Sandart* zegt, dat hij aldaar in gehuwd met *Catharina Elect*. Zie hier het afschrift van een *Transportbrief*, ten behoeve van hem, en zijne kinderen, als erfgenamen zijner overleden vrouw, gepasseerd: „Peter van Vollenhove, gemachticht van Beatrix Hendriksz., weduwe, ende boedelharster van Daniel Houwert, ende bekende, dat Beatrix Hendriks enz. schuldich was JACOB MOREL, van *Franckfort*, Schilder, geproereert by *Catharina Elect*, de somme van 800 gulden enz. In margine staat: Compareerde Abraham Agnes, Coopman alhier, gemachticht van JACOB MOREL, Constschilder tot *Francfort*, als vader ende voocht van syn kinderen, verweekt by wylen *Catharina Elect*, ende bekende outfangen te hebben deze 800 gulden, uyt handen van *Frederick Elect*, waerdyn van de Munte van de heeren Staten dezer Provintie. Actum 31 Augustus, 1666.” *Transportbrief*, 21 Januarij, 1652, in het *Hypotheeken-Archief*, te *Utrecht*. — Verder moet ik er nog bijvoegen, dat bij *Sandart* geen woord van een huwelijk van MOREL wordt gevonden, en dat, bovendien, de vrouw van MERIAN, *den Oude*, eene dochter was van den graveur TH. DE BRY. — MOREL heeft een Werk nagelaten, onder den volgende titel: *Artiges und kunstreiches Reisebüchlein für die ankommende Jugend zu lehren, insonderheit für Malhr u. s. w. durch JACOB MARREL, Burger und Mahler, in Frankfort; A^o. 1661.* — Ook heeft hij, op een groote vliegende Adelaar, het afbeeldsel van Keizer Leopold, met de zeven Keurvorsten, in medaljens geëst; een gezicht op den Rümerberg, er onder geplaatst, is door A. ORAV gegraveerd. Zie *Nagler*.

MOREL. (MIQUEL) In de Archiven van *Rijssel*, vindt men, in de oude graaflijke Rekenkamer der Hertogen van Bourgondië, op het jaar 1424—25, het volgende aangegeekend: „A MIQUEL MOREL, painetre, demourant en la ville de *Lille*, pour les étoffes et façons de XXVIII esuechons, tant grans comme petit, des armes de feu Jehan de Bavière, pour mettre sur la représentation de son corps et autour des dits grans torehes et chierges, par accord faiet à lui, LX sols. — A MICHIEL MOREL, paintre à *Lille*, pour avoir paint hastivement VIIJ eseus, pour aucuns de Mss. de l'Ordre de la Thoisson d'or.” Zie *Le Comte de Laborde, les Ducs de Bourgogne etc. Tom 1, Seconde partie; Paris, 1849, in 8°, p. 201 en 262.*

MOREL. (NICOLAAS) In het berigt, door *Immerzeel* gegeven, wordt niet het jaar van zijn overlijden vermeld, dat, door *Bryan-Stanley*, op 1732, te *Brussel*, wordt gesteld. Anderen geven *Antwerpen* als zijne geboorteplaats op.

MORELLI (PAUL) is een-en-dezelfde persoon, als PAUL MOREELSE. — Zie aldaar.

MORIS (R.) is reeds bij *Immerzeel* genoemd. Zijne werk is hoogst zeldzaam, en ik geef hier de beschrijving van de éénige, mij voorgekomen schilderij, die in de uitnuntendo Verzameling was van *Seeger Tierens, Advokaat voor het Hof van Justitie*, verkocht, te 's *Hage*, July, 1743, onder Nr. 166 van den *Catalogus*: „Een oud Mannelje, met een uil op de hand, door R. MORIS, voornaam Discipel van

G. SCHALKEN, zijnde vroeg gestorven, en daarom weinig bekend; h. 1 vt. $\frac{5}{4}$ dm., br. $10\frac{1}{4}$ dm. f 75."

MORITZ, (ANNA) geb. REYERMAN. Deze kunstnares wordt als de echtgenoot van LOUIS MORITZ, in diens levensberigt, door *Immerzeel* aangevoerd. Ik voeg hierbij, wat *Van Eynden en Van der Willigen* over haar berigten. Zij heeft zich, onder anderen, op verscheiden openbare Tentoonstellingen, als eene verdienstlijke schilderes van bloemen en vruchten doen kennen, zoo als de Lijsten der Amsterdamsche Tentoonstellingen, gehouden in 1813, 1814, 1816 en 1818 bevestigen. In 1817 werd haar, door de Maatschappij *Felix Meritis*, plegtig een *Eereprijs*, wegens een bloem- en fruitstuk, aangeboden.

MORITZ. (LOUIS) Bij het door *Immerzeel* gegeven levensberigt van dezen hoogst-bekwamen kunstenaar, die toen nog ijverig werkzaam was, moet ik nog dat van zijn overlijden voegen, zooals het *Handelsblad* van 26 November, 1850, ons dit heeft meêgedeeld: „Amsterdam, den 22. November, 1850. Heden overleed alhier, de verdienstelijke historie- en portretschilder LOUIS MORITZ, in den ouderdom van 77 jaren.” — Deze mare drong ook in *België* door; want kort daarop, schreef de Heer J. L. Kesteloot, professor in de Geneeskunde, te *Gent*, als vriend van MORITZ, eene levenssehets, die vooral belangrijk is wegens de vereering, onzen kunstenaar in *België* te beurt gevallen. — Zie verder den *Konst-en Letterbode*, 1851, Nr. 1, bl. 2. — In de Kunstnalatenschap van den Heer J. Kleynenberg, verkocht te *Leyden*, in 1841, waren niet minder dan 23 Stuks *Schilderijen* van MORITZ penseel, meest voorwerpen uit het moderne leven, als Markten, Kermissen enz. — Van de door hem vervaardigde Portretten gaat dat van *Professor C. W. de Roer* uit, door L. PORTMAN fraai gegraveerd in f° . — Zijn voornaamste historie-tafereel, *De Slag bij Nieuwpoort*, dat te *Nieuwpoort*, ter herinnering van dit feit, wordt bewaard, is door C. NORMAND in omtrek gegraveerd, in g° . — Ook de *Berouwhebbende Petrus* is, in 1820, door den plaatsnijder FORSELL in koper gebragt, zijnde dit stuk destijds in het bezit van den Heer *Oosthuizen*, te 's *Gravenhage*. — *Nagler* meldt, dat een zijner marmeren beelden te *Muncheu* aanwezig is. — In den *Catalogus der Portretten van F. Muller*, Amsterdam, 1853, vindt men een geteekend *Portret* van HEM vermeld.

MORO, of MOR, (ANTONIS) van *Dashorst*. Bij het artikel, door *Immerzeel* gegeven, voeg ik eenige verbeteringen en bijlagen, welke ik reeds in een levensberigt van ANTONIS MORO, in den *Utrechtschen Volksalmanak voor 1848*, meêdeelde. De vreemde auteurs hebben in verschillende dwalingen verkeerd, wegens het sterfjaar van MORO; *Fiorillo* zegt, geboren 1512, overleden 1588; dus zou hij 76 jaren oud geworden zijn, dat niet zoo is, dewijl *Van Mander*, in zijn eigen Naschrift op zijn Werk (1604), nog schrijft: „ANTONIS MORO starf t' *Antwerpen*, oud 56 jaren, een jaer vóór de Fransche Furie.” Die viel voor in 1582: dus is hij in 1581 overleden, en daarom wordt door *Immerzeel* zijn geboortejaar op 1525 gesteld. — *Pilkington* doet hem in 1512 geboren worden, en in 1568 sterven, en geeft hem alzoo een ouderdom van 56 jaren. Ik heb de meeste auteurs met die dwaling behebt gevonden, hetgeen bij de vreemden omtrent Nederlandse personen legio is. Al het bovenstaande heb ik, in het belang der Kunstgeschiedenis vereffend, dewijl anders vele zaken, de geschiedenis zijner kunst betreffende met zich-zelve in tegenspraak zouden zijn. Was MORO in 1525 geboren, dan kon hij niet reeds jaren lang hofschilder van den kardinaal *Granvelle*, en daarna van *Karel V.* zijn geweest, door wien hij naar *Portugal* werd gezonden, in het begin van 1543, om het *Portret van Prinses Catharina*, dochter van den koning van *Portugal*, de bruid van zijn zoon Philips II. te vervaardigen, want dan zou

hij toen slechts den ouderdom van 18 jaren hebben gehad. Hier nu nog van afgetrokken zijn leertijd bij JAN SCHOORL, zijn studietijd in Italië enz., en wat méér zegt, de begiftiging met een kanonikaat van Oudmunster, te *Utrecht*, aan zijn zoon PHILIPS MORO, — Zie aldaar. — door zijnen invloed bij Philips II. reeds vóór 1559 verkregen, dan zal die misstelling duidelijk genoeg in het oog vallen. De slotsom nu is, dat hij, in 1512, te *Utrecht*, werd geboren, en in 1581, te *Antwerpen*, overleden is; dat *Van Mander* zijn sterfjaar juist heeft meêgedeeld; dat dit eveneens met zijn geboortjaar bij *Fiorillo* en *Pilkington* het geval is, en dat het jaar 1525, bij *Immerzeel* opgegeven, tot 1512 moet worden teruggebracht. — Ik zal hier, uit authentieke stukken, — *Schepenbrieven in het Hypotheek-Archief*, te *Utrecht* — meêdeelen, wat een bepaald licht over zijn levensloop verspreidt. De naam van ANTONIS MOR en *Metgen* zijn wijf, ontmoette ik voor het eerst in de Utrechtsche Registers, den 4. Januarij, 1554, bij gelegenheid, dat hij van zekeren *Gysbert Damen*, een huis in eigendom ontving, gelegen op den hoek van de *Twijstraat*, bij de *Volderbrug*, daar toen de *Stad Keulen* uithing. Vier jaren daarna, den 26. October, blijkt hij eene hofstede op zekeren *Paul van Escheren* te hebben getransporteerd, en was hij dus weêr persoonlijk te *Utrecht*. In 1559 vond ik hem weder in die stad aanwezig, blijkens eene aantekening van Julij van dat jaar, en toen voor het eerst met den bijnaam *Van Dashorst*, in het *Protocol van Oudmunster*, waaruit blijkt, dat ANTONIS met zijn zoon PHILIPS ter vergadering present was, teneinde te verzoeken, dat deze, studiorum causâ, naar *Spanje* vertrekken, en hem te dien einde de gewone onderstand verleend worden mogt, waarin men hem genoeg gaf, dummodo in Italiam non decesset — zoo hij zich slechts niet naar *Italië* zou begeven. — Het was ook bij diê gelegenheid, dat ANTONIS, door de kapittelheeren aan eene kort te voren gedane belofte herinnerd werd. In 1564 komt hij weder in de volgende Aete voor: „ANTHONIS MOR van *Dashorst* gaf voor hem ende Joffrou *Metgen*, zyn huysvrouw, daer hy enz., over, *Peter Jansz. Stamproy* ende *Marijje, Gabriëlsz.* dochter zyner huysvrouw, den eygendomsbrief van een huysinge, genaemt *Culen*, zoo hy dezelve van *Gysbert Damen* ontvangen had, 4 January, 1554.” — Zijne ouders worden niet genoemd. — In eene Aete van procuratie, van 1517, leeren wij zekeren *Dirck Mor*, te *Utrecht*, kennen, die magtig maakto *Philips Mor*, zijn broeder, en ROELOF PIETERSZ, schilder, zijn zwager. Dat deze personen tot de maagschap van onzen ANTONIS behoorden, mag naauwelijks worden betwijfeld, want deze *Dirk*, of een neef van hem, komt in 1555 voor als *Dirk Mor van Dashorst*, en in een Transportbrief van 1559, wordt ANTONIS mede MOR VAN DASHORST genoemd, met welken toenaam, waarschijnlijk, naar eene Ridderhofstad, zijn zoon PHILIPS — Zie aldaar. — en ook zijne dochter *Catharina*, worden genoemd. Ik zou de meening durven opperen, dat *Philips*, broeder van *Dirk*, de vader van onzen ANTONIS is geweest, dewijl hij wederkeerig zijn zoon den naam zijns vaders heeft gegeven, een gebruik, dat in dien tijd bijna een regel was. — Verder blijkt, dat ANTONIS MORO verwant is geweest aan den eveneens grooten kunstenaar BLOCKIANT, — Zie aldaar. — wiens broeder, *Jan van Blocklant*, de dochter of kleindochter van den bovengenoemden *Dirk Mor* in huwelijk had. Deze allen noemden zich *Mor van Dashorst*, denklijk tot onderscheiding van eene andere familie MOR, toen ter tijd te *Utrecht* bloeiende, die den bijnaam van *Amersfoort* droeg. Om der geschiedenis wil, voeg ik hier nog bij eene uitersto wilsbeschikking van zijne dochter, *Catharina*: „Op huyden compareerde *Catharina*, Mr. ANTHONIS MOR dochter, nagelaten weduwe van *Johan Casetta*, eranek te bedde liggende, ende heeft genomineert etc. *Jonkheer Frederick Schenk van Touten-*

borch, Thomas Fredericz. van Breen ende *Huyg van Enschede*, om, na haren doot alle hare goederen, soo in dese als in andere quartieren gelegen, te regeren, redderen ende administreren, ende deselve oock in bewaerderhant te houden, ter tyt alsulcke saken ende swaricheden, als zy den voorn. geconstitueerdens geopenbaert ende te kennen gegeven heeft, ende oock andere onbekende affgedaen ende gesuivert sullen zyn, willende dat hare susters ende erffgenamen nyet eer haere goederen sullen genieten. Voorts wil zy comparante, dat die legaten by haer voor *Huych van Enschede* voors. opten 29 Juny verleden, gemaeckt, haer effect sullen sorteren, casserende oock hiermede alsuleke akte als zy comparante opten 19 July lestleden voor *Ja. Claesz. van Leerdam* gepasseert mach hebben enz. Aldus gedaen t'*Utrecht* ter woonplaetse van haer, comparante, 22 Juny 1589." *Protocol van den Notaris Hamersfelt.* — Het is deze dochter, van wie *Van Mander* het volgende zegt: „De Hertog van *Alba* op een zekeren tyd moro naar zyne kinderen vragende, antwoordde hy, dat hy eene dochter had, wier man zeer geleerd en bekwaam was, waarop de Hertog dezen het ontfangerschap van *West-Vlaandre* schonk, welk ampt hem jaarlyks veel geld opbragt, zulks hy, die somtyds te *Brussel* kwam, een deftigen staat en vele paarden hield.” — Het is hier de plaats, om een kunstgewroecht van hem te vermelden, dat geheel Nederlandsch, en bepaaldelyk Utrechtsch is, namelijk, de afbeelding van twee kanonikken van den Dom te *Utrecht*, *Cornelis van Horn* en *Antonis Taets van Amerongen*, hetgeen door *Fiorillo* op moro wordt medegedeeld, en welk schilderstuk, in 1817, bij den *Graaf von Brabeck*, op *Soder*, bij *Hildesheim*, in diens Verzameling, berustte. *Fiorillo* verklaart, nooit schooner portretten van moro's werk te hebben gezien; zij hadden een diepen indruk op hem gemaakt. Zij zijn op één paneel, het hoofd van den eersten in profiel, dat van den anderen, drie-vierde gewend, zijnde twee bejaarde, goedhartige mannen, in priestergewaad, met palmtakken in de hand; — dus beëvaartgangers; — de wezenstrekken zijn niet gevormd in den stijl van dien tijd, maar zoo bijzonder natuurlijk, dat men, ze van nabij beschouwende, er door verbaasd wordt. De kunstbehandeling is eenig in hare soort, namelijk, alles met het kleine penseel uitvoerig behandeld. Onder deze afbeeldingen is eene open plaats, waarop geschilderd staat een rood kruis, met vier kleinere in de hoeken, — het Ridderteeken van het Heilige graf van Jerusalem, — en aan beide zijden de wapens der afgebeelde geestelijken. Het opschrift is: ANTONIS MOR fecit, 1544, en het onderschrift, dat door den tijd zeer heeft geleden, en hier en daar wat oulesbaar is, heeft *Fiorillo*, met veel moeite, afgeschreven, twijfelende echter aan de juistheid eeniger woorden, doeh die door ons wel zijn te verstaan: *Meester Cornelis van Horn, Doctor uet weest-vrieslant gheboren — Canonick in den dom thutrect was the — iherusalem in de heilichge stee — Domen screut mychte* (toen men schrijven mogt) *Vyfhondert en tuyntich* (1520) *so gy mocht horen — ... haer naemael den ewyghje Vree. — Herr Anthonis Taeff (Taets) von Ameronghen wel becant — gheboren van Vtrecht canonick in den Dom — is gheweest the iherusalem in dat heylich lant — The Roman scent Jaeps ende al om endom.* — Ik zie, dat dit stuk in 1859 nog aldaar aanwezig was, doeh door den bezitter, den *Graaf André van Stolberg*, den 31. October, van dat jaar, te *Hannover*, in het openbaar, met de geheele Verzameling, bestaande uit 365 stuks schilderijen, verkocht is. — Verder vond ik nog het volgende vermeld: „*Johan van Renesse*, deken van St. Jan te *Utrecht*, maakt by testament van 12 September, 1618, aan het kapittel van St. Jan, twee schilderyen, beduydende d' *Afneninge des Heeren van den cruyse, by Maria Magdalena*, gedaen by Zal. ANTHONIS MOR; item *De Begroetenisse van den Engel aen Maria.*” Zie *Dotd*,

Archief, II. bl. 78. — MORO heeft ook het portret van zijn meester, den kanonik JAN SCHOORL in 1558, geschilderd, met het volgende onderschrift: *Additū hic arti decus, huic ars ipsa decorum, Quo moriente mori est hæc quoque visa sibi.* Zie *Rathgeber*, in *Œ.*, S. 188. — Wederkeerig heeft SCHOORL het portret van MORO vervaardigd, zoo als dit was in het Kabinet van *Van der Marek*, te *Leyden*, verkocht te *Amsterdam*, in 1773, onder Nr. 433 van den *Catalogus*: „*ANTI. MORUS, Schilder van den Koning van Spanje.* Dit is een borststuk, zynde de kunstenaar gekleed in een rok met bont, krachtig en fraai geschilderd door JAN SCHOORL, op paneel, rond formaat, over zyn diameter 22 dm.” — In het koninklijk *Museum*, te *Berlijn*, zag ik drie door hem geschilderde portretten, waarvan er een bijzonder uitmunt, en onder Nr. 644 van den *Catalogus* aldus beschreven staat: „*Een Canonnik op gevorderden leeftijd, waarschijnlijk JAN SCHOORL*” enz. Ik was niet weinig verwonderd, dat de zoo kundige *Dr. Waagen*, Directeur dezer Galerij, dit hoofd voor dat van SCHOORL had kunnen aanzien, daar diens afbeelding immers genoeg bekend is, en er geen de minste overeenkomst meê heeft. Ik beschouwde het zeer van nabij, en wel om den open brief, met een adres er op geschreven, die de afgebeelde persoon in zijne hand heeft, te lezen, luidende: „*Sy gegeven aen den Erenfesten discretē Cornelis Arendsz., Secretaris tot Delft,*” en dus niet SCHOORL, maar *Mr. Cornelis Arendsz. van der Dussen*, die, in 1550 *Schepen en Secretaris der Stad Delft* was. Zie *Beschryving der Stad Delft* enz.; *Ibid.*, 1729, in *Œ.*, bl. 126. Deze teregtwijzing was noodig, dewijl verscheiden kunstlitteratoren, als *Rathgeber* en anderen, de beschrijving van dat portret door *Dr. Waagen*, te goeder trouw, hebben overgenomen. — Ik heb nog een dergelijken misslag ontdekt, betreffende het *Portret van Hugo Grotius*, in de van ouds bekende *Galery van Orleans* bewaard, opgegeven als door ANTONIS MORO geschilderd, en dat in prent voorkomt in het beroemde *Plaatwerk* van dien naam, in drie deelen *Œ.*, gegraveerd door MARCRET. Het zal genoeg zijn, alleen te zeggen, dat *De Groot* in 1583 werd geboren, dus twee jaren na den dood van MORO. Het portret, dat een ander voorstelt, kan wel door hem zijn geschilderd; doch het derde, dat op zijn naam voorkomt, is onmogelijk van hem, namelijk, *Philips III., Koning van Spanje*, geboren 1578, dus in 1581, het sterfjaar van MORO, drie jaren oud; hij is als gekroond vorst voorgesteld, terwijl hij eerst in 1598, Koning van *Spanje* werd, en zoo als hij voorkomt in het bekende *Prachtwerk*, getiteld: *Principes Hollandiæ et Westfrisiæ etc. Aeri omnes incisi, æ fideliter descripti, auspiciis Petri Seriverii. Divulgabat P. SOUTMAN, 1650.* Atlas in plano; het genoemde Portret is door C. VISSCHER gesneden, en er staat onder: *A. MORO Pinx.* Het blijkt duidelijk, dat deze kop door RUBENS werd geschilderd, tijdens zijne zending voor den Hertog van *Mantua*, naar *Spanje*, en waar hij ook, later, het Portret van *Philips IV.*, vervaardigd heeft. — Verder is het hoog noodig, eene onlangs opgeworpen meening te weêrleggen, als zijnde zeer onbedacht ter neêr geschreven, naar aanleiding van het Werk: *Papiers d'Etat du Cardinal de Granvelle etc. par Ch. Weiss., Paris, 1843, tom. IV;* in 4°. Daarin komt, op blz. 144, een *Brief van Granvelle aan den Ambassadeur Benard*, te *Londen*, voor, van 13 November, 1553, den oogenblik, dat twee miunaars naar de hand van *Maria de Catholijke* dungen, namelijk *Polus* en *Courtney*, terwijl, zeer geheim, voor *Philips II.*, als een derde, werd gekuipt. Zie *De Larrey, Geschiedenis van Engeland*, II. bl. 266. — Alles was in beweging, om *Maria* haar Spaanschen mienaar te doen zien, doch men bevond zich in groote verlegenheid, om het portret te kunnen vertoonen, zooals *Philips* er op dien oogenblik uitzag, want, schrijft *Granvelle*, „le pourtrait de Monseigneur notre prince, que

LUCAS a entre ses mains, est sur bois et grand, et ce pourtrait mal aysément, encoires qu'il n'aye que la teste; mais je suis auprès, afin que la Rayne en envoie ung, qu'elle a de la main de TITIANO, que j'espère sera par le premier corrier, et fouldra bien que faites entendre à la dicte Dame, que, comme la paincture est ja vielle, elle n'aura si bonne couleur que la nature, oultre ce que pour maintenant il sera plus formé et barbu, que lorsque la pourtraicture se fit etc.' Hierop zegt Weiss, in eene Noot: „LUCAS CRANACH, célèbre peintre allemand et ami de Luther, mort à Weimar, le 16. Octobre 1535." (1553) — Volgens dit, toen nog onbekend berigt, werd door den bekenden geschiedvorschcr Dodt, in de Vergadering van het *Historisch Gezelschap*, te Utrecht, den 1. Augustus, 1856, eene mededeeling gedaan: LUCAS CRANACH schildert Karel V en Philips II. Ik stond verwonderd, zulke tegen de geschiedenis aandruischende regelen te lezen, en heb toen, om dit met grond te weêrleggen, den geheelen levensloop dier beide kunstenaars afzonderlijk nagegaan, behandeld en bij mijne kleine geschriften gevoegd, teneinde er later gebruik van te maken. Om kort te gaan, de slotsom is deze: dat Granvelle zijn lieveling MORO, die reeds bij zijn vader Nicolaas Perenot, Heer van Granvelle, (oppersten raad van Keizer Karel V., overleden 1550) in de hoogste achting gestaan had, als den eersten kunstenaar en hofflijksten man van zijn tijd beschouwde, en niemand anders dan hem, als de LUCAS van dien tijd, bedoelde, toen hij hem, in vereerenden en gemeenzamen schrijfstijl, bij den patroon der schilders vergeleek. Dewijl Granvelle, even als MORO, *Anthovie* heette, en de naam MORO in Spanje hatelijk is, kan dit wel de reden geweest zijn, waarom hij hem, vleijende, een bedekten naam in den brief gegeven heeft. Het zal voldoende zijn, alleen te herinneren, dat Koning Philips zich wel zal gewacht hebben, ooit onder den adem van het klaverblad der Hervormers Luther, Melanchton en CRANACH te komen, om nog, boveudien, zulk een portret, indien het eens voltooid ware geweest, aan de *katholijke Maria* te zenden! Dit is niet denkbaar. Het was MORO, die het portret van Philips II, een kapitaal stuk, in 1553, onder handen had; want het volgende jaar zond keizer Karel V. hem naar Engeland, teneinde dat van de genoemde Vorstin te vervaardigen. CRANACH heeft den genoemden Keizer, als Prins, 8 jaren oud, geschilderd. Hij heeft nimmer de zijde van Frederik den Wijze en van Johan Frederik den Grootmoedige, Hertog van Saxon, willen verlaten, en was zóó onbekend bij Karel V., in 1552, dat, toen hij voor zijn gevangen Vorst, met wien hij reeds vijf jaren de gevangenis deelde, de vrijheid verzocht, en zich bekend maakte, als de man, die de eer had gotten, den Prins, 8 jaren oud, te Gent, te schilderen, de keizer zich dit herinnerde, en, opgetogen over zijn smekingen om de vrijheid van zijn heer, uitriep: „Ik ken geen gelukkiger Prins dan die Saxer: hij bezit tot op het laatst een trouwen vriend." Den 18. Mei, 1552, werd die Vorst uit zijne gevangenis, te Inspruck, tot algemeene vreugde, ontslagen, en CRANACH zette zich weder verheugd op den burgemeesterlijken zetel dier stad neder; hij schilderde dus niet Philips II. van Spanje, en ik vertrouw, dat deze ondoordachte regelen, die reeds in Europa zijn verspreid, thans genoegzaam weêrlegd zullen wezen. — In 1757 was, op de Verkoopung van Kertsehar, te Amsterdam, onder Nr. 13 van den *Catalogus*: „Het portret van ANTONIO MORO, zynde een kniestuk, met twee handen, levensgroot, en door HEM-ZELVEN geschilderd, h. 44, br. 31 dm.," en dat f 150 heeft opgebracht. In de gewezen Galerij van Orleans, berustte mede een *Afbeeldsel van hem*, dat op de verkoopung dier Verzameling, te Londen, in 1792, met 15 Guinjes werd betaald. Welligt is dit hetzelfde portret, waarvan de Heer W. Burger, in zijn *Trésors d'Art, exposés à Manchester*, en 1857, etc., Paris, 1857, blz. 173 alsmede van

de overige aldaar aanwezige werken van MORO zegt: „Mais voici, le *capo d'opera*, le portrait du peintre, par lui-même! ANTONIO MORO s'est campé debout, de trois quarts à droite, en costume espagnol, avec la chaîne d'or au cou, et l'épée au côté, la main droite appuyée sur la hanche, la gauche sur la tête d'un dogue espagnol. Grandeur naturelle, jus' qu'aux genoux. La toile à 4 pieds de haut, sur 3 de large.” Verder zegt hij, dat dit portret in kunstverhouding staat met die van SEBASTIAAN DEL PIONO, als ook met die van TITIAAN en van TINTORET, doch eenvoudiger, en nog meer ongedwongen voorgesteld. — Onder de bekende uitgave der Schildersportretten van *H. Hondius*, met de verzen van *Lampsonius*, in 8°, komt ook dat van MORO voor, staande voor een schilders-ezel te werken aan het portret van Keizer Karel V.; achter hem een gezigt op zijne geboorteplaats, *Utrecht*, in het verschiep. — In de Verzameling van *Van der Marek*, te *Leyden*, verkocht te *Amsterdam*, 1773, was onder de Teekeningen, Nr. 1854, het Portret van ANTONIO MORO, met rood en zwart krijt, door CARL VAN MANDER geteekend. Dat in diens Werk, is naar dat met het vers van *Lampsonius* genomen. — Het is ook waarschijnlijk, dat de afbeelding op de Medalje, to zijner eere geslagen, op de eene zijde voorkomende met het omschrift: ANTONIUS MOR. TRA. PICTOR, dat is: ANTONIS MORO, SCHILDER VAN UTRECHT, daarnaar is genomen; op de keerzijde — zonder randschrift — eene staande vrouw, verbeeldende de Schilderkunst, met het palet in de eene, en penseelen in de andere hand, bezig zijnde te schilderen; rondom haar zijn eenige beelden, vaten en andere werktuigen, tot de kunst dienende, afgebeeld. Zie *Van Mieris, Historie der Nederl. Vorsten* enz.; 's *Gravenhage*, 1735, in 8°, III, bl. 315. Deze afbeelding heb ik ook gebruikt voor het afzonderlijk Levensberigt, door mij in den *Utrechtschen Volksalmanak*, 1818, geplaatst. — Bij *Rathgeber* vindt men eene opgave van al zijne, hem bekende werken, en waar die zich bevinden, ten getale van 41 stuks waaronder veel portretten van vorstelijke personen; doch ik zie, dat hij geen opgave doet van die, in het Koninklijk Museum, te *Madrid* aanwezig, waar nog dertien Portretten voorkomen, van Spaansche Vorsten en Edelen, die, zeker, wel tot de beste zijner werken zullen behooren; en denkelyk zullen er in het *Escuriau*, en andere paleizen in *Spanje* nog wel meer bestaan. — In het Paleis, te *Hampton-court*, in *Engeland*, zag ik oversehoon werk van zijn penseel, als: het Portret van *Maria de Katholijke*, half-figuur, levensgroot, met een brief met Spaansch adres in de hand; zeker, een aanbevelingsbrief van haar gemaal, Philips II., om zich door den bij hem zoo hooggeschatten MORO voor hem te laten afbeelden; alles is treffend, uitvoerig, helder van toon, de schaduwpartijen zijn meesterlyk, de handen sijn enz. Hier is ook, door hem, het Portret van *Karel V.*, en dat van den *Hertog van Alba*. — In de Verzameling van *Karel I.*, was het Portret van *Philips II.*, een geschenk van den Graaf van *Arundel* aan zijn Vorst; dat van de gemelde *Maria*, en van de *Grootouders van den Hertog van Savoye*. — Op het Kasteel *Howard* is nog eene *Maria de Katholijke* door hem, in staatsie-kleeding, een HOLBEIN waardig, zegt *Dr. Waagen*; in de rijke stoffen is nog goud aangebragt. — Verder nog, die in het geslacht der *Graven Despinoy* hebben bestaan, te *Versailles*, zijn verkocht, in 1850, en in den *Catalogus* worden opgegeven, als: *Karel V.* — *Elconore van Oostenryk.* — *Maria van Engeland.* — *Philips II.* — *Dona Maria van Portugal.* — *Dona Elisabeth.* — *De Hertog van Alba.* — *De Infante van Spanje*, en een *Belgische Dame*, allen door ANT. MORO geschilderd. — Ten slotte, zij nog gezegd, dat hij in bijzondere vriendschapsbetrekking stond met HUBERT GOELIZIUS, den geleerden kunstenaar en beroenden penningkundige van zijn tijd.

MORO, of MOR (PHILIPS) van *Dashorst*, was de zoon van ANTONIS MORO van *Dashorst*. Uit oorspronkelijke bewijsstukken is mij gebleken, dat hij schilder is geweest. Het was mij alleen bekend, dat hij, door gunstige beschikking van Philips II. van *Spanje*, ten gevalle van zijn beminden vader, tot kanonik van Oudmunster, te *Utrecht*, werd benoemd; doch in het *Protocol van St. Salvator*, (of Oudmunster) vond ik, op den 11. Mei, 1568, vermeld: „Hebben de heeren den schilder van den Capittle, Mr. PHILIPS MOR, hun medebroeder, commissie gegeven, om te schryven aan zyn vader Mr. ANTHONIS MOR, te *Antwerpen*, dat hy beschikken sal een patroon, daarnaer men 't heyligh Cruys sal laten setten.” Dit Crucifix was hij den brand, die de kapel van St. Salvator, in 1348, geheel vernielde, ongeschonden gebleven. Zie *Blondeel, Beschryving van Utrecht, Ibid.*, 1757, bl. 277. — Reeds in 1559, had hij verlof gevraagd, om zich voor zijne studie uitlandig te mogen begeven: „PHILIPS MOR, Canonnik, verzoekt om afwezig te mogen zyn, om zyne studiën naer *Spanje*, en ondersteuning; hem wordtzulks bewilligd, waar heen hy maar wil, *dummodo in Italiam non decedat*, — doch niet naar *Italië*, — met het gewone subsidie. Daarbij was tegenwoordig PHILIPS vader, ANTHONIO MOR: hij werd herinnerd aan zijne kort te voren gedane belofte, dat hij zou trachten, langs welken weg dan ook, een koninklijk placet te verkrijgen, omtrent seker indult, hem toegestaan, volgens de belofte, door hem gedaan, en dat hij ondertusschen zou voldoen aan *Peter van Aelst*, omtrent de beloofde renumeratie, hetgeen ANTHONIO MOR, beloofde, te willen doen.” *Protocol van St. Salvator*, 28 Julij, 1559. — Verder schijnt het, dat er voor den vorm van zijn verkregen Kanonikaat legale bewijzen ontbraken, welke zijn vader beloofd had, te zullen leveren, doch wat tot dusverre niet was geschied, en dat hij die nu te *Madrid* moest trachten te bekomen; want, uit de volgende aanteekening blijkt, dat hij de vóordeelen, aan zijne prebende verbonden, nog niet genoot: „PHILIPS MOR, Canonnik, geeft te kennen, hoe hy reeds voor vier jaren tot de possessio prebendæ was toegelaten, en verzoekt derhalve de vruchten te genieten.” 6 Maart, 1563. — Aan dit verzoek schijnt toen gevolg gegeven te zijn, doch hij moest, als naar gewoonte, borg stellen, dewijl hij kort bij kas was, en meer verteerde, dan hem paste. „Werd my opgedragen PHILIPS MOR, Canonnik, te insinueren, dat hy op den volgenden capittelsdach aen de capittelheeren de koopcedule van zyn huis zou vertoonen.” 28 April, 1564. — Drie jaren daarna, liepen zijne zaken geheel in de war, want, „de heeren besloten, aen PHILIPS MOR een curator te stellen uit de capittelheeren, die zyn staat opmaakt en disponeert, zooals hem dienstig denken zal, met dien verstande, dat hy na Paeschen geen familie houden, en dat deze resolutie aen de candelaer der kerk, naar gewoonte, hangen zal. Is besloten op instantie van MOR, dat dit voor ditmaal niet geschieden sal, mits dat, soo voor 't vervolg bleeke, dat hy zonder consent en autoriteit van syn curator, eenige schulden gemaakt hebbe, hoe gering dan oock, dat deze resolutie dan aen de candelaer, naer gewoonte, zou gehangen worden, waar MOR in toe stemde.” 28 Februarij, 1567. — Drie jaren heeft hij onder die onaangename voorgedij gestaan: „want de kapittelheeren gehoord hebbende het relaas der Heeren Cuyntorf en Ruysch, in de zake van de curatele van den heer MOR, en dat deszelfs schulden genoehsaem afbetaeld zyn, hebben besloten, hem van die curatele te moeten ontslaen.” 17 Februarij, 1570. — In 1576 benoemde hij gemagtigden, om, tijdens zijne afwezigheid, zijne zaken te besturen, luidende deze procuratie aldus: „Op huyden compareerde Mr. PHILIPS MOR van *Dashorst*, caononnik tot Oudemunster t'*Utrecht*, ende heeft machtich gemaect den eersamen *Henrick Pietersz.*, in den Gulden Eyckel, horger t'*Utrecht*, ende *Cornelis Henricksz.*,

syn soon, residerende althans tot *Antwerpen*, om uit zyn naem, als erfgenaem ende leenvolger van Mr. ANTHONIS MOR van *Dashorst*, zyn comparants vader, int aenveerden des boedels en nagelaten goeden, na zyn overlyden, alles te doen, 'tgeen daertoe eenichsins van node sal syn etc. Aldus etc." *Protocol van den Notaris Hamersfeldt*. — Hieruit blijkt, dat zijn vader toen nog leefde. — In hetzelfde *Protocol* komt hij nog eens, op den 25 November, 1576, als oudste leenvolger van Mr. ANTONIS MOR van *Dashorst* voor, waaruit is af te leiden, dat hij het voornemen, om zich buiten lands te begeven, opgevat, en orde op zijne, en toekomstige zaken, gesteld had. Dienaangaande lees ik in de *Beschryving van het Utrechtsche Bisdom*, door *Van Heussen en Van Rijn*, in 8°, I, blz. 561: "FILIPPUS MORUS is in 't jaar 1568 dood gebleven in *Africa*, in 't gezelschap van *Sebastianus*, koning van *Poortegal*, met de welke veele wiskonstenaers, onder den naem van *Historie-schryvers* op reis gegaan waren." Hier is eene teregtwijzing noodig, namelijk, dat het 1578 moet zijn, in welk jaar *Sebastianus*, met zijn geheele leger, bij *Tanger*, in *Afrika*, den 4. Augustus, verslagen werd, en bijgevolg onze MORO in het gevolg van den koning, met hem, gevallen is. Deze nederlaag werd spoedig in *Europa* bekend, want reeds den 1. October daaraanvolgende wist men het te *Utrecht*, blijkens de volgende aantekening van 1 October, 1578, in het *Protocol van St. Salvator*: „De heer *Gerart Ram*, canonnik van *St. Salvator* en *St. Marie*, geeft te kennen, hoe weleer tusschen hem en de capittelheeren eene overeenkomst getroffen was etc. en dat nu het gerucht zich sterk verspreide, dat *PHILIPS MOR*, canonnik dezer kerk, in *Portugal* overleden was, hy zich voor dat canonicaat wensehte te hebben aanbevolen." — Er werd tot de toelating van *Ram* besloten, „mits hy bezorgde cautie voor de restitutie, in geval bleeke, dat gezegde MOR nog in leven ware, en tot de prebende kunnen terugkeeren." 17 November, 1578. In hetzelfde *Protocol*. — Om der geschiedenis wil, voeg ik er hier nog den volgenden brief bij: „Ik verzoek *Frater MOR*, dat hij, mij ten gevalle, bij den *Deken Van Amerongen* wil te wege brengen, dat deze in zijne beseherming neme een *honesta puella*, — eerzame dochter, — en haro zaak, die in billijkheid gegrond is, welke door hare rijke erfgenamen verougelijkt wordt, dewijl zij huone handelwijze, door een schrijven van den *Paus*, bemantelen. Verder verzoek ik u, mij bij den *scholaster van St. Pieter, Uten-Eng*, aan te bevelen, even als bij den raad *Johannes van Lent*. Ik zend u hiernevens mijn *Carmen in halieulos*, dat mij, in uw bijzijn, op den maaltijd, by onzen gemeenschappelijken vriend *Douza* eene koorts had berokkend: *Nuper Antwerpie patrem tuum convenissem*." — Brief van *Hadrianus Junius*, 1569, aan FR. MORO, in de *Epistola* van *Gabbema*, p. 639 seq. — Hij is, blijkens een *Schepenbrief* van 1566, in het *Hypotheken-archief*, te *Utrecht*, ook gehuwd geweest: „*Peter Petersz. van Leemputten*, bekende schuldich te wezen voor hem ende *Bertgen Everts* dochter, zyn huysvrouw etc. *Frederick Goertz. van Breen* ende *Elisabeth*, *PHILIPS MOR van Dashorst* dochter, zyn huysfrou, eene jaarlyksche losrente van 10 *Carolus* gulden," etc. — *PHILIPS MORO* heeft ook de dicht- en wiskunst beoefend, en verscheiden *Latijnsche* gedichten gemaakt, die door velen gelezen worden. Onder anderen, schreef hij *Triumphus Pecunie*, of *De zegepraal van het Geld*, zijnde een lied, 'twelk hij den kinderen, jaarlijks, op *St. Maartensdag*, te zingen gaf. „Dit gedicht is zeker wel geschaafd en geleerd, en de maker heeft er (er aan verdiend," zeggen gemelde *Van Heussen en Van Rijn*; het is in 1577, te *Utrecht*, in 4°. gedrukt. — *Naboth*, een *treur-bly-eind-spel*, zijnde genomen uit het XXI. hoofdstuk van het III. *Boek der Koningen*, te *Utrecht*, in 1571, openlijk gespeeld, berustte vroeger bij den regts-geleerde *Arnoldus Buchelius*. — Zie verder over zijn geslacht op MORO. (ANTONIS)

MORTEL. (P.) Dezen vond ik met de voorletter P., ter onderscheiding van JAN MORTEL, vermeld in den *Catalogus* eener Verkoopung, in 1826, te Amsterdam, gehouden, onder Nr. 60: „P. MORTEL. *Op eene steenen tafel liggen verschillende soorten van vruchten; zeer natuurlijk en delicaat gepenseeld;*” welke schilderij met f 116 werd betaald. — Ik zou veronderstellen, dat het eene drukfout is; doch zoo niet, dan is er nog een andere dan JAN MORTEL, de bloem- en fruitschilder geweest. Dewijl die *Catalogus* onder de oogen van de voornaamste Makelaars is gekomen, zoo durf ik, in dit geval, nog niet beslissen.

MORTELEQUE, (FERDINAND HENRI) een schilder van Doornik, in 1775 geboren. Men kent zijn meester niet, en welligt heeft hij zich door eigen oefening tot kunstenaar gevormd. Hij heeft de kunst uitgevonden, om op Lava van Auvergne en Volvic te schilderen, en deze uitvinding heeft hij ook op glas, porcelein enzv. aangewend. Voor den Hertog van Berry schilderde hij op die wijze *Het inwendige eener kerk*, op glas; — voor Koning Karel X, *Een Evangelist* en, *Een Zeestuk*, insgelijks op glas. — Deze schildertrant is ook door andere kunstenaars gevolgd, en hem voor die uitvinding eene medalje ten deel gevallen. Zie Nagler.

MOSES genaamd KLEINE MOSES. — Zie UYTENBROECK. (MOZES VAN)

MOSSCHER (JACQUES DE) wordt door Carel van Mander als een Delfsch kunstschilder opgegeven, „wel geschikt tot, en ervaren in alle deelen der kunst.” — Zijn *Portret* komt ook voor in de 8°.-uitgave van genoemd Werk, genomen naar een zeer fraai, in mezzo-tint, door J. STOLKER *fec. et exaud.* in f^o., naar de schilderij door J. VAN RAVESTEIN *pinx.* — Nog een *Idem*, s. CRUYS *Exaud.*; hij is afgebeeld staande, met een grooten hoed op, en een gestulpte kraag, met den rechterarm op eene tafel leunende.

MOSTART (FRANS EN GILLIS) waren tweelingbroeders, waarvan GILLIS, *de Oude* moet genoemd worden. Bij het artikel van *Immerzeel* wil ik doen opmerken, dat, hoewel hij hunnen naam anders dan dien van den Ouden JAN MOSTERT van Haarlem heeft geschreven, deze tweeling broeders, te Hulst, in Vlaanderen, geboren, en met hun vader, die een gewoon schilder was, te Antwerpen wonende, toch uit Holland afkomstig, „en zij nabestaanden van den Ouden JAN MOSTART van Haarlem waren,” zoo als Van Mander ons in zijne uitgave van 1604 mededeelt, en den naam opgeeft, gelijk ik dien hier aan het hoofd heb geschreven, doch die door *De Jongh*, in zijne 8°.-uitgave, in MOSTAART is veranderd, niettegenstaande hij zijn vader op den naam MOSTERT heeft geboekt, waardoor alle auteurs misleid zijn, en hen als van een verschillend geslacht hebben beschouwd. Dewijl Van Mander bepaaldelijk zegt, dat GILLIS, in hoogen ouderdom, den 28. December, 1598, is overleden, mag men de geboorte dezer tweelingen wel tussehen 1520 en 1525 stellen. Hij schijnt een zoon van dienzelfden naam gehad te hebben, die in het *Gildeboek van St. Lucas*, te Antwerpen, in 1612, als „Meesters-zoone” ingeschreven staat. — In de Kunstgalerij, te Weenen, berust een portret van *Christophe Baumgartner*, waar op een blad papier te lezen staat: *Christofferus Baumgartner filius Sebaldi, aetatis 29. A^o. 1543.* — Zie mijne bedenkingen over dit portret, op MOSTART. (JAN) — Nog is daar van FRANS *Een zeer uitgebreid bergachtig Landschap, met eene menigte gebouwen en eene rivier; op den voorgrond de Engel, Hagar eene fontein aanwijzende, die uit de rots ontspringt; h. 1 vt. 1 dm., br. 1 vt. 4 dm.;* — en nog twee kleine *Ronde landschappjes; Gezicht op eene Stad, op een bergachtigen grond gelegen, die van een rivier doorsneden wordt, en, Eene Zeehaven bij maanlicht, waarbij visschers bezig zijn, hunne netten op den oever te trekken.* — Fiorillo zegt, dat de landschappen van FRANS zeer schoon zijn. — Van GILLIS wordt in den *Catalogus* der genoemde Galerij, als daar aan-

wezig, opgegeven: *Een Portret van een jongman, met laurieren gekroond, houdende in zijne rechterhand een papierrol; in het verschiep de overblijfsels van eenige antieke gebouwen, in een bergachtig landschap, met eene rivier; h. 2 vt. 2 dm., br. 1 vt. 10 dm., dat, mijns inziens, van JAN MOSTART — Zie aldaar. — zal moeten zijn. — In het Museum, te Antwerpen, is het volgende stuk, door GILLIS geschilderd: *In het midden van acht Portretten, waarvan er zeven in het zwart, met geplooid halskragen, en het achtste in misgewaad is gekleed, bevindt zich in een afzonderlijk lijstje, een schilderijtje voorstellende, waarop Christus aan het kruis, de II. Maagd, en, St. Jan geknield; de portretten zijn levensgroot. — Ik heb eene kleine schilderij met deuren — Triptikon — gezien, waarop als hoofdafereel zijn voorgesteld *De Vrouwen bij het ledige graf van Christus, met de twee Engelen; op de regtervleugel-deur, Jezus als Wijngaardener, en op de andere De Voetwassing; buiten op de deuren, op ieder, Een Titelblad van een boek geschilderd, als met ouwels er op genecht, en betrekking hebbende op de Rederijkerskamer De Nardus-bloem, te Goes; de hoofdschilderij is beteekend MOÏSIS MET REÏT 1555. Onder aan een epitaaf, waarop drie coupletten, elk van een zevenregel vers, waarvan de aanvangs-letteren van iederen regel te zamen den naam van Matthys van der Straeten uitmaken. Deze was een aanzienlijke Zeeuw, te Goes, in 1552, overleden, en welligt is door de gemelde Kamer, waarvan hij lid was, de genoemde schilderij in de groote kerk, aldaar, te zijner eere opgehangen. Bij den beeld-n-storm, in 1578, heeft de familie haar behouden terug ontvangen, en is zij altijd als een familiestuk bewaard gebleven, dat thans nog in bezit is van JONKFR. C. A. Rethaan Maearé, van Middelburg, doch thans, te Utrecht gevestigd, die in de rechte vrouwlijke lijn van gemelden Matthys van der Straeten afstamt. Dit stuk is bij de bezitters steeds als werk van GILLIS MOSTART bekend geweest. In dit geval, moet het van zijn eersten tijd zijn. Het heeft nog al herstel-lingen ondergaan, doch blijft, wegens de oudheid, altijd eene merkwaardige schilderij. — Ik bezit eene gravure door H. HONDIUS, naar eene schilderij van G. MOSTART, voorstellende *De landing van Paulus te Damaskus; de stoffagie is hier bijzaak, en het schijnt mij toe, dat deze schilderij tot hetzelfde werk van FRANS behoort als het lofengemelde Landschap met Hogar. — Nog bestaat er door denzelfden HONDIUS, naar HEM, *Johannes in de Woestijn. — Door GILLES GOLZIEUS, 12 stuks schoone *Nederlandsche Landschappen, met veel stoffagie, in 4°, welligt naar FRANS. — Door P. DE JODE, de Afbeelding van *Philips den Schoone, koning van Spanje, en verder hebben JAN en RAPHAËL SABELLE, als ook H. WIERTX, naar HEM gegraveerd. — FRANS MOSTART zou de prent *De II. Maagd op de wolken, door een Engel gekroond, naar ADO. CARACCI zelf hebben gegraveerd, in gr. 1°. Zie Nagler. — Het Portret van GILLIS MOSTART komt voor onder die met de verzen van *Lampsonius, door S. FRISUS sculp., H. Hondius exc., waarnaar dat in de 8°-uitgave van Van Mander is genomen.*********

MOSTART (JAN) wordt, bij Nagler en andere auteurs, als de meester van ALBERT SIMONSZ. afzonderlijk vermeld; doch deze JAN is de beroemde JAN MOSTART, van Haarlem, — Zie aldaar. — die bij Van Mander, in het levensberigt van ALBERT VAN OUWATER, wordt aangebaald; hij komt dus hier als een tweede kunstenaar van dien naam te vervullen.

MOSTART, (JAN) of wel, volgens Schrevelius, *Beschryving van Haarlem, Ibid.*, 1618, in 4°, bl. 363, JOHAN SINAPIUS, dat alsdan de geslachtsnaam zou zijn die in *Mostart* veranderd is. — Over zijn geboortjaar bestaat bij de meeste auteurs een groot verschil, zoodat *Dryan-Stanley* zelfs met verwondering vraagt, waarom *Immanuel* en *Palkena*, als de eenigste, zijn geboortjaar op 1471 stellen, daar

alle andere auteurs dit op 1499 hebben geboekt. — Het is waar, dat ik een legio van dusdanig loszinnig schrijven bij vele auteurs heb aangetroffen, die, of geene geschiedkundige kennis hebben gehad, ofslechts bij het ontmoeten van anachronismen wakker werden, als waardoor alleen de zaken op een althans mogelijk tijdperk zijn te stellen. *Immerzeel* heeft de Noot op *MOSTART* in de 8°-uitgave van *Van Mander* gevolgd, waar duidelijk staat: „Hy is geboren te *Haarlem* in den jare 1474, en dus ten minsten 81 jaren oud geworden.” — Dit komt goed met de geschiedenis overeen, omdat „hy — zoo als *Van Mander* zelf schrijft — niet alleen een kunstig meester, maar ook edelaartig van zeden, vriendelyk van omgang, fraai van leest, welsprekend, mild en beleefd was, werd by den adel des lands, ja by groot en klein hoog geacht, in waarde gehouden, ontzien en bemind, en geraakte als schilder in dienst van de *Landvoogdesse* vrouwe *Margareta*, zuster van den Hertog Philips de Eerste van dien naam, koning van *Spanje* en vader van den keyzer *Karel* den V. In dien dienst agtien jaren volhardende, en zich bevindende alomme, waar die Princesse haar hof hield, schilderde hy verseheidene stukken en portretteerde veel groote heereu en vrouwen, want by de gelykenisse zoo natuurljk trof, dat de uitgebeelde personen levendig en tegenwoordig schenen té zyn.” — Nu is het duidelijk, dat hier bedoeld wordt de Princesse *Margareta*, geboren 1480, verloofd aan *Karel VIII.* Koning van *Frankryk*, 1483, verstoten 1493, gehuwd met *Johannes*, zoon van *Ferdinandus* den Katholijke, 1497, die datzelfde jaar, in 19 jarigen ouderdom, stierf; hertrouwd met *Philihertus II.* Hertog van *Savoije*, in 1501, die in 1504 overleed; werd *Landvoogdes der Nederlanden* in 1507, en stierf in 1530, dus 50 jaren oud. Wanneer men nu aanneemt, dat hij volkomen toegerust en in zijnen tijd in bekwaamheden zóó schitterende was, gelijk *Van Mander* ons dit meldt, dan mag men hem minstens wel daarvoor den ouderdom van ongeveer vijf-en-twintig jaren toekennen; en daar er duidelijk vermeldt wordt, dat hij die prinses overal vergezeld, waar zij haar hof hield, zoo mag men hieruit afleiden, dat daarmede haar eerste zwerfend leven wordt bedoeld, hetgeen tot 1507 heeft aangehouden; hebbende zij van af dien tijd tot aan haren dood als *Landvoogdes* een vast verblijf in de *Nederlanden* gehad. Als hij dus in 1499 was geboren, zoo zou hij geen 18 jaren als hofschilder bij *Margareta* kunnen geweest zijn; aangenomen, op zijn twintigste jaar, dan was het nog maar 10 jaren, want zij stierf in 1530; bijgevolg vervalt 1499, en 1474 is dus meer natuurljk en aanneemlijk. Naar mijne meening, kan *Margareta*, toen zij in de *Nederlanden* was, en van *Vlissingen* met een talrijke vloot naar *Burgos* vertrok, in den jare 1497, (om naar haren bruidegom *Johannes* te stevenen, met wien zij reeds in 1495 was ondertrouwd) *MOSTART* reeds bij haar gevolg hebben aangesteld, om, als naar de gewoonte van dien tijd, haren hofschilder, en wel een *Nederlandschen*, bij zich te hebben, en het zou kunnen zijn, dat hij, toen drie-en-twintig jaren bereikt hebbende, in hare dienst trad. Hij heeft, na deze dienst te hebben verlaten, zijne kunst steeds te *Haarlem* uitgeoefend, alwaar hij, omstreeks 1555, is overleden. Dit komt ook geheel overeen met het verhaal van *Van Mander*, in het leven van *ALBERT VAN OUWATER*, dat „*ALBERT SIMONSZ.*, te *Haarlem* getuigt, waarachtig te wezen, dat hy nu (in den jare 1604) zestig jaren verleden, discipel was van den *Haarlemschen* *JAN MOSTART*, een man, toen oud omtrent 70 jaren; weshalve tusschen het geboortjaar van gemelde *MOSTART* tot nu toe, ongeveer 130 jaren zyn.” — Zeer weinig werken zijn er meer van hem bekend; trouwens *Van Mander* herigt ons, „dat in den grooten brand van *Haarlem* veele der werken van *MOSTART* verlooren zyn gegaan, want zyn huis, met al, wat er van hem in overig gebleven was, door de vlammen

verteerde." Van de stukken, welke *Van Mander* in zijn tijd nog kende, zijn er nog eenige aanwezig, als: het afbeeldsel van *Jacoba van Beijeren* en van *Frank van Borselen*, h. 0.61, br. 0.46 el Ned. op pancel, die in het *Museum te Antwerpen*, nu voor goed worden bewaard, waaraan deze twee, benevens nog een derde stuk van *JAN MOSTART*, zijn vermaakt, met de gansche Collectie der oud-Nederlandsche School, door *Florent, Ridder van Erlborn*, oud-burgemeester dier stad, en laatst gouverneur van en te *Utrecht*, in wiens bijzondere vriendschap ik, als Architect dier Provincie, eenige aangename jaren heb doorgebracht, en alzoo in de gelegenheid was, deze zeldzame Verzameling dagelijks te zien. Daar nu die bekende portretten, vooral door de gravuren van *JACOB FOLKEMA*, in 1753, tijdens deze stukken in het bezit waren van *Enschedé*, te *Haarlem*, een gezag van eetheid hebben verkregen, en zeker dezelfde zijn, die door *Van Mander* worden genoemd, en daarvoor doorgaan, zoo moet ik mijne bedenkingen, welke ik ook reeds op de Vraag betrekkelijk die afbeeldingen, in *De Navorscher* heb beantwoord, met eenige woorden hier inlassen. *JAN MOSTART* heeft deze beide personen niet naar het leven kunnen schilderen, want *Jacoba* stierf in 1436, en *Frank* in 1470, en onze schilder werd eerst in 1474 geboren. Zijn nu deze stukken door hem geschilderd naar het leven, — *Frank* is er als een jeugdig man voorgesteld — dan zijn het andere personen; zoo niet, dan heeft hij naar de originelen kopijen gemaakt, dat ook zijn kan; maar het blijft vreemd, dat beide deze afbeeldingen zoo zeer afwijken van de bekende geschilderde, die nog al voorkomen, als op 's *Rijks Museum*, te *Amsterdam*; en twee gelijke stellen daarvan, alhoewel van weinig kunstwaarde en bepaald kopijen, zijn op het kasteel *Zuilen*, te *Zuilen*, aanwezig, die door het adelijk geslacht *Tuyt van Scrooskerken*, uit *Zeeland* derwaarts zijn vervoerd, alwaar zelfs nog een levensgroot *Portret van Frank* aanwezig is, dat een gansch ander man voorstelt. Nog moet ik hier bijvoegen, wat Professor *De Laet*, de steller van den *Catalogus* van genoemd *Antwerpsch Museum* — in 1850, daarvan gemaakt — zegt, te weten, dat, waarschijnlijk, op de gemelde portretten, de wapens er later zijn bijgevoegd, eene opmerking, die reeds door mij vroeger gedaan was. De afbeeldingen, zoo als die van *Jacoba*, onder de Graven en Gravinnen van *Holland* voorkomende in de prenten, gevoegd in de geschiedenis, en, voornamelijk, in de groote borstbeelden, daarvan door *Pieter Scriverius* uitgegeven, zijn ook anders dan het gedahte portret, en stroken met die, op *Zuilen* bewaard, die echter mede in later tijd geschilderd zijn; zoo heeft dit Portret ook geen de minste overeenkomst met de afbeelding van *Jacoba*, zoo als die op het stadhuis te *Haarlem* voorkomt, en, met al de Graven en Gravinnen van *Holland* enz., wordt bewaard, zijnde de éénige echte oude overgebleven afbeeldingen, uit het *Carmeliten klooster*, aldaar, afkomstig. Zie *De Graven van Holland* enz. door *P. Langendijk*, *Haarlem* 1745, in 4°, I. deel, Voorberigt, en vooral *Van Wyn*, *Hist. Avondstonden*, II, bl. 116. Ik heb het bovenstaande in het midden gebracht, om dezo bedenkingen aan verder oordeel over te laten, in hoeverre zij gegrond zijn, al of niet, teneinde, langs dien weg, deze bij zoovele oveneens verkeerde en gezag verkregen hebbende historische onderwerpen, gelijk er in dit Werk voorkomen, voor de geschiedenis terecht te brengen, en voeg hierbij, dat de éénig zekere, naar de natuur vervaardigde afbeelding van *Jacoba*, bij mij bekend, is verloren gegaan, en waarnaar er welligt meer zijn vervaardigd, die missehien tot leiding voor die, door *MOSTART* geschilderd, hebben gediend. Zie hierover op *PRESTINIEN*. (*Jehan de*) — In de *Begijnen-kerk*, te *Antwerpen*, is even zulk een portret als het genoemde van *Van Erlborn* aanwezig. Nog moet ik hier bijvoegen, dat op het *Stedelijk-Archief*, te *Utrecht*, vier statuetten

in steen, verguld en gekleurd, en de gelijken, in hout, op het Stadhuis, te *Amsterdam* worden bewaard, waarbij *Jacoba* even zoo en in gelijk tooisel, als die op *Zuilen* en de algemeen bekende zijn, is afgebeeld. De eerstgenoemde zijn afkomstig uit de gesloopte Maria-kerk, te *Utrecht*, en hebben door mijne tusschenkomst, aldaar eene gewenschte plaats verkregen. Deze zijn, stellig, tijdens *Jacoba's* regering vervaardigd.— Verder is het derde stuk in het genoemde *Museum*, *Een tafereel, door gelichte, ter eere Gods, geschonken: Maria het Kind-Jezus dragende, staande in een zonneglans, door Engelen omringd, die in de lucht zweven*. In het ondergedeelte zijn twee jonge Vrouwen, en een Man, ten halven lijve, voorgesteld; een oud vrouwenhoofd en een van een bejaard man zijn geplaatst in de ruimte, die er tusschen de hoofdgroepen bestaat; op een ontrolde baan, om de vijf personen geslingerd, zijn onderscheiden bijbel-teksten geschreven, die aanduiden, dat de gelofte is gedaan door eene jonge moeder, waarschijnlijk, door den persoon, die in den linkerhoek is afgebeeld: JAM. NOVA. PROGENIES. CELO. DEMITTITUR. ALTO. Een gedeelte van het 14. vers. Cap. VII. van *Jesaja*: ECCE. VIRGO. CONCIPIET. ET. PARIET. FILIUM. IN. GREMIO. VIRGINIS. ERIT. SALUS. POPULI. ENZ. Dit stuk is h. 1.31, br. 1.08 El Ned., op paneel. Deze schilderij heeft voorheen behoord aan de kerk der *Recolletten*, te *Antwerpen*, en is vandaar verdwaald geraakt, totdat *Van Ertborn* haar, in 1826, bij een kuiper, in de *Nattestraat*, aldaar, heeft gekocht.— Door de ijverige nasporingen van den Oudheidkundige *Henrich Otte*, *Pastor in Fröhden*, vond ik in zijn *Handbuch der kirchlichen Kunst-Archéologie des deutschen Mittelalters*, *Leipzig*, 1854, in 8°, S. 214, nog eene schilderij vermeld van *JAN MOSTART*, zijnde een Altaarstuk, met deuren, waarin, op het hoofdtafereel, de *Aanbidding der Wijzen* wordt voorgesteld, en die thans in de Maria-kerk, te *Lubeck*, aanwezig is.— In de Kunst-galerij, te *Weenen*, is een Portret van *Christophe Baumgartner*, *patriciër van Neurenburg*, geschilderd in 1543, dat bij *Rathgeber* nu eens als van *GILLIS*, en dan weder als door *JAN MOSTART* te zijn geschilderd, is beschreven. *Piorillo* en anderen noemen daarvan *GILLIS* als den maker. Het is vreemd, en dus voor mij ook niet te beslissen, dat in den grooten *Catalogus* der *Weener-galerij*, door den kunstkundigen *C. de Mechel*, in 1784, uitgegeven, het genoemde Portret in het Register op *JAN* voorkomt, doch ter aangewezen plaats op den naam van *GILLIS* als maker er van vermeld staat. Wat is nu fout? Naar mijn oordeel, is het werk van *GILLIS*, omdat er nog een op naam van *GILLIS* wordt gevonden, zijnde een *Mansportret, met laurieren gekroond, houdende in de rechterhand eene papierrol*, dat onder de oudste kunststukken is geplaatst, en dus werk van *JAN* zal moeten zijn, hetgeen in het genoemde Register niet verbeterd is.— In het Koninklijk *Museum*, te *Berlijn*, heb ik, in 1851, twee fraaije stukken van onzen *JAN* gezien, als: *Maria voor een tapijten behangsel gezeten, houdende het Kind op haren schoot, dat in het Gebedenboek der Moeder bladert; in de lucht twee zwevende Engelen, die eene kroon boven het hoofd van Maria houden; h. 1 vt., br. 7 dm.*; — en, *Eene rust op de vlugt naar Egypte; in een uitgestrekt landschap met verder verschiet, zit Maria, onder een kastanjeboom, en biedt het Kind de borst; meer achterwaarts Joseph, op den ezel gezeten; h. 6, br. 5 dm.*— Er is mij geen portret van *JAN MOSTART* bekend, dat voor de geschiedenis van dit sieraad der XV. eeuw wel te bejammeren is, te meer daar het heeft bestaan, zooals *Van Mander* ons daarvan de beschrijving heeft nagelaten, als hij bij de opgave van des Schilders werken zegt: „voorts zyn eigen, door hem-zelven geschilderd, zeer natuurlyk en wel-gelykend portret, schier zyn laatste werk, waarin hy zich genoegzaam van vooren met gevouwen handen verbeeld heeft. Voor hem ligt een paternoster, en achter hem ziet men een natuurlyk landschap;

boven wordt *Christus*, als Rechter, op de wolken zittende, vertoond, en *MOSTART* maakt voor hem geknield liggende, terwijl aan de eene zijde de duivel uit een rol (schrift) hem beschuldigt, en aan de andere zijde een geknield liggende Engel voor hem bidt." — Zie over den naam *MOSTART*, op *MOSTART*. (FRANS en GILLIS)

MOSTAERT. (MICHEL) Ik heb, zegt de Heer *Alex. Pinchart*, bij Doctor *Stevens*, te *Antwerpen*, een lief klein gebeeldhouwd statuëtje van ivoor gezien, voorstellende de *II. Maagd*, afkomstig uit een godsdienstig vrouwengesticht, waarvan het wapen, op het voetstuk, mede van ivoor, is afgebeeld. In het binnenste der kroon, welke zij op het hoofd draagt, wordt de naam van den kunstenaar, benevens het jaartal 1671, gelezen. Zie *Messenger des Sciences*, etc. *Gand*, 1858, p. 99.

MOSYN. (MICHEL) Zie bij *Immerzeel* op *MOZYN*, (MICHEL) en *MASYN*. (M.) Deze auteur heeft van dien naam twee verschillende graveurs opgegeven, hoewel het slechts één persoon, MICHEL MOSYN, moet zijn. Bij de vreemde auteurs is hij, ook al verkeerdelijk, als *MOTZYN*, *MOSIN*, *MOSEYN*, geboekt. — Hij werd, omstreeks 1630, te *Amsterdam*, geboren. — Zijne graveerwerken, die weinig voorkomen, zijn bij de liefhebbers van prentkunst zeer gezocht. Ziehier de opgave zijner bekende prenten, als: *Het Drie-koningen-feest*, gelijk dat in *Holland* wordt gevierd, naar J. VAN DE VELDE, in f°. — *St. Pieter, Belijder*, in 4°.; *P. Mariette etc.* — *St. Thomas de Villeneuve, aalmoesen uitreikende*, in 4°.; *idem, idem.* — *Eene slapende Venus*; naar J. A. (?) BACKER, in f°.-oblong. — *Venus, op de wateren, door de Liefde vergezeld*; naar DENZELFDEN; in f°. idem. — *Ariadne zit verlaten op eene rots, op het eiland Naxos*; naar J. DE BACKER, in f°. idem. — *Een groep Saters en Bacchanten*; regts een Sater, die trossen druiven vasthoudt; naar C. HOLSTEYN; gr. in f°. idem. — *Eene Saters-familie, in een bosch*; naar DENZELFDEN; gr. in f°.; de voornaamste prent, van den graveur, naar de voornaamste schilderij van dezen schilder. Raar. — *Twee Nymfen, aan den kant eener rivier gezeten*, waarin zij zich willen baden; naar CORN. POELENBURG; kl. 8°.-oblong. — *Zes stuks Kinder-groepen*; naar G. VAN DEN EECKHOUT; in 8°. — *De vier Hoofdstoffen*, door groepen kinderen voorgesteld; naar C. HOLSTEYN; gr. in f°. , 4 stuks. — *De Vergodding van den Vice-admiraal Marten Harpertsz. Tromp*; daaronder een zeeslag, die aan R. NOOMS, genaamd ZEEMAN, wordt toegekend; onderaan, in den linkerhoek, het teeken z. m.; gr. in f°. — *Portret van J. Cats*; naar MOONIX; in f°. — *J. Cats*, door geniussen gedragen; naar A. VAN DER VENNE; in ovaal; Titelplaat voor zijn Werk, te *Amsterdam*, bij *Schippers*, 1654, in f°. — *Johannes Ever (Jan Evertsen Luit-Admiraal)*; naar H. VAN ALDE(WERELD); in f°. — *Philippus*, Prins van *Frankrijk*, te paard; gr. in f°. — *Jan van Galen*, vice-admiraal; in ovaal, naar H. VAN ALDE(WERELD); in f°. — *Dezelfde*; kniestuk, met historisch bijwerk, naar J. LIVENS; in f°. — *M. A. de Ruyter*; naar H. VAN ALDE(WERELD); in f°. Deze prent werd op de Kunstverkoop van *Verstolk van Soelen*, te *Amsterdam*, in 1847, met f 35 betaald. — *Dezelfde*; naar G. VAN DEN EECKHOUT; gr. in f°. — *Dezelfde*; naar KEMBRANDT; in f°. — *Cornelis Tromp*, Vice-admiraal; naar G. VAN DEN EECKHOUT; in f°. — *Jacob van Wassenaar*, Vice-admiraal; in f°. — *Jan en Cornelis de Witt*; naar H. VAN ALDE(WERELD); in f°. Zie *Nagler* en *Le Blanc*. — De portretten van *M. H. en C. Tromp*, *Jan Evertsen*, en *Jan van Galen* zijn pendanten.

MOUCHE (...) was een teekenaar en schilder van *Amsterdam*, zegt *Nagler*, van wien, naar het schijnt, geene levensberigten bekend zijn. In het kabinet-*Paignon-Dyonval*, was eene teekening met de pen, voorstellende *Een Schilder*,

met palet, op een ezel gezeten, die hem, als de Dwaasheid, naar den tempel der Verbeelding voert; achter hem een Schrijver, door figuren omgeven; onder aan staat: *Le triomphe du vengeur d'Homère*; h. 14, hr. 20 dm. Par. — Zou het niet de verkorte naam van één der MOUCHERON's kunnen zijn, die dit werk uit spot, als eene stekende *Vlieg*, op een zijner tijdgenooten maakte?

MOUCHERON. (FREDERIK DE) *Immerzeel* heeft een breedvoerig artikel over dien kunstenaar gegeven, waarin, tot mijne verwondering, gemeld wordt, dat F. (DE) MOUCHERON, in 1633, te *Edam* werd geboren, en, in 1686, te *Antwerpen*, overleden is. Bij geen gezaghebbend auteur vindt men dit gehoeft, maar wel, dat hij te *Emden*, in het genoemde jaar, geboren, en te *Amsterdam* overleden is; dat hij, na eenige jaren in *Frankrijk* te hebben vertoefd, naar *Antwerpen* kwam, om zijn fortuin te heproeven, doch zich, kort daarna, te *Amsterdam* vestigde, waar ook zijn zoon, ISAËC, in 1670, geboren werd. Dat DE MOUCHERON's wel uit *Antwerpen* herkomstig waren, en zich welligt vandaar naar *Emden* hebben begeven, is mij gebleken uit de lijst der door den Hertog van Alva ingedaagde en veroordeelde personen van *Antwerpen*, als waarop voorkomt: „*Pierre Moucheron* (enterré à la Hugnotte),” die naar *Emden* schijnt te zijn uitgeweken, en dus de vader van onzen FREDERIK zal zijn geweest. Zie *Archief voor kerkelijke Geschiedenis door Prof. Kist en Royaards*; *Leyden*, 1844, in 8°, IV., bl. 162. — Behalve de genoemde *Pierre Moucheron*, schijnen er destijds meer van dezen naam, die tot den gegoeden stand behoorden, de Spaansche geweldenarij te zijn ontvlugt: immers, *Balthazar Moucheron* was in *Zeeland* gevestigd, en een der voornaamste kooplieden van zijn tijd, zoo als ik lees in de *Inleiding tot de Oost-Indische Voyagien*: „Om het werck van de Oost-Indische vaert dan hy der handt te nemen, den Spanjaert en Portugesen soo veel te schouwen, als eenichsints mogelijk was, hebben eenige derselviger, waarvan de voornaemste waeren de Heeren *Jacob Valck*, thesaurier, ende *Christoffel Roelitus*, pensionaris der Heeren Staten van *Zeelandt*, nevens veel cooplyden, als den vermaerden veerszoekende Coopman *Balthazar Moucheron* enz.,” die alzoo het eerst wordt genoemd. Zie *Begin en Voortgangh van de Oost-Indische Compagnie* enz. *Gedrukt in den jare* 1646, 1. deel, en aldaar ook de *Eerste Reyse van Joris Spilbergen*, bl. 12, waar eene afbeelding voorkomt van *Anabon*, waarhij het wapen van den genoemden *Balthazar Moucheron* is geplaatst, hetgeen wel dat van dit geslacht en bij gevolg ook van onzen kunstenaar kan wezen, zijnde het schild *écartelé*; 1 en 4 *l'écu en bordure*, twee halve leliën parti, waartusschen een wassende halve maan; — 2 en 3 een *chevron*, waar rondom drie mispebloemen, (?) 2 en 1 geplaatst; de helm gewend; tothelmtteken, de wassende halve maan, uit het wapen. — Later werd mij door den oudheidkundigen Jonkh. C. A. *Rethaan Macaré*, te *Utrecht*, een extract uit de Genealogie van *De Moucheron*, betreklijk FREDERIK en ISAËC, medegedeeld, waaruit nader blijkt, dat onze kunstenaar tot het beroemde oude geslacht van *Pierre de Moucheron* behoorde, en hetwelk ik hier letterlijk volgen laat: „*Pierre de Moucheron*, zoon van *Jean de Moucheron*, Vrijheer van *Boulai*, *Mouchcron*, *Corbu* en *Limièrre*, gelegen in het land en voormalig Gouvernement van *Isle de France*, en van *Margaretha de Cononos*, werd geboren in *Normandië*, A^o. 1508; hij vestigde zich te *Middelburg*, en huwde aldaar, in 1534, met *Isabeau de Gerbier*, dochter van *Antoine de Gerbier*, mede geboren te *Middelburg*, 1518. Zij schijnen zich van *Middelburg* naar *Antwerpen* verplaatst te hebben, en stierven beiden aldaar, hij vóór 1567, (Zie de Lijst bij *Kist en Royaards*) zij in 1568; zij verwekten 18 kinderen, waaronder:

1.) *Pierre de Moucheron*, die behoorde tot het Gezantschap naar *Engeland*, in 1589, had vier vrouwen, bij de derde, Catharina Legillom,

2.) *Balthasar*, ook genaamd *Bernard de Moucheron*, voornaam koopman, te *Middelburg* en te *Veere*, mede-oprichter der O. I. Compagnie, van wien, onder anderen, afstammen, in *Engeland*, de *Hertogen van Dorset*, *graven van Middlessex* enz.

Balthasar de Moucheron, geb. te *Arnemuïden*, 1587, trouwde den 3. April, 1619, te *Amsterdam*, *Cornelia van Broekhoeve*, of van *Broekhoven*, en won bij haar zes kinderen, waaronder *FREDERIK DE MOUCHERON*, die volgt:

FREDERIK DE MOUCHERON (waarschijnlijk de Schilder) trouwde, te *Amsterdam*, 1659, met *Maria Joudreville*, en won bij haar elf kinderen, *Isaac*, *Catharina*, *Maria*, *Cornelia*, *Susanna*, *Catharina*, *Balthasar*, *Catharina*, *Isabella*, *Dirk* en *Elisabeth*, van welke alleen *ISAAC* en *Balthazar* tot den huwelijken staat zijn gekomen.

1.) *ISAAC* (ook waarschijnlijk schilder) trouwde te *Amsterdam*, 1713, *Annavaan Bockum*, van *Amsterdam*. Kinderen zijn niet vermeld.

2.) *Balthasar* trouwde te *Amsterdam*, 1701, met *Helena de Moulin*, van *Amsterdam*, en won bij haar zes kinderen, *Frederiek*, *Johan Balthasar*, *Maria Magdalena*, *Margaretha*, *Isabella*, en *Helena*, de *Moucheron*.

MOUCHERON. (ISAAC DE) Zie, over zijne vermoedelijke afkomst, op zijn vader, *FREDERIK DE MOUCHERON*, en ik voeg bij het berigt van *Immerzeel* nog, dat hij met de ets- en graveernaald vele zeer goede kunstwerken heeft gemaakt. Als zoodanig bezit ik een fraai Werk in 4°., met den titel: *Verscheyde schoone en vermaakelyke Gezigten van Heemstede, gelegen in de Provincie van Utrecht, door ISAAC MOUCHERON*; uitgegeven by de *Weduwe Visscher (Amsterdam)*. — Voorts *Eenige Landschappen, door G. ROUSSIN* geschilderd, en door HEM in 't koper gebracht; 10 stuks, in f^o. — Een stel van vier stuks *Zaalstukken, in het huis van den Heer D. B. Mezquita* enz. — *Tuingezigten, met gebouwen, en figuren*, in f^o., en *Idem, idem, idem*, in f^o. oblong. — *Gezigt te Amsterdam met de opyerigte Eluminatiën by de ontvangst der Moscovitische gezanten, in den jare 1697*, met eene menigte beelden; gr. f^o. — *Nagler* noemt nog *Een landschap met eene groote slak in het midden*, dat door *Basan* als een zeldzaam blad van dezen meester staat vermeld. — Er gaat een *Portret* van hem uit, in 4°. zwarte kunst; ten halven lijve, van voren en regts, staande onder een toog, in de rechterhand een even opgeslagen rol houdende; achter hem een tuin, met beeldwerk; zonder naam van schilder of graveur (A. VAN HALEN). Naar dit Portret, is dat, wat bij *Van Gool* en *Descamps* voorkomt, genoemd. — Zijn Portret was ook in de beroemde Kunstverzameling van *Johan van der Marck*, te *Leyden*, vercocht te *Amsterdam*, in 1773, onder Nr. 434 van den *Catalogus*: „*ISAAC DE MOUCHERON*. Denzelve ziet men verbeeld met eene teekening in de hand; zeer fraai geschilderd door J. M. QUINCHARD; li. 9 $\frac{1}{2}$., br. 8 $\frac{1}{4}$ duu.”

MOULIN. (...) Een Belgisch beeldhouwer, van wien ik vond aangeteekend, dat, bij de herstelling der Abdij van *Nivelles*, in *Brabant*, in 1776, een tabernakel van kristal, afkomstig uit de *St. Jacobs-kerk*, te *Nivelles*, daarin werd geplaatst, „ainsi que deux adorateurs, faits à Escaussines, par sieur MOULIN, sculpteur.” Zie *Message des Sciences etc. Gand*, 1858, p. 384.

MOUROT. (JEAN FRANÇOIS MICHEL) Als een vervolg op het Artikel van *Immerzeel*, moet ik er hier bijvoegen, dat hij zich te 's *Hertogenbosch* gevestigd, en daar eene Stendrukkerij opgericht heeft, teneinde zich langs dien weg een vast bestaan te verschaffen; doch zijne denkwijze was in die stad niet gewild, waardoor dit plan weêr spoedig in duigen viel, en hij den *Bosch* verliet, om zich

te $\frac{1}{2}$ *Gravenhage*, als teekenaar, te vestigen; later landde hij te *Amsterdam*, en eindelijk te *Utrecht* aan, waar hij, den 25. December, 1844, in het huwelijk trad met Mevrouw *A. van de Weijer*, die aldaar een prentenwinkel had, en schilderen teekenen behoeften verkoocht. Niet lang heeft deze eeltverbintenis geduurd, want reeds den 27. Junij, 1847, rukte de dood hem weg, zijnde hij den 30. daaraanvolgende op het R. K. kerkhof begraven, zonder kinderen te hebben nagelaten. Hij was bemind bij zijne kunstbroeders, zijnde, als een luchtig Franschman, goet hartig en opregt, maar die het hoofd van groote, doch onbekookte plannen, steeds vol had. Hij was een zeer geestig en vlug teekenaar, en werkte veel tot opluistering van Boekwerken. Ook schilderde hij heel wèl, doch langzaam; zeker, het beste, wat hij heeft gemaakt, is mijn Portret, zittende, met veel bijwerk, de bouw- en schilderkunst betreffende, welk een en ander zeer goed van behandeling is.

MOUWERYN. (...) In de *Thesauriers-rekeningen der Stad Haarlem*, blz. 154, vindt men het volgende aangeteekend: „No. 1428. MOUWERYN, de *Goutsmijt*, heeft het zegel voor de Stad gesneden of gegraveerd.” Zie over de Goudsmeden van dien tijd op HEYNRICZOEN, (PIETER) waar tevens de bron is opgegeven.

MOYAERT, of MOOJAERT. (NICOLAES) Dus heet hij, die bij *Immerveel* voor twee kunstenaars van dien naam is opgegeven, als: CHRISTIAAN LODEWYK, en NICOLAES MOJAERT, doch zijnde één-en-dezelfde persoon. Hij heeft gewoonlijk eene l, met eene c aan den stok gehecht, voor zijn monogram gebruikt, dat eenvoudig CLAAS wil zeggen: want op zijne etsen, in mijn bezit, en dus met zijn eigen hand, zie ik weêr duidelijk de c als hoofdletter, met een zeer lange l er door heen getrokken. De letters c. l. hebben bij de auteurs een tweeden persoon doen ontstaan, aan wien alleen graveer- en teekenaar wordt toegekend; zelfs heeft *Füssli* van die letters nog een CORNELIS, en *Basan* een CLAUDE MOYAERT gemaakt. — Op Portretten, zooals dat van LEONARDUS MARIUS, door TH. MATHAM gegraveerd, in *fo.*, staat duidelijk N. MOYAERT *pinx.*, en dit zou dus werk van NICOLAAS zijn. — Het is ook bekend, dat de platen, voorkomende in *De Ulyde Inkomste van Maria de Medicis, te Amsterdam*, enz. door CLAAS geteekend en door PIETER NOLPE gesneden zijn, allen met de letters c. l. boven vermeld, en MOYAERT beteekend. Zie over dit Werk op NOLPE. (PIETER) — Zijn schilderwerk komt weinig voor. In de Galerij, te *Dresden*, zag ik één stuk, *Silenus, op een bok gezeten, door oude en jonge Saters en Faunen van beiderlei kunne omgeven, waarvan er een hem druivensap in den mond drupt*, en waarbij nog meer figuren met den wijnoogst bezig zijn; in den achtergrond ruïnen en een landschap, waarin dansende en in boomen klimmende Saters; h. 1 vt. 5 dm., br. 2 vt. 6 dm. — Zijne geëtste bijbelsehe landschappen, 6 stuks, zijn in den trant van REMBRANDT behandeld, als: *Hagar wordt door Abraham weggezonden.* — *De Offerande van Izaak; de Engel verschijnt links.* — *Hetzelfde onderwerp, Abraham houdt den ram vast.* — *Tobias verlaat het ouderlijk huis.* — *Tobias vindt den visch.* — *Tobias keert naar zijne ouders terug;* h. 4 dm., br. 7 dm. Par. — *Nagler* vermeldt 15 stuks zijner etswerken.

MOYET. (C. en J.) De eerste is reeds, als een voorstander der Kunst, door *Immerzeel* vermeld; de tweede is zijn broeder, die het uitmuntende Kabinet van schilderijen, teekeningen en zeldzaamheden van hem erfde. De Heer Mr. J. MOYET heeft steeds met ijver deze Verzameling vermeerderd, en hem is het Vaderland er dank voor verschuldigd, dat de afteekening van den beroemden *Schuttersmaaltijd*, van B. VAN DER HELST, door het onvergeetlijk talent van H. W. COUWENBERG ondernomen en voltooid, ter dienste der gravure, door J. W. KAISER — Zie aldaar. — uitgevoerd, belangloos is afgestaan. — Kort daarop is deze vaderlandsche-kunst-

vriend, te *Amsterdam*, overleden, en zijne geheele Verzameling werd in April, 1859, in het *Huis met de Hoofden*, te *Amsterdam*, geveld. De gemelde teekening is voor f 1630 voor *Teylers-Genootschap*, te *Haarlem*, aangekocht.

MOZYN. (MICHEL) Zie bij *Immerzeel* aldaar, en bij mij op MOSYN. (MICHEL)

MOZZO D'ANVERSA. Zie LECKERBETJEN. (VINCENT)

MULDER. (*Mevrouw* CECILIA) Zie VINKELES. (CECILIA)

MULDER. (J.) Van dezen kunstenaar zag ik eene gravure naar JAN STEEN die vrij wèl behandeld was. Meer is mij noch van hem, noch van zijne werken voorgekomen. Naar de gravure te oordeelen, zou hij op het laatst der vorige, en in het begin dezer eeuw hebben gebloeid.

MULDER. (JOSEPH) *Immerzeel* zegt, dat dezo kunstenaar alleen Boekplaten heeft gesneden; ik voeg er bij, dat hij ook teekenaar was, blijkens het volgende Prentwerkje, bestaande uit 16 stuks Afbeeldingen, in 4°, en waarvan de titel luidt: *Venes de Gunterstein. Dedicées à Madame de Gunterstein et de Tienhoven; à Amsterdam, par Nicolas Visscher etc.; J. MULDER ad vivum del. et fecit.* Dit Werkje is in zijn soort fraai, en vooral wegens de afbeelding van zaken, de geschiedenis betreffende, belangrijk. Ik bezit eene menigte van dien aard, die zeer nuttig en doelmatig zijn, dewijl hier alle kuustvrijheden ter zijde werden gesteld, en de voorwerpen, zoo als ze in de daad waren, zijn teruggegeven.

MULHE, (JULIUS) een onvermeld kunstenaar, dien ik vond, dat in het midden der XVII. eeuw, waarschijnlijk, te *Amsterdam* bloeide. Op den Titel van het Werk: '*T vierde deel der wyse Jaer beschryver, of wonderlycke Genees- en Heelkonst, enz. door d' overledenen Heer J. C., te Amsterdam, by Cornelis Jansz. 1663, in 4°, ziet men, op de helft, eene zeer aardig en geestig geëtste en bijgegraveerde voorstelling van een ziekbed, waar een patient gelaten wordt, met veel figuren, en een laboratorium op den achtergrond; beteekend JULIUS MULHE fecit.*

MULLER. (CHRISTIAAN) Het Portret van *Joan Gott. Heinecius, Janss. Waesbergii excud.*, door hem vrij goed geschilderd, en door J. HOUTBRAKEN gegraveerd, in f^o, doet mij vermoeden, dat hij, hoewel misschien geen Nederlander geweest zijnde, eelster hier te lande de kunst beoefend heeft.

MULLER, (GERRIT) de bekende kunstliehebber, te *Amsterdam*, wiens uitmuntende Verzameling, na zijn overlijden, den 3. April, 1827, aldaar verkoekt is, wordt door *Nagler* onder de landschapschilders, die met eero moeten genoemd worden, vermeld. Ik heb hem, met zijne oude vrienden, dikwijls bezocht, maar nimmer gehoord, dat hij de kunst in die mate beoefend heeft.

MULLER (HERMAN) is bij *Immerzeel* vermeld. Ik ben van meening, dat hij een broeder van JAN, en een zoon van HARMAN JANSZON MULLER, — Zie aldaar. — geweest is. — *Nagler* vermeldt 30 stuks zijner gravuren, meest allen onderwerpen, uit de gewijde en ongewijde geschiedenis, waaronder eene *Allegorie op de aankomst der Aartshertogin Anna van Oostenrijk*, te *Antwerpen*, 1570, naar C. VAN DEN BROECK; HERM. MULIER fec., in f^o. Onder zijne Portretten zag ik een zeer fraai van *Cornelius Schoncvus, Goudanus, atat. 55, Anno 1596*, met zesregelig Latijnsch vers, in ovaal; HERMAN MULLER sculp., in 8°. Dit portret wordt door *Frederik Muller, Catalogus van Portretten*, Nr. 4810, zoo ik meen, bij vergissing, als dat van *Chr. Schoncvus* opgegeven.

MULLER, (HARMAN JANSZON) een houtgraveur, die, in het begin, of de eerste helft der XVI. eeuw, te *Amsterdam*, bloeide. Van zijn werk is mij eene zeer goede houtsnede voorgekomen, versierd met de Lijdensteekenen, waarbij een weenende Christus, in *Die Passie ons Heere Jhesu Christi, alsoo Nyeodemus ende die vier Evangelisten ons beschryven*; op de laatste blz.: Gedrukt tot Au-

sterdam, aen die oude side, in die Warmoestraet, by my HARMAN JANSZOOM MULLER, *Figuersnyder*, in den vergulden Passer, kl. 8°., zonder jaartal; met Gothische letters gedrukt. De houtsneden beslaan een vierde gedeelte van den druk, en bevatten 33 stuks. — De bij *Immerzeel* vermelde HARMAN MULLER zou wel tot zijn geslacht kunnen behooren, doch, naar de platen te oordeelen, is de hier beschreven HARMAN veel ouder, en, zeker, geen leerling van GOLTZIUS geweest. Welligt was hij de vader van HARMAN EN JAN, waarvoor de doopnamen zeer pleiten.

MULLER. (HENDRIK LEONARD) Deze voornaam kunstliefhebber, reeds bij *Immerzeel* vermeld, heeft nog van zijn schilderwerk doen zien op de Tentoonstelling, te Amsterdam, in 1840, onder Nr. 325 van den *Catalogus: Een Kluizenaar*, die de goedkeuring der kenners mogt wegdragen. Dit zal wel tot zijn laatste werk behooren, dewijl hij kort daarna overleden is.

MULLER, (J.) een onvermeld kunstenaar, van wien ik voor mij heb eene schilderij, geheel in de manier van DE HEUS geordonnanceerd, voorstellende *Een bergachtig, boomrijk Landschap*; op den voorgrond een heer, op een wit paard, in gesprek met een jager, waarbij eenige honden, verder eene gedooide ree, enz.; tussehen de heuvelen, eene dame te paard, en op den achtergrond, eene groote jagtbedrijvigheid, beteekend J. MULLER *pinx.*; h. 1 el 8 dm., br. 1 el 47 dm. Ned. Naar alles te oordeelen, behoort dit werk in ons land te huis, en zal in het begin der voorgaande eeuw, waarschijnlijk, door een liefhebber, vervaardigd zijn; het is bevallig geschilderd; vooral de beelden verhoogden den gunstigen blik op dit fraaije tafereel.

MULLER (JAC.) vond ik in de Archiven van het Geregte te Utrecht, namelijk, in het *Protocol van den Notaris Houtman*, als een Utrechtsch kunstenaar vermeld: „JAC. MULLER, constschilder, en *Elisabeth van Doorn*, syn huysvrouw, *Robert Muller* syn vader, en Carel van Doorn, Elisabeths vader,” enz. *Acte*, in genoemd *Protocol*, van 20 November, 1655.

MULLER (JAN) is zeer kort bij *Immerzeel* vermeld, hetgeen echter wel met wat meer omschrijving had mogen geschieden, teneinde de verdienste van dezen, in zijn tijd, alom met roem bekenden kunstgraveur wat algemeener bij ons bekend te doen worden. Ik zou kunnen aannemen, dat hij een broeder van JAN, en een zoon van HARMAN JANSZOOM MULLER — Zie aldaar. — is geweest. — *Immerzeel* heeft, teregt, zijn geboortetijd omtrent het jaar 1570 gesteld, doch dit niet stellig bepaald, zooals de vreemde auteurs zulks hebben gedaan, want onder het aantal gravuren van dien meester, in mijn bezit, is ook *De Schepping in zes dagen*, met den *Titel*, in rond formaat, in f^o., naar de teekeningen van HENDRIK GOLTZIUS; onder den *Titel*, een Latijnsch vers van *F. Eskiüs*, en met het *jaarmerk* 1589 beteekend. Deze prenten zijn zóó fraai gesneden, dat er bijna niet aan te denken valt, dat zij het werk van een jongeling van negentien jaren zouden zijn. Ik ben dus van oordeel, dat zijn geboortejaar vroeger moet worden gesteld, en, dat hij de kunst wel eerst bij COORNHERT zal hebben geleerd, want GOLTZIUS was maar twaalf jaren ouder dan MULLER, zoo men diens geboortejaar 1570 aanneemt; bovendien, *Van Mander*, die zoo lang te *Haarlem* heeft gewoond, die tijdgenoot en vriend van GOLTZIUS was, en in diens levensberigt zijne voornaamste discipelen opgeeft, zegt niets van JAN MULLER, dien hij echter zoo menigmaal als een beroemd plaatsnijder aanhaalt, en persoonlijk kende: dit alles geeft mij de overtuiging, dat hij geen leerling van GOLTZIUS was, te minder, omdat al zijne kunstwerken steeds rijzende zijn, en boven die van GOLTZIUS in stoutheid van behandeling gesteld worden. — *Brulliot* zegt, volgens de heerschende meening, dat hij, naar alle waarschijnlijkheid, een leerling van GOLTZIUS is geweest, en

bepaalt zijn bloeitijd tusſchen de jaarmerken 1589—1625, die op zijne prenten voorkomen. — *Bartsch* geeft een Catalogus zijner prenten, die de beſchrijving van 87 ſtuks bevat, en tot heden, (1832) zegt *Brulliot*, hebben wij nog geene andere gevonden. — *Rathgeber* zegt, dat hij een leerling van GOLTZIUS was, doch heeft dit uit *Baldinucci* geput, dus zonder gezag. — Van zijn graveerwerk, wordt zijn eigen Portret het hoogſte geſchat. — Hoe destijds door de hoogo Regering aanzienlijke belooningen voor de uitvoering van goed werk werden gegeven, kan uit het volgende besluit blijken: „Is Mr. JOHAN MULLER, plaetsnyder, tot *Amsterdam*, toegeleyt 100 gulden eens, voordat hy de Heeren Staten vereert heeft met het *Contrefeytsel van ſyne Ezeie, by hem in 't koper gesneden*, nae de teykeninge, by meester MICHEL VAN MIEREVELT, ſchilder tot *Delft*, naer het leven geteykent.” *Resolutie der Staten-Generaal*, 9 Junij, 1608, bij *Dodt, Archief*, V. deel.

MULLER. (J. F.) Van dezen teekenaar is mij de volgende prent voorgekomen: *Gezigt van het op strand jagen der Vlaardingervishoeker, door drie Engelsche kapers, by het dorp Scheveningen, op den 7. Januarij, 1781*; J. F. MULLER inv. et delin; A. FOKKE WILMS. sculp. — Het geheel heeft weinig kunstwaarde.

MULLER (O.) is reeds, zonder voornaam, als een bekwaam drijver in metaal, die eenige gedenkpenningen heeft vervaardigd, bij *Immerzeel* vermeld. — Ik kan er hier bijvoegen, dat men bij *Jan Vos* het volgende vindt: „*Den Eed. Gestr. Heer M. H. Tromp, L. Admiraal etc. op een zilveren penning*. Waarom doet MULLER *Tromp*, door kunst, in zilver leven? — Omdat hy d' yzer' eeuw door krygsdengd heeft verdreeven.” — Zie zijne *Gedichten, Amsterdam, 1726*, I, blz. 497. — De afbeelding er van staat bij *Van Loon, Nederl. Historie-penningen enz.*, II. blz. 374, Nr. 3, waar er bij gevoegd is: 10 Augustus, 1653, doelende op den dood van *Tromp*. Dit zou dus tot zijn eerst bekende werk kunnen behooren, want het laatste wordt gezegd, van 1688 te zijn. — *Zeventien stuks Gedenkpenningen*, door hem vervaardigd, vindt men beſchreven in de *tweede Serie* van het III. deel (p. 52—62) der *Revue de la Numismatique Belge*. Als eene bijzonderheid staat daarbij aangeteekend, dat de opschriften van al de Medaljes, door MULLER graveerd, in plat-Hollandsche verzen — waarschijnlijk van eigen maaksel — vervat zijn, eene bijzonderheid, die zoo uitsluitend bij geen andere Medaljeurs voorkomt. — Zie verder *Dr. Wap, Astrea, 1854*, blz. 65.

MUNCK (C. H. D.) wordt in de Kunstverzameling van *Ploos van Amstel, Amsterdam, 1800*, onder de Nederlandsche kunstenaars opgegeven, bl. 30, Nr. 56 van den *Catalogus*: „Een capitaale ordonnantie, verbeeldende *Een aanval van krijgslieden op eenige legerwagens, over een brug rijdende; in de rivier ziet men zweemmende paarden en lieden*; meesterlijk met de pen en dun met ſapverwen, door C. H. D. MUNCK, 1645,” welke teekening aldaar met f 50 werd betaald. — De bij *Nagler* genoemde JOHANNES MUNCK is blijkbaar dezelfde persoon, dewijl hij de gemelde teekening als diens werk vermeldt.

MUNNIKS (HENDRIK) vond ik in het *St. Lucasgild, te Utrecht*, op het jaar 1627, als kunstschilder, ingeschreven. — Volgens *Nagler*, was hij nog in 1638 werkzaam, als hebbende omstreeks dien tijd *Een aandachtig Manshoofd* geschilderd.

MUNNICKHUYSEN. (JOHAN VAN) Slechts een paar ſlaauwe regels zijn ons door *Immerzeel* over dezen voortredijken kunstenaar en zijne werken meêgedeeled. Het is echter voor de geschiedenis der Nederlandsche graveerkunst noodig, te weten, welke waarde in het buitenland aan de werken van dezen meester wordt gehecht. Hij was, zeker, een der voornaamste portretgraveurs, die in zijne eeuw bekend waren. Is J. HOUBRAGEN in dat vak de roem van zijn tijd geworden, en noeh vóór, noeh na hem door iemand van gelijke verdienste, wat het menschenhoofd betreft, ooit

overtroffen, MUNNICKHUYSEN heeft hem niet tot leiddraad kunnen nemen, maar was zijn voorganger, en, al heeft hij het niet tot de volmaaktheid van HOUBRAKEN gebragt, zoo wint hij het echter verre door 't kunstgevoel, hetwelk hij met ziju burin, in de harmonie der kleuren, duidelijk zichtbaar, wist uit te drukken, even als zich daardoor de beroemde Fransche graveur JEAN GEORGE WILLE een onsterflijken naam verworven heeft; men zie slechts zijn *Concert de Famille*, naar G. SCHALKEN; terwijl men deze kunst, reeds eene eeuw vroeger, zal terugvinden in het *Portret van Hendrick Dirksen Spiegel, Burgemeester van Amsterdam*, een meesterstuk van graveerkunst, door onze MUNNICKHUYSEN, in 1685, gesneden in f^o., naar de schilderij van M. LIMBURG. — Nog gaan de volgende gravuren van hem uit, als: de Portretten van *Franciscus Burman, Theol. Prof.*, naar C. MAES; — *De Admiraal Cornelis Tromp*, naar D. VAN DER PLAS; in f^o. — *Anna Maria Schurman*, naar DENZELFDEN; in 4°.; — *Abraham Jan Ouffeler*, idem, idem, in 8°.; — *Hendrik van der Graft*, in f^o.; — *Pieter van Staveren, van Amsterdam*, naar W. VAN MIERIS, dat in helderheid en tevens in kracht uitmunt, en tweemaal door hem gesneden is, in f^o.; — *Daniel Gravius, Pastor te Middelburg*, naar BLYHOOF; 1685; — *Petrus Zurendonck*, naar D. VAN DER PLAS; in f^o.; — *Abraham Heyseus*, naar A. STEGH; in f^o.; — *Gysb. Voetius*, naar MAES; in gr. f^o.; — *G. Brandt, de Jonge*, naar MUSSCHER; 1685, in 4°.; — *F. Episcopus*, ovaal, kl. 4°.; — *J. van Neercassel*, in f^o. enz. — Hij heeft ook in zwarte kunst gewerkt, zooals blijkt uit den *Catalogus der Kunstverkoop van Moyet, te Amsterdam*, in 1859, waaronder Nr. 434, drie stuks voorkomen, doch slechts twee van hem, namelijk, het *Portret van Jacobus II.* en nog een ander.

MUNTENDAM. (...) Van dezen landschapschilder zijn mij slecht voorgekomen twee schilderijen, in de nalatenschap van GERARD HOET, *den Jonge*, verkocht te 's Gravenhage, 25 Augustus, 1760, onder Nr. 166 van den *Catalogus: Twee Landschapjes, met beestjes*, door MUNTENDAM; h. 15, br. 19 dm., en met f 30 betaald.

MUNTINCK. (GERARD) Deze kunstgraveur is door *Immerzeel* genoemd. Ik moet er hier bijvoegen, wat *Brulliot* zegt, namelijk, dat zijn monogram G. M. door *Christ* aan een voornaam graveur, te *Bremen*, omstreeks 1629, wordt toegekend, doch dat *Füssli* berigt, dat dit monogram GERARD MUNTINCK, van *Groningen*, beteekent, die, in 1626, te *Bremen*, voor het depôt van *Wessel* gewerkt moet hebben, en dat hij, nog in 1660, te *Londen* was.

MUNTZ (J. H.) was een zeer bekwaam teekenaar, die, in de eerste helft der XVIII. eeuw bloeide. Van hem kwamen teekeningen van landschappen en boschgezigten, fiks met O. I. inkt geteekend, voor op de Verkoop van nagelaten kunst van *Ploos van Amstel*, in 1800, te *Amsterdam*, gehouden; bl. 315 van den *Catalogus der Teekeningen*: „Een omslag, waarin zijn liggende 34 stuks Teekeningen, met roet en de pen, verbeeldende *Hebreeuwsche en Egyptische urne's, vazen en kruiken* enz., met eene naauwkeurige afbeelding van hunne proportionele lijnen, en beschrijving door J. H. MUNTZ;” en op blz. 316: „Een omslag, waarin 65 stuks Teekeningen van *Kerken, Abdijen, Lusthoven, Tempelsieraden, prachtige Gebouwen, meetkundige Grondberekeningen* enz., met de pen en sapverwen geteekend, en meetkundig uitgevoerd, door J. H. MUNTZ.” — Op eene Idem van *J. de Bosch, Ibid.*, 1785, waren, onder Nr. 508 van den *Catalogus, Twee Boschgezigten*, met O. I. inkt. — Op eene Idem van *J. Stinstra, Ibid.*, 1823, bl. 20, van den *Catalogus, Twee stuks Landschappen*, met sapverwen, en een *Italiaansch Landschap*, met O. I. inkt; — en, op eene Idem van *Barchman Wuytiers, te Utrecht*, in 1792, gehouden, bl. 40 van den *Catalogus, Twee stuks fraaije Land-en Watergezigten*, die zeer werden geroemd, en bij den naam het jaartal 1760 voeren.

MUSCULES, of MUSCULUS, (F. W.) een voornaam kunstgraveur, van wien niet wordt opgegeven, waar hij te huis behoort; intusschen is als zeker bekend, dat zijne meeste prenten bij *Fouquet*, te *Amsterdam*, zijn uitgegeven, hetgeen alzoo in de tweede helft der XVII. eeuw heeft plaats gehad.—Zijne prenten naar *JAN WYNANDS*, landschappen met jagers enz. voorstellende, zijn goed gegraveerd en met de etsnaald bewerkt. Hij heeft er ook eenige naar *TENIERS* en *OSTADE* gemaakt.—*Brulliot* zegt, dat hij alleen weet, dat hij mede in *Engeland* heeft gewerkt, en noemt ook de werken naar genoemde meesters; verder voegt hij er bij, dat hij ook eenige prenten naar Engelsch werk heeft gegraveerd.

MUSEUM, te *Amsterdam*. (Het *RISKS*.) De hoofdzaak dezer vorstlijke Verzameling is door *Immerzeel* beschreven. Ik kan er bijvoegen, dat „de zoogenaamde moderne schilderijen, in 1838, naar het *Paviljoen-Welgelegen*, te *Haarlem*, zijn overgebracht, eerst die der toen levende meesters, en later, in 1848, (om die Verzameling te vermeerderen, dewijl het Rijk niet of weinig aankocht) ook eenige van andere, kortelings overledenen, welke men moderne noemde,” waardoor die stukken in den *Catalogus* van dien tijd komen te vervallen. — Verder moet ik vermelden, dat door den Raad van Bestuur van dit Museum, de Heeren *P. E. H. Pretorius*, Voorzitter, *J. de Vos JBz*, *P. L. Duboucq*, en *N. Pieneman*, Secretaris, werd besloten, om een nieuwen *Catalogus* er van tot stand te brengen, en wel op een gedaan voorstel van genoemd Lid *Duboucq*, in voege, zooals die in 1858, bij *Buffa en Zoon*, te *Amsterdam*, versehene is. Deze moeilijke arbeid werd door het laatstgemelde lid met ijver en zorg volbragt, en bij de bronnen, die voor de historische toelichting in het Museum-zelf voorhanden waren, werden nog andere besehiden, bij hem bekend, aan het werk van elken meester toegevoegd. Voorts zijn de Monogrammen of Naamteekeningen, zooals die op de schilderijen voorkomen, getrouw in den *Catalogus* wedergegeven. De Heer *Duboucq* was overtuigd, dat die arbeid, hoewel van beperkten omvang, voor wat de geschiedenis betreft, te groote zwarigheden met zich voerde, om volkomen daarin te voorzien, en heeft hierom, in de Inleiding tot dien *Catalogus*, het publiek verzoekt, om alle verdere toelichtingen of verbeteringen, die aan dit werk kunnen worden toegebracht, aan het Museum kenbaar te willen maken, teneinde, bij een herdruk, daarvan een dankbaar gebruik te kunnen maken.

MUSEUM, te *Antwerpen*, (HET) is door *Immerzeel* vermeld, die ook het vorstlijk geschenk door den Ridder *VAN ERTBORN*, namelijk, zijn Kabinet van zeer oude Schilderijen, bij testament aan de Stad *Antwerpen* vermaakt, gedenkt. — In 1849, is, op last van den Raad van Bestuur der Academie, aldaar, een nieuwe *Catalogus* van dit Museum, door professor *Johan Alf. de Laet*, te *Gent*, vervaardigd, die door het genoemde Bestuur goedgekeurd en in de Fransche taal in druk versehene is. In hoeverre daarin alles met de geschiedenis strookte, valt moeilijk te bepalen; doch dit is zeker, dat men spoedig heeft ingezien, dat, bij den tegenwoordigen ijver in het opsporen van oorspronkelijke besehiden tot toelichting der geschiedenis, die *Catalogus* veel te wenschen overliet. Dientengevolge, hebben eenige geleterde Heeren, als *Theod. van Lerius*, *Pierre Génard*, *Léon de Burbure*, *Moons van der Straelen*, en *P. Wisscher*, op nieuw hunne historische nasporingen aan de geschiedenis der kunstenaars, in den *Catalogus* voorkomende, dienstbaar gemaakt, waardoor eene aanzienlijke uitbreiding aan dit Werk werd gegeven, en reeds in 1857, eene *deuxième édition* van dien *Catalogus* versehene. Ik kan niet nalaten, voor zoover mijne bevoegdheid strekt, hier de verklaring af te leggen, dat deze *Catalogus* mij voorkomt, de eerste te wezen, die tevens als een historisch handboek voor de daar aanwezige kunstwerken, en voor

de levensberigten dier kunstenaars, strekt, en tot een model voor alle nog te drukken of te herdrukken Catalogussen van openbare Kunstverzamelingen dienen kan. — Bij *Immerzeel*, als ook in den *Catalogus* van *De Laet*, wordt VAN ERTBORN genaamd, de *Ridder* VAN ERTBORN, en *Chevalier* FLORENT VAN ERTBORN; dit is voor de geschiedenis niet goed uitgedrukt: — Zie daarover op ERTBORN. (FLORENTIUS JOSEPHUS, *Ridder* VAN) — want zijn titel van adeldom is niet ontstaan door eenige Ridderorde, zoo als die van *Malta*, van de *Gouden Spoor*, van het *Legioen van Eer*, van den *Nederlandschen Leeuw*, en van eene voormalige *Zwitserische decoratie*, waarvan mij de naam is ontgaan, met welke allen hij versierd was, en welke ik allen bij hem heb gezien. — Nog moet ik hier eene opmerking maken aangaande het *Portret* van *Jan Frobenius*, (Nr. 67 van den *Catalogus* van 1849): dit *Portret* behoort onder de ware afbeeldingen van DESIDERIUS ERASMUS. — Zie bij mij aldaar. — Deze dwaling is in den *Catalogus* van 1857, Nr. 86, weder begaan.

MUSSCHER. (MICHEL VAN) Bij het Artikel, door *Immerzeel*, over dezen vernaamden portret- en gezelschapsschilder gegeven, moet ik nog voegen, dat hij ook de graveerkunst met goed gevolg beoefend heeft, hetgeen, onder anderen, blijkt uit zijn *eigen Portret*, door HEM in zwarte kunst vervaardigd, ten halven lijve, regts, met palet en schilderstok in de linkerhand, in randwerk; aan de eene zijde, de Dood met zijne zeis, en aan de andere het Leven, een Engel, met zeepbellen; met vierregelig Hollandsch vers; beteekend M. VAN MUSSCHER *fecit*, A^o. 1685, in 9°., zijnde hij op veertigjarigen leeftijd voorgesteld. — *Een bejaard Manshoofd*, met *knevels*, drie-vierde regts gewend, met callot op, en daar weder schijn een fluweelen muts, met witten omslag, op, in den trant als de bekende advocaat van JAN STEEN; — *Een idem* — hetgeen voor dat van den dichter *Vondel*, in jeugdigen leeftijd, wordt gehouden, — met callot op, liggende kraag, met afhange koordejes enz.; de figuur van voren te zien; beiden niet beteekend; h. 128, br. 102 str. Ned.; heeft geen marge. — In het *Koninklijk Kabinet*, te 's *Gravenhage*, berust zijn *geschilderd Portret*, met *zijne vrouw en zijn zoon*; beteekend M. V. MUSSCHER *pinxit* A^o. 1681, in *Amsterdam*. — Op de Tentoonstelling, te *Manchester*, in 1857, was ook zijn *Portret*, en dat van *zijne vrouw*, in *zijne schilderkamer*, behoorende aan Sir *Humphrey de Trafford*. — *Een Idem*, dijstuk, met halskraag en hoed, JAN STOLKER *sculp.*, zwarte kunst, naar J. VAN RAVESTEYN *pinx.* — Nog komt een *Idem* in het *Museum Florentinum* voor.

MUYDEN. (C. C. VAN) Ik bezit eenige met de pen geteekende figuren, geheel als met de etsnaald in het koper bewerkt, zijnde, zeker, de bedoeling geweest, ze als etsdrukken te doen voorkomen, dewijl ze met een koperen plaat door de drukpers zijn gehaald. Een daarvan stelt een antiek beeld voor, *Alexander in ludo in hortis Burghesianis*, gekopieërd uit het bekende Plaatwerk van FRANCISCUS PERRIER, Nr. 39, en is bij de behandeling vrij wel gevolgd, doch de teekening laat veel te wenschen over; beteekend C. C. VAN MUYDEN *d.* 8 April 1749. — Meer is mij van dezen teekenaar niet bekend. — Zie over het genoemde Werk op DALEN, (CORNELIS VAN) *den Oude en den Jonge*.

MUYKEN, of MUYKENS. (J. B.) Bij *Heller (L.)* vond ik dezen plaat-etscher vermeld, als geboren in de *Nederlanden*, omstreeks 1606; hij noemt de volgende door hem vervaardigde werken: *Abraham buigt voor de drie Engelen*. — *Eene knielende Magdalena in een grot*, — en, *Venus en Amor, slapende in een grot, waarbij een Sater*, 1637.

MUYS. (J.) Zie bij *Immerzeel* op MAYS (J.), dat MUYS moet zijn.

MUYS, of MUIS. (ROBERT) Deze bekwame kunstgraveur is bij *Immerzeel* ver-

meld, die echter den tijd van zijn overlijden niet opgeeft, in zijne geboorteplaats, *Rotterdam*, den 19. December, 1825, in den hoogen ouderdom van 83 jaren, overgefallen. — Hij was een zoon van WILLEM, en broeder van NICOLAAS, welligt ook van CORNELIS MUYS, en, tot het einde zijns levens toe, steeds werkzaam. — De vermelding, dat zijne graveerwerken, die uit figuren bestaan, niet alle fraai zijn, begrijp ik niet regt, want in zijn eersten tijd, en reeds op zijn 19. jaar, in 1761, (*Nagler* zegt, bij vergissing, 1751) heeft hij *Een Zeegezicht* gesneden naar w. VAN DE VELDE, in f^o., met het onderschrift: *Le salut du vaisseau*, dat onder de goede graveerwerken kan worden gesteld, en vrij wat beter is dan zijne portretten. Wanneer ik nu daarmee vier *Gezigten op de stad Dordrecht*, naar de teekeningen van JAN ARENDS, door hem, in 1766—68, in groot formaat, gegraveerd, en bij *Blussé* uitgegeven, (die ver van goed te zijn) vergelijk, dan houd ik het er voor, dat de eerstgemelde tot zijn studiewerk behooren, en onder het oog en met de hand zijns meesters vervaardigd zijn. — Ik bezit ook van hem *Een Jongeling, die, met een geopend ei in de handen*, vrolijk naar den aanschouwer ziet, in kl. 4°., naar G. SCHALKEN pinx. R. MUYS sculp. 1765; hard, en zonder de kunst magtig te zijn, gesneden. — Hij heeft ook ordonnantiën voor eenige prenten gemaakt, en tevens gegraveerd, als: den *Titel* voor het Werk *Natuurlijke Historie voor kinderen* enz., waarop kindertjes zich vermaken. — Verder het *Portret* van GASPER NETSCHER, en van zijne vrouw, *Maria Godin*, naar NETSCHER. — *Louis Marie van Welderen*, in 4°. enz.

MUYS, of MUIS (WILLEM) werd, in 1712, te *Schiedam*, geboren, en is te *Rotterdam*, waar hij zich gevestigd had, in 1763, overleden. Hij was zeer bekwaam in het vervaardigen van historïele onderwerpen, die gewoonlijk van grooten omvang waren, en voor zaalstukken dienden, alsmedo in het maken van portretten. — Hij heeft eenigo uitvoerige Kabinetstukjes geschilderd, waarvan de onderwerpen in den trant van de VAN MIERISSEN en VAN PIETER VAN DER WERF genomen zijn. — NICOLAAS, ROBERT, ook welligt CORNELIS MUYS, allen bij *Immerzeel* vermeld, waren zijne zonen.

MYER. (M. D.) In de Kunstnalenenschap van Mr. H. Bosch, to 's Gravenhage, verkocht, 24 September, 1760, was, onder No. 7 van den *Catalogus, Koninkrijk-op-Zee, vol figuren*, door M. D. MYER. Dit is het eenige, wat mij van hem is bekend.

MYIN. (MARIA JACOBA) Deze landschap- en dieren-schilderes is reeds, meteen enkel woord, op het Artikel H. A. MYIN, — die hetzelfde vak heeft beoefend — bij *Immerzeel* vermeld, en ik zou dit voor voldoende achten, zoo ik niet een berigt omtrent haar bij *Bryan-Stanley* vond aangeteekend, op BAESTEN, (MARIA) wier geboortenaam *Ommeganck* was, en die landschappen met vee schilderde. Zij was, in 1784, lid der Antwerpsche Akademie. — Hoe nu de zuster van den laatstgenoemde en de vrouw van MYIN aan den naam van BAESTEN kwam, is mij niet gebleken, en dit wordt ook door *Stanley* niet gezegd. — Toen *Immerzeel*, in 1842, schreef, was zij nog de werkende echtgenoot van MYIN; is deze nu haar tweede geweest, of is sedert dien tijd BAESTEN haar tweede man geworden? Ik stel op dat Artikel BAESTEN weinig vertrouwen, te inlander, omdat *Stanley Immerzeel's* Werk gebruikt heeft. Is nu het *Portret* van MARIA BAESTEN, geboren *Ommeganck*, in het Werk van J. J. ECKHOUD voorkomende, dat van eeno andero *Maria*?

MYLING, of MEYLING. (H. L.) *Immerzeel* zegt, dat hem allo bijzonderheden omtrent dezen graveur ten eenemale ontbreken. Ik kan er hier alleen bijvoegen, dat hij in de laatste helft der XVIII. eeuw heeft gebloeid. Zijn graveerwerk is met zorg behandeld en mag fraai genoemd worden, zoo als dit tot versiering van Boekwerken voorkomt. — Voorts is mij ook gebleken, dat hij een goed

teekenaar was, uit een 8°-prent, voorstellende een *Gezigt op Porto Grande, te St. Vincent*, door HEM *delin.* en door J. DE JONGH *sculp.* — Hij was, waarschijnlijk, een zoon van J. MYLING, die hetzelfde vak beoefende. — Zie aldaar. —

MYLING, of MEYLING. (J.) Dezen graveur heb ik nergens vermeld gevonden. Hij heeft in het midden der XVIII. eeuw gebloeid, en is, waarschijnlijk, de vader geweest van H. L. MYLING, — Zie aldaar. — die hetzelfde kunstvak beoefende. — Ik bezit, door hem gegraveerd, *Amsterdam van de buiten-Amstel af te zien, zoo als het zich vertoonde in den jaare 1650, den 29 July*; J. VERSTEGEN *delin.*, „naar eene originele teekening van dien tyd; daaronder staat J. MEYLING *sculp.* in f^o.; — als ook nog *Afbeelding van den Gouden Kop, aan den Heer C. de Witt vereerd*; A. SCHOUMAN *del.* beteekend, waarschijnlijk, door hem-zelfen J. MYLING *sculp.* Uit een en ander blijkt, dat hij deze kunst slechts tot eene middelmatige hoogte heeft gebragt.

MYN (ANDREAS VAN DER) was, volgens *Bryan*, een Nederlandsch graveur, die zich eenigen tijd te *Londen* vestigde. Van hem gaat in gravure uit het *Portret* van *Richard Leveridge*. Hij kan wel een der acht kinderen van HERMAN VAN DER MYN geweest zijn; ten minste *Nagler* zegt, dat hij HERMAN's zoon was, die, in 1714, te *Amsterdam*, werd geboren; dat hij ook portretten schilderde, en in zwarte kunst graveerde; hij noemt *The Miser*, een ouden woekeraar, die geld telt, naar G. VAN DER MYN, in kl. f^o.

MYN (AGATHA VAN DER) was eene zuster van HERMAN VAN DER MYN, die, volgens een berigt van Lord *Oxford* (*Walpole*), met hem naar *Engeland* overstak, en vruchten, bloemen en dood wild schilderde. — Zie *Bryan*. — Haar werk is bij ons niet hekend; zij zal wel met hare familie in *Engeland* gebleven, en daar ook overleden zijn. — Hare kunst wordt in den hoogdravenden *Parnas van Willem van Swaanenburg* enz., *Amsterdam*, 1724, in 4°, op blz. 119, met niet weinig ophef bezongen, onder den titel van „*Mei-zang op den 18. verjaardag van de Kunst- en Bloemsehelderesse AGATHA VAN DER MYN*,” waarin, onder andere loftuitingen, voorkomt: „O zoete Toveres, Godin der schilderbloemen, — Sprak hy, ik moet uw kunst ver hoven Flora roemen. — 'k Verlaat myn eigen vrouw, en geef aan u myn hart; — Een hart, helaas! te diep in uw penseel verwart.”

MYN. (FRANCIS VAN DER) Bij het Artikel, over dezen kunstenaar, reeds door *Immerzeel* gegeven, voeg ik nog, dat zijn *Portret*, onder Nr. 435 van den *Catalogus* der rijke Kunstnaalenschap van *Johan van der Marck*, te *Leyden*, verkocht te *Amsterdam*, in 1773, voorkomt: „Dit portret is zeer fraai, uitvoerig door HEM zelf geschilderd, op paneel, h. 14¹/₂, br. 10 dm.”

MYN. (GEORGE VAN DER) Bij het Artikel over dezen historic- en portretschilder, door *Immerzeel* gegeven, voeg ik, dat zijne *Afbeelding*, levensgroot, door F. v. D. MYN geschilderd, en een *Idem* op grijs papier, met zwart en wit krijt geteekend, zijn in mijn bezit, en er, voor zoo ver mij bekend, geen *Portret* van hem in prent uitgaat.

MYN (HERMAN VAN DER) werd reeds door *Immerzeel* vermeld; ik voeg er bij, dat hij gehuwd was met *Susanna Bloemendaal*, zoo als mij gebleken is uit een eerevers, op haren verjaardag gemaakt door den beruchten poëet en schilder *Willem van Swaanenburg*; zie zijn *Parnas* enz., *Amsterdam*, 1724, in 4°, bl. 123. Zij was moeder en weduwe van acht kinderen, waarvan zes zonen, en eene dochter, AGATHA — Zie aldaar. — de kunst beoefend hebben. — Hij heeft ook in zwarte kunst gegraveerd, als, naar zijne eigen schilderij, *Een oude woekeraar, die geld telt*, half figuur. *From ampl Bays the Miser* etc. in f^o. Zie *Nagler*, die ditzelfde onderwerp door zijn zoon ANDREAS gegraveerd, ook noemt. — Zijn *Portret* komt voor bij *Descamps*.

MYN (N. VAN DER) was, waarschijnlijk, een zoon van HERMAN VAN DER MYN, en wordt door *J. Campo Weyerman*, IV, blz. 353, opgegeven als een bloem- en portretschilder, die, in 1716, een der bofschilders was van den Keurvorst Johan Wilhelm, te *Dusseldorp*, en dat hij, na diens overlijden, zich te *Antwerpen* vestigde. In die stad heeft de gemelde auteur van zijne werken gezien *Twee levensgrootte Portretten*, zijnde *Een Antwerpsche Lakenkooper en zijne Huisvrouw, die hem een druiventros aanbiedt* enz. Hij zegt daarvan, op zijne gewone ironische wijze, dat: „beide konterfytzels waren lieflyk gekoloreerd, doch de vleeschkoleur munte te veel op rype persikken, welk koloriet hem was by gebleven van zyn voorige beroep, het schilderen van fruyten.” Ook *de Portretten van den kunst schilder NOREMANS, benevens zijne vrouw*, in het klein, die hem minder voldeden, vooral de „schaduw-partyen, die met beenzwart waren gediept;” als nog een *bloem- en fruitstuk*, „dat vrolyk geeouleurd en fiks behandeld was.” — VAN DER MYN vertrok van *Antwerpen* naar *Parijs*, om daar zijn fortuin in het groot te beproeven, doch zijne kunst vond aan het Hof geen bijval, zoodat hij zijn plan te *Londen* doorzette, waar hij het zoo ver bragt, om het *Portret van Z. M. den Koning* te schilderen, waarvan *Weyerman* zegt: „Hy eierde dat koninglyk konterfytzel met een zilver-lakensche rok, geborduurd met goude druiven en bloemen, tot een bewys van het spreekwoord: „dat de stoffe week voor den arbeit.”” „Helaas! het zilver-laken wierd gekeurd voor blik, en alle die met het penseel geborduurde lente- en herfstschatten veroordeelt als wanstaltige cieraden. Het konterfytzel bleef berusten in zyn schilderkamer.” — Hij vertrok, omstreeks 1737, naar de *Nederlanden*, en begaf zich naar 't *Loo*, waar hij de *Portretten van den Prins en de Princes van Oranje* vervaardigde; later heeft hij zich te *Leeuwarden* gevestigd, doch de tijd van zijn overlijden is niet bekend. — Voorheen hingen er van hem *Portretten der familie de Latour en Taxis* in de sacristij der kerk *du Sablon*, te *Brussel*.

MYN, (ROBERT VAN DER) broeder van FRANCIS, en zoon van HERMAN VAN DER MYN, werd in 1724 geboren. — Hij heeft een groot aantal portretten, landschappen en bloemen geschilderd, die, in alle soorten, te *Londen* voorkomen, en met meerdere van denzelfden tijd, door onderscheiden schilders van dien naam, en tot zijne familie behoorende, zijn vervaardigd. — Naar alle waarschijnlijkheid, moet N. VAN DER MYN, — Zie aldaar. — door *Weyerman* opgegeven, niet dezelfde persoon als deze zijn; te minder, omdat hij zoo menigmaal de letter N als voorletter heeft gebruikt, wanneer de doopnaam hem onbekend was.

MYNSHEERE. (JAN) Dit Artikel is bij *Immerzeel* fout, en moet zijn JAN DE NEERE, als zijnde een-en-dezelfde persoon. — Zie aldaar en bij mij op dezo Artikels.

MYRINGINUS. (PETER) Zie MARTINI. (PETER)

MYTENS, (AART, of ARNOLD) *de Oude*, in *Italië* onder den naam van *Renaldo* bekend. Hij werd, in 1541, te *Brussel* geboren, en is, nadat hij zich goede gronden in de kunst had eigen gemaakt, hoewel nog jong zijnde, naar *Italië* gegaan, waar hij zijn intrek te *Rome* nam en zijne studiën bij den Nederlandschen graveur ANTHONI SANTVOORT, in de wandeling den *groenen Anthoni* geheeten, vervorderde, veel omgang hebbende met HANS SPEECKAANT. Vandaar ging hij naar *Napels*, en studeerde toen weder voort bij een Nederlander, KORNELIS PYE, huwde daar, en begon zijn werk te maken, om altaarstukken, historiën en portretten te schilderen, die fiks van behandeling zijn. „Hiermedo voer hy ettelyko jaren voort, maakte verscheiden zyner leerlingen tot meesters, en had het genoegen, dat al, wat van zijne hand kwam, in vele kerken van *Napels*, en door het gansche koningryk, als ook in andere landen, alom gewild en getrokken was.”

Dit berigt ons zijn tijdgenoot *Van Mander*, die met den meesten lof over de groote bekwaamheden voor het historïele vak, in den meesten omvang, over hem uitweidt. — Vervolgens is hij weêr naar *Rome* gegaan, waar hem een groot stuk schilderwerk voor St. Pieter werd opgedragen, en „waaraan hy toonen wilde, wat een Nederlander in de kunst vermogt.” — Hij is daar, in 1602, overleden, zijnde tweemaal gehuwd geweest; zijne weduwe was vroeger de weduwe van zijn leermeester KORNELIS PYP, van welke hij zich reeds vroeger gescheiden, en met zijne vier kinderen uit het eerste huwelijk, en zijne discipelen, een tijd lang, „te *Aquila*, in 't *Abruzzo*, opgehouden had.” — MYTENS ging, na den dood van zijne eerste vrouw, „zijne vrienden te *Brussel* en zijn broeder in 's *Hage* bezoeken;” — waarschijnlijk, DANIEL den Oude. — *Van Mander* verhaalt eene anecdote, die in zijn studietijd bij zijns vaders leven is geschied, namelijk, dat hij zoo leergierig was, om de Anatomie van 't menschlijk ligchaam goed te kennen, dat hij met een mede-leerling een lijk van de galg stal, om tot onderzoek te dienen. Zijn vader, over deze stoutheid verbaasd, heeft dit misdrijf, hetwelk AART er niet in zag, bij zijn vriend, die burgemeester was, weten te verbloemen. — *Salvator Rosa* heeft in zijne *Satyre op de Schilderkunst* daarop gezinspeeld. — Zijn *Portret* komt voor onder de schilders-portretten, met de verzen van *D. Lampsonius*, als ook de kopij daarnaar door H. HONDIUS, in kl.-f^o., staande met palet en penseelen voor een schilders-ezel; en naar dit is de afbeelding, voorkomende in de 8^e-uitgave van *Van Mander*, doch verkleind, genomen.

MYTENS, (AART, of ARNOLD) dien ik *den Jonge* moet noemen, ter onderscheiding van AART MYTENS, *den Oude*, is, meer dan waarschijnlijk, een zoon van DANIEL MYTENS, *den Oude*, die een broeder zal geweest zijn van den genoemden AART, *den Oude*. — Zie aldaar. — *Van Eynden* en *Van der Willigen*, die hem gedenken, meenen, met grond, dat hij „in het tijdvak van omtrent 1612 tot 1660, in *Den Haag* heeft geleefd.” Hiertegen heb ik echter ééne bedenking, te weten, dat hij niet als lid der *Confrerie-kamer van Pictura*, te 's *Hage*, opgericht in 1656, toen die van St. Lucas zich afscheidde, voorkomt, maar wel DANIEL, JOHAN, en ISAÏC MYTENS. Hoe kon hij dan zijn bedrijf uitoefenen, als aan de wet der Kamer niet was voldaan? — Dat hij schilderstukken heeft vervaardigd, die geheel te 's *Hage* t' huis behooren, pleit voor zijn verblijf in die stad, als: „*De Raadpensionaris Jacob Cats, met Mevrouw Havius*, (zijne huishoudster) *op deszelfs hofstede, genaamd Sorgvliet*. Extra fraai, door A. MYTENS; h. 2 vt. 7½ dm., br. 3 vt. 7½ dm. Rijnl. f 34.” — Zie Nr. 25 van den *Catalogus* van *C. van Heemskerck*, te 's *Gravenhage*, 1765; — en, *De Huwelijksplegtigheid* van den keurvorst van *Brandenburg*, met de dochter van *Frederik Hendrik*, Prins van *Oranje*, op de groote zaal van het Oude Hof, te 's *Hage*, die voor het Schildcrijzen-kabinet van Z. D. H. den Prins van *Oranje*, uit de Verzameling van *Lornier*, in 1763, voor f 580 werd aangekocht. Waar zij thans berust, is mij onbekend.

MYTENS, (DANIEL) *de Oude* genaamd, wordt door *Houbraken* en *De Bie* slechts ter loops aangehaald, en toch was deze een der beroemdste portretschilders van zijn tijd. — Hij werd geboren te 's *Gravenhage*, op het laatst der XVI. eeuw. — Bij wien hij de kunst heeft geleerd, wordt niet gemeld, doch wel, dat hij zich, waarschijnlijk, naar de werken van RUBENS heeft gevormd, en dat hij naar *Engeland* toog, alwaar hij, onder de regering van *Jacobus I.* en *Karel I.*, tot een hoog aanzien gestegen is. Hij schilderde zijne portretten zóó voortrefflijk schoon, dat die voor werken van VAN DYCK zijn gehouden. — Uit verscheiden rekeningen, welke *Walpole* aanvoert, blijkt het, dat MYTENS, als koninklijk schilder, een jaarwedde van 20 £, en 125 £ (f 1740) voor meerder schilderwerk, in de jaren

1625 en 1626 van de gemelde Vorsten had ontvangen. Dit is, waarschijnlijk, dan nog van Koning *Jacobus*, kort vóórdat hij is overleden, en van *Karel*, die hem in 1625 is opgevolgd, doch, zeker, alleen voor eenige werken, welke hij heeft verrigt, vóórdat hij was aangesteld als Hofschilder, hetgeen in datzelfde jaar plaatsgreep, dewijl het bekend is, dat daaraan een aanzienlijk jaarwedde en woonverblijf was verbonden. In den jare 1618, was hij reeds voor den Koning en de Edelen van het hof druk werkzaam. Een oorspronkelijke *brief* van DANIEL MYTENS aan Sir *Dudley Carleton*, die in het koninklijk archief in *Engeland* wordt hewaard, is uit het Engelsch door *L. Hymas* vertaald, en luidt aldus: „*Londres*, ce 18 Aont, 1618. *Très-bon et très honorable Lord*. Je viens vous présenter mes respects, et vous souhaite santé et bonheur. Ces quelques lignes sont pour vous avertir que je vous envoie, par le porteur, *Les portraits de Lord Arundel et de sa Dame*, exécutés dans des proportions assez petites, et roulés dans une petite caise. J'ai fait mon possible pour déterminer sa Seigneurie à vous offrir les grands portraits qu'elle possède; mais elle n'aimerait pas de s'en séparer, à cause de leur extrême ressemblance, et compte pour cette raison les garder. Elle a alors commandé ceux-ci, sur une échelle moins grande, et j'espère, Monseigneur, que vous les accepterez, et les estimerez comme un léger présent de son Excellence *Lord Arundel*, en considérant aussi les peines et le soin que j'ai pris pour les exécuter. Quant à leur appréciation, Monseigneur, je m'en rapporte à votre tact et votre sagesse. — J'ai été à *Sharckney* (sic) pour chercher à saisir l'occasion de faire le portrait de S. A. R., mais le prince étant à la chasse, et dans la nécessité de quitter immédiatement après, je suis retourné à *Londres*, et devrai attendre à son retour, un moment plus favorable. Voilà pour aujourd'hui, Monseigneur, le contenu de ma lettre, que je vous prie d'accepter de votre pauvre et indigne serviteur; il sera toujours prêt à vous rendre ses foibles services, aussi souvent que vous voudrez en faire usage; en attendant, Monseigneur, je prie le ciel de vous conserver et vous garder la santé et bonheur, et vous accorder une gloire éternelle. Tout à vous, Monseigneur, DANIEL MYTENS.” — Te *Hamptoneourt*, bevinden zich eenige portretten, ten voete uit, der *Prinsen* en *Princessen* uit het Huis van *Brunswyk-Lunenburg*, en een portret van *Carel Howard*, Graaf van *Nottingham*, van zijne hand. — Te *Knowle* bewondert men het levensgrootte afbeeldsel van *Lionel Cranfield*, Graaf van *Middlessex*, en Lord Schatmeester, met den witten staf, en een kleine hel op de tafel, beteekend D. M. f. 1623.— Soms tijds plaatste hij de namen der voorgestelde personen op een strook papier, in zijn tafereel aangebragt. — Te *Kensington*, wordt zijn eigen *Portret*, door hem geschilderd, aangewezen. — In 1608 was in bezit van Lady *Elisabeth Germain*, te *Drayton*, de schoone voorstelling van het *Portret* des Graven *Henry Rich van Holland*, levensgroot, in gestreepte kleeding, met een wandelstok in de hand. — Ook te *St. James* bevinden zich eenige schoone werken van hem, als: het *Portret* van *Koningin Maria van Schotland*, waarschijnlijk, eene kopij door hem, en de heroemde *Dwerg Jeffery Hudson*, die zijn hond aan een band leidt, in een landschap, dat door de stoute teekening en warmen toon zeer wordt gewaardeerd. MYTENS heeft dezen *Dwerg* ook in zijne groote schilderij zijnde de afbeeldingen van *Karel I.* en van zijne *Gemalin*, aangebragt, doch niet zoo goed, als in het eerstgemelde stuk; dit was voormaals in bezit van den Graaf van *Dunmore*. — In 1827 heb ik in het *British Institution* van hem gezien het *Portret* van *Koning Karel I.*, van *Koningin Henriette-Maria*, en van den *Infant Prins Karel*, waarachter stond *Karel de II.*, en dat uitmuntend mag worden genoemd. — Hij had in *Engeland* eene groote vermaardheid, tot op de

komst van ANTONIE VAN DYCK; zoodra deze tot eersten Hofschilder was benoemd, verzocht hij, mismoedig, zijn ontslag, om naar zijn vaderland terug te keeren, doch werd door den Koning zoo vleijend behandeld, dat hij, eindelijk, besloot, te blijven. Daar de Koning voor beiden, langen tijd, werk genoeg zou vinden, hield hij zijne belofte, en, wat nog meer is, zoo werd MYTENS van zijn mededinger de vriend. — VAN DYCK schilderde *zijn Portret*, en deze afbeelding is, onwedersprekelijk, eene der volmaaktste, welke zijn penseel immer heeft voortgebracht. Of de ijverzucht bij hem gaande was over den opgang van VAN DYCK, of wel dat de oproerige bewegingen in dat Rijk hem bedenkelijk zijn voorgekomen, of dat vermindering van werk er bij kwam, genoeg is het, dat hij daarna niet lang meer in *Engeland* vertoefde, en moet hij reeds in den jare 1630 zijn vertrokken, daar er gemeld wordt, dat er na dien tijd geene werken van hem aldaar voorkomen. — Hij is, waarschijnlijk, weder te 's *Hage* beland, waar zijn zoon JOHANNES de kunst met roem beoefende, en het is deze DANIEL, die door *Houbraken*, op gezag van *De Bie*, een Hollander wordt genoemd, „die vele aanzienlyke lieden met roem heeft geschilderd, aangezien hy een vleezige en vleyende wyze van schilderen had.” — Doch, wat *Fiorillo*, op voorgang van *Walpole*, meldt, dat hij in het *Stadhuis*, te 's *Hage*, eene afbeelding van een zolderstuk heeft geschilderd, (voorstellende de *Waarheid*, die de geschiedenis op den rug des Roems schrijft) en welk werk in den jare 1656 door MYTENS zou zijn geschilderd, hetgeen uit een berigt van *Houbraken* wordt ontleend, is onjuist, want *Houbraken* meldt van deze zaak geen woord; maar men zal dit in *Van Gool* hebben gelezen, die DANIEL MYTENS, kleinzoon van onzen DANIEL, aldaar beschrijft, en moet er het zolderstuk, dat op de Haagsche Schilderkamer door *den Jongen DANIEL* geschilderd is, door verstaan worden. — Het *Portret* van *den Ouden DANIEL MYTENS*, door A. VAN DYCK geschilderd, is uitmuntend gesneden door PAUL PONTIUS, en komt voor in de bekende *Konstkamer* van VAN DYCK. — Daar moet op ecnige der eerste drukken verkeerdelijk staan ISAAC, in plaats van DANIEL, en hierdoor is tot menige gissing aanleiding gegeven. *Immerzeel* vermeldt ook verkeerdelijk dit *Portret* op den kleinzoon van dien naam, alsof het dien zou voorstellen.

MYTENS, (DANIEL) *de Jonge*, zoon en leerling van den Haagschen schilder JOHANNES MYTENS, in 1636, te 's *Gravenhage*, geboren. — *Weyerman* zegt, 1647, doch *Van Gool* verdient, als Hagenaar, meer geloof. — Hij was alzoo de kleinzoon, en niet de zoon van DANIEL, *den Oude*, van dien naam, zooals *Bryan* en anderen hem vermelden. — Hij is, in 1688, te 's *Hage*, overleden, na aldaar verscheiden malen in het Bestuur der Kamer van *Pictura* te zijn geweest. Uit *P. Terwesten*, *Ms.* — Deze MYTENS is bij *Van Gool* beschreven, en de meeste auteurs, die aan *den Ouden* denken, meenen, dat hij zich in de jaren heeft vergist; doch dit is het geval niet. — Zie *Van Gool*, I, bl. 71. — Waarschijnlijk, is hij, met W. DOUDYNS en D. VAN DER SCHUUR, te *Rome* geweest, waar hij braaf studeerde, vrolijk leefde, en den bentnaam van *Bonte kraai* verkreeg. — Tijdens *Van Gool*, was er een fraai zolderstuk op de Haagsche Schilderkamer, dat „vóór hy er de laatste hand aansloeg, beter was als naderhand, — zegt hij — schoon het noch geen der minste kunstafreelen is, daar deze Kamer mede prykt.” — Hij heeft ook *Portretten* geschilderd.

MYTENS (ISAAC) is, volgens *Terwesten*, *Ms.*, geweest „de broeder van de voorgeselde eerste Hoofdman JOHANNES MYTENS, en dus præsuntief meede een Hagenaar van geboorte, en ook een leerling van deszelfs vader, DANIEL MYTENS; was meede een groot portretschilder — bedoeld in levens groote — zynde den 23. October, 1657, ook ter Confreriekamer van hem bekend geweest een vrouwe-

portret, dat na dato, met kennisse der Regenten, weder teruggchaalt en gegeven is. Echter wordt hy mede nergens in de levensbeschryvingen der schilders gevonden, en, ook niet in de Regering der Confreriekamer geweest zynde, is dus ook niet bekend, waar of wanneer dezelve is overleden; alleen consteert, dezelve A°. 1665 nog confrater der Confrerie te zyn geweest, en dus na dien tyd moet overleden zyn." — Hij was een der drie voornaamste contribuanten, en een der eerste twee gedeputeerden tot de oprigting der Confreriekamer-Pictura, te 's Hage, die zich, in 1656, van St. Lucas afgescheiden en de bedoelde Kamer ook tot stand gebragt hebben.

MYTENS (JOHANNES) werd, volgens het *Ms.* van *P. Terwesten*, „geboren te 's Hage, alwaar zyn vader, DANIEL MYTENS (*de Oude*), een braaf portretschilder was, en heeft dus præsuntief de kunst by denzelve geleert; was mede een *wakker Portret- en Historieschilder*, en is na dezo nog meermalen Hoofdman, en van 28 October, 1669, tot 27 October, 1671, Deken der Confrerie van Pictura in 's Hage geweest; doch na dien tyd niet meer genomineert bevonden wordende, is, denkelyk, A°. 1671, of 1672 overleden." — Hij heeft een zoon, DANIEL — Zie aldaar. — nagelaten, en was, in 1656, een der mede-oprigters van het Schildersgild Pictura, te 's Hage, wordende hij toen tot een der drie hoofdmannen verkozen. — Het toeval heeft gewild, dat ik eene schilderij, door hem vervaardigd, schoongemaakt en verder hersteld heb, zijnde het *Portret van een Jongeling van drie jaren*, als een jager gekleed, met zwarte baret, door een groene veer en paarlen versierd, op het hoofd, houdende een polsstok op zyn schouder, waaraan een haas hangt; met een hond bij zich, alles levensgroot, ten voeten uit, in een landschap; op do schilderij staat JAN MYTENS *pinx.* 1649. Dit stuk berust op het *Kasteel-Zuilen, te Zuilen, bij Utrecht*. — In 's *Rijks-Museum, te Amsterdam*, is het *Portret van den Luit. Admiraal Cornelis Tromp*, en dat van *zijne Echtgenoot*; doch men heeft zich in den nieuwen *Catalogus*, van 1858, zeer vergist, door onzen Haagschen JOHANNES MYTENS, als een Brusselaar, geboren te *Brussel*, 1612, en leerling van A. VAN OPSTAL en N. VAN DER HORST, op te geven. Dit alles moet doelen op JOANNES MEYSSENS. — Zie bij mij aldaar, waar men zal vinden, hoo *Immerzeel* de Hollandsche MYTENS'EN en de Belgische MEYSSENS'EN heeft door elkaer geward.

MYTENS (JOHANNES en CORNELIS) zijn bij *Immerzeel* onder de MYTENS opgenomen. Dit is eene grove fout, dewijl zo MEYSSENS heten. — Zie aldaar.

MYTENS. (MARTINUS) Dezo uitnemende portretschilder werd, in 1639, of 1640, te 's *Gravenhage*, geboren, en heeft de kunst bij zyn vader, ISAAC MYTENS, geleerd. Vervolgens werd hij als hofschilder naar *Zweden* geroepen, en is daar ook overleden. Uit *P. Terwesten, Ms.* — Hij heeft een zoon nagelaten, die te *Stokholm*, in 1698, werd geboren, en als hofschilder van Keizer *Franciscus*, in 1770, te *Weenen*, overleden is. Hij was de roem van zyn tijd, en aan bijna alle Europeesche hoven, zoo om zijne kunst, als om zyn persoon bemind. Keizer *Frans I.*, wicns *Portret* door hem geschilderd, en door P. TANJE, in 1752, fraai in f°. gegraveerd werd, schatto hem zeer hoog, en overlaadde hem met rijkdom en eer. — Het gemelde sterfjaar is door *Piorillo* opgegeven, doch ik geloof, dat dit eene vergissing is, dewijl zekere *Köremons* zyn Werk, *Natur en Kunst in Gemälde etc., Leipzig und Wien*, 1770, 2 Bände, in 8°, *An den erlauchten, gelehrten und ruhmvollen Herrn MARTIN VON MYTENS (?) ihro Kaiserl. Königl. Apostol. Majestät ersten Kammer- und Kabinetmalers etc.*, heeft opgedragen, hetgeen dan ook, toevallig, het jaar van zyn overlijden zou zyn geweest.

MIJTS. (G.) *Twee stadsgezigten*, door G. MIJTS; vind ik vermeld in den *Catalogus van J. Stinstra enz., Amsterdam*, 1823. bl. 3, Nr. 32.

N.

N. A. een onvermeld kunstenaar, of liefhebber, van wiens werk ik eene siks geëtste prent voor mij heb, voorstellende een *Boerenbuitenhuis*, waarbij een man op een schalmci speelt, waarnaar cenige boeren en een aantal kinderen staan te luisteren; door een venster ziet men een boer, die schijnt te zingen; h. 148, br. 185 str. Par., zonder de marge; beteekend A. V. OSTADE *del.*, N. A. *fec.* — Zij berust in de Verzameling van den Heer J. Ph. van der Kellen, te Utrecht.

NABUER, of NABUR, bloeide, als knnstschilder en beeldhoner, te *Audenaerde*, in de eerste helft der XV. eeuw. Als zoodanig komt hij voor in het Archief van het O.-L.-Vrouwe Hospitaal, aldaar, waarin men eene overeenkomst vindt vermeld, om voor dat Gesticht in het Oratorium (bidvertrek) der priorin schilderwerk te vervaardigen, namelijk, om de bogen, paneelen, kolommen, lijsten en beelden van dat Oratorium met vignetten, bloemen en ander schilderwerk te verfraaijen. Ziehier het afschrift dier overeenkomst: „Item ghequommescapt jegen NABUER, beeldmakere ende schildere, mynder vrouwen Oratorie te stofeerne, te weten: de arcketten, panneelen, pilaren, ogiven, sleutels, beelden, ende verhemelsere te makene met vignetten, loeneren, blommen, schilderien, ghestoffert van goude, asure ende andere varwen, also rein eude also wel als hyt ghemaken mach, ele nar 't sync, nar dinbouden van den wercke, ende dit om een somme van LXXIJ lib.” — Op 1510, komt in dezelfde Archiven voor een JAQUES NABUR, die een *Portaal* in gemeld Gesticht had gemaakt. — Zie over dit medegedeelde berigt, aan het slot van het Artikel DELAHAYE, (PIERARD) waaruit ook dit overgenomen is.

NACHENIUS, (JACOB JAN) „geboren, te 's Gravenhage, in 1712, heeft de kunst geleerd by MATTHEUS TERWESTEN, en schilderde in diens manier historiën en portretten. Hy heeft zich vandaar naar *Amsterdam* begeven, en is er gehuwd, doch heeft zyn fortuin elders gaan zoeken, en vertrok naar *Oostindiën*, waar hy overleden is.” Volgens *Pieter Terwesten, Ms.*, die zijn bloeitijd op het jaar 1737 heeft gesteld.

NACHTEGAAL (CLEMENT) is, waarschijnlijk, een Utrechenaar geweest, die te *Utrecht* het graveervak beoefende. Op een Boekprent, in mijn bezit, is voorgesteld het *Wapen* van ?.: drie Ramskoppen van zilver, op een veld van purper, met griffioenen, als tenants, waarbij Pallas en Mercurius; op den voorgrond de Riviergod *de Veelt*, en *de Rijn*; verder een gezigt op de stad *Utrecht*; beteekend CLEM. NACHTEGAAL *f.* — Nog bezit ik van hem eene gravure in 8°. , zijnde het *Portret van Menno Simons*, in ovaal, met vierregelig vers van K. T., dat vrij-wel gesneden is, voor zijne bestemming, zijnde te vinden tegenover blz. 3 van het *Kort verhaal van de Reformatie en Oorlog tegen Spanje enz.*, door G. BRANDT; vierde druk; te *Utrecht*, by P. van der Veer en J. Servaas Bosch, 1730.

NACHTGLAS (...) is, waarschijnlijk, een Utrechtsch kunstliefhebber, die eenige prenten, doch van slechts middelmatige verdienste, vervaardigde. Ik bezit een portret van *Fortunatus Scacchus*, beroemd Italiaansch geleerde, in f°. , door hem *fecit*, denklijk voor een Boekwerk bestemd, bij *François Halma*, te *Utrecht*, uitgegeven. Of dit nu hetzelfde portret is, dat voorkomt in het Werk: *Franc. Scacchi sacrorum elwochrismaton myrothecia tria, etc. Amst.* 1701, in f°. , kan ik niet beslissen.

NAEUWINCX, of NAIWINCK. (HENDRIK) *Immerzeel* geeft alleen op, dat er een zeer bekwaam kunstenaar van dien naam heeft bestaan, benevens cenige

prijzez, welke zijne fraai geteekende en geëtste landschappen, te zijnen tijde, hebben opgebracht. Dit is wel; doch waarom niet gezegd, wat *Van Eynden* en *Van der Willigen* reeds hebben vermeld, als, door hunne nasporingen, ontdekt zijnde, namelijk, dat meer dan vermoedelijk, *Schoonhoven* de stad zijner geboorte zou zijn geweest? Immers, het is een eerst vereischte voor de Geschiedenis, zulks méé te deelen, of, niet zoo zijnde, het te weêrleggen. — De bedoelde ontdekking is genomen uit *Brandt, Historie der Reformatie*. — Zie het Register van het III. deel. — waar men een burger van *Schoonhoven*, *Jacob Naeuwinx*, eene schoolvrouw, *Tanneken Naeuwinx*, die zich geneerde met de Fransche taal te onderwijzen, en *Antony Naeuwinx*, waard en schepen, te *Gelkenesse*, bij *Schoonhoven*, vindt vermeld, die in 1619 en 1622 in zwaarigheid geraakte wegens de toen plaats hebbende partijenschap tussehen *Remonstranten* en *Contra-remonstranten*. Misschien was HENDRIK een zoon van een dezer *Naeuwinxen*. — *Bryan-Stanley* zegt, dat hij te *Utrecht*, omtrent het jaar 1620, werd geboren; en, in de tweede uitgave van dat Werk, wordt door den Commentator, op gezag van *Balkema*, *Schoonhoven* daarvoor opgegeven. Do laatstgenoemde heeft bij mij weinig gezag, en echter geloof ik, dat het eene der gezegde steden kan zijn, op grond, dat de genoemde *Jacob*, — die bij *Van Berkum, Beschryving van Schoonhoven* enz., *Gouda*, 1762, in 4°, op blz. 547, *Anthony Nauwinks* wordt genoemd — zich in die rampzalige twist nog al op den voorgrond stelde, dewijl hij openlijk als beschermer van hun Predikant *Witius* optrad, en later, zoowel als de anderen, zich tijdelijk verwijderd, en te *Utrecht* opgehouden heeft, waardoor zijn zoon dáár kon geboren wezen; evenwel pleit de meeste waarschijnlijkheid voor *Schoonhoven*. — *Bartsch* heeft zijne etswerken beschreven, en zegt, dat alleen de letter *n*. vóór zijn naam er op wordt gevonden, waarnit de een HENDRIK, en de ander HERMAN gemaakt heeft, doch met weinig zekerheid. Zij bestaan uit een reeks van 8 bladen, boven, links, genommerd, doch op het eerste blad staat het nummer regts; h. 4 dm., 3 str., br. 4 dm. 8—9 str. Par., — en, een *idem*, van 8 bladen, allen boven, links, genommerd, h. 4 dm., 9—10 str., br. 4 dm., 4—5 str. Die prenten zijn uiterst zeldzaam compleet, en worden bij de liefhebbers hoog-gaacht, wegens de stoute en vaste hand dezer geëtste landschappen. — *Nagler* zegt, dat de tijd alles ontdekt, en zoo weet men dan ook, dat JAN ASSELYN zijn tijdgenoot was, die zijne schilderijen met figuren en beesten stoffeerde, waardoor welligt zijne werken aan ASSELYN worden toegekend. — Men waachte zich wel, dezen kunstenaar te verwarren met zekeren Hamburgschen landschapschilder NAUINX, terwijl te *Hamburg* wordt gemeend, dat het werk van onzen NAEUWINX, dat van hun schilder is. Zie *Nagler* op NAUINX.

NAGEOIRES. (J. DE) Zie op VINNE. (IZAÄK VAN DER)

NAGTEGAAL. (ARNOLT) *Bryan* noemt dezen graveur NAGTEGEL, zonder aan te wijzen, tot welk vaderland hij behoort. Naar den naam te oordeelen, zou het mij niet verwonderen, dat het NAGTEGAAL, of wel NACHTEGAAL moet zijn, en in die vooronderstelling, geef ik hem hier eene plaats, tot zoolang betere bescheiden dit zullen weêrleggen. Hij is ook maar alleen bekend door eene onbeduidende gravure in zwarte kunst, voorstellende het *Portret van Ishach Aboab Rabin*, waarschijnlijk, naar zijn eigen teekening, dewijl hij bij zijn naam de woorden *delin. et fecit* heeft gevoegd. — Lator kwam mij ter hand zekere gedrukte *Memorie van Rechten* enz., ingesteld tegen ROMEIN DE HOOGHE, — Zie over dat criminele stuk aldaar. — waarin ik lees, dat onder de getuigen is verschenen ARNOLT NAGTEGAAL, die het teekenen drie à vier jaren bij hem heeft geleerd, in 1673—1677, oud circa 32 jaren, en verklaarde, dat hij ROMEIN had zien arbeiden

aan de prenten voor het Werk van *Aretyn's Dwalende hoer*, dat onder den titel van *Uylenspiegel op Noten* is verschenen, enz. Hieruit blijkt, dat deze NAGTEGAAL in *Holland* tehuis behoort, en omstreeks het jaar 1658 werd geboren, dewijl het bedoelde getuigen-verhoor in 1690 heeft plaats gehad.

NAGTEGAAL (J.) vind ik als teekenaar in den *Catalogus* der Kunstnalen-schap van *Coenraad van Heemskerk*, verkocht, te 's *Gravenhage*, 7 October, 1765, onder Nr. 47: „*Vijf stuks Portretten*, als van *J. van Oldenbarneveld*; — *Hugo de Groot*; — *J. Arminius*; — *J. de Witt*, en, *C. de Witt*; alle geteekend op yvoor, door J. NAGTEGAAL, en zynde rond en eender grootte, 2 dm. middellijn Rhijnl. f 20. — Nog drie stuks idem; de genoemde *Barneveld*, en de *De Witten*, door denzelfden; zynde alle vierkant en eender grootte, in eene lyst gezet; h. 3½, br. 2 dm.”

NAHUYS (CECILE DOROTHEA *Gravinne*) geb. *Van der Does* is, naar waarde, door *Immerzeel* vermeld, en ik laat er op volgen, dat zij steeds, voor uitspanning, van tijd tot tijd, haar geliefkoosd landschapschilderen beoefent. Hoewel zij, als overtuigd van de onvolkomenheid van haren arbeid, vroeger nimmer iets tentoonstelde, mogt men echter op de Tentoonstelling, te *Utrecht*, in 1860, *Een boomrijk Landschap in de heistrekken*, bestemd voor de Loterij, ten behoeve van het fonds ter oprigting van een Standbeeld van ARIE SCHEFFER, te *Dordrecht*, van hare hand aanschouwen. — Ook ik bezit een bevallig schilderijtje, mij, tot een vriendschaps-aandenken, door haar vereerd. — Mevrouw NAHUYS heeft ook de etskunst beoefend, en dewijl zij gemakkelijk de teekenen voert, is zij aanvankelijk daarin wèl geslaagd met een *Landschap*, waarvan de weg op den voorgrond uitloopt; regts, twee zware boomen; links, een idem over het water; in het verschiep, geboomte en eene kerk; beteekend c. d. n.; h. 102, br. 150 str. Ned.; zonder marge. Op den tweeden staat, is een man, met een stok in de hand, op den tweeden grond geplaatst, en verder meer bewerkt. — Ook heeft hare door gemelden auteur reeds met lof vermelde dochter ANNA CECILE WILHELMINE JEANNE JACQUELINE proeven met deze kunst genomen en eenige schetsachtige prentjes vervaardigd, als: *Het Portret van Maria Tesselschade Visscher*, in 8°. — *Een Manshoofd*, met paruik; boven, en op het ondergedeelte der plaat *Eenige Boertjes*, bij een schuur, naar TENIERS, idem. — *Een Vrouwtje*, een ketel schurende, kl. 8°. — en haar *Geslachtswapen*, door een Engel gehouden enz.; daar rond een ontrold lint, waarop A. C. W. J. J. *Gravinne* NAHUYS; idem; allen beteekend A. N. F.

NAIVEU. (MATHYS) Zie NEVEU. (MATHYS)

NANING (JAN) is, tot nu toe, een onvermeld etsers gebleven, die, waarschijnlijk, te *Amsterdam*, te huis behoort, en in de tweede helft der XVII. eeuw bloeide. — Ik bezit drie prentjes in 4°, en een in groot 4°, voorstellende *Drinkende en rookende Boertjes*, in de manier van A. VAN OSTADE, door hem *invenit*, *C. Dankerts excud.*, doch ze zijn meer raar dan fraai, en, naar alle waarschijnlijkheid, werk van een kunstliefhebber, die zeer zwak in het teekenen was.

NASON. (PIETER) Niets heeft mij meer bevreemd, dan dat deze waarlijk hoogstverdienstlijke kunstschilder niet is vermeld bij *Houbraken*, noch bij *Van Gool*, noch bij *Van der Willigen*, ja, zelfs niet bij *Immerzeel*. Alleen *Weyerman* geeft hem op, dewijl dien auteur een portret bekend was van Prins *Maurits*, den *Braziliaan*. — Ik ken zijne werken des te beter, en heb er verscheiden van gezien, die uitmuntend waren, meest familiestukken; ook sommige portretten, welke men bij het eerste gezigt voor Werk van MIERVELD, MOREELSE, en vooral voor goede stukken van RAVESTEYN zou houden. Menig portret, door den kunsthandel met een dier namen gedoopt, kwam mij onder het oog, dat echter van PIETER

NASON was. — Hij schijnt het meest voor aanzienlijken te hebben gewerkt, zooals voor het geslacht *Van Wassenaar*, *Van der Does*, *Van Reede* enz., waar nog veel werken van dezen meester gevonden worden; b. v. te *Heukelum*, bij *Wageningen*, bij den Baron van *Wassenaar*; op het kasteel *Zuilen*, te *Zuilen*, bij den Baron van *Tuyll van Serooskerken*; bij de familie *Taets van Amerongen*; bij Mr. *J. J. Graaf Nahuys*, te *Utrecht*; bij de familie *Van der Does* enz., die alle getuigen van zijn voortreffelijk penseel en koloriet. — Behalvo het portret van *Maurits*, boven vermeld, moet hij ook dat van Koning *Karel II, van Engeland*, hebben geschilderd, blijkens eene plaat, die daarvan uitgaat, waarop duidelijk staat: P. NASON pinx., c. v. DALEN sculp. — *Weyerman* berigt, dat hij te *Amsterdam* werd geboren, in den jare 1600 en in de 30. Als dat zoo is, dan moet hij zich reeds vroeg te 's *Gravenhage* gevestigd hebben, dewijl ik hem vind aangeteekend als do elfde persoon onderdo 47 kunstenaars, die zich aldaar, in 1656, vereenigden tot scheiding van het Schildersgild, en het weder oprigten van een *Confreriekamer van Pictura*, waarvoor zij bij de Regering pogingen aanwendden, en ook toestemming hebben verkregen. — Verder vond ik aangeteekend, in het *Ms. van Pieter Terwesten*, dat niet zonder grond te vermoeden is, dat hij to 's *Hage* werd geboren, en een discipel van JOHANNES VAN RAVESTEYN was. Hij zwaait hem uitbundigen lof toe, en zegt, dat hij aldaar in hoogen ouderdom overleden is. In diens *Catalogus van Schilderijen* komt, op bl. 284, voor: „Een fraai Portret van *Maurits, Gouverneur van Brazil*, zeer uitvoerig door P. NASON,” — dat door J. HOUBRAKEN werd gegraveerd in 8°, voorkomende in *Wagenaar's Vaderl. Historie*, 2. uitg.; en, op bl. 650, — „Het Portret van *Willem Frederik, Prins van Nassau* enz., Stadhouder van *Friesland* en *Groningen*, zeer fraai, door PIETER NASON” enz. — *Weyerman* noemt hem NASO, doch dit is onjuist, want ik heb naar eene schilderij, zijn vollen naam, met groote sierlijke letters getrokken, bij de monogrammen geplaatst, luidendo zoo als ik dien hier aan het hoofd heb gezet. — Later, in 1849, zag ik, dat *Bryan-Stanley* mede opmerkzaam is geworden op dezen meester; hij stelt zijn bloeitijd op 1670, en zegt, dat hij *Karel II*, in *Engeland*, heeft geschilderd, en dat het zeker is, dat er schoone portretten, keurig gepenseeld, daar van hem aanwezig zijn. — Hij heeft ook *Stillevens* geschilderd, zoo als ik die in het *Kon. Museum*, te *Berlijn*, heb gezien, en onder Nr. 977 van den *Catalogus* vermeld vond: *Op een marmeren tafel, met een groen tapijt bedekt, staat een gouden pokaal, een zilveren schotel met vruchten, een champagne-wijn glas*, enz., dat van eene uitmuntende behandeling was, stout en natuurlijk afgebeeld; h. 2 vt. 8 dm., br. 2 vt. 3 dm.

NATALIS. (MICHAEL) Dezo verdienstlijke kunstgraveur is, naar waarde, bij *Immerzeel* beschreven. Ik voeg er bij, dat zijn *Portret*, in ovaal gevnt, met eigenaardig bijwerk, in f^o, waarschijnlijk, door hem gegraveerd, naar de teekening van L. FINES voorkomt. — Zie nog over hem op NEEFFS. (MICHAEL)

NAUNHEIM (...) was een Medaljeur, die, omstreeks 1755, in *België* bloeide. Men heeft van hem een *Schouwenning* op *J. G. Carpozov*, van 1754. Zie *Nagler*.

NAVEZ. (FRANÇOIS JOSEPH) Bij het uitvoerig Artikel, over dezen vermaarden Belgischen schilder door *Immerzeel* gegeven, voeg ik alleen nog, dat wij in de openbare berigten van den 4. Februarij, 1851, lezen: „De Koning van *Bejeren* heeft aan den Heer F. J. NAVEZ de *Orde van burgerlijke verdienste van den II. Michaël* verleend.” — Een dergelijk berigt van 11 Maart, 1855, uit *Brussel* geschreven, was der kunstwereld hoogst aangenaam, te weten, dat dezo zoo verdienstlijke kunstenaar door Koning *Leopold* tot *Officier der Leopolds-Orde* werd benoemd, welke Orde hem, reeds ongeveer twintig jaren lang, onder hare ridders

telde. Niet lang daarna, bij de inwijding der Congres-kolom, te *Brussel*, in October, 1859, is hij, met verscheiden anderen, tot *Commandeur* dier Orde verheven. Zoodoende is door zijn Vorst openlijk het zegel gedrukt op zijn erkend standvastig karakter en onwrikbaar vriendschapsgevoel, want, den 25. Julij te voren, had hij een der slippen van het lijkkleed, bij de begrafenis van *De Potter*, gedragen, toen een aantal mannen, die zich, in 1830, te *Brussel*, op den voorgrond stelden, den stoet vergezelden. — In December, 1859, heeft de heer NAVEZ ontslag uit zijne betrekking als Directeur van de Akademie van Beeldende Kunsten, welke hij 25 jaren lang vervulde, verzocht, hetgeen hem op de meest-eervolle wijze verleend werd. — Deze kunstenaar heeft, in 1825, zijn *eigen Portret* gelithographiëerd, in f^o, waarbij nog een *Idem, Etude d'après nature*, mede door hem, is gevoegd, en dat geplaatst werd in de *Galerie des Peintres etc., Bruxelles et Rotterdam*, 1826, in f^o. — Ook een *Portret* in 4°, idem naar J. J. EECKHOUD.

NECK. (JOHAN VAN) Bij het berigt van *Immerzeel* moet ik nog voegen, dat hij, behalve badende Nimsen en Historic, ook portretten heeft geschilderd, en wel in het klein, als huislijke tafereelen, zoo als ik eene gravure bezit van CHR. V. HAGEN, voorstellende den geleerden theoloog *Henricus Groenewegen, Aetat. XXXVI*, in 1681, in kl. f^o. — Ook komen er gravuren naar zijne andere werken voor, door *Blooteling* uitgegeven. — Zijn *Portret*, met zwart en wit krijt, op graauw papier geteekend, h. 10½, br. 9½ dm. Rhijnl., was, onder Nr. 1821 van den *Catalogus* van *Van der Marek Aegz., te Leyden, te Amsterdam*, in 1773, verkocht.

NEEFFS. De navolgende van dien naam vond ik nog als kunstenaars in het *Gildeboek van St. Lucas*, te *Antwerpen*, ingeschreven: „JAN NEEFFS, schilder, ontvangen als meester, 1607. — GUILLIAM NEEFFS, ontvangen by HENDRIK VAN BALEN, 1600; meester, 1623. — CORNELIS NEEFFS, ontvangen by CORNELIS VERSCHUREN, 1621. — JODOCUS NEEFFS, ontvangen by ERASMUS QUELLINUS, beeldsnyder, 1608. — SEBASTIAAN NEEFFS, ontvangen by ... VAN DEN EYNDEN, 1628; meester, 1634; sterft 1676, beeldsnyder. — MICHEL NEEFFS, ontvangen by SEBASTIAAN NEEFFS, 1634.

NEEFFS. (F. LODEWYK) *Nagler* zegt, dat van dezen schilder in de *Galerij del Prado*, te *Madrid*, het inwendige van eene Kerk, met het jaartal 1646, aanwezig is, en meent, dat hij ook wel een zoon van den Ouden PIETER NEEFFS kan wezen. Van den laatsten zijn er wel acht fraaije *Schilderijen* in het *Real Museo*, te *Madrid*, doch geen van den eerste. — Ook in de *Galerij*, te *Dresden*, vindt men *Het inwendige van de O. L. V. kerk*, te *Antwerpen*, met figuren van FRANÇOIS FRANCK, beteekend 1648. Zou die doopnaam wel juist zijn opgegeven? immers de genoemde FRANCK, *de Jonge*, is den 6. Mei, 1642, overleden; welligt is het werk van den Ouden PIETER NEEFFS, wiens stukken meestal door hem zijn gestoffeerd. Bovendien bevreemdt het mij, — dewijl hij, blijkens de laatstgenoemde schilderij, te *Antwerpen* heeft gearbeid, — dat ik hem niet in het *Gildeboek van St. Lucas*, aldaar, onder de zes NEEFFS vermeld vond.

NEEFFS. (JACOBUS) Dit is de volle naam van dezen Vlaamschen graveur, zooals die onder een aantal werken van dien meester, in mijn bezit, wordt gevonden, en kan dit dus tot verbetering strekken van *Immerzeel*, die JACOB NEEFFS geschreven heeft. Meer dan waarschijnlijk, is hij een zoon en kleinzoon geweest van PIETER NEEFFS, *den Jonge*, en van den Oude van dien naam. — Zie aldaar, ook over de verschillende en juiste naamspelling. —

NEEFFS, (MICHAEL) een kunstgraveur, van wien geene levensbijzonderheden bekend zijn, zegt *Nagler*; hij vermeldt, op gezag van *Brulliot, Catalog der Sammlung des Erlrn. von Aretin, Munchen*, 1827, het volgende portret, naar

A. VAN DYCK: *Erneslina Princeps Ligneana et Sti. Imperii Comes Nassavie* etc., MICHAEL NEEFFS *sculp.* Had *Nagler* evenwel deze gravure gezien, zoo zou hij, even als ik, op mijn exemplaar, in de *Konstkamer* enz., van VAN DYCK gelezen hebben MICHAEL NATALIS *sculpsit.*

NEEFFS, (PIETER) *de Oude.* Bij het bericht van *Immerzeel*, die hem NEEFS noemt, voeg ik hier nog, dat hij, in 1570, te *Antwerpen* werd geboren, en in 1651 overleed, volgens *Bryan-Stanley*, en dat er NEEFFS, en niet NEEFS moet worden geschreven, — Zie hier onder. — hoewel hij-zelf zijne stukken met PETRUS NEFS beteekende, doch daarbij eene E en F vergat. — Deze beroemde kerk schilder heeft, even als zijn zoon, het inwendige daarvan, zelfs bij kaarslicht, zoo voortreffelijk uitgevoerd, dat *Fiorillo* over de verdienste van de ondersebeiden schildervakken der Italiaansche School, te *Rome*, in breedvoerige beschouwing tredende, dienaangaande zegt: „Wat betreft de kabinetstukken in deze soort van kunstvoortbrengselen, — het inwendige van kerken enz. — zoo moet men de beide PIETER NEEFFS, vader en zoon, STEENWYK, en andere Vlaamsche en Hollandsche schilders, den prijs toekennen: zij hebben daarin zulk een graad van volmaaktheid bereikt, dat het vergeefsche moete zou zijn, hen te willen overtreffen.” Zie *Erster Band; Göttingen*, 1798, S. 209. — In het *Gildeboek van St. Lucas*, te *Antwerpen*, vond ik aangeteekend: „PIETER NEEFFS, schilder, ontfangen als meester, 1610.”

NEEFFS, (PIETER) *de Jonge.* Zie over de spelling van dezen naam op PIETER NEEFFS, *den Oude.* — *Immerzeel* geeft als zijn sterftijd op het jaar 1658, in zijne geboorteplaats, *Antwerpen*; doeb *Bryan-Stanley* maakt de opmerking, dat dit jaartal niet juist kan zijn, dewijl er schilderijen van hem bestaan, met het jaarmerk 1660, en misschien nog wel van later dagteekening. — *Nagler* noemt eene schilderij in de Galerij, te *Meiningen*, die het jaartal 1660 voert. — Ik heb hem in het *Gildeboek van St. Lucas*, te *Antwerpen*, niet gevonden. — Het schijnt, dat hij, even als zijn vader, zijne stukken door anderen liet stofferen; immers, op de Verkoopning van *C. van Citters*, *Rotterdam*, 1811, was, onder Nr. 45, *Een R. K. kerk* enz. van HEM, door *MICHAU* fraai gestoffeerd.

NEER. (AART VAN DER) Bij het Artikel, door *Immerzeel* gegeven, voeg ik nog, dat de schoonste schilderij, welke hij als Maanschijn heeft geschilderd, en die algemeen een kunstjuweel genoemd werd, in het bezit was van den WelEdelen Heer ... REUS, — Zie aldaar. — van *Rotterdam*, die later te 's *Gravenhage*, aan den Boschkant, heeft gewoond, waar ik haar bij de uitmuntende Collectie van de fijnste kabinetstukjes heb gezien: een klein tafereel, voorstellende een water of gracht, in eene stad, bij maanlicht, zóó helder, en tevens zóó natuurlijk, dat ieder deskundige dit stuk moest erkennen, als het eerste in dien stijl te wezen, dewijl het, als 't ware, daglicht uitdrukte, niettegenstaande het volkomen nacht was. Alles had zijne natuurlijke kleur behouden; lichten zag men in de huizen branden enz. Dit stuk, en nog eenige anderen, had de vreemde vermogende kunstliefhebbers gaande gemaakt, om die uit de Collectie te koopen; zelfs had *Mevrouw Rothschild*, van *Frankfort*, er ook op aangedrongen; doch de vermogende Verzamelaar sloeg dit telkens van de hand, en verklaarde, dat zijne hooge jaren hem het voorregt niet gunden, om eene andere Verzameling te bekomen, en hij dus nog liever zou kunnen besluiten, om het geheele Kabinet in eens af te staan, wanneer hij verzekerd ware, dat alles bij elkander zou blijven, als de vrucht van een door hem verzameld geheel. Dit werd *Mevrouw Rothschild* bekend gemaakt, en zij heeft toen de geheele Verzameling voor f 197.000 aangekocht. Ik heb dit hier aangeteekend, opdat men zou weten, waar dat Kabinet is beland. — In 1845, werd, te *Parijs*, op de Verkoopning van den Heer *Meffre*, voor

een *Landschap, bij maanlicht, f 3000* betaald. — In het *Koninklijk Museum, te Dresden*, heb ik twee *Landschappen bij maanlicht*, en — *Een Hollandsch dorp, aan eene rivier gelegen*, van hem gezien, die zeer fraai waren, — alsmede, te *Berlijn*, een *grooten brand in eene Hollandsche stad, aan den zeekant gelegen* enz., en — *Aan den mond eener rivier twee dorpen, met opgaande boomen, met visschers en andere stofagie* enz., welke laatste van zijn besten tijd zijn. — Naar *zijn Portret*, door HEM-ZELVEN geschilderd, in de Galerij, te *Florence*, aanwezig, heeft N. BILLI er een gegraveerd, in f^o.

NEER. (EGLON HENDRIK VAN DER) Behalve zijn portret, door *Immerzeel* vermeld, kan ik hier nog bijvoegen, dat *zijn Portret*, en dat *zijner vrouw*, door HEM geschilderd, in de beroemde Verzameling van *W. Lormier*, te 's *Gravenhage*, aanwezig waren, elk h. 8 dm., br. 6 dm. Rijnl., en bij den verkoop, in 1763, te zamen f 162 hebben gegolden.

NEER (JACOBUS VAN DER) vond ik als beeldhouwer vermeld, die aan de Academie, te *Antwerpen*, in 1744, als Primus, de *zilveren Medalje* behaalde. Zie *J. B. Van der Straelen, Jaerboek van St. Lucas der Stad Antwerpen* enz., *Ibid.*, 1855, in 8°, bl. 254.

NEGERE (MATTHEUS VAN) is een schilder van historïën en bouwkundige onderwerpen geweest, die, tusschen de jaren 1620—1630, in *Vlaanderen*, leefde. *Descamps*, in zijn' *Voyage pittoresque de la Flandre et du Brabant* etc., *Paris*, 1769, berigt, op bl. 23, dat er in de *Lieve-Vrouwe-kerk*, te *Doornik*, eene schilderij was te zien, geschilderd door MATTHEUS VAN NEGRE, in 1623, voorstellende de *Heilige Familie, met een glorie van Engelen*. De ordonnantie is in een grootschen stijl, en de kindertjes zijn lief; ook is er fijnheid van kleur en frischheid in, doch weinig effect en wijking in de zamenstelling. Zij heeft, bij het schoonmaken, veel geleden, en is op vele plaatsen slecht bijgeschilderd.

NEGRE (N. VAN) heeft portretten van voorname mannen geschilderd, waaronder de *Leydsche Professoren, Otto Heurnius*, door C. DE PAS sculp. in f^o. — *Cl. Salmasius*, door J. SUYDERHOEF, *idem*, in f^o. — *Jac. Maestert*, door IDEM. — *Fred. Spanheim*, door C. V. DALEN, *idem*, in f^o. enz. Uit deze afbeeldingen blijkt, dat hij omstreeks het midden der XVII. eeuw, en, welligt, te *Leyden* heeft gebloeid.

NEPVEU, (JACOB) een onvermeld kunstenaar, te *Amsterdam*, die aanvankelijk voor uitspanning de Bouwkunde beoefende, en, in 1802, tot voortzetting zijner studiën, naar *Parijs* vertrok. — Later heeft hij zich op het schilderen van landschappen en stadsgezigten toegelegd, zoo als wij dan ook een aantal zijner werken op de Tentoonstellingen, te *Amsterdam*, sedert 1816 tot 1836, hebben gezien. — Hij was lid der Koninklijke Academie, te *Amsterdam*, en is aldaar, op het laatst van 1836 of in het begin van 1837 overleden; als zijnde in April van dat jaar zijne fraaije Verzameling schilderijen, Teekeningen, Prenten enz., in het *Huis met de Hoofden*, verkocht. Hij was een verre neef van den hier volgenden.

NEPVEU, (MR. LAURENT THEODORE) Lid der Provinciale Staten van- en Wethouder der Stad *Utrecht*, werd aldaar, den 29. Maart, 1782, uit een aanzienlijk geslacht, — uit den tak van den Gouverneur-generaal van *Suriname, Jan Nepveu*, zijn grootvader, — geboren. — Hij heeft, voor uitspanning, met ijver, de kunst beoefend, en van CHRISTIAAN VAN GEELEN, *den Vader*, onderwijs in het teekenen van Landschappen genoten, waarin hij eene vaardigheid verkreeg, waarvan zijne werken, zoo wel naar oude meesters, als zijne gezigten naar de natuur, in de omstreken zijner stad en in die van *Spa* genomen, getuigen. Later heeft hij ook, onder de leiding van den landsehapschilder BRUNO VAN STRAATEN, het schilderen

in olie verwerkt beoefend, en van zijne kunst op de Tentoonstelling, te *Amsterdam*, in 1822, gehouden, geleverd. Zieh tot herstel zijner gezondheid naar *Parijs* begeven hebbende, is hij, aldaar, den 14. November, 1839, overleden. Zijne kunstwerken worden meerendeels bij zijne weduwe, bij zijne twee zonen, en bij zijne verdere bloedverwanten bewaard.

NERANUS. (A.) Deze bij ons nog onvermelde kunstenaar bloeide omstreeks het midden der XVII. eeuw, en volgde REMBRANDT's school. — Bij den Kardinaal *Fesch* was, in diens verbaard uitgebreide Verzameling, een stuk, door hem geschilderd, voorstellende *De Handwassing van Pilatus*, ten bewijze zijner onschuld aan de vervolging en den dood van Jezus. — De schilderstijl van VAN VLIET wordt gemeenlijk aan hem toegekend. — Ik heb een stuk van A. NERANUS gezien, voorstellende *Een Gastmaal*, waarop figuurtjes in fantastische kleeding voorkomen, en vond de teekening der beelden vrij wat beter dan die, door J. G. VAN VLIET gemaakt.

NESPEN. (N. VAN) Zieh NISP, of NISPEN. (N. VAN)

NETSCHIËR (CONSTANTIÏN) wordt bij alle auteurs opgegeven, als, in 1670, te 's *Gravenhage*, geboren; ik voeg er hier bij, dat ik een teekeningje bezit, met de pen omtrokken, en met bruin opgewassen, voorstellende, *Venus, die Cupido over hare knie legt, en voor de billen slaat*; daaronder is door hem geschreven CONS. NETSCHER del. 1682, *Actatis* 13; hieruit zou dus blijken, dat hij in 1669 geboren is. — Hij werd van 1707 tot op het jaar van zijn overlijden, 1722, bij afwisseling tot Hoofdman van de *Kamer Pictura*, te 's *Gravenhage*, verkoren.

NETSCHER. (GASPAR) Daar *Immerzeel* f 550 als den hoogsten prijs voor een zijner werken opgeeft, zoo moet ik er echter hier bijvoegen, dat *Gault de Saint-Germain* en *De Burtin* aantekenen, dat voor een Figuur ten halven lijve van dezen meester f 3600; — en voor eene kapitale compositie f 7500 — werd betaald. — In *Smith's Catalogue raisonné*, vol. IV., in het *Supplement*, vindt men eene naauwkeurige beschrijving van 120 stuks zijner schilderijen, die in bijna alle Galerijen en voorname Kabinetten van *Europa* worden bewaard. Zoo werd het *Portret van Johan de Witt*, door hem *pinx.*, dat in de Galerij van den *Graaf van Stolberg*, te *Soder*, berustte, in 1859, te *Hannover*, verkocht. — Het *Portret van hem, zijne vrouw en dochter* wordt in het *Kon. Kabinet*, te 's *Gravenhage*, en zijn *Portret* te *Florence*, bewaard, zegt *Nagler*. — In *Smith's Catalogue* komt nog een stuk voor met dezelfde Portretten, en hetzelfde jaartal, 1665, doch hij beschrijft eene geheel andere voorstelling, en zegt verder, dat daarnaar door F. A. DAVID, in 1772, eene gravure werd vervaardigd, er bijvoegende, dat deze schilderij uit de Verzameling van *Schonborn*, en uit die van *Slingelandt* herkomstig is. Teregt vraagt de Heer *Burger*, in zijne *Musées de la Hollande*, etc. *Paris*, 1858, bl. 248, of dit hetzelfde stuk is? doch hij voegt er bij, dat hij de gravure er niet mede vergeleken heeft. — Ik kan alleen verzekeren, dat het stuk bij *Slingelandt*, te 's *Hage*, berust heeft, en aldaar geen tweede geweest is. — Nog gaan de volgende *Afbeeldingen* van hem in prent uit: ten halven lijve, regts, in huiskleeding, zittende voor eene tafel, waarop een buste en twee boeken met platen; zwarte kunst, in gr. f., waarvan ik een fraaijen proefdruk bezit, vóór alle letter. Zou NETSCHER deze plaat zelf hebben gegraveerd? De mij bekende exemplaren zijn alle vóór de letter. Het vermoeden bestaat, dat hij deze kunst — wellicht voor uitspanning — heeft beoefend, en zulks naar aanleiding van een berigt, door *Heller (L.)* meêgedeeld, namelijk, dat men een schoon zwart kunstblad, beteekend NETSCHER, voorstellende *Een slapende Nimf, tegen den rug te zien, door een Sater begluurd*, aan hem toekent. — Een *Idem*,

kniestuk, links, in luiskleeding, zittende bij eene tafel, met een palet in de rechterhand; zwarte kunst, door W. VALLANT, naar HEMZELVEN, in f^o.; — en nog *Een Idem*, kniestuk, van voren, met zijne vrouw *Maria Godin*, die een papgeaai voedert, onder een toog, waarin een aap zit; naar HEMZELVEN, door ROBERT MUYS sculp., in gr. f^o. — In 1663 is hij in de *Confrerie-kamer van Pictura*, te 's Hage, ingeschreven. — Hoe de schrijver van de *Notitie der Schilderijen van het Kon. Kabinet te 's Hage* kan opgeven, dat G. NETSCHEK, in 1636, te Praag geboren werd, — terwijl het 1639, en Heidelberg, moet zijn, — begrijp ik niet. — Ook in de Galerij te Dresden berust zijn portret, met dat zijner vrouw, door HEM geschilderd, en door E. KRÜGER gegraveerd, in f^o. — In de Galerij van Orleans, is *Hij staande voor een nis, met palet* enz. voorgesteld, en door J. S. KRAUBER sculp., in f^o.

NETSCHEK. (THEODORUS) Dewijl zijne werken weinig in ons land voorkomen, zoo wil ik bij het bericht van *Immerzeel* hier voegen, dat er op de rijke Kunstverkoop van den Graaf *Despinoy*, te *Versailles*, in 1850 gehouden, van zijne schoone portretten voorkwamen, alsdat van *Cath. Henr. D'Angenne, Duchesse d'Otonne*; — *Mme. de Thiranges, sœur de Mme. de Montepan*; — Twee *Hofdames* bij Louis XIV, — en de *Hollandsche Magistraat*. — Zijn Portret komt bij *Van Gool* en bij *Descamps* voor.

NEUFFORGE, (JEAN FRANÇOIS DE) architect, beeldhouwer en graveur, werd, in 1714, in het land van *Luik* geboren. Hij heeft een groot Werk, met een aantal bouwkundige leerstellingen vervaardigd, dat, na de Approbatie van de *Académie Royale d'Architecture*, van 1757, te *Parijs*, onder den titel van *Recueil élémentaire d'Architecture* etc., in 6 deelen, in f^o., in het licht verschenen is. Al de platen zijn beteekend: *Composé et gravé par DE NEUFFORGE*; een der beste werken van zijn tijd.

NEUFVILLE. (LOUISE CHARLOTTE DE) Zie bij *Immerzeel* op RITTER, (LOUISE CHARLOTTE) die haar eelster verkeerdelijk DE NEUVILLE noemt, gelijk de naam, onder haar fraai Portret, door L. PORTMAN gegraveerd, in 8°., bewijst.

NEVE (FRANCISCUS DE) is reeds bij *Immerzeel* vermeld, als geboren te *Antwerpen*, doch zonder sterfjaar op te geven. *Bryan-Stanley* zegt, op gezag van *Balkema*, geboren 1625, en overleden 1681. Maar ik moet vragen of die jaartallen wel goed zijn? In het *Register van St. Lucasgild*, te *Antwerpen*, vond ik „FRANCISCUS DE NEVE, ontfangen 1630 — Schilder — Meester 1691, Schilderszoonc.” (waarschijnlijk, de zoon van FRANÇOIS, zegt *Molz, Ms.*) Bijgevolg zouden er dan twee schilders van dien naam hebben bestaan, en ik moet dit gelooven, omdat ik de bekende geëtste landschappen voor werk van dien DE NEVE houde, over wien men bij *Houbraken*, II, bl. 142, leest: „Toen (1660) leefde ook FRANCISCUS DE NEVE, van wien gezegt werd: Dat *Rome* zelfs getuigt, in lang verlopen tyd, — En was er niemand, die door naarstigheit en vlyt, — Zoo naar kwam de *Natuur*, naar 't leven af te malen.” — Dit doelt geheel op een landschapschilder, en ook dat hij nog in 1660 leefde, waardoor hij een gevorderden onderdom verkrijgt, zoodat ik van meening ben, dat het de Oude FRANCISCUS moet zijn, die in 1630 is ingeschreven, en zich in *Italië* vestigde, terwijl zijn zoon later, in 1691, te *Antwerpen*, als meester werd geboekt. Verder is het mij steeds vreedend voorgekomen, dat deze zoo vermaarde historic- en portretschilder geen enkele ets in zijn vak gemaakt, en alleen, als hoofdzaak, landschappen geëtst zou hebben. De bekende 14 stuks etsen zijn bij *Bartsch* beschreven.

NEVE. (SEBASTIAEN DE) „In den jare 1648, heeft *Balth. Moretus* aenbesteed ach SEBASTIAEN DE NEVE, beeldhouwer, den nieuwen marmeren *Tuyn*, in de

Capelle van St. Lucas, in O. L. V. kerk, voor de somme van 850 guldens, die hy aen den voornoemden DE NEVE heeft betaeld." Zie *J. B. Van der Straelen, Jaerboek van St. Lucas der Stad Antwerpen enz. Ibid.*, 1855, in 8°, bl. 108.

NEVEU, of NAIVEU. (MATHYS) Bij *Immerzeel* wordt deze kunstenaar, die in den trant van G. DOU, die ook zijn leermeester was, schilderde, bepaaldelijk MATHYS NEVEU genoemd; doch ik heb op eene schilderij, voorstellende *Een Bordeel*, uitmuntend geschilderd, maar minder goed geteckend, en die zich, op het eerste gezicht, als werk van JAN STEEN voordeed, duidelijk gevonden M. NAIVEU f., 1676, waarom ook, en terecht, *Bryan* dezen naam zoo tweeledig als ik dien hier boven heb gesteld, reeds had opgegeven. — *Zijn Portret* stond in de beroemde Kunstverzameling van Mr. *Johan van der Marck*, te *Leyden*, verkoebt te *Amsterdam*, in 1773, onder Nr. 436 van den *Catalogus*, aldus beschreven: „Deze kunstschilder heeft zich verbeeld, leuende met zyn arm op een baluster, hebbende zyn groeue fulpe muts in zyn rechterhand, en in zyn linker een palet met opgezette verwen, penseelen en een schilderstok. Achter hem ziet men een pilaar met geboomte; wat verder, een water, waarin een treksehschuitje, en voorts de over eenige jaren afgebroken blaauwe poort, en eenige huizen daarnaast, binnen *Leyden*, zeer fraai en uitvoerig behandeld; op paneel; h. 10 $\frac{1}{2}$, br. 9 dm.” Hier staat bijgevoegd zijn bekend geboortejaar 1647, en tevens dat van zijn overlijden, te *Amsterdam*, omstreeks 1721, zoodat men hierop nagenoeg wel zal kunnen afgaan, en *Bryan*, die dat-zelfde jaar opgeeft, dus wel geloof verdient.

NEVELE (LUCAS VAN) vind ik, in 1552, als schilder, te *Brussel*, en als lid van de Magistraat aldaar, in 1563, vermeld. „À LUCAS VAN NEVELE, peintre, demourant à *Bruxelles*, IX livres X solz, pour avoir pourtraict aueunes effigies de quelques Francheois espies, dont n'est besoing d'autre déclaration.” Medegedeeld door den Heer *Alex. Pinchart*, in den *Messenger des Sciences historiques etc. Gand*, 1858, in 8°, bl. 169.

NEYN. (PIETER DE) Zie NEYN. (PIETER PIETERSZ. VAN)

NEYN (PIETER PIETERSZ. VAN) wordt bij *Immerzeel* PIETER DE NEYN genoemd. De hier gestelde naam is, zooals Mr. *Simon van Leeuwen* hem, in zijne *Korte Beschryving van Leyden enz., Ibid.*, 1672, in 12°, bl. 190, opgeeft, en men dien dus voor goed moet aannemen.

NEYS (JACOBUS DE) „was een vermogend Antwerpenaar, die de kunst voor uitspanning beoefende, en zeer fraai *Dode Vogels* en andere *Stillevens* schilderde, in de manier van EVERT VAN AALST. Hy was een tydgenoot van MATHEUS TERWESTEN, met wien hy te gelyker tyd te *Rome* was, en heeft aldaar den Bentnaam van *De Geneeuse* verkregen. Zy vertrokken te zamen van *Rome*, en deze met zyn gevolg, bestaande in een abbé, secretaris, een jager en een knecht, hetwelk weinig Bentbroeders is te beurt gevallen. Na vele landen bereist en vele voorwerpen van kunst verzameld te hebben, wildo hy naar zyne familie terugkeeren, doch overleed aan een kolyk, zoodat zyn lyk naar zyne geboorteplaats vervoerd, en aldaar in 1701 of 1702 begraven werd.” — Volgens *Pieter Terwesten, Ms.*

NEYTS, of NYTS (GILLIS, of EGIDIUS) is bij *Immerzeel* vermeld; ik voeg er bij, dat *Nagler* zijn bloeitijd tussehen 1650 en 1690 stelt, en een grooter tal zijner gêtste prenten opgeeft, dan de 21 stuks, welke *Bartsch* beschrijft.

NEYTS. (J.) Deze kunstenaar schijnt een ander te wezen, dan GILLIS NEYTS, hoewel *Van Eynden* en *Van der Willigen* meenen, dat het één-en-dezelfde persoon zou zijn. Dat A. E. NEYTS dezelfde is als GILLIS NEYTS, — dewijl A. als EGIDIUS, en dus GILLIS, op zijne prenten voorkomt, — laat zich gemakkelijk verklaren; maar de A. is niet zoo ligt daartoe te brengen. Genoeg, in de belangrijke Kunstver-

zameling van wijlen *Van Leyden van Warmont* waren zeven geëtste landschappen, met den naam van J. NERTS beteekend.

NICKELE. Zie NIKKELEN.

NICOLAAS, (JAN) van *Enkhuizen*, vond ik nergens vermeld, en echter heeft hij Portretten geschilderd, als dat van *Henr. Ant. v. d. Linden, Theol. Prof. Franeg*, *ob.* 1614, *oct.* 69, door W. DELFF *sculp.*, in kl. f^o. — Uit dit jaartal blijkt, dat hij in de laatste helft der XVI. eeuw geboren werd.

NICOLAI. (BROEDER) *Felix Bogaerts* noemt dezen als een leerling van RUBENS, die tot de Orde der Jezuiten behoorde, en van wien vroeger te *Namen* onderscheiden schilderijen, voorstellende *Het leven en de mirakelen van den Zaligmaker*, waren te zien.

NICOLAI. (ISAAK) Dezen naam heeft *Immerzeel* geboekt voor dien van ISAAK KLAASSEN SWANENBURG, dat eigenlijk de bekende naam is van den kunstbeoefnenden Leydschen burgemeester. Ook moet het nog bevreemden, dat genoemde Auteur 's mans drie zonen, JACOB, NICOLAAS en WILLEM, insgelijks als kunstenaars noemende, den kunstgraveur WILLEM-alleen, onder den naam van WILLEM SWANENBURG, als een anderen persoon opvoert, en niet zegt, dat hij een zoon van den gemelden ISAAK was. De fout ligt in de Latijnsehe uitdrukking, door eenige schrijvers, als *Houbraken* en anderen, voor den naam van dezen meester gezegd; doch NICOLAI beteekent hier niets anders dan *Klaaszoon*, hetgeen in eene biographie enkel eene persoonlijke aanduiding kan zijn. — Slechts met weinig woorden is door *Immerzeel* gewag gemaakt van dezen verdienstlijken kunstenaar, die wel onder de grondleggers van den Leydschen kunstroom mag geteld worden, dewijl hij het sebildervak dermate beoefende, dat hij zelfs leerlingen bij zijne zonen aankweekte, zooals OCTAVIO VAN VEEN, JAN VAN GOOYEN en anderen. — Van 's mans werken kan men in de St. Jans-kerk, te *Gouda*, het 25. en 26. glasraam zien, voorstellende *Het Ontzet der stad Leyden, door de Spanjaarden belegerd*, in 1574, en *Het Ontzet van Samaria*, waarvoor hij de tafereelen heeft ontworpen, die uitmuntend fraai van teekening zijn, bijzonder het *Ontzet van Samaria*, welks cartons, waarnaar de glazen gevormd en geschilderd werden, nog in de kerkekamer der gemelde kerk aanwezig zijn. Die van *Leyden* hebben eenigzins geleden, en zijn zoo zuiver niet bewaard gebleven, als die van *Samaria*. Deze, zoo goed als nieuw, zijn op een lichtgrauwen grond, aangenaam, met oostindischen inkt gewasschen, en hier en daar, door het penseel met wit gehoogd, even of ze met wit en zwart geschilderd zijn. Onder deze glazen staat: ISAAK NICOLAI SWANENBURG *delineavit*, CORNELIS KLOK *pinxit*, *Lugdunum Batavorum*, 1603. Zie verder mijne *Beschrijving der Goudsche Glazen enz.*; *Gouda, G. B. van Goor*, 1853. — Later werd mij een belangrijke bijdrage aangaande dit kerkglas, door den ijverigen geschiedvorseher *Jonkh. Rammelman Elsevier*, Archivaris der stad *Leyden*, in den *Navorscher*, VII., bl. 328, medege-deeld: *Thes. Rekening van 1601.* „29 Mei 1601. Aen Mr. ISAAC NICOLAY (VAN SWANENBURO) onsen medebroeder in de Vroedschappe, eene somme van f 175. van XL grooten tstuek, in betalinge van het teykenen ende maecken van het cleyne ende groote patroon van de glaesseveynster, die van deeser stede weegen ende tot eere van dien geschoneken is, in de kereke van *der Goude*, daerinne afgebeeld staet 't ontset van *Samaryen* van de belegeringe *Benhade* (*Benhadad*) des Syrisehe coninx.” Verder: „aen Mr. CORNELIS CLOCK, voor 't schryven maecken ende opleveren, f 600; ende ten laetste noch een somme van seven gulden over 't papier op de voors. patroonen geleverd, bedragende te zamen 632 gl.” — De schilderijen, welke hij te *Leyden* voor de viersehaar heeft geschilderd, worden

zeer geroemd, en die in de *Kamer van de Gouverneurs der Saayhalle*, vindt men bij *Frans van Mieris*, in zijne *Beschryving van Leyden*, bl. 457, beschreven: „1596. Den handel en nering groeide magtig aan en deed de stad in welvaren bloeyen, 'twelke oorzaak gaf, dat de vertrekken der Halle bekwaamer gemaakt en versierd zyn geworden, inzonderheid de Kamer der Gouverneurs, nu onlangs merkelyk verbeterd, welke in onze dagen nog pronkt met de schilderijen van den kunstigen Burgemeester ISAAK NICOLAI SWANENBURG, verbeeldende de vervalle oude Leydsehe neringen, en het vermeerderen der nieuwe, door de overkomst der Vlamingen; vervolgens ook al de handwerken met welken deeze bereiderye geoeffend wordt, in verscheidene tafereelen afgemaald.”

NIEUHOFF, of NYHOV. (JOAN) Deze bekende zeereiziger werd in 1618 geboren. Behalve den togt, dien hij in gezantschap naar *China* deed, en waarbij hij de oude hoofdstad *Nanking* bezocht, heeft hij nog meer overzeesche landen bereisd, waarvan de beschrijving, met afbeeldingen, in het licht is verschenen, en die meermalen zijn herdrukt, als: *Naauwkeurige Beschryving van het Gezantschap naar Peking* enz. *Amsterdam*, 1644, 1665, in f°.; en in 1666 in het Hoogduitsch uitgegeven, in 4°. Prof. *Hornius*, te *Leyden*, vertaalde die Reis in het Latijn; ook zag eene Fransche overzetting er van het licht. De *Braziliaansche Zee- en Landreizen*, mitsgaders *Zee- en Landreizen door verscheidene gewesten van Oost-Indiën* — vooral de stad *Batavia* — zyn beiden te *Amsterdam*, in 1682, in f°, door zyn broeder *Hendrik Nieuhoff* uitgegeven, dus 10 jaren na zynen dood, dewijl hij den 7. October, 1672, op *Madagascar* vermoord werd. — Hij heeft op eene hoogst-nuttige wijze de kunst beoefend, daar hij zelf al de voorwerpen, voor zijne plaatsverbeeldingen, nationale kleederdragten, dieren, planten en gewassen, die in zijne Beschrijvingen voorkomen, heeft geteekend, iets waarin hij veel overeenkomst had met CORNELIS DE BRUYN. — In de beroemde geographische en topographische Verzameling van den Heer Mr. *J. T. Bodel Nyenhuis*, te *Leyden*, bevinden zich twee onuitgegeven teekeningen van JOAN NYHOV, op *St. Helena* vervaardigd; eene *het eiland uit zee*; en eene *de kerkvallei naar zee* te zien. Gemelde Heer zal iets over JOAN NYHOV — want zoo teekende hij altijd zyn naam, zegt hij — uitgeven, dat, zeker, voor de geschiedenis veel belangrijks bevatten zal. — Ik bezit *zijn Portret*, in 4°, in een versierd ovaal gevat, fraai gegraveerd; onder zyn naam een wapenschild: zilver, met een chevron van keel, en 3 hulstbladen, 2 en 1 geplaatst. Hiervan bestaat ook eene kopij, doch minder fraai.

NIEULANT, of NIEULANDT, (ADRIAEN VAN) is bij *Inmerzeel*, die van heeft weggelaten, vermeld. Ik moet er het volgende bijvoegen: dat hij te *Antwerpen* geboren werd, kan waar zyn, doch hij heeft zijne opleiding in de kunst genoten te *Amsterdam*. Het onderschrift van *zijn Portret*, door JOANNES MEYSSENS, — Zie aldaar. — in 1619, uitgegeven, luidt: *Très-bon peintre en petites figures et paysages, il a fait beaucoup des histoires du vieux Testament; il est natif d'Anvers; son commencement a esté à Amsterdam, chez PIERRE ISACX, et auprès FRANÇOIS RADENS 1607, et maintenant se tient à Amsterdam, âgé de 59 ans. COR. JANSSENS pinxit, c. WORMANS sculps.* — Dit portret komt ook in *De Bie* voor. — Meer aanwijzing zal er niet noodig zyn, ten bewijze, dat hij, in 1590, te *Antwerpen*, geboren is. — In 1657 heeft hij nog geschilderd *Dansende kinderen in een Landschap*, waarbij een *Faan* en een *Nimf* op een *viool* en een *trom spelen*, welk stuk in den *Catalogus*, 1850, van het *Museum*, te *Berlijn*, staat vermeld. — Het is meer dan waarschijnlyk, dat hij een broeder van, of anders, zeker, verwant was aan WILLEM VAN NIEULANT, die zich, even als ADRIAEN, te *Amsterdam* ophield,

en welligt is *Willem van Nieulant*, — die, in 1584, als Mr. knoopenmaker (destijds onder de Gilden behoorende, zegt *Mols, Ms.*) in het *St. Lucasgild*, te *Antwerpen*, werd ingeschreven, en zich, naast zoovelen, om de ongenaê der Spanjaarden te ontvlugten, met zijn gezin te *Amsterdam* vestigde, waardoor ADRIAEN niet in het Gild staat ingeschreven — hun vader geweest. — Hij heeft ook voorstellingen van vaderlandsehe gebruiken geschilderd, als, in 1633: *Jaarlyksche Omgang der Gilden en Leprozen, op Koppermaandag, te Amsterdam, gehouden in den jare 1604*. Die omgang, in 1769 door s. FOKKE sculp. in f°. naar de daartoe genomen teekening door J. DE WIT JANSZ. 1768, komt voor in den *Atlas, of Verzameling van Gebouwen enz., der Stad Amsterdam, voor kinderen enz.; Ibid., bij H. Molenijzer*, in f°.-oblong. Hij heeft ook den fraaijen Titel geteekend voor het Werk: *Iconologia, of uybbeeldinghe des verstands enz. door Cesare Ripa enz. Amsterdam, by P. P. Pers (1644); R. A. PERSYN sculp. in f°. — Zijn Portret, J. JANSSENS p. C. WOOMANS sc., vindt men bij De Bie.*

NIEULANT. (JAN) *Bryan-Stanley* noemt dezen kunstenaar, als geboren te *Antwerpen*, in 1569. Hij schilderde historische voorstellingen op kleine schaal, en was in het landschap zeer bedreven, hetwelk hij, met onvermoeide vlijt, uitvoerig behandeld heeft. — Hij is in 1628 overleden. — *Fiorillo*, die hem ook gedenkt, voegt er nog bij, dat hij gelooft, dat JAN NIEULANT dezelfde persoon is als ADRIAEN. — *Nagler* geeft hem dezelfde meesters als ADRIAEN gehad heeft. — Ik heb dien JAN in het *Gildeboek van St. Lucas*, te *Antwerpen*, niet gevonden, en moet dus betwijfelen, of hij de kunst daár wel geleerd, immers zeker niet uitgeoefend heeft. — Welligt was hij verwant aan ADRIAEN VAN NIEULANT. — Zie aldaar. —

NIEULANDT. (L. VAN) Zie NIEUWLAND. (L. VAN)

NIEULANT, of NIEULANDT, (WILLEM VAN) is reeds bij *Immerzeel* geboekt. Hij was, waarschijnlijk, een broeder van ADRIAEN VAN NIEULANT. — Zie aldaar. — en *Frissli*, in zijn *Lex., Th. II*, zegt bepaaldelijk, dat hij een bloedverwant van hem is geweest. — Na zijne volbragte studie, zoo te *Amsterdam*, als ook drie jaren te *Rome*, keerde hij, in 1606, naar zijne geboortestad, *Antwerpen*, terug. Immers, in het *Gildeboek van St. Lucas*, aldaar, vindt men: „WILLEM VAN NIEULANT, meesterszoone, ontfangen als meester Schilder 1606.” En nog staat aldaar geboekt, zegt *Mols, Ms.*, „WILLEM VAN NIEULANT, meesterszoone, ontfangen als meester 1607,” en dat beide, in verschillende rekeningen. Wanneer nu de kopiist geen fout heeft begaan, dan zijn er twee geweest van één-en-denzelfden naam”. — Nu mag ik vragen, of er geene aanleiding bestaat, om het geboortejaar van WILLEM, 1584, zoo als *De Bie*, volgens het portret van J. MEYSENS, — Zie aldaar. — opgeeft, te betwijfelen? want dan blijkt hij, na alle volbragte studiën, slechts 23 jaren oud te zijn geweest. — Onder de 56 stuks gravuren, door *Nagler* vermeld, is er eene zeer zeldzaam, in 3 bladen, in f°, namelijk, *De groote Tyberbrug*, door GUIL. VAN NIEULANDT sculp. et excud., en *Bryan* voegt hier bij: *Antverpia*, 1600. Zoo dat nu goed is, dan was hij toen maar 16 jaren oud, en is dit aan te nemen? — Ik bezit een der drie bladen, en daar staat geen jaartal op; ook niet bij *Nagler*, die dit zeldzame hoofdblad van zijn werk beschrijft. — In den *Catalogue du Musée d'Anvers*, 1857, vond ik, dat onze WILLEM een goed Treurspeldichter was, en een groote rol bij de Rederijkerskamer heeft vervuld. — De volgende Werken worden van hem vermeld, als: in 1616, *Saul*; in 1617, *Livia*; in 1618, *Claudius Domitius Nero*. In 1621, gaf hij in het licht een *Gedicht over den Mensch*; drie jaren later zijn *Heldendicht, Aegyptica, ofte Aegyptische Tragédie van Anthonius en Cleopatra*; in 1628, een idem, *Salomon*. — Nog heeft hij, te *Amsterdam*

wonende, twee Treurspelen doen drukken, waarvan de opdracht, uit die stad, in Julij, 1635, gedagteekend is. — *Zijn Portret*, J. MEYSSENS fecit, komt voor bij *De Dic.*

NIEUPOORT. (JUSTUS VAN) Zie NYPOORT. (JUSTUS VAN DER)

NIEUWENHUISEN (ADRIANUS WILHELMUS) is reeds bij *Immerzeel* vermeld; ik moet daar nog bijvoegen, dat hij, bij voortduring, het inwendige van kerken schildert, zoodat op de meeste Tentoonstellingen van zijnen ijver en het welslagen in dat vak, overvloedig, is gebleken. — In October, 1857, werd de heer NIEUWENHUISEN tot onderwijzer aan de Stads-teekenschool, te *Utrecht*, en in 1859 tot Directeur van het Genootschap *Kunstliefde*, aldaar, aangesteld. — Hij heeft twee prentjes flink en geestig geëst, als: *Eene Kerk van binnen*, waarin de leeraar op den preëkstool, links aan een kolom gehecht, voor de gemeente preekt; beteekend A. W. N. f.; h. 100, br. 82 str. Ned.; zonder marge. Op den tweeden staat is een invallend licht op den achtermuur aangebragt; — en, *Een Idem, Idem*, in de groote kerk, te *Rotterdam*, genomen; links zit eene vrouw voor de kerkbanken, regts een man met de hand op den rug, waarin hij zijn hoed houdt; in de verte zijn meer personen zichtbaar; h. 130, br. 102 str. idem.

NIEUWENHUIZEN. (HENDRIK) *Immerzeel* berigt, dat hij op zijne teekeningen, zoo bedrieglijk naar prenten vervaardigd, ter voorkoming van bedrog, aan de achterzijde bij zijn naam zette: *met de pen geteekend*. — *Nagler* zegt, echter, dat hij er gewoonlijk opzette: *Calamo delineavit*.

NIEUWENHUIJS. (C. J.) In de Kunstnatenschap van wijlen Z. M. koning *Willem II.*, te 's *Hage*, waren, op de tweede Verkoop, in September, 1851, onder Nr. 274 van den *Catalogus*, „*De portretten der Gebroeders Van Eyck*, fraai van behandeling;” h. 31, br. 27 dm. Ned. — Dit zal moeten zijn JAN en HUBERT VAN EYCK. — Dewijl ze onder de moderne Nederlandsche School geplaatst waren, denk ik, voor het naast, dat het eene kopij is naar het origineel, en dat de kunstminnende Vorst, bij zijne tafereelen van die beroemde meesters, gaarne hunna afbeekding wilde zien. — Zoo ik mij niet vergis, zou het werk van den vermaarden Kunsthandelaar C. J. NIEUWENHUIJS kunnen zijn, die veel deel aan het verzamelen der schilderijen voor genoemde Galerij gehad heeft, en daarvan eene berekeneerde beschrijving vervaardigde, die reeds in 1837, te *Brussel*, het licht zag, als: *Description de la Collection des Tableaux qui ornent le Palais de S. A. R. Mgr. le Prince d'Orange, à Bruxelles*; later gaf hij nog eene *Idem*, onder den titel: *Description de la Galerie de Guillaume II.*

NIEUWERKERKE (EMILE *Grave* VAN) als een Nederlander te vermelden, zou een roef zijn, gepleegd aan een der paalen van de kunstkroon, door hem aan zijn Fransch vaderland gehecht, en echter veroorloof ik mij, wegens één kunstgewrocht, hem hier te gedenken, teneinde een ieder, die het *Kuiter-Standbeeld van Willem I.*, *Prins van Oranje*, te 's *Gravenhage*, aanschouwt, den vervaardiger te doen kennen. EMILE *Grave* VAN NIEUWERKERKE, in 1811, te *Parijs*, geboren, is een Nederlander van afkomst, wiens overgrootvader Hollands gezant was bij het Spaansche Hof, en, op een zijner reizen, eene Fransche vrouw huwde, wier vaderland hij voortst tot het zijne aannam. Hoewel EMILE voor de krijgsdienst was opgevoed, keerde hij toch later tot het burgerlijk leven terug, teneinde zich geheel aan de beoefening der hooger Beeldhouwkunst te wijden. Na reeds veel voortreffelijke werken te hebben vervaardigd, die hem tot de grootste ondernemingen voorbereidden, „vatte hij, in 1841, het voornemen op, om een Standbeeld te scheppen van *Willem den Zwijger*, te paard. Toen hij zijne kenzo deed vallen op dezen onsterflijken Vorst, was het, zeker, niet alleen, omdat diens roem der wereld toebehoort, maar vooral ook, omdat het deze was, die de grondslagen

legde voor het gebouw der zelfstandigheid van het land van NIEUWERKERKE'S voorgeslacht. Liefde tot de kunst, en liefde tot het vaderland boden hier elkan- der de hand, en bezielde hem met zooveel ijver, dat hij reeds het volgende jaar naar *Holland* overkwam, om Zijne Majesteit onzen Koning de eerste sehets te laten zien van het Beeld, voor zijn grooter Stamvader bestemd. Hozeer onze kunstlievende Vorst met dit bewijs van genie en diep gevoel des harten inge- nomen was, mag, onder anderen, daaruit blijken, dat hij terstond den Graaf met het ridderteeken van den *Nederlandschen Leeuw* versierde, en hem verzoekt, het Standbeeld voor hem te voltoojen, om 't voor zijn Paleis, in het Noord-einde der Residentie, — cerlang opgerigt, — te plaatsen." Zie den *Ned. Kunst-Spiegel*, 1847, blz. 37. — Over de voortreffelijkheid van dit kunstgewrocht hier uit te weiden, aecht ik over- bodig: het staat voor aller oog onthuld; doch het is te hopen, dat de plaatsing eens anders en voor goed zal worden bepaald. Ik voor mij zou het gaarne juist in eene tegen- overgestelde rigting, namelijk, op het plein van het Oude Paleis gesteld zien. — Zijn roemvol talent heeft hem in zijn vaderland tot de hoogste vereeringen en onderscheidingen geleid, gelijk men die in het doodberigt zijner moeder van November, 1854, kan vermeld vinden: „*De Gravin Ch. de Nieuwerkerke*, geboren *De Vassau*, moeder van den bekenden beeldhouwer, Directeur-Generaal der Keizerlijke Museën, Intendant der schoone kunsten van het Huis des Keizers, is, te *Parijs*, overleden." — Den 15. Maart, 1858, las ik: „Er liep een gerucht, dat de *Graaf van Nieuwerkerke* een val van het paard heeft gedaan, dien hij niet zal overleven." Gelukkig is dit genie nog in de kraecht zijns levens, en voor de kunstwereld behouden gebleven.

NIEUWHOFF (W.) is een onvermeld kunstgraveur, die in het begin dezer eeuw heeft gebloeid, blijkens een Portret van *Keizer Alexander*, van *Rusland*, door hem gesneden en in aquatint bewerkt, naar de teekening van G. J. GEUZENDAM, uitgegeven, te *Amsterdam*, bij *W. Essen*. — Een *Idem* van *Abr. des Amorie van der Hoeven*, naar C. H. HODGES, in f°. — Een *Idem* van *A. Folke*, naar H. W. CASPARI, in 8°. — Een *Idem* van *F. T. Schluter*, *R. K. Pastoor*, te *Delft*, 1823, naar J. HARI, in 8°. enz. — Ook zag ik van hem, in gelijke manier gegraveerd, zeer groote *Landschappen* en *Rijngezigten*, luchtig bewerkt, in de manier van teekeningen met de pen en opgewasschen. Ze zijn niet zonder zorg uitgevoerd, en deelen in de verdienste der graveerkunst van dien tijd in ons vaderland, die echter niet hoog staat aangeschreven.

NIEUWLAND. (L. VAN) *Een Landschap*, waarin links eene kerk; op den voorgrond, een boerenwagen, rijdende, bij een huis, waarbij een boer staat; beteekend L. VAN NIEUWLAND *del. et sculp.* 1763, in 8°.-oblong. — Een *Idem*; een weiland met twee koeijen, is door een sloot, die op den voorgrond uitloopt, van den weg geseheden, waarop een man, die van het melken komt; regts een woning, waarbij een man een ketel schuurt; op den tweeden grond, een kasteel, met een toren enz.; tweemaal beteekend, als boven, zonder jaartal, *idem, idem*. — Deze kunstenaar is mij alleén door de beshreven etsjes bekend, die het werk van een liefhebber schijnen te wezen. *Nagler* noemt zekeren L. VAN NIEULANDT, die, vermoedelijk, dezelfde is.

NIEWPOORT. (JOHANNES VAN DER) Zie bij mij op NYPOORT. (JUSTUS VAN DER) Blijkbaar heeft men van de letter J. JOHANNES gemaakt; doch hoe *Nagler* — die zijn bron (*Houbraken*, I., bl. 231, III., bl. 239) opgeeft, waarin hij JUSTUS genoemd wordt, terwijl hij-zelf een JUSTUS VAN DER NYPOORT, van wien hij 18 stuks etsen beschrijft, vermeldt, — er toe gekomen is, om hem JOHANNES te noemen, begrijp ik niet.

NIKKELEN, of NICKELE. (ISAAK VAN) Van dezen meester vond ik in den *Catalogus* van *Jan Tak*, verkocht te *Soeterwoude*, hij *Leyden*, in 1781, onder Nr. 35: „ISAAK VAN NICKELE, *Een Roomsche kerkje, van binnen, met orgels, altaaren en beelden*; gestoffeerd door R. BRAKENBURG, *helder van coloriet en kunstig behandeld*; h. 11½, br. 13½ dm. Rhijnl.” — In de *Bilder-Gallerie zu Salzthalen* (1776), waren drie stuks, gelijke Kerken aanwezig. — Bij wijlen den Heer K. Kaan, te *Haarlem*, zag ik eene teekening van *Het inwendige der groote kerk, te Haarlem*, zeer vast en stout geteekend; waarschijnlijk, dezelfde, die vroeger in het bezit was van den Conferentie-raad F. C. Bugge von O. I. Rawert, zooals Nagler er daar een dergelijke aanwijst, en tevens ISAAK, architectuurschilder van *Haarlem* noemt, die in het laatst der XVII. en in het begin der volgende eeuw nog bloeide. Als dit laatste waar is, zou hij eerder een broeder, dan de vader van JOHANNES geweest zijn, dewijl deze bepaaldelijk als de zoon van den Haarlemschen kerkschilder van dien naam, door *Houbraken* wordt opgegeven.

NIKKELEN, of NICKELE, (JACOBA MARIA VAN) eene dochter van JOHANNES VAN NIKKELEN, omstreeks 1690 geboren, was vermaard in het schilderen van bloem- en fruitstukken, hebbende de leiding in de kunst van HERMAN VAN DER MYN genoten. — Zij is geluwd geweest met WILLEM TROOST, die bij haar acht kinderen verwekte, waarvan slechts één zoon en ééne dochter, tijdens *Van Gool* schreef, 1751, in leven waren.

NIKKELEN, of NICKELE, (JOHANNES VAN) is reeds bij *Immerzeel* beschreven; ik voeg er bij, dat hij ook geëst heeft, waarvan 4 stuks *Landschappen* hij *Nagler* staan vermeld. Hij was, zoo als *Houbraken* meldt, een zoon van ISAAK VAN NIKKELEN. Zijne dochter JACOBA MARIA — Zie aldaar. — was met WILLEM TROOST geluwd.

NIMWEGEN. (PETER VAN) Onder dezen naam is de Nijmeegsche glassehilder, PETER FRANCIS PETERS, — Zie aldaar. — door vergissing, bij *Nagler* ingeslopen.

NISP, of NISPEN. (N. VAN) Welligt is dezo naam verkort, zooals die onder eene gravure voorkomt en VAN NISPEN moet zijn, een naam, die wel hekend is, to meer, dewijl de genoemde in P., *Des Laurentius Steversloot* voorstellende, door R. BLOKHUYZEN is gesneden, die ook slechts R. BLOKH. er onder heeft geplaatst. Zij kan werk van een kunstliefhebber zijn, trouwens het geheel is benedeu het middelmatige, waartoe de graveur, wiens vak dit niet was, ook nog heeft bijgedragen. De genoemde leeraar leefde in 1713, toen zijn afbeeldsel vervaardigd werd. — In den *Catalogus* van *Terwesten*, blz. 80, vond ik een stuk, *Een meester, zijne schoolkinderen onderrigtende*, door N. VAN NISPEN f 22—5, en, in een *Idem* van Mr. *Caspar van Citters*, van *Middelburg*, verkocht te *Rotterdam*, 1811, onder Nr. 172, *Een Herder en Herderin*, naast elkander zittende in een landseap, waarvan de voorgrond rijk met hloemen is versierd, door VAN NISPEN; h. 15, br. 16 dm. Rhijnl. — *Nagler* vermeldt hem, naar *Winkler's Kabinet*, te *Leipzig*, waarin eene schilderij was: *Eene zuigende vrouw*, door N. VAN NISPEN — zonder twijfel van VAN NISPEN.

NIVELLES, (JAQUEMON VAN) een beroemd Belgisch kunstrijver, die in het midden der XIII. eeuw bloeide. — Zie over het werk, door hem volvoerd, op DOUAL. (NICOLON, of COLAS VAN)

NOBEL, (JACOB) een hoogst bekwaam, doch onvermeld, Utrechtsch kunst-schilder, die reeds in het begin der XVI. eeuw bloeide, en aan verscheiden aanzienlijke geslachten, te *Utrecht*, was verwant. Zoo vond ik over hem, in eene *Ms. Genealogie van Van Voerst*, berustende bij een der aanverwanten, den Heer B. L. C. van den Heuvel, te *IJsselstein*, het volgende: „JACOB NOBEL HENDRICKZ.

was een schilder, en heeft *sig-selven* door een metalen spiegel uitgeschilderd, ten halve lyve met een groote baert en een doodshoofd, daar syn linkerhandt op rust. Heeft *Keyser Carel*, 16 jaren oud zynde, geschildert. Hy is getrouwt met *Catharina Peters van Mooije*, een vleyshouwers dogter van *Brussel*, met welke hy doorging en te *Utrecht* kwam, doch versoende naemaels met de vrienden, anno 1517. Sy kraamde out synde 20 jaar, en kreeg *Hieronymus Nobel*; heeft in elf kramen 13 kinderen gehad, waarby *Geertruyd*, die huwde *JAN VAN DER BURGH*, glasschryver, en geene kinderen gehad. Hy is geboren in 1497, op Lieve Vrouwendag in Meert, is kerkmeester van de Nicolaes kerk in 1571, en mede van de eerste gereformeerde geweest, en te *Utrecht*, den 13 January 1573 overleden." Uit het geboortejaar blijkt, dunkt mij, dat hij 16 jaren oud was, toen hij een portret van keizer Karel schilderde, of er een kopieerde, Karel op dien leeftijd voorstellende, want de keizer werd in 1500 geboren, en zou zich dan, op dien leeftijd, door een schilder van 19 jaren hebben doen schilderen! Het is mogelijk, maar niet denkelyk, dewyl alsdan zijn talent wel, door de faam voortgedreven, tot die hoogte zou gekomen zijn, en zoodanig is hij als kunstenaar niet bekend. Wel was hij vroeg te *Brussel*, blykens zijne verleving, en, als een aanzienlyk Utrechenaar, kon zich de gelegenheid wel voor hem opgedaan hebben, om, even als *LUCAS CRANACH*, die Karel, als Prins, op zijn achtste jaar, heeft geschilderd, — Zie daarover op *MORO*, of *MOR*. (*ANTONIS*) — het portret van dien Vorst te vervaardigen. Doch ik laat dit in het midden, tot welligt de een of ander het beslisse. — „Zyn vader was *Hendrick Nobel*, en zyne moeder *Geertruy Luttekenhuysen*, die 10 April, 1540, overleed. *Hendric Nobel* obiit 1541, Maart 18. *Syn Portret* hangt, ter halve lyven geschilderd met een wit kleed, daarop een kruis, in de *Groene kamer op 't Stadhuis te Utrecht*; onder deselve staat: *Henric Nobel Gerritz. was ten heylgen lande — In 't jaer ons Heeren duysent vierhondert — En acht en 't negentich, God hoed hem voor schande — Ende voor den brande dair 't ewelik dondert.* — *Hendrik* woonde in de Nobel, op de Oude Gragt, by de Geertebrug, in 't huis genaamt *Klyn Schonenburg*, daer in na hem syn zoon woonde. Na syn vrouws dood priester geworden, en syn (de) versuft, (nog) mis gedaan." — Dit genoemde portret is thans nog op het *Stedelyk Museum*, teu Stadhuisse, aldaar, te zien, op een lang tafereel, waarop twaalf *Jerusalem-gangers*, alle *Utrechtenaren*, door *JAN SCHOORL*, — Zie aldaar. — levensgroot geschilderd, voorkomen. — Dat het geslacht *Nobel* te *Utrecht* zeer in aanzien was, blijkt hieruit, dat een gedeelte van de *Zonstraat*, bij het plantsoen uitkomende, nog de naam van *Nobelstraat* voert.

NOËL (*PAUL JOSEPH*) staat bij *Immerzeel* beschreven, en deze heeft nog den treurigen dood van dien hoogst-verdienstlyken, te vroeg der kunst ontvallen kunstenaar, vermeld. — Om het lot zijner kunstwerken, en hoe ze, vier jaren na zijn overlijden, reeds gewild waren, te kennen, dient het volgende: Op eene Verkoopning, in het *Huis met de Hoofden*, te *Amsterdam*, 1826, gehouden, waren zes stuks zijner werken, als: onder anderen, Nr. 67 van den *Catalogus*: „Deze beroemde schilderij verbeeldt *Een boer, die van den trap van een poort valt, met het aangezigt in een mand met eijeren, waardoor eene wüstalling met allerlei groenten en fruiten geheel in verwarring geraakt; drie vrouwen schijnen de gansche instorting te willen tegenhouden; drie jongens grijpen de gevallen appelen; een man staat in de poort in dreigende houding; ter linkerzijde staat een jood met augurkjes, aan een tafel, waarbij eene bevallige dienstmaagd met een marktemmer, benevens een weesmeisje; voorts ziet men in een scheerwinkel een man met ingezeepten baard, en de barbiër uitzien naar dit woelig voorval; twee lieden lagchen hartelyk er om; door*

de poort ziet men op straat, waar men druk bezig is, koopmansgoederen te ontladen; op de overzijde der graeht ziet men de Westerkerk, benevens de Waag, te Amsterdam, met een aantal beelden; de groote menigte bijwerk en figuren, in één woord, deze geheele schilderij is zoo uitvoerig, en zoo delicaat van penseelsbehandeling, dat men haar voor het allerbeste werk van dezen te vroeg gestorven uitmunten-den meester mag houden; h. 7 pm. 5 dm., br. 9 pm.; doek." Voor deze schilderij werd toen de aanzienlijke som van f 4605 betaald. Om de belangrijkheid van zulk een meesterstuk, heb ik de beschrijving in haar geheel overgenomen; verder voeg ik er nog bij, dat Nr. 68, *Een Binnenhuis met figuren*, enz. f 600; — Nr. 69, *Een Stadspoort, met eigenaardige bedrijvigheid* enz. f 276; — Nr. 70, *Een oude Jood met een bevallig meisje*, enz. f 335; — Nr. 71, *Een Schoenmakerswinkel* enz. f 512, — en Nr. 72, *Een Land- en Watergezicht, met gebouwen* enz. met f 41. werden geeigend.

NOLE, (ANDREAS COLYNS DE) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op NOLE. (ROBERT COLYNS DE)

NOLE, (JACOB DE) een beeldhouwer, die, in de tweede helft der XVI. eeuw, te *Utrécht*, blocide, zooals uit de hier volgende rekeningen blijkt: „Ontvangen by handen Mr. Ghysb. Melchiorss., Organist in den Dom, ende van Catharina, syn huysvrouw, 16 Maert 1568, op losrente, die som van 200 gulden, ende dit by belieftnisse van myn heren schout ende burgemeesters, dewelcke syn geemployeert ende gegeven Mr. JAC. DE NOLE, beeltsnyder, tot volmakinge ende erectie van het *II. Saer. huys.*” *Rekening van de Duurtkerk*, 1568—69. „Item Mr. JACOB DE NOLE, op 't maken van 't *II. Sacr. huys*, 1 April 1569, 50 gulden. — Item Mr. JAC. voors gegeven, 27 Aug. 100 gulden. — Item Mr. JAC. noch den 6 October, 200 gulden.” *Idem*, 1569—70, bij *Dodt, Archief*, VI. deel, blz. 316. Of hij verwant was aan de COLYNS DE NOLE, van *Antwerpen*, is mij niet gebleken.

NOLE (ROBERT COLYNS DE) was de broeder van ANDREAS COLYNS DE NOLE, die, volgens *Immerzeel*, in de tweede helft der XVII. eeuw leefde, en met laatstgenoemde de schoone *Standbeelden* voor de kapel van O. L. V., in de Kerk van *Karel Borromeus*, te *Antwerpen*, heeft gemaakt; verder zegt hij, dat ROBERT in 1636 overleden is. — Dit laatste kan waar zijn, doch reeds zeer vroeg vond ik hem als een voornaam beeldhouwer vermeld; immers, de Aartshertog *Ernestus van Oostenrijk*, kocht een *ebbenhouten Crucifix, met notenboomen voetstuk*, hetwelk hij in 1594 had vervaardigd, zoodat men ROBERT's geboortetijd wel op 1570, of 1575 stellen mag. Maar hoe moet het dan gaan met ANDREAS, die dus, nagenoeg eene eeuw later, te *Antwerpen* zou hebben gebloed? Ik denk, dat men zal moeten lezen, in de eerste helft der XVII. eeuw, waarin VAN DYCK hem, in den bloei zijns levens, geschilderd heeft. — Volgens een kontrakt van 14 April, 1622, met WENSESLAUS COEBERGER gepasseerd, heeft hij, op last van de Infante *Isabella*, het beeldhouwwerk moeten vervaardigen voor de kerk van *Notre Dame à Montaigne*, gelijk dit hier volgt: „A. ROBERT NOLE, tailleur des ymaiges, la somme de IIJm. livres, sur et cutantmoins de XIIIm. IIJc. X. livres, à quoy revinrent les pris des parties par luy à livrer en l'église de Notre-Dame, à Montagu, ensuite de deux accordz faitz et arrestez avecq luy par l'architecte WENZEL COBERGER, et par son Altesse et les seigneurs des finances, agréé le XIIIJe. d'apvril XVJe. XXIJe, asseavoir: VIJm. IJc. XX livres pour la livraison de l'ornement de la paincture du grand autel, selon le model de pierre par luy fait, monstré à sa dicte Altesse, à en estre payé en trois termes; et par le second contraict VJm. LXXXX livres, à livrer XIII ymaiges de la facon et haulteur contenu audiet contraict, aussy pour ladicte église, à en estre payé aussy en trois termes.” Zie *Messenger des*

Sciences Hist. etc. Gand, 1858, blz. 97, en bij den Heer *Visschers, Iets over enz., en de gebroeders Colyns de Nole enz., Antwerpen*, 1853, in 8°.

NOLPE (PIETER) is ter loops door *Immerzeel* vermeld; ik voeg er hij, dat uit zijne graveerwerken blijkt, dat hij in 1670 nog leefde, en toen 69 jaren oud was. Onder de graveurs, die, in het begin der XVII. eeuw, de graveerkunst tot eene aanzienlijke hoogte, en oorspronkelijk vrijen trant van werken hebben opgevoerd, behoort, in de eerste plaats, deze PIETER NOLPE; verder is zij door J. SUYDERHOEF en CORNELIS VISSCHER tot eene roemrijke hoogte gedreven, zoodat diens werken door de kunstminnaars, in *Europa*, met ongehoorde prijzen worden betaald. — Onder zijne werken, die eene duhbele waarde bezitten, behooren de voor de Nederlandsche geschiedenis vervaardigde, naar de teekeningen van CLAES MOYAERT, namelijk: de *Blyde Inkomste der Koninginne Maria de Medecis te Amsterdam enz., Ibid., J. C. Blaeu*, 1639, in f°, met het Portret van den Auteur, *Kaspar van Baerle*, TH. MATHAM sc. naar J. SANDRART. Al de platen, zijnde allegorische voorstellingen, voor die feesten aangewend, zijn schilderachtig door hem gesneden. De overige zijn door S. SAVERY, naar S. DE VLEGER ENZ. vervaardigd. De opgang, door dit werk gemaakt, en het belang der feestvierenden, tot vereeuwiging van die Inkomst, hebben aanleiding gegeven, om den ganschen optogt bij de Inhaling der Vorstin in *Amsterdam*, af te beelden, die mede door HEM, naar MOYAERT, is gesneden, in *zeven bladen*, bekend onder de benaming van de *Groote Kavalcade*, dewijl de *Kleine*, op de eerste plaat in het Werk voorkomende, niet naar wensch de gelijkenis der personen uitdrukte, die op de groote duidelijk zighaar is. — Deze *Groote Kavalcade*, schoon van druk, is op de Verkoopning van *Verstolk van Soelen*, te *Amsterdam*, in 1847, met f 125, en de *Kleine*, hovengenoemd, vóór de letters, en vóór de wapens in de lucht, eerste druk, met f 120 betaald. — Ik bezit een exemplaar van het geheele gemelde Werk, eerste drukken vóór de nommers en vóór de wapens in de lucht, enz., alsmede een exemplaar met al de veranderingen van die drukken, tot aanduiding en vergelijking er bijgevoegd. Daarbij is ook de beroemde prent, *De vier Burgemeesters van Amsterdam, raadplegende over de ontvangst van de genoemde Koninginne*, door J. SUYDERHOEF, naar de schilderij van THEODORUS DE KEYSER, een als met de burin geschilderde prent-druk. — Het tweede, dergelijke Werk, is: *Beschryvinge van de Blyde Inkoopste, Rechten van Zeege-bogen en ander toestel op de Welkomste van Hare Majesteyt van Groot-Britanniën, Frankryk en Ierland, tot Amsterdam, den 20 May, 1642; te Amsterdam, by Nicolaes van Ravesteyn, voor PIETER NOLPE, Boekverkoper, in de Calverstræet*, 1642, in f°. Het Werk bevat zes platen, *Allegoriën*, en de zes *Triumphpoorten*, daar ze in vertoond zijn, door NOLPE, naar de teekeningen van JAN WILDENS. Het daarbij gevoegde portret van *Samuel Coster* is door R. PERZYN sc., naar J. SANDRART. — Te gelijkertijd werd eene afzonderlijke prent, in drie bladen uitgegeven, door NOLPE gesneden, naar de schilderij van PIETER POTTER, — vader van den beroemden PAULUS POTTER — voorstellende de *Afbeelding van het puyck der Burger-Ruyteren, door last der Heeren Burgemeesteren vergadert, om de Koninginne van Groot-Britanie Henriette Maria, op den 20 May in den jare 1642, Amsterdam bezoekende, in te halen. Opper-Ritmeester was Heer Dirck Tholinx, voorzittend Schepen en Hopman van een Vaandel Burgeren; Teken-Drager de Heer Johan Oetgens, Jonck-Heer van Waveren, Ruygenes etc. Ritmeesters plaats-houwer, de wel-af-gereden Joachim Verpoorten. Voorts bestont de Vaen uyt de navolgende: en nu volgen honderd en twee-en-dertig namen van allen, die, in vollen dos, te paard gezeten, deze Inhaling hebben verheerlijkt; in waarheid een historisch tafereel der bloem van Amstels voorgeslacht.*

Deze plaat, en drie der Allegorische voorstellingen, met twee Eerpoorten, zijn op de bovengenoemde Verkoopng betaald met f 170, zonder eenige varianten of bijzonderheden in de drukken te bevatten; blijkbaar is het een zeer zeldzaam Werk, waarvan ik in mijne Verzameling een volledig uitmuntend exemplaar bezit. Om der geschiedenis wil, en vooral om de getrouwe afbeelding der kleederdrachten enz. van die tijden, heb ik die Werken, meer dan naar gewoonte, omschreven, voorcerst ter eere van PIETER NOLPE, die, behalve deze groote zaken, een aantal kleinere geschiedenissen van den dag heeft vervaardigd en uitgegeven, op eene ruime schaal; en ten andere, tot voorbeeld voor den Boek- en Prent-handel onzer dagen, die meer leen- dan eigen werk oplevert. — Er gaat ook een boekje van hem nit, bestaande uit afbeeldingen van koddige figuren, in den stijl van PIETER QUAST, of JACOB CALLOT, met gecartoucheerde randen, in 8°, getiteld: *'T Boeren-Leven, door PIETER NOLPE in 't cooper gemaeckt en uygegeven tot Amsterdam*; hiervan zijn latere uitgaven, te *Ibid.*, bij *Wilh. de Broen*. — Nog een *Idem* boekje, in 8°-oblong, met meer figuren op elke prent, die zeer fraai zijn geëtst. — Bij *Nagler* vindt men 43 nummers van zijne werken beschreven. Daaronder komt niet voor een zijner fraaiste prenten, *De Deugd wijst Herkules de wegen der wereldsche deugden en ondeugden*, naar *PILTER POTER pinx.*, gr. in plano, en insgelijks in mijn bezit.

NOOMS. (RENIER) Zie ZEEMAN. (RENIER)

NOORDE. (CORNELIS VAN) *Immerzeel* heeft, in het kort, den kunstarbeid van dezen Haarlemmer vermeld, doch niet, dat hij ook Portretten heeft vervaardigd, als dat van *Joannes Enschedé, Lettergieter en Boekdrukker, te Haarlem, ad vivum del. et fecit 1788*, in 8°, hetgeen in zijn soort fraai mag worden genoemd. — *Joannes Deknatel, Doopsgezind leeraar te Amsterdam, door hem del. en door J. HOUBRAKEN*, in 1762, gegraveerd, in 8°, uitmuntend, en waarvan ik een proef- en letterdruk bezit. — Van zijne Afbeeldingen bezit ik de volgende: *Een houtsnede*, in kl. 4°, *oud zijnde 17 jaren*, met een steekhoed op, waaronder *CORNELIS VAN NOORDE se ipse ad vivum fecit A°. 1748*. — Een *Idem, idem, idem, fecit 1763*; raar. — Nog het *Portret van hem en zijne vrouw*, in den bloei hunner jaren, in pastel, waarschijnlijk, door hem geteekend, zeer fraai, en in gr. f°; hij staande bij eene tafel, waarop een kunstboek, hebbende in de hand eene teekening, zijnde het portret van een kunstenaar, doelende op die Verzameling, door hem-zelfen vervaardigd, waarvan ik or een aantal bezit, met de gravuren daarnaar, mede door hem gemaakt; zijne vrouw is, als pendant, in denzelfden trant afgebeeld. — In hoeverro hij de kunst van prentteekeningen te vervaardigen, heeft gekend, kan blijken uit eene prent, voor den reeds genoemden *Enschedé*, naar eene in diens bozid zijnde schilderij van *JAN VAN EYCK* gemaakt, voorstellende, *De zittende St. Geertruida, op eene hoogte, met nog eenige figuren; achter haar is men druk bezig, om eene groote kerk te bouwen, met een toren, die nog maar gedeeltelijk is voltooid*, zijnde het origineel in 1437, in het graauw — en *camaieu* — geschilderd, en waarvan, nog in onze dagen, een afdruk to *Brugge* werd vertoond, als eene originele teekening van *JAN VAN EYCK*; ja, wat meer is, de meest-erkende kunstlitteratoren hebben die meening gedeeld en daarover de pen gevoerd; en toch is het niets anders dan eene prentteekening van *CORNELIS VAN NOORDE*. Hadden zij het daarbij behoorende blad gekend, dan zouden hun de oogen wel zijn open gegaan: want bij die prent behoort een opzet-blad, mede door hem gegraveerd, zijnde de originele lijst der gemelde schilderij, waarop staat: *JOHES DE EYCK ME FECIT 1437*. en in de marge: *Joh. Enschedé, Harlemensis, possessor hujus picture originalis, exedit 1769. CORN. VAN NOORDE, Harlemensis, sculpsit ex originali, 1769*. De

prent-zelve is hoog 303, br. 180 str. Ned. even als de schilderij. Bij de verschijning dier prent werd er een vel druks, gr. f^o., bijgevoegd, bevattende de geschiedenis dezer schilderij enz., door *J. Enschedé* geschreven. Zie verder over deze geschiedenis, bij mij, bl. 460, op JAN VAN EYCK. — Het werk, in de manier van prentteekeningen van c. VAN NOORDE, met diens portret, is bekend, en bevat 16 stuks. — Minder weet men, dat hij ook prenten in mezzo-tinto heeft bearbeid, waarvan ik een fraaijen druk van het *Portret van FRANS HALS* bezit; h. 124, br. 104 str. Ned., dat vrijwèl is gegraveerd. Hij is met den hoed op afgebeeld, met liggende halskraag enz.; onder in de marge staat: FRANS HALS, geb. 1584 en overl. 24 Aug. 1666, te Haarlem. IPSE pinxit, c. VAN NOORDE fecit. 1767. Dit prentje komt zeldzaam voor. — Ik laat hier eenige prenten, meestal bij Nagler niet vermeld, door hem geëts en gegraveerd, volgen, als: de reeds genoemde *Ds. Deknatel*, houdende een bijbel in de linkerhand, en met de andere wijzende, waaronder een zesregelig Hollandsch vers van *Arent Plumy*; c. VAN NOORDE delin. et sculp. in gr. 4°, en een exemplaar vóór de letter, met zorg bewerkt. — *Jacob de Bucquoy*, zeereiziger en schrijver, door hem naar het leven geteekend en geëts 1758, in 4°, waaronder een tweeregelig Hollandsch vers; hij is gezeten voor eene tafel, en daarop een opengeslagen boek, waaruit hij schijnt voor te lezen, wijzende op de aardglobe, die, met meer zeevaartkundige werktuigen, bij hem is geplaatst enz. — *Dezelfde prent*, met zesregelig Hollandsch vers van *P. Langendijk*. — *Leopold Mozart*, hoog vorstlijk Saltzburgsche kamer-musicus, in een gecartoucheerd ovaal, op eene viool spelende, met vierregelig Latijnsch vers; beteekend c. v. n. 1765; *Joh. Enschede excudit*; een zeer zeldzaam portret. — Hier volgen vier Haarlemsche oudheden, als *Hendrik Tilly*, geb. te Oostende, den 29 September, 1662, woont te Haarlem in 't Aalmoeseniershuis, gezond van verstand en ligchaam 1764 (overleden 25 September, 1767). — *Jan Christiaansz. van der Winde*, geb. te Lit, in 't graafschap Rheda, den 1 Mey 1663. Overl. te Haarlem, den 18 April, 1764. — *Willem Opperdoes*, met dit belangrijk onderschrift: Geb. te Haarlem, 26 December, 1674; heeft 14 jaar ter zee gevaren. Is mede geweest bij de vermaarde overtocht van Prins Willem de 3de in 't jaar 1688. Den 19 Mey 1704 voor Egmond op zee, in een gevegt zynde tegen drie Franse schepen, sprong 't schip daar hy op was, in de lugt. Van 't jaar 1724 tot 1768 waagmeester en collecteur geweest, en leeft er nog in welstand, 1774; dit is eene fraai bewerkte en schilderachtige ets. — *Josina Keuse*, Wed. van Jan Comes, geb. te Haarlem, 28 Sept. 1673; leeft daar nog welvarende 1773; — en, *Elisabeth Precies*, Weduwe van Pieter van de Karre, geb. te Oostende, den 24 Maart, 1681, is nog in leeven. c. v. NOORDE sculp. 1781, naar LA CROIX del. 1781, in f^o; zij is gezeten, met een kruk in de eene, en een appel in de andere hand enz. — Al deze zijn door c. VAN NOORDE, naar het leven geteekend, in 't koper gebragt, in f^o. — Verder vindt men nog de volgende portretten, door hem geteekend of gegraveerd, in den *Catalogus van Portretten van F. Muller* vermeld, als: *P. Born*; — *JAC. BUYS*; — *J. Mich. Fleischman*; — *TACO JELGERSMA*; — *W. J. Koster*; — *c. VAN NOORDE*; — *A. RADEXAKER*; — *P. J. Schout*; — *H. SPILMAN*; — *J. VAN DER VINNE*; — *J. VISSCHER*; — *W. VI-TRINGA*, en *T. Vogelsangh*; bij de laatstgemelde portretten zijn er als prentteekening bewerkt, zoo als *JAN VISSCHER*, met rood krijt geteekend, waaronder: *Konstig schilder en plaatsnyder, geboren te Amsterdam 1636*. — Voorts nog *DIRK HELMBREKER uitmuntend Schilder, geb. te Haarlem, 1624, overl. in Italien, 1694*. IPSE del. c. v. NOORDE fecit., 1772, in gr. f^o. Deze kop is voortrefflijk, als met bruin krijt, op witten grond, schetsachtig geteekend, bewerkt. — In diezelfde manier

zijn nog de volgende beschreven prenten bekend, die echter weinig voorkomen, Het voorste gedeelte van een *Liggende Hond*, naar C. VISSCHER, door HEM *feit*, 1777, in gr. 4°. — *Een liggende Leeuw*; C. V. N. *ad vivum del.* 1757, *feit* 1766. als met rood krijt geteekend, in 8°.-oblong. — *Een staande Leeuw*, met de pen geteekend door REMBRANDT, door HEM *feit*, in kl. 8°.-oblong. — Niet beschreven. — *Eene staande en eene liggende Koe*, bij een muur, waar een man om den hoek kijkt, met bruin en zwart, zeer misteekend; C. V. N. *feit*, 1765, in 12°.-oblong. — *Een Landschap met twee koeijen en vier schapen*, die door een herder en eene vrouw worden gedreven, naar C. BERCHEM 1768, in f°.-oblong. — *Eene Vrouw, die een schaap melkt bij een schuur*; naar DENZELFDEN, door HEM, *feit* 1788, in 8°.-oblong. — Niet beschreven. — *Een Duingezigt met een kerkgebouw* op den voorgrond; op een heuvel een zittende en een staande figuur; naar JAN VAN OOYEN, door HEM, *feit* 1767, in kl. 8°.-oblong. — *Een zittende Vrouw, met een kind op haar schoot*, waarbij een geknield meisje, een staande jongen, en een man, die daarnaar staat te kijken, alles bij een gebouw voorgesteld, naar eene met O. I. inkt gewasschen teekening van LINGELBACH, door HEM *feit*, 1767, in 4°. — *Een naakt zittende Man*, met een rietje of stokje, of welligt eene fluit in de hand, met de pen en opgewasschen door REMBRANDT, door HEM *feit*, 1765, in 4°. — *Een zittende Officier der Burgerwacht*, een lange pijp rookende, bij eene tafel, waarop een flesch en glas, met zwart krijt geteekend door C. TROOST, door HEM *feit*, 1765, in 4°. — *Eenige gebrekkijke Joden*, zoo het schijnt bij den ingang eener Synagoge, waarbij, op den voorgrond, een vrouw met een kind is gezeten enz., door HEM, naar REMBRANDT, kl. 4°. — Niet beschreven. — *Een staande Man*, links, ter zijde te zien, met een mantel om, en een hoed met een paar pluimen op; naar de teekening van A. VAN OSTADE, door HEM *feit*, in 8°. — Blaauw papier en niet beschreven. — *Een Idem*, regts, met de handen op den rug te zien, een knijf op zijde, naar en door DENZELFDEN, Idem, Idem. — Al deze prentteekeningen zijn, op twee na, niet beteekend, doch achterop door C. VAN NOORDE zelven beschreven, zoo als ik heb vermeld, en gelijk ze berusten met al de bekende exemplaren bij den Heer Ph. J. van der Kellen, te Utrecht. — „*Het complete en zeer zeldzame werk van C. VAN NOORDE*, 46 stuks, waarbij 13 stuks verschillende drukken,” was in de Verzameling van Mr. J. van Buren, *Bailuw van Noordwijkerhout* enz., te Leyden, in 1808, verkocht. — Onder de houtsnedden, reeds boven vermeld, is hoogst-zeldzaam het *Portret* van ROMEYN DE HOOGE, *geb. te Amst., overl., te Haarl.* 1708 $\frac{6}{10}$; C. V. NOORDE *feit*, in kl. 4°. Dit is niet fraai; ook heb ik in deze kunst niets bijzonders van hem gezien, dan alleen den *Titel* voor het Werk *Europees Magazyn*, in 12°. — Daarentegen, heeft hij *Een jongen, met een hoed op, die zijn pijp ontsteekt aan vuur, hetwelk hij in een test in zijne hand heeft*, uitmuntend en uitvoerig geëts; boven in den grond beteekend F. HALS *pinx.* C. V. N. f. 1765. In mijn exemplaar is dat nog leesbaar, doch ik heb er meer gezien, waarop dit niet merkbaar was; bruine druk; h. 140, br. 128 str. Ned. — Verder, *Een Landschap, waarin eene staande en grazende koe*; daarbij, op den voorgrond, een liggend schaap; regts, een emmer en melkblok; in het verschiep een schuur en een hooiberg. — *Een Idem*, weêrگاê, met een staande en een liggende koe, tegen den rug te zien; op den tweeden grond, een heuvel met vee, op den voorgrond een boomstam, met planten enz.; h. 145, br. 188 str. Ned., oblong. — *Een Gezicht op de groote Markt en de groote Kerk, te Haarlem*, door HEM *pinx. et feit*, 1764. *Johannes Enshede* exeudit, gr. f°, in de breedte; getrouw afgebeeld en eigenaardig gestoffeerd. — *Cagelot of Potwalvisch, lang ontrent 60 voeten, even benoorden Eymond-op-Zee* levend ge-

strand, op den 15. February, 1764. Den 1. Maart aldaar in veiling verkogt voor 810 guldens. Den 19. February naar 't leven geteekend en in 't koper gebragt, te Haarlem, door CORNELIS VAN NOORDE; eene luechtige ets met veel bedrijvige stoffagie, voor de geschiedenis van den dag nuttig en voldoende; — en, nog Een Idem, lang 64 voet, gestrand tusschen Zantvoort en Wijk-op-Zee, den 20 February, 1762, verkogt 5 Maart voor 900 guldens, door HEM, fecit ad vivum 21 February, gr. f^o. — Nog bezit ik een paar Titels voor Boekwerken, die vrijwèl zijn geordonneerd, geteekend en in het koper gebragt, als een voor het Werk: *Korte en Zakelyke Beschryving der Vereenigde Nederlanden; te Amsterdam, by Dirk Swart, 1766, in 8°.* — en nog een voor een Werk, dat te Haarlem te huis behoort, dewijl die Stedemaagd op een troon is gezeten, waar boven het Wapen der Stad prijkt, en veel engeltjes of geniussen zieh met allerlei soort van studiën, de vrije kunsten betreffende, onledig houden; in sehrijffletters: *Salus publica, en Deo et Patriæ* er bijgeplaatst. — Nog eene prent in f^o, *Afbeelding van den Ridder Nicolaas van Ruven*, door HEM, in 1764, gesneden, voor het Werk *De Stad Haarlem* enz. *Ibid.*, 1767, in f^o., door *Van Oosten de Bruyn* enz., die op blz. 316 voorkomt. — Ik bezit onderscheiden teekenigen van hem, waaronder Bijbelsehe Ordonnantiën, die vrijwèl geteekend zijn, alsmede olifanten, zeer goed naar het leven afgebeeld, enz.

NOORDERWIEL (HENDRIK) wordt, volgens *Pieter Terwesten, Ms.*, vermeend, een Haagsch glasschrijver te zijn geweest, onder de zeven-en-veertig kunstenaars te 's Hage voorkomende, die aldaar, in 1656 een *Nieuwe kamer van Pictura* hebben opgerigt. — In 1858, zag ik bij den Heer *D. van der Kellen Sr.*, te Utrecht, eene groote schilderij, zijnde eene Allegorie op de huwelijks-bestemming van den mensch, geheel als de bekende *Huwelijks-fuik* van *Jacob Cats* gedacht, en als zoodanig in een landschap voorgesteld. Veel geestigheden, daarop zinspelende, zijn er in aangebragt, vooral op den tweeden grond, die een dorp voorstelt. De dood sluit den liefdesloop, waarbij een gedeelte van een geopende sareophaag, waarin een krijgsheld, met zijne gade, als in het graauw geschilderd, zijn afgebeeld, en daarop staat *H. NOORDERWIEL pinx. 1647.* Zij is bij de 2 à 3 palmen groot, vol beelden, waaronder er voorkomen, die goed zijn geschilderd. Dit blijft een belangrijk stuk, voor wat de kostumen betreft.

NOORDT (CORNELIUS) wordt door *Bryan* opgegeven, als, waarsehijnlijk, in betrekking gestaan hebbende met *JOHAN VAN NOORDT.* Hij bezit zijn portret, door hem-zelfen gegraveerd. Deze kunstenaar is niemand anders dan *CORNELIS VAN NOORDE*, — Zie aldaar. — die bij hem niet staat vermeld.

NOORDT. (*JOHAN VAN*) Ter loops, heeft *Immerzeel* van dezen schilder gezegd: „hij was ook een goed etser,” doeh zijn bloeitijd geeft hij niet op. — Ik voeg er aangaande zijne etskunst het volgende bij, namelijk, dat zijn werk door de keners zeer wordt geroemd, zooals *Strutt* ten hoogste prijst een geestig geëttt landschapje, met ruïnes, in eene breede, meesterlijke manier bewerkt, en waarin de figuren uitnemend geteekend zijn; dit etsje is, waarsehijnlijk, naar *P. LASTMAN* vervaardigd, en werd door hem in 1645 in 't koper gebragt, waarvan ik een exemplaar bezit, dat zeer zeldzaam is. Gewoonlijk wordt het aan de stift van *LASTMAN* toegekend. — *Bartsch* noemt nog een ander naar *P. DE LAER*, en zegt, dat dit zeer zeldzaam is. Ik bezit dat Prentje; het stelt voor een *Heuvel*, waarop *zeven beesten*, als schapen, geiten, een ram, gelijk ook twee koeijen, één van voren, en een op zijde te zien, zijn afgebeeld; op den voorgrond een snuffelende hond; van achter, een man met een juk en melkimmers, benevens een gedeelte van een boom. Alles is krachtig en goed geteekend, en met kennis van

zaken geëst; beteekend PETRUS VAN LAAR *inv. J. v. N. fecit* 1644. Op de latero afdrukken zijn de namen weggeveegd, en P. POT. en Nr. 3 er op geplaatst; h. 157, br. 220 str. Ned. Ik heb in den *Catalogus* eener aanzienlijke Verkoop, to Amsterdam, bij Jan Yver enz., gevonden: „*Het eigen geëstte werkje van J. VAN NOORT, 51 stuks,*” hetgeen inlichting geeft aangaande het getal zijner etsen. — Van Eynden en Van der Willigen zeggen, dat hij, vermoedelijk, in het begin der XVII. eeuw, te Amsterdam, werd geboren, en Houbraken meldt, dat hij de leermeester van JOHAN VOORHOUT is geweest. — Van de portretten, door hem geschilderd, zijn er bekend, die in gravure uitgaan, als dat van *Peter Prælius*, door JAN VISSCHER gesneden, en meer anderen. — Zie nog op NOORT. (JUAN DE)

NOORT, (JUAN DE) een onvermeld kunstenaar, van wien ik heb voor mij liggen, *Het Portret van Don Balthasar Carolus Principe de Espana*, in een zeer rijk geeartoucheerd, met thermen versierd ovaal, gevat, waar rondom het gemelde opschrift, alles door een groote koninklijke kroon gedekt, in f°.; onder in de prent beteekend JUAN DE NOORT *fecit*. Uit alles af te leiden, kan deze prent in Spanje vervaardigd zijn; zij is zeer fraai bewerkt, even als of die door DE JODE vervaardigd was, en ademt klaarblijkelijk de Vlaamsche school, zoodat, mijns inziens, deze JAN VAN NOORT een Nederlander is geweest, die, als zooveel anderen, zich onder de bescherming en gunst van hunnen Vorst, in Spanje, zal hebben gevestigd. Is er nu eenig verband met den bij ons bekenden JOHAN VAN NOORDT — Zie aldaar. — hieruit op te maken, dewijl 't bekend is, dat deze ook historien en portretten heeft geschilderd, en tevens een goed plaatetser was? Ik vermoed dit wel, en zulks te meer, daar zijne werken zoo zeldzaam zijn, wesbalve het wel mogelijk is, dat hij zich uitlandig heeft begeven; echter neemt de hooge graad van graveren, die hier op den voorgrond moet staau, veel van die meening weg. Doch genoeg: hij heeft hier eene plaats, tot zoo lang betere bescheiden het tegendeel zullen hebben beslist.

NOORT (ADAM VAN) is bij de meeste auteurs, ook bij *Immerzeel*, VAN OORT genoemd, doch ik heb gevonden, dat hij, volgens zijn eigen handteekening, in het Register van *St. Lucasgild*, to Antwerpen, op zijne rekening als Deken, zelf gesteld heeft ADAM VAN NOORT. Hij werd aldaar in het genoemde Gild als meester ontfangen, in 1587. Deken 1598—99, van 18 October tot 18 October; — dit was het dienstjaar; — en stierf 1641. — Hij wordt opgegeven als de zoon van LAMBERT VAN OORT, van Amersfoort, die *Guicciardyn*, op bl. 126 van zijne *Beschryving der Nederlanden* enz., Arnhem, 1617, VAN HORT noemt; doch de zoon zal ook wel VAN NOORT geheeten hebben; evenzoo AERT, en LOUYS VAN HORT, — Zie aldaar. — medo zoo door hem genoemd. — Onder het portret van ADAM, door A. VAN DYCK-zelven geëst, in f°, staat ADAM VAN NOORT; daareutegeen, staat ouder later vervaardigde portretten ADAM VAN OORT. Zie het *Gulden Cabinet* van *De Bie*, door HEND. SNIJERS *sculp.*, naar J. JORDAENS *pinx.* in 4°. Dat bij *Van Mander* voorkomt, is naar VAN DYCK, en dat bij *Houbraken*, naar JORDAENS genomen.

NOORT (AERT VAN) wordt door *Guicciardyn*, op bl. 128 zijner *Beschryving der Nederlanden* enz., Arnhem, 1617 genoemd. „AERT VAN HORT, van Nimmeghen, borger van Antwerpen, groot navolgher van de Italiaansche vonden, d'aller-cersto, die de conste van op cristallyn to baeken ende te verwen ghevonden heeft.” — Daar hij uitweidt over de verdiensten der Nederlanders in de vindingen van het glasschilderen, en het glas-verloden tot vensterramen enz., zoo wekt dit, natuurlijk, het vermoeden, dat deze AERT VAN zeer vroege dagteekening moet zijn geweest, immers het genoemde Werk loopt tot 1560. Volgens dezo lezing bij *Guicciardyn*, zijn er velen van meening, dat hij de glasschilderkunst het eerst zou hebben uitge-

vonden; doch destijds bestond er geen reden, om daarover te twisten, dewijl er kunst van veel vroeger tijd aanwezig was; welligt zal het eene vinding in de emailleerkunst zijn geweest, of wel, om de kleuren met glasstof zamen te mengen, zoodat ze onveranderlijk zijn, hetgeen ook in de *Splendeur de l'art en Belgique*, p. 196, vermeend wordt, het geval te zijn geweest. — Deze AERT kan wel de stamvader zijn der bekende VAN OORT's, die stellig VAN NOORT hebben geheeten. — Zie op ADAM VAN NOORT. — LAMBERT VAN NOORT, van *Amersfoort*, en WILLEM VAN NOORT, van *Utrecht*, beiden in de kunst ervaren, zullen wel een-en-denzelfden naam gevoerd hebben, en, waarschijnlijk, verwanten zijn geweest.

NOORT. (ELIAS VAN) Deze Utrechtsche kunstenaar is, waarschijnlijk, de vader van, of verwant aan WILLEM VAN NOORT. — Zie aldaar. — Ik vond het volgende, hem betreffende, in de *Kameraars-rekening van Utrecht*, 1494, vermeld: „Item Mr. ELIAS VAN NOORT, van een *Serpentynen Cop*, die gescenckt worde van der stadt weghen, die *Vrouwe van Nassauwe*, tot haere welkomst, 60 gouden St. Andries gulden. — Item denselven Mr. ELIAS VAN NOORT, van een *Overdect vergulden Croesgen* dat gescenct wordt die *Joffer van Baden*, tot haer welcompst, 29 gouden St. Andreas gulden. — *Aefgen*, Mr. EELGIS weduwe VAN NOORT, ende Herewich, haer dochter, die sy heeft by Oluff, die cuper, haer voerman (eerste man) zal. ged.”

NOORT, of NOERT (H. VAN) was een zeer bekwaam beeldhouwer, die, in het midden der XVI. eeuw, te *Utrecht*, bloeide. Hij kan wel een broeder, of een zoon zijn geweest van den beroemden bouwmeester, onder Keizer Karel V., WILLEM VAN NOORT. — Zie aldaar. — Ik vond in de *Kameraars-rekening* dezer Stad, omtrent hem, het volgende aangeteekend: „1557. Betaelt aen Mr. n. VAN NOERT 37 £ 10 Sc., van dat hy gemaect heeft, van der stadt-Benthemer steen, *twee Leeuwen metter stads Wapen*, twelc geset is boven den ingane van de nywe Tolstege-brug, boven 't water.” (thans door de verfraaijing der stad, bij den ingang van het plantsoen, weggebroken.) Zie op AELBRECHTsz. (M.) — Dit Wapen, met de twee leeuwen, als tenants, was zeer groot, doch zonder veel relief, naar gelang der grootte, maar vrij goed geteekend, en vol karakter bewerkt in den destijds heerschenden heraldischen stijl. — Het heeft welligt den beroemden JACOB CRESSANT tot model verstrekt, die, ongeveer twee eeuwen later, de overkünstige Stadswapens, met leeuwen, op de beide zijden der barrière, voor den ingang, bij de brug aan den Cingelkant geplaatst, vervaardigde.

NOORT (LAMBERTUS VAN) wordt bij de meeste auteurs, alsook bij *Immerzeel*, verkeerdelijk VAN OORT genaamd. Dewijl hij de vader was van ADAM VAN NOORT, — Zie aldaar. — zoo zal men bewezen vinden, dat hij mede VAN NOORT heeft geheeten. Ook heb ik, in mijne *Beschrijving der Goudsche Kerkglazen* enz., duidlijk vermeld, dat onder al de zes door hem aldaar geschilderde glazen, tot onderschrift, is gesteld: LAMBERTUS VAN NOORT, van *Amersfoort*, *invenit et figuravit*. Dit verschil had *Immerzeel* toch wel kunnen aanwijzen, dewijl zulks, in de vroegere uitlegging dier Glazen, even zóó staat vermeld. — *Van Bommel*, in zijne *Beschrijving van Amersfoort*, noemt mede hem VAN OORT, doch voert hiervoor geen bewijs aan, en heeft ook te dien aanzien geen gezag, daar hij slechts de gewoonte volgde, om hem aldus te noemen. — Het is gebleken, dat hij, in 1571, in het huis, genaamd *De vlugt in Egypte*, in de *Cammerstraat*, te *Antwerpen*, overleed. Dit huis had hij in huur van de O. L. V. kerk aldaar, en op dat jaar wordt in de Rekeningen, bij de wanbetaling, deze aantekening gevonden: „want hy in grooter armoede ende miserien gestorven is;” terwijl de schatmeester de huur van 1571, welke de kinderen schuldig waren, „om Gods wille” geschonken

heeft. — In het *Museum*, te *Antwerpen*, zijn 16 stuks historische tafereelen van hem aanwezig, waarvan de eerste zeven, in den *Catalogus* van 1857 vermeld, voor de *Gildezaal van St. Lucas*, aldaar, vervaardigd zijn.

NOORT. (LOUYS VAN) *Guicciardyn*, in zijne *Beschryving der Nederlanden enz.*, *Arnhem*, 1617, bl. 125, noemt aldaar „LOUYS VAN NOORT, fraey in veel dingen te beworpen ende contrefeyten.” Dat het, waarschijnlijk, VAN NOORT, en niet VAN OORT moet zijn, blijkt, mijns inziens, uit het aangevoerde op AERT, LAMBERTUS, en ADAM VAN NOORT. — Zie aldaar. — Deze LOUYS werd te *Antwerpen* geboren, en kan, naar de tijdsorde, door *Guicciardyn* gesteld, wel een zoon, of kleinzoon van AERT, of tenminste van dat geslacht zijn geweest.

NOORT, (MARCELIS VAN) waarschijnlijk, een zoon, of kleinzoon van den bouwmeester der stad *Utrecht*, WILLEM VAN NOORT, en aldaar, in de tweede helft der XVI. eeuw, geboren. — Hij is hem in hetzelfde vak en in dezelfde betrekking opgevolgd, want ik vond hem in het *Utrechtsch Plakaatboek*, door *Van de Water*, II. blz. 213, bij het berigt eener „*Afmetinge der Vecht, van de vryheyd der Stadt Utrecht* enz., gedaan by Mr. MARCELIS VAN NOORT, *Architect der Stad Utrecht*, den 19. en 21. Juni, 1622, enz. als zoodanig vermeld.

NOORT, (P. VAN) een onbekend kunstenaar, die, waarschijnlijk, voor uitspanning de kunst beoefend heeft. — Ik heb op den huize *Groenhoven*, onder *Wassenaar*, nabij 's *Gravenhage*, toebehoorende aan den Heer Baron van *Tuyll van Scrooskerken*, van zijn werk gezien, *Riviervischen en Want*, in den stijl van den Utrechtschen JACOB GILLIG, dat verdienstlijk geschilderd was.

NOORT (WILLEM VAN) was een der voornaamste bouwmeesters van zijn tijd, wien echter, als zoodanig, in de rij der kunstenaars nog geene plaats is aangewezen, en die welligt de zoon, of een aanverwant was van ELIAS VAN NOORT. — Zie aldaar. — Hij is alleen bekend in de geschiedenis van *Utrecht*, en er welligt geboren: immers, hij was, in 1549, Raad der stad, zoo als hij op de Lijst bij *Van de Water*, III. deel, bl. 169, van het *Utrechtsch Plakaatboek* staat vermeld. Hij was dus reeds bouwmeester onder de regering van Keizer *Karel V.*, want men vindt aangeteekend, dat hij het ontwerp voor het Stadhuis, na het afbreken van het Oude Hazenberg, in 1547 gebouwd, vervaardigd heeft. Dit gebouw heb ik nog in welstand gekend, en is, in 1820, weggebroken, zijnde het door de nevengebouwen verbreed en hernieuwd, zooals de voorgevel zich thans vertoont. Ook wordt gemeend, dat JAN SCHOORL de teekening voor het uitwendige zou hebben gemaakt; dit kan waar zijn, doch het is niet bewezen, dat VAN NOORT, die als de bouwmeester wordt genoemd, deze hulp heeft nodig gehad. In het Stedelijk Archief worden onderscheiden afbeeldingen bewaard van dit in den renaissance-stijl gebouwde pronkstuk van *Utrecht's Monument*, en vooral eene groote teekening, door PIETER VAN OORT, — Zie aldaar. — welke ik, vóór de slooping, op verzoek van den destijds bewindvoerende Burgemeester *Van Doelen*, in kleuren heb doen vervaardigen. — Bij de Plegtige Intrede van *Philips II.* in *Utrecht*, in de maand October, 1549, werden aan hem alle zaken, zijn vak betreffende, opgedragen, en het is bekend, dat SCHOORL — Zie aldaar. — voor het overige gedeelte der kunsten, door de regering afzonderlijk werd aangesteld, teneinde den zoon van hunnen Vorst luisterrijk te onvangen. Dienaangaande vindt men opgeteekend, dat de Raad hem den 24. September aanbesteedde, „*omme te maecken tardcys (troonhemel), daer de Prince van Spangnien enz. zyn eedt doen, ende die buygeren van Utrecht weder off nemen sal.*” — Dat hij een man van genie was, blijkt hieruit, dat hij, in 1549, met SCHOORL, een voorstel aan den raad der Stad deed, om, door middel van een zeker werktuig en schip,

de rivieren en vaarten te verdiepen, hetgeen hun werd toegestaan, op stadskosten, te doen, onder belofte evenwel van hunne zijde tot teruggave der onkosten, bij aldien 't niet aan het gewenschte doel beantwoordde. — Zijn woonhuis was vermoedelijk, dat, wat nog heden gedeeltelijk te zien is, *over de Jansbrug*, aan de zijde van het huis-Drakenburg, alwaar een klein beeld, ten voeten uit, van *Keizer Karel V.* in den gevel, met een Latijnsch onderschrift, staat geplaatst; het daaraangrenzende huis, naar de zijde van Drakenburg, was, vóór eenige jaren, nog in denzelfden renaissance-stijl, met een van boven vooruitspringend gedeelte voorzien, en heeft aan elkaër behoord, of wel tot vergrooting van het eerste gediend. Het is zeer te bejammeren, dat dit geheel niet is bewaard gebleven, als model van den bouwtrant der XVI. eeuw. — Waarschijnlijk, hebben zijne kinderen en kleinkinderen zijn kunstvak voortgezet, immers, ik vond nog een *Mr. MARCELIS VAN NOORT.* — Zie aldaar.

NOORTIG, of *NOORTRYS*, (*JAN*) een onvermeld kunstenaar, die in de manier van *BEGA* tafereeltjes heeft geschilderd. Ik heb voor mij *Een Boerenbinnenhuis*, waarin, bij eene tafel, twee landlieden kaart zitten te spelen, de een zijn spel naziende, naar het schijnt uit vrees van te zullen verliezen, en waar eene vrouw naar kijkt; terwijl de andere, over zijn schoone spel vol vreugde is. Een derde, zijn pijp stoppende, deelt in die vreugd; bij den haard twee figuren, waarvan er een zijn pijp ontsteekt. Voor den schoorsteen is een groote strook papier gehecht, waarop, met sierlijk schrift: *JAN NOORTIG 1665*; h. 34, br. 28 dm. Ned. Het stukje is goed van toon, eenige partijen zijn zelfs dun en malsch geschilderd, eenigzins naar het werk van *GERRIT LUNDENS* gelijkende. Het is, waarschijnlijk, werk van een liefhebber, die in *Friesland* zal te huis behooren, en eigendom van *Jonkhr. Mr. S. W. H. A. van Beyma thoe Kingma*, te *Leeuwarden*.

NOORTWIJK. (*A. VAN*) Een stukje met *Kaartspelers*, door *A. VAN NOORTWIJK*, *f 12.*, was *Nr. 57* van den *Catalogus* van *N. Selhof*, verkocht te 's *Hage*, 1759. Dit is wèl betaald, aangezien er, te gelijker tijd, twee van *JAN STEEN* voor *f 13* en *f 17* werden verkocht.

NOOT. (... *LA*) Volgens *Descamps, Voyage pittoresque etc., Paris*, 1769, in 8°, bl. 89, zou deze een bekwaam Nederlandsch kunstenaar zijn geweest, die het gedreven koperwerk van den schoorsteen in de *Kruideniers-kamer* van het huis *La Brouette*, te *Brussel*, heeft vervaardigd. *Van Eynden* en *Van der Willigen* maken de opmerking, dat zij niet gelooven, dat hij dezelfde persoon zou zijn, als *WEMMER NOOTT*. Het bevreemdt mij zeer, hierover nog eenige bedenking te hooren opperen, dewijl *Descamps* duidelijk *LA NOOT* zegt, en die dus niets gemeens heeft met den *Arnhemschen* perspectiefschilder, *WEMMER NOOTT*. Hadden zij den naam juist overgenomen, dan waren alle bedenkingen vervallen, maar zij schrijven dien alleen *NOOTT*.

NOOT. Jonkheer (*JAN VAN DER*) Zie *APOL.* (*JAN*)

NOOTT. (*WEMMER*) Bij het berigt van *Inmerzeel* moet ik voegen, dat hij, waarschijnlijk, de kunst te *Nijmegen*, waar hij zich lang ophield, heeft geleerd en dat hij zich later naar *Emmerik* begaf, zijnde aldaar, omstreeks 1750, overleden. — *Van Eynden* en *Van der Willigen* zeggen, dat hij uitmuntte in het voorstellen van doorzigtkundige onderwerpen, en in het nabootsen van beeldhouwwerk. Ook zagen zij een oud *Manshoofd*, dat, in *Rembrandt's* smaak, zeer stout door *NOOT* behandeld was.

NOOY. (*J. DE*) *Een hangende doode Haas* en verder wild, waarbij een hond, en achter een landschap, benevens *Een wedergâ*, kwamen voor onder *Nr. 39* en *40* van den *Catalogus* der *Kunstnatalenschap* van *JACOB NEPVEU*, te *Amsterdam*, in *April*, 1837, verkocht.

NOOY, (W. DE) van wien *Vijf stuks Schilderijen*, zoo landschappen als huislijke tafereelen, op de Tentoonstelling, in 1820, te *Amsterdam*, waren te zien. Toen woonde hij te *Nijkerk*.

NOP. (GERRIT) *Van Mander* noemt onder de leerlingen van KORNELIS KORNELISZEN VAN HAARLEM, „GERRIT NOP, van *Haarlem*, die zich lang buiten 't land, te *Rome* en elders, heeft opgehouden, en nu (1604) te huis verwacht wordt, daar hy door zyn werk zal kunnen toonen, 't geen men van hem is wachtende.” — Ik geloof, dat hij nimmer te huis gekomen is, want nader staat er van hem niets meer bekend.

- NOSTER (JOHAN) vond ik vermeld als stempelsnijder, die in het midden der XVI. eeuw, te *Arnhem* bloeide: „Op huideu datum nabeschreven synnen die Muntysers van Mr. Reyner van Embrugge, in tegenwoordigheid der Key. Maj. secretary Steven Brant, daerto verordineert, end by den werdeyn Thomas van den Walle, Mr. JOHAN NOSTER, *Muntsnyder*, Herr. Florys Hodemaceker, ind Johan Moeth, der stadt van *Aernhem* gesworenen smyth, geeassiert ind vuytgeslagen alle die figuren, wapenen, letteren ind teykenen seliger Karel, Hertog van Gelre, lofliicker gedachten, Muntensleger, als hyr na volcht, by stueken gespecificeert.” Dan volgt de beschrijving der Munten zelve, en wat daarop was uitgebeeld. Aan het slot: „Actum *Aernhem* den XXIJ. Octobris Anno (CIO. IO). XLIIJ”. Zie Mr. *Gerard van Hasselt, Twee Schetsen van Geldersche Klaur-banken van 't Hooge Gerigt*, enz. *Arnhem*, 1805, in fo., bl. 30.

NOTEMAN (HENDRIK) is bij *Immerzeel* vermeld. Ik voeg er bij, dat er een uitmuntend *Portret*, in mezzo tinto, door J. GOLE *fecit*, naar de schilderij van A. DE GELDER *pinx.*, in gr. f^o, van hem uitgaat. Hij is in ovaal gevat, rustende met den rechterarm op eene werkbank; in die hand heeft hij een grooten beitel, en in de andere een hamer; hij schijnt aan een Priapus-hoofd werkzaam te zijn.

NOTER (HERMANUS AUGUST DE) is reeds, naar verdienste, bij *Immerzeel* vermeld, die tevens berigt, dat er onderscheiden geëtste prenten van hem hestaan, doch hij noemt er niet een. — In *Weigel's Kunstlager-Catalog*, vond ik, onder Nr. 13027, vermeld, 10 bladen *Paarden en Landschappen*, en, *Landschappen met figuren*; met zijn naam, 1831; en Nr. 14529, 2 bladen *Doode Eenden*, in 8°.; en een *Jagtstuk* met dood gevogelte en hazen, waarhij honden, in 8°. *Weigel* schreef boven elk artikel N. A. DE NOTER, waardoor ik moet vooronderstellen, dat die naam, zooals hij bij de eerstgemelde prent zegt, er werkelijk op staat, en niet A. H. DE NOTER, of wel, dat hij zeker is, dat ze alleen met de voorletter A, zoo als ik ze bezit, beteekend zijn, en dat men die voor werk van A. H. moet houden. — *Nagler* noemt hem enkel A. DE NOTER, en zegt niet, dat hij geëtst heeft. — *Le Blanc* noemt hem weêr AUGUST-HERMANUS-MARIE DENOTER Zoon, — welk eene verwarring! — en beschrijft 26 stuks zijner etsen.

NOTER, (PIETER FRANÇOIS DE) *de Jonge*. *Immerzeel* heeft dezen Belgischen kunstenaar, naar waarde, beschreven, en zijne voornaamste werken vermeld. — Ik moet hem *den Jonge* noemen, omdat zijn vader denzelfden naam voerde, en *Nagler* dien, bij vergissing, als JOHAN NAPTISTE heeft vermold, hetgeen de naam zijns broeders is. — Verder voeg ik er nog bij, dat deze waarlijk verdienstlijke schilder, in 1842, te *Gent*, in den ouderdom van 63 jaren, is overleden. Een uitvoerig Levensberigt verscheen in den *Messenger de Gand*, etc., 1843, bl. 181 en volg., om in den kring zijner kunstvrienden en aan de leerlingen zijner Akademie aldaar uitgereikt te worden, waaruit blijkt, dat hij den 21. November, en niet den 23. Februarij, 1779, werd geboren, zooals bij *Immerzeel* staat geboekt. — *Nagler* schijnt niet to hebben geweten, dat hij geëtst heeft; doch bij *Le Blanc* — die

hem verkeerdelijk den vader noemt, — vindt men 15 stuks beschreven. — *Zijn Portret* is door E. J. VERBOECHOVEN in f^o. gelithographieerd.

NOUE, of NOVE (J., of S. DE LA) wordt, door *Nagler*, als een houtgraveur, die, omstreeks 1634, te *Brussel*, leefde, en welligt aan den Parijschen boekdrukker en, waarschijnlijk, ook houtgraveur, GUILLAUME DE LA NOUE verwant was, vermeld. — De volgende voorstellingen worden aan hem toegekend: *Urbain Grandier, curé, brûlé en 1634. — Sortie de Gaston de la ville de Bruxelles.*

NOYENS, (JAN) beeldsnijder en waardeerder bij St. Lucasgild, te *Antwerpen*. Bij de overeenkomst tussehen dit Gild en dat van *Brussel*, op den 13. November, 1481, gesloten, komt hij voor. Zie *J. B. van der Straelen, Jaerboek van St. Lucas der Stad Antwerpen, enz., Ibid., 1855, in 8°, bl. 25.*

NUIS (ABRAHAM) was, vermoedelijk, een Hollandseh stempelsnijder, die, omstreeks 1593, in dienst was van Christiaan IV., Koning van *Denemarken*. — Men heeft van hem eene reeks *Afbeeldingen der Koningen, uit het Huis van Oldenburg*. Zie *Nagler*.

NUIS, of NUYS (... VAN) In den *Catalogus* der rijke Verzameling van *Jaques Meyers*, verkoekt te *Rotterdam*, 1722, vond ik onder Nr. 260: „*Een Zee met scheepjes*, door VAN NUIS.”

NUMAN. (HERMANUS) Bij het Artikel van *Immerzeel* voeg ik nog, dat hij heeft uitgegeven: *Gedachten over den Snaak, benevens eene verklaring van de Schoonheid in de Schilderkunst, naar het Hoogduitsch, door H. NUMAN, Amsterdam, 1772, in 8°.*

NUSSEN, of NUYSSEN. (ABRAHAM JANSSENS VAN) Zie bij *Immerzeel* en bij mij op *JANSSENS. (ABRAHAM)*

NUYEN. (WIJNAND JAN JOSEPH) Een waardig levensberigt over dit te vroeg der kunstwereld ontvaluen genie is bij *Immerzeel* te vinden. Ik voeg er hier, ter herinnering, nog bij, dat deze droeve mare ook in *België* doordrong, dewijl er een Werkje verseheen, getiteld: *Notice biographique sur WIJNAND-J.-J. NUYEN, peintre Hollandais, par Felix Bogaerts; Bruxelles, Société des Beaux-arts, 1839, met portret door BAUGNIET; 16 bladz. Het bevat, in proza-stijl, een uitbundigen lof over dezen grooten, jeugdigen kunstenaar, waarvan het slot dus luidt: „On pourrait inscrire sur sa tombe: il fut aimé toute sa vie. — La postérité ne cessera jamais de l'admirer.” — Ten slotte voeg ik er nog bij, dat hij slechts twee etsjes heeft vervaardigd, welke ik echter niet heb gezien.*

NUYENS, (JOHANNES) een kunstschilder, die, in de XV. eeuw, te *Antwerpen*, gebloeid zou hebben, dewijl hij, in 1482, in de *Registers van het St. Lucasgild*, aldaar, voorkomt, zegt *Nagler*.

NYENRODE. (SPLINTER VAN) Zie over hem bij mij op *INGEN. (PIETER VAN)*

NYHOFF, (A. P.) een onvermeld portretschilder, van wien mij, volgens een meêgedeelde berigt van den Heer *A. J. Bruïnsma*, te *Lecuwarden*, alleen bekend is, dat de tweede uitgave der *Statuten, Ordonnantien en Costumen van Ameland*, 1658, met het Portret van *Wato van Cammingha*, in dat jaar Vrij- en Erfheer van *Ameland*, door A. P. NYHOFF pinx. en J. SUYDERHOEF sculp., is versierd.

NYMEGEN (DE STOMME VAN) is een kunstenaar geweest, die in de laatste helft der XVI. eeuw bloeide: immers *Van Mander* noemt hem, om zijne bekwaamheden, als een leerling van *FRANS FLORIS*.

NYMEGEN (DIONYS en ELIAS VAN) zij u bij *Immerzeel* vermeld; ik voeg er bij, dat *hunne Portretten* bij *Van Gool* voorkomen.

NYMEGEN (GERARD VAN) is reeds bij *Immerzeel* geboekt; doch hij heeft niet gemeld, dat zijne echtgenoot *SUZANNA CATHARINA VYGH* — Zie aldaar. — ook de kunst beoefende; wèl dat hij, als medebestuurder van het *Rotterdamsehe Genootschap: Hierdoor tot Hooger*, in 1800, bij eene *Prijsuitdeeling*, eene *Redevoering*

heeft gehouden, *Over de waarde der Teeken- en Schilderkunst*, doch er wordt niet bijgezegd, dat deze in druk is uitgegaan, en hij-zelf daarvoor een *Titel* heeft geordonnanceerd en geëst, die fiks behandeld is. — Ik voeg er nog bij, dat ik een *Portret* van hem bezit, hetwelk ik, als een merkwaardig aandenken, bij mijne uitgebreide Verzameling van Schildersportretten bewaar, zijnde geteekend door de moeder van den wereldberoemden ARIE SCHEFFER, in ovaal, in 8°, van voren te zien, met een bruinachtigen omtrek en in O. I. inkt opgewassen. Achter op staat, door haar eigenhandig geschreven: „*Door deugd, gezond verstand en schoone kunst vermaard, — Werd hier NYMEGEN's beeld, door deugd, bij kunst bewaard.* Naar eene teekening door CORN. SCHEFFER, Weduwe J. B. geboren LAMME.” Het is meer dan zeker, dat deze achtenswaardige man een huisvriend was van den ouden SCHEFFER, en zij het, uit achting, na diens overlijden, in 1808, vervaardigde; immers, in 1809 was zij weduwe, en heeft zij het portret, zeker, in dat jaar gemaakt, dewijl zij hare handteekening nog onzeker schreef, waardoor de overtollige woorden *weduwe J. B.* zijn doorgehaald; of zij moet de teekening vroeger en het vers er later onder geplaatst hebben. — Hij heeft ook naar zijn eigen teekeningen, 1790—1794, geëst, als: 3 afleveringen, ieder van 6 stuks, *Landschappen, met watervallen, beelden en beesten gestoffeerd*, in 4°. — *Eene liggende Geit* bij een hek, naar P. VAN BLOEMEN, in 4°. — *Een staand getuigd Paard*, bij een emmer enz.; naar DENZELFDE? — *Een Hond, onder struikgewas eene kat ontdekkende*, waarvan het laatste gedeelte niet is afgewerkt; in de marge beteekend, G. V. NYMEGEN, — bijna onleesbaar — in 4°. — *Eene allegorische Versiering* in 1°. Al deze enkele bladen zijn zeldzaam, en bij de liefhebbers van papieren-kunst zeer geacht. — Ook heeft hij Portretten in olieverw vervaardigd, alsmede geteekend; ik bezit dat van FRANS GYZELS, kunstschilder, door hem naar het origineel, in 1776, geteekend, blijkbaar voor eene gravure bestemd, welke ik echter niet ken. — *Zijn Portret* komt bij *Van Eynden en Van der Willigen* voor.

NYMEGEN, (SUZANNA CATHARINA VAN) geboren *Vygh*, was de echtgenoot van den achtbaren kunstenaar GERARD VAN NYMEGEN, en bloeide dus in de tweede helft der XVIII. eeuw, te *Rotterdam*. Zij teekende in eene kloeke manier en met smaak Landschappen, naar eigen ordonnantiën en naar schilderijen van voorname meesters, welke teekeningen bij de liefhebbers van papieren-kunst worden bewaard. — Zij heeft zich ook onledig gehouden met de pen, en uit het Engelsch vertaald *Gilpin's Verhandeling over de Prenten; Rotterdam*, 1787, in 8°.

NYMEGEN (WILLEM VAN) staat reeds bij *Immerzeel* vermeld; ik voeg er bij, dat zijne afbeelding in de beroemde Kunstverzameling is geweest van *J. van der Marek*, te *Leyden*, vorkocht te *Amsterdam*, in 1773, en, onder Nr. 437 van den *Catalogus*, aldus staat beschreven: „*NYMEGEN, (... VAN) Marmerschilder.* Hy is verbeeld, staande voor een baluster, op welke hy met de rechterhand rust, en waarop eeuwige teekeningen liggen, benevens een palet met opgezette verwen en penceelen, schuivendo met zyn linkerhand een gordyn op; zeer kragtig geschilderd door FERDINANT BOL, op dock; h. 37½, br. 28½ dm.” — Ofschoon de naam, naar de gewoonte van dien tijd, — en nog wel — door velen NYMEGEN wordt geschreven, is het zeker niemand anders, dan de genoemde WILLEM VAN NYMEGEN.

NYPOORT. (JUSTUS VAN DER) Aldus komt zijn naam voor, en niet als JOHANNES VAN DER NIEUWPOORT, zooals door *Immerzeel* is vermeld. Ik heb vermeend, dit als teregtwijzing er bij te moeten voegen, dewijl het een-en-dezelfde persoon is. *Zie Houbraken*, III. dl., blz. 239. — Ik bezit onder de zeldzame portretten van kunst-

naars, ook dat van JUSTUS VAN DER NYPOORT, ten halven lijve, gezeten op een stoel, met een rol papier in de hand, in 4°, door hem in zwarte kunst vervaardigd, en opgedragen aan FOLBERTUS VAN OUDEN ALLEN, mede een Utrechtsch kunstschilder, die het heeft geschilderd, zooals het daar onderstaande vermeldt: *Nobili et insigni viro D. FOLBERTO AB OUDEN ALLEN, Ultrajectensi Belgæ, Sacæ. Cæsæ. Maitis. Camera Pictori &c. hanc suam effigiem dicat dedicatque JUSTUS VAN DER NYPOORT.* — Zie op OUDEN ALLEN. — Heller (L.), die zijn naam juist opgeeft, zegt, dat hij omstreeks 1660 geboren zou zijn, waarmede ik mij wel kan vereenigen, naar het kostuum van het portret te oordeelen; en ik stel als genoegzaam zeker, dat zulks te Utrecht zal zijn geweest, waar dat geslacht, als het ware, te huis behoort, en deze beide stadgenooten het bovengemelde portret, tot beider gedachtenis, hebben vervaardigd. — Hij moet geestige voorvallen uit het huislijk leven geschilderd en, in den smaak van CORNELIS BEGA, prenten geëitst hebben, die bij de liefhebbers wel worden bewaard. Ook zijn er historische prenten door hem gemaakt. — Onder de werken, die zeldzaam zijn, behoort: *Die Fürst-Bischöfliche Olmucische Residentz-Stadt Cremsier sambt denen nechst darbey Neu-erhöbt, und von Grund zu gericht und erbauten Lust-, Blum- und Thier-Garten.* Gezeichnet durch G. M. VISCHER Kais. Edlknabe Mathematico. Herausgegeben von U. F. A. Heger, Caplan. Cremsier, 1691. gr. f^o.” Rudolph Weigel zegt in zijne *Kunstlager-Catalog*, 18te *Abtheilung*, Leipzig, 1846, Nr. 15482, van dit werk: „De 33 prenten zijn aan den toenmaligen Olmutzer graaf, Prins-bisschop Carel van Lichtenstein opgedragen, en voor geschenken bestemd, een zeer zeldzaam werk, dat door den Hollandsehen schilder JUSTUS VAN DEN NYPOORT is geëitst, gedeeltelijk naar den voorgenoemden G. M. VISCHER; daar zijn nog meer platen in, doch die meestal tuinparken met figuren voorstellen, in gr. f^o.” — Bij genoemden auteur vind ik nog vermeld, onder Nr. 8174, twee bladen zinnebeelden; *Landschappen met Amors en een Offerstier*, met versieringen omgeven; bteekend NYPOORT fec., in 4°, zeer zeldzaam. — Ik heb voor mij liggen *De groetenis van Maria en Elisabeth* op de trappen van hare woning, waarbij haar man Zacharias en Joseph met een ezel staat; de ingang is met een luifel van wijngaardranken begroeid enz.; voor aan, op een steen: NYPOORT sc. in 4°; zeer fraai, in den stijl van en als door JAN LUIKEN geëitst. Zij berust in de Verzameling van zeldzame prenten, bij den Heer J. Ph. van der Kellen, te Utrecht.

NYS (EMANUEL) bloeide, omstreeks 1680, te Amsterdam, doch van zijn leven is niets en van zijn werk weinig bekend, zegt Nagler. — In de Galerij, te Schleissheim, ziet men een *Boerenbinnenhuis*, met veel huisraad, door HEM, op eene luchtige wijs, doch treffend van toon, geschilderd.

NYS. (FRANCISCUS DE) Zie bij Immerzeel op DENIES (FRANÇOIS), want het is een-en-dezelfde persoon. — In het Portretwerk in 4°, door PETRUS DE JODE, te Antwerpen, 1652, uitgegeven, onder den titel: *Theatrum Pontific., Imperator. etc.* komen onderscheiden portretten van voorname mannen, door hem geschilderd, voor, als van *Melchior ab Hatzfeld*; — van *Carel de Longeval, graaf van Buquoy*; — van *Baron de Beck*, en anderen.

NYS (JACOBUS DE) was Deken van het *St. Lucasgild*, te Antwerpen, in 1693, en „heeft, voor zynen vrydom, aen de Kamer eene schildery, verbeeldende *De oefeningen in de Academie*, met nog *Twee Zolderstukken*, of *Platfonds*, tegen den theater geplactst zynde, vereerd, hetwelk in het Oud-Register Nr. 4 aen-geteekend staet.” Zie J. B. van der Straelen, *Jaerboek van St. Lucas der Stad Antwerpen* enz., *Ibid.*, 1855, in 8°, bl. 158.

86-35124

GETTY CENTER LIBRARY

3 3125 00107 1121

